

זה השער לה'
צדיקים יבאו בו

על
חמשה חומשי תורה

ביאורים דרושים ע"ד הפרד"ס מתוקים כדבש ונפת צופים
על כל התורה
ובו יאיר נתיב לכמה מאמרי רז"ל ומדרש רבה
ועל כל התרגומים והמסורה אשר בכל פרשה ופרשה
מלבד ביאורי רש"י
וגם יפיץ אור כי טוב לס' מגלה עמוקות

מאת כ"ק הרב הגאון האמיתי הצדיק המפורסם קדוש ישראל איש אלקים
רכב ישראל ופרשיו רשכבה"ג
אדונינו מורינו ורבינו

מכון צבי אלימלך שפירא זי"ע ועכ"פ
אבדק"ק מונקאטש וכש"מ ומג"כ דינוב יע"א
חזקת והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ג

שהאיר פני תבל בספריו הקדושים:

בני יששכר, אנרא דפרקא, ברכה משולשת, דברים נחמדים, דרך עדותיך, דרך פקודיך, הנהגות מהרצ"א לפי ריא
מגרימזא על ספר יצירה, הנהגות מהרצ"א על ספר הזהר ותיקוני זוהר, הוספות מהרצ"א לספר סוד מרע ועשה טוב,
היהו ברכה, חי בני יששכר על די מסכתות, חי מהרצ"א — חנוכה, מעמי המצוות, כלי הרואים, ליקוטי מהרצ"א,
מניד תעלומה, מעין גנים, נחל אמונים על ספר חכמת הנפש, רגל ישרה, ריח דודאים, ועוד חיבורים שנשארו
בכת"ב.

ברוקלין נ"י.
אדר ה'תשנ"ג

כל הזכויות שמורות להוצאת אמת

Published and © Copyrighted 1993 by
EMES PUBLISHING INST.

1270 52th Street
Brooklyn, N Y 11219
(718) 438-9332

חונתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תש"ג

The entire text and the layout have been
newly set designed and edited
All rights are reserved for the publisher

ברכת תודה להרה"ח מו"ה שמואל ראטה ני"ץ

מבני ברק טל 03-795911

עבור התמסרותו בהגהת וסידור הספר, וציוני מ"מ ומפתחות, בטוב טעם

וגם לרבות ידידנו האכרכים היקרים

מו"ה שמחה בונם פאדריגאל ני"ץ

ומו"ה יעקב יצחק כ"ץ ני"ץ

זכות רבינו המחבר הק' יגן עליהם בכל מילי דמיטב

דפוס רעגיסטור

REGISTER LITHOGRAPHERS

(212) 206-0690

מכתב קודש מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בס"ד. כ"ב אדר ה'תשנ"ג.

כ"ק אא"ז אדמו"ר המחבר זי"ע כותב (בהקדמתו) שיחודו של ספר הק' הזה הוא "שהם דברים אשר רובם ככולם נאמרו ונשנו באסיפת חברים מקשיבים, מדי שבת בשבתו", ועל שם זה קרא את שם הספר **אגרא דכל"ה ע"ש**. והענין מתבאר היטב בדבריו הק' בהקדמה לסה"ק בני יששכר, ותו"ד: שאע"פ שכל העדה כולם קדושים ובתוכם ד', אעפ"כ אין כל הגשמות שווין בקבלת הקדושה העליונה הנשפעת מן הקדש בקדושת הזמן, ועל כן המנהג בהתאסף יחידי סגולה בעתותי קודש לקבל פני רבם אומר להם רבם דברי תורה, שנוהג בהם טובת עין להטיב לאחרני, בכדי שע"י אותיות התורה יושפע שפע קדש העליון, הנשפע בתוספת אל הרב, ממנו ישקו העדרים עדרי צאן קדשים. וכאשר מסתכלים בכל פעם כאותן דברי תורה תתוסף חכמה יתירה להתבונן דבר מתוך דבר, להיות לו לסיוע ולעזר ולהועיל להתהלך במישור בתורה ויראת שמים, עכתדה"ק. תורתו של רבה"ק אא"ז המחבר זי"ע נתברכה שיתענגו בה לעולם נשמות כל ישראל בקדושת השבת והזמנים, שכל הלומד בספריו הקדושים (ובפרט בבני יששכר ואגרא דכל"ה, אשר היא התורה שהושפע לו ממרומים בהתקדשות הזמנים), כאילו שומע הדברים מפה קדשו, כמה שמרגיש בכל פעם טעם חדש, וממציא תולדות חדשים וניתוסף לו חיות על חיות בתורה ובנפש, עד שנתקיים בו (משל"ה) באהבתה תשגה תמיד (ע"ן עירובין נד, ב). והוא בכלל מה שאמרו חז"ל (שבת ק"ח, ב) כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, והיינו שהמענג את השבת, בדברי תורה (ע"ן שו"ע או"ח סי' רצ"ב), שנוהג עין טובה בתורה הנשפעת לו אז ממרומים, ומענג בה גם את אחרים, נותנים לו נחלה בלי מצרים, שהברכה מצויה בתורתו עד שנעשית לנחלה בלי מצרים. והיינו דכתיב ביה (ישעי' נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי הוי"ה דבר, שתורת הרב היא כדבר הוי"ה אשר הוא אין סוף.

בהתאזה זו זכינו לראות את הסה"ק יצא לאור בנהירו דאנפין (ושאר המעלות הנמנות בהקדמת התצאת אמת), על כן נקדה להיות גם אנו ממענגי השבת, הזוכים לנחלה בלי מצרים, ויהי נעם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו גר', ותשרה שכניה במעשה ידינו, להגדיל תורה ולהאדירה, לבא ולהביא לכיאת מלכינו מלכא משיחא במהרה רידן.

משה יהודא ליב ראבינאוויטש

על הטוב יזכר

הנגיד הנכבד והנעלה, רוזף צדקה וחסד, רב פעלים, יו"ש

מו"ה **ברוך האלענדער** נ"י

שבנדבתו יו"ל ספה"ק אגרא דכלה במהדורא הנוכחית

לז"נ אביו

הרבני החסיד המפואר

מו"ה **אברהם עביר** בן מו"ה **ישעי'** ז"ל

חלמיד חביב לכ"ק אדמו"ר בעל מנחת אלעזר זי"ע ועכ"י

ממייסדי ביהמ"ד מנחת אלעזר מונקאטש וויליאמסבורג

נפ' ט' כסלו תשל"ז לפ"ק

זכות רבינו המחבר יעמוד לו ולזרעו אחריו

להתברך בכל מילי דמיטב עד בגצבב"א

הקדמת המוציאים לאור

יתברך הכורא וישתבח היוצר האיל גומר עלינו שזיכנו לראות בהגלות נגלות לעינינו באור חדש ספר **"אגרא דכלה"** במהדורא חדשה כלול בהדרה, קנקן חדש מלא ישן. ובכן ישמחו החסידים ויגילו המבקשים דברי אלקים חיים מתורתו של אדונינו מורינו ורבינו רבן של ישראל מוה"ר רבי צבי אלימלך שפירא זי"ע ועכ"י ממונקאטש ומנ"כ דינוב, אשר ידוע ומפורסם גודל קדושת ספריו הקדושים, ואחב"י הצמאים לדבר ה' שוקדים על דלתותיו ומתחממים לאורו וכפי שכבר העיד מרן הגה"ק בעל דברי חיים מצאנו וצוק"ל (בהסכמתו לספה"ק ריח דודאים) "כי כבר פרש גדפוהי על פני תבל ומלאה הארץ תנובה מחכמתו ותורתו הזורה מסוף העולם ועד קצהו ורבים שתו ורבים ישתו בצמא את דבריו הקדושים הנובעים ממקור מים חיים ונוזלים מן לבנון", עכל"ק ובפרט בעת כזאת אשר החושך יכסה ארץ בגודל ההסתר פנים אין לנו שיוור רק התורה הזאת — תורתם של תלמידי הבעש"ט זי"ע, אשר באורם נראה אור בעבודת השי"ת באהבה וביראה ובדביקות ה', וצפיה לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו

הספר הקדוש הזה נדפס לראשונה בשנת תרכ"ח בעיר לעמבערג יצ"ו, ופעם שנית בעיר פרעמיסלא יצ"ו עם הגהות והוספות מרובות כמבואר שם בשער הספר (ראה צילום שער הדפסה ראשונה ושניה), ואחר כך יצא לאור כמה וכמה פעמים בצילום מהדפסה שניה אכן בהוצאה זו בעזהשי"ת פנים חדשות באו לכאן, בכמה וכמה מעלות טובות, ואלו הן:

א. כל הספר כולו מודר מחדש באותיות מרובעות ויפות מאירות עינים ומשמחות לב המרחיבות דעתו של אדם.

ב. ריוח ניתן בין הדבקים בפיסוק וניקוד ופיענוח ראשי תיבות וכדו', וכן ראשית כל דיבור הוצג בתחילת שורה

ג. הצבנו (בפנים הספר בחצאי-עיגול) ציונים ומראי מקומות מדויקים לכל המקראי קודש ומאמרי חז"ל וכו'

ד. עפ"י הוראת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א נתוספה חשיבות יתירה לביאורי רבינו על רש"י, תרגומים, ומדרשים, בשלושה פרשיות הראשונות של בראשית, נח, לך, וכן בארות עמוקים על ספה"ק מגלה עמוקות לפרשיות נח, לך, אשר במהדורא זו קונים מקום וחשיבות לעצמם, ויוצאים-לאור בסוף הספר יחדיו צמודים במחברת הקודש. וכזה חזרה עמרה ליושנה להיות ספה"ק **אגרא דכלה** יוצא-לאור כפי שסדרו מרן רבינו המחבר זי"ע, כאשר גילה בהקדמתו שספר זה הן הנה **"רובם ככולם ממה שנאמרו ונשנו באסיפת הברים מקשיבים מדי שבת בשבתו"**, ואשר על כן קרא שמו **אגרא דכלה** (מלשון אגרא בקיץ) היינו אסיפת שבת כל"ה, כנזכר שם בהקדמה.

ה. לתועלת המעיינים באו בסוף הספר מפתחות מפורטות על סדר התנ"ך ש"ס ומדרשי חז"ל וזוהר הק', באיזהו מקומן מוזכרים בקודש פנימה, וכל דורש ומבקש ימצא בהם דברי חפץ דיבור על אופניו

לאור כל האמור תקותינו עזה כי נחת ינחתו בו קהל הקודש, ותיקונים הללו יעזרו ויסייעו להקל העיון בהספר, ומתוך כך יתרכו הלומדים אשר יתעדנו **בם במרעה שמן בטובת עין הברים המקשיבים החפצים בקרבת אמת, וימצאו בכל פעם רפואות תעלה לנפשם**, והיה זה שכרינו אגרא דכלה נאה וחסודה, וזכות מרן רבינו המחבר הקדוש יגן עליהם ועלינו ועכ"י להתברך בכל מילי דמיטב, ושלא ימוש התורה מפנינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו מעתה ועד עולם, עד נזכה לקבל פני משיח צדקינו, ורבינו בראשינו במהרה דידן.

ח"י סכת ה'תשנ"ג

הוצאת א.מ.ת.

אור תורה מונקאטש

ברוכים אתם לה'

מעלת כבוד הרה"ח, רודף צדקה וחסד,
זן וישר פעלו

מו"ה אברהם גרינבוים הי"ד

ד"ר הנהלת הוצאת אמת
שסייע להוצאת הספר הקדוש הזה
לעי"נ ולזכרון קודש

ובניהם:

מרת רבקה ע"ה

נפ' ח' תשרי תש"א

ובעלה מו"ה אברהם בן ר' זאב הי"ד

כ' סיון תש"ד

ל"א ה' הי"ד, כ' סיון תש"ד

ב"ל"א הי"ד, כ' סיון תש"ד

הב' זאב הי"ד, כ' סיון תש"ד

הב' צבי הי"ד, כ' סיון תש"ד

אביו:

מו"ה חיים משה בן מו"ה דוד ז"ל

נפ' ו' אדר ב' תרפ"ח

אמו:

מרת שרה בת מו"ה זאב הי"ד

נפ' י"ב סיון תש"ד

זכות רבינו המחבר ימליך טוב בעדו להתבדך באורך ימים ושנים מלאים ברכת ה'
עם בריזת גופא ונהורא מעליא

השיר והשבח

אל מעלת כבוד האבך היקר, הנודע לשם ולתהלה,
ר' יעקב אביש גרינבוים נ"י
שסייע להוצאת הספר הקדוש הזה
לעי"נ ומו"נ

אביו

מו"ה דוד בן מו"ה שלמה יצחק ע"ה

נפ' כ"ט אב תשכ"ט

חמיו

מו"ה חיים שלמה זלמן ע"ה

בן מו"ה ירחמיאל יצחק נ"י

נפ' י"ג תשרי תשמ"ג

זקיני

מו"ה יצחק אייזיק בן מו"ה דוד יודא ז"ל

נפ' י' כסלו תשמ"ח

זקינתו

מרת בלימה שרה בת מו"ה יוסף הלוי ע"ה

נפ' כ"ה תשרי תשל"ז

בניהם

הב' דוד יודא הי"ד כ"ז אייר, תש"ה

הב' אברהם אביש הי"ד י"א תשרי, תש"ד

זכות רבינו המחבר יגן עליו להתבדך בכל מעשי ידיו לטובה ולברכה,
ובכל אשר יפנה יצליח

ס פ ר

אגרא דבלה

על חמשה חומשי תורה

אשר השאיר אחריו זרכה והיו עד כה זכתו צנים כחצי קודש מידי אמן עופלא הרצ הגאון האומיית הקדוש זולכא דנהורא חספקלריא הנחירה רב רבנן המפורסם בכל קלוי ארץ זנדולמו ולדקתו וקדושתו כבוד קשת מוהרר צבי אלי מלך זללהיה חזיד צתום קהלות ומטחתו כבוד זקיק דינוב יע"א.

הוא הגבר הקים עול התורה הרביץ תלמידים הרבה אשר התאספו אליו לקחת מוסרין ולשמע אמריו כי נעמו דרש דרש מדי שבת בשבתו כמין הומר להאיר בלכות בני ישראל אהבת ה' ויראתו כאשר נודע על פני תבן חיבורו הקדושים אשר כבר יצאו לאור ספר בני יששכר. דרך פקודיך. אגרא דפרקא. רגל ישראל אשר כלמו מאירים ומוהרים מתוקים כדבש ועופת צופים וכפרת הספר היקר והקדוש הלזה על כל התורה אשר בו יאר נתיב גם לכמה מאמרי חז"ל ומדרש רבה והתרגומים והמסורה אשר בכל פרשה ופרשה ישמחו החסידים ויגילו היראים לראות אצור נחמד כזה זכותו יגן עלינו א"ס.

הדפוס והחכמה לאינטרנט
www.hebrewbooks.com
ע"י חיים השטיג

ס פ ר א ש י ת

ולגודל השוקת רנים וכן שלימים הנחמים לחורו של המחנך קייתי המחנכת הקדוש הלזה מנכר המחנך זללהיה והנחתי לניהיד אני העשיר אברהם ניסן זים סג"ל.

Agru Dekale.

Mit Vorbehaltung des Nachdruck bekräftigt der Verleger A. Nüsen Süss.

Lemberg

Gedruckt bei M. F. Poremba

1868.

מחיר הספר הזה הוא שלשה רייניש עיזו 3 פלי

פאקסימיליא שער דהתנאה ראשונה

דברי המביא לבית הדפוס

(הוצאה ראשונה)

ברוך ד' אשר כרוב טובו וחסדו זיכני להוציא לאור עולם כתבי קודש אשר ה' טמונים ונחזים אצל נבד המחבר הקדוש וללה"ה שנפל הספר הזה בחבלו אחרי אשר עלה המחבר השמימה, ואף שהי' ממון וספון הי' אורה מבהיק ע"פ תבל ורבים השתוקקו להנות מאור זיוה. והנה זה איזה שנים אשר העיר ד' את רוחי להשיג הספר הקדוש הזה ולהביאו לבית הדפוס להפיץ מעינותיה חוצה, וקניתי הכת"י מהרכני החסיד בנש"ק מו"ה ישעי' דוד נ"י נבד הרב הצדיק המחבר וללה"ה, ומד' היתה נסכה אשר עדיין לא הי' הזמן או לגלות מסתרי' ולהודיע בשערים, ואח"ז מבר הרכני החסיד מו"ה ישעי' דוד הנ"ל את הכ"י להרכני החסיד מו"ה מאיר משולם שפירא נבד הרב הצדיק המחבר וללה"ה כי הי' ברעתו להוציאו לאור, והמסכב הסיכות סיכב וגלגל שקניתי עתה הכת"י מהרכני החסיד מו"ה מאיר משולם שפירא נ"י כי בא הקץ והגיע עת להודיע יפיו ולהגיד תפארתו ע"פ תבל. וכטוח אני כאחינו ב"י שלא ישיגו גבולי כי כבר הסכימו עמדי גדולי הדור שי' וגם חוקות הקיר"ה הוא שבל יקח איש מאת רעהו מקנת בספו בלי רשותו, השטר קנין שלי הדפסתי פה, וזכות המחבר הקדוש יעמוד לנו אמן.

שטר קנין

(הוצאה ראשונה)

זכרון עדות שהיתה כפנינו עדים ח"מ, איך שכא לפנינו הרכני החסיד בנש"ק מו"ה ישעי' דוד נ"י בהרב החסיד מו"ה משולם זושא שפירא ז"ל בן לאותו צדיק הרב הגאון הקדוש המפורסים מו"ה צבי אלימלך זצלה"ה מדינוב ז"ע, ואמר לנו הוו עלי עדים כשרים ונאמנים, וקנו ממני בקנא"ם, אף כתבו וחתמו ותנו ליד ש"כ הרכני החסיד בנש"ק מו"ה מאיר משולם שפירא נ"י בהרב החסיד המפורסים מו"ה שמואל ז"ל, להיות בידו וביד ב"כ ויו"ח לזכות ולראי', והנני מודה בפניכם כמודה בבר"ח, איך שמכרתי להרמ"ש הנ"ל, כפי הפסק שת"י מאת שלשה רבנים נ"י וקבלתי ממנו דמי המכירה עד פ"א, ומעתה הספר הלז הוא שלו קנין עולם, וחלילה לי או ליו"ח וב"כ, לשוב להרפיסו עוד לצמיתות עלמין, כ"ז הנ"ל קבל עליו ה"ה הר"י ישעי' דוד הנ"ל מדעתו ורצונו הטוב ובביטול ובפיסול עידי מודעה כדרך שמבטלין בג"ג וקנינא מן הרכני החסיד מו"ה ישעי' דוד בהרב המנוח מו"ה משולם זושא שפירא הנ"ל. על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקני' ב"י. אור ליום ד' בהעלותך, ט"ז לחודש סיון שנת תרכ"ו לפ"ק פה לאנציט והכל שריר וקים.

נאום דוד סאפיר עד.

נאום נפתלי יהודה ליבש סג"ל עד.

וליתר תוקף ועוז אמוץ וחזק בא ה"ד ישעי' דוד המוכר הנ"ל בעצמו עה"ח לאשר ולקיים כל הנ"ל.

נאום ישעי' דוד שפירא

זכרון עדות שהיתה כפנינו עדים ח"מ איך שכא לפנינו הרכני החסיד מו"ה מאיר משולם שפירא נ"י נבד הרב הקדוש מהר"צ אלימלך מדינוב זצלה"ה ואמר לנו הוו עלי עדים כשרים ונאמנים וקנו ממני בקנא"ם אף כתבו וחתמו ותנו ליד הרב המרפיים מו"ה אברהם ניסן ז"ס נ"י להיות בידו וביד ב"כ ויו"ח לזכות לעדות ולראי' והנני מודה בפניכם כמודה בבר"ח שמכרתי למוהר"ר אברהם ניסן ז"ס נ"י זכות הדפסת ספר אנרא דכל"ה על התורה והתתגומים ומדרשות שחיבר כבוד וקני הרב הקדוש מו"ה צבי אלימלך מדינוב זצלה"ה אשר קניתי מש"כ הרכני החסיד מו"ה ישעי' דוד נ"י בהרב החסיד מו"ה משולם זושא שפירא אשר נפל בחלקו מעונן וקני זלה"ה כפי הפסק שתחת ידו משלשה רבנים נ"י, ועתה מכרתי כל זכותי להרב מו"ה אברהם ניסן נ"י וקבלתי ממנו דמי המכירה עד פ"א ומעתה הספר שלו לקנין עולם וחלילה לי או ליו"ח או לב"כ לערער ולשוב להרפיסו עוד לעולם כי הוא קנין כספו. כ"ז הנ"ל קבל עליו ה"ה הרכני החסיד מו"ה מאיר משולם מדעתו ורצונו הטוב ובביטול ובפסול עידי מודעה וקנינא מן הרכני החסיד מו"ה מאיר משולם שפירא נ"י על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקני' ב"י, יום א' פרשת וארא כ"ד לחודש סבת שנת תרכ"ח לפ"ק פה לבוב והכל שריר וקים.

נאום הק' מנחם מענדיל בודיק עד

נאום נחמן מארגינשמערין עד

וליתר תוקף ועוז אמוץ וחזק בא הר"ר מאיר משולם הנ"ל בעצמו על החתום לאשר ולקיים כל הנ"ל

הק' מאיר משולם שפירא

ספר אגרא דכלה

על חמשה חומשי תורה

ביאורים דרושים ע"ד הפרד"ס מתיקים כדכש ונופת צופים, על כל התורה, ובו יאר נתיב לכמה מאמרי רז"ל ומדרש רבה, ועל כל התרגומים, והמסורה אשר בכל פרשה ופרשה, מלבד ביאורי רש"י וגם יפ"ח אור כי טוב ל"ס, מגלה עמוקות מאת כ"ק רב האי נאון קדוש ד' סכובר, רב רבנן. ההלכה מלאה הארץ, בגדולתו וצדקתו וקדושתו. הוא הגבר הקים עולה של תורה, והרביץ הלמידים הרבה גדולי ישראל וחכמיו, כקש"ת מורנו ורבנו **צבי אלימלך** וצלה"ה אב"ד בכמה קהלות ישראל, ולבסוף בעיר **דינוב** ושם מ"כ, בעמח"ס המאירים פני חבל, ס' בני יששכר, דרך פקודיך, אגרא דפרקא, רגל ישרה, ומניד תעלוסה, והי' ברכה ועוד אין חקר, זכותו יגן עלינו ועכ"ה :

נדפס בראשינה ע"י ר' אברהם גיסן : ס גיל בלבוב.

ועתה ילא לאור שניה בעזה"י בכנים חדשות בהוספה מרובה מאד, כל ההשמעות לאג"ד, הנדכסים בס"ס, דרך עדותיך וכמו"כ הדגפכים בס"ס, קהלת יעקב יבאו בו על מקומם בשלום, גם זכינו לאור חדש להוסיף מן כתי"ה העהק של כתי"ה רבינו ז"ל, ומלבד כל אלה נתנו אותו ע"י אמן מומחה לאותו דבר להג'י' מכל אלפי טעיות הדפוס שנפלו בו בראשונה, והוא אספס ולקטס לכל ההבזעות ומדרס בחי"ה ובחבונה ועבודה רבה אל מקומותם לנושבותם מאמר אל מאמר וענין אל ענין, ולפעמים הערות יקרות לכרה וללבן ככסף לרוף, כאשר החזינה עיניכם, ישמחו החסידים ויגילו היראים לאולד נחמד כי נתגלה בעזה"י.

ע"י המו"ס אמקרויט עט, פריינד, ב פר ע מי שלא יצ"ו.

ספר בראשית

פר ע מי שלא

בשנת: זה הוא ב"ה, אגרא דכלה" השלם, (לכ"ק)

Verl g tun AMKRAUT et FREUND Buchhandlung in PRZEMYSL

שטר קנין הזכות מס' אגרא דכלה

(הוצאה שניה)

ב"ה

זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים ח"מ אך שבא לפנינו הרבני החסד מו"ה שמואל זוס נ"י מפה"ק ואמר לנו הווי עלי עדים כשרים ונאמנים, וקנו ממני בקנאנ"ם ואף כתבו וחתמו ותנו ליד הרבני הנגיד מו"ה שמחה פריינד נ"י להיות בידו וכיד ב"כ ויו"ח לזכות ולראי', והנני מודה בפניכם כמודה בב"ד ומכרתי לה"ר שמחה פריינד נ"י זכות שנפל לי על חלקי מעזוכן כבוד אבי המנוח ה"ר אברהם ניסן זוס ז"ל כפי הכתב קנין שהי' לו לאבי ז"ל מנכרו של הרב הקדוש מו"ה צבי אלימלך זצ"ל שקנה ממנו הזכות שהי' לו לנכרו כעזוכן בהדפסת ספר אגרא דכלה על התורה שחבר וקנו הה"ק הנ"ל, ועתה נשאר חלקי כעזוכן הנ"ל וגם אני ערב בעד חלקו של אחי ה"ר ישראל דוד זוס נ"י שבל יתבע חלקו כזה ומלא זכותו אלי כי אהי' במקומו למכור חלקו, ומעתה מכרתי כל זכותו להר"ש פריינד נ"י הנ"ל וקבלתי ממנו דמי המכירה עד פ"א ומעתה הספר שלו לקנין עולם וחלילה לי ולב"כ וליו"ח לשוב ולהדפיסו עוד לעולם כי הוא קנין כספו ומסרתי להקונה השטר קנין שהי' לו לכבוד אבי המנוח ז"ל מנכרו של המחבר הק' הנ"ל.

כ"ז קבל עליו הרבני מו"ה שמואל זוס מדעתו ומרצונו הטוב וכביטול ובפיסול עדי מודעה וקנונא מן הרבני מו"ה שמואל זוס נ"י על כל הא דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקני' ב"י, היום יום א' פ' בהר כ"א למב"י תר"ע פה פרעמישלא.

נאום צבי זאב זינגער

נאום מאיר יעקב צינץ

וליתר תוקף ועוז בא הר' שמואל זוס בעצמו עה"ח לאשר ולקיים כל הנ"ל

הק' שמואל זוס

בפנינו הב"ד חתמו כאנפנא ר' צבי זאב זינגער ור' מאיר צינץ וגם המוכר ר' שמואל זוס ואישרנום וקיימנום כרחוי, יום הנ"ל מקום הנ"ל

(מקום החותם דב"צ)

גדלי' שמעלקיש האבר"ק

הק' משה מיזליש

נתן העבענשטרייט אבר"ק זאמושט

משה יעקב פעלדשמיין

דבר אל הקורא (מאת המו"ל בהוצאה השני')

אגרא דכלה דוחקא, ברטח פ"א ו' ע"ג.

כש"ש וארכעים שנה נגזו ועברו מתוצאת ספר זה בראשונה, ומני אז ועד עתה עוד לא נדפס, וכבר ספו תמו ואינם להמצא אף גם במחיר יקר, וכמסמונים יחפשוהו ושואלים ודורשים אותו אצל כל מו"ם ולא ישיגוהו. ובכל זאת לא עלה בידי כל מדפיס ומוציא לאור להדפיסו מחדש, יען וביען כי זכות ההדפסה לא היתה לכל מסורה, וקשה ה' מאד להשיגה, וכמעט אפסה התקוה לזכות עוד הפעם לאורו.

עד שקמנו אנחנו המו"ם אמקרויפ & פריינד כי העיר ד' את רוחנו, ולא חשכנו כל עמל, ולא שגבה ממנו כל עבודה, ועינינו לא חסה על ההוצאה הגדולה הכרוכה בעקב ההדפסה הזאת, ובעוד ד' זכינו להשיג זכות ההדפסה בכסף מלא, קנינו הזכות מירשי המו"ל בראשונה (כמבואר בשטר הקנין הערוך פה) ואחרי שזכינו בו להיות מעתה קנינו לעשות בו כאדם העושה בשלו, אמרנו ועינינו: לא להעתיקו בצורתו הראשונה, ולחקות מעשה הדפסתו כמעשה קוף, ולסתון קמחא טחינא. כי אם לברוא לו שמים חדשים, ולהלכישו צורה חדשה בפנים חדשות, ולהאיר עליו אור חדש, אור הגנח שנגנו ממנו רכות בשנים עד כה.

והנה שמנו לנגר עינינו שלשה דברים אלה המועילים להתפתחות ולתפארת כל ספר א' שלימות הספר שלא יחסר כל בו, ב' הגהה מדויקה לנקותו מכל שגיאה, ג' הדרת ההדפסה בתכלית הפאר וההידור.

שמענו והתבוננו: בתוצאה הראשונה ה' עיקר חסר מן הספר, ואח"כ באו להוסיפו עליו והשלימוהו שלא במקומו, אך בספרים אחרים הנקובים בשמותם "השמטות לאגרא דכלה" כגון כס' דרך ערותך בסופו, וכס' קהלת יעקב בסופו, ואנחנו קבצנו אותם כעמיד גורנה, כל מאמר אל מאמר המתאים לו במקומו, למען ירוץ כל קורא בו בלי ליאות וחיפוש, עוד עשינו לשלימות המלאכה הצגנו על מקומם פה כל המאמרים מס' "בני יששכר" השייכים לספר זה, אשר בראשונה רק הראו מקום לעיין כס' "בני יששכר" הרבה פעמים בלי מספר, ועתה על מקומם יבואו בשלום. וברם זכור אותו האיש לטוב הנגיד המופלג ה"ר מאיר יעקב צינץ נ"י מפה שמסר לנו בטובו כתי"י מאביו המנוח הרה"ח מו"ה אברהם יששכר ז"ל העתק כתי"ק של רבנו בעהמ"ח ז"ל, אשר מתוכו ג"כ השלמנו פעמים רבות מאמרים שהיו חסרים באגרא דכלה הראשון, לדוגמא נראה לפניכם "כפ' לך" יבואו שני מאמרים חשובים מן הכתי"י הזה, מלבד אשר זכינו ע"י ללמוד סתום מן המפורש כאשר יבואר הלאה.

עוד בו יתרה וכמה מעלות טובות בו תמצא, כי "באגרא דכלה" שלפניו נמצא בו רבות פעמים מאמרים סתומים קשי-הבנה א"א לפורטם כי רבים הם, בכל זאת לדוגמא נציע לפניכם (בדף ב' ע"א) צירוף ר' המתחיל: בראשית יצירוף כר"ת אש"י אמר"ל שמו של משיח קדמה לעולם, ע"כ, והמאמר הוא סתום כי איפוא מרומז בצירוף כר"ת אש"י מאמר ח"ל זה, וניכרים הדברים כי חסר פה תשלום המאמר, כי בכל צירוף מבואר כפי' רמז הר"ת מהצירוף, וכאן חסר ובאגרא דכלה זה בעזה"י, נשלם החסרון כפי' מספיק שנמצא בהשמטות לאגרא דכלה בסו"ם קהלת יעקב ע"ש ותמצא ענג. עוד צאו וראו כי באגרא דכלה הראשון יבאו בו הרבה פעמים מאמרים מקטעים או כאמצעותם או בסופם ומוקפים בחצאי לבנה כזה (חסר שורה... שורות שתיים שהן הרבה... או חסר חיבה... תיבות... או חסר תשלום המאמר... או פה ה' מטוטשמש בלי דעת והכיר את הכתב) וכמוהו הרבה, עד שעיי"ז פני המאמר קלקלו, ע"י חסרון קל חיבה אחת או שתיים נשאר כל המאמר בלי הבנה. ועתה בעזה"י רובם ככולם כבר נשלמו, עפ"י רוב מצאנו ראינו בהשמטות לאגרא דכלה בסו"ם קהלת יעקב השלמות החסרות,

ולפעמים מן הכת"י הנ"ל, ובמקומות שהחסרון הי' נראה לעין, וע"י אלה ההוספות נתגדל ונתרחב גבול הקודש גם בכמותו הרבה מאשר בראשונה. וההוספות מכילות יותר משבעה קונטרסים, לדוגמא עיין בפ' וישב בראשיתו ותראה איך שאורו עינינו בהשלמת המאמר מכת"י ההוא, בעיון קל ופשוט הוסיף והשלים המני' מדעתו, "בפ' בראשית" תמצאנה חסרונות רבות ושם תדרשו וכאתם שמה ותחזינה עיניכם חצי לבנה בזה) וכתוכו כוכב, המראה למטה לעומתו לעיין בההערה מאין אלו ההשלמות נובעות. מלבד אלה הוגה בעיון גמרץ לפני ההדפסה, במרם סדור האותיות מסרנוהו ליד אמן מופלא מומחה לאותו דבר נבדו של המחבר הגאון והקדוש זצלה"ה הרב המופלג הר' דוד ארי נ"י ר"מ "בית תלמוד" דפה"ק, והוא מיהר אותו בכסף צרוף מכל השגיאות שנפלו בהדפסה הראשונה, ועבר עליו הרבה פעמים לא הניח גם שורה אחת מבלי תיקון, עצמו מספר ומכתב השגיאות שהיו בראשונה, שם עליו עין לטובה ויעורר פעמים רבות בהערות טובות למטה כציון כזה) המאירות עינים.

בקצרה נביע כי יותר הרבה ממה שכתבנו פה הרכינו לעשות בעזה"י כי אטו כי רוכלא נחשוב וניזיל, עיניכם הרואות מה רב טוב אשר צפננו בהספר הזה. ואך למותר להשביח מקחנו ולספר תהלת הספר, המעלות הטובות מכריזות על עצמן, ואין השמש צריך לעדות כי בהיר הוא, ואין האור צריך לרא' כי טוב הוא. ולמען לעטר ולפאר ולכלול יפיו החיצוני ג"כ הדפסנוהו על נייר יפה באותיות חדשות מצהירות מאירות עינים, בתכלית הפאר וההידור, מרהיב עין כל קורא והדברים בו שמחים ומשמחים לב ונפש, והתוצאה הזאת תהי לשם ולכבוד ולתפארה.

ועתה נברך על המוגמר, נסיים בברכה ותהלה לאל מעוזנו, כי אמץ את רוחנו ונתן בלבנו להוציא לאור תעלומה, לזכות הרכים בספר דבי רב יקר הערך הזה, ברוך הוא וברוך שמו אשר נתן לאל ידינו כוננה עלינו, כי אין קץ ליגיעה, אין ערך למלאכה, ואין קצה לכסף אשר אכלה העבודה הזאת, ובצדק נהגה מאמר חו"ל "אגרא דכלה דוחקא" כי בדוחק גדול זכינו להשלים על מתכונתה, ולהביאו לכל הכבוד הזה. ואנחנו תפלה כי לא ימיש חסדו מעלינו וכן נזכה ונוציא לאור תמיד ספרים יקרי ערך ובית מסחר ספרנו יפרץ בארץ, עדי יבאו אלינו ברכה ושלוש מארבע כנפות כל הארץ, אמן כן יאמר ד'.

פרעמישלא בירח מרחשוון שנת: "קחו גם בכסף מלא אגרא דכלה הזה" (לפ"ק).

שמחה פריינד

(המדבר בשם הפירמא)

הסכמות

כבוד אדמו"ר הרב הגאון האמיתי הרב הגאון האמיתי אור ישראל וקדושו
בוצינא דנהורא אספקלריא המאירה איש אלקים קדוש
רשכביה כקש"ת מו"ה חיים האלברשטאם נרו
יהל ויופיע. האב"ד דק"ק צאנז יע"א.

כ"ה

יום ר' תבא שנת תרכ"ח לפ"ק צאנז יצ"ו
נדרשתי מאת הרבני המופלג הוותיק מוה'
אברהם ניסן זיס נ"י מרפ"ס דק"ק לכוב יע"א
ליתן הסכמתי על מחברת הקדוש ספר **אגרא**
דכ"ה מכבוד הרב הגאון הקדוש המנוח מוה' **צבי**
אלימלך וצלה"ה שהי' אב"ד דינוב יצ"ו, ואם כי
אינו צריך להסכמה כי נודע ומפורסם בכל העולם
גדולתו וצדקתו וקדושתו של הרב הגאון המחבר הנ"ל
ועל מי לא יהל אורו בחיבוריו הקדושים אשר יצאו
לאור כבר ומלאו פני תבל מתוקים בדבש ונופת צופים
ורבים ילכו לאורם, אך למען כבוד קדושת הגאון
המחבר ולה"ה מלאתי שאלת המרפ"ס והמוציא לאור
הנ"ל ומבקש מאחינו בנ"י להיות נמפלים לעושה מצוה
ולקנות הספר הקדוש הזה וחלילה לשום אדם להשיג
גבולו של המרפ"ס הנ"ל כי קנה הכתבי קדש מנבר
המחבר ולה"ה ובהם בהם ומצוה לסייעו לדבר מצוה
והי' שלום בדברי המצפה להרמת קרן ישראל במהרה
יום הנ"ל.

הק' חיים האלברשטאם

כבוד אדמו"ר הרב הגאון האמיתי המפורסם בחיבוריו
היקרים עטרת תפארת ישראל רבן של כל בני הגולה
נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוה"ר יוסף שאול הלוי
נאמינזאהן נרו יאיר ויופיע. האב"ד דק"ק לכוב
יע"א.

כן בקדוש חותי בכתבי ירי קדש אשר העלה
ואשר הביא לבית הרפוס תלמידי הרבני המופלג
הוותיק מוה' **אברהם ניסן זיס** נ"י ספרא דכי רב
הרב הגאון הקדוש המפורסם למאוד מוה' **צבי**
אלימלך וצלה"ה אב"ד דינוב, והנה דבריו
הקדושים א"צ חיזוק וראי' אחרונה כי כבר נודע דבריו
בין החיים כי דבריו יקרים מאירים ומוהירים כספריו
הנפוצים על פני תבל. והנה עתה נשאר עוד תחת יד
הרבני החסיד המופלג מוה' **מאיר משולם**
שפירא נכד הרב הקדוש הנ"ל ספר **אגרא דכ"ה**
על התורה כפי אשר ראיתי בהקנין. ועתה לאשר כי
תלמידי הנ"ל הוציא הוצאות הרבה על הספר הלז
מלבד אשר בכסף מלא קנה הספר הזה אף גם
הוצאות הרפוס רבה מאוד כי העלים מרובים ורבנן
שיערו בששים ומצינו בב"ק דף נ"ט ע"ב דרבנן שיערו
בששים גם כריני ממונות. והנה יען כי ירא מהשגת
גבול ביקש מעמדי לתת את ידי לבלתי הקריב איש זר
לעשות כדבר אשר אין לו שחר לבא בשדה אחר. ע"כ
אמרתי לבקש מאחב"י אשר לא יהרסו לעלות על
במתי הרפוס כזה הספר בלתי רשותו וכחו כי קנין
עולם הוא לו והמסייע יתברך מטל ההצלחה ומשפע
ברכה.

יום ה' לסדר שופמים ושוטרים שנת תרכ"ח לפ"ק
הצעיר יוסף שאול הלוי **נאמינזאהן**
האב"ד דק"ק לכוב והגליל

הקדמת המחבר

כ"ה

ספר אנרא דכלה רוחקא (בכחות ו, ב) אהבה רוחקת הכשר החי (ב"מ פד, א) לדפוק על רלתי התורה, הגם רידע אינש בנפשו כי עריין לא נטהר מנגעי הנפש אשר הוא בעצמו הי' בעוכריו בהתעסקו בלענה ומרורים, בחמורות תבל והנאותיו המרומיות, ואיך יערב לנפשו אכול ושתות ממעמי התורה, אשר מרומים משכנה, צא ולמר מדורות של חוקי' שהי' צריכין להיות בקיאים בטומאה וטהרה בכרי להאיר בנפשם אור התורה (ע' בסנהדרין בחלק) עכ"ז זאת התורה בראש המיות תקרא, מי פתי (שעריין הוא פתי) יסור הנה, חסר לב (עדיין חסר לב) ואמרה לו (משל ט, ד), והבת קול היוצאת מהר חורב (אבות ו' ב'), מתלכשת באותיות התורה, ומי שרוצה לראות בעינא פקחא, בעיניו יראה ולכבו יכין בב"י בעסק התורה עצות מרחוק לכל נפש מישראל אשר הם מכני בניו של תורה, והנה לא נעלם מאמר הנביא (יחזקאל ד' ג) גירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים, והתורה והמצות שהארם עוסק בעורנו בחלאות הטומאת התבל, יוחשב כזורע אל הקוצים, וח"ו יוסיף כח בקוץ ורדרד המה כוחות הסמ"א, עכ"ז כך היא ררכה של תשובה, מראורייתא כביטול בעלמא סני ער אשר יאיר אליו הש"י ברחמים ע"י עסק התורה, והוא תלמדהו רעת ותכונ"ה לתקן מרותיו כאהב"ה רב"ה, וזה נרמז בפסוק מ"י פת"י (מי הוא עולם התשובה כנודע, והיינו כשפתי רוצה לשוב בתשובה אזי) יסור הנה (ותלמדהו התורה דעת), והנה בראותינו אהבת התורה לנפשות ישראל אזי כמים הפנים לפנים, הנפש המשכלת תבסוף ותשתוקק לינק מזיו מאמרי', וכפי שורש נשמתו כן תגלה לו מסתרי' תרופות ומזור לנפשו פעמים לצרכי נפשו, ולפעמים לצרכי הנלוים אליו לטובה כי ב"ז נגזר משמי מרומים שענפי נשמות כמה וכמה יקבלו מחסורם ע"י ענפים אחרים (ע' בספרינו הלז פ' ממות ותבין).

ול'היות הימים המקודשים לה' המה שבתות לה' רצה הגוזר בחסרו להיות כיתי בית וער לחכמים, ואלי יאספו חברים מקשיבים חרדים לרבר לה' ונפשם חשקה בתורה, והבורא ית"ש לא קיפח שכרם, והעיד את נפשי להמציא תרופה לנפש כפי אשר השפיע אלי בחסרו, להציץ מן החרכים שקופים אטומים שבתורה, ויראתי מהשכחה המצוי', וכפרט מתגבורת הקליפות שבדרור, וכפרט באויר ארץ העמים, וכתבתי הדברים האלה להיות למזכרת לי ולבני גילי החברים פן ואולי ימצאו בכל פעם רפואות תעלה לנפשם, וגם אנכי כאחר מהם, אולי יעזרני הש"י

בהתבונני בכל פעם בהערת התורה אשר העירה את נפשי להצילה מרדת וכו' ולהיות דברי אלה רובם ככולם המה נאמרו ונשנו באסיפת חברים מקשיבים מידי שבת בשבתו נק' שם הספר **אגרא דכ"ה** (מלשון אוגר בקיץ (משל י, ה)) היינו אסיפת שבת כלה (ועוד מעמים אחרים אשר כמוסים עמדי אין מן הצורך לפורטם).

והנה ידוע זאת לכל בני גילי אשר דברי אלה כתובים למשמרת, יתעדנו בם במרעה שמן בטובת עין חברים המקשיבים החפיצים בקרבת אמת, משא"כ אותן החפיצים בקינטור ודרכם כל היום להטיל מום ח"ו בקדשי שמים, לא כאלה חלק יעקב.

והנני אומר לאהבת האמת מן הדין רשאי האדם ורשות בידו לאסור את שלו על חבירו, ע"כ חלילה וחלילה לשום איש להעתיק דבר מדברינו בלתי ידיעתי ובלתי ידיעת חברים המקשיבים עד אשר ידעו את האיש ואת שיחו אשר בתומו ילך ונוכח ה' דרכו, ודי בזה הערה לחברים.

על ספר
בראשית

אל האחד האמת. אשר נתן תורת אמת לישראל עמו לעבדו באמת. והתחלתי לסדר הדברים על לוח ספר יום ה' הוא "מצמיח ישועה לפ"ק, ל"ב בי"נה דר"עת לפ"ק, יעורני הש"י על דבר כבוד שמו, ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל.

אמרו רז"ל שכל התורה כלה נכללה בבראשית, תנה חנם בתש"ך צירופיו בר"ת. ומעתה ארשום פה שנלע"ד זה כמה עתים רמים בצירופים:

שאלתיאל ויאמר קדיש אחר הדרשה ריענה אמן יהא שמייה רבה. ורמז בר"ת "בן שאלתיאל ייענה" אחר "תחיית רדומים":

ח. בראשית, יצורף בר"א שת"י. אמרו רז"ל (כ"ד פ"א ט') מבראשית נתאוה הש"י להיות לו דירה בתחתונים, ואמרו רז"ל (פסחים נ"ד ע"א) כסא כבוד קדם לעולם, ועיקר כסא כבודו הוא בישראל. נרמז בר"ת "בראשונה רצה אלקים שבת תוך ישראל":

ט. בראשית, יצורף רת"א יש"ב. אמרו רז"ל (כ"ד פ"א ד') תורה, אבות, שמו של משיח, ישראל, בית המקדש, קדמו לעולם. נרמז בר"ת "ראה תורה אבות ישראל שם (הוא שמו של משיח) "בית (הוא בית המקדש):

י. בראשית, יצורף בר"א שת"י. אמרו רז"ל (כ"ד פ"א ד') בזכות משה נברא העולם. ר"ת "בזכות רדעה אשר שר תהלת יים (שאמר שירת הים):

יא. בראשית, יצורף יא"ת בש"ר. אמרו רז"ל (כ"ד פס"ח י"א) יעקב אמר תהלים בעת שהיה רעה צאן לבן. וליכא מידי דלא רמזא באורייתא, והוא ר"ת "יעקב אמר תהלים בעת שהיה רדעה (או) "בביתו של רמאי, (כי לבן נקרא כן על שם רמאותיו):

יב. בראשית, יצורף בש"ר את"י. אמרו רז"ל (כ"ד פ"א ד') בזכות שלש ראשונות נברא העולם,

א. בראשית. אמרו רז"ל (כ"ד פ"א ד') בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית. נרמז בר"ת בראשונה ראה אלקים שיקבלו ישראל תורה:

ב. בראשית. אמרו רז"ל (פסחים נ"ד ע"א) התשובה קודמת לעולם. נרמז בר"ת "בראשונה רצה אלקים שיעשו ישראל תשובה":

ג. בראשית, יצורף באש"רית. אמרו רז"ל (כ"ד פ"ח ב') התורה קודמת אלפים שנה להעולם. ר"ת "ב' אלפים שנה ראה ה' תורה":

ד. בראשית, יצורף בר"ת אש"י. אמרו רז"ל (פסחים נ"ד ע"א) שמו של משיח קדמה לעולם. * [יש כאן חסרון דברים. תנ"ל שהוא על פי מה שאמרו ז"ל סנהדרין (צ"ח ע"ב) ינון שמו של משיח, שנאמר (תהלים עב י) לפני שמש שמו ינון. ולפי זה הר"ת כך הם. בראשונה ראה תורה אף שם ינון. (השמטה מאגרא דכלה)]:

ה. בראשית, יצורף תב"א יש"ר. אמרו רז"ל (מדרש משלי פ"ד) שעולם עומד איהא שמייה רבא דבתר אגדתא. נרמז בר"ת "תענה בכוונה אמן יהא שמייה רבא, ודייקא בתר אגדתא כי הוא נרמז גם כן בצירוף:

ו. בראשית, יצורף בשר"יתא. ר"ת "בעת שילמדו רבני ישראל תורת אגדות":

ז. בראשית, יצורף בש"י את"ר. אמרו ז"ל (אבות דר"י) לימות התחיה יעמד זרובבל בן

* הערה. באגרא דכלה שנרמז בראשונה לא היה לזה כל מוכן, עד שיגעתי ומצאתי בזה"י פירוש מספיק בהשמטות לאגרא דכלה הנרמזים כיוצא עם ספר "קהלת יעקב" בסופו. דברי המסדר נכר המחבר הק' זצלה"ה. ודו א"י:

כ. בראשית, יצורף בש"ר את"י. ר"ת "בזכות ששים" רבוא "אותיות" תורת "ישראל. היינו כשיתעסקו בהם ישראל, אז יהיה בש"ר את"י שלא יורקב בשום. ולפי זה:

כא. בראשית, יצורף אי"ב שת"ר. ר"ת "אל" "שלוט" "בהם" "שום" "תולעה" "רקבון, והעד הנאמן על זה אשת רבינו הקדוש תעיד שבא בעלה לביתה לקדש (כתובת ק"ג ע"א):

כב. בראשית, יצורף אר"י תש"ב, ר"ת "אשח" "רבינו" "יהודה" "תעיד" "שקידש" "בעלה, וגם כן יצורף אשת רבי:

כג. בראשית, יצורף יא"ב שר"ת. אמרו רז"ל (עיוה"ב כ"א ע"ב) שצריך אדם ליזהר מדברי סופרים. ר"ת "יזהר" "אדם" "בתקנות" "שתיקנו" "רבנן" "תמיד":

כד. בראשית, יצורף א"ש בתי"ר. אמרו רז"ל (כתובת ב' ע"א) בתולה נישאת ליום הרביעי, (ופירש רש"י תקנת חכמים הוא עיין שם), שאם היה לו טענת בתולים וכו'. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ר"ת "אזהרת" "שופטים" "בתולה" "תגשא" "יום" "רביעי":

כה. בראשית, יצורף בת"ר יש"א. אמר אבי השתא דאמרת סימנא מילתא, יהא אדם רגיל לאכול בריש שתא רוביא (הודיות י"ב ע"א). וליכא מידי דלא רמיז, ר"ת "בריש" "תשרי" "רגילתך" "ירקות" "שאמר" "אבי":

כו. בראשית, יצורף ית"ב שא"ר. ר"ת "יסמן" "תמיד" "בריש" "שתא" "אכילת" "רוביא":

כז. בראשית, יצורף יש"ב תא"ר. ר"ת "יערוך" "שלחנו" "בריש" "תשרי" "אכילת" "רוביא":

כח. בראשית, יצורף רי"ש תא"ב. רבי סידר המשניות. וליכא מידי דלא רמיזא, והוא ר"ת "רבי" "יכתוב" "ששה" "תורות" (היינו סדרים) "אשר" "בינינו":

כזכות חלה כיכורים מעשרות, (וכתבנו כמה פעמים למה לא בזכות תרומה). והוא ר"ת "בזכות" "שלש" "ראשונות" "אשר" "תורמים" "ישראל":

כט. בראשית, יצורף אב"י שר"ת. אמרו רז"ל (כתובת ר' ע"ב) לומר בכל יום תהלה לדוד (תהלים קמ"א). וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא נרמז בר"ת "אמור" "בכל" "יום" "שלש" "רננות" "תהלה":

ד. בראשית, יצורף בא"י רש"ת. אמרו רז"ל (סדרש משלי פ"ט) ימי הפורים לא בטלים. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת "בימי" "אסתר" "יתקנו" "רבנן" "שמחה" "תמידים":

פו. בראשית, יצורף אי"ב רת"ש. אמרו רז"ל (מגילה י"ד ע"א) בקריאת המגילה באדר, קריאתה זו הלולא. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת "אדר" "יסופר" "בקריאה" "רוממות" "תהלות" "שבחיו":

פז. בראשית, יצורף בר"י תש"א. תיקנו רבנן ח' נרות חנוכה וקריאת ההלל בימי חנוכה (שבת כ"א ע"ב). וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת "בימי" "רשעת" "יונים" "תדליקו" "שמונה" "אורות. וכן על הלל "בימי" "רשעת" "יונים" "תהללו" "שם" "אדני":

ח. בראשית, ב"ת ארש"י. ר"ת "בהתחלה" "תדליקו" "אחד" "רננו" "שבחיו" "יתברך, או "רננו" "שבחי" "ה', כי ניתנו הימים להודות ולהלל בפרט בעת הדלקה:

יח. בראשית, יצורף תבי"א ר"ש. גם כן על הנ"ל, ר"ת "תוסיפו" "בכל" "יום" "אחד" "רבות" "שבחיו, (היינו להגדיל שבח הנס בכל יום):

יט. בראשית, יצורף אש"ר ת"ב. סיפרו רז"ל (כתובת ק"ג ע"א) שרבינו הקדוש אחרי פטירתו בא תמיד לביתו, ושורש נשמת ישראל ומעשיהם רמיז בודאי באורייתא. והוא ר"ת "אחר" "שנפטר" "רבנו" "יהודה" "תמיד" "בא":

לח. בראשית, יצורף תר"ב אי"ש. למדו חז"ל
(שבת ק"ב ע"ב) דמילה דוחה שבת. ר"ת "תנו
"רבנן "ברית "אברהם "ידחה "שבת:

למ. בראשית, יצורף רת"י שב"א. אמרו רז"ל
אליהו יבוא ויעיד (וכה מעיד תמיד)
שמקיימים ישראל ברית מילה, ועל כן מכינים
לו כסא כאמור בזוהר (ח"א צ"ג ע"א). והוא ר"ת
"רועה (כי הוא אחד מהרועים כנודע) "תשבי
"יעיד "שמקיימים "ברית "אברהם. או יאמר

מ. בראשית, יצורף רא"ת יש"ב. ר"ת "רועה
"אליהו "תמיד "יעיד "שמקיימים "ברית:

מא. בראשית, יצורף רא"י בש"ת. מנהג ישר
לתורה לשמוח ביום שמחת תורה. והוא
ר"ת "רצה "אלקים "ישמחו "ביום "שמחת
תורה:

מב. בראשית, יצורף אש"י רב"ת. אסור להזכיר
שם שמים לבטלה רק בתפלה. ר"ת "אזכרת
"שמותיו "ית' "רק "בעת "תפלה:

מג. בראשית, יצורף תי"ב אש"ר. אמרו רז"ל (וזהר
ח"ג כ"ח ע"א, ועיין תוספות י"ט עריכת פ"ח מ"ז) אליהו
יתרץ כל הספיקות. וליכא מידי כו', ור"ת "תשבי
"יתרץ "באחרית "את "שיספקו "רבנן, (היינו
שיהיה להם ספק):

מד. בראשית, יצורף בא"ת יר"ש. מרומז מצות
ברכת כהנים ג' ברכות ויברכו לרבים. והוא
ר"ת "בני "אהרן ("תמיד) "יברכו "רבים
"שלשה:

מה. בראשית, יצורף יא"ר תב"ש. אמרו רז"ל
(בבב"א כ"א ע"ב) ולמדו כן בגזירה שהה אין
דבר שבקדושה פחות מ"י. תרמו בכאן בבדיאת
העולם ב"י מאמרות, דבראשית נמי מאמר הוא
(ר"ה ל"ב ע"א), ר"ת "יוד "אנשים "רצופים (היינו
בחדר אחד) "תתחברו "בדבר "שבקדושה:

מו. בראשית, יצורף בש"א יד"ת. אמרו רבנן
(תנב"א וכה פ"א ד') אף על פי כו' שבת יעשה

כמ. בראשית, יצורף רא"י תש"ב. רבינא ורב
אשי סידרו התלמוד. ור"ת "רבינא "אשי
"יסדרו "תלמוד "שהיא "בפה:

ל. בראשית, יצורף רש"י בת"א. הסכימו כל
החכמים שבדורות שאדונינו רש"י ז"ל הוא
ראש המפורשים, ומן השמים הסכימו על ידו.
ובודאי לא במקרה הוא, ונרמז בר"ת "רבינו
"שלמה "יפרש "ביאור "תורת "אמת:

לא. בראשית, יצורף שר"א תב"י. אמרו רז"ל
(כתובת ב' ע"א) בנשואי אלמנה שקדו חכמים
על תקנות בנות ישראל. וליכא מידי כו', והוא
ר"ת "שקדו "רבנן "את "תקנות "בנות "ישראל:

לב. בראשית, יצורף בת"ר אש"י. אמרו חז"ל
(ויק"ד פ"ז ד') בראשית, בשביל ישראל
שנקראו ראשית. ר"ת "בשביל "ת"ר "אלף "של
"ישראל:

לג. בראשית, יצורף את"ר שב"י. ר"ת "אדון
"תנאים "רבי "שמעון "בן "יוחאי:

לד. בראשית, יצורף בר"א שי"ת. אמרו חז"ל (ב"ר
פ"א ד') בשביל חלה הנקרא ראשית. נרמז
בר"ת "בשביל "ראשית "אכילה "שירימו
"ישראל "תרומה:

לה. בראשית, יצורף בר"א ית"ש. אמרו רז"ל (ב"ר
פ"א ד') בשביל מעשרות כו'. והוא ר"ת
"בראשונה "ראה "אשר "יעבור "תחת "שבט
הוא מעשר צאן. ועל מעשר תבואה, ר"ת
"בראשונה "ראה "אשר "יעשרו "תבואות "שדה:

לו. בראשית, יצורף רא"ש ית"ב. אמרו רז"ל (ב"ר
פ"א ד') בשביל ביכורים. נרמז בר"ת "ראה
"אלקים "שיביאו "ישראל "תרומה "ביכורים, (כי
בכורים נקרא תרומה [נפסחים ל"ז ע"ב, עיין שם]):

לז. או יאמר בראשית, יצורף רב"א תש"י. ר"ת
"ראשית "ביכורי "אדמתך "תביא "שם
"ישראל:

נה. בראשית, יצורף א"ת רשב"י. ר"ת "אור
"תורת רבי שמעון בן יוחאי, הוא אשר
שלחו אלקים למחיה להאיר עיני ישראל באור
תורתו, וככה תתבונן עוד בצירוף אחר:

נו. בראשית, יצורף א"ת ריב"ש. ר"ת "אור
"תורת רבינו יצחק בן שלמה, הוא מן
הארז"ל אשר האיר עיני הגולה באלף הששי
בהתגלות דברי רבי שמעון בן יוחאי בסוד עולם
התיקון, אשרי עין ראתה כל אלה. וגם כן בצירוף
הלז יהיה ר"ת "אור תורת רבינו ישראל בעל
"שם, שהוא היה מקרוב סמוך לדורותינו, ופתח
לנו פתחים להבין דברי מן הארז"ל על סוד
העבודה. ועוד היה מקום לבאר איזה עניינים
בנידון זה, ויראתי בפצותי פי במה שלא קבלתי:

נד. בראשית, יצורף תא"ר שי"ב. מבואר באידרא
(וזהו ח"ג קמ"ד ע"ב) דתלת חברייא מן חברוי
אסתלקו באידרא, עיין שם. וליכא מידי כו',
והוא ר"ת "תלת אנשי רבי שמעון" יסתלקו
"באידרא":

נה. בראשית, יצורף שב"א ית"ר. אמרה חנה
בתפלה (שמאל א' א יא) תן לי זרע אנשים,
ופירשו רז"ל (ברכות ל"א ע"ב) שימשח ב' אנשים
שאל דוד. ומבראשית למדה, והוא ר"ת
"שמאל בן אלקנה ימשח יתרון רברכין":

נד. בראשית, יצורף אר"ש ית"ב. נרמז מצות
ציצית, "אלקים ראה שיעשו ישראל
"תכלת כבגדיהם":

ס. בראשית, יצורף בר"ת יש"א. וראיתם אותו
חזרתם כו' (במדבר טו לט), כי תכלת דומה
לכסא הכבוד (סוטה י"ז ע"א). נרמז בר"ת "בעת
"ראיית תכלת יזכרו שם אדוני, והמשכילים
יבינו":

סא. יצורף בא"ת יר"ש. עיין בזהר הק' (ח"א י"א
ע"ב) נרמז במעשה בראשית פקודא דיראה,
ועיקר היראה היא יראת הרוממות, עיין שם דף
י"ב בראשית. והוא ר"ת "בן אדם (ר"ל הגם

כולו תורה והוא כחדא, ואסרו לדבר דיבור חול
(שבת ק"ג ע"א). והוא נרמז בר"ת "כיום שכת אל
"ידברו ר"ק תורה":

מז. בראשית, יצורף אב"י תש"ר. למדו רז"ל
(מנחות ל"ד ע"ב) ארבעה בתים בתפילין של
ראש. ונרמז בר"ת "ארבעה בתים ייתנו תפילין
"של רא"ש":

מח. בראשית, יצורף רב"א תש"י. ר"ת "רק בית
"אחד תפילין של י"ד":

ממ. בראשית, יצורף יש"א תב"ר. אסרו רבנן
לילך בגילוי ראש דמסיר מורא שמים
מעליו, וכמאמרם (שבת קנ"ז ע"ב) כסי רישך כו'.
נרמז ר"ת "ירא שמים אל תלך בגילוי
"ראש":

נז. בראשית, יצורף את"ש יב"ר. אסור להזכיר את
השם בגילוי ראש (ש"ע או"ח ס"ו צ"א ס"ג). ר"ת
"אל תזכיר שמו י"ת בגילוי ראש":

נא. בראשית, יצורף אשר תב"י. נרמז חגיגת ג'
רגלים. והוא ר"ת "את שלש רגלים
"תחוגו בני ישראל":

נב. בראשית, יצורף שר"ת בי"א. נרמז חגיגת ג'
רגלים. והוא ר"ת "שלש רגלים תבוא
"בית יי"י אלקיננו (לעלות לרגל):

נג. בראשית, יצורף את"י שב"ר. אמרו רז"ל
(פירוש פי"ח מ"ז) אליהו יבא במהרה בימינו
לעשות שלום בעולם, כי הוא פנחס אשר ניתן
לו ברית שלום (במדבר כ"ה י"ב). ר"ת "אליהו תשבי
"יעשה שלום בין רחוקים, (היינו בין לבבות
רחוקים):

נד. בראשית, יצורף תי"ר שב"א. אליהו עלה
בסערה השמים (מלכים ב' ב' א). וליכא מידי
דלא רמיזא, ונרמז בר"ת "תשבי יעלה רום
"שמים בימי אלישע, (כשהגיע זמנו של
אלישע):

דלתתא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. והוא ר"ת "רוממות אלהותו" תרין "יחודין" שמע "ברוך, והמ"י:

סב. בראשית, יצורף רב"ת שי"א. שם בזהר במעשה בראשית למנדע די"י הוא אלהים, ולא תכללא שמא דאלקים בשמא דהויה. והוא ר"ת "רצון" בוראך "תכלול" שמות "י"י" אלקים:

ע. בראשית, יצורף רא"ת יש"ב. שם בזהר (י"ד) במעשה בראשית לנטרא יומא דשבתא, דאיהו יומא דנייחא מכל עובדין דבראשית. והוא ר"ת "רצון" אלקים "תשמרו" יום "שבת" בראשית:

עא. בראשית, יצורף ר"ת בש"א. אמרו רז"ל (שבת קי"ז ע"ב) חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, והוא ר"ת "רצון" י"י "תאכל" בשבת "שלש" אכילות:

עב. בראשית, יצורף אי"ש רב"ת. אמרו חז"ל (יזמא פ"ו ע"ב) גדולה תשובה שאפילו אחד ששב מוחלין לכל העולם כלו. נרמז בר"ת "אחד" יעשה "שובה" רבים "בזכותו" (או "בתשובתו") "תתכפרו" או

עג. בראשית, יצורף אש"ת בר"י. ר"ת "אחד" "שעשה" תשובה "בזכותו" רבים "יתכפרו":

עד. בראשית, יצורף רב"י תא"ש. ר"ת "רוממות" "בן" "ישי" תוך "אלף" "ששי", הוא משיח צדקינו שיתגלה במהרה בימינו:

עה. בראשית, יצורף תי"ר בא"ש. ר"ת "תשבי" "יבשר" רבים "בתוך" אלף "ששי".

עו. בראשית, יצורף תר"י בא"ש. ר"ת "תחית" "רדומים" יהיה "בתוך" אלף "ששי".

עז. בראשית, יצורף רא"ב שי"ת. ידוע משי"ס (כ"ק פ"ב ע"א) חזו"ק (ח"ב ר"ז ע"א) החיוב בכל שבת לקרוא בתורה. ונרמז בר"ת "רצה" אלקים "יבכל" "שבת" יקראו "תורתו":

שהוא בן אדם ומעותד לפגעי העולם חי"ו, אף על פי כן לא זאת תהיה יראתו, רק) "תירא" יראה "רוממות" שמו (היינו בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא כו', שזה מרומז בשמו הויה כנודע):

סב. בראשית, יצורף תא"ר בש"י. עיין שם בזהר (ח"א י"א ע"ב) דרומז במעשה בראשית פקודא דאהבה דאיתאחדת עם היראה, ואמרו רז"ל (ברכות נ"ד ע"א) בכל לבבך (דברים ו ה), בב' יצריך. נרמז בר"ת "תאהב" (או "תתמיד") "אהבה" רובה "בהסכמת" שני "יצריך", עיין שם בזהר:

סג. בראשית, יצורף תב"ר אש"י. עיין בזהר שם (כ"ף י"ד ע"א) רמז במעשה בראשית לפדיון בכור. והוא נרמז בר"ת "תפדה" בכור "רחם" "אחר" "שלשים" יום:

סד. בראשית, יצורף תא"י בר"ש. עיין שם בזהר (י"ג י"ב) במעשה בראשית ליתן צדקה לעניים, ולא ישתנה דיוקנא מצלם אלהים. והוא ר"ת "תחוק" אביתנים "יראה" בפניך "רישום" שמו:

סה. בראשית, יצורף רא"י בש"ת. תיקנו רז"ל (ברכות ל"א ע"א) ג' תפלות בכל יום. והוא ר"ת "רצה" אלקים "תפללו" בניו "שלש" תפלות:

סו. בראשית, יצורף תי"א רש"ב. עיין בזהר הנ"ל (י"ב ע"א) רמז במעשה בראשית למינדע דאית אלהא רברכא ושליטא בעלמא. והוא ר"ת "תדע" י"ש "אלקים" רב "שליט" בעולם:

סז. בראשית, יצורף רי"א בש"ת. שם בזהר רמז במעשה בראשית ליחזא לי"י בכל יומא יחזא כדקאי יאות כו' בשית תיבין דשמע ישראל (דברים ו ה). נרמז בר"ת "רוממות" יחוד "אלהותו" ביחוד "שית" תיבין:

סת. בראשית, יצורף רא"ת יש"ב. שם בזהר ולבתר דאתקשרא תמן לעילא, איצטרין לקשרא לתתא באוכלסהא בשית סטרין אחרנין

צירופי בראשית

ה

פז. בראשית, יצורף שא"ב רי"ת. תנא דבי אליהו ימים יצרו לא אחד בהם (תהלים קלט טו), זה יום הכפורים לישראל, לפי שריבה שמחה גדולה לפני הקב"ה שנתנו באהבה רבה לישראל (תנכ"א רבה פ"א). ר"ת "שמחת אלקים באהבה רבה יחד תשרי":

פח. בראשית, יצורף אב"י תש"ר. אמרו רז"ל (ברכות ר ע"ב) כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, היינו ששומעים לתוכחתו. ונרמז בר"ת "אשר רבו יראת שמים תוכחתו רצויה, היינו ריצוי לעם ששומעין בקולו:

פט. בראשית, יצורף רא"ש בי"ת. נרמז בר"ת תענית צום כפור, "רצה אלקים שיתענו בניו יחד תשרי":

צ. בראשית, יצורף בא"י שר"ת. נרמז בר"ת "בגאולה אחרונה ייבואו שבעה רועים תמימים. או

צא. בראשית, יצורף אי"ב תש"ר. הנו"כ אמר הנביא (מ"ה ה ד) אשור כי יבוא בארצנו כו', והקמנו עליו שבעה רועים כו'. נרמז בר"ת "אשור יבוא בארצנו תעמדו שבעה רועים:

צב. בראשית, יצורף רא"ת יב"ש. נרמז בר"ת "רצון אלקים תמיד יכונן בית שלישי. או

צג. בראשית, יצורף רא"י תב"ש. נרמז בר"ת "רצון אלקי ישראל תבנה בית שלישי":

צד. בראשית, יצורף (רא"י תב"ש). בר"ת אי"ש. נרמז בר"ת "בכורי רחם תפדו אחר ימים שלשים. או

צה. בראשית, יצורף ברי"ת א"ש. ונרמז ברי"ת א"ש. נרמז בר"ת "בכורי רחם יישראלית תפדו אחר שלשים":

צו. בראשית, יצורף א"ת יבש"ת. נרמז הא דאמרו רבנן (חזק ח"ג כ"ח ע"א, ותיין תוספת ד"ט

ע"ה. בראשית, יצורף רא"ב תש"י. חייבים אנחנו מן התורה לישב בסוכה שבעת ימים (ויקרא כג טז). ונרמז בר"ת "רצה אלקים בסכות תשבו שבעת ימים:

עט. בראשית, יצורף רא"י בת"ש. ידוע כי עקר האמונה הם שלשה עקרים. מציאות הבורא, תורה מן השמים שכר ועונש, (עיין בעיקרים למהר"י אלבו). ונרמז בר"ת צירוף הנ"ל "ראשית אמונת ישראל בורא תורה שכר:

פ. בראשית, יצורף שת"ב אי"ר. בפסוק (שמות טו ט) ויאמר אם שמוע תשמע לקול כו' אני י"י רופאך. נרמז בר"ת "שמוע תשמע בקולי אני י"י רופאך:

פא. בראשית, יצורף ראש"י ת"ב. ר"ת "רצה אלקים שמיטת יובלות תשמרו בארץ:

פב. בראשית, יצורף רי"א תש"ב. ר"ת "רצון י"י אל תוננו שתות במקח:

פג. בראשית, יצורף בא"י רת"ש. מפורסים הדבר בקיבל חז"ל (פרקי דר"א פמ"ד) שימי אלול הם ימי רצון מסוגלים לתשובה. ונרמז בצירוף הנ"ל "בחדש אלול ימי רצון תעשו שובה. או יצורף:

פד. בראשית, יצורף אי"ר תב"ש. ר"ת "אלול ימי רצון תשובו בתשובה שלימה:

פה. בראשית, יצורף רש"א ית"ב. העולם נידון בראש השנה, כמו שהוכיחו רז"ל (רי"ה ט"ז ע"א) מקראי. נרמז בר"ת "ראש שנה אלקים יישפוט תבל בצדק:

פז. בראשית, יצורף שב"א רת"י. אמרו רז"ל (וישא י"ט ע"ב) השח שיחה בטילה עובר בעשה, שנאמר (דברים ו) ודברת עם ולא בדברים בטלים. נרמז בר"ת "שיחה בטילה אסור רק תורה יידבר:

יחיד, עיין שם. נרמז בר"ת "תתנו" שמים
"רביבים" אפילו "בשביל" יחיד.

קו. בראשית, יצורף יא"ת בר"ש. כתענית (דף ז'
ע"ב) אמר ר' אושעיא גדול יום הגשמים,
שאפילו ישועה פרה ורבה בו. ר"ת "ישועות"
"אלקים" תהיה "בירידת" רביבי "שמים":

קז. בראשית, יצורף אי"ש תב"ר. גם זה כתענית
(י" ע"א) ארץ ישראל שותה תחילה וכו'. נרמז
בר"ת "ארץ" ישראל "שותה" תחילה "בירידת"
"רביבים":

קח. בראשית, יצורף אי"ר בש"ת. גם זה כתענית
(ו' ע"ב) כשהגשמים יורדין בודאי נמחלו
עונות ישראל, עיין שם. נרמז בר"ת "אם" ירדו
"רביבים" בידוע "שנתכפרו" תועבות:

קט. בראשית, יצורף (תר"י אב"ש). רא"י תש"ב.
ר"ת "רחל" אשת "יעקב" תלד "שני" בנים:

ק. בראשית, יצורף בש"י את"ר. ר"ת "בני"
"שפחות" יהיו "ארבעה" תולדותם "רצויים",
(ר"ל רצויים למניין בני ישראל, לא כמו שפחת
שרה אשר תולדותיה נזחים מכלל הקדושה, אבל
בני שפחות רחל לאה הם גם כן בכלל הרצון
שעלו ברצונו ית' בשעת בריאת העולם, ישראל
עלו במחשבה ורצון הקדום כביכול [עיין ב"ר פ"א
ד, הבן]:

קא. בראשית, יצורף רא"ת יב"ש. ר"ת "ראה"
"אלקים" תמונות (או "תמימות") יעקב
"בחיר" שבאבות. או:

קיב. בראשית, יצורף רא"ת יב"ש כנ"ל. ר"ת
"ראה" אלקים "תמימת" יי"ב "שבטים":

קיג. בראשית, יצורף אי"ב (שר"ת) תר"ש. כתיב
(תהלים נ"ב) אם ארעב לא אומר לך האוכל
בשר אבירים וכו', אלא נאמר בקרבנות ריח
ניחוח (ויקרא א ט), נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה
רצוני (זבחים מ"ז ע"ב, עיין שם פירוש רש"י). והוא בר"ת
"אדם" ייקריב "בהמה" תעשו "רצוני" שאמרתי:

עדיה מ"ח מ"ח) שעתיד אליהו לתרץ כל האיבעיות
והספיקות של רבנן. נרמז בר"ת "אליהו" תשבי
"יתרץ" בעיות "של" רבנן

צו. בראשית, יצורף אר"ש תב"י. נרמז בר"ת הא
דאמרו רבנן (ר"ה ב' ע"א) ארבעה ראשי שנים
הם. ר"ת "ארבעה" ראשי "שנים" תעשו "בני"
ישראל:

צח. בראשית, יצורף רש"י תב"א. ר"ת "ראש"
"שנה" יתקעו "תרועה" בשופר "איל":

צט. בראשית, יצורף רי"ת בא"ש. אמרו רז"ל
דבשביל זה השהה הקב"ה את ישראל
במדבר ארבעים שנה, בכדי שילמדו כל התורה
כולה בלא טיודה, ואחר כך יבואו לארץ.
נרמז בר"ת "ראשונה" ילמדו "תורה" במדבר
"ארבעים" שנה:

ק. בראשית, יצורף בא"ש תי"ר. אמרו רז"ל (ע"ז
ה' ע"ב) בפסוק שאמר משה סוף ארבעים שנה
(דברים כ"ג) ולא נתן יי"י לכם לב לדעת כו' עד
היום הזה, מלמד שאין אדם עומד על דעת רבו
עד ארבעים שנה. נרמז בר"ת "בלימוד" ארבעים
"שנה" תרע "ידיעת" רבך:

קא. בראשית, יצורף רא"י תב"ש. ר"ת "רצה"
"אלקים" יקבלו "תורה" בחג "שבועות":

קב. בראשית, יצורף תא"י שר"ב. ר"ת "תשעה"
"אב" יהא "שמחה" רבה "בגאולה":

קג. בראשית, יצורף את"י שר"ב. ר"ת "ארבעה"
"תעניתים" יהיו "שמחה" רבה "בגאולה":

קד. בראשית, יצורף אב"ת יש"ר. כתענית (דף ז'
ע"ב) אמר רחמנא אין הגשמים נעצרין אלא
בשביל ביטול תרומות כו'. ר"ת "אם" ביטלו
"תרומות" יימנעו "שמים" רביבים:

קה. בראשית, יצורף תש"ר אב"י. כתענית (דף ט'
ע"ב) אמר ריש לקיש מטר אפילו בשביל

צירופי בראשית

ו

קכג. בראשית, יצורף גם כן יר"ת שב"א. ר"ת
"ישועה רבה תהיה (בזמן) שינצחו בני
אהרן, (רמז לנצחון הכהנים את היונים):

קכד. בראשית, יצורף אר"י תב"ש. אמרו רז"ל
(כ"ד פ"ב ד) שאנטיוכס עם היונים גזרו
שיכתבו בקרן השור אין לכם חלק באלקי
ישראל, ודבר הזה יש לו סוד אין כאן מקומו.
והוא ר"ת אר"י תב"ש, "אנטיוכס רשע יגזור
תכתבו בקרן שור":

קכה. בראשית, יצורף בר"י את"ש. ר"ת בזמן
"רועה יהושע" או "תעמד שמש" (יהושע
י"ב):

קכו. בראשית, יצורף בר"י תש"א. ר"ת בזמן
"רועה יחזקיהו תשוב שמש אחורנית
(מלכים ב' כ יא, עיין פרקי דר"א פנ"ב):

קכז. בראשית, יצורף אש"י בת"ר. ר"ת "אז
שלח ישלח בלאדן תשורה רבה שם
שם יב):

קכח. בראשית, יצורף רא"י שת"כ. אמרו רז"ל
(ר"ה י"א ע"א) הקב"ה יושב ומלא שנותיהם
של צדיקים מיום ליום. והוא ר"ת "רצה אלקים
יתמלאו שנות תמימים בימים":

קכט. בראשית, יצורף שב"א ית"ר. אמרו רז"ל
(פילה י"ג ע"ב) בשבעה באדר נולד משה.
נרמו בר"ת הצירוף "שבעה בתחדש אדר יולד
תמים רועה":

קל. בראשית, יצורף שב"א יר"ת. ר"ת "שבעה
בתחדש אדר ימות רועה תמים":

קלא. בראשית, יצורף יא"ש בת"ר. יהושע
"אשר שרת באוהל תמורת רבו".

קלב. בראשית, יצורף יר"ש בא"ת. ייתקנו רבנן
"שנים במקרא אחד תרגום (עיין ברכות ח'
ע"א):

קיד. בראשית, יצורף אר"ב יש"ת. אמרו בגמרא
ברכות (ו' ע"ב) יודע אדם בחבירו שרגיל
ליתן לו שלום, יקדים לו שלום. ר"ת "אדם רגיל
בחבירו יקדים שלום תחילה":

קמו. בראשית, יצורף שא"י תר"ב. ר"ת "שלש
אשמורות יתחלק תהלות רבבות
בלילה. היינו שלש אשמורות הוי הלילה, ובכל
משמר כתות אחרות של מלאכי השרת, כמבואר
בגמרא (ברכות ג' ע"א). נפקא מינה למבעי רחמי
בהאי שעתא:

קמז. בראשית, יצורף אש"ת רי"ב. ר"ת "אדם
שמתפלל תפילות רשות יחדש ביה
(עיין ברכות כ"א ע"א).

קקז. בראשית, יצורף תר"א בי"ש. עיין בזהר
ריצא (ח"א קנ"ח ע"א) שיעקב ברח מבית לבן,
שידע כאשר תלד רחל את בנימין ישתלמו
שבטים, ושכינתא תטיל ביתא ורחל תדחה
ממקומה, על כן ברח מקודם, עיין שם הטעם.
נרמו בר"ת "תלד רחל את בנימין ישתלמו
שבטים. וגם כן יצורף:

קקח. בראשית, יצורף שת"כ יר"א. ר"ת "שכינתא
תטול בית יעקב רחל אתרחיית. וגם
כן:

קקי. בראשית, יצורף יש"ת רב"א. ר"ת "ישתלמו
שבטים תקבר רחל בדרך אפרת":

קכ. בראשית, יצורף תב"יר ש"א (עיין לעיל נצחון
ס' מחזיל טוטה י"ז ע"א). ר"ת "תכלת ברמיון
יום רקיע שם אדני":

קכא. בראשית, יצורף הנ"ל יר"ת בש"א. ר"ת
"ישועה רבה תהיה בזמן שימלך
אחשורוש. וגם כן:

קכב. בראשית, בצירוף הנ"ל. ר"ת "ישועה רבה
תהיה בזמן שימלך אנטיוכס, (והוא
המלך יון בזמן הגס דחנוכה):

שם בברכות (ח' ע"א). נרמז בר"ת "בוראנו אל
"ימאס תפילתן של רביים:

קמב. בראשית, יצורף אי"ב שר"ת. ר"ת "אל
"יכתוב בלא שרטוט "רק תפילין, (כי
תפילין אין צריך שרטוט, כמו שאמרו רז"ל
במגילה נ"ח ע"ב):

קמג. בראשית, יצורף רש"ב אי"ת. ר"ת "רב
(יכונה גם כן לשר ולמלך) "שואל
"בשלומו:

קמד. בראשית, יצורף כנ"ל. ר"ת "רחש שזור
"בעקבו אל יפסוק תהלתו (ע"ן ברכות ל'
ע"ב):

קמה. בראשית, יצורף יש"ת רא"ב. אמרו רז"ל
(ברכות מ' ע"א) אסור לאדם לאכול עד שיתן
תחילה לבהמתו, ואפקי לה מקרא (דברים יא
טו) ע"ן שם. ונרמז בר"ת "יאוחז שרותך (היינו
סעודתך) "תתן ראשונה "אכילת "בהמתך:

קמו. בראשית, יצורף בא"ר ית"ש. אמרו רז"ל
ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח) (כולל כל
התורה), איך פירושא הוא, ע"ן שם בשבת (ליא
ע"א). והוא ר"ת "במצות (רעך) "אהבת רעך
"יוכלל תורה "שלימה (ע"ן עוד יודלמי נדדים פ"ט
ה"ד):

קמז. בראשית, יצורף רי"ת בש"א. אמרו רז"ל
(ביד פפ"ד י"ט) ראובן פתח בתשובה תחילה,
אמר הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחילה, חייך
שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ומנו
הושע שנאמר (הושע יד ב) שובה ישראל עד י"י
אלקיך. והנה דקדקנו הלא אדם וקין עשו גם
כן תשובה, ופרשנו דהכי קאמר ראובן פתח
בתשובה תחילה, ר"ל אותה התשובה שהיא
תחילה וקודם בעולמות עליונים, היינו תשובה
עילאה והוא תשובה מאהבה, הדברים ארוכים
אצלינו אין כאן מקומו. נרמז בר"ת "ראובן
"יפתח תשובה "בתחילת "שובת "אהבה:

קלג. בראשית, יצורף יא"ב תר"ש. אמרו רז"ל
(ברכות ל"ב ע"א) יסדר אדם שבחו של מקום
ואחר כך יתפלל. נרמז בר"ת "יסדר "אדם
"בתחילת תפילתו "רוממת "שבחו:

קלד. בראשית, יצורף יר"ש בא"ת. אמרו רז"ל
(מגילה ר' ע"א) ירושלים ורומי, אם יאמר לך
אדם נתיישבו שתיהן אל תאמין, חרבו שתיהן
אל תאמין, חרבה רומי ונתיישבה ירושלים
תאמין, ובהיפך ח"ו כו': והנה נרמז בר"ת
הצורפים "ירושלים "רומי "שתיהן "בחורבן (או
"ביישובן) "אל "תאמין. וגם כן.

קלה. בראשית, יצורף אי"ב רש"ת. ר"ת "אבל
"ירושלים "בישיבה "רומי "שממה
"תאמין. וגם כן:

קלו. בראשית, יצורף אר"ב יש"ת. ר"ת "אבל
"רומי כו' "תאמין:

קלז. בראשית, יצורף בי"א רת"ש. אמז"ל (ברכות
ר' ע"א) בפסוק (דברים כ"ז) וראו כל עמי הארץ
כי שם י"י נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין
שבראש. נרמז בר"ת "בריות "יראו "אם "רואים
"תפילין "שבראש. או

קלח. בראשית, יצורף תש"ר יא"ב. ר"ת "תפילין
"של "ראש "יפלו "אימה "באומות:

קלט. בראשית, יצורף אי"ת שב"ר. אמרו רז"ל
(סנהדרין ק"א ע"ב) אסור לחלוץ תפילין בפני
רבו. נרמז בר"ת "אל "יחלוץ "תפילין "שלו
"בפני "רבו:

קמ. בראשית, יצורף שב"ר אי"ת. אמרו רז"ל
(עירובין ס"ד ע"א) שיכור ששתה כדי רביעית
אל יתפלל, והוא ר"ת "שתה "בכדי "רביעית
"אל "יתפלל "תפילתו. או "שכור (או) "בשתה
"רביעית "אל "יתפלל "תפלתו:

קמא. בראשית, יצורף בא"י תש"ר. אמרו רז"ל
אין הקב"ה מואס בתפילתן של רביים, ע"ן

צירופי בראשית

ז

קמ. בראשית, יצורף תר"א יב"ש. אמרו רז"ל
(טובה נ"ב ע"א) לעתיד ידמה לצדיקים היצר
הרע כהר ולרשעים כחוט השערה, כן הוא
בגמרא ובזהר (ח"א ק"צ ע"ב), נרמז בר"ת, "תראו
"רשעים" את "יצר" בדמיון "שערה":

קמז. בראשית, יצורף יש"ת אר"ב. ר"ת "יעידו
"שנים" תחייבו "את" רעך "בכל":

קנ. בראשית, יצורף בי"ש רת"א. ר"ת "בעדות
"יחיד" שמת "רעך" תתירו "אשתו". כי עד
אחד נאמן בעדות אשה כמו שאמרו רז"ל (גיטן
ב ע"ב):

קנז. בראשית, יצורף בי"ת שא"ר. ר"ת "בעדות
"יחיד" תחייבו "שבועה" את "רעך", כמו
שאמרו רז"ל (סוטה פ"ג ע"ב) אבל לשבועה קם:

קנח. בראשית, יצורף אר"י בש"ת. ר"ת "ארים
"ראש" יוסף "כריש" שתא "תשרי". כי
בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (רי"ה י'
ע"ב):

קנח. בראשית, יצורף רא"ש ית"ב. אמרו רז"ל
(בבב"א ה' ע"א) ראה אדם שיסורין באים עליו
יפשפש במעשיו. והוא נרמז בר"ת הצירוף
הנ"ל "ראית" אדם "שכאים" יסורים "תפשפש
"במעשיך":

קס. בראשית, יצורף ראש"י ת"ב. אמרו רז"ל
(שם) פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה.
נרמז בר"ת "ראה" אחר "שפשפש" יתלה
"בביטול" תורה:

קסא. בראשית, יצורף רא"ת יש"ב. אמרו רז"ל
(שם) תלה ולא מצא, בידוע שיסורים של
אהבה הם. נרמז בר"ת "ראה" אחר "תלייתו" ידוע
"שכאו" באהבה:

קסב. בראשית, יצורף אי"ד שת"ב. ר"ת "אם
"יהיה" רעב "שונאך" תאכילהו "בלחמך"
(על פי הפסוק משלי כה כא):

קסג. בראשית, יצורף ית"א בר"ש. ר"ת "יתחלקו
"תולדות" אסנת "בדמיון" ראוּבן "שמעון",
כמ"ש יעקב ועתה שני בניך הנולדים כו' כראובן
ושמעון כו' (בראשית מח ה):

קמז. בראשית, יצורף רשא"י ב"ת. ר"ת "ראיית
"שלמים" את "יצר" בדמיון "תל":

קנ. בראשית, יצורף יש"ר את"ב. בזהר וישב (ח"א
קפ"ט ע"ב) ותא חזי אינון דלא נטרי להאי
קיימא בקודשא, גרמי פרישו כו', בגין דכתיב
(דברים יא טז) וסרתם ועבדתם וכו', וכתיב ועצר
את השמים ולא יהיה מטר, דהאי איהו כמאן
דסגיד לאלקא אחרא דמשקר בהא את קיימא
קדישא, וכד קיימא קדישא אתגטיר בעלמא
כדקא יאות, כדן קוב"ה יהיב ברכאן לעילא
לאתרקא בעלמא, כמד"א (תהלים סח י) גשם כו'.
נרמז בר"ת ("אל") יתגו "שמים" רביבים "אם
"תשמרו" בריתי:

קנא. בראשית, יצורף א"ת ברש"י. בגמרא מגילה
(כ"ח ע"א) שאלו לר' פלוני כמה הארכת
ימים, והשיב מימי לא הסתכלתי בפני אדם רשע.
זה נרמז בר"ת "אל" תסתכלו "בצלם" רשע
"שתאריך" ימים:

קנב. בראשית, יצורף רא"ת בש"י. גם זה שם
כמה הארכת ימים, והשיב מימי לא
הקפדתי בתוך ביתי, נרמז בר"ת "ראה" אל
"תקפיד" בביתך "שיאריכו" ימך:

קנג. בראשית, יצורף א"ת ברש"י. גם זה שם
כמה הארכת ימים, והשיב לא ששתי
בתקלת חברי. ר"ת "אל" תשמח "בתקלת" רעך
"שיאריכו" ימך:

קנד. בראשית, יצורף בשר"י א"ת. במגילה (ט"ז
ע"א) דשאל המן למרדכי, הא כתיב לכם
(משלי כד יז) בנפול אויבך אל תשמח וכו', והשיב
זה דוקא ברשעי ישראל, אבל וכו'. זה נרמז

קעד. בראשית, יצורף בש"ת רי"א. אמרו רז"ל (י"ד) ס"ב פ"ה א') בשמחת בית השואבה למה נקרא שמה בית השואבה, שמשם היו שואבין רוח הקודש. ונרמז בצירוף הנ"ל "בשמחת שואבה תשאבון רוח ה' אלהים:

קעה. בראשית, יצורף תש"ב אי"ר. מנהג ישראל תורה הוא על פי קדמונינו לתקוע שופר בחדוש אלול (פרקי דר"א פמ"ו), כדי לעורר הישנים לתשובה (עיין רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד). ונרמז בר"ת "תקעו שופר בחדוש אלול" יעוררו רדומים.

קעו. בראשית, יצורף ית"ב אר"ש. מנהג ישראל תורה היא לומר תהלים בכל חודש אלול. ר"ת "יאמרו תהלים בחדוש אלול" רצוים "שכחיו:

קעז. בראשית, יצורף בא"ר שי"ת. אמרו רז"ל (פסחים צ"ט ע"ב) כליל חג הפסח אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. והוא ר"ת "כליל אביב רש"ש בישראל ייסוב תמיד:

קעה. בראשית, יצורף רא"ב שי"ת. ר"ת "רצה (או "ראה) אלקים" כחג "שבועות ייקבלו תורתו. והנה לכולי עלמא בשבת ניתנה תורה (שבת פ"ז ע"ב), הוא גם כן ר"ת "ראה אלקים כיום שבת ייקבלו תורתו:

קעט. בראשית, יצורף רא"ש בי"ת. ר"ת "רצה אלקים שיתענו בניו י"וד תשרי (ויקרא טז לא):

קפ. בראשית, יצורף אי"ש רת"ב. אמרו רז"ל (שם קי"ט ע"ב) לענות אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו. ונרמז בר"ת "אמן יהא שמיה רבא תענה בקול:

קפא. בראשית, יצורף רא"ש ית"ב. ר"ת "רצה אלקים שיטילו ישראל תבלת בבגדיהם (במדב"ד טו לח). ויצורף גם כן

קסד. בראשית, יצורף רא"ת שב"י. כתב הארז"ל לא ילבש שני מלבושים ביחד, נרמז בר"ת "ראה אל תלבש שני בגדיך יחד:

קסה. בראשית, יצורף אר"י שב"ת. אמרו רז"ל (כ"ד פמ"ד כ"א) אברהם בירר שעבוד מלכות חלוף גיהנם, שראה במראה והנה תגור עשן כו' (בראשית טו ז'). נרמז בר"ת "אב ראשון יבור ש"עבוד בראיית תגור (היינו גיהנם):

קסו. בראשית, יצורף אש"י תב"ר. ר"ת "ארבעה ש"עבודים יש"עבדו תמימים בגוים רבים. כי תמיד ככל גלות מצורפים כמה וכמה אומות להאומה המשועבדת, (כמבואר בגמרא ובמדרש)

קסז. בראשית, יצורף שר"ב אי"ת. ר"ת "שעבוד ראשון בבל אשר יחריב תפארתנו, (היינו בית מקדשנו ותפארתנו):

קסח. בראשית, יצורף אר"ב שי"ת. ר"ת "אחריו (ר"ל אחר גלות בבל) רצוף (כי הגלות הב' היה רצוף לגלות בבל) "בגלות שנער (שנער הוא מדי ופרס) "יבנו תפארתם, (כי משם בנו בית המקדש):

קסט. בראשית, יצורף יש"ר תב"א. ר"ת "יון שלישי רבה תשועות בני אהרן:

קע. בראשית, יצורף אר"ש יב"ת. ר"ת "אדום רביעי שם יבנה בית תפארתם:

קעא. בראשית, יצורף שא"י בת"ר. ר"ת "שעבוד אחרון יתארך באחריתו תשועות רבות:

קעב. בראשית, יצורף שת"א רב"י. שבוע שחל בו ט' באב אסור בבשר ויין. נרמז בר"ת "שבועת תשעה אב רחק כשר ויין:

קעג. בראשית, יצורף שב"א יר"ת. ר"ת "שמיני כחג אסיף יתחילו ראשית תורה. רמז למנהג ישראל שמתחילין התורה ביומא תמינאה של חג הסוכות הוא חג האסיף:

נתאצלו השמים והארץ, הן הם בחינות זעיר ונוקב' תפארת ומלכות, ודי בזה למשכילים כחכמה דוק ותשכח: או

קפח. יצטרף בשר אית. והוא ר"ת בשביל ששים רבוא אורות ישראל תמימים. כי הנה נודע הגם שיוסיף השי"ת על ישראל עם קרובו אלף אלפי אלפים פעמים עד אין מספר, עם כל זה עיקר ענפים המסתעפים מאילן הקודש הם ס' רבוא ענפים תמימים, לא יעלו יותר מס' רבוא, ויותר מזה הם ענפים ונצוצים המסתעפים מענפי הס' רבוא כנודע, עיין בגלגולים: עוד

קפמ. בראשית, יצורף בשר אתו. ר"ת בשביל ששים רבוא אותיות תורת ישראל, הוא מאמרם ז"ל (כ"ד פ"א ד') בשביל התורה שנקראת ראשי"ת. עוד:

קצ. בראשית, יצטרף רבישת"א. ר"ת ~~ה~~ בן ישראל שיהיה תורתם אומנתם. ר"ל שעל ידי זה ממשיכים הרצון העליון ישראל עלה במחשבה (כ"ד פ"א ד'), וישמח השם במעשיו (תהלים קד לא). ואם מתעסקים באומנות אחרות ונהנים מן העולם הזה אשר חיותו מקליפת נוגה חוהמת הנחש שולטת בגופו, אזי שולט הרקבון והתולעים בגופו אחר פטירתו להתעכל הגוף, כי זה לא היה הרצון ולא איתברא במחשבה כביכול, ולזה צריך שימוש חכמים להבין הדברים. מה שאין כן המתנהג רק על פי התורה וזה אומנתו תמיד. ובגין כך יצטרף בראשי"ת, איבשת"ר. (עיין לעיל צירוף כ"א). ר"ת "אל" יישלוט בהם שום תולעה רבנן, והעד הנאמן על זה רבינו הקדוש שבא בכל ערב שבת לכיתו בגופו הקדוש (כתובות ק"ג ע"א). וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, ויצטרף בראשי"ת, אשת רבי. והוא כפשוטו אשתו של רבינו הקדוש

קפב. בראשית, יצורף אי"ת בש"ר. והוא ר"ת "אשר" יזכרו "תמיד" במצות "שצוה" רבונם, והוא הנאמר (שם שם מ) למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי:

קפג. צירוף בא"ת יר"ש. מרומז מצות ברכת כהנים ג' ברכות (שם ו ט), ולרבים יברכו (עיין סוטה ל"ח ע"ב). והוא ר"ת "בני" אהרן "תמיד" יברכו "רבים" שלשה (היינו ג' ברכות):

* קפד. בראשי"ת, יצטרף בית אשר. בי"ת נקרא תשובה חתאה, אשר תשובה עילאה. והקדים השי"ת תשובה לעולם (פסחים ג"ד ע"א), ודא בראשי"ת ב' ראשית, ר"ל שני תשובות הקדים לעולם. ועוד:

קפה. בראשית, ב' ראשית, אילין ב' בתי מקדשים. וידוע דהיו נגד ב' ההי"ן ראשונה ואחרונה, ודא גם כן צירוף בית אשר. בי"ת ה' אחרונה, אשר ה' ראשונה. ומרומז ב' רבתא גם כן, כי גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון במהרה בימינו (תגי ב ט), ואז:

קפו. תצטרף בראשי"ת, גם כן יבשר את, יבשר להשכינה הקדושה הנקראת את, כנודע שנכללין בה כל אותיות התורה מא' עד ת'. וגם כן יבשר את, יבשרו אותיות התורה ויצאו מהגלות, שבעה"ר נמסרו רזיה להחצונים. וגם כן א"ת, ר"ת אליהו תשבי", כי הוא המבשר במהרה בימינו אמן: עוד

קפז. בראשית, יצורף ראשית ב'. ר"ל על דרך שפירש המתרגם בחוכמא, דא היא ראשי"ת חכמ"ה (תהלים קיא ט), וידוע דמשם היא התחלה לבחינת דבר ונוקבא בב' פרצופים, כידוע למשכילים בחכמ"ה, ואני הקטן יראתי בפצותי פי לבאר על נכון. וזהו: ראשי"ת ב', ברא הראשי"ת לבחינת ב' פרצופים, ועל ידי זה

(*) מכאן עד סוף הצירופים באו פנים חדשות לכאן לקחים מן ספר דרך ערוך שדפס שם גם כן, השמטות מאגרא דכלה"ה. והצגות על מקומם כאן בתוצאה השנייה הזאת.

דייקא השומר בריתו נקרא צדיק כעין יוסף הצדיק, ש"י עולמות מדה כנגד מדה שלא נטמא בטומאת קריי מספר ש"י, ויק"ר בקדושה, קריי בקליפה, והמשכילים יבינו. וידוע דצריך השב מעון זה למסור נפשו בכל פעם על דבר כבוד שמו, כי עון זה נעשה בחימום כל רמ"ח איבריו, על כן צריך להסכים בהסכמה עזה למסירת כל רמ"ח איבריו גופו ונשמתו על דבר כבוד שמו, והש"י יחשבהו לפועל ממש כאלו מסר נפשו בפועל. וזהו יקר בעיני י"י המותה לחסידיו (תהלים קטו טו), שנתעלה מבחינת קרי לבחינת יקר על ידי מסירת נפשו. ובהעמיק עוד, וידוע דעל ידי עון זה בורא החוטא בעוה"ר גופים ולבושים לקליפות, והצלם הקדוש נפגם, ואחר פטירתו אינו זוכה ללבוש החלוקא דרבנן. הלא ידעת מהצדיק עמוד העולם יהושע בן יהוידק כהן גדול, על שלא מיחה בבניו לשמור בריתם נאמר עליו (זכריה ג ג) "ויהושע היה לבוש בגדים צואים" (סנהדרין צ"ג ע"א), אנן מה נענה אבתריה נשכבה בבשתנו עד יערה עלינו רוח ממרום לטהר מכל טומאתינו. ואם שב בתשובה שלימה להשי"ת על ידי מסירת נפשו להשם, אזי מסירים מעליו הבגדים הצואים, ונתלבש בבחינת יקר. יקר הוא תרגום כבוד, ורבי יוחנן קרי למאניה מכבודות"א (שבת קי"ג ע"א), והבן:

לעד שבא לביתה בכל ערב שבת. ועוד ידוע דהגוף לנשמה נקרא בשם אש"ה, והבן:

קצא. עוד בראשי"ת, בת אשר י'. ור"ל מלכות שמים הנקראת ב"ת (חיקוי ע קלי"ג ע"ב), דאיתגטילת מעולם העליין מיו"ד היא בחינת חכמ"ה, ואש"ר בחינת בינ"ה המאשרינו כנודע, ומשם שרשי נשמות ישראל: עוד

בראשי"ת, אתר יכש. דלית לה נהרא מגרמה כלום (עין תקרי"ז מג פ"ב ע"א): עוד

קצב. בראשי"ת, אתר שיב. ר"ל המקום שכל הי"ב גבולי אלכסון אליו ישובו, וממנו מוצא י"ב שבטי ישורון נגד י"ב צירופי הויה בגימטריא ש"ב, בסוד עלית למרום שבית שב"י (תהלים סח ט): עוד

קצג. בראשי"ת, שא ברית. לישא עליו ברית קצ"ג ולא יטמאהו, כי לא יכול לבוא לשלימות התורה ורזיה רק השומר בריתו בטהרה ובפרישות, וכן בראשי"ת:

קצד. יצורף תברא שי. השומר בריתו נקרא צדיק (עין זוהר ח"א נ"ט ע"ב), וכורא ש"י עולמות שנחל אותם אחר כך לעולם הבא. וזהו (עקצין פ"ג מ"ב) עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק,

שנקרא ראשית דרכו (משלי ה כב, עיין כיז פ"א א'), הוא ב' אשר ברא אלקים, את השמים היינו שבכתב, ואת הארץ היינו שבעל פה, כי שמים וארץ מרומזין לעיר ונוקב' אשר הם תורה שבכתב ובעל פה כנודע (וזהו ח"א מ"ז ע"ב). והנה התחלת התורה באות ב', וסיומה בל' (דברים לו יב), הרי ל"ב, ואם תסיר את לב האב"ן ותבנה לך בית כזה לפ"ד ב"ית, בנימפריא תלמוד' ו', ירמוז לשתא סדרי משנה אשר הוא תורה שבעל פה. (ונאמר בדוד המלך ע"ה אשר הוא מרכבה למלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה, יען אשר היה עם לבבך לבנות לי בית המיכות כי היה עם לבבך (מלכים א' ה יח), דרוש וקבל שכר):

עוד התחלת התורה באות ב'. הנה בספר יצירה כל אות יש לו ספ"ר וספ"ר ומפ"ר, היינו צורות האות ומספר האות ומילוי האות המבטא, הנה אות ב' מספרה שתיים, צורתה הוא ג' וז"ן כזה ו = , יוחשבו ח"י, מילואה כזה בית, כשהצטרף ספ"ר סופ"ר ספ"ר שבאות ב' היינו ב' ח"י ת"יב, סך הכל סנין תב"ל, היינו ב' פעמים יראה, היינו בראשית ב' ראשית (חכמה יראת ה' נהלים ק"א ז), אית יראה ואית יראה כמבואר בזהר (ח"א י"א ע"ב). והוא דהנה מן הצורך להקדים יראה לתורה, כמו שאמרו רז"ל (בשבת פרק כמה מדליקין נדף ל"א ע"א) בפסוק (ישעיה לג ה) והיה אמונת עתך וכו', ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו כו', משל כו' העלה כו' ערכת בו קב חומטין, א"ל לאו, א"ל הלאו שלא העלית, כי כמו החומטין מעמידין התבואה, כן היראה מקיימת התורה, והנה אית יראה ואית יראה כמבואר בזהר, היינו יראה הרוממת שהיא עיקרא דיראה ויראת עונש. והנה יראת עונש היא יראה פחותה ויכולה להביא עונשים ח"ו כמבואר בזהר (ח"א י"א ע"ב), עם כל זה הנה נבראת בראשית ב' ראשית ברא אלקים, ולמה נבראת היראה הפחותה, וכתב הרב הק' מהר"ב וצוקללה"ה דמיצרך צריכה כשרואה האדם בהרהור התאוות רודפין אבתריה, מן ההכרח לשורפן ביראת העונש, (עיין במיש

בראשית. התחלת התורה הקדושה באות ב'. הנה במבטא נקרא בית, להורות שנדרשים בתורה גם הבתים. דהנה כל אות נקרא אב"ן, והתיבה המצורפת מכמה אותיות נקרא בית כמו שמבואר בספר יצירה. והנה אותיות של כל אומה ולשון המה רק אבנים שאינם נקראים במילוי, מה שאין כן אותיות לשוננו הקדושה אשר התורה נתונה בו (והעולם נברא בו), האותיות עצמן נקראים בתים, כי כשתבטא איזה אות בפה, על כרחך תבנה בית, היינו אות א' הכתובה הנה הוא אב"ן, אכן כשתקרא אותה בפה ותכירנה לאחרים לומר שהוא א', על כרחך תאמר אל"ף, הנה הוא בית. ועל כן התחלת התורה באות בית שהיא בית, להיות שהתורה נדרשת גם בבתים חוץ האותיות הנכתבים, גם במילואיהן שהם בעל פה המה נדרשין והמה נתרכין לאין קץ, ובהם גנוזין מספורין של יוצר בראשית אשר נרמזין בתורה. (ואמר כבוד אדמו"ר הרב הק' כק"ש מהר"ם הצוק"ל שזה פירוש הפסוק (יחזקאל לו ט) והסירותי את לב האבן משרכבם, היינו לשונות וכתבת האומות אשר אותיותיהם המה אבנים אינם מולידים. והנה אני בעניי מסיים אחריו, שזה נרמז בזהר (ח"ב ק"ג ע"א) מ"ש אל אחר, אמתרם ולא עביד פירין. וכוה יתכן סיום הפסוק ונתתי לכם לב בשר, ודרשו חז"ל לב לעשית בשר, והבן). והנה נדרש הדבר לעניינו גם כן והסירותי את לב האבן משרכבם, שלא תחשבו שהתורה היא רק הנכתבת מילין כפשוטם, רק כל אות נבנה בתים הנאמרים בעל פה ובהם גנוזים כל טוב. וכפי זה תפרש בראשית ב' ראשית, היינו ראשית נקרא האותיות שהמה ראשית כל הנבראים שבהם נברא הכל כמבואר בספר יצירה, והנה הם ב' עניני ראשית היינו אותיות, יאת השמים היינו אותיות הנכתבות כצורתן בשמים, ואת הארץ מה שנקראים במבטא על הארץ:

עוד התחלת התורה הק' באות ב', מספרה שתיים. להורות שתי תודות יש בכתב ובעל פה. והנה נרמז בראשית ב' ראשית, היינו התורה

לעולם הבא (פאה פ"א מ"א), על כן התחילה התורה באות ב' שאין בה צפון:

עוד התחלת התורה הק' באות ב'. כתיב (משלי ד כב) כי חיים הם למצואיהם, למצואיהם בפ"ה (עיהיב נ"ד ע"א), ואמרו רז"ל (שם שם ע"ב) נמשלה התורה לשדיים, מה השד הזה כל זמן שהתינוק ממשמש בה מוציא חלב, כך דברי תורה יותר מה שהאדם הונה בה מוציא ממנה תעלומות. והנה בעיון בכתיבה לבד לא ישנו מצפונות התורה רק בשינון בפה, על כן פתחה התורה שבכתב באות ב' שיש בה נ' רוחות בכתיבה וצד צפון נעלם מן הכתב, להורות רב טוב הצפון בתורה, היינו סודותיה ורויה לא יושגו בכתב לבד רק בשינון בפה:

עוד התחילה התורה הק' במעשה בראשית באות ב'. להורות התחלת בריאת הזמן הוא יום א' בשבוע, והוא נברא מאות ב' מן בניד (כפר"ת) אשר בהם נבראו ז' ימים בשבוע, עיין בספר יצירה:

ב"ראשית, ב' גדולה. (נמסרה בהתחלת התורה) ב' גדולה בנימסריא נ', לרמוז נ' שערי בינה נמסרו בתורה (יהי כ"א ע"ב), והנה תיבת בראשית ב' ראשית, לרמ"ז לחשוב ראשית ב' פעמים, יעלו אלף תתכ"ב, מנין חמשים שערי בינה נמסרו את"י, והוא התפארות התורה מבראשית אשר נמסרה אתה חמשים שערי בינה (וזהו בראשית ברא אלהים את השמים, היינו שער הנרין שאי אפשר להשיג רק בשמים, ואת הארץ היינו המ"ט שערים שאפשר לכן אדם להשיג בארץ, וכדמצינו נהלים ח ו ותחסרהו מעט מאלקים), והנה סוף התורה בל" (וימים לו יב), ותחילתה כב', ללמד שיש בה ליב נתיבות החכמה, ובראשית מורה על נ' שערי בינה, וזהו שתירגם אונקלוס עם נב"ל ולא חכם (שם לב ח), עמא דקבילו אוריתא ולא חכימו, רציל שקבלו התורה שיש בה ליב נתיבות חכמה, ונ' שערי בינה יצורפו נב"ל:

עוד ב"ת גדולה, בנימסריא הוי"ה חס"ד רי"ן רחמי"ם, שהם הוי"ה מנהיג העולם בחס"ד

יצחק רק אין ירא"ת אלקים במקום הזה נבראשית כ יא, וצ"ל שראיתי אפילו יראה המעומה יראת העונש אין במקום הזה והנה המה דודפי התאוות), ובה פרשו מאמר רז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיו אדם יצר הטוב על יצר הרע, נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה כו, ואם לאו יקרא קריאת שמע (שזה יראת הרוממת), ואם לאו יזכור כו שזהו יראת העונש, והדברים ארוכים מפורשים אצלינו במקומם. אם כן לפי זה תתבונן התחלת התורה באות ב', מספרה ב' פעמים ירא"ה כנ"ל ב' ראשית תרווייהו מצריך צריכי לתורה. וזהו שיש לפרש (נהלים פד ה) אשרי יושבי ביתך, (היינו שמתיישבין בדעתם איכיות אות ב' התחלת התורה, שהוא מורה על ב' מיני יראה), עוד יחולקן מלה (בלי הפסק, כי הגם שיעמוד היצר נגדם ח"ו להסיתם לתאוות העולם ולבטלם מהילול קונם, הנה ישרפוה ביראה הפחותה, וישוכו להילול בוראם בכל זמן ועידן), הבן:

ג"כ

עוד התחלת התורה באות ב'. בנימסריא תב"ל בצורתה ובמספרה ובמילואה כנ"ל. הנה התורה נארגת על ידי כ"ז אתון, ובכל אות כח השם הוי"ה ב"ה מתלבש בו, כי תורת הוי"ה תמימה (נהלים יט ח). והנה כל אות משם הוי"ה כלול מן הד' אותיות, (זה היה המצאות בן קמצר שכתב כל הד' אותיות בבת אחת נעין ימא ליה ע"ב). אם כן בכל אות מן כ"ז אותיות יש בו כח י"ז בחינת מן השם הנכבד, כ"ז פעמים י"ז בנימסריא תב"ל, מנין ומספר וצורת אות ב', לה' הארץ ומלואה תב"ל כו (נהלים כד א):

עוד התחלת התורה הק' באות ב'. הנה אמרו בזהר (ח"א ג' ע"א) שהשיב השי"ת לאות פ' שאינו רוצה לברוא בה את העולם, על כי מוכה גנו בגוה, כמד"א (נהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנית וכו. הנה אם היתה ההתחלה באות פ', אז לא היה שכר עמל בתורה בעולם הזה רק לעולם הבא, ורצה השי"ת שיהיו עמלים אוכלים משכרה הפירות בעולם הזה, הגם כי רב טובם הקרן קיים

דין רחמים, ועיקר החסד ורחמים לצורך הארציים שאינם מתקיימין בדין, ועיקר הדין לצורך השמימיים שאין מצוי ביניהם היצר הרע. וזהו בראשית ב' ראשית ברא אלקים, היינו את השמים לצורך השמימיים, ואת הארץ לצורך קיום הארץ, חסד ורחמים:

בראשית ואת ב' רבתי, להורות בי"ת ראשית, היינו לעשות מתיבת ראשית בתים. כי אות נקרא אבן כשאינו במילואו, ובמילואו הוא תיבה וקרוי בי"ת כמבואר בספר יצירה. ותמצא הסוד למה ברא השיי את העולם, דהיינו בכדי שיהיה נקרא מליך כי אין מלך בלא עם, על כן ראשית התעוררת הבריאה היה כביכול בבחינת תואר מלכות, וז"ש דוד (תהלים קמה יג) מלכותיך מלכות כל עולמים, והנה הכל סמך לדרוש תיבת ראשית בתים, הנה המילוי מתיבת ראשית הוא י"ש ליף יין ויד ו, בגימטריא מלכות. ובה נדרש סוף התורה לתחילתה לעיני כל ישראל (דברים לו יב), (העמוסים מני בטן בני מלכים, המה מבינים) בראשית ברא אלקים, היינו מעם בריאת העולם בכדי שיתגלה תאר מלכות, ואי אפשר להרחיב הדבור בזה והמשכילים יבינו:

ב' רבתי. עיין באור תורה מנהג הסופרים לעשות האתון רברבין שוין בנגיהם לשארי האותיות, ומלמטה הם עודפים ברבו יתירה. ובשם הזוהר (תיג ב ע"א) הביא אתון רברבין דסליקין על כל שאר אתון וכי, משמע בהיפך. ומהראוי לקיים שניהם דמנהגי הסופרים בקבלתם גם כן תורה היא, וצריך לעשות עובי הגג שמעובה יותר משאר הגגות, אותו עובי העודף יעלה למעלה מגני האחרות, ורבו יתירה של האות יציץ ופרח למטה. וכאן באות הב' ובהתחלת התורה ירמוז לפי זה, על פי מה שנודע ב' רומז לחכמה, בחכמה יבנה בית (משלי כד ג), וגם רומז לכנסת ישראל מלכות בתים מלאים כל טוב (דברים ו א). והנה בכאן נרמזו שתייהן ב' ראשית, היינו ראשית חכמה למעלה למטה, וראשית חכמה תתאה חכמת שלמה ממטה למעלה, זה השער לדי' והוא אתר דיראה (עין זוהר ח"א ד ע"ב) ירא את ה' בני ומלך (משלי כ

כא), שום תשים עליך מלך (דברים יז טו), שתהא מוראו עליך (כתובת י"ז ע"א). ונרמז בבית הרבתי בהתחלת התורה, אשר שגבה למעלה ראש בעובי הגג ותעשה פוארות למטה, רמז אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה (אבות פ"ג מ"ח), ואורייתא מחכמה נפקת (זוהר ח"א פ"ז ע"ב), ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין, וכמ"ש לעיל עירוב קב חומטין כו' (שבת ל"א ע"א), בכדי שלא יהא אדם קורא ושונה וכו' (ברכות י"ז ע"א). ורמז בראשית ב' ראשית ברא אלקים א"ת השמיים, היינו הראשית מן השמים לארץ הוא ראשית חכמה למעלה למטה, וא"ת הארץ היינו הראשית מהארץ לשמים, היא חכמה תתאה חכמת שלמה יראת יי' היא תתהלל (משלי לא ל), הבן:

עוד ב' רבתי. לפי הנ"ל שגבה למעלה ולמטה, אמרו דורשי רשומות התחילה התורה באות ב', לרמז על העולם הסתום משלשה רוחות ופתוח לצפון, וכיון שצד הפתוח הוא הצפון, צד המעלה הוא המזרח רומז למדת תפארת ישראל הנקרא מזרח, אשר הוא הבריה התיכון מבריה מן הקצה אל הקצה ועולה למעלה ראש בלי מצרים יירש נחלה, וצד שלמטה צד מערב מדת מלכות המתפשטת למטה בעלמות בריאה יצירה עשייה ליתן סרף לביתה וחוק לנערותיה, והבן. וזהו ב'ראשית ב' ראשית, ברא אלקים את השמים תפארת ישראל העולה למעלה ראש כגבוה שמים, וא"ת הארץ מלכות שמים אשר הוא ראשית לבריאה יצירה עשייה, וצד הדרום חסיד הנמשך מן השמים לארץ, הנה בי"ת רבתי בגימטריא רוח הג'ה מורח רדום ומערכ עם [ול' נראה שמעט סופר נפל הכולל, והמשכיל לא בטאן, תריך לומר בי"ת רבתי יתמה על הוספת הו' עם האותיות, הם בגימטריא ומנין החשבון בהוספת ר"ח מ"זח רדום מ"שכ] הכולל:

בי"ת רבתי, בגימטריא תתרכ"ד. ירמז לשלשה עמודים שהם יסודי העולם תוד"ח עבוד"ה נמיל"ת חסד"ם (אבות פ"א מ"ב). הנה בתורה יש ליב נתיבות חכמה, על כן התורה מסתיימת

בנימטריא תתמיח מנין בית במילוי מילואה, רמו
שעיקר גילוי מספורין של התורה תהיה בהתגלות
מישיח בין דיד עם השם הנחקק הניל:

בית רבתי, בנימטריא אתרויג ערביה לוליב
הדים. דהנה תורת הויה תמימה
(תהלים יט ח), וארבעה מינים הללו רומזין לשם הויה
ושמחתם לפני הויה וכו' (ויקרא כג ט), על כן רמו
בהתחלת התורה לד' מינים הללו:

(* בית רבתי, בנימטריא תדייר. רמו לתרייג
מצות והכונה הכוללת אותו,
היא מצוה כוללת את כולם לקיים מצותיו כאשר
צוני די אלקינו, או מצות העיון הכוללת את כולם.
והנה מתרייג מצות נעשה לברש וחלוקא דרבנן
לנשמה בנן עדן, ומן העיון נעשה מזון לנשמות בנן
עדן, או יחשב מצוה כוללת השמחה שאדם שמח
בעשיית המצות, כענין שכר מצוה מצוה (אבות פי' ד
מ"ב):

בית רבתי, להורות גדולת הב' להתבונן
בה בשלשת בחינותיה שהם
ספר סיפור וסיפור (כדאיתא בספר יצירה), דהיינו
מילואה בית, וחשבונה שתיים, וצורתה ג' וויץ כזה
ו =, סך הכל גימטריא תיכל (עיין מ"ש לעיל), מנין
גיבורה יראה, להורות שעלה במחשבה לברוא את
העולם במדת הדין (כיר פייב ט"ז). והנה לפי מ"ש
מנין הב' תביל, וידוע דאות ב מורה על מדת
מלכות הנקראת צדיק כגודע (תיקוני הקדמה י"ז ע"א).
על זה יש לרמוז והוא ישפוט תבל ביצדק (תהלים ט
ט), מלכות כל עולמים (שם קמה יג), צדיק משפמיו
(שם קיש עה). וזהו גם כן ברמו כי כאשר משפמין
לארץ צדיק למדו ישבי תביל (ישעיה כו ט), ותתבונן
הגילוי הראשון להמקבל התורה היתה בלבי' אש
(שמות ג ב), היא אות ב' התחלת התורה:

עוד אני אומר ב' רבתי כגיל, כמנין תביל. הוא רמו
על פי מ"ש בפסוק (קהלת ט ז) כל אשר תמצא
ידך לעשות ביכהך עשה, דהנה יש יד עתים

באות ל' (דברים לד יב), ומתחלת באות ב' וכמ"ש
לעיל, וכל נתיב כלול מכולם כגודע, הנה ל"ב
פעמים ל"ב מנין בית רבתי, הרי לך עמוד
התורה. והנה המזבח מקום עבודה היה ל"ב אמות
על ל"ב אמות (פרח פיג מ"א), אם כן היה תתרכ"ד
אמות מנין בית רבתי, הרי לך עמוד העבודה.
והנה גימילות חסדים שמחויב האדם לעשות עם
חבירו ענין חסיד הוא, כי אדם נתון ח"ו באיזה
דין היינו כשחסר לו איזה דבר, הוא נתון בדין
בנימטריא ס"ד, כמ"ש (איוב יג ט) ותשם כס"ד
רגלי, והאדם המתחסד עמו ומשלים לו חסרונו,
ממשיך לו חסיד הוספת אות ח' על ס"ד, (עיין
ברעיא מהימנא פרשת פנחס נזוהר ח"ג רל ע"ב)
ח' תמניא ספירן מחכמיה עד ייסוד, הוא יסוד
צדיק חונן ונותן המשכה מחדס עליון (חכמה),
עד הצינור המשפיע הוא יסוד שמתגלה בו ספת
החדס. והנה נמתק הדין ח' פעמים היינו מדי עברו
בכל ספירה, הנה ח' פעמים דיין בנימטריא תקיב.
והנה גימילות חסדים תרי, חד בגופו וחד בממונו,
אם כן כשתכפול תקיב בנימטריא תתרכ"ד מנין
בית רבתי, והוא בחינת יסוד י"ז פעמים ס"ד
המשפיע חסיד, הרי לך עמוד גמילות חסדים.
והנה תמצא בראשית, בנימטריא איל תורה איל
ע"כודה איל חסדים:

בית רבתי, בנימטריא ג"ם על דיין אמית
שלום (אבות פ"א מ"ח). גם
בראשית בנימטריא הויה בדין באמת בשלום,
רמו הויה וקיום העולם על ידי המהוה כל היות,
הוא בדין באמת בשלום, עיין בסוד חר"מ (סי'
א) החילוק בין רבן שמעון בן גמליאל לשמעון
הצדיק:

התחלת התורה באות ב' אשר נקרא בית, והנה
היא רבתי רמו למילוי מילואה רבו
יתירה כזה בית יוד תיו, בנימטריא תתמיח. הנה
אמרו המקובלים שעל מצחו של מישיח בין דיד
חקוק שם כרית, עשה למען דתך (היא התורה).
והנה מישיח בין דיד עם השם כרית החקוק עליו,

(* הג"ה. כי טעות טעור הוא, וצ"ל ב' רבתי בלא המילוי של הב'. (דברי המסדר ד"א):

כל עלמים, והבן. ועיין מ"ש לעיל בענין בראשית, לרמו לבנות ביתים לתיבת ראשית ותתייליד מליכות מראשית, והבן:

עוד ב' רבתי, נימטריא תתרכ"ד. דהנה אמרו רז"ל (ב"ד פ"א י') התחילה התורה באות ב', שהוא לשון ברכה. והנה בית רבתי בנימטריא אלף כ"ד, בחזרת האלף לאלף נימטריא כ"ח זכה תברכר (במדב' ו' ג'), דרוש באריכות וקבל שכר:

בראשית, בו גרמזים הנואלים האחרונים העתידיים לנאלינו במהרה בימינו, והן המה ינחמיה בן חושיאל מנחם בן עמיאל אליהו, בנימטריא בראשית. גרמו זה אשר בתחילת הבריאה עלתה מחשבתו ית"ש הנואלים האחרונים, אשר על אותו הזמן נאמר (תהלים ק"ד לא) ישמח (ימשיח) יי במעשיו, שמח לא נאמר אלא ישמח. והנה נעין סוף התורה בתחילתה ילעיני כ"ל ישראל (דברים ל"ד יב), רציל להיות לעינים לכל ישראל עיני העדה (במדב' טו כד), בראשית ברא אלהים, ברא הש"י אותן המנחינים אשר הם מנין בראשית, וכנ"ל:

בראשית ברא אלקים. הנה הוקינים שינו לתלמי המלך וכתבו אלקים ברא בראשית (מגלה ט' ע"א). דלכאורה הוא מהראוי להתחיל בשמו ית', והנה לפי הפשט יתכן להתבונן למה באמת לא התחילה התורה בשמו יתברך. ואומר לך דבר נחמד, דהנה ידוע כל פועל אומן מקדים במחשבתו לעשות דבר הנפעל, בכדי להשלים חסרונו באיזה דבר שנחסר לו, ומקדים במחשבתו צורך הפעולה לפועלתו. דרך משל אומן העושה כלי שעות שקורין זייגר, הנה מקדים צורך הכלי לפועלתו, כי הוא חסר במה שאינו יודע עתיו ורגעיו, ועל ידי הכלי הזאת יושלם חסרונו. ובאם אינו עושה בשביל זה, כגון שיש לו כלי כזאת, הנה עושה כדי למכור כי יחסר לו מן הממון המצטרף לפועלתו, ועושה כלי זה להשלים חסרונו בממון, הנה פועל כזה לא יקרא לו פועל אמת, כי אין פעולתו אמת עושה הייגר וכונתו לדבר אחר. מה שאין כן הכורא יית

לפזכה (המכוארים בספר קהלת נ"א), והוא בחינת י"ד ימין חסד, ויש י"ד עתים להיפך בחינת י"ד שמאל גבורה, והנה בהתגברות י"ד ימין, או נתהפך גם י"ד שמאל ונתהווה לחסד. והנה כח מעשיו הגיד לעמו (תהלים ק"א ה), כ"ח אתון דפסוק בראשית בהם סרומוזין כל הכ"ח עיתים, (ומה מעם פתח בבראשית, משום כ"ח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים נכ"ד פ"א כ"ג), כי בעוסקם בתורה מתגברין על י"ד אויב, ובהיפך ח"ו נאמר נאיכה א ח וילכו בלא כ"ח לפני רודף), ויש דוד נהלים לא ס"ח בידך עתותי הצילני מי"ד אויבי. ויש שלמה כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, תפעול שיכללו כל הכ"ח עתים בי"ד ימין. והנה י"ד פעמים כ"ח בנימטריא תב"ל, מספר הב' בג' חלקים סיפר וסופר וסיפיר כנ"ל, הנה י"ד כ"ח בנימטריא מ"ב, בזה השם נברא מעשה בראשית כנדע מן המקובלים הראשונים, שיוצא מן בראשית עד ה' של ובוה"ו:

התחלת התורה באות ב', רמו למדת מלכות שנקראת ב"ת. דידוע שכל העולמות נבראו בסוד נקודת המלכות, ששיער כביכול בעצמותו ית' שאין מלך בלא עם, ולזה היה התעוררת בריאת העולמות. והנה מדת מלכות נקראת בית, כמו שאמרו רז"ל (שבת ק"יה ע"ב) מעולם לא קראתי וכו' לאשתי בייתי, ובכהן גדול וכפר בעדו ובעד ב"יתו (יקרא טו י'). והסוד הוא (עיין בספר שערי גן עדן) שהוא להיות ג' פעמים אר"ר (סודם כת"ר עם הכולל) נשפעים לזעיר אנפין, וב' פעמים אר"ר הנ"ל הוא משפיע למלכות שמים רק בחסרון האלפין (שנשארים למעלה) ונשאר בה ו"ד ו"ד מנין בית, וכן נאמר לאדונינו דוד מלך ישראל (שמאל כ' ז' יא) והגיד לך כי בית יעשה לך יי כי יירש המלכות, והשתלשלות התורה מעולם ועד עולם, ולעולם מלכות של עולם העליון מתלבש בתחתון ממנו בסוד כ"תר מלכות. אם כן לזה התחילה התורה באות ב' ריבתי, להורות מאין שורשה ומחצבה, ולמה היה בריאת העולמות לבנות לה בית מעולם ועד עולם מלכותך מלכות

שמו שלם בתכלית השלימות, לא עשה פעולתו להשלים חסרונו ח"ו כי אינו בעל חסרון, ואם כן כביכול לא הקדים את עצמו במחשבתו, רק עשה לטובת הפעולה בעצמה מדרך הטוב להטיב, זה נקרא פועל "אמת שפעולתו" אמת, הבן. הנה אלו הקדים השיי את שמו בתורתו קודם הפעולה, היה משמע ח"ו שהוא כמו כל הפועלים שמקדימים במחשבתן את עצמן להפעלה. על כן הקדים השיי את הפעולה להפועל, ואמרה התורה בנעם אמריה "בראשית ברא קודם לשמו ית', להורות שעשה לטובת הפעולה. ויוצא לנו מזה עיקר גדול באמונה וצורך הודעה זו לתורה ולעבודה, כיון שנודע לנו שהפועל הטוב ב"ה פעולתו להטיב לבריותיו, מזה נדע שכל ציווי התורה לטוב לנו כל הימים, שהבורא ב"ה שבראנו להטיב לנו, הוא יודע את אשר טוב לנו בבי' העולמים, על כן מחויבים אנחנו לקיים את כל אשר צונו, ולמנוע מכל אשר הזהירנו, בין והתבונן. והנה גוי לא יקבל עליו דברים נחמדים כאלו, על כן שינו לתלמי המלך אלקים ברא בראשית, אבל ישראל עם קרובו הן המה עמוסים מני במן המה מבינים הענין. וזה שמקושר סוף התורה לתחילתה לעיני כל ישראל יכולים לכתוב "בראשית ברא אלקים", מה שאין כן לגוי צריכה לשנות ולכתוב "אלקים ברא בראשית":

עוד אודיעך הנלפעיד
על פי הפשט,
דהנה כמה מהפלסופים
אשר מאנו לקחת מוסר
התורה והאמינו
הקדמות, והנה גם
שהאמינו הקדמות, עשו
המצאות להמציא
בשכלם מציאות השיי
בדרכים זרים ומהבלים,
הגם שהכריחו באמת
במציאות השיי גם לדעת
הקדמות, עם כל זה
הוא דרך ארוכה ילאה

בנמרא סוכה (מ"ט ע"א)
בראשית
אל תקי' בראשית, אלא "ברא
שית, שיתן מששת ימי
בראשית נבראו. הנה ניסוך
היין כל ימות השנה מבאר
בתורה שבכתב, וניסוך המים
בתורה הוא מתורה שבעל פה
(שם ל"ד ע"א), והוא ברזו
מתם בכתוב (סידך כל תורה
שבעל פה) (עין שבת ק"ג
ע"ב). הנה ניסוך היין מורה על
הנבחרות זה לא נמסר בסוד,
וניסוך "המים בתוך על החסדים

נמסר בעל פה בני ובני בני
ישראל כי גבר עלינו חסדו.
והנה בתוך מנמכן "מים" ייין
לחמתיק היינים בחסדים, ייין
"מים בניממרא ק"ס כפ"ה,
המורה על החסד סוד פריזן
נפש ק"ס, והנה בעבור זה נמו
שניסוך "המים ברזו בתורה
ונמסר בעל פה, כמו כן בריאת
"השיתן אשר ברז מנמכן
וממתיקים הנבחרות בחסדים,
הנה נמסר בסוד ועומין בתורה
"בראשית, ונמסר בעל פה
"ברא" שית, והוא גם כן בני
ובני בני ישראל:

בנמרא ר"ה (ל"ב ע"א)
בראשית
נמי מאמר הוא, שנמסר (תהלים
לג ו) בדבר יי שמים נעשו.
"הנה קשה למה לא נאמר
ויאמר, עיין בכתבי קדש
להקדוש מהרד"ב זקוק"ל
הנמסר הראשון נבראו
האותיות, והיו בראשית ברא
אלקים א"ת, היינו רמזות
האותיות שנבראו בהם שמם
וארץ, ואי אפשר לומר "ויאמר
קדם גילוי האותיות ולדעתי
הכונה בה המאמר הראשון
מעשיה מאמרות, הוא כתיבת
גילוי הראשון מסוד עשר
ספדות בלמה, ואינו נרמז
באותיות רק בקצו של י"ד,
ועד יש סדרי הקדוש ה"ב
דברים עמוקים אי אפשר
להלכיש את הענין בכתב.
יש לכאר עוד, הנה בראשית
נמי מאמר הוא, ולא נאמר

שכל האדם ויולד לו
ספיקות, חוץ לזה תפול
בוה כל יסודי הדת
אמונת השנחה בעולם
השפלים ושכר ועונש.
מה שאין כן בעלי דת
התורה מאמיני החידוש
על פי התורה, הנה
אמונת מציאות השיי
בהכרח הוא בשכלם
בקלות העיון, דעל כרחך
כל חדש יש לו מחדש,
שאיין הדבר עושה את
עצמו אחר העדרו מבלי
ממציא שממציאו אחר
העדרו. וזה הוא חכמת
התורה שהתחילה
בראשית ברא (ואחר
כך) אלקים, הוא עצה
מן התורה, ורציל כיון
שתחזק שכלך ותאמין
בחידוש הכריאה
מבראשית, הנה יצא לך
אמונת מציאות הממציא
החידוש, הוא אלקים
בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת אין עוד:

עוד אבאר לך ביותר,
דהנה כמה וכמה
גם מבני עמנו (אשר
דרכו דרך לא סלולה
מסכנת אבני מכשול),
אמרו שאין מן ההכרח
להאמין שהעולם יופמד
בזמן, הגם שהאמינו
בחידוש, וכבר ידוע שכל
הזה נפמד אמרו שכל
זה הוא בפבע, אבל

ברצון היוצר כיון שהוא בראה והמציאה כרצונו, הנה רצונו תעמוד לעד, וסמכו ראשם ורובם על מאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קד ה) יסד ארץ על מכוניה כל תמוט עולם ועד, אבל לא זה הדרך ישכון אור התורה, לפי דברי חז"ל (סנהדרין צ"ז ע"א) גילו לנו מספורין של יוצר בראשית שתא אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב, (הגם אשר מרן הרמב"ם ויל דיבר בזה, עיין נא בספר תורת העולה למרן מהר"ם אלשיך הוכיח במישור לענין ארץ אשר דעת חז"ל הוא חרוב סמש, אין מן הצורך להאריך בדברים הללו כי הדברים מוסכמים על פי תורתנו הק' מבלי נפתל ועקש), ומה שדברו בזה היות השיי המציא פעלתו תעמוד לעד, הנה פעלתו תעמוד לעד ברצונו, ורצונו הקדום היה לשתא אלפי שני שתעמוד, (וזה הוא הנקרא בדברי דוד בל תמוט עולם ועד), וכן הוא ענין כל הנסים שידוד המערכה, זה הוא רצונו מבראשית ואין זה הפסד, הנה הוא יתיש הכל יכול הוא, ובודאי

בפחד בתורה עד כא ח"ד סוד מלכות, תגלה הדיבר דיבר ה' שמים נעשו סוף מעשה במחשבה תחלה בסוד ההתפכות כחומר חותם ארץ אצ"ל. ותבונן הא דבראשית נמי מאמר הוא קבלו בתורה שבעל פה, מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה (תיקונין הקדמה י"ז ע"א):

בגמרא מעילה (כ"א ע"ב) עשרה פסוקים שקורין בבית הכנסת אין פוחחין מהם, העו כ' כנגד מ', ס"ל לר' יוחנן כנגד ה' מאמרות, כי בראשית נמי מאמר הוא כ"ל, והקשו בתוספות (שם ד"ה אין) מפרשת עמלק ולא הו' רק מ' פסוקים. וי"ל לפי הגיל דבראשית נמי מאמר הוא, והוא סוד המחשבה תחילה פרס גילוי אוחיות, והנה ישראל עלו במחשבה (כ"ד פ"א ד') מה שאין כן אומות העולם לא יחשב להו למאמר. והו' ראשית גוים עמלק ואחיות ע"י אובד (במדבר כ"ז). ותבונן באל המצוי (תהלים ק"ג ד) רם על כל גוים ה' על השמים כבודו, השמים נבראו כמאמר הראשון שהוא המחשבה, ובמחשבה זו לא עלו לעיקר מציאות רק ישראל בני מלכים. והו' נשן סוף התורה בתחילה לעני כל ישראל (דברים ל"ב) בראשית ברא אלקים, ודי בזה:

מסודה מינ לתורה נפטר ג' פעמים 'בראשית, א' דין. ואיך ב'ראשית ממלכת יתיקם (ירמיה כ"א). ואיך ב'ראשית ממלכת צדקהו (שם כ"א). מזה יצא להם לרבותנו (סנהדרין ק"ג) ביקש הקב"ה להחייב את העולם (פריאת שמים וארץ המתחילה בבראשית) עבור יתיקם, וכשראה חזו נתקדה רשעו, וביקש להחייב את העולם עבור חזו של צדקה, וכשראה את צדקה מד נתקדה רשעו. הגם הקבלה הו' היתה להם בתורה שבעל פה כרמיות המסודה בתורה שכתב, וכרמיה שוה גרמס כבר במקראות גדולות:

"ברא אלקים. ג דסמיכי, דין ברא אלקים את השמים וכו'. ב' ברא אלקים לעשות (בראשית ג. ג). ג ברא אלקים אדם על הארץ (ואתתן דברים ד ל"ב). גראה תמית המסודה מה שמכואר כוודי (ח"א ה' ע"א) שהצדיקים על ידי התורה בוראים שמים חדשים וארצות חדשות, הוא הנינו בראשית ברא אלקים את השמים וכו', ושוב שכת מכל מלאכתו וברא אלקים לעשות שיעשו אחרים שמים וארץ, וזו הוא אשר יעשה, הנה ברא אלקים אדם על הארץ אשר יעשה מאת: זאת השמים זאת הארץ. י"ג דסמיכי, א' דין. ב' עשה [שמות ר' יא].

יכולת בידו לברוא עולם שיעמוד לעד, אבל ברצונו ברא עולם שיעמוד כך וכך ויפסידהו כרצונו. הנה גרויח מאד בזה כי כשנאמין בהפסד העולם, על כן מוכרחים אנו להאמינן בחידושו, כי אילו היה קדמון לא היה נפסד, מה שאין כן כשיפסד על כרחך אינו קדמון, וכשנדע שאינו קדמון על כרחך יש לו מחודש (עיין כל זה בספר הנ"ל). ולאמונה זו יל דמשום הכי לא פתחה התורה בשמו ית' אלקים ברא כו', דאז היה משמע שברא בערך אלקותו לאין תכלית, ולא תופסד הבריאה כמו שאלקותו תעמוד, על כן פתחה התורה בבריאה, כדי שנדע ונשפוט כי כל הוה נפסד. וזהו ב'ראשית ברא שית, שיתא אלפי שני, הכן הדברים:

ובדרך רמז למה לא פתחה התורה אלקים. וגם למה לא נכתב בראשונה. יש לפרש דהנה כוודי (ח"א ה' ע"א) על פסוק (ישעיה ט"ו) לנמוע שמים וליסוד ארץ וכו', אל תקרי עמי אלא עמי אתה, מה אנא במילולי עבדיה

שמיא וארעא וכו', ועל ידי לימוד התורה לשמה בוראין שמים חדשים וארץ חדשה, עיין שם. ותוכן הדברים שעל ידי עסק התורה לשמה שהצדיקים עוסקים, אזי הם בוראים שמים חדשים וארצות חדשות. ולפי זה יתכן שפיר רמז הפסוק בלשון זה בראשית ברא אלקים את השמים כו', לדייק לאפוקי מן אז והלאה הצדיקים הם בוראים שמים וארץ, והשיי הוא הנותן להם כח לעשות חיל על ידי עסק התורה, (ואלו היה נכתב אלקים ברא וכו', לא היה הדיוק הזה במובן רק הוא קמשמע לן, וכעת נשמע שפיר הדיוק, והבן). ואם תשכיל תבין אחר כך ויאמר אלקים יהי אור, זו התורה שנקרא אור, להיות הארץ היתה תהו ובהו ולא היה מי שיתעסק בבריאת שמים וארץ חדשים לבקרים, ויאמר אלקים יהי אור התורה בארץ, על ידה יתחדש בכל יום תמיד שמים וארץ. ובזה יש לקשר ולנעוץ סוף התורה בתחילתה לעיני כיל ישראל (ורבים לו יב), הדבר אשר הוא כעת לעיני כיל ישראל,

ג' עשה [ליא יז]. ר' השוחתי [ורבים ר' כז]. ה' בבם [למד יט]. ו' ואעדה [לא כ"ח]. ו' אתה עשית [מלכים ב' יט פ"ז]. ה' תבדו [ישעיה לו פ"ז]. פ' אני מלא [ידימיו כ"ג כ"ד]. י' אתה עשית [ל"ב יז]. יא מרעיש [תני ב' ו']. יב [שם כ"א]. יג אשר עשה [רבי הים ב' ב' י"א]. הנה כללות המסודה י"ג סמכים שמים לארץ, יג מרות של רמים הם בשמים ממעל, וי"ג מרות שהתורה נדרשת סוף על הארץ מתחת. והנה בכל מידה שישראל למדים בתורה על הארץ מתחת, אזי משודים כעדה המדה של רמים בשמים ממעל, והדברים ארוכים אנלעו: **"הארץ סוף פסוק. וכתורה הארץ. ג' פי באותו מילה אשר סיים פסוק הראשון מתחיל הפסוק של אחריו, א' רן. ב' עם הארץ והארץ [ישעיה כו ר]. ג' ישע את הארץ והארץ [הושע ב' כ"ג]. נרמז ג' פעמים נתיימה הארץ והתחלה מחדש, א' במבול, ב' בממלכת יהויקים שביקש הקב"ה להחריבו וכו' ותקודה דשנו, וכן בממלכת צדקיה כמו שאמרו ח"ל (סנהדרין ק"ג ע"א):**
בראשית ברא אלהים, ר"ת בב"א, ס"ח אמת. הנה משפט דיני ממונת הם בתורה שבעל פה ב' בבות קמא מצינא בתרא,

הוא סוד משפטי ד' אמת (תהלים יט י), כי אמת אות קמא מצינא בתרא. והנה בראשית מתרמזין בתוכמא, ח"ש בסוף הכבות (כי"ב קע"ה ע"ב) הדתה שחכים עוסק דיני ממונת, שאין לך מקצוע בתורה וכו', והדי מחזיקין במקצוע התורה היינו ברית וס"ח ראשית התורה, והנה בראשית הוא ראשית חכמה (תהלים קיא י), על כן הדתה שחכים וכו'. וכן קמא מצינא בתרא, בנימפרא להשמים במ"ם הא"ק:
"את" "השמים" ואת הארץ, ר"ת השם אתהו (ע"ן) וזהו היא י"א ע"ב). נקרא גשפנקא דתמים ביה שמיא וארעא הוא השם הדעת, ובמלאו בנימפרא אנבע. הוא סוד שאמרו החיטומים אל פרעה במצרים כאשר התישו מעט מדיעת שמו יח', אמרו אנבע אלקים (שמות ח טו), וטוב לכונו להתנדע ולהגלות לאדם את אשר נעלם ממצו בדיעת התורה, ס"ח בנימפרא התק"ל, ה' פעמים מקום, התפשטות ה' חסדים מן הדעת בתמשה מקומות היינו עד הוד, כי אתר קב גבללן ביסוד ומלכות, ומ"י:
ר"ת כל הפסוק כ"ב רשו לכ"ב אותיות התורה שסוף ארינת התורה, כותע מצופו וליא ששים ראלפי ביות, ועל ידי ציחופהן

היינו שכל אחד מישראל יכול לפעול ולעשות על ידי ראייתו בתורה, הוא אשר בראשית ברא אלקים את השמים וכו', גם כל ישראל יכולים לעשות כזאת בגזירת היוצר והבורא שנתן התורה לעמו ישראל, ונתן להם כח לעשות מלאכת שמים וארץ:
וידעה עוד, דהנה איתין בכל מקום לרבות, וכאן דרשו רז"ל (ביד פ"א י"ד) את השמים כו' לרבות תולדותיהם וצבאיהם. ויש לפרש לפי זה דהנה השיי ברא הכל יש מאין, ואחר הבריאה כל ימות עולם מתהוה הכל יש מיש, ותנה יוכל האדם למעות ח"ו שהמבע פועל ברצונו לפי ההודמן, ובאמת אינו כן רק שהבורא יתברך המביע מבראשית במבע נבראים שיוציאו לפועל נבראים בכל זמני ימות עולם, בזמן הזה יבראו אחר נבראים כאלה, ובזמן אחר נבראים אחרים, ומבראשית עלו כל הנבראים במחשבתו הקדומה. ואם כן כל הנבראים נבראים יש מאין, כיון שהיה הכל במחשבתו הקדומה

כביכול, ובכח זה נבראים כל ימות עולם, והטבע פועל בכל זמן כפי עצת המחשבה הקדומה. ובזה יתפרש "בראשית, רציל ראשית חכמה, רציל עם ראשית ובתוך הראשית ברא אלקים את השמים וכו', רציל ריבוי תולדותיהם וצבאיהם בכל זמן בכל ימות עולם, הכל נברא בתוך הראשית והופקדו ביד הטבע בתורת פקדון, והטבע תוציאם ותחזירם בזמן שגזר עליו היוצר כל שתחזיר פקדונו, בזמן זה פקדון זה ובזמן אחר פקדון אחר, והבן. וזהו שרמו המלך החכם (קהלת י) אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו "טובים" "מאלה, ואלו היה האדם בעולם בזמן הנביאים או בזמן התנאים, היו טובים לו והוא בנקל לו יותר לתורה ולעבודה, מה שאין כן כעת בזמן הזה שנתמעמו לבבות הדורות. הנה השיב על זה כי לא מחכמה "שאלת על זה, רציל שלא שם על לבו כי הכל על פי חכמה הקדומה, בראשית חכמה הפקיד ביד הטבע כל צורות הדורות

השונות נהו כל הנבראים. וזה "כך "כך (בראשית טו כ), "כך בנימטרא רלא עם הכלל. וכן "כך בנימטרא רלב, היינו ר מלאי היה ע"כ ס"ג מ"ה כ"ן כנודע, הן פמיטא רלא ששים. הנה המצן סוד זה, יכן ישכל אך שעל ידי עסק התורה יכל האדם לפעול חדשות בכל העלמות על ידי הצופים שששה בדברי התורה ובתפלה, ותוכל להתבונן מעט קט מה שהפקיד השי" על משה יען לא האמתם כי להקדישני לעיני בני ישראל (כמדבר כ"ב), היינו שאמר לו ודברתם אל הסלע, ודרשו ח"ל במדרשם (ילקריש רמו תס"ג) שנה עליו פרק אחד, כי על ידי עסק התורה יכולים לפעול חדשות בלא שום מעשה, והיה כזה קידוש השם גדול מאוד, הן הדברי:

את השמים ואת הארץ. מבואר בזה א"ת מרמו על החסדים, ואת מרמו על הגבורות. הנה "שמים רמו לעיד אנפן עיקר בנינו מהחסדים אמר "את, והארץ רמו "למלכות שמים עיקר בנינו מהגבורות על כן אמר "ואת, הבן. והנה בראשית תמן מרמו "ראה (וזהו ח"א י"א ע"ב), ראשית חכמה דאת ה' (תהלים

ק"א י). ותמן רמו "אהבה, "בראשית במספר קמן מין "אהבה. רמו אהבה במספר קמן, על פי מ"ש תלמיד הביעשים הם שעבודתינו צריכה להיות בראיה ואהבה, עיקר והשתדלות לאדם יהיה להשיג מדה הידאה, ואהבה תבוא לו במיעתא דשמיא, כי דרכו של איש לחזור וכו' (קידושין ב' ע"ב). על זה נרמו "אהבה במספר קמן, יורה על קפנות ומיעוט השתדלות. וזהו רמו בראשית ברא אלקים (היינו יראה ואהבה, והטעם כי) "את 'השמים (השמים נתבונן בא"ת היינו בחסדים אהבה), ואת 'הארץ (הארץ נתבונן בא"ת) היינו בגבורות, על כן מן הצורך לעבודה ולעסק התורה בראיה ואהבה:

משנה מסכת אבות (פ"ב מ"ח) חמשה תלמידים נ"ו. כבר נרמס במספר בני יששכר מהמתכר הק', עין שם במאמר ל"ג בעומר:

(* [חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו', אמר להם זאור וראו איזה דרך טובה שידבק בה האדם. (על כרחך צריך לומר דשאל להם איזה טוב כללי שיהיה כולל כל המדות, ואי לא חיטא הכי מה השאלה, תורה ומצוות המה הטוב, כמ"א [דברים ל טו] ראה

ועיינכם למוכתם על פי חכמתו ית"ש. והבן מאד מאמר נעים זמירות ישראל (תהלים קד כה) מה רבו מעשיך ה', רציל שמעשיך רבו מאוד, כי הכל מעשיך כל ימות עולם, והטבע אינה פועל ברצונה שום מעשה, רק כולם בחכמה עשית אתה בעצמך, רק מלאה הארץ קנייך כאדם המפקיד קניינו ביד אחר, והארץ היא מלאה כאשר עברה כעצמים בבטן המלאה שהפקיד בה בעלה שתוציא פירות לזמן ידוע, כן הארץ מלאה מנבראים והיא מחזרת הפקדון בזמן שגזר עליו המפקיד, אבל הכל מעשה ידיו. בין והתבונן על פי זה נמי תקושר סוף התורה בתחילתה, דהנה יש כת אפיקורסים שאינם מאמינים בנסים חוץ לטבע, באמרום כי אין זה מדרך כבוד לפועל אומן גדול שיקלקל מעשה ידיו, והנה הנסים להם שידוד המערכה וקלקול לפעולת הטבע, ועיין מ"ש בספר הגבורות לרבינו גור אריה, ותבין שם על פי דברינו אשר פעולת הטבע גם כן אינה

(* רצ"ה. לוחת צמאון המשתוקקים לראות הכל על מקומו בלי ליאות וחיפוש, הצננו כון מספר י"ב יששכר" כל המאמר:

פועלת כרצונה, רק כל מעשיו הם בתורת פקדון מבראשית שתוציאם בזמן. והנה נזר הכורא מבראשית והפקיד הכח ביד נבראיו, שבכוא הזמן המצטרך לנם שלא כמבע המתנהג בתמידות, שתפעול באופן אחר. וז"ש רז"ל (כ"ד פ"ה ה') תנאי התנה הקב"ה עם הים וכו', ואם כן אין זה קלקול, כי זה כמו הטבע שהוא מבראשית, והבן. וז"ש (דברים ל"ד י"ב) ולכל יד החזקה ולכל המורא הנדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, כל הנמים הללו וכל השידוד המערכות בראשית ברא אלקים, הכל נברא מבראשית כי תנאי התנה הקב"ה מבראשית, והבן:

ומעין הנ"ל הנה הרב הנ"ל בנבורות כתב דשני הנהגות ברא ד' מבראשית, הנהגה הניסית מעולם הנבדל, והנהגה הטבעית מהעולם הטבעית, ואם כן אין זה קלקול כיון שכך ברא ד' מבראשית אלו ב' הנהגות. וכוה יתפרש בראשית ברא אלקים את השמים, היינו הנהגה הניסית מעולם הנבדל

נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וכו'. רבי אליעזר אמר עין טובה. רבי יהושע אמר חבר טוב. רבי יוסי אמר שכן טוב. רבי שמעון אמר הרואה את העול. רבי אלעזר אמר לכ טוב. אמר להן רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדברים שבכלל דבריו דברים, עד כאן. הנה מה שיש להתבונן. א', אמר להם צאו וראו, היכן צויה להם לאות. ב', דבריהם שאמר כל אחד ואחד מהיכן למדו. ג', מה שאמר להם רבן יוחנן בן זכאי רואה אני כר שבכלל דבריו כר, האך יוכלל בכלל ל"ב ט"ב, חבר טוב ושכן טוב ורואה את העול גם עין טובה, הלא פעולת העין קודם ללכ כענין שאמר העין רואה ודלב חומר. ונראה לי דהנה אין לך שום שכל מושכל שלא יהיה נשמע מן התורה, והנה צויה להם רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מתבוננים מן התורה איזה דבר הוא טוב כללי, והתלמידים החכמים הבינו דברי רבם אשר הדעת הזה נלמד מן הטוב הראשון הנזכר בתורה, הוא הטוב הכללי (והוא על פי דרך שאמרנו ח"ל [כ"ק נ"ה ע"א] הרואה פ' בתלום סימן יפה לו, והאל ופתחה בו התורה בחיבת ט"ב תחלה, כי מן בראשית עד חיבת טוב (בראשית א ז) אין אות פ'. נשמע מה

שיש ללמד מהאות והחיבה שכתב בתורה בראשית, היינו שאותו האות והחיבה נזכר בתחלה בתורה, אותו הדבר הוא דבר כללי לכל הנאמר אחריו. והנה התורה הוא ט"ב אין טוב אלא תורה [בכרות ה' ע"א], שנאמר [משלי ד ב] כי לקח טוב כר, ממלא כל דברי התורה הוא ט"ב, אבל כללות טובות התורה בודאי יש ללמד מן הטוב הראשון הנאמר בתורה וכו']. והנה יצאו התלמידים ודקדק כל אחד מן הטוב הראשון הנאמר בתורה שהוא בודאי טוב כללי, הנה למד רבי אלעזר הנה טוב הא' הנזכר בתורה הוא וידא אלקים את האור כי טוב, הנה תלוי הטוב הראשון בתורה בראיה, מה נלמד הטוב הכללי הוא ע"פ ט"ב. ורבי יהושע למד מדרכיב שזיהה חושך על פני תהום ויאמר אלקים יהי אור, ונעשה האור חבר להחושך וידא אלקים כי טוב, נשמע דרך הטוב הכללי הוא חבר טוב. רבי יוסי אמר שכן טוב, דהיי כתיב וידא אלקים את האור כי טוב ויברל וגו', ודרשו כזה ח"ל (כ"ד פ"ג ו') (כמו שפירש רש"י כזה) ראה שאין טאה שזיהה האור משחמש בערכובאי עם החושך, וקבע לזה תחומי כיום ולזה תחומי כללה, היינו סמוכות בשכינות זה לזה, ועל זה נאמר וידא וכו' כי טוב, הנה נשמע שכ"ן

המכונה בשם שמים, ואת הארץ היינו הנהגה הטבעית הארציית, ועל כן אי אפשר לכתוב בראשונה ברא וכו', כי אין הכוונה על קדימת הבריאה הזאת לשאר הבריות, רק הכוונה להודיע ולהנלות כי אלה ב' הנהגות הם מבראשית, ואין זה קלקול רק קיום הבריאה, והבן:

ויאמר עוד בראשית, עם הראשית, היינו באמצעות הראשית הוא הצמצום הראשון כביכול המכונה בשם ידא"ת, והיראה נקרא ראשית חכמה יראת ה' (תהלים ק"א י), והנה היה הצמצום כי מבלעדי הצמצום היו העולמות מתבטלין באור אין סוף ית'. וז"ש בראשית באמצעות הראשית ברא וכו', כי בזולת הראשית היה בטול לעולמות. והנה מבחינת הצמצום כביכול נתהווה על ידי זה ובהשתלשלות העולמת בחינת יראה כנבראים, והנה כל המדות משתלשלים עד שבאים לבחינות השפלים. והנה בהשתלשלות מדת היראה, נפלה בחינת היראה גם לבחינה

חיצונית (כגודע מסוד שבירת הכלים). והנה בחינת הצמצום הוא בכל דבר, כי אין ביכולת הנבראים לקבל טובו ית' רק בצמצום, והנה כשהצמצום הוא ביותר ח'ז, אז מתהווים עגשמים בעולם, וזה מתהווה על ידי חמא כשאין בני אדם כלים מוכנים לקבל טובו אז מתהווה הצמצום. וכשבני אדם מכינים את עצמם על ידי תורה ועבודה, אז מתחזקים 'כליהם ויש להם יכולת יותר לקבל טובו, אז מתקמן הצמצום. והנה ידוע העובד מאהבה נקרא ב'ן, והעובד מיראה נקרא עב'ד. ובוה פירשנו הפסוק שאמר נעים זמירות ישראל (שם קט לח) הקם לעבדך 'אמרתך. אמרא הוא לשון צמצום, כאמרא שבשפת הבגד שמצמצם הבגד, והתפלל הקם לעבדך (כשאני במדרגת 'עבד בבחינת היראה, הקם לי) 'אמרתך (היינו הצמצום שלך) אשר ליראתך, היינו צמצום כזה המצטרך לבחינת היראה, כי באהבה בלבד לא תתכן העבודה כגודע, אבל יתר הצמצום המצמצם שפע

טוב הוא הדרך הטוב הכללי. רבי שמעון אומר הרואה את העול, כי ורא אלקים את האור כי טוב, ודרשו רז"ל (שם ח') (ובפירוש רש"י אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה), שצפה הקב"ה במעשיהן של רשעים, וראה כי טוב לענן את האור, הנה נשמע כי הטוב הכללי הוא הרואה את העול. רבי אלעזר בן עקיבא אומר ל"ב טוב, כי מן התחלת התורה בראשית עד תיבת טוב ל"ב תיבות, וזה על ל"ב טוב הוא הטוב הכללי. על כן אמר רבן יוחנן בן זכאי רואה אני וכו' שבכלל דבריו דבריכם, כי הן אמת שגם דבריכם נשמעים מן התיבה הלזו שכל אלה הם טובות טללים, אבל הטוב שלמד רבי אלעזר בן עקיבא נשמע מן התיבה שהוא כולל גם כל אלה טובות שאמרחם, ודענו למד כל אחד הוא רק מהפסוקים המיוחדים המוסמך אל הטוב, והנה הוא למד מכל הכלל והיינו מהתחלת התורה עד הטוב, אם כן נשמע שדפסוב והוא כולל כל הטובות שאמרחם, והם אינם כוללים דבריו. עיין שם ב'צ"ה. ע' טאן התחזק מספר בני יששכר (מאמר ג' עיין ל"ג בעומר):

והארץ היתה תהו ובהו. עם שאן רשאן לחקוד במעשה בראשית למה עשה

י' כזה ולא באופן אחר, כי מי יבוא אחר המלך וכבוד אלקים הסתר רבו, עם כל זה רשאן אנו להתבונן איזה טעם לכל דבר הנם שלא נבוא לחבלת חכמה עליונה, ואין לך כל פסוק בתורה שלא נלמד ממנו איזה תורה: הנה נתבונן במפעלות הצוד תם למה לא ברא את הארץ תיכף למעלה מן המים ותהיה ראויה לרעיה ולנפיעה, ולמה בראה תחילה בתוך המים ואחר כך אמר (בראשית א ט) יקו המים כי ותראה היבשה, נלמד מיוצרו רעת התורה כשישא אדם אשה ויצטרך לפרנסה, יבנה תחלה בית ואחר כך יפע כרם ואחר כך ישא אשה (סוטה מ"ד ע"א), וכן הוא סוד הכתוב (דברים כה) מי האיש אשר בנה בית וכו' אשר נמע כרם וכו' אשר ארש אשה וכו', וללמד רעת את האדם ברבר הזה רעה שמים כדעיה אשר ממנו פרנסה לברואיו, תחלה נפה שמים הוא הכנת הבית, ואחר כך הכין את הארץ שתהא ראויה לרעיה ולנפיעה, הוא הונת הכרם, ואחר כך ברא הברואים, הנם שאן מעצוד לפניו לברוא הכל בבת אחת ובפעם אחת:

הטוב בהעדר כלי מוכן מהמקבל מזה תשמרני, והכן הבן הדברים על מתכונתם: ומעין הנזיל בראשית, באמצעות הראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י), דידוע מסוד שבירת הכלים, שהיו בתחילה בבחינת יראה ואחר כך נתרבו, כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ג ז') שהיה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן, והוא סוד המחשבה שעלה לברוא במדת הדין (שם פ"ב ט"ז), ואחר כך נתקנו העולמות בסוד 'אהבה הוא סוד שיתוף מדת הרחמים, וניתקנו מסוד הנקודות שנפלו ונשברו, נתקנו בחינות זעיר ונוקבי' שנקראים שמים וארץ כגודע. וזהו 'בראשית (באמצעות הראשית, היינו הנקודות שהיו בבחינת יראה), ברא אלקים את השמים ואת הארץ בחינות זעיר ונוקב', אתין לרבות תולדותיהם וצבאיהם שבכל העולמות בריאה יצירה נפיעה, ואפשר זה כוונת המתרגם 'בקרמין, היינו באמצעות הקודמים היינו העולמות שנחרבו, בזה ברא וכו', ואייה יתבאר בדברי המתרגם: (*[בראשית, ב"ת רבת"]. ידוע ב' במילואו כזה ב"ת, והב' מורכבת מג' ויין כזה ו=

(* רצ"ה. פה נצחק השלמה מן השמטות הספר אגרא דכלה הנדפסים בספר דרך עזותין מן אור ב' שם:

רחמים, רמז שעלה במחשבה לברוא במדת הדין ושיתף מדת הרחמים (כ"ד פ"ב ט"ז):
עוד ב' רבתי. נמצא בדברי רז"ל (כ"ד פ"א י') למה נברא העולם ב', שהוא לשון ברכה. ולפי מש"ל [בנדפס] ב' רבתי בסוד י"ד כ"ח, הוא סוד י"ד המלאה ברכת השם, כי י"ד מלא כזה יו"ד דל"ת, בנימטריא ב' פעמים ברכ"ה, בסוד מלא ידינו מברכותיך, והבן. עד כאן:

את השמים וא"ת הארץ. אתי"ן לרבות צבאיהם ותולדותיהם. שמים וארץ הכוונה על ועיד ונוקב', אית מלאכין דדכורא ואית מלאכין דנוקב', והם נבראים מבחינת נשיקין דביקות רוחא ברוחא, וכן נשמות ישראל באים מבחינת זוג ממש, ונקראים העמוסים מני במן (ישעיה מו ג), עיין כל זה בספרי המקובלים והש"י יכפר בעדינו. והנה הנשמות נבראים גם כן נשמות הזכרים מבחינת שמים, ונשמות הנקבות מבחינת הארץ, עיין בזוהר הק' (ח"א קכ"ו ע"ב) כל נשין דעלמא מספרהא אינון, והבן. וזהו צבאיהם מרמו על המלאכים, ותולדותיהם מרמו על נשמות ישראל, נ"ל:

"את השמים ואת הארץ. ר"ת גושפנקא דחתום ביה שמיא וארעא, הוא שם הקדוש אהו"ה שם הדעת הכולל לשמים וארץ כנדע, ובמילואו בנימטריא אצביע, כן כתבו המקובלים. והש"י בימי צאתנו מארץ מצרים רצה להודיע גדולתו בעולם, והוא בחינת הדעת כמ"ש (שם י ד) וידעו מצרים כי אני ה', אזי על ידי גבורותיו הודו החרפומים בעל כרחיהם אצביע אלקים הוא (שם ח טו), והבן:

ס"ת כל הפסוק, מנין תפארת ארץ, (הוא מלכות ארץ החיים ארץ ישראל) עם הכולל, כי כן היה ראשית האצילות לכוללם יחד, נ"ל: (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(ב) והארץ היתה תוהו ובוהו. במדרש (כ"ד פ"ב ב) ר' אבהו אמר משל למלך שקנה לו ב' עבדים שניהם באוני אחת וכו', על אחד גזר שיהיה ניזון מטמיון, ועל אחד גזר שיהא יגע ואוכל, ישב לו אותו תוהו ובוהו וכו'. כך ישבה

הרי י"ח, ואות י' הרי כ"ח, והת' מורכבת בצורתה על פי הקבלה האמיתיות מב' דלת"ן, הרי סך הכל ל"ו, ותיבת רבתי הרי תרי"ב, ל"ו ותרי"ב הרי מספר תרי"ם, מנין המפחים שיש במקוה מהרה, רמז שתורת אמת מטהרת לישראל מכל טומאותם. והוא גם כן מספר הכ"ד צירופי הויה עם כ"ד כוללים, ואל יקשה בעיניך הלא אינם רק י"ב צירופים, כי באמת ארבעה אכנים בונות כ"ד בתים (ספר יצירה), רק להיות בשם הקדוש ב' אותיות שוות, לא יזכרו כ"ד צרופים רק י"ב, אבל לפי הקבלה האמיתיות כתיבת השם הנכבד והנורא, תשתנה ה' אחרונה מראשונה בגדלות ובצורה, אזי תוכל לבנות כ"ד בתים, וכן הוא בכמה ספרי קבלה: (מועתק מן השממות הנדפסות לספר קהלת יעקב):

[בראשית. ב' רבתי, בנימטריא תרי"ד. בשביל תרי"ג מצוות התורה, ובשביל המקבל התורה הוא משה אדוננו. או יאמר להיות התורה תרי"ג מצותיו הם נעשים לכוש לאדם העושה אותם, ובהם מתלבש בחלוקא דרבנן ונעשה לו אור מקיף בגן עדן, ואם יחסר לאדם אחת ממצוות התורה, נחסר לו גם כן מהמלבוש ההוא נוסף על המצוות האלה, הוא בחינת העיון המחשבי שבתורה בכל מצוה ומצוה והוא מזון הנשמות בגן עדן, כמו שבעולם הזה נעשה העיון והמחשבה לפנימיות וחיות למצוות. אם כן המצוות עם העיון המחשבי שבתורה, שהוא אור פנימי שלהם, מנין תרי"ד:]

[עוד ב' רבתי, להורות לחשוב הב' בכל בחינתיו, דהיינו בספ"ר וסופ"ר וסיפ"ר (כדאיתא בספר יצירה), דהיינו מלואה כזה בית ומנינה ב' שנים, וצורתה ג' וויין בנימטריא ח"י, סך הכל מנין תלי"ב מנין גבור"ה ירא"ה. להורות שעלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, ובהחשב כללות ג' אותיות המילוי נכללות אות המנין וגי' וויין דצורה. וגם יוחשב התלת ניצוצין, דהיינו ב' ניצוצי השריא שתחת הב', והנקודה שבתוך הב' כל אחד יוחשב לעשר, ועם הכולל עלה סך הכל למספר גבור"ה

מיני תענוג, ואילו היה פני וריק היה רודף אחר התענוגים והעבירות, וההשתדלות שמירה וסגולה לזה מה שניל:

[והארץ וכו'. ר"ת כל הפסוק תפארת חיה בחיב'ל עם הכולל, לכלול השם בחיכלו כגודע חיב'ל בגימטריא ארני, היכל הקדש היא בחינת ארץ העליונה:

ס"ת כל הפסוק, יראתי בפצותי פי ועל השם אשליך יהבי ואדברה ולא אבוש, ס"ת אותיות ופח"ץ והמ"ת לכלים אתון דדין כאתון דדין, להיות כי בכאן גרמו סוד שבירת הכלים שהיה הקב"ה בורא עלמות ומחריבן (כ"י פ"ג ד), בסוד ד' מלכי אדום (בראשית לו לא). וגודע מהאר"י ו"ל מרחפ"ת אותיות פ"ת רפ"ת, הן הגה הרפ"ח ניצוצות שנפלו בעת השבירה ומתבררות עד עת קץ, על כן מה טוב ומה נעים ברמו בכאן מיתת ושבירת הכלים, ולמשכילים יונעם. ולהיות אחת מהנה לא נשברה, ודוד מלך ישראל חי וקיים איתקרי (ר"ה כ"ה צ"א), על כן ס"ת הפסוק הוא גם כן אתון למלכות מצו"ה (ר"ל כי נק' מצו"ה כגודע) חיים, והבן. על כן צריך האדם לעשרות המצות בחיים, דהיינו בודיוות בחיות כל רמ"ח איבריו לא בעצלתים, אשר על כן אמר המלך החכם (משל לא מ) ולחם עצלות לא תאכלן. (עד כאן מועתק מספר "דרך עדותיך"):

והשך על פני תהום. רמו בכאן המלאך יעזריאל, אשר הוא בגימטריא "חשך מזמן לעמוד על פני תהום, כמבואר בזוהר יתרו (ח"ב צ"א פ"ב) דקוב"ה כד שתיל עלמא, אמבע גו תהומא צרורא חדא וכו' חקיקא וכו', ובשעתא דאומי בני נשא לשקרא וכו', כדין ההוא צרורא דהוה סליק תב לאחורא וכו', ובעין מיא לסלקי לחפ"א עלמא וכו', עד דזמין קוב"ה לחד ממנא יעזריאל. הגה הוא מרומז בכאן כניל שהוא בגימטריא "חשך, ויתפרש א"י בדברי התרגום, הגה הוא מסוגל להזכירו בשמף מים חיו שלא יזיקו:

הארץ תוהו ובוהו, אמרה העליונים ותחתונים נבראו בבת אחת, העליונים ניוזין מיזו השכינה, ותחתונים אם אינם יגיעים אינם אוכלים, עד כאן. ויש לפרש על פי זה כל הפסוק בדרך רמו, על פי מ"ש בעל חובות הלכות בשער הבטחון, ותוכן דבריו שם שרוב השתדלות לאדם לא יועילו להרבות מזונו ופרפו, רק אשר נגזר עליו מהבורא ית"ש, רק אף על פי כן חייב הבורא ית"ש את האדם להתעמק באיזה סיבה מהסיבות להביא פרץ לביתו יהיה איזה סיבה שיהיה, אבל רוב השתדלות וביטול הזמן בזה, הוא סכלות ומבלה זמנו בזה לריק, והסיבה אשר בעבורה חייב הבורא את האדם להשתדל באיזה דבר, כי אם היה פני וריק מכל מיני פרדות, אז היה מסית אותו היצר ביותר והיה רודף אחרי העבירות והתענוגים, מה שאין כן כעת שהוא צריך להשתדלות פרנסתו, טוב תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון (אבות פ"ב ט"ב). והנה האדם הרודף אחר רוב השתדלות, כסבור אשר רוב השתדלות יביאהו לפרץ יותר מעולה, ומבלה בזה כל ימיו עד אשר פתאום כר ומאומה לא ישא וכו'. ויפורש בזה הפסוק על פי המדרש והארץ היתה תוהו ובוהו, על שהארציים צריכים להשתדל ואם אינם יגיעים אינם אוכלים, ואם תאמר מה איכפת להו כיון שכן גזר היוצר, אמר "וחושך על פני תהום, שעל ידי שמחוייבים להשתדל, ההשתדלות מסמא את עיניהם והם הולכים בחושך מחמת שרצונם להרבות הונם כמים על פני תהום לאין חקר, ואין אדם מת וחצי תאותו בידו (קה"ל פ"א י"ג). וזהו וחשך, היינו חשכות וסכלות פרוש על פני אותם החפצים קיבוץ הונם כתהום, ולמה עשה ה' ככה שיצטרכו הארציים להשתדלות, אמר "ורוח אלקים, הפירוש רצון אלקים, על דרך י"י אלקים שלחני (ישעיה מו טו), "ורוחו היינו רצונו, והפירוש "ורוח אלקים רצון אלקים היה בזה שיצטרך להשתדלות וליגיעה, מרחפת על פני המים, היינו שתהא החשתדלות מרחף ומנין על פני המים היינו התענוגים, כי המים רמו לתענוגים כי מיסוד המים יצמח כל

בתנחומא פרשת בא (סי ד) וכן הוא ברבבה פרשת ויקרא (ויקרי פיז ד), ר' אבא בר כהנא חשך ואפילה שמשו במצרים, אבל תוהו ובוהו לא שמשו בעולם הזה ולא עתידין לשמש, והיכן עתידין לשמש בכרך גדול ונמה עליו קו תהו ואבני בהו (ישעיה לז א), עכ"ל. ונ"ל דזהו שכתבו המקובלים הקדמונים דעל מצחו של משיח בן ידוד יהיה נחקק שם כד"ת, והוא בנימטריא משיח יבן ידוד, והוא כדי להוריד על האומות בכח זה השם תתו בהו, מנין כד"ת, מנין משיח בין דר"ד:

והנה חשך גם כן ישמש כמבואר בזהר (ח"ב ד ע"ב) פיז ימי אפילה, אבל חשך אינו דבר חדש למלך המשיח, שכבר השתמש בו משה במצרים, ועיקר החידוש הוא ת"הו ובי"הו וזהו שנרמז בפסוק והארץ היתה (מבראשית נגור כז) ת"הו וי"בהו ויחשך על פני תהום, (על פני מלכות הרביעית שאין לה חקר כתהום כדרשת חז"ל בכאן נכ"ד פי"ב ד), ואימתי יהי כן ורוח אלקים מרחפת וכו', (וזהו רוחו של מלך המשיח כדרשת חז"ל (שם)):

(ג) ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור. ולא אמר ויהי כן כמו בכל מעשה בראשית נ"ל לפי הפשט כ"ן, פירושו קיום ויסוד לדבר, מלשון כיוון שמים (משלי ג ט), כרינת

תהו ובהו. ב' דסמיכי במס"ג (מבין חידות), לפי מ"ש התתום ינתן צדיא מבני נשא וריקניא מכל בעיר, תהו ב' פעמים מציעו שניתרוקטה הארץ גם מבהמה חיה בחסא אורם, אחת כמבול (בראשית ז ט), ואחת בימי חורבן הראשון נ"ב שנה לא צפנף עוף בארץ ישראל, כמו שאמרו ח"ל (פתיחתא דאיכה רבתי):

תהו ובהו. ב' דסמיכי. דין. ואיך ראיתי את הארץ והנה ת"הו ובי"הו (ימייה ד נג) האמר בגלות בבל. דרשו חז"ל (כ"ד פי"ב ד) תה"ו זה מלכות בבל, ובי"הו זה מלכות מדי, וח"שך זה מלכות יון כ"ל. והנה תהו ובהו בבריאת עולם היו סמוכים יחד, כן גלות ב"בל ומ"ד היו סמוכים ביחד שלא הייתה גאולה מפסקת ביניהם, מה שאין כן בין מדי ליון ובין יון לארם:

ורוח אלקים. ח' פי בלשנא. שמנה פעמים מציעו מלת רי"ח או ו"רוח סמוך למלת אלקים, והמה במס"ג שמת ל"ה ל"א (מבין חידות):

ורוח אלקים. ח' פי בלשנא עיין לעיל. יש לרמז הא דאמרו רבנן (כ"ב כ"ה ע"א) ד' חרות משכחת בכל יום, ורוח צפנית משכחת עם כל אחת, הא רוח בפני עצמה ואינה אחת הרוח חזקה שממשכת אחד חצי הלילה, (ובזה מתורץ

ארץ כו' (תהלים קיש ז). והנה דבר שנתקיים באופן זה כתוב בו ויהי כ"ן, מה שאין כן בריאת האור לא נתקיים כן, הן לפי הפשט הנה נעשה אחר כך הבדלה ומקודם שמש בערבוביא, וביותר לפי הדרש שנענו אור הראשון (עיין תגינה י"ב ע"א), על כן לא אמור ויהי כ"ן, רק ויהי אור:

ובזה תבין מה שדרשו רז"ל (לקיש המ"ז תשע"ה) כן בנות צלפחד דוברת (במדבר כז ז), כך כתובה פרשה זו לפני במרום. ומדיכין שפמו זאת. אך הוא דלשון כ"ן לא יוצדק על דבר ההוה לשעה, רק על דבר המוסד ונתקיים ממעשה בראשית, (והוא כי כ"ן, מספרו תשיך בנין דאי"ק, והוא כי הכל ברא בתשיך צירופי בראשית בהם כלל התורה, (תשיך שיעור קומת החס"ד י פעמים חסד), על כן בדבר המתקיים ממעשה בראשית נאמר כ"ן). והנה זה הענין דבנות צלפחד הוא דבר חדש נתהווה מחדש והשיי אומר כ"ן, מזה דרשו חז"ל בדרך גזירה שוה מן ויהי כן דמעשה

כר' (עין ברכת ניד ע"א), כי הכל לטובה (ועדיין היא באתכסיא). והנה תמצא שם הויה רמו שכבר נתהוה הויה וניכרת הטובה, ושם אהיה זמין אנא לאולדא יניע מזה טובה. והנה שיעור קומה בכל דבר הוא עשרה כנודע, על כן ע"ת בנימטריא י פעמים הויה י פעמים אהיה, וכן בנימטריא יהי ארר ויהי ארר, והדבר הזה הוא עיקר גדול לעבודה באיכות היראה ואהבה בכל פקודא ובעסק התורה, דוק ותשכח:

ויאמר אלקים יהי ארר. נודע לנו מחכמי האמת די רוח אלקין קדישין דבר בהם יהי ארר בנימטריא רל"ב, בנימטריא ד' מילואי הויה ביה ע"כ ס"ג מ"ה ב"ן, הוא סוד מספר הברכה העליונה שיורד מעולם המלכות לתיקון העולמות כנודע, ונמצא בספר שערי גן עדן כרס מלא ברכת השם, כרס מלא כזה כ"ף ו"ו סמך, בנימטריא הברכה שהוא סוד יהי ארר הנ"ל הנשפע מעולם המלכות. ולדעתי הקלושה זה הוא שכתבו הפוסקים (עין באר היטיב אריה סי קפ"ג סי ק"א) שצריך האדם להתעמף במלכות העליון בשעת ברכת המזון, והבן סוד המלכות העליון מקור הברכה והחיים. והמשכיל על דבר יתלהב לנו בברכתו לברך את השיי בשמחה ובטוב לבב אשר בחר בנו מכל העמים וגילה לנו מצפוניו ומסתוריו בטעמי מצותיו הנעימים מה טובם ומה יפים, לא עשה כן לכל גוי. והנה אנחנו בענינו נאמר עוד דבר נחמד בענין זה, כרס י"ן מלא כזה כ"ף ו"ו סמך יוד יוד נ"ן, בנימטריא מלבוש, שמשם מקור הברכה. וזה שיסד המשורר בפיוט צור משלו על כוס י"ן מלא כברכת יי, והבן. וכן נהגו המדקדקים לסיים אחר ברכת המזון בפסוק (תהלים כ"א) יי עז לעמו יתן יי יברך (בנימטריא רל"ב וכנ"ל) את עמו בשלום, (אותיות מלבוש): (עד כאן מועתק מספר ידרך עדותיך):

כ"ד תיבין הם מהתחלת התורה עד תיבת ארר. לרמו האור ההוא הוא מן התורה כ"ד ספרין דאורייתא, כשנגנו האור חזר למקורו ונגנו בתורה,

בראשית, כך כתובה קשיות תוספות שם נדיה וחי מרחיית). אם כן היה להו שמה רוחות שמעשבות בכל ועל פי דרך הקודש יום בנידת אלקים חיים לקיום האמור השמר על רוח, על כן נצטר בוהר הק' (היא ס"ו ע"ב) ח' פעמים ור"ח אלקים: יהי ארר, רמו להתפשטות חיות האור אין סוף ביה בתוך כל עלמין, ויהי ארר רמו לצמצום אור במדה. ולפי זה יהיה שיעור הכתוב ויאמר אלקים יהי ארר ויהי ארר, רציל ויהי אור אינו סיפור מעשה מדברי התורה, רק הוא ממאמר השיי שאמר תרווייהו יהי אור ויהי אור, היינו צמצום והתפשטות, (ולזה מן הצורך לעבודתינו להשיי ביראה ואהבה צמצום והתפשטות, הבן הדבר). וכזה פירש הרב בספר ברית כהונת עולם פסוק (תהלים לג ט) כי הוא אמר ויהי. רציל גם ויהי ארר אמר השיי ואינו ספור, ולזה אמר ויהי כי הוא צוה ויעמוד, מלשון ויעמיד השמש (יהושע י ג), רציל שיתצמצם ולא יתפשט עוד. וגם כפשוטו לפי זה הוא צוה ויעמד, שיהיה עמידה וקיום לעולמות, שאלו היו מתפשט האור בלי שיעור, לא היה ביכולת העולם לסבול הבהירות והיה מתבטל העולם. יצא לנו מספור הזה בתורה שמאת השיי לא יצא הרעות ומניעות הטובה הוא לטובה, הגם שנראה לדעתו שהוא רע ח"ו, היודע תעלומות הוא יודע הטובה המגעת מזה. ועל פי זה תבין יהי ארר, בנימטריא רל"ב ראשית התפשטות שמו ית' ושפעו המחיה כל העולמות, הלא המה ע"כ ס"ג מ"ה ב"ן בנימטריא רל"ב, ויהי ארר בנימטריא רח"ל, סוף מעשה במחשבה תחילה להתצמצם האור בשיעור מוגבל, ומשם והלאה נעשה מסך הבריאה כנודע. וזהו שתמצא בקהלת (ג ב) עית ללדת ועית כר, הנה כלל כל המאורעות שבעולם לטוב ולהפכו בתיבת עית (ולא אמר זמן), כי ע"ת בנימטריא יהי ארר ויהי ארר, צמצום והתפשטות טוב והפכו והכל לטובה. ויש דוד (תהלים לו ב) אברכה את ה' בכל ע"ת, היינו בין שיתנהג עמי בבחינת יהי ארר, ובין שיתנהג עמי בבחינת ויהי ארר, כשם שמברכין על הטובה

במגלה עמוקות ואתחנן אופן קציג, ידוע דג' מיני אורות הן פנימי מקיף חיצון, עליהם נאמר ויאמר אלקים יהי אור דא אור חיצון, ויהי אור דא אור פנימי, וירא אלקים את האור כי טוב, דא אור מקיף, עיין שם. והנה לפי זה מצאנו טוב מעם למה לא נאמר ויהי כ"ן, רק ויהי אור. ותתבונן מזה למה נקרא הגחלת שנאחו בו האור, פ"חמין. היינו לשון יחיד פחים, ר"ת פנימי חצון מקיף. ותתבונן למה במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל לצורך המלה בשבת (שבת ק"ל ע"א), שהוא להתגלות עמרה דרגא דיסיד שבו געזת האור. והנה אמרו בזהר (ח"א ל"א ע"ב) ובדרשות חז"ל (תגיגה י"ב ע"א) אור שנברא ביום הראשון היו מביטין בו מסוף העולם ועד סופו, הנה פנימי ויחיצון ומקיף, בנימטריא קצרת, כענין כי הוא לקצות הארץ יביט (איוב כ"ד). ולדעתי בעבור זה תיקנו ג' תפלות בהשתנות עיתותי אור היום ערב ובוקר וצהרים, נגד ג' אורות שהיו באור הראשון שנגנו בסריב, ועל ידי התפלה שואבין מאור הגנוז, על כן חיי ברכאן בכל תפלה סוד גדלות הסריב, סוד ובסריבו חיינו, מוכן למשכיל על דבר:

[ר"ת כל הפסוק, בנימטריא כ"ה. שעד שם יסוכבו כל הברכות להשפיע לתחתונים, והוא מדת מלכות שמיים הנקראת כ"ה (וזהו ח"ג קמ"ח ע"א), ונקראת בריכה העליונה, בסוד שנאמר לאבינו אברהם והיה ברכ"ה (בראשית י"ב ב), הברכות מסורין בידו (בראשית ו"ב פ"ט י"א) וי"י ברכך את אברהם בכ"ל (שם כ"ד א). ב"ת (ר"ל מדה, כמו אלפים ב"ת יכיל [מלכ"ס א' ז מ]), היתה לו לאברהם אבינו ובב"ל (בנימטריא כ"ן) שמה כנודע (כ"ב ט"ז ע"ב), והוא סוף אצילות הקדש מהאור הנערב הנשפע מעולם המלכות. ס"ת כל הפסוק בנימטריא סת"ד. הוא סוד עיגולא וריבועא, פ"ם וספ"ך בנימטריא סתר (בהחשב המים לתיר כנודע), בפהירו עילאה ראשית השעשוע והצמצום, עד הגיע למלך הכבוד סוף האצילות הנרמו בר"ת הפסוק בנימטריא כ"ה. ועל תתמה רמיות הכ"ה

והעוסקים בתורה מה שמחדשים בתורה בכל יום תמיד, הוא מאור הגנוז אשר בתורה, והדבר הזה מוכן למשכיל עיין בתיקוני זהר. ויתבאר עוד אי"ה במקום אחר:

מסרה וירא אלקים את האור, מ' בתורה והמה נרמזים במס"ג (מבין חידות). אפשר בא לרמוז כי מדה עשירית לית לה נהורא מנרמיה כלום, על כן נמסר וירא אלקים מ' פעמים, ועל כן יש מ' מיני נקודות. א"ת היאור בנימטריא בתורה, ובנימטריא תרי"ג, לרמוז שעל ידי התורה והמצוות נהנין מן האור הגנוז, כי בתורה נגנו האור הגנוז. והנה במדרש ר"ל (פסיקתא דר"ב פ"ב) אם בקשת לטול עצה, מן התורה הוה נוטל, היינו להסתכל בפסוקי התורה לידע איך יתנהג, כי באור הראשון היה אדם צופה ומסתכל בו מסוף העולם ועד סופו (תגיגה י"ב ע"א), והוא גנוז ונעיותו בתורה, על כן על ידי הראיה בתורה יכול האדם לידע עתידות. וזהו גם כן מעם הראשונים ששאלו לתינוק פסוק לי פסוקיך (שם ט"ז ע"א):

ויאמר אלקים כ"ה ריש פסוק. כ"ה פסוקים רישיהון במלת ויאמר אלקים, והם מנייים במס' ערך אות א' (מבין חידות). הנה כ"ה היא השכינה שנקרא כה אמר ה' (שמות י"ד תיקוני הקדמה י"ד ע"א), ועל ידה מתגלה דבור הנבואי דיבר מלך שלטון (קהלת ח ד), והם מילוי שכינה בנימטריא דבנ"ד כזה יין ה' ו"ד ו"ן ה', והיא תורה שבעל פה שניתנה באמירה (עין תיקוני הקדמה י"ז ע"א), על כן נמסר ויאמר אלקים ריש פסוק כ"ה פעמים:

מתחלת התורה עם תיבת אור, מ' אתון. וכן דוד המלך ע"ה לא הזכיר בתמניא אפי תיבת אור עד אות מ' (תהלים ק"ט קל), (מגלה עמוקות ואתחנן אופן ע"ד). ונ"ל המעם מ' נימטריא יסוד, וכו' הוא געזת האור כי טוב, היינו גנוז לצדיקים (תגיגה י"ב ע"א) צדיק יסוד עולם, וגם מ' רמוז לתורה שבעל פה, שעל ידו נגלה האור הגנוז, וזהו גנוז לצדיקים, צדיק וצדיק, ומעתה תתבונן יותר רמיות המסרה שכתבתי לעיל:

גם באי עולם יכירו וידעו שוכות האור ויתרונן מן החושך. וכאן נלמד דעת שבהירת הסוכה לא תוכר אלא על ידי מציאות הניגוד בעולם, לכן החכמה במציאת ניגוד הסכלות, וכמו שאמר שלמה בחכמתו וכפירושו הזהיר:

[ויר"א. יראתי בפצותי פי מענין הראיה, אבל צריך להבין הוא ענין השגחה דאיתברר ממחשבה העליונה:

"את האור כי טוב. ר"ל כל מה שעלה ברצון הקדום לבא לידי ציור, הוא נקרא בשם אור, וכל מה שלא איתברר במחשבה, הוא נדחה לחצי מהירו התחתונה, והמשכיל על דבר יענין בספר שערי גן עדן ויבין:

"את האור, בנימסריא תרי"ג מצות התורה. וכן הוא בנימסריא בתורה. שזאת התורה המצויה עתה כידינו, היא היא שירדה פלאים ממדרגה למדרגה מעולם המלכות בצירופים שונים מעולם ועד עולם. וכבר ידעת מדה הנקרא פו"ב, הוא בחינת המשפיע בכל, והאור מעולם המלכות ירד דרך הפוכ מעולם ועד עולם. וזה סוד פו"ב עין הוא יבורך (משלי כב ט), יברך כתיב (עין סוטה ל"ח ע"ב), גימטריא יח"א אור"י, רל"ב, כמ"ש לעיל, והבין:] (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויבדל אלקים בין האור ובין החושך. הגם דכשערי גן עדן פירש לפי דרכו הקודש, בין עולם האצילות לנפרדים, עם כל זה נ"ל לפרשו גם כן על הכלל כולו, דהיינו בין חצי מהירו עליונה לתחתונה, ששם מקור החושך מדור הקליפות שלא באו לידי ציור ותמן לא איתבררו במחשבה, וכל אלו הדברים צריך שימוש חכמים להבינם על בוריים. ולפי זה ידוקדק בפסוק, דלכאורה היה לו לומר בין האור להחושך. אך הוא דבאור גופא יש גם כן הבדלה בין אצילות לבריאה יצירה עשית, וכן בחושך היו הבדלה בין הניצוצות המעורבים המוכנים לבא לידי ציור, לבין החושך הנמור הם עצמות הקליפות הטמאות, והבין כי דבר עמוק הוא, השיי יעזרנו לעבדו על דבר כבוד שמו:

ברית, וסתיר במ"ת, להודיע לבאי עולם כי הכל אחדות פשוטה כשלהבת הקשורה בנחלת, והמ"י וידום.] (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(ד) וירא אלקים את האור כי טוב. בירושלמי ברכות (פ"ח ה"י) נלמד הלכה מאת היוצר כל, דאין מברכין על נר הבדלה במוצאי שבת עד שיאותו לאורו. ומה יאות לפי זה מה שרמזו בעל הסודים ויבד"ל, בנימסריא מנין הבדלות בשנה במוצאי שבת:

וירא אלקים את האור כי טוב כו'. בזהר פרשת תרומה (תזריע) (ח"ג מ"ז ע"ב) תנא וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות (קהל"ב ג), כלומר מן הסכלות ממש אתיא תועלתא לחכמה, דאלמלא לא אשתכח שמותא בעלמא לא אשתמודע חכמתא, ומילוי תנא חיובא על בר נש דאוליף חכמתא למילף מן שמותא ולמנדע לה, בנין דאתא תועלתא לחכמה בנינה, כמה דאתא תועלתא לנהורא מגוי חשוכא, דאלמלא חשוכא לא אישתמודע נהורא, ולא אתיא תועלתא לעלמא מיניה כו' כיתרון אור מן החושך, תועלתא דנהורא לא אתיא אלא מן חשוכא, ולעולם תיקונא דחורא מהאי אוכמא, אלמלא אוכמא לא אשתמודע חורא, ובנין אוכמא אסתלק חורא ואתיקר, עיין שם עוד. ומעתה אין מקום להקשות גם לפי פשוטו מהו וירא אלקים וכו', הלא לפנינו נגלו כל תעלומות. גם מהו ויבדל. והענין הוא דודאי בהתגלות האור במל החושך ממילא ואין שייך בו הבדלה, ושיעור הכתוב מצדו ית' הוא יודע טוב האור ותועלתו אפילו בזולת החושך, רק בני עולם לא יכירו ולא ידעו תועלת האור, כי על ידי חושך יוכר מעלת האור. והו וירא אלקים את האור כי טוב, הוא ית' לבדו יודע בסוכת האור בזולת הניגוד החושך, אבל לזולתו ית' לא יתודע סוכת האור בזולת הניגוד, על כן ויבדל אלקים בין האור והחושך, היינו שברא מציאות החושך בהבדל, דהיינו בהמנע האור ניכר החושך, מה שאין כן בחיות האור אין מציאות להחושך, ואז בחיות מציאות לחושך בהמנע האור והבדלו, אז

ועם תורת הצדיקים בעולם הזה כגודע (זהר ח"ב מ"ז ע"א):

ר"ת כל הפסוק, בנימטריא אל הויה. תבין רמוז הכתוב (תהלים ק"ח כז) אל הויה ויאיר לנו, כי השמות הללו שמות החסד והרחמים רמוזים בראשית האור:

בגמרא יומא ל"ח ע"ב אמר ר' אלעזר אפילו בשביל צדיק אחד עולם נברא, שנאמר וירא אלקים את האור כי טוב, ואין טוב אלא צדיק שנאמר (ישעיה ג' י) אמרו צדיק כי טוב. ופירש רש"י ראה את האור, ראה בדעתו להתקיים אור של עולם בשביל הצדיק שהוא מ"ב, עכ"ל. וצריך להתבונן מי הכריחו להוציא הפסוק ממשמיה, הגם שכל הדרשות בתורה שבעל פה היה מקובל בידם, עם כל זה מוכרח להיות שרשם בתורה שבכתב ברמזיה. ונ"ל ללמוד זה מדברי הנביא שאמר אמרו צדיק כי טוב, שאין לדבר הזה פירוש. והנראה דהנה ידוע י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, הם מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים זה כנגד זה, והנה קל וחומר הוא לעורר מדת אל (שמת לו ה), וגזירה שוה לעורר מדת רחמים, והוא בחינת שערות שפה העליונה כביכול, והנה כביכול לשבר האוון הנה הוא מתנונע בראשית האמירה. והנה אמר הנביא אמרו צדיק כי טוב, רצ"ל למדו כי טוב הנאמר במעשה בראשית שקאי על הצדיק. והנה אמרו בחינת גזירה שוה שהוא בראשית האמירה (אצל ויאמר הראשון בתורה), הנה לפי זה למדנו מדברי הנבואה אשר כי טוב רמוז אל הצדיק. ועוד לאלקי מילין בענין צדיק אחד יסוד עולם, ויתבאר אי"ה אם יסכים השי"י. והנה לפי הנ"ל הגזירה שוה על כל כ"י טוב הנאמר במעשה בראשית, רק דתפוס כ"י טוב הראשון הנאמר באור, והוא הדין לאינך. ויוצדק לפי זה מ"ש במאמרו העולם עומד, הרי אינו מדבר אלא מהאור (עיין במהרש"א חידושי אנדות). ולפי מ"ש יונת שפיר תבין דגלמד הדבר בגזירה שוה שהוא נגד מדת רחמים, ובזאת המדה נאמר (תהלים פ"ח ל"ח) והוא רחמים יכפר עון ולא

ס"ת כל הפסוק, בנימטריא תתרנ"ב. להיות אותה המקום הפנוי כביכול הנעשה לעמידת העולמות, שם דבוק הרצון כביכול שעלה ברצונו והוא ושמנו אחד, רצוץ בנימטריא שפ"ו. ולהיות כביכול מכונה בשם מקו"ם פנו"י, (הוא בנימטריא ל"ב"ש, כי שם עולם הראשון עולם המלבוש, והוא בנימטריא הר"ת פסוק היחוד העליון, דהיינו שמע ישראל נדברים וז), שישראל מיחדין כל העולמות עד עולם העליון והבן), ונקרא בפי המקובלים בלשון תרגום טהירו"ו עילאיה, בנימטריא שפ"ו או רצוץ. וטהירו"ו, מלשון טהירו"ו של מזבח (עיין יומא ט"ו ע"א), וכן ובא השמש וטהיר (ויקרא כ"ז), איערב שמשא ואידכי יומא (ברכות ב' ע"ב), ומעמם ונימוקם עמם והשיי יכפר בעדינו, ומסוה של בושא על פנינו לדבר מילין לצד עילאה בלא תשובה כשורה. ועוד ידוע כי מה שכינו חז"ל בשם אור, אחר כך כשנעשה בסוד עיגולא וריבועא כנהו בשם אור"ד, שהוא גם כן תרגום והוא בחינת י"ד עם אור, והבן. עוד הוא בנימטריא טהירו"ו עילא"ה מלבו"ש אור"ד יב"ק, (הוא הו"ה אלקים שבמקום הזה הוא עיגולא וריבועא בסוד מ"ם וסמ"ך, והבן כי הכל נכלל במקום הזה): (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(מועתק מספר קהלת יעקב) ניהי אור ויהי אור. עיין מש"ל בנדפס, ועיין בזוהר תרומה (ח"ב דף קס"ו ע"א) וז"ל כיון דאמר יהי אור אמאי כתיב ויהי אור, דהא בויהי כן סגי. אלא יהי אור, דא אור קדמאה דאיהו לימינא, ואיהו לקן הימין. ויהי אור, דמימינא נפק שמאלא, עכ"ל הקדוש והמשכיל יבין:]

בין האור ובין החשך. לכאורה הוה ליה למימר בין האור וחושך. ויש לרמוז משום דבאור גופא נמי יש הבדלה, היינו ביום חצי הראשון הוא זמן תפלת השחר בוקר דאברהם חסד, ואחר הצות זמן מנחה איתער דינא תוקפא דיצחק, ובלילה חצי הראשון תרעין פתימין, ובחצי השני איתער רעוא ומשתעשע הקב"ה עם הצדיקים בגן עדן,

ישחית, וכן במדת העליונים נושא עון (שמת לו ה), והבן:

בסוטה י"ב ע"א וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית אורה, כתיב הכא (שמת ב ג) ותרא אותו כ"י ט"ב ה"א, וכתיב התם וירא אלקים את האור כ"י ט"ב, עד כאן. הנה נלמד הדבר בתורה שבעל פה על ידי גזירה שוה הרמוזה בתורה שבכתב, הנה כתבתי לך גזירה שוה הוא נגד מדת רחום (שמת לו ה), הנה הדור במצרים היו עירום ועריה (יחזקאל טו ה), והיו שקועים בסומאת מצרים ובעבודה זרה, והנה נולד הצדיק הקדוש מנין על ישראל לעולם וכמו שרמזתי לך והוא רחמים יכפר עון בזכות הקדוש הזה, וז"ש לישראל (שמת לב ל) אעלה אל ה' אולי אכפרה וכו'. והנה אמרו ר"ל (כ"ד פ"ל ה) כל מי שנאמר בו ה"ה, עלם חדש ראה. ופירשו בזה המקובלים הראשונים (שסוברים שהעולם מתנהג על פי השמיטות), שהוא משמיטה שעברה, והשי' ברחמי המרובים שולח אותה בשמיטה זו לצורך הדור. והנה נאמר במשה אדונינו (שם ג א) ומשה היה, הנה תולדתו נלמד בגזירה שוה נגד מדת רחמים, להורות שנשלח ברחמים לצורך הדור, וגם הנה משה היה עתיד לדבר עם השי' כביכול פה אל פה (במדבר יב ה). והנה רמזתי לך רחמים סוד שערות שעל הפה ראשית המאמר, והנה אמרו רז"ל (כ"ב י"ז ע"א) שנפטר בנשיקה, דכתיב ביה (דברים לו ה) על פ"י ה' הבן הדבר, ומרים דלא כתיב בה על פי ה' (במדבר כ א), הנה נלמד בגזירה שוה ש"ם ש"ם. בין והתבונן דגזירה שוה הוא גם כן על פ"י, והשם הטוב יכפר בעדינו וזכות משה רע"א מהימנא תגן על ישראל לעולם:

ב"ק נ"ה ע"א א"ר יהושע (נ"א בן לוי) הרואה פ"י בחלום, סימן יפה לו, הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה, שמבראשית עד וירא אלקים את האור כי טוב לא כתוב פ"י, עד כאן. הנה תמוה הדבר הלא כמה וכמה רובן של האותיות פותח בהן בתורה בדבר טוב, זולת ח"ך שפותח בהן בתיבת חשיך, ואותיות ד"ם שאינם בפרשה זו.

ונ"ל דהנה אותיות י"ב פשוטות הלא המה היוז חמ"י לנ"ס עצ"ק, המה מולכים ב"יב חדשי השנה כמבואר בספר יצירה, ואות פ"י הוא בחודש מנחם, וסלקא דעתך אמינא שזה אינו סימן יפה, קמ"ל שגם זה סימן יפה, כיון שהתורה פתחה בו לטובה מורה זה לטובה, וגם בחודש מנחם היא לטובה שנמלו ישראל אפופסיון (יק"ד פ"א ז), רק דהטובה אינה ניכרת והיא מהטוב הגנוז, הבן הדבר. ולפי זה נ"ל הוא הדין הרואה אינך אתון שפתחה בהן התורה בדבר טוב, רק משמיענו כאות פ"י רבותא יתירה. ועוד אומר לך הנלע"ד מה שאמר הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה שמבראשית עד כו', היינו מבראשית עד אות פ"י שבתוכה ט"ב, הנה אות ה"פ הוא אות קכ"א מהתחלת התורה והוא הטוב בכפלו, היינו פ"י פעמים פ"י, ו' פעמים ו', ב' פעמים ב', סך הכל בנימטריא קכ"א. והנה הכפל יורה התחברות ה"פ לטובה, הייטיבה ה' לטובים (תהלים קכ"ד), ואז נתגלה פעולת הטוב הגנוז, על כן דוקא הרואה אות פ"י סימן יפה לו. ותבין לפי הנ"ל גם כן ו"ה פעמים ו"ה נימטריא קכ"א, הבן הדבר היטב. ועוד אומר לך ידוע ב' צינורות הם ביסוד צדי"ק, צינור הימיני להשפעת הטוב הגנוז הוא אות פ"י, והשמאלי לדחות המותרות אל החיצונים הוא אות ח'. ולזה אות ח' הראשון שכתורה ח"שך, מה שאין כן אות פ"י הראשון הוא ט"ב. והנה הרואה אות פ"י בלא אות ח' סימן יפה לו, דגזירה שוה נדחו החיצונים ואין להם יניקה ונשאר רק טוב:

מ"י התחלת התורה עד תיבת פו"ב, ל"ב תיבות, ואחר כך פו"ב, רמז אל ל"ב פו"ב שבחר רבי אלעזר בן ערך בזאת המדה, ואמר להם רבי יוחנן בן זכאי בכלל דבריו דברייכם (אבות פ"ב מ"ט), הנה נרמז הדבר בתורה קודם לתיבת פו"ב ל"ב תיבות:

בוה"ד חדש בשעתא דאתי נהורא דצפרא, אם מברך הצדיק לאדם מתקיים ברכתו, דאתיא בגזירה שוה כתיב וירא אלקים את האור כי טוב, וכתיב (במדבר טו א) כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל, ואפילו ברכה דשאר בני אדם

כן מהא דשינה הכתוב מסדר ברייתו של עולם והקדים היום ללילה, ולפי דבריהם יתכן כיון דעל היום היו מדיינין, זה אמר אני אשמש ביום, וזה אמר אני אשמש ביום, הנה על זה היתה התשובה מאת השיי תחילה שהאור ישמש ביום. ולפי דבריהם תמצא טוב מעם למעם המפסיק בין ויקרא אלקים לבין תיבת לאיר, להורות שאינו קריאת השם, דוק ותבין. ובעיקר דבריהם יש לי להתבונן האיך סיד דחשך לשמש ביום, הנה יהיה היום לילה. ונ"ל דהנה בגזירתו ית"ש הימים והלילות מתקצרים ומתארכין בכל זמן ועידן, והנה רצה החשך שגם ביום יהיה תחומן, דהיינו כשהימים מתארכין תחשב להחשך מותר השעות, דהיינו עד ששה שעות קודם חצות היום יחשב לחשכת הלילה, וכן אחר ששה שעות (מחצות היום) יחשב ללילה, וכל המצות הנוהגת בלילה דהיינו קריאת שמע דלילה וקצירת העומר וקדושת שבתות וימים טובים, יתחילו מאותן השעות הגם שהם יום, וקבע להם השיי קביעות רק אור יום הוא וחשך לילה, לענין כל המצות הנוהגת ביום, ולענין המצות הנוהגת בלילה אין לנו לילך רק כפי שאנחנו רואים לפי הזמן אור וחשך. ומדוקדק מאד בגמרא דידן קרא לנהורא ופקדיה אמצוותא דיממא, הנה יצא לנו מזה נפקא מינה רבתי לכל המצות שבתורה:

[ויקרא אלקים לאור יום. מה צדקו דברי חז"ל שפירשו שאין זה קריאת שם, רק קריאתא כאדון שקורא לעבדו לכא לפניו, ואמר לאור יום יהיה תחומך וכו', כדאיתא בפסחים ריש מכילתא (דף ב' ע"א) עיין שם ברשיי, דאי לקריאת שם בלבד היה לו לומר ויקרא שם האור יום, כמי"ש (בראשית ג ט) ויקרא האדם שים אשתו. והנה לפי מי"ש לעיל שהתבדלה הוא התפסק הקו בחצי פהירו, להפסיק בין האור והחשך שם סדור הקליפות, יצדק מאוד מאמר רד"ל שפירשו פלוני יום, (היינו חצי פהירו העליונה) יהיה תחומך, ופלוני לילה (חצי פהירו התחתונה) יהיה תחומך, כי תיבת תחום לא יפול בזמן רק במקום, והבן תחום ממש עד פה תבא. והבן מאוד לפי זה מה שאמרו רד"ל

מתקיים בהאי שעתא, זריח בראשית דף י' ע"ב. כבר כתבתי נמסר בגזירה שוה נגד סדת רחיים (שמו"ל ד' ה), ורחמתי את אשר ארחם (שם לג י"ט) אף על פי שאינו הנזן (בסבת ד' ע"א):

(ה) ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה. דרשו חז"ל (ב"ר פ"ג ו') קרא אלקים לילה אין כתיב כאן, מלמד שאין הקב"ה מייחד שמו על הרעה. הנה לכאורה אין מקום לקושייתם דאין צריך לומר קרא אלקים, דזה מן הסדר דסיפא קאי ארישא. אך הוא דקשה דהוה ליה לומר תחילה ויקרא אלקים לחשך לילה ולאור וכו', כסדר ברייתו של עולם, ושינה הכתוב בכדי שלא יצטרך לייחד שמו ית' על וכו'. וז"ש רד"ל קרא אלקים אין כתיב כאן, רצ"ל כשהפסוק הוא בצורה כזאת, אין כתיב קרא אלקים כי אין צריך, על כן שינה הכתוב מסדר ברייתו של עולם בכדי שלא יצטרך לייחד שמו על וכו', מזה ידענו שמדרך הטוב להטיב וברא השיי את העולם בכדי להטיב, ומה שנברא הרע, הוא בכדי שתהא פעולת הטוב בתכלית ההטבה, היינו כשנבחר בבחירתנו בטוב יגיע לנו הטוב בשופע. וז"ש (דברים ל טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וכו' ובחרת בחיים, ובמגילת קינות (איכה ג לה) מפי עליון לא תצא וכו', פירש המתרגם מפי אלקא לא תיפוק בישתא אלהין על פום ברת קלא וכו', ובעידן דבעיא למיגור טבא על עלמא מן פום קודשא נפקא, עב"ל. הנך רואה שאפילו הנזירה נזורה לא נפקא מפי הקב"ה, כי דרך הטוב להיטיב מזה נדע לבחור בטוב, ומזה נדע כי אולת אדם תמלף דרכו (משלי י"ג), וכו', כי מפי עליון לא תצא וכו', וחפץ לטוב לנו כל הימים:

ויקרא אלקים לאור יום. בגמרא פסחים (כ' ע"א) קרא לנהורא ופקדיה אמצוותא דיממא וכו'. ובירושלמי ברכות (פ"ה ה"ז) דין אמר אני אשמש ביום, ודין אמר אני אשמש ביום כו', וקראם וקבע לזה תחומן ביום וכו'. הנה מדברי אלו שני התלמודיים דאין זה קריאת שם, רק כאדם שקורא לעבדיו לעמוד לפניו, נראה דיצא להם גם

שלוקח השפע מחלק ה' להשפיע לחיצונים חיו, עד ישוב אל השם לתקן מבחינת קר"י, לחמם רמ"ח איבריו בעשיית מצותיו ית' כ"י חל"ק עמ"ז ומספריהן שוה, והבן כי דבר עמוק הוא:

ס"ת כל הפסוק עם הכולל, בנימטריא ערב בקר, ונכלל הכולל להורות כי הכל אחדות אחד, ולית לילה בלא יום, ולית יום בלא לילה, יעיין בזוהר הק' (ח"א י"ב ע"א) על זה בפסוק (וברים ד לט) וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלקים:

המולד בהר"ד מרומז בתורה. כי שם מ"ב יוצא ממ"ב אותיות הראשונות שבתורה מבראשית עד ה' של ובה"ו, (יוצא על פי חילופי האלפי ביתות תמצאנו בסוף ספר התמונה), וכן מן ה' הגיל עד ר"י של ויאמר, ומשם עד ד' ויבדל, תמצא בהר"ד ביניהם, והוא בבחי' על פי פירוש הנפתולי, יעיין שם]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

יום אחד. לפי הפשט מה דלא קאמר יום ראשון רק יום אחד, דמשמעו דכך הוא הסדר של מעשה בראשית, לחשוב הערב קודם ואחר כך הבוקר, ובוה יושלם יום אחד לענין כל מועדי ה' ושבתות השנה, ולכל העניינים לילה ויום שאחריו מתחשבים ליום א', וכן התבוננתי בדברי המתרגם ירושלמי והוה רמז והוה צפר סדר עבד בראשית, ונכון:

בדברי מרן האריז"ל מן סוף אותיות של כל ה' פסוקים של פרשה הראשונה הזאת, דהיינו האר"ץ המים אר"ר החשיך אחד, יוצא שם קדוש צמרכ"ד, ופירושו צמ"ד חיינו כתי"ר, דכתיב (תיאל ז ט) ראשיה כעמר נקי, מאיר את כ"ד צירופי אדני, עד כאן דבריו. והשם הזה נקרא בפי המקובלים שם הכנף, (להיותו יוצא מכנפות הה' פסוקים הראשונים הגיל), והוא בנימטריא ד"ן ברחמים, עיין בבחי' ובפירוש הנפתולי, והוא בנימטריא שצ"ד, ירוין מדש"ן ביתך (תהלים לו ט), ומגילת השם הזה לכווננו בזיווג ליל שבת עם הנקוד, אשר הוא

(כ"ד פ"ג ו) ולחשך קרא אלקים לילה אין כתיב כאן, לפי שאין מיחד שמו על הרעה, והמשכיל יבין כי שם מקום החשך שלא נתעלו במחשבתו של בעל הרצון שיבואו לידי ציור, והכל לכבודו ברא. ותבין כי תיבת קר"א, קאי על אלקים דריש פסוק שאמר אצל האור ששם ייחד שמו, ותמן רזא דמחשבה, ותבין כי אף על פי כן מבלעדו ית' אין להם שום חיות, רק להיות כי הם צורך לעולם רצועה לאלקאה לחייבייא, ומקבלין החיות מבחינת אחוריים כמאן דשדי לשנאווי בתר כתפוי (עיין זוהר ח"ג כ"ג ע"ב), עד עת קץ שיבולע המות לנצח וימלא כבוד השם את כל הארץ אמן. ולפי זה נוכל לומר דמשום הכי כתיב יום אחד (לא ראשון), שהכל מאחדות פשוטה מוחלטת, מי שברא עבדים משרתים לשרתו ולכרך בשמו, הוא ברא רצועה לאלקאה לחייבייא העוברים על רצונו, ובוה יתגדל ויתקדש כבוד מלכותו בעולם, והבן. והוה נרמז באמרם ז"ל (במ"ד פ"ג ו) על יום אחד, שאמרו לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו, והבן:

ר"ת כל הפסוק עם כללות הער"ב ובק"ר, בנימטריא פ"ד, הוא בחינת הגבורות דמנצפ"ך, כי היה הצמצום שורש דק ונעלם לבחינת הגבורות, הגם שבכאן רחמים פשוטים, ועיין בדברי קדשם של המקובלים הלא בספרתם. (ואל תתמה על אמרינו בכללות ער"ב ובק"ר, כי אם תבין דברינו אלה, תבין על ידי זה שהכל לכבודו ברא, ובמהרה בימינו לפניו תכרע כל ברך, והכל יכללו בעבדות למלך מלכי המלכים), גם הוא בנימטריא עם הב' כללות הגיל מלך מלך ימלך, והבן כי הכל הולך אל מקום אחד. עוד בנימטריא עם הב' כללות הגיל, חלק הו"ה עמ"ז (וברים לב ט) והבן כי הכל עבור ישראל והם עלו במחשבה, וכל הניצוצות הקדושות יבררו עד עת קץ ויעשו עמרות למלך הכבוד, והבן. ואידי דאתא לידן נאמר כ"י חל"ק הו"ה עמ"ז, בנימטריא ש"י, ומי שבא בסוד ה' יבין כי כל העולמות נשפעים מעולם המלבוש וממרכו י"ש וש"י והכל עבור ישראל והבן, ולכך תגדל עולמי ופגם הברית קודש חיו,

סוברין שיתקיימו ויצאו כלילה וקמו בצפרא, היינו כבוא עולם התיקון חס"ד, בסוד כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טו), ויראתי בפצותי פי:

גמרא שבת (יריד ע"א) כל דין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, כתיב הכא (שמות י"ג) ויעמד העם על משה מהבוקר ועד הערב, וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר. הנה היה מקובל בידם גזירה שוה מסיני, הלא כתבתי לך שלשים גזירה שוה הוא נגד מדת 'רחום' (שמות לד ט), הנה כשיש דין למטה אין דין למעלה ונתהפך לרחמים, ואיתא בתדב"א (רבה פ"ד) בפסוק (שם לב טו) כה אמר ה' אלקי ישראל שימו איש חרבו כו', אמר שם מעיד אני עלי שמים וארץ כו', אלא אמר משה כשיש דין למטה אין דין למעלה. והנה אף על פי כן הקושיא במקומה עומדת האיך אמר משה כה אמר ה' אלהי ישראל. אלא הוא כך, דהנה כתיב (תהלים קמו י"ג) משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמוד, ישלח דברו וימסם ישב רוחו יזלו מים, מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי כו'. וצריך להתבונן קישור הענינים איך הוא משליך קרחו כו' לפני קרתו מי יעמד, היינו בעת תוקף הדינים ח"ו דגלידי מיא, והשיי ישלח דברו וימסם כו' להמתיקם, ישב רוחו יזלו מים חסד ורחמים, ומבאר באיזה אופן, מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, הנה כאשר ישפטו ישראל משפט צדק, הנה ימתקו הדינים כי כשיש דין למטה אין דין למעלה, לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום, על כן אין להם יכולת להמתיק הדינים ברחמים, והודיע השיי לישראל דבר זה על ידי גזירה שוה הנמסרה בסיני, וגזירה שוה מעוררת מדת רחום, להורות על ידי המשפט האמת נמתק הדין ונתהווה לרחמים, (ושפיר אמר משה כה אמר ה' אלקי ישראל, כי נדע מדברי אלקי ישראל ממסירת הנזירה שוה בסיני כשיש דין למטה אין דין למעלה). והנה עלה במחשבה ית"ש לברוא את העולם במדת

בנימטריא חיים אהיה הויה אהיה, והניקוד יוצא מרית של ה' תיבות הסופיים הנ"ל, היינו הצדיק בקמץ, המים בפתח, הרי"ש כחולם, הכ"ף בפתח, הדל"ת בסגול, עיין בכוונת:

ר"ת של הפסוקים הנ"ל בנימטריא שם הויה, הנה הר"ת וס"ת בנימטריא ש"פ, היינו ש"פ צינורות חיבור שם הויה עם שם אדני דהיינו אות נגד אות, י' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', סך הכל בנימטריא ש"פ, מנין שלום עם ה' אותיות, הוא השלום אשר הושם בבית (עיין שבת קנ"ב ע"א). ותתבונן משיעורא דתיבת נח שלש מאות אורך התיבה, חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה (בראשית ו טו), סך הכל ש"פ (עיין זוהר נח"א ט' ע"א) ובמנלה עמוקות, וכבר ידעת עיני נח איש צדיק עם התבה ותתבונן, ומעתה תתבונן עיני כוונת זה השם בזיווג דליל שבת:

מסרה לאור, ז' במסורה, וסימן צווח סמ"א ז'סכר למיפק כלילה וקם בצפרא. בעלי המסורה נתנו סימן על ז' מלת לאור, אשר בכל אחד מהם למ"ד שימושית קמוצה, והמליצו הסימן מלשון תרגום המתרגם מלה אחת עברית הסמוכה אל מלת לאור, כמו הכא דסמוך ליה מלת ז'יקרא, אשר תרגמו צווח, (תמידה לי למה תרגמו צווח). ב' סמ"א, תרגום מלת עורים הסמוכה למלת לאור, ישעיה מ"ב פ"ז. ג' וסכ"ר, תרגום מלת ז'נקוה, שם נ"ט פ'. ד' למיפק, תרגום מלת יוציאנו יפקני מיכה ז' פ'. ה' כלילה, הוא חשך איוב י"ב ד"ב. ו' וקם, יקום, שם כ"ד י"ד. ז' בצפרא, לבוקר, צפניה ג' ה'. והנה כאשר סימנים כמו זה שכיח סוכא במסורת, על כן הארכתי פה בפירושו קצת, למען ידעו רבים סימנים כמוהו הכאים במסורת. נ"ל רמזות התורה ז' פעמים לאור קמוצה, היינו ז' אורות דעלמין קדמאין שנחרבו, על שכל אחד קמץ וצמצם את האור לעצמו אנא אמלוך. והסימן שנתנו נ"ל, דהנה כבר ידוע דהאורות שנחרבו היו בכחינת עינים, והנה כך עשה היוצר כל שכל אחד היה סוכר אנא אמלוך, וקודם עולם התיקון כיון שהיו בכחינת גבורה ודין נקראו בשם לילה, והיו

חדין, וכשראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת הרחמים והקדימה למדת הדין (ביר פי"ב ס"ח), והנה מי שממתיק הדין ומעורר הרחמים, כאלו נעשה גם כן שותף, הכן הדבר. מעתה בין תבין בכאן כתיב ויהי ערב כו' קודם לבוקר, והתם כתיב מהבוקר כו' קודם לערב, כי על ידי המתקה נקדם מדת הרחמים למדת הדין, ודי בזה:

פסחים פ"ח ע"א אמר ר' יוחנן גדול יום קיבוץ גליות כיום שנברא בו שמים וארץ, שנאמר (הושע ב ג) ונקבצו בני יהודה וכו' ושמו להם ראש "אחד, וכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום "אחד, עכ"ל. הנה לפי דבריהם האלו יונח למה לא אמר הכתוב יום ראשון, כי תיבת "אחד נמסר לגזירה שוה, והנה גדול יום קיבוץ גליות כיום שנברא בו שמים וארץ, שבבריאת שמים וארץ לא היה עדיין איתערותא דלתתא להתעוררת מיין נוקבין, כי לא היו ישראל עדיין, רק בתורת חסד עשה השיי והספיק מחשבתן של ישראל מה שיסגלו אחר כך כל ימות עולם למיין נוקבין. והנה נמסר גזירה שוה שגם יום קבוץ גליות יש לו גם כן גדלות החסד הזה, הגם שחיו לא תספיק המעשים טובים של ישראל לאיתערותא דלתתא, תספיק מחשבתן של ישראל מה שיודע השיי שיסגלו אחר כך מצות ומעשים טובים בעת יקבצם להר חמד ולבית מקדשו. והנה נמסר בגזירה שוה לעורר מדת רחמים (שמות לו ה) כנ"ל, כדי לרחמינו כימי עולם, והנה תיבת "אחד מופנה לגזירה שוה (דהיה לו לומר ראשון), דאי לאו הכי איכא למפרך אין דנין אפשר משאי אפשר (סוכה ג' ע"ב), שאז לא היו ישראל בעולם, הנה בעל כרחך תספיק מחשבתן של ישראל, מה שאין כן ביום קבוץ גליות לאיי אפני מופנה, ואפילו למאן דאמר מופנה מצד אחד למדין ומשיבין (שבת ס"ד ע"א), הנה הוא מופנה משני צדדין, דגם שם תיבת "אחד מיותר, הנה למדין ואין משיבין:

משנה בחולין פרק ה' (דף פ"ג ע"א) יום אחד האמור באותו ואת בנו (ויקרא כב טו), היום הלך אחר הלילה, את זו דרש רבי שמעון בן זומא נאמר

במעשה בראשית יום "אחד, ונאמר באותו ואת בנו יום "אחד, מה יום "אחד האמור במעשה בראשית וכו'. הנה לפי זה יונח לנו גם כן מה שלא נכתב יום ראשון רק יום "אחד, כדי שיהיה מופנה לגזירה שוה הנמסרה מסיני לענין אותו ואת בנו. וצריך להתבונן על מה עשה ה' ככה ללמוד אותו ואת בנו ממעשה בראשית בגזירה שוה ולא דבר ריק הוא. והנה משנה שלימה שנינו (מכילת ל"ג ע"ב) האומר על קן צפור יניעו רחמך משתקין אותו, והנה בגמרא מגילה (כ"ה ע"א) בהחוא דנחית וכו', ואמר אתה חסת על קן צפור כו', אתה חסת על אותו ואת בנו, כן חוס ורחם עלינו, ומסיק דמשתקין אותו שעושה מדותיו של הקב"ח רחמים ואינן אלא גזירות. ומקשו התם בתוס' (ד"ה מפני) על הפייסן שיסד (יום ב' דפסח) צדקו אותו ואת בנו ביום אחד בל תשחטו. ובירושלמי ברכות (פ"ה ה"ג) אמרו אינן דמתרגימין עמי בני ישראל כמה דאנא רחמן בשמיא, כך תהוון רחמנא בארעא תורתא או רחילא וכו' לא תכסון כו', לא עבדין טבות, שהן עושין מדותיו של הקב"ח רחמים, עד כאן. והנה ראה נא ידידי יונתן תידגם כן, והנח בגמרא ברכות (שם) איתא גם כן ההוא דנחית קמיה דרבה כו', ואמר אתה חסת על קן צפור כן חוס כו', ולא הביא שם אתה חסת על אותו ואת בנו וכו', משמע דבאותו ואת בנו אין קפידא. והנה אומר לך את אשר עם לבבי, דהנה אמרו רז"ל (כ"ג ג' ע"א) כל האומר הקב"ח וותרן כו'. והקשה בעל עשרה מאמרות הרי קיימא לן (ריה י"ז ע"א) במשפט הקדוש כשרובו זכיות הוא צדיק, אם כן מותרין את המועט, וגם במחצה על מחצה כוכש, נושא מעביר, הנה הוא ויתור. ותירץ כשהדבר הוא על משפטי התורה זה לא מיקרי ויתור, וכיון דבמשפטי התורה הוא אחרי רבים להפנות (שמות כ ב), אם כן אין כאן ויתור. וגם במחצה על מחצה, הנה במשפטי התורה אצלינו ספק נפשות להקל (שבת קכ"ט ע"א), אם כן אין כאן ויתור, (הדברים ארוכים אצלינו במקום אחר). ומעתה יונח לנו גם כן מה שהקשה בעל עשרה מאמרות על הא דעושה מדותיו של הקב"ח רחמים והם אינן אלא

אמר קן צפור ואותו ואת בנו, הנה בקן צפור בודאי לא יפה עשה באומרו אתה חסת על קן צפור כן חוס ורחם עלינו, הנה עושה מדותיו של הקב"ה רחמים בדרך ויתור, אבל באותו ואת בנו יש חילוק אם כוונתו בסתם, כמו שהגיע רחמין על אותו ואת בנו כן חוס ורחם וכו', אם כן הוא סתם ויתור, אבל אם כוונתו כמו שהגיע 'רחמין וחסת כו', היינו ממדת 'רחום שלך נשפע למצות אותו ואת בנו לימוד גזירה שוה, ועל ידי שאנו דורשין הגזירה שוה הנה מעוררים מדת 'רחום, כן חוס ורחם עלינו, הנה מה טוב עושה. הנה ההוא דנחית קמיה דרבה הקדים קן צפור, הגם דמצות אותו ואת בנו מוקדם בתורה, הנה על כרחך כוונתו להיות אותו ואת בנו אינו מבואר בפירוש כל איכות המצוה בתורה וצריכה ללמדה בגזירה שוה, מה שאין כן קן צפור הוא מבוארת, ואם כן שפיר אמר רבה ואמת אמר, כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי בזה שאמר אותו ואת בנו, דכיון שאמר זה לבסוף יודע מהגזירה שוה, ואף על פי כן הנה בקן צפור לא טוב עשה, ורבה סתם אמר כדי לחדודי לאבוי, ויאמר החילוק דבקן צפור ודאי משתקין אותו, הנה באמת ההוא דנחית תרווייהו אמר. אבל בברכות משמענו הגמרא רק על מה יש להשתיק אותו, על כן לא הביאו הסיפא דאותו ואת בנו, דבאמת באותו ואת בנו לחדויה אין להשתיק, ובמגילה מבוארת הגמרא שרבה לא אמר שקר, וזהו הוא החידוד לאבוי. והנה לפי זה יפה עשה הקדוש יונתן שתירגם כמה דאבונן רחמן בשמיא כו', הנך רואה שאמר דאבונן רחמן כו', והנך רואה שכירושלמי אוסר לומר כמה דאנא רחמן וכו', דזה יורה שהשיי צוה לנו המצות מצד רחמנות, ויונתן תרגם 'דאבונן וכו', והוא דברי משה שלמד לישראל בגזירתו ית"ש ללמדם דעת לעורר 'רחמים על ידי גזירה שוה דאותו ואת בנו. ואפשר לומר דהירושלמי אוסר לתרגם בצבור, דלאו כולי עלמא דינא גמירא ואינם יודעים הכוונה על הגזירה שוה. כללו של דבר באותו ואת בנו ביחידות לתרגם, ודאי טוב הדבר, וכן נראה לדעת הגמרא דידן דגם בעובר לפני התיבה מותר באותו

גזירות, והקשה וכי לא נצטוונו (דברים כח ט) והלכת בדרכיו מה הוא רחום וכו' (שבת קלי"ג ע"ב), ונ"ל לתרץ דהנה משה אדונינו ביקש מהשיי הודיעני נא את 'דרכך (שמות לג יג) חסר י"ד, ופירשנו בו שביקש לידע הייג מדות של רחמים, שבכל אחד מהמידות יש מילוי שם הנכבד בשינוי, והמה ייג מילואים גימטריא תשכ"ד, (עיין בריש ספר ויקהל משה). והנה 'דרכך כו' דאייק הוא תשכ"ד, והנה הודיעו השיי הייג מדות, והנה נצטוונו בתורה והלכת בדרכיו, 'והלכת לשון 'הלכת, היינו כשאנו עוסקים 'בהלכה ודורשין קל וחומר המדה הראשונה בייג מדות שהתורה נדרשת בהם, הנה מעוררים מדת אל (שם לו ה), גזירה שוה מדת 'רחום, הנה כשאנו עושים כך והשיי מרחם עלינו, אין זה ויתור כיון שהוא כך על פי התורה. ודיש מה הוא 'רחום אף אתה 'רחום, היינו עשה גם אתה מדת 'רחום, היינו למוד גזירה שוה ותעורר מדת 'רחום. והנה לפי זה תשכיל ותדע בההוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על קן כו', אתה חסת על אותו ואת בנו כו', ואמר רבה כמה ידע ההוא מרבנן לרצויי קמי מאריה, וא"ל אבוי והא משתקין אותו תנן, ורבה לחדודי לאבוי הוא דעבד. דקשה וכי ס"ד לחדודי דאבוי אמר שקר חלילה. וגם מאי חדודא הוא, משנה שלימה הוא דידוע לבר בי רב. אך הוא דיש חילוק בין קן צפור לאותו ואת בנו, דבאותו ואת בנו נמסרה בגזירה שוה, וכשאנו לומדים בגזירה שוה מעוררים מדת רחמים. ודיש רז"ל מפני שעושה מדותיו של הקב"ה 'רחמים ואינן אלא גזרות, רצ"ל כשעושה מדותיו של הקב"ה 'רחמים סתם שמרחם דרך ויתור, הנה כל האומר הקב"ה ותרן וכו', ואינן אלא גזירות היינו שהתעוררת מדת 'רחום על ידי גזירות שוות, והוא על פי התורה ואין כאן ויתור. ואם כן יפה יסד הפיימן 'צדקו אותו ואת בנו כיום אחד כו', שהוא על ידי גזירה שוה 'יום 'אחד מעוררים מדת 'רחום. (ותתבונן לפי זה מה שאמרו רז"ל (י"ה י"ז ע"ב) אמר הקב"ה למשה אם עשין בני לפני כסדר הזה וכו', היינו שהם יעשו ויעוררו המדות ולא יהיה ויתור). והנה ההוא דנחית קמיה דרבה

והנך רואה מ"ש בזהר פרשת אמור (ח"ג צ"ב ע"א) א"ר יהודה מ"ס, אי נימא משום עגמת נפש, ניכוס להאי בביתא חדא ולהאי כר, או להאי השתא כר, א"ל ת"ח תנינן יפה תענית לחלוס וכר, בהאי יומא ממ"ש ולא ביומא אחרא, מ"ס בנין דלית לך יום דלתתא דלא שלמא ביה יומא אחרא עלאה, וכד איהו שרי בתעניתא דחלמא, אוליפנא דהאי יומא לא אתעדדי עד דאתבפל ההוא נזירה, ואי דחי ליה ליומא אחרא, הא שולמנותא דיומא אחרא הוא, ולא עאל יומא ביומא אחריה דחכריה, כהאי גוונא לית לך יום דלא איתמנא עליו יומא עלאה לעילא, ובעי בר נש לאסתמרא דלא יעביד פנימו בההוא יומא, ולא איתפנים קמיה שאר יומין אחרנין, ותנינן בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא, אי בר נש עביד עובדא לתתא כדקא יאות, הכי אתער חילא כדקא יאות לעילא, עביד בר נש חסד בעלמא, איתער חסד לעילא ושארין בההוא יומא ואתעמר ביה בניניה, ואי איתדבר בר נש לרחמי לתתא, איתער רחמי להאי יומא ואתעמר ברחמי בניניה, וכדין ההוא יומא קאים עליה למהוי אפטרופסא בניניה בשעתא דאצטריך ליה, כגוונא דא בהפוכא דדא אי עביד בר נש עובדא דאכורי, הכי אתער בהאי יומא ופנים ליה, ולבתר קאים עליה לאכורי לשיצאה ליה מעלמא, בההוא מדה דבר נש ממדד בה מודדין ליה, עכ"ל. הנך רואה בעיניך דהזהר מפרש הטעם דאנחנו מחוייבין להתנהג במדת רחמנות ולא לעשות מדת אכזריות, ואין קפידא בשני ימים, דהיינו אפילו שחפ את האחת בסוף היום, והשניה בתחלת הלילה דהוא זמן מעט, אף על פי כן כיון דלא נעשה האכזריות ביום אחד, דיום האחר הוא מבחינה אחרת מבראשית, כי ששת ימים עשה ה' (שמת כ"א), וכל יומא איתער עליה חילא מלעילא מבראשית, הנה נלמד הדבר שפיר ממעשה בראשית יום "אחד בפני עצמו, וביומא אחרא ויאמר אלקים כר איתער חילא אחרא, ושפיר נלמד בגזירה שוה דעל ידי עובדין דלתתא בלימוד גזירה שוה, איתער עובדא לעילא לעורר מדת "רחום בהאי יומא. ומה טוב

והדבר דנלמד לאותו ואת בנו מיום הראשון, דבו נבראו שמים וארץ את השמים ואת הארץ לרבות תולדותיהם, הנה בו ביום נבראו האבות על כל התולדות, הנה מצות אותו ואת בנו שלא לעשות מעשה אכזרים לאב ותולדה, נלמד מיום ראשון. ואתה תבין הנה השיית נתן לנו ולבניו את כל הבחמות למאכל כרצונו (בראשית ט ג), להיות שכולם ניצולו בזכותו, ואם כן כשאדם רוצה לשחוט בהמה וניצלת באותו יום בכדי שלא יתאכזר, ומתנהג ברחמים עם הבחמה אף על פי שאינה כדאי להנצל כי היא שלנו למאכלינו, הנה אנחנו מעוררים מדת "רחום ורחמתי את אשר ארחם (שמת לג ט), אף על פי שאינו הגון אף על פי שאינו כדאי (ברכות ד ע"א), וכמו שהיה ביום ראשון ישראל עלו במחשבה (כ"ד פ"א ד) דגם שלא סיגלו עדיין מצות ומעשים טובים וכמ"ש לעיל, ואתה תבין.

בכאן יש פתוחה. והנה אומר לך בפרשה ראשונה שבתורה את אשר עם לבבי, הנם שאין אתנו יודע עד מה הם ענין הפתוחות והסתומות. אבל אניד לך את הרשום בכתב אמת את אשר מצאתי בכתבי מרן האריוזיל בליקוסי תורה בשיר השירים, בפסוק (שם כ ט) הנה זה עומד אחר כתלינו משניה מן החלונות וכר, וז"ל דע כי יש ה' חסדים וה' גבורות, והחסדים נקרא ה' חלונות פתוחות להשפיע טוב, והו משניה מן החלונות. והרכים נקראים ה' גבורות, כמו קפינא חרך שקי (ברכות פ"ז ע"א) פירוש שריפה, וזהו ה' חרכים. גם חריך קמן מחלון ואינם פתוחים כי אם נקב קמן, כי ה' חסדים יוצאים לזעיר מיסוד בינה פתח פתוח לרווחה, אך הגבורות לנקיבה יוצאים דרך נקב קמן בסוד "נקיבה "נקב ה', עכ"ל. על זה תמכתי יתדותי לפרש בכל מקום "פתוחות "סתומות, פתוחות השפעות החסדים, וסתומות הם הגבורות. והנה בכאן נשפע מזון וחיות לכל הנבראים, כי גם הנבראים העליונים הם צריכים מזון וחיות בכל יום תמיד, והנה יסדו מכלכל חיים בחסד (תפלת י"ח), על כן במעשה כל יום יש פתוחה בתורה פתח פתוח לרווחה לכלכל חיים בחסד, ולתת כח הקיום

וכאשר יבין האדם כל זה, יתבונן כאשר חי מתנהגין עמו בכחית צמצום ודין, הוא הכל לטובה, כמו שהצמצום הראשון הוא לטובה לצורך קיום העולם. והנה זה תבין ככאן שבמעשה הרקיע היו ב' ענינים, היינו התפשטות הרקיע וצמצום המים, והיו על בחינת "יהי יישי", "יהי יישי" ו"יהי יישי" על ידי "יהי", מתפשט הרקיע בתוך המים. "יהי" על ידי "יהי", יהיה הבדל בין מים למים, והכל לצורך קיום העולם לטובה:

וירצה עוד אומרו "ויהי מבדיל ולא להבדיל, דמשמע שהוא ציווי אחרת. הנראה דהוא באמת ציווי בפני עצמו, חוץ ההבדלה המקומית צוה ית"ש להבדילם במהות, דעל ידי הרקיע קנו המים העליונים איכות ומהות רוחניות. ויש לענין בפני עצמו ויהי מבדיל בין מים למים, שיהיה ההבדל מהותו ביניהם אלו גשמיים ואלו רוחניים, מזה נדע להרחיק הגשמיים מדברים העליונים אשר הם למעלה מהרקיע, ונדע מזה להתבונן שכר הנשמה לעולם הבא, כיון שהוא בשמים ממעל אינו ענין גשמי רק רוחני, כי גם כשהיתה הנשמה בארץ, הנשמה הלזו היתה מתענת עם הגוף באכילה ושתייה ומשגל דברים מוגשמים, וכאשר תעלה אל השמים, אין לה חלק ונחלה בעינים גשמיים, כאשר תראה המים העליונים כשהיו מעורבין עם המים התחתונים בארץ, היו כמוהם במהות מים במים. עם כל זה כאשר עלה לשמים שיאם, נבדלו מגשמיים וקנו איכות ומהות רוחניות, כי בכל העולם התענוג הוא כפי ענין העולם, ולא נוכל להתבונן בעולם המנושם התענוג הרוחני כי לא יושג בגשם:

מסרה ויאמר אלקים. נמסר נ' במעם. ניל פירושו במעם "זקף זקמן הם ג', דין יהי רקיע ואידך ויאמר אלקים ישרצו המים (בראשית א ט). ואידך ויאמר אלקים נעשה אדם (שם שם ט). וסימנך "אדם" אדם ידנים ירקיע, (בעל המבין חידות השמים זאת המסורה ולא ידעתי למה). כעת אין אתי לבאר את העולה בדעתי עד יאיר השיי את עינינו, אכן זאת לדעתי אלו הג' נשארו בעולם

וחיות ומזון לנבראים. והנה בפרשה ראשונה יש ה' פעמים ארר מנין ה' חסדים, ובפרשה שניה הבאה אחר כך ה' פעמים מים וה' פעמים רקיע, ידוע ענינם מזהר תרומה (תיב קס"ז ע"א) מדרושי בריה דרב ספרא, סוד כי הוא "אמר ויהי (תהלים לג ט), "אמר "א" "מים רקיעא:

סימני אותיות של פרשה זו, מנין אל עליון. וסימני התיבות ב"ן, יראו ישרים וישמחו:

(ו) ויאמר אלהים יהי רקיע כו'. ידוע מאמר חז"ל (כ"ד פ"ד ב') יהי רקיעא יתחוק הרקיע, שעדיין לחים היו ונתחזקו מגעת השיי שאמר יהי רקיע הנה אין מעצור לפני השיי לברוא את הרקיע חזק ביום הראשון, אך עשה ד' ככה ללמד דעת שהיראה הוא כח הקיום לכל הנבראים, וכמו שאמרו רז"ל (שבת ל"א ע"א) והיה אמונת עתך כו' (ישעיה לג ה), ואפילו הכי אי יראת ד' היא אוצרו אין ואי לא לא, משל לאחד שאמר לו אביו העלה לי כור חטים כו', א"ל ערכת בו קב חומסין א"ל לא, א"ל הלואי שלא העלית. כי כמו החומסין מעמידין את התבואה שלא תרקב, כמו כן היראה נתנת נבול וצמצום לנבראים שיתחזקו כליהם ויוכל לקבל שפע ית', על כן יראת ד' תוסיף ימים (משלי י ט) כי נתנת כח הקיום, על כן היתה הגערה יהי רקיע דוקא ביום שני יום הנבורה שהוא יראה, מה שאין כן יום ראשון יום חסד שהוא אהבה, והבן:

יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל וכו'. הנה ויהי מבדיל אינו מוכן לכאורה, דמשמע שהוא מצוה אחרת חוץ הקודם, ובאמת הוא דבר אחד, והכי הוה ליה למימר יהי רקיע בתוך המים להבדיל כו'. והנראה לפי מ"ש לעיל דמשום הכי לא נאמר "ויהי יכן אצל בריאת האור, רק "ויהי אור, דזה נמי משיעור מאמרו ית' שאמר "יהי אור דא התפשטות, "ויהי אור דא הצמצום (וזה ח"א ט"ז ע"ב). והנה כל זה מן הצורך לעולם להנהיגם בכחית צמצום והתפשטות, (על כן עבודתינו מוכרחת להיות ביראה ואהבה, והבן).

לה כתרי כסי דסחיפי אהדדי, עכ"ל. נראה דדייקו חז"ל גם כן מה שדקדקתי לעיל דהוה ליה לומר יהי רקיע בתוך המים להבדיל וכו', ומדקאמר 'ויהי מבדיל כו', נראה דהוא ענין בפני עצמו. על כן דרשו דחוץ פריסת הרקיע, הגה המים העליונים אשר מעל לרקיע מגיעים עד המים התחתונים, ויש הבדל ביניהם כמלא נימא, ודבריהם עמקו בזה יראתי לבאר איזה סברא מדעתי מפלוגתתם:

ידושלמי ברכות (פ"א ה"א) א"ר בון יהי רקיע בתוך המים, יהי רקיע בתוך, (אפשר דעתם לבאר גם כן הא דקשיא הלא השמים ביום הראשון נבראו, וביאר דבאמת נבראו ביום א', אבל לא היו מתמצעים בין המים עד יום ב'. ויוצדק לפי זה הא דאמרו שם אחר כך) רב אמר לחים היו ביום א' וביום ב' קרשו, (ופליג על ר' בון ופ"ל דגם ביום א' היו מתמצעות רק בב' קרשו. והנה לדעת רב כבר כתבתי לעיל מעם לדעתינו הקלושה למה לא היתה הקרישה גם כן ביום א', ולדעת ר' בון צריכין גם כן להתבונן למה לא היתה ההתמצעות גם כן ביום א'. נראה לדעתו להיות עולם חסד יבנה (תהלים פ"ג), ויום הראשון יום החסד לא רצה השיי לפעול ברקיע התחלת הצמצום המורה על הדין, עד בוא יום הגבורה:

שם אמר רבי יודה בן פזי יעשה כמין ממלית הרקיע, כמד"א (שמות ל"ג) וירקעו את פחי הזהב. נראה כוונתו גם כן לתרץ כג"ל, ומפרש להיות שהשמים והארץ נבראו ביום א', ואפשר כמו שהארץ במקום אחד גבוה ובמקום אחד נמוך, כמו כן השמים לא היו בשיווי. והיה ביום ב' המאמר יהי רקיע, שיהיה הרקיע ביושר כמין ממלית הגם שהם כגלגלים, אבל גוף שטח השמימי הוא ביושר (והשיי יודע האמת). ועשה כן השיי ביום ב' דייקא, להיותו יום הגבורה שהוא משפט נקרא יושר, כענין כי תשפוט עמים מישור (תהלים ס"ה), ואותיות מנצפ"ך נקרא מישורים כי הם בבחינת דין, מה שאין כן החסד הוא לפנים משורת הדין לפנים מן היושר, נ"ל:

הזה בזמן המבול, "אדם" (והגם שכל בהמות וחיות נשארו, בזכות האדם ניצולו, והא ראייה שהותרו אחר כך למאכל אדם). "דגים" לא נמחו. וכן "הרקיע" מה שאין כן הארץ נשחת ג' ספחים של עומק המחרישה (כ"ד פ"א ז'), והנה זקף קמץ צורתו כזה: ב' ווין ב' יודין גימטריא ל"ב, מנין ל"ב אלקים דמעשה בראשית, אלו הג' נשארו מן עובדא דבראשית, וכן "זקף" קמץ גימטריא "רצון", שנשאר ברצון, ודי בזה כעת:

ויהי מבדיל. ל"ב מניינים במסורה רבתי ערך אות הא'. ועיין שמות ט' ק"ב במ"ש במלת "ויהי", מבין חידות. חפשתי ולא מצאתי דבר חדש, הנה ל"ב "ויהי בחירק, חירק נקודת הנצח, ל"ב אלקים דבראשית נותנים הויה ונצחיות לנבראים:

לְמִים. לית רפי זולת דין. למען שלא נמעה לומר קמ"ץ למד, השימוש מורה על הידוע, והיה משפטה בפתח, והומרה בקמ"ץ לסיבת סוף פסוק, כי כבר הומרה פת"ח המ"ם לקמ"ץ לסיבת סוף פסוק, לכן מסר עליו רפ"י, לומר קמצות הלמד אשר הוא מאותיות וכלב המשמשות ומשפטה שורא, ובאה כאן בקמ"ץ למעם שכתבתי בשם הרד"ק ויקרא ז' כ"ז במלת לעוף, (מבין חידות). הנה "למים רפ"י. וזהו על האמור בדברי חז"ל (כ"ד פ"ה ד') שהיו מים התחתונים בוכים על שנשתנו במדריגתם, ונרפים הם בכמה עניינים מן העליונים. והנה אפשר לומר בויהי מבדיל בין מים למים, היינו בין מים התחתונים לעליונים, ותיבת "מים הראשון קאי על התחתונים, ותיבת "למים קאי על העליונים, אך מדחוינן "למים (רפים), על כרחך הן המים התחתונים אשר נרפים הם מן העליונים. וזהו שיש לפרש גם כן כוונת יונתן שתרגם ביני פו"י עילאה כו', כי כוונתו לפרש המסורה למה נמסר "למים רפי, הבן:

נברא חגיגה מ"ז ע"א ויהי מבדיל בין מים למים, וכמה אמר רב אחא ב"ר יעקב כמלא נימא, ורבנן אמרי כי גודא דנמלא, מר זוטרא ואיתימא רב אסי אמר כתרי גלימי דפריסי אהדדי, ואמרי

הפסוק **תתצ"ב**, מנין **כתנאי** בין **הטמא** ל**טהור** **יבדילו** במספר השוה. והנה כשהושלך אדונינו משה אל היאור, נאמר באחותו הנביאה **ותתצ"ב**, (לא ותעמוד) אחותו מרחוק (שמות ב ה), להיות כי כל הילדים שהושלכו ליאור או שנתמסמו בבנין, לא היו בהן צורך להתערב בישראל, כנדוע שהיו מעזי פנים שבתקעיד דורות (חגיגה י"ג ע"ב), כנדוע ממיכה שהוציאו משה (סנהדרין ק"א ע"ב, עין שם ב"ש"י). והנה כשהושלך אדונינו משה, ידעה אחותו שמחוייבין המים להפריש בין הטמא לטהור, על כן נאמר **ותתצ"ב** מנין הנ"ל, והבן. וכן היה ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור (שמות ב ה), ודרשו חז"ל (פגילה י"ג ע"א) לרחוץ מסומאתה ומגילולי בית אביה, והמים עשו פעולתם ונפהרה היא גם כן כנדוע, והשפחות שמיחו בה מתו ונמחה שמם מן העולם, והבן: (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(ו) **ויעש** אלקים וכו'. הנה לפי דעת חז"ל (כ"ד פ"ד ב) הנה הרקיע נברא ביום ראשון, וגמר מלאכה היינו החיזוק היה ביום השני והנה נאמר בזה **ויעש**, נלמד מזה אשר גמר מלאכה נקרא מלאכה לענין שבת, על כן מכה בפטיש חייב (שבת ע"ג ע"א). ולפי פשט הכתוב אומר **ויעש** אלקים וכו', ואחר כך **ויהי** "כן אינו מובן, הגם שבכל מעשה בראשית מן הצורך להתבונן אומרו בכל אחד **ויהי** "כן, כי מי לא ידע בכל אלה כי דבר אלקינו יקום לעולם (ישעיה מ ח), הנה על כל פנים אין הדבר זר לפי משפט הלשון שאמר השיי יהי כך ויהי "כן, אבל בכאן באומרו **ויעש**, אינו מובן אומרו אחר כך ויהי כן. ויונח על פי מה שכתבתי בפסוק הקודם אומרו ית' **ויהי** "מבדיל, הוא ציווי בפני עצמו שיהיו מובדלים במהות, העליונים יקנו רוחניות, והתחתונים גשמיות. וצדק אומרו **ויהי** "כן, דהיינו מן העת ההוא נתחווה כן בכל הנבראים, שגם המלאך כשיורד למטה יצטרך להתלבש בלבוש מעין עלים הזה, ובהיפך האדם כשעולה למעלה, מסיר לבושו הגשמי ונתלבש ברוחני חלוקא דרבנן. והנה המלאכים כשבאו לבית אברהם אכלו ממש (בראשית יח ח), ומשה רבינו

[יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל וכו'. לכאורה חכי היה לו לומר להבדיל בין וכו'. ונראה על פי מ"ש לעיל בשם חכמי האמת כי בריאת עולם היה בסוד צמצום והתפשטות, ובחינת יהי הוא בחינת התפשטות, ובחינת יהי הוא סוד הצמצום. והנה בבחינת האי רקיע היה גם כן ב' הבחינות, התפשטות בחינת התהוות הרקיע בעצמו, וצמצום מצד המימות הנתצמצמו על ידו. והי"ש יהי (ר"ל על ידי בחינת יהי), רקיע בתוך המים, (הוא בחינת הרקיע בעצמו סוד התפשטות), ויהי (ר"ל בחינת ויהי) מבדיל בין מים למים, (הוא סוד הצמצום על ידי בחינת ויהי), והמכין יבין גם כן בנבחי מרומים בבחינת האי פרסא דאית במעוי דבר נש (עין זוהר ח"א ל"א ע"ב), כוד מים עליונים למעלה מן הפרסא, ומים תחתונים למטה מן הפרסא, ושם גם כן נרמו צמצום והתפשטות, והשם הטוב יכפר בעדינו כי יראתי בפצותי פי. ולרמו זה נ"ל ר"ת כל הפסוק בגימטריא **בש"ם**, נודע כי בחינת **ש"ם** בכל מקום מרמו לצמצום והתפשטות, כי הוא בגימטריא הו"י (בחינת התפשטות), **שד"י** (בחינת הצמצום שאמר לעולמו די [חגיגה י"ב ע"א]), והבן כי דבר עמוק הוא:

ס"ת כל הפסוק, בגימטריא **ש"ד י"ם**. נרמו התנאי שהתנה הקביה עם ש"ר הי"ם לקרוע ולהבדיל בין מים למים לפני בני ישראל (כ"ד פ"ה ה), הגם שחז"ל רמזוהו ביום ג', עם כל זה נרמו גם פה בתחלת מלאכת המים. וגם יאמר **שרים**, ר"ל יתאמרו שירות על המים. או יאמר **שרים**, יקרע ויבדיל לישראל השרים על הים. או יאמר **שרים**, כמו שאמרו רז"ל שעל ידי המים, הבריות נעשים שרים אלו עד אלו. עוד ירמו ס"ת אותיות **כ"ן פ"י מ"י"ם לע"ם**, רמו למה שאמרו רז"ל (במ"ד פ"ט כ"ח) שגם בארה של מרים היה מבדיל בין מים למים, שכל שבט משך אליו מים בפני עצמו, והבן. עיין בזוהר הק' ויקהל (ח"ב דף קצ"ח ע"ב) ביומא תניינא וכו', ואתני עמהון קובי"ה דמיא יהון מפרישין לישראל בין פומאה לטהרה, עכ"ל עיין שם. והנה יש לרמו ר"ת וס"ת כל

לרזל לדרוש (כ"ד פ"ד ב') נגלדה מיפה האמצעית ונעשה ממנה שמים, אם כן כזאת המיפה היו מים עליונים ומים תחתונים, אם כן יש הבדל בין מים עליונים נופייהו, דהיינו בין המים לרקיע שיש בו גם כן מים עליונים, וכן יש הבדל בתחתונים נופייהו:

[ויבדל בין וכו'. עיין מ"ש לעיל על פי קבלת רז"ל (כ"ד פ"ד ב') נגלדת הטפה האמצעית כו'. והנה בזה יוצדק גם כן אמרו ית' בתורה ויהי כ"ן, שעמדו בזה כל קדושי עליונים מפרשי תורתנו למה ויהי כ"ן, כיון שכבר נאמר ויעש וכו'. אך הוא על פי מ"ש לעיל דבחינת התהוות הרקיע בעצמו, הוא בחינת התפשטות מבחינת יהי המורה על זה, ובחינת ההבדל שפועל הרקיע, הוא בחינת הצמצום הוא בחינת ויהי. והנה ככאן לדרכינו מפרש הפסוק ב' מיני צמצומים, במים העליונים צמצום בפני עצמו, ובמים התחתונים צמצום בפני עצמו כמ"ש ב' מיני הבדלות. והו' שמפרש הפסוק כי בחינת ויהי, היו בשני בחינות הצמצום. וכן יפורש ויהי כ"ן, ר"ל הב' בחינות הצמצום פעל כן במאמר פיו ית', ומה יבין ילוד אשה פעולת הצור תסן, (עד כאן מועתק מספר קהלת יעקב):

מסרה ויעש אלקים. ד'. דין. ועד ב' בפרשה פיו וכ"ה. ד' בגדעון שופמים ו' מ"ב, (מבין חידות). גרמו לדעתי עשייתו ית"ש מה שנתגלה לנו, הם ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשית, ולמעלה מזה עולמות אין סוף, ולכן גם בעולם הזה ד' יסודות וכן ד' מינים דומם צומח חי מדבר. והנה במעשה בראשית נאמר ויעש אלקים ג' פעמים, ברקיע, ובמאורות, ובחיות, סימנם רמ"ח אי"ה יתבאר:

[ויעש אלקים את הרקיע זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם ויעש, והלא במאמר הן עשויים (כ"ד פ"ד ר), וגם כל מפרשי תורה בל אחד פירשו ברוח קדשם כפי אשר חלק להם השם בבינת. וכיותר תגדל הקושיא למה

ע"ה כשעלה למרום לחם לא אכל וכו' (שםח לו פה), מזה תבין אשר ראשית דברי אברהם אל המלאכים כשרצה ליתן להם לאכול שלא כמנהגם, אמר להם יוקח נא מעט מים (בראשית י"ז ה), כי מהמים נלמד דעת שבעולם הוה העבודה בגשמיות ובשמים ברוחניות, על כן ואקחה פת לחם וכו', כיון שאתם בעולם הזה:

וידעה עוד הנה לגמר מלאכת שמים, היה כביכול "בראשית ברא אלקים כו', בראשית "בחוכמתא, ראשית חכמה (תהלים קיא י) היינו מחשבה, הנם דבראשית נמי מאמר הוא (ר"ה ל"ב ע"א), עם כל זה אינו באפשרי להכתב מאמר, כיון שלא נבראו עדיין אותיות כמ"ש לעיל בשם הרב הק' מהרד"ב. אם כן זה המאמר נקרא כביכול מחשבה, ואחר כך היה כביכול "דבור ויאמר אלקים יהי רקיע, ואחר כך ויעש אלקים את הרקיע היינו המעשה, אם כן תראה שנעשו השמים במחשבה דיבור מעשה, מזה נדע כיון שכל עבודותיו הוא לצורך גבוה לפעול פעולת בשמים, כמ"ש המלך החכם (קהלת א ג) מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, רק למעלה מן השמש זה יהיה כוונת האדם הרוצה לפעול פעולת שמיימים כידוע ליודעים, הנה נלמד מיוצרינו יתעלה שלא תתכן לנו העבודה השלימה לעשות פעולת שמיימים רק במחשבה דיבור ומעשה. ובה יוצדק גם כן אמרו ויהי כ"ן, מהיום ולמעלה נתהווה כן לפעול פעולתינו דוקא במחשבה ודיבור ומעשה בכל מצוה ומצוה, כאשר יארכו הדברים בספר דרך פקודיך, ודי בזה:

ויבדל בין המים מתחת לרקיע כו'. הנה המים אשר גבהו ראש למעלה מן הרקיע, הן המה גדולים באיכות ומהות מן המים התחתונים, והיה לו להכתוב להזכירם בתחלה (עיין מ"ש בדברי המתרגם). וי"ל דמשמיענו התורה בהזכיר המים התחתונים תחילה, שאין גבהות לפני המקום:

בין המים וכו' ובין המים כו'. לכאורה "להמים הוה ליה למיסר, "בין זבין למה לי. אפשר מזה יצא

ולא יהיה מסך מבדיל בינינו לבינו ית' למנוע חיו מאתנו השפע אלקי ומאורי אור התורה אשר נתן לנו באהבת את עמו ישראל, אמן וכן יהי רצון.
(עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

"ויהי כן, ו' דמעשה בראשית, ואחד דגדעון (שופטים ו לח). הנה ו' ויהי כן דמעשה בראשית, להורות כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הכל נברא בתש"ך צירופי בראשית, תיבה בת ו' אותיות בונה תש"ך בתים, ולפי השתנות הצירופים נשתנו המעשים. על כן כ"ן, בנימטריא תש"ך בנ"ן דאייק (תש"ך מספר שיעור קומת החסד, היינו י' פעמים חסד, כי עולם חסד יבנה [נהלים פט ג]). והנה בגדעון שאמר שיהיה סל על הגיזה לבדה, ועל כל הארץ חורב, אמר אחר כך ויהי כן, וישכם ממחרת וימץ סל מן הגוה מלא הספל מים, ודרשו חז"ל (ילקוט שופטים רמז ס"ב) אבל על הארץ חורב לא היה, כי ס"ל לא מיבער לעולם (תענית ג' ע"א), על כן נאמר ויהי כן, להורות דזה נעשה מבראשית שלא יתעצר הסל לעולם, וצודק מאוד לפי זה אומרו ויהי כן, ובאמת לא היה כן, הבן דברי חכמים:

אמרו רז"ל (חגיגה ט' ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה פעמים ואחד. י"ל כיון שעל ידי המאמר ויהי כן, קנו קיום כל מעשה בראשית, על כן כדי שתתקיים התורה בידינו יתד בל תמוס, ילמוד כמנין ויהי כן, (ופירשו כענין כ"ן ובסיס, כענין יסד ארץ על מכוניה בל תמוס [נהלים קד ה]), וכן מיכאל שר התורה בנימטריא ק"א, וכן רבו של משה זנונאל מנין ק"א, ודברנו מזה במקום אחר בענין פירוש הכתוב (ובסיס י"ה) כי הגוים אשר אתה יורש כו' ואתה י"א כן נתן לך י"א אלקיך, י"א כן מנין ויהי כן, אין כאן מקומו:

(ח) ויקרא אלקים לרקיע שמים. הנה שמים, דרשו חז"ל (כ"ד פ"ד ו') מלה מורכבת "אש" מים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים. הנה תראה לפי זה תיבת מים נזכר כולו בתיבת שמים, ומתיבת אש נחמרה האליף, כי מים

לן כל זה, הלא נאמר אחר כך ויהי כן, וסני בזה כמו בכל מעשה בראשית. וגם אין אתנו יודע מה מרבה האית שבא לרבות בכל מקום. והנה למאן דאמר שהמלאכים נבראו ביום ב' (כ"ד פ"א ג'), יצדק שפיר שאלקים שבכאן מרמו על המלאכים, שגם הם נקראים אלקים כידוע (ע"ן כ"ד פס"ה כ"א), (ואל תתמה כי לפי זה עשינו קודש חול חיו, כי מכל מקום אין המקרא יוצא מידי פשוטו, וגם מה שהמלאכים נקראים אלקים, הוא להיותם מושפעים מהשם אלקים הקדוש, והבן). והנה יצדק שפיר שהמאמר היה רק יהי רקיע, וסיפר הכתוב ויעש אלקים (ר"ל המלאכים), את (ר"ל עים) הרקיע, ר"ל אל תתמה על החפץ שלא נזכרו בריאת המלאכים, כי נבראו בבריאת הרקיע ונכללו במאמר אחד עם יהי רקיע, ומורא יעלה על ראשינו לדבר בכאן איזה ענין נגבהי מרומים, עד עת כי נראה שיהיה השיי בעזרנו:

ויברל בין כו' ובין המים כו'. הנה ההבדל הוא בחינת הנבול שנתן השיי לכל אחד מהנבראים שיקבלו מהשפעתו כפי כח אותו הנברא, ובדרך זה היה בחינת צמצום והתפשטות בכל העולמות, צמצום שלא יתבטלו בקבלתם יותר מיכלתם, והתפשטות לקבל כל אחד כפי כחו. וידוע מחכמי האמת שכל הפעולות נעשו על ידי בחינת בני"ה העליונה, וזהו מ"ש (איוב לט י') אשר חלק לו השם בבנייה, והבן. ולזה ר"ת כל הפסוק, חלק בינה. והנה ס"ת כל הפסוק בהחזרת האלפים לאלפין, בנימטריא בן כמנין ויבדל, שהוא מנין ההבדלות שעשוין ישראל בשבתות בכל השנה כמ"ש הבעל הטורים. ועל פי זה תבין מה שקבעו חז"ל (ברכות ל"ג ע"א) הבדלה בברכת הבינה והדעת, ואמרו רז"ל (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב) אם אין דיעה הבדלה מנין, ולמשכילים יונעם. ניצא לנו מזה שכל אחד מאתנו הנבראים לא יקנא את חבירו בשום מעלות המותר שיש לחבירו יותר ממנו, כי כל אחד קבל חלקו הן בתורה הן בחכמה הן בעושר כפי אשר חלק לו השם ואין לאחד ליכנס בנבול חבירו, רק יבקש מהשיי שיתן לו חלקו בתורתו,

התורה, ב' (בראשית א א), אמצע התורה ו' דגחון (ויקרא יא מב), וסוף התורה ל' (דברים לד יב), רומזים לאברהם יצחק ויעקב אשר הם מרכבה לחסד גבורה תפארת. והנה יום הראשון יום החסד ימין, והשני גבורה שמאל, ומתאחדים על ידי אמצעי, ולזה תמצא מלאכת יום השני נגמר בשלישי, ס'ת מנין נצח:

ובמסרה לית דסמיך יום שני. פירוש לא מצינו בכל המקרא מלת יום דסמיך למלת שני זולת דין, (מבין חידות). בגמרא ר"ה (ג ע"א) מנלן דלמלכים מונין מניסן, אמר רבי אלעזר מהכא (דברי הימים ב ג ב) ויחל לבנות בחדש השני בשני בשנת ארבע למלכותו, מאי שני לאו שני לירח שמונין בו למלכותו וכו', ואימא "בשני בשבת, חדא דלא אשכחן בשני בשבת וכו'. ובתוס' (ר"ה שני) והא דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום שני, מפרש בירושלמי (ר"ה פ"א ה"א) אין למדין מברייתו של עולם, עיין שם. ולכאורה למה לא נלמד. נראה דהוא על פי מסורת המסורה לית דסמיך יום למלת שני רק בבריאת עולם, להורות שלא נלמד ממנו. והנה מונין למלכי ישראל מניסן חודש "החסד, והנה מיום שני דמעשה בראשית נלמד, מדנמסר ליית להורות דשני למלכות, על כרחך לירח שמונין בו למלכותו, דאי אפשר לומר שני בשבת כמו במעשה בראשית, מדנמסר לית, הנה יש לנו גילוי דעת מיום שני על מלכות בית דוד כי הוא יום המשפט, מדנמסר בה אמר לבית דוד דינו לבקר משפט (יזמיה כא יב), הבן הדבר:

[לדקיע שמים. הנה היות רקיע הוא בחינה ממוצעת ליחד עליונים ותחתונים (וכן הוא בגבהי מרומים), ולזה תמצא רקיע בגימטריא ש"פ, כאשר כבר כתבנו שהוא יחוד הויה אד"ג, כל אות מהויה בהכפלו עם אות פאר"ג, והוא בגימטריא שלום עם הדי אותיות, כי השלום הוא המייחד כגודע מסוד משים שלים בבית (שבת ק"ב ע"א). והנה שמי"ם במספר ש"צ עשרה יותר מש"פ, להורות היחוד השלם בכל הבחינות, ואין דבר שבקדושה פחות מעשרה (ברכות כ"א ע"ב):

מורה על יחסד, על כן החס"ד במילואו, מה שאין כן "אש מורה דין הוא חסר, כי הנוטה כדוק שמים (ישעיה מ כב), חפץ חסד הוא (מכה ז יח), ומגביר החסד על הדין, ונחסרה בדוקא הא' מן "אש, שהאלף רומזת על אלופו של עולם כביכול מסתיר פניו מן הדין כי חפץ חסד הוא:

הפסוק הזה, ר"ת בגימטריא תשל"א, להיות ביום הזה נברא המחלוקת (כ"ד פ"ד ה), והקיום הוא על ידי האחדות, על כן הוא בגימטריא מנין כל הקריאת שמע שאנו קורין בשנה, היינו שס"ה ימים (בשנות החמה) ורביע יום, והנה ב' קריאות אנו קוראין בכל יום הרי תשל"ל, (וכן הוא מנין התמידין הנרמזים בר"ת "תמימים" שנים "ליום נבמדו כה ג), וכן ר"ת יחודא עילאה ותתאה בגימטריא תשל"ל, אבל ברביע היום יש עוד מקום לקריאה אחת, הרי תשל"א פעמים בשנה מעידין על אחדותו ית"ש, וכיון שהוא ית"ש יחיד ומיוחד, על כן מחוייבים הנבראים להתהלך באחדות בלא מחלוקת, כי אל אחד בראן יוצר אחד יצרן, וקריאת שמע בכוונה סגולה לבטל המחלוקת:

ס"ת בגימטריא תכ"ג, "ומצננין" הגיהנם (ג"ל שהוא טעות המעתיק, וצריך לומר "מצננים" לו "גיהנם), רמז להיות הגיהנם נברא ביום זה, שנאמר (ישעיה ל ג) ערוך מאתמול תפתה (פסחים ג"ד ע"א), ורמז מי שקורא קריאת שמע (המרומז בר"ת) ומדקדק בה, מצננים לו את הגיהנם כמו שאמרו רז"ל (ברכות ס"ז ע"ב):

ביום השני לא נברא בו דבר שהוא מקבל טומאה, כמבואר במשנה (פ"ז דל"ט מ"ד). ג"ל דחנה יום השני רמז לגבורה, וכחות הטומאה יש להם יניקה משמרי הגבורות היורדים למטה, ולא רצה השי' שיתאחזו כחות הטומאה ובעלי הדין כי חפץ חסד הוא:

(תיבות כל הפסוק ל"א, אותיותיו נצח, בכאן יש גם כן פתוחה, עיין מ"ש סוף פ' א'). מנין התיבות של כל הפרשה הם מנין "לבו, היינו ראש

חסר רק ההתראות והגילוי, ולפי הידוע בפבע אינו כן, דכל זמן שהארץ נתונה תחת המים אינו כן, ואם בגזירתו יתייש יכול להיות כן כרנע, על כל פנים הוא ענין אחר הוזה ליה למימר ותהיה יבשה. וא"ל דמאמרו יתייש בלשון הוזה יש רמז ליושבי יבשה, והוא אומרו יתייש יקו המים (הגם שפירושו יתאספו, על כן נרמז גם כן בלשון יקו), שיהיה קו וחוט סביב מקיף למים, היינו קו וחוט של חול שלא יעברו חוץ לגבולם לשפוף את יושבי יבשה, וכשהומים גלי הים לשפוף העולם, כשבאים להקו וחוט של החול, שבים לאחור מיראת קונם אשר שם חול גבול לים. ומזה ילמדו יושבי יבשה ליראה את השם הנכבד והנורא, דהנה בעיניהם רואים אשר בזולת היראה (שהים מתיירא), הנה אין להם קיום שהים יציף את העולם כרנע. וזהו מאמר הנביא (יחזקאל ה' כב) האותי לא תיראו נאום ה' אשר שמתי חול גבול לים, (על כן נקרא שמו 'חול לשון חיל ורעדה, וזה שדקדק הנביא בדברי נביאותו ואם מפני לא תחילון אשר שמתי חול). וזהו הנרמז יקו 'המים, יהיה קו וחוט אל המים, ותראה היבשה היינו יושבי יבשה יהיו רואים הפלא הזה, וילמדו דעת ליראה מפני בוראם כמאמר הנביא הנ"ל. ולזה י"ל באפשר שעל כן דגים שבים לא נידונו במבול רק יושבי יבשה (קידושין י"ג ע"א), שהיה להם ללמד דעת מהחול אשר על שפת הים:

אל מקום אחד. למקום אחד הוזה ליה למימר, ותיבת אל יורה בשביל ובעבור, כמו י"ל אל הלך ארון אלקים (שמואל א' ד טא). ירמוז למה שאמרו רז"ל ברבה פרשת בשלח (שמ"ד פכ"א ח'), ומה אדם הראשון שהיה אדם אחד עשית יבשה בשבילו, שנאמר יקו 'המים אל מקום אחד, בשביל עדה הקדושה העתידה לומר זה אלי ואנוהו (שמות טו ב), על אחת כמה וכמה, עב"ל. והנה לכאורה יש להקשות דהקל וחומר פריכא הוא, דבאמת גם אדם הראשון לא היה עדיין בעולם, רק שהיה עתיד להבראות, והנה היו עתידים להבראות גם כל יוצאי חלציו וכל באי עולם, והיבשה נעשית בשביל כולם. אך חז"ל למדו זה

ס"ת כל הפסוק עם הכולל, בנימפריא השם כד"ת הכתוב על מצחו של משיח בן דוד, (וכן הוא בנימפריא משיח בן דוד, יעויין סודו בציוני הובא בילקוט ראובני), והוא המבטל הקליפה הנקרא רי"ב כגודע למעיין שם. ולהיות כי ביום זה נברא מחלוקת (ביד פ"ד ו'), נרמז זה השם לבטל הרי"ב שלא לשם שמים, והוא בנימפריא משיח בן דוד הנכתב על מצחו, כי אז יהיה שלום בכל הברואים ונר זאב עם כבש וכו' (ישעיה י"א ו'), וכן שלמה כשישב על כסא השם, היה על מעלות הכסא זאי"ב עם כביש ונמיר עם גדי וכו', כמ"ש בתרגום שני במגילת אסתר. ונרמז זה בפסוק בס"ת, כי למנין משיח בן דוד נחסר עדיין הכולל, לרמז החסרון שיתמהמה להיות עדיין נחסר עדיין כללות ישראל יחד באהבה ושלום, ובהשתלם הכולל אזי יהיה משיח בן דוד, במהרה בימינו נוכח לראותו אמן:

ר"ת וס"ת של הפסוקים בפרשה זו, בנימפריא ל"ב אלקים שבמעשה בראשית. וכשתמלא אותיות הרית וס"ת כזה וי"ו וי"ו מ"ם נו"ן יו"ד, בנימפריא קול קול. רמז לקולות מים רבים אדירים (תהלים צג ד), ותהום אל תהום קורא (שם מד ח) אביע מימך (עיי' הענין כ"ה ע"ב), ורמז כשקול יעקב מתעורר לתתא, גם השמים יתנו קולם, והבן. עוד יש לרמז רית וס"ת בנימפריא קי"ח, ועם הכולל בנימפריא קי"ח, מנין ז' פעמים טוב הנאמר במעשה בראשית. ולהיות ביום שני לא נאמר טוב, אף על פי כן נכלל בטוב השביעי והנה טוב מאוד (בראשית א לא), כמאמרם ד"ל בתלמוד (פסחים נ"ד ע"א) ומדרש (ביד פ"ד ו'). אבל בטוב השייך לו לבדו נחסר הכולל, לרמז להיות המלאכה חסירה עדיין, שלא נגמר מלאכת המים עד יום ג' (ביד שם), לא נאמר כ"י מריב בפני עצמו, והבן. וכן אותיות הרית וס"ת במילואם כנ"ל, הם י"ו אותיות מנין טוב. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

(פ) ויאמר אלקים יקו 'המים וכו'. כתרנמו יתכנסון מיא. ולפי זה למה לא נאמר יתאספון כלשון המקרא בכל מקום, וגם אומרו ותראה היבשה, משמע שכבר הוא יבשה ואינו

מפני אדם אחד שעוסק במצוה בביאת הזמן, היה חושב בדעתו כשיתחיל הנשם הנה אני אהיה אז עוסק במצות השיי להכניס את הנבראים בתיבה, וכשאהיה עוסק במצוה ממילא יתדחו המים כמו שגזר השיי מבראשית וינצלו כל יושבי תבל, והיה חושב שישכים השיי עמו בזה, ולא היה מאמין שיוגמר ביאת המבול ובצדקות גדול עשה זה, אבל לא הועיל והוכרח לבוא אל התיבה, ונדחה הוא מפני המים שדחקוהו, כי טענתו בטילה בזה, דהגם שהמים כך נצטוו מבראשית להיותן נדחין מפני אדם אחד העוסק במצוה, שאני הכא דהיתה הוראת שעה להם מפיו ית"ש לשחת כל בשר, ולא ישנחו בעוסק במצוה, זה מה שנ"ל:

ויאמר אלהים יקוו המים פתחת, ר"ת אימה רמז להקוות המים ולהתראות היבשה בים סוף, שהיה על ידי שם ע"ב הנרמז בפסוקי (שמת יד ט) "ויסע ייבא יום, שיש בפסוקים הללו אותיות כמנין יראה, ותיבות כמנין אימה, (וגם יש בפסוק הזה אותיות מנין יום, וס"ת כל הפסוק בנימטריא ס"ף), ותנאי התנה הקב"ה כר (כ"ד פ"ה ה):

יש לרמוז מוסר נאה ברמז הפסוק. הנה כל התענוגים שבעולם מכונים בשם מים, כי מיסוד המים רודף אדם אחר תענוגים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוגים, וכשמתגבר באדם יסוד המים מתאוה לתענוגים. והנה כשהאדם מתאוה לתאוה, הנה מצטער כשאינו עוסק בתאוה ההוא וקשה לו לפרוש הימנה, וסגולה לזה בהעלות על לבו אהבת יוצרו שמוטבע בטבע איש הישראלי ממקבלי התורה, שאפילו הוא מפחות הערך ובעל תאוה כשרוצים לכופו לכפור באמונת אלקים חיים, הנה הוא מוסר נפשו על קדושת שמו ית', והנה כשמוסר נפשו למיתה, הנה כבר מבטל כל תענוגי עולם הזה עבור אהבת יוצרו, והנה אם עושה כן בעבור אהבת יוצרו, לבטל כל תענוגי עולם הזה ולקבל על עצמו יסורי מיתה הקשים, איך לא יחסום תאוותו כרגע בעבור אהבת יוצרו, והנה בהעלות זאת על לבו בכל זמן, אזי בנקל לו לחסום תאוותו. וזה שנצטוונו לקרות קריאת

מהפסוק ממאמרו ית"ש אל מקום אחד, היינו בעבור לפנות מקום לאדם אחד, ר"ל אפילו רק לפעולת מקום לאדם אחד, כדאי הוא שידחו המים מפניו. ומזה י"ל ששפט רבי פנחס בן יאיר לצוות לגינאי נהרא שידחה ממנו (חולק ד' ע"א), הגם שטענת הנהר היתה טובה ועצומה אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך וכר, אתה ספק עושה כר ואני וודאי עושה, והנה הוא לא השגיח בו וגזר עליו בגזירה. והנה הנהר טען בתורה אין ספק מוציא מידי וודאי (פסחים ט' ע"א), אך סברת רבי פנחס בן יאיר גם כן הוא על פי התורה שמבואר הדבר בתורה, כי כן גזר עליו היוצר בראשית שיהיו המים נדחים אפילו בשביל אחד ההולך לעסוק במצוה. וזהו שתמצא אל מקום אחד, ס"ת גימטריא גינאי, ברוך המניד מראשית אחרית צופה ומביט עד סוף כל הדורות, הנה היה גלוי לפניו ית"ש שעתידין לעמוד בדין אצל הים שהיה השר מקטרג הללו עובדי עבודה זרה כר (ילקוט רמז ל"ד), ולא היו כדאין להנצל, הנה המציא עזר ותרופה מבראשית באומרו אל מקום אחד, ונלמד מזה קל וחומר, הנה כבר הודעתוך קל וחומר הוא נגד מדה הראשונה שבי"ג מדות הוא מדת אל (שמת לד ט), ועל ידי הקל וחומר נתערר מדת אל שבי"ג תיקוני דיקנא, ונתהפך הדין לחסד "חסד אל כל היום (תהלים נב ג). ותתבונן מעט קט בזוהר הק' (ח"ב ג"ב ע"ב) מה תצנעק אלי (שמת יד ט), "בעתיקא תליא מלתא. ועל פי הדברים הנ"ל תתן מקום לדברי חז"ל (כ"ד פ"ב ו) שדרשו בפסוק (בראשית ז ז) ויבא נח וכר "מפני מי "המבול, הנך תיבות מיותרין, ודרשו בו אף נח מקטני אמנה היה, ולא היה מאמין עד שדחקוהו המים. והנה הדבר הזה קשה להלום נח איש צדיק תמים, ודיבר השיי עמו לעפוק בבנין התיבה, ונגלה לו סודו בענין המבול ועסק בבנין ק"ך שנה, ובבוא הזמן הנה נתאספו אליו כל הנבראים כרגע בגזירתו ית"ש, ומי ראה כזאת ולא יעמוד מרעיד, והאיך צודק שעם כל זה אינו מאמין. אך י"ל לפי הנ"ל דודאי נח היה מאמין בדברי השיי שיבוא המבול, אבל היה יודע שגזר השיי מבראשית שידחו המים

המים המובלעים בין רגבת עפר, ילכו כולם מכאן למקום הנעזד ותשאר הארץ יבשה, שבאמת ישנה יבשה במציאות, רק מה שהמים מלחחין אותה היא מיט, מה שאין כן כשילכו כל המים אפילו המובלעים, הנה תראה תיכף היבשה. וזה לשון יקו ולא יתאספו, עיין בערוך ערך קיוו, שהוא כלי אומנות האורג הנתלה בדבר אחר, ואם כן גם בכאן ידויק יקו המים, היינו אפילו אותן המים הנתונים בתוך דבר אחר היינו בארץ, ועל ידי זה זותראה "היבשה כניל". והנה לשם נאמר זנקו כל הגים ולא נאמר ממליכות, והנה ממליכות המה הנתלים ומובלעים בין הגים, כי אין מלך בלא עם, והנה למד מכאן מדכתיב זנקו, שגם אותם הגים המובלעים ונתלים במרבית העם היינו הממלכות, גם הם יתקבצו כולם לירושלים, זה מה שניל כעת:

ויש לפרש כפשוטו, דהנה הגם דלשם נאמר זנקו אליה כל הגים, מאן ימר לך דהכוונה בפעם [אחת], דלמא אלו ילכו ואלו יבואו, ולמד לה מכאן מדכתיב זותראה "היבשה, דקשה כניל, וגם למה לא אמר יתאספו. ע"כ הכוונה דאלו אמר יתאספו, היה משמע לא בפעם אחת רק לאם לאם ואלו ילכו ואלו יבואו, לזה אמר זותראה היבשה, הנה כשאלו יחזרו למקומם אי אפשר להתראות היבשה, על כרחך הכוונה בפעם אחת. וזה יורה תיבת יקו מלשון יקו, והיינו לשון "מקוה דאינה משהרת אלא באשבורן (מקוה פ"א מ"ז), שיש מקום המחזיק בגובה, ואם יתוספו המים אף על פי כן אינם נזחלין להלן, רק יצברו בגודש זה למעלה מזה, והכל במקום אחד כמו יקו הנוטה מלמעלה למטה. וזה שלמד שם שיתאספו כל הגים ביחד בפעם אחת והמקום יחזיקם, ולמד לה מכאן מלשון קיוו, הנה יהיה איך שיהיה קיוו כל הגים לירושלים נלמד מכאן, ולא דבר ריק הוא להורות כמו בכאן על ידי הקוות המים נתראה מעלת היבשה, כמו כן לשם הקוות כל הגים לירושלים, כדי שיתראה מעלת ישראל יתרון האור וכו':

[אל] מקום אחד. למאי שדרשו רז"ל (ב"ר פ"ה ה) שתנאי התנה הקביה במעשה בראשית

שמע בכל יום פעמים, ולקבל על עצמו בתיבת "אחד (דברים ו ה), למסור נפשנו על קדושת שמו. וזה שנרמז יקו "המים (היינו כל תענוגי עולם הזה), יאל "מקום אחד (היינו למקום שאומר "אחד), הנה מקבל על עצמו יסורי מיתה בעבור אהבתו ית"ש, מכל שכן שיבטל תענוגיו כרגע עבור אהבתו ית"ש, ודי בזה הארה למשכיל:

מסרה ויאמר אלקים, נמסר ג'. לא ידענא פירושו אם הכוונה ג' ויאמר אלקים במעשה בראשית כמזבח רביעי, דוק ותשכח ד' הם, גם המבין חידות לא הביא זאת המסרה. ואפשר צריך לומר ד':

"אל" מקום. בחומשים נדפס פ', אבל צריך להיות י"א מנייים במסורה ערך אות א', מבין חידות:

"זותראה, "לית רפי. מלת זותראה, לא מצינו עוד בכל המקרא. ומה שאמר רפ"י, הנה אתן כלל לכל המקומות אשר כתבו בעלי המסורות רפ"י, כוונתם על השב"א נ"ע, קורין אותה בכל מקום כן, מפני שלא יבוא אחריו דגש לעולם באלו המסורות, לא ידעתי כעת מה לדרוש, עד יערה עלינו רוח ממרום להאיר את עינינו:

אבות דר"ג פרק ל"ה פ', רבן שמעון בן גמליאל אומר עתידה ירושלים שיתקבצו בתוכה כל הגים וכל הממלכות, שנאמר (ימיה ג יז) ונקו אליה כל הגים לשם ד', ולהלן הוא אומר יקו המים, מה קווי האמור להלן, לכנס כל מימי בראשית אל מקום אחד, אף קווי האמור כאן לקבץ כל הגים והממלכות לתוכה, שנאמר ונקו אליה כל הגים, עכ"ל. הנה יש להתבונן בדברי רבן שמעון בן גמליאל דלכאורה תלי תניא בדלא תניא, דלשם מבואר כל הגים, וכאן לא נאמר כל המים. ונראה דדייק בכאן מה שהקשינו לעיל זותראה "היבשה, במשמע שישנו במציאות יבשה רק שאינה בנילו, (וגם לשון יקו ולא יתאספו, וכן לשם יש לדייק כן). על כן אמר אדרבה זה היתה גזירתו ית"ש שיקו כל המים, היינו אפילו

כל הפסוק, בנימטריא חכמה וכינת, והבן. רית כל הפסוק, בנימטריא תפלה ככונה ביראה וכאחבת, והבן. (מועתק מן ספר דרך עדותיך):

(י) ויקרא אלקים ליבשה ארץ. לשון רצון ומרוצה. דהא כל נחותי ימא לא מייתבא דעתיהון עד דסלקין ליבשתא (מעילה ל"ב ע"א):

או ירמוז עוד, על פי האמור (תהלים פ"ה י"ב) "אמת מארץ תצמח. על פי מה דנודע הקץ האחרון האמור בדניאל (י"ב א) (שאז ישמח ד' במעשיו, וימלא כבוד ד' את כל הארץ, הוא אלף מאתים תשעים, (הגם שאין אתנו יודע מה הוא החשבון הזה, עם כל זה נדע מדברי הנביא זה סימן קץ הגאולה האחרונה, סימנך "אמת אלף מאתים תשעים). והנה אמת, היינו סימן הגאולה האחרונה מארץ תצמח, נדע זה משם "ארץ שקרא הקב"ה ליבשה ארץ, א אלף, ר' מאתים, ק' תשעים, להורות עיקר בריאת העולם על אותו הזמן, או ימלא כבוד ד' את כל הארץ והיה ד' למלך על כל הארץ:

ויבואר עוד בשם ארץ. הנה הארץ הלזו היוצר כל יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד (תהלים קד ה), כי עומדת על התשוקה הנכבדת, עיין באור החיים בפסוק (בראשית ב א) ויכולו ותבין. והנה תתבונן שם מ"ש בזהר הק' (ח"א י ע"ב) וי להון לבני נשא דקיימין בעלמא ולא ידעו על מה קיימין, כי אלו ידעין על מה דקיימי בעלמא רק על התשוקה, היו לומדים דעת לתשוקת השם הנכבד והנורא. והנה אמרו בספר יצירה אם ריץ לבך שוב לאחר, וזה שמרומז בשם "ארץ א' ריץ, בין והתבונן מאד. ותתבונן עוד ויקרא אלקים ליבשה ארץ, הנה יבשה היא שם אלקים במילואו באלפין ושם הויה כפשוטו, בנימטריא יבשה. להורות הגם דהנהגת עולם הזה הוא על פי פבע על פי כוכבי השמים וכסיליהם, ואותה הנהגה נקראת הנהגת שם אלקים בנימטריא הפביע, ואותה הנהגה ניכרת לעין כל, על כן השם אלקים נרמז במילואו באותיותיו, ואף על פי כן יצורף

שתראה היבשה לעם קרובו כצאתו ממצרים, יש לרמז גם כן בכאן ותראה בנימטריא תר"ב, ועם מצות קריאת שמע הנרמז בתיבת אחד (וכריס ו ה), הוא תר"ג מצוות. לרמז שתראה היבשה לישראל שיקיימו תר"ב מצות וגם קריאת שמע. גם ותראה בנימטריא ברית, הים ראה (תהלים קיד ג), ארונו של יוסף ששמר בריתו כנודע מה שאמרו רז"ל (כ"ד פפ"ז ה) מה ראה, ארונו של יוסף ראה. גם ותראה מרמז על ציצית שנאמר בו (כמדבר טו לט) וראיתם אותן, ותמצא שדרשו רז"ל (ילקוט רמז ל"ד) שנבריא אל הכריו למים הזהרו באותן שעתידין להשליך כנף של ציצית לאחריהן, והבן. ויש לרמז כולו כאחד על עדת ישראל היוצאים ממצרים, כי הנה אמרו רז"ל (שמ"ד פכ"א ה) כי בשעת קריעת ים סוף נתאוה הקב"ה לשמוע תפלת ישראל, על כן פעל ועשה שירדפו מצרים אחריהם והמים להם חומה (שמות י"ב כב), ומצדדים מדבר וחיות רעות, בכדי שיצעקו אל השם, כענין מ"ש (שיר השירים ב יד) יונתי בחגוי הסלע וכי השמיעני את קולך כי קולך ערב, וידוע מחכמי האמת כי תפלת ישראל יכונה בשם השמים, כי מ"ט לוקח תפילתם ועולה ובוקע בתקנ"ה רקיעים, כמנין השמים בהחשב המ"ם סתומה לת"ר כנודע. וזהו שנרמז בכאן ויאמר אלקים יקוו המים מתחת השמים, ר"ל כשיתראה תפלת ישראל בתקנ"ה רקיעים כמנין השמים, אל מקום אח"ד הכל כנ"ל, והמשכיל יבין דבר מתוך דבר. והנה נודע (תיקוני כ"ה ע"ב) שהתפלה שהיא בלא כוונה, לית לה גרפין ואינה עולה למעלה לרקיעים, ובלא כוונה ר"ל כשהוא בלא יראה ואהבה, דהם אינן הגרפין כנודע. והנה לתתעורר היראה ואהבה, נודע דצריך מקודם לחשוב בחכמתו וכינתו גדולת יוצרינו ב"ה, ואיך הוא בריה קמנה מעוטה בדעת עומד לפני תמים דעים, ועל ידי זה נופל עליו היראה ואהבה, דעל ידי איתערותא דלתתא המוחין שלו בחכמה בינה דעת, איתער עובדא לעילא להתיליד על ידי זה תולדות שהן היראה ואהבה כנודע. והנה החכמה וכינתה, הן הנה הא"ב וא"ם המולידים היראה ואהבה לתפלה, והבן. ולזה מרומז בס"ת

ליבשה ארץ, בנימטריא אלקים דאלפין. ולמקה
 המים, עיין בספר מאורות נתן מקה
 נקראת הנוק' מצד חסד דבינת, שבה ימים הם ו'
 קצוות דנוקבא, והבן:

ר"ת וס"ת בנימטריא עת. ונדע מסוד עת לעשות
 להשם (תהלים קיט קכו), שצריך לתקן בחינת
 ארץ לבחינת שמים, ונקרא עת בנימטריא עשר
 הויות ועשר אהיה, על שם שמקבלת מכל המדות
 שלמעלה, והבן כל זה כי הגם שלפי פשוטו על
 הארץ הגשמיות ידבר, גם על גבוה מעל גבוה
 בנבחי מרומים ירמוז כנדוע. (עד כאן מועתק מספר
 דרך עדותיך):

ולמקה המים קרא ימים. עיין פ"ח דפרה
 (מ"ח) ובמסכת מקוואות (פ"ה מ"ה),
 דנשמע מזה דמי הימים פסולים לתורת מים חיים,
 דהיינו לקידוש מי חסאת ולטהרת מצורע דהכתוב
 קראן מקוה, עיין שם פלוגתא רבי מאיר ורבי
 יהודה ורבי יוסי נרמו בכאן הלכה זו, דהנה אמרו
 רז"ל (שמירד פט"ו כ"ב) שלא היו המים יכולין להכנס
 למקום אחד, ובעט בהם השיי והרגם, כי בית
 שמחזיק מאה חיים יכולה להחזיק אלף מתים, על
 כן פסולים למים חיים, נ"ל:

ולמקה המים קרא ימים. י"ל הנה מאז נקראו
 מים, והוסיף השיי במקוה המיים לקרו
 אותו ימים, הוא באפשר על ידי דרשת חז"ל
 (שמירד פט"ו כ"ב) שבעט השיי במים והרגם, כי
 מקום המחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים, והנה
 מחזיק כעת המקום ההוא עשרה חלקים כמו שהיה
 מקדם, לזה ניתוספה כעת היוד למיים, ונראה
 דמזה יצא לרז"ל קבלתם בדרשה זו:

שייך עוד אל הפסוק יודא אלקים כי טוב. הנה
 מ"ש בכל מעשה בראשית וירא אלקים כי
 טוב. הנה זה לא יתכן כל כך על יוצרנו יוצר
 בראשית, רק על פעולת האדם שאינו יודע אם
 תתכן פעלו עד יגמרנה ויראה בעיניו, מה שאין כן
 הבורא ית"ש וכי היה מסתפק ח"ו בסוב פעולתו עד
 אשר ראה בעיניו כביכול. אבל על פי פשוטו הוא

בוה שם הויה, והכל בהשגחת הוא ב"ה המשדד
 מערכות השמים ומנהיגם כרצונו, ולהיות אותה
 הנהגה נעלמת בעולם הזה, (כי אם היתה ניכרת
 לעין כל, לא היתה בחירה בעולם), אינה מושגת
 רק לבעלי תורה (הדורשים וחוקרים בה בבחירה
 ורצון), על כן קרא אלהים ליבשה שנרמו בה שם
 אלקים (במילוי), וגם שם הויה המסתתר בהנהגת
 כוכבי השמים וכסיליהם, קרא אלקים ארץ, אינה
 רק שם אלקים במילוי, והעלים והסתיר הנהגת
 הויה כדי שיהיה בחירה ורצון, וזה נרמו בשם
 "ארץ לשון רצון, הבן הענין. ועל ידי התורה מוכן
 שבתוך ההנהגה ההיא מסתתר השם הויה ומנהיג
 הגלגלים כרצונו והשגחתו, והשם הויה בתוך גלגלי
 השמים וכוכבי השמים וכסיליהם כנשמה בתוך
 הגוף, אשר בזולתה לא ירים איש את ידיו ואת
 רגליו וזה תורת ד' תמימה משיבת נפש (תהלים יט
 ח), דהנה היבשה קודם שנקראת ארץ, היה נרמו
 בה הגוף והנפש של העולם, דהיינו שם אלקים
 ושם הויה המסתתר, וקראה אלקים "ארץ להעלים
 ענין הנפש, בכדי שתהיה בחירה ורצון בעולם, על
 כן (חסד) מן "ארץ שם הויה ואינה רק שם אלקים
 במילואו, ועל ידי התורה מושג איך השם הויה ב"ה
 הוא המנהיגה כרצונו, אם כן על ידי התורה יושב
 הנפש אל הארץ, וזהו תורת ד' תמימה משיבת
 נפש, הבן:

עוד יש לרמוז בקריאת שם "ארץ, על פי מ"ש
 (במדבר יד כא) וימלא כבוד ד' את כל הארץ.
 כבוד ד', על דרך רבי יוחנן קארי למאני מכבודתא
 (שבת קי"ג ע"א), כבי הבורא ית"ש מנהיג עולמו בג'
 קוויין חסד ידין רחמים, וכנגד זה היו ג' אבות
 כנדוע, ובג' קוויין הללו מתלבש אור אין סוף ב"ה
 להחיות העולמות, ואילו נקראים כבוד ד' מלשון
 לבושים כנ"ל. והוא שאמר הנביא (ישעיה נ"ו כ) לך
 עמי בא בחדריך, "חדד חסד ידין רחמים. וזה
 וימלא כבוד ד' את כל "הארץ, כי כשתמלא תיבת
 "ארץ, הנה המילוי הוא לך יידי נימטריא חסד
 ידין רחמים, הנה מלא כבוד ד' את כל הארץ,
 מלא כל "הארץ כבודו (שם ו ג), על כן קראה "ארץ,
 כי באותיות אלו מלא כבודו כנ"ל:

הגם שבמהות בודאי היתה הבדלה, כי בכל עולם שם נופו כפי איכות העולם, עם כל זה כיון שהיה הדבר כרצונו בכל פעם, לא מיקרי כל כך הבדלה, ולזה היתה עיקר בריאת האדם הכלול גשמיים ורוחניים, עד שחמא ויגרש את האדם אל עולם הזה לגמרי וקנה נופו איכות גשמיות, ושוב גם אצלו הבדלה לגמרי, כל ימי היותו בעולם הזה אינו יכול לילך כרצונו בין הרוחניים, עד שיבא עתו ויסיר נופו המונשם ויתלבש שם בחלוקא דרבנן, שוב לא יבוא אל עולם הזה. על כן המניד מראשית אחרית לא הכתיב "כי טוב בשני, דכאמת היה יותר טוב אם היה נשאר האדם משתמש בעולם הזה ובעולם הבא בחיים חיותו כמשתמש בבית ועליה, הכן הדבר. על כן אם יאמר האדם יותר היה טוב שלא תהיה הבדלה זו, נשיב לו דכאמת היה יותר טוב אל האדם, אבל הוא בעצמו גרם כל זה, על כן עם היות שנחסר "כי טוב בשני, נתמלא טובו בשלישי שנאמר בו ב' פעמים "כי טוב, לרמז ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו (הושע ו ב), היינו בבנין בית השלישי במהרה בימינו, אז ישמח ד' במעשיו ויושלם כוונת הבריאה, וישוב האדם לימי עלומיו והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, כי ישוב נופו ספירי להשתמש בנוף בחיים בעולם הזה ובעולם הבא, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך:

ומה מתקו בזה דברי חז"ל (כ"ד פ"ד ו) שאמרו שלא נאמר בשני "כי טוב, על שלא נגמרה מלאכת המים עד יום הג', וביום הג' שנגמרה מלאכת יום הב' ומלאכת היום, נאמר ב' פעמים "כי טוב וכפירוש רש"י. הנה הגם שאין לחקור אחר מעשה אלקינו, עם כל זה מה שאפשר למצוא מעם, נוכל לומר ואין בזה עון, הנה יש להתבונן למה באמת לא נמר הש"י מלאכת המים בשני. ולפי הנ"ל יתכן, דהנה עשה הש"י הבדלה במים בין רוחניים לגשמיים, והכוונה היתה לברוא בריה חדשה כזה שתהא משמשת בעליונים וכתחתונים, וצפה הש"י שעתיד לחסוא ולא תתקיים הגמר מלאכה עד יום הג', על כן נמר מלאכתו בג' ונכפל בו "כי טוב. ועל כל פנים נשמע מזה גם כן לדינא שלא נאמר כי

אזהרה לבאי עולם לבל יבואו להתחכם על מעשה הש"י, ויבואו לומר יותר היה טוב אם היו השמים נטועים במישור ולא בגלגלים, וכאם היתה השמש בעלת קצוות וכדומה ככל בריאה, יבוא בן אדם לחשוב שבתמונה כך וכך היה יותר טוב ויפה, על כן נכתב בכל מלאכת הש"י וירא אלקים "כי טוב הוא, הש"י ראה בחכמתו "כי טוב הוא שתהיה הבריאה דוקא באופן זה וכתמונה זו, וזו היא תכלית ההפכה ומי יבוא להתחכם אחר החכמה העליונה ולומר שהיה יותר טוב לעשות באופן אחר וכתמונה אחרת, וכמדומה שראיתי קצת אצל איזה מחבר. והנה לפי זה הוא אזהרה לבן אדם לבל יתחכם לומר שיותר טוב היה באופן אחר, כי ראה אלקים כי טוב דוקא באופן זה. וכזה מצאנו ראינו בטוב מעם ודעת למה לא נאמר "כי טוב בשני, להיות על פי מ"ש לעיל בו נעשה הבדלה באיכות ומהות העליונים והתחתונים, העליונים יקנו איכות הרוחנית, והתחתונים יקנו איכות גשמיות, והמלאך בכואו אל עולם הזה יצטרך להתלבש בנוף ממשי, והאדם בעלותו לשמים כענין חנוך ואליהו ז"ל יצטרכו ללבוש רוחני, כי אי אפשר להם לבוא בנוף הזה אל מדור הרוחניים העליונים. והנה כשיאמר האדם על בריאת ההבדלה הלזו, יותר היה טוב אם היה באפשרי אל האדם לעלות לשמים שיאו בעת שירצה, היינו לבין הרוחניים, ולירד אחר כך על הארץ בעת שירצה, אין עליו אשמה, דהנה באמת אלקים עשה את האדם ישר ויניחנו בגן עדן מקום הרוחני, כי היה נופו ספירי ורוחני, והקשו הראשונים איך היה באפשרי לו לאדם להוליד שם תולדות כי הוא פעולה גשמיות, ותירצו כי אלקים עשה את האדם להיות משתמש בעולם הזה ובעולם הבא כאדם המתשתמש בבית ועליה, וכשיהיה יצטרך לפעולה מונשמת, ירד אל הארץ וקנה נופו אורית עולם הזה, וכשגמר מעשיהו עלה למקום הרוחנית ושב נופו ספירי כענין המלאך, אם כן בבריאת האדם לא היתה הבדלה לגמרי, כי בראו מן העליונים ותחתונים (כ"ד פ"ד ג), והיה יכולת בידו לילך מעולם לעולם כרצונו בכל פעם,

נמסר ליית למיד בפתיה ביבשה, להורות לית מי שיגע בלימודו בפתחת פיו, שתהא נפשו יבשה מבלי השגה ויגעתי ולא מצאתי אל תאמן (מגילה ו ע"ב), הבן הדבר ויוגעם לך. והנה לשם גם כן נמסר לית למיד "בשוא ביבשה", שבא מורה על היראה, כי "שבא היא ממדת היראה והגבורה, והנה מי שלומד ביראה, התורה אינה משתכחת ממנו, כענין שאמרו (שבת ל"א ע"א) אפילו הכי אי יראת ד' היא אוצרו (ישעיה לג ו) אין וכו', וכענין משל קב החומסין דבר המעמיד את התבואה, ועל כן נמסר לית למיד "בשבא ביבשה", היינו לית מי שילמוד ביראה, שתהא נפשו יבשה מבלי תורה, כי בודאי אינה [משתכחת] ממנו כי יראת ד' היא אוצרו:

ימים ט"ו. הואיל ואינם מנויים במסורה בפרשות אמרתי למנותם. א' דין. ב' זבלון לחוף ימים (בראשית) מ"ט י"ג. ג' "שפע ימים דברים ליג י"ט. ד' לחוף ימים שופטים ה' י"ז. ה' יהמיון ישעיה י"ז י"ב. ו' מחול ימים ירמיה ט"ז ח'. וששה בספר יחזקאל כ"ז וכ"ח. י"ג בלב"ב יונה ב' ד'. י"ד מחול איוב ו' ג'. ט"ו להיר דניאל י"א מ"ה. ועוד ששה בספר תהלים דלא חשיב הכא, (מבין חידות). הנה לא מנה במסרה רק ט"ו כמנין י"ה, מה שאין כן הששה שבספר תהלים, וצריך עיון. ואפשר תהלים אמר דוד שהוא מלכות סוד ה' אחרונה שבשם, אמר בתהלים ו' פעמים ימים, הנה י"ט הוא מלכות כנודע, לחברם בואו, ובשאר ספרים תורה שבכתב י"ה פעמים, ליחד המלכות ביחודא שלים. והנה (תהלים קז כג) יורדי הים באניות, המה ראו מעשה ד', והבן. ועיין מה שכתבנו בספרינו על פסוק (דברים כח טז) והשיבך מצרים באניות, והבן:

(יא) ויאמר אלקים תדשא הארץ וכו'. עיין ברש"י פירושו תדשא, היינו תלכש הארץ בלבוש עשבים. והנה נאמר להלן ביום ו' (בראשית ב ה) וכל שיח השדה וכו' וכל עשב השדה פרם יצמח. ופירושו חז"ל (חולק ט ע"ב) (וכן הוא ברש"י) על פתח קרקע עמדו עד יום ו'. ולמה נברא לבוש הארץ ביום ג', כיון שלא יצאו לפועל עד יום ו'. ונ"ל

טוב בשני, להיות שלא נמרה המלאכה ולא נקרא מלאכה טובה רק כנמר, על כן לענין מלאכת שבת קיימא לן (שבת ג ע"א) בעשותה (ויקרא ד כז), העושה את כולה ולא העושה את מקצתה. עוד אמרו רז"ל (כ"ד פ"ד ו) לא נאמר בשני "כי טוב, להיות שבו נברא המחלוקת, והוה שרמזו רז"ל במקום אחר (שמיר פ"ל י"ז) אין דבר "טוב יוצא מתוך מריבה. וי"ש בקרח (סנהדרין ק"ט ע"ב) לקח מקח רע לעצמו שהוא היפך הט"ב, בין ותבונן לבחור בטוב:

מסרה ליבשה לית פתיה, וחד ליבשה תילים ט"ו ו' שם "שוא, למיד השימוש מורה על יבשה כל דהוא, כמשמעות הפסוק שם הפך ים "ליבשה לפי שעה עד שעברו ישראל, ואחר כך חזר הים לאיתנו. מה שאין כן הכא מורה פתיה הלמיד, היבשה הידועה הנאמרה בפסוק הקודם, והוה כאלו כתוב להיבשה הידועה הנאמרה בפסוק הקודם, וכאשר הושמטה הה"א הוטלה תנועתה על הלמיד, (מבין חידות). הנה זכור תזכור את אשר כתבנו בענין קריאת שם "ארץ ליבשה, שהוא הסתתרות עבור אדם עיני השגחה עליונה בכדי שלא תפול הבחירה, וישוב וישיג עיני ההשגחה והחיות העליוני על ידי התורה, וכמ"ש לעיל בענין תורת ד' תמימה משיבת נפש (תהלים יט ח), (עיין מ"ש לעיל ותבין). הנה בעבור זה נרמז בכאן בהחסר הה"א, והוטל תנועתה על הלמיד בפתיה, להורות שלא ישיג האדם מבוקשו על ידי התורה כאשר ילמדנה שלא ביגיעה ודרך ארעי, רק כאשר יתייגע בה ויהנה בה במפתח שפתיו, כי חיים הם למוציאייהם (משלי ד כב) בפה (עייבין נ"ד ע"א). והנה הה"א הוא אתא קלילא דלית בה ממשא, נאמרת בלא יגיעה, ואות הלמיד הוא ממוצא הלשון דמלנית, הוא הנרנש היותר גדול מכל הה"א מוצאות, ובפרט האות ה' הוא הנתדבר יותר ביגיעות ופתחת השפתים בחיך ולשון וגרון ושינים, הנה נחסרה הה"א הנאמרת בלא יגיעה והוטלה הפתיה על הלמיד, להורות ללמוד ביגיעה בפתחת הפה, אז יבוא למחוז הפצו להשיג הנעלם מה שנחסר מיבשה לארץ, על כן

נתהווה גם כן בארץ ראשית הצמיחה בקל וחומר אשר מכוון נגד מדת א"ל, ותתבונן ככוונת ברוך "שאמר" ויהיה "העולם (תפלת שחרית), הוא נגד מדת א"ל, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו:

ואגיד לך עוד לא נאמר למינהו בדשאים, ולמדו בקל וחומר (חולץ ס' ע"א) והוא תורה שבעל פה. ג"ל לרמו דאמרינן בירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) אמר רבי שמעון בן יוחי אלו הוינא קאים על מורא דסיני, היה מבקש ב' פומין, א' ללמוד תורה, והשני דעביד ליה כל צורכיה, חור ואמר וכו', עיין שם. והנה לפי זה תיכף במאכל הראשון נלמד למינהו בתורה שבעל פה, להורות דכן טוב הדבר שיהיה בפיה האוכל הוא הפה בעצמו שלומד תורה. וירא אלקים כי טוב, זה שאמר שר העולם יהי כבוד ד' לעולם ישמח ד' במעשיו (תהלים קד לא, עיין שם בגמרא חולץ הג"ל):

אשר זרעו בו על הארץ. הנה אינו מוכן הדבר כי אשר זרעו בו, היינו זרעו כנוס בתוך הפרי, והיכן יתכן אחר כך על הארץ, משמע שהזרע על הארץ, והגם דהמקרא אינו יוצא מידי פשוטו שיזרעו הזרע ההוא על הארץ, אבל הוא קיצור ובודאי רמו לאיזה דבר בלשון הזה. והנראה דתיבת על הארץ, רצ"ל דבר זה אשר אני מצווה שתהיה הזרע כנוס בו, הוא להזהיר בזה לכל יושבי הארץ, דהנה במין בריה הראשונה שבאמת הציזוי למינו, בא מאמר השיי שתהיה הזרע כנוס בו, בכדי שלא יפול לבטלה ולשאינו מינו, הנה זה הוא מוסר לכל יושבי הארץ שישמרו זרעם שלא יתנוס לבטלה ולשאנים מינם. ובוזה יתכן במעשה דער ואונן שנעשו על הדבר, והיכן מצינו שהוזהרו, והנה זאת היא אזהרה. ויוצדק בזה אומרו ויהי כן, דלכאורה מיותר כי נאמר אחר כך ותוצא הארץ וכו'. אך ויהי כן, שמן הציזוי הזאת למדו כל יושבי תבל דעת שהוא אזהרה לכולם, על כן נעשו כל הכרואים במכול כשעברו על זה. ולזה תראה שבעשיה ותוצא הארץ, לא נאמר על הארץ, רק במצות המצוה ית"ש אשר צוה ציווי בזה לכל יושבי הארץ:

דהנה יום נ' רומז לתפארת, והלבוש הוא תפארת להלבוש, כי ההוא דרבי יוחנן קרי למני מכבודתא (שבת קי"ג ע"א), לרמוז זה היה לבוש הארץ ביום נ' הרמוז לתפארת:

תדשא הארץ דש"א. אמר בלשון הזה, ולא אמר תוציא הארץ עשב וכיוצא. ונראה דרמו על ג' דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום (אבות פ"א מ"ח). הנה הג' אלו נצרכים על ידי צמיחת הארץ, שהאדם צריך פרנסה מהדברים הצומחים מן הארץ. ונזול אחד את חבירו, ומן הצורך לדין להציל עשוק וכו', ועל ידי זה מתהווה מריבה בין אנשים ודוכרים שקר, ומן הצורך לשלום ואמת. על כן בראשית צמיחת הארץ נרמו התיקון והקיום דש"א, ר"ת דיין שלרם אמ"ת:

לא נאמר למינהו בדשאים, עד שהוצרכו ללמוד קל וחומר (חולץ ס' ע"א). ומן הצורך לידע למה לא אמר השיי בפירוש למינהו ולא יצטרכו לקל וחומר. והנה תתבונן את אשר כתבנו כמה פעמים, דהייג מדות שהתורה נדרשת בהם, המה מכוונים אל י"ג מדות של רחמים, וכאשר כתבתי כבר בשם הרב הק' מהרד"ב, משיה אמר אל נא רפא נא לה (במדבר יב יג), הנה רצה להשיג הרפואה ממדה ראשונה א"ל (שמות לד ה), והשיב השיי ואביה ירוק ירק כו', היינו שילמוד קל וחומר, זה סגולה לעורר מדת א"ל, וכן כל מדה ומדה. והנה תתבונן בכאן שם א"ל הוא החסד הגמור חסיד א"ל כל היום (תהלים נב ג), והנה השיי מכלכל חיים בחסד, על כן פעל השיי במזון הראשון שברא שיהיה נלמד בקל וחומר, הנה על ידי קל וחומר יתגלה פעולת אל ויהיה מכלכל חיים בחסד, וזה אשר כתבנו במקום אחר מחיה מתים ברחמים רבים, דלמדו (פסחים ס"ח ע"א) בגזירה שוה ואיש משענת"ז בידו (זכריה ח ד), וכתוב התם ושמת משענתי (מלכים ב' ד כט), וגזירה שוה נגד מדת רחמים, אין כאן מקום להאריך. ותתבונן עד בנסתרות לדי אלקינו מדה ראשונה א"ל, סוד השערות הסמוכות לראש ראשית הצמיחה כביכול, והנה השתלשלות החסד מהמדה הזאת מעולם ועד עולם עד לארץ, הנה

דהסכים הקב"ה כמאן דכתיב בהו למינהו ולא מקרי מן הדין, אבל לענין איסור אין כאן ספק דודאי אסור, זה מה שגיל ושימת הפוסקים אינו כן וצריך עיון, ויתבאר אי"ה. והנה עדיין צריך עיון מהו מקום הספק, וודאי כיון דהסכים הקב"ה מי הוא שיבוא אחרי המלך וכו'. וגיל דחנה אמרו (שבת פ"ז ע"א) ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו, פירש מן האשה מאי דרש, מה ישראל שקבע להם זמן לדיבור הוצרכו להפרשה, אני שאין לי זמן קבוע וכו', והסכים הקב"ה על ידו שא"ל (דברים ה כז) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמד עמדי והקשו בתוס' (רי"ה ואתה) כיון דהסכים הקב"ה על ידו, למה דיברו אהרן ומרים (במדבר יב א), (הרי ידעו מהפסוק ואתה פה עמד עמדי). ותירצו שהיו סבורים דהסכמת הקב"ה הוא על דרך הבא לטהר מסייעין אותו (שבת ק"ד ע"א). הנך רואה דמהסכמת הקב"ה אין ראייה לאיסור, דיכול להיות על דרך הבא לטהר וכו', והא דהקפיד הקב"ה על אהרן ומרים, הוא שאמר השי' (במדבר יב ה) אם יהיה נביאכם כר, ולא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, הנך רואה שהשי' הסכים שסברתם טובה במקום אחר, אבל לא אצל משה, דהנה אמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, ממילא מוכח אדרבה דאין להוכיח ממה דהסכים השי', וכזה יונח לנו בטוב טעם שימת הפוסקים דפסקו להיתר. וזה שפתח שר העולם בכאן יהי כבוד ד' כר ישמח ד' במעשיו, הוא על דרך אם חכם בני ישמח לבי גם אני (משלי כג טו), שיצתה בת קול ואמרה זה בשעת שתיקן שלמה עירובין ונמילת ידים (שבת י"ד ע"ב), הנה הסכים השי' ואף על פי כן אינם דאורייתא, הבן הדבר:

(יב) ותוצא הארץ כר וע"ץ עושה פרי וכו'. הנה אמרו רז"ל (בי"ד פ"ה ט) שהארץ שינתה מציווי ית"ש, הוא צוה עץ פרי, טעם העץ כמעט הפרי, והיא שינתה. הנה יש להתבונן הארץ הלזו האיך הי' לשנות, וגם למה עשתה כזאת, וגם למה לא נענשה תיכף והמתין לה השי' עד שחטא אדם. ושמעתי בשם כבוד הרב החסיד סבא קדישא

מסורה תרשא, לית במת"ג מלת יתדשא לא נמצא עוד במקרא והוא במת"ג, וכתב המדקדק ר' אלי הלוי ז"ל בס"י טוב טעם במת"ג במלת יתדשא, מן מתני הנכרים הוא, (מבין חידות). הנה יתדשא לית, כי אין עוד כמו זה בעולם שתתלבש הארץ בצמיחתה בפעם אחת רק לאט לאט, מאז היתה הציווי שתתלבש ביחד ותוציא הצמיחות בכל גידוליהם, כי כל מעשה בראשית בצביונם ובקומתן נבראו (רי"ה י"א ע"א). ולזה נראה שנמסר במת"ג, הוא המעמיד הבעל חי שלא תלך להלך, ומרמו אשר תדשא הדשאים בכל קומתן שלא יצמרכו עוד לגדל אחר כך, רק יוגמר כל גידולין, והוא כדעת רבי יהושע בר"ה (שם):

ע"ץ. במסורה בחומשים נדפס כ'. ונראה דהכוונה כ' פעמים ע"ץ בתורה, ובעל מבין חידות השמיטו ולא ידעתי למה, ואין תחת ידי מס"ג ומס"ר לעיין בהם:

למינו. ד' באורייתא במס"ג, (מבין חידות). רמו לארבעה מינים שנצטוו שידבקו במינם דוקא, היינו צומח חי מדבר, נוסף עליהם ישראל שישארו שאר המדברים גם כן אינם מינם, וצריכים להתדבק במינם דוקא, וממילא נרמו במסורה זו איסור חיתון בת עכרים:

בגמרא חולין דף ס' ע"א דרש רבי חנינא בר פפא, יהי כבוד יי לעולם וכו' (תהלים קד לא), פסוק זה שר העולם אמרו בשעה שאמר הקב"ה למינהו באילנות, נשאו דשאים קל וחומר בעצמן וכו', מיד כל אחד ואחד יצא למינו, פתח שר העולם ואמר יהי כבוד יי וכו', בעי רבינא הרכיב ב' דשאים זה על גב זה לרבי חנינא בר פפא מהו, כיון דלא כתב בהו למינהו לא מחייב, או דילמא כיון דהסכים אידיהו, כמאן דכתב בפירוש למיניהו דמי, תיקו. לכאורה יש להתבונן מה מקום הספק, הרי קל וחומר ניתן לדרוש וקל וחומר הוא דאורייתא. והיה נראה לפעיד דהאיבעיא הוא רק לענין מלקות, כיון דקיימא לן (סנהדרין ג"ד ע"א) אין עונשין מן הדין, אבל בכאן יש ספק בזה, להיות

הקדוש כק"ש מ"ה אברהם יהושע העשיל אבד"ק מעזביז זללה"ה, שהארץ ידעה שממנה יברא השי' אדם על הארץ וישנה מציווי ית"ש, וחששה פן ח"ו לא יהיה תקנה לאוולתו, וסברה לתקן קצת מעוותתו בשינתה גם היא ממאמרו ית"ש, על כן נשאר לו הדבר במבט לשנות את מעמו. ולפי זה כיון שהארץ לשם שמים היתה כונתה, היה בה כח לשנות ופעלה והצליחה, ואז בחטא האדם נתקללה בכדי לחפות על עונו להורות שהארץ גרמה לו כל זה, כי באם לא היתה מתקללת, אז לא היה נשמע ששינתה איזה דבר, ואם כן אין תקנה ח"ו על האדם, ועל כן לא נתקללה מקודם כי באמת קודם שהיה מוצרך לדבר לצורך האדם, אין מקום לקלל אותה כי לשם שמים כוונתה עבירה לשמה, ודפח"ה. ובזה תתבונן ראשית הבריאה ענין הידיעה ובחירה, דהנה לא מנע השי' מהארץ הכח שתוכל לשנות, וגם לא קלל אותה בשנותה, כי לשם שמים כוונתה בכדי שתהיה תרופה אל האדם בחטאו, ואם כן חטא האדם היה בידיעה, ואף על פי כן נצטווה על הדבר ונענש, ממילא הדבר תלוי בבחירה, מזה תתבונן אשר ב' הדברים צודקים, הגם שנעלם דבר הזה בציור שכל האנושי, דוק בדבר:

ואחשבה לדעת עוד לתרץ כל הנ"ל, וביותר אומר אחר כך וירא אלקים כי טוב, משמע כי טוב ונכון הדבר לפניו ית"ש כמו שעשתה הארץ. ולפי מ"ש לעיל בפסוק י"א יתכן הדבר, דהנה ראתה הארץ קפידת השי' שלא יופסד הזרע אשר יוכל להעשות ולהצמיח אילן, מכל שכן שיש קפידיא שלא יופסד אילן שלם. והנה אם יהיה טעם העץ כטעם הפרי, יפסידו את האילנות באכילתן מן העץ עצמו. ובזה יש רמז גם כן אל האדם גם כן במכל שכן, אם נאסר לו להשחית את הזרע אשר נברא ממנו האדם, מכל שכן שאסור להרוג אדם שלם. וגם כן רמז לעשות לזאת האזהרה משמרת למשמרת, כמו שעשתה הארץ משמרת לזאת האזהרה, כן יעשה האדם שלא יהרהר ולא יסתכל וכ"ו כמו שאמרו רז"ל (ע"ז כ"ג). והנה

הארץ הלזו כיון שהיה בכחה במאמר פיו ית"ש זאת האזהרה שלא להפסיד את הזרע, וכוונתה בשינויה גם כן לזאת האזהרה, על כן יכלה עשות בזה כיון שכבר היתה זאת האזהרה אצלה בכח במאמר פיו ית"ש. וזהו וירא אלקים כי טוב, הדבר הזה ללמוד דעת אל האדם כנ"ל. והנה תתבונן מה שנ"ל, כי הגדרים והסייגים אינם נצרכים אלא אחר חטא אדם הראשון שכבר נכנס בו היצר הרע, אבל קודם שנכנס בו יצר הרע אין מן הצורך לסייג, ואדרבה אסור להוסיף על דבריו ית"ש. והנה הארץ הוסיפה על הציווי לסייג, הגם כי אין בה יצר הרע, עם כל זה כיון שעיקר האזהרה אל האדם הוסיפה לסייג. והנה האדם קודם ששמע לעצת הנחש, לא היה מן הצורך לו לגדר ולסייג שלא היה בו יצר הרע, אדרבה אסור להוסיף על מאמרו ית"ש, (רק אחר כך ששמע לעצתה ונכנס בו יצר הרע, מן הצורך לו לגדר ולסייג, על כן פורץ גדר ישכנו נחש [קהלת י' ח], והבין). והנה חוה כשהוסיפה על הציווי באמרה לא תגעו בו (בראשית ג' ג), נתנה מקום למציאת יצר הרע, כיון שנילתה דעתה שצורך לסייג. והנה הסייג שרמזה הארץ, הוא מועיל גם כן אל האדם שנכנס בו יצר הרע, על כן נתקללה הארץ אחר החטא, כי ממנה למדה חוה לעשות סייג, ועל ידי זה נתנה מקום למציאות יצר הרע, אבל כשכבר יש מציאות יצר הרע, מה טוב הדבר ללמד דעת מהארץ הנשמה הלזו, לעשות משמרת למשמרת שלא להפסיד הזרע רק במקום הראוי להנמט, ומכל שכן שלא להפסיד אדם שלם שכבר נברא, ונלמד דעת שלא להפסיד איברי הזרע. וז"ש וירא אלקים כי טוב הדבר בעתיד, שגלוי וידוע היה לפניו ית"ש שעתיד האדם שיכנס בו יצר הרע, ומן הצורך לסייג:

מסורה ותוצא ג'. ב' מלאים, א' דין, ב' ותוצא ותתן [רות ב' י"ח], מלאים ו', המורה י"ד פ"א הפעל שרשם יצא. ואחד חסר ו' את עמך [ירמיה ל"ב כ"א]. ונשלם י"ד פ"א הפעל במשך תנועת חולם בתי"ו האת"ן. בכאן יש לרמז ג' פעמים 'ותוצא, שלש יציאות היו אצל הדשאים, דהנה

המתנוצצין **עשב**, על שם חיבור היה אלקים במילוי יודין בנימטריא **עשב**, מזריע זריע (ר"ל שאותן הניצוצות דהיינו הנשמות יזריעו גם כן זרע, שבכל עת יתרבו ניצוץ מניצוץ ואור מאור עד אין חקר, ומהיכן יתנוצצו מפרש הפסוק) **עץ פרי**, (ר"ל יסוד צדיק הנקרא **עץ פרי**, שהוא) **עשיה פרי** למיניו (דייקא, ולא תלך השפע ח"ו למקום אחר, וזהו) **אשר זרעו ב"ו על הארץ** (דייקא, ר"ל להשפיע להארץ והבן, וזהו) **ויהי כ"ן**, (ר"ל שנתהווה היחוד והחיבור בין צדיק וצדיק, ואחר כך יפרש מה נתהווה מהיחוד), ותוציא הארץ דשא עשיר מזריע זריע למינהו, (ר"ל שגם אותן הנשמות יזריעו דוקא למינם ולא יתיגעו לריק ח"ו, ועל ידי זה ימשך הדבר) ועץ עשיה פרי אשר זרעו ב"ו למינהו, (שעל ידי מעשה התחתונים יפעל פעולת הטוב בעליונים. וזוהו יבא על נכון גם כן אחר כך) וירא אלקים כי טוב, (עיין בשערי אורה מדת המלכות תכונה לפעמים בתיבת כן, וגם הוא ר"ת "כנסת ישראל. טוב יכונה מדת יסוד צדיק, בסוד אמרו לצדיק כי טוב **ישעיה ג י**, והבן):

ר"ת כל הפסוק היא, בנימטריא תתקע"ד. רמז שגם נשמות התתקע"ד דורות אשר קממו בלא עת (אי"ב כב טז, תגינה י"ג ע"ב) מתבררין בכל דור, וגם הם יכללו בציווי אשר זרעו ב"ו על הארץ. וכן הס"ת בנימטריא תתקע"ד בהוסיף מספר אחד, נרמז זה בסופ"י תיבות, להורות שבסוף ואחרית הימים גם הם יבואו אל האחדות ויתנו יקר למלך הכבוד, והבן. ר"ת וס"ת בנימטריא תולדת של צדיקים מעשיהם הטובים, והבן רמז תולדות הצדיקים הם צדיק וצדיק, ודבר עמוק הוא. ר"ת וס"ת פסוק הי"ב בנימטריא אלו התתקע"ד, וגם כן גימטריא חסד יכררו צדיקים בכל דור, רמז שבכל דור יכררו הצדיקים החסדים שבהם, היינו מה שראוי לבא לידי ציור, והבן:

(יג) ר"ת וס"ת, בנימטריא ג' פעמים רכ"ב. דידוע דכל יום הוא נגד ספירה אחת משבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, ועיקר המרכבה דימי הבנין הם רק חסד

ביום א' תיכף יצאו בכח הארץ, כי את השמים וא"ת הארץ (בראשית א א) לרבות תולדותיהם (כ"י פ"א י"ד). וביום ג' עמדו על פתח הקרקע, וביום ו' התפלל אדם וירדו גשמים וצמחו:

למינהו. י"ד מנייים במס"ג ויקרא י"א פ"ו. הנה כשמרכיבים מין בשאינו מינו, מתהווה בחינה חדשה תולדות משונות, ורמז הש"י למינהו ד"י, היוצר כל הוא אלקינו לא חיסר בעולמו, וברא כמה שיש די במינים הללו לצורך העולם, והאדם המתעסק להמציא בריה אחרת הרי זה ככופר במעשה ידיו ית"ש, באומרו שאין די בכריאותיו ית"ש. ועל כן נקרא אל שדי (בראשית לה יא) אמר לעולמו די (תגינה י"ב ע"א), ותמצא בפריה ורביה בכל פעם אל שדי, הבן הדבר:

(יא יב) [במקראי קודש הללו יש לדקדק. א', בציווי נאמר עץ פרי עשה פרי, ובעשיה נאמר עץ עשה פרי, וידוע מאמר רז"ל על זה (כ"י פ"ה ט"ז), ועדותם אמת ותורתם אמת, עם כל זה ניתן רשות לדרוש כי כמה פנים לתורתנו. ב', בציווי נאמר עשה פרי למיני אשר זרעו בו על הארץ, ובעשיה נאמר עשה פרי אשר זרעו בו למינהו. ג', יקשה כיון שנאמר ויהי כ"ן, למה לו שוב לפרש ותוציא הארץ, ואם להשמיעו שהארץ לא קיימה בשלימות רצון הש"י כמאמר רז"ל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אם כן למה לא נאמר ויהי כן. והנה מה שג"ל לפרש הדבר על פי דרך האמת, כידוע שהתורה מרמזת בעליונים ובתחתונים, והכוונה על הארץ העליונה (מדת מלכות שמים) מקור נשמות ישראל, ועל ידי התחברות מדת יסוד צדיק הנקרא עץ פרי, תעשה פירות היינו נשמות ישראל. וידוע גודל עון הוצאת ז"ל, שגורם ח"ו להוליך השפע מיסוד צדיק למקום הקליפות, וזה כל פרי מעשינו לעשות היחוד השלם להוליך השפע דייקא אל הארץ הקדושה. ובחקדמה הזאת נבאר על נכון בעזרי המקראי קודש, תרשא הארץ (העליונה) ארץ החיים, הוא מקור נשמות ישראל אשר ממנה יבואו ואליה ישובו), דשא עשיר (קרא לניצוצות

בראשית בחוכמתא ראשית חכמה. והנה תראח כאלו הג' ימים היה בכל אחד ב' פעולות שונות, וכולם בחכמה עליונה, (וכבר ידעת ימים מורה על חכמיה), גורה חכמתו ית' שיהיה ראשית הבריאה כך וכך, ואחר כך יהיה באופן אחר, הנה ביום הג' צוה השיי עץ פרי עושה פרי (בראשית א יא), וזה בכח האדמה, ואחר כך הוציאה הארץ עץ עושה פרי, על כן נכתב שלישי בשני יודין, להורות שאין כאן שינוי רצון חלילה חיו, רק שכן היה חכמה העליונה שיהיה בכח כך ובפועל כך. וכן ביום הרביעי הנה נבראו שני המאורות הגדולים, ולא נתקיימו כך רק קמן וגדול שם הוא, אין כאן שינוי רצון חלילה, רק הכל בכח החכמה שתהיה בתחילה כך ובסוף כך. וכן ביום החמישי ויברא אלקים את התנינים הגדולים, לויתן וכת זוג, ואחר כך הרג את הנקיבה וצינן את הזכר (ביד עיד ע"ב), הכל בחכמה עליונה. על כן נאמר בכל אחד ב' יודין, הבן הענין:

מנין אותיות הפסוק רס"א, מנין התיבות הד"ם, בכאן יש פתיחה עיין מ"ש לעיל:

(יד) ויאמר אלקים יהי מארית ברקיע השמים. לא אמר יהי אורות אלא מאורית, אמרו רז"ל (נדרים ה' ע"ב) לעתיד לבא עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה לענוש את הרשעים, הנה נשמע שבעולם הזה החמה הוא בנרתק ואין מאיר אור החמה ממש, רק מאיר מן האור דרך הנרתק. וז"ש יהי מארית, ר"ל יהי אור מן האורות, היינו שיאירו דרך הנרתק. ועוד י"ל דהנה הרקיע הסמוך אלינו בקירוב, הוא וילחין ואינו משמש כלום כמו שאמרו רז"ל (תנינה י"ב ע"ב), והמאורות הם ברקיע שלמעלה ממנו, ומאירים האורות דרך הרקיע וילחין, ואם כן ברקיע הזה הוא רק הארה מן האורות של הרקיע שעליו. וז"ש יהי מאורות, שלמעלה תהיה הארה ברקיע השמים הסמוך אלינו. ועוד יש לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (ביד פ"ו ה') דגלגל חמה הוה מנובלות אור שלמעלה, ובוה יוצדק מאורית, רצ"ל מן האורות, ונראה דחז"ל נמי מהכא נפקי להו:

גבורה תפארת, כי נצח הוד יסוד הם תולדות לחסד גבורה תפארת, האכות שלהם היו האכות אברהם יצחק ויעקב המרכבה כנודע, על כן בסוף יום הג' מרומז ג' פעמים רכ"ב, וגם כן הוא בנימטריא ו' פעמים אל"ף, מרומז שיתא אלפי שנין הוי עלמא (מנהדרין צ"ז ע"א), והבן. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

וידא אלקים. בחומשים פ' בתורה, השמיט זה בעל מבין חידות. ראייה היא בנונים, ותשעה נוונים הם, והעשירית אספקלריא שאינה מאירה, כנגד זה פ' נקודות הם:

בחי', יום ג' כנגד אלף הג', ונזכר בו ב' פעמים "כי טוב, האחד על יום ב' שכימל בו גזירת המבול, והב' על התורה שנקראת מ"ב, העתידה להנתן באלף הג' אלפים תמ"ח. וכשם שנתן הקב"ה רשות לארץ להוציא גידוליה, ולא נראו אלא עמדו על פתח הקרקע, עד שבא אדם שהוא עיקר העולם (חולין ט' ע"ב), כן באלף הג' היו פרין ורכין, כענין שכתוב (שמות א ז) פרו ורכו וישרצו כו', ולא נראה לבני העולם מעלתן וקדושתן, עד שבא התורה שהיא עיקרו וקיומו של עולם, עכ"ל. ולי נראה לפי הנ"ל ב' פעמים "כי טוב, הא' על התורה באלף הג', והב' על בנין בית המקדש יבנה גם כן באלף הג':

(יג) ויהי ערב ויהי בקר כו'. כבר הודעתך נאמנה שישנו בכל פסוק דפסקינהו עזרא להמציא איזה שכל חדש, כי תורה שמה ללמד לאדם דעת. והנה דרשו חז"ל (מגילה ג' ע"א) "ושום ש"כל (נחמיה ח ט), אלו הפסוקים. על כן חובה לנפש הישראלית להמציא איזה שכל חדש וחכמה, והשיי לא ימנע טוב להולכים בתמים, ויאיר עיני המחכים ליהנות מזיו תורתו. והנה תראה בכאן במעשה בראשית שלישי רביעי חמישי, פסקינהו לפסוקי בפ"ע, מה שאין כן אינך. והתבונן עוד שלישי רביעי חמישי, משפסם כב' יודין במכתב לשון הקודש, מה שאין כן אינך. ונ"ל דהנה נאמר (תהלים קי טו) מה רבו מעשיך ד' כולם בחכמיה עשית, כל מעשה בראשית נבראו על ידי החכמה העליונה,

לשום איזה צורך דבר מן העליונים, רק להבדיל בין היום וכו', וכיון שהם נבראו לתשמיש אדם, שנבה מעלת הצדיקים עליהן, על כן שולט הצדיק עליהן, כענין יהושע שמש בנבעזן דום (יהושע י יב), ומה מאוד צדקו דברי חז"ל (סוכה כ"ט ע"א) כשהמאורת לוקין, סימן הוא ליושבי תבל, והפילסופים הניעו ראשם על דברי חז"ל באמרם הלא הלוקיים הוא על פי חשבון כנודע. אבל הם לא הבינו דברי חז"ל, דכיון שמכואר בתורה שהמאורת נבראו רק לצורך האדם, והאדם הצדיק יכול לשלוט עליהן לשנותם מטבעם, אם כן לפניו ית"ש המניד מראשית אחרית פעל בהם פעולה כזאת, כשיגיע לעת כזאת תהיה הוראה זאת במאורות, ולעת כזאת תהיה הוראה כזאת, זולת אם ייטיבו יושבי תבל את מעשיהן, הנה ישלטו על המאורת בבחירתם הנרצית לשנותם מטבעם, הנע עצמך אם היה מגיע חשבון לקוי חמה בזמן יהושע ביום תת ד' את האמורי לפני בני ישראל, האם היה מועיל החשבון ההוא, הלא יהושע ימשול על החמה לשנותה מטבעה, הבן הדברים:

אמרו חז"ל במדרש (ויק"ד פ"א ט') הובא בילקוט (שמעוני יואל רמז תקל"ח), שמש ירח קדרו (יואל ב י), בשעה שגלגל חמה נכנס ליסול רשות מהקביה, עיניהם כהות ומבקשים לצאת להאיר לעולם ואינן רואים כלום, מה עושה הקביה מורה חיצים בהם ומהלכים לאורם, עב"ל. הנה דרשו כן על פי קבלתם האמיתיות מפסוק (תק"ק ג יא) לאור חציך יהלכו וכו', אבל צריך להתבונן למה עשה השיי ככה שיהיו עיניהם כהות בהולכם כלפי מעלה ליסול רשות מכוראם. אבל השיי עשה להם ככה בהליכתם למעלה אורם כהה ומאיר עיניהם אין אתם, להורות דעיקר בריאתם להאיר על הארץ לשמש ליושבי תבל, וכזה יכירו וידעו בהגיע עת דודים איזה צדיק שבדור יצוים איזה ציווי, הנה מוכרחים להשמע לו כיון שנבראו לצורכו. ויש לפרש רמז החצים שזורק ככיכול בהם, היינו ח"ץ אתון דיחודא עילאה ותתאה דקריאת שמע שחרית וערבית, שישראל מכירין זמן הקריאה על ידי המאורות:

[יהי מאורת. ודקדקו כל המפרשים אורית מיבעיא ליה, מה מאורת, ועיין מ"ש לעיל דהמ"ם הוא פעולה מאור שלמעלה. וגם בדרך האמת יציבא מלתא, דידוע חמ"ה ולבניה נגד זעיר ונוקב' שלמעלה, והבן. (עד כאן מועתק מספר קהלת יעקב):

[מארת חסר כתיב. על שהוא יום מארה ליפול אסכרה ח"ו כמו שפירש רש"י, וכן איתא בזהר הק' (ח"א לי"ג ע"ב) מארת נקראת לילית חייבתא. ואיתא תו בזהר הק' (ח"ג צ' ע"א) אצל שער המשתלח הנשלח ביד עת"י (ויקרא טו טא) (בגימטריא לילית), שהאי נברא היה בעל מום כנודע, על כן גם נכאן שהוא יום מארת ומסוכן היום ח"ו לאסכרה, נרמז בס"ת יהי מארת ברקיע" ס"ת עת"י בגימטריא לילית, השיי יצילנו מכל דבר רע אמן. ור"ת יהי מארת ברקיע, בגימטריא ב"ן מדת מלכות שמים כנודע, המבטל מלכותא חייבתא מן העולם לתקן עולם במלכות, והבן:

ס"ת הפסוק בגימטריא התנ"ה עמ"ם שיעמד"ו להושע"ע (יהושע י יב), ועדיין לא נקרא יהושע, עד שברכו משה (סוטה ל"ד ע"ב) והוסיף לו יוד (כמדובר יג טו). וזה שנרמז בר"ת, בגימטריא י"י יוסיף, ר"ל שאחר כך בימי משה יתוסף לו היר"ד. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

להבדיל בין היום וכו'. הנה ברקיע אמר יהי רקיע כו ויהי מבדיל וכו', משמע דהתהוות הרקיע הוא לצורך דבר אחר, ועוד זאת יעשה פעולה ויהי מבדיל, מה שאין כן כאן אמר יהי מאורות כו להבדיל, משמע דכל עצמותן של המאורות לא נתהוו אלא לצורך התחתונים להבדיל כו. הנה זה יורה לנו עיקר גדול מה שנשתבשו הפילסופים ואמרו העליונים צבא השמים הם גדולים מהצדיקים, וחז"ל (סנהדרין צ"ג ע"א) קבלו בהיפך שהצדיקים גדולים מצבא השמים ומלאכים. הנה הורה לנו הוא ית"ש בתורתו יהי מארת ברקיע השמים, הגם שהם ברקיע השמים והשמים למעלה מן הזמן, עם כל זה לא נבראו

בין היום ובין הלילה. לא אמר בין היום ללילה, ואמר "בין ובין". להורות הפרש גם בין היום, דהיינו חצי יום הראשון וחצי יום האחרון, וכן בלילה. דהנה חצי יום הראשון איתערותא דחסד ועידן צלותא דאברהם איש החסד, וחצי יום האחרון איתערותא דדינא עידן צלותא דיצחק, ובלילה חצי הראשונה תרעין ננעלין, וחצי לילה האחרונה עת רצון כנודע:

לאות"ת ולמועדים. לכאורה המועדים הם תדירים מהאותות, שהרי הלקויים הם פעם לכמה שנים, מה שאין כן המועדים הם בכל זמן, ואם כן הוה ליה למימר המועדים קודם לאותות. ואחשבה דהנה האותות הם לכל העולם ובפרט לאומות, כי (סוכה כ"ט ע"א) כשישראל עושים רצונו של מקום, מאותות השמים אל יחתו (י"מ"ה י ב), מה שאין כן המועדים אינם רק לישראל, ואם כן האותות המה לרוב בני אדם, והמועדים אינם לרוב אבל הם תדירים, ומעלת התדיר הוא מחמת חזקה, (דהיינו דבר שהוא תדיר מוחזק בדבר זה יותר מדבר שאינו תדיר), ורובא עדיף מחזקה, וי"ל דמחכא נפקא לרז"ל (יבמות ק"ט ע"ב) דרובא עדיף מחזקה:

לאות"ת חסר ו'. על ד' דברים מאורת לוקין (בשבועות) [נסוכה מ"ט ע"א] עיין שם), מעידי עדות שקר (מורה על זה חסרון אות ו' שהוא אות אמת, כנודע סוד תפארת תתן אמת ליעקב נמיכה ז כ), בחסרון האמת נתחוהו אותות השמים בלקוי האורות). ב', כותבי פלסתר (הוא גם כן חסרון אמת כנ"ל). ג', קוצצי אילנות טובים (ו' סוד עין חיים, וכן הוא בזהר (ח"ג סי' ע"ב) בגין דיעקב כללא דאבהן והוא אילנא קדישא, בגין כן ו' דשמא קדישא ביה אחידא כו', הנה ו' בחינת אילן, וחסר ו' בתיבת לאות"ת, להורות דאותות הליקוי מתהוים על ידי מחסרי אילנות). ד', מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל (מחריב ישוב ארץ ישראל), הנה ישוב חוץ לארץ מהשפעת עשיה, מה שאין כן יישוב ארץ ישראל מהשפעת יצירה, דתמן ו' הכללת משם הנכבד הכולל כל עלמות אצילות בריאה יצירה עשיה כנודע, הנה הגורם לחסר

ישיבתה הוא חסרון ו', הנה לאות"ת חסר ו' כנ"ל, זה מה שנ"ל. והנה על פי הדברים הנ"ל, תשכיל ותדע גם כן יהי "מארת חסר, ר"ת מעידי (עדות שקר), אילגרת (טובים קוצצים), רועיים (בהמה דקה בארץ ישראל) תורה (היינו כותבי פלסתר על התורה, עיין ברש"י שכתב באופן אחר. ונ"ל שהוא כענין אי אתה עושה תורתך פלסתר (בכח ל"א ע"ב), שכותב על התורה דברים בדויים ודברי דופין). ומעם דברים אלו דוקא נ"ל, דהנה המאורת נבראו להבדיל בין וכו', והנה כותבי פלסתר אין מבדילין בין דבר המותר לכתוב לבין דבר האיסור לכתוב, מעידי עדות שקר אין מבדילין בין דבר המותר להעיד לדבר האסור, וכן מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, אין מבדילין בין גסה לדקה ובין ארץ ישראל לחוץ לארץ, וכן קוצצי אילנות אין מבדילין בין טובים לאילני סרק, ובשכיל זה לוקין המאורות שנבראו להבדלה:

ולמועדים וכו'. היה יכול לומר ומועדים בלא למ"ד, ואמר בלמ"ד. להורות לימוד, שצריך לימוד רב לחכמה הלזו היא קביעות המועדים, שצריך לזה חכמת העיבור שהיא חכמה נשגבה חכמתכם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד ו):

ולמועדים מלא ו'. כי ו' מועדים הם. פס"ח, שבועות, רא"ש השנה, יום הכיפורים, סוכות, שמיני עצרת (רגל בפני עצמו):

ולמועדים מלא ו' מורה על חכמה, כי מועד נקרא יום טוב בנימטריא חכמה, כי אז מקבצין ישראל המוחין דחכמה על ידי הבינה כנודע, על כן גם בכאן ניתוספה היריד אצל המים פתומה שמורה על הבינה, ואצלה ו' שמורה על חכמה:

ולמים. הנה הכוונה לימים, היינו על ידי המאורות, יוכר חשבון הימים ובאיזה יום הוא עומד, ומהו הטובה בזה, הוא הנרצה לעיני המועדים, בכדי שנדע חשבון הימים טובים

נחי עיין שרשו ארית, מבין חידות. אפשר לית חסר אלא א', להורות דרך באות אחד בחסרון המארית ירצה השם, היינו כשהחמה לוקה סימן רע לאומות העולם (סוכה כ"ט ע"א), מה שאין כן במאור השני:

להבדיל. ב' במעם, נ"ל פירושו היינו במעם זקף גדול. דין, ואידך (להלן) בפסוק י"ח ולהבדיל, (גם זה השמים בעל מבין חידות):

ולמועדים, ב'. דין. ב' ולמועדים טובים זכריה ח' י"ט, מבין חידות. כמו שאלו מועדים נקבעו מבראשית, כמו כן אלו מועדים שעתידין להיות מהד' צומות, נגזרו מבראשית למועדים, וגלוי וידוע היה לפניו ית"ש, הבן הדבר:

(פו) והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי כן. תיבת למאורות ברקיע השמים מיותר, דלא הוה ליה למימר רק והיו להאיר על הארץ. גם "ויהי כן מיותר, כיון דאמר אחר כך ויעש אלקים וכו'. והנראה דהכי קאמר והיו למאורות ברקיע השמים, דידוע דשינויי הזמן מועדי ד' ושבתות וראשי חדשים הוא, דאז הוא שינויים לסוכה בגבהי מרומים באורות עליונים ספירות הקדושים, הגם דשם הוא למעלה מן הזמן, עם כל זה על ידי הזמן המתהווה בעולם הזה בבוא הזמן של המועד בעולם הזה, מתהווים שינויים לסוכה בגבהי מרומים, ועל ידי השינוי לסוכה בגבהי מרומים, נמשך מזה אור למטה ומתקדש היום בקדושתו. וי"ש והי"ו (המאורות הללו שמהם נתהווה וניכר הזמן, והיו) "למאורות (אשר) "ברקיע "השמים (שיהיו בהם שינויים לפי הזמן, ומהם יומשך) "להאיר "על "הארץ (קדושת הזמן, וי"ש) "ויהי כן, כל ענינים בגבהי מרומים שנתהווה בהם כל הבחינות אשר יהיו נפעלים בעיתותי הזמן אשר בעולם הזה כל ימות עולם, בחג המצות פעולה כזאת, ובשבתות פעולה אחרת, הבן הענין:

ודמח עוד "להאיר "על "הארץ הידועה, היינו ארץ הקדושה. דהקשו הראשונים ענין השינוי באורות עליונים כפי איזה מקום הוא, דהרי

ובאיזה שעה מתחיל ומסיים, על כן אמר לימים אחר למועדים:

ושנים בלא למ"ד. כי ברוב השנים חסר למ"ד יום, היינו שנים פשוטות. והנה הלמ"ד הקודמת בל' ימים מישיך שייכי גם לכאן, כענין תיבת באלה בכל מקום, אשר הלמ"ד מתיבה הקודמת שייכא גם למאוחרת, והיא מחכמת תורתנו הק' שלא נאמרה בשניים הלמ"ד בפירושו, רק מן הצורך להוסיפה ממקום אחר, היא הוראה שעל פי הרוב חסר הלמ"ד יום, ולפעמים מוסיפין הלמ"ד יום ממקום אחר. מה שחסר כאן, בפירושו על תרגום יונתן:

בגמרא דידן (תענית כ"ז ע"ב) ובירושלמי תענית (פ"ד ה"ג) ובמסכת סופרים (פי"ו ה"ה), בית דין היו מתענים על האסכרה שלא תפול בתינוקות, מאר"ת חסר כתיב. עיין בזהר (ח"א י"ט ע"ב) הובא במגלה עמוקות ואתחנן אופן צ', אסכרה היא הקליפה השולמת על התינוקת חלילה בעת הגזירה עד י"ג שנים, ומי"ג עד עשרים, שמה אנדירסיון. והנה מאר"ת חסר בגימטריא ב' הנ"ל עם הכולל, עיין עוד שם במגלה עמוקות. ונ"ל ביטול החולאים הללו על ידי שם מ"ה בריבוע כזה, יו"ד פעמים יו"ד, ה"א פעמים ה"א, ואו פעמים ואו, הא פעמים הא, בגימטריא אמר"ת, כי הגדלת על כל שמך אמר"ת (תהלים קל"ב). והנה נכתב בתורה בלשון הזה יהי מאר"ת ברקיע השמים, בכדי שיהיה יכולים לבטל הדינים ההם אשר מתעוררים חלילה, ובכוונת זה השם מאר"ת מבטלין אותם כנ"ל:

מסורה מאר"ת ב' חסר. דחסר דין, ובפסוק י"ו המאר"ת. שרש המלה ארר, מגזירת נחי עיין, וחסר וי"ו עיין המפעל, וחסר נמי וי"ו ההמשך, לכן נמסר עליו חסר דחסר, מבין חידות. להורות ב' המאר"ת חסרים, כי גם אור החמה חסירה מכמו שתהיה לעתיד, כמ"ש (ישעיה ל ט) ואור החמה יהיה שבעתים:

לאת"ת. לית חסר דחסר בתורה וזלת דין, ומשפטו כמשפט מלת מאר"ת, כי גם היא מגזירת

ישתנה הזמן לפי המקום והמחוז, במחוז הזה יום ובמחוז אחר לילה. ותירצו דהכל נעשה אחר הזמן ההוא בארץ ישראל שהוא העיקר, ומהזמן שבארץ ישראל יומשך להזמנים שבחוץ לארץ, עיין בדברי הראשונים. ועל פי זה פירשו מ"ש בזהר הק' (ה"ג קע"ט ע"ב) לא זזה שכינה מישראל אפילו בשבתות דחז"ל, היינו השבתות של הזמנים שבחז"ל. ועל פי זה יתפרש והיו למאורות כנ"ל, להאיר על "הארץ הידועה דוקא, ורמז "ויהי" כן גם בחוץ לארץ בזמנים שונים לפי הקומב:

ויותר נ"ל דקושיית הראשונים לא קשה מידי, מה שהקשו איך יהיו השינוי בזמן בעולמות העליונים, הרי בקומב הזה הוא שבת ובקומב הזה חול, אין כאן קושיא כלל, דהרי הקושיא הוא על האורות העליונים והם למעלה מן הזמן, אם כן הדבר הנעשה בהם הוא בלא זמן ושעה, ואין לשאול הרי בכאן חול ובכאן שבת, כי שאלתינו לא תתכן רק בדבר שהוא תחת הזמן, כי אנחנו תחת הזמן ולא יצוייר לנו דבר שהוא למעלה מן הזמן וי"ש להאיר על (כלל) הארץ כל מקום ומקום לפי זמנו, על ידי האור הנעשה בגבהי מרומים. וזהו שסיים "ויהי" כן בכל מקום ומקום, הגם שלא יצוייר הדבר הזה למי שהוא תחת הזמן, בין והתבונן בדברים כי קצרתי וסמכתי על המשכיל.

עוד יתפרש הפסוק על פי פשוטו, אחר שנדקדק דלא הוה ליה למימר רק והיו לאותיות ושנים ולהאיר על הארץ. ב', גם תיבת "על" הארץ מיותרים, דלא הוה ליה למימר רק ולהאיר, ומי לא ידע כי "על" הארץ הם מאירים, כי כל מעשה בראשית לצורך עולם הזה. ג', "ויהי" כן למה לי, כיון שנאמר אחר כך ויעש. והנראה על פי מ"ש לעיל בתיבת מאר"ת (ולא אורת), כי המ"ם הוא פעולת מ"ן, רצ"ל מן אורות עליונים ולא כל אורות, רק נובלת האור של מעלה (כ"ד פ"ז ה'). וגם מאר"ת, כי גם האור ההוא הוא בנרת"ק, עיין מ"ש לעיל. ומפרש הפסוק הזה למה באמת רק מהאורות ולא כל האורות, הלא מדרך הטוב להפיץ. וזה שמפרש יהו למאורות ברקיע השמים (ולא כל

האורות, כי הוא) להאיר על הארץ, ולא יוכלו הארציים המוגשמים לסבול אור גדול כזה ויתבטלו מציאותם, ובעבור זה גם האור הזה שהוא רק נובלת הוא בנרת"ק, וכן יהיה לעתיד כשיוציא השי" חמה מנרתיקה, יתלהטון הרשעים כי לא יוכלו לסבול, זולת הצדיקים אשר כבר נודרך חומרם כמלאכי רוח משרתי אש (עיין נדרים ה' ע"ב). ובה ידוקדק "ויהי" כן, שלא האירו למטה רק כפי כח התחתונים לקבל, להיות שדרשו חז"ל (שהשיר פ"ז ב"ב) בפסוק (שיר השירים ו') מי זאת הנשקפה כמו שחר וכר, מרמז לגאולתן של ישראל, מתחלה כמו שח"ר, ואחר כך יפה כלבנה וכר. והנה ארמזו לך פרפרת נאה, דהפסוק הזה של מארת, בנימטריא כל הפסוק "בא" הגואל "הנשקפה" כמו "שחר" יפה "כלבנה" ברה "כחמה" איומה "כנדגלות, כן יעשה ד' במהרה בימינו.

[והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי" כ"ן להיות הצלחת ישראל תלוי במאורות ונמשלו להם, כמו שאמרו רז"ל (שהשיר פ"ז ב"ב) על פסוק (שיר השירים ו') הנשקפה כמו "שחר" יפה כלבנה ברה כחמ"ה איומה כנדגלות, שאמרו רז"ל מתחלה כמו "שחר", ואחר כך יפה כלבנה, ואחר כך ברה כחמה, ואחר כך איומה כנדגלות. ולזה ר"ת וס"ת כל הפסוק, בנימטריא "והיו" שחר "לבנה" חמה "נדגלות. ויש לנו בזה הענין רמזים נכונים בזה השלחן אשר לפני יי' (יחזקאל מא כב), דהיינו "שחר" לבנה "חמה" נדגלות, ר"ת שלח"ן, שהוא הוא שלחנו של אדם שמכפר עליו (ברכות נ"ה ע"א), והבן. ונרמז בזה גם כן סעודות שבת עם התוספת שמקבלין קודם הכניסה, בסוד טועמיה חיים זכו (מוסף לשבת) טעימה בעלמא, והוא גם כן בכאן הנשקפה כמו שחר, שקיפה בעלמא כמציין מן החרכים, ואחר כך בסעודת ליל שבת יפה כלבנה, כנדע סעודתא דחקל תפוחין קדישין, ואחר כך וכר, והמ"י וידום. והנה ידוע (עיין ברכות ד ע"א) שכל ישראל מוכנים לנבואה, כנדע בסוד ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר וכר (שמות לג טו), רק שצריך להעלות ממדריגה למדריגה

האורות עליונים, צריכה להיות במחשבה ודיבור ומעשה דוקא, דוק והבן:

ועל פי פשוטו ניל ויעש. דהנה כל הנבראים יש להם גוף ונשמה, ואפילו המלאכים יש להם גוף רוחני שהם אור וכלי כנודע. והנה אנחנו לא נדע לכנות את הנשמה שלנו גם כן רק בשם אור. והנה הנשמה היא בבחינת דבור (ויהי האדם לנפש חיה נראשית ב' רוח ממלא), והגוף הוא בבחינת עשיה והנה בכריאת המאורות כיון שהם אורות, היינו סוברים שהם אורות לכד בלא כלי. על כן אמר הכתוב גם כן ויעש, להורות דגם בעשיה נפעלו להתהוות להם כלי, הבן הדבר:

(פז) ויעש אלקים אית שני וכו'. נראה אית לרבות כל הז' כוכבי לכת. ובוה יתכן "המאורות הגדולים ה' אחת מיותרת, היינו לרמוז החמשה כוכבי לכת חוץ החמה והלבנה, והם ש' צ' מ' נ' כ'. והנה תראה הגם שגם החמשה כוכבים מנהיגי עולם בזרוע עוזו ית'ש, עם כל זה אין מבואר בפירוש בריאתן רק החמה והלבנה, כי לצורך משפטי התורה אין מן הצורך לידע רק תקופות החמה ומולדת הלבנה, וענייני שאר כוכבי לכת הגם שהחכמות הנראות בהם, הם עניינים גדולים וחכמות נפלאות (מה רבו מעשיך ד'), אינם בכלל משפטי התורה התבונן בוה, הגם שמצוה להתעסק לידע גבורותיו ית'ש, אבל אין לבלות עיקר הזמן רק בתורה:

והנה לפי הניל יוצדק גם כן על פי פשוטו שני המאורות הגדולים, הגם שגדול וקטן שם הוא. וגם אמרו שני, וכי חושבנא אתא לאשמעינן. אך הוא להורות הגם דשבעה הם, עם כל זה אלו השנים הם גדולים במעלתן, דמשפטי התורה תלוי בהם. ומעתה תתבונן שאין לך גדלות בשום חכמה רק בחכמת התורה, וחזו לא לחלוק על דברי רבותינו באתי שקיבלו בחכמתם דתחילה בראם השי' בגדלות בשוה, ומחמת קיטרוג הלבנה נתקמנה (עין חלקי סי' ע"ב), רק אף על פי כן לפי פשוטו טוב לפרש הדברים כנל:

עד שתשרה עליו הנבואה ורוח הקודש, כמבואר בכתבי האר"י ז"ל הכנות הרוח הקודש, ותחלת הכנותו בתשובה שלימה לפני יוצר בראשית ותיקון מעשיו לעבודתו, נקרא בחינת השקפה עיונא בעלמא, ואחר כך יתעלה לבחינת יפה כלבנה, כי יהיה בסוד מיין נוקבין והבן, ואחר כך וכו', עד שיגיע למדרגת איומה כנגלות, אזי תשרה עליו הרוח הקודש והנבואה גם כן בעיתות הנבואה. וזהו שנקרא שם השליח מאת השם נביא, רית 'נשקפה יברה יפה 'איומה, ואייה נדבר מזה עוד כמה דברים:

כל הפסוק בגימטריא הוי"ה הטר"ב, (הוא המאור הגדול שגם בקטנותו ר"ל הסתר פנים ח"ו, הוא טוב, כי שם הוי"ה במספר קטן עולה טר"ב, בסוד הודו ליי כי טר"ב [תהלים קז א]):

הנשקפה כמו שחיר יפיה כלבניה בריה כחמ"ה איומ"ה כנגדלרת (שיר השירים ו' א), רמוז למדרגות השם אד"ני מדרגות מדרגות יש, כי הוא התעלות כנסת ישראל מתחתית לעליות, עד כי יקרב מועד ויגיע זמן ותהיה עמרת בעלה כנודע. וכבר ידעת כי חמה ולבנה שבעולם העשיה הלזה מרמזים למדרגות הללו, על כן נרמז זה פה והבן, והשם הטוב יכפר בעדנן. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

ויעש אלקים כו'. זכר תזכור את אשר כתבנו בפסוק (בראשית א' ז) ויעש אלקים את הרקיע, נאמרה בכריאת השמים מחשבה היינו בראשית בחוכמתא, דיבור ויאמר אלקים יהי רקיע, עשיה ויעש אלקים את הרקיע להורות דעבודתנו לפעול בשמים צריכה להיות במחשבה דיבור ומעשה, (כי מחשבה מאמר ראשון בראשית, כי את השמים לרבות צבאיהם [ביד פ"א י"ד], עיין בספרנו דרך פקודיך) כן הוא הענין בכאן אצל המאורות, הנה המאורות מרמזים לאורות עליונים נעשו במחשבה ודיבור ומעשה, כי מחשבה ממאמר ראשון בראשית, כי את השמים לרבות צבאיהם. וכאן ויאמר ויעש, רמו לעבודת האדם לצורך

את המאור הגדול. י"ל לרבות י"ב מזלות, ואת המאור הקטן כו' ואת הכוכבים:

יש לתמוה מפני מה לא נזכר בתורה במעשה בראשית שם המאורות שמי"ש יר"ח חמ"ה לבני"ה חר"ם סה"ר, כמו שזכר שמותם בכל תנ"ך, ודוחק לומר שהאדם קרא להם שמות, דהרי לא נאמר רק ויקרא אדם שמות לכל הבהמה וכו' ולכל רומש על הארץ כו' (בראשית ב ט), מה שאין כן השמימיים אינם נזכרים שיהיו נקראים בשמות על ידי האדם. (והנה תראה בסודי רזי בריות המים אינם מקבלים טומאה [כלים פ"ו מי"ג], כי האדם לא קרא להם שמות, והנה מהיכן נדע שהאדם לא קרא להן שמות, על כרחך מדאינו מבואר בכתוב), וצריך לומר לפי זה דכל אלו השמות אינם שמות עצמיים, הנה המאור הגדול יש לו ג' שמות שמי"ש חמ"ה חר"ם, שמי"ש נקרא על שם אדמימות למי חכלילות עינים במדרש רבה (ויק"ר פ"ב א') למאן שמישין דעיינין, ערוך חמ"ה על שם חמימרת. חר"ם על שם חרת"א דאושכפי (שבת ק"ד ע"ב), הוא מראה שחור, והוא לדעתי על דרך שקורין ליפה כר"ש, כמו כן קורין חר"ם לשון שחרית, ואל תתמה על ההתחלפות התייז בסמך כשהתייז רפויה. וג' שמות יש למאור הקטן, ג"ל גם כן לבני"ה לשון לבנונית, על דרך שקורין לעיור סגי נהור, דבאמת בעצם אין לה לבנונית שחורה אני ונאווה. יר"ח על שם עיבור החדשים, עיין בערוך. סה"ר על שם העיגול, היה יושב בדיר או בסה"ר (עירובין מ"א ע"ב), ואם כן כל אלו השמות אינם שמות עצמיים, ובכל מקום שנמצא בדברי הנבואה איזה שם מאלו השמות, מן הצורך להתבונן למה כינתה הנבואה להמאור דוקא בשם זה הבן הדבר, אבל שמות העצמיים להם מאור הקטן ומאור הגדול. וכזה תתבונן מה שדרשו חז"ל (חולין ט' ע"ב) בפיוס הלבנה, צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן (עמ"ס ז ט), דוד הוא הקטן (שמואל א' ז ט), דייקו זה מדלא קרא השיי להמאורות בשמות האחרים הנזכרים בתנ"ך. ואומר עוד על פי מה דאיתא במדרש כונן, דאמרה הלבנה לפני הקב"ה רבשיע בשביל דבר

אחד שאמרתי לפניך נעשיתי כל כך, א"ל עתיד אני להחזיר אותך כאור החמה וכו', א"ל רבשיע אור החמה מה תהא עליה, א"ל עדיין את מקטרת אותה, חייך שיהא אורה שבעתיים, עכ"ל. ונראה דדרשו זה בקבלתם, מדלא נקרא להם שם אחר רק מאור הגדול וקטן, להורות זה שמם עצמיים קטן וגדול, שם הוא גם לעתיד במהרה בימינו: ס"ת כל הפסוק, בנימטריא ילימות "המשיח" בן דוד יהי "אור" והלבנה "כאור" החמה יהיה "שבעתיים" אור "שבעת" הימים עם הכולל, להורות על כללות המאורות יחד במהרה בימינו:

מסרה גדלים ג' חסרים בתורה וי"ז ההמשך, א' דין, ב' התנינים בפסוק כ"א, ג' והמופתים הגדליים ההם דברים כ"ט ב', (מבין חידות). הנה בכאן חסר גדלים, להורות שנחסר גדולתן שנתמעטה הלבנה (חולין ט' ע"ב), וכן בתנינים שהרג את הנקבה וצינן את הזכר (כ"ב ע"ד ע"ב), וכן לשם במופתי מצרים הנה עדיין לא הספיקו המופתים הגדולים שיכירו כל יושבי תבל כי אין מלבדו, כי לא היה עדיין זמן סהרות כל יושבי תבל, עד לעתיד במהרה בימינו ונתתי מופתים בשמים ובארץ (יזאל ג ט), על כן לעתיד יהיה סיפור שיעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים מפל, כנדוע (ברכות י"ב ע"ב):

א"ת המאור לית, וא"ת המאור לית, (השמימו בעל מבין חידות). ויש לרמוז להורות דהשיי בראם באופן זה אשר לפעמים לית מאוריהם דהיינו בליקויים, בכדי לידע אשר גבוה מעל גובה שומר, בעת אשר רצה יסירם ממשלתם, וכן יסד הרדב"ז בכתר מלכות שלו: לממשלת ג'. לא ידעתי פירושו, וגם המבין חידות השמימו:

[ועש אלקים א"ת וכו' וא"ת המאור הקטן וכו' וא"ת הכוכבים. להבין האתי"ן לרבות. וגם על פי פשט הכתוב להבין אומרו מאורות הגדולים, ואחר כך גדיל וקטין שם הוא, (ומאמר רז"ל חכמי האמת ידוע אשר קבלו ברוח קדשם ומיניה לא תזוע, ואף על פי כן רשות לדרוש בזה והתורה

וחבן. וס'ת כל הפסוק, בנימטריא לימ'ת המשיח
ב'ן ד'רד יהיה אר'ר הלבנה כאר'ר החמ'ה ואר'ר
החמ'ה יהיה שבעתי'ם כאר'ר שבע'ת הימ'ים עם
הכולל, לתורות על כללות המאורות יחד במהרה
בימינו. וגם הר'ת בנימטריא 'במשיח 'בן 'דוד:

(י) ברקיע השמים להאיר על הארץ, ר'ת וס'ת
בנימטריא ב' פעמים ש'ם, הוא שר'י
הוי"ה צמצום והתפשטות לכל אחד מהאורות כפי
כח התחתונים לסבול, כמ"ש לעיל:

(יח) החשך וירא אלקים כי טוב, ס'ת א'ך
ב'ים. ר"ל בים שמשו אור וחושך
יחד, ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (שמות י'
ט), עי'ן בזהר הק' (ח"א י"ב ע"א) על פסוק (דברים ד'
לט) וידעת היום, (ר"ל שתדע ענין היום שלי'ת יום
בלא לילה ולית לילה בלא יום), והשבות אל לבבך
כי יי הוא האלקים (הכל אחדות אחד), ר'ת וס'ת
הפסוק ביי הוא האלקים, והבן. (עד כאן מועתק
מן ספר דרך עדותיך):

(יז) ויתן אותם. לא אמר וישם אותם כמ"ש באדם
וישם שם את האדם וכו' (בראשית ב' ח),
ואמר וית'ן לשון מתנה. שהמאורות ניתנו בתורת
מתנה, להיות אי אפשר לעולם שיהיה בזולת
המאורות, ובאם לא היה נתנו בתורת מתנה, הנה
כשהיו בני העולם חייבים, היה מתחייב שיוסרו
המאורות ויתבטל קיום העולם. לזה נתן אותם
הש"י בתורת מתנה, ונתן בעין יפה הוא נתן (כ"ב
נ"ג ע"א), וזהו שיסדו (ברכת יצו אה) המאיר לארץ
ולדרי'ם עליה ברחמים, כי ברחמים הוא מאיר
לארץ ולדרי'ם עליה אפילו שאינו ראוי, ועי'ן
במדרש פרשת בחוקתי (ויק'ד פ"ה ח') ג' דברים
ניתנו במתנה, מאורות, לוחות, גשמים:

ויתן אותם אלקים ברקיע השמים כו'. הנה
בתחילה אמר ויעש אלקים וכו' (בראשית א'
טו), ואחר כך ויתן אותם, ולא אמר בקיצור ויעש
אלקים ברקיע השמים את שני המאורות כו'. אך
הוא שבראם בפני עצמם, ואחר כך תלאם ברקיע
השמים, ולא נבראו תיכף ברקיע השמים, להורות

כפטיש יפוצץ סלע). ויראה לי על פי מה דידוע
דחמה ולבנה בעולם הזה, הם סרמזים לבחינת
ועיד ונוקב' באצילות הקודש, ונשתלשלו הדברים
מעולם ועד עולם שמי'ש ויר'ח חמ'ה ולבנה חר'ם
וסה'ר ידוע למשכילים. ולפי זה יש לפרש ויעש
אלקים א'ת, (ר"ל ע'ם) שני המאורות הגדולים,
(ר"ל ועיד ונוקב' שבעולם הנאצלים נקראים שניהם
גדולים והבן), את המאור הגדול ואת המאור הקטן
שבעולם הזה, ר"ל על ידי השתלשלות מעולם
העליון (בסוד אור הלבנה כאור החמה וישעיה ל' כו',
עמ'ר'ת תפאר'ת ביד ה' נשם סב ג), נברא בעולם
הזה מאור גדול וקטן, והבן. או יאמר שכל הפסוק
מדבר מעולם העליון כנדוע בכל מעשה בראשית,
והוא על פי מ"ש בזהר הק' (ח"ב ק"ה ע"ב) אית
מלאכין דקוב'ה, ואית מלאכין דשכינתא, בסוד
ומקבלין דין מן דין (עי'ן תקו"ז מד פ"ב ע"ב). ולזה
ירצה בכאן ויעש אלקים, (ר"ל שעשה המאציל
אלקים, הם המלאכים הנקראים גם כן אלקים
(וחד ח"א ט' ע"ב), ואל תתמה על החפץ שלפי
זה נעשה ח"ו מן קודש חול, כי באמת קדיש
הוא לעלם ולעלמי עלמ'א, ואין מקרא יוצא מידי
פשוטו, ואף על פי כן רשות נתונה לכל ישראל
לדרוש ולחקור ברמזיות התורה), א'ת (ר"ל ע'ם)
שני המאורות הגדולים (ר"ל ועיד ונוקב'), על ידי
חיחוד של המאורות נתהוו המלאכים וחדתי'ן נבופ
לצפרי'ן כנדוע), א'ת המאור הגדול לממשלת היום
ר"ל מלאכין דקוב'ה, ואת המאור הקטן לממשלת
הלילה המלאכין דשכינתא, והבן כי יראתי בפצותי
פי להרחיב הדיבור, רק בין והתבונן הרמזיות
אשר נרמז, מתחלה מפרש מציאותם על החיבור
הקדוש, ואחר כך מפרש כל אחד בפני עצמו
מציאותם, ודבר עמוק הוא. וא'ת הכוכבים, יפרש
לפי זה על נשמות ישראל שנמשלו לכוכבים (כמ"ד
פ"ב י"ג), שנתהוו מהזיווג העליון הקדוש, והבן על
פי מה שנודע מציאת המלאכים מבחינת נשיקין
ודביקות רוחא ברוחא, על כן מפרש הפסוק כל
מציאות בפני עצמו, מה שאין כן נשמות ישראל
מבחינת הזיווג הנגמור, על כן נקראים העמוסים
מני בסן (ישעיה מו' ג), על כן כולל מציאותם יחד,

קודם המיעוט תנה תלכנה היתה גם כן מאירה כחמה, ולא היה רק יום ולילה אבל לא אור וחשך, וכעת נתחדש דבר חדש אור וחשך. או באפשר יתפרש על ב' המאורות שמושלים ביום ובלילה, לפי ענין המדינות והאקלימים שהם בזמן אחד יום ולילה, יום בזה האקלים, ולילה בזה האקלים כנדוע לתוכניים. והנה לפי מ"ש בענין מה שדקדקו כיון שהימים והלילות אינם שוין תחת הזמן, כפי איזה מקום הוא השינויים במאורות העליונים (עיין מ"ש לעיל). וכפי מה שתירצו דהעיקר הוא כפי הזמן שבארץ ישראל, אם כן בארץ ישראל ירם ולילה האמיתים, מה שאין כן בשאר האקלימים אין האורות מבדילין בין יום ולילה, רק בין האור והחשך. וז"ש ולמשול ביום ובלילה ולהבדיל בין האור והחשך:

מסרה ולמשל. לית חסר, (השמים בעל מבין חידות). על פי מ"ש בדברי יונתן רמיות המסורה ענין השליטה היא, כי מיהרא לית לה סגרמיה כלום וחסר מאורה, והשמש משפיע בה, זה נקרא ממשלה, כענין והוא ימשל בך (בראשית ג טז) כמ"ש לעיל. ובלילה ח' מנויים במס"ג, מבין חידות:

(יט) ויהי ערב כו' ויהי בקר יום רביעי. עיין מ"ש לעיל בפסוק א', ותבין מ"ש רביעי בשני יודיין, להורות שאין כאן שינוי רצון, הגם שמתחלה נבראו שני המאורות הגדולים, ואחר כך נשתנו להיות גדול וקטן, עם כל זה אין כאן שינוי רצון, רק כך היה בחכמה ובמחשבה קדומה להיות בראשית הבריאה ולבסוף באופן אחר. על כן נאמר בזה אחר כך גם כן וירא אלקים כי טוב, ואין כאן שינוי רצון, עיין מ"ש לעיל: בכאן פתוחה כצ"ל, עיין מ"ש לעיל: תיבת הפרשה מנין חד"ם, אותיותיו רחמים:

[ס"ת הפסוק, בנימטריא עריב בנימטריא הוי"ה אלקיים בריבוע, להורות האחדות הנמור בכל הבחינות, והבן. על כן צריך לחבר ירם ולילה בתורה שבכת"ב ובעל פיה, על כן ר"ת גם כן

מ"ש לעיל שצ"ק בריאתם לצורך התחתונים, ואילו נבראו תיכף ברקיע השמים, היה במשמע שהם לצורך השמימיים, על כן נבראו בפני עצמם, ואחר כך תלאם השיי בשמים שהם גבוהים בכדי להאיר על הארץ, מזה ישפטו המאורות שהם נתונים תחת ציווי הצדיקים אשר בארץ, כענין שמש בנגעון דום (יהושע י יב). ולפי זה שיעור הכתוב ויתן את"ם אלקים ברקיע השמים, (ר"ל מה שנתנם אלקים ברקיע השמים, אינו בעבור שהוא לצורך השמימיים, רק) להאיר על הארץ, על כן ניתנו במקום גבוה להאיר כל פאת חלקי הישוב, ואם כן כיון שנבראו לצורכי הארציים הם סרים למשמעתם. וזה שיש לפרש הפסוק (תהלים קד טז) שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בברכת יוצר אור, מה רבו מעשיך ד', היינו מה שנראה מעשיך ד' רבים, היינו יתור מעשים שהיית יכול כביכול לעשות עשיית המאורות ותלייתן בבת אחת, והנה עשית כביכול מעשים רבים שכראת אותם בפני עצמם, ואחר כך תלית אותם ברקיע, ולמה כזאת הוא כי כולם בחכמה עשית, (כי) מלאה הארץ קנייך, היינו כל קנייך מלאה הארץ שכראתו לצורך הארץ, על כן לא בראת אותם בשמים, נ"ל:

יש להתבונן עוד ויתן אות"ם. ויתג"ם מיבעיא ליה, מאי אותם. אך הוא לפי מ"ש דאינם מאירים על הארץ רק כפי כחם לסבול, על כן נקראים מאורית ולא אורית, וכמ"ש (כ"ד פ"ו ו) דהחמה מאירה דרך נתיק. וזהו מדוקדק ויתן אות"ם כפי מה שהם בכח אורם, נתנם ברקיע השמים להאיר על הארץ, ועל הארץ הוא הארתם רק כפי שיוכלו התחתונים לסבול ההארה:

(יח) ולמשול ביום ובלילה. הנראה לפרש על תלכנה, דהנה במאמר יהי מאורית נאמר להבדיל בין היום כו', וכאן למשול. הוא הנדרש לרז"ל (חל"ץ פ"י ע"ב) שפיים הקב"ה בזה את תלכנה אחר מעושה, שתהיה מושלת ביום ובלילה, על כן שינה לשונו אחר כך בכאן מיום ולילה לאור וחושך, להורות כי הממשלה הנאמרת בכאן, אין הכוונה על האור כי שרנא בפייהרא הוא, וגם כן

ועוף יעופף על הארץ וכו'. אומרו ועוף יעופף בלתי הזכרת שום יציאה בריאה וצשיה כאלו נעשה מעצמו. וגם על הארץ על פני רקיע אינו מובן. ויוצדק מאוד לפי קבלת חז"ל (עיינו ב"ח ע"א) שהעופות מן הרקק נבראו. ולפי זה הכי קאמר ישרצו המים (בימים) שרץ נפש חיה, וגם כן ישרצו עוף אשר יעופף, (והוא"ו של ועוף קאי על ישרצו דלעיל), רק אינו דומה השרצת נפש חיה הנ"ל להשרצת העוף, כי השרצת העוף יהיה מן המים שעל הארץ, היינו המעורב מן הארץ היינו הרקק, והיכן יעופפו על פני רקיע השמים. או באפשר על פני רקיע השמים קאי אהמ"ם, רצ"ל המים שעל פני רקיע השמים, רצ"ל תחת השמים הרואים את פני השמים, מה שאין כן המים בימים. או יאמר אריתו הארץ, דהיינו הרקק שעל פני רקיע השמים דוקא מהם יבראו, כי על ידי זה יהיה מקום שתחתם בארץ שתחת השמים, ושלא בזה הרקק שתחת המים ביסוד הארץ, ומזה לסוד רז"ל (חולץ כ"ז ע"ב) שעופות די להם בשחימת סימן אחד כנודע:

נברא חולין דף כ"ז ע"ב דרש עובד נלילאה, בהמה שנבראת מן היבשה הוכשרה בשני סימנים, דנים שנבראו מן המים הכשירין בולא כלום, עוף שנברא מן הרקק הכשירו בסימן אחד, א"ר שמואל קפוטקא תדע שהרי עופות יש להן קשקשת ברנליהן כדנים, עד כאן. ומן הראוי להתבונן מה יתן ומה יוסיף לענין מצות שחיטה יסוד המים או יסוד העפר, עיין בסידור קול יעקב מה שכתב בזה על דרך הקבלה. והנה לדעת המקובלים הקודמים ראה זה מצאתי בספר הקנה הקדוש, דני הים משמיטה שעברה (היא היה שמיטת החסד), ובריות היבשה הם מצאת השמיטה העומדים וכנבורתם וכו'. עוד שם דגים הם משמיטה שעברה אין להם דין מזו השמיטה וכו', אם יעלה ליבשה ימותו כי אינם מעורבים בדין, (ונ"ל שרצ"ל על כן חיות הדגים דוקא במ"ם המורים על החסיד שהוא בחינת שמיטה שעברה, ולפי זה יעפר יארץ מורה על השמיטה הלזו שמיטת הנבורה), וראה בני אם

נימפריא המספר הנ"ל, וניתוסף מנין כ"ב אותיות התורה. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(ב) ויאמר אלקים ישרצו המים שרץ נפש חיה. לכאורה תיבת שרץ מיותר. ואפשר הוא להורות שיצאו למיניהם היינו כל שרץ לבדו, על כן שוב לא נאמר למיניהם בציווי רק בבריאה. ואפשר לומר לפי זה על כן שינה הוא ית"ש לומר בכאן לשון שרץ ולא למיניהם בצמחי האדמה, דהנה בצמחי האדמה הנה הציווי עליהם רק בזמן ההוא בשעת הבריאה, מה שאין כן בזמן ההוא והלאה הנה המה נזרעים על ידי האדם, ואין להם תנועת הרחישה בעצמם לילך לשאינו מינם. מה שאין כן נפש המתנועעת, הנה ברצונם יוכלו לילך לשאינו מינם, הנה הציווי עליהם כל ימי עולם לבל ישרצו וילכו לשאינו מינם, על כן נתחייבו כולם בדור המבול שעברו מאמר פיו ית"ש (עין כ"ז פ"ח ח'), ויתבאר עוד להלן מה שני"ל בבריות המים:

וידעה עוד ביתור תיבת שרץ. על פי מה שאמר רז"ל (פסחדין ל"ח ע"א) למה נברא אדם בששי, שאם יתנאה אומרים לו יתוש קדמך במעשה בראשית. והנה לכאורה הדשאים והעשבים יותר מוקדמים, הוה ליה למימר עשיב קדמך במעשה בראשית. אך להיות שאין אומרים לו דבר שאינו נכנס עמו בסוג אחד דהיינו מהדומם והצומח, רק מהבעלי חיים שיש להם יוחס התנועה והשריצה ממקום למקום, אומרים זה לאדם מה חשיבתך שיש לך נפש המתנועעת, הנה יתוש קדמך שיש לה גם כן נפש המתנועעת ממקום למקום לכל אשר יחפוץ. וזה שרמו הכתוב ישרצו המים שרץ נפש חיה, רצ"ל ישרצו המים מציאת כזה, אשר השרץ יהיה לו גם כן נפש חיה משותף בנפשו המתנועעת עם האדם, ותהיה סגולה להסיר מכשול לב העקוב מן האדם לכל יתנאה:

נפש חיה. היה די לשיאמר שרץ נפש, ומדקאמר חיה, מזה נדע דגם לדומם וצומח יש נפש רק שאינה חיה, וכאן נחדש בריאת נפש חיה שיש בה חיות להתנועע ולהרניש:

ר"ת כל הפסוק, בנימפריא ובאליף החמישי יסבליו דיניי חבליי משיית. כי כבר ידעת ששת ימי בראשית נגד שיתא אלפי שנין דהוי עלמא (סנהדרין צ"ז ע"א), ויום החמישי נגד אלף החמישי, והבן. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

(כא) ויברא אלקים את התנינים. הנה נצטוו המים להשריץ, ואם כן למה שוב נאמר ויברא אלקים, הוה ליה למימר וישרצו המים או ויוציאו. ויוצדק הדבר לפי דרשת חז"ל (ביב ע"ד ע"ב) שקיבלו שהוא לזיתן ובת זונת המוכנים למעודת הצדיקים לעתיד, הנה להיות אלו הברואים נבראו למעודת מצוה אל הצדיקים, מועמיה חיים זכו ליום שכולו שבת, וכביכול הכנה למעודת שבת מצוה בו יותר מבשלוחו, כי הא דר"ז מלח שיבטא וכו' (שבת ק"ט ע"א), על כן כביכול עשה השיי בעצמו ולא על ידי שליחות המים. ואמר לשון ויברא ולא ויעיש ולא ויציר, הנה ידוע לשון בריא"ה יצירה עשייה לשבר את האוון כביכול בריא"ה עשייה (ניל שציל יצירה), מחשבה דיברר. והנה דרשו רז"ל (ביב ע"ד ע"ב) תנינן חסר כתיב, שראה כביכול שאין העולם מתקיים והרג את הנקבה. והנה חלילה לומר שינוי רצון, רק כך עלה במחשבה הקדומה שיברא גם את הנקיבה ויהרגנה וימלחנה לעתיד לבא, בעבריר זה כתיב ויברא שהיא בחינת מחשבה, זה מה שניל:

וי"ל עוד אומרו ויברא. שמורה על דקות ורוחניות יותר מן עשייה יצירה, להיותן מוכנים למעודה העתידה שיצאו אז כל הצדיקים מן גשמיות לרוחניות, והמעודה הזאת תהיה ממוצע בין גשמיות לרוחניות, על כן נאמר בהם לשון בריא"ה, כמו בשמים ובארץ בראשית ברא (בראשית א א). ולזה תמצא כמו בבריאת שמים וארץ גרמו בריית שם הדעת אהו"ת, רית אית השמים ואית הארץ, ונקרא גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא, כמו כן בכאן אית התנינים הגדולים ואית, גם כן רית זה השם גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא,

יש לה קנייה או ושי"ט, בעבור מן השמימה שבאו לא היה להם אכילה ושתייה, אלא חיים וקיימים מזיו העליונה כענין המלאכים בוו השמימה, עכ"ל. ולפי זה צריכין לומר בעופות שנבראו מן הרקק, הנה יש בהם מכח המים ומכח העפר, יש בהם איזה הארה משמימה שעברה ומשמימה זו, ועל כן הכשירן בסומן אחד, ועדיין אנו צריכין למודעי כי כבר נודע לך שענין השמימות לא נתבאר לנו בכתבי מרן האר"י ז"ל, עיין בליקופי תורה פרשת קדושים:

[ישרצו המים שר"ץ נפש חיה. לכאורה תיבת שר"ץ אך למותר. ואפשר הוא להורות שיצאו למיניהם כל שרץ לבדו, על כן שוב לא נאמר בציווי למיניהם רק בבריאה:

ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים. אומרו ועוף יעופף בלתי הזכרת בריאה ועשייה אינו מוכן וגם ע"ל הארץ ע"ל פני רקיע הוא בלתי מוכן. ויוצדק מאוד על פי קבלת רז"ל (עיהובין כ"ה ע"א) שהעופות מן הרקק נבראו, ולפי זה הכי קאמר ישרצו המים (בימים) נפש חיה, וגם כן ישרצו ערף יעופף, (והוי"ו של וערף קאי אדלעיל אישרצו והבן), רק אינו דומה השרצת נפש חיה להשרצת העוף, כי השרצת העוף ישרצו המים שעל הארץ, ר"ל המעורבים עם הארץ היינו הרקק, והיכן יעופפו על פני רקיע השמים. או באפשר על פני רקיע השמים קאי אהמים, ר"ל המים שעל פני רקיע השמים ר"ל תחת השמים, ר"ל המים הרואים את פני השמים ישרצו כל הניל, מה שאין כן מים שבתהום. או יאמר אותו הארץ, דהיינו הרקק שעל פני רקיע השמים, דוקא מהם יבראו, כי על ידי זה יהיה מקום תחנותם בארץ שתחת השמים, ושלל בזה הרקק שתחת המים ביסוד הארץ, והוא הנכון יותר לדעת:

ס"ת בנימפריא צריה להדגיה עבריר יוגיה הנביא להקיא"ו בזמן. על דרך שאמרו רז"ל (ביב פ"ה ה) שהתנה עם הדג שיקיא את יונה, והכל גרמו בתורתנו הקדושה:

מיני דגים, אבל לא לפסוק הלכה באתי, רק כתבתי מה שניל:

פרפרת נאה, ס'ת כל הפסוק, בנימסריא ז'ה "הלוייתן" והבת "זוג" מתוקן "לצדיקים" "לעתיד" לסעודה (כ"ב ע"ה ע"א). ר"ת כל הפסוק בנימסריא "אז" "אמר" "דוד" "לי" "נאה" "לברך" עם הכולל (פסחים ק"ט ע"ב), לכוללו עם אבהן קדמאה להיות המרכבה שלימה. וגם כן בנימסריא "ברכת", בסוד "ברכת ד" הוא תעשיר (משלי י כב), על כן היה ברכה דדגים ביום זה.

מסורה התנינם. ג' חסרים י' תנינא, י' הרבים בלישנא, כי כן הוא מנהג ב' חרוקים רצופים, תחמר י' הרבים על הרוב. והשלשה הם א' דין. ב' לתנינם שמות ז' י"ב. ג' חמת לתנינם דברים ל"ב ל"ג, (מבין חידות). נראה רמזות המסורה, הנה התנינם הם לוייתן ובת זוגו העתידיים ומוכנים לסעודה (כ"ב ע"ה ע"א), הנה כתב הרמ"ע שהשקדים של מטה אהרן (במדבר יז כג), הם יהיו למאכל פירות בסעודה זו, על כן נכתב אצל מטה אהרן ויהיו לתנינם, היינו בעת אשר יהיו התנינם למאכל. ועוד אמרו (במ"ד פ"ג ב') מוכן לסעודה זו יין המשומר בענביו, הנה נרמז לתנינם יינם:

הרמשת ג' חסר. השמיט בעל מבין חידות: שרצו לי"ת, (גם זה השמיט): לפיניהם לי"ת, (גם זה השמיט): "כל עוף ב', (גם זה השמיט): א' דין, ואידך כל עוף מהור תאכלו (דברים יז כ), רמז לאוונות דרבה בר בר חנה (כ"ב ע"ג ע"ב):

משנה ריש פ"ג דגדה (כ"א ע"א) המפלת מין בהמה חיה ועוף בין טמאין בין טהורין, אם זכר תשב לזכר, ואם זכר דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו וולד. ובגמרא שם (דף כ"ב ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל מאי מעמא דרבי מאיר, הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, (פירש רש"י שכתוב [במאשה ב יט] ויצר ד' אלקים כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם זכר, וכתוב באדם [שם שט ז] ויצר י' אלקים את האדם עפר מן

להיות זאת הסעודה תהיה ממוצעת בין אר"ץ ושמים, היינו בין נשמיות לרוחניות וכמ"ש הרמ"ע במאמרי שבתות, ואם כן יש באותו הסעודה מעייני שמימיות ועייני ארציות, כענין כל דבר ממוצע שיש לו טבע ב' הקצוות. וזהו לדעתי שם לוייתן לשון חיבור, ותתרכה אז הידיעה במלכות שמים, על כן לוייתן בנימסריא מלכ"ת, על כן שם הדעת נרמז בכאן:

לא נאמר למיניהם אצל התנינים, כי אינם פריין ורביין, כי הרג את הנקיבה וצינן את הזכר כמו שאמרו ר"ל (כ"ב ע"ד ע"ב):

ואת כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים. הנה לכאורה אשר שרצו המים מיותר. אבל לפי הנ"ל יתכן דהנה התנינים היינו לוייתן, קיים השיי מצוה בו יותר מבשלוחו (קידושין מ"א ע"א), הנה הוצרך באלו שוב אשר שרצו המים:

את כל וכו'. מן הצורך להתבונן ריבויי האתיין ותיבת כ"ל:

אשר שרצו המים למיניהם ואת כל עוף כנף למינהו. הנה במיני המים נאמר למיניהם, ובעופות למינהו. נ"ל שבריות המים לא נצטוו לידבק דוקא כל אחד במין שלו, רק כל מין דגים אחד הוא, (ומה שדקדקנו לעיל בתיבת שרצו שיוורה באפשר על ככה, נוכל לומר שנצטוו רק שלא ידבקו בבריות היבשה כאשר יודמן להם במים). ובזה ידוקדק לנו גם כן אומרו אשר שרצו המים למיניהם, להורות דשרצו המים למיניהם רבים ולא כל מין ביחוד, וכעין סייעתא מדברי ר"ל (כ"ב ע"ד ע"ב) שאני דגים דפרצו וכו'. ובזה יונח לנו מה דדגים לא נעגשו במכול (קידושין י"ג ע"א), כי לא נצטוו לידבק במינם דוקא, ובריות היבשה לא שכיח כל כך במים, וליבשה אין לבריות המים כח לכוא. ובאם יהיה האמת כך, הנה יהיה בזה נפקא מינה לדינא, דלפי זה יהיה מותר בבריות הים להרכיב מין בשאינו מינו, וכעין דמדומי ראייה לזה בגמרא מכלאים דהנהגה, בע"י בגמרא (כ"ג ע"ה ע"א) הנהיג בעיזא ושיבוטא, ולא בעי בהרכבה דשני

מבריאה, וזה לכאורה מן התימה כיון דלא היה לו קבלה אי אפשר לו ללמוד. והנראה דהנה רב יהודה אמר שמואל לא אמר מאי מעמא דרבי מאיר, דנין יצירה מיצירה נאמר בבהמות יצירה וכו', רק אמר מאי מעמא דרבי מאיר הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, ונראה הכוונה להיות דכל הפסוק דויצר י' אלקים כל חיות וכו' ויבא אל האדם וכו' מיותר, דהרי נאמר אחר כך ויקרא האדם שמות לכל הבהמה וכו'. אך הוא להורות גזירה שוה מפורשת בתורה, והכי קאמר ויצר י' אלקים כל חית וכו', רצ"ל הכתיב בהן ויצר בכדי ויבא אל האדם, עשה זה בכדי שיביאם בגזירה שוה אל האדם. ולפי זה מקשה שפיר כיון דחזינן דהכתיב השיי ויצר אצל הבהמות, בכדי שיהיו דומות אל האדם בענין הדין הנ"ל, הנה (למה) לא הזכיר את התנינים, שכבר הם דומות בתיבת 'ויברא, אם כן המפלת כמין תנין תהיה טמאה, ואין זה דומה לגזירה שוה אחרת שאין אדם דן אותה מעצמו, דהכא הרי הוא מפורשת שהכתוב מבאר אותם הברואים שלא היו עוד בדומה עם האדם, הכתיב בהן השיי ויצר כדי שיהיו דומות, משמע מכל שכן אינך שכבר דומות. ומשני דאדרבה כונת הכתוב מדשנה לכתוב וייצר ולא ויברא, להראות שלא תבא אל האדם לגזירה שוה, רק וייצר וכו' ויבא אל האדם, ופריך אפשר וייצר לגופיה ויברא לאפנויי, והכי קאמר וייצר י' אלקים, בכדי שיהיה ויברא פני ויבא אל האדם, ומשני אינו מופנה מב' צדדין, ואתה תבין כי קצרת:

גברא בתרא (וי' צ"ד ע"ג) ויברא אלקים את התנינים הגדולים, הכא תרגמו ארזילי דימא. (לפי דעה זו יש להתבונן מפני מה נכתב בהו ויברא אלקים, ולא סני בשריצת המים. ואפשר דגם התרגום הלז ס"ל דקאי על ליתן, רק שהתרגום הלז מתרגם עליהם ארזילי דימא, וס"ל דהליתן הוא נגד הראם שיש ביבשה ישנו בים נגדו ליתן, רבי יוחנן אמר זה ליתן נחש בריח, וליתן נחש עקלתון, שנאמר (ישעיה כ"א) ביום ההוא יפקוד ד' וכו', (דייקא מסיפא דקרא והרג את

האדמה. ורבנן לית להו גזירה שוה), אלא מעתה המפלת דמות תנין, תהא אמו טמאה לידה הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, שנאמר ויברא אלקים את התנינים הגדולים, (הוה מצי למנקט דגים טמא, דבקרא דויברא את התנינים, כתיב נמי כל נפש חיה הרומשת אשר שרצו המים, אלא נקט תנין לפי שהוא סמוך לויברא, עכ"ל (התוספות שם ד"ה המפלת). לכאורה דבריהם תמוהים דאי קפדינן דוקא למאי דסמוך, אם כן גם המפלת כמין עוף, לא תהיה טמאה דאינו סמוך לויצר, אלא על כרחך דלא קפדינן אדסמוך. ונראה על פי מ"ש לעיל בפסוק, דמשום הכי סיים "אשר שרצו המים, להורות דויברא לא קאי רק אתנינים וכמ"ש לעיל בטעם, מה שאין כן אלו האחרים, שרצו המים כמאמר פיו ית"ש שאמר ישרצו המים, (ויש לכיון זה בדברי התוס' שהאריכו וסיימו תיבות "אשר שרצו המים), אמרי דנין יצירה מיצירה ואין דנין בריאה מיצירה, מאי נפקא מיניה הא תנא דבי רבי ישמעאל ושיב הכהן כו' (ויקרא י"ד לט), ועוד נגמר בריאה מבריאה, דכתיב (בראשית א' טו) ויברא אלקים את האדם, אמרי ויברא לגופיה (והוא ויברא דאדם), וייצר לאפנויי ודנין יצירה מיצירה, אדרבה וייצר לגופיה, ויברא לאפנויי ודנין בריאה מבריאה, אלא ויצר מופנה מב' צדדין, מופנה גבי אדם ומופנה גבי בהמה, ויברא גבי אדם מופנה, גבי תנינים אינו מופנה, עד כאן. לכאורה יש להתבונן הנה רבנן פליגי ארבי מאיר, משום דלית להו גזירה שוה, דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו, ורבי מאיר קיבלה מרבו ללמוד יצירה מיצירה, ואם כן לפי זה מאי מקשה ארבי מאיר ללמוד בריאה מבריאה לענין תנין, הא לא הוי ליה בזה גזירה שוה, בשלמא הקושיא הראשונה ניחא דמקשו ללמוד בריאה מיצירה, דתנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן כו', ניחא דהכי קא מקשי, כיון דיש לך מקובל גזירה שוה יצירה, מהראוי שתלמוד ממנה גם בריאה, אבל זאת הקושיא אינה קושיא, דהיכא דאיכא דדמי ליה, מדדמי ליה ילפינן כמ"ש התוס', דעיקר סומך המקשה על הקושיא השניה ללמוד גזירה שוה חדשה בריאה

מאליו שזה מותר (שם ק"י ע"ב). ובוה יתורץ לי דקדוק בדברי חז"ל מה שאמרו אצל לוי'ן סיר'ם אית הזכ"ר, ואצל בהמות בהררי אלף סיר'ם הזכ"ר והשמיטו תיבת אית, להורות בלוי'ן סיר'ם אית הזכ"ר, והיינו את האבר של הזכרות הנפפל לזכר, ואצל בהמות אמרו סיר'ם הזכ"ר, היינו הבריה שיש לה זכרות שנקראת זכ"ר, ולא את אבר הזכרות רק פעולה אחרת, ולפי זה למה לא עשה כן בזכר דלוי'ן, שאני דנים דפריצו כמו שתירצו בצינן דנקבה:

הנה ענין הריגת הנקיבה דלוי'ן (כ"ב ע"ד ע"ב) נרמז בתורה, כתיב תנינם חסר וקרינן תנינים ביר'ד, להורות שנחסר אחד מהן ודוקא הנקיבה, דיר'ד שניה חסירה ולא ראשונה, ואף על פי כן קרינן תנינים, כי ישנה בבריאתה עדיין שנמלחה לצדיקים, וגם סירוס הזכר נרמז בחסרון הייר'ד, כבר ידעת תולדות הנקיבה היא באות ה"א, והיא הנוספת לשרה אמנו להוליד (בראשית י"ט טו), ותולדות הזכר מאות ייר'ד, (עיי'ן מה שהקשו בזהר נח"א צ"י ע"א) למה לא ניתוסף לאברהם הייר'ד, והנה נחסרה הייר'ד להורות דנסתרים:

הנה הזהיר המרשי'א ז"ל הגם שיש דרשות על אלו דברים, להאמין הדברים כפשמן שיש דג ששמו לוי'ן ויש שור הבר, והם מוכנים לסעודה שיעשה השי' לצדיקים (כ"ב ע"ה ע"א), ועיי'ן ברמב"ם הל' תשובה (פ"ה ה"ב), ומה שהשיג עליו הראב"ד, ועיי'ן במדרש הנעלם תולדות (זהר ח"א קל"ה ע"א). ואני אומר שמן החיוב הנדול להאמין הדברים כפשמן, הלא בכל הברואים שנאמר בששת ימי בראשית שנבראו, הגם שהדברים נרמזים בעולמות עליונים, עם כל זה אנחנו רואים שפשמי הדברים נאמר על עולם הזה וישנם לעינינו, והנה מקרא מלא ויברא אלקים את התנינים, וחז"ל פירשו לנו (שם ע"ד ע"ב) שהם לוי'ן ובת זוגו, והאיך לא נאמין שהם בריות מוגשמות בעולם הזה:

[ויברא כו. ריבוי האתין בפסוק זה. נ"ל כי הנה ביום זה נתחדשה מחדש בריאת החי

התנין אשר ימים וכמו שאבאר אי"ה), אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקיבה בראם, אף לוי'ן נחש בריה ולוי'ן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם, (רצ"ל הגם שהיה ידוע לפניו שיצטרך להרוג את הנקיבה, אף על פי כן בראם זכר ונקבה, בכדי שלא תהיה שום בריה יחידית, להורות שאין יחיד אלא אחד יחיד מיוחד בה), ואלמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו, מה עשה הקב"ה סירוס את הזכר והרג את הנקיבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר והרג את התנין אשר בים, רצ"ל מדלא כתיב ויהרג אלא והרג שכבר הרג, ונלמד שדוקא את הנקיבה הרג מדכתיב אשר בים, דהזכר עומד כבריה ואינו שרוי בתוך כל הים, מה שאין כן הנקיבה נחש עקלתון שמקיף את כל העולם, אם כן נתון בתוך כל הים אוקיינוס המקיף. ולפי זה פירש הפסוק ביום ההוא יפקוד ד' על לוי'ן נחש בריה, ועל לוי'ן נחש עקלתון לתת אותם אז לצדיקים, וכבר הרג את התנין אשר בים, היינו נחש עקלתון:

הנה יש להתבונן כביכול השי' מקיים בעצמו מצות תורתו, כמו שאנחנו מברכין הברכות אשר קדשנו במצותיו מצותיו שכביכול הוא בעצמו מקיים, וכמו שאמרו רז"ל (ברכות ר' ע"א) מנין שהקב"ה מניח תפילין, (שם ד' ע"א) מנין שהקב"ה מתפלל, וכמו ששאלו כי קא קבר למשה במה מבל (סנהדרין ל"ט ע"א), וכמו ששאלו האיך מוריד נשמים בשבת (כ"ד פ"א ה'). אם כן יוקשה לנו הלא הסירוס אסור מן התורה ואפילו לבן נח, האיך סירסו השי' ללוי'ן. ואפשר לי לומר דהמצוה הוא ובארצכם לא תעשו (ויקרא כ"ב טו), כל שבארצכם (תגיגה י"ד ע"ב), מורה דוקא על בריות הארץ ולא על בריות שבים, (ולא להלכה אני אומר מה שלא קבלתי). הנה זה נוכל לתרץ על לוי'ן, אבל מה נעשה בבהמות בהררי אלף (תהלים נ"ה), שגם עליהם שם אמרו בגמרא (כ"ב ע"ד ע"ב) סירוס את הזכר וצינן את הנקיבה. ואפשר לומר דודאי אינו סירוס גמור כלי הזרע, רק מעשה אחרת שעל ידי זה יסתרים דוה מותר, כענין נפילת כרבלתו של תרנגול וסתרים

הנה אתה רואה שבירך את הדגים שיפרו וירבו, כי יש להם מקום לבניהם שיולידו, מה שאין כן הלוייתן באין מקום להכיל תולדותיו, מנעו השׁי מפריה ורביה וזהו לאמׁר לדורות מנעו דרך ארץ יבנה אדם בית ויטע כרם, וכשיהיה לו מקום ישא אשה (סוטה מׁד עׁא):

עוד נׁל שנתברכו הדגים ביום זה. כדי שתהא הברכה משולשת בשלשה ימים זה אחר זה, ברכה דדגים ביום הׁ, ברכה דאדם ביום וׁ (בראשית א כח), וביום זׁ ברכת יום השבת ויברך אלקים את יום השביעי (שם ב ג), והחוט המשולש לא במהרה ינתק. ונׁל דמשום הכי מצוה רבה שיאכל האדם דגים בשבׁית, כדי שתהא הברכה משולשת. וזהו לאמר לדורות לכהנים, שיברכו את העם ברכה משולשת ולא במהרה תנתק:

עוד נׁל בברכת הדגים. אחר שנדקדק ויברך אותם למה לי, ויברכם מיבעיא ליה. אבל הכוונה דהנה עד היום לא נבראת נפש החיונית המתנונעת, וכהיום ראשית הבריאה של נפש החיונית המתנונעת קרובה במעלה אל המדבר, וברכם השׁי והכוונה לכל נפש התנועה, ושוב לא הוצרך לברך את כולם דהם נכללים בברכת הדגים. וזהו ׁיברך אותם את המניע אותם, היינו כלל נפש התנועה החיונית, על כן אלמנה נשאת ליום החמישי (כתובת ב עׁא), להיות שכבר פגעה בה מדת הדין שמת בעלה, תגשא ביום זה שיש בו ברכה לנפש החיונית. והנה ביום הששי כשנברא אדם הגדול במעלה שיש לו נפש המדברת, הוצרך לברכה בפני עצמו, מזה נשמע שטבע הברכה מנעת אפילו לרחוקים, שהרי שארי הבעלי החיים החיונים לא היו עדיין ואף על פי כן נתברכו, וזהו לאמׁר לדורות עיר שכולה כהנים, אף על פי כן יברכו ותועיל לעם שבשדות (סוטה לׁח עׁב), כי כן טבע הברכה תועלת אפילו לרחוקים:

עוד יתפרש תיבת לאמׁר. על פי מה שאמרו תלמידי הבעשׁט זללהׁיה לעולם דׁ דברך נצב בשמים (תהלים קיט פט), שמאמרו יתׁש

המתנונע הרוחש בנפש החיונית שבו, שעל ידו מתנונע ממקום למקום. וככה יתפרש הפסוק ויברא אלקים אׁת, (רׁל עם) התנינם הגדולים, ואׁת (רׁל עם) כל נפש החיה הרומשׁית, רׁל עם התנינם והנפש החיה, ברא בחינה הרמשׁית, רׁל תנועת הרמשיה נפש המתנונעת החיונית. ואׁת כל עוף כנׁף, רׁל ניתוסף בעופות תנועה יתירה להתנונע באויר בכנפיהם, נוסף על התנועה שבבעלי חיים הרומשים, נׁלן. (עד כאן מועתק מן ספר דרך עדותיך):

(כב) ויברך אותם אלקים לאמׁר. טעם שהוצרכו הדגים לברכה. כתב הרב הקׁ באור החיים להיות בטבע אין הדגים ראויים להוליד שטבעם קר מיסוד המים, על כן הוצרכו לברכה, עיין שם. והנה אמר הקבׁיה לאברהם אבינו מה דעתך דקאי צדק (היינו מזל שלך) במערב, (מקום קר ואינך ראוי להוליד), אנא אוקימנא במזרח (שבת קצׁו עׁא). ועל פי זה יתפרש תיבת לאמׁר, דכבר ידעת שאין להתפלל על השתנות סדרי בראשית ושינוי הטבע, וכענין שאמרו (שם נׁג עׁב) כמה גרוע אדם זה דאשתנו עליה סדרי בראשית, וסלקא דעתך אמינא מי שנולד בטבע עקר שאינו ראוי להוליד, לא יתפלל על זה. הנה באת התורה בתיבת לאמׁר, היינו לאמר לדורות שמותר להתפלל על זה, כי זה לא מקרי השתנות הסדר, דכבר היה זה בכריאת הדגים. וזהו גם כן וידניו לרׁיב (בראשית מח טו), כדגים הללו שטבען קר, ואף על פי כן ברכם השׁי ריבוי, כן גם הם אפילו שבטבע אינו ראוי להוליד, יפרו וירבו:

עוד נׁל שהוצרכו הדגים לברכה, להיות כי אתם עמם מכריות המים נברא הלוייתן, שהקפיד הקבׁיה על פריה ורביה שלו, כי באם היה פרה ורבה היה סחריב העולם (כינׁ עׁד עׁב), על כן הוצרכו הם לברכה. וזהו שפירש הטעם פרו ורבו ומלאו את המים בימים, ואין חשש שיצאו חוץ לגדר גבול הים, והעוף ירב בארץ ואין חשש שיצאו תולדותיו לחוץ לשמה הארץ, מה שאין כן לוייתן אם יפרה וירבה, לא יכילו תולדותיו ים ויבשה.

חנה (שם ע"ג ע"ב), לא יהיה להם פריה ורביה. על כן אמר השי' בליתין ושרר הכ"ר, דיש חשש שיטשטשו העולם, אבל והעוף ירב בארץ, אפילו העוף המיוחד הידוע ומתוקן לצדיקים ירב בארץ, כי לא שייך בהם זה החשש:

מסורה פרו ורכו ד', (גם זה השמיט בעל המבין חידות). והם א' דין. ב' אצל אדם להלן (בראשית א כח). ג' אצל בני נח (שם ט א"ח). ג' רמז למצות פריה ורביה שצריך להוליד בן ובת (יבמות ס"א ע"ב), בכדי שיהיו ד' א"ב וא"ס ב"ן וב"ת, נגד ד' אותיות שם הנכבד:

ומלאו ג', (גם זה השמיט בעל מבין חידות). "את המים ג', (גם זה השמיט):

בימים ה' דגש כתב הדבק בשורש י"ם, אפשר שורשו יפם, ודגש הקיבוץ יוכיחו (פירוש דג"ש המים הכפולים), או יהיה שורשו יום, ויהיה דגש תמורת הנחי, עכ"ל. פירוש דגש המים למיד הפעול, הוא תשלום ויין עייין הפעל הנחה, מזה למדנו כוונת המסורה ה' דגש, רצ"ל המים דגושה כנ"ל, אמנם מלת בימ"ם יר"ד פ"א הפעל בקמץ, שהוא קבוץ משורש י"ם שם תמים הניח הנמשך מן יר"ד פ"א הפעל, הוא תשלום ויין עייין הפעל ולא יבוא דגש במים לעולם, ואין לומר כוונת המסורה על היר"ד שהיא דגושה אחר ב' בפת"ח, ואתא למעט מלת בימ"ם בית השמוש בשבא, דאלו כן היה צריך להיות בימ"ם כולהון דגושים, כי לא נמצא בכל המקרא בימ"ם בכי"ת שוואי"ת, אלא כדאמרן דכוונתם על המים וה' בימ"ם מניס במס"ג, מבין חידות:

והעוף ג', (השמיט בעל מבין חידות). והם ג', א' דין. ואידך והעוף אוכל אותם מן הסל (בראשית) מ' י"ז. ג' ויקרא י"א מ"ו זאת תורת הבהמה והעוף. הנה אמרו רז"ל (פסחים ג' ע"ב) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, גלוי וידוע לפני השי' שעופות סהורות מדוכים מן הממאות, לפיכך מנה הממאות, ובבהמות הוא בהיפוך. והנה קשה כיון דהדבר הזה לא נודע לנו, נאמר אדרבה

במעשה בראשית כביכול אותן האותיות שאמר אז שיתהווה, אותן האותיות נותנים כח לאותן הבריות, ומאמרו ית"ש שאמר יהי רקיע (בראשית א ו), הנה דברך נצב בשמים לעולמי עד. הנה זה הוא בנבראים הקיימים באיש, מה שאין כן הבעלי החיים הקיימין רק במין, והראשונים שנבראו נפסדים ובאים אחרים תחתיהם, מהיכן יהיה להם כח הקיום, הנה הראשונים משפיע להם אותו המאמר הראשון, וכן מדור אל דור, והנה כעין אמירה שאחד אומר לחבירו אותו המאמר הראשון וזהו ויברך אותים אלקים לאמר פרו ורבו, שהם יאמרו לתולדותם אחריהם, היינו שישפיעו המאמר הזה מדור אל דור, לאמ"ר להם פרו ורבו. וכבר ידעת כי פרו ורבו הם סגולה לתולדה, כי הוא בנימטריא ת"ק, שהוא התולדה משם שד"י היינו יין ל"ת ו"ד, והשם שד"י הוא שאמר לעולמו די (חגיגה י"ב ע"א), רק יתרחבו בתולדה יש מיש, והבן:

ומלאו את המים בימים. הנה בימים שפת יתר. אך הוא להורות על פי פשוטו שיבואו מן הנהרות עם מימיהן לתוך הימים. ופירוש "את עם, על כן אינו דומה מעם דג העולה מן הים בעכו, למעם דג העולה באספמיא (כ"ד פ"ה ח'), כי הכל לפי הנהרות הבאים לתוך הים:

והעוף ירב בארץ. אומרו ית' ירב לשון נסתר. הוא לדעתי גם כן מאמר אל הדגים, אתם פרו ורכו ומלאו את המים דייקא, אין תחנותיכם אלא במים ממקום שיצאתם, מה שאין כן העוף הגם שנברא גם כן מן המים, עם כל זה כיון שנברא מן הרקק (עיינן כ"ח ע"א), אין תחנותו במים רק ירב בארץ, כי יסוד הארץ מתגבר בו והוא העיקר בו, ונפקא מינה להנודר ממה שנברא מן המים, אין העוף בכלל, ג"ל:

וג"ל עוד הוצרך השי' לומר "והעוף ירב בארץ. דהנה כל מה שנברא למעודת הצדיקים אין לו פריה ורביה, ליתין ושרר הכ"ר (כ"ב ע"ה ע"א), והייתי סוכר דגם האוזות שראה רבה בר בר

(ביב ע"ד ע"ג), הכל היה כן במחשבה קדומה: בכאן פתוחה כנ"ל ביום א':

תיבת הפרשה כמנין אל הויה, גימטריא ו"ן. דכיון שנבראו הבעלי חיים, מן הצורך לזוגם ונתן להם השיי כח הזיון. וכן תמצא בפסוק ראשון מהפרשה (בראשית א כ) ז"ן אותיות, דתיכף שהתחיל השיי לבראות את הבעלי חיים, ברא כח הזיון. אותיותיו ר"ך:

[ר"ת וס"ת, בגימטריא כ"ה אל שד"י עם הכולל, והבן]. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

(כד) ויאמר אלקים תוצא הארץ נפש חיה למינה. הנה אחר כך פרט הכתוב בהמה ורמש וחיותו ארץ, ואם כן מהו הנפש חיה שהקדים. ואמרו רז"ל (ביד פ"ז ה) הוא רוחו של אדם הראשון, והנה בריאתו נאמרה אחר כך ונשמתו אינה מן הארץ, דכתיב (בראשית ב ז) ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח וכו'. אבל לדעתי הוא ההבל דגרמי הנשאר לאדם עלי ארץ, גם אחר הרוח תשוב אל האלקים נשארה היא חופפת עלי קברו, כיון שמן הארץ היא נשארה עלי ארץ והיא הכנה לתחיה. ולפי דעת חז"ל (ביד פ"ז ה) אומרו למיניה, יתבאר להלן אי"ה. ועל פי פשוטו י"ל לפי מ"ש לעיל מבריות המים לא נצטוו למיניהם וכל הדגים כמין אחד יחשבו, אם כן הקדים הוא ית' בכאן כלל קודם הפרט, ואמר כהיום תוצא הארץ נפש חיה כזאת שתהיה למיניה דייקא, ואחר כך פרט מה הם, היינו בהמה ורמש וכו' כל אחד למינהו דייקא, זה מה שני"ל:

נפש חיה למיניה. אומרו למיניה, ובפרט לדעת חז"ל (ביד פ"ז ה) אין לו ביאור. וגם אחר כך כשפרט בהמה ורמש וחיותו ארץ למיניה, הנה כללם בחד למיניה. גם אמר וחיותו ארץ, למה ליה למימר ארץ, הוה ליה למימר בהמה ורמש וחיה למיניה. ולדעתי נרמז במעשה בראשית מ"ש קהלת (ג כ) הכל היה מן העפר והכל שב וכו', מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה הורדת היא למטה לארץ. והנה לפי קבלת

בהיפוך שמנה את הרוב. ונראה דלמדו זה מן המסרה והעניף יר"ב, והעניף אוכל, היינו העוף הנאכל הוא העניף אשר יר"ב היינו הרוב, על כן זאת תורת הבהמה והעוף, זאת מה שעשה התורה בבהמה והעוף, אשר בבהמה מנה טהורים ובעופות הטמאים:

יר"ב ב'. א' דין. ב' דברי הימים ב' כ"ד כ"ז ובניו יר"ב המשא עליו, (זה אצל יואש מלך יהודה, אבל שם נכתב ור"ב בוא"ז, ונקרא בהיפוך יר"ב), שרשו רבה מגזירת נחי למיד היא, והמלה עתידה מבנין הקל אשר הי"ד אית'ן המורה על העתיד היא בתנועת חירק, ובתשלומו אמר ירבה, וכאשר נחסרה היא למ"ד הפעל, נעתקה תנועת עי"ן הפעל לפ"א הפעל, מבין חידות:

[ומלאו את המים בימים. יש לפרש למלאות תיבת המים בתיבת ימים, דהיינו כזה ה"י פ"ם יו"ד (המילוי הוא גם כן יו"ד) פ"ם, דהיינו כשיהיה הה"א במילוי יו"ד, יהיה במספר קצ"ה ג' קוין דמלכות, בגימטריא ג' פעמים אדנ"י, והבן. ועיין בספר מאורי אור:

ר"ת כל הפסוק, בגימטריא יוסף, כנודע בחינתו בחינת התולדה בסוד אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לו ב). וכאן הברכה לתולדות במאמר שד"י שאמר לעלמו די (תגיגה י"ב ע"א), רק להוליד בתולדה בגימטריא פרו ורביז, בגימטריא תולדות זה השם הנכבד והמשכילים יבינו, על כן יוסף בגימטריא ו' תו"ת כנודע:

ס"ת בגימטריא תתק"ע, בגימטריא לאלמניה תנשיא ביום זה. רמז למה שאמרו רז"ל (כתובת ב' ע"א) ואלמנה ליום החמישי משום ברכה ועיין מ"ש לעיל, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

(ג) ויהי ערב כר יום חמישי, בשני יודין. עיין מ"ש לעיל ביום השלישי. הנה רמז שאין כאן שיני רצון, הנם שהתנינים נבראו שנים ליתן וכת זוג, ומלחם לצדיקים לעתיד לבא ומירם את הזכר

הטעות והשיבושים שנפלו בדפוס מס'ג ומס'ר, כי אין אתנו סופר אכליה ומכליה אשר נעתקו ממנו המסורת, ומי הוא זה אשר יערב לבו לתקן מדעתו את אשר עוותו המדפיסים מכמה מאות שנה, ואני לא באתי רק להורות דרך המסורת לפחותי ערך ממני אשר אינם יודעים דרך מבוא מסיק הנדפסת בגליון החומשים, לסבה אשר אמרתי בהקדמה ועיש המכין חידות. הנה אם אמת בדברי הרב הרמ"ז, הוא במ"ב מילין שם מ"ב, שממנו היתה היציאה במעשה בראשית כנודע:

[תוצא הארץ נפיש חייה למינה.]נהנה אחר כך נאמר שוב וחית"ו ארץ, על כן פירשו חז"ל

(כ"ד פ"ו ה') על נפש אדם הראשון, ובודאי אין לזוז מדבריהם הקדושים ועל פי פשוטו נ"ל, על פי מ"ש שאותו נפש החיה של יום החמישי לא נצטוו למיניהם, דהיינו לידבק במינם דייקא, ולזה יאמר בכאן דרך כלל, מקודם תוציא הארץ נפיש חייה למיניה לא כראשונים, ואחר כך מפרש בפרט דהיינו בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה (כל אחד ואחד), ואפשר יאמר בויהי כן, שיהיה כן לעלמי עד שלא יתערב מין בשאינו מינו:

ר"ת וס"ת, בנימטריא כע"ת ההוא בר"א ר"ח האד"ם הראשון בחכמיה בינה, סיוע לרז"ל (כ"ד פ"ו ה'). (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(כה) ויעש אלקים את חית וכו' (בראשית א כה). הנה גם בכאן נאמר עשייתו ית"ש בעצמו, ולא ותוצא הארץ כמו בדשאים, כי נצטרף בזה עשייתו ית"ש חוץ ממאמרו, כי אילולי כן רק שהארץ היתה מוציאה רק במאמרו ית"ש כמו בדשאים, היה קנאה חיו במעשה בראשית למה ישלים כח החי לאכול את הצומח, כיון ששניהם ממוצא אחד מן הארץ, אך כעת שהכח הנפש הצומח לא יצא רק מן האדמה בכח מאמרו ית"ש, ונפש החיונית נצטרף לה כביכול עשייתו ית"ש, אם כן יש מעלה לנפש החיונית שנבראת כדיבור ובמעשה, מה שאין כן נפש הצומחת רק כדיבור, ואם כן באכול נפש החיונית את הצומחת

רז"ל (שם) נפש חיה רוחו של אדם הראשון, הנה נכתב אצל זה למינה בפני עצמו, ובהמה ורמש וחיתו ארץ כללם בחד למינה בפני עצמו, וסיים בה בתיבת ארץ סמוך לוחית"ו, להורות שכל סוגי מיניהם חד דינא אית להו, שכל חיותם אינו אלא בארץ כי רוחם יורדת למטה לארץ, מה שאין כן הנפש חיה של האדם, הוא מין בפני עצמו רוחו העולה היא למעלה, הגם שדברינו לעיל דהכוונה לדעתנו על הבלא דגרמי הנשאר חופף עלי ארץ, עם כל זה לא ישוב ליסודות הארץ ויקום ויחיה לזמן התחיה, זה מה שנ"ל. וזהו ויהי כן, לעולם לא יתייחס נפש חיה של אדם לנפשות הבהמות והחיות:

מסורה 'תוצא. חד מן ס"ב מילין חד לישן, וכל חד לית דכוותיה. גוסחא זו הביא ר' אלי הלוי ז"ל בהגהתו לספר המשכיל לרד"ק במלת היציא בראשית ח' י"ז, וז"ל ס"ב מילין בשורש יציא, כל חד וחד לית דכוותיה, עכ"ל אמנם במסורה מונה המילות, וכך הוא אומר חד מן ס"ב בלשון יציאה, וכל חד וחד לית דכוותיה, וסימנהון וכו' עכ"ל. ומשמע שאמר בלשון יציאה שהמה משורש יציא, ודאי לא תתערב עמהם מלות שהם משורש מציא. (ולו הקטן נראה אפשר שרשו אחד, כי הדבר הנעלם כאשר יצא מהעלמו לידי גילוי, נקרא המשיגו מציא ואתה תבין), והוא סותר דברי עצמו ומונה עמהם מלות משורש מציא (ולפי מ"ש ניהא), ולא עוד משורש יציא, שביק הרבה מלות נמי דכוותהון ולא מני להו. וכאשר חשבת למשפט כוונת בעלי המסורה, אמרתי אין ספק שכוונתם הכא אינו אלא על מלת משורש יציא, אשר המה מבנין נפעל דוקא ולא מבנין זולתו, דוגמת מלת תוציא דהכא, אשר משורש יציא נמצאים מ"ב מלות דכל חד וחד לית דכוותיה, וכולם מבנין הפעול, ומי שירצה לעיין בספר מאיר נתיב ימצא כי כנים דברי, ואם אמר ר' אלי הלוי ס"ב מילין, הנה בקל אפשר שיפול טעות בזה בדפוס להדפיס ס"ב במקום מ"ב, אכן לא שלחתי יד להגיה כ"כ למנות פ"ב מילין אילין, כי לא באתי להסיר

ותשוב לבשר מבשרו, יש לה עליה שנתעלה מן מעלת הצומחת למעלות החיה ומוכה היא אצלו. והנה תראה נפש הדוממת היא הארץ, אפילו אמירה לא נאמרה בה בפירוש, הגם שבראשית נמי נאמר הוא (ויהי ליב ע"א), עם כל זה בפירוש לא נאמר מאמר, נוסף על זה הנפש הצומחת נאמר בה מאמר בפירוש, נוסף על זה הנפש החיוניות שנאמר בה אמירה ועשיה, נוסף על זה נפש אדם המדברת שנאמר בה אמירה (ויאמר אלקים) (בראשית א טו), ועשיה (נעשה אדם), ובריאה בצלם ודמות (ויברא אלקים את האדם בצלמו [שם שם טז]), ויצירה (וייצר י אלקים את האדם [שם ב ז]), והפחה (ויפח באפיו), וידובר בזה א"ה. ומעתה כאשר יאכל האדם את החי וישוב לבשר מבשרו, הוא למוכת החי ועליו כי יתעלה מן החי למדבר. ומעתה בין ותבונן כל פעל ד' למענהו, וברא כל הנבראים אפילו כל הנפשות הפחותות כגון הדוממות להכיר אלקותו ית"ש, כי הכל יכירו אלקותו על ידי העלותם ממדריגה למדריגה. וי"ש (תהלים קמה ט) טוב ד' לכל ורחמיו על כל מעשיו, (ושמא תאמר האיך נוכל להתבונן זה, הרי התיר להמית בריותיו להיותם לאכלה למין האנושי, וגם החיות והבהמות מפסידים נפש הצומחת, לזה אמר) יודוך ד' כל מעשיך, (שזה טובה גדולה היא להם, שכל מעשיו ית"ש יבואו לידי הכרה ושכל להודות לו, ובאיזה אופן על ידי החסדים, דהיינו שיתעלו ממדריגה למדריגה ויתעלו למדריגת החסדים, וי"ש) יברכוכה, והבן כי קצרת. וי"ש רז"ל (פסחים מט ע"ב) עם הארץ אסור לאכול בשר, כיון שאינו מעלה מדרגא לדרגא, כיון שאינו מודה ומשבח להבורא ית' בכח הזה שניתוסף בו, אם כן אין לו מעלה על נפש הבהמיות, ולא הותר לו להמית בריה כיון שאין בזה עליו, ודי בזה:

את חית וכו' ואת הבהמה וכו' ואת יכל רמש וכו'. הנה בחיות ובהמות לא נאמר יכל, וברמש נאמר כל. נ"ל דהנה בחיות ובהמות מצינו בהם בריות אחרות שלא נבראו במעשה בראשית,

הפרד שהוא מין בהמה ונעשה בימי עייה אשר מצא את הימים במדבר (בראשית לו טז), ואז גם כן נברא ערוד בחיות על ידי הרכבת הנחש והצב, על כן לא נאמר בחיות ובהמות יכל, מה שאין כן הרמשים לא מצינו שנעשה איזה בריה אחר כך. וזה שתמצא לרז"ל (פסחים נ"ד ע"א) שהפרד עלה במחשבה להבראות, הנך רואה שלא נאמר במעשה בראשית יכל, כי היה נלוי וידוע לפניו ית"ש שאחר כך תתהוה עוד בריה במין הבהמה:

נאמר למיניה בחיות בפני עצמם, ובבהמות בפני עצמם, לאסור ההרכבה:

מסורה חית הארץ. מי דסמיכי בלישנא, והם מניים במסר ערך אות א', מבין חידות:

[ויעש אלהים את חית הארץ למינה כו'. ר"ת וס"ת כל הפסוק, בנימפריא בריא והתקיין עולם מליא לאדם אחיד הראשון ואח"כ בראיו כר"י שיכנים לסעודיה מי"ד (מנהיגין ליה ע"א)]. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

(כו) ויאמר אלקים נעשה אדם וכו'. כבר למדנו רז"ל (ביד פ"ה ח') שמתוכתב נעשה, נשמע דרך ארץ שיהיה הגדול נמלך בקמן, ואלו נאמר אעשה, לא היה נשמע שידבר עם המלאכים, כי אם עם עצמו כביכול בפירוש רש"י. והנה לא נשמע זה בכל מעשה בראשית, רק בבריאת האדם תכלית כל הברואים שברא השיי שכל העולם בשבילו נברא, והנה הכין השיי כל הנבראים הנצרכים לצורך האדם, הנה הוא בהכרח אחר כך בריאת האדם, דבולת זה הרי כל הבריות שלא לצורך, והנה אף על פי כן נמלך בבריאתו עם המלאכים, בזה הורה לנו השיי דרך ארץ שאפילו בדבר הפשוט דלא סגי בלאו הכי, יהיה נמלך הגדול עם הקמן. ונראה עוד כי דוקא בבריאת האדם היתה ההמלכה שהוא כביכול בהודעת הכחירה, שבכל הנבראים נאמר סתם ויאמר אלקים יהי כך, ויברא אלקים, ויעש אלקים, מה שאין כן בבריאת האדם, רצון השיי היה לברוא אותו בחירי ורצוני, הודיע בבריאתו ענין

ידי תחבולות יצוד ציד חיה, מה שאין כן בהמה ועופות על פי הרוב המה תחת ממשלת האדם ונרדים בידו וברשותו. ותתבונן עוד הנה החיות לא נזכרו בפירוש שהאדם יהיה רודה בהם, אבל גרמזים בכללי התורה ובלמודה שלומדים מתיבת בכ"ל, והוא כי אמרו רז"ל (שבת ק"א ע"ב) אין חיה מושלת באדם עד שנדמה לה כבהמה, והנה בכ"ל נימסריא בהמ"ה. והנה כ"ז שנכתב בכ"ל אינו מכואר רידוי בחיות, אבל האדם הלומד התורה, הנה לומד בכ"ל לריבוי, דכיון שלומד התורה יש לו תאר אדם:

פרפראות ס"ת כל הפסוק, בנימסריא באבר"ם "של איש רמ"ח ולאשה רנ"ב. בצלמנו כדמותנו, בנימסריא ב' פעמים הויה אלקים במילוי יודין. הוא ענין התכללות נוקבא בדכורא ודכורא בנוקבא בהצ"לם ודמ"ת בנימסריא אי"ש ואש"ה, וכמבואר בזהר (ח"א י"ג ע"ב) עיין להלן:

מסורה בצלמנו. לית, השמיט בעל מבין חידות: **ובעוף**, ג', א' דין. ב' (להלן) פסוק כ"ח, ואידך הושע ד' ג' על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה בחית השדה ובערף השמים ינס דני הים יאספו, מבין חידות:

ובכ"ל ה' פסוקים דאית בהון ובכ"ל ובכ"ל. א', דין. ב', ישעיה ד' י"ט ובכ"ל הנעצוצים ובכל כו'. ג', ירמיה ס"ו י"ג ובכ"ל חסאתיך ובכ"ל כו'. ד', אסתר ח' י"ז ובכ"ל מדינה ומדינה ובכ"ל כו'. ה', נחמיה ס"ו י' בפרעה ובכ"ל עבדיו ובכ"ל עם כו'. מבין חידות:

בפרקי דר"א (פ"א) מיד אמר הקב"ה להתורה נעש"ה אד"ם בצלמנו כדמותנו, השיבה התורה ואמרה רבון העולמים העולם שלך, האדם הזה שאתה רוצה להבראות, הוא קצר ימים ושבע רוגו ויבוא לידי חמא, ואם אין אתה מאריך אפך עמו, ראוי לו שלא בא לעולם, א"ל הקב"ה וכי על חנם נקראתי ארך אפים ורב חסד (שמות לו ח), עכ"ל. הנה לפי קבלתו בתורה שבעל פה אשר ההמלכה היתה עם התורה, נראה דנלמד מגזירה

בחירה ורצון, הבן הענין היטב. ועוד נ"ל היתה ההמלכה בכריאת האדם, כי תכלית כריאת האדם להמליכו ית"ש, כי בכחינת המלכות נברא הכל כדי שיהיה התנלות המלכות ואין מלך בלא עם, והדברים עתיקים יובנו למשכילים:

נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. התחלת התנלות סודות עולם התיקון, היה בשנת שליה לאלף הששי, כנודע מדברי גורי האר"י ז"ל הוא התנלות רזא דמתקלא דרך קוין כנודע. והנה נשאר משנות העולם עוד שנים מנין הסת"ר, מספר אד"ם בצ"ל"ם ובדמ"ת, והנה עיין בספר ויקהל משה, אשר תלמידי האר"י ז"ל לא נילו לאחרים סודות הללו עד שנת שמ"ן לאלף הששי, נשאר משנות העולם צ"ל"ם דמ"ת, הבן הענין:

וידדו לשון רבים. והנה התחיל בלשון יחיד. אך הוא על פי דברי הזהר (ח"א י"ג ע"ב) בצלמנו דכורא, כדמותנו נוקבא. ולפי זה כיון שאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, היינו משפיע ומקבל, יוצדק שפיר אחר כך לשון רבים וירד"ו:

ברגת הים ובעוף וכו'. הנה בכולם אמר לשון יחיד "עוף" בהמה "ורמש", רק בדגים אמר לשון רבים דג"ת הים, היינו ריבוי מיני הדגים. הוא לדעתי לפי מ"ש לעיל דהדגים לא נצטוו להדבק במיניהם דוקא, ועל כן באפשר הותר גם לאדם להנהיג במלאכה כמה מיני דגים ביחד, מה שאין כן בעופות ובהמות כל מין ביחידות ובפני עצמו. וזה שמכניא לרז"ל (סנהדרין ג"ט ע"ב) בהנהיג בעיזא ושיבומא, ולא בשני מיני דגים. ובה יוצדק נמי אומרו **ברגת** ולא **ברגי**, דאלו אמר בדגי, לא הוה נשמע רק היתר כלאים בדגים במלאכה, אבל לא היה נשמע בהרכבה, אבל מדאמר בדג"ת, הוא הוראת שריצת הדגים דהוא שם דבר כנודע:

ובהמה ובכל הארץ. אפשר דתיבת ובכ"ל "הארץ", מרבה החיות המדבריות, שישנם גם כן בכלל הארץ, כי המדבר הוא גם כן בכללות הארץ, ולא ביארם בפירוש כי רידוי בחיות אינם בתמידות, רק לפרקים האדם על

ס"ת של הפסוק כ"ו, בנימפריא באכריים של אי"ש רמ"ח ולאש"ה רנ"ב. ובי' הבחינות נרמזים בר"ת הפסוק הנ"ל, כי הוא בנימפריא רי"ב או רנ"ב. וכבר ידעת כי בחינת רנ"ב בועיר אנפין, ובחינת רי"ב בשכינתא, עיין במאורי אור מערכת אות הרי"ש סימן ז' וסימן כ"ד ותבין, והוא בנימפריא אחוריים דהויה פשוטה ומליאה באלפין, בסוד ע"ב ק"ל עם יו"ד אותיות המילוי. וגם הוא בנימפריא חכמ"ה בינה חס"ד, ותבין בסוד עלם חס"ד יבנה (תהלים פ"ג):

א"ת האדם. ריבוי הא"ת היא הנקיבה דהיא בכללה דאד"ם כגודע, אד"ם בנימפריא מ"ה הויה דאלפין, והמילוי לחוד בנימפריא הויה, כן הוא בעץ חיים בסוד אין פרי בפנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש (ברכות נ"א ע"ב), ואף על פי כן כיון שלא נזכר בכאן בפירוש רק בחינת דכורא, נאמר בצל"ם אלקים ברא אותו, ולא נזכר דמ"ת כי דמות קאי על הנוק' כמ"ש לעיל. וז"ש בצל"ם ברא אותו דייקא, ואחר כך אמר זכר ונקבה ברא אותם, והבין. (עד כאן מספר דרך עדותיך):

ו"ברא אלקים את האדם וכו'. הנה בההמלכה אמר ית"ש נעש"ה אדם (בראשית א כו), ובהפעולה נאמר ויברא אלקים וכו'. נ"ל דהנה כבר ידעת נפש האדם מעש"ה, רוח בבחינת יצירה, נשמתו בבחינת בריאה. וכבר ידעת מ"ש בזהר (ח"ב צ"ד ע"ב) דאדם בעת הוולדו נותנים לו תחילה בחינת הנפ"ש שהוא בחינת עשיה, זכה יתיר יהבין ליה רוח בחינת יצירה, זכה יתיר יהבין ליה נשמה שהיא בחינת בריאה. והנה אם היה אומר השיי אברא האדם וכו' וירדו בדגת וכו', אז היה משמע שלא יהיה מושל על כל הנבראים, אלא בהשלימו חלקו נפש רוח נשמה ותהיה לו גם נשמה, על כן השיי ברוב רחמיו אמר נעש"ה כו' וירדו, אפילו לא יהיה לו רק נפש שהוא בחינת עשייה, עם כל זה וירדו וכו':

והנה אברהם אבינו אמר ואקחה פת לחם וכו' אחר תעבורו (שם י"ח ה), ואחר כך עשה להם

שוה נעש"ה אדם, ובתורה נאמר נעש"ה ונשמע (שם כ"ז), ונלמד הדבר בגזירה שוה לחורות שיצטרך להתנהג עם האדם במדת רחמים שהוא מכון נגד גזירה שוה, כמ"ש כמה פעמים רחמים אף על פי שאינו הנון, כמ"ש (ברכות ז' ע"א) בפסוק (שם לג יט) ורחמתי את אשר ארחם, אף על פי שאינו הנון:

עוד נרמזו ההמלכה עם התורה נעש"ה אדם, בנימפריא י"הי "אור י"הי "אור (בראשית א ג). שהוא רמז אל אור התורה, כגודע הענין למתבוננים בדברי רז"ל (שמרי' פל"ד ב). והנה לפי זה יוצדק שפיר בצלמניו כדמותניו, בצלמניו היינו כמו צל"ם התורה רמ"ח מצות עשין, כמו כן יהיה האדם רמ"ח איברים. כדמותניו היינו כדמות התורה שס"ה לא תעשין, כמו כן יהיה באדם שס"ה גידיין:

אברו דורשי רשומות נעש"ה, ר"ת נמלך עם ש"מאי ה"לל. כבר ידעת שקראם בזהר (ח"ג ע"ג ע"א) אבהן דעלמא, הוא סוד החסדים והגבורות. על כן בית הלל מטים כלפי חסד לקולא ובית ש"מאי לחומרא. והוא בחינת הלובן והאודם שבאדם, בין והתבונן. הפסוק הזה פסוק כ"ו בתורה, מנין שם הנכבד, יתבאר להלן אי"ה:

(כו כו) [כאלו הכי פסוקים יראתי בפצותי פי לדבר איזה מילין לצד עילאה, כי נפשי לא מפותרה עד כי אראה שהשיי יעזור לי להדריכני בדרך האמת לאמיתה של תורה, וכבר גודע דברי גחלי אש זקוקין דגורין דברי חכמי האמת, ובפרט דברי הזוהר הק' די מדרהון עם בישראל לא הוי. אך ארשום איזה עניינים ברמז לי למשמרת, גודע מ"ש בזהר הק' (ח"א י"ג ע"ב) בצלמניו דא דכורא, כדמותניו דא נוקבא, על כן אחשבה לדעת בצל"ם והדמ"ת, בנימפריא אי"ש ואש"ה. בצלמניו כדמותניו בנימפריא ב' פעמים הו"ה אלקים במילוי יודיין, והבן הוא ענין התכללות נוק' בדכורא ודכורא בנוק', והמשכילים יבינו:

הזכר במקום אחד והנקיבה במקום אחר, ואחר כך כאשר יזכה האדם השיי יזווג בבת זוג המיוחדת לו, ולפעמים כשאין מטיב מעשיו יקדמנו אחר ברחמים, ולפעמים אחר כך ידחה זה מפני זה (עיי' זוהר ח"א ע"ג ע"ב). והנה אלו היתה המחשבה והמעשה לברוא אותן אחד, לא היה באפשרי שיזדווג מין בשאינו מינו, וגם כל חוקי התורה באיסור עריות לא יהיו שייכים, כי לא יהיה מקום בשום אופן שיזדווג האדם רק עם בת זוגו, וכאם יברא אותם במחשבה ובמעשה נפרדים, הנה אז היה דינו כשאר בעלי חיים שאין בהם אישות, רק כל זכר ילך אל כל נקבה שבמינו, וכן כל נקיבה אל כל זכר שבמינה, ואין זה משפטי התורה אל האדם. על כן נברא האדם נפרד במחשבה, להורות דבראשית בריאתו יהיה נפרד, ואחר כך על ידי מעשיו יתייחד עם בת זוגו המיוחדת לו, וזה אם יזכה על ידי מעשיו, זה מה שגיל כעת, הגם שהדברים עתיקין ומי יבוא אחר המלך וכו', עם כל זה רשות ניתן לדרוש, ולא נעלם סודות עליונים מהמשכילים בחכמה:

[זכ"ר ונקב"ה. בנימטריא שמיים, בסוד ואתה תשמע השמים (מלכים א' ח לב), והבן:]

ר"ת הפסוק כ"ז, בנימטריא הכ"ל. מילוי שם ס"ג שהוא בנימטריא מחי"ה, בסוד ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט ו), הוא המוצא פי י"י (דברים ח ג), (ר"ל מילוי הויה שהוא המוצא פי י"י, שכשהאדם צריך להוציא בפיו האות, צריך להוציאו במילואו), אשר בו יחיה האדם, הוא בחינת ההכ"ל שהוא בחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד) הנשפע בכל עת אל האדם. וגם הוא מילין לצד עילאה, מילוי שם ס"ג שהוא כביני"ה, הנשפע לזעיר אנפין ונוק', והבן:

ס"ת, בנימטריא והאדם נברא ד"ו פרצופים (ברכות ס"א ע"א), (אצל אדם' הוספתי ויה, כגודע שהוא סוד ד"ו פרצופין בחינת זעיר ונקב"ה):

(כח) ויברך אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו. כל מפרשי תורה הקי' תמחו על זה הכפל ויברך ויאמר. וניל הקמן

ג' בקר (שם שם ט), אמרו רז"ל (כ"ט פי"ו ע"א) כן דרכם של צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה. והנה אף על פי כן שינוי דיבור הוא ואסור לשנות הדיבור, אבל הוספת הטובה לא מקרי שינוי דיבור, והנה תראה הרי לחם לא הביא אברהם (שם), ואם כן לגמרי שינה בדיבורו. אבל כיון דנתן להם טובה יתירה יותר מן הלחם לא מקרי שינוי, נלמד זאת הדעת מיתורינו ית"ש אמר "נעשה אדם, ואחר כך ויברא. וי"ל עוד שבהמלכה אמר "נעשה, שלא יתקנאו בו מלאכי השרת, ובבריאה ויברא כי מדרך הטוב להיטיב:

ואפשר להתבונן עוד, בריאה יכונה למחשבה, כי בריאה הוא עולם המחשבה. והנה אמר השיי נעשה אדם, והיא העשיה האחרונה הנזכרת במעשה בראשית, ואחר כך אמר ויברא אלקים, להורות כי סוף המעשה במחשבה תחילה, ובריאת האדם הוא עיקר הכוונה במעשה בראשית, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה ולצוות לזה (ברכות ר ע"ב), הגם שכרא השיי מקודם נבראים לאין מספר, כולם ברא בשביל התכלית הוא מין האנושי. מזה נתבונן גם כן דרכי עבודתנו בעניני העולם וקנייניו ותענוגיו, לא יהיו פונים אלא אל התכלית, היינו לעבודתו ית"ש כי כמים הפנים לפנים כביכול (משלי כו ט):

ס"ת הפסוק, בנימטריא והאדם נברא ד"ו פרצופים:

מסודה בצלמו לית, (השמים בעל מבין חידות): בצלים ג'. אלף דין. ב' (להלן) פ"ו ו' כי בצלים אלקים עשה את האדם. ג' תילים ל"ט ז' אך בצלים יתהלך איש:

בנמרא כתובות דף ח' ע"א רב יהודה רמי, כתיב ויברא אלקים את האדם בצלמיו, וכתיב זכ"ר ונקב"ה בראם, הא כיצד בתחילה עלה במחשבה להבראות שנים, ולכסוף נברא אחד, עכ"ל. הנה אין כאן ח"ו שינוי רצון, וגם תראה שלא אמרו ראה שאי אפשר כך ובראו כך, אבל הוא שכך עלה בדעתו ית"ש שיברא את האדם באופן כזה, שבעת צאתו אל העולם יצאו נפרדים

הקליפה מנוח ח'ו, השיי יציל את עמו ישראל מכל דבר רע וישכון ביניהם אהבה ושלוש וריעות:

להבין עוד אלקים שנאמר בפעם הב' הוא מיותר, דלא היה לו לומר רק ויאמר להם פרו ורבו. ונ"ל דהנה ידוע שאי אפשר כעת בהיותנו מלבושים בחומר העבור הלז, להעמיד תולדות אם לא בחמימות היצר הבא מסטרא דגבורה שורש האש החזק, וכידוע כאשר תפשו אנשי כנסת הגדולה את יצרא דעבירה, לא אשכחו בינתא בת' יומא (יזמא ס"ט ע"ב). ואם כן קודם חטא אדם הראשון שלא נכנס בו יצר הרע, האיך היה יכול לפרות ולרבות. אך הוא כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו כמ"ש (יחזקאל לו ט) ונתתי לכם לב בשר, ודרשו חז"ל לב לעשות בשר, וכמו שמבואר בזהר הק' ברמז בנות לופ ובנות לבן, ויהיו התולדות בחמימות דינים הקדושים אש הגבורות הבאים משם אלקים. וכזה ירווח לנו כעת שהשיי ברא את האדם ישר שלא ביצר הרע וצוהו לפרות ולרבות, על כן אמר להם אלקים פרו ורבו, ר"ל שגילה להם הסוד משם אלקים, משם יושפע להם אש הגבורות דינים קדושים, ויתעוררו להעמיד תולדות קדושים קיימים לעולם, יהי רצון שכן נזכה במהרה בימינו ואת רוח הסומאה יעביר מן הארץ אמן:

פרו ורבו. כבר כתבנו שהוא בנימטריא מילוי השם שדי שהוא שורש היחוד, והוא מנין ת"ק כמנין איברים של דבר ונוק. ובכאן אזהרה מוציא ז"ל ח'ו, דהיינו שמוציא ח'ו הפרי כשאינם ביחד הת"ק איברים, עושה פגם בהיחוד העליון ח'ו, ונדע מרז"ל גדל העונש והפומאה שמממא עצמו ח'ו. ולזה בא בתורתנו המצוה הזאת פרו ורבו, בנימטריא ת"ק, שלא להוציא הפרי כי אם ביחוד וחיבור ת"ק איברים, השיי יעורנו על דבר כבוד שמו להיות מהעובדיו בלב שלם:

ומלאו אית הארץ. ריבוי האית נ"ל, על פי מה דידוע השכינה הקדושה היא הארץ העליונה, וגם כן נקראת אית, שכלולה מאותיות

דהברכה הוא בכאן ענין בפני עצמו, להיותם כאלקים יודעי טוב להלך במשרים, והאמירה הוא לציווי ולמצוה, ואלו נאמר ויברך אותם פרו ורבו, לא הוי שמעינן מיניה מצוה רק לברכה, ובאם ירצה למנוע הרשות בידו. וזה באפשר לדעתי בברכה דדנים לא נאמר רק ויברך אותם אלקים לאמר פרו ורבו (בראשית א כב), ר"ל לא למצוה רק לאמ"ר פרו ורבו לברכה. או באפשר יאמר, כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (יבמות ס"ה ע"ב) שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, כי וכבשיה כתיב, האיש שדרכו לכבוש וכו'. והנה בציווי נאמר להם בלשון רבים פרו ורבו, וכן ויאמר להים לשון רבים. ואחשבה לדעת כי הנה אלו נאמר הציווי רק לאדם, היה באפשר המשמעות אם לא תתמצו האשה באיזה פעם, כיון שאין מצות השיי עליה, יקיים המצוה המוטלת עליו בבריות אחרים, ול"כ כן הוא. על כן אמר השיי להם פרו ורבו, ר"ל דוקא על ידי שניכם תתקיים המצוה. והנה הקדוש קנה ולה"ה הקשה איך יתכן שהשיי יצוה רק לאדם והאשה אינה מצווה, ונאמר לאדם לכוף את אשתו לדבר מצוה רק ברצונה, כנדע מרז"ל (עיהיזן ק' ע"ב) על פסוק (משלי יט ב) גם בלא דעת נפש לא טוב, ואם כן יהיה זה סיבה לביטול המצוה כשלא תתמצו האשה, כיון שאין המצוה עליה ולאדם נאמר לכופה לדרך ארץ. על כן לבי אומר לי כי זה גרמז בתורה הק' לתירוץ מספיק ולהבטחה, שבודאי לא תתבטל המצוה כשיהיה בבחירת האדם לעשותה לשם ה', כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (ברכות נ"א ע"ב) אין פרי בטנה של האשה מתברכת אלא מפרי בטנה של איש, ועל ידו יבא לה הברכה. על כן זה הוא הקדמה מונחת קודם המצוה ויברך אתים אלקים, ר"ל אין מציאות ברכה לאשה בפני עצמה רק אותים ביחד, על כן ויאמר להם אלקים פרו ורבו, כי בודאי תשמע לו הגם שלא נצטווית, כי אם לא כן תהיה מחוסרת הברכה העליונה ח'ו. וזהו שרמזו רז"ל בתלמוד (פ"ח סנהדרין ס"ג ע"א) ובזהר הק' (ח"ב ק"א ע"א) שהאשה המצטרפת לבעלה בדרך ארץ, שורין עליה קליפות חבילי קליפות וחבילי סהירין, להיות הברכה מסולקת ממנה, אזי מצאה

בנימטריא חס"ד די"ן רחמי"ם, הן המה ג' קוי חסד נבורה תפארת הנמשכים לארץ העליונה והיא מתמלאת מהם. והנה הג' קוין הנ"ל, בנימטריא דל"ת. ויש דוד הנעשה מרכבה לרגל רביעי מלכותא דרקיעא אר"ץ העליונה, ארוממך ה' כי דליתנ"י (תהלים ל ב), שהשפעת ליסוד הדל"ת ג' רגלים הנ"ל, ולא שמחת אויבי לי בהעדר היחוד ח"ו. וזה סוד אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתות"י (משלי ה לד), והמשכיל יבין סוד שני פתחים בבית הכנסת (ברכות ח' ע"א), כי וילון אינו משמש כלום (חגיגה י"ב ע"ב), והשם הטוב יכפר. כללו של דבר הזיווג הק' גורם יחוד למעלה, כי כן פעל ועשה היוצר כל שיהיה הכל תלוי במעשה התחתונים:

ובב"ל חיה. בתיבת ובכ"ל מרבה הבהמות והרמשים שלא נזכרו בפירוש, והא דלא פרט הכתוב בפירוש כל אחד בפני עצמו כמו שפרט דגים ועופות, נ"ל לפי מ"ש שהדגים לא נצטוו למיניהם, ויכולין לידבק אפילו באינו מינם, נוסף עליהם מעלת העופות שנצטוו לידבק במינם דוקא, ואף על פי כן בצד מה הם (הם) כמו הדגים, כי הגם שצריכין לידבק במינם, עם כל זה פעולת הוצאות התולדה גופא, הוא חימום הביעים להוציא אפרוחים, לא נצטוו שיהיו למיניהם דוקא, ועד היום אנו רואים שעוף אחד יחמם ביצים של מין אחר ומוציאם לפועל, על כן הם בצד מה כמו הדגים, וזהו גם כן נוכל לומר בטעם שנבראו במאמר אחד ביום אחד. נוסף עליהם הבהמות והחיות והרמשים, שכל אחד מוציא התולדות לפועל דוקא במינם. נוסף עליהם האדם שגם במינו אינו רשאי לידבק בכל נקבה שתזדמן, רק בבת זוגו דייקא, ולכך נבראו מחוברין ד"ו פרצופין (ברכות ס"א ע"א), להורות שכל אחד ידבק בבת זוגו המיוחדת לו. וכל מי שניתוסף בו מעלה מושל בהפחות ממנו במעלה, על כן האדם מושל בכלן. ואם כן ניחא לפי זה שכלל הבהמות והחיות ביחד, כי לא חשב רק מעלות ומדריגות, דהיינו דגית הי"ם, ועופרת, וחירת, מה שאין כן בהמות וחיות כל אחד בפני

התורה מא' ועד ת'. וזהו הכוונה לכוין בזיווגו למלאות המקור של נשמות ישראל להוליד בזיווגו נשמת טהורות מזוקקות, והפסוק מדבר בעליונים ובתחתונים, והבן. ולזה גם כן ס"ת ומלאו את" הארץ, בנימטריא מלכות, והבן. עוד יש לרמוז ומלאו את" הארץ, להיות ידוע היחוד הקדוש שישאל עם קרובו מייחדין בקריאת שמע שמ"ע וברוך. שמ"ע נקרא יחודא עילאה, שהוא ליחד העולמות ממלכות שמים עד הרצון העליון הקדום, ואחר כך בתיבת אח"ד מאריכין להוריד השפע מעילא לתתא, ולמלאות הצינורות הקדושים של מלכותא קדישא, ואחר כך ביחודא תתאה ברוך, מורדין השפע ממלכות כל עולמים לכל העולמות, ועל ידי זה מחברין את האהל להיות אח"ד, והכל יתנו יקר למלך הכבוד. וכן מחוייב איש הישראלי לכוין בזיווגו הקדוש, ליחד העולמות על ידי מעשה התחתונים, ועל ידי זה נבראים נשמות טהורות ממלכות שמים. וזהו ירמוז ומלאו את" הארץ, ר"ל תמלאו את הארץ, כי הארץ במילואו כזה היא אליף ריש צדי, בנימטריא תשל"א, מנין הר"ת של יחודא עילאה ותתאה עם הכולל, (כדי לכוללם יחד ומלכותו בכל משלה), והוא מנין התמידין שהיו ישראל מקריבין שס"ה בבקר ושס"ה בין הערבים, הרי תשל"ו וא' נוסף ברביע היום הניתוסף בשנה בחשבון שנות החמה כמ"ש לעיל, והבן האיך כל זה גרמו בכאן אצל הזיווג הקדוש, נמסר ליחידי סגולה השרידים אשר ח' קורא, והבן לפי הנ"ל כי ומלאו את הארץ, ר"ל הארץ במילואה, בנימטריא כמנין הר"ת של ב' היחודים הנ"ל עם הכולל כמ"ש, ואחר כך נאמר וכבש"ה, בנימטריא רק כמנין ר"ת של יחודא עילאה עם הכולל, (לכוללם יחד) שהוא ש"א"א. וכזה תבין שלמדו חז"ל (יבמות ס"ה ע"ב) מכאן האיש שדרכו לכבוש וכו', אבל לא האשה, והשיי יראנו מתורתו נפלאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

ומלאו את הארץ. ירמוז שעל ידי מעשיכם בזיווג הקדוש, תגרמו למעלה מילוי הארץ העליונה, הנה מילוי הארץ בזה ל"ף י"ש ד"י,

עצמו אין צריך לפרום, כיון שאין באחד מעלה נוספת על חבירו, נ"ל:

ר"ת וס"ת כל הפסוק, בנימטריא יכו"ץ ביוונו"ז
ליח"ד שמי"ם ואר"ץ אליה, בהחשב פ"ם
רבתי של השמים לת"ר, והץ של הארץ לתת"ק,
כנודע:

(כפ) הנה נתתי לכם. אומרו ית' נתתי בלשון עבר. נ"ל לכל יפול לב האדם בחושבו הלא אב אחד לכולנו ובורא אחד בראנו, ומאין ולאין אפסיד בריאותנו, על זה אמר הבורא ית' נתתי כבר, כי כל הברואים לדעתן נבראו, והתנה חשיי עמהם אם ירצו להבראות על מנת שיהיו לברות לצאן אדם ברואים בצלם אלקים, ושמחו על זה כעל כל הון, ועל מנת כן נבראו. וזה ירצה באומרו ית' נתתי כבר מעת הבראם:

את כ"ל עש"ב וכו' וא"ת כ"ל העיץ. ריבוי האתני יתפרשו כמו ע"ם. ושיעור הכתוב על פי מה דידוע על ידי אכילה ושתייה מבררין ניצוצות הקדושים, כל אחד יודמן לו ברצון הבורא ית' אותן הניצוצין השייכים לחלקי נשמתו, והמסבב כל הסיבות יסבב אותן המאכלות שבתוכם תקוע הניצוצין המגיעים לחלקו לבררם. וכזה יתפרש הכתוב "הנה נתתי לכם", (ר"ל את שלכם דהיינו המגיע והראוי לחלקי נשמתכם), נתתי לכם את כל עשב, (ר"ל עם כל עשב ועם כל העץ, ר"ל עם העשבים והפירות תקחו לכם את שלכם:

כל עשב כל העץ. ריבוי הכ"ל בא להתיר באפשר שרשות בידם להפסיד ולאכול גם השרשים מהעשבים, וגם מכל העץ, דהיינו אילני סרק מותר לקצצם ולשרשם לגמרי, רק אשר בו פרי העץ, דהיינו אילני מאכל "לכם" יהיה "לאכלה", ר"ל מה שהוא צורך אכילה דייקא. וכזה יתורץ הכפל שאמר אחר כך "לכם" יהיה "לאכלה", שהוא לכאורה שפת יתר, ולפי מ"ש נ"חא:

ועל דרך האמת יתפרש הפסוק, על פי מ"ש ביאור נתיב מערכת אות פ"א סימן נ"ד וז"ל,

עש"ב משמע שהוא סוד המלכות, עכ"ל. ונ"ל במעמו, כי עש"ב בנימטריא הויה אלקים במילוי יודין, ומלכותו בכל משלה לקבל כל הבחינות, והבן: וע"ץ, פרמו לזעיר אנפין כנודע, יעויין סודו במאורי אור מערכת אות העיץ סימן י"ז. וכן היסוד נקרא עץ, כי כל מה שאירע ליעקב אירע ליום"ף (כ"ד פפ"ד ו'), והוא אשד הנחלים (כמדבר כא סו). ופרי העיץ, נקרא גם כן מדת מלכות שמים, יעויין סודו גם כן בספר הנ"ל מערכת הפ"א סימן י"ז. וידוע דצריך האדם לכוון ביוונוג ליחוד האורות עליונים וע"ד ונוקב' על ידי יסוד צדיק, להעשות פרי נשמות הצדיקים כמ"ש לעיל, וכל ספרי המקובלים מלאים מזה. וכזה יתפרש הפסוק הנה נתתי לכם, (ר"ל על ידכם יהיה זה היחוד הקדוש, וברשותכם נתתי) א"ת כ"ל עש"ב (הוא בחינת מלכות שמים), זרע זרע אשר על פני כל הארץ, (ר"ל כל הנשמות קדושות והמלאכים), וא"ת כ"ל העיץ (היא בחינת זעיר אנפין), אשר ב"ז פרי עיץ וכו' לכ"ס יהיה לאכלה, (ר"ל ליהנות מאותן ההשפעות טובות. וגם הזיווג מכונה בלשון אכילה, כנודע מסוד הלחם אשר הוא אוכל בראשית לט ו, והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב):

ר"ת כל הפסוק, בנימטריא אמר"ת. הוא סוד אמרת יי' (תהלים יב ז), הוא בחינת מלכות כנודע בסוד בצע אמרת"ו (איכה כ ז), בוע פורפירא דיליה (יק"ד פ"ו ה'), הוא סוד אמירה בנחת כי קולך ערב ומרא"ך נאוה (שיר השירים ב ז), אמר"ת ומרא"ת אתון דדיין כאתון דדין. והוא סוד תפ"ד עם הכולל, דהיינו בצירוף האל"ף כנודע, והבן ענינו. ויעויין סודו במאורי אור מערכת אות הא' סימן צ"ם, ועיין שם ביאור נתיב, ותבין:

ס"ת כל הפסוק, בנימטריא נ"ח בהחזרת האלפין לאלפין. הוא סוד יסוד בכל מקום. ובמילואו הוא בנימטריא ברית"י, הוא סוד כנהיר שלום (ישעיה סו יב), וברית"י שלום (כמדבר סו יב), כמבואר כל זה בספר הנ"ל אות גון סימן י"ז. ולפי מ"ש לעיל בפ"ש הכתוב, מה נחמד ומה נעים הר"ת וס"ת, הרומז ליחוד הקדוש יסוד צדיק כתמר יפרח (תהלים

צב יג), עם מלכותא קדישא אמרת מהורות (שם יב ז), והבן:

(ל) ולכל חית הארץ. ויזו החיבור להוסיף, שגם החיות והבהמות רשאים לאכול הפירות והזרעים, ושיעור הכתוב לכם יהיה לאכלה ולכל חית וכו'. ויוצדק בזה אחר כך א"ת כל ירק עשב, ר"ל עם כל ירק עשב, שלהחיות והבהמות מותרים הפירות, וגם כל ירק עשב שייך להם:

"אשר יבו נפש חיה. לכאורה הוא בכאן אך למותר. ונ"ל הכוונה על פי פשוטו, להורות כי גם זה למעלה יחשב לצמחים שיתעלו מבחינת צומח לנפש החיונית, ואל יפול לב אדם עליו למה עשה השם ככה לצמחי הארץ הלזו:

ולכל חית הארץ ולכל עוף וכו'. לפי מ"ש לעיל דהותר להם גם פרי האילנות, הוה אמינא דוקא בהמות וחיות שהם בני תרבות עם האדם, מה שאין כן החיות המורפות, לזה כלל הכל כ"ל חית, כל עוף:

כל ירק עשב. גם כן אפילו אותן הירקות שהן מאכל אדם כנ"ל:

א"ת נ"ל לרבות הדומם, שיש כמה מינים שמאכלם דומם כגון עפ"ר ואבנים וזכוכית:

ויהי כ"ן. אי אפשר לפרשו בכאן על דרך הפשוט, אם לא שנאמר שקנו האילנות והצמחים קיום לעולמי עד, שלא יכלו ברבות העתים, ויוזנו מהם נפשות הבעלי חיים מדברים ואינם מדברים, ואף על פי כן לא יחסר המזג, כי תיבת ויהי כ"ן, קיים לעולמי עד בתורתנו הקדושה ונצחית היא, ועד היום הזה ויהי כן הצמחים והאילנות, נ"ל:

ר"ת בנימטריא כד"י לייח"ד דומם הצומח החי המדבר, ואפילו החיצונים אם לא היה להם איזה אחיזה בקדושה היו מתבטלים, ולכך ס"ת מרומז בנימטריא ר"ם בהחזרת האלפים לאלפים. מרומז ר"ם על כל גויים השם (תהלים קג ד), והוא בנימטריא ב' פעמים ק"ך, כי הקיץ צירופים

שלהם נאחזים בקיץ דקדושה להחיותם כמאן דשדי לשנאווי בתר כתפוי (עין וזהר ח"ג כ"ג ע"ב), ומלכותו בכל משלה (שם קג יט), ועיין במקובלים ובמאורי אור אות המ"ם סימן צ"ב, והקליפה של עמלי"ק הוא מנגד כקליפה לבחינת ר"ם בקדושה, ועמלי"ק הוא גם כן בנימטריא פ"ה, על כן נאמר (במדב דו ט) ראשית גוים עמלק, כי מגביה עצמו כנשר להתנגד לבחינת ר"ם על כל גוים, על כן יצו השם בחסדו למחות זכרו כחתף מכל פנות, ואז יאמר כל אשר נשמה באפו י"י אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, והבן:

(לא) וירא אלקים. עיין לעיל אצל וירא אלקים את האור (בראשית א ד):

א"ת כ"ל אשר עשה והנה טוב מאוד. ר"ל הגם שכל אחד לבדו טוב, עם כל זה כולם ביחד גם כן טובים מאד, והכל צריכים זה לזה, וכולם מרמזים על יחודו ואחדותו ית"ש לעד:

א"ת לרבות אפילו הדברים שעלו במחשבה להבראות שיצאו מן הכח אל הפועל אחר כך, צורך הן לעולם והכל לכבודו. עוד ירמוז את כל אשר עשה, ר"ל הכולל אשר עשה, ר"ל האדם שהוא כלל, כולל כל מעשה בראשית אפילו העליונים כגודע בסוד עולם קמ"ן. וזהו שאמרו רז"ל (ביר פ"ה ה) והנה טוב מאד, טוב אדם]. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

ויהי ערב כו' יום הששי, בה"א. הנה הכנה דרבה דאין יום טוב מכין לשבת (ביצה ב' ע"ב), נגמר מוהיה ביום הששי (שמות טו ה) בה"א, דהכוונה בששי הידוע בסתם בחול, אז והכינע. והנה נברא האדם בששי לצורך יום השבת, והנה הכנה לשבת נכתב הששי בה"א, ללמד לאדם דעת דדוקא בששי הידוע סתם מותר להכין לשבת, והנה היות שזה היום היה ראש השנה, עם כל זה יום טוב אינו כשבת שקדוש מעצמו, מה שאין כן יום טוב כשלא היה אדם עדיין ולא קידש החודש, עדיין לא נתקדש כי החודש הזה לכם כתיב (שמות יב ב), דתלוי בבית דין של מפה (עין ר"ה ח' ע"ב), ואם כן

שצוה הוא ית"ש בכוחו הגדול לאחרים להוציאם במאמרו, כגון תוצא הארץ דשא (שם שם א), תוצא הארץ נפש (שם שם ט), ישרצו המים (שם שם ט). והנה השיי צוה לעם קרובו שישבתו הם ממלאכה, וגם יצוו לעבדיהם לשבות, (וגם לא יצוו לאחרים לעשות מלאכה והוא מדרבנן), ברוך אשר קדשנו במצותיו אשר כביכול הוא בעצמו מקיימם. וז"ש ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו, היינו מה שעשה בעצמו כביכול בלי השפעת כוחו הגדול לעבדיו עושי רצונו: וישבות (גם כן) מכל מלאכתו וכו', היינו אפילו ממה שאמר לאחרים ועשו (בכוחו הגדול ית"ש), ונלמד דעת ממנו ית"ש איסור עשיית מלאכה בעצמו, וכן איסור עשיית מלאכה בעבדים, (וכן שלא יאמר לאחרים ועשו):

ויברך אלקים כו'. הנה לפי פשוטו תיבת ברכיה כשאינו מפורש מהו הברכה, היא שתהיה השפעה מבלי מדה ושיעור, על כן אין הברכה שורה בדבר המדוד (הענין ח' ע"ב), כיון שניתן במדה ונבול. והוה גם כן מה שאמרו רז"ל (וזהו ח"א קס"א ע"א) אין הברכה שלמעלה פחותה מאלף, כי מנין ה'אלף חוזר ל'אלף, ושוב מתחיל המנין עד אלף עד לאין שיעור. והוה ויברך אלקים וכו', שתהיה ברכת והשפעות היופם ההוא מבלי שיעור. והנה כי השפעה הבאה בכל מועדי ד' מקראי קודש, הוא כפי הכנת המקבל, מה שאין כן בשבת אף כי האדם אין לו כלי מוכן לקבל כל כך, כיון שהשפעתו הוא בבחינת ברכה לא יצטרך לכלי מוכשר, כיון שבחינת הברכה הוא מבלי גבול הכלי. והוה שאמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"א) כל המשמר שבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, הבן הדבר:

ויקדש אותו. לפי פשוטו קודש נקרא החכמה כנדע, ממילא ויקדש אותו, הפירוש השפיע בו החכמה העליונה ותורה, על כן שבת הוא יומא דנשמתא יומא דאורייתא (וזהו ח"ב פ"ח ע"ב):

כי בו כו ברא אלקים לעשרת. לפי פשוטו ניל לפרש דלא תיקשי לן הרי עד היום השיי עושה

קודם בריאת אדם עדיין לא היה קדוש. ואם כן נשמע מזה ב' דברים, א' דקידוש החדש תלוי בבית דין של מפה, ב' כי אין יום טוב מכין לשבת, ובעי הכנה בחול דוקא:

(א) ויכלו השמים והארץ וכו'. הנה לפי פשוטו הוא כתרנוטו ואשתכללו, היינו נתייבשו שהוא גמר מלאכה, ומה משמיענו בזה ומה נתחדש לנו ידיעה בזה. וייל דהנה זה אינו מלאכה בפני עצמו, רק משמיענו סיום דגמר מלאכה, ועל זה נאמר אחר כך (בראשית ג ט) וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו וכו', בא להורות בזה לישראל עם קרובו, דכל גמר מלאכה מיקרי מלאכה במלאכת שבת וחייב משום מכה בפטיש, כדמצינו ביוצר בראשית שנאמר בו ית' שבייתה גמר מלאכה, הבן הדבר.

ויכל אלקים כו'. הנה יוקשה ויכל אלקים ביום השביעי, ביום הששי מיבעיא ליה. והנה כבר דרשו חז"ל במדרשים (ב"ר פ"י ט), הם אמת ותורתם אמת. ומה שאחשוב על פי פשוטו, דהנה אין לפעות שעשה ח"ו איזה מלאכה בשבת מהמלאכות המבוארות בששת ימים, דהרי מלאכת כל יום מבואר ביומו, רק אף על פי כן לא כלו כל המלאכות רק ביום הו', כי הזמן הוא גם כן גברא כשאר הנבראים, ואם כן נבראים להתנהגות הזמן ד' ימים, וכל זמן שלא בא עדיין יום הו', אם כן לא נגמרו כל המלאכות כי חסר עדיין בריאת יום הו', וכשנברא זמן יום הו' כלו כל המלאכות. וזה יש לנו לרמו בדברי רבותינו (ב"ר פ"י ט) מה היה העולם חסר מנוחה, בא שבת בא מנוחה, הבן הדבר. ואם כן אדרבה מוכח מזה ממה שאמר ויכל אלקים ביום השביעי, שהזמן גם כן נברא, והבן:

ויכל כו מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו כו'. כפל הדברים. גם אומרו מקודם מלאכתו, ואחר כך מכל מלאכתו. ניל דהנה במעשה בראשית יש ברואים שברא השיי בעצמו בלי אשר צוה שום בריה להוציאם, היינו ויאמר אלקים יהי יאור (בראשית א ג), ויש ברואים

ס"ת כל הפסוק בנימטריא אר"ד חסר א', כי עדיין נחסר האור עד בא יום השבת קדש, ומשלים האור בסוד בא שבת בא מנוחה (כ"ד פ"י ט). וגם כן ידוע בחינת אר"ד הנשפע למלכות שמיים, הוא רק בחינת ו"ד בחסרון האלף הנשאר בהמשפיע, כמיש לעיל בפסוק בראשית בשם המקובלים. ובהחשב המסין והצדיין לרבתים, הוא בנימטריא ב' אלפים קל"ז, ובהחזרת האלפים לאלפין, בנימטריא חק"ל, עיין בכוונת ליל שבת הוא סוד הויה אהיה הויה אדני, בנימטריא חק"ל ראוי לזריעה, שאז נזרעים בה נשמות הצדיקים חל"ק י"י עמו (דברים לב ט), בסוד אשר פריו יתן בעתו (תהלים א ג), והבן. וכשתצטרף גם כן ס"ת של תיבות יום הששי, בנימטריא נח"ד כנדע בסוד הנהיר, והיה כעץ שתול על פלני מים אשר פריו יתן בעתו, והבן כי הנהיר (הוא היסוד צדיק), נמשך לחק"ל (הוא מלכותיא קדישא), ועל ידי כך מצמיח ומגדל פירות, הן הן נשמות הצדיקים שבכל דור, ודעת לבון נקל:

ויכל אלפים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה. על פי פשוטו נ"ל ר"ל כלה והפסיק מלאכתו, הגם שהיה באמצע המלאכה, כנדע מבריאת השדים שאמרו רז"ל (אבות פ"ה מ"ז) שהפסיק כביכול באמצע המלאכה. ובזה יונח לנו למה לא אמר ביום הששי רק ביום הז', שרצונו לומר בסיבת יום השביעי בהגיע עתו עת דודים הפסיק כביכול מלאכתו, ודברי חז"ל ידועים בקבלתם האמיתיות. ואף על פי כן יש לדרוש גם כן כמיש וישבת ביום השביעי מכ"ל מלאכתו, אפילו מאותן הדברים שנבראו בין השמשות, כן נראה כוונת יונתן בן עוזיאל:

אש"ר עשה. נראה לרמוז היות ידוע אש"ר, היא בחינת בינ"ה המאשרינו עולם התשובה, ושבת היא שורש לתשובה שב"ת אותיות תש"ב. על כן אשר הם הם האותיות קודם שב"ת, להורות שקודם השבת יהיה לו בחינת אש"ר, דהיינו שישוב בתשובה שלימה לקבל שב"ת מתוך תשובה, וכתוב אצלינו בסוד הפיוט (למה דחי מראש מקרים נמוכה, ר"ל אתון ראש הם

מלאכתו בשבת, דהנהנת כל העולמות כצמיחת הצמחים ובריאת הבעלי חיים ההווים ומתיילדים בכל יום, ומחדש בסוכו בכל יום מעשה בראשית. אך הוא כי מבראשית הופקדו כל הכוחות בכח הברואים להוציא ולהוליד יש מיש, ואם כן הוה כביכול כמתחיל מלאכה בערב שבת והיא נגמרת מאליה בשבת. והו אשר ברא אלפים לעשות, שמהיום והלאה הגם שהוא מכחו ושפעו והשגחתו ית"ש, עם כל זה כיון שהופקדו כל הכחות ביד היצורים להוציא יש מיש, הרי המלאכה נגמרת מאליה, מזה נדע דמותר לשרות דיו וסימנים בערב שבת והיא נשרית מאליה בשבת, ולתת אונין של פשתן (שבת י"ז ע"ב), הגם שכח הפועל (שנתן והתחיל הדבר) בנפעל גם בשבת, עם כל זה כיון שהמלאכה נעשית מאליה מותר.

[יום הששי בה"א. כדי לרמוז כי ביה"י י"י צור עולמים (ישעיה טו ד), על כן נחתם שם י"ה בפני עצמו בסוף מעשה בראשית. והו ברית "בקר יום הששי, הוא בה"י, והבן:

ר"ת וס"ת כל הפסוק, בנימטריא קבלת התורה ביום ו'. על דרך שאמרו רז"ל (שבת פ"ה ע"א) יום הששי, שהיה הכל תלוי ועומד עד ששי בסיון אם יקבלו ישראל התורה. וגם כן הוא בנימטריא ב' פעמים מילוי השם אדני הוא רז"ת, רמו שבאלף הששי יהיה מילוי למלכות שמים ולמלכות בית דוד שיצא מר"ת, והבן:

ויכלו בנימטריא ע"ב, עולם חסד יבנה (תהלים פט ג). ויכלו השמים והארץ, ר"ת השם הראשון מעיב שמות שהם בנימטריא ויכליו. וכ"ל צבאים, ר"ת בנימטריא א"ל אדני. ויכלו השמים והארץ. הוא להודיע ולהודע כי אין דבר ריק בעולם, ולא נברא שום דבר לבטלה, והכל צורך לבריאת שמים וארץ, וכל זמן שנחסר עדיין איזה בריה קמנה בעולם, כאילו השמים וארץ חסרים משלימותן עדיין:

וכ"ל צבאים, י"ל הצבא שלמעלה, כי כל דבר יש לו שר בשמים:

קדם לאתון שב"ת. ונרמו גם כן בסוד הכתוב (וכים כז מה) תחת אשר לא עבדת את יי אלקיך בשמחה, ר"ל על שלא שמרו שב"ת בשמחה, שהוא תחת אשר והבן, השי"ת יזכנו לשוב בתשובה שלימה לפניו:

ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר, ר"ת הא"ב וא"ם, והוא על פי מה דידוע בקבלת חכמי האמת בסוד זכור ושומר, הוא סוד י"ם שבת עם ל"ל שבת, סוד אי"ב וא"ם, ובסוד הכתוב (ויקרא י"ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו, תרין שבתות. (ובזה יונח לנו במה שכתב בכאן אמו קודם לאביו, והבן). וזה שאמרו ר"ל (שבת ק"יח ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין, והבן:

ס"ת כל הפסוק בנימטריא אשר"י. (הוא סוד הכתר בכל מקום כנדע), י (הוא סוד החכמה), אשר"י (הוא סוד הבינה, להורות שביום השבת נקנה לאיש הישראלי מוחין חדשים לתורה ועבודה, בסוד נשמה יתירה בשבת, והבן:

ר"ת, בנימטריא רפ"ח עם הכולל. להורות שבשבת יש מקום אתנו להעלות כללות בחינת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים, והוא סוד פ"ף נתן ליראיו (תהלים קיא ה):

ג' ויברך א"ת יום. לרבות הלילה. עוד לרבות התוספת שישראל מוסיפין, מסכים עמהם השיי בגבהי מרומים בעליית העולמות, והברכה הוא לדעתי על פי פשוטו, היות שהוא יום שביתה ומנוחה ממלאכה ומשא ומתן, ואף על פי כן השיי מכין מזון לכל בריותיו ביום השבת, ואדרבה מיניה מתברכין כל הימים כנדע מזוהר הק' (ח"ב פ"ח ע"א). וזה הוא גם כן באפשר כוונת רז"ל (כ"ד פ"יא ב) ברכו, והבן:

א"ת יום השביעי, ר"ת א"י"ה. וסודו מכואר בקדושת מוסף בסוד א"י"ה מקום כבודו, והכוונה על כתר חכמה בינה, והבן:

ויקדש אות"ו. לא אמר ויקדשהו, רק ויקדש אות"ו. יש לפרש שקידש האו"ת שלו, ואין צריך ביום זה לאות התפילין, כי היום בעצמו הוא אות בינו ובין בני ישראל (שמת לא יג), ברוך הנותן מתנה זאת לעמו ישראל בקדושתו: מכ"ל מלאכתו. כג"ל "מלאכתו אשר ברא אלקים, ר"ת א"ב א"ם כג"ל:

לעשות. ר"ל שבת בשבת קודש רק מכל מלאכתו, לעשות ר"ל לעשות יש מאין, אבל יש מיש לא שבת, כי גם בשבת קודש עולם כמנהגו נהוג (תנחומא תשא ס"ו ל"ג), ונבראים ונולדים בריאותיו העצומים הרבים, ומחדש בסובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ג"ל:

ברא אלקים לעשות. נחתם מעשה בראשית בחותם המלך אמת חותמו, להודיע כי הוא אחד. ר"ת בנימטריא ב' היות זב' אהיה מלאים יודין, והנה כל הויה ואהיה מלאים יודין, בנימטריא רנ"ל. והנה ב' פעמים הויה ואהיה מלאים יודין, הוא סוד אם תשיב משבת רנל"ך (שע"ה נח יג), והשיי יראנו נפלאות מתורתו. והנה ס"ת אשר ברא אלקים לעשות, הוא ר"ת א"ם "תשוב" משבת רנל"ך, ס"ת בנימטריא שיעור תחום שבת אלפים א'. הנם שהוא מדרבנן, ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא: לא נאמר ויהי ערב בשבת, כי לילה כיום יאיר כידוע למחצדי חקלא. התחלת מעשי בראשית כתיבת בראשית, והתחיתה כתיבת לעשות. להורות כי ראשית המחשבה תלוי בסוף המעשה, הוא עשיה הגשמיות אשר בו שרוי אדם יציר כפיו, והיוצר בראשית משתעשע בעבודתו, והבן. ובה נשלם הפרשה של מעשה בראשית, השיי יראנו מתורתו נפלאות, ויעשה עמנו לשוב אות ברוב רחמיו וחסדיו, ויזכנו לעשות תשובה שלימה לפניו על דבר כבוד שמו אמן. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

אלה תולדת כו. כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים (כ"ד פ"ב ג), ומהו פסל בכאן. היינו העלמות שהיה הקב"ה בונה ומחריבן, ואמר דין הניין לי ודין לא הניין לי כמו שאמרו רז"ל (שם פ"ג

עשיה, שהוא ראשית המחשבה וסוף המעשה בכל עולם, ומלכרת מעולם שלמעלה, נעשה כתר לעולם שלאחריו למטה ממנו, בסוד מלכותיך מלכרת כל עולמיים (תהלים קמה יג). וזה עיקר כוונת היוצר כל להתגלות בחינת המלכות להקרא מלך, ולהיות מלכותו בכל משלה אמן. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(ה) וכל שיח השדה וכו', על פי האמור בפסוק ומלאו את הארץ, אמר וכל שיח, בנימטריא ג' פעמים ק"ו, היינו ג' קוי חסד גבורה תפארת חסיד י"ד י"ח חסידים: השדה (שדה אשר ברכו ד' בראשית כו כז) חקל תפוחין, ואמר השדה גימטריא שד"י, הנמשכין על ידי הצנור הק' האומר לעולמו די (תגיגה י"ב ע"א), טרם יהיה בארץ (היינו לא היו נמשכין ביחוד במי"פ), וכל עשב השדה טרם יצמח, (כי על ידי היחוד, נכללים החסדים והגבורות הויה אלקים, ומתמלאים בריבוי כענין צמיחה. והנה מילוי הויה הוא ע"כ, ומילוי אלקים הוא ש', וזהו עש"ב השדה טרם יצמח) כי לא המסיר י' אלקים על הארץ, (המסיר לשון מסרניתא ולשון מסרין, והבן כי יראתי). ואדם אין לעבוד את האדמה, (שיפעל כל זה על ידי מעשיו הטובים), והשם הטוב יכפר בעדינו:

ואד יעלה מן הארץ וכו'. רמז הגם שאדם אין וכו' ואין מי לעורר מיין נוקבין, וכוונת היוצר כל שיהיה הכל נעשה על ידי איתערותא דלתתא, ובכאן הספיק מחשבתן של ישראל וכו', היינו שעלה לרצון לפניו במחשבה מה שיהיה לו תענוג מעבודת האדם על הארץ, וזהו הספיק למיין נוקבין, (וכן קודם התחלת בריאת העולם), והוא כדמיון האד העולה מן הארץ לצורך הנשם עלי ארץ, שאינו ממשיי האד הזה גשם ממש, עם כל זה על ידי התעוררת האד הזה, מתהווה גשם. והנה לפי הפשוט כיון שהוא סיפור המעשה מה דהוה, הוה ליה למכתב ואד יעלה, מה יעליה. אך הוא הוספת היריד לרמוז על המחשבה, כמיש כי ירד רמוזה במחשבה. ועוד ירמוז יעליה, להתבונן כי כן יהיה כל ימי עולם יעלה תמיד איתערותא דלתתא,

ויציבא מלתא בסוד הידוע לחכמי האמת סוד שבירת הכלים, וידוע בסוד קדושים סוד שבירת הכלים:

[אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות וכו'. לכאורה פשוטו של פסוק הוא מקושי ההבנה וכמה דקדוקים יש בו. ונראה לפרש דהכי פירושו אלה תולדות השמים והארץ, ר"ל מה שנאמר עד כאן בריאת כל הברואים בשם אלקים, הוא בהבראם, כי בריאה נאמר על המחשבה, ובמחשבה עלה במדת הדין (כד פ"ב ט"ז), מה שאין כן ביום עשות, ר"ל ביום העשיה בפועל, היה יי אלקים ארץ ושמים, ובמחשבה במדת הדין קדמה שמים לארץ, כי השמים אפשר להם יותר לעמוד במדת הדין מהארץ, מה שאין כן צירוף וקדימת מדת הרחמים בעשיה, יצדק יותר בארץ, על כן הקדים הארץ. ויש לרמז גם כן אלה תולדות השמים והארץ, ר"ל מילוי שמים וארץ, כי המילוי הוא כתולדה להעיקר, ומילוי שמים וארץ כזה שי"ן פ"ם יר"ד פ"ם אל"ף רי"ש צד"י עם הכולל (להורות בהתכללותם יחד), בנימטריא לבושי בריאה יצירה עשיה. הכוונה לפי זה שמי"ם וארץ רמז לזעיר ונוקב, תולדותיהם הם בריאה יצירה עשיה, (על כן מילוי שמים ארץ, בנימטריא לבושי בריאה יצירה עשיה). ומפרש הפסוק מי הם, א' בהבראם הוא בריאה. כ' ביום הוא עולם היצירה, (עיין בספר מאורי אור מערכת אות הירד סימן ח'), וז"ל שם יר"ם עם הכולל, גימטריא אל הויה (תהלים ק"ח כז), כי בחינת יר"ם הוא הנהגת היצירה, עכ"ל:

עשות הוא עולם העשיה, הן המה לבושי שמים וארץ זעיר ונוקב דאצילות, ובכל אחד מהעולמות יש יי אלקים ר"ל זעיר ונוקב. ולפעמים נקראים ארץ ושמים על שם קבלתם, והבן כי יראתי בפצותי פי:

ר"ת כל הפסוק, בנימטריא ד' שמות אד"ג, כריבוע כזה א' א"ד אד"ג אד"ג, הוא סוד המלכות בכל אחד מהד' עולמות אצילות בריאה יצירה

ועל ידי כך איתער עובדא לעילא, ואפילו חיו אין זכות ומצטרפים לגם להוושע, מספיק מחשבתן של ישראל מה שיסגלו מצות ומעשים טובים אחר כך בעת הישועה, זה תעמוד למיין נוקבין. זה אשר פרשנו ברוך י אלקי ישראל עושה נפלאות לבדיו דייקא (תהלים עב יח), מבלי התעוררת מיין נוקבין בפועל, יעויין אצלינו בדרושי חנוכה: והנה תתבונן עוד אמר ואד יעלה מן הארץ וכר והשקה פני האדמה. התחיל בארץ וסיים באדמה. אך הוא להורות דכל העולם מתמצית ארץ ישראל הוא שותה (תענית י ע"א), ובאיתערותא דארץ ישראל ניזון כל העולם, וכן ישראל יושבי הארץ בזכותם ניזון כל העולם:

[ובל שי"ח וכר ובל עשי"ב וכר על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה. להבין מקראי קדש הללו יש לדקדק טובא. א', כפל הלשון שיח פרס יהיה בארץ ועשב פרס יצמח. גם שנתו את מעמו משי"ח לעשי"ב. ב', נתינת טעם כי לא המסיר וגר, היש מעצור לה' לברוא בלא מסר כמו כל מעשה בראשית מאין ליש. ג', שנתו את מעמו מארץ לאדמה. ד', להבין מאי וא"ד יעלה. ה', ריבוי האתי"ן לעבוד א"ת האדמה, א"ת כ"ל פני האדמה. גם ריבוי הכ"ל. ועוד שארי דקדוקים יובנו מתוך דברינו. על כן נאמר על פי הקדמות מספרי קדש, כי הפסוק מדבר בתחתונים ומרמז בעליונים. א', שי"ח, ידוע מספרי מקובלים כי רומז ליסוד צדיק בהתכללותו עם נצח הוד, כי ג' ענפי השי"ן מרמזים לנצח הוד יסוד, וח"י נקרא יסוד צדיק ח"י עולמים, ובניהו בן יהודע בן איש ח"י (שמאל ב' כג כ), עוד יוס"ף בני ח"י (בראשית מה טו) והבן, יעויין כל זה במאורי אור מערכת השי"ן סימן כ"ז. ב', עשי"ב, מרמז לחסד גבורה תפארת ע"ב ש', ג' ענפין. גם אלקים דיודין והויה דיודין, נימטריא עשי"ב, כמבואר בספר הנ"ל מערכת אות העי"ן סימן ס"א. ג', אר"ן, מרמז לנ"ק מלכות שמים, כשיש יחוד וזיווג, והוא נימטריא אלקים באלפין ומרמז לפנימיות המלכות, מבואר בהנ"ל

מערכת האל"ף סימן קכ"ז. ד', אדמ"ה, נקרא עולם הביניה, לשון אודם על שם שדינין מתערין מינה, מבואר במערכת הנ"ל סימן ל"ד. ה', מפי"ד, סוד החסדים דשריין בפום וכר, נימטריא רמ"ח עלמין עם הכולל, מערכת אות המים סימן כ"ה, ושם מבואר גם כן מפי"ד, נימטריא ע"ב סינ מ"ב בין עם י"ו אותיות השורש עם הכולל. ו', אר"ם, סתם שם מ"ה דאלפין, מרמז לזעיר אנפין, מבואר שם ובכל ספרי המקובלים. ז', א"ד, הוא סוד המיין נוקבין א"ד מאד"ג, ומרמז לה' גבורות, שם. ח', את, נקראת המלכות בקבלתה כל החסדים מא' ועד ת', שם וכן הוא בכל ספרי קבלה. ט', בל, נקרא היסוד צדיק, כולל ה' גבורות וה' חסדים, שם ובמקובלים. ומעתה בין והתבונן וכל שי"ח השדיה (ר"ל יסוד הכולל נצח הוד), פרס יהיה בארץ (ר"ל במלכות שמים בווג השלם להיקרא בחינת אר"ן), וכ"ל עשי"ב השדיה (ר"ל ענפי חסד גבורה תפארת, אשר גם כן כולל אותם מדת כ"ל היסוד צדיק ומשפיעים למלכות שמים), פרס יצמח (להוציא נשמות חדשות והשפעת פוכות על ידי היחוד השלם), כי לא המסיר י אלקים על הארץ, (כי לא היה עדיין השפעת החסדים המרומזים בלשון מפי"ד לבחינת ארץ. ולזה אמר יי אלקים להתכלל במדת כ"ל ה' חסדים וה' גבורות להשפיעם למלכות שמים), ואדים (ר"ל זעיר אנפין בכללותו בפרצוף השלם), אין לעבוד א"ת האדמה, (ר"ל להשפיע כללות החסדים מא' ועד ת', אשר מקבל מהאדמה הוא סוד בינה העליונה להשפיע למלכות שמים בחינת א"ת, להיות כי לא היה עדיין אתערותא דלתתא סוד מיין נוקבין, כי לא היו עדיין ישראל בעולם, אך מחשבתן של ישראל קדמה להיות בבחינת אר"ן, כלול נשמת בני ישראל עם קרובו, ועבר ועתיד אצלו ית' שוה, על כן כשהעלה ית' השעשוע והתענוג שיהיה לו מישראל עם קרובו, זה הועיל במקום מיין נוקבין שישראל פועלים בפועל אחר בריאתם. לזה יאמר) וא"ד (היא בחינת מיין נוקבין), יעליה (ר"ל מה שיהיה עלה מן הארץ, זה הועיל לעליה ממש גם כעת,

המר למתוק, (היינו היצר הרע שיהיה יצר טוב, כענין שאמר דוד [תהלים קט כב] ולכי חלל בקרבי, היינו חלל השמאלי שבלב ששם משכן היצר הרע, כבר נשאר חלל כי כללו ביצר טוב שבימין [עין יושלמי ברכות פ"ט ה"ח]), הנה הגם שאינו עובר עבירות בפועל, עם כל זה מתאווה במחשבה להיתר ולאיסור, וזה מדת כל אדם על פי הרוב, הגם שבמעשה אין שליטה ליצר הרע כמו ליצר טוב, כי הדעת אינו מניחו, אבל במחשבה הן המה שולטים על העיר קפנה, (עד שהאדם יפעול בתורתו ומצותיו להפכו לפוך), על כן וייצר בתרין יודיין, כי הי"ד מורה על המחשבה, כי השני יצרים שולטים כאחד במחשבה, מה שאין כן במעשה ניתן השכל במרומים רבים להתגבר, על כן נרמז רק וא"ו אחת, כאשר תעניין בספר התניא תבין כל הדברים:

עפר מן האדמה. כבר דיברו בו חז"ל ברוח קדשם. ולפי הפשט יתכן לומר שמשמיענו שנברא מן העפר הדק שהוא על פני האדמה שהוא קרוב ליסוד הרוח ויש בו בחינת יסוד הרוח, כידוע מענין כללות היסודות ממקום חיבורם, על כן גם בגוף זולת הנשמה, יש בו חיות מעט הנקרא הבלא דגרמי כידוע, והנסיון מעיד מענין גידול השערות וצפרניים:

ויפח באפיו וכו'. מדקאמר ויפ"ח משמיענו שהנשמה הוא חלק אלקי ממעל, כי מאן דנפח מתוכו נפח כמיש בזהר הקי:

באפיו. נשמע שעיקר החיות הוא באפיו, ונפקא מינה לדינא לענין מפקחין את הגל בשבת עד החומס כנדע (יזמא פ"ה ע"א). והוא הנרמז במסורה ויפח באפיו, כל אשר נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז כב), והבן:

ויהי האדם לנפש חיה. כל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער (פגילה י" ע"ב), רמז למה שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ב) בעל כרחך אתה נוצר, כי הנשמה בכואה מעולם העליון להתחבר בגוף היא בעל כרחה, כי רע בעיניה חומריות העולם הזה. והו

ועל ידי זה) והשקה א"ת כ"ל, (ר"ל והשקה לא"ת למלכות שמים, כ"ל מדת יסוד צדיק, השקה לא"ת פני האדמה, השפעה שמקבלים מבינה העליונה, והמ"י דבר מתוך דבר, כי מורא על ראשינו להרחיב הדיבור במקום שאין לנו עסק, ובפרט בגוף שלא נסחר עדין מחלאת זוהמתו, הש"י יכפר בעדנו. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

וייצר י' אלקים את האדם. קרוב לפשוטו אומרו וייציר, ולא ויברא או ויעש. דידוע כי קודם החטא היו העולמות במעלה מכמו שהן עתה, והיה מקום פנוי כל מה שהוא עתה עשרה דרגין דעשייה, וגם מקום ד' תחתונת דיצירה, ואם כן קרקע העשייה היתה במקום שמתחיל עתה ו' ראשונות דיצירה, עד אחר החטא שירדו העולמות ממדרגתן י"ד מדרגות הנ"ל, בסוד מי שאמר לעולמו ד"י (תניגה י"ב ע"א). ועתה כעת אפילו בשבת שהעולמות מתעלים אל מקום אשר היו שם אהלם בתחילה, ונשאר מקום פנוי כידוע מסוד תחום שבת, וסוד מחלליה מאן דעייל לחלל דילה (והו"ו ח"א ר ע"א), אף על פי כן העליה הזאת אינה רק בסוד פנימיות העולמות, אבל החיצונית נשאר כמו שהיה, דהרי עינינו רואות דאנחנו בשבת במקום אשר היינו בחול, רק שנפשותינו מתעלים ומרגיש הארת השכל יותר בשבת, והסיבה הוא להיות שהגופות שלנו הם כעת מעשייה ממש מוגשמות, כי נעשה כתנות ע"ר משכא דחוייא, מה שאין כן קודם החטא היה כתנות א"ר (שם שם ל"ו ע"ב), כי גם הגוף היה ספירי עד לעתיד במהרה בימינו שיתוקן החטא, אז והמשכילים יזהירו כזהר וכו', אז גם חיצוניות העולמות יתעלו. ומעתה תבין אומרו בכריאת גוף האדם וייצר, מה שאין כן אחר החטא אמר (בראשית ג כא) ויעש י' אלקים לאדם ולאשתו כתנות ע"ר:

וייצר. בתרין יודיין. הנה דרשו רז"ל (ברכות ס"א ע"א) בשני יצרים דיצר טוב ויצר הרע, וכן תרגום יונתן. ויש להתבונן למה נרמז ביודיין ולא בווין. והנראה דהנה הי"ד מורה על המחשבה, והוא"ו על המעשה. הנה האדם קודם שמהפך

וַיִּפְחַח בְּאִפְיוֹ נִשְׁמַת חַיִּים. סִת חוֹת־ם, כֵּן הוּא
 בְּבַעַל הַטּוֹרִים. וְנִרְמַז בּוֹה ג' מִלּוּאֵי אֱהִיָּה
 בְּנִימְטָרִיא חוֹת־ם, וְהִיא חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם, וְסוּד תַּחֲוֹם
 הַקְּדוּשָׁה. וְהִנֵּה הַתַּחִּיה בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ יִהְיֶה עַל
 יְדֵי הַשְּׁמוֹת אֱהִיָּה, לְשׁוֹן זְמַן אֲנֵא. וְכֵן מִיתָה,
 הוּא בְּנִימְטָרִיא הֲג' מִלּוּאֵי אֱהִיָּה, כִּי הִיא כַּעַת
 טוֹבָה גְּדוּלָה לְמַעַן נַחִיה לְאוֹרֶךְ יָמִים בְּעוֹלָם שְׁכוּלוֹ
 אֲרוֹךְ עַל יְדֵי הַתַּעֲכָלוֹת זוֹהַמַת הַנַּחֲשׁ, וְזִלְעַת הַמוֹת
 לְנִצָּח וַיִּמְלֵא כְבוֹד הַשֵּׁם אֶת כָּל הָאָרֶץ, וְעַמּוֹ מִקּוֹר
 חַיִּים וְנַחִיה דְּבוֹקִים בְּחַיֵּי הַחַיִּים אֵינן סוֹף בִּיָּה
 וְכִי־שׁ, וְהַמִּי וַיְדוּם. וְעַל כֵּן נִרְמַז בְּסִת בְּאִפְיוֹ
 נִשְׁמַת חַיִּים וְהִיָּה הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, סִת
 וַיִּפְחַח מִשָּׁה (דְּבָרִים לֵד ה). שְׁנֵם אֲדוּנֵינוּ מִשָּׁה שֶׁהוּא
 מִבְּחַר מִיָּן הָאֲנֻשִׁי, יִסְתַּלַּק מִהָעוֹלָם עַד זְמַן הַתַּחִּיה
 כְּרוּעָה עֲדָרוּ יִרְעָה בּוֹרוּעוֹ יִקְבֹּץ מְלֵאִי. מִמִּילָא
 נִבִּין שְׁטוֹבָה גְּדוּלָה הִיא לְעוֹלָם כָּל זְמַן שְׁלֵא נִפְחַר
 הָעוֹלָם מִחֲלָאֵת זוֹהַמַת הַנַּחֲשׁ, כִּי הֵגַם שְׁבַמְעַמַּד
 הַנִּכְבַּד בִּימֵי אֲדוּנֵינוּ מִשָּׁה גִפְסָקָה הַזוֹהַמָּה (עֵיץ שֶׁבַח
 קִמְצוֹ עֵיֵא), עִם כָּל זֶה עַל יְדֵי הָעֲגָל חוֹרָה הַזוֹהַמָּה
 (עֵיֵ זֶהֶר חֵיָּא נִיב עֵיֵב), וְנִגְנָו אֲרוֹן הַקְּדוֹשׁ אֲדוּנֵינוּ מִשָּׁה
 אֲדוּן כָּל הַנְּבִיאִים, עַד כִּי יִתְגַּלֶּה בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ
 עִם מִשִּׁיחָנוּ. וְכָל זֶה נִרְמַז בְּהַתְּחַלַּת בְּרִיאַת הָאָדָם
 בְּדַבְּרֵי הַמְּנִיד מְרֵאשִׁית אַחֲרֵית לְיִשְׂרָאֵל עִם קְרוּבוֹ
 וַיִּנְחַמּוּ בַכְּפָלִים:

הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. רִית, כְּמוֹ רִית חֲנוּן חֲמַרְבָּה
 לְסִלּוּחַ (תַּמְלַת יִיח). לְרַמּוֹז הַתְּשׁוּבָה תִּיכַף
 מִבְּרֵאשִׁית, וְגַם כֵּן רִית הוֹשִׁיעֵנוּ יִלְמַעַן חֲסַדְךָ
 (תְּהִלִּים ו ה). כִּי וְרַב חֲסֵד (שְׁמַת לֵד ה), מִסָּה כְּלָפֵי חֲסֵד
 תִּמִּיד לְיִשְׂרָאֵל עִם קְרוּבוֹ (רִיה יִיז עֵיֵא):

הָאֲדָמָה וַיִּפְחַח בְּאִפְיוֹ נִשְׁמַת חַיִּים וְהִיָּה, סִת
 חַיָּה יִמִּית. נִרְמַז תִּיכַף כִּי חַיָּה תִּסּוּבָב
 הַמִּיתָה לְאָדָם, וְהַכֵּל נִרְמַז בְּתוֹרָה הַק' תִּיכַף, כִּי
 אִם לֹא הִיָּה זֶה תִּיכַף שׁוֹרֵשׁ בְּבִרְיָאָה, לֹא הִיָּה
 מִתְּהוֹוָה הַדְּבָר הַזֶּה. וְמִי שְׁאִינוּ מִבֵּין דְּבָר לְאֲשׁוּרוֹ
 וְלֹא שִׁימַשׁ חֲכָמִים בְּדַבְּרֵי זֶה לְהַבִּין הַהֲכָרָה וְצַדִּיק
 וַיִּדְעָה וּבְחִירָה, אֵל יִהְרַם לְשִׂאל כִּי לֹא יַעֲלֶה
 בִּידוֹ, וַיֵּאֱמִין בְּטוֹבַת יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית הַמְּסִיב לְבְרוּאוֹ
 וּבְפִרְט לְיִשְׂרָאֵל עִם קְרוּבוֹ:

וַיְהִי הָאָדָם (צַעַר גּוֹרֵם הָאָדָם) לְנֶפֶשׁ חַיָּה, כִּי
 הוּא דְּמִיּוֹן הַתַּחֲכָרוֹת הַמְּלֵאךְ אֶל הַבְּחַמָּה, אֲבָל כֵּן
 גּוֹר הַיּוֹצֵר כָּל הוּא אֲלֵקִינוּ, וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
 יִקְבְּלוּ בִיחַד שְׁכָרֵם מִשְׁלָם:

וְרַמְזוּ עוֹד וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה כִּי. הוּא סוּד
 הַשְּׂאֵרַת הַנֶּפֶשׁ, רִצִּיל גַּתְהוּוֹה הָאָדָם לְנֶפֶשׁ
 חַיָּה לְעוֹלָמִים, לֹא תִמוֹת בְּמִיתַת הַגּוּף. וְרַמְזוּ עוֹד
 וַיְהִי הָאָדָם, עַל פִּי מִיֵּשׁ לְעִיל וַיְהִי (בְּרֵאשִׁית א
 ג) רַמְזוּ לְצַמְצוּם, כְּמִיֵּשׁ בּוֹוֹהֵר (חֵיָּא טִיז עֵיֵב) יְהִי
 יְאוּר דֵּא הַתַּפְּשׁוּמוֹת, וַיְהִי אֲוֹר דֵּא צַמְצוּם. אִם
 כֵּן וַיְהִי רַמְזוּ לְצַמְצוּם, (מִזֶּה שְׁפִטּוֹ רִדִּיל [מְגִלָּה י
 עֵיֵב] כָּל מִקּוֹם שְׁנֵאמֵר וַיְהִי וְכוּ'), וְלִפִּי זֶה הַפִּירוּשׁ
 הוּא כֵּן, וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, הָאָדָם מִגְּבִיל
 וּמִצַּמְצוּם בְּתוֹכוֹ הַנֶּפֶשׁ חַיָּה, כְּעֵינִין שְׁאֵמְרוּ חוֹזִיל
 (בְּרֵכּוֹת ט עֵיֵב) וּמִפְּלִיא לְעֵשׂוֹת, אִם יַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּגוּד
 מְלֵא רוּחַ נִקְבַּ כַּחוֹדָה שֶׁל מַחֲטָ וְכוּ', וְהָאָדָם מְלֵא
 נִקְבִים וְרוּחוֹ מִשְׁתַּמְרַת בְּתוֹכוֹ (עֵיֵץ שֶׁם כְּתוּבִי דִיָּה
 מִפְּלִיא בְּשֵׁם כִּיד פִּיא ג). וְהוּא הַמְּבֹאֵר בְּתוֹרָה וַיִּפְחַח
 בְּאִפְיוֹ (מִמִּקּוֹם אַחֵר) נִשְׁמַת חַיִּים, (אִם כֵּן הִיא
 כְּדְמִיּוֹן הַגּוֹד שְׁנוֹפְחִין אוֹתוֹ רוּחַ), וַיְהִי לְנֶפֶשׁ חַיָּה,
 (רִצִּיל צַמְצוּם הָאָדָם בְּתוֹכוֹ אֶת נֶפֶשׁ הַחַיָּה בְּנִזְרֵתוֹ
 ית"ש). וְרַמְזוּ עוֹד וַיִּפְחַח בְּאִפְיוֹ נִשְׁמַת חַיִּים, הִיָּינוּ
 אֲוֹר פְּנִימֵי שְׁבָאָדָם, וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, הִיָּינוּ
 הָאוֹר מִקִּיף שְׁאִינוּ מוֹגְבֵל בְּכָלִי:

[עַפְרָד מִן הָאֲדָמָה. עַפְרָד רִיל עַל יְדֵי הַמַּלְכוּת
 הַנִּקְרָא עַפְרָד, (נִימְטָרִיא קַפְרָד קַפְרָד
 בְּקַבְּלָתָה אֵלוֹ הַשְּׁמוֹת מַחֲבִינִיָּה), מִן הָאֲדָמָה (הִיא
 הַבִּינָה שְׁמִשֵּׁם נִשְׁפַּע הַנִּשְׁמוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְמַלְכוּת
 שְׁמִים), אֵת הָאָדָם עַפְרָד מִן הָאֲדָמָה וַיִּפְחַח, סִת
 תַּמְרָד סוּד הַמַּלְכוּת, חֲנִיָּה הוּא סוּד הַבִּינָה. וְגַם כֵּן
 תַּמְרָד מִמְנָה יִצָּא חוּמֵר מְנוּעַ יְשִׁי מַלְכוּת בֵּית דוּד,
 הוּא אָדָם בְּעַצְמוֹ וְהוּא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וּמַחֲנִיָּה יִצָּא
 הַנְּבִיא אֲשֶׁר מִשַּׁח לְמַלְכוּת בֵּית דוּד, כְּאֲשֶׁר אִמְרָה
 רַמָּה קְרָנִי בִיָּי (שְׁמוּאֵל א' ב א):

אֵת הָאָדָם. אֵת לְרֵכוֹת הַנוּק' הַמְּשַׁלְּמַת בְּנִיָּינוּ:
 וַיִּפְחַח בְּאִפְיוֹ נִשְׁמַת חַיִּים. לֹא אִמְרָ נִשְׁמַת חַיָּה, רַק
 חַיִּים. רִיל נִשְׁמַת הַחַיִּים הָעֲלִיוֹנִים
 הַמְּשַׁכִּילִים:

את האדם, ואחר כך וישם שם את האדם, ואחר כך ויצמח וכו', יובן לנו מזה שכל מה שיסגל אדם תורה ומצות, יתרחב גן עדניו עד אין משער:

אשר יצר. הנך ב' תיבות מיותרין. אך הוא להורות היאך היה אדם יכול להיות בגוף בנן עדן, והרי ענינו ראות שאדם אינו יכול לעלות לנן עדן עד אשר יתפשט מן הגוף. אבל הענין הוא להיות שאחר החטא נתהווה ירידה לעלמות, ועולם העשייה נתגשם בלבושים גשמיים, מה שאין כן קודם החטא היה עולם עשייה במקום ו' ראשונות דיצירה, אם כן גם גוף האדם היה ספירי כדמיון המלאכים שבעולם היצירה, על כן היה באפשרי להיות בגוף ונפש בנן עדן הרוחני:

[וישם וכו' אית האדם אשר יצר. להבין ריבוי האית. גם תיבות אשר יצר מיותרים. גם צריך להבין תיבת שים, היה לו לומר וישם ביו. והנראה דהנה כוונת היוצר בראשית בבריאת אדם להיותו דבוק בו ית', ולהיותו סוד מיין נוקבין לצורך כל העולמות, ויהיה הוא המיוחד כל העולמות ברבות השפע והתענוג מחיי החיים אין סוף ביה וביש. והנה יהיה באפשר על ידי הדביקות והתענוג העצום בהדבק האדם בו ית' יתבטל מציאות, כי כל דבר השואף אל שורשו ירצה להתבטל ולהיכלל בשורשו, כמו שאנו נראה שציל רואין בשלהבת העולה על מוקדה, אשר תמיד ישאף ויגבה עצמו למעלה אל יסוד האש, רק כל זמן היותו נאחו בפתילה הגשמיות, אי אפשר לו להיפרד, על כן יבער הפתילה עד תומה, ואחר כך כלה חיש מהר ינוס למעלה אל שורשו, הגם שבאמת בשורשו מתבטל ביסוד האש שתחת גלגל הירח, עם כל זה כך היא המדה. והנה גם באדם יש באפשר להתבטל על ידי דביקותו בחיי החיים כתשוקת החלק אל הכל, ולא כן כוונת היוצר כל, רק להיות לו תענוג תמידי על ידי דביקותו ולא יתבטל, על כן ציונו לעבדו באהבה (הוא התשוקה הנכבדת), וביראה (הוא להתרחק בכל פעם מגדל מוראו ית'), ועל ידי כך יהיה לו תענוג תמידי, ויהיה לו קיום בגוף ונפש,

ויהי, רית יומי יודע יהחכם יהיה (קהלת ב' ט), כן קבלתין. (עד כאן מועתק מספר דרך עדותיך):

(ח) וישם. ג' במסורה בתורה, א' דין. ב' וישם אשל בבאר שבע (בראשית כא לג). ג' וישם כרם בנח (שם ט טו). גרמו וישם י' אלקים גן בעדן, בשביל מי נמסע זה הגן, וישם כרם, כי כרם יי' צבאות בית ישראל (ישעיה ה ז), ועל ידי זה איזה סיבה יוכלו לבוא אל הגן עדן, אמר וישם אשל היינו התורה, שהיא אשיל וחבל (מלשון אשלי רברכי), לקשר הנשמה אל הגן עדן ותאכל ותשבע ותותר:

וישם וכו'. אומרו וישם, ואחר כך וישם שם את האדם, ואחר כך ויצמח. הנה כפי הנראה הוא כדמיון האדם הנמסע זרע אילנות מקודם, ואחר כך מצמיחים האילנות, ולכאורה אינו מובן הדבר ביוצר כל הוא אלקינו. אך הוא להורות שכל שכר הגן עדן האדם מכין לעצמו, דהשיי ברא את הגן עדן בהכנה, ויש בו כח להצמיח לכל אחד שכרו כפי אשר יפעל לעצמו על ידי תורתו ומצותיו, על כן מעשה השיי נקרא נמיצה כביכול, דמיון הנמסע גרעין פרי האילן בארץ, שהאילן הוא בכח בהגרעין, וכאשר ירד הגשם על הארץ, יצמיח ויתגדל האילן מעט מעט, עד אשר יתגדלו ענפיו ופוארותיו כנובה ארזים. כן כביכול השיי וישם וכו' עשה ההכנה, ואחר כך וישם שם את האדם, ועל ידי מעשיו ויצמיח וכו', וכן הוא כל ימות עולם חלק כל צדיק בגן עדן הוא בכח, עד בוא הצדיק הזה לעולם ויתעסק בתורה ובמצות, יצמיח את חלקו ויוציאנו מכח אל הפועל. ותריוח בידיעה זו ענין גדול, דהנה כל צדיק בדורו כאשר ישלים שנותיו בתורה ועבודה, יתנו לו חלקו בגן עדן, וכי סלקא דעתך שעד בא זמן הצדיק הלזה, היה חלקם בגן עדן בריאה לריק חיו, זה לא יתכן. אבל לפי האמור יובן, שכל צדיק מכין לעצמו גן עדן. ותתבונן לפי זה ענין התרחבות ארץ הקדושה בזמן שכל יושבים עליה (גישן ניו ע"א). וכוה יונח לנו תיבת מקדש, שהתורה משמיענו זאת וישם י' אלקים גן בעדן מקדש, ריל קודם ששם בתוכו

זהרי זה כענין שעשה המאציל ביה בכל העולמות צמצום והתפשטות, והדבר ידוע למבינים. והנה תיבת ש"ם מרמו בכל מקום לצמצום והתפשטות, כי הוא בנימטריא הויה, (הוא התפשטות השפע והויה בכל הנבראים), שד"י (הוא ענין הצמצום, בסוד שאמר לעולמו די (תגינה י"ב ע"א), והבן). ולזה ידוקדק בכאן וישם ש"ם, (ר"ל בחינת ש"ם היא צמצום והתפשטות יראה ואהבה, שם) א"ת האדם (ר"ל עם האדם הקנה לו בחינת ש"ם), אשר יציר (מפרש הטעם למה, כי להיות אדם יציר כפיו יתאוה וישתוקק להיכלל בשורשו, וכשלא יהיה לו בחינת הצמצום יתבטל מציאותו, והמ"י הדבר הנכבד הזה):

ר"ת כל הפסוק, בנימטריא שפ"ה. עיקר בריאת האדם שיהיה עסק בתורה בשפתותיו ויהנה בה יומם ולילה, והוא בנימטריא שכינה, הכוונה שיהיה עיקר השראת השכינה בתחתונים:

יש לרמוז בפסוק ויטע יי אלקים ג'ן, ר"ל הג'ן סדרים דאורייתא, בעד"ן הוא לשון התקשרות ודביקות, כמו התקשר מעדנ"ת כימה (איז לה לא), ר"ל שברא מקדם לעולם ענין עסק התורה בדביקות הנפלא, שעל ידי זה יוכל להדבק בו י"ת. וזהו וישם שם את האדם אשר יצר, כענין שכתבתי למעלה, והבן. ורמוז עוד ויטע יי אלקים ג'ן, ר"ל במי נטע השיי הג'ן סדרין דאורייתא, בעד"ן מקד"ם, ר"ל במי שמקשר ומדבק את עצמו מקודם, ר"ל קודם שילמוד מקשר את עצמו בהבורא ית', אזי וישם ש"ם א"ת, ר"ל השכינה נקראת א"ת כנדע, ר"ל על ידי הדביקות באה השכינה לשם לשמוע בקולו. ואל תתמה על בריה קטנה שתפעל כל זה, כי הנגה הוא האדם אשר יצר יציר כפיו, על כן המו מיעזו לו ובכל מקום אשר יזכיר את שמו, יבא השיי אליו:

(ט) מן האדמה וכי נחמד למראה וטוב למאכל. הנגה יתמה כל משכיל על שנותו את מעמו מנ"ן לאדמ"ה. ורשיי זיל פירש לענין הגן הכתוב מדבר, ויקשה למה לא אמר ויצמח יי אלקים מן

הג'ן. גם מ"ן האדמה, הוה ליה למימר מהאדמה. גם למה משכח את פירות הגן דייקא באלו הכי, נחמד למראה וטוב למאכל, ובע"ן הדעת לקמן אמר תוארים אחרים. ויראה לי על פי פשוטו, שתורתנו הקדושה מלמדנו דעת להוציא מדרך המינין והאפיקורסין אשר אין להם חלק בד' ובתורתו הקדושה, ואינם מאמינם שהאדם נברא שיהיה חי וקים לעולם, כי על פי הטבע הותך ממנו בכל יום חיותו מכית ומכפנים עד כי יותך ממנו מכל וכל, ולכן אי אפשר כלל לחיות בלי מאכל ומשתה, כי ברוב ההתכה בומן מועט יפסק חיותו, אך המאכל והמשתה מחזירים לו ההתכה אך לא מכל וכל, על כן כמעט מעט יחסר ממנו עד ישוב לעפרו, וזה דבר שאי אפשר בשום פנים שהמאכלים יחזירו לו בכל זמן כל ההתכה מחוס הטבעי, כי זה כעת נמנע כאשר ידוע לחכמי הטבע, על כן באה תורתנו הק' ללמדנו דעת כי באמת היה לו באפשרי להיות קיים באישו עד עולם, כי הנגה הפירות אשר נבראו אז קודם חטא האדם, היו מצמיחים מן האדמה העליונה, על כן חוק וכח ניתן להם להיותם מחזירים ההתכה בלי גירעון. ויש כל עץ נחמד למראה, ר"ל כל הפירות היו נחמדים למראה, שלא היתה האכילה מהם על דרך תאוה יצר הרע, רק שהיו נחמדים למראה שהשיגו על ידם כל אחד במקום שמרמו, כי העולם הזה הוא כעין חותם קמין לכל העולמות, והיו אז נכרים כל אחד למקום שמרמו, והיתה האכילה מכל אחד לתקן את שורשו במקום עליון לא על דרך תאוה, ועל ידי זה היה בהם כח להחזיר החתכה בלי גירעון. מה שאין כן שכל האכילות על ידי יצר הרע ועל דרך תאוה, אי אפשר להמאכלים להחזיר ההתכה. (ותבין על ידי זה מה שקראו בוהר הק' (ח"ב קפ"ג ע"ב) למצה נהמא דאסוותא, כיון שהוא ראשית המצוה אכילה ראשונה אשר ציונו השיי, והבן). ויש שכל עץ היה נחמד למראה, להבין ע"י שרשם במקום עליון, וטוב למאכל בהחזיר ההתכה הראויה ואכל וחי לעולם, נ"ל. על כן תמצא ר"ת כל הפסוק, בנימטריא ש"כ מנין י"ב צירופי הויה, להיות קודם

על ויהי בוקר יום אחד (בראשית א ה), וכן הקשו המפרשים בכאן. ולדרכינו יאמר בכאן שמרמו על עולם האצילות, והוא כשלהבת הקשורה בגחלת בעולמות אין סוף, ולא יתייחס עם הג' עולמות שלאחריו רק במציאות, על כן יאמר האחד, כי הוא אחד בפני עצמו ואין שני שלאחריו דומה לו, ונקרא פישוין על שם שמימיו מתברכין ועולין בכל פעם ומשקין את כל העולמות. האחד פישוין, בהחשב הננין רבתי לת"ש, כנודע מספר המנצפ"ך ועם הנקודות, בנימטריא זה בית יעקב ואבן ישראל עם הכולל, לכוללם יחד בפרצוף וביחוד השלם, והמ"י שנתייחד בכל מקום ליעקב ב"ת, ולישראל לפעמים אב"ן (בראשית מט ז), כל אלו הפרצופים בעולם האצילות כולו קדש להשם כשלהבת הקשורה בגחלת, ונקרא פישוין לשון פי שנים, והבן בהתחלקות הפרצופים ויונעם לך. עוד פישוין בהחשב הננין לת"ש, בנימטריא כאן יחיד יעקב ישראל רח"ל לא"ה. עוד הוא בנימטריא די פעמים עדיך, כי מכאן השתלשלות הדי עדרים, הן הן חילות המלאכים בכל עולם ועולם, בסוד מרכבו ארגמ"ן (שיר השירים ג י), מיכאל גבריאל רפאל אוריאל או נוריאל, והבן. עדיך בנימטריא רח"ל לא"ה, ובכל עולם יש בחינה זו. ובאפשר יובן על ידי זה ויסע ישראל ויט אהלה מהלא"ה למגדל עדיך (בראשית לה כא), ואין כאן מקומו. עוד ירמוז פישוין עם הנקודות, ובהחשב הננין לת"ש, בנימטריא אל"ו הליב נתיבית חכמ"ה, נקרא פישוין פי שונה הלכות (תיקוני נה פ"ה ע"א), והבן:

הוא הסב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. להבין זה לדרכינו, נקדים ידוע דשורש הדינים הם קדושים, והם במעלה על החסדים כידוע מעלת הזהב על הכסף, רק בהשתלשלותם למטה ונמסרים לכוחות הדין, יתהווה מזה ענשים בגזירת הפועל הכל למענהו אשר ברא כולם בחכמה, וזה סוד המתקת הדינים בשרשם, כי מי שיש לו לב מבין, כשרואה איזה ענש על שונאי ישראל, אזי מעלה במחשבתו מדיכין נשתלשל זה מעולם ועד עולם, עד הגיעו בדביקות מחשבתו

החטא היה סוד היה וקיום לכל הגעשים, ובכל דבר השיג איזה היה מרמו, בסוד מה רבו מעשיך הויה (תהלים קד כד), כי בכל אחד נרמו השם הויה המהווה כל הברואים, על כן גם לו ניתן על ידי המאכלים הויה וקיום. וזה סוד לדעתי שנאמר באדונינו משה כשעלה למרום ונתקיים בלא אכילה ושתיה הגשמיות, נאמר עליו (שם סח יט) עלית למרום שביב שב"י לקחת מתנות באד"ם, ר"ל אותן המתנות שנמסרו לאדם הראשון, מה שאין כן כעת נתהפך ל"ב"ש, שמתייבש הליחות והחיונית מעט מעט, עד יחיש השם מעשיהו להאכילנו מסעודה המוכנת לצדיקים במהרה בימינו אמן:

"ועין י'הדעת י'טוב י'ורע, כמנין השם הויה. הבן הרמו שלא לקצץ בנפיעות, כי הכל יחודו ואחדותו ית"ש, ויראתי בפצותי פי והמ"י וידום. ס"ת הדעת טוב י'ורע, בע"ת. לכל יש ע"ת (קהלת ח ו). והכל יפה בעתו (שם ג יא), והבן עיני כ"ל אליך ישברו ואתה נתן להם את אכלם בעת"ו (תהלים קמה טו), והבן הרמזים האלו:

והנה, נרמו עוד דבר אחד למשכילים ועין החיים בתוך הגן, ר"ל באמצע ג'ן, ר"ל כשתמלא ג'ן כזה גימ"ל נרין, אותיות האמצעים הם ימ"ו, ר"ת זונהר יוצא מעדן, והבן כי על ידי זה על ידי הנהר היוצא מעדן, עין החיים בתוך הגן, והבן. וזהו שנשמך אחר כך פסוק י' ונהר יוצא מעדן להשקות א"ת הגן, א"ת לרבות כל המקבלים חיותם מהנין המדה הנודעת לחכמי ישראל, ומשם יפריד משם מתחיל עולם הנפרדים, והי"ה לארבעה ראשים, תיבת והי"ה מיותרת. אך להורות דעל ידי השם הויה הנחתם בכל הנבראים, מתחלק בכל עולם לדי ראשים, וכן הם די עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה. והנה יש מקום אתנו לפרש הארבע נהרות על הדי עולמות, השיי יהיה בעורנו על דבר כבוד שמו, ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו, וכתר תורה הפקר לכל ישראל:

(יא) שם האחד פישוין, לפי סדר לשון הפרשה, שם הראשון היה לו לומר, כמ"ש רש"י

(יג) ושם הנהיר השני גיחורין, לרמו לעולם הבריאה הנמשך מעולם האצילות. וגיחון מלשון יבסח כי יגיח ירדן אל פיהו (איוב מ כג). גם גיחורין הוא סוד המלכרות, כמיש במאורי אור אות הגי, בסוד כ"ל הולך על גיחורין (ויקרא יא מב), והיריד מרמו להמיין דכורין הנמשך ממחשבה העליונה, וממנו נשפע ל"י ספירות דבריאה, והבן. גם ידוע דמנקודת מלכרות דאצילות, נתהווה ארייך דבריאה, (בעתיק אינם מדברים, כי בכל עולם כל אחד לפי מדריגתו, הוא נעלם ומכוסה בארייך בסוד שהעתיקו מבריותיו). והנה שם המלכות בכל מקום הוא השם הנהנה אדני, ובארייך דבריאה הוא שם אכתריאל, שניהם ביחד בגימטריא תשכ"ז, כמנין גיחורין בהחשב הנרין לת"ש כנודע, וכן הוא בגימטריא מלכרות ארייך, אשר שמותיהם אדני אכתריאל וחשבון אחד להם, להורות על עולם הבריאה שהארייך נשפע ממלכרות דאצילות, והשיית יראנו נפלאות מתורתו ויחיו לרצון אמרי פינו לפניו:

הוא הסוכב את כל ארץ כרש, עיין במאורי אור מערכת אות הא' סימן קכ"ח. וז"ל, אשה כושיית (כמדבר יב א), הנקבא בהיות בה שיך דינים, עכ"ל. והבן כי עולם הבריאה מקבל ממלכרות הנקראת ארץ. ויש לומר עוד כרש, הוא השם הויה בגימטריא כ"ז, והשי אלקים ביודין כנודע ואם כן יש לפרש את כל, בהתחבר אית עם כ"ל, אזי יהיה בארץ בחינת מלכות כרש, המתקת דיני אלקים עם שם הויה. וגם הויה כפשוטו ובחילופו כזה מצפין, בגימטריא כרש, והוא בגימטריא כרחמים, והבן:

(יד) ושם הנהר השלישי חדקל. והבן מה שאמרו (ברכות נ"ט ע"ב) שמימיו חדיין וקליין, כי ידוע שבעולם הזה כבר יש שם קליפות מעורבים עם המלאכים, כנודע חדקל בגימטריא מלאכים עם הכולל, כי שם מדורי המלאכים. חדקל עם הנקודות בגימטריא רי"ב, להיות גם שם מדורי הקליפות:

לעולם האצילות, ושם הוא כמעלת הזהב על הכסף דינים קדושים ופהורים ונמתק הכל, והבן. עוד נקדים מה דידוע כי בחינת דכורא הוא תמיד בסוד החסד, והנוק' בסוד הדין. עוד נקדים מה דידוע דאסור לקצץ בנטיעות (עיין תגינה יד ע"ב), רק להאמין ולידע כי הכל אחדות ומלכותו מלכות כל עולמים, וזה היה חסא אדם הראשון שאמרו רז"ל (תקריי סט קי"א ע"ב) שקצץ בנטיעות כידוע, (ועל פי מה שנכתוב איה, תבין מפני מה הפסיק מסיפור אדם הראשון וסיפר בנהרות). עוד נקדים מה דידוע אדים, בגימטריא שם מ"ה. חו"ה בגימטריא המילוי של שם מ"ה, בסוד אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש (ברכות נ"א ע"ב). ובוזה נבא על נכון לרמו הכתוב על עולם הנאצלים ידבר, הריא הסבב את כל ארץ החוילה, יתפרש חוילה מלשון חבילה, בחילוף אותיות בומ"ף מסוצא אחד, שרצונו לומר שגם מדת ארייך, הוא כיני למלכות שמים מעולם הנאצלים, הוא חבילה אחת כשלהבת הקשורה בנחלת, ושלא לקצץ בנטיעות ח"ו כמו שעשה אדם הראשון (ולכך נסמך זה לכאן). כל, הוא כיני ליסוד צדיק כנודע, ויתפרש הוא הסבב אית הוא מלכרות, כ"ל הוא יסוד, משום שהוא ארץ החוילה, הכל חבל אחד שלא לקצץ ולהפריד היחוד ח"ו, והבן. ונרמו בתיבת החוילה, בגימטריא אדים חריה, ר"ל מ"ה ומילוא"ו שהוא זעיר ונוקב'. ומפרש אחר כך "אשר ישם 'הזהב, ר"ל גם דינין שירש מצד הנוקב' בעולם האצילות, הם קדושים כמעלת הזהב על הכסף. ולזה תמצא ר"ת "אשר ישם 'הזהב, ר"ת "אשה. וזהב, בגימטריא דר"ד, אשר מלכותו כיר"ח יכון עולם (תהלים פ"ט לח), והוא אדמוני עם יפה עינים (שמואל א' טז יב), מה שאין כן אדמוני של עש"ו (בראשית טו כח), והבן. לזה אסר אחר כך וזהיב הארץ ההוא טוב כמיש, והבן. שם הבדלי"ח סוד הנבורה בשרשה, והוא בגימטריא אחיה בריבוע, (מבואר במאורי אור מערכת אות הב' סימן ס"א), ואבין השחים סוד לאיה ורחיל, (גם זה בספר הנ"ל אות האלף סימן ד'), והשי יצילנו משניאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

בנימסריא אלף שמייה, ובהחזרת האלף לאלף
בנימסריא שמיז, בנימסריא רצון, הכל נמשכו
מרצונו ומשמו ית', כנדע שהוא ורצונו חד והבן,
השי יראנו נפלאות מתורתו:

(פו) ויקח. יש לפרשו לשון לימוד, מלשון קחז
מוסרי (משלי ה י), שלמדו נפלאות
מתורתו. או יאמר על פי דרך זה, היות ידוע אית
האדם (בראשית א כז), אית לרבות הנק'. על כן יש
לפרש ויקח יי אלקים את האדם, ריל שלמדו פוד
יי אלקים, אשר לזה מרמו האדם בהתייחדו עם
בת זוגו, לייחד השם הויה עם שם אלקים, אזי
למדו טוב הכוונה. וינחהו, לא אמר וישים כמו
לעיל, להורות לשון נחת רוח, שעשה לו השי נחת
רוח בנן עדן בהבינו פוד זיו השכינה בנין עדן,
ידוע גן עדן גימטריא הויה אדניי אלקים, ומרמו
ליסוד דנק', כמיש הרב במאורי אור אות הגי סימן
כ"א. וכל זה הודיעו השיית שיהיה כוונת יחודו עם
בת זוגו לצורך גבוה, הגם שאין מקרא יוצא מדי
פשוטו, אל אלים ידבר נפלאות:

לעבדיה ולשמריה, ידוע מרזל (והו ח"א כ"ז
ע"א) בקיום רמיח פקודין ושסיה לאוין,
על כן לעבדיה ולשמריה עם כולל ב' תיבות,
בנימסריא אלה הם תרייג:

(פו) ע"ל האדם לאמיר. לכאורה יקשה תיבת עיל,
אל היה לו לומר. גם להבין הלאמיר.
נראה דצוהו לאמר להאשה, ובוה יצדק גם תיבת
עיל, דצוהו לחוב עליו לאמר להאשה. ואפשר
בהעמיק עוד, דהיה גלוי וידוע לפני היוצר כל
שעתיד לומר ולהתנצל האשה אשר נתת וכר
(בראשית ג יב), על כן צוהו השי בכל עת שתתן
לפניו האשה איזה מאכל אשר יאכל, אזי יאמר לה
הציווי שצוה השי רק מכל עץ הגן אכל, בכדי
שלא תכשילהו בהאיסור. ובוה ידוקדק עוד כפל
הלשון אכיל תאכיל. וגם לא יצדק בהפסוק הזה
לשון ציווי כלל, כי עיקר הציווי הוא רק בפסוק
הבי שלא יאכל מעץ הדעת, ואם כן למה לי כל
זה מכל עץ הגן וכר. ולפי מיש ניהא שהשי צוהו

ועוד נאמר דדי עלמות אצילות בריאה יצירה
עשיה, הם סוד מחשבה רצון קול דיבור.
והנה בשביל זה יכונה עולם האצילות פישוין,
לשון ריבוי כי לעולם מחשבה רודפת מחשבה,
ועיקר הריבויים נתהוו ממחשבתו כי הכל היה
במחשבה באחדות הפשימות, ואין לך שום דבר
יצא ממחשבתו, בסוד מה רביו מעשיך יי כולם
בחכמיה עשיית (תהלים קד טז). עולם הבריאה יכונה
גיחין, כי הרצון נמשך מהמחשבה, וגיחין מלשון
המשכה. והיצירה יכונה חדקיל, לשון חידוד הקרל,
והבן. היא ההלך קדמית אשר, ריל ההולך סנגד
להמאשר אורחותיו, הואיל וכבר יש שם טוב
והפכו, זכו הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והעיר
שושן צהלה ושמחה (אסתר ח טו), ובהיפך חיו והעיר
שושן וכר (שם ג טו). גם ירמוז אשר, הוא סוד
אשר ו, ידוע דאשר הוא סוד הבינה, ו הוא זעיר
אנפין. והנה זעיר אנפין בקבלתו מן הבינה הוא
סוד אשר, וידוע דזעיר אנפין מקנן ביצירה. עוד
ירמוז ההלך קדמת אשר, ריל ההלך ומתעלה
בהאותיות שקודם אשר, הם אותיות ז שבית. ריל
כבוא יום ה' שבת, אזי מתעלה עולם היצירה וכל
דינין איתכפיין וערקין, בסוד שאנו אומרים (תפלה
שבת) ויברכו לאל כיל יצוריין דייקא, מלך יוציר כל
וכר, והבן:

והגדר הרביעי היא פריה. אמר היא, מפני שקאי
לדרכנו על עולם העשיה, ויש גם עשיה
נשמיות אשר אנו רואים בעינינו, על כן קאמר
הוא, הנראה לעין. ונקרא פריה, על שם שמימו
פרין ורביין (סוכה ג"ט ע"ב), שעיקר פריה ורביה הן
בנשמיות הן ברוחניות התורה, הוא בזה העולם
על ידי ישראל עם קרובו, והוא בבחינת דברר
המתרבה. מה שאין כן בחינת קרל, לא יוכר עדיין
התחלקות חיתוך האותיות להיותם פרים ורבים,
והבן. היא פריה, בנימסריא המלאכים גלגלים
רקיעים, אשר הם נמצאים בזה העולם. פריה,
בנימסריא ב' פעמים שים, בנימסריא הריה שדי,
שיש עשיה נשמיות ורוחניות, ובכל אחד צמצום
והתפשטות כנדע. פישוין גיחין חדקיל פריה,

אביה כנעוריה, אם לא על ידי התעכלות החומר והגשם ממנה, וזה אי אפשר שתהיה הנשמה תמיד בעבירות הזה בעולם השפל, כי זה העונש הוא יותר מימורי המיתה, וגם הוא בנמנע להיותה חלק אלקי ממעל. ויש לו השי"ת כי ממנו לא תצא הרעות, רק בהמשכו אחר העבירה אשר ממנו למות תוצאות, ובהכרח יהיה לו שימות שיתעכל החומר וישוב אל ביתו הרמתה לחזות בנועם השם, מה שאין כן עתה מתראה לפני המלך הכבוד בגוף ונפש, להיות הגוף ספירי. וזה שיעור הכתוב ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, ר"ל מה שאני מצוה אותך לא תאכל, הוא ממנו ומצדו, ואין אני כמלך בשר ודם הנזר על עבדיו נזירות שלא יעשו כך וכך, הנם שהמעשה הזה היה טוב ונעים להאדם, רק כיון שאינו לטובת המלך ויניע למלך איזה היוק מזה, אזי נזר ואומר שלא יעשו הדבר הזה ומעניש לעוברי רצונו, והעונש גם כן אין לו שום התייחסות להפגם, רק המלך מעניש כל אחד כפי דעתו כפי ההיזק שמגיע לו מהמעשה. לא כן אדונינו ומלכנו יוצרנו ית"ש, רק לטובתנו הוא דורש והזהירנו לבלתי נגע בקצה הרע בעצם, לבלתי נגרום רעה לנפשנו מהעבירה, אשר סגולתה להתעורר מדנים בין אחים ורעות בלב ונפש וגוף. ויש השי"ת לאדם הראשון לא תאכל נמשך ממנו, כי ממנה הרעות, כי ביום אכלך ממנו מרת, ר"ל ממנו נמשך המיתה לעכירת החומר הנמשך ממנו, על כן תמרת בודאי, כי לא תוכל בשום אופן לחזות בנועם השי"ת, אם לא על ידי התעכלות החומר וידבק בחיי החיים, נ"ל:

ר"ת בנימטריא אלף חסר א'. לרמוז לו שהמיתה תהיה שלא יחיה אלף שנה במילואו, וכך היה לולי שנרע עי שנה ממחיתו, שנתנם במתנה לדור בחיר השם, כקבלת רז"ל (במ"ד פי"ד י"ב). (מועתק מספר דרך עדותיך):

פרשה ב.

(יח) לא טוב היות כר. יתמה כל משכיל מה נשתנה זה המאמר מכל הנאמרים, שכל המאמרים היו בגדר המאמר שיהיה כך וכך,

בעת אשר נתן לפניו האשה איזה מאכל, אזי יאמר לה הציווי מהשיי מכל עץ הגן אכיל, ואחר כך תאכיל אתה האדם המאכל אשר נתן לפניך, וזולת זה לא תאכל שלא תכשילך. וזה ידוע גם כן לחכמי האמת, בעת אשר תזדמן לאדם חיו איזה מצות ה' אשר לא תעשינה, אזי יזכיר לשון המצוה אשר נכתב בתורה ככתבה וכלשונה ממש, ואז ילך לבטח והתורה תצילהו מכל מכשול ולא יאונה לו כל און. עוד לדעתי נכנס בגדר הציווי, אכילת די הסיפוק ההכרחי לאדם הוא מצוה, ונרמו שיכוין האדם באכילתו לתקן עץ הגן, ולא יאכל למלאות תאוותו:

(יז) לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מרת תמרת. תיבות ממנו לכאורה הם למותר, ומכל שכן ממנו השני הוא אך למותר. גם כפל המרת תמרת צריך להבין. ונ"ל דהנה יתמה כל משכיל על מה עשה השם ככה לבני אדם על עברו מצוה קלה הלזו, נענשו כל הדורות בכליון המות, הלא מדרך הטוב וחונן לכל, ולא יחפוץ במות המת כי אם בשוכו מדרכיו וחיה. אך הוא דידוע כי מאתו לא תצא הרעות, רק דמגולת המצוה להביא שפע ברכה ממקור מחצבה ממקום עליון, כי ממקום קדוש תהלך ושם אחיזתה בשורש אילן הקודש, וסגולת העבירה אשר אחיזתה בענפי עבותות החכילי מהירין, להעיר חיו עונשים על שונאי ישראל. ולזה האב הרחמן נתן לנו עצות בנפשנו זאת עשו וחיו דחיינו מעשי המצות, ועל ידי זה תעוררו שורשם העליון להביא לכם רב טוב הצפון, והשמרו מאוד לנפשותיכם לבלתי נגע בקצה העבירות, כי על ידי זה תעוררו האבות נזיקין וצררו אתכם. והנה ככל החזיון הזה קרה לאדם הראשון, כי הנה קודם החטא היה משתמש בעולם הזה ובעולם הבא כאדם המשתמש בבית ובעליה, כי לא מנעו הנשם להשיג מושכלות עולם הבא ולעלות על גפי מרומי קרת, כי היה גופו ספירי. מה שאין כן אחר החטא, אזי קנה גופו עבירות ונשמות מזהמת הנחש, ואם כן אי אפשר להנשמה לעלות למקום אשר ממנה הוצבה אל בית

(יט) ויִצַד כוּ ויבא אל האדם לראות מִה יקראו לו. יקשה למה חזר בכאן לומר איך שיצר ד' מן האדמה דייקא כל הברואים, ודברי רז"ל (ב"ר פ"ד ד') ידועים, עם כל זה ניתן רשות לידרש. עוד יקשה האיך יצדק לשון לראות מה יקרא וכו', כאלו היה ח"ו השיי מסופק באופן הבנת האדם, וחלא הוא יהיב חכמתא לחכימין ולפניו נגלו כל תעלומת חכמה. על כן אשוב על פי מ"ש לעיל דלזה היתה בת זוגו בשר מבשרו, להורות שלא תתייחד רק לאחד, אשר לזה נקרא האדם אדם, מנין מִה הויה באלפין, ובת זוגו חו"ה מנין המילוי בלבד, להורות כי אליו תתייחד כדמיון העיקר עם המילוי השורש עם הענף, כשיכרות הענף מן השורש יתבטל. והנה היה מקום לומר גם כן שבשביל זה נקרא אדם על שנברא מן האדמה, ואם כן יפול היסוד הנ"ל הרמז באדם וחיה. ולזה אלקינו המרחם הודיע חיבתו ליצר כפיו, לזה אמר ויצר יי אלקים מן האדמה כל כו', י"ל שכולם נבראו מן האדמה, ויבא אל האדם להראות לו שאין בכולם שיחיה נקרא אדם כמוהו הגם שכולם מן האדמה, על כרחך הטעם הוא לרמיזת השם מִה כנ"ל. וי"ש לראות (ר"ל שיראה האדם, מִה יקרא לו, שקריאת שמו הוא נגד שם מִה, על כן בת זוגו היא מילואו, והוכרחה שתהיה בשר מבשרו דייקא, והמ"י:

וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה כו'. הגם שצדקו דברי רז"ל לסרס המקרא ולפרשו, עם כל זה טעמא בעי למה לא נכתב כסדר. להודיע כי קריאת השם לכל נברא הוא כפי שרשו במחצבו העליון אשר רומז כנגדו, וידע והבין אדם הראשון כי הבריאה הזאת נבראת על ידי הצטרפות האותיות בר"א אלפא ביתות הנדעים לחכמי ישראל, ובהצטרף ש"י וי"ו רי"ש בשורש עליון, על ידי כך נברא למטה חיות השור, על כן קרא שמו שו"ד, וכן בכל הנבראים. ולזה יאמר הפסוק וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא

ולא הוזכר במאמר הטעם למה ברא היוצר כך, וכאן הוא בהפוך שלא הוזכר הבריאה במאמר, רק הוזכר הטעם שלא טוב היות לבדו, והבן. והנראה שהוא כעין הקדמה למה עשה ד' ככה למין האנושי (* [פועל כפין], שבראו מתחילה דו פרצופין ביחד, ואחר כך נסרו (ב"ר פ"ה א'), ולא עשה כן לכל יצוריו, רק ברא בכל אחד זכר ונקבה בפני עצמו. אך שלהיות לענין זה נתעלה (האדם) מכל בעל חי, שכל הבעלי חיים יכולים לפעול פעולת הזרעם באיזה נקבה שתזדמן להם ממינם, ונתעלה המין האנושי שכל אחד מחוייב להיות לו בת זוגו, (ואסר לכל אחד להזדווג לזולתו), על כן ברא נקבתו בהתחברות עמו, להורות שחלילה להנקבה שתתחבר עם בן זוג אחר, ולהיות כן נקרא הוא אדם בנימטריא מִה, [מנין שם הויה במלוי אלפין], (ובת זוגו) חו"ה מילוי השם הנ"ל בלבד, להורות שאין לה שום מציאות שפע בפני עצמה רק עם בן זוגה, כמו שהמילוי האות אין לו מציאות בלתי עיקר האות, [והדברים עתיקין יעוין] [בספרי המקובלים]. ולזה ידוקדק מאמרו ית' כעין הקדמה למה לא ברא בת זוגו בפני עצמה, אמר ית' לא טוב היות למה שהוא נקרא אדם, (ובת זוגו היא מילוי שלו כנ"ל), לא טוב לו היותו לבדו בשום זמן מהזמנים, כדמיון שאר הבעלי חיים שהם לבדם מבלי בת זוגם, כי לא תתייחד שום נקבה לזכר (כי אם בעת זוונם), ושוב אחר כך לא יקרא שם הוזכר עליה, מה שאין כן המין האנושי לא יהיה לבדו, כי נקרא שם הוזכר תמיד על הנקבה ותתייחד לו דייקא, (על כן אנשה לו דייקא) עזר כנגדו ולא לזולתו:

ויאמר ית' אלקים לא מו"ב, ס"ת אברה"ם. ירמו שאברהם יתקן התיקון שנתקלקל על ידי האשה. האדם לבדו אנשה לו עזר כנגדו, ר"ת בנימטריא יוסף, מדת יסוד צדיק שנקרא מו"ב. וזהו לא מו"ב היות האדם לבדו, כי בהיותו לבדו פונם במדת המו"ב ונכשל ברע ח"ו ד' יצילנו:

(* והנה, תשלם עתה מה שחסר בעז"י מן ספר "קהלת יעקב" בהשמטות לאגרא דכלה הנדפסים שם:

בעוף. ג'ל כפי מה שאנו רואין בעינינו בבהמות וחיות כמה מינים, שהנקבות ישתנו בשמם מהזכרים הגם שהם מין אחד, כגון שריר פרה וכיוצא נמצא בחיות, מה שאין כן בעופות, לזה (פרש בבהמה ובחיה תיבת) ולכ"ל, שגם השתנות שמות זכרים ונקבות קרא אדם הראשון, ולא במקרה הוא כך. (עוד י"ל שיש נבראים ספק חיה ספק בהמה, גם לאלו קרא שם):

ולאדם לא מצא עור כנגדו. לכאורה הוה ליה למימר ולעצמו לא מצא עור. והנראה דהכי קאמר לשם אדם לא מצא עור, כי לשם אדם הנקיבה צריכה להקרא אדם, והנה הארץ נקראה בשם זה, והיא אינה לעור כנגד האדם להבנות תולדותיו ממנה. ולזה אמר אחר בריאת חויה, לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת (בראשית ב כג), והבין:

ולאדם לא מצא עור כנגדו, ס"ת מנין אברהם. רמו עדיין לא היה אברהם בעולם להיות לעור לאדם, כי הוא היה תחלת תיקונו של אדם כנודע:

"לא מצא עור כנגדו, ר"ת בנימטריא ע"ן. בסוד כי האדם עץ השדה (דברים כ יט) כנודע, וגם אברהם עשה התיקונים בעץ, כמ"ש והשענו תחת העץ (בראשית יח ד), כנודע מזוהר הק' (ח"א ק"ב ע"ב):

(כא) ויפל י"י אלקים תרדמה. המשכיל יבין לפרש תיבת תרדמה, בנימטריא ב' פעמים מימי קדם (מיכה ז ב). [היא המדה האחרונה של י"ג מדות דא"ן ופעם ונק"ה (שמח לו ח) [המדה האחרונה דא"ן], עיין בספר ברית כהונת עולם מאמר אילו של יצחק, והמשכילים יבינו ויפל י"י אלקים דייקא:

עוד מרומז בתרדמה על האדם, רמו כשתשליך תרדמה על האדם, רצ"ל תצרף אותיות תרדמה עם אותיות האדם, סך הכל עם האותיות

שמו, ר"ל הנפש חיה של הבריאה, כך הוא שמו בשורש העליון בהצטרפות הרליא אלפא ביתות. והנה אפשר לרמו בתורה הק' מה שהקשו בתוס' (יבמות ס"א ע"א) אדברי רז"ל (שם) אתם קרואים אדם (יחזקאל לד לא), ואין אומות העולם קרוים אדם, והרי דרשו רז"ל וכל חמאת האדם (במדבר ה ו), מלמד שהגוים נודרים נדרים ונדבות כישראל. ותירצו רק במקום שנאמר אדם (קאי על ישראל, אבל) כשנכתב האדם קאי נמי באומות. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ונרמו כאן לראות פ"ה יקרא, (היינו פ"ה גימטריא אדם, הוא נפש) הקדושה בלבד דייקא, וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו, ר"ל השם הזה מרמו לכל מין האנושי שיש בו *) [נפש חיה]:

וכ"ל אשר יקרא, ס"ת רליא. ר"ל שכל השמות שקרא, הם על פי צירופי רליא אלפא ביתות, כמ"ש לעיל:

"האדם נפש חיה, ר"ת בנימטריא פ"ג. הוא השם המחיה בסוד ואתה מחי"ה את כולם (נחמיה ט ו), כי השם הזה הוא בנימטריא מחי"ה, כידוע למשכילים ענינו:

ל"ו האדם נפש, ס"ת בנימטריא רצון. שהחיות לכל הנבראים נשפע מהתלבשות רצון העליון והמי, על כן נרמו גם כן ס"ת האדם נפש חיה, ס"ת בנימטריא אל שד"י, שאמר לעולמו די (תגיגה י"ב ע"א), ונתן והשפיע חיות לכל הנבראים במדה ומשקל כפי שיוכלו לסבול שלא יתבטלו במציאות, ותבין איך שגרמו בכאן סוד הצמצום והתפשטות לכל הנבראים:

"נפש חיה הוא, ר"ת חניה, ס"ת אשה. ר"ל אשה חניה תרמוז בתפלתה י"י ממית ומחיה (שמאל א ב ו), ועיין מ"ש לעיל ותבין:

(ב) לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה. אמר בבהמה וחיה תיבת לכ"ל, לא כן

(*) גם כאן הישגים מן השמטות לאגרא דכלה" בספר קהלת יצקב:

בהדיא, א"ל הב לנו אומצא דבישרא, אותבה תותי
 בחשא אפיקתא א"ל אכול מהאי, א"ל מאיסא לי,
 א"ל ואדם הראשון נמי אי הוה שקילא בהדיא הוא
 מאיסא ליה. וזהו באפשר מרומז בתורה הק' אשר
 לקח מן האדם, י"ל שלקחה ממנו אבל הוא לאש"ה,
 וטובה גדולה היא ויבא"ה מחדש אל האדם שלא
 ראה הצלע (שנלקחה ממנו) קודם שלא תהיה
 מאוסה בעיניו, על כן הביאה מחדש בלא ראות:

או יאמר אשר לקח מן האדם, ר"ל הגם שלקחה
 קרא אשה, והיה מהראוי (לקרוא את) שמה
 אדמ"ה, אף על פי כן קראה אשה, כי מאיש לוקחה
 (שם שם ב) כמאמר האדם אחר כך:

ויבא"ה, מנין כ"ד. קישטה בכ"ד קישוטי כלה, כ"ד
 צירופי אדני, כן הוא בזוהר הק' (ח"א פ"ח
 ע"ב) ומקובלים:

(בג) ויאמר האדם זא"ת הפעם עצם וכו', יש לפרש
 זא"ת למעט חוה הראשונה לילית,
 שהיתה רוצה להודווג לאדם כעודע מרז"ל (כ"ד פכ"ב
 ד, וזהו ח"ג י"ט ע"א), וזהו (כוונת) האדם זא"ת הפעל,
 ר"ל כעת אפעל בזיווני דוגמא לאורות עליונים,
 להשפיע למלכות שמים הנקראת זא"ת, כענין
 בזאת יבוא אהרן אל הקודש (ויקרא טו ג). וזהו בס"ת
 האד"ם זא"ת הפע"ם, ס"ת בנימטריא ת"פ, למעט
 הקליפה חוה ראשונה. וזהו גם כן נרמז בכאן ס"ת
 הפע"ם עצ"ם מעצמ"י ובש"ד, ס"ת פד"ם כעודע
 בצאתה מצרים ותקח מרים הנביאה אחות אהרן
 (שמות טו כ), נדייקא אחות אהרן שנאמר בו בזא"ת
 יבא אהרן, את הת"ף [לבטל הקליפה היא מנין
 ת"ף] בידה:

ויאמר האד"ם זא"ת, ס"ת תפ"ד. נרמז תיכף
 בהתחלת הזיווג של אדם הראשון, האשה
 יראת ד' אשר ממנה יבואו תרין גלגלין דאדם, הלא
 הם דו"ד משי"ח:

"ויאמר האדם זא"ת הפעם עצם, ר"ת בנימטריא
 הויה כחכ"ל. הכוונת לגרום בזיווג ליחד
 הויה בחיכל קדשו (תהלים יא ד), כעודע אדני
 בנימטריא חיכ"ל, שהוא היכל הויה (יחזקאל ז ד):

ועם ב' כוללי התיבות מנין ראשית שניה, נהיינו
 אותיות שקודם אותיות שניה הם תס"ן, ואחרית
 שניה נהם אותיות שאחר אותיות שניה הם רד"םן,
 דהנה זה הענין היה בראש השנה כעודע והמ"י,
 ועיין בספר הגיל מאמר הגיל ותראה פלאות:

ויסגר בש"ד תחתנה, כמנין בש"ר היו שנותיהם
 של האבות, רמז שהם תיקנו חטא שנעשה
 על ידי האשה:

ויבן א"ת הצלע, א"ת לרבות שבנה בה כל
 האותיות מא' עד ת', על ידי צירופי אלפי
 ביתות שכרא כל יציר נוצר: גם את, מרמז דוגמת
 המדה העליונה מלכות שמים הנקראת א"ת: או
 יאמר ויבן י' אלקים א"ת הצלע, ר"ל עם הצלע
 נשתלם כדונמא של מעלה, דוגמת י"י אלקים
 משפיע ומקבל, והבן:

אשר לקח מן האדם. צ"ל דהנך תיבות מיותרים
 לנמר, דהיה די לשיאמר א"ת הצל"ע לאשה.
 גם תיבת לאש"ה אינו מדוקדק, וצריך לפרש להיות
 אש"ה כפירוש רש"י ז"ל. ונראה לפרש על פי מה
 דידוע בין למאן דאמר פרצוף בין למאן דאמר
 זנ"ב (מכות פ"א ע"א), היו כלולים באדם נשמת
 זכ"ר ונקבה, ובצד הזכר היו כלולים כל הנשמות
 הזכרים העתידים להבראות עד עת קץ, ובצד
 הנקיבה היו כלולים כל הנקיבות. ויש שלקח
 מאותו הצד השייך לנשמת האשה שהיו כלולים
 נשמות הנקבות. וזהו שיעור הכתוב את הצלע
 אשר לקח מן האדם לאשה, ר"ל מאותו חלק של
 האדם השייך להאשה:

עוד י"ל על פי מה דאיתא בגמרא סנהדרין (דף ל"ט
 ע"א) א"ל קיסר לרבן נמליאל אלקיכם נגב הוא,
 דכתיב (באש"ה ב ט) ויפל י"י אלקי(כ)ם תרדמה
 וכו'. א"ל ברתיא שבקיה דאנא מהדרנא ליה, א"ל
 תנו לי דוכס אחד, א"ל למה לך, לסמין באו אלינו
 הלילה ונמלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו של
 זהב, א"ל ולואי שיבואו עלינו בכל יום, ולא יפה
 היה לאדם הראשון שנמלו ממנו צלע אחת ונתנו
 לו שפחה לשמשו, א"ל הכי קאמינא אלא לשקוליה

להוליד בדומה, והשיי יראנו נפלאות מתורתו ואל יאמר פיננו דבר שלא כרצונו. והנה התורה הק' מדברת בתחתונים ומרמזת בעליונים, והוא כי על ידי זיווגי הצדיקים הקדושים אשר בארץ המה, יעלו זאת שעל כן יעזוב איש, נגם כן יתפרש מלשון עזר איש, כמד"א (שמות טו ג) יי איש מלחמה, את אביו ואת אמו, רצ"ל יקבל מפרצופי אבא ואמא, ודבק באשתו, וישפיע למלכות שמים להיות מלכותו בכל משלה, ופליצות אחותנו במורא בכתבי זאת, והשיי יכפר בעדינו על דבר כבוד שמו:

ע"ל כן יעזוב איש את אביו וא"ת, מ"ת לנות שב"ת. מרמזו שילין שב"ת אצל אשתו, בסוד הכתוב (תהלים א ג) אשר פרו יתן בעתו. ודב"ק באשת"ו והי"ו, מ"ת מנין יב"ק, הויה אלקים. יכוון בזיווג ליחד הויה אלקים, וידוע סוד יב"ק ייחוד "ברכה" קדושה, והיו לבשר אחד, בש"ד אחד בגימטריא תפ"ת, שהוא סוד תפלה בחשאי דתמן קאתי מלכא (וזהו ח"א ר"י ע"א), הוא סוד היחוד בעולמות עליונים *) [כנדע, על כן הוא קול דמסה דקה] והוא מנין ואתחנין (דברים ג ט), שהתפלל אדונינו משה כל כך תפלות כנדע (דברי פ"א י'), בסוד ורגליהם רגל ישר"ה (יחזקאל א ז):

(כח) ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו. לכאורה הוה ליה למימר בקיצור ויהיו אדם ואשתו ערומים. אך הוא לדעתי לפי פשוטו להורות גם כשהיו שניהם, דהיינו שהיו (שניהם לבשר) אחד, היו ערומים, כי לא היה להם זה לחרפה, כי היה להם למצוה כמו הנחת תפילין. ולזה יאמר גם כן האדם ואשתו, ולא אמר והאשה. אך להיות שהאשה אינה מצווה על פריה ורבייה (כמה ס"ה ע"ב), היתה היא נגרת אחריו במעשה, ונדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה (קידושין ל"א ע"א), על כן תלוי הכל בו. על כן אמר האדם (ואשתו, שהיא) נגרת אחריו כאשה לבעלה. על כן ר"ת כל

יקרא אשה כ"י מאיש, מ"ת איש, ואתון י"ה ביניהם רמז למה שאמרו רז"ל (סוטה י"ז ע"א) **איש אישה, הם איש ואתון י"ה** ביניהם, ובזמן שאינם נהנים כשורה ח"ו אזי מסתלקים אתון י"ה ח"ו. זהו כוונתו בכרכת בורא מאור"י "האש, שהוא מאור י"ה איש, והמ"י:

(כד) על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו. אתיין לרבות. גם צריך להבין לפי פשוטו למה יעזוב את אביו ואמו. וידוע פירוש המתרגם ורשיי ז"ל. והנראה על פי מה דידוע שהשיי ברא הכל יש מאין על ידי צירופי הרליא אלפא ביתות, וברא השיי כח מפעיל בכל אחד מנבראיו שכל אחד יוליד בדומה, והוא על ידי כח האותיות המושפעים בו, ישפיע לזולתו וכן עד סוף כל הדורות, ממילא הכל הוא על ידי כח הראשון סיבת כל הסיבות, ולזה יכוין האדם בזיווג שאין ביכולתו כח להוליד בדומה, רק הוא מצוה ועומד מאת היוצר כל להשפיע האותיות המושפעים אצלו לזולתו, ועל ידי זה יוליד בדמותו כצלמו. והנה גם באשה הם צירופי אותיות נוקבין, המושפעים אצלה גם כן מרליא אלפא ביתות. והנה על ידי הזיווג המהור, מזדווגין אותיות דכורין של הזכר, עם האותיות נוקבין של הנקבה, ומבטשין דא בדא ונולד מהם אור חדש ובריאה חדשה, והמשכילים יבינו וישמחו. והנה איש מזריע תחלה יולדת נקיבה (מכמה ס' ע"א), כי הנה כשהוא פועל תחלה באתון דל"ה, ואחר כך באין אתון דנוקבא ומתגברין על הדכורין, אזי יולדת נקבה בדומה לה, ובהיפך אשה מזרעת תחלה והדכורין מתגברין, יולדת זכר בדומה לו. והנה (גרמז) בכאן לדרכינו יעזוב מלשון עזר, ור"ל על כן יעזוב איש נר"ל יעזור (את עצמו) א"ת אביו וא"ת אמו, נר"ל באלפא ביתות מא' ועד ת' שקיבל מאביו ואמו, ודבק באשתו [אז על ידי במישות האותיות] והיו לבשר אחד. והנה י"ל כפשוטו יעזוב מלשון עזוב, יעזוב בזיווג האתון הללו, ר"ל ישפיעם לזולתו

*) גם פה השלטנו את החסר מהשמות לאגרא וכלה הנדפסים בסוף ספר יקו"ל יעקב:

יש כי בשם נחיש אות הש' לבסוף, ובשם ששמן בראש, להורות גם כן על פי מה דידוע מזהר הק' (ח"א ב' ע"ב) כי אות השיין הוא אות אמת, דנפלין ליה גם כן לשקר לאמת דבריהם, אבל עצם השיין הוא אות אמת כנודע מני ענפיו. והנה כשיורד ומסית, מסתיר מהאדם האמת, על כן בנחיש אות הש' לבסוף, מה שאין כן כשנופל רשות חיו, אז יראה האדם האמת שזאת היה הכוונה בהסתה לנסותו. ועוד צריך להקדים הקדמות אמיתיות מחכמי האמת, והוא כל פעל יי למענהו וברא כל בחכמה, וכל העולמות והמדריגות מתלבשים זה בזה דא לבושא לרא ודא מוחא לרא, עד המדריגות התחתונים הם הקליפות אשר נשארן בלי לבוש, ולזה כל מנמתם להחסיא ולהסית את האדם להתלבש באיזה ניצוץ. עוד צריך להקדים כי אפילו הקליפות נבראו בחכמה מאת הבורא כל, להיותן רצועא לאלקאה ולהעניש החייבים, כדי שיהיה בחירה ורצון חפשי, והמשכיל יבין כי צריך לזה שמוש חכמים. ובזה יבוא על נכון הפסוק כמין חומר, שבא הפסוק להקדים הקדמות למה שרצונו לבאר, א, טעם הנחש למה הסית את האדם. ב, וכי יש מתנגד חיו בעולם להיוצר כל. לזה באה תורתנו הק' להודיענו את כל והנחיש [הוא השמן וכו'], היה ערים [בלי לבוש], מכל חית השדה [חקל תפוחין אשר ברכו ד', והיה הנחש ממדריגות התחתונות ערום בלי לבוש, על כן היה רודף אחר האדם כנ"ל, ואמר עורן אשר עשה יי אלקים נקאי על הנחש], רצ"ל שגם הנחש ומרכבות הקליפה עשה יי אלקים, והכל נתהווה מרצון היוצר, בכדי שיהיה רצועה לאלקאה לחייביא והבן, וכמדומה שכן ראיתי בספר אחד קדוש מדבר:

ויאמר אל האשה אף כי אמר וכי. נ"ל על פי פשוטו אף לשון כעם, ור"ל שאמר אני בכעם ורע עלי המעשה כי אמר אלקים לא תאכלו וכו', לא תאכלו מכל עץ הגן הנ"ל, דהנה במאמר השיי לא נזכר פרי, רק מכל עץ הגן אכל תאכל ומעץ הדעת וכו', ובא הנחש כרשע ערום לומר, הנה אין לך בכל עצי הגן שיהיה טעם עצו ופריו

הפסוק מנין ת"ג, הוא מנין התיבות שיש בתפילין, כי היה להם המצוה כענין יחוד תפילין של ראש ושל יד:

ס"ת כל הפסוק עם הכולל, בנימטריא חכמ"ה בינ"ה. להורות שעל ידי כללותם, פעלו גם היוווג העליון ביתר זאת, והבן:

עוד יש לפרש האדם ואשתו ולא יתבששו. רצ"ל האדם ואשתו שעסקו בזיווג כדרך איש ואשתו, ולא יתבששו, רצ"ל ולא המתין [מלשון כי בשש משה (שמה לב א)], כדרך שאמרו רז"ל שאילו המתין האדם בזיווג עד לשבת היה הכל מתוקן, ומקובל מחכמי האמת (תראנו בספר עשרה מאמרות), שזחו שאמר דוד גלגלא דאדם אני אמרתי בחפזי כל האדם כזב (תהלים קטו יא), שגם הוא היה נחפו ואכל פנה לכת שבע היא גלגול חוה. והנה תיבת יתבששו, הם אתוון וי"ש שב"ת. ר"ל הרי יש שבת תיכף לפניו, והיה לו להמתין, נ"ל:

פרשה ג.

(א) והנחש היה ערים. להבין למה משמיענו זה בתורה הק' שהיה ערום. וגם למה מפיך החכמה בלשון ערום. עוד צ"ל מ"ש מכל חית השדה אשר עשה יי אלקים, וכי עד הנה לא ידענו שהכל ברא היוצר כל הוא אלקינו. אך הוא על פי מה שאמרו חכמי האמת דידוע הוא השמין הוא הנחיש, והנה אתוון דדין כאתוון דדין, רק החילוק הוא בהתהפכות הפה מלמטה למעלה מחיית לפיית, והוא מרמו [הוא מספר ברית כהונת עולם] יורד ומסמין (כי ט"ו ע"א), על כן הפה למטה שמסית לאדם, ואחר כך עולה ומקטרג על כן הפה למעלה. עוד נ"ל הקטן דיש חילוק בתיבת נחש היא נ' כפופה, ושמן גון פשוטה, הוא גם כן על פי הדברים הנ"ל, נחיש מרמו כשהוא מסית לאדם, ואז הוא כפוף אל האדם ומראה לו פנים שוחקת איך הוא מבקש מוכתו, אחר כך כשעולה ומקטרג, נופל רשות ונופל נשמה, על כן הנפין פשוטה מלמעלה למטה, לרמו איך שנופל רשות מלמעלה, ויורד למטה על ידי זה ונופל נשמה. עוד

בשעת העגל (וזהו היא ניב עיב), כי גם יהושע היה
בהר כנודע:

(ד) ויאמר הנחש אל האשה לא מות תמותן, יש
לדקדק למה ליה למימר "אל האשה,
הלא מוכן הוא, נהן אמת גם בפסוק ב' "אל הנחש
יש לדקדק כן, אך שם י"ל לדבריו של נחש שאמר
לו המשמעות הוא על העץ עצמו שנאמר כמ"ש
לעיל. ועוד צ"ל הכפל "מות תמותן. ואפשר לומר
דהנחש אמר לה הרי השיי צוה רק לאדם "מות
תמות (בראשית ב י) לשון יחיד, הן אמת שאתה
היית קשורה אז בצדו עצם מעצמו, עם כל זה
היא הגותנת השיי אמר בלשון יחיד לשניכם "מות
תמות, וכדיום אתם שנים "לא תמותן, כי הי
מינייהו מפקת. וזהו ויאמר הנחש "אל האשה, לצד
שנתחדשת היא כעת בפני עצמה להיות "אשה,
"לא מות תמותן, ר"ל בתיבת מרת שאמר השיי,
אין במשמעותו תמותן לשון רבים, על כן בודאי
היו לא תהיה, ג"ל:

(ה) כי יודע אלקים כי ביום אכלך ממנו. צריך
להבין שתיבת "כי השני מיותר. ואפשר
לומר שמזה דייקו רז"ל (כ"ד פ"ט ד) שאמר הנחש
לשון הרע, מן העץ הזה אכל וברא את העולם.
ושיעור הכתוב כך הוא, כי יודע אלקים, הרי תראו
כי יודע אלקים כל הנעשה, * (והיא בסיבת העץ.)
והכתוב קיצר לכבודו של יוצר בראשית, תאלמנה
שפתי שקר הדוברות על צדיק חי עולמים בנאוח
ובוז, ואחר כך אמר בתורה הק' נכמאמר בפני
עצמו, כי ביום אכלכם ממנו דייקא לשון רבים,
כמ"ש לעיל:

(ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל. לפי פשוטו
י"ל שראתה בנגיעה שהעץ בעצמו טוב
למאכל, שהיה רך יותר מכל עצי הגן, (והאמינה
לדבריו) של נחש, וחשבה בלבה שעבור זה מנעם
השיי מאכילת אותו האילן, להיות גם העץ ראוי
לאכילה, ויאכלו הפרי עם העץ ויהיה [העולם חסר

שזה, שיהיה גם העץ טוב למאכל כמו שהוא ביחוד
עץ הפרי הלוח, אם כן הרי אמר אלקים לא תאכלו
מכל עץ הגן, דכיוון שאמר לכם זה העץ, ושאר
העצים בלא זה אינם ראויים לאכילה, ובוזה יבוא
אחר כך על נכון בפסוק:

(ב) ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל,
ר"ל מה לנו לזה, הרי נאכל מכל
הפירות של עץ הגן והוא העיקר בודאי, ואם תאמר
כיון שהוא העיקר, למה באה בציזוי ובמאמרו ית'
ע"ץ, לא הפרי בפרטות, לזה אמרה:

(ג) ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלקים לא
תאכלו ממנו ולא תגעו בו, ר"ל כוונת
השיי היה לעשות הרחקה לבלתי נגע בקצה העץ,
ממילא לא נבוא לאכול מן הפרי, אבל לעולם בכל
האילנות הפירות הם העיקר. ובוזה ידוקדק נמי "פן
תמותן, ויקשה הלא השיי אמר (בראשית ב י) מות
תמרת בודאי. אך לדרכינו יבוא על נכון, שהיא
אמרה שזה היה כוונת השיי בעץ, כי באם נבוא
להתעסק בעץ יארע ח"ו תקלה בפרי, וזהו "פן
תמותן. והנה מדרשי רז"ל ידועים כולם נכונים
למבין, ורשות נתונה לכל ישראל להגות בתורה
הק' כפי קט שכלו: בפסוק א והנחש הי"ה ערו"ם,
ס"ת משה. שבימי משה נפסקה זוהמת הנחש.
בפסוק ב' ס"ת כל הפסוק בנימטריא יעק"ב, ר"ת כל
הפסוק בנימטריא "במרמה יקבל "ברכה מאביו.
והוא על דרך שהקשו בזהר הק' (ח"א ל"ה ע"ב) איך
היה רשאי יעקב לעשות במרמה לקבל הברכות,
ותירצו להיות נחש הקדמוני הביא הקללות אל
העולם ברמיה, וסילק הברכות מאדם הראשון,
ועקב הוא שופריה דאדם, ועשו הוא נחשירכן הוא
הוא נחש, בא יעקב שופריה דאדם, וקיבל הברכות
בערמה מדה כנגד מדה. וזה רמז בכאן בס"ת
יעק"ב, ובר"ת בנימטריא "במרמה יקבל "הברכות
"מאביו, והכל מרומז בתורה הק': בפסוק ג' ס"ת
כל הפסוק, בנימטריא "משה יהושע. הן הן נשואו
בעמדתן שלימין כשחזרה זוהמת הנחש למקומה

* גם כאן השלמנו את החסר מספר קהלת יעקב בהשמטות לאגרא דכלה שם:

אנב"י (שמות כ ט), והשמייה לאוין בדיבור לא יחיה, והן הן אשר שמענו מפי הנבורה כל התורה כולה בכלל ובדרך פרט, תורה צוה לנו משה (ויברס לו ד) מנין תרי"א (מכות כ"ד ע"א), וידוע מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ל"ח ע"ב) אדם הראשון כפר בעיקר, וכוונתם שהיה החטא כעין קיצוץ בנטיעות חיו, וממילא פגם בדברות הללו אשר שמענו מפי הנבורה, הלא הם אנכי ולא יהיה לך, על כן אחשבה ס"ת כל הפסוק, בנימטריא תרי"ג, ומסתיים הפסוק בתיבת תגרי"ת מנין תרי"א, כי פגמו בכלל התרי"ג, והתרו על כל פנים לעצמם פתח להפרטי התורה הם הם תרי"א הנשארים, ובזה יובן אחר כך הפסוק:

(ח) **וישמעו** את קול יי אלקים וכו'. ר"ל ה"ב דברות אשר הם קול יי אלקים בעצמו, הלא הם אנכי ולא יהיה לך וכו', ויתחבא האדם ואשתו וכו', ולא יכלו לסבול כי בהם פגמו, ובזה הראה להם השיי בנפול יסוד הכלל, ממילא לא יהיה קיום הפרט, עד ישוב אל יי נר"ל לדבור (יי אנב"י) וירחמהו, ואל אלקינו נדיבור לא יהיה לך אלקים אחרים, כי ירבה לסלוח (ישעיה נה ז). ובזה הבינו כיון שראו שלא יכלו לסבול קול יי אלקים, עד היכן מחוייבים לשוב כי הבינו הפגם עד היכן מניע. ובזה יובנו פסוקי המשורר (תהלים סב יג) הנאמר על מתן תורה, אח"ת דיבר אלקים שתים זו שמענו כי עוז לאלקים, נר"ל אנכי ולא יהיה לך אשר שמענו במתן תורה, כי אז היה תיקון השלם לחטא אדם הראשון, כי אדם הראשון על ידי שהבין עד היכן היה הפגם מניע, עשה תשובה גדולה ועשה מסלול ודרך לבניו לתקן חטאו, עד שיזכו לשמוע דברי אלקים חיים מתוך האשן. ויש אחר כך ולך יי החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, קאי על אדם הראשון בזה ששילם לו כמעשהו, שהראה לו שמתירא מפני קול ד' אלקים, בזה הבין עד היכן צריך לשוב אל השם, והבן:

מתהלך בנין לרוח היום. יובן על פי מ"ש לעיל, ור"ל מתהלך בנין סדרין דאורייתא הנכללין באנכי ולא יהיה לך:

בריהן, על כן אמרה אני אאכול מהפרי ולא מהעץ. וזהו ותקח מפריו ותאכל מפריו, ולא כל הפרי כי סברה הנני עושה גדר לבלתי נגוע בעץ, הנני לוקח רק מעט מהפרי, ונשאר עוד הרבה פירות באילן, ממילא לא אבא לנגוע בקצה העץ, נ"ל:

ותתן גם לאישה עמם. רצ"ל שהיה עמה בזיווג ולא המתין עד לשבת, והוא שגרים כל זאת:

ותק"ח מפריו ותאכל, ס"ת חו"ל. רמז למה שאמרו רז"ל (כ"ד פ"ט ה) עוף ששמו חו"ל נשאר לבסוף ולא אכל. והנה חול ר"ת "חוקיו ו"משפטיו" לישראל (תהלים קמז יט), כי אדם הראשון לא שמר מצוה אחת, וישראל מקיימין תרי"ג:

גם לאשה עמה, ר"ת עני"ל. רמז שעל ידי חטא העגל, חזרה זוהמת הנחש למקומה (עין זוהר ח"א נ"ב ע"ב):

להשכיל ותק"ח מפריו, אותיות השניות הם פת"ה, והשלישית אתון שק"ד. רמז שפתה אותה בשקר והראה לה שטוב העץ וכו': גם תפ"ה, היא הקליפה התאוונית עם חמשה אותיות, שנתעוררה על ידי החטא והשקר נתעורר השיי ישמרנו. ידעתי אחי ידידי כי תוכן ענין אדם הראשון אי אפשר לפרש, כי הם דברים העומדים ברומו של עולם, ואם יהיה השיי בעורנו נתעורר על איזה מהענינים ברמז כ"ד הסובה עלינו:

(ו) **ותפקתנה** עיני שניהם עירומים הים ויתפריו עליה תאניה ויעשו לה"ם חגרת, ס"ת בנימטריא "מלאך" המות. רמז לדברי רז"ל (עין כ"ד פ"ט ח') שהיה "מלאך" המות בא [כנגדם]: **ויעשו להם** חגרת, ר"ת בנימטריא ד"ם: **תאנה ויעשו להם** חגרת, ר"ת "חלת": **ויתפריו**, בנימטריא שבת. רמז לג' מצות שצריכין הנשים לקיים לתיקון החטא, ינדה "חלה" הדלקת נר בשבת, כידוע מרז"ל (שבת ל"א ע"ב) היא כבתה וכו', וכן כולם כנודע (עין תנחומא נח ס"א). והנה נ"ל לרמז עוד בכתוב מה דידוע דהתורה כולה היא בדרך כלל ובדרך פרט, דכל הרמ"ח עשין נכללין בדבור

ומהראוי היה לקצר ויקרא י' אלקים אל האדם איכ"ה. והנראה שהכי קאמר שהשיי שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין ופתח תחלה בזכות. וזהו פירושו ויקרא יי' הויה עם השם אלקים אל האדם, כי הנה אד"ם בנימטריא פ"ה הויה באלפי"ן, וכשתמלא פ"ה כזה פ"ם ה"א, בנימטריא אלקים. וזהו ויקרא יי' אלקים ב' שמות מרומי"ן:

ו**יאמר** ל'ו איכה. ידוע מה שאמרו רז"ל (ביד פ"ט ט) שרמו לו חורבן בית המקדש, ובעת שיבנה בית המקדש בנין עולם במהרה בימינו, גם אדם הראשון יתוקן, כי הוא יהיה משיח צדקנו במהרה בימינו:

ו**יאמר** אית קלך אית לרבות, שגם מקול המשרתים היינו המלאכים היה מתיירא כשהחטא גורם:

קל"ך שמעתי בנין ואירא כי עירום אנכי. על פי מ"ש לעיל הפירוש הוא את קל"ך, הם הב' דברות ראשונות (שמת כ ב) אנכי, לא יהיה לך, שהם קולו ית' (ממת כ"ד ע"א) שמעתי בנין סדרין, ואירא כי עירום אנכי, ר"ל הדיבור אנכי, כי כל מצוה ודיבור שבתורה, מחויב האדם שילבישנו במחשבתו ושכלו, וכשאינו מקבלו במחשבתו, הוא ח"ו בעצין ערום בלי לבוש, וזה כי עירום אנכי ואחבא, כי איני יכול לסבול:

ו**יאמר** אית קל"ך, ס"ת תר"ך. מנין המצות שבתורה עם ה' דרבנן, מנין האותיות שיש בעשרת הדברות, שהמצוה תר"ך מצות אשר מקיימין יזכו לכת"ר תורה, ולהפושעים בשאט בנפש יתהפך לכר"ת, וכל זה הבין ויאמר אית קל"ך שמעתי בנין ואירא, ס"ת למפרע אתוון אנכי בת"ד. שגמר בדעתו וקיבל עליו לשונו לתקן כל (אשר פגם ממדת) אנכי, מדת מלכ"ת שמים עד בת"ד עליון:

ר"ת כל הפסוק, בנימטריא תקי"ב, הוא בנימטריא ח' פעמים רי"ן, בסוד הכתוב (איזכ לג יא) וישם

לדו"ח הירם. על פי מה דידוע (שבת פ"ז ע"ב) דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, כי עיקר נתינת התורה בשבת, ואלו המתין אדם הראשון ביקרו עד שבת קודש, אז היה מקבל התורה. וזהו מתהלך בגין סדרין לר"ח היום, שכבר היה התעוררת הרוח של תוספת שבת, ואלו המתין עוד היה מקבל כל התורה. ורמו עוד דו"ח היר"ם, בנימטריא ער"ה. הן הן מנין הפרשיות שבתורה:

בתוך עיץ הגין. הגם שאין מקרא יוצא מיד פשוטו, עם כל זה יש לרמו רמו נאה בתוך עץ הגן, מתוכיות ואמצעיות עץ הגן, לרמו שיתוקן על ידי שיתן מיומו מתנה לדוד אדונינו והוא יתקן בשיריו ושבחיו, והוא הוא המלך המשיח בא יבא במהרה. ונרמו זה אותיות אמצעיות ע"ץ גין, כזה עי"ן צד"י נימ"ל גין, הם בנימטריא יום דו"ד, והם בנימטריא ע'. לרמו שיתן לו ע' שנה משנותיו (עיין במ"ד פ"ד י"ב). ורמו עוד 'בתוך עץ הגן, התוכיות היינו המילוי של עי"ן גין, כזה י"ן ד"י ימ"ל ו"ן, בנימטריא דד"ו. להורות שיתוקנו בניו במה שישתעבדו דד"ו שנה במצרים לברר וללבן ניצוצות הנדחים. וירמו עוד מה שמקובל מרז"ל (ביד פכ"ב י"ג) שהשיי אמר לו (בראשית ב י) ביום אכלך ממנו מות תמות, והנה אחר כך הלין השיי את דינו, כי כן הדין בדיני נפשות על פי תורה הק' (סנהדרין י"ז ע"א), ובתוך כך בא אור יום השבת קודש, ואמר אדם הראשון מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב א), והמליץ בעדו השבת קודש (שח"ט מזמור צ"ב). וזהו יי' אלקים מתהלך בגין, ר"ל השיי הלך בדרך המפורש בגין סדרין הוא התורה, לרוח היום, להרויח לו היום ולהלין דינו כדין התורה, ועל ידי כן ויתחבא האדם ואשתו וכו' בתוך עץ הגן, היינו מילוי של עי"ן הגן בזה י"ן ד"י ה' ימ"ל ו"ן, הם אתוון י"ה מליץ דיניו. ברוך המרחם על בריותיו ופותח יד בתשובה, הוא יזכנו לשוב אליו בלב שלם אמן:

(פ) ויקרא יי' אלקים אל האדם ויאמר לו איכ"ה. הנה האמירה מפורש בכתוב שאמר לו איכ"ה, מה שאין כן קריאה איני יודע מה הוא,

ממצוה והתעוררת, ויתפרש כ"י, דהא, שהוא מד' לשונות (שמשמש), המן העץ וכו', יתפרש כדברי הרב האלשיך. ובוזו יבוא הכתוב על נכון, ויתורצו בזה כמה דקדוקים, על פי דרכינו ירמוז בר"ת אשר צויתך לבלתי אכל ממנו, אצל א"ם. רצ"ל ששב בתשובה לאימא עילאה:

ר"ת כל הפסוק, בנימסריא משה. רמו שבימי משה יתוקן הכל על ידי מתן תורה:

(יב) ויאמר האדם. קשה למה ליה למימר בכאן האד"ם, ויאמר סתם היה לו לומר, ואנחנו יודעים שהאדם הוא המשיב כמ"ש בפסוק י"ד. אך לפי דברינו נאות הוא, כי עד כה היה מאמר האדם תשובה להשי' שאמר לו איכה, והשיב לו את קליך וכו' ואירא וכו' בראותו גודל הפגם, ודברי השי'ת היו שייכים לתשובת האדם מי הגיד לך כו', ר"ל אני במידותי עוררתיך בצדק לשוב אלי, על כן די באמירת סתמיים, ויוכן שהם דברי השי' והאדם, מה שאין כן כאן מתחיל האדם ענין בפני עצמו לפי דרכינו אשר נבאר אי"ה, על כן הזכיר שוב האד"ם, נ"ל:

האשה אשר נת'ת עמדי היא כו'. לכאורה היה לו לומר בקיצור האשה נתנה לי וכו'. וביותר יקשה דהיה לו לומר אשר נתת לי, מאי עמדי. גם תיבת היא מיותר. ויתכן לדעתי שבא כמתנצל ואומר (להקל חטאו), התנצלות אחד אשר נת'ת, ר"ל אתה הוא הנותן לי את האשה הזאת, על זה תמכתי יתדותי ואכלתי מה שנתנה לי בלי דרישה וחקירה, כי דמיתי בדעתי כי מאתך לא יצא ח"ו דבר שאינו מתוקן, על כן לא שאלתי את פיה, (והנה באמת הבחירה חפשית, רק אף על פי כן רצה להתנצל, ובעל הרחמים רוצה בתשובת עבדיו, ואמר לנו גם כן על ידי הנביא [ישעיה מ"ט] ספר אתה למען תצדק). התנצלות ב' נתת עמדי, ר"ל להיותה נתונה מאז קודם תיקונה עמדי, נתת מנתחי ובשר מבשרי והיא בנופי ממש, על כן אני סתורצה ומתפתה אליה. וידוקדק בזה תיבת היא, ר"ל האשה שכל המדות חללו בה,

בפ"ד רגלי. ממילא ח' פעמים דין, הם ח' פעמים ס"ד, נתהפך לחס"ד בהצטרפות הח' לס"ד, בהעלות הדינין עד המדה השמינית יוב"ל העליון, להמתיק הדינים בשורשם לשוב אליו ית' בתשובה עילאה, על כן הוא גם כן בנימסריא י"ו פעמים ל"ב, ובהצטרפותם הם יוב"ל העליון, שישונו איש אל אחחתו (ויקרא כ"ג יג). על פי דרכינו יתפרש הכתוב שאחר כך על פי דברי האלשיך:

(יא) ויאמר מי הגיד לך וכו' המן העץ וכו' לבלתי אכל ממנו אכלת. הדקדוקים רבו. א', מי הגיד לך, לא יוצדק לשון הגדה רק ידיעה, היה לו לומר מאין תדע אפילו לפירוש רש"י. ב', המן העץ וכו' בלשון ספק, והכל גלוי לפניו. ג', אשר צויתך לבלתי וכו' הם אינם מובנים, דהוה ליה למימר אשר צויתך לא תאכל וכו'. והנה הקושיא הב' והג', מתרץ הרב באלשיך שאמר לו השי'ת ראה מה גדלו חסדי עליך, כי הרי אתה בעצמך שב ומתחרט, ומאין באו לך הרהורי תשובה, הרי חטאת חטא גדול אשר כפי הנהוג לא יבוא תיכף עליו הרהורי תשובה, עד אשר יתחיל לשוב מעצמו בלי התעוררת, ואחר כך יאירו עיניו ויבין גודל חטאו וישוב אל ד', ומפרש בזה הכתוב (י"ג) לא י"ו כי אחרי שובי נחמתי וכו'. והנה אם היה חטא שלך, על דרך שאמרו שיש חוטא לפעמים דבעי למטעם טעמא דאיסורא, בכדי שירף ממנו היצר אחר כך, דאין החטא גדול כל כך, ויתכן לך תיכף הרהורי תשובה. אבל החטא שלך היה חטא גמור, ומאין באו לך הרהורי תשובה, זה הוא כי יקר חסדי עליך ואני עוררתיך בצדק לשוב אלי באמת. וזה הפירוש מי הגיד לך כו' המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, ר"ל האם אכלת בכונה לבלתי אכל ממנו רק למיטעם טעם דאיסורא, עד כאן תוכן דברי קדשו, ומה יאות הוא לפי דרכנו ששב בתשובה עילאה לפניו ית'. וזהו שיעור הכתוב ויאמר (פ"י, ר"ל עולם התשובה עילאה הנקרא פ"י כנודע), הגיד לך (ר"ל המשיך לך התשובה והתעוררת הזוה), כי עירום אתה (ר"ל שאם לא כן אתה בעצמך עירום

אחת שאתה הוא הנותן, ב' שהיא בשר מבשרי, בקלות הוא לשמוע אליה, נ"ל:

נתנה לי מן העיץ. הנה יקשה הלא בהחמא כתיב ותקח מפריו. והנ"ל שהיא התנצלות ב', ור"ל שנתנה לי הפרי שכבר היו תלושים מן העץ, ולא יכולתי להבחין מאיזה אילן הוא, ואת פיה לא שאלתי מפעמים הנ"ל, על כן ואכל, נ"ל:

נתת"ה עמדיי הייא נתניה, מ"ת אחיה, שם התחיה לעתיד במהרה בימינו:

(יג) מה זאת עשית. הנה למ"ה עשיית היה לו לומר, אבל מ"ה לא יצדק. ויתכן שהן גרמת למ"ה ולזמ"ת הדודים העליונים מה שגרמת, ועשיית הוא תיקון לשון כבוד כלפי מעלה. ואפשר עוד לפרשו מלשון עשיה ועיכוב, והבן. ואפשר עוד למה גרמת שיהיו צריכים לברר ניצוצים מעולם עשיה, והבן:

ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל. יתכן על פי דברי רז"ל (שבת קמ"ז ע"א) שהנחש הפיל זוהמא בחוה. וי"ש כמתנצל הנחש השיאני לשון נשואין, וזרק בי זוהמא והיא שגרמה לי ואכל, (וגם זה באמת לא היה טענה כי הבחירה חפשית בכל אופנים, רק השי"ת רוצה שיתנצלו לפניו עבדיו וישונו אליו וזהו דרכו ית', על כן משמיענו בתורה הק' כל התשובות הללו:

ותאמר"ה האשיה הנחיש, מ"ת שר"ת. ר"ל התחלת תיקון האשה, תהיה אמנו שר"ה:

האש"ה הנחיש השיאני ואכיל, מ"ת שיל"ה. רמז שאחרית התיקון שתופסק זוהמת הנחש, לא יהיה עד כי יבא שיל"ה (בראשית מט ט), חוה שרמז ר"ת כל הפסוק בנימטריא ק"ץ ואחד נוסף, רמז שבזמן הקץ יהיה הכל באחדות אחד יי אחד ושמו אחד, ואת רוח הפומאה אעביר מן הארץ ונשגב יי לבדו אמן:

ותאמר האשה הנחש השיאני ואכל. יש לפרש על פי מ"ש כמה פעמים ענין עץ הדעת מוב

ורע על פי פשוטו, דסגולת עץ הדעת הזה היה לחכמות חקירות הפילוסופית, והאלקים עשה את האדם ישר לכל יחקור בחקירה אנשיית, רק עין בעין יראה כבודו ית"ש בלי שום ספק, כענין דבר הנראה בראיית העין, שאין האדם חוקר אם הענין הנראה הוא בנמצא אם לאו, כיון שהוא רואהו עין בעין. וסגולת העץ היה להגשים הנוף ויצמורך לחקירות, והוא נקרא עץ הדעת פריב ור"ע, דהנה החוקר כשבא לחקור, מן ההכרח הוא להסותר חקירת עיונו לפיכך ולהפכו כל חלקי וצדדי הסותר את הדבר הזה י"ש או אי"ן. וי"ש האשה הנחש השיאני, היינו הה"א היא הפעולה, ונשאר ש"י אני, היינו י"ש אי"ן, היינו הנחש הביאני לחקור בחקירות י"ש אי"ן, באוסרו כי זה כל האדם שלא להיות כבהמה, על כן ואכל, הבן כי קצרת:

(יד פו) כי עשית זמ"ת. על דרך שכתבתי למעלה שהוא תיקון בלשון. והנה לאשה נאמר מ"ה זמ"ת, שהיא אכלה ונתנה גם כן לאדם, והנחש פיתה רק חו"ה, נאמר לו כי עשית זמ"ת, והבן. ור"ל הגם שלא פתית רק לחו"ה שהיא מרמזת רק לזמ"ת יקרא אשה (בראשית ב ג), עם כל זה הנה על ידי כך בא הפגם גם למ"ה, הוא בחינת אדם, על כן ארור אתה מכל הבהמ"ה, אתוון ב"ה מ"ה. ומכל חית השדה, ר"ל מכל החיות שבא לכל הנבראים מהשדה אשר ברכו יי, והבן. והנה על כן ר"ת "מכל "הבהמה, הוא מ"ה נימטריא אר"ם, "ומכל "חית "השדה ר"ת חו"ה. והנה לפי פשוטו ריבוי הכ"ל, אפילו מכל הבהמות וחיות הטמאים והטורפים והמזיקים תהיה ארור, שכולם יתקנו לעתיד מה שאין כן הנחש יתבמל כמו שאמר רז"ל (ביד פ"כ ה). והנה הוא מדה כנגד מדה, להיות הוא גרם מניעות הברכה לכל הבריות, על כן הוא ארור מכולם:

"על "נחנך "תלך. ידוע (אמת פ"א מ"ב) על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל נמילות חסדים, שהם מרמזין לחסד נבונה תפארת, ועל ידי הנחש נעשה פגם באלו כנודע ועל כן היה העולם מתמוטט לולי שהופיע את יום השבת

שקשמה בכ"ד קישופי כלה כמנין ויבא"ה, הוא נגד כ"ד צירופי ארזי שגורמים החיבה כשמתקשמת השכינה ואומרת חוי במאי ברא אתינא לקמך (והו ח"ג י"ג ע"א), והנחש האהבה ונתהפך לאיבה ח"ו. וזהו מדה כנגד מדה: ואיב"ה, נמנין כ"ד קישופין שמנען בינך ובין האשה וכו', צא נא וחשוב ואיב"ה אשיית בינך וביין האשה וביין זרעך, בגימטריא אל"ף תקס"א, מנין כ"ד צירופי ארזי עם הכולל:

(פו) הוא ישובך ראש ואתה תשופנו עק"ב. על פי מה שנמצא במגלה עמוקות שעשו קראו שמו עש"ו (בראשית פה כה), מלשון עשיה שנולד בגמרו דהיינו בשערו, ואם כן היה מהראוי לקרוא שמו עש"ו ביריד לבסוף, ועקב נקרא על שם וידו אחזת בעקב עשו, ואם כן מהראוי לקרוא שמו עק"ב, ונפל יעקב היריד מסוף עש"ו להתחלת שמו יעק"ב. וזה הפירוש ויד"ו * אחזת בעקב עש"ו, קרי ביה ויריד שהיא בעקב ובסוף של עשו כו', עשה יעקב ראש ועמרה לראשו, לכן ויקרא שמו יעקב ביריד (עיין מגלה עמוקות בחקותי). וכתב המגלה עמוקות להיות האותיות הפשוטות היו חפ"י לנים עצ"ק, הם נגד י"ב חדשי השנה כמבואר בספר יצירה, ואם כן היו הם נגד חדשי ניסין אייר סיון, וזה נפל יעקב לחלקו, ובהן הצלחת ישראל ביציאת מצרים ומתן תורה. ואותיות חפ"י הם נגד תמ"ז אי"ב אלול, וזה שהיה בתמוז ואב, רק חודש אלול המרומז ביריד זה נפל יעקב ממנו בעל כרחו, ובהם הצלחת ישראל בתשובה מאן דאית ליה דינא בהדי ארמאי, לישתמיט מיניה עד ראש חודש אלול כנודע (תענית כ"ט ע"ב). והנה תמוז ואב נרמז באותיות הסוף אחר החדשים הטובים ניסן אייר סיון שבהן הצלחת ישראל, והנה על כן בתמוז נשברו הלוחות שבהם קע"ב תיבות, כנודע מסוד והיה עק"ב תשמעון (ויכ"ט ז"ב). והנה בהיריד של יעקב המרמז לאלול, מתקנים הקלקול

שהוא כלול מכולם, על כן באו אבותינו אברהם יצחק ויעקב וקיימו העולם בקיימם יסודי ועמודי עולם. וי"ש באברהם כשראח ג' אנשים תלת רגלי המרכבה, נאמר אצלו (בראשית י"ח) לוי ועשי עב"ת, ר"ת עבודה נמילות חסדים יתורה כמ"ש הרב במגלה עמוקות, והן הם הג' סאין באר רחובות הנהר, כי אין שם מנע גוי והבן, והם הם הג' עדרי צאן דיעקב שרבעו על הבאר (שם כ"ט ב), והבן מה שאמרו ר"ל (ב"ר פ"ע י"י) על אמרם מחרן אנחנו (שם ש"ה), מחרון א"ף של מקום, שהנחש פתח בא"ף, ואם כן זה מדה כנגד מדה שהוא גרם להתמוטט עמודים שהעולם נשען עליהן, על כן לא ישען על עמודיו רק על גחוני ילך, על כן אחשבה יעל ינחך יתלך, ר"ת עב"ת. ר"ת עבודה נמילות חסדים יתורה:

ועפר תאכל כל ימי חיך. ידוע אלו לא חסא אדם, היה מזונו כענין שיהיה לעתיד במהרה בימינו שיהיו ניוזנין מזיו השכינה, ואילו היה אוכל איזה מאכל אכילת מצוה ברוחניות להעלות הדברים בשרשם ומקורם. והנה על ידי חסאו שגרם שנתערב טוב ורע, ובכל דבר נתלבש ניצוצי קדושה, והוצרך לאכילה ולשתיה גשמיות המלוכשת בסוד עפר הכללי הגובר בעולם הזה העשיה גשמיות, ואילו היה האדם מכוין בכל זה בכל אכילותיו, לא יצטרך לחיבוט הקבר, רק כיון שאוכל בשביל תאוותו, ועל ידי כך נתגבר היסוד העפר ונדבק בגופו, על כן הוצרך הגוף לחיבוט הקבר להתבלות בקבר. והנה להיות הנחש גרם כל זה, הוא מדה כנגד מדה עונשו ועפר תאכל כל ימי חיך, אפילו לעתיד שיתוקן העולם יהיה נחש עפר לחמו (ישעיה פה כה, עיין ב"ר פ"ב ה'), עד שיבער רוח הטומאה מן הארץ:

ואיבה אשית וכו', להיות מאמרם ז"ל (והו ח"א מ"ה ע"ב) ויבא"ה אל האדם (בראשית ב כב),

* באגרא דכלה שלפני זה בתוצאה הראשונה נחסר פה השלמת המאמר זה, ולא היה כל הבנה, עד שכבודי השלמנו עתה מן ספר מגלה עמוקות, הדברים משמחים:

הרבה ארכה ב' ריבויים, אחת להעצבון ואחת להריון. עצבונך כפשוטו, ניל עצבון הנדות שהיא גלמודה מבעלה, ובזמן שהיו אוכלים המהרות, היתה גלמודה מכל אדם ומזה בא העצבות, וזו מדה כנגד מדה על שגרמה שמחות רעות בעולם, הם התעוררת הנפש התאוונות. והרנ"ך. ריבוי ימי הריון, על ששמעה לקול הנחש שאמר לה דלטוריא מהעץ הזה אכל וברא את העולם, אכלו גם אתם ותהיו בוראים (כ"ד פ"ט ד'), על כן גם מה שנתן לה השי"ת בכח שתהיה מוליד בדומה, גם זה יתארך הענין ולא תוכל להבראות אדם בדומה עד עבור עליה תשעה ירחים. ויתכן לפרש על פי הנודע דאין ריבוי פחות מ', כידוע מה שאמרו רז"ל (נחמ"ב פ"ה ע"א) ימים שנים, רבים שלשה, על כן אמר לה ריבוי בעצבון שהם שלשה, ו' ימי נדה, וימי זיבה הם יותר, היינו ג' ימי זבה גדולה, וז' נקיים, וימי פומאת לידה דנקיבה הם שבועיים הם יותר. ובהריון גם כן ג', היינו לו' חדשים, ולפי חדשים, ולפעמים משתאה עד י"ב חודש. בעצב תלדי בנים, הם חבלי לידה מדה כנגד מדה כנ"ל, שאפילו מה שהמביע השי"ת שתלד בדומה, יבא לה בחבלים וצירים, ובשביל זה על ג' עבירות נשים וכו' בשעת לידתן, על שאינן זהירות בחלה נדה הדלקה (שבת ל"א ע"ב), אלו הג' מצות נצטוו לכפר על חטא עץ הדעת, כנודע מרז"ל (נחומא מ" ס"א א'): ואל אישך תשוקתך. והיא גם כן מדה כנגד מדה, היא רדפה אחר התאוות והביאה אותה לעולם, יהא לה עגמת נפש מזה כי ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך, שלא יהיה לה פה לתבוע כמ"ש רש"י. או יאמר והוא ימשל בך. שהוא יכול לעשות תאוותו אפילו שלא מדעת האשה, הגם שלא ימיב בעיני השי"ת שלא מדעתה, וזו כשניתגה התורה ונתחדשה הלכה. מה שאין כן האשה לא תוכל להפיק תאוותה כי אם מדעת האיש, כי אין קישוי וכו' (נחמ"ב נ"ג ע"ב), והוא מדה כנגד מדה על שהיא התחילה לעורר האדם בתאוות:

והרנ"ך בעצב תלדי בניים, ס"ת בב"מ. רמו שעל כרחק אתה נולד (אמת פ"ד מ"ב), כי אין לך

של העקיב. ונרמו זה בכאן הוא ישופך ראש של שמו, דכבר ידוע (ב"מ פ"ד ע"א) דיעקב הוא שופריה דאדם ותיקונו, ועשו גבר נחשירכן כנודע מהמתרגם (בראשית כ"ו), לזה אמר ואתה תשופנו עק"ב והבן:

ואיב"ה אשיית בינך. ס"ת שם הקדוש כה"ת, אשר סגולתו להנצל מכל אויב ואורב, והיא חילוף שם שד"י באותיות של אחריו. והנה כל המקפרינים והמזיקין מספרא דנחש הקדמוני, נרמו זה בתוך קללת הנחש להינצל מקפרונו והיזקו ומכל מיני אויב ואורב, והוא בס"ת הפסוק כי לא עזב"ת דורשיך ה' (תהלים ט"א), ובר"ת יכל יחנשמה יתהלל (שם ק"ו). ואדונינו משה שהוא בא בעולם לתקן ולחסיר וזהמת הנחש, הרג את המצרי בשם זה, כנרמו בתורה ביום השני למה תב"ה רעך (שמות ב' יג), מפני שהמצרי היה מספרא דנחש הקדמוני מהרע של קין כנודע, והשם הזה נרמו גם כן בס"ת ואהבת א"ת ה' אלקיך (דברים ו' ה), ונמצא כתוב בספר מקדש מלך שזה הוא שאמרו תלמידי רבי עקיבא אלו רבינו עד כאן (בבב"א פ"א ע"ב), ר"ל אמור עוד גם ואהבת, ותזכור ככונתך את השם הנ"ל ולא יוכלו כל אויביך לנגוע בך, ולא רצה כי כל ימיו היה מצטער שתבוא לידו מצוה זאת. והשם הזה מסוגל להריון ושלא תפיל אשה פרי בטנה, ונרמו בס"ת הנ"ך הרי"ה וילד"ת בן (בראשית ט"ו א). ולחיות הנחש גרם המיתה, נרמו במאמרו ית' השם המסוגל להולדה, להוליד בדומה ולקיום המין:

(מז) אל האשה. מהראוי לומר ולאשה, כמ"ש אחר כך ולאדם. מרומז לדעתי מ"ש לעיל כי בחינת העקיב המרמו לתמוז ואב, ניתקן באלול, וידוע דמזלו בתולה, זהו שמרומז עק"ב א"ל האשה, ר"ל העקב יתקן במזל אשה הוא אלול. ולפי פשוטו י"ל להיות הנחש אין לו התייחסות עם האשה, על כן התחיל בענין בפני עצמו אל האשה אמר וכו', מה שאין כן האדם עם האשה יתייחסו שניהם באישות ובמין, על כן קאי אדלעיל ולאדם אמר וכו':

למאמרה, על כן ארורה האדמה בעבורך, כי להיות האדמה יסוד העפר מקבלת מהג' יסודות שעליה, ומוציאה פעולתה מן הכח אל הפועל, ממילא בהפיכת הסדר ארורה האדמה בעבורך, והבן:

בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, שהוא מדה כנגד מדה להיות שאכל בפתאום בלא ישוב

הדעת, על כן לא יאכל עד שיתעצב בעבודה אשר יעבוד להמציא סרף לביתו. וירמוז כל ימי חיך דייקא, לאפוקי הימים שאתה עוסק בחיי עולם, אזי יפרוק ממנו עול דרך ארץ נ"ל, כי תהיה אכילתו למצוה להיות לו כח לתורה ולעבודה, ויהיה כענין אכילת קדשים למצוה, ויתברך המאכל במעיו שאפילו הניע לו כפול יהיה לו די (עין פסחים ג' ע"ב). וזהו בעבורך בעצבון תאכלנית, ס"ת כה"ן, כ"ל ימי חיך, ס"ת כל"י. היא ר"ת כה"ן לוי ישראל, שכולם יכולים לבוא למדריגת אכילת קדשים ימים שעוסקים בחיי עולם. וירצה עוד כל ימי חיך, לאפוקי הימים שאתה עוסק בחיי עולם, שבתות ד' וימים טובים מקראי קדש:

(יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הוא על שם שהרבה בחטאו הסינים בעולם בשלימות הקליפות, על כן יהיו לצנינים בצדו, עד אשר יבער ד' רוח טומאה מן הארץ. וירמוז וקוץ, היא בנימטריא ד' פעמים מד"ה. הוא על פי מה דאמרו באבות (פ"ה מ"א) ארבע מדות בדיעות, (שם שם מ"ג) ארבע מדות בנותני צדקה, (שם שם מ"ד) ובהולכי לבית המדרש, שהן לטוב ולהפכו. ואילו לא חטא אדם לא היה טוב ורע בעולם, וכחיום נתהוו ארבע מדות על ידי צמיחת היצר הרע, והבן:

וקוץ ודרדר תצמיח לך. כבר אמרנו זה הפסוק ברמז, דהנה משה כתב בתורה (ויכ"ס ו' ד') דאחד רבתי, והר"ש דלא תשתחוה לאל אחר (שמות לו י"ז) גם כן רבתי. ואמרנו לפי פשוטו מעם לזה, דהנה עבודה זרה לא תקרא דוקא בהולך ומשתחוה לצלם ודמות או זובח לו ומקטיר לו,

ימים שאדם שרוי בטובה כמו הירחי קדם שאדם שרוי במעי אמו, ועל כן הוא בוכה בצאתו לעולם. וגם כן הוא ר"ת "ברוך" כבוד י"י ממקומו (יחזקאל ג יב), כי במעי אמו רואה בכל יום כבוד י"י, ומקבל עליו אלקותו והתורה לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל, על כן הוא גם כן ר"ת "מי" כמוכה "באלים" י"י (שמות טו יא):

ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו. יש לדקדק מאי לקול, לאשתך הוה ליה למימר. וגם הלאמר לא יוצדק. והנ"ל כי הנה ידוע דהאדם הוא בחינת משפיע דונמת הג' אותיות יח"ו, ודונמא להם בעולם הזה השלשה יסודות אש מים רוח, והנקבה דונמא לח' אחרונה, אשר נגדה בעולם הזה יסוד העפר, שאינו פועל פעולתה עד שמקבלת מהג' יסודות אש מים רוח שעליה, ומוציאה הפעולה שהיתה נעלם בה, מן הכח אל הפועל מההעלם אל הנילוי. והנה בדיבור ואמירה נכללים השלשה יסודות שר"ת שלהן אמ"ד, כי ההבל חם ובו יסוד האש, ובלחלוּחית רסיבות הפה הוא יסוד המים, ובהבל עצמו היוצא יש בו יסוד הרוח. והנה אם האשה שומעת לקול ומאמר האיש, הוא כסדר הבריאה, מה שאין כן אם האיש שומע לקול האשה ונתפתה לה, נעשה הוא בחינת נוקבא שמקבל ממנה, אזי מגביר הדינים, על כן השומע לקול אשתו נופל בניהגם (כ"ס נ"ט ע"א), על כן באשה אין בה בחינת דבור שאין לה פה לתבוע, והתובעת בפה יוצאה בלא כתובה, והבן כי זה הוא כענין היפוך השולחן היא למעלה כו'. וזה ירמוז בכאן ולאדם אמר, נדייקא בחינת אמ"ד שיש בן, כי שמעת לקול אשתך נדייקא לקול אשתך היפך הכונה כנ"ל, ותאכל מן העץ נ"ל הגם שהוא מ"ן הענין תלושים כהתנצלותך, אין בזה התנצלות כי הוא אשר צויתך לאמיר, [שאתה תאמר לה באזהרה לא תאכל ממנו, ממילא היה לה להיזהר בכל מיני מאכלים ולחקור ולדרוש מה הוא, כי מה שאומרת היא בעצמה אינה נאמנת, כי אין לה בחינת אמירה, ממילא הפכת הסדר מה ששמעת

חטא האדם, לא היה נמשך אחר עץ הדעת טוב ורע, לא היו סועים בין רע לטוב ובין טוב לרע, והמעשים הללו נמשך בחטאו. והנה החילוק שבין אחד לאחר, הוא רק הקוץ של ה' שלאחריו, וכן בהיפוך מספר ר' הוא נותר על מספר ד' מנין קרין. ויש לו השיית אחר החטא וקרין ודרדר תצמיח לך, שיומשך מחטאך ספיקות ופעוטים בין ד' לד' ובין ר' לד', שהחילוק שבנתיים הוא הקרין, והבן היטב השיי יאיר פנים מסבירות:

ואכלת את עשב השדה, מקובל מהארי זיל שהוא מצוה לאכול את עשב השדה. והנראה כי על ידי חטאו גרם שנפלו ניצוצי קדושה גם בדומם וצומח, ועל ידי מה שאוכל את העשב, הוא צומח הנדל בשדה והוא דומם, מתקן הכל כגודע. והנה תיבת א"ת לרבות, יש לפרש גם כן ואכלית, ר"ל אכילה שלך יהיה א"ת, ר"ל עם עשב השדה, ר"ל להוליד להקל תפוחין חסד נבודה תפארת המרומז בתיבת עש"ב, וכן פני אלקים ביודיין ופני הויה ביודיין בגימטריא עשב, עיין במאורי אור מערכת אות העיין סימן ס"א, והוא מבואר הכל במקובלים:

(יש) בזעת אפיך תאכל לחם. הגם שכבר נאמר לו בעצבון תאכלנה, בכאן הוא ענין שאפילו מה שתוציא השדה, לא יהיה לחם רק אחר זיעת אפיך, אחר שתמרח בו הרבה במחינה ואפיה ובדישה ובזריעה, מה שאין כן אלו לא חטא אדם, היתה הארץ מוציאה סולת מנופה וגלומסקאות, כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו יהיה פסת בר בארץ (תהלים עב טו), כגודע מרזל (שבת ל' ע"ב). והרמז בו ללחמה של תורה שצריך להוציאה בזיעת אפו, כמקובל מהארי זיל להזיע בשעת עשיית המצות ולימוד הלכה לפרק היות, ולסלק ולשבר מהכלה העליונה הקושיות, הם החוחים הסובכים את השושנה. והוה בזיעת אפיך תאכל לחם, לחמה של תורה:

עד שובך אל האדמיה. על דרך שאמרו בתנכ"א (ויקרא פ"ב) כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו

דאם כן היום דבמל יצר הרע דעבודה זרה, יהיו כמה פסוקים למננא בספר תורה ח"ו. רק ידוע תדע שעבודה זרה מיקרי כל דבר אשר אדם עושה אפילו מצוה, וחושב שלא לכבוד השם רק לשם איזה פנייה בעולם, כגון להתפארות בני אדם ועושר וכבוד, הנה הוא עובד את הדבר ההוא, היינו את הבן אדם או את הממון, לך נא ראה בחובות הלכות בשער יחוד המעשה גרע ערך זה העובד, יותר מגרעון עובד הצלמים בג' פנים. א', כי העובד הצלמים עובד בשיתוף אחד, וזה עובד שותפי אלפי אלפים, היום עובד לזה ולמחר לזה. ב', שעובד הצלמים גודע גריעותו ויתבזה בעיני בני אדם ולא יאמינו בו, והעובד ההוא יכבדוהו ויבטחו בו. ג', שהעובד הצלמים עובד את איזה דמות אבן או עץ, שהדומם הזה לא הכעים את בוראו, והעובד הזה עובד את בני אדם המכעיסים לכוראם, על זה ידו כל הדוויים וישים האדם נפשו בכפו לראות את מי הוא עובד, אם עבודתם עבודה שלימה ותמה רק לד' באמת, כי בקל יוכל לבוא לידי פטות, ויוכל לחיות אפילו בעוסקו בתורה ומצות, שיהיה עושה מעשה כו' ומבקש שכר כפנחס. והנה לפעמים הוא בהיפך גדולה עבירה לשמה וכר' (מיד כ"ג ע"ב). והנה כשלא ירצה האדם לעבור עבירה במקום שצריכים לעבור, והנה הגם שכוונתו כאשר נצמוזה מהשיי, לא יוכשר מעשהו, כגון אם לא ירצה לחלל שבת במקום חשש פקוח נפש, הנה שופך דמים יקרא לו, וכיוצא בזה המשכיל יבין בכל דבר, לך נא ראה מעשי דיעל אשת חבר הקני, איך שיבחה הנביא מנשים באוהל (שופטים ה טו), וההוא עובדא בגמרא מההוא דלא הפיל ציצית בבגדו בכונתו לשמים כמה גדלה שכרו, המשכיל יתבונן באלו הדברים על כל ענין ותנועה. והנה בשביל זה הני תרי אתון ררכין בתורה, דבקל יוכל אדם לפטות ח"ו בין אחיד לאחיד רחמנא לשיזבן, דיסבור האדם שעובד את האחד והוא בהיפך. ובוה פירשנו המדרש כי הוא באמור השיי למשה לך רד (שמות ל"ז), מגדולתך, שכתבת הני תרי אתון ררכין בתורה בכדי שלא יפעו, וכחיים החליפו הד' בר'. והנה אם לא

ונתהווה מה שנתהווה, על כן כדי לתקן זה בכל פעם להשיב היחוד השלם לאיתנו הראשון, קראו חו"ה כגיל. וזהו מדוקדק כי היא היתה מאז קודם החטא **"אם כל חי, ידוע יסוד צדיק נקרא כל, וגם חי בסוד ובניהו בן יהודע איש חי"** (שמאל ב נב כ), וידוע מסוד הפסוק עוד יוסף בני חי"י (בראשית מה נח), ולהיות החטא גרם מה שגרם, על כן קראה חו"ה, להיות שמא גרים ולתקן הכל כגיל, על כן תבין גם כן ס"ת היתה א"ם כל חי, הוא אתוון מילה, והבן:

"חזה כי היא היתה, ר"ת בגימטריא ב' פעמים חוה. ס"ת גימטריא אחיה הוא שם התחיה. לרמז שיעקר מעלות השם חוה, היה קודם החטא, ואחר כך בגמר התיקון לימות התחיה במהרה בימינו:

את"ה וא"ל עפ"ר תשר"ב ויקרא האד"ם, ס"ת לאברה"ם. שהתחלת התיקון שלו שתשוב נפשו לאברהם לתקן:

"היא היתה אם כל חי, בגימטריא ישראל:

(כא) "כתנות יעור וילבישם. ר"ל בתיבת וילבישם. ר"ל הלביש אותם בעצמם מה שתראה נוף האדם לעין, הוא הוא הלבוש החדש שמקודם היה כתנות אור והיה הנוף ספירי, וכן יהיה לעתיד במהרה בימינו:

יעש ה' אלקים, ס"ת משה. רמז שמשעה ימשיך מעליו הכתנות עור, בסוד של נעליך מעל רגליך (שמת ג ה) ויתלבש באור (עין תיקון כא מ"ח ע"ב), על כן בגוף ונפש עלה שמים וירד (משלי ל ד):

לאד"ם ולאשתו כתנ"ת, ס"ת פו"ת. י"ל המות הוא שיתבלה העור ממשכא דחויא בעפר, ויזכה הנפש להתלבש באור חלוקא דרבנן ממעשה המצות:

כתנות עור וילבישם, ס"ת חמ"ה. ולאשתו כתנ"ת עיר, ס"ת רז"ת. ר"ל שעל ידי תמיד ורז"ת יולד דוד ומשיח, שבימיו יותקן הכל ויחזור להיות כתנות אור במהרה בימינו:

שהוא בן עולם הבא, לא אמר שיהיה בן עולם הבא, רק שהרא. מפני שהוא בכל יום בן עולם הבא, היות שלמד ביום הלכה לאמיתה, וסילק ממנה הקושיות הם החוחים והקוצים המסככים אותה, ועל כן בלילה כשמוסר נשמתו בסוד הפקדון, עולה נשמתו בלי שום מונע אל האדמה העליונה, והוא בכל יום בן עולם הבא, כי השכינה מתפארת בו בסוד המיין נוקבין, חזי במאי ברא אתינא לקמך (וזהו ח"ג י"ג ע"א), והבן. וזהו עד שובך אל האדמה, ר"ל האדמה העליונה כי ממנה לוקחת כי עפר אתה, ועל ידי הדוחק והלחץ אשר תתייגע בהבנת דברי תורה לאמיתה, יתוקן יסוד העפר מזהמת חנחש אשר עפר לחמו, ועל ידי כך אל עפ"ר תשר"ב, ר"ל גם אל היסוד העפר תגרם לשוב להתהוות ממנו ציור למלך הכבוד, ותזכה שתזדכך נופך להיות ספירי לימות המשיח והתחיה. נועד ירצה ואל עפר תשוב, אל העפר העליון תשוב, והבן. ומה נחמד ונעים דברי רז"ל לפי מה שגרמו בכאן התחיה שישוב אל העפר בגוף ונפש, לפי מה שפירשנו לעיל עד שובך אל האדמה, אזי יונעם לך שגרמו ברית **"שובך אל האדמה, ר"ת אשה"**, ס"ת כל"ה, היא היא הכלה העליונה, ור"ת וס"ת הם אתוון **"אש הלכת:**

(ב) ויקרא האדם. למה שנקרא אד"ם בגימטריא מ"ה, שם אשתו חרה בגימטריא מילוי מ"ה, כזה וד' א' או' א', כסוד אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של איש (כרכת נ"א ע"ב). ועוד קראה תנ"ת, כי עם הנקודות בגימטריא אם (עם הכולל, וירמוז שפיר כי היא היתה אם כל חי. ועוד קראה חוה, מלהיות בהתייחד האדם עם בת זוגו לשם שמים, אזי על ידי כוונתו הרצויה יגרום שעל ידי היסוד צדיק היא המדה הח' מלמעלה למטה, יתייחדו הוא"ו והה"א. וזהו חו"ה, על ידי המדה הח', יתייחדו ו"ה. והנה על ידי חטא שהפיל הנחש וזחמא בחוה (שבת קמ"ז ע"א), ובזוהר הק' אמרו באדם נמי זריק סיפין למגנא, על כן היה ענין החטא נמי כעין גילוי עריות, על כן גרם פגם גם בעולמות עליונים להשפיע אל החצונים

אל המקור אשר ממנה חוצבה ולא ימנענה הגשם. והנה אמר השׁיית באפשר ישׁיג כל מקור המצות מעץ החיים, ולא יהיה באפשרי לנופו ליכנס בעפר, מחמת השנת כל ענפי עץ החיים, כי יהיה לו לבוש שלם חלוקא דרבנן. וזה יאמר פן ישלח ידו, ר״ל היריד שלו הן עשרה מצות שבידו, ולקח גם מעץ החיים, ר״ל ועוד ישׁיג מנין גם, בהחשב המים לת״ד בחשבון אותיות מנפציך, אזי חשבון ג׳ם תר״ג, אזי יהיה בין הכל תר״ג מצות אזי ואכל וחי לעולם, והשׁיית המרחם על בריותיו רצה לכלות מסנו זוהמת הנחש, על כן:

(כג) וישלחו וכו' מן עדן. כי שם הם המצות ברוחניות לעבוד את האדמה, ר״ל שיקיים את המצות עם האדמה, ר״ל עם יסוד העפר דהיינו כל העניינים המוגשמים בעולם הזה, על ידם יקיים המצות, דהיינו ליקח אתרוג מוגשם ולולב וכיוצא בזה כל המצות בדרך גשמי, וזה להיות אשר ילקח משם, כי האדם נלקח מיסוד העפר, על כן יש ביכולתו לקיים המצות בגשמיות ביסוד העפר, ולהעלותם מעלה מעלה בגבהי מרומים על ידי הכוונה הפהורה:

(כד) ויגרש את האדם. זאת לרבות. ר״ל כל הכיב אותיות התורה, שבגן עדן למד תורה ברוחניות, וכעת בעולם הזה גם התורה נתלבשה בלבוש מוגשם. וזהו ויגרש את האדם, ואין לדמות שחיו התורה נתגרשה, רק בעת שויגרש את האדם, אזי לא היה יכול שוב להשיג התורה ברוחניות העליון, רק בהתלבשות גשמיות עולם הזה, אזי ידמה לרואה כענין גירושין. על כן ס״ת ויגרש את האדם וישכן, ס״ת גשמי׳ת. ר״ל הנשמות הן נשמות התורה הן האדם נתלבשו בלבוש הגשמי, ומשם יתעלו מעלה מעלה:

״ויגרשׁ את האדם, ס״ת בנימטריא ד פעמים אל במילואו שהוא בנימטריא הק״ת, ושמידה לשמרו מכל ארבע רוחות שלא ישלשו בו החיצונים: והנה על פי מ״ש בזהר הק' (ח״א ניג ע״ב, עין שם במידע שביני נוגה) ויגרש א״ת האדם.

(כב) ויאמר וגו' ה״ן. נר״ל יחידי, כי אותיות ה״ן מרמזים ליחידות כגודע באותיות א״ם ב״ת. ור״ל שהאדם היה באחדות בלי נקבתו, כי היו לאחדים מאון האדם היה כאחד ממנו, כמו שהוא כעת פרצוף אחד, כן היו מאז שני הפרצופים ביחד. לדעת טוב ורע, ר״ל לענין הדעת טוב ורע לא היה מאז פחד, כי היו בפרצוף אחד ולא היה יכול להוציא פעולתו מכח אל הפועל. וגם נוכל לפרש גם אחר הנסירה שהיו ב״ב פרצופים, עם כל זה היו לאחדים ממש קודם החטא, ועתה אחר הנסירה והחטא שנפרדו מחמת החטא, נתהוו ביניהם דיעות מחולקות, ויכולים עשייתם להתהוות פרי כדרך ההפכיים, שאמרו הפלסופים שמדברים השווים לא יתהוו תולדה כי אם מהפכיים, על כן עתה יש חשש פן ישלח וכו', כי האשה תסיתהו לכך והוא נפתח אחריה:

פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים. לכאורה יקשה דהאי פן ישלח ידו הוא מיותר לגמרי, דלא היה לו לומר רק ועתה פן יאכל מעץ החיים. ותו מה ריבוי הג׳ם. ונ״ל דהנה בעץ החיים שם שם הן כל שרשי התר״ג מצות אשר יסודתם בהררי קודש סחרם ואתגנם קודש ל״י, כי הנה בעולם הזה המצות הם מוגשמים, מה שאין כן עיקר המצות ברוחניות הן בעץ החיים, על כן עץ חיים הם למחזיקים בהם במקורן. והנה אדם הראשון כשהיה בגן עדן, השיג המצות במקורן ברוחניותו, והנה קיימו וקבלו ר״ל (סגודין ניו ע״ב), כי בפסוק (בראשית ב טו) ויצו ה' וכו', גרמזין הו' מצות בני נח שנצטוו גם לאדם, ועוד נצטווה על פריה ורביה, ועוד שגולד מהול, הרי ט' מצות, ועוד נצטווה על עץ הדעת, שהוא כעין להזהר מאיזה מאכל איסור שאחר מתן תורה, אם כן הכל בכלל עשרה מצות. והנה לכללות שיעור קומת המצות של עץ החיים, יצטרך עוד תר״ג מצות, אזי יהיה לו לבוש שלם להתלבש בו. וזה יאמר הפסוק כי הנה חיצור כל המרחם על בריותיו, ידע שלפובה גדולה היא המיתה לאדם אחר החטא, כדי לבלות בעפר זוהמת הנחש, כדי שיהיה יכולת ביד הנפש לשוב

אלפ"א ביתרית, אשר החיות הפנימי שלהם הם ד' שמות הויח ביה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, בסוד יהי "אור (בראשית א ג), בנימטריא רל"ב, בסוד שאמרו חז"ל (וחד ח"ב קט"ב ע"ב) "דחמנא אלבא יבני, ר"ת רל"ב, הוא הלב והחיות הפנימי של כל העולמות. והנה אדם כיוון כיוונו כוונות גדולות ונוראות בכדי לתקן הכל, והועילו מעשיו להפריד קין קינא דמסאבותא בפני עצמו והבל בפני עצמו, הבל הוא סוד הבל הפנימי והחיות, הוא מילוי שם מ"ה שהוא החיות, בסוד "זאתה" מחיה את כולם (נחמיה ט ה), "מחיה בנימטריא ס"ג, והמילוי בנימטריא הבל". ונרמזו בספר ברית כהונת עולם שאותיות "הבל, נמפלין לחיים בנוסח זכרינו שאומרים בעשרת ימי תשובה, שהוא "לחיים" "בחיים" "חיים, והבן. והנה זה כל האדם צריך לכון כיוונו, ליחד הדודים שלמעלה שהם אתון וח', וצריך להשפיע האותיות המושפעים בו מרל"א אלפ"א ביתרית בחיות הפנימי רל"ב, להוליד בדומה בן עוסק בתורה הנשפעת מעולם המלבוש, ועל ידי שיתכוון כל זה במחשבתו, והתענג הגופני משליך מעליו, יופרד הרע ויוליד בנים עוסקים בתורה. וזה יאמר "והאדם ידע" את חוה אשתו, ר"ל אדם כיוון לחבר וליחד אתון ו"ה, את חוה אשתו. והכוונה עוד והאדם י"ל האדם הידוע, דהיינו אותיות "אדם, חיבר עם אותיות "חוה, דהיינו בהכאה בהתחבר כל אות בחבירו שכנגדו, כזה אדם חוה, דהיינו א' פעם ח', הרי ח'. ד' פעמים ו', הרי כ"ד. מ' פעמים ה', הרי ר'. סך הכל רל"ב. והכוונה והאדם, ר"ל (אותיות אדם), ידע (ר"ל חיבר), את חוה (ר"ל עם אותיות "חוה) אשתו (בדרך התחברות כג"ל), ולא הועילו מעשיו לתקן את "קין תיכף, רק מחמת שלא כיון להנאתו, והפריד הנאת ותענג הנשמי ממחשבתו, רק היתה במעשיו צורך גבוה, נתפרד גם כן קין (קינא דמסאבותא) מחב"ל, (הוא החיות וההבל המחיה את כולם הנשפע בכל העולמות והנבראים, והבן). והבן לפי זה הפסוק שאמר דוד גלגלא דאדם (עין במ"ד פ"ד י"ב), י"ל יודע מחשבות "אדם כי המה "הבל דייקא (תהלים צד יא) (והועילו מעשיו גם כן שיתוקן קין באחריתו). והוה ותהר

ר"ל שעל ידי האדם נתהווה גירושין גם למדת מלכות שמים הנקראת א"ת, יש לפרש אחר כך וישכן מקדם לגן עדן, ר"ל האותיות שקודם לגן עדן, דהיינו במסנ"ם בנימטריא קמ"ה, הוא השם המצליח למלוכה, בסוד קמ"ה בידך ממלכת ישראל (שמאל א' כו כ), וכן ביוסף כשעלה למלוכה קמ"ה אלומתי (בראשית לו ה). אך על ידי גירושי האדם, הצמיח גלות לבחינת מלוכה, והקליפות והאומות הן מולכין, עד עת כי יבוא הזמן שיהיה השם למלך על כל הארץ. והוה יש לפרש וישכן מקדם לגן עדן, היא בחינה המצלחת למלוכה, השכין את הכרובים, ר"ל עם הכרובים, שכבר פירש רש"י שהכרובים הם מלאכי חבלה, והם הקליפות אשר ממנם כח האומות, ובמהרה יתגלה אור מלכות שמים עלינו, וידעו הכל כי לדי המלוכה:

פרשה ד.

(א) והאדם ידע את וכו'. הנה בהפסוק הזה יש לדקדק. א', מהו והאדם, הוה ליה למימר וידע האדם. ב', ותלד את קין, משמע שהולידה את קין הידוע ואנחנו לא נדע כלום, הוה ליה למימר ותלד בן ותקרא שמו קין. ג', ותאמר קניתי, הוה ליה למימר כי אמרה קניתי. ד', ריבוי האתין, והנה ריבוי האת דקין, קיימו וקבלו רז"ל (כ"ד פכ"ב ב') שמרבה תאומתו, אבל "את "חוה, "את השם, לא נדע ריבויים. ה', צריך להבין אמירתה קניתי איש, מאי הוא. ו', למה אמרה היא, ולא אדם. ז', בפסוק ב' גם כן נאמר את הבל הידוע, ולא נאמר גם כן הפעם מפני מה נקרא הבל. והנ"ל כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (שבת קמ"ז ע"א) שהנחש הטיל זוהמא בחוה, והנה על ידי כך מאותה הזוהמא הוכרחו התולדות להיות פגומים, על כן רצה אדם על כל פנים לתקן להפריד הרע בפני עצמו והשוב בפני עצמו, וכבר נודע (וחד ח"א נ"ד ע"א) קין נקרא על שם קינא דמסאבותא, עד כי יתוקן מדור אל דור כנדע, וזה גם כן רצה האדם שיתוקן הכל. והנה נודע שחיות כל העולמות ושפעם וקיומם, נמשכים מעולם המלבוש על ידי צירופים שונים מרל"א

מקודם, אבל לא בעת כתיבת משה את התורה, כי כבר ניתקן מהחומר והפריד ממנו החומר והאדמה, הוא חלק הרע שנתגלגל בהמצרי שהרגו משה (שמה ב יג). ותבין בזה סיפור הכתוב בקודם מעשה הכל למעשה קין, הגם שהוא הבכור:

ותלד את קיין. קין בתולדה, ר"ל בהתיילדו בבחינת מילוי אותיותיו כזה קו"ף יו"ד נו"ן, בנימסריא יש"ב. רמז שישוב אל ד' באחרית ומשה יתקנו, בסוד עלית למרום שבית שב"י (תהלים סח יט), בנימסריא י"ב צירופי הויה:

ותוסף ללדת וכו' את הכל. הכל במילוי כזה ה"ה בי"ת ל"מ"ד, בנימסריא מלכו"ת. שעתיד משה גלגולא דהכל למלוך על ישראל, בסוד ויהי בישורן מלך (ויכ"ס לג ה), ויהיה אז מלכותו ית' בכל משלה, שגם קין ניתקן אז, וזהו בהתאסף ראשי ע"ם יחד, הם קין והכל והם כעת שבמי ישראל י"ב, נגד י"ב צירופי הויה מנין קיין במילואו. והנה הם י"ב צירופי הויה ומלכות כל עולמים, והבן:

המילוי של הכל בלבד כזה א' י"ת מ"ד, בנימסריא מית"ה. שממנו התחילה המיתה בעולם, שהוא היה הראשון שמת בעולם, והוא בנימסריא ג' מילואי אהיה קס"א קנ"א קמ"ג שמות התחיה, בסוד אהיה זמין אנא לאולדא:

(ג) ויהי מקץ ימים ידוע מ"ש בזהוה הק' (ה"א נ"ד ע"א) מאן הוא קץ הימים, קיצא דכל בשרא הוא השמן הוא היצר הרע הוא המלאך המות. ויש ויהי מקץ הימים, דבר זה נהוה מקץ הימים, על ידו נתפתה קין להביא קרבן גרוע, וכן הוא המשמעות בזהוה הק':

ויבא קין מפרי האדמה. הנה דרשו רז"ל (תנחומא בראשית ס"ט) שזרע פשתן הביא. והניל שדיוקם מפרי האדמה, אותה הפרי שאינם עשויין רק לזרוע באדמה, כי שאר הפירות נצרכים גם לאכילה, מה שאין כן הפשתן העיקר הוא הקשין והגבעולין, והפרי אינו רק לזרוע שוב באדמה, נ"ל:

ותלד יאת קיין, שקודם בואו לעולם היה נקרא קיין, להיות בו זוהמת הנחש קינא דמסאכותא, ואף על פי כן יתוקן שנתפרד ממנו אחר כך גם כן חלק הרע, ונתגלגל במצרי שהרגו משה, והטוב נתגלגל ביתרו שהרביץ הוא ובניו תורה בישראל, וזהו מחמת טוב הכוונה של אדם לאותיות התורה שבעולם המלכוש, ולהחיות הפנימי של העולמות. וזהו ותאמר קניתי איש את יי, הלשון משתמע לתרי אפי, א' רצתה לומר קניתי איש את יי, דהיינו נקנה לי איש ובעל שידוע לכיין את ד', היינו אתוון ושמות הויה ב"ה ע"ב ס"ג מ"ה כ"ן כני"ל, ורצתה גם כן על קיין שנקנה לה באחרית לטוב על ידי הכוונה לטוב, 'והאדם ידע את חויה, ס"ת בנימסריא תפלה שהתפלל להשיי שיוכשר זרעו:

(ב) ותוסף ללדת. ללדת אבל לא להתעבר. כי בפעם אחת נתעברה, רק שנתפרד קיין מהב"ל:

את אחיו על פי פשוטו יצדק על פי דרשות רז"ל (תנחומא בראשית ס"ט) על פסוק (בראשית ד ה) ויקם קיין, כי הכל נתחזק על קין והתחנן לו, וריחם עליו הב"ל, ויקם קין והרגו. על כן יאמר כאן את אחיו, שהוא נהג עמו באחזה, ורמז גם כן שאחיו של קיין הוא, שיתוקן קין באחרית:

ריבוי האתיך ידוע מרז"ל (כ"ד פ"כ"ב ב') רמז לשני התאומות שגולדו עמו, ונרמז בכאן 'ותוסף ללדת יאת, בנימסריא עם העשרה אותיות 'צפורה אשת משה, שהיא התאומה יתירה שהחזירה יתרו גלגול קין למשה גלגול הכל, וכן הוא בנימסריא במספר השוה 'היא צפורה כ"ת יתרו:

ויהי הכל רעה צאן וקין היה עובד אדמה. נכתב בהבל ויהי, שהוא בהמשך הזמן בסיפור בעבר והוה, ובקין היה, לשון עבר. כי הנה אדונינו משה כתב התורה בזמנו, וגם בזמנו היה הב"ל רעה צאן, כי משה הוא גלגול הכל, ונרמז רעה צאן וקיין, ר"ל שזן את הצאן, וגם את קיין שנתגלגל וניתקן ביתרו, והמן ירד בזכות משה (תענית ט' ע"א), והיה גם יתרו ניוון ממנו, וקין היה עובד אדמה

הדעת, על כן אמרו רז"ל (יזמא פיז ע"א) שמעשיו מקולקלים. ונרמז גם כן פניו, ר"ל הפנים שלו הם האותיות שקודם קין, דהיינו צפ"ם, שעם הכולל הם בנימסריא פני, היינו "חכמה" בינה. והנה הם בנימסריא קפ"ל, כי כל הכועס כאלו הורג נפשו (גדיים כ"ב ע"א), כי הוא מורף נפשו באפו. וכן ירמוז שעלתה במחשבתו תיכף להרוג את הבל:

(ו) ויאמר יי אל קין. הנה היה די לשיאמר ויאמר ד' אליו, כיון דהפסוק מדבר ממנו ואנא ידענא כי אל קין ידבר. והנראה להורות לנו כי אסור להסתכל בפני הכועס, ועל כן לא נאמר אליו, כי כביכול לא פנה אליו, רק ויאמר אמירה מה שנמשך אל קין, אבל לא אליו ידבר בפניו, והבן. למה חרה לך. ואם תאמר שהיטב חרה לך על עצמך ועל נפשך, אם כן למה נפלו פניך, זה יורה שחרה לך דרך כעס ותקפדה על תמים דעים חיו, והנה הגם שהכל גלוי וידוע לפניו בהריגת הבל שענה השומר אחי אנכי:

הלוא אם תיטיב וכו'. ידוע כי כל הכועס נשמתו מסתלקת ממנו והצלם סר, ותקנתו לשוב אל יי ולעשות מצות מעשיות ועסק התורה להמשיך שוב אליו הנשמה, כי באם לאו בהסתלקות הנשמה, שורה ס"א חיו במקומה ומחטיאו. וזה יאמר הלי"א יש תקנה לכעסך אם תיטיב שא"ת, ר"ל תתנשא הנשמה ותשוב אליך, ואם לא תיטיב אזי לפתח חסאת רובך היא הספ"א ואלו תשוקתו להחטיאך, ואם תרצה אתה תמשול בו. [שאת אותיות אש"ת. רמז שייטיב מעשיו ויחזור אשת הבל. וכן "אם" תיטיב "שאת" ואם, ר"ת אשת"ן. וירצה עוד ואתה תמשל בו, ר"ל על ידו וממנו תביא ראייה למשול, כמו שאתה רואה שחסאת רודף ומרדף אחריו ואלו תשוקתו, כן ממנו תקח ראייה שלא להניחו, ואדרכה אתה תמשול בו כדרך המתאבקים, כי כל עוד שהאדם יתאמץ בכח, השני יעמוד כנגדו ביתר שאת. וכן תקח ראייה ממנו, כמו שהוא מתאמץ לעשות רצון קונו שלכך נברא, והוא כמשל הזונה בזהר הק' (ח"ב קס"ג ע"א), והוא בעצמו רצה שאתה תמשל בו. וזה יאמר

(ד) והבל הבא גים הריא. על דרך שכתוב (ויקרא א ב) אדם כי יקריב מכ"ם. ר"ל כשאדם מקריב קרבן, מחויב להקריב גם נפשו במסירה לך כאלו הוא שחוט כאלו הוא נשרף. וזהו דאמר והבל הביא גם הוא, ר"ל שהביא גם את עצמו קרבן לך במסירות נפש, בסוד בידך אפקיד רוחי פדית אותי ד' אל אמת (תהלים לא ו). וזה סוד והביל הבי"א גים הריא מבכור"ת, ס"ת א"ל אמת. וכמדומה שהפירוש גים "הוא כנ"ל הוא בספר ע"ח ובאור החיים. וזה יאמר וישע ד' אל הבל. ר"ל מה שמסר נפשו ואל מנחת הצאן שהקריב, מה שאין כן קין לא מסר נפשו, וגם לא הקריב קרבן הגון, על כן:

(ה) ואל קין ואל מנחתו לא שענה. שע"ה, בנימסריא צפ"ה. היא התאומה יתירה שגולה קין מיד הבל, משום הכי גם כן לא נתקבל קרבנו, משום הכי הביא יתרו גלגול קין בעצמו את צפ"ה אל המדבר למש"ה (שמות י"ה), [גם כן בנימסריא שע"ה] להחזיר הגול, ואחר כך ויקח יתרו חתן משה [דייקא, שנעשה חותנו שהחזיר לו תאומתו, עלה וזכחים (שם שם יב), ותקבלה קרבנו ברצון:

(ו) ויחר לקין מארד ויפלו פניו. הנה אמרו רז"ל (כ"ד פי"ז ז') על פ"ב מארד (בראשית א לא), טוב זה יצר טוב, מארד זה יצר הרע זה מלאך המות, כגודע (שם שם י'). והנה ירמוז בכאן היות שיארע אם לא תתקבל לאדם תפילתו או קרבנו, היטב יחרה לו על עצמו ויאמר לנפשו ודאי מעשיך הרעים נרמו כל זה, וימאס בעיני עצמו עד כי ישוב אל ד'. והנה חרון אף כזה ודאי טוב לו לאדם והוא מצד יצר טוב, ויאמר בכאן שלא כך היה החרון אף של קין, רק יחר [פועל יוצר לאחרים] לקין "מאוד, "המאד היינו היצר הרע הביא בלבו זה החרון, כאלו מתרעם ובא בחזק למה לא נתקבל קרבנו, וידוע מי שכועס, סר מעליו צלם אלהים ונשמתו מסתלקת, בסוד מורף נפשו באפו (אי"ב י"ח ד), וז"ש ויפלו פניו. וירמוז ויפלו פניו, כי פנ"י, בנימסריא "חכמה" בינת. כי כל הכועס חכמתו ובינתו מסתלקים ממנו (פסחים ס"ז ע"ב), ואין לו ישוב

האסורין מקודם ולא הרנו בפתאום, וזהו היה תיקונו שזכה לכל יקר וכבוד. ועל פי רז"ל (תנחומא בראשית ס"ט) שדרשו שמקודם נתגבר הבל על קין והתחנן אליו, אזי נהג עמו באחזה וריחם עליו, ויקם קין אחר כך עליו, וזהו ויקם קין אחר נפלו על הבל אחיו, שהתנהג עמו באחזה וריחם עליו:

(מ) נמצא בספר ברית כהונת עולם כוונה נפלאה בזה הפסוק, ולהיות דבריו סתומין וחתומין, ארחיב הביאור מעט ובקיצור. ואקדים לך הקדמות, ידוע דהשם הויה ביה מתמלא בייג מילואים שונים נגד ייג מידות, ואלו הן ע"ב ס"ז ס"ג ס"ב ח"ג ו"ג ר"ג נ"ג ב"ג פ"ג מ"ג כ"ג ו"ג ה"ג הם נגד ייג חדשי השנה עם חודש העיבור, וכשנה פשוטה נכללין הני אחרונים זה בזה. והנה מניע לחודש השביעי אשר בו ידונו כל יצורי עולמים, שם השביעי ד"ן. והנה הייב אחרים בלא שם ד"ן, בנימטריא תר"ע מילוי שם אדני עם הכולל, שהוא תר"ע בית דין. והנה ששה השמות שהם קודם השם הנ"ל, נימטריא שלהן במנין שע"פ, בנימטריא מנהדדי"ן, ובנימטריא כס"א רחמי"ם. והששה שאחר השם הנ"ל, בנימטריא אר"ן, בסוד מלך כמשפט יעמיד אר"ן (משלי כט ז). והנה כשהוא מטה [בנימטריא ד"ן] כלפי חסד (ריה י"ז ע"א), ר"ל כשהשם הנ"ל יצורף להשמות כס"א רחמי"ם שבימין, אזי יעלה מספר זכר"ת לכל באי עולם. ונ"ל שהוא סוד לבושיה כתל"ג חיוור (ויאל ז ט) בסוד הרחמים. והנה זכר"ת, בנימטריא ארת הוי"ה, הנותן לבעלי תשובה אות מאת הויה, כענין שנאמר בקין (בראשית ד טו) וישם יי לקין אות (ע"ן תיקו"ז סט ק"ח ע"ב), שמתחילה פגם קין באותו האות, להיות מבואר בתיקונים (יש מ"ב ע"א) ששורש הבל הוא מאותיות א"י דאדני. והנה א"י פעמים הבל, יעלה למספר ארת. ושורש קין הוא מאותיות ד"ן של שם אדני, והנה הוא כמו נ"ד וחומה לכלול ולשמור אותיות א"י, כי קין באמת כמו שומר לפרי. והנה מספר השם אר"ן, מתחלק גם כן למנין גד"ל כ"ח, הוא הבל כ"ח, והנה מספר גד"ל נטה לחסד, ומספר כ"ח לר"ן. והנה הבל בהסתלקו

ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו, ר"ל שהוא בעצמו משתוקק שאתה תמשל בו, נ"ל:

הל"א א"ם תיטיב שא"ת, ס"ת באמת. שיש עובד, דהיינו שעושה מצות ולומד תורה לשום פניה, זה אינו באמ"ת. וזהו שנרמז שייטיב מעשיו באמ"ת דייקא:

(ח) ויאמר קין אל אחיו. לא פירש מה שאמר, ובכלי יקר איתא שהוא מלשון יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד ה), שנכנס עמו בדברי ריב ומצה. ולפי פשוטו נראה ויאמר קין אל הבל אחיו, ר"ל שאמר לו שהוא אחיו ומתנהג עמו באחזה באהבתו, וכן הוא באלשיך. ועוד נ"ל ויאמר קין אל הבל אחיו, המאמר אשר דיבר לו השיי סיפר להבל, וכזה נב דעתו בהראותו שנילה לו מה שהוכיחו השיי:

"ויהי 'בהיותם' בשדה. צורך הודעת שהיו אז בשדה, שהשדה הוא שגם שהוא מקום השראת החיצונים, מה שאין כן בבית לא היה גרמא בניזקין כל כך. וירצה עוד ויהי בהיותם בשדה, שכל אחד מהם שדה גרמא לו, שגם הבל גם לו השדה הוא חקל תפוחין, שדרשו רז"ל (תיקו"ז סט ק"ב ע"א) שהציץ בשכינה ועל ידי כך נתחייב מיתה, וקין נמשך בהיפך לשדה רוצחים כנודע. וזה ירצה בשדה ב' שדה, ששני בחינות שדה היו, ולזה גרמו מה שנרמז. וירצה עוד ויהי בהיותם בשדה, על פי מה שדרשו רז"ל (כ"ז פכ"ב ז) שחלקו שניהן, והניע לקין חלק השדות הראוין לזריעה, ולא רצה להניח להבל לרעות צאנו בחלקו. ויש אחר כך במשה הוא נלגל הבל, וינהג את הצאן אחר המדבר (שמות ג א), מקום שאינו ראוי לזריעה, נ"ל:

ויקם קין אל הבל אחיו. לפי פשוטו ויקים, ר"ל בפתאום שלא הרגיש הבל, וגם להיותו אחיו שהתנהג עמו באחזה, על כן לא הרגיש שיעשה דבר כזה, על כן ויהרגהו. וצורך הודעת זה שהיה בפתאום, על פי מה שנודע והובא בספר הישר, שיתרו נלגל קין חבש למשה נלגל הבל בבית

(י) ויאמר מה עשית. הנה אתה מתחרט אשר הנוגע אליך, והנה קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה, אלי דייקא ואלי נוגע הדבר:

(יא) ועתה ארור וכו'. דקדק ועתה, ר"ל כעת אתה ארור, ובאחרית הימים יבוא לכלל ברוך, וחבר הקני נפרד מקין ויהיה איתן מושבו (במדבר כד כא):

מן האדמה. הנה כעת עובד אדמה, ואמר להבל פרח באוירא, ולא רצה להניחו לדרום על אדמתו, ואחר כך בעת התיקון, אזי אפילו מה שנתנו לבני יתרו לפי שעה, דהיינו דושנה של יריחו (תנחומא יתרו סי' ד), מאסו בו והלכו ללמוד תורת משה אצל יעבץ כנודע (פסוק י"א ע"א):

אשר פצתה את פיה לקחת דמי אחיך מידך. הנה הקשו המפורשים הלא מדרך וטבע הארץ לבלוע הליחות, ותירצו שעל כל פנים מדרך להיות רישומו ניכר, והיא בלעה גם הרושם, והרושם היה צריך להיות בעין, ארץ אל תכסי (איוב טו יח), והוא ריבוי האתי"ן אית פיה, ר"ל שפצתה ביותר ממה שמבעה ודרכה להיות לה פיות קטנות לבלוע, והיא פצתה פה גדול ביותר לבלוע גם את דמי, היינו גם רושם הדמים. והנה נראה לדעתי שהאדמה עשתה לטובת קין, להיות הוא אדוניה והיה עובד אותה, והיתה נשמעת לו ועושה טובתו כעבד לאדוניה. וזה וקין היה עובד [מפעיל לאחרים] אדמ"ה (בראשית ד ב), מעביד את האדמה. ודיש לקחת את דמי אחיך מידך דייקא, שאתה אדוניה על כן עשתה לטובתך, על כן כעת:

(יב) כי תעבוד את האדמה לא תוסיף תת כחה לך. והנה ריבוי האת על פי פשוטו נ"ל, לא מיבעיא מה שאינו נוגע לאדמה רק לטובתך, כענין שעשתה לכסות דם הבל, שכודאי לא תשמע לך, אלא אפילו מה שמגיע לה גם כן, דהיינו בצמיחות התבואה וכיוצא, שגם לה די ביוון וקצף, לא תשמע לך ולא תתן כחה לך, וזה ריבוי האית. וירמח גם כן כי תעבד אית האדמה,

ושורשו (היה) מאותיות א"י, אזי נצטרף א"י לכ"ח בסוד אחיך. והנה א"י פעמים כ"ח בנימטריא ש"ח, רק אף על פי כן מדה טובה מרובה, שעל כל פנים גם בדין מצורף על כל פנים מספר הבל כפשוטו, שהוא מילוי ס"ג שהוא מוצא פ"י ד' להחיות האדם, ויעלה למספר פ"ח, שהם דיני מנצפ"ך ואדנ"י. וכן הוא כשהשם האמצעי שם ד"ן הנ"ל נטוה לששה שמות האחרונים מספר ארץ, יעלו למספר פ"ח, ונ"ל שהוא גם כן בנימטריא משה, אשר היה גלגול הבל ותיקן גם את קין, ואמר במצרים לא תשאר פרסה (שמה י טו). מה שאין כן בעת התשובה, אזי הד"ן נטוה לכס"א רחמ"ם, יעלה למספר זכרית הוא מנין א"י פעמים הבל, בצירוף הויה פשוט משם פ"ג דהיינו כ"ו, וזה האות מאת י"י, עד כאן תוכן דברי הרב הנ"ל במאמר אילו של יצחק. ועל פי הדברים והאמת האלה יפורש הפסוק כך, ויאמר ד' אל קין יאי הבל יאחיך, ר"ל שפתח לו דרכי התשובה ורמז לו הנה בידך לכל אשר תחפוץ, אם תשוב תצרף א"י להבל, ויהיה א"י פעמים הבל בנימטריא אות, ויצורף (ו)לזה השם הויה בנימטריא זכרית, והוא מנין השם ד"ן להנפותו לתחיה, דהיינו לששה שמות הראשונים סוד כס"א רחמ"ם, נכבר ידעת שהיה מעשה ק"ן והבל בתשרי, רומז לשם ד"ן, ואם לא תשוב יהיה בסוד אחיך, א"י פעמים כ"ח, ובהצטרף מילוי ס"ג הוא הבל, אזי יעלה למספר פ"ח. ויאמר לא ידעתי ור"ל עשיתי בלא דעת כבהמה, כי השמר אחי אנכי נתמיה המתקיימת, כי אני שומר לאחי כמו הקליפה שהוא שומר לפרין, ובלעדו אני עץ [בנימטריא ק"ן יב"ש, בנימטריא קין במילואו כזה קרף ירד נ"ן, וכן כתב הרב הנ"ל וק"ן היה עבד אדמה (בראשית ד ב), בנימטריא יב"ש], ואם כן לפי זה תיכף חזר בתשובה, אך לא היתה תשובה כל כך, כיון שנתחרט רק על מה שנוגע אליו שהוא נשאר ע"ן יב"ש בלעדי הבל, והתשובה המעולה הוא שישוב החומא על מה שחטא נגדו ית, על כן לא נתקבלה עדיין תשובתו, עד שאמר גדול עוני מנשוא (שם ד י), נ"ל. ובוה נבוא להתכת שאר הפסוקים א"יה:

תתאה. ודיש לראובן (כ"ז פס"ד י"ט) אתה פתחת בתשובה תחילה, הוא תשובה עילאה, והבן נילן, על כן שבעתים יקם שבעה דורות כמו שאמרו רז"ל (תנחומא בראשית ט"ו י"א). והנה על פי פשוטו יש לפרש הפסוק לכן, ר"ל בשבעה יאמרו כל הרג קין, כל המקרים המזומנים להרג את קין, רק שבעתים יקם. והנה יש פנים לדרוש שהבטיחו השיי שיתוקן באחרית, ויסיר בדיליו בהרוג משה את המצרי (שמות ב' יב), הוא הרע של קין, ויתוקן הטוב ביתרו. וזה יאמר לכן בשבעה, כ"ל הרג קין, ר"ל מי שהוא כללות נשמות הקדושות שבישראל, היינו משה ששקול נגד ס' רבוא, הוא יחרוג את קין לקיים שופך דם האדם באדם עצמו הנהרג דמו ישפך (בראשית ט' ו), שבעתים יקם אותו שיהיה לאחר ז' דורות שבחר יי לחלקו, דהיינו אברהם ומשה, הוא הדור השביעי באותו פעם יקם, על כן יקם ר"ת יתרו קין מצרי, שקין נחלק ליתרו ולמצרי והבן.

וישם ד' לקין אות. כבר מבואר לעיל בדברי הרב הנ"ל מה הוא האות, ובהצטרף השם יהיה לזכרת. והנה עוד קבלו רז"ל (תק"ו ס"ט ק"ח ע"ב) שמסר לו אות ו' מהשם לסימן, ולזה יאמר אחר כך בפסוק:

(פו) וישב בארץ נוד. בהצטרף הו' לניד, הוא שם דין הנ"ל המצורף לארץ, הוא בנימסריא אל שדי. כי הנה קיימו וקבלו רז"ל (בזהר הק' ח"א נ"ד ע"ב) שנתגרש אל הארקא, ושם הוליד תולדות בבחינת הרוחות וקליפות, וכדי שיהיה יכול להעמיד תולדות גם בכאן שהוא צורך שישתייר בעולם, כי נעמה היוצאת מחלציו הוא אשתו של נח (עין כ"ז פכ"ג ג). והנה השם הנ"ל שדי, הוא מסוגל לפריה ורביה, בסוד הכתוב (בראשית לה יא) אני א"ל שדי פרה ורבה. והנה בויצא קין מלפני ד', נ"ל שלא קבל חיותו מבחינת פנים רק בבחינת אחוריים, כענין מאן דשדי בתר כתפוי (זהר ח"ג כ"ג ע"ב), קדמת עדן ששם שורים המלאכי חבלה להט החרב המתהפכת (שם ג סד). וירמוז גם כן באפשר קדמת עדן, ר"ל אותיות שקודם עדן, הם פג"ם מנין ק"ג, כי הנה השיי עולמות, הם ר"ז

ריבוי האדמה העליונה לעבוד ולתקן את השכינה שפגמת באותיותיה כדברי הרב הנ"ל, לא תוסף ת"ת, ר"ל לא תוסף לתת לך שפע כחה לך, ר"ל רק בחינת הכ"ח, לא בבחינת גדיל והבל שהוא מצד הנוטה לחסד:

נ"ע וניד תהיה בארץ. נ"ע, לדעתי נמשך הדין מקץ צירופי אלקים, כמנין נ"ע וניתן למקרים ולמבעים, על כן והיה כל מוצאו יהרגוהו, כיון שניתן למבעים ולמקרים הטבע גימטריא אלקים:

נ"ד תהיה בארץ. על פי דברי הרב הנ"ל השם האמצעי דין, יהיה נוטה להששה שמות שלאחריו שהם כמנין אר"ן:

(יג) ויאמר קין אל יי. הנה אפילו לא יאמר הפסוק תיבת אל יי, ידענו כי אל השם ידבר. אך לדעתנו הוא על פי דברינו שמקודם לכן נתחרט על אשר לא טוב עשה מה שנוגע לעצמו שנשאר עין יביש, ולא היתה תשובתו שלימה. וכעת ששמע דברי השיי ויאמר קין אל יי, מה שנוגע אל ד' גדול עוני מנשוא:

גדול עוני מנשוא. אפשר לפרש בלשון בתמיה, וכי גדול עוני מנשוא ממדת נושא עון (שמות לו ז), והלא אתה אין סוף ב"ה ולמדוהיך אין סוף, ותמיד תשא עון גדול וקפן שם הוא ותמלח הכל:

(יד) ותפרש הפסוק על פי מה שפרשתי שאמר לו השיי שגם הטבע תנגדהו ויתמסר למקרים. ודיש הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה, שהטבע גם כן תנגדני, ומפניך אמתר ר"ל מהשגחותך, אם כן בודאי כל מוצאי יהרגני, אם כן מעתה אמות בידך. ודיש היום הן גרשת אותי היום דייקא, ואם כן אין לי נחית רוח אפילו רגע, על כן אמות בידך:

(פז) לכן. כל מקום שנאמר לכן הוא שבעה (שמ"ד פ"ד ד). והנה לשון נופל על לשון, שבעת מלשון שבעה. ונהבן על פי מה שקרא אברהם באר שביע כי שם נשבעו (בראשית כ"א לא), ועד שם היתה תשובתו, ולא היתה תשובה עילאה רק תשובה

עירד מהויאל כר. כבר פירשו רבותינו דיל (כ"ד פכ"ג
 ב) שמותם, ולפי פשוטו הוצרך למנותם דור
 אחר דור, בכדי לידע למיך הוא הדור השביעי
 שהרגו לקין, וקיים הקביה דברו:

(ט) ויקח לו למך. שלא מאחיותיו. וצורך הודעת
 אלו הלקוחין, שממנו הושתת העולם
 שהוליד את נעמה אשתו של נח (כ"ד פכ"ג ג),
 ואפשר עד למך היו נוהגין ליקח כל אחד התאומות
 הנולדות, ולמך התחיל בזה שיקח כל אחד נשים
 אחרות, על כן נשארה נעמה אחות תובל קין
 לברכה להיות אשתו של נח, דאם לא כן כבר היה
 תובל קין לקחה, ומשמיענו תורתנו הק' איך עמקו
 מחשבותיו ית', ולא ינוח שכמ וכו':

עדיה וצליה. כבר מפורש בדברי רז"ל (כ"ד פכ"ג
 ב) מעם שמותיהן, וצורך הודעתן האחת
 השנייה, לפי סדר לשון הכתוב היה לו לומר
 הראשונה השניה, ובאם לקחן כאחת, אם כן לא
 הוה ליה למימר רק ויקח לו למך ב' נשים עדיה
 וצליה. והנ"ל גם כן על פי דברי רז"ל (שם) שצליה
 לא היתה לפריה ורביה, ואם כן בענין התשמיש
 יתייחדו, כי היה משמש גם עם עדיה, ובענין פריה
 ורביה שם האחת עדיה, כי אחת היא לאותה
 מעשה, ואם כן עדה אין לה חבר לפעולתה,
 ויאמר שם האחת ושם השנית צליה, כי היא
 שנית לעדה לענין תשמיש, ודוק. והנה מתוך נגותו
 סיפר הכתוב שבחו, שמתחילה לקח עדיה למצות
 פריה ורביה, ואחר כך צליה להנאתו, ומשום הכי
 זכה ויצאה ממנו נעמה שממנה הושתת העולם,
 וכן שאר בניו היו מתעסקים בצורך בנין העולם
 ולישבו ולתיקונו, וזהו ענין הודעת מלאכת הבנים,
 וזה משמיענו שהשיי אינו מקפח שכר שום מצוה.
 ונח כן לפי מ"ש שהוא התחיל לגדור גדר הערוה
 שלא ליקח אחיות, על כן השיי לא קפח שכרו כי
 מנעמה נבנה העולם, ונח שאר הבנים הנם שנאכד
 זרעם במבול, עם כל זה לא נמחה שמם מן העולם
 בזכר המלאכות שהמציאו, על מוב יזכר שמם, נ"ל.
 וזה יאמר בפסוק:

מימינא וקינ משמאלא, כמנין מנחה שהוא בזמן
 הדינים:

נ"ד קדמית עדין, ס"ת תנ"ד, ג' מילואי אהיה,
 אשר ממנם יהיה התחיה לעתיד, ובמהרה
 בימינו יבנה חומ"ת ירושלים:

(ז) וידע קין אית אשתו. אפשר הא"ת, לריבוי
 התאומה יתירה של הכל גם כן שלא
 נירשה. והנה בעשרה מאמרות משמע שלא בא
 עליה קין, עם כל זה יש לרבות בא"ת שהיתה
 עדיין בביתו, והידיעה היתה רק לאשתו המיוחדת
 לו, דאם לא כן כפשוטו יקשה למה לא נאמר
 בפתם ויולד לקין את חנוך כמו בפסוק שאחריו,
 אלא לאשמועינן שלא העמיד תולדות רק מאשתו
 המיוחדת לו, כי לא ינוח וכו'. ושנינו בעשרה
 מאמרות שנקראה צפריה אשת משה אשה כושית
 (במדבר יב א), שהיתה משחרת עצמה לגבי קין:

את חנוך. הנך אתיין הנאמרים בכל התולדות,
 אפשר לרבות שנולדו בנות עם כל אחד
 לצורך בנין העולם:

תנ"ך. אפשר קראו חנוך, להיות שמצא חן בעיני
 ד', כמה שנתן לו אות משמו לשמירה (עין
 הישי"ו ס"ט קי"ח ע"ב). והנה חנוך, הוא בנימטריא
 ח"ן חו"ת. ולזה יאמר ויהי בונה עיר, שכבר בנה
 והתחיל לבנות קודם לידת בנו, אך מהראוי היה
 להיפך לקרות שם הבן כשם העיר, עם כל זה לא
 עשה כן, רק קרא שם העיר כשם הבן, להורות
 החסד חנם שעשה עמו השיי. ואפשר צורך הודעת
 זה הספור, להורות שבשביל זה פעל במעשיהו,
 שבימי תיקונו אמר לו משה והיה הפוב ההוא
 אשר ייטיב ד' לנו והיפבנו לך (במדבר י לב), והבן.
 ועוד זכה בשביל שלא היה בזה כפוי טובה, שאותו
 האות מחשם לא זכה ממנו, שהיה נקרא מאז יתר,
 וניתוסף לו הוא"ו ונקרא יתרו:

(יח) את עירד. כבר כתבנו (ליל פסוק י) לרבות
 בנות רבות נולדו עמהם:

עדה וצלה. ר"ל בבחינת היותכם עדה וצלה, היינו לתשמיש ולפריה ורבייה, שמען קולי לדבר זה לפרות ולרבות ולתשמיש, לא אמר אמרתי, רק קולי, כי הרפה הוא אמירה בפה לתבוע דבר זה, על כן כינה הדבר בלשון קול שהוא בלא חיתוך אותיות ברמזיה, ושמיעה הוא מרחוק, גם כן להסתיר הענין:

נשי למך. בבחינת היותכם נשי למך וידעתם אותו ואת מזוגו, אפילו יהיה אחר המדבר לכם, האוינה אמרתי האזנה מקרוב את פי המדבר אליכם כעת בהתנצלות, ור"ל אפילו אם היה איש אחר המדבר אליכם התנצלות זה בעבורי שלא הרגתי במזיד, ואתם להיותכם נשי למך וידעתם אותו שאינו מטבעו להרג, אתם מחוייבים לקבל התנצלות. ולדעת המדרש רבה (ביד פכ"ג ד) שחיו פורשות עבור גזירת המבול, יאמר נשי למך, מה לכם לגזירת קין, כיון שאתם נשי למך:

(כד) כי שבעתים יקם קין ולמך שבעים ושבעה. * לא ידעתי לכיון מפני מה תפס דוקא שבעים ושבעה, גם לא ראיתי בשום ספר איזה מעם על זה, ורחוק הוא לדעתי הצעירה שבמקרה תפש שבועיות הרבה. השיי יאיר עינינו: (עד כאן מועתק מספר קהלת יעקב בסופו השמטות מאגרא דכלה):

(כה) וידע אדם עוד אית אשתו. עיין מ"ש לעיל אצל והאדם ידע אית, מ"ש כוונתו, ובזה תבין גם כן כאן תיבת ע"ד אית כנ"ל. והנ"ל לרמז, כי נ"ל תיבת ע"ד, מרמז על היסוד צדיק, כי ע"ד בנימפריא יסוד, וכן על ידי המדה הזאת נשפעים העי נפש לבית יעקב (בראשית מו כז), והוא ו' ומשפיע אל הה', ויהי רצון שלא יאמר פינז דבר שלא כרצונו:

וא"ת. רמז למלכות. והכוונה שאדם נתכוין לחבר יסוד צדיק עם מלכותא קדישא בזיווגו הפתור, ותלד בין שממנו נבנה העולם:

(כז) ותלד עדה את יובל. להיות נשואי עדה לשם שמים, ובפסוק כ"א ושם אחיו יובל, המציאו מלאכת מרעה הצאן ומלאכת הניגון בכינור, שהם צורך גדול בעולם:

(כח) וצלה גים הייא. ר"ל הגם שהשקה אותה כוס עיקרין, עם כל זה נעשה לה גם וילדה, רק להיות נשואיה שלא לשם שמים המציא את מלאכת הרוצחים, הגם שגם זה צורך לעולם, על כן לא נאמר בזה אבי כל לומש וכו', בכדי שלא להזכיר זה על דבר שהוא השחתת העולם. והוצרך הולדת תובל קין ונעמ"ה להיות בדרך גם, כי הנה נגזר על זרעו של קין למחות במבול, ומן נעמ"ה נבנה העולם, על כן היתה תולדתה בדרך גם כאלו אינה מתולדות קין. וגם הולדות תובל קין בדרך גם, כי להיות נשואי עדה היה לשם שמים, על כן לא יצא מביניהם תקלה רק מנשואי צלה:

ואחות תובל קין נעמ"ה. זה ראייה למה שאמרנו שבעות נולדו עם הבנים, על כן אמר ואחות תובל קין שנולדה עמו נעמ"ה, דאם לא כן יאמר וגם ילדה את נעמ"ה:

תר"ש נחושית וברז"ל, ס"ת תש"ל. מנין התמידים המקריבים על המזבח בכל שנה, כי הנה הברזל הוא כלי משחית לקצר וכו', והמזבח מאריך ימיו של אדם על ידי הקרבנות (מדות פיג מ"ד), על כן לא תניף עליהם ברז"ל (דברים כו ה):

נחש"ת וברז"ל ואחרית, ס"ת תת"ל. מנין השנים שעמד המזבח בבית ראשון ושני:

(כט) ויאמר למך לנשיו. הנה תיבת לנשיו מיותר, כיון שיאמר אחר כך עדיה וצליה שמען וכו', ידענו כי לנשיו ידבר. אך הוא להורות כי על עסקי אישות ידבר, והנה לא פירש בכתוב מאיזה מעם פירשו ממנו, כיון שלא היתה מענתם מענה ושלא כרין עשו, על כן לא הזכיר מעמם ונימוקם:

* אמר המגיה המסוד נכד המזכר הק', עיין בספר "אמרי שפר" מההיג ר"ש קלוזר וצ"ל פירוש נזמר על ענין החשבון הזה:

בכל משלה, על כן אמור לנו לעבוד שום דבר אפילו לשרים שלמעלה רק למלך הכבוד, כי הנה השיית מלא כל הארץ כבודו, והנה העומד בהיכל המלך, אינו רשאי לומר לשום שר אדוני, כי לפני המלך הכל עבדים, על כן אמרו רז"ל (קידושין מ"ג ע"א) שנתחייב אוריה באמרו לדוד ואדוני יואב (שמאל ב' יא יא). וידוע דהמבע מתנהג על פי השם אלקים בנימטריא המבע, והנהגה ניסיית בשדוד המערכה, הוא משם הויה ב"ה המהוה כל היות והוא משגיח עליהם ומשדד כרצונו. והנה כתב הרמב"ם (הלי עכ"ם פ"א ה"א) שזה היה טעות דור אנ"ש שהיו עובדי כוכבי השמים וכסיליהם, להיותם חשובים שרי המלך והשיי מסר להם העולם, וזה טעות גדולה כי בהיכל המלך הכל עבדים. והנה השיי מלא כל הארץ כבודו, והנה הם במעוהם לא קראו בתפלתם ועבודתם לשם הויה ב"ה, שמורה על שידוד המערכה ואפילו במבע בהשגחתו בלי הפסק רג"ע. וזה יאמר אז הוחל, נעשה הדבר הזה חולין לקרא בשם הויה, והבן:

פרשת ה.

(א) זה ספר. לפי פשוטו ירצה על כלל התורה אשר תספר מאורעות האדם עד שבאו לכלל נתינת התורה לישראל תולדות האדם, הנה תולדות שמים וארץ מלא, ומשחטא אדם אזי בכל התורה כולה תולדות חסרים, עד אלה תולדות שמלך המשיח יוולד ממנו, ויהיו התולדות מלאים בקיום לעולם כמו שדרשו רז"ל (מנהיגין ל"ה ע"ב). ויאמר בכאן זה ספר תולדות אדם, ר"ל מתחיל לספר תולדות החסרים של אדם, דהיינו מיתת הדורות עבור חטאו, ולכל יתרעמו באי עולם למה ברא אחר כך את חוה וגרמה כל זאת, והשיי בעצמו אמר לא טוב וכו' (בראשית ב' יח), ואחר כך נמשך ממנה רעה. לזה אמר תיכף ביום בריא אלקים אדם בדמות אלקים עשה אותו, היה נכלל עמו הדמות הרומו לנוקבא, כי היתה תיכף נכלל עמו בדמות, על כן אחר כך זכר ונקבה בראם בהפרד זה מזה, ויברך אותם כי על ידי התייחדם גרמו הברכה, ויקרא את שמם אדם, דאם אין לו

ותקרא אית שמו שת. אפשר המדה אית, דהיינו אים כל חי קראה שמו שית: כי שת לי. לא נאמר כי אמרה שת וכו'. ולפי מ"ש שהמדה העליונה קראה שמו שית וזה נתגלה לאדם, יוצדק שפיר שאדם חבין המעם כי שת לי, והבן. אבל חקריאה מלמעלה קראו תחת הבל, שהוא גלגל הבל כי הרגו קין, ועדיין לא השלים חוקו בתורה ומצות והוצרך להתגלגל: והנה יש לרמוז תחת הבל, הבל במילואו בנימטריא זר"ע אחר עם ה' אותיות:

ולשת גם הוא ילד בן. לרמוז שהיה צדיק והוה כאילו הוליד את עצמו גם כן, וזה יאמר גם הוא ילד. ועל פי דרך האמת נ"ל ולשת גם הוא, הכוונה שכיון בהתייחד המדות העליונים, היינו שנמצא כתוב גם, רומז לחכמה, בסוד שכתב הרב ג"ם צפור מצאה בית (תהלים פד ו). הי"א רומז לבינה, עיין במאורות נתן. על כן ילד בן, כי חכמה ובינה בסוד אבא ואמא, והבן כי יראתי בפצותי פי שהפסוק רומז בעליונים:

ויקרא את שמו אנ"ש, ריבוי האית. דהנה כתוב הרב במאורי אור, אנ"ש בנימטריא שם שדי ורובו אהיה עם הכולל, והנה האית לרבות הכולל, נ"ל: והנה יש לרמוז בהתיילד תיבת ג"ם במילוי כזה גימ"ל מ"ם, וגם בהתיילד תיבת ה"א כזה ה"ה ויו אלף, ומצורף לזה תיבת ב"ן כפשוטו, בנימטריא אנ"ש עם הכולל, ומנין השמות הנ"ל כמספר השוה. ולזה ירמוז ג"ם הריא יל"ד, ר"ל תיבת ג"ם הריא יתיילדו ב"ן, ויצורף לזה ב"ן, אזי ויקרא אית שמו אנ"ש, את לרבות הכולל, והמשכילים יבינו:

ולש"ת ג"ם הריא. ס"ת אמת. שממנו נולדו אנשי אמת, מה שאין כן תולדות קין:

(כו) אז הוחל. לפי מה שפירש רשי הוחל מלשון חולין, יש לפרש דהנה השיית ברא את עולמו הכל להתנהג במבע ועל פי שרים וכוכבים ומזלות, רק המבע מתנהג בהשגחתו ית' והוא משדד המערכה כרצונו לעת הצורך ומלכותו

ימות החמה שהוא שמי' ימים ורביע יום, וכנגד הרביע היה צריך גם כן יום שלם, כי השי' ממלא שנתיהם מיום אל יום (ויהי י"א ע"א), ונתן שנה הזאת לדוד, סך הכל ע' שנים. והנה גם האבות אברהם ויעקב ויוסף נתנו לו ע' שנים כגודע, והוצרכו כולם כידוע לחכמי האמת:

(כב) הנה כבר כתבנו למעלה איך בדור אנוש הוחל לקרא בשם הויה (בראשית ד טו), ר"ל שנעשה חולין לקרא בשם הויה, המורה על שמהוה כל היות ומנהיג בפבע [בנימטריא אלקים] כרצונו ומשניח עליהם, והפבע אינה מתנהנת אלא בהשגחת הויה, והם עבדו להטבעים באמרם שמסר להם השי' את כח מנהגם. וידוע דשם אלקים מורה גם כן על המלאכים והשרים כגודע, על כן קבעו תפלתן באותן הדורות רק לשם אלקים, הם השרים והמנהיגים אשר גם הם נקראים בהשאלה אלקים. והנה כשבא חנוך, היה נקרא על שם זה חנוך (בראשית ה יח), ר"ל חין ק"ו, שהיה מורה דרך ומלמד דעת איך בכל הטבעים שורה ההשגחה והחין של הויה. וזהו ויתהלך חנוך את האלקים, ר"ל בשמו זה חנוך התהלך עם השם אלקים, והיה מורה לעם איך הויה הוא האלקים, וכי מבלעדי השגחתו לא נתקיימו כרגע, וזהו א"ת ר"ל עם, והבן. והנה להיות חנוך למד דעת לכאי עולם, והורה לכל איך חין השי' מנהיג הטבעים וגבוה מעל גבוה שומר ומשדד המערכת כרצונו, על כן זכה שנתעלה להיות שר העולם כגודע. וזהו בפסוק כי ויתהלך חנוך את האלקים כו' ואינני כי נתעלה על כל הטבעים, כי לקח אותו אלקים שר העולם שמו כשם רבו (סנהדרין ל"ח ע"ב), נ"ל:

(כג) ויולד בין. שממנו נבנה העולם, כפירוש רשי ז"ל. וי"ל עוד לפי פשוטו, כיון דרצה לתת טעם בפסוק למה נקרא שמו נ"ח, על כן הוכרח מקודם לאמר כפשוטו ויולד בין ויקרא את שמו נח לאמר וכו':

(כד) ויקרא את שמו. י"ל כמיש לעיל שהמדה א"ת קרא שמו נח:

עזר לא נקרא אדם, ותדע מזה משם אדם רומז למיה, והמילוי בלבד הוא ח"ה. וזה ירמוז בא"ת דהיינו מאותיות אדם, תבין מילוי מ"ה נימטריא ח"ה שצריכה להיות מכללא דאדם, וידענו בטוב שלא יצאנו עדיין ידי חובותינו בביאור הפסוקים לפי הפשט השי' יאיר עינינו:

(ג) ויולד בדמותו כצלמו. לא אמר כדמותו כצלמו, שניהם בכ"ף או שניהם בבי"ת. אך לפי מ"ש שהדמות הכוונה לטקבא, וידוע מאמר רז"ל (עירובין י"ח ע"ב) שעד ק"ל שנה הוליד רוחין משידות שהיו מתחממות בו. וז"ש אחר ק"ל הוליד בדמותו, ר"ל בדמות שלו היא נקבתו אשה יראת ד', הוליד בה כצלמו צלם הקדוש, מה שאין כן עד עתה הוליד באשת הזימה צלמים אחרים נגעי בני אדם: ויקרא א"ת, כבר בארנו למעלה תיבת א"ת:

(ד) ויהיו ימי אדם אחרי וכו'. קנו ימיו הויה וקיום, כי כל המעמיד בן צדיק כאלו לא מת (כ"ד פמ"ט ד), על כן נאמר כאן ויהיו, מה שאין כן באינך:

אחרי הולידו א"ת ש"ת, לרבות תאומתו, נ"ל וכן באינך:

(ה) ויהיו כל ימי אדם אשר ח"י. ר"ל באמת היו ימיו אלף שנה פחות רגע, ונתן ע' שנה לדוד (כמ"ד פי"ד י"ב). וזהו שאמר אשר ח"י, הוא בעצמו היה תתק"ל, מה שאין כן כל ימיו היו אלף חסר רגע ולדעתי ירמוז שתמצא בפסוק שלפני זה (בראשית ה ד) שמנה מא"ת, חסר מא"ת, מה שאין כן באינך. כי כיון שנתן ע' שלמים לדוד, אם כן היו ימיו תתק"ל חסר רגע:

(ו) ויהיו כל ימי ירד שתיים וששים שנה ומאת שנה. קיימו וקבלו רז"ל שירד חנוך מתושלח היו צדיקים גדולים, והיה מהראוי ליריד מתושלח שיהיו כל אחד יום שלם, היינו אלף שנים חסר רגע, רק שנתנו כל אחד לדוד, דהיינו ירד נתן לו ל"ח שנה, ומתושלח נתן לו ל"א שנה, וחנוך היה ראוי לחיות שס"ז שנה, מנין

פרשה ו.

(א) כי החל האדם לרוב (בארץ) פני האדמה ובנות ילדו להם. תיבת להם ניל, לפי מיש דלכל אחד נולד בת זוגו. ובפסוק ב' ויראו בני (ישראל) בני האלקים ויקחו להם מנשי חבריהם שנולדו עמם, וזה גזילה וניאוף. עוד אפשר לומר כפשוטו ובנות ילדו להם, לכל אחד נולד בת זוגו כמו שמכריזין ברקיע בת פלוני לפלוני (סוטה ב' ע"א), והם לקחו בגול כל אחד בת זוגו של חברו. והוה ויקחו להם נשיים, ר"ל שכבר הם היו מיחדים נשים לאנשים, והם ידעו כל זאת כי לא היתה הידיעה נעלמת בדורות הללו כנדע מרז"ל (בי"ד פכ"ז ה'), ואף על פי כן לקחו, והנה היה זה שניהם ביחד חסם וניאוף. והנה אפשר לומר עוד, על פי שאמרו רז"ל (פרקי ד"א פכ"ב) בני אלקים, הכוונה בני מלכים שנפלו מן השמים, והנה הם לא היה להם בת זוגם באפשר מחמת שאינם מבני אדם, ולקחו להם מכל אשר בחרו, וזה חסם וניאוף שלא היו ברצון הבעלים:

את בנות האדם. ריבוי האית ניל על פי מיש התרגום יונתן וכחלן ופקסין ומהלכין בגילוי בשרא, ור"ל א"ת בנות שראו אותן בלי לבוש וראו ערותן, וגם רבוי הא"ת הספל לבשרן, דהיינו השער שהצבע שכחלן ופקסין, כמיש התרגום:

(ג) לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר. אפשר לפרש על פי מה שנודע מזוהר הק' (ח"א ע"ה ע"ב) ומרז"ל (בי"ד פכ"ז ה') שלא היה נעלם הידיעה בעתידות מאותן הדורות, כי היו יודעין חכמות ועל ידי אותו החכמות נפו מאחרי השם, עיין בזוהר סוף פרשת נח. וזה היה להם שהיה שופע בהם רוח חכמה, עבור כן היו יודעין כל העתידות ומשמרות השרים וכוכבי השמים וכסילחם. והנה השיי נתן בהם רוח חכמה והם חפאו בזה, מילק השיית מעולמו את הרוח חכמה, וצירין אינן אשר מקדישים גופם ושכלם ומבינים בועיר מעט קט כמצייץ מן החרכים. וזה שיעור הכתוב לפי זה לא ידון רוחי באדם, מלשון גרין

לאמר זה ינחמנו, להבין הלאמר. ניל דאפשר דקרא שמו נח על שם שמצא חן בעיני ד' (בראשית ו ח), וכדי שלא יתרעמו באי עולם שיש חיו איזה משוא פנים בדבר, על כן (צוה) לאמר לדורות הטעם זה ינחמנו:

(ל) הולידו אית נח. גם כאן י"ל א"ת לרבות תאומתו, הגם שמקובל לרז"ל (בי"ד פכ"ג ג') שנעמה אשתו של נח, אפשר שמהתאומה לא הוליד תולדות רק מנעמה, הגם שיש להקדמונים דרך אחר בזה:

(לכ) ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח. הנה בדבר השינויים הנכתבים בכאן, היינו מוסיף ליהי. ב', בן חמש מאות. נ', אומרו שוב פעם שנית נ"ח באומרו ויולד נח, דהיה די שיאמר ויולד את שם וכי. והנ"ל דהנה כפי הקבלה (בי"ד פכ"ג ג') דנעמה אשתו של נח, והנה היא מזרע קין, וידוע דהתולדה באה בהתחבר רמ"ח איברי הזכר ברנ"ב דנוקבא, אשר בהתחברם הם ת"ק, מנין מילוי ותולדה שם שד"י כזה יין ל"ת ו"ד, שהם אותיות ותלדני, והוא סוד הכתוב אני אל שדי פרה ורבה (בראשית לה יא). וידוע דאשה עקרה נקרא איילונית להיות בה פבע הזכר, וידוע מכתבי האר"י ז"ל וממקובלים דאם יתנצץ בבעלה ניצוצי נקבה, אז תלד גם העקרה. על כן אחשבה להיות נעמה מזרע קין, לא היה מהראוי שתשאר בחיים ובפרט שיושתת העולם ממנה, אך להיותה בת זוגו של נח מששת ימי בראשית נשארה לברכה, על כן היה תולדתה מצליח אשת למך בדרך גם, כאלו אינה בסבע מתולדות קין, והבן. ואף על פי כן להיותה בת למך מזרע קין, לא היה בה כח התולדה שיושתת העולם ממנה והיתה בסבעה איילונית, אך שנשפע בנח ניצוצי נקבה, ונמצא הכל היה מנח ונתקיים העולם רק מזרעו של ש"ת. ולרמוז זה היה נח בן חמש מאות שנה כמנין רמ"ח ורנ"ב, אשר הם מנין תולדות השם המסוגל לפריה ורביה, כנ"ל. והשם יתברך יצילנו משניאות ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

היו מתייראים כמקובל לרז"ל (וזהו ח"א נ"ח ע"א).
 וזה אמרו אשר מעולם אנשי השם, שהיו יודעין
 שמות כל עולם ועולם, והבן. עד שבאה עליהם
 הפורעניות מאת השם בעצמו כמ"ש בזהר הקדוש
 (שס), והוא דבר עמוק כי מאתו לא תצא הרעות
 (איכה ג לח), רק הם חמשיכו הרעות, וצריך לזה
 שימוש חכמים:

(ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר
 מחשבות לבו וכו'. נודע מה שאמרו רז"ל
 (ע"ז כ"ע"ב) ונשמרת מכל דבר רע (דברים כ"ג), אזרה
 שלא יהרהר ביום ויבא ח"ו לידי פומאה בלילה.
 כי הנה מכל עבירה נברא ח"ו קפיטור ומחבל בגוף
 ונפש, והנה על ידי מעשה העבירה ח"ו, בורא גוף
 המלאך מחבל, מה שאין כן בהירחור עבירה, בורא
 רק פנימיתו וערום עומד בלי לבוש, על כן הוא
 מרדף אחריו להחמיאו בפועל כדי שילבישנו בגוף.
 והנה נודע כי גוף נקרא לעולם בשם ארץ, וזהו
 יאמר וירא ד' כי רבה רעת האדם בארץ, שכבר
 נתרבו רעת האדם בארץ, היינו קליפות נתרבו
 מלא כל העולם בגופים, ועוד כל יצר מחשבות
 לבו רק רע כל הזמן, ונבראו על ידי המחשבות
 עוד פנימית מלאכי חבלה ומהדרים להחמיאם עוד
 להלבישם, ואם כן הם רחוקי התשובה, ואם כן
 חמאם בשתים, היינו מעשה העבירה בגוף, ומעשה
 המחשבה ברעיון הלב הבא מהנשמה, וזהו בפסוק:

(ו) וינחם יי' כי עשה את האדם בארץ, היינו בגוף.
 ויתעצב אל לב"ו, י"ל ליב האדם דקאי
 אאדם הנאמר למעלה, כי התעצב כביכול על מה
 שנפח בו רוח חיים, וירצה באית, ר"ל שבראו
 בצירופי אלפא ביתות, על כן מעשיו עושים פרי,
 והבן:

וינחם ד' כי עשה ויתעצב וכו'. עיין בספר ע"ח
 ויתעצב מלשון עצבים ועורקים, היינו גידים
 הממשיכים חיות מהשיי, ויתעצב פעל יוצא, היינו
 המשיך העצבים הממשיכים חיות מהלב אל
 האיברים, הנה המשיכם בחזרה אל הלב ובהלב
 נובע החיות מהשיי, וממנו נמשך החיות לחוץ לכל

הסכין, שהוא כלי לקבל בתוכו הסכין, מלשון ישוב
 החרב אל נדנה (וכי הימים א' כ"ז). וזה אמרו לא
 ידון רוחי באדם לעולם, לא יתנדן רוחי באדם,
 היינו לא יתלבש הרוח חכמה באדם עוד, בשגם
 הוא בשר, כיון שגם על ידי החכמה הוא נופח
 לחומרות הבשר, רק והיו ימיו מאה ועשרים שנה,
 היינו החכמה והידיעה תהיה בעולם עד המבול,
 כי באפשר ישובו ובמה שחמאו צריכין לתקן, וגם
 ככדי שידעו ענין המבול וישובו: רז"ל רמזו (כ"ד פכ"ז
 ו') בשג"ם, בגין משה שהיו ימיו ק"ך שנה. נרמז
 בכאן על פי מ"ש בזהר הנ"ל דאדונינו משה השיג
 כל החכמה, ונאמר בו (במדבר י"ז) בכל ביתי נאמן
 הוא, דור המבול קלקלו החכמות על כן נאבדו.
 והנה לעולם בשגם הוא, ר"ת הב"ל שנתגלגלו
 במשה. (ארשום בכאן הבל היה המת הראשון
 בעולם, וכו' נרמז "בלע חמות" לנצח (ישעיה כ"ח),
 ר"ת הבל, והבן):

(ז) הנפילים. מקובל לרז"ל (וזהו ח"א נ"ח ע"א) הם
 המלאכים שנפלו מן השמים עבור
 קפרונם על אדם הראשון. וזה אמרו בכתוב בימים
 ההם שאמר השם מאמר לא ידון רוחי, היו עדיין
 הנפילים הכל בעולם, וגם אחר כך בק"ך שנה
 הנותרים עוד, הגם שבודאי לא נעלם מאתם
 מאמר השם, ובפרט שצדיקי הדור דהיינו מתושלח
 ונח הכריזו זה כנודע, אף על פי כן לא שבו, רק
 אדרבה העמידו בתולדותם עוד רשעים, וזהו וילדו
 להים רשעים כיוצא בהם. ועוד ירמז הנפילים היו
 בארץ בימים ההם וגם אחרי כן, ר"ל גם אחר
 המבול, כי עדיין הם בארץ מתחת להרי חושך,
 ולומדין כישוף ושמות הסומאה להבאים אצלם,
 כנודע מזהר הקדוש (ח"ב ק"ב ע"ב) במה שאמר
 עליהם בלעם נופיל וגלוי עיניים (במדבר ט"ז),
 שהאחד נקרא נופל, והשני גלוי עינים. ואפשר
 ירצה עוד הנפילים היו בארץ, ר"ל בני הנופל
 שאמר בלעם: המה הנברים. שנתגברו למרוד
 ואמרו שאינם מתייראים ממי המבול: אנשי השם.
 שהיו יודעין שם המפורש ושמות השרים, ואמרו
 בדעתם שישביעו השרים שלמעלה, ועל כן לא

לבו הוא המילוי משם הנ"ל, מה שאין כן נח מצא ח"ן שהוא הפשוט והמילוי, והבן נ"ל. והשיי יראנו נפלאות מתורתו:

פרשת נח.

אלה תולדות נח נח. יש לפרש דהנה ידוע נח דרגא דצדיק, אשר הוא כולל כל הקצוות אשר כל קצה כלול מכולם, על כן הם נקראים אליה מנין ל"ו כגודע, על כן זכה שיזכר שמו בפרשתו בתורה מנין אליה, דוק ותשכח. וזה סוד אלה תולדות נח, המנין "אלה הוליד נח את שם נח בפרשתו, והטעם כי איש צדיק תמים היה, ודרגא דצדיק כלול מכל הו' קצוות שנקראים אלה. והנה בפרשה הקודמת נכתב ה' פעמים נ"ח, לרמז על ה' עילאה המשפיע לקצוות, (ועל כן סך כולם יהיה מספר א"ם לבינה תקרא [משלי כ ג]). וזה ירמוז את האלקים הידוע הויה בניקוד אלקים התהלך נח, והמיי כי אי אפשר לפרש ויראתי בפצותי פי:

אלה תולדות נח. ית' על פי מה דידוע יסוד צדיק נקרא נח, דעביד ניחא לנוק, והו' קצוות נקראים אליה כי כל אחד כלול מכולם. ו' פעמים ו' בנימפריא אליה, (עיין בזהר בראשית (ח"א א' ע"ב) שאו מרום כו' מי ברא אליה [ישעיה מ כח]), דדיר נקרא נוק המולידת דורות לעולם, (עיין בכוננת (תפלה) ראש השנה לדדיר ודדיר המליכו כו'), ובא הפסוק הזה רמזא דחכמתא ללמד לאדם דעת כי כל תיקוני מדותיו תלויים בתיקון הברית, באם שומר בריתו ואינו מוליד לבהלה ומקדש עצמו במותר משתמש בתג"א לשם שמים, אזי בודאי כל הקצוות שלו דהיינו כל המדות יראח אהבה כו', הכל יהיה מתוקן, כי כן כתבו המקובלים שעיקר תיקון המדות תלוי בתיקון הברית, וכן בהיפך על ידי הפגם שפונם היו מתקלקלים כל מדותיו, על כן החמירו בזהר מאוד ומאוד בחפא הברית והפליגו בעונשו, והמיי. ויש "אלה, היינו ו' קצוות שהם המדות הנקראים "אלה, "תולדות נח", ר"ל הם כולם תולדות הברית הנקרא נח, שכל המדות מתילדים מתיקון הברית, ומה הוא

האיברים, וכאשר ניחם ד' כי עשה זכו, המשיך העצבים אל לבו, וממילא יש ביטול מציאת העולם, עד אשר ישובו העצבים לנבוע מהלב:

(ז) **אמחה** אית האדם. אפשר לרבות השרים שעליהם, כענין שנאמר אחר כך במבול וימח אית כל היקום (בראשית ז כג), ודרשו ר"ל (זהר ח"א ס"ט ע"א) על השרים שלמעלה. והגם שלא נחלקה עולם לשרים עד דור הפלגה, מכל מקום בכללות העולם היו שרים עליהם, והעשבים והאילנות וכל מיני בהמות וחיות יש להם שרים (כיר פי ו). ובוה ידוקדק אשר בראתי, כי לדקות השרים יצדק לשון בריאה, וכן מעיל פני האדמה, לכן נאמר לשון מעיל, והבן:

כי נחמתי כי עשיתים. קאי על הנעשים בעולם הזה היינו אדם ובהמה וחיה, יצדק בהם לשון עשייה מוגשמת:

(ח) ונח מצא חן בעיני ד'. אפשר יש לרמז כי הנה י"ג מילואי הויה, נגד י"ג חדשי השנה. והנה מילוי יוד הי ואו הת, בנימפריא ח"ן, הוא נגד חודש כסלו שבו היה ירידת הגשמים ותגבורת המים. והנה הי"ג מילויים, הם נגד הי"ג מדות שכתורה ונביאים, והנה המדה הפ' הוא נגד המדה לאלפיים (שמות לו ז), ובנביאים נגד ותשליך במצולות ים כל חפאתם (מיכה ז יט). ונח מצא ח"ן, דהיינו מאותו השם שהיא מילוי ח"ן, וניצול בחודש כסלו מתגבורת המים. וזהו נח מצא ח"ן בעיני ד', ר"ל מילוי הויה, נהנה ח"ן וניח, ר"ת ז"ר יחנכה, שהיה גם כן בכסלן. והנה ס"ת הפסוק, הוא גם כן ח"ן א"ית, ר"ל השם ח"ן שהוא במילוי איה, היינו יודין אלפין ההין, ואיה מרמו לג' ראשונות, שמשם נשפע לו שפע הרחמים להזכירו לטובה. נעוד יש לרמז ח"ן הויה, בנימפריא חנ"ך שמצא ספרא דחנ"ך וביה אשתדל כגודע (זהר ח"א נ"ח ע"ב). על פי הדברים האלה י"ל עוד, הנה השם הנ"ל, מילואו נימפריא ל"ב, הנה הרשעים דור המבול נתחפך להם מדת הרחמים לד"ן. וזה יאמר וינחם הויה כי עשה זכו, שהוא הפשוט משם הנ"ל, ויתעצב אל

וסיים בשבחו. גם לדייק תיבת תמיים. גם להבין מאי את האלקים התהלך נח. יראה לי על פי מה דידוע דעיקר השם של האדם הוא שם הנשמה, והשיי מומין לאביו השם אשר יקראו לו. ונקדים עוד מה שפסקו רז"ל (כ"ט ל"ג ע"א) דגדול כבוד רבו יותר מכבוד אב ואם, שהם הולידו לו הגוף והביאו אותו לעולם הזה, והרב הביאו לחיי העולם הבא. ונמצא מיילד לו הנפש שהוא עיקר האדם, ועיקר השם והגוף נקרא רק בשר אדם, על כן שכר הרב גדול, כי יש לו שכר וחלק מתורת התלמיד, כמו שאמרו רז"ל (יבמות צ"ז ע"ב) אלעזר תלמידך יושב ודורש והכל יודעין שהתורה שלך הוא. ונ"ח לא היה לו רב שילמוד מוסר השכל (כמ"ש האור החיים), רק הוא בעצמו הלך עם השם בשלימות ובתמימות שלא הוצרך לתת לרב חלק מתורתו, רק היה לו לבדו בתמימות שכר תורתו, ונמצא הוי כאלו הוליד את עצמו ונשמתו על ידי תורתו ומעשיו הטובים, מה שנהג בשאר בני אדם שהרב מיילד את נשמתו שהוא שמו באמת. וזה יאמר אלה תולדות נ"ח נ"ח, ר"ל שנהג בעצמו הוליד את השם נ"ח, היינו נשמתו שהוא עיקר השם, ומפרש הפסוק האיך אפשר זה, לזה (אמר) איש צדיק יתמים היה בדורותיו, ר"ל שצדקותיו היו לו לבדו בתמימות ולא היה לשום אדם חלק בצדקותיו, כי היה בדורותיו דור רשעים ולא היה לו רב ללמוד ממנו מוסר השכל, רק את האלקים התהלך נח לבדו, על כן הוי כאלו הוליד את עצמו, מה שאין כן צדיקים אחרים הרב הוא המוליד שם הנפשי. וכזה כתב הקדוש האור החיים בפסוק (בראשית ד טו) ולש"ת גם הוא ילד בן, ר"ל גם הוא שהצדיק ש"ת ילד את עצמו. וכזה נאמר גם בהצדיק שם, שנאמר בו (שם י טו) ולשם ילד גם הוא, ר"ל שהוליד את עצמו. וידוקדק תיבת "גם דקאי אאביו, ר"ל כמו שאביו נח הוליד את עצמו כמ"ש, כמו כן גם כן הצדיק שם בנו החזיק אחריו, נ"ל:

ועל דרך חכמי האמת י"ל על פי הקדמות א', ידוע מזהר הק' (וי"א ג"ט ע"ב) נ"ח היה

תיקון הברית מפרש נ"ח איש צדיק תמים היה בדורותיו, ר"ל כשהברית קודש הוא צדיק בצדקו בתמימות ושלימות, שאינו מחסר משפיע לזרים לכאר צרה נכריה, רק היה בדורותיו, ר"ל שמהווה היות בנוקבין דיליה הנקראים דורית כמ"ש לעיל, (אפילו אין לו אלא נוקבא אחת יוצדק לומר בדורותיו לשון רבים, כי בהשתמש להוליד תולדות גשמיים, אזי נקראת הנוקבא בחינת ירחל עלמא דאיתגלייא, ובעת עיבור ויניקה וכוונתו לשם שמים, אזי מוליד נשמתין ורוחין, אזי נקראת בחינת לאה עלמא דאיתכסייא), והשיי יודע ויהי רצון שלא יאמר פינע דבר שלא כרצונו:

(עוד ידוע הדבר שבדכורא יש גם כן בחינת נוקבא, חוץ העזר בנוקבא המשלמת בנינו כפשוטו, גם כן בחינת עמרה שבפרצוף אדם הוא בחינת המלכות נוקבא שבו, וצריך האדם להיות תמים שלא להשתמש בכחינת עמרה נוקבא שלא לשם שמים, כגון להתקשות לדעת ולנער קשתו אפילו שאינו מז"ל, ואם כן יוצדק בדורותיו לשון רבים אפילו בנוקבא אחת והבן), ואינו משתמש בברית קודש להשפיע ח"ו לכאר צרה נכריה ח"ו, את האלקים התהלך נח, אפילו בהשתמשו בדורותיו כנ"ל בנוקבין דיליה אשר חלק לו השי"ת, אין כוונתו למלאות תאותו ח"ו, רק הילוכו בקדושה צורך גבוה לגרום יחודים בעולמות עליונים להשפיע נשמתין ורוחין, את האלקים (היא השכינה) התהלך נח (היינו הברית קודש), לא עביד נייחא רק לצורך עליון, ולא הלך אחר תאוות לבו רק את האלקים התהלך, לאיש כזה יתיילדו לו תולדות אלה הן קצוות ויתוקנו כל מדותיו. וככה מאמר הקרא (דברים כ י) כי תקרב אל עיר, (היא העיר קפנה איברי הגוף), להלחם עליה (לתקן תיקוני מדות הן קצוות), וקראת אליה לשלום, ר"ל יפשפש אם הוא בשלימות במדת השלום, דהיינו אם לא פגם בריתו יסוד צדיק ברית שלום, כי זה כל האדם:

אלה תולדות נ"ח נ"ח כו. על פי פשוטו יש ליישב כפל לשון נ"ח נ"ח. גם מה דפתח בתולדותיו

השכירה דז מלכין קדמאין הוא מבחינת עינינו, ואותן הניצוצות שלא נתבררו, המה מפורים בכל עינינו עולם, וזה מציאת החץ בעינינו הנאהבים בעסק העולם, הוא מחיות הרוחניות של הניצוץ הק', והצדיק בהניע לידו איזה דבר נכסף ואהוב בעינינו העולם, אזי אינו מכוין לתענוג הנשמי, רק מוצא בו מציאת החן הרוחני ומעלהו אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה, וזה תכלית עבודת האדם, נמצא הוא מסגל ומציא בכל פעם ניצוץ קדושה ונשמות מן התהו אל התיקון. והנה הזכיר הכתוב שהיו אנשי דור המבול עוסקים באהבות רעות ותאוות, והנשמיות מצא חן בעיניהם לרדוף אחריו, מה שאין כן נח מצא חן שבכל דבר הוא בעיניו ד', היינו מהניצוצות שנפלו בבחינת עינינו ז' מלכין קדמאין, ולא הביט אל יופי הנשמי רק על מציאות החן הרוחני, והיה מעלה מעלה מעלה בכל פעם. ויש אלה תולדת נח, ר"ל חן הרוחני הניצוצות שהוא מעלה בכל פעם, חן הנה תולדותיו, ויש רז"ל עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, כשעושים המעשים בבחינת טוב שבהם, ולא בבחינת רע שהוא התענוג הנפוני התאווני, תן לחכם ויחכם עוד:

אלה תולדת נח כו בדורותיו. הנה התחיל בתולדות וסיפר בשבחו. והנה נ"ל בכל מקום שנוכר בתורה אלה תולדות פלוני, הוא בכדי לייחס את התולדות אחר הצדיק, בכדי לידע שזכות האב הנין על התולדות. וכשנאמר כן אצל הרשע, נדע שהעון האב נזכר גם לבניו אחריו כד אשלימו למחטי בתר אבותיהן, כי כן הוא משפט התורה (שמת לו ז) נוצר חסד לאלפים פקד עון אבות על כו'. והנה בנפרא (פוסה ל"א ע"א) רמו קראי אהדדי, כתיב נוצר חסד לאלפים, וכתיב (דברים ז ט) שומר הברית והחסד לאלף דור. ומשני כאן בעובד מאהבה, כאן בעובד מיראה. והנה בכאן בפעם הראשון שסיפרה התורה תולדות צדיק אלה תולדת נח, אזי תיכף התורה מפרשת תדע מה שאני מייחס תולדותיו אחריו, לא תסתפק באפשר לבעבור הזכיר חובותיו גם לבניו אחריו,

מרכבה לבחינת יסוד צדיק, על כן בא אל התיבה ואיתחבר בה. והמעם להיקרא נ"ח כתבו המקובלים לשם נייחא, דעביד נייחא לנוק' מלכות שמים. ב', כתב הארי ז"ל שהוא בחינת יסוד אבא, המתעלם בתוך יסוד זעיר אנפין. ג', נקדים מה שפירש הארי ז"ל בפסוק (איכה א טו) על אליה אני בוכיה, ותיבת אליה הכוונה ל' קצוות מחסיד עד יסוד, וכל אחד כלול מכולם הרי ל'ו כמנין אליה, ועל שם כך נקראים ו' קצוות בכל מקום אליה. ד', ידוע שכל השפעות ה' קצוות הוא על ידי יסוד דייקא, כי הוא אשד הנחלים להעמיד תולדות. וזוה נבוא לפרש הפסוק ויתורצו כל הדקדוקים אליה, ר"ל מכל הבחינות אליה הם ה' קצוות, היו תולדות נח ב' פעמים נ"ח, ר"ל חן ביסוד אבא חן ביסוד זעיר אנפין, ומפרש למה היו תולדותיו כלולין מכל ה' קצוות אליה, להיות איש צדיק תמים היה בדורותיו לשון רבים, ר"ל שהיה במדריגת צדיק חיי עולמים בשני הדורות, ר"ל בחינת אבא בתוך זעיר אנפין, על כן יאת האלקים להתהלך נח, ר"ל אית עם האלקים היינו נוקבא מלכות, התהלך נח להשפיע בה ולעבוד לה נייחא. וזוה ידוקדק תיבת אית שהוא בכל מקום לרבות, והבן. וארמו לך אלה תולדות נ"ח, ר"ל תחשוב בתולדה של נ"ח, היינו במילוי כזה וי' יית וגם נח כפשוטו, בזה יתוודע לך כי הוא איש צדיק מכוון כנגד יסוד צדיק, כי מילוי נ"ח נז"ן ח"ת, בנימטריא הוא ח"ה נגד ספירה יסוד, והבן. צדיק תמים היה, ר"ל לדעתי הקלושה להיותו מיסוד דאבא, והוא לא מתפרש לעלמין מאימא בסוד רעים דלא מתפרשין, ולזה רומז הצדיק הירד על הנזין בחיבור כנדע, ולזה יאמר צדיק תמים, ר"ל אות הצדיק בתמימות בחיבור, והבן:

אלה תולדות נח. יש לפרש דקאי אדלעיל ונח מצא חן בעיניו ד', ידוע דרך הצדיקים דכל עינינו עולם שנודמן לחם במאכלם ומשתם ומלבושתם ונשותיהם וכל הצפרכותם, הוא הכל להעלות הניצוצות הק' אשר נפלו בשכירה, וידוע דסוד

נח, וקנה היראה בקנין גמור, עד שנחה עליו בעור אלקי מדת אהבה, כנ"ל:

(י) ויולד נח שלשה בנים. קשה מניינא למה לי. והנראה לפי מ"ש נח הוא בחינת יסוד כללא ד' קצוות, ובכל אחד מהקצוות שם הויה ב"ה. והנה נצח ענף החסד נתחבר השם הויה שלו עם השם של החסד, וב' הויות נימפריא בן, וכן ההוד עם הגבורה, והיסוד עם התפארת. והנה היסוד הוא המולדים והמשפיעים למלכות שמים, וזהו ויולד נח שלשה בנים, היינו שלשה בין הם ו' הויות הם בנימפריא יוס"ף, שהוא גם כן מדת יסוד כנדע וז"ל האר"י ז"ל בליקוטי תורה, ענין ג"ח שהוא יסוד, לכן יש לו ג' בנים, לכן הוליד בדמותו בצלמו ג' פעמים ב"ן, והוא נגד ג' קווי נצח הוד יסוד כולם נכללים בו, ונ' קוויין הם ג' וויין גימפריא ח"י, לכן היסוד נקרא איש ח"י (שמאל ב' כג כ), וכשמתחברין יחד נעשין ש', לכן רית "שם ח"ם יפת שית, כי ג' וויין נעשין ח"י ונעשה מהם אות ש' כנדע, עכ"ל. ובזהר בראשית (ח"א כ"ה ע"ב) וכל שיח השדה (בראשית ב ה), שי"ח ש' ח"י תלת ענפין דאילנא, ואינן ג' אבהו ומן ח"י עלמין וכו'. ובתיקוני זוהר תיקון ג"א (פ"ז ע"ב) אמר ליה רבי אלעזר אבא שי"ח מגלן דאיהו צדיק, א"ל ברי ביה תשכח ח"י ש', איהו כלול תלת עדרי צאן דאינן שרשא דאילנא, ודאי ח"י עלמין וכו', עכ"ל בין והתבונן ואתה דע לך. והנה אותיות הנותרים ס' ס' פ"ת, נימפריא קפ"ת, הם מנצפ"ך כפולים להמתיק הדינים על ידי יסוד צדיק. וזוה תבין האתי"ן היינו ש"ם ח"ם יפ"ת, ובענין פרמי השמות, שם נימפריא הויה שד"י, היינו גוף וברית דחשבינן חד (וזהר ח"ג רכ"ג ע"ב), והוא עיקר הכנין ולקחו השי' לחלקו, ח"ם מצד חימום הדינין והגבורת, ויפ"ת אפשר ממוזג והבן. ויראתי לכתוב מדעתי, אחר כך מצאתי בלקוטי תורה ש"ם בנצח, ח"ם בהוד, יפ"ת ביסוד. וכפשומו אפשר ריבוי האתי"ן בת זוגם נלדו עמהם, הגם שלא נזכר בדברי רבותינו, והנאני שכונתי בזה קדושינו:

(יא) ותשחת הארץ כו'. איני יודע השחתה זו מה הוא, הגם שחול דרשו (מטהוין ג' י

או באפשר לבעבור הזכיר זכותיו, אבל רק לאלף דור, הנה אמרה התורה אשר לא כן הוא, רק לבעבור הזכיר זכותיו לאלפים דור. וז"ש תדע נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, שהיה צדיק בתמימות באיכות דורותיו, דהיינו שהיה ראוי שתעמוד זכותו לדורותיו אחריו בתמימות בלי חסרון, דהיינו לאלפים דור כי עבד מאהבה, והזכיר לו עוד זכות הגם שעבד מאהבה, עבד מיראה גם כן. וז"ש "את האלקים" התהלך נח גם כן, דתרווייהו מצרך צריכי לעבודת השי', עיין מ"ש בפסוק (בראשית לב יג) ושמתני את זרעך כחול כו'.

או יאמר על פי הנ"ל, דהנה נראה מאי דקאמרו בנמרא כאן מאהבה כאן מיראה, הכוונה כאן מיראה לבד הוא רק לאלף דור, מה שאין כן כשעובד גם מאהבה היינו ביראה ואהבה, אזי שכרו כפול לאלפים דור, (ולא ביאר משפט העובד מאהבה לבד, כי יראה קודמת לאהבה, על כן בודאי מי שעובד באהבה עובד מיראה גם כן). והנה ידוע דתרווייהו מצרך צריכי לכל המצות, והן המה התריין נדפין לתורה ולמצות, ולמה כזאת כי ז"הלכת בדרכיו כתיב (דברים כח ט), והנה כביכול בריאת העולמות ברצונו ית"ש היה על ידי צמצום והתפשטות, על כן יראה ואהבה הן המה הליכה בדרכיו. ולפי זה מה שכתוב כאן צדיק תמים היה בדורותיו, שמהראוי היה שתעמוד זכותו לאלפים דור, כי את האלקים התהלך נח, שהלך בדרכיו שכרא עולם בצמצום והתפשטות, על כן עבד אותו ית"ש ביראה ואהבה. ויאמר עוד על פי הנ"ל, על פי מה שכתבו תלמידי הבעש"ט שעיקר השתדלות האדם יהיה להשיג מדת היראה ויקנה אותה קנין בנפשו, הנה האהבה תבוא ממילא אצלו במיעתא דשמיא, כי דרכו של איש לחזור אחר אשה (קיידין ב' ע"ב), והבן. ולפי זה יאמר איש צדיק תמים היה בדורותיו כנ"ל, כי את האלקים התהלך נח, כי כבר הלך עם עזר אלקי, שכבר נחה עליו רוח אלקים לעוררו לאהבה. או יאמר כחיפך איש צדיק תמים גם באהבה כנ"ל, עם כל זה הליכתו אל הקודש לא היה מאהבה, רק את האלקים בחינת יראה התהלך

עליונים, ומביני מדע יבינו כל, ועיין מ"ש לקמן
בפסוק (בראשית ו יג) קץ כל בשר, והבן:

* וירא אלקים את הארץ וכי. ירמוז גם כן על פי
מ"ש לעיל [בנדפס בפסוק (שם שם ט) אלה
תולדות נח, דיסוד צדיק נקרא נח כו], וירא
אלהים את הארץ מידות הארציות הנופניות, והנה
נשחתה כולם פונים אל החומר והתאוות ומדות
רעות. ומה הוא הגורם הכללי לכל זה כי השחית
כ"ל בשר, היינו ברית המעור הנקרא כ"ל בשר
שהוא אבר שאין בו עצם, עיין בספר מאורי אור.
את דרכו, היינו דרך כל הארץ. על הארץ, ליתן
שפע על הארץ ח"ו בורות נשברים. הש"י יציל את
עמו ישראל:

והנה נ"ל לפרש כל הקפיטיל תהלים קמ"ז על
תיקון עון הברית בהוצאת ז"ל ר"ל על ידי
הרהורים רעים. והוא בהקדים מה שידוע שעל ידי
כל טפה שיוצאת ח"ו לבטלה, אוי נעשקת הנשמה
מלמעלה שהיתה ראויה לבוא בזה הספה בידי
הקליפות אכזרים בר מינן, ומכל אותן המיפות
נתהוו רוחין ושדין ר"ל, ובפסירת אותו האיש הם
הם המצערים אותו באומרים כי אתה אבינו, וגם
הנשמה שהיתה ראויה לבוא בקדושה באותו ספה,
אוי הוא עשוקה בידי זרים, והש"י ב"ה החושב
מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח שולח החיות אל
הנשמה לתוך עמקי הקליפות, ועל ידי זה יש
להם חיות, ולכך הם רודפים להחטיא את האדם,
ועל זה ידון כל הדוים שנורם לנשמות קדושות
ולהשפעה העליונה להתלבש בלבוש שק, עד יערה
עלינו רוח ממרום לשוכ בתשובה שלימה לפניו
ולתוציא בלעם מפיחם, אז יהיו כלם פגרים מתיים
ויבולע המות לנצח כידוע כל זה, אוי יהיה ה'
למלך על כל הארץ ומלכותו בכל משלה, כי כל זמן
שהקליפות בעולם כביכול אין מלכותו באתגליא,
והוא גלות השכינה בעוה"ר כידוע למשכילים. עוד
נקדים מה שאמר דוד (תהלים קיח ח) טוב לחסות ביי
מבטוח באדם, טוב לחסות ביי מבטוח בנדיבים,

לא פירש בתורה. והנראה על פי מה דידוע
בנסתרות לדי אלקינו כשבני אדם עושים רצונו
של מקום, אוי השכינה הקדושה באה לפני המלך
במעשיהם הפוכים ומתקשמת בהם, ואומרת חוי
במאי ברא אתינא לקמך (עין זוהר ח"ג י"ג ע"א), ועל
ידי זה נתהווה היחוד השלם, ומתמלאת בשפע
ברכה להשפיע לבאי עולם ותתן סרף לביתה
וחוק לנערותיה, מה שאין כן ח"ו להיפך, אוי
נשפעת בדינים ונבורות, וזה גורם מניעת היחוד,
אוי מן ההכרח שתשפיע הנבורת לתחתונים, בכדי
שלא יהיה מניעה להיחוד והחיבור הקדוש. וידוע
מהארי ז"ל שכלי הנבורה דמלכות, הוא בחינת
רח"ל כפי המקובלים בה שם אכרס"ם, שהם
האותיות לפני שם אלקים כנדוע עוד נקדים
מה דידוע כשהוא מן ההכרח להשפיע דינים
ח"ו, אוי הקליפות נוטלים אותן הדינים להלקות
לתחתונים, כי הם נבראים לכלי חמס רצועה
לאלקאה לחייביא. ולפי זה אמר בכאן ותשחת
הארץ כביכול מדת מלכות שנקראת ארץ כביכול,
מניעת היוווג נקרא בשם השחתה, לפני האלקים
ר"ל שנתמלאה בנבורת שהוא פני אלקים, היינו
שם אכרס"ם שהוא פני אלקים, על ידי כך ותמלא
הארץ חמס, ר"ל שמדת הארץ מליאה בדינים
את הסמורין והקליפות דקיימין לשומרים לגבות
מכל אחד שפר נשייהו כפי רצון הבורא, והבן. וזה
יאמר:

(יב) וירא כי והנה נשחת"ה. כמו שפרשתי לעיל,
כי השחית כל בשר את דרכו על
הארץ, הוא בזנות והוצאות ז"ל והזדווגם לשאינם
בני מינם, ועל ידי זה גרמו מניעת השפע במקום
הראוי להשפעה אל החיצונים, והשם יכפר בעד:

ר"ת כל הפסוק י"א בנימטריא אדנ"י, שם הארץ
העליונה. והנה תבין עוד כי השחית כ"ל
בשר, ר"ל אבר הברית שהוא כ"ל בשר בלא
עצם, השחית את דרכו על הארץ שהוציאו זרעם
לבטלה, ועל ידי זה גרמו מניעת השפע בעולמות

* פה העתקנו מאמר שלם מן ספר "קהלת יעקב" מהשטוח לאגרא דכלה והנפטים שם:

ופירש בכתבי קדש טעם הכפל הוא, כי זה ידוע שיש קליפות שיש להם אחיזה כביכול מצד ימין משורש ישמעאל בן אברהם איש חסד, ויש משמאל מצד עשו הרשע בן יצחק אבינו מדת הגבורה. והנה הקליפות שמצד ימין הם נקראים נדיבים לערך שמצד שמאל, על כן אמר הפסוק אף בנדיבים אל תבטחו רק בהשיית לבדו. והנה זה ידוע דמהקליפות שמצד ימין באים כל אהבות רעות ותאוות חיצוניות, כידוע מדת ישמעאל הוא הניאוף, ומשמאל הכעס והכבוד והאכזריות משורש רציחת עשו כידוע. ועתה נתחיל לפרש כיד השם הפוכה עלינו, הללוי נפשי אית יי, (ר"ל כי בעוה"ר על ידי עון זה במה שהוא אינו נותן שפע אל בת זוגו רק אל החיצונים, גורם כביכול להפריד היחוד שלמעלה, אית הוא מדת מלכות שנקראת אית מי, על כן אמר הללוי נפשי את יי ליחד הדודים), אהלליה יי בחיי (ידוע דהספה יוצא על ידי חיי חוליות השדרא, על כן לתקן החסא אמר אהללה ה' בחיי, בחיי חוליות שלי עד שיתפקו כל חוליות שבשדרה. גם אהללה בחיי ניענעין דלולב בחיי ברכות שמונה עשרה, עיין בתיקוני זוהר (יה לז ע"א), כ"ז לתקן החסא), אומר"ה לאלקיי בעודי (ר"ל בנעורי בעוד אני בכוחי, מה שאין כן בשגם שיבה זרקה בו וחסר"י לגנבי וכי. או יאמר אומר"ה לאלקיי בעודי, אכרית הדינים בעוד אני בכוחי לסגף את עצמי בסינופים ותעניות כידוע), א"ל תבטחיו בנדיביים (ר"ל באותן הקליפות שמצד ימין שהם גומרין לך התאוות ונקראים נדיבים כדלעיל), בבין אדים שאין ל"ו תשועיה, (ר"ל אל תשער בדעתך אם אותן הקליפות הנבראים מטפות הנעשקות הם מחזיקים אותי לאב, אזי בודאי לא יצערו ויעשו אותי אחרי מותי כי חייבים בכבודי ככבוד הבן אל האב, זאת הסברא הוא שקר כי כל נברא יצטרך למזון לחיותו שלא יתקיים בלי זה, ואפילו מלאכים צריכים למזון רוחני, ואם כן גם אותן הנבראים מצערים אותו לקבל חיות ממנו אחר שהוא בוראם ומחויב לזונם, ואין להם תשועה אחרת לפרנסתם. וזה יאמר

אל תבטחו בבין אדים, ר"ל שהוא המשחית הוא בנך, שאין לו תשועה אחרת למזונתיו רק ממך, ועל כן מצער ומעניש אותך. והנה בעודו בחיים חיותו הם הם המפילים במחשבתו מחשבות רעות והרהורים רעים, וכל מחשבה הוא באותיות אוי בעוה"ר לוקחים הקליפות אותן האותיות הקדושים שנצטרפו במחשבתו בהרהור רע, ועל ידי זה יש להם חיות, מה שאין כן אחר מותו) תציא רוחיו ישריב לאדמת"ו בירם ההרא אבד"ו עשתנותיו (ר"ל מחשבותיו, אוי רצים אליו בחמת כוחם לפרנסם ולזונם. או יאמר כשרואה אדם שיצרו מתגבר עליו, אזי יזכור לו יום המיתה (עיין ברכות ה' ע"א), אזי תיכף יסורו ממנו המחשבות, וזה שישים בדעתו האיך אשר תציא רוחיו ישריב לאדמת"ו, אזי תיכף בירם ההרא אבד"ו עשתנותיו), אשריי שאיל יעקיב בעזר"ו, (ר"ל כי יעקב היה בן פ"ד שנה ולא ראה ספת קרי. והנה השיית הבטיח ליעקב בהליכתו לבית לבן ששם עבד ישראל באשה ובאשה שמר (הושע יב יג), הבטיח לו שישמרהו שלא יזיק לו לבן שהוא מצד הקליפה הגדולה להחסיא אותו, רק אדרבה הוא הוציא את בלעז מפיו, דהיינו הניצוצי קודש שהיו נשקעים בעמקי קליפה לבן הארמי, כידוע כל זה להתבונן. ובוה הראה יעקב אבינו כי בכל מלכותו משלה ולית אתר פנוי מיניה, וזה שהיה מיראה לעשו עם לבן גרתי, שהוא הקליפה היותר קשה והוצאתי את בלעז מפיו. וזה שאמרו רחל ולאה העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו (בראשית לא יז), ר"ל כבר הוצאת כל הניצוצי קודש. ויש בכאן המשורר אשרי מי שאל יעקב בעזרו) שבריו עיל יי אלהיו, (ר"ל כמו שיעקב בסח בהליכתו לבין הקליפה שהשם ישמרהו והראה לכל כי מלכותו בכל משלה, ויש בכאן) עושיה שמיים וארץ אית היום ואית כ"ל אשרי בים, (אחר כך חזר המשורר לענין ראשון ואמר, אם יאמר איש מה זה היה שזה החסא יהיה כל כך גדול, וגדל עונשו מי יוכל שאת, על כן אמר להיות כי השיית הוא הבורא שמים וארץ וימים ואת כל אשר בהם, הוא) השומר אמית לעולם, (הוא הייחוד השלם אמית עם לעולם, על כן)

למעלה, והבן. וזה כי מלאה הארץ הידועה חמים, הם קיטרוני הדינים והקליפות ועל ידי זה יתמנע הזיווג, וזהו המעם כי מלאה הארץ וכו', וידוע ד' בחכמיה יסד ארץ (משלי ג ט), השי' יראנו נפלאות מתורתו ואל יאמר פינ דבר שלא כרצונו. עוד ירמוז לדעתנו וארמו בקיצור והמשכילים יבינו, קץ כל בשר, ר"ל הקצה שנקרא כ"ל בשר, בא לפני דייקא כנ"ל בהעדר היחוד, כי מלאה הארץ כנ"ל, וככה מאמרנו על פסוק (ישעיהו סו טג) והיה מדי חודש בחדשו כו' יבוא כ"ל בשר להשתחוות לפני דייקא בין והתבונן, ויברך כ"ל בשר שים קדשיו לעולם ועד (תהלים קמה כא). והנני משחיתים, ר"ל החמים אשחית, היינו הדינים והקליפות, א"ת הארץ עם הארץ התחתונה הנשמיות, כי כאשר יתהווה הדין ברשעים, יתבטלו הדינים אחר כך כנודע, השי' יציל אותנו ואת כל ישראל מכל רע:

(יד) עשה לך. לך דייקא שכל הברואים יצולו בזכותו, ולכך העשייה של התיבה דוקא בכונה לך. או יאמר לך דייקא, להיותך במדרגת צדיק יסוד עלם, והתיבה היא בחינת ה' אחרונה מלכות שמים כנודע וזהו עשה לך דייקא, שאתה במדרגת צדיק, שייך לך התיבה. או יאמר מעין זה, בענין שאמרו בזהר הק' (ח"א ר"ל ע"א) דבכל עת צריך האדם להיות בבחינת דבר ונקבא, ואפילו בדרך דאזל בפרודא צריך לאתחברא בשכינתא כדי שיהא שלם, ואם כן גם בכאן להיות העולם שרוי בצער, אזיל בפרודא שנאמר בתשמיש (עין מנהיג ק"ח ע"ב), על כן צריך להתחבר בתיבה בחינת שכינה, בכדי שישתכח שלימא כדקא יאות דאם לא כן הרבה ריוח והצלה לפניו: או יאמר, על פי משיכ בזהר הק' (ח"א ס"ג ע"א) בשעת הגזירה צריך להסתיר פניו מהמחבל שלא יראה פניו ויקפרג אותו, וזהו עשה לך, להנאתך ולמוכתך, דאם לא כן הרבה ריוח והצלה לפניו בלא התבה, נ"ל:

עשה לך תיבת, סית בה"ת. ונדע סגולתו לשמירה ממקפרינים, ובוה השם הרג

עשיה משפ"ט לעשוקים, (ר"ל להנשמות הקדושות הנעשקות בידי הקליפות), נתין לחים לרעבים (ר"ל כביכול מוכרח השפע הקדושה להתלבש בלבוש שק להשפיע אל החיצונים, כדי ליתן לחם לרעבים הם הנשמות הנ"ל כמיש לעיל, ועל כן מוכרח אותו החופא לקבל ענשו או ביסורין (בעולם הבא) [בעולם הזה] בתעניות וסינופין, או בעונשי גיהנם וחיכות הקבר (בעולם הזה) [בעולם הבא], כדי שעל ידי זה יי מתיר אסורים (הם הנשמות הנ"ל, וכן) יי זוקף כפופים (ר"ל שהיו כפופים בידי הקליפה, ואחר כך כשעלין משם) יי אודה צדיקים, (ואם יאמר האומר מי יודע אם תהני תשובתי להעלות את הנשמות הנ"ל להיותן כבתחילה, הואיל שגרמתי שהיו נשקעים בעמקי הקליפות, ובאפשר נדבק בהם ח"ו איזה שמץ חלאה, ואי אפשר שיעלו מעלה מעלה כבתחילה שהיו חצובות מכסא הכבוד. לזה יאמר אל תחוש לזה, כי יי שומיר א"ת גרים, (ר"ל בהיותן גרים בארץ לא להם ומי יתן פהור סממא ח"ו), יתרים ואלמניה יעודיד ודרך רשעים יערת, (ידוע בזמן שנפרד היחוד העליון ח"ו, אזי נקראים המדות בשם יתרים ואלמניה כידוע, ואין רצוני להרחיב הדבור והמשכיל יבין וידום, לזה אף על פי כן השי' יעודד אותם לצורך קיום העולמות אפילו בשעת הפגם, ודרך רשעים יעות, ר"ל והשפע הולכת דרך רשעים והם הקליפות בדרך מעוקם, וכשיתוקן החטא הנ"ל מכל וכל, אזי ימלוך יי לעולם וכו' (וימלא כבוד יי את כל הארץ אמר ואמן, כן יאמר השם). (עד כאן סועתק מן ספר קהלת יעקב בהשמסות לאגרא דכלה):

(יג) קץ כל בשר בא לפני. ידוע מ"ש בזהר הק' (ח"א ס"ג ע"ב) שהכוונה על מאן דמקריב קיצין דברייתא ומבקש לכלותם השם ישמרנו. בא לפני, ידוע מה שאמרו רז"ל (כ"ד פ"א א') החמס ק"ם (חוקקל ז א), אתמהה, ופירשו בו שהכוונה שהניע הפגם עד בחינת פנ"י, בנימטריא ק"ם שהוא בנימטריא חכמ"ה בינ"ה, הגם דתמן לא יעורך רע, באפשר הכוונה להסתלקות המוחין למעלה

ונסתם בזה פי המקמרג שראה שכולם בכלל הנזירה, והשיי הפכו ברחמיים. וכן הוא קבלה בידינו מעשה הצדיקים שמהפכין ענין אותיות הנזירה לצירופים אחרים היפך לטובה, עיין בתשבי שרש פנ"ר, יפ"ל רק על פנ"ר בני אדם רשעים. ונ"ל שרשו מלשון הריסה, כי על פסוק (ירמיה מה ד) אשר בניתי אני אהררם, תרגום אנא אפנ"ר, על כן ענין הנזירה היה לשון פנ"ר להרוס הכל, ונתהפך לטובה לנח הצדיק:

וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפ"ר, אפשר על כל העצים נגזר פר"ך שיתפרכו ויתפרדו, ונתהפכה לתבת נח לכפר, כי אם לא (לא) תתקיים בקיומה מפני מי המבול, והשיי הפכה לטובה כנ"ל. ובעניינים האלה ירמו גם כן עצי גפ"ר תעשה את התב"ה, ר"ל תיבת הדבור תעשה מפנ"ר גפ"ר וכך מפר"ך כפ"ר, והבן שעל כן יאמר א"ת התיבה, ר"ל אותיות התיבה, נ"ל:

(פו) וזה אשר תעשה אותה. וכה תעשה הוה ליה למימר. אפשר היות התבה בחינת ה' אחרונה, בא השיי לומר להמשיך לה בחינת דה, הוא ו' שבשם, ובחינת אשר היא ה' ראשונה שבשם, והי"ד ממילא תמשך אחריה כי הם תרין ריעים דלא מתפרשיין. כי להיות התבה היתה כלל העולם כולו, היה צריך להמשיך לה הויה וקיום מהשם המהוה כל הויות, והשיי יראינו נפלאות מתורתו:

שלש מאות אמה ארך התבה ו' רחבה ל' קומתה. ידוע מ"ש הרב במגלה עמקות הכל ביחד כל החשבון נימטריא ש"פ, מנין חיבור הויה עם אדני כזה, ה' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', הכל ביחד נימטריא ש"פ. והנה אני הקפן ארמח להיות נ"ח בחינת הצדיק המחבר הויה עם אדני כנודע, והנה הצדיק נקרא שלום, ועם הדי אותיות בנימטריא ש"פ, ונקרא שלום להיות משים שלום בבית (עיין שבת קכ"ג ע"א) והבן, על כן תבת נח כמנין ש"פ, נ"ל:

משה המצרי, כנודע מ"ש (שמות ב יג) למה תכ"ה רעך, וא"ל הלהרנגי אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, ולזה השם צריך אדם לכוין בכל יום בפסוק כי לא עזבית דורשייך ה' (תהלים ט יא), וכן בעל כן נקוה לך לראות מהר"ה בתפארת עוזיך (תמלה עלינו), והוא בחילוף השם שד"י האותיות שלאחריו כנודע, והוא גם כן ברית "כל" הנשמה "תהלל (תהלים קד ו) כנודע, וזה השם מסוגל לשמירת העובר במעי אמו, וכאן הסתירה בתבה היה כדמיון סתירת העובר במעי אמו, על כן נרמו לנח זה השם בכאן, המשכילים יבינו כי הוא נרמו בסוד הכתוב הניך הר"ה וילד"ת (בראשית טו יא), והבן:

קנים תעשה כו'. אפשר יש לרמו על פי מ"ש האר"י ו"ל במשנה (אבות פ"ד מ"ג) אל תסתכל בקנק"ן וכו', שר"ל ק"ן ק"ן דונק"ה ולא ינק"ה (שמות לו ה, שמרומז בחיצונתם השם הויה ובפנימיותם ק"ן ק"ן, דא מטי"ט דהוא ק"ן לקוב"ה כנודע (עיין חיקוי כו נ"ח ע"ב), ואף על פי כן אל תסתכל בק"ן ק"ן אלא במה שיש בו, כי ב' פעמים ק"ן הוא ש', הוא נימטריא הויה בחילוף א"ת ב"ש כזה (מנצפ"ך) [מנצפ"ן], והנה הוא בנימטריא ברחמי"ם, והוא לרמו הגם שהשם הויה הוא מסתתר, עם כל זה הוא רחמים. והנה שם אלקים ביודין הוא גם כן בנימטריא ש', והנה השיי צוה שלש מאות אמה ארך התבה, יש פנים לומר נגד שם אלקים, אזי אמר לו השיי קנים תעשה את התבה, ר"ל בכוננת הק"ן ק"ן, בסוד אכן אתה אל מסתתר (ישעיה מה טו), והוא מסתתר ברחמים בכדי שתתקיים התבה נגד הדין המתוח וברחמים ינהלם, והשיי יראנו נפלאות מתורתו:

את התבה. ר"ל התבה היא נגד מדת א"ת מלכות שמים, וגם היה צריך לצרף בה כל האותיות מא' עד ת', להיותה מחזקת עולם מלא כדמיון העולם הגדול הנעשה בצירופי אלפי ביתות רל"א שערים:

עצי גפ"ר. אפשר להיות שנגזר על העולם שיהיו כלם פנ"רים, ונתהפך לנח מפנ"ר לגפ"ר,

זעיר אנפין, וכו' תשפיע המוחין המושפעים מיסוד אמא לזעיר אנפין, ואחר כך יושפעו למלכות נוק' דזעיר אנפין, ופתח התיבה בצדה תשים, ר"ל כשתקבל התב"ה השפעות מלמעלה, יושפעה מפתחה לאותן העולמות שבצדה היינו בריאה יצירה עשיה, תחתים שניים ושלישים תעשה, דהיינו בריאה יצירה ועשיה, שבכולם יושפע שפע רב ממלכות כל עולמים, תחתים נקראת בריאה אשר היא תחתית וכסא לאצילות, השיי יאיר עינינו ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

וידמח עוד ענין התפלה והעבודה בכוונות מיוחדות, כבר ידעת שכל תיבה ותיבה מרמות למדה מיוחדת, והנה אם האדם מכוין לאותו המדה ואחר כך למדה אחרת, אם כן יראה ח"ו כחילוק רשויות, ואם מכוין רק לאין סוף ב"ה, הרי אינו מרומו בשום תיבה ואות כמ"ש המקובלים, אך צריך לכוין לאותו המדה שמרמות התיבה בכח האין סוף המלוכש כביכול באותו המדה, והוא מאחד את הכל באחדות פשוטה מוחלטת כנודע. וזהו שירמו צה"ר תעשה לתבה, ר"ל צה"ר מלשון בהירות משורש צהרים, והכוונה בהירות איזה מדה שיהיה שהתיבה מרמות עליה, רק ואל אמא תכלנה מלמעלה, אמא מרמות לקו הישר לחופ האין סוף כביכול הנתלכש בכל המדות, וגם הוא מלשון אם המניקת ומשפיע לבניה, שכל שפע וכח המדות הם מאור האין סוף ב"ה, ור"ל תכלול הצהר אל האמה, דהיינו לכח האין סוף ב"ה המתלכש בה, ופתח התבה בצדה תשים, ר"ל ציור התיבה והאותיות שהם פתחים וחלונות הוא רק מצד המדה, כי מצד האין סוף אי אפשר לתארו בשום אות ותיבה. וזה ופתח התבה רק בצדה תשים, ר"ל מצד הצה"ר והבן, תחתים כו' מרמו לבריאה יצירה עשיה כנ"ל, להשפיע על ידי זה, היינו על ידי כוונה הזאת למדה הידוע בכח האין סוף, רב טוב לצי עולמות בריאה יצירה עשיה:

וּפְתַח הַתְּבָה בְּצִדָּהּ כו'. יראתי בפצותי פי וארמח לך מה שנלעיד והשיי יהיה בעזרנו, כבר ידעת ענין תיבת נח שהוא (שהוא) בחינת מלכרת,

(פז) צה"ר. בין למאן דאמר חלון, בין למאן דאמר אבן טוב (ביי פליא י"א), יקשה למה אפקיה קרא בלשון צה"ר. ונראה בדרך שכתבנו לעיל דגדולים צדיקים שמהפכין מדת הדין לרחמים (ביי פ"ג ג'), והנה בדור המבול שנתגברו דינים דאלקים, ובפרט אלקיים מילוי ההי"ן בנימטריא צר"ה, וידוע ממקובלים ורבותינו הקדושים שכן הוא דרך הקודש לצדיקים לעשות צירופים אחרים לטוב. והנה בכאן שנתגברו הדינים דאלקים על העולם, היתה עת צרה לשונאי ישראל ולא היה באפשרי שינצל נח, אזי למדו השי"ת שיעשה מצרה צה"ר. וז"ש הכתוב צהר תעשה לתבה, ר"ל מתיבת צר"ה תעשה צה"ר, ולמה כך ומפרש ואל אמא תכלנה מלמעלה, אמ"ה ר"ת אלקים מילוי ההי"ן תכלנה, דגש בלמ"ד כאלו נכתב תכללנה, כידוע משפט הדגש בכל מקום לכפל האות, והכוונה תכלל בתיבת צה"ר תיבת צר"ה הנזכר למעלה מצירוף אלקים מילוי ההי"ן. ומפרש עוד ופתח התב"ה בצדה תשים, ר"ל התחלת התבה תהיה (בצדה) [בצד"י] כמו תיבת צר"ה, רק תחתים ר"ל אותיות אחרים שהם מתחת הצד"י, שנים שלישים תעשה, השני לשלישי והשלישי לשני, והבן. ובה יונח לנו כמה דקדוקים בפסוק כאשר יתבונן המשכיל. או תכלנה מלשון מדה, כמעט וכל בשליש וכו' (ישעיה מ יב), והבן:

וּפְּוֹרֶשׁ בְּנִמְתְּרוֹת לְדִ' אֱלֻקֵינוּ, צה"ר נקרא יסוד דבינה, תב"ה נקראת מלכות שמים, אמ"ה נקרא זעיר אנפין, אמא בת ו' טפחים והוא ו' קצוות, (עיי' כל זה בספר מאורי אור). ומעתה נבין בנסתרות שמרמות לנו התורה האיך יתנהג אדם בעולם, לעשות יחודין עלאין להשפיע כל טוב לכל העולמות כי זה כל האדם, ומפרש צה"ר תעשה לתבה, שתראה לעשות יחוד עליון שיושפע מיסוד דבינה למלכות נוק' דזעיר, ואל אמא תכלנה מלמעלה, ומפרש בזה האיך יעשה, דהיינו שתכללנה אל אמ"ה הוא זעיר אנפין הנקרא אמ"ה, היינו שתתייחד התב"ה מלכרת עם אמ"ה

מביא את המבול מים על הארץ. לכאורה הכי הוה ליה למימר מביא את המים למבול על הארץ. ויצדק על פי מה שאמרו רז"ל במדרש (כ"ד פ"ה ב') משל למלך שהושיב בתוך הפלטרין דיוורין אלמין, והיו שואלים בשלום המלך ברמיזה וכו', עד שאמר המלך יחזרו הראשונים למקומם שהיו מתחילה מים במים. ולפי זה ידוקדק שפיר חנני מביא את המבול מים על הארץ, ר"ל אותן המים שהיו מקודם על הארץ, שהן הדיוורין אלמים שהיו שואלים בשלום המלך ברמיזה, נ"ל:

כל אשר בארץ יגוע לאפוקי דגים שבים. או יאמר כל אשר בארץ יגוע, אפילו בארץ ישראל שלא גשמה ביום זעם (יחזקאל כ"ד, כ"ד פ"ג ו'), אף על פי כן יגועו מההבל:

(יח) והקמתי את בריתי אתך. ידאתי בפצותי פי כבר כתבנו כי היה נח מדת צדיק יסוד עולם, על כן שפיר יצדק בו סוד הקמת הברית, ואחר כך יבוא אל התבה סוד מלכותא קדישא, ולמשכילים יונעם הדבר במושכלות כי אי אפשר לפרש במכתב. ויש והקמותי את בריתי אתך, ועל ידי כך ובאת אל התבה, והבן. ויומתק הדבר עוד וידוקדק ריבוי האית נם כן, ברית בנימטריא תרי"ג, וכשתצטרף עוד נח סך הכל בנימטריא תרי"ג, בנימטריא שם אדנ"י במילואו עם הכולל הנודע, בסוד תר"ע בית דינא, והתבה הוא בסוד שם אדנ"י. וזהו והקמותי את בריתי ר"ל אותיות ברית אתך, היינו בצירוף שמך כזה ברית נח, בנימטריא תר"ע אדנ"י במילואו, ועל ידי כך ובאת אל התבה הוא סוד אדנ"י, ויצדק אחר כך אתה ובניך ואשתך וכו', שנאמר להם התשמיש (סנהדרין ק"ה ע"ב), ואף על פי כן לא תחיה בפרודא כי תתחבר בשכינתא (עין זוהר ח"א ר"ל ע"א), והבן:

ונשי בניך אתך. האי אתך יתירא. אפשר דהיה גלוי וידוע לפניו ית' שבנו חם יצטרך לשמירה שלא ישמש בתבה, על כן אמר לו שכל הנשים יהיו אצלו בחדר ויתבייש חם מפני אביו,

וביסוד מלכות המתחבר עם הצדיק הוא בחינת נ"ח, כנודע בסוד תרין צדיקין, ויש בה ג' בחינות, בסוד שאמרו רז"ל (גה י"ז ע"ב) חר"ר פרוזד"ר עליה, (מספרם תת"ל כמנן ב' בתי המקדשים שהיה היחוד בתוכם תת"ל שנים). והנה הבחינה החיצונה נקראת ברית הסתר"ם, ובחינה הפנימית נקראת סתר"ם, בסוד מקום יש לו להקביה מסתר"ם שמו (תגינה ה' ע"ב), (ע"ין כל דברינו בספר שערי גן עדן אות בית). והנה ח"ו בהפסק היחוד כשאין ישראל עושין רצונו של מקום, אזי נקרא אותו מקום תש"י, מלשון תשות כח כביכול, (והוא סתר"ם במספר השוה) כענין שנאמר (דברים ל"ח) צור ילדך תש"י, (ע"ין כל זה בספר הנ"ל כי מימיו אנו שותין בענין הזה). ומעתה המשכיל על דבר ענין נ"ח הצדיק ותיבתו, יתבונן במושכלות ופתח התבה בצדה תש"ם, ר"ל מלשון תש"י בנימטריא סתר"ם, והמים היא הפעולה בין והתבונן, תחתים שנים ושלישים תעשה בסוד חדר פרוזדור עליה, והמשכיל על דבר יאירו עיניו, כי יראתי לגשת אל הקודש לדבר צחות בענין הזה והשם יכפר בעדנו:

(יז) ואני. השם ובית דינו (כ"ד פ"א ב'), כנודע למשכילים אני הוא הבית דין, והוא"ז הנוסף, הוא הוא"ז שבשם כנודע, נ"ל. ובוה יובן הנני, ר"ל הנני בהסכמת אני עם הוא"ז: א"ת המבול. ריבוי האית, נ"ל על פי מ"ש בזהר הק' (ח"א ס"ג ע"א) דהגם דהכליון היה על ידי המים, עם כל זה מחבלא אויל בהדיהו, דבכל מקום שיש ח"ו איזה עונש, המחבלים הולכים עם הדבר המעניש בגזירת הבורא, כי כל השחתה בר מינן צריך להיות על ידי מחבל כי לכך נברא, על כן הסתירו הקב"ה לנח בתיבה, הגם דהרכה ריוח והצלה לפניו, כדי שלא יראהו המחבל בפניו ויכול לקבל נזקא ח"ו. ובוה אמר הטעם על כן אני מצוך לעשות התיבה להסתתר בזה, כי הנני מביא אית המבול כו', ר"ל עם המבול אביא לשחת כל בשר, ר"ל הדבר המשחית כל בשר היינו המחבל וחוששני שלא יסתכל בפניך, על כן בא והסתר ביום אף ד' עד יעבור זעם:

ואף על פי כן שימש (עין סנהדרין ק"ח ע"ב), כי הבחירה הפשיית:

(יט) שנים מכל תביא אל התבה להחיות אתך זכר ונקבה. יש לדקדק א', שנים מכל, והרי מן הפהורים היו ז' ז', עיין ברשי' ב', להחיות אתך, אתיך יתיר. ג', זכר ונקבה יהיו, תיבת יהיו שפת יתר, ויותר טוב היה לומר בקיצור מכל בשר זכר ונקבה תביא אל התבה. ונ"ל על פי פשוטו, דהכי אמר לו השיי להחיות אתיך בדומה לך, לא יהיו אלא שנים מכל, והגם שאצוה אותיך אחר כך מן הפהורים תקח לך שבעה, היינו דוקא ליך היינו להנאתך לטובתך, שיהיה לך להקריב אחר כך לריח ניחוח לרצון להתרצות פני אדוניו, אך להחיות אתך בדומה לך לחיות מהם זרע על פני כל הארץ, לא יצטרך מכל מין רק שנים, והמותר שתקח תקריב קרבן, והשנים שתשאר אחר הקרבן יהיה מכל מין זכר ונקיבה, שתהיה נזהר שמא תשאיר בהחפזך ב' נקבות או ב' זכרים, נ"ל: ובאפשר ירצה עוד שנים מכל תביא אל התיבה, שכל הבריות הנצולים בזכותך הם נצולים, על כן תצטרך אתה להיטפל בהם ולהביאם אל התיבה, ולא תצטרך להיטפל בהנאתך אתה בעצמך רק שנים, מה שאין כן המותר מהפהורים שינצלו אחר כך, כי יעלו לרצון לריח ניחוח לך, יבואו בעצמם במסירות נפשם להשם חכות יחשב להם. וירצה עוד זכר ונקבה יהיו, ר"ל שלא יוכרו רק בעצמותם ובתמונת והיות גופם שזה זכר וזה נקבה, אבל לא יתנהגו במנהג זכר ונקבה בתשמיש, כי כולם נאמרו כנדע (סנהדרין ק"ח ע"ב):

ומכל החי מכל בשר. הנה כפל לשונו חיי ובשיר. יש לפרשו כפשוטו דאי הוה אמר מכל בשר שנים מכל, סלקא דעתך אמינא שבעופות שמטילין ביצים מגי להביא נקבה עם כמה ביצים, ויהיה בזה קיום לאותו המין, קמ"ל ומכל החי כו תביא, שיהיה בכל מין חיות בשעת ביאה לתיבה. ואי הוה אמר מכל החי שנים, סלקא דעתך אמינא דבבהמות וחיות נקבה מעוברת זכר מגי, דהוה בשעת ביאה לתבה זכר ונקבה שיש בהם חיות,

וקמ"ל מכל בשר שנים כו שבבשר יהיו נחשבים לשנים, מה שאין כן עובר אינו בשר בפני עצמו, דעובר ירך אמו הוא וניתר בשחימת אמו (חולין ס"ח ע"א), ואם כן צריכי תרווייהו, והא דדרשו רז"ל (כ"ד פ"א י"ג) מכל החי אפילו שדים, י"ל שדרשו מיתורא דח"א בתיבת החי, נ"ל:

(כ) מכל רמש כו. הוסיף ברמש תיבת מכל, להיותם רבים מאוד וכמעט לא יוכרו בין מין למין, ואף על פי כן כולם צורך לעולם להיות מלכותו בכל משלה כנדע, על כן ס"ת שנים מכל יבואו אלייך להחיות, ס"ת מלכות, שכל הברואים צורך למלכות שמים, והבן והתבונן להיות התביה בחינת מלכות. ויש יבואו אליך שאתה הוא בחינת צדיק, על ירך יבואו אל התיבה בחינת מלכות, והבן:

(כא) ואתה קח לך. תיבת ואתה מיותרת. אך הוא להורות כי הכל בזכותו, על כן יקח מתחלה הוא הכל בעצמו והוא ישפיעם לכל חי, ובפרט כי הוא בחינת הצדיק המשפיע ומשביע לכל חי, והבן:

מכל מאכל. לרבות זכוכית לנעמיות וכיוצא שאמרו ר"ל (שבת קכ"ח ע"א):

אשר יאכל. הגך ב' תיבות מיותרים. אך הוא לשלול המאכל אשר אינו נאכל, כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"ח ע"ב) אריא אישתא זנתה, היינו האש והקדחת שזה לא היה באפשר ליקח את התיבה, רק הוא ממילא:

ואספתו אליך. רצ"ל שתאסוף כל המאכלים לחדרך ותתן להם בכל יום במדה ובמשקל, ולא תאמר למה לי כל הפורח הזה, אניח לפניכם והם יבחו:

והיה. יקנו הפירות והיה וקיום שלא ירקיבו. או יאמר ואתה קח לך כו והיה לך ולהם לאכלה, הנה ואתיה הוא מיותר דהוה ליה למימר וקח לך. והנראה דהנה מסיים והיה לך ולהם לאכלה, לך מקודם ואחר כך להם, והנה הוא

לומר על דעת הרבי שמעון בן יוחאי והארי זל
ועל דעת כל הצדיקים כנודע:

ז (א) בא אתה וכל ביתך אל התבה. יקשה היה
לו לומר בא עם כל ביתך, ומאי אתה.
עד יקשה היה לו לומר קח מכל הבהמה וכו',
ואחר כך יאמר בא עם כל כו'. והנראה להיות נח
הוא העיקר וכולם ניצולים בזכותו, ובהעמיק כי
הוא בחינת צדיק יסוד עולם המתחבר עם התיבה
להיות היחוד השלם, וכולם נגררים אחריו להיות
עמו בצוותא. על כן אמר בא אתה מקודם, ואגבך
וכל ביתך אל התבה, ומפרש הטעם למה אתה
מקודם, כי אתה הוא העיקר להתחברות התבה,
כי אותך ראיתי צדיק דייקא והבן, על כן תקח לך
לצוותא מכל הבהמה וכו', והבן:

וכל ביתך. בית זה האשה (ימא ב' ע"א), וכיל לרבות
נשי בניו, כי אותך, אות שלך אות ברית קודש
שנמצא שלם לפניו, על כן צדיק נקרא בדרך הזה,
שכולם הטאו בברית והוא נמצא שלם:

ב) תקח לך. כולם ניצולים בזכותך. איש ואשתו,
לא אמר זכר ונקבה רק איש ואשתו,
להורות שיקח דוקא מאותן שהם איש ואשתו שלא
הזנו לשאינו מינם:

ג) גם מעוף השמים שבעה זכר ונקבה. הגה לא
פירש כאן במהורים דוקא מדבר, וצריך
ללמוד סתום מן המפורש ומעמא בעי. גם שינה
בכאן לומר זכיר ונקביה. גם צריך להבין ריבוי
הגם. והנראה דבתיבת גים מרבינן דגם ביצי עופות
יכנים, על כן אמר זכר ונקבה, דלא שייך בביצים
איש ואשתו רק זכיר ונקביה, וניכרים הם שזה
סגלגל וזה ארוך כנודע לבקיאים, על כן לא הוצרך
לפרש דמדבר במהורים, כי בעופות סמאים יש
שאינם מפילים ביצים, ועל כן מרבינן דוקא באותן
שאינן מולידים רק על ידי הפלת ביצים, שהם
מהורים דוקא כנודע מרדל (כ"ד פס"ה י"א), ויהי רצון
שלא יאמר פינן דבר שלא כרצונו:

ד) כי לימים עוד שבעה. מהראוי לשיאמר בעוד
שבעת ימים או אחר שבעת הימים, הגם

שלא כדית דקיימא לן (ברכות מ' ע"א) אמור לאדם
לאכול עד שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר (בר"מ י"א
סו) ונתתי עשב כר ואכלת כר, אך דהשיי צוה לנח
בהוראת שעה שיעשה בסדר אחר, שיאכל הוא
תחלה ואחר כך יתן לבהמות וחיות, כי היה הדבר
בסכנות נפשות וחייך קודמין. ויש ואתיה דייקא
תעשה כזאת, מה שאין כן לשאר בני אדם אין
הדין כן. וירצה עוד ואתה דייקא, להיות נח בדרגא
דצדיק צנור המשפיע, וזולתו לא היה מי שיכול
להשפיע, ואלו היתה האסיפה של מאכלים על ידי
בניו שלא היו בדרגא דצדיק המשפיע, לא היו
יכולים להחיות כל המינים על ידי המאכלים הללו,
כי המשכת השפעה וחיות הוא על ידי הצדיק
דייקא, בין והבן:

ואספת אליך. הוא מיותר לכאורה. אך אשמועינן
מה שאמרו רז"ל (פסחים ק"ג ע"א) אזלית
לאיגרא שידותך בהדך, על כן אמר ואספית
אליך דייקא, היינו במדור העליון אצלך שם יהיו
המאכלים:

כב) ויעש נח ככל אשר כר כן עשה. להגיד שבחו
של נח שלא כיון בעשיית התבה
להציל את נפשו מפביעת המים הודונים, רק עשה
לקיום גזירת המלך. ויאמר עוד כי הגה נח חשב
בדעתו שאין לו זכות להנצל, כי כן דרך הצדיקים
שמחפשים דרכיהם ויודעים שאינם יוצאים ידי
חובתם בעבודת הבורא, רק שחשב בדעתו שהשיי
רוצה ברוב רחמיו להצילו במתנת חנם. ויש ככל
אשר צוה אותו אלקים כן עשה, אבל בעצם
עבודתו לא מצא לעצמו זכות שינצל, וכל זה מורה
צדקתו: ויאמר עוד ככל אשר צוה אלקים כן עשה,
להיות נעשים בכונה מכוונת בחדריה ועליותיה
נגד השורש עליון מלכות שמים, והכל מיד ר'
השכיל על נח. לזה אמר ככל אשר צוה אותו
אלקים, על פי אותן הכוונה עשה: או יאמר מעין
זה להיות נח הצדיק חשב פן לא יצא ידי חובתו
בכל הכוונת כרצון המצוה ית', על כן עשה הכל
על דעת המקום, ועל כל דבר היה אומר על דעת
הבורא המצווה ביה, וכן קבלנו בכל עשיית המצות

מאות שנה היה ולא במקרה זה, רק שעל כן היה בן שש מאות שנה, להורות כי היה כלול מכל הן קצוות, וכל אחד כלול מעשר ומעשר עד עשר, הכל ביחד שש מאות כנדע, וכבר ידוע שנה בנימטריא ספירה, ואמר כשהגיע נח לכלל הזה ונברא רפואה למכה מקודם, אחר כך היה המבול מים על הארץ העליונה התגברות הדינים בהעדר היחוד, על כן לקיום העולם על ידי התגברות הצדיק יסוד עולם אל התבה מלכות שמים, ויבא נח ובניו ואשתו וכר אל התבה מפני מי המבול, שלא יתבטל העולם על ידי התגברות הדינים, על כן אמר בכאן האנשים לחוד והנשים לחוד שנאמר בתשמיש, להיות שנתחבר ונזדווג בזיווגו הקדוש העליון, והבן:

מפני מי המבול. ס'ת שם הקדוש יל'. ידוע לחכמי לב סגולתו לרפואה, להורות על מה שאמרנו שנברא רפואה קודם למכה, והבן ויהיו לרצון אמרי פינו:

(ח) מן הבהמה המהורה ומן וכר. איני יודע מה מלמדנו הפסוק הזה, הוה ליה למימר בקיצור גם כל מיני הבהמות והעופות וכר. גם תיבת מ'ן אינו מובן. והנראה להורות על מה שנמצא במדרשים (עין ב'ר פלא י'ג, תנחומא נח סי' י"ב) שבאו בהמות וחיות רבבות עד אין מספר לכנוס לתבה, ולא בחר בהם השם רק מאותן שדבקו במינן, ולזה יאמר מ'ן, ר"ל שנבררו מכל הבאים שהיו אין מספר, נ"ל. וירצה עוד להשמיענו מפעולות תמים דעים, הגם דכבר היה המבול על הארץ במה שאמרו רז"ל (ב'ר פלי' ו) שדחקום המים, ממילא בסבע היה שידחפו זה את זה לברוח על נפשם, לא כן עשו רק הלכו בהדרגה וחלקו כבוד זה לזה, בתחלה מין האדם, ואחר כך הבהמות המהורות, ואחר כך הפמאות, ואחר כך העופות, ואחר כך הרמשים, כי נכנעו הכל לפני בוראם ולא הלכו בגאווה ובגודל לבם, והכיר כל אחד מעלת חבירו עליו, ברוך שחלק מחכמתו לבריותיו:

שדרשו רז"ל (סנהדרין ק"ח ע"ב) עוד זמן גוסף אחר הקיץ שנים, גם כן אילו אמר בערד שבעת ימים תדרש הדרשה. ונראה לרמוז הסכמת הדין מכל הספירות, כי ימים קדמונים נקראים השלשה ראשונות. וזהו ירמוז כי לימים הידועים ימי קדם, עוד שבעה הם ה' התחתונות, ומכולם יצא הדין להמסיר על כר:

את כל היקום. אפשר את לרבות כל הנפשות, כמו שאמרו רז"ל (שם ק"ז ע"ב) שאין להם חלק לעולם הבא:

ליליה ומחיתי אית כל היקום, ס'ת תהלים. ירמוז מה שאמרו רז"ל (ב'ר פס"ח י"א) שיעקב אבינו אמר תהלים בביתו של לבן, ומקובל אצל חכמי האמת שעל ידי התהלים הוציא אז יקר מזולל, איזה ניצוצות הנידחות שהיו עדיין מדור המבול והיו סגולגלים בצאנו של לבן, ויעקב אבינו הוציא אותם אל הקדושה מה שהיו ראוי לציור קדוש:

(ה) כבל אשר צוה ד'. בכאן נאמר שם הויה. אפשר לרמוז כי נח הצדיק בראותו גודל רחמנותו על בריותיו והשאיר לפליטה גדולה מכל מין, הגם שהעולם היה ראוי להשחתה, על כן גם הוא למד ממדת בוראו והתנהג ברחמים עם הבריות הבאים אליו, והיה מקרבם ומנהלם כרועה עדרו, לא כמשתרר עליהם להיות כולם ניצולים בזכותו:

(ו) ונח בן שש מאות שנה וכר. איני יודע מה מלמדנו, כי נאמר אחר כך בפסוק י"א בשנת שש מאות וכר. והנ"ל דרצה בזה להיות נ"ח בחינת צדיק יסוד עולם, על כן נבחר להתחבר בתבה בחינת מלכות שמים, וידוע דבחינת יסוד צדיק הוא המריק ברכאן מכל שייפין, וכלול מכל השש קצוות בסוד הוא"ו זעירא, דנוף וברית חשבינן חד, על כן להיות בחינת המלכות נתמלאה בדינים על ידי מעשה הרשעים בהעדר היחוד השלם, ומזה נתהווה מי המבול בחינת השפעת הדינים מים הזדונים, עד שנתחבר נ"ח הצדיק אל התבה ונתקיים העולם, והבן. ויש ונח בן שש

מקודם מלמעלה, ואחר כך מתעורר התהום מימיו נוקבין מלמטה (כ"ד פ"ג י"ג), וכאן נשתנו לחיות שעשו עיקר מהנקבות, על כן היה עונשם שנבקעו מקודם מעינות תהום:

(י"ג) ארבעים יום וארבעים לילה. בסדר מעשה בראשית הלילה קודמת, וכאן נראה הימים קודמים. אך אם היה מתחיל הגשם לירד בלילה, היה מן ההכרח שיבאו אל התבה בלילה, והשיי רצה להכניסם בפרהסיא, על כן התחיל המסר ביום. וזה שמתחיל הפסוק השני בעצם היום הזה בא נח, נ"ל:

בעצם היום הזה בא נח. כבר ידעת כי נח מרמז ליסוד דעביד נייחא לנוק, שהוא סוד התב"ה שבא אליה נח לקיום העולם, וכבר ידעת יום היה מרמז לזעיר אנפין. והנה יש לפרש עצם היום הזה, היינו הבהירות של יום הזה הנ"ל, דהיינו יסוד דזעיר אנפין אשר שם הוא התחלת האור מכל המדות הכלולין לשם להשפיע לתבה, ועיין בזה בתחילתו (ח"א א' ע"א) במאמר רבי חזקיה, וז"ל מכאן ולהלאה אור דאתברי ואתנניז, ואתכליל בברית ההוא דנאל בשושנה דא ואפיק בה זרעא עכ"ל, על כן נקרא "עצם היום הזה". וכזה תבין ויקח משה את עצמות יוסף כ"י (שמת יג יט), וכן ואת עצמות יוסף אשר כ"י (יהושע כד לב). וכזה תבין שהתורה מלמדת לאדם דעת דרכי הצדיק האמיתי, שכל פעולותיו ועשיותיו הם צורך גבוה, וכל חסד דעבדין לא עבדין לגרמייהו, כי משליכים את נפשם מנגד עבור רצונו ית"ש. הי"ש בעצם היום הזה בא נח וכו', שכוונת נח וכו' בביאתו אל התבה, לא היתה להציל את נפשו ממים הזדונים, רק בא בעצים היום הזה, דהיינו שיתחבר עצם היום הזה, היינו יסוד דזעיר אנפין עם התב"ה ארון הברית, על כן זכה להיות צדיק יסוד עולם. או יאמר בעצים, היינו הבהירות של יום הזה, היינו יסוד דאבא המתלבש תוך יסוד דזעיר אנפין, כאשר ידעת מסוד אלה תולדת נח וכו' (בראשית

י ט), הכל באופן כאמור כנ"ל:

(ט) שנים שנים. ידוע פירוש רש"י ז"ל מן הפחות היו שנים, עם כל זה רשות ניתן לידרש בתורתנו הק', ורציל שנים שנים, שהלכו כל אחד זונות מין ומין לבדהן, דקיימו וקבלו ע"ם לדבק במינם דוקא, ולהורות זה הלך כל מין זונות זונות זכר ונקבה, אך כיון שהלכו זונות אפשר לפעות שלא פירשו מתשמיש, לזה סיים כאשר צוה אלקים את נח שאסרו בתשמיש (מנהיגין ק"ה ע"ב), רק מה שהלכו שנים שנים להורות קבלתם על נפשם לדבק במינם שלא להכחיש בריאת היוצר כל הוא אלקינו. וכזה ידוקדק גם ריבוי הא"ת, שבמה שצוה לנח האנשים לבד והנשים לבד, נחשבו גם הם שיאסרו בתשמיש וכן עשו. וכזה ידוקדק גם כן אומרו בכאן זכר ונקבה לא אי"ש ואשתו, להורות כי לא נהגו במנהג איש ואשתו:

(י) וידו לשבעת הימים ומי המבול וכו' מהראוי היה לשיאמר היו מי המבול וכו'. וכהיום שאמר ומי, יורה וא"י הנוסף על האמור מקודם. על כן נראה לפרש שמהפסוק הזה דייקו (כ"ד מ"ה ב') שלא שמשו המזלות בימי המבול. ולזה יאמר ויהי לשבעת הימים, ר"ל כל מקום שנאמר ויהי צרה (מגילה י" ע"ב), והכי פירושו בכאן וי היה לשבעת הימים, היינו ז' ימי בראשית שנתבטל הנהגות המזלות שעל ידם יוכרו בכל עת השבעת הימים שמבראשית, ומ"י המבול היו, ענין אחר נוסף על האמור, נ"ל:

(יא) בשנת שש מאות שנה לחיי נח. כמ"ש לעיל רפואה קודם למכה: בחדש השני. לדעת רבי אליעזר הוא מרחשון (ר"ה י"א ע"ב), שהוא בסוד הנבורה דנוק' כמ"ש בליקופי תורה פרשת ויצא, וכן לדעת רבי יהושע אייר הוא נבורה דדכורא: בשבעה עשר יום לחודש. שכבר ניכר חסרון הלבנה ומורה על הדין, ביום הזה דייקא היה מה שהיה, כי היום היה מסוגל לדין: נבקעו כל מעינות תהום רבה הם מים נקבות, וארבות השמים נפתחו הם מים זכרים, לפי שהיו שפופים כזימה וכזנות, נשתנו עליהם סדרי בראשית, שבמכע שברא היוצר הטפה יורדת

ו'יסגר. ב' במסרה, דין. ותנינא ויסגר בשר תחתנה (בראשית ב כא) יובן על פי דברי הזוהר (ח"א נ"ט ע"ב) נ"ח עם התביה, הוא חיבור דכר ונוקבא. ואם כן זה רמיזת המסורה כמו דהתם ויסגר בשר תחתנה להתהוות החיבור דכר ונוק, כן בכאן נח עם התבה:

נשמט ממקומו להחיות אתך. להחיות, חסר וא"ו. תרין במסורה חסר, דין. ותנינא להחיות עם ר"ב (בראשית נ ט). יש לרמז על פי מה דידוע ר"ב ניצוצין היו במצרים, והיו חסרים עד שנאלו ישראל והוציאו הניצוצין והחיו אותם. וידוע דדור המבול נתבררו במצרים, על כן זרקו הילדים למים, וקודם הברור היו חסרים החיות, על כן נחסר באילין תרין אות ו' שהוא אות חיים כגודע (תיקו"ז סט ק"ט ע"ב), עד שנתקנו על ידי משה בסוד ונתתם לי אות אמת (יהושע ב יב), בחינת וא"ו דרגא דמשה בעלה דמפרוניתא כגודע מזוהר הק' (ח"א רמ"א ע"ב), הש"י יכפר בעדנו:

(ז) ארבעים יום. אמרו רז"ל (כ"ד פל"ב ה) נגד יצירת הולד. עוד נ"ל שעברו על כל התורה שעתיד להנתן בארבעים יום, הגם שלא נצטוו עברו להכעיס, כי היו יודעין את התורה כי היו חכמים מחוכמים במושכלות כגודע (כ"ד פכ"ז ה), גם כן עברו על המצות שנצטוו, וגם על המושכלות בשכל אפילו אם לא נתנו כמו גול וניאוף:

על הארץ. להורות בא איך עשו המים רצון קוניהם, הגם שמטבע המים להשתקע מהן בארץ, לא נשתקע אפילו טפה אחת בתוך הארץ, רק נתחזקו להיותן הכל על הארץ, כדי שיתגברו בריבוי גדול להמחות כל היצור. ויש אחר כך וירבו המים, מחמת שלא נשתקעו:

וישא את התבה ותרם מעל הארץ. הרבה ריוח והצלה לפניו, והיה באפשר שתעמוד התבה במקומה יתד בל תמוט, אך הוא לחיות שגור היוצר שיאכדו כל אשר יש לו עמידה על הארץ, על כן הוצרכה התיבה שתפרח באויר על פני המים שלא תהיה בכלל הנזירה. וזה ענין

את"ם אל התבה. ר"ל הנשים ניצולו בזכות בעליהן:

(ד) המה וכל וכו', אמר תיבת המיה קאי אדלעיל, כמו שהנשים ניצולו בזכות בעליהן כמו שפירשנו, כן כל הנבראים בזכות נח ובניו ניצולו:

(מו) ויבאו אל נח וכו' שנים וכו'. נ"ל ששנים שנים אפילו מהטהורים באו מאליהן להיות לטובתן, והיותר מטהורים להיותן לטובת נח להקריב מהן קרבן, הוצרך נח להביאן, וכוזה הבין איזה מהן יקריב, כי מאותן שבאו מאליהן, הניח מלהקריבן להיותן לקיום המין:

מכל הבשר אשר בו רוח חיים. אומרו בכאן מכל הבשר. גם אשר בו רוח חיים. הוא להיות כי עד הנה לא הותר להמית בריה לאכול בשר, ולנח הותר. והנה לכאורה יהיה הדבר מבחיל יורה אכזריות, אך הוא להיות שכולם ניצולו בזכות נח, וגם להיות שהבינו כל הברואים שהוא להם טובה גדולה שיתעלה ממדרגת נפש החיונית לנפש המדברת והמשכלת, על כן קימו וקבלו על עצמם כל הברואים להיותן לברות לבני נח. וזה יאמר בכאן כל הבשר דייקא, אשר בו (רק) רוח חיים דייקא והבן, ולזה אשר ב"ו ר"ח חיים, ס"ת רחיים, שהוא רחמנות גדול, נ"ל:

(מו) והבאים זכר ונקיבה. על פי מ"ש לעיל יוצדק מאוד והבאים מעצמן בלי פרחה לנח זכר ונקבה באו, מה שאין כן אינך הובאו בסורח נח, נ"ל. וכוזה תבין כאשר צוה אלקים את נח, ר"ל לענין שבעה שבעה צוהו תקח ל"ך, ר"ל בפרחך והשתדלותך.

ויסגר יי בעדו. באפשר חתמו בגושפנקא דיליה שתתקיים התבה שלא בטבע, כי בטבע לא היה באפשר שתתקיים בקיומה. והעמיק עוד להיות התיבה בחינת אדנ"י, הקיפה בבחינת שם הויה לאור מקיף ושמירה שלא יכנס המחבל לתוכה, בראותו שמא דמאריה על התבה יראה ורעד יבוא בו:

דהוה ליה למימר למעלה. אך לפי הנ"ל יש לפרש חמש עשרה אמה מלמעלה, ר"ל נגד חמש עשרה שלמעלה במקום קודש, מכחינה זו גברו המים. או יאמר חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים, ר"ל אותן חמש עשרה אמה היו ממים שלמעלה, מה שאין כן השוואת המים על פני כל הארץ עד ההרים הגבוהים, היו ממימי התהום. ובוזה ידוקדק הנקודה ויכסו ההרים, ולא ויכסו, להורות דממילא נתכסו ממים שלמעלה, והבן בדקדוק:

המ"ם ויכסו ההרים, ס"ת שם קדוש פו"ם, הוא הסוף מע"ב שמות כנודע. והנה נרמז בכאן על פי מ"ש בספר רזיאל סוד זה השם מורה כי תחלת מעשה ד' ברחמים וסוף ברחמים, והבן. ועוד אמר שם ציור זה השם הוא כך, כ"ו כ"ו, ר"ל התחלקות ב' הממין לכ"ו, לפי זה יהיה מספר זה השם ג"ח, והוא מצא ח"ן ברחמים לקיום העולם ממנו, והבן:

(כא) ויגועו. נאמרה גיעה בצדיקים, וכאן נאמר גם כן גיעה. הנ"ל דלשון גיעה יפול במקום שלא יתפרד הגוף מן הנשמה בהפלגה. והנה בצדיקים תרתי למעליותא, וכאן בהיפך שגם הנפשות אבדו רק במעט קט, שנתבררו בדורות על ידי אבותינו הקדושים מאי שהיה ראוי לבוא לידי ציור:

(כב) מכל אשר בחרבה מתו. ולא דגים שבים (קידושין י"ג ע"א). הענין הוא מה שאמרו המקובלים הראשונים דדגים הם משמיטה שעברה שמיטת החסד (לדעת המקובלים בענין השמיטות) סוד מ"ם, על כן עיקר חיותם במים, על כן לא הזיקו אותם המים הגם שהיו בתגבורת הדין החזק, וכן בחרב"ה בנימטריא גבוריה עם הכולל, ר"ל אותן שהיו משמיטה זו שמיטת הנבורה מתו, מה שאין כן דגים משמיטה שעברה שמיטת החסד:

(כג) וימח את כל היקום. ר"ל פרידת האותיות, שכל הנבראים נבראו על ידי צירופי ר"א אלפ"א ביתרית, ואף על פי שמתים, נשאר הכח של הצירוף בכדי שיתחדש בתחיית המתים, מה שאין כן אלו שאינם קמים בתחייה (סנהדרין ק"ז

מציאות החן של נח, שהשיי היה בעזרו שלא יהיה בכלל הנזירה, וזה יורה רחמנותו ית' נגד מדת הדין המתוח אז על כל יושבי תבל. ולפי מ"ש שלא נשתקעו המים בארץ, ירצה עוד מדה כנגד מדה, כמו שהם חסאו בזיונם במין שאינו ראוי להם, כמו כן גם המים דכורין שמארוכות השמים, והמ"ן נוקבין שמתהום לא היה חיבורם עולה יפה, ולא נתחברו כדרך כל הארץ שכל טפה שלמעלה נכנסת בארץ, ופיפיים עולים כנגדה מלמטה (כ"ד פ"ג י"ג), רק הלכו כולם בערבוביא ובמריבה, ועל ידי כך היו כדמיון מלחמה ועשו כלה בחימה שפוכה על כל יושבי תבל. המ"ם וישא"ו א"ת התבה, ס"ת תהרים, ואחר כך כיון שגמרו רצון חבורא להמית כל בריה, שוב נתחברו כדרך כרי שיתרבו המים כדרך פריה ורביה וימחה וימסמס גופם עד לעפר. ולזה יאמר בפסוק י"ח ויגברו המים בהתגברות מאליהן, שפרו ורבו וירבו מאוד על הארץ:

(יט) והמים גברו מא"ד מא"ד. לעיל (בראשית ז' י"ח) כתיב ויגברו המים וירבו מא"ד, וכאן כתיב והמ"ם, וכתיב מאד מאד. אפשר על התגברות הדכורין, וכאן קאי על הנוקבין נכתב ב' פעמים מאוד, כי טפה מלמעלה פפיים מלמטה (כ"ד פ"ג י"ג), נ"ל:

אשר תחת כל השמים. אפשר השמים שבכאן חכונה על השרים העליונים, וכל הארצות הם תחת שרים, מה שאין כן ארץ ישראל לא נמסרה תחת יד שר, רק הוא לחלק השכינה. וזה יורה בכאן דייקא כל ההרים אשר תחת כל השמים, היינו תחת ידי שרים מסוגים, מה שאין כן ארץ הקדושה לא גושמה ביום זעם (יחזקאל כב כד. כ"ד פ"ג ר')

(כ) חמש עשרה אמה. על שפגמו בשם י"ה כמ"ש לעיל החמס ק"ם (שם ז' א, כ"ד פ"א א'), בנימטריא חכמיה ביניה, כן מקובל לחכמי האמת קץ כל בשר בא לפני דייקא, פנ"י גימטריא חכמיה ביניה, כן הוא במקובלים. ובוזה ידוקדק מלמעלה,

בחילוף אית ב"ש, הוא כאשר הגיע הזמן להמתיק הדינים דאלקים ברחמים דהויה, או מתמלא שם אלקים אשר פעל הדין ביודיין, ומתגלה השם הויה ברחמים, ואז וינחם ד' על הרעה (שמת לב י). והנה בכאן בעת הדין היה דין גדול אשר כמות לא נהייתה ולא תוסף, והיה השם אלקים במילוי ההיין, עד שהוצרך השיי ליתן עצה לנח האיך ומה לעשות להנצל, וכאשר ריחם השיי על עולמו זכר אלקים את נח, ורמזו חז"ל (ב"ר פ"ג ג) גדולים צדיקים שמהפכין מדת הדין לרחמים, היינו שפועלים גם בעת פעולת הדין דאלקים, יתהפך לרחמים מדת הדין גופא בהתמלאו ביודיין, נימטריא ברחמים ובנימטריא הויה כנ"ל. וז"ש בכאן ויעבר אלקים ריח על הארץ, דהנה ריח בנימטריא המילוי אלקים דיודיין, ור"ל שנתמלא האלקים במילוי רוח, וגבר על הב' מילואים אחרים ארץ צר"ה. וזהו ויעבר אלקים ריח, (ר"ל שהעביר המילוי ריח להיות מושל וגובר) על הארץ, היינו הב' מילואים אחרים, כי בב' אותיות ר"ץ אין חילוק ביניהם, רק החילוק הוא בא' וה', על כן נרמזים שניהם בתיבת הארץ והבן, ועל ידי זה וישוכו המיים, היינו הדינים שנמתקו ברחמים, והבן:

והנה ראיתי בדברי קדשו של הרב הקי בעל אור החיים זצוק"ל שהרניש בזאת הקושיא למה לן לידע מה עשה ד' תחבולה להשקיט המים. וכתב הוא ז"ל להיות המים נצטוו בציווי מאת השיי לנחוג בהתגברות, הנה עשו מצות השיי הנם שכבר נמחה כל היקום, נהגו בהתגברות לקיים ציווי השיי, כי אין להם לבקש דרשות לדרוש מדעתם דבר נגד ציווי השיי, היינו שידרשו מדעתם כיון שכבר נמחה כל היצור, שוב אין מן הצורך למצות התגברות, רק עשו שליחותם הנם שלא ידעו עוד מה מעם לזה, עד שהשיי שלה רוחו אליהם שכבר כלתה מצותן אזי נחו שקטו, עד כאן דבריו הפהורים. והנה שמח לבי בקרבי על דבריו, וטובא איכא למשמע מהדבר הזה לכל בעל נפש, דהעבד הנאמן אין לו לבקש מענה לעצמו לפסוד את עצמו ממצותיו ית', הנם שידמה

ע"ב, נימחו ונתפרדו צירופי אותיותיהם. וזהו אית כ"ל, והבן: היקום. היינו הקומות ומחיית גופם, שישוכו ליסוד העפר בפירור גמור:

מאדם עד בהמה וכו'. הנה לעיל בפסוק כ"א שינה הסדר ואדם לבסוף. י"ל דשם לענין הגיעה היינו המיתה, להיות הבני אדם הרבו לפשוע והם שהחטיאו את הבריות (מנהיגין ק"ח ע"א), על כן היו יסוריהם ומכאוביהם ארוכים ונשתהו בתשונן יותר מכל הנבראים, מה שאין כן כאן לענין פירור הקומות, נתפררו קומת האדם וצורתם תחילה כי הם בצלם אלקים, וכבר הקפידה התורה על זה כי קללת אלקים תלוי (וכריס נא נג), לכך נמחה קומת האדם תחלה, נ"ל:

וימחו מין הארץ וישאר, ס"ת רצון. להורות במחיה הזאת שנשאר נ"ח, היה על ידי התעוררת הרצון העליון הקדום שעלה ברצונו ית' לבריאת העולמות:

(כד) חמשים ומאת יום. נ"ל כמנין "אף" וחימה, הן ראשי המשחית, ומהם היה משה מתיירא כנדוע (וכריס ט ט), עד שעזרו השיי:

ח (א) ויזכור אלקים את נח כו ויעבר אלקים רוח על הארץ וישכו המים. הנה אומר ויעבר אלקים, הנה תיבת אלקים מיותר, כי בודאי דקאי על אלקים המזכר ברישא דקרא. גם למה לנו לידע חסיבה איך עשה הכורא כל בחכמתו שישוכו המים אם מהרוח או מהחום, הלא הוא הפועל והעושה כרצונו בטבע ולמעלה מהטבע, היה לו לומר בקיצור ויזכור אלקים את נח ואת כל אשר אתו כתבה וישכו המים. אך הוא לפי מה שני"ל דהשם אלקים הוא דין, והנה יש לו ג' מילואים ביודיין בההיין באלפייין, בההיין הוא נימטריא צר"ה על שונאי ישראל. וז"ש שצוה השיי לנח בכדי שיהיה לו הצלה, צוה לו להפוך הצירוף ולעשות צהיר מצר"ה, עיין שם. באלפייין הוא נימטריא ארץ, אינו כל כך דין מופלג כמו בההיין, אבל על כל פנים אינו המתקה לרחמים. ביודיין בנימטריא ברחמים, נימטריא שם הויה

ע"א), והבינו הרכבת כחות עליונות אלו עם אלו, ואמרו כן נעשה גם אנחנו. ונ"ל דהיינו שנאמר להם גילוי עריות, כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין נ"ז ע"ב) לאמ"ר (בראשית כ טז) וכו', ודור המבול בחכמתם הגדולה חקרו למצוא מעם לכל איסור ואיסור ברזין עליונים, והנה על ידי מה מצאו לעצמם היתרים באופן זה מותר, כי נמצא הרכבה כזאת באורות עליונים, עד שהפרו חוק והתירו לעצמם כל האיסורים, עד שהביא עליהם הקב"ה את מי המבול, והשמיענו הקב"ה בהנהגת מי המבול העיקר הנרצה בעבודתו ומצותיו, לעשות רצונו בכל זמן ועידן אפילו בלא מצוא מעם, והבן הדבר כי הוא יסוד ופנה לתורה ולמצות:

ויזכור אלקים את נח. בזוהר (ח"א ס"ט ע"ב) תא חזי בשעתא דדינא שריא בעלמא לא אידכר, כיון דדינא אתעבר מה כתיב ויזכר אלקים את נח וכו'. והנה יש לתמוה וכי סלקא דעתך חזו שעד עתה לא נזכר ולא הושגח בהשגחתו ית', הלא כל הברואים אם יסולק השגחתו כרנע יסופו ויתמו ויתבטלו, ומכל שכן במקום סכנה כזו ספינה קטנה משוטפת מפותעת על פני מים רבים שבכל העולם, ברעד וברעש וברעמים כבירים ורוחות בהפסד כל העולם, האם יצויר לכל מי שיש לו מוח בקדקדו שיש אפשר במבצע להתקיים, אם לא כי יד ד' עשתה זאת בהשגחה נפלאה מבלי הסיר ההשגחה כרנע, ואיך יאמר אחר כך ויזכור, הרי גם עד עתה היה בזכירה והשגחה. אך תעמיק ותדע מה שכתב הרב הקדוש באור החיים בפסוק (בראשית ו ט) וינחם ד' כי עשה וכו', בעסק הידיעה והבחירה אשר נתחבמו בה כל הראשונים, וז"ל בקיצור ואשכילך כי ד' יכול לשלול הידיעה המושגת בידיעתו לכל ידענה כשירצה האדון, מה שאין כח באנש לעשות זאת שהגיעה אליו הידיעה ולא ידענה, והוא שרמז הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ה ה"ה) ואין דעתו של אדם יכולה להשיג כו', כי איך אפשר שתגיע עדיו הידיעה מעצמה ותהיה מושללת מעצמה, עיין שם עוד דבריו באריכות. ומעתה תתבונן גם ככאן שבדאי היה נח וכל

בדעתו וימצא איזה מעם למצוה, ולפי הפעם שמצא, ימצא עת שאינו נוהג המעם הזה ועל ידי זה יבוא להפר חוקי התורה, אשר מזה נתפקרו הפלסופים שבדו מעמים מלבם למצות השי', וכאשר מצא עת שאינו נוהג המעם אשר בדו מלבם בשכלם המזוהם, התירו להפר חוקי התורה עד שיצאו מכלל כל חוקי התורה, וכאשר אירע לאפלטון ראש הפלסופים שנתן מעם לאיסור אשת איש, שיבאו בני אדם לחלאים רבים בהתערב הכחות והטבעיות של בעלי אומנות זו כבעלי אומנות אחרות וגם יבואו לקטפות ומריבות, עד שהתיר לכל בעלי אומנות אחת שיהיו להם נשותיהן בשותפות, וכן עשו בכל חוקי התורה בלאוין ועשין, ובפרט בדורותינו בעוה"ר אשר רבים מהערב רב שבבני עמנו חקו נכריה חכמות חיצוניות והוציאו כל חוקי התורה בדברי הבאי, עד שנתפקרו מכל חוקי התורה, ותוך עמנו הם יושבים ומכנים עצמם בשם ישראלים, לא כאלה חלק יעקב רק לעשות המצות כאשר צונו י' אלקינו, והגם שהשי' חלק ונתן מחכמתו ליראיו ונילה להם רזי דרזין ומעמי מצותיו, עם כל זה חלילה לעשות ולתלות המצוה על המעם שנתגלה לנו, לומר הנה בעת הזאת המעם הזה איננו נוהג אזי אפסור מהמצוה, חלילה חלילה לומר כן כי הם חכמתו של יוצר בראשית ואין סוף לחכמתו ודעתו, ואם כן אין סוף לפעמים שלהם, ואם המעם הזה שאנו משיגים אינו נוהג באיזה זמן ועת, הנה עוד לאלקי סילין ומעמים עד אין סוף וחקר, הנה בשביל כך גזרו אומר חז"ל אין מעם למצות, הגם שבדאי מצוה להמציא מעמים בפרדים התורה כל אחד כפי אשר חלק לו השי' בבינה, אבל חלילה לתלות יסוד דתי המצות על הפעמים, רק לעשותן מאחבה כעבד הנאמן השש ומתעלם בקיום מצות אדוניו בלי חקירת המעם. ומה מאוד מתוק האור לעיני שנתהווה הפועל הזה על ידי המים על ידי המבול, שהמים עשו רצון קנניהם בלי שום מעם, דהנה חסא דור המבול היה בזנות, ועיין כברית מנוחה להיות שהיה לדורות הקודמים ידיעה גדולה בנסתרות (עיין זוהר ח"א נ"ז

"וארבת השמים ויכלא, ר"ת השם הא' משם המפורש, ובחג שמרצין על המים, מזכירין זה השם כנדע ציור זה השם מבואר בספר רזיאל, והי"ו. בנימטריא הויה, הוא כלל שם המפורש, שבוה נחתמו המים לכל יציפו פני תבל, רק יהיו יורדים לברכה על הארץ, ס"ת אמית חותמו של הקב"ה:

ויכלא הנשם. ב' במסורה, דין. ואידך ויכליא העם מהביא (שמות לו ט). הנה הביאו לשם הנדבה בבוקר בבוקר, ובבקר הני' היה שבת כמו שדרשו חז"ל, כן הוא ויכלא הנשם סימן ברכה ונתתי גשמיכם בעתם (ויקרא טו ה), כלילי שבתות (תענית כ"ג ע"א), ובבוקר של שבת ויכלא הנשם, כי שמש בשבת צדקה לעניים (שם טו ע"ב), ומזה דרשו חז"ל ונתתי גשמיכם בעתם, כלילי שבתות דוקא:

(ג) **וישבו המים מעל הארץ.** מהארץ, או מן הארץ הוה ליה למימר. ולפי מה שפירשתי שבנוירת היוצר כל לא נשתקעו המים בארץ רק עמדו כולם על פני הארץ, יוצדק שפיר מעל הארץ:

הלך ושריב. יראה דאשמועינן בתורה הק' איך כל הנבראים אפילו הדוממים משתוקקים לקיים רצון הבורא, כי הנה המים היו מצוים ועושים לעשות רצון הבורא, והיו שמחים לעשות רצון קוניהם, ועתה כשנגמרה המצוה, בדוחק גדול הלכו מעל הארץ, כי היה להם גיגעין גדולים על המצוה ההולכת מהם. ובוה ידוקדק הלך ושריב, שבדוחק הלכו רק הלך ושריב, ג"ל:

(ד) **בחודש השביעי** בי"ז לחודש. הנה הוא שביעי לירידת גשמים, ולמה אפקיה בלשון שביעי, ולא הזכירו בלשון שלישי לחדשים. אפשר משום שראה הקב"ה שעתידין ישראל לנסך מים אל השיתין היוורדים עד לתהום בי"ו לחודש השביעי, שהוא יום הא' לניסוך שסימנם ב"ז (שם ק"ג ע"ב), על כן צפה הקב"ה בזה הזכות, ותיכף נתייסד העולם על מעמדו בי"ו שהוא אחר יום י"ו, ולא נתייסדה ביום י"ו, כי כל היום כשר לניסוך אפילו ברגע האחרון (עין מגילה כ" ע"ב):

אשר עמו בתיבה בכלל הידיעה והזכירה, דאם לא כן יסופו כרגע ובפרט בשעת הסכנה, ואף על פי כן לא היה בכלל הזכירה, (כי לא נאמר זכירה עד אחר כך), כי אפשר אצלו ית' ביחד ידיעה ושוללת הידיעה ביחד, וזה אינו מושג לשכל האנושי, ממילא נשמע לנו מפסוק הזה איכות הידיעה והבחירה ששניהם צודקים הגם שאין אנו משיגים, ודי בזה הערה למשכיל:

עד ויזכור אלקים את נח. אומרו בכאן לעצין הזכירה אלקיים שם הדין, (ונודע מה שפירש רש"י בשם רד"ל נבי מ"ג ג"ן). גם להבין ריבוי האת. זכור תזכר מה שפירשנו לעיל בפסוק ד' איך נרמז השם מ"ם, וכתבנו בשם ספר רזיאל מה שמרמז זה השם תחלת מעשה ברחמים וסוף ברחמים, והנה זה השם בנימטריא אלדי"ם, וצירוא כנ"ל בנימטריא ג"ח שם הויה במילו, על כן אמר וזכר אלקים את ג"ח, ר"ל אותיות ג"ח שנתהפך מדין לרחמים והבן, והשי' יראנו נפלאות:

ואת כל החיה ואת כל הבהמה. ר"ל מקורן ושורשן ברלי"א אלפא ביתות שלא לתהו בראן, רק להיותן מרמזין ליחודו ואחדותו ית"ש, ואין זה כבודו לכלותן באפס תקוה:

ועבר אלקים רוח על הארץ. ידוע בשם מ"ב נברא העולם, והוא רומז לדין כנדע, והנה יש בו ז' שמות נגד חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות כנדע, והנה כאן בהתעוררת הרחמים בדין, נתעורר החסד הוא השם הא' אב"ג ית"ץ בנימטריא תק"ו. וירמז בכאן ריח על הארץ, ר"ל בהצטרף תיבת רי"ח לתיבת אר"ץ, בנימטריא עם הכולל תק"ו (והכולל ירמזו להשתתפות הרחמים מהמקור), ועל ידי זה וישכו המים המרמזים לחסד, וכאן נתהפכו לדין, וכעת מצאו את מינם וחזרו לרחמים כפי מבעם, ברוך המרחם על הארץ:

(ב) **ויסכרו מעינות תהומים.** הם נבקעו תחילה, על כן הם נסכרו בתחילה, ואחר כך ארובות השמים:

ל"ה משמאל ועליהם עשין, וזה דקאמר במגלה עמוקות ויקח לו את כל אליה ויבחר אותם בתוך (בראשית טו י) לישראל, ונרמז בזה דהרי יום אידם של קליפת ישמעאל עושים ביום ר מימין השבת קודש, ויום אידם של העברים ביום א' משמאל השבת, וישראל עם קרובו יום קדושת תורתם ביום השבת קודש, עיין שם במגלה עמוקות. וידוע דאלו הבי קליפות כוללים גם העי אחרים, וידוע מה שאמרו רז"ל (שבת ק"ה ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שבת כראוי מיד נגאלין, לרמז זה תמצא עור"ב ורז"ל בנימטריא שב"ת, כי בשמירת שבת ניצולים ישראל מן הזרזיר והעור"ב, ומכל שכן מן העי ענפים אחרים, ולפי מה שאמרו רז"ל (שם) שתי שבתות, אפשר נגד התכללות זה בזה וזה בזה, והבין:

ויצ"א יצו"א. רמז מה שנידון על לגלוגו על דברי חכמים (עיין עיזובין כ"א ע"ב):

א"ת הער"ב, בנימטריא שמו הידוע, ואחד נוסף להורות שמלוכש בו ניצוץ קדוש, ובמהרה יוציאו בלע מפיו והקליפה תתבטל במהרה בימינו אמן. והנה לדרכנו יוצדק שפיר למה לא נאמר אצל העור"ב וישלח את העור"ב מאת"ו כמו אצל היונה, כי לא מאתו בלבד שלחו, רק שלחו לחרפות ולדראון עולם, וגם לא נאמר למה שלחו כמו שנאמר אצל היונה לראות הקלו המים וכו', כמ"ש לעיל:

(ח.יג) במקראי קודש הללו הנם המעשה שהיה כך היה, עם כל זה יש להבין מה משמיענו כל זה בתורה הק'. על כן יש לרמז בזה שנת הצדיק רמז בזה הענין ענין הגלות. וזה החלי, וישלח אית היונה דייקא, רמז לכנסת ישראל שנמשלה ליונה, על כן אמר ריבוי האית, ר"ל שמרמז על כנסת ישראל שכנפיה מנינות עליה (שבת מט ע"א) הם האתון הא' ועד תי' כגודע מאתו דייקא, שהיתה אתו עמו מאז ומקדם, ושלחה בגלות ולא יזנח לעולם ח"ו, רק שלחו מאת"ו לראות הקליו המים מעיל פניי האדמיה, ר"ל

(ה) בעשירי באחד לחודש נראו ראשי ההרים. ואפקיה בלשון עשירי הנם דהוא אב. אפשר משמיענו בזכות מה היה מה שנראו ראשי ההרים לקיום העולם, שעלתה רצון ית' המצות שיעשו ישראל על ידי ראייתן, והם מצות נר הנכה שמברכין על הראיה (שבת כ"ג ע"א), וכן קידוש לבנה מברכין על הראיה (סנהדרין פ"ג ע"א). וזה הועיל במקום מיין נוקבין איתערותא דלתתא, כי לפניו ית' עבר ועתיד שוין, על כן היה באחד לחודש העשירי הוא ראש חודש טבת, אז משמשיין ב' המצות הללו, על כן נתעורר קיום העולם כמה שנראו ראשי ההרים, ולזה תמצא רמז נכון: "לחודש נראו ראשי ההרים, בנימטריא כ"א חסד כזכות נר חנוכה וקידוש לבנה. והנה לפי הקבלה מרז"ל (סדר עולם רבא פ"ד) שהוא באחד לחודש אב, שאז הלולא רבא דאהרן הכהן מימי החמד, ואז נראו ראשי ההרים לרמז פטירתו ונגינתו בהר ההר (במדבר כ כה), וחסדי ד' מעולם ועד עולם.

(ו) את חלון וכו'. אפשר את הטפל לחלון, כעין מה שעושיין חלון קמן בתוך הגדול להציץ בו לעת הצורך. ובוה אפשר יאמר אשיר עשיה, ר"ל כי על זה לא נצטווה לעשות רק חלון גדול, והוא עשה מעצמו קמן בתוך הגדול:

(ז) וישלח את העורב. אית לרבות, באפשר שלח מעל פניו גם הקליפה היא קליפת עורב כגודע ליודעי חן, עיין בקרניים ופירוש דן ידן, וראה נח ברוח הקודש כי אותה הקליפה יהיה לה התנברות באחרית המים בגלות המר, ושלחה מעל פניו להחיש כוחה. וזה ירמז ויצא ויצא ושוב עד ישבת המים מעל הארץ, כי הקליפה תלך לכמה אומות להטעות אותם, עד יבושת המים הזדונים מעל הארץ. ואידי דאתא לידעי ענין קליפת עור"ב נימא ביה מלתא, ידוע דקליפת עשו הוא עור"ב, וקליפת ישמעאל הוא זרזיר, ורמזו רז"ל (ביק צ"ב ע"ב) לא לחנם הלך הזרזיר אצל העור"ב וכו', וידוע דאלו הבי הם למעלה מכל העי שרים, ל"ה מימין ועליהם ישמעאל,

יתבמלו כל הקליפות מן הארץ ויתוקן העולם במלכות, הגם שמישיח צדקנו יבוא במהרה בימינו, עם כל זה לביטול כל המלכיות ולהתגלות כל הרזין דאורייתא, יתמשך הדבר עד סוף ת"ר עיין בזהר הק' (ח"א קי"ז ע"א):

ויסר נח את מכסה. ר"ל מה שעד עתה הגם שהיה הבית המקדש קיים, עם כל זה היה ירושלים הרים סביב לה, כענין שנאמר (יחזקאל ה ה) זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה ומביכותיה ארצות, וכהיום ימלא כבוד ד' את הארץ:

והנ"ה חרביו פני האדמ"ה, ס"ת הויה, או יהיה ד' הויה למלך על כל הארץ:

(יד) ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש יבשה הארץ. לפי פשוטו החדש השני כוונתו אי"ר. והנה בכ"ז הוא אחר תיקון כל מדת היסוד צדיק דהיינו מלכות שביסוד, וזהו יבשה הארץ ממים הזדונים ויתחוה היחוד השלם, והכן בנוסח על כן נקוה לך כו' להעביר גילולים מן הארץ לתקן עולם במלכות שד"י, וכבר ידעת שם שד"י הוא יסוד, והנה במלכות שד"י, הכוונה במלכות שביסוד לפי הנראה והכן, תיקון כל קומת היסוד צדיק, ויהי רצון שלא יאמר פינז דבר שלא כרצונו:

(טו) לאמר. לאמר לכל באי התבה שנצטווה שיצאו, ולא יראו שוב מהמחבל אשר שטם בעולם בימי המבול:

(טז) צא מן התבה אתה ואשתך. הר"ל צאו לשון רבים. ועוד קשה הוה ליה למימר מהתב"ה מאי מ"ן, עיין בזהר הק' (ח"א קס"ה ע"א) דפירש דברכאין לא אשתכחו אלא בזיווגא דדכר ונוק, והקשה כשאדם הולך מה יעשה, ותירץ דקודם לכתו בדרך ימליך בקונו, על ידי כך תזדווג ותתחבר עמו השכינה, וכבואו לביתו יזדווג באשתו. והקשה שוב אם כן גדול כח המחלף בדרך מהיושב בביתו, עיין שם מה שתירץ דהזיווג שבביתו גם כן בא מהשכינה. ואם כן כה בכאן

שעל ידי פזרון כנסת ישראל בגלות, על ידי כך יבררו כל הניצוצי קודש שנתפזרו בקליפות, ועל ידם יש בקליפות כח להתגבר על האדמה, והם מים הזדונים הרוצים להתהוות על האדמה. וזהו לראות הקליו המיים וכו', שהם יראו להקל המים הזדונים מעל האדמה ותראה היבשה. וזהו ירמוז לגלות ראשון גלות בבל ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, כי התהלכו שם מגוי אל גוי מבבל למדי וממדי לפרס, ותשב אליו אל התבה, מעצמה שבה בלי הראות אותות ומופתים בעולם, להיות כי עדיין לא פהרו פני תבל לגמרי על שנשא נשים נכריות, וזה יאמר כי מים על פני כל הארץ, והשיי ברוב רחמיו וחסדיו וישלח ידו על ידי נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי, ויקחה ויבא אותה אליו אל התיבה, ויחל עוד שבעת ימים אחריים ר"ל שפגמו בו מדות, ויוסף שלח את היונה מן התב"ה, כאן לא נאמר מאתו, כי בבית שני שוב לא היו אתו ממש, כי כבר נחסר הארון ואורים ותומים ורוח הקודש מן הנביאים כנודע, ותבוא אליו היונה לעית ער"ב, ר"ל באלף הששי ובפרט בשנת שלי"ה שנתגלה מאור עינינו האר"י ז"ל, והתחילו להתנצץ ניצוצי החכמה ונתבמל גזירות השמדיות והגירושיין, וזה יאמר והנה עליה זי"ת מר"ף בפ"ה, הם חכמת התורה על פי הקבלה הקדושה, וידע נ"ח כ"י קליו המיים מעיל פני האדמ"ה ונתבמל הגזירות החמורות, והתחילו להתנצץ מאורי אור התורה ולברר הניצוצות הק' וביטול הקליפות מן הארץ, ולא נאמר בכאן וישלח ידיו ויקחה, כי עדיין לא לקחה לביתו כאשר אנחנו רואים עד היום, וייחל ב"י יודין לשון תקוה ויחרי"ל, שהשיי מיחל ומצפה לשבעת ימים אחרים, ר"ל שנתקן כל המדות העליונות, על כן ויוסף שלח את היונה, לא נאמר כאן מן התבה, כי כבר איננה בתבה, מאז ולי"א יספ"ה ש"ב אליו עוד כמאז ומקדם, רק הוא מעצמו יבוא אצלה ויביאה לביתו, כמו שנזכר בזהר הק' (ח"ג קס"ד ע"ב), וידוע לכל הבאים בסוד ד':

ידלי באחת ושש מאות שנה בראשון בא' לחדש חרכו המים. רמז ת"ד לאלף הששי, או

"ויעל" יעלת יבמזבח, רית גימטריא מליח, שהקריב מלח על הקרבן, כמו שציוונו השיי בתורתו (ויקרא ב יג) על כל קרבנך תקריב מליח, בכדי להקריב להשיי כל הד' מדריגות דומס צומח חי מדבר, כי מלח הוא דומס, והעצים הם הצומח, והבהמה הוא החיה, והאדם הסומך בכל כחו הוא המדבר:

(כא) וירח ד' את ריח הניחוח. במדרש (ביד פליד סי) ריחו של אברהם אבינו מכבשן האש, ריחו של תנניא מישאל ועזריה, ריח דורו של שמד, עיין ביפה תואר ובנזר הקודש תמהו על זה למה הוציאו הפסוק מפשוטו ולי נראה שדרשו כן מקבלת הגזירה שוה שהיה בידם מקובל כי נמסר במסורה ב' פעמים וירח, דין. ואידך וירח את ריח בגדיו (בראשית כו מ), ודרשו בו (סנהדרין ל"ז ע"א) את ריח בוגדיו, כגון יוקים איש צרורות וכיוצא שהיו רשעים, וקדשו אחר כך השם המיוחד. ונלמד הדבר במסורה, כמו התם מיירי מהנג דקדשו שם המיוחד במסירות נפש, כמו כן הך ריח דכאן, רק התם מיירי מריח בוגדיו, הנך דהוון רשעים מעיקרא וקדשו אחר כך השם, וכאן כתיב ריח הניחוח, משמע מהנג דהוון צדיקים מעיקרא, ומי שבקי בשותא דרבנן במדרש, ידע על נכון שכל דרשותיהם הולכים על דרך זה על פי הרוב: עוד וירח יי אית. ר"ל שנתהווה יחוד תויה עם השכינה הק' הנקרא אית, על ידי הריח ניחוח שהיה נח מעלה מין נוקבין על ידי מעשיו המהורים:

ויאמר יי אל לבו. עיין מ"ש בבראשית בסופו בענין ל"ב הויה גימטריא נ"ח, שהוא אחד ממילואי הויה, עיין שם כל הענין:

את האדמה, האותיות של האדמ"ה, בעבור האד"ם, על כי האדם אותיות אדמ"ה, ונברא מן האדמ"ה (בראשית ב ז):

ר"ע מנעורייו. ר"ל תיכף משננער לצאת בא אליו היצר הרע ונעשה כבעל הבית שגדל עמו ביחד, ואחר כך כשבא אליו היצר טוב הוא אורח מחדש, על כן אינו שומע לו, על כן לא

שהיה נח בתבה כמו בדרך שנאמר בזיווג (סנהדרין ק"ח ע"ב), רק שנתחבר בתיבה היא השכינה כנודע, וכעת שהותר בזיווג אמר לו השיי צ"א מן התבה, שגם זיוונך באשתך יהיה מבחינת זיווג העליון צ"א, שהוא מנין הו"יה אדנ"י, וזהו מן התביה אתיה ואשתך, ר"ל זיוונך התחתון יהיה נגד הזיווג העליון הק', ובניך ונשיי בניך אתך, שתלמוד להם גם כן דרכי הזיווג הקדוש:

(יז) הוצא כתיב. היציא קרי, עיין ברש"י. הנה הכתיב הוא כאשר אמר לו השיי ואמר ליה הוציאם בעל כרחם, כי אתה אדון עליהם והם נגרים לרצונך ולחפצך, היציא הוא הקרי כאשר קורין לאחרים. והנה לפי מ"ש לעיל כי נצטווה בתיבת לאמיר, לאמר כל המאמר לכל אוכלסי התבה. והנה מדרך המוסר לומר להם היציא בדרך נחת וכבוד, בכדי להמשיכם ולנהלם בנחת לא להשתרר עליהם, כי כן הוא מדרך המוסר:

(יח) ויצא נח ובניו ואשתו וכו'. הנה הגם שאמר לו השיי אתיה ואשתך, היינו להתיר לו הזיווג, כי היה דבר שנאמר במנין וצריך מנין להתירו (ביצה ה' ע"א), אבל בענין היציאה מן התבה יצאו בדרך מוסר האנשים לבד והנשים לבד, לא כלהומים אחר התאוה ח"ו. מה שאין כן החיות והבהמות שאין בהם דרכי מוסר, הלכו בערבוביא הזכרים והנקבות, וי"ש:

(יט) כל החיה כל הרמ"ש וכו', רק למשפחותיהם כל מין ומין לבד כי על זה נעשו, אבל במין אחד הלכו הזכרים והנקבות ביחד, נ"ל:

(כ) ויקח מכל הבהמה המהורה ומכל העוף המהור. החשוב חשוב קודם, ויעל עולות, עולה באה על הרהור הלב (תנחומא לך סי י), ונח הרהר בדעתו שהוא חיז אכזריות להכות את כל חי, ואין אדם נתפס על צערו, ואחר כך כשריחם השיי על עולמו ברחמים, הביא עולה על הרהור הלב:

(ב) ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית וכו' בידכם נתנו. יש לדקדק כיון שאמר מתחילה ומוראכם וכו', מאי שוב דקאמר "בידכם" נתנו. ונ"ל על פי מה דאיתא בחובות הלככות שחסידי אחד מצא את חבירו מתבודד ביערות, ושאל אותו איך אינו מתיירא מפני חיות רעות, והשיב אותו שהוא מתבייש מן מי שמחויב להיות יראתו על פניו, שיהיה מתיירא מאיזה בריה מהנבראים, עד כאן דבריו. והנה תוכן הדבר כשאדם מתיירא מאת הבורא ית"ש, אזי על ידי אותה יראה תפול אימתה ופחד על כל הנבראים ומתייראים ליגע אותו, אדרבה כפופים אליו לעבדו כענין דניאל בנוב אריות. ומעתה יוכן היטב פירוש הפסוק ומוראכם וחתכם יהיה וכו', ר"ל המורא והחיתות שלכם, דהיינו מה שאתם מתייראים מהבורא ית', זה יהיה על כל חית הארץ שתפול עליהם על ידי זה אימתה ופחד, ועל כן בידכם נתנו, והבן:

(ג) לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם א"ת כל. צריך להבין דהאי כירק עש"ב כו' הוא מיותר לגמרי. גם ריבוי הא"ת. ונ"ל שבא להתיר היוצא מן החי חלב וביצים, ובזה ירבה א"ת כל, את הטפל לכל. ובזה יוצדק אחר כך בפסוק ד' אך בשר כו', ר"ל אף על פי שהתרתם לכם היוצא מן החי, אבל אבר מן החי לא תאכלו, ויבוא על נכון תיבת אך, נ"ל:

(ה) ואך א"ת דמכם. אפשר א"ת לרבות את הטפל לדמכם, אם גזול אחד מחבירו איזה דבר שהחי יכול להתפרנס ממנו ולהתרבות דמו, או אם אין לחבירו ממה להתפרנס ולהתרבות דמו, מחוייב לפרנסו:

מיד כו' א"ת נפש האדם. אפשר א"ת לרבות אפילו באם מתכוין לשובתו כאיש לאחיו, דהיינו רופא המקיז דם ופחתו מרביעית דם הנפש, חייב:

(ו) כי בצלם אלקים. נתן מעם שלא יפול לבב אנוש מה זה עשה השם ככה לבריותיו שהתיר למין האנושי להמית בעלי חיים, ובמין

יאשם האדם כל כך. כ"י יצ"ד ליב האד"ם, ס"ת רבים, לרמוז כי עוזרי היצר הרע רבים מהיסודות הגשמיים:

להבות את כל חי. ר"ל אתון של כל חי, ביטול צירופי אותיותיהם מר"ל אלפ"א בית"ת:

בפסוק הזה יש ליב תיבות, רמו שאמר השם אל לבו:

(כב) עוד כל ימי הארץ. רמו שימי הארץ לא יהיו לעולם, רק כמו שקיבלו רז"ל (סנהדרין צ"ז ע"א). ע"ד חסר וא"ו. רמו שאחר ו' אלפים יושלם העולם ויהיה שבת להשם, נגד זה בכל שנה ו' עיתים, זרע, קציר, קור, חום, קיץ, חורף, ויש אחר כך יום וליילה לא ישבת"ו, ר"ל באותן ה' עתים לא יהיה עדיין שבת, מה שאין כן אחר כך יהיה יום אחד הוא יודע להשם (וכ"ה יד ז), ושבתה הארץ שבת ל' (ויקרא כה ב):

ט (א) ויברך אלקים א"ת נח וא"ת בניו. כבר כתבנו בכראשית שבירך אותיותיהם שיהיה בהם כח להוליד בדומה, שהאב והאם משפיעים אורות אותיותיהם שקיבלו מצירופי ר"ל אלפ"א בית"ת, ועל ידי זה יוולד אור חדש, ועיין מ"ש בכראשית ותבין. וכפשוטו צריך להבין ויברך וכו' ויאמר בכפל. נראה לפרש דאי הוה קאמר ויברך בלחוד, הוה אמינא דהוה רק לברכה, אבל לא הועמם עליהם למצוה. ואי הוה קאמר ויאמר בלחוד, הוה אמינא למצוה ולא לברכה, על כן קאמר ויברך ויאמר, להורות ברכה ומצוה, נ"ל. ודבר זה הוא מחלוקת קדום איזהו ברכה ואיזהו למצוה, והנלע"ד כתבתי:

"פרו זרבו. כבר כתבתי גימטריא ת"ק, מנין איברי "איש "ואשה, וכמנין הנולד משם שד"י המסוגל להולדה:

ומלאו "את הארץ. כבר כתבתי א"ת, לרבות הארץ העליונה מקור נשמת ישראל, ולזה תמצא ומלאו א"ת הארץ, ס"ת בגימטריא מלכות, והבן:

ותבין בזה סוד אית וסוד ברית, והוא באפשר
חיבור הצדיקים יסודי עולם:

ואת זרעכם אחריכם. אילו נאמר אחריכם, הייתי
אומר דוקא אותן הבנים שיהיו אחריהם,
דהיינו כשימותו הם, אבל אותן שיהיו בזמנם לא
יהיה בכלל הברית, על כן נאמר ואית לרבות, ואלו
נאמר ואת ולא נאמר אחריכם, לא הייתי מרבה רק
זרעם ולא זרע זרעם, לכך נאמר אחריכם, נ"ל:

(י) ואת כל נפש החיה אשר אתכם. אית לרבות
כל נפש החיה שיהיה אחר כך בדורות
הבאים:

(יא) והקמתי את בריתי. כנ"ל בענין הקמת
הברית וריבוי האית, חזר לומר
ענין הקמת הברית. אפשר להורות דהכל בזכותם
יזכו גם דורות הבאים, על כן לא חזר להזכיר גם
את זרעם:

ולא יכרת כל בשר וכי ולא יהיה עוד מכול לשחת
הארץ. לפי פשוטו נ"ל דענין השבועה ככפל,
דהבריות לא יכרתו ממי המכול, וכן הארץ לא
תשחת לעכב המחרישה וכיוצא, ולא יהיה עוד
מכול כי אפילו מכול של אש ושאר דברים לא
יהיו, נ"ל:

(יב) זאת אות הברית. רמז מדת מלכות נקראת
זאת, היא מיוחדת לאות הברית כנודע:

בני וביניכם ובין כל נפש חיה. לכאורה היה די
לשיאמר וביניכם וכל נפש חיה. והנראה
דירמזו דהקשת יהיה אות הברית גם כן ביניכם
היינו הצדיקים, ובין כל נפש חיה היינו האומות
ושאר הנבראים, כי כתב בזוהר הק' (היא ע"ב ע"ג) כי
הקשת יהיה סימן בגונו לרגלי משיח צדקנו
שיבוא במהרה בימינו, ואז יבוררו הצדיקים מן
הרשעים וימלוך השיי בכבודו על על העולם, והנה
הרשעים נמשלו כבהמות שאין להם רק נפש חיה
לא נפש המדברת. וזוה ידוקדק ביניכם ובין כל
נפש חיה אשר אתכם, ר"ל שיהיה ביניכם ואתכם

האנושי לבדו החמיר מאוד בהריגתו. על כן מפרש
כל הבריות נתונין ברשותך כי בצלם אלקים כו',
ופוכה גדולה היא לנפש החיה שתתעלה לנפש
המדברת, מה שאין כן במין האנושי לא שייך מעם
זה, נ"ל:

(ז) ואתם פרו ורבו. אפשר חזר ואמר ואתם פרו
ורבו, להזהיר על הסירוס שלא יקלקלו
איברי ההולדה המונע מהמצוה:

שרצו בארץ, ר"ל באפשר שאל תדאגו אם
תעסקו כל כך בפריה ורביה, שהארץ לא
תמבול אתכם ולא תוכל להספיק מזונותיכם, כי
הנה הארץ רחבת ידים לפניכם:

ורבו בה, חזר לומר ורבו בה, אפשר שקאי על
הבריות האחרים, שלא יסרמו שום בעל חי
לקלקל מעיינם, כי מכחיש ח"ו עובדא דבראשית
כמבואר בזוהר הק' (היא ס"ח ע"א):

(ח) ואל בניו אתו. אפשר רמז באמצעות כוחו
נשפע גם לבניו שפע נבואה, הנם
שהקדוש ש"ם הצדיק היה ראוי לנבואה, אבל כולם
ודאי לא היו ראויים לולי זכירת נח, וחס יוכיח
שהכתוב סיפר בנגותו אחר כך:

לאמר. לדורות ענין הקמת ברית והשבועה, וסיפר
להם ענין המכול וישמעו ויראו:

אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. יש לפרש ולרמז
מ"ש בכתבי הארץ ז"ל איסור אכילה קודם
התפלה בשחרית (עין ט"ח ע"ב), כי קודם התפלה
עדיין הנשמה אינה מתיישבת בגוף, רק הנפש
מתפשטת בוורידים הדם המחזרים בבשר. וזה
ירמזו א"ך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, ר"ל
כשיהיה הבשר רק עם הדם והנפש, לא תאכלו עד
שתתפשט הנשמה:

(ט) ואני. ידוע מדת מלכות נקראת אני. ואני, הוא
ובית דינו (כ"ד ע"א ב):

הנני מקים אית בריתי. המשכילים יבינו בדברי
קדשם של המקובלים סוד הקמת הברית,

בכדי לזכור הברית, ואם מקשה למה להשיי כל זאת להזכירו בעגן הקשת, הרי הוא זוכר כל הנשכחות ואין שכחה לפני כסא כבודו. אך הוא על ידי איתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, ויתייחד הברית עולם במקורו כנודע להבאים בסוד ד', ועל ידי כך יושפע השפעות טובות לכאי עולם. ומעתה יובן הפסוק שמתרץ הב' קושיות, א' והיתה הקשת בעגן שהוא מעתה הויה חדשה, יהיה בעגני על ידי ניגוד השמש הנם שהוא בטבע, אף על פי כן אני הוא המטביע והמשגיח שיבוא העגן נגד השמש בכדי שאזכור הברית, ואם תאמר קושיא הב' למה לי להזכירני, לזה אמר וראיתיה לזכור ברית עולם במקום גבוה על גבוה, והבן כי יראתי להרחיב הדיבור:

(יז) אשר הקמתי. חזר לומר אשר הקמתי כבר, כי למעלה אמר והקמתי שמשמעו שיעשה זה השיי, וכאן חזר לומר שכבר קיים דברו והקים את בריתו ברוך הגוזר ומקיים. והמבין ברמזות גרמו בעניינו ויבין וידום אשר הקימותי דייקא, ביני ובין כ"ל בשיד דייקא, ויברך כל בשר דייקא שם קדשו (תהלים קמה כא), כן בכאן כ"ל בשיד אשר על הארץ העליונה הוא היחוד השלם. בין והתבונן ושום יד לפה, דום לד' והתחולל לו כי הוא החונן לאדם דעת:

(יח) ויהיו בני נח היוצאים מ"ן התב"ה. על ידי התחברותם בתבה קנו הויה וקיום. ויש לפרש כל הדקדוקים בפסוק זה באופן זה, דהיינו מה שיש לדקדק היוצאים מ"ן התב"ה מיותר. גם וחסים הוא אבי כנען מאי בעי הכא לפי פשוטו. והנראה דהתורה מרמזת לנו רמז נפלא, ובהקדים הקדמות. א', מה דידוע תב"ה היא בחינת מלכות שמים אם כל חי, אשר כל השפעות מחסיד דיין רחמים נשפעים על ידה. ב', מה שכבר כתבנו ג' בני נח, הם נגד הג' מדות חסד דין רחמים, וכפי מ"ש האר"י ז"ל נגד נצח הוד יסוד, הם תולדות לאבות חסד גבורה תפארת. ג', מה דידוע דהדינים בשורשם הם קדושים, רק בהשתלשלותם למטה נתהווה מהן בחינת הדינים המכים מעגשים

רק נפש חיה, היינו בני אדם הדומים לבהמה, ויהיה הקשת אות ביניכם וביניהם:

לדר"ת עולם, נימטריא א"ב ו"ה רב"י שמעון ב"ן יוחא"י, שלא הוצרכו בימיו לאות. דר"ת עולם, בנימטריא וגים רבי יהושע ב"ן לרי (כתובת ע"ז ע"ב). עולם, בנימטריא יחזקיהו כמו שנכתב בדברי הימים.

(יג) את קשתי. כבר רמזנו כמה פעמים בחינת אית אשר יצדק בכאן לקשת הברית:

(יד) והיה בעגני. והיה בכל מקום מורה לשון שמחה (ביר פמ"ג ג), כי הנשמים מרבים שמחה בעולם, שהכל מתברך אפילו פרומה שבכים והחולים מתרווחים כנודע מרז"ל (תענית ה' ע"ב), והבריות ישמנו ויתרו כנודע:

(טו) וזכרתי. הוא לשון השפעה כדמיון המשפיע, על כן אמר וזכרתי אית בריתי, והמשכיל יבין וידום בנסתרות ליי אלקינו:

ולא יהיה עוד המים למבול. תרין במסורה, דין. ואידך ד' למבול ישב (תהלים כ"ג). יתפרש על פי מה שדרשו רז"ל (סוטה י"א ע"א) שהמצרים התחכמו לדונם במים, שכבר נשבע הקב"ה שלא יביא מבול לעולם, ואמרו נואלו שרי צוען כי ב' תשובות בדבר. א', כי השיי אינו מביא מבול, אבל הם באים לתוך המבול. ב', שאינו מביא מבול לאבד העולם, אבל הוא נפרע מאומה אחת על ידי מים גם כן. ויש ולא יהיה עוד המים למבול, אבל יי למבול ישב, היינו שישב אותם אל המבול, וגם יישב ד' מלך לעולם, כשנפרע רק מאומה אחת, עדיין נשארת מלכותו על העולם כולו:

(טז) והיתה הקשת בעגן וכו'. כל הפסוק כמעט מיותר. והנראה דהנה החוקרים חקרו הרי הקשת הוא טבעי על ידי התנגדות השמש בעבים, והיאך יאמר שהוא דבר שהשיי מראה לאות כפי השעה. אך הוא שהשיי המביע אז בשמש אותו הכח לעשות הקשת בעגן, ובהשגחת השיי תבוא השמש בניגוד לעגן בעת המצטרך

והנראה על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א ע"ג ע"א) דנח בעי למבדק בחובוי דאדם, לא ח"ו לקצץ בנמיעות רק למיבדק במהות החסא, ולא עלתה לו כי נשאר שקוע בתוכו, מה שאין כן אבינו אברהם ויעל אברם ממצרים (בראשית יג א). ובזה יובן ויחיל נ"ח, ר"ל שלא עשה רק התחלה למיבדק במהות החסא וכי, והמשכילים יבינו תוכן הענין:

(כא) וישת מן היין. רק שתיה בעלמא, ואף על פי כן וישכר:

ויתגל בתוך אהליה, אהלה כתיב. לפי הדברים הנ"ל יובן הכוונה, אהל הידוע מענין חסא אדם, והמשכיל יבין וידום:

מן היין. הוה ליה למימר מהיין. ונראה הכוונה דאית יין המשמח אלקים ואנשים (שופטים ט יג), ואית יין המשכר, וכוונתו היה לשנות מן היין הידוע המשמח, ואף על פי כן וישכר כדלעיל:

(כב) וירא חם אבי כנען. הנה אומרו אבי כנען. זכור תזכור מה שכתבנו בענין חם הוא אבי כנען (בראשית ט יז), להורות דכנען הוא הראש לשבע קליפות הסמאות, וחם חמימות הדינין הוא כלול מכולם, ותיכף כשנתפתה נח ביינו ונתעורר חסא אדם וזוהמת הנפש, תיכף נתעורר חם וראה ערות אביו, ותיבת א"ת לרבות אביו הראשון, הוא חסא אדם קדמאה, והבן:

ויגד לשני אחיו בחיין. הנה לפי פשוטו תיבת בחיין מיותר. והנה לפי פשוטו י"ל להורות דאמר להם בפירסום בפני כל, ולא חש על כבוד אביו. ונאמר עוד על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"א ע"ג ע"א) דהפגם היה מענין חסא אדם. והנה כתבנו כי מזה התעורר חם שבתוכו כלולין כל הי דרגין דקליפה, וכל אחד כלול מי הרי שבעים אומות. והנה ישראל לקחו רק עישור נכסים היינו הי אומות, ולעתיד לבא יקחו כל העי, כנודע על פי המדרש (שהשי"י פ"א) נקבה תסוכב גבר (ימיה לא כא), שלקחו רק עישור נכסים כנקבה. וידוע דחסא אדם הראשון גרם זה שקדמה ממלכת ע אומות

ומיטרים, בהמסר כח הדין לקליפות לייסר את הנבראים ח"ו. על פי מה דידוע דזי מדות שבקליפה, הן הם הי אומות הכנעני כו, והכנעני הוא הראש לי מדות נגד מדת החסד שבקדושה ברא בוכרא. והנה כשאנו רואים ח"ו איזה בחינת דין על ידי איזה בחינה שבקליפה, ידוע נדע כי מאתו ית' לא תצא הרעות, רק שהאיש ההוא התעורר הדין בשורשו, והגם שבשרשו הוא דין קדוש, עם כל זה בהשתלשלותו למטה נתווה מסנו כח אל החיצונים להעניש על ידו, וכבר כתבנו כי כל השתלשלות למטה הוא על ידי מלכות שמים. ובזה ירמוז ויהיו בני נח היוצאים מ"ן התביה, ר"ל שכולם יצאו מן התביה בחינת מלכות שמים, ואלה שמותם שם חם ויפת נגד חסד דין רחמים, וחם הוא חמימות הדינים הוא אבי כנען שבקליפה, כי בשורשו הוא (קדום) [קדוש], והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב, על פי הדברים האלה יפורש בפסוק י"ט:

וחם הוא אבי כנען. נ"ל על פי פשוטו, על פי קבלת ר"ל (מנהיגין ק"ח ע"ב) חם שימש בתבה. וי"ל דמזה השימוש נולד כנען, וזה שייחסו וחם הוא אבי כנען הנולד מביאת איסור. וזה שקילל נח אחר כך את כנען, להורות אתה לא הנחת לי להוליד מביאת היתר, ואתה שימשת באיסור, ארור בנך הנולך מביאת איסור, נ"ל:

(יט) שלשה אלה בני נח. ר"ל בני נח הם שלשה אליה. דידוע דזי קצוות נקראים אלה כנודע, וכל אחד כלול מכולם, על כן כל ז קצוות נקראים אליה. וזה יאמר שלשה אלה בני נח ומאליה נפצה כל הארץ, ר"ל מבחינת אליה נפצה כל הארץ לשון פיזור, ר"ל נתפזרו השפעות כל היינו יסוד, לבחינת ארץ מלכות שמים, ומבחינה הזאת נתהווה שפרו ורבו על הארץ:

(כ) ויחל נח כו. הנה תיבת ויחל פירושו התחיל וכדברי הסתרנג. והנה לא פורש מה התחיל, דאי אפשר לפרש דהתחיל לימע כרם, דאם כן הוה ליה למימר ויחל כו לימע כרם.

צוה לבניו אל תדברו אמת, להיותו מספרא דנחש המשקר הראשון, שאמר דלפור על בריי מעין הזה אכל וברא את העולם (כיד פייט ד), תאלמנה שפתי שקר יתפרכון ישתתקון יתאלמון, ושפת אמת תכון לעד. עבד עבדים כו, מדה כנגד מדה שגרים שעבוד מלכיות להתיך זוהמת הנחש, כמיש לעיל:

(כו) ויאמר. עשה מזה אמירה בפני עצמו, שלא לערב קדש בחול:

ברוך הויה אלקי שם. לא פירש הברכה לשם הצדיק רק להשיית, להורות עיקר מנתו שיתגדל כבוד שמים ולתקן הפגם שנגרם על ידי החטא בהסתרת אור פני מלך, עד כי יהיה השם למלך על כל הארץ, וימלוך בצדק בהתקדש שמו על זרעו של שם במהרה בימינו, וגם אז יהיה כנען עבד, כי לא יתוקן כמו שאמרו רז"ל (זהר ח"א ע"ג ע"ב):

תיבת למ"ו, רית למועד פעדים וחצי, שהוא קץ משיחנו האמור בדניאל (יב ז), גם אז יהיה כנען עבד:

(כז) יפת אלקים ליפת. בשם הזכיר השם הויה, להורות כי עם זרעו של שם מתנהג במדת הרחמים, מה שאין כן בזרע יפת עומד לדין עמים. ושיער הכתוב יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם, ראוי לפרש על פי מ"ש בזוהר הק' (ח"ב מ"ז ע"ב) על מצרים נמית ימינך תבלעמו ארץ (שמת טו יב), הלא ימין הוא חסד ומה הוא החסד. אך גם במדת הדין נשתתף החסד שניתנו לקבורה. והנה נתנבא הנביא (יחזקאל לט יא) על זרעו של יפת הלא הוא גוג ומגוג, נתנבא ביום ההוא אתן לגוג שם מקום קבר, ויקברו חיל המון גוג על הרי ישראל מזרעו של שם. וזה שאמר יפת אלקים ליפת, ר"ל גם בעת עשיית הדין לזרעו של יפת יתייפה הדין, ומפרש מה הוא היפוי, הלא הוא במה שישכון במנוחת קבורה באהלי שם, שינתן שם לקבורה, והוא מדה כנגד מדה כמו שהוא כיסה קלון אביו, כן הארץ תכסה על הרוגיו ויתכסה קלונו: ויחז

למלכות שאול, עד עת קץ שימלא כבוד ד' את כל הארץ, והוצרכו ישראל להתיך זוהמת הנחש על ידי כור הכרזל בהשתעבדם לעי האומות. וידוע דכללות כל עי האומות הם שני אומות הראשונים אדום וישמעאל, וידוע דקליפת ישמעאל הוא מחוץ למדורין בימין להיות שיצא מאברהם, וקליפת עשו משמאל שיצא מיצחק. וזה ירמוז ויגיד, ר"ל המשיך בעוה"ר כח והשפעה לשני אחיו, הם אדום וישמעאל שהם מבחוץ לקדושה, והבן:

(כח) ויקח שים ויפית. הוה ליה למימר ויקחו. נראה דהעיקר היה שים, ואנבו נגד גם יפת, וכן נראה מנוסח הברכה שברכם אביהם, דבירך ליפת שישכון באהלי שים (בראשית ט כז) להגדר אחריו, והעיקר שם הצדיק:

א"ת השמליה. ענין תיבת א"ת. המשכיל על דבר ימצא טוב מעם להיות ענין הפגם נונע לבתולת ישראל, על כן לקחו א"ת השמלה. וכבר ידוע תיבת א"ת באיזה מקום מורה, ועל כן פירשו השמליה ויראתי בפצותי פי:

וישימו על שכם שניהם לתקן זרועות עולם, לגרם היחוד בין שדי ילין (שיר השירים א יג):

וילכו אחורנית. משום דאמור להסתכל כמו שהתפאר ר' יוסי (שבת ק"ה ע"ב), וכמו שהשיב רבי לאנפנינוס בדידי לא אוסתכלית, בדיך אסתכל (מדרש זשא קהלת פ"ט). ויכמו א"ת, בין והתבונן על פי דברינו הנ"ל ריבוי הא"ת:

(כד) וידע את. ר"ל התערר לתקן ולחבר א"ת, ר"ל לייחד השכינה לחבר האהל להיות אחד. וזה אשר עשה לו בנו הקסן, ור"ל מה שהמשיך בנו הקסן לו לעצמו, שרצה שתהיה השפעה אליו:

(כה) ויאמר ארור כנען. כמו שבחטא אדם הראשון הנחש הגורם קאי בארור, כן כנען היוגק בספרא דנחש הקדמוני, וכן אמרו רז"ל (זהר ח"א ע"ג ע"ב) כולם יתוקנו חוץ מנחש וכנען. וידוע תדע מ"ש רז"ל (פסחים ק"ג ע"ב) שכנען

עצמם, דלא נקרא שום אומה שם או חם או יפת,
רק חבנים נקראים בשם אומה בפני עצמם:

בנים אחר המבול. ר"ל דלא קחשיב שם אומה בפני
עצמו, רק אותן שנולדו אחר המבול, מה
שאינן כן נח שם חם יפת:

(ב) בני יפת נומר זומנג זומדי זיון זתבל זמשך
זתירם. הרי שבעה אומות, שכל אחת
נתייחסה בשם לאומה בפני עצמה:

(ג) ובני נומר זאשכנו זיריפת זותרנמה. ודאי הוה
לנומר עוד בנים, והתייחסו אחר נומר
להיקרא בשם אומה נומר. רק אלו הג' היו חשובים
ונתייחסו לאומות בפני עצמם, הרי עוד ג' אומות,
ועם הו' דלעיל הרי עשרה:

(ד) ובני יון זאלישה זותרשיש זכתים זודדנים.
שאר בני יון התייחסו בתר יון, ואלו הדי
בפני עצמם, הרי סך הכל י"ד אומות:

(ה) זמאלה נפרדו איי הגנים. ר"ל אותן שקראו כאן
בשם, היו כל אחד לאומה בפני עצמו,
ולשון בפני עצמו, וארץ בפני עצמו, והגם שהיה
עוד לכל אחד בנים רבים, לא נתפרשו בשם כי לא
נתהוו לאומה ולשון בפני עצמם:

למשפחותם בנייהם. ר"ל הגם שלכל אחד היו
בנים רבים, נקראו בשם משפחות
כל אחד בניו שלו, משפחת פלוני באומה פלונית,
אבל אומות הם רק אותן הנזכרים, נמצא י"ד
אומות בני יפת:

(ו) ובני חם זכוש זמצרים זופוט זוכנען. הרי ד':

(ז) ובני כוש זמבא זוחולה זוסכתא זורעמה
זוסכתכא. הרי ה'. ובני רעמה זב"א
זודדן. הרי ב'. ושאר בני רעמה נקראו אחר רעמה,
הרי סך הכל בפסוק זה ז' אומות, ועם הנ"ל הרי
י"א אומות:

(ח) זכוש ילד את נמרוד. הרי י"ב. ואי' לרבות
בא שנתרבתה האומה הזאת ביתר
שאת מכל האומות:

כנען עבד למו. כי יצטרכו העבדים מבני ישראל
לקבור את הרוגי נוג, כי בודאי לא יעשו דבר זה
חשובי ישראל, רק יצוו לעבדיהם מבני חם וכנען.
עוד ירמוז כפשוטו וישכון באהלי שם, שיזכה כורש
לבנות בית שני, ויצויר צורת שושן הכירה שם
(מנחת ציה ע"א). וזהו וישכון באהלי שם:

(כח) ויהי נ"ח אחיד המבול, ס"ת בנימפריא
אברהם. רמז שהיה אברהם בן נ"ח
כשמת נח:

(כט) ויהי כ"ל ימ"י נ"ח, ס"ת בנימפריא נת. רמז
שזה היה עיקר החיות שלו, אותן הנ"ח
שנה שהתראה פנים עם אברהם ונתקיים העולם
בעבורו. והנה אמרו רז"ל (כ"ב ט"ז ע"ב) מרגליות
טובה היתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, וכל
חולה שהיה רואה אותה מיד מתרפא. והנה אפשר
לומר כיון שראה נח הצדיק את אברהם, נתרפא
מצער התבה וממה שעשה לו הארי בתבה שעשאו
בעל מום, שעל כן הקריב שם בנו תחתיו (כ"ד פ"ל
ו'), וכן מה שקיבלו רז"ל (מנחת צ"א) שעשה לו
חם. על כן גרמו ס"ת ויהי כ"ל ימ"י, שם הקדוש
י"י, שהוא מסוגל לרפא חולים. וס"ת כ"ל ימ"י
נ"ח, הוא אותיות ח"י, שהוא המסוגל לרפואת
החולי, והוא ישלח רפואה שלימה לכל חולי עמו
בית ישראל:

י (א) ואלה תולדות בני נ"ח שם וכו'. לכאורה כיון
שהזכיר כאן שם חם ויפת, הוה ליה
למימר ואלה תולדת נח. אך הוא כי הנה קיימו
קיבלו רז"ל ששבעים אומות הם שנתפלגו מדור
הפלגה, והנה ילאה אדם למצוא חשבון חשבעים
האיך הוא בכאן. אך הוא כל מה שמנאה התורה
האב והבן, והבן הבן, ולפעמים רק האב, ולפעמים
האב והבן, הוא להורות שלפעמים נעשה אומה
שלימה מהאב, וגם מהבן בפני עצמו, חוץ מה
שנקראת האומה בשם האב, ולפעמים גם מבן הבן
נעשה אומה בפני עצמו, ונקרא בשם בפני עצמו.
על כן כתבה לנו התורה אלה תולדת בני נ"ח,
להורות דלא נחשוב שם חם ויפת לאומות בפני

(יג) ומצרים ילד את לודיים ואת ענמיים ואת להביים ואת נפתוחיים, ואת כסלוחיים וכר פלשתיים ואת כפתוריים. הרי ח' אומות, ועם הנזל הרי ד', האתן לרבות כנזל, שנתרבו אותן האומות ברכו יתירא:

(טו) וכנען ילד את צידון בכורו. איני יודע מה משמיענו בכאן שהיה צידון בכור כנען. אפשר לפי מ"ש לעיל שהגם שהבן היה מתייחס לאומה בפני עצמו, אף על פי כן שאר הבנים נתייחסו אחר האב, ואפשר היה מנהגם כך להתייחס הבכור אחר האב, ואחר כך כשהיו הבנים אחרים חשובים נתייחסו בפני עצמם ונקראו בשם אומה, וככאן נתייחס הבכור לאומה בפני עצמו, על כן שינה בכאן ומשמיענו זה שהיה זה משונה משאר אומות:

(טז) צידון בכורו ואת ח'ית, ואת היבוסים ואת האמריים ואת הגרששים, ואת החריים ואת הערקים ואת הסיני, ואת הארודיים ואת הצמריים ואת החמתיים, הרי י"א אומות, סך הכל ל"א אומות, עם י"ד בני יפת, הרי מ"ה אומות:

ואחר נפצו משפחות הכנעני. ר"ל כל שאר הבנים ובני בנים לכנעני יחשבו, ונקראו כולם על שם הכנעני כי לא היו חשובים בפני עצמם:

(יז) ויהי גבול הכנעני. הודיעה לנו התורה פרטי גבולות הכנעני יותר משאר האומות, להודיע לנו עד היכן נקח לעצמנו גבול עבדים (בראשית ט טה), כי הוא עבד עבדים ומה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פ"ה ע"ב):

(כ) למשפחותם ללשונותם. אלו הנפרטים היה לכל אחד לשון וארץ בפני עצמו כנזל, מה שאין כן אינך:

(כא) ולשם ילד גם הוא. עיין מ"ש לעיל (בראשית ו ט) אלה תולדות נח נת, ר"ל שנת הוליד את עצמו, ואת שמו שם הנשמה הקדושה. וזה יאמר גם, ר"ל שגם שם הצדיק הלך בעקבת אביו הצדיק, והוליד את עצמו ואת שמו, עיין מ"ש

הוא החל להיות גבור בארץ. לפי פשוטו י"ל התחיל ועשה את עצמו חולין, להיות גבור בארץ להתגבר בארציות להתנהג בשמות הפומאה וכיוצא, בכדי להגביר הקליפות וחבילי טהירין בארץ ולהגביר מדת הדין:

(ט) הוא היה גבור ציד. ר"ל שהיה מתכוין לצוד ציד הקליפות, כמו שאדם הולך לצוד ציד חיות להביאם מיערות ומדבריות אל אשר יחפוץ, כן הוא היה צד ציד, להביא הקליפות מנוקבא דתהומא רבה ולהשכינם בארץ, וזה היה סילון ממאיר לכל העולם, כי על ידי זה נסתלק פני ד' אשר היה בארץ, והיה מתאוה הש"י להיות לו דירה בתחתונים (כ"ד פ"ג ט), ועל ידי זה נסתלק פני ד' מהארץ, והיה מכוין להסיר ההשגחה להיות העולם בהפקר ח"ו. וזה אמרו גבור ציד לפני ד', זה מה שני"ל הקמון לפי פשוטו על כן יאמר, על כל מי שגורם ח"ו סילוק השכינה, יאמר עליו הרי זה כנמרוד גבור ציד כו':

(י) ותהי יראשית ממלכתו, ר"ת דו"ם. שנמרד היה ראשית המרידה והמלוכה החייבת. ומלכות האחרון של האומות וסוף המרידה, הוא רומי חייבתא, ואחר כך יבער ד' הגלולים מן הארץ: "בארץ שנער. מקום מוכן לזה, כמו שמבואר בזוהר הק' (ח"א ע"ד ע"ב):

(יא) מן הארץ היא יצא אשור. כמו שאמרו רז"ל (כ"ד פ"ג ד') שלא רצה להיות בעצת דור הפלגה, ולהורות בא מהיכן זכה למלוכה על כל העולם באחרית הימים:

ויבן את נינוה וכו'. האתיין לרבות העירות הקטנים הסמוכים לכל עיר ועיר:

(יב) ב"ן נינוה וב"ן כלח. ב"ן וב"ן, אפשר רסן היה מפריד בין נינוה נופא, וכלח נופא שהיה עומד מכנגדם, והתחיל מכנגד אמצע נינוה עד אמצע כלח, ועיין בבראשית מ"ש בין המים ובין המים, ותבין:

לעיל ותבין, וכעין זה כתב הק' באור החיים. ויוצדק ביותר הדבר על פי מה שקיבלו רז"ל ששם הצדיק אכל מעץ החיים וחי לעולם ולא מעם מיתה, וזה נחשב כאלו הוליד את עצמו. ולזה תמצא ילד גים הרא, מית אד"ם. ר"ל אדם גרם המיתה, והוא גרם החיים:

אבי כל בני עביר. נתייחס בזה להיות עביר החזיק בית המדרש וישיבה והיה נביא (ביד פליז ד), על כן נתייחס אחריו כי לא זו עבר מכית מדרשו של שם, עד שהלך בעקביו וירש מדרגתו:

בני שם יעילם יואשור יוארפכשד, ילוד יוארם. הרי ה' אומות:

(כג) ובני ארם יעין יוחול יונתר יומש, הרי ד'. ועם ה' הרי ט' אומות:

(כד) יוארפכשד ילד את שלח ושלח ילד את עבר. הכוונה שלא נחשוב את "שלח לאומה, כי לא נחשב כאן רק להורות מהיכן נולד עבר, אבל לא נחשב לאומה רק יארפכשד יועבר, ואם כן הוי י אומות עם הניל:

(כה) ולעבר ילד שני בנים. הרי י"ב אומות:

שם האחד פליג. לא אמר שם הראשון, רק האחד המיוחד שיצא ממנו אברהם, ולא יתייחס עם השני:

ויקמן ילד כו ואת חצרמות ואת ירח. נשמע מכאן מחנך פסוקי דמסקינהו עזרא, הנה בפסוק הראשון קחשיב ד' בנים, ובאינך ג' ג', ומהראוי היה ביותר לכתוב ד' באחד משאר הפסוקים, כי הפסוק הא' והאחרון בלא זה הם ארוכים, כי בפסוק הא' אמר ויקמן ילד, וכן באחרון אלה בני יקמן. עיכ נשמע מכאן אל תעמוד בדבר רע (קהלת ח ג), על כן לא רצה לפסוק בחצרמות, שהוא על שם מקומו שכל יום מחכים למיתה, על כן שנה עוד אחד. וניל שזה כונת רשיי זיל שפירש על שם מקומו, ואין זה מן הצורך לפשט המקרא, אך הוא לדעתי שבא לבאר למה לא טיים הפסוק בזה השם, ניל:

(כו.כז) אלמווד ישלף יחצרמות ירח, יהדורם יאוזל ידקלה, יעבל יאבימאל ישבא, יאופיר יחווילה יובב, הרי כ"ה אומות, ועם מיה הניל הרי ע' אומות:

(ל) ויהי מושבים ממישא. אפשר אשמועינן כי ירושת עולם היא להם, ולא נתגרשו מארצם כמו בני כנען, וכוה ידוקדק ימושבם, מה שאין כן בכנען לא נאמר רק נבול הכנעני:

(לא) אלה בני שם למשפחותם ללשונתם וכו'. כמ"ש לעיל שכל אלה נתפרדו ללשונות מיוחדים:

(לב) אלה משפחות בני נח. שוב חזר לומר הגם דהוא מיותר לכאורה, אך הוא להורת דמכאן ולהלאה לא נקראו בני אד"ם, רק בני נח כמו שאמרו בזהר הק' (ח"א סי' ע"ב), להיות שניצולו בזכות נח, רק כיון שחזרו וחטאו בדור הפלגה, נקראו שוב על שם אדם להיות שגם אדם חטא. ויש שם (בראשית יא ה) לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם:

בארץ אחר המכול. להורות בא להיות שנשבע הקביה אחר המכול שלא ישחית עוד את הארץ (טסה י"א ע"א), על כן לא השחיתם הגם שחטאו לפניו ית', רק נפרדו איש מעל אחיו ופלג לשונם:

יא (א) ויהי כ"ל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. להבין הכפל לשון שפה אחת ודברים אחדים. על פי פשוטו י"ל שפה אחת לשון אחד, ועדיין אין אנו יודעין איזה לשון מלשונות, על זה אמר ודברים אחדים, שהלשון היה דברים אחדים, מאותו הלשון שהיה מיחידו של עולם שכרא בו העולם והוא לשוננו הקדוש: או יאמר. דהנה גם בלשון אחד של אומה אחת ישנו דברים משונים בין אנשי מחו אחד לשני, וראיה מלשוננו הקדוש כמה וכמה שינויים במבטא בין אנשי ספרד לאשכנז, וראיה מאנשי אפרים אצל שיבולת וסיבולת (שופטים יב ה). על כן אמר

צריכין הכנה. והנה מקובל בידינו כי לכל פעולה קדושה ממעשה הנשמיות, כגון פעולת המצות וכניית בתי כנסיות ומדרשות, להזכיר על פעולה ופעולה שעושה בשביל המצוה פלונית שציונו הבורא ית"ש, ועל ידי כך תשרה הקדושה הרוחניות על הפעולה ואפילו על אבני הבנין המוגשמים. והם רצו לעשות הענין בהיפך בסמ"א, להזכיר על כל דבר כוונתם, בכדי שתשרה הסומאה על כל אבן בפני עצמו ועל ידי זה חשבו להצליח, וכמדומה שבשביל זה לא לקחו אבנים לבנין, רק רצו לעשות בעצמם אבנים מחדש דהיינו הלבנים, בכדי שהאבנים בפני עצמם יקבלו סומאה תיכף, ועל ידי כך חשבו להצליח בבנין אחר כך, ובוה ידוקדק ותהי להם הלבנה לאבן וכו', והבן. ומה יש לנו ללמוד קל וחומר במעשה התורה ועבודה, והמ"י. והנה כאשר עשו הכנה ברוח פיהם אל עשיית הלבנים, שוב בפעולת הבנייה שהוא פרט אחר ופעולה, חזרו לדבר כמו פיהם ענין כוונתם. ולזה יאמר שוב בפסוק ד' ויאמר ה' ביה הכנה אחרת: נבנה לנו עיר. ידוע עיר כינוי למלכות שמים הכלולה מפ"ר דינים בנימטריא עיר, והיא עיר קמנה וגדולה כנודע: ומגדל. ידוע יסוד דועיר אנפין נקרא מגדל, ורצו הם לעשות ולהגביר עיר ומגדל שבקליפה אשר הוא זה לעומת זה: וראשו בשמ"י. לפי מ"ש כוונת המגדל, תבין שראש המגדל הוא בשמים, והם רצו להגביר כל זה בקליפה, ונעשה לנו שם היינו שמות הסומאה, פן נפוץ על פני "כל "הארץ, ר"ל על ידי היחוד "כל עם "הארץ נפוץ על ידי חפאתינו, על כן צריכין אנחנו לעשות מלאכתנו בוריות בכדי שתהיה הקליפה בעזרנו, והשיי הפר עצתם:

את העיר ואת המגדל. כוונת האתי"ן. שכל עשייתם היתה על ידי אותיות של לשון הקודש, על כן חשבו להצליח:

אשר בנו "בני "האדם. עיין בזוהר הק' (ח"א סי' ע"ב) שתלו הקלקלה באדם, להיות שגם הוא קלקל וקיצץ בנפישות, על כן קראם על שמו. וי"ל

בכאן שהיה שפה אחת היינו לשון אחד, וגם היה דברים אחדים שלא היה שום שינוי במבטא, ולזה הצליחו כי גם השינוי במבטא גורם פירוד לבבות, מה שאין כן כשכולם מדברים בענין אחד גורם אהבה: ועל דרך האמת ירמוז "כל "הארץ. ר"ל שהוא היחוד כ"ל (מדת יסוד צדיק), עם הארץ (מדת "מלכות "שמים), והם רצו להפריד היחוד על ידי התגברות החיצונים ח"ו, שפ"ה בנימטריא שכינה, שהיה שכינה בתחתונים, והם רצו לסלק השראת השכינה מהתחתונים ולהגביר החיצונים:

(כ) **בנסעם** מקדם. ג' ראשונות נקראים ימי קדם. ור"ל שהפלינו חכמה בינה דעת שלהם מקדמונו של עולם, וחשבו בחכמה בינה דעת שלהם בחיצוניות הס"א. עוד מקד"ם, קדם נקרא מדת התפארת סוד זעיר אנפין, להיות שנחתם בו ששה צירופי יה"ו, ועם ה"יח אותיות בנימטריא קדם, עיין בספר מאורי אור, והם רצו לבטל היחוד של זעיר ונקב:

וימצאו בקעה. אותיות העק"ב, היינו סוף המדרגות היינו הקליפות והחיצונים רצו להגבירם בארץ שנער, הוא המקום העמוק שננערו לשם כל מתי מכול (כ"ד פל"ז ד'), והם גם כן רצו להתדבק בתחתיות הקליפות שבנוקבא דתהומא רבה מקום העמוק:

וישבו שם. הכל עשו זה לעומת זה, כבר ידוע (עיין זוהר ח"ג צ"ו ע"ב) כל מילי דנוקבא בשייבה, בסוד עלה בית אל ושב שם (בראשית לה א), ובסוד באשה קראה מושב (פסחים ג' ע"א), והם רצו להגביר הנק' של קליפה. וזה אמרו "וישבו שם, והבן ענין תפלה של יד בשייבה, ותפלה הוא מלשון דביקות, והם רצו להתדבק במקום אחר זה לעומת זה, והשיי הפר עצתם:

ויאמרו איש אל רעהו. אמירה בלשון רכה באחיה ורעות כאשר ידבר איש אל רעהו, וכוונתם היא הכל שיצליחו על ידי האחדות:

הבה. הכינו עצמכם לדבר, כי לכל מילין דחכמתא צריך הכנה, ואפילו מנחשים וקוסמים

עד על פי מה שאמרו רז"ל (יבמות ס"א ע"א) אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרוין אדם, והקשו בתוס' (שם ד"ה ואין) הרי למדו מתיבת האד"ם, מלמד שהגנים נודרין נדרים ונדבות כישראל. ותירצו דאד"ם קאי על ישראל, מה שאין כן האדם קאי אאומות. ופירשו בזה המקובלים כי אד"ם בנימטריא מ"ה השם הויה במילוי אלפי"ן, מה שאין כן האד"ם בנימטריא פמ"א. והנה אלו רצו להגביר כח הסומאה ונפמאו, ולזה יאמר אשר בנו בני האד"ם:

(ו) ויאמר הויה. נ"ל האמירה היתה לשבעים שרים, ה"ן עם אחד, בלשון יוני קורין לאחת ה"ן, ור"ל כאחת הן העם אחד באחדות, ולפיכך הם בוטחים שיצליחו.

(ז) הבה. בלשון שחטאו בו בלשון נידונו מדה כנגד מדה. נרדה בלשון רבים, כי כביכול ירד עם הע שרים.

(ח) ויפץ. ג' במסרה, ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש (שמות ה יב). ידוע שמקובלים שהמצרים היו מגולגלים נשמות מדור הפלגה, וניתקנו במצרים על ידי יסורים שהוצרכו להפיץ בכל ארץ מצרים לקושש קש. ועוד גבי שאול במלחמות פלשתים ויפץ העם מעליו (שמואל א' יג ח), נתקנו גם כן על ידי היסורים שהיה להם מפלשתים:

ויחדלו לבנות העיר. כשתבין משל ענין העיר והמגדל, אזי תבין כשחדלו לבנות העיר, אזי המגדל ממילא בטל, על כן לא הוצרך לומר "העיר והמגדל, נ"ל:

(ט) על יפני כל הארץ. בעל כרחם הכניסם תחת רשות מלכות כל עולמים, הגם שמסרם תחת השרים, עם כל זה כולם ברשותו ובהשגחתו:

(י) אלה תולדות ש"ם ש"ם. עיין מ"ש לעיל בפסוק (בראשית ו ט) אלה תולדות נ"ח נ"ח, ומשם תבין גם כאן:

(יא) בתולדות שם לא נאמר מיתה כמו בדורות שקודם המבול. כי הנה שם בעצמו קבלה מקדמונים שאכל מעץ החיים וחי לעולם, שנכנס חי לגן עדן ותולדותיו גם כן, להיות שממנו יצא הופר מנזע ישי, היינו מלך המשיח שיבולע המות לנצח בימיו, על כן לא נאמר בהם המיתה, נ"ל:

ריבוי האתי"ן שבכל אחד, אפשר לרבות התאומות שגולדו עמהם, הגם שלא נזכר בדברי רז"ל:

"וארפכשד ושלה. באלו השנים שינה מכולם שלא נאמר בהם ויחי כמו באינך, רק "וארפכשד ושלה בוא"ו הנוסף, לפי מ"ש בש"ם שהוליד את עצמו ואת שמו, אפשר אלו הצדיקים הלכו בעקבותיו, על כן אמר בוא"ו הנוסף, ובעב"ד התחיל לומר ויחי עב"ד, הגם שעבר היה נביא וצדיק גדול, אדרבה היא הנותנת עבר היה צדיק בפני עצמו, ולא הוצרך באפשר להיתלות בצדקת שם, מה שאין כן אינך תלה אותם בשם הצדיק, והשיי יראנו האמת:

(כו) ויולד את אברם את זכר. אי אפשר בכאן לפרש ריבוי האתי"ן שגולדו תאומות יתירות עמהן, דהרי מצינו אחר כך שלקחו נשים אחרות, ועם היות שישל לא לקחו התאומות לנשים, אם כן מה משמיענו התורה שגולדו עמהם התאומות, וגם כפי המקובל לרז"ל במדרשים הנראה שגולד אברהם בפני עצמו. ואפשר לומר על פי מה דאיתא בפליאה, תרח ובניו תיקנו חטא של אדם הראשון, ופירש בו הקדוש המקובל איש אלקים מהר"ש מאוסטרפאליע על פי מה שאמרו (ברכות מ ע"א) עין שאכל אדם הראשון תאניה היתה, תאניה ר"ת "תרח "אברהם "נחור "הרן. והנה הגם שעיקר הכוונות נעלמה מאתנו האיך ומה היה התיקון, עם כל זה יש לפרש כפשוטו, להיות שאדם הראשון על ידי חטאו גרם שנפגמו כל התולדות, ונתהוו התולדות מאז והלאה מסטרא דיצר הרע כנודע, ועל ידי תרח ותולדותיו ניתקן העולם מדור אל דור עד שיתקן הכל

שהשיג איך שהוא חלק מאלקותו ית', על כן נכסף ונשתוקק להימשך אחריו בכל ענייניו, ואילו היה מבואר בתורה הענין הנפלא והנס המפורסם, היינו אומרים שהפלגת אהבה של אברהם היה עבור שהצילו, וגם זה לא מיקרי אהבה שלימה, כי דבר זה נראה כאוהב את עצמו שאוהב את השיי עבור שהציל את נפשו, על כן אינו מבואר בתורה שום סיבה לאהבת אברהם, רק אהבתו היתה אמיתיות בלי שום מעם, רק כדרך החלק את הכל והבן, ויהי רצון שלא יאמר פינע דבר שלא כרצונו. ויש לפרש עוד למה לא נזכר הנס בתורה מפורש, דהנה הפרשת דרכים הביא בשם מהרמ"ט חקירה אחת וזה תוארה, מי התיר לאברהם למסור עצמו לכבשן האש, הלא בן נח אינו מצווה על קידוש השם (פסוקי צ"ד ע"ב), ואסור לו למסור עצמו למיתה ודמו מידו יבוקש, כי הנה הנס שקיים אברהם כל התורה כולה מעצמו (יזמא כ"ח ע"ב), זה דוקא לחומרא, אבל מי התיר לו לקולא למסור נפשו וחיותו עבור קדושת שמו. ותירץ מהרמ"ט דמשום הכי אמרו רז"ל במדרש (כ"ד פס"ג ב') דבזכות יעקב ניצל אברהם, כי בזכותו לא היה כדאי להינצל דשלא כדין עשה, עד כאן דבריו. ועיין שם בפרשת דרכים דרוש רחב. והנה דברי מהרמ"ט אלו הם בדרך דרוש הפשט, אבל המשכיל ישתומם על המראה לומר בזכות יעקב ניצל אברהם, ואברהם יהיה לו חיו חטא בזה, והשיי ויתעלה קראו אברהם אוהבי (ישעיה מא ט), וחשב הנסיון הזה מכלל הי נסיונות. על כן אהובי ידידי קחו אמרי כי נעמו ויאירו עיניכם, התורה השלימה הזאת המצויה בידינו הוא דבר השוה לכל נפש ונפש מישראל, שהמצות שמבוארין בקום ועשה מחויב האדם לעשות, ומה שמבואר בה שלא לעשות יזחר האדם מעשות. אך אמרו רז"ל (מיד כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה ממצוה וכו', ויעל אשת חבר הקני תוכיה, והדבר הזה אי אפשר שיתבאר בתורה, כי הוא לפי המקום והזמן וכפי אהבת הנפש לרצון השיי, אשר בעבור אהבתו את השיי תסכים הנפש כמעט שתתד כניהנם, ויהיה איך שיהיה תמסור עצמה כמעט לדראון עלם, אך יתקדש שמו הגדול, פוק

במהרה בימינו. והנה אברהם הוא עיקר התיקון, וגם מנחור נולדו הניצוצות הקדושים אמותינו הקדושות רבקה רחל לאה, ומהרן נולדה שרה וגם מלכ"ה, שממנה נולדה רבקה רחל לאה, וגם מהרן נולד המלך המשיח הבא מלום, הנה תראה כי תרח על ידי תולדותיו תיקן הכל. זה ירמוז ויולד "את אברהם כו", ר"ל שהוליד התיקון עם אברהם נחור הרן:

(כו) ואלה תולדות תר"ח תר"ח. על פי מ"ש לעיל י"ל גם כן בתרח כן שעשה תשובה בסוף ימיו:

הרן הוליד את לום, הוליד ניצוץ הקי על ידי לום, שממנו יצא חומר מגזע ישי:

(כח) וימת הרן על פני תרח אביו. כמדומה שעד תרח לא מת שום בן בחיי אביו, ומשמיענו התורה שעשה זה השיי בכדי שנבין מעלת אבינו הקי אברהם, על פי המקובל לרז"ל (זהו ח"א ע"ז ע"ב) שהיו אומות העולם אומרים שניצול אברהם מכבשן האש בזכות הרן שעבד עבודה זרה הרבה, או שאמרו שעל ידי החרשין וקוסמין שלו לחש על האש, ועשה זה השיי להראות לבאי עולם שהוא הצילו, כי הרי הרן לא הציל את עצמו ואיך יציל לזולתו:

באור כשדים. על פי המקובל (כ"ד פל"ח י"ג) שנסלך אברהם לכבשן האש, הפירוש אור כשדים הוא על שם החפירה שבו הכבשן עם האש נקרא ארר:

הנה מה שלא נמצא מפורש בתורה הקי הנס של אברהם אבינו ע"ה, רק ברמז אני די אשר הוצאתיך מאור כשדים (בראשית טו ז). י"ל להורות מעלת אבינו אברהם שהאהבה שאהב את השיי ועשה רצונו בכל ענייניו כמבואר לפנינו אחר כך בתורתנו, לא היה עבור שהצילו מכבשן האש והציל את נפשו, רק בנין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין והוא עצם החיות, ומדרך החלק להשתוקק אל הכל. והנה להיות

שרי למלכה, ואחר כך אומר אבי מלכה ואחר כך אבי יסכה. על כן אחשבה שהתורה משמיענו שהעיקר היה אברהם בנשואין. והגיל עוד שמלכה היתה הבכירה ושרי הצעירה, והנה היה מהראוי שאברהם ישא את מלכה, אך אברהם אבינו ראה ברוח קדשו שרק לו לבדו יאתה שרה הצדיקת, וגם במלכה היו כלולים ניצוצות הקדושות חמדת ישראל, הלא הנה רבקה רחל לאה, וראה שזה יאות לנחור שהוא מוכן לזה על ידי מפלאות תמים דעים שרק לו לבדו נתכנו עלילות. וזה יאמר ויקח אברם ונחור בלשון יחיד, שעיקר הלקיחה היה אברהם שהוא השיא עצה לנחור גם כן, ולקח לעצמו הצעירה ונתן לנחור הבכירה, ולמה כך, לזה אמר להם נשים, ר"ל כפי השייך לכל אחד, כי שרי מיוחדת לאברהם מששת ימי בראשית ומלכה לנחור. וזה יאמר בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה, הקדים אבי מלכה להורות שהיא הבכירה, שהיה הרן קודם אביה של מלכה, ואף על פי כן לא לקחה אברהם רק נתנה בעצתו הנכונה לנחור, וממנה יבוא גם כן חמדת ישראל על ידי נחור. ולזה שינה את שם שרה לקראותה יסכה, להיות שהיתה סוכה ברוח הקודש (פגילה י"ד ע"א), על כן נפלה לחלקו של אברהם ולגורלו, נ"ל:

(ל) ותהי שרי עקרה. לפי משפט הלשון היה לו לומר ושרי היתה עקרה. אך נ"ל לפרש ותהי שרי. ר"ל להיות שהיה שמה עדיין שרי ביד אות הדכורא, על כן היתה עקרה עד שניתן לה ה' אות הנקבא:

אין לה ولد. הנה זה מיותר לכאורה. והנה ידוע מה שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ב ב) שבא לומר שאפילו עיקר מטרון לא היה לה. והגיל עוד שבא לומר מה שכתבו המקובלים שהצדיקים בזיווגם הקדוש מולידים בכל פעם נשמות, הגם שאינו יוצא לפועל מאותו זיווג שתתלבש הנשמה בעולם הזה, אף על פי כן גורמים יתודים למעלה להוליד נשמות, ובאופן זה היו זיווגי אברהם ושרה כל ימי היותם עקרים. וזה יאמר אין ילה ילד, שלא היה

נא חזי ויהי דוד בא עד הראש וכו' (שמאל ב' טו לב), שאמרו רז"ל (פגה"ק ק"ז ע"א) שביקש לעבוד עבודה זרה כדי שלא יתרעם העולם על השיי. והנה השיי ויתעלה הבוחן לבות וכליות, והוא מחדש בכל יום מעשה בראשית, הגם שהדבר הזה שלא כתורה ואין לו מקום מנוח בנבחי מרומים, השיי ויתעלה מחדש מעניינים כאלו מעשה בראשית, ומתקדש שמו הגדול בזה ביתר שאת, בין והתבונן ידיד הנעים אמרי אלה, וכבר שמענו מאוהבי השיי בדורנו אשר אמרו אלו היינו יודעים במוב ששכר המצות הם ניהגם, ושכר העבירות הוא גן עדן, אף על פי כן יותר יונעם לנפשנו לקיים המצות הציונו הבורא ית'. והנה כאשר זכינו לזה, יראה לנו כי כמקרה הזה קרה לאבינו אברהם, הגם שידע במוב שהוא עושה עבירה בזה שמוסר עצמו ועונש העבירה הוא ניהגם, אף על פי כן כדי שיתקדש שמו הגדול, מסר חיותו בעולם הזה ובעולם הבא עבור קדושת שמו ועשה עבירה לשמה, והנה היות הדבר הזה שלא כתורה כי הוא עבירה, אי אפשר שיתפרש בתורה כי היא רק עבירה לשמה דרך אמת לעבודתו יתברך, ואי אפשר להתפרש ולדמות מלתא למלתא, רק הוא דרך אמת נקודה הפנימית שבלב, וכבר ידעת כי מדית האמת הוא יעקב בתן אמת ליעקב (פ"ה ז ט), זהו שרמוזו רז"ל בזכות יעקב ניצול אברהם. ומעתה התבוננו נא ידידי וריעי ויונעם לחכם, והשיי יאיר עיניכם לעבודתו:

(כ) ויקח אברם ונחור להם נשים וכו' בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה. הנה בפסוק זה יש דקדוקים רבים. א', הוה ליה למימר ויקחו לשון רבים. ב', תיבת להם מיותר. ג', היה לו לומר שם אשת וכו', ושם וכו' בגות הרן. והנה לקושיא הזאת י"ל שלא רצה לייחס שרה אחר הרן שנשרף ולא זכה לגם, על כן העלימה התורה היחוס בעיקר שמה, רק שוב שינה שמה משרי ליסכה, רק אף על פי כן הוה ליה למימר מלכה בת הרן אבי יסכה, למה חזר לומר שוב אבי מלכה כיון דמינה קא סליק. ד', הגני אוסיף להפליא, דהנה תחלה הקדים

על כן הוא בדמות צורות תיו כזה, הן רק שהיא ברגלה לפנים, אבל משפט התיו גהג, וחצי פהירו התחתונה היא בדמות ח', והצירוף האחרון מהאורות שבמהירו עילאה היא בדמות ר', מצירוף כל הנ"ל נתהווה צירוף תר"ח, ואחר כך מזה האור הריש שבמהירו נתהווה בדמיון ה, והתחיל (לזרוע) [לזרוח] האור במקצוע העליון שבתיו, ונפסק צורות התיו לשנים אשר היתה צורתה כזה, הן ועתה שנפסקה צורתה לשנים על ידי הזריחה שהתחיל להאיר ולהתנוצץ האורות שיהיו אחר התיקון שנקראים אברם עייש תהיה אחר כך צורתה רייש ועם הח' הנ"ל, הרי צירוף חר"ש עם נו"ן הפוכה. וזה ענין וימת תרח, שבחינת תר"ח נסתלק בחר"ש כשהתחיל ענין צירוף חר"ש. וזהו נרמז במאמרם עד אברהם חרון אף של מקום, שהתחיל להתנוצץ אור מעולם התיקון, והאלילים כליל יחלוף לתקן עולם במלכות וימלא כבוד ד' את כל הארץ וידעתי ידידי ידעתי כי צריך לזה שימוש חכמים, ולא יוכנו הדברים הנ"ל עד שתשקוד הרבה על דלתי החכמה, ובפרט צריך שקידה בענין זה בספר הנ"ל, כי מימיו אנו שותין בענין הנ"ל, אף על פי כן ציינתי לי למזכרת בתורה הק', והשם הטוב יכפר בעדינו ברוך ה' לעולם אמן ואמן, ובוזה נשלם פרשת נח, ברוך הנותן ליעף כח:

פרשת לך

יב (א) ויאמר. אמירה בלשון רכה ובחשאי, כי מירון היה לנבואה עדיין:

ו**יאמר** ה' אל אברם. יש לרמז בתורה הק' שנרמז בה שיעור הימים אשר היתה אמירת השיי בעולם דהיינו התגלות הנבואה, עד שנרמז העונות שנפתם כל חזון. והנה הק' הרוקח ז"ל קחשיב משנולד יצחק עד סוף מלאכיו, אלף תיה שנים. והנה כתוב אצלינו בפסוק (תהלים קיט ד) אתה צוית פקודיך וכו', כמנין אליף תיה (בהחזרת האלף לאלף). והנה אברהם לא קחשיב להיות בו עדיין זוהמת ישמעאל, לא היה מראה הנבואה בשלימות, והגם שביצחק היה גם כן זוהמת עשו, עם כל

לה ולד בעצם מלובש בגוף, אבל בנבחי מרומים נתהווה מזיווגם ולדות מזהירים כזה הרקיע:

(לא) ויקח תרח וכו'. הנראה על פי מ"ש בזהר הק' (ח"א ע"ה ע"א) כי אברהם אבינו הבין בחכמה מעלת כל שר מכל אקלים, וכששקל בשכלו האקלים של ארץ ישראל לא היה יכול להשיג, אזי הבין ששם יש כח עליון על כל וכל השרים תחת ממשלתו, אזי היה חפץ לנסוע לשם בכדי להשיג אמיתות הענין במקומו, אך לא היה יכול ליסע משום כבוד אביו שלא היה באפשר להניחו. על כן נ"ל כי מקודם עשה השיי עמו גם נסתר, שנתעורר אביו בעצמו ליסע לארץ כנען בלי טעם, כי השיי פעל כל זה כי הבא לטהר מסייעין לו (וימא ל"ה ע"ב), עד שבא לחרן ונשאר שם אביו ואברהם עמד בתשוקתו, אז נתראה אליו השיי ופטרו מכבוד אב וצוהו ליסע:

א"ת אבר"ם. אפשר א"ת לרבות הגרים שגייר. וכל נפשות ביתו ואת לופ, אפשר לרבות אשתו ובניו. וא"ת שרי, אפשר לרבות הגיורת שהיא גיירה נשים:

מה שהקדים לופ לשרה. להיות שהלקיחה היתה מתרח, ואצל תרח שלא ידע עדיין חשיבות שרה, הקדים לה לופ שהוא זכר וגם היא היתה עקרה. על כן בא הכתוב ומייחסה אשת אברם בנו, להורות שלא טוב עשה תרח שהקדים לה לופ:

ויצאו את"ם. אתו מיבעיא ליה. אפשר לומר ויצאו אתם מאור כשדים, שהלכו עמהם הרבה אנשים מאור כשדים לנדל חשיבות אברהם:

(לב) וימת תרח בחרן. נו"ן הפוכה. ואמרו רז"ל עד אברם חרון אף של מקום. לא אמנע פרי עמי מלציין ברמז הסוד כמום בכאן, אשר האריך בזה הרב הק' בספר שערי גן עדן שמדבר בזה בסדר מעשה בראשית מענין פהירו עילאה שנחלקה לשנים, וחצי פהירו עליונה ששם מקום הצירוף מכל העלמות, ובתחתיתה במקצוע המקור של הנשמות של ישראל שיצאו לפתע אחר כך,

אברם, אברם נקרא השכל מוח החמה איב רים, שהחכמה נקרא איב, והוא רים ששוכן ברום הגוף במוח, והמשכיל יבין עד היכן הדברים מגיעין, (כי יציבא מילתא בסוד חכמי האמת שהחכמה נקרא איב "לאבהן), ולרמז הזה אברים רית רבות מחשבות בלב איש, אוי השיי ביה אומר להשכל שבאדם הנשפע מחכמה עליונה לך לך מארצך, היינו ארצותך שאתה דבוק בהן היינו אהבת המסון והתענוגים, זוממולדתך אהבת התולדה כי אם לרצון הבורא, זומבית איבך אהבת היחוס והכבוד, מכל זה תסיר מחשבתך ולא ישוטפו רעיוןך בזה לרדוף אחרי סיבות מועילות לזה, כי לא תוסיף ולא תגרע בעבודתך שום דבר, רק אל הארץ אשר אראך, ריל איזה סיבה בארציות אומין לך, בזה תעמוק על פי התורה אך הורתך, והבן כי קצרת:

לך לך. יש לפרש כפשוטו לך אליך, דהיינו למחשבתך, כמיש בזהר הק' (ח"א ע"ה ע"א) שהיה אברהם שוקל בדעתו על פי שכלו והשגתו כל כח וכח של כל ארץ וארץ, וכשבא בשכלו לשקול בפלס כח של ארץ ישראל, לא היה יכול להשיג שהוא כח על כל הכחות וסיבת כל הסיבות, אוי היה משתוקק להאור הנכסף הזה, והיה דבוק במחשבתו בהאור הנערב הלו, אימתי אזכה להתודע ולהגלות לי איזה התגלות. ויש לו השיי לך לך, ריל לעצמך ולמחשבתך, אל הארץ אשר אראך, כי שם תזכה לאיזה התגלות, כענין שנאמר שם (בראשית יב ז) וירא ד' אל אברהם:

או יאמר לך לך. תלך אליך ולעצמך, כי אמרו רד"ל (אבות פ"א מ"ז) עשה לך רב, וצריך לרדוף ולכתת רגליו מעיר לעיר אחר הרב שזוכה ללמוד ממנו, ואברהם אבינו לא היה לו רב, רק שני כליותיו היו נובעות כמין שני רבנים (ביד פ"א א'). ויש השיי אל אברם דייקא, שהוא מיוחד בדבר שלמד מעצמו, לך לך מעצמך אל הארץ אשר אראך, ושם יהיו כליותך נובעות יותר, כי אורא דארץ ישראל מחכים (ביד ע"ה ע"ב):

זה כיון שנימול לח' נתקמנה הזוהמא, והא ראייה שיצא גם מעשו גוף קדוש וכלי מוכשר לנבואה, דהיינו עובדיה שהיה גר אדומי כנ"ל (עין סמ"ד ע"ב). והנה אפשר להחשב שלימות הנבואה גם כן מימות אברהם, מעת שפירשה ממנו זוהמת ישמעאל, דהיינו מעת שנתעברה הגר שהיה אז אברהם בן פ"ה שנים והוכן לו פה לנבואה, וכפי זה יעלה מספר ימי הנבואה אלף ת"ך שנים, אל תירא כי את"ך אני (ישעיה מג ה). והנה נרמז זה בכאן ויזאמר ה' אל אברם, ריל האמירה מהשיי היה בעולם כפי חשבון החיבור אותיות שם "הויה עם (אברהם) [אברם] כזה אברהם ותצטרף בזה י פעמים א', ה' פעמים ב', ו' פעמים ר', ה' פעמים מ', סך הכל יעלה מספר אלף ת"ך, ונרמז זה בהתחלת ראש יחוסנו אחד היה אברהם. ג"ל:

בפסוק הזה יש לרמז רמז מופלג בדרכי המוסר, לכל יהיה אדם להוט אחרי סיבות מסובכות להמציא פרנסתו, רק איזה סיבת שתזדמן לו יבטח בשם ד' וישען באלקיו הממציא לו הסיבה, ולא יאמר כחי ועוצם ידי ורוב השתדלות בסיבות המה היו בעזרי. והנה דבר כזה יקרא עובד עבודה זרה בסהרה (עין ע"ז ח' ע"א), שמישים משען ומשענה לאיזה סיבה מסיבות, ודבר זה גורם לבטל עבודת הבורא ית"ש, כי מחשבתו דבוקה תמיד ומשוטפת בהבלי עולם, ומחשב תמיד בסיבות להמציא פרנסתו ומחייטו וצרכיו, מה שאין כן הנופח בהשיי, תנוח נפשו וינוחו רעיוניו ויסיר מדעתו אהבת העולם ותענוגיו, כי ישער בדעתו שלא יוסיף ולא יגרע במחשבתו ורעיוניו, רק הכל יהיה כפי גזירת הבורא, על כן יסיר דאגת העולם מלבו. וזה מ"ש המלך החכם (משלי יט טא) רבות מחשבות בלב איש, (ריל האדם במכלותו רבות מחשבותיו להשתדל בסיבות להמציא לעצמו אהבת העולם, דהיינו עושר וכבוד ולריק יגעו, כי לא יוסיפו ולא יגרעו בעבודתם דבר, רק) ועצת ד' היא תקום, על ידי איזה סיבה שיומין לו הבורא גדולה או קטנה. וזה נרמז בכאן התורה הק' ויזאמר ה' יאל

רחמיו מייצג להנשמה, שבתחילה תלך ותפרש את עצמך מעכירת שהקנה הוא לעצמו וחבל בגופו על התעסקו במותרות תענוגי עולם והבליו, אשר על ידי זה נתגשם גופו מאוד, ומזה העכירות צריך לפרוש מקודם, כי לו משפט הבכורה בפרישות, כי הנה הוא בעצמו היה בעוכריו וזה יאמר "לך לך" מארצך, מארצותיך שאתה בעצמך נתגשמת בארציות, ואחר כך "וממולדתך, היינו לשכר החומריות הנתהווה לו בעת ההולדה בכלתי התכונת אביו ואמו לקיים מצות בוראם רק למלאות תאות הבהמיות, ואחר כך "ומבית אביך, הן מדת משפחתו ובית אביו, והבן. ולזה יאמר אחר כך כשתקיים כל הנל, אזי "אל הארץ, ר"ל תלך לדבק את עצמך בהארץ עליונה "מלכות שמים" תשובה תתאה, ומשם "אשר אראך, אשר היא בחינת בינה המאשרינו "תשובה עילאה, הדביקות הנפלא בחיי החיים:

ויאמר עוד אשרי ר"ת ששים רבוא אותיות. שאראך ששים רבוא אותיות התורה,

ותזכה לרוזן דאורייתא. הנה גם לפי הפשט דמדבר באברהם יצדק לדרך זה, דהנה כל הנשמות היו כלולים באדם הראשון, ועל ידי חטאו נפגמו כולם ושלטו בהם הקליפות, ובכל עת הצדיקים בכל דור ודור מוציאים בלעם מפיהם, דהיינו שלוקחים מרשותם נשמות קדושות על ידי כוונתם המהורה בעת זיווגם. והנה כתב האר"י ז"ל כשישנו תחת הקליפות איזה נשמה גדולת הערך מאוד והן נהגין ממנה ביותר, אזי יראים שלא יבוא איזה צדיק ויקחה מהם בעל כרחיהם, על כן כשרואים הקליפות איזה מקום עכור זונג בלתי מהור, אזי מניחין הנשמה הגדולה היקרה אשר היא חבויה ביניהם ליכנס למקום העכור הלז, כדי שתתעכר ביותר בהלביש אותה בגדים צואים גוף עב ועכור, ועל ידי זה תשאר תחת ידיהם. ומאוד עמקו מחשבות הצור תם, אזי הוא ית' ברוב רחמיו וחסדיו מאיר אחר כך לנשמה ומעוררה באיתערותא דלעילא, ועל ידי כך מתברת גויזין דפרזלא ומדבקת עצמה בהשיי. כל הדברים האלה

או יאמר לך לך תלך אליך. על פי מה שאמרו רז"ל (נדרים ל"ב ע"ב) "התהלך לפני ויהיה תמים (בראשית י"א), שעד עכשיו היה שמך "אברם, מנין רמ"ג איברים שהן ברשותו של אדם וחמשה איברים אינם ברשותו, וחמשה איברים אלו הם ב' עינים ב' אזנים ראש הגויה, (ולרשי ז"ל שיטה אחרת), וכהיום אוסיף לך ה', ויהיו גם ה' איברים ברשותך. ממוצא דבר נדע כי חמשה אברים אינם ברשותו של אדם, והאדם צריך לעשות מה שיש בידו וברשותו, דהיינו לקדש רמ"ג איברין שהם ברשותו, והשיי יעשה אחר כך את שלו וימסור בידו ה' איברים. וז"ש לו השיי לאברהם, וכן נוכל לפרש שאומר זה השיי לכל אחד מנשמת ישראל המכונה בשם "אברם כמו שמבואר בזהר הק' (וה"ה לך מ' ע"ב), לך לך לשמך, דהיינו עשה אתה על כל פנים כאשר תמצא ירך לקדש רמ"ג איברים כמנין שמך "אברם, ואני אעשה אחר כך את שלי לזה אמר אחר כך אל הארץ אשר אראך, ר"ל ה' ארץ, ר"ל ה' ארציות אשר אני אראך שעלי מוטל הדבר, ג"ל:

"מארצך" וממולדתך "ומבית אביך. הקושיא מפורסמת דמקודם יתכן היציאה ממולידיו ומבית אביו, ואחר כך מכל הארץ. ועל פי מה שדרשו בזהר הק' (וזהו חוש לך מ' ע"ב) על הנשמה, יתכן שפיר. והנה ג' סוגי חומריות ועכירות יש לאדם. א', מה שנתהווה על ידי מעשיו ועל ידי התעסקו בתענוגי הבלי העולם במותרות, דהיינו מאכל ומשתה ומשגל אשר לא לדי המה, ויקנה מזה עכירות החומר וזהמא המונע להאיר בו אור ד'. והב', הוא עכירות הזוהמא שנמשך לו בתולדה ממולידיו שהן אביו ואמו, דלא כווננו עשות כהונג וכשורה רק למלאות תאוותם. והג', הוא עביות ועכירות שנקנה לאדם על ידי משפחתו ובית אביו שמנדל ביניהם מקפנות, ויראה בעיניהם מדות הרעות לא ראי זה כראי זה, דהיינו גובה וגאון והתפארות וקמצנות וכעם וכדומה, ולהיות שרואה כל זה מקפנותו, נעשו המדות קנץ בנפשו. והשיי ברוב

וככל החזיון הזה אירע לנשמת אברהם אבינו, עד שהיה מקובל לרז"ל שתררח בעל נדה, והבן. ואמר השי' לנביאו (ישעיה מא ב) בהודעת רוב רחמיו לישראל, מי העיר ממזרח צד"ק, דקאי על אברהם כנודע (ביב ס"ז ע"א). והנה וודאי על ידי זה העכירות קונה עביות וגמות, וצריכה הנשמה לשכור אלו הלבושים. וזה יאמר לאברהם לך מארצך, היינו עצם ארציותך מאדם קדמאה שנברא מהארץ, ואחר כך ממולדתך הם אביך ואמך, ביום הולדת אותך בפועל מטונה ובזמן בלתי פהור, ואחר כך "מבית אביך ממשפחתך וכנ"ל. או ממולדתך קאי על תולדות הזרעת האב בכוונה בלתי נכונה, "ומבית אביך קאי על האם שהיא "בית אבינו, כמו שאמר ר' יוסי מעולם מעולם לא קראתי וכו', אלא לאשתי בתי וכו' (שבת קי"ח ע"ב):

(העתקה מכתב יד) ויאמר ד' אל אברהם וכו'. הנה הספיקות הם בפסוק.

א, אומרו לך לך כנודע ב, אומרו מארצך קודם אמירת וממולדתך, והוא בהיפוך כנודע ג, אל הארץ אשר אראך, ולא הראה לו תיכף. ואחשוב דהנה דרך התורה כך הוא, שמרמות במעשה אשר נעשה סיפור ורמז מושכל לכל כי נצחית הוא. ונאמר כי אברהם ירמו לבעל תשובה העושה תשובה עילאה בחכמה נפלאה, לכל ישומם ולכל יודעו מעשיו רק בינו לבין קונו, ואם נפשך חשקה בתורה, התבונן מ"ש הרב הקדוש בספר תולדות יעקב יוסף, אברהם רמז ליסודות אבא ואימא אב"ר בתוך מ"ם סתומה, ממילא התבונן מי שעושה תשובה עילאה יעשה בחכמתו. והנה זכור תזכור מ"ש הרמב"ם שהשומה המענה את גופו מבלי מעם וזוירה, וחושב שהשי"ת שונא את הגופות וזה אינו תשובה, [הן אמת שחז"ל נתנו קצבה כמה מן הסגופים לכל חמא ועון, זה סגופים לתשובה להתם פשע, אבל זה אינו התחלת התשובה ועיקרה. ועיקרה היא להתבונן בגדולתו ית' ובשפלותו, ויתמרמר לבו בקרבו האיך הכעיס את הבורא כל, ועל כל פרט ופרט יתודה לפני הבורא עלם, ויקבל על עצמו בחרפה גמורה שלא יחזור בהם ולא ישוב

עוד לחכמים, וירגיל את עצמו בעבודת הבורא ויראתו על פניו, ולא יפרוש את עצמו מן העולם מכל וכל, כי השי"ת לא יחפוץ בהמית את גופו, רק כאשר ישקול מעשה התשובה הכל בחכמה, הנה השי"ת ידריכהו במעגלי צדק האיך יקיים כל הכתוב בספרי הצדיקים מנין התעניות והסגופים להתם פשע, והבן השי"ת יהיה בעזרנו. וז"ש ויאמר ד' אל אברהם הבעל תשובה הנ"ל, לך לך, ר"ל הליכתך תהיה אצלך, ולא תרחוק את עצמך מכל וכל מעניני גופך הצריכים בהכרח במבע הבריאה, רק שתלך מארצך, ר"ל ארציות אכילה ושתיה שלך שהיה עד עתה נקרא ארצך שעסקת בהם לצרכך למלאות תאוותך, וממולדתך היינו גם כן שאינך צריך להפריש את עצמך מלהוליד בדומה, כי בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ירך (קהלת יא ו, ע"ן יבמות ס"ב ע"ב), רק וממולדתך שלא יהיה נקרא מולדת שלך לצרכך ולתאוותך. ומבית אביך, וכן אינך צריך להשתומם ולישב בדרך במערות וצורים, רק שלא תשב בית אביך, שלא תחשוב כמקום שהוא שלך הבתי בורניות ולך יאתה כבוד, אבל תוכל להשתמש מכל הנ"ל אל הארץ אשר אראך, תוכל להשתמש עם כל הארציות הנ"ל באופן הנאות לעבודתו ית' והוא ינחך במעגלי צדק. השי"ת יורנו דרך האמת לשוב אליו באהבה:

וירמז עוד ויאמר ד' אל אברהם. הנה השי"ת נתן חכמ"ה ובינה באדם, היינו שעל ידי שכל שנופל במחשבתו, מתבונן בו עוד מושכלות וממציא שכל מהמושכל כבר, ועל ידי החכמה ובינה שבאדם הוא מתבונן בכל החכמות שבעולם כגון חכמת הטבע ושאר החכמות. והנה כל החכמות שבעולם [זולת חכמת התורה] הם בחקירת הטבע, אבל המשכיל בחכמת התורה בחכמה ובינה שלו, הנה הוא למעלה מן הטבע, על כן ישראל עם קרובו הוא למעלה מן הטבע, להיותם בני תורה שכולם שמעו במיני אנכי וכו' (שמות כ ב), על כן נאמר (שם כג כה) ועבדתם את י' אלקיכם וכו' והסירותי מחלה מקרבך, מבלי בקשת רפואת טבע. וכן בטבע הפרנסה אם בחקותי

להיות נשיא לישראל, וכהנה בשם מברתיה דרבי עקיבא (מכות ס"ג ע"א), ומהא דשמואל דאכלוה וכו'. ויש טבע תלויה במשפחה הן בעסק הבריאות והן בעסק המדות, שטבע המשפחה בכעם וגיאות וכיוצא אין מן הצורך לראיות, זה גם כן אינו לישראל כי התורה תלמדהו דעת לתקן המדות. וכן בעסק הבריאות, והסירותי מחלה מקרבך כתוב לכל יחיד ויחיד, הגם שהמחלה ח"ו נתונה בקרבך בטבע, השיי יסירה, נובזה ידוקדק שהתחיל ברבים וסיים ביחיד. ובוזה יתפרש ויאמר ד' אל אברם, הגם שיתפרש כפשוטו על אברם גם כן, עם כל זה בכל דור ודור יתפרש לכל איש המבין בחכמה ובינה הנקרא אברהם, נעיינ מ"ש לעיל למה נקרא שמו אברם. והנה אם שופט בחכמה ובינה שלו התחייבות הטבע, אזי מאמר השי"ת אליו לך לך מארצ'ך, שלא יתבונן בטבע הארציות, כי ביד השי"ת להוציא פירות מארץ מלוחה לא תשב, כאשר תתפלל אליו ותשים אליו לבך. וכן וממולדת'ך היינו שלא תשגיח בשפיטת המולד, וכן בשפיטת יום הולדת אתך כנ"ל. וכן מבית אבי'ך טבע משפחתך בבריאות ומדות, כי להשי"ת הכח והממשלה, ושמא יאמר האומר אם כן למה אתנהג במנהג דרך ארץ בחרישה זוריעה וכיוצא בזה, אל יאמר כן, כי השי"ת חפץ להושיע את האדם על ידי התלבשות הטבע, והוא מזמין הנאות לו על ידי איזה פעולה שהשי"ת מזמין לידו ברצונו הטוב. ויש הכתוב אל הארץ אשיר ארא'ך, אני אראה לך איזה ארציות הנרצה שעל ידה יבא לך מבוקשך. וזה שהתחיל בלך ל'ך, לסברתך שאתה סובר שהנהנה הוא בטבע, אמת כן הוא, אבל באופני השנחה הנרצית לרצונו, והשי"ת משגיח ופועל פעולה בטבע כרצונו, והבן מאוד כי דבר עמוק הוא. (עד כאן מועתק מכתב יד הנ"ל):

(ב) **ואעשך** לגוי גדול. כפי הפשט דקאי על אברהם, לא יצדק על היחיד לעשותו גוי גדול, רק הוה ליה למימר ויצא מחלצ'ך גוי גדול. וכפי הדרש (וי"ח לך מ' ע"ב) דקאי על הנשמה לא ידענו כלל פירוש. ונראה דחנה גוי

תלכו וכו' (ויקרא טו ג), ונתנה הארץ פריה וכו', מבלי בקשת תחבולות להשיג שדה שחונה, וכן בכל הענינים. והנה הגם שצותה התורה להנהיג כמנהג דרך ארץ בטבעי, דהיינו חרישה וקצירה (ברכות ל"ה ע"ב), וניתן רשות לרופא לרפאות (שם ט' ע"א), הוא הכל בכדי שיהיה מלובש ההשנחה בטבע בכדי שיהיה עולם הנסיון. אבל שום פעולת הטבע לא תפעל בזולת השנחת הבורא, והוא משדד הטבעיים כרצונו ועל ידי תפלת ישראל. והנה הפתאים אשר לבם נפתה אליהם בחכמתם ובינתם הפתיות, (מעולם) [מעלים] בדעתם שרק הוא הכל בטבע, תפח רוחם ונשמתם לא באלה חלק יעקב. ואחד היה אברהם אבינו ע"ה הראשון ראה בטבע המזל שאינו מוליד, ואמר לו השי"ת צא וכו', אין מזל לישראל שיכולים לשדד המערכה (שבת קכ"ז ע"א). והנה הטבע ופעולתה לפעמים תלויה (במצות) [בארצות], דהיינו שטבע הארץ הזאת להוציא תבואות רבות חולתה בהיפוך, וכן בענין בריאות יש מיני חולאים ר"ל בארצות מה שאינם בזולתה, וכן בתוקף הבריאות, זה אינו לישראל המאמינים בד' ובהשנחתו. מצינו בתורה (בראשית טו יב) וזרע יצחק בארץ ההוא וימצא מאה וכו', קרקע קשה (כ"ד פס"ד ו'), אף על פי כן וימצא כר, יש מיני טבע תלויים בהתחדשות מולדות חדשים והשנים, כשיארע מולד במזל הזה יהיה נשם על הארץ, ובהיפוך בהיפוך, גם זה אינו לישראל, ושמואל הנביא יוכיח הלא קציר חטים היום אקרא אל ד' ויתן קולות ומטר (שמואל א' יב יז), וכהנה רבות בכל דור ודור מתפללין ישראל על הגשמים והשי"ת שומע עתירתם, ואלהיו עצר מל ומטר שלש שנים (מלכים א' יב יז), חוני המעגל הורידם כרצונו בכל מיני אופנים כבן המתחטא לפני אביו (תענית י"ט ע"א). ויש מיני טבע תלויים בתולדות אדם, כשנולד אדם בזה המזל יהיה כך וכך, גם זה אין מזל לישראל, צא ולמד מרב נחמן דאמרי כלדאי לאמיה בריך גבא הוה, שהכירו במזל תולדותו ואמת היה אתם, כדאשכחן המעשה בש"ס (שבת קכ"ז ע"ב), והנה אמו במוב כוונתה עשתה עמרה לראשו בראשית חכמה יראת ד' ותבין ונתעלה

לאחר פטירתו שוכח השם הנכבד, על כן מקובל לרז"ל ששואלין לרשע את שמו, והוא שוכח ואינו יודע שום שם שהשם הקדוש נשכח ממנו, והשם דס"א לא שמע מעולם, ולכך אינו יודע להשיב. והוא הסוד שאמרו רז"ל (ויקרא פ"ב ה') שבמצרים לא שינו את שמם, ושמתי מחסום לפי מהנהוג בזמנינו והוא עצת הס"ם, והמשכיל על דבר יירא ויפחד לנפשו היקרה, אשרי מי שלא שינה את שמו הנכבד. והנה הצדיקים הגדולים שמהפכין מר למתוק, ונפש הבהמיות גם כן יתהפך לטוב גמור, אזי גם השני נתהפך לטוב גמור ונתגדל השם. וזהו ואגדלה שמך, וזהו ריוח גדול אל הנשמה, בין והתבונן כי דבר עמוק הוא:

או יאמר ואגדלה שמך. ידוע דתיבת ש"ם בכל מקום יורה על צמצום והתפשטות, כי הוא בנימטריא הוי"ה שד"י, הוי"ה הוא התפשטות, ושד"י הוא צמצום. והנה גם האדם השפל צריך לבי בחינות אלו, כי הנה המשכיל כשיעמיק בגדולת אין סוף ביה והאיך בחר לסגולתו בריה קמנה מעושה בדעת וישימהו למעלה ממלאכים ושרפים, ומסר לו חמד שעשועים תורתו הקדושה, אזי יתלהב לבו מאוד לעבודה עד שתגעל הנפש את הבשר לגדל הקרבות והאהבה לאורו ית' כתשוקת החלק אל הכל, ובקל יוכל להתבטל באורו ית' והיא כלות הנפש, והוא ענין נדב ואביהוא בקרבתם לפני ד' וימותו, והבן. והש"י לא כן דעתו, רק בעל כרחך אתה חי כל ימי צבאיך אשר נתן לך הש"י להיות לו לעבד, ומוכרח האדם בעבודתו להיות בכחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), היינו צמצום והתפשטות, כענין שאמרו בכרייתא דאברהם אבינו (ספר יציה) אם רץ לבך שוב לאחור, על כן צריך לעבוד את הש"י ביראה היינו הצמצום, זאהבה הוא הקרבות והתפשטות לאורו ית'. וכזה שמעתי מכבוד אדמ"ר הרב החסיד הקדוש המפורסם נשמתו בגזי מרומים כק"ש מוהר"ר מנחם מענדל מק"ק רימאנוב זצ"ל על ענין הבטחתו ית' לאבינו אברהם ושמתי את זרעך ככוכבי השמים

יכונה למלכותא קדישא שהיא י' ועירא, מקבלת מו קצוות ומג ראשונות, יעיין במאורי אור. ותיבת גד"ל יכונה לזעיר אנפין, על שם גדול אדונינו (תהלים קמו ה), כמו שאמרו רז"ל (שחיט מזמור מ"ח) אימתי נקרא גדול, כשהוא בעיר אלקינו (שם מח ב). וז"ש לאברהם וכפי הדרש להנשמה, שלא תאמר נשמת האדם למה לי כל הצער הזה מעכירות העולם, הלא טוב אז מעתה בחיותי יושבת תחת כסא כבודו ית' קודם רדתי לעולם, ולמה זה מרחם יצאת. וז"ש הש"י כי לא כן הוא, כי הוא צורך גבוה על ידי התעסקך בעשייה הגשמיות במעשה המצות, על ידי זה תפעול במעשיך יחוד גוי גדול, וכל מה שלא יוכלו לפעול כל זה אפילו שרפי מעלה רק ישראל עם קרובו: ואברכך. על ידי היחוד שתגרום למעלה, יבא לך הברכה כנודע: ואגדלה שמך. הנה זה ודאי לא יצדק כפשוטו, כי מה הנאה יש לצדיק האמיתי מה ששמו הולך ומפארין אותו ויש לו שם בקצה הארץ, הרי עיקר כוונתו להתגדל כבוד שמים. אך צ"ל ואגדלה שמך, שיכונה שמך בשם גדולה, שנעשה אברהם אבינו מרכבה למדת הגדולה והחסד, כנודע אמרם ז"ל בבהיר אמרה מדת החסד לפני הקב"ה, כל ימי היות אברהם בעולם לא הייתי צריך לפעול פעולתי, כי אברהם עמד במקומי. וזהו ואגדלה שמך, שיהיה שמך גדולה, כי אתה משמש לפני כמו מדת הגדולה, והבן. וכפי הדרש על הנשמה אמר "ואגדלה שמך, כי לכל נשמה שיורדת מנבחי מרומים אל הגוף, גלוה אליה בגזירת היוצר נפש הבהמית מקליפת נוגה כנודע. והנה לכל אדם יש לו שם, הוא השם של הנשמה הקדושה שמזמין הש"י בפי אביו ואמו, ולעומת זה יש לו שם של נפש הבהמיות דס"א על ידי חילופים שונים וצירופים אחרים, כגון משה בקדושה, שמה בסמ"א. עיר בקדושה, ר"ע בס"א. והנה כשהאדם נמשך אחר נפש הקדושה, אזי זה השם עיקר השם שלו לא יתפרד ממנו גם לאחר פטירתו, ובהפוך כשאדם נמשך חיז אחר נפש הבהמיות, אז עיקר השם שלו הוא השם דס"א. והנה בעודו בחיים זוכר השם הקדוש שקראו לו אביו ואמו, אבל

לכם קיום בבחינת הצמצום), כאלקיים רית 'כחול
 'הים 'אשר 'לא 'יספר 'מרוב, שיהיה לכם היראה
 כמו מציאת החויל והבן, והמשכיל יפרש שם כל
 הענין ואין כאן מקומו. וכה מאמרנו על פסוק
 (ויקרא כו יא) ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי
 אתכם, דהנה כפשוטו יקשה דהלא כל שכן הוא
 אם ייטיב השיי לנו ליתן משכנו בתוכנו, מכל שכן
 שלא יגעל אותנו ח'ו. ולפי מאמרנו הנל יצדק
 הבטחה בטר הבטחה, הפוך דעת הנחש הארור
 שאמר שלא יהיה באפשר לעבוד את השיי שלא
 נתבטל ממציאות, על זה הבטיחנו השיי ונתתי
 משכני בתוכם, הוא בחינת הארה מהשראת אור
 השכינה הדביקות הנפלא עבודת מתנה מעין עולם
 הבא להתענג על השם, ואף על פי כן ולא תגעל
 נפשי, היינו הנפש שלי שנתתי בכס לא תגעל
 אתכם, רק יהיה בבחינת רצוא ושוב. וזה יאמר
 גם כן בכאן ואנדלה שמך, היינו שם שלך יהיה
 גדול, הן ההתפשטות מהויה והן הצמצום משד"י,
 יהיה גדול באופן שתהיה חיי וקים בעבודתו ית"ש,
 כן יאמר השיי לכל ישראל כולנו חיים בדביקות
 ידידות יוצרינו ית"ש אמן:

או ירמוח ואנדלה שמך, היינו הש"פ שנה משנולד
 יעקב עד שיצאו מצרים, שאז היה עיקר בירור
 הניצוצין מדור המבול הפלגה אנוש סדום כנודע
 והדברים ארוכים, וסיוע למאמרנו מרז"ל (פסחים
 קי"ז ע"ב) "ואנדלה שמך, זהו שאומרים אלקי יעקב,
 והבן:

והיה ברכה. הנה כפשוטו יקשה הלא כבר אמר
 ואברכך ומדרש רז"ל (שם) ידוע וי"ל דהנה
 צירוף הויה המשמש בניסן, הוא כפשוטו המורה
 על החסד, הויה המשמש בתשרי הוא והיה,
 המורה על דין. וזה יאמר "והיה ברכה, "והיה יהיה
 לברכה, כי גם בתשרי ימי הדין, יסכימו לברכך
 בחסד עולם, וכן היה כי בראש השנה נפקדה שרה
 (רי"ה י ע"ב) כנ"ל:

(ג) ואברכה מברכך. הקדים ברכת השיי
 להמברכים ולא אמר ומברכך

וכחול אשר על שפת הים (בראשית כב ז). שהקשה
 כבוד אדמור זצלה"ה כיון שהבטיחו שיהיו זרעו
 ככוכבי השמים, שהוא מעלה היותר נכבדת
 הן בכמות הן באיכות הן במהות, למה הבטיח
 שוב הבטחה קטנה כחול אשר וכו'. ואמר הרב
 הק' זצלה"ה דהוא הבטחה גדולה אשר הוא
 לפלא בעיני כל אומות העולם איך יהיה באפשרי
 שיתקבצו באיש הישראלי שני עניינים מהופכים
 בנושא אחד, דהיינו ירא"ה ואהב"ה, דאהבה הוא
 קרבות, ויראה הוא רחקות כי הירא ירא לגשת
 להיראוי ומאויים, והוא רק הבטחה גדולה לישראל
 עם קרובו, הגם שיהיו ככוכבי השמים, היינו
 שיהיה להם בחינת אהבה, כמו הכוכבים שיש להם
 האהבה והתשוקה הנכבדת, כי אנו רואים שהם
 מתנונעים לגדל תשוקתו לאור הנעים, עם כל זה
 יהיו כחול וכו' גם כן, היינו שיהיה להם בחינת
 היראה, כי בחול הוא בחינת היראה, כמאמר
 הנביא (ימיה ה כב) האותי לא תיראו וכו' אשר
 שמתי חול גבול לים, והוא הבטחה גדולה שלא
 יתבטלו ממציאות מחמת גדל התשוקה, רק יהיה
 להם בחינת צמצום והתפשטות, זה שמענו מאת
 כבוד אדמור הרב הק' הנל זצלה"ה דברי פי חכם
 חן, תנוח נפשו בנגן אלקים שהניח את דעתנו.
 ועל פי זה יש לפרש ענין הסתת נחש הקדמוני
 לאכול מעץ הדעת באמרו כי ביום אכלכם ממנו
 והייתם כאלקים יודעי טוב ורע (בראשית ג ה), כי
 לפי פשוטו היה לו לומר תהיו כאלקים. אך נ"ל
 דהנחש אמר ששל ידי אכלם מעץ הדעת, יהיה
 להם יכולת להתקיים ולא יתבטלו במציאות, ובאם
 לאו יתבטלו, והוא על דרך מ"ש בזהר (ח"א ט"ז
 ע"ב) "יהי אור (שם א ג) דא התפשטות, "ויהי אור
 דא צמצום, כי לפי דעת קדושים הוא מאמר אחד
 שכן אמר השיי "יהי אור, וכמו שראיתי לאחד
 קדוש מדבר על פסוק (תהלים לג ט) כי הוא אמר
 ויהי, (ר"ל השיי אמר "ויהי אור גם כן, כי)
 הוא צוה ויעמוד (שלא יתבטל העולם ממציאותו,
 דרשהו מספר ברית כהונת עולם). לפי זה יתפרש
 מאמר הנחש הארור כי ביום אכלכם ממנו יתגשם
 נפיקם והייתם, (ר"ל תהיו בבחינת ויהי, שיהיה

אברך, להורות גודל החביבות כי תיכף שיעלה במחשבת המברכים לברך הגם שעדיין לא ברכו, יברכם השיי, מה שאין כן בקללה לא יקללם עד אחר שיצא מפייהם דבר. ולזה יאמר ומקללך אאר ולא אמר ואאר מקללך, והמעם כי המחשבה טובה שלהם על בנו ידידו, אזי תיכף יעלה לרצון אותה המחשבה ויסכים השיי להיטיב לבנו, אזי אם כן שכרם אתם שיתברכו גם הם תיכף, מה שאין כן בקללה, והבן:

אאר. לא אמר אקלל, כי לא יצדק בהשיי לשון קללה כי למה לו לקלל, הלא בהסיר השגחתו ממנו יכלה כרגע והיה כלא היה, על כן אמר אאיר לשון לקיפה, מגזירת אורה בתאנים כמלא אורה וסלו (שביעה פ"א מ"ב):

ונברכו ב"ך כל משפחות האדמה לכאורה מה הנאה יש לו לצדיק בזה. ונראה לפרש ונברכו מלשון הברכה, המברך את האילן (כלאים פ"ז מ"א) שהוא הרכבה, ר"ל איזה ניצוץ קדוש שישנו בכל האומות, כולם יבואו אליך, ואתה תהיה מקבץ נדחים ויתגדל כבוד שמו, והדברים עתיקין אין עת האסף פה. ויאמר עוד ונברכו בך, על ידי ה"יב אתוון דאורייתא שיעמקו בני ישראל, ילקטו כל הניצוצות כנודע:

ויאמר עוד ונברכו ב"ך, על ידי ה"יב אתוון דברכת כהנים, ב"ך ר"ת ברכת כהנים, כ"ל ר"ת זכון ילוי, כי קודם הברכה צריך הלוי לשמש לכהן איש חסד לשפוך עליו מימי חסד, להורות הסתכמות הדין לחסד להתברך ממקור החיים, והם נקראים משפחות, כי כל שארי ישראל לא נחלק שום שבט למשפחות להיות חילוק בקדושות המשפחות, רק כהנים ולויים שניהם על שם הלוי יקראו ונחלקים למשפחות, ג"ל:

ויאמר עוד ונברכו ב"ך, בנימטריא תק"ב בהחשב ה"ך רבתי דאותיות מנצפך לת"ק כנודע, כמו מנין שנות האבות. והנה כתוב אצלינו בפסוק (תהלים קמה כא) תהלת ד' ידבר פי ויברך כ"ל בשר, דהנה אמרו רז"ל (פגילה ד' ע"ב) חייב אדם

לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, והנה כתבו התוס' דלא ידע לחשוב החשבון כי המספר שזה ארור המן מ"ב, מרדכי, כל אחד בנימטריא תק"ב. והנה כתב הארי ז"ל להיות המן ובניו הם י"א כתרין דמסאבותא, ושם גם כן גזו ניצוץ הק' המחיה את כולם, וצריכין אנחנו להחיות את ניצוץ הק' הלו, ואם כן צריכין אנחנו לומר בדרך השילוח גם לשם ברוך, אך אי אפשר לומר כן בדיעה מיושבת, כי הנה הוא מברך הקליפה, וצריך לומר זה בלא דעת רק בשכרות. והנה ברוך מרדכי שהוא בנימטריא בש"ד קודש, (וידע דבחינת היסוד נקרא כ"ל בש"ד והבן), ובהיפך בסמ"א ארור המן בנימטריא בש"ר ממא, ולעתיד במהרה בימינו ימלא כבוד השם את כל הארץ, והניצוצות הקדושות שבקליפות יתפרדו ויוכללו בקדושה והס"א תתבטל, ואז תהלת השם ידבר פ"י דיבור ממש בדיעה שלימה, ויברך כ"ל בש"ד שם קדש"ו, והבן כי אי אפשר להרחיב הביאור בזה. וכמנין זה היו שני חיי האבות, להיותן עיקר היחוד בעולם. וזה יבואר ונברכו מלשון הברכה, ב"ך כמנין תק"ב, בהחשב ה"ך לת"ק בנימטריא דאי"ק בכ"ר שהוא בנימטריא בש"ר, כל משפחות האדמה אפילו מה שהוא בכחינת אדמה תוקף הדין של הקליפות יתבטל, רק מה שהוא משפחת האדמה, ר"ל שמחובר לאדמה היינו הניצוץ המחיה, משפחת לשון חיבור מלשון ונמפחו על בית יעקב (ישעיה י"א), ויכללו בקדושה על ידי זרע אברהם אוהבו. ויאמר עוד ונברכו ב"ך יכל משפחות האדמה, ידוע אברהם ירש מדת החסיד, ופפת חסד מתגלה בפומא דאמה יסוד צדיק הנקרא כ"ל, המחובר לאדמ"ה בחינת מלכות להשפיע לה חסד. וזה ידוקדק ונברכו ב"ך כל יסוד צדיק, משפחת מלשון ונמפחו כו' כנ"ל, האדמ"ה המחובר לאדמ"ה כנ"ל. ובהעמיק עוד יסוד צדיק נקרא כ"ל, שנכלל בו כללות הדי חסדים, וכל אחד כולל מעשרה בנימטריא כ"ל, ובמלכות מתאספים הדי גבורות, וזהו האדמ"ה ה' אדמ"ה, מלשון אודם בחינת הגבורה, ומתחברים

הרב בפרקים הקודמים), ואחר כך נתבררה מתוך הסינים ועלתה למעלה בחצי פהירו העליונה, והנשמות עלו עמה ונכללו עמה תוך הבינה כמ"ש לעיל, ואחר כך יצאו מתוך הבינה והנשמות נשארו בבינה, ואחר כך במדיקת אחוריים של בינה (עיין לעיל בדברי הרב), נפלו הנשמות וירדו למטה, וחזרו ונדבקו באור המלכות כמ"ש וכו', ואחר כך כשניתקנה המלכות פעם שנית ועלתה למעלה, וניתקנו כל השברי כלים וקמו בתחיה, ונעשה בסוד מרכבה שהלבישו אל הכתר מסיבורו ולמטה אחר שנתפשט שנית, ועל ידי זה ניתוסף אות ה' ונעשה אברהם, ואז אברהם מוליד שעל ידי זה הוציא כל הפעולות שהם כל העולמות, כמ"ש בשער ה'. והם ממש הדברים אשר נאמרו בזה הכתוב הנאמר לאברהם הרומז לשורש הנשמות קודם שגרמו בשם אברים כמ"ש, ואמר הכתוב לך מארצך, היינו שיעלו מן חצי פהירו התחתונה שהיא נקראת ארץ עיפתה כמו אופל וכו' (אי"ב י כ), נקרא ארצו ממש שמשם הוא שורש שלהם וכו', שהרי כאן אי אתה זוכה לבנים, שחצי פהירו התחתונה הוא סוד מ"א דאיסתרם ולא עבד איבין ופירין וכו' (זהו ח"ב ק"ג ע"א), ואמר כפל לשון ל"ך ל"ך רמז לשתי הליכות, האי מן חצי פהירו התחתונה, והב' שיצאו מן המלכות ונכללו בבינה וכו'. וז"ש אחר כך וממולדתך, רומז אל יציאת הנשמות מן המלכות אל הבינה, והמלכות נקראת מולדתך וכו', ומבית אביך רומז ליציאתם מן הבינה שנקרא בית אביך וכו', אל הארץ אשר אראך, רומז לירידתם שנית אל המלכות וכו', ואעשך לגוי גדול, רומז לשאיבת מים מן הנהר הגדול, היינו שירד פעם שנית האור מן יסוד הגנוז באין סוף, שהוא סוד המ"ל שהחיה אותם, ועל ידי זה נקראים ינוי גדול כמ"ש לעיל, ועל ידי זה זכו להיות בסוד הגדלות ולזכות לבנים, כמ"ש ואמר ואברכך שיהיה בסוד מרכבה כנ"ל, ואגדלה את שמך, כי על ידי זה האור ניתוסף לו אות ה' וכו', ואחר כך יהיה ברכה, מלשון אין מרכיבין (כלאים פ"א פ"ח), ומלשון בריכת מים, עב"ל בין והתבונן ותמצא פלאות:

החסדים והגבורות, ועל ידי זה נבראים נשמות חדשות בישראל עם קרוב זרע אברהם אהבו, והמ"י וידום:

לגדל חיבת ידידות תורתנו הק' להודיע מה מאוד עמקו מחשבותיו, אעתיק לשון הרב בעל שערי גן עדן שער אורח צדיקים פ"ו ד"א, בקצת קיצור לשון ובקצת תוספת ביאור להבין הדברים כתבם על לוח לבך וזה סידורו:

כתיב לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ואעשך לגוי גדול ואברכך וכו'. הנה זה הכתוב וכו' משנה סדר עולם, כי מתחלה היה צריך לכתוב מבית אביך ואחר כך וכו'. אבל לפי הדרוש שלנו יבואר בפוסט מעם ודעת הקדמה קטנה מתוך כתבי האר"י ז"ל, שפירש על פסוק (דברים ד ז) כי מי גוי גדול, ופירש הוא ז"ל כשישראל עושין רצונו של מקום, אז הם שואבים מים מן הנהר הגדול נהר פרת, סוד יסוד שבו סוד הפריה ורבייה, והיסוד הוא סוד אות גימל בסוד גימל דלים, אזי יש להם יניקה מן המקור סוד יו"ד סוד החכמה, על ידי אות ה' סוד התפארת, ואז נקרא גוי גדול שיונקים מן אות ה' סוד הגדלות בהתדבקות באות ה', ואז נקראים בשם ישראל שהוא נופריקון ל"י רא"ש, כי סוד היריד הוא סוד הראש, אבל כשאין עושין רצונו, אז אות ה' בלי ראש והוא סוד הקטנות, ואז נקראים בשם יעקב ויעקב הוא הקטן (עמ"ס ז ב), עב"ל בתוספת ביאור. ולדעתי זה שאמרו ז"ל וכו'. ועתה נבוא אל הביאור וכו' מ"ש לעיל שכל חלל הפהירו מתחילא נעשה בסוד נקודת המלכות, (כי הצמצום הראשון היה בסוד נקודת המלכות הגנוזה באין סוף), וכל האורות שבפהירו נעשה מרשימו של אור המלכות, ומתחילה נתגלה רק ד' אותיות שהם כתר חכמה בינה ומלכות, והמלכות ירדה למטה בפהירו בחצי פהירו התחתונה, ובה היו צוררים כל הנשמות ששרשם הוא מבחינת האחור סוד המלכות, והם נקראים בשם אברים כמ"ש, (מפני מה נקראים בשם אברים, עיין בדברי

(ו) וילך אברם כ'אשר ידבר אליו ד' וכו'. הלשון מיותר כי מי לא ידע שהש"י דבר אליו זה. אך צ"ל דהכי קאמר, דהנה הש"י הנמיה אליו הכמחות גדולות כשילך לארץ כנען, ואברהם אבינו לא שת לבו לילך בשביל הכמחת אלו, רק לגדל תשוקתו לקיים מצות בוראו. והו וילך אברם כ'אשר ידבר אליו ד', לא כעבור הכמחות:

או יאמר וילך אברם כאשר דבר אליו ד' וילך אתו לופ וכו'. הקושיא מפורסמת דהנה כאן נאמר שכבר הלך, ואחר כך שוב אמר ויקח אברם וכו' ויצאו ללכת וכו'. ונ"ל שהתורה מלמד לאדם דעת, דהנה קבלתי מרבתינו הקדושים על ענין המתמיה עיני כל רואה, מה שנהג הדבר שההמון עם מטרידים הצדיקים, וכל אחד פורש שיחתו לפניו בעניני עסקי העולם הזה, עד כמעט שרוב הימים מטרידים את הצדיקים בעסקי בני אדם, והנה הוא לפלא מה זאת עשה הש"י לצדיקי עולם אשר עבודתם צורך גבוה, ופוב טוב היה להם שיהיו פגים לייחד יחודים נוראים ופעולות נוראות בעולמות עליונים. וקבלתי שהענין הוא שצדיקים כאלה אשר השגתם גדולה, ובכל יום משיגים יותר אלקותו ית', ובכל יום תשוקתם מתגברת ביותר להש"י עד כלות הנפש, וזה דבר ידוע שהנשמה או המלאך אם משיגים יותר מכדי יכלתם יתבמלו ממציאיותם, כי בהתגבר פבע ותשוקת החלק אל הכל, ירוץ אליו בפבעו להתכלל בכללו, וזה ענין ידוע בנדב ואביהו בקרבתם לפני ד' וכו' (ויקרא טו א), עיין באור החיים. על כן מאת ד' היא זאת להצדיקים אשר השיגו והגיעו למדרגה אשר הוא כפי שורש נשמתם, והנה תשוקתם גדולה לעלות במעלות ומסילות היותר גבוהים, והנה יתבמלו ממציאיותם ותצא נשמתם להכלל בשורשם, והש"י עדיין רוצה להשתעשע בעבודתם בעולם הזה, על כן שולח אליהם אנשים העוסקים בעולם, אשר מושכים אותם ואת שכלם להתעסק עמהם בענינים, ועל ידי זה תשאר נשמתם בגוויים בכל פעם, עד אשר ירצה הנזור לארחא בתפוחא דא, והכן. והנה נקדים מה שפירשנו בפרשת וילך

(דברים לא א) שאמר וילך משה וידבר וכו', ולא פירש היכן הלך. ופירשנו על פי הקדמה הנודעת בקושיא המפורסמת אשר מקובל לרז"ל (סוטה י"ג ע"ב, עיין שם במהרש"א) שרבינו משה נגנו בשבת קודש, והנה לפי החשבון נראה מכואר שבערב שבת נגנו, וגם קושיית הרא"ש מפורסמת, ואחת מהם הרי כתב באותו יום י"ג ספרי תורות (מדש שח"ט מסוד צ'), ואם היה שבת האיך הותר לו לכתוב. ותירץ הרמ"ע בעשרה מאמרות שבאמת שיעור קומת הקדושה של משה נסתלקה בערב שבת, והשיעור קומה עליונה נתלכשה בגולם נראה לעינים, ובזה כתב וימת וכו' (דברים לו ה) ושאר הח' פסוקים, כי באמת כך היה. וזה שפירשנו וילך משה, שבחינת משה הוא השיעור קומה שלו כבר הלכה, כי ידוע שעיקר השם של האדם היא הנשמה שהיא היא השיעור קומה, וידבר את הדברים וכו', ר"ל מכאן ואילך דיברה השכינה הנקראת א"ת כנודע למקובלים, היא דיברה בהתלכשות בשיעור קומה עליונה, (אם תרצה להשיג את הדברים האלה, עיין נא בספר עשרה מאמרות מאמר חיקור דין חלק ב' פרק י"ג). היוצא לנו ענין בטול מציאות יקרא הליכה אל השם של האדם שנקרא בו, והנה נודע לכל מ"ש בזהר הק' (ח"א ע"ה ע"א) גודל תשוקת אברהם אבינו אל הש"י, מה שהיה חוקר בשכלו קודם שהתראה אליו הש"י, והנה כשגדלה מדינתו וזכה להתגלות דיבורו ית' אליו, אזי נתגדלה תשוקתו והיה בקל שיתבמל ממציאיותו, ובפרט שכלי הנוף היו קטנים מהכיל מחמת שלא היה מהול עדיין, כנודע מרז"ל (תנחומא לך ס" כ') שהוצרך ליפול על פניו, והנה היה זאת לו לתועלת ולתחבולה נמרצת התהלכות לופ עמו, שהיה משוקע בעסקי העולם, ובעת תגבורת התשוקה היתה התחבולה מאת היוצר כל שביטל אותו לופ והמשיכו לצד העולם, בכדי שתשאר נפשו וחיותו בגווי לעבוד עבודתו ית"ש ולא יתבמל. ובזה יפורש כוונת הכתוב כאשר דיבר אליו ית' בפעם הראשון, וילך אברם כאשר דיבר אליו ד', (כאשר יפורש בכ"ף הזמן), ור"ל בזמן שדיבר אליו ד', אזי הלך בחינת

וממנו למדו בניו אחריו אשר שבחם הנביא (יזמיה ב ב) זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותייך, (ר"ל אהבת הכ"ל שלך, ר"ל אהבת אביכם אברהם) שהוא היסוד והכולל שלכם ואתם חלקיו, וממנו למדתם) לכתך אחרי במדבר וכו':

או יאמר כאשר דיבר. כאשר נדקדק עוד הלא הנבואה היתה באמירה ויאמר ד' אל אברם, וכאן אמר כאשר דבר אליו, היה לו לומר כאשר אמר. אך הוא כאשר נודע אמירה הוא מלשון רכה, ודיבור הוא לשון עז. והנה מלך בשר ודם כשמצוה לאיש איזה ענין, כשאומר לו בלשון רכה עשה כך וכך, אינו מזדרז כל כך, אבל כשחוק עליו דבר המלך סהר חושה מעשיך, אזי מזדרז ביותר. והנה בכאן השיי אמר לאברהם בלשון רכה, ואבינו אברהם לגודל תשוקתו נזדרז כל כך למצות בוראו, כמו שאם היה חוק עליו דבר השיי בלשון דיבור. וזהו וילך אברם תיכף בזריזות כאשר דיבר (בכ"ף הדמיון), כמו כאשר דיבר (בלשון עז) אליו ד':

ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה. לא אמר בקיצור חמש ושבעים שנה. גם צורך הודעת מנין שנותיו למה, ומדרשי רז"ל ידועים. והנראה לפי דעת זוהר הק' (ח"א ע"ח ע"א) שאברהם אבינו השיג מקודם במושכלות, ושקל בפלס שכלו כח כל המדינות והאקלימים והמושלים עליהם, עד שהבין בשכלו אקלים ארץ ישראל, וראה בשכלו שאי אפשר להשיג כח הממונה על הארץ ההיא, ושפט בצדק שבכאן כח כל הכחות והמושל על הכל, ונתאוהו מאוד להשיג הענין, וכשראה השיי גודל תשוקתו, אמר לו לך לך וכו' אל הארץ אשר אראיך. והנה אבינו אברהם הגם שהיה שלם בכל מיני השלימות ובכל מיני חכמות, החזיק עצמו כאין וכאלו לא ידע עדיין כלום במושכלות. והנה ידוע דעד חמש שנים התינוק אינו יודע במושכלות, על כן אמרו רז"ל (אבות פ"ה כ"א) בן חמש שנים למקרא, ובהיות האדם בן שבעים שנה

אברם שהוא שיעור קומה הקדושה שלו להתבטל ממצייאות להכלל באורו ית', ומא"ס בחיי העולם עבור תשוקה הנכבדת, אז וילך אתו לויט, ועל ידי כך נשאר בחיים. ואם תרצה להבין ענין הנ"ל, לך נא ראה בעץ חיים בשער מפי ולא מפי בעולם העקודים, ויונעם לנפשך ותבין מפלאות תמים דעים, והשיי יראנו נפלאות מתורתו. על פי הדרך הנ"ל יתפרש ואברם כבד מאוד במקנה (כראשיה י ב). מהו הלשון כב"ד מאיך. ור"ל שמאוד כבדה עליו עסקי העולם, כי הוא לא רצה רק לילך בדביקות ותשוקת הבורא ית', וכל קניינו בעסקי העולם כמשא כבד יכבדו ממנו, אך זאת היתה נמיכה מעם ה'. ויש אחר כך וילך למסעיו מנגב, ור"ל שעל ידי זה שהיו לו עסקי העולם גם כן, על כן לא נתבטל ממצייאותו בפעם אחת וילך בכל פעם למסעיו וכו', מנגב היינו מדת החסד מדתו, ועד בית וכו', ידוע הוא שייחד כל הדרגין עד בואו לבית אל להשפיע רב טוב לכל העולמות: * נוגם ללוט ההולך את אברם היה צאן וכו', מי גרם לו זאת הליכתו עם אברם. להיות שהגיע לאברהם טובה ממנו ובסבתו שלא נתבטל ממצייאותו כנ"ל, על כן זכה לעושר, הגם שלא זאת היתה כוונת לופ. וכן הוא הענין בכל הצדיקים, שאותן האנשים הבאים אליהם פועלים כל טוב, להיות שגרמים טובה גדולה להצדיקי הזמן, והבין: (עד כאן מועתק מכתב יד הנ"ל):

או יאמר כאשר דיבר אליו ד'. הכ"ף הוא כף הזמן, הורה על גודל זריזות אברהם למצות בוראו, כי הגה מדרך האדם כשיצטרך ליסע לדרך רחוק כזה, ובפרט עם כל בני ביתו, ובפרט בפתאומית, הוא יראה להכין את עצמו יום או יומים להכין צידה לדרך, ולחקור ולדרוש אופני נסיעתו על איזה דרך יפנה וכיוצא. ולגודל זריזות אברהם למצות בוראו, לא לבו הלך אחר אלה, רק תיכף באותו זמן ורגע שאמר אליו השיי, תיכף שם לדרך פעמיו ובטח בהמטריף כל ברואיו,

* חסר פה תשלום המאמר, השלמתו מהעתק כתב יד:

ואת כל רכושם. אפשר ריבוי הא"ת, המעשרות או החומשים מן הרווחים לקח אתו, להוציאם בקדושת ארץ ישראל:

רכושם. לא אמר רכושיו לשון יחיד. להורות דגם שרה היתה מרווחת, כי אשת חיל עמרת בעלה (משלי יב ד), היתה כאניות סוחר וכי (שם לא יד), וכמו ששבחה שלמה:

אשר רכשיו. זה מיותר לכאורה. אך הוא להורות שלא היה בו שום ממון שאינו של יושר, ואפילו מעות מתנה לא היו בו, רק אשר הרוויחו, נ"ל:

ואת הנפש וכו'. הנה לדעת רז"ל (מנהיג צ"ט ע"ב) הכוונה על הגרים שגירו, י"ל ריבוי הא"ת, מה שאותן הגרים שוב גירו בני ביתם או קרוביהם והדומה:

ויצאו ללכת ארצה כנען וכו'. הוה ליה למימר וילכו ארצה כנען. נ"ל להורות חיבת הקודש לאברהם ושרה איך השתוקקו לקיים מצות הבורא ב"ה, כי הנה מדרך בני אדם כשנוסעים לאיזה מקום רחוק אשר יצטרך למשוך זמן נסיעתם למחוז חפצם, הנה בעת נסיעתם בתחילה ויצטרכו לשאול באיזה דרך ילכו, לא ישאלו באיזה דרך נלך לשם, כיון שיש עדיין עיירות רבות קודם, רק ישאלו באיזה דרך נלך לעיר פלוני הסמוכה, ומשם אל הסמוכה אליה. והם לגדל חיבת הקודש עליהם אזי תיכף בעת נסיעתם מביתם, לא זו מהם הזכרת ארץ ישראל, רק תיכף שאול ישאלו באיזה דרך לארץ כנען. ועוד כי מדרך ההולך למקום רחוק כזה ויצטרך להרבות בהוצאות, אזי יעשו איזה מצדקי להקל בהוצאה, דהיינו שיסחור בכאן איזה סחורה שאינו נמצא לשם, ועל ידי כך ירוויח ומשם יסחור לכאן סחורה אחרת, והם לא שתו לבם גם לזאת, רק לא עשו שום דבר רק ללכת ארצה כנען:

ויבאו ארצה כנען. הן אמת ההיא בסוף תשמש במקום למיד בתחילה, ומי יתן ונדע למה לא נכתב בלמיד לארץ כנען. אך נ"ל גם זה מודיע

הוא בתכלית הידיעה כי בן שבעים לשיבה, וכשבא האדם לימי השיבה כבר בא לתוקף הידיעה, כמו שהוכיח הנביא (הושע ז ט) לחסירי הידיעה גם שיב"ה זרקה בו והוא לא ידע. ח"ש ואברם בן חמש שנים, שהוא החזיק עצמו כבן חמש שנים חסר הידיעה במושכלות, ובאמת היה כבן שבעים שנה שלם הידיעה, ולכך אמר שנה בכל פרט, והבן. ובוזה יצדק מאוד מה שדרשו בזהר (זהר ח"ג קס"ח ע"א) שעל פרט הקמן אמר שנים בלשון רבים, (הגם שהדרש אינו במקום הזה, עם כל זה יצדק גם בכאן), כי מאן דאיהו ועיר הוא רב, והבן:

במגלה עמוקות ואתחנן, מן הארץ עד כסא הכבוד, מ"ו פעמים ת"ק שנה, סך הכל ע"ה. וזהו ואכרם בן ע"ה שנים בצאתו מחרן:

או יאמר על כל הפסוק. לפי מ"ש לעיל לחד פירושא ל"ך ל"ך, שהשיי אמר לו שילך לשמו, ר"ל שהוא יעשה מקודם את שלו לקדש רמ"ג איברים כמנין אברים שהם ברשותו, והשיי יעשה אחר כך את שלו, ויוסיף לו הה"א וימסור לו גם ה' איברים שאינם ברשותו (עין גדים ל"ב ע"ב). יצדק לפרש על פי זה בכאן וילך אברים, ר"ל שהלך באיבריו כמנין אברים ממדריגה למדריגה כענין הצדיקים הנקראים הולכים, וידוע כשהצדיק מתעורר לילך ממדריגה למדריגה, אזי גם היצר מתגבר כנגדו, וזהו וילך אתו ל"ט הוא היצר שרצה להתגבר עליו, עד ואברם בן ע"ה שנים בצאתו מחרן, הוא חרון אף העולם שכבר היפך מר למתוק, כנודע בהצדיקים הגדולים שגם היצר הרע מסכים עמהם כמו שיהיה לעתיד לבא במהרה בימינו, והדברים ארוכים והמ"י:

(ה) ויקח אברים. לקחם בדברים והודיעם מעלת ארץ ישראל:

את שרי אשתו. ריבוי הא"ת, באפשר שפחותיו ואמהותיו:

ואת לופ. ריבוי הא"ת, בני ביתו של לופ:

על כן ימהרו ללכת שמה, מה שאין כן אם היו יודעין אשר לשם כנען הארור, אזי היה קשה עליהם הדבר, לזה אמר שכבר ידעו קודם היציאה אשר שם מושב כנען, ועם כל זה מיהרו ללכת לקיים מצות בוראם ולא הרהרו אחריו: וירצה עוד שהיה להם קפיצת הדרך (הגם שלא נזכר בדברי רז"ל), ותיכף כשעשו פעולת היציאה, נמשך מהתעוררותם שילך לנגדם ארץ כנען, ושיעור הכתוב ויצאו ללכת ארצה כנען, כדי שילך לנגדם ארץ כנען: או יאמר באופן הנ"ל ויצאו ללכת ארצה כנען, שהם יצאו בכוונה ללכת ימים רבים ארצה כנען, והשיי התנוסס להם ויבואו תיכף ארצה כנען בלי שהיית זמן:

(ו) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכים עד אלון מורה והכנעני אז בארץ. להבין מפני מה הודיע לנו התורה שעבר עד מקום שכים. גם צורך לומר והכנעני אז בארץ, ומדרשי רז"ל ידועים. אך ידוע הוא דכחות המין האנושי נחלקים לשני מערכות שכ"ל ומדרית, והשכל נחלק לשלשה נקראים בשם חכמיה ביניה דעית, ידוע גם לפלסופים האלקים ירצה אצלם מושכל ראשון מושכל שני דביקות המחשבה, ומדרית נחלק לשבעה חלקים אהביה יראיה התפארית ניצוח והודייה התקשרות וממשליה, וכל הפעולות שאדם עושה אינו יוצא מתחת השבעה אלה. והנה יהיו סך הכל עשרה מדות באדם, נגד עשר ספירות קדושות ממש. והנה הני המחשביים הם חס מולידים היו פעולות המעשיים, כי לא תעשה שום מעשה אם לא בהסכמות המחשבה הקודמת. והנה אלו היו פעולות המעשיים יש בהן לפיכך ולהפכו, דהיינו לאהוב את השם ותורתו ומצותיו וישראל עם קרובו, היא מדת האהבה השלימה מכוון נגד אהבת החסיד שבעולמות עליונים. ויש אהבה מצד האהבה שבס"א, כי זה לעומת זה עשה האלקים, ויומשך מאהבה זו אהבת הניאוף והתענוגים והממון וכיוצא, וכן בכל היו מדות אית יראה ואית יראה וכיוצא (עין וזהו ח"א י"א ע"ב), דוק ותשכח. ובנין כך על ז' מדות הללו מורים היו

לנו חיבת הקודש עליהם, כי לא היה עליו מצות חשי למשא, כי באם היה עליו למורח ולמשא וכמוכרח לקיים, אזי היה די לשיניע לקצה ארץ ישראל ולשם יקבע דירתו. ולא כן חיבת אברהם שהיה משתוקק מאוד לקיים מצות הבורא ביתר שאת, וכיון שראה שהשיי חפץ בשיבת הארץ הקדושה הלזו, אזי לא המתפק לצאת ידי חובתו בהגיע לקצה הגבול ולנוח שם, רק ללכת בה מהקצה אל הקצה להשתעשע במצות הבורא, כדמיון שאמרו רז"ל (עין סוכה מ"א ע"ב) על החסידים ואנשי מעשה שלא זו מידם הלולב כל היום בעת חיובו, הגם שבנמילה בעלמא יוצא ידי חובתו, עם כל זה לגדל אהבת מצות הבורא עליהם וזוה יוציק שלא אמר לארץ רק ארציה, היינו לשוטט בכל הארץ להשתעשע במצות הבורא עליהם, כי זה כל האדם להתענג במצות הבורא:

ויבואו ארצה כנען. שלא פנה להתעסק במלון תחלה, רק היה נחפו לדרכו עד שהגיע למחוז חפצו. ויאמר עוד, דהנה ידוע ארץ כנען מנין הקליפה העזה והקשה המנגדת למלכות שמים, הוא מלכותא חייבתא לילי. וקודם שנתגלה לשם מלכות שמים, הנה האומות אשר היו דרים לשם, היה בהם כח הקליפה הלזו, על כן היו מקולקלים ביותר בזנות, כמו שהזכירה התורה (ויקרא י"ג) וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה וכו', קודם לפרשת עריות, והקליפה הלזו יש לה ת"פ חיילות מנין שמה, והיא עליהם הרי תפ"א. על כן לבטל הקליפה הלזו עם כל חיילותיה, היו בירושלים תפ"א בתי כנסיות (יהושמי עילה ע"ג ה"א) מנין מלאתי משפט (ישעיה א' כ"א), כי כבר ידעת סוד ב"ת הכנסית מרמו למלכות שמים, יעויין בכוונת האר"י ז"ל. ונהנה ארץ כנען בנימטריא תפ"א, והנה לבטל גם ה' אותיות שבשמה נתכוין אברהם, ויש ארציה כנען: וירצה עוד, דהנה השיי לא אמר לאברהם לאיזה מקום ילך, ויש לומר שגדל תשוקתם בהליכה היה אפשר היו סוברים שהארץ הזאת היא כלילת יופי מהצדיקים הדרים בתוכה ויהיו להם בצוותא,

זהו אמר ויעבר אברם בארץ בארציות אהבות הרעות המשוקעים בארציות, ואברהם עבר לשם להפוך האהבות הרעות ולהכללם בקדושת אהבת הבורא ביה על ידי התורה הקדושה, כמיש לעיל דרך הצדיקים הקדושים. עד מקום שכיס, כי ראה כי שם תקועה ביותר אהבה רעה, כי שם עינה שכם את דינה ויאהב את הנערה (בראשית לד ג), עד אלון מורה לשם קבלת התורה כמיש רשיי זיל, ועל ידי התורה מהפכים אהבת הגופניות לאהבת המקום. ומשמיענו התורה הקדושה כמה גדול כחו של אברהם אבינו והכנעני או בארץ, הכנעני היינו אהבה רעה חסד שבקליפה היה או מושל בארץ, שהיו כולם משוקעים באהבת רעות ניאוף וכיזא, וחוא השתדל להעביר הכח הפמא הנזל, ולעורר אהבת המקום על ידי התורה, והבן:

(ז) וירא הויה. כי עד עתה לא היתה הנבואה במראה, ואמר לו השיי אל הארץ אשר אראך במראה, וכן נתקיים וירא ד' וכו', כן הוא באלשיך:

אתן יאת יהארץ הזאת. ריבוי האית, השכינה הקדושה אשר היא שוכנת בארץ הקדושה, ויבן שם מזבית לדי הנראה אליו, בשביל שזכה לנבואה במראה, כן הוא באלשיך:

(ח) ועתק משה ההרת. זהר כינוי לבינה עיין במאורי אור, ומדתו מדת החסד, ומשם נעתק להשנה עליונה, והבן. מקדם לבית איל, עיין בספר הנזל בית אל נקראת לאה הנבנה מבינה, וצריך להרחיב הדבור בזה ויראתי בפצותי פי מה שלא מצאתי בדבר בדברי חז"ל:

ויקרא בשם הויה. עיין ברשיי שנתנבא לשם על מעל עכין, אזי קרא שם בשם הויה. ויש אז יהושע (י ט) ומה תעשה לשמך הגדול, והבן:

(ט) ויסע אברם הלך ונסוע והנגבה. מדתו מדת הדרום חסד ימין, על כן בכל מקום שהלך נסע הדרום עמו, היינו החסד נסע עמו. וכזה יצדק מה שלא אמר לנציב רק והנגבה, ר"ל מדת

כפולות שכאלפא ביתא הנזכר בספר יצירה בגיד כפריה, על כן הם כפולות. והנה האדם השלם הרוצה לילך בדרכי התורה, מחוייב להשים עיניו על דרכיו תמיד ולראות איזה מדה מתעורר בו, אם בא לידו איזה ענין אהוב, והתעוררה בו האהבה אשר לא להשם היא ולתורתו, מחוייב להתגבר עליה ולהתיש כחה באהבת הבורא ביה ובתורתו, וכן ביראה וכיזא. והנה מקובל אצלנו שהיו עממין שהיו בארץ ישראל שצוה השיי להכרית את שמם, הם היו נגד הז מדות שבקליפה, וקבלתי סדרן והוראות שמותיהן מפה קדוש כבוד אדמיר הרב הקי פום ממלל רברבין בוצינא דנהורא כקיש מריה יעקב יצחק הלוי מלובלין וצלחיה זה סדרן. הכנעני, נגד החסד שבקליפה מורה לשון הכנעני. החתי, נגד הנבונה שבקליפה, מלשון חתית אלקים (בראשית לה ה). האמרי, נגד תפארת שבקליפה, כי האמרי לשון התפארות, כמד"א (הי"ס כו יז) את ד' האמרי, ודי האמרי. הפריזי, נגד נצח שבקליפה, כדרך המנצח היושב בערי הפריזי בלי פחד. החורי, נגד הירד שבקליפה מלשון חיוויא, כי גם בקדושה עיקר החרבן והצרות הם באלף החמישי, והודי נהפך עלי למשחית (תיאל י ה), כל היום דוח (איכה א ג). היבוסי, נגד יסוד שבקליפה, מלשון תברים נפת (משלי כו ז) והבן, (ולי נראה שהוא מלשון דריכה לשון יברים צרינו (תהלים ס ז), והדריכה יכונה לזיווג מלשון גבר בעלמה [משלי ל יט]). גרגשי, כנגד מלכות שבקליפה, כמו שאמרו רז"ל (ברכות נ"ח ע"א) ואתה מושל בכל (וברי הי"ס א' כט ז), אפילו ריש גרנותנא מן שמיא מוקמי ליה, וגרגשי מלשון גרנותני (גישן ג"ז ע"ב), (ולי נראה שהוא מלשון רגוש עפר, כי הוא בסוד עפר המקבל הני יסודות אש מים רוח והבן), על כן הגרגשי עמד ופנה מעצמו, כי מלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמ"ג), ואפילו המלכות שבקליפה יתנו הדר למלך הכבוד, והבן כי הדברים עתיקין, עד כאן דברי פה קדוש הנזל והפזיח. וכזה נבוא לכיאור הכתוב ויעבר אברם בארץ, דידוע כי אברהם הוא שורש האהבה והחסד שבקדושה, והוא מכניע את האהבות הרעות שבקליפה לסיא,

"מצרימה". מה שלא אמר "למצרים, ומעמא בעי כי לא במקרה הוא חיו דברי תורתנו הקדושה. ניל דידוע הוא כח הקליפה של מצרים שנקרא ערות הארץ מקום זמה, ותיבת "מצרימה בנימסריא שפ"ה, וזה לעומת זה עשה אלקים ושכינת עוזו ית' שוכן אתנו, בעבור תהיה לנו לעדה כי קדושים אנחנו ופרושים מן העריות, והמי' וידום כי יראתי לבאר המכתב, ואי"ה יתבאר לקמן ביותר. והגני ארמוח למשכילים בהתחלת "התפלה דשמונה עשרה שהוא עיקר היחוד בחשאי, אנחנו מתחילים "אדני" שפתי "תפתח (תהלים נא יז), והבן שפ"ה בנימסריא שכינה, "אדני" שפתי "תפתח ר"ת אשית, ומצרים הוא כח ערות הארץ שבקליפה, אשית כסילות הומיה וסוררת (משלי ט יג), וירידה הוא לאבינו הראשון שהוצרך לירד מצרימה, ויתבאר לפנינו הכוונה הנפלאה:

"לגור שם". מלמד שלא ירד להשתקע חיו, אלא לגור שם. ועתה נבאר הענין על פי דרך הקודש ויובנו כמה דקדוקים, ונקדים מה דידוע ענין הניצוצין שנפלו בתוך העמקי הקליפות בסוד מעשה בראשית, היינו בעת שבירת הכלים בסוד שאמרו רז"ל (ביד פ"ג ד) שהיה השי' בונה עלמות ומחריבן, והרכה ניצוצין נשארו בתוך הקליפות, והם מפחרין בארבע כנפות הארץ בין כל האומות, והניצוצין הללו הם צורך הבריאה שרצה השי' שתהיה הבחירה בעולם, ויחיה עלם הנמיון והצירוף, על כן הניצוצין הללו מתבררין בכל דור ודור על ידי מעשה התחתונים, ומזה נעשה מיין נוקבין לשכינה ויתהווה היחוד השלם בעולמות העליונים, ויתרבה השפע בכל העולמות על ידי היחוד השלם בכל העולמות "פנים פנים". זה סוד **"השבע"**, שהוא פנים דשם אלקים בנימסריא ש כזה אלף למיד הי' ירד מי', ופנים דהויה נימסריא ע"כ כזה ירד הי' ויזו הי', הכל ביחד הוא **"שבע"**, שהוא סוד היחוד פנים בפנים שעל ידי זה יתרבה השפע, והבן מה שאמרו רז"ל (ביד פ"ט ד) על זמן השובע בעולם, שהבריות נראות צהובות זו לזו ואין עין בריה צרה בחברתה, ובהעדר

הגניב נסע עמו. או יאמר על פי מ"ש בספר הבהיר אמרה מדת החסד לפני הקב"ה, כל ימי היות אברהם בעולם לא הייתי מצטרך לפעול פעולתי, כי אברהם עומד במקומי. וזהו ויסע אברהם, על כן "הלוך ונסוע" הנגבה, "מדת הגניב חלף והלך ונסע מן העולם, כי אברהם עומד במקומו, וכזה יצדק תיבת הלך, והבן: או יש לפרש בדרך הפשט הלך ונסוע הנגבה, כדרך הצדיק השלם הרוצה לתקן העולם, ורוצה להודיע לבאי עולם גדולת אלקי עולם, אוי סכתת רגליו במקום שיודע שאין יודעין כחו וגבורתו של יוצר בראשית, ובמקום שיודע שיש צדיק המודיע גבורתו לבאי עולם, אוי הוא מרחיק את עצמו משם, כי יותר ירוויח בהודעת כבודו ית' במקום שאין צדיק בארץ, והוא מאמר רז"ל (אבות פ"ב מ"ה) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש. והנה "שם" ועבר היו בעולם, אוי היה אברהם מרחיק את עצמו משם, רק היה הולך ונסע הנגביה למקומות המנוגבים בלא תורה ויראה:

"אברם" הלוך ונסוע "הנגבה ר"ת אהיה, גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא "את השמים "ואת "הארץ (בראשית א א) הוא שם הדעת, ואברהם הודיע לבאי עולם גדולות הכורא ית"ש, על כן הוא עיקר המציאות של שמים וארץ, השמים והארץ **"בהבראם"** (שם ב ד), אותיות "באברהם (ביד פ"ב ט), והבן:

הנגבה בנימסריא אדני. בין והתבונן למען אדני" (ויאל ט יז), למען אברהם שקראך אדון (ביכות ד ע"ב), והמי':

(י) ויהי. כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה (מגילה י" ע"ב), וכאן גם כן וי היה, שהיה רעב בארץ והוצרך אברהם לצאת מארץ הקדושה, ויש אחר כך שוב פעם שנית כי כבד הרעב בארץ, להורות כי כל זמן שלא היה הרעב כבד כך כך, נסתפק אברהם אבינו כמנעם ולא עזב ישיבת ארץ ישראל. ויתפרש תיבת כי בלשון כאשר, ר"ל כאשר הכביד הרעב, אז היה מוכרח ליסע מארץ ישראל:

מענין ירידת אברם למצרים לברר נצוצין. וידוע מדברי הזוהר הק' והאר"י ז"ל ענין ר"ב 'ושמואל, ר"ב הוא סוד בירור נצוצין בסוד ע"ב ק"ל בנימטריא ר"ב, והוא בזעיר אנפין ועומד לנגד ולבטל הזעיר דקליפה. ושמואל הוא בכינה ונקרא אריו"ך, ומבטל הכינה דקליפה הנקרא אריו"ך מלך אלס"ר (בראשית י"א). והנה תראה בכאן ר"ת התיבות הנ"ל, הוא ר"ב 'ושמואל, והשם יכפר בעדינו ואל יאמר פינו דבר שלא כרצוננו. ולדרך זה נעלה במסילה לאלקינו להבין המקראי קודש אחר כך:

(יא) וידע. נתחדש ווי אחר מדאגת האשה, להיות שהקריב לבוא מצרימ"ה שהוא ערות הארץ ורוצה למשול על הקדושה, ושרה אמנו היתה מרכבה אל השכינה, ומעולם לא זזה שכינה ממנה, על כן רצתה הקליפה למשול ח"ו בקדושה, וח"ו לא ינח שבט הרשע וכו', והשכינה הקדושה שמרה אותה לבל ישלוט בה כח ערות הארץ, וזה היה הכנה לנשי ישראל אחר כך לבל ישלמו בהם אנשי מצרים שהם מכת הקליפה ערות הארץ. וזה שאמרו רז"ל (ויק"ד פ"ב ה') שרה ירדה למצרים וגדרה את עצמה מדבר ערוה, וגדרו כל הנשים אחריה:

ו'אמר' אל שרי 'אשתו. היה לו לומר לשרה. גם תיבת 'אשתו מיותר, כי מי לא ידע כי אשתו הוא. אך לפי דברי זוהר הק' (ח"א פ"א ע"ב) יצדק, שהקשה איך שם אברהם אבינו את שרה בסכנה גדולה. ותירץ שראה שכינה לא זזה ממנה, ובטח שגם יתנוסס לה. (ונ"ל עוד לפרש, כי הנה ידע אבינו שצריך במצרים לעשות גדר לאנשים ולנשים שלא ישלוט בהם כח ערות הארץ בהיותם בכור הברזל. והנה כאשר הקריב לבוא מצרימה וראה השכינה הקדושה מקדמת לפני שרה, אז הבין שיעשה כעת גדר לנשים, וגדר האנשים עשה אחר כך יוסף הצדיק, כמו שאמרו רז"ל (ויק"ד פ"ב ה') יוסף ירד למצרים וגדר את עצמו מן הערוה, וגדרו כל האנשים אחריו והבין. והנה כזה תבין שהכוונה בכאן שאמר אל שרי

היחוד ח"ו כשאין ח"ו צדיק להעלות מיין נוקבין על ידי הנצוצין להעלותם מתוך עמקי הקליפות, וח"ו יוכל להיות עד שנפלו כמה וכמה נצוצין לתוך הקליפות על ידי עונות הדור כגודע למביני מדע, ואז נעדר היחוד בעוה"ר ותתמעט השפע, ואז יצויר יחוד העולמות בערכינו בבחינת אחוריים, לזה נקרא הדבר הזה בלשונינו הק' רע"ב, הוא בחינת אחור דשם אלקים כזה, א' אל אלק אלקי אלקים, בנימטריא ר"ל. ואחור דהויה כזה י"ה יח"ו יהו"ה בנימטריא ע"ב, והבן מה שאמרו רז"ל שאז עין בריה צרה בחברתה ח"ו, והבן הדברים המופלאים האלו, ותבין על ידי זה מעלת לשונינו הק', שכל השמות של כל דבר בלשון הקודש, אינה הסכמיית כלשון עם ועם, אך הכל בחכמה עליונה. עד נקדים הקדמה והוא, דידוע כמו שיש שיעור קומה בקדושה, כמו כן בסי"א כי זה לעומת זה וכו'. והנה מצרים הוא המקום העכור שבכל קומת הסי"א ונקרא ערות הארץ, על כן היה מקום זימה וכשוף, ולשם היה ביותר הנצוצין, על כן הבירור הראשון הוצרך להיות במצרים על ידי כור הברזל, ואבינו אברהם הוצרך לעשות הכנה לבניו, והדברים ארוכים בענין כח קליפת מצרים ערות הארץ, שהוצרך יוסף הצדיק אות ברית קודש לרדת שם מתחילה, ונתנסה בנסיון בדבר ערוה, וצדקתו עמדה לו למשול על אנשי מצרים, ואין כאן מקומו. וכזה נבוא אל הביאור ויהי, וי"ה ח"ה כאשר היה אז רע"ב בארץ, היינו בארץ העליונה ימלכות שמים היה בחינת רע"ב, כי כמעט היה מתמוטט העולם על ידי מעשה דור הפלגה, והבן מה שכתבנו בהקדמה ראשונה, על כן וירד אברם מצרימ"ה לברור נצוצות כי שם עיקר הבירור הראשון, ועל ידי זה יחיה מיין נוקבין לשכינה, בין והתבונן כעת מ"ש לעיל מצרימה בנימטריא שפ"ה, שהוא בנימטריא שכינה כי זה לעומת זה וכו', 'לגור שם, מלשון אוג"ר בקיץ וכו' (משלי י"ה), ור"ל לאסוף נדחים לקבץ נצוצות הנדחים שם ולהחזירם אל הקדושה להיותן מיין נוקבין לשכינה: (וידע רע"ב בארץ יורד אברם מצרימה לגור שם, בין והתבונן דברינו

יראו אותך דייקא המצריים, ואמרו אשתו זאת, ר"ל היופי הוא אשתו של זה, והבן. ויבואר ביותר לקמן עוד על פסוק זה בכתבים הנ"ל דף א' ע"ב ודף ב' ע"א:

וידו כאשר הקריב וכו' ויאמר וכו' הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. כבר דברנו בדרושים הקודמים מזה. וכעת נ"ל אומרו תיבת אש"ה מיותר, דהוה ליה למימר כי יפת מראה את ומי לא ידע כי אשה היא. אך הוא על פי דרשת רז"ל (כ"ב ט"ז ע"א) אמרו נ"א, מורה כעת שעד עכשיו לא הכיר בה. וקשה הרי אברהם אבינו קיים כל התורה אפילו ערובי תבשילין (יומא כ"ה ע"ב), איך לא קיים אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה (קידושין מ"א ע"א). נוחנה י"ל לפי זה כפשוטו, דבאמת התבונן בה בהיותה בתולה בלא תואר אשה, ואחר שנקראת אשה מיוחדת לאיש לא התבונן בה, ומשמיענו זאת בתורה שבאמת קיים גם את זאת שלא קדשה עד שהכיר בה. אך עדיין לא הונח לנו, כיון שהכיר בה שהיתה יפה קודם היותה לאיש, למה לי התחדשות ידוע בעת החשש הזה, היה לו לחשוש אפילו אם לא היה מכיר בה כעת מחדש, וביותר תתגדל החן בהיותה אשת איש מהיותה פנויה, להיות ארי דרביע עליה איסור אשת איש, וכמו שמצינו לרז"ל (ע"ז כ' ע"א) שאמרו בזה הלשון לא יסתכל אדם בפנויה יפה, ובאשת איש אפילו מכוונת כי היצר מיפה אצלו האסור החסור. על כן אחשבהן דהנה אברהם אבינו היה מתבונן בה תמיד והיו יודע שהיא יפת תואר, אבל לא היה נודע אצלו מחמת גדל קדושתו לא היה מבין שום חילוק בין הידור מצוה הלזו בין הידור מצוה אחרת, והיה הדבר אצלו כמו שארי מצות, ושמצוה להדר יותר אתרוג נאה ביותר תפלין נאים וכיוצא. וזה כונת התורה ביעקב אבינו שמשמיענו שהיה חפץ ברחל מחמת שהיתה יפת תואר, שהיה מחדר אחר הדור מצוה משום זה אלי ואננהו (שמות טו ב) התנאה לפניו במצות (שבת קל"ג ע"ב). וזה שמשמיענו בתורה (בראשית כ"א) וישק יעקב לרחל, אשר כל הרואה

תיבת אשתיו, והוא ר"ת "אדני" שפתי "תפתח" ופי' (תהלים טו ז), היינו לגרום היחוד העליון ולמנוע יחוד הרשעה, והבן:

הנה נא ידעתי. לדרכינו יתפרש תיבת נ"א, שנתחדש לו כעת הידיעה להגיע זמן לגדור גדר הנשים בראותו השכינה מחופפת על שרה. וירמוז עוד רמז נאה, על פי מה שנמצא בדרשות המקובלים ע"פ שאמר משה שלח "נא" "ביד תשלח" (שמות ד יג), הובא בילקוט ראובני פרשת שמות וז"ל, ארבע אותיות אדני, שתיים דין והם ד"ן, ושתיים רחמים והם א"י, לכך אמר משה שלח "נא" "ביד", אותיות ד"ן יכנסו בין שתי אותיות א"י למתק הדין. וזהו שלח "נא" "ביד תשלח", כי כשהיו במצרים גלתה עמהם שם השכינה שהוא שם אדני, והיו האותיות בפירוד אמר משה חיבר אותיות נ"א באותיות י"ד, ויחבר מין למינו נ' בד' להיות ד"ן למצרים, ויתחבר א' אל י"ד להיות א"י רחמים לישראל, עכ"ל ומעתה נבוא לכוונת הכתוב, כי הנה כתבנו שגם ירידת אברהם למצרים היה עבור השכינה שהיה רעב בארץ וכנ"ל, והשכינה קדמה ואתיא למצרים כנ"ל, ועל זה סמך בנידון שרה שהיא מרכבה אל השכינה. וז"ש הנה נ"א ידעתי, ר"ל אותיות נ"א חברתי עמהם אותיות י"ד להיות השם שלם:

כי אשה יפת וכו', יבואר לפנינו כי "אשה יפת מראה את, תיבת "אשה מיותרת כי מי לא ידע כי אשה היא, והיה לו לומר כי יפת מראה את. ועל פי הוזהר הק' (ח"א פ"א ע"ב) יצדק שפיר, כי הנה השכינה לא זזה משרה אמנו, והיה יופי שרה שלא במבע כי חופף עליה אור השכינה. והנה הצדיק כשרואה יופי אשה חושב בדעתו מה לי לדבק ביופי הגשמיות, מוטב לדבק את עצמי בשורש היופי הבאה מהשכינה, כמו שכתבו המקובלים בסוד אין אשה אלא ליופי (תענית ל"א ע"א), מה שאין כן המצריים המצרים החמורים לא יביטו אלא לגשמיות האשה. וז"ש הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה אית, ר"ל היופי שלך היא מאשה יפת מראה העליונה היא השכינה הקדושה, מה שאין כן כי

הוללותם. גם יאמר ואמרו אשתו זאת, ואמרו לשון מחשבה, יחשבו שהיופי אשתו של זה, ועינים להם ולא יראו האור הנערב החופף עליה כל היום. גם יאמר ואמרו אשתו זאת, ר"ל לא תעלה בדעתך כשתראה מדברים דברים רכים שלא יעשו רציחה, כי זה דרכם כל היום לכל ירגיש הנרצח וימלט מידם. ולזה יאמר ואמרו בחשאי ולשון רכה, כי בכל מקום אמירה בחשאי. וגם יאמר אשתו זאת, ולא יאמרו אשתך כמדבר לנוכח, רק בנסתר כאשר ידובר לשר ולמלך כגודע ממשפט הלשון בכבוד, ואף על פי כן והרגו אותי כי שבע תועבות בלבם, ויעשו זה לכל ארגיש ואמלט מידם, על כן אל תסמוך על דבריהם הרכים:

והרגו אותי. גם כן בלי חקירה והתיישבות הדעת מחמת שמחת הוללותם. ובוזה יצא לנו טוב טעם ודעת משפט לשונינו הק', כי לכאורה לפי משפט הלשון הוזה ליה למימר ויאמרו אשתו זאת ויהרגו וכי הכל ביודין, הגם שכמה פעמים הואו שבראש התיבה תשמש במקום עתיד גם בהעלם היריד, עם כל זה טעמא בעי כי לא במקרה הוא כל אות ואות בתורה הק'. ולפי מ"ש יונח כי האמירה וההריגה יעשו שלא בחכמה בלי התיישבות מחמת שמחת הוללותם, ונדע כי היריד פרמזת לחכמה, ולזה נעלם באלו שני העניינים היריד, להורות שתתעלם מהם החכמה האנושית מחמת הוללותם, והבן:

"ואותך יחיו. הגה זה מיותר, כי הקפידה הוא העיקר מה שיהרג לא מה שיחיו אותה. אך הוא להורות כי קשה בעיניו מאוד שלא יתעללו הרשעים הללו בזו הצדיקית יותר מעין הרציחה, להיותה מרכבה לשכינה, ובאם ישלפו בה זרים ח"ו, יארע מה שיארע שפחה כי תירש גבירתה. ויש כי שתיים רעות יעשו, אי עון הריגה, ולו יהיה שגם בה יפגעו בהריגה, אך זו קשה מן הראשונה שיחיו אותך ויתעללו בך. או יאמר בדרך הקדמה על מה שרוצה לבקש מאתה שתאמר כי אחותי היא, והנה תיכף מורא יעלה על ראשה, אם אומר כן תיכף יתבעו אותי לדבר עבירה, וכשלא ארצה

משתומם על זה. אך משמיענו התורה בזה שיעקב אבינו מגודל נקדושתו לא היה מכין שיש בזה מן התעוב לאנשי עולם, רק היה מנשק חפץ של מצוה לעין כל, ולא היו מתבייש בפני הרואים, כמו שאין אדם מתבייש לנשק תפלין וציצית. וכמו כן היה אברהם מתבונן תמיד ביופי שרה כמו ביופי שארי המצות, ולא עלתה בדעתו שיש חילוק בדבר, שזה יופי אשה ויש חשש תיעוב בעיני העולם ביופי הוזה, מה שאין כן ביופי שארי המצות. אך כאשר הקריב לבוא מצרימה וראה שהרשעים הכל מסתכלין בשרה, אז נתן אל לבו שיש ביופי הלז תיעוב, וכי יש חילוק בעיני העולם בין יופי זאת המצוה ובין מצות אחרת, להיותה אשה והכל רצין אחריה (שם ק"ב ע"א). וד"ש הגה נא כעת ידעתי כי אש"ה יפ"ת מרא"ה א"ת, אבל עד עכשיו לא הייתי יודע שאת אשה יפת מראה, [רקן חפץ של מצוה יפה ומהודר, ומשמיעה אותנו התורה עד היכן הגיע קדושת אברהם: [עד כאן מועתק מכתב יד]

(יב) וזהו. תיבת והיה מיותר, דהיה לו לומר וכי יראו וכו'. אך הוא על פי פשוטו שאברהם ביקש לשרה שתאמר תיכף, קודם שישאלו אותה תאמר שהיא אחותו. כי גודע כמו שמדרך השמחה הקדושה בהשם ובתורתו לעשות עניינים שלא בהתיישבות הדעת, כענין שנאמר (משלי ה יט) באהבתה תשגה תמיד, וכמו שאמרו (עירובין נ"ד ע"ב) ע"ל רבי אלעזר שהיה עוסק בתורה בשוק העליון וכסותו מונחת בשוק התחתון, כמו כן בשמחה של הוללות, יעשה ההולל דברים שלא ביישוב הדעת הגם שאחר כך יתחרט. ויש והיה הוא לשון שמחה כגודע (כ"ד פמ"ב ג), ר"ל ישמח לבם בהוללות הזנות כאשר יראו אותך, ועל ידי כך לא יספיקו לחקור ולדרוש ולהתיישב בענין הרציחה, רק תיכף יגזרו אומר אשתו זאת והרגו וכי:

כי יראו אותך. בקיצור הוזה ליה למימר כי יראוך וכו'. ולפי מ"ש נוחא כי הם יראו אותך דייקא גשמויותך, כי מח מראות עיניהם צור מחצבה היא השכינה, ואמרו בלי שאלה אש"תו זא"ת מחמת

שאינן כן באמור אחתי, הכונה על השכינה אחותי, בת אבי דאיתנמלית מאביא, כי בחכמה יסד ארץ (משלי ג ט), אבא יסד ברתא (עין וזהו ח"ג ת"ז ע"ב), וכן הוא אומר (תהלים קד כד) מה רבו וכר כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניינך, והבן. ועיין בזהוהר הק' (ח"ג ק ע"ב) מה דשלח ר"ש לר' אבא וגם אמנה אחתי בת אבי וכר, ועל דא ותהי לי לאשה, ולהיות שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני (שיד השי"ת ב ו), ושכינתא איתנמיכת בימין ומפת החסד איתגלמא בפומא וכר, ואברהם הוא איש החסד, בסוד הכתוב (בראשית יד יח) והוא כהן לאל עליון, על כן נאמר בכאן אחתי את בקמין, בסוד הכתוב (יקרא ה יב) וקמין הכהן, והמשכילים יבינו והשם הטוב יכפר בעדנו, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו:

למען ייטיב לי וכר. היה לו לומר למען ייטיבו, כי אינו יודע עדיין מי הוא המטיב, ועל רבים ידבר עד עתה. אך הוא דקאי על המטיב לכל, כי באמור אחותי את על השכינה על ידי איתערותא דלתתא, בא הטריב וייטיב להכ"ל, ומשם יושפע שפע הטוב למשרתיו עושי רצונו והבן, טריב יי ומטיב לכ"ל ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה ט), והמשכילים יבינו ברמז מועט. כללו של דבר המציץ מבין חרכי שכלו, יבין כי אברהם אבינו מילין לצד עילאה ימלל:

בעבורך. י"ל בעבור שלך, היינו פרייך ותבואתך (חסר תיבה):

וחיתה נפשי בגלליך. ר"ל גם נפשי תחיה בעולם שכולו טוב, שלא יהיה לנפשי עון בזה שאשימך בסכנה למשכב ערלים ח"ו, כי לא יוכלו לך והשי ישמור רגליך מלכד, כי אני רואה אצלך סיועא דלעילא ולא יהיה לנפשי חטא בזה. ויש בגלליך, כי תיבת בגלל בגימטריא אדני היא השכינה אשר אצלך. ויש וחיתה נפשי בגללך, והך היא הפעולה לנוכח, והבן:

(יד) וידע. נתחדש הוי בכניסתו למצרים, כי מקודם היה רק דאגה עצורה בלב

יהרגו אותו. לזה יאמר ואותיך יהיו על כל פנים, הגם שלא תשמע לעצתם לא יעשו כך נקמה רק יחיוך, כי יאמרו בהמשך הזמן תתרחצו להם, על כן עצה היעוצה אמרי נא וכר. או יאמר על פי הזוהר הק' (ח"א פ"א ע"ב) שראה השכינה מחופפת עליה, על כן בטח אם ירצו לעשות עמה איזה רעה לא יצליחו כי השיי מבטחת, ולא דאג אלא על עצמו, על כן אמר דאגתי רק על הנוגע אלי, אבל הנוגע אליך הנני בוסח בהשיי שאני רואה השכינה אצלך, על כן אותך יהיו על כל פנים, על כן אל תדאג ואמרי נא וכר, ובוזה אצא אני מהסכנה ואליך ניסים יתנוססו:

(יג) אמרי נ"א. תיכף בלי שאלה וכמיש לעיל אחותי את, מה שלא צוה שתאמר בזה הלשון אחי הוא, להיות שראה השכינה מתחופפת אצלה (עין וזהו ח"א פ"א ע"ב), ולא כן אז אצלו, על כן דאג מרציחת נפש בידי בעל בחירה, על כן זירזה ביותר שהיא תיחם עצמה עמו שתאמר שהיא אחות אברהם, שהמובן מזה כי האיש גדול שאשה יקרה כזו תיחם את עצמה אחריו, לא כן אם היתה אומרת אחי הוא, שהמובן מזה שרצונה לייחם את אברהם אחריה, כענין שנאמר באסתר (ח א) ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה. או יאמר שלא רצה שתוציא הצדיקת דבר שקר מפיה, והנה אמר אברהם לאבימלך וגם אמנה אחותי בת אבי הוא (בראשית כ יב), והנה אין אדם נמנע אז בימיו לקרוא לבת אחיו אחותי לגדל הקורבה, אבל היא לא תקרא לאחי אביה אחי, כי הוא חסרון דרך ארץ ומיעוט בכבוד האב. זה שהיה מתמה אז אבימלך, והיא גם היא אמרה אחי הוא והבן, ואי"ה יבואר שם. וגם על פי דרך האמת שעל השכינה אמר אחותי, כענין אמור לחכמה אחותי את (משלי ז ד), הוא חכמה תתאה חכמת שלמה. וזה שנמסר במסורה ב' פעמים "אחתי את", א' כאן אמרי נא "אחתי את", וקשה היה לו לומר אחי הוא, ובא הפסוק במשלי ומתרגן אמור לחכמה "אחתי את", ר"ל אי היתה אומרת אחי הוא, היה דבר שקר, מה

תחת רשותה בית פרעה וכל אשר לו, להיות לברות לישראל בניה בצאתם מצרים, להינצל את מצרים ולרוקן אותה מכל נצוצי סהרה, והבן:

(פו) ולאברם היטיב. המטיב לכל בריותיו, בעבורה בעבורך שלה, חיינו פריה ומעשיה הפובים שסיגלה בהיותה בית הרשע בתוך עמקי הקליפות, והוציאה משם על ידי כוונתיה הניצוצין אשר היו נתונים לשם. וזהו פרי צדיק עץ חיים (משלי יא ל) כנודע:

וידו לו צאן ובקר וכו'. שבעה מינים קא חשיב, באפשר יש לפרש שנכנעו לפניו כל השבעה מדות הרעות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דס"א, וכזה עשה הכנה לבניו למסור בידם הז' עממין, שהם גם כן נגד הז' מדות רעות הנ"ל וכמ"ש לעיל בשם אדמ"ו פה קדוש הנ"ל. ואופן הכנעת הס"א הוא, כי כיון שפרעה הרשע הכניע את עצמו לשרה למלאות תאוותו עמה, וכו' היו כלולים כוחות הפומאה, הרי כל כוחות (נכנעו) אל הקדושה, והוא רצה להפיל ח"ו וזהמת הס"א, והשי' רגלי חסידיו ישמור, וכל הענין עצות מרחוק מאת הכורא ב"ה להכניע כוחות הפומאה, ודבר כזה לא היה במקרה ח"ו, רק בכוונה עליונה מאת היוצר בראשית. והנה בין והתבונן פרע"ה, בנימסריא פפיד"ה, אותיות הערף, שהוא היפך הספירות הקדושות שבקדושה:

(ז) וינ"ע. במין נגע הוא מכת ראת"ן כמו שאמרו רז"ל (ביד פמ"א ב):

הויה. ארורים הרשעים שמהפכין מדת הרחמים למדת הדין:

"את פרעה. את לרבות שריו וינצו שהביאו אותה אליו:

נגעים גדולים ואת ביתו. הכי היה לו לומר את פרעה ואת ביתו נגעים גדולים. אך מדריגות מדריגות היו, כי פרע"ה ושריו שהיה ידם במעל הזה, נוכו נגעים גדולים. וביתו הם אנשי ביתו נשיו ופלגשיו, שלא היה ידם במעל הזה רק

איש, וכהיום ראו בעצם הסכנה העצומה בבלי ספק:

ויראו המצרים את האשה. ריבוי הא"ת, היינו השכינה הנקראת א"ת הכלולה מא' ועד ת' היא האשה העליונה, והיופי נמשך מצדה. והנה ראו יופי בלי סבע כי יפה היא מאד, אבל פח מראות עיניהם ולא הביטו רק אל הנשמיות האשה הנראה לעינים הבשריי. ובזה יוצדק שלא הזכיר אותה בשמה שר"ה, רק ויראו המצרים את האשה וגם ריבוי הא"ת, והנה המצרים דלת העם שמעולם לא ראו יופי כזה, הנם שלא הביטו אל צור מחצבתה, עם כל זה יראו מגשת אליה "כי יפה היא מאוד, ושגבה בעיניהם גדולת מעלתה, אך אחר כך:

(פו) ויראו אתה שרי פרעה. ערבה לכם לגשת לגבהות רוחם שהם קרובים למלכות, ועם כל זה לא ערבה לכם שתהיה ראויה לאחד מהם, רק כולם כאחד ויהללו אתה אל פרע"ה, כי אמרו כולם אין מדרך ההדיוט להשתמש בזו. וכל זה הורה לנו התורה הקדושה איך היו כל הגוים יראים לגשת אליה הנם שהיו שמופים בזימת, להיות שם השי' נקרא עליה:

ויראו אתה שרי פרע"ה. ס"ת צירוף שם הויה, הוא וחי"ה הוא השולט בחדש תשרי ימי הדין, שרי פרע"ה ויהללו אתה, הוא הויה כסדר השולט בניסן ימי החסד. ורמז שנתהפך תיכף מדת הדין למדת הרחמים, מה שהיה הדין שולט כי היה רעב בארץ, ונתהפך כעת לרחמים:

ותקח האשה וכו'. היה לו לומר ויקחו אתה לבית פרעה. אך הוא אשר דברנו שלא זה שכינה ממנה (עין וזהו ח"א פ"א ע"ב), ולזה יאמר ותקח [האשה] הידועה כביכול, נלקחה על ידי שרה לבית פרעה, כי לא זה ממנה:

בית פרעה. לבית פרעה היה לו לומר. אך לפי שנמסרה התורה בלא נקודות, יש לפרש ותקח האשה בית פרעה, ר"ל האשה הידועה לקחה

באבימלך שדיבר עם אברהם, כענין שנאמר ויאמר ליו דייקא, על כן אמר מה בסגול כי אברהם מדתו החסיד, על כן שאל ממנו וכי זה חסדך להכניס אנשים בסכנה, נ"ל:

עשי"ת ל"י. ובאבימלך נאמר לנו (בראשית כ ט). כי שם קרא לכל עבדיו, ויראו האנשים מאוד שלא יגיע אליהם רעה, והיו אז אתו במעמד ומצב, על כן אמר לניו, ובכאן אצל הויכוח היה רק פרעה לבדו, נ"ל. או יאמר בכאן ל"י, ובאבימלך לניו. כי אבימלך החזיק את עמו גם כן לצדיקים לא יעשו כדבר הנבלה הזאת, על כן אמר מה עשית לניו, כי לא היה לך לירא גם מהמון, מה שאין כן פרעה שהיו המצריים מפורסמים בשוטפי זימה, לא היה לו פתחון פה להתווכח עמו מה שלא הגיד האמת להמון, רק אמר מה עשית ל"י בפרשות, למה לא הגדת ל"י ביחידות, כי החזיק עצמו למלך במשפט יעמיד ארץ. וי"ש גם כן למה לא הגדת ל"י ביחידות, ואזי הייתי מצילך מיד המון, נ"ל:

(יג) למה אמרת אחותי היא. לכאורה הוא דבר שפתיים אך למחסור, כיון שכבר אמר למה לא הגדת לי כי אשתך היא. אך הוא שהרשע הלז התווכח עמו ביותר, ואמר לו לו יהיה שיראת לנפשך לומר אשתך היא, על כל פנים היה לך לומר כי אשת איש אחר היא, או על כל פנים כי זרה היא לך, למה אמרת אחותי היא, ובודאי נתת ענין בממון להרבות לך מוהר ומתן, ושפט ברשע כי משפטי השיי לא צדקו בהכותו מכות גדולות ונפלאות:

ואק"ת. לא לקחתי בחזקה רק בדברים רכים, כענין קיחה בכל מקום קחם בדברים, כי אילו לקחתי בחזקה מהראוי היה להכות אותי הגם שאינה בעולת בעל, רק מחמת שאנסתי אותה בחזקת היד:

"לי" לאשה. כי אלו לקחתי אותה לפלגש, היה מהראוי להכות אותי לכיונה שבזיתי אותה בקחתי אותה לפלגש, וגם אלו נתתי אותה לאחד חשרים לאשה, אפשר אין זה כבודה, אבל כעת

שלא מיחו בידו, נוכו גם כן, אבל לא ננעים גדולים כל כך, נ"ל:

וא"ת ביתו, לרבות שפחותיו ואמהותיו המפלים לנשי ביתו:

על דבר שרי אשת אברם הוא מיותר, ודרשות רז"ל ידועים. וי"ל על פי מ"ש לעיל שהשכינה נלקחה עמו (עין זוהר ח"א פ"א ע"ב), ומשמיעו התורה הק' איך השיי חס על כבוד הצדיק והצדיקית יותר מכבודו, כי סלקא דעתך שהשיי נגעו עבור השכינה הקדושה, על כן אמרה תורה כי העיקר הוא עבור שרי, ועבור שהיא אשת אברם ונוגע לכבוד הצדיק גם כן, וכענין יבושת יד ירבעם בהשליחו יד לנביא עדו (מלכים א' יג ד), ובהקטירו לעבודה זרה לא יבשה ידו, כי הקב"ה חס על כבוד הצדיק ביותר (תנחומא תולדות סי' י"ב). ויצדק עוד בהעמיק ביותר כי גם השכינה הקדושה נקראת שרי, ואמר הכתוב שהקב"ה חס על כבוד שרי אשת אברם יותר משרי העליונה, והבן אהבת הקב"ה למשרתיו עושי רצונו:

(יד) ויקרא. קריאה הוא לשון חיבה כנודע, ומשמיעו שהיה מתירא לנפשו לכעוס עליו, רק היה מדבר עמו בלשון חבה, והיה בזה הכנה לבניו אחריו שנאמר בו גם כן (שמות ט ט) ויקרא למשה ולאהרן וכו':

ויאמר. באבימלך נאמר (בראשית כ ט) ויאמר ליו. הנראה כי אבימלך היה כשר יותר מפרעה, והיה יכול להסתכל בפני אברהם, מה שאין כן פרעה הרשע לא היה יכול להסתכל בפניו, על כן לא נאמר ליו, כי היה מדבר דבריו לצד אחד כאלו אינו מדבר עם אברהם. או יאמר בהעמיק עוד שבאבימלך נאמר מה בסגול, וכאן מה בפתח. וכאן נאמר זאית, ובאבימלך לא נאמר זאית. על כן נראה שהרשע הרגיש שהמכות באים על ידי השכינה שנקראת זאית, והתרים ודבר דבריו ענד השכינה ואמר מה זאת, ר"ל אתה זאת מה עשית, על כן אמר מה בפתח, כי פיה פתחה בחכמה (משלי לא ט), ובחכמה יסד ארץ (שם ג ט) והבן, מה שאין כן

שהוציאו מתוך עמקי הליפות הקשות דלשם. ויתכן
 "ואת כל, כי על ידי הניצוצות יתייחדו מדת אמת
 היא מלכות שמים, ומדת כל יסוד צדיק כמיש
 לעיל:

אשר לו. ר"ל לא הוציא רק הניצוצין הנוגעים אליו,
 ועשה הכנה לבניו להוציא שאר ניצוצות
 הנדחים לשם, ולעשותה כמצולה שאין בה דגים
 (ברכות ט' ע"ב):

ג (א) ויעל אברם מצרים. היה לו לומר ויסע
 אברם מצרים. אך הוא להורות
 שהיה לו עליה מצרים, שעל ידי שהלך למצרים
 למקום הפסא ולא נתפתה בין הרשעים, ולא פגם
 מאומה בהתהלכו בין הסיא כמו "אדם זונח כנודע,
 בזה היה לו עליה אדרבה והוציא בלעם מפייהם
 הנק':

הו"א. תיבת "הוא מיותר. והנראה על פי פשוטו,
 להורות כי הוא היה העיקר בחשיבות, הגם
 שאצל הרשעים הללו שמופי זמה היו, מהראוי
 להיות העיקר בחשיבות שרה מחמת יופיה, אך
 להיות שנפל פחדו עליהם היה הוא העיקר: או
 יאמר "הוא זואשתו. להורות כי שוב לא עלה שום
 מורא על ראשו, והתנהג בכל מקום עם שרה כדרך
 קורבת איש ואשתו, ולא היה מתיירא פן יהרגוהו,
 כי ראה שנפל פחדו על כל יושבי הארץ בעור
 היוצר כל: ויש לפרש עוד על פי דרך הקודש ויעל
 אברם מצרים הוא. ר"ל שהעלה מצרים "הוא
 השכינה נקראת גם כן הוא, בהיותה נכללת בכללא
 דדכר ונוקב, (עיין בזהר חקת (חיג קפיג ע"ב) בפסוק
 (כמדס טו טז) "הוא הבאר, ותבין). והנה השכינה
 ירדה עמו למצרים לברר ניצוצין, ובעלייתו משם
 ברכוש רב הם הניצוצין עלתה עמו. וזהו ויעל
 אברם מצרים "הוא, ר"ל שהעלה את "ההוא הוא
 השכינה, "ואשתו היא אשתו הנשמיות והבן, וכל
 אשר לו הם הניצוצין השייכים לשורש נשמתו:

ולום עמו "הנבה. יתכן שהניצוצין הנוגעים
 למלכות בית דוד, נתאחו שם במצרים
 בלופ, שבו היה תקוע ניצוץ המלוכה, על כן גם

שלקחתי אותה בדברים רכים, וגם לי לעצמי מלך
 בן מלך, וגם לקחתי לאשה גמורה לא לפילגש, ואם
 כן מה פשעי ומה חטאתי להכות אותי כזה, וכפר
 במשפטי ד' אמת, ובוזה משמיענו התורה הק' איך
 משפטי ד' אמת, כי התרים נגד המקום ית' ולא
 נכנע לפניו ית':

ועת"ה הנה אשתך. ר"ל גם עתה הנה היא אשתך
 שלא נגעתי בה עוד. או יאמר ועת"ה, ר"ל
 כעת לא תרבה לי בדברים ותירוצים ואמתלאות,
 רק הנה אשתך לפניך קח ולך. ובוזה יצדק שלא
 השיב לו אברהם כלום כמו שהשיב לאבימלך, כי
 הרשע הזה לא חפץ בדברי חסודות. והנה בזה
 שנירשו מארצו, נעשה סימן לבניו אחריו, שביד
 חזקה יגרשם פרעה מארצו (שמת ו א), ולא יכלו
 להתמקמה וגם צדה לא עשו לחם (שם יב לט), ומצשי
 אבות הכל סימן לבנים:

"ואקח אתה לי לאשה. יש בכאן רמז על חודש
 אלול, כי אלו התיבות ר"ת אלול, שמזלו
 בתול"ה היא אשה, והמ"י:

(ב) ויצו עליו. יתכן לפרש שפקד עליו אנשים שלא
 יתנו לו שום מקום לשבת בארץ, רק בכל
 מקום בואו ישלחיהו למקום אחר, עד נסעו מכל
 הארץ, כי הרשע לא חפץ בכרכה ותרחק ממנו,
 והכל היה סימן לבניו. ויתכן לפרש עוד ויצו, לשון
 צוותא והתחברות, שחיבר עליו אנשים להתוכח
 עמו:

וישלחו אותו. תרגומו זאלויאו. ולפי מ"ש שצוה
 לכל יתממה, יתכן גם כן הענין שליוו
 אותו ממקום למקום, לצוות בכל מקום גזירת המלך
 לבל יתממה:

ואת אשתו. יתכן שצוה בכל מקום שיאמרו
 השלוחים שזאת אשתו, כי חשדו שיאמר
 שוב שהיא אחותו, למען יתנו לו מתנות:

"ואת אשתו. לדעת חז"ל (ביר פמ"ה א') "שהגר היתה
 בת פרעה, את לרבות הנר שפחת שרי, או
 לרבות שפחותיה. ואת כל אשר לו, הם הניצוצים

בית אל כנודע, עד המקום אשר היה שם אהלה בתחילה, אהלו קרי, אהלה כתיב, אהל השכינה:

(ד) ויקרא שם אברם בשם ד'. לכאורה תיבת אברם מיותר, כיון שממנו מדבר עד עתה. וי"ל על פי מה שאמרו רז"ל שאין מוסרין השם המפורש אלא למי שלא יצא עליו שם רע, ומשמעות שם רע, שמכנין לשמו איזה כינוי בעבור שעשה איזה רעה, ולהיות שהיה אבינו אברהם בין המצרים שטופי זמה, ונסתלק מהם כעמר נקי ונשאר בשמו הקדוש אברם, ראוי לו להתפלל בשם. וז"ש ויקרא שם אברם בשם ד'. או יאמר שכך היתה נוסח קריאתו לאברם בשם ד', על דרך שהכריז אליהו אני נותרתי נביא לד' לכדי (מלכים א' י"ח כב), והבן:

(ה) וגם ללוט ההולך את אברם. ר"ל לאותו הבחינה הקדושה שבלוט ההולך את אברם, שראוי להתכלל בזרע אברהם ברבות הימים, היה צאן זבקר זואהלים, ר"ל אזרו חיל הספירות הקדושות שבלוט, היינו דוד אדונינו עם כל צאצאי מיעו ומשיח צדקינו שיתגלה במהרה בימינו. והנה צאן נקרא ז' תחתונות דזעיר אנפין, בקר היסוד דנקבא, זואהלים היינו בסיועא דלעילא, כי אהל נקרא יסוד דבינה בהפרסו סוכת שלם על זעיר ונקב, וכן יסוד דלאה נקראת אהל אותיות לאה, עיין כל הפעמים בספר מאורות נתן. והנה נתחברו ונתייחדו האורות העליונים להוציא יקר מזולל להתגלות הניצוץ הק' התקוע בלוט:

[וגם ללוט ההולך את אברם וכו'. מי גרם לו זאת הליכתו עם אברם (רש"י). להיות שהניע אל אברהם טובה ממנו, ובסיבתו שלא נתבטל ממציאאותו, כנ"ל [על פסוק (בראשית י"ד) וילך אברם כאשר דבר אליו יי וכו'], על כן זכה לעושר הגם שלא זאת היתה כוונת לוט. וכן הוא הענין בכל הצדיקים, שאותן האנשים הבאים אליהם בעסקים, פועלים כל טוב שגורמים טובה להצדיקים, והבן.] (עד כאן העתקה מהשמשות לאגרא דכלה מסוף ספר קהלת יעקב):

לוט נמשך אתו עמו. והנגבה כבר כתבתי והנגבה נימטריא אדניי, היא דינא דמלכותא, והוראות תיבת נגבה הוא ימין החסד להיות מלכות של חסד, על כן נמשך לוט שהיו בו ניצוצי מלוכה אצל אברהם, שהוא חסד הימין להיות ימינו תחבקני, ויראתי בפצותי פי. והנה ידוע כי דוד אדונינו הוא גלגולא דאדם קדמאה (עיין במ"ד פי"ד י"ב), והוא משיח בעצמו שיבוא במהרה בימינו בגלגולא תליתאה דיליה, ולהיות הניצוץ הלז היה תקוע עדיין בס"א, על כן לוט בנימטריא אדם, והבן מאמר המלך החכם (קהלת ח ט) עת אשר שלט האדם באדם, וכבר ידעת לוט הוא זעיר אנפין דקליפה:

(ב) ואברם כבד מאד במקנה בכסף זבזהב. יש להבין מה זה הלשון כבד מאד, והיה לו לומר ויהי לאברם מקנה רב וכו'. וגם היה לו לומר זבכסף בוא"ז כמו שכתב בזהב. ולזה נקדים הקדמות והצעות מונחות בדרך הקודש הרב במאורי אור כתב, מא"ד הוא עיטרא דחסדים, ותמה במאורי אור דהלא בזהר (ח"ב צ"ח ע"א) מבואר בסבא, בסוד הכתוב (תהלים קד א) ד' אלקי גדלת מאד, דמאד רמז לסטרא דגבורה, עיין שם. יהיה איך שיהיה, מאד רמז לעיטרא דחסדים ולעיטרא דגבורות, מקנה הוא סוד המלכות בנימטריא ג' פעמים אדניי, וגם הוא בנימטריא קצה השמים לתתא, עיין בספר הנ"ל. והנה ידוע על ידי התכללות החסדים וגבורות בסוד הדעת, יוכללו אחר כך במלכות שמים על ידי היחוד השלם. וז"ש ואברם כבד, ר"ל הכביד המאד היינו עיטרא דחסדים וגבורות, והורידים למקנה הוא סוד המלכות. וז"ש ואברם כבד מאד במקנה, הכביד המאד למקנה, והכוונה בכסף זבזהב, ר"ל שני עיניי מאד, כי פעם מרמז מאד לכסף סוד החסד, ופעם לזוהב סוד הגבורה, ואמר כאן ששני עיניי מא"ד הוריד למלכות שמים, היינו בכסף זבזהב, והשיי יכפר בעדנו:

(ג) וילך למסעיו מנגב. הוא מדתו מדת הדרום חסד, אברהם הוריד טפת החסדים עד

ולא יכלו לשבת יחדיו: הארץ לשבת יחדיו, ס"ת בנימטריא מלכות. גם הוא בנימטריא נלגול "משיח" בן דוד. גם בנימטריא חסד משיח בן דוד. ר"ל לא יכול עדיין ניצוץ המשיח להתיישב עם חסד אברהם, "יכלו" לשבת יחדיו, ר"ת שם הקדוש יל"י, והוא מעיב שמות ומסוגל להקים ולהעמיד הנופל ושוכב, בסוד שאמרו רז"ל (ברכות ה' ע"ב) "היב ליה ידיה ואוקמיה:

(ז) "ויהי. וי היה על עמק המריבה, כי בכל מקום שיש מחלוקת הוא ווי, ובהיפוך במקום השלום שמחה וחדוה:

ויהי ריב. ידוע מה שכתבו המקובלים שיש קליפה הנקראת ריב, והיא הנורמת לשכח הלימוד, והיא שגרמה לרבי אלעזר ששכח תלמודו, וקרא החדש הזה לכם (שמות יב ט), "החרש" היה לכם (שבת קמ"ז ע"ב). כי הנה אותה הקליפה מכפלה "משיח" בן דוד בשמו, כי "משיח" בן דוד בנימטריא כד"ת, בכפל אותו הקליפה כי לו משפט הבכורה, (ותבין על ידי זה ויהי ער בכור יהודה ר"ע "בעיני ד' (בראשית לה ז), כי ידוע שער בנו של יהודה, בו היה ניצוץ משיח בן דוד, ועל ידי חטאו גרם מה שגרם שנתרחק "משיח" בן דוד, אשר לו משפט הבכורה בכפל הרי"ב ונתעורר הרי"ב, על כן ר"ע "בעיני ד', ר"ת רי"ב). והנה "חדש" הזה "לכם, גימטריא "משיח" בן דוד, הוא השם כד"ת החקוק על מצחו של משיח בן דוד. והנה היה המעות שהכנים אותיות רי"ב, לאותיות "החדש" הזה "לכם, ועל ידי זה שכח הלימוד והנה כל הדברים הנ"ל נאמנו מאוד בכאן, להיות כל מגמת אברהם בקרבתו ללום להאיר ולגלות אור משיח בן דוד. והנה כל דבר בעולם מתפעל בהתנגדות, על כן נתעורר קליפת הרי"ב שהיא התנגדות למשיח צדקינו, אשר שלום ואמת יהיה בימיו (מלכים ב' כ ט), וגר זאב עם כבש וכר (ישעיה יא ט), וקליפת הרי"ב פעלתה לחרור הריב ולהפריד הדבקים, ואפילו באדם אחד בעצמו מתעוררת רי"ב בהשכיח תלמודו אזי מתפעל, ודעתו אינו בהשקט ובשלום ויקפיד ואינו

(ז) ולא נשא אותם "הארץ לשבת יחדיו. על פי הנ"ל לא נצטרך לומר "מרעה הארץ, רק כפשוטו הרי אברהם אבינו קדוש עליון, בתוכו היו כלולין כל הנשמות ישראל, וכל הניצוצות שישנו באיזה מן העמים המוכנים להצטייר בקדושה, מוכרחים הם שיאספו אליו, והוא יעלם מיין נוקבין אל השכינה ויצטיירו בקודש. והנה במצרים הוציא אברהם אבינו יקר מזולל מהנוגע אליו, ועשה הכנה לבניו לשאר הניצוצין לעשותן כמצולה שאין בה דגים (ברכות ט' ע"ב). והנה ניצוצי המלוכה לזרע דוד ומשיח צדקינו, היה מוכרח על פי עצות מרחוק שיעברו דרך קליפת עמון ומואב, דרוש נא כל זה בזהר בראשית (ח"א י"ג ע"א). על כן לופ הלך את אברהם, וניצוצי מלוכה אשר היו בתוך גלות הקליפות, נתחברו בלום בכדי לעבור דרך עמון ומואב, ומשם יתייחדו בקודש לזרע אברהם להיותן כסא מלוכה והנה כעת לא היה עדיין הזמן גרמא שיתעלה הניצוץ הק' הטמון בלום אל השכינה, עד עת בוא הזמן כנודע וז"ש ולא נשא אותם הארץ העליונה היא השכינה, עדיין לא הרימה אותם לשבת יחדיו, דהיינו שיכלול הניצוץ של לופ באברהם, כמו שעתיד להיות בימי מלכות בית דוד, ואם תאמר מהיכא תיתי נאמר שיביא הניצוץ של לופ באברהם, מה לתבן של לופ אצל הבר. ולזה אמר באמת מישך שייכי אהדדי, כי היו "רכושם של שניהם רב, גם בלום היו ניצוצות קדושות מאד שהרויח במצרים מן "הרב ניצוצות הטמון לשם, ומפני מה לא נכללו הניצוצות האלו באברהם ומה להם אצל לופ, לזה אמר ולא יכלו עדיין לשבת יחדיו עד עברם דרך עמון ומואב, ומשם יכללו בקדושה ותשא אותם הארץ העליונה ויהיו מרכבה למלכות שמים, והבן. והנה תמצא בדרך רמז לזה "רכושם, בנימטריא חס"ד מלכות בחסרון אחד ממנין כל אחד, דהיינו חס"ד תחשוב רק ע"א, ומלכות רק תציה, ואז יהיה בנימטריא "רכושם, להורות שעדיין לא היה באפשר שיתייחד ניצוץ מלכות בית דוד באחדות עם חס"ד אברהם, וזה כי היה "רכושם רב, שהיה עדיין בבחינת הריבוי בחסרון האחדות, וזה

על כן הוא כאלו עובד עבודה זרה. והנה הרמב"ם ז"ל מנה נ"א לאוין בעבודה זרה. וז"ש אברם אל "נא, איני רוצה להיות על ידי המריבה כעובד עבודה זרה ח"ו שיש בה נ"א לאוין, ור"ל אל "נא תהי, לא תהיה התעוררת נ"א לאוין ח"ו, על ידי המריבה אשר ביני וביניך: וירצה עוד, כי הנה ידוע נ' רגלים הם נגד אברהם יצחק יעקב, ושמיני עצרת הוא נגד דוד על רגל רביעי. והנה שמיני עצרת הוא יום נ"א מראש חודש אלול ימי רצון של ישראל, והוא נמר החתימה פוכה לישראל, כי דבר מלך שלפון (קהלת ח ד), ודבר המלך ואשר נחתם בשם המלך אין להשיב (אסתר ח ח). וז"ש אל "נא תהי מריבה וכו', ר"ל על ידי המריבה שביני ובינך, יתעכב ח"ו ניצוץ דוד, ואז לא יהיה נ"א, היינו יום הנ"א הוא שמיני עצרת, והוא מה שאנו אומרים הושיעה נ"א הצליחה נ"א (תהלים קיח כה), שהוא עיקר הישועה והצלחת ישראל:

מריבה. אמר "מריבה, על פי מ"ש לעיל שקליפת הריב בורח ממשיח בן דוד, אשר חקוק במצחו ובפניו פני אדם קדמאה השם כד"ת, בנימסריא "משיח "בן דוד, וכל הכועס שורה עליו קליפת הריב ומסתלק ממנו צלם אדם, ובאה במקומו "הריב ומקלקל פניו פני אדם, על כן אסור להסתכל בפני הכועס, כי יוכל ח"ו לקבל נזק והוא בכלל אזהרת אל תפנו אל האלילים (ויקרא יט ד). וז"ש אל נא תהי מריבה, כי יכנס ח"ו "הריב באותיות מ"ה בנימסריא "אדם. ובהעמיק עוד "דוד "ומשיח, הם גלגולין דאדם. והנה "לופ, הוא גם כן בנימסריא "אדם, שהיה נגז בתוכו ניצוץ משיח בן דוד, רק שהיה עדיין בבחינת גלות דאדם בליעל בחינת "לופ. וז"ש אל נא תהי מריבה, לא יכנס הריב בתוך מ"ה דאדם ח"ו הוא דוד ומשיח, ואדרבה ברוח יכרח בהתגלות פני משיח צדקינו במהרה בימינו:

כי אנשים אחים אנחנו. על ידי הניצוץ הקדוש הגנוז בתוכך השייך לגורלי ופקדוני גבך, לא תגרום לו להתעכב ח"ו על ידי הריב:

ידוע על מה, וכוחות השכליות שלו מתקופמים מחמת שהשכל אינו מתיישב בעופו, והבן. והנה כוחות השכליים נקראים רועים, כי הם הרועים קנייני הגוף וכוחות הנפש להדריכם בדרך הישר, ועל פיהם יצאו ועל פיהם יבואו. ומעתה התבונן "ויהי "ריב, דהיינו הקליפה שנקרא "ריב התעוררה, בהיותה מתפעלת מצד שכנגדה מניצוץ משיח צדקינו, והריב נתעורר בין "רועי מקנה אברם, היינו שגם אברהם אבינו הרגיש בכוחות השכליות אלו שלא היו יכולין להאיר כל כך, ובין רועי מקנה לופ, שהגיע היוק גם לרועי מקנה לופ, שגם בו היו עיקר ניצוצות "המשיח. ובוה יצדק "בין "ובין, כדרכי תמיד לדקדק בזה, והכוונה שבכל אחד בפני עצמו היה "הריב. "והכנעני "והפרזי אז וכו', הכוונה לדעתי על פי דרך הנ"ל, דלא יקשה איך יוכל "הריב לפעול איזה פעולה באבינו אברהם, הלא הוא המרכבה למדת החסד יומא דכולהו יומא, וממילא כל המדות בטלים וכפופים לנגדו, "והריב שהוא מספרא דנבורה יצטרך להיות כפוף. אלא על כן אמר "והכנעני "והפרזי, כי על פי מ"ש לעיל הכנעני הוא "חסד דס"א, "והפרזי הוא "נצח דס"א, אז "ישב בארץ, ור"ל עדיין היה התגברות "לחסד "ונצח דס"א שהוא ספרא דימינא דס"א, והנה הגם שאברהם הלך ונסוע גם כן "הנגבה (בראשית יט ט) לספר ימינא דקדושה, עם כל זה לא היה עדיין הזמן גרמא לבטל מכל וכל ימין דס"א, על כן פעל בו "הריב הנ"ל, על כן ויאמר אברם וכו':

(ח) ויאמר אברם אל לופ. אמירה בחשאי ובלשון רכה להשקיף המריבה:

אל נא, הנה הריב בא על ידי כעס, וכל הכועס יהיה בעיניך כאלו עובד עבודה זרה (וזהו ח"א כ"ז ע"ב), והוא דבר מוסכם מהשכל כי האדם צריך להיות בטל אליו ית', כי כל הנאצלים והנבראים והנצרים ונעשים, בטלים אצלו ית' ואין שום דבר מבלעזו. והנה איש אשר אלה לו ויהיה בטל בכל תנועותיו אליו, בודאי לא יכעוס ולא יתקצף, כי הוא אין ואפס בטל בכל תנועותיו אליו ית', ממילא כל הכועס מחשיב עצמו ליש והוא כפירה גמורה,

ויסע לומ' מ'קדס. הוא נסע קודם מאברהם, כי אברהם הוא בעל הבית בארץ הקדושה, כי לו נתנה למורשה, על כן נשאר קיים במקומו ולומ' נתגרש ממנו:

"קדם" הוא בנימטריא אחוריים דשם ב"ן כזה, וי"ד י"ד ק"ה י"ד ק"ה ר"ו י"ד ק"ה ר"ו ק"ה. והנה שם בן הוא במלכות, והקליפות יונקים מבחינת אחוריים ומשם בא להם החיות. והנה "לומ' נסע" מ'קדס, ולא הכיר את קונו שממנו בא לו החיות. וזה שדרשו רז"ל (ב"ר פמ"א ז') שנסע מקדמונו של עולם, כי כבר ידעת שמלכות נקראת עולם, ואחוריים דב"ן בנימטריא קדם, וזהו שרמזו מקדמונו של עולם. והנה שיבה זרקה בו ולא ידע כי נסוע בו הניצוץ הק' ממלכות בית דוד וממנו בא לו החיות:

ויפרדו איש מעל אחיו. כי אחים הם מצד הניצוץ הקדוש התקוע בלומ':

(יב) **אברם** ישב בארץ כנען. לא פרט הכתוב באיזה מקום בארץ, להורות שהיה בכל הארץ כבעל הבית, כי לו נתנה למורשה: ולומ' ישב בערי הככר. ערים רבים, כי לא היה לו קביעות בארץ ישראל:

"ויאהל" עד מ'סדס. יש לפרש בדרך רמז "ויאהל" מלשון "בהלו נרו" (אי"ב כ"ג), "סדס" ר"ת "סוד ידוד" מלכא. ור"ל ויאהל, האיר עד שיצא ממנו ניצוץ הקדוש מדוד. ויש לפרש "עד מלשון חסרה, מלשון הכתוב (ש"ס כ"ה ה) הן "עד ירח ולא יהל. והכוונה עיקר הארתו היה עד הוסר ממנו אותו הניצוץ הקדוש. ויש לרמז בדרך רמז "ויאהל" אותיות "אליהו, עד סד"ס ר"ת "סעדתא" דדוד מלכא. כי אליהו כותב אז כל מה שפעלו ישראל בשבת קודש לקרב הגאולה, והבן:

(יג) **ואנשי** סדס. אפילו החשובים שבסדס שהיה מהראוי שבמשפט יעמידו ארץ, ואדרכה הם פרצו גדר עולם. "רעים וחמאים, ר"ל רעים מאז ומקדם, כי היו מנלגלי דור הפלגה, וגם

(ט) **הלא** כל הארץ לפניך. ר"ל הלא כל ארץ ישראל לפניך הוא, כי למי כל חמדת ישראל, הלא לניצוץ המלוכה הנגז בתוכך, כי כל הארץ יתואר למלכות, כי מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כ"ט): ויאמר עוד "הלא" מלך "הארץ. ר"ל יחוד יסוד כ"ל, עם "ארץ" מלכות לפניך הוא, כי על ידי דוד אשר הוא מרכבה למלכות שמים יתייחדו "כל" הארץ, על כן לא תגרום ח"ו פירוד בין הדבקים. והנה שבת וראיתי "הלא" מלך "הארץ" לפניך, ר"ת "הלכה. שהוא תורה שבעל פה בחינת דוד כגודע, וששים המה מלכות (שיר השירים ו ח) ס' מסכתות כמנין "הלכה" (ע"ן וזהו ח"ג רט"ז ע"א): "הפרד" נא מעלי. ר"ל וכיון שחמדת ישראל נתון כך "הפרד" נא, ספרא דעבודה זרה הם נ"א לאוין, ואמר בלשון "הפרד, לשון פרידה עקרה שאינו מוליד, כי עבודה זרה אל אחר איסתרם ולא עביד פירין (וזהו ח"ב ק"ג ע"א):

(י) **וישא** לומ' את עיניו. את הטפל לעיניו. כי בעיני בן אדם שורה רוח החיוני רוחני מאוד כגודע ליודעי חן, יפעול על ידי העינים, וראיה מבת היענה ומעוף ששמו ראייה שמוליד על ידי העינים, והנה בהביט אדם בעיניו אל הקודש פנימה, ישרה על העינים אור הקודש צח ומצוחצה, ובהיפוך שורה רוח הסומאה על העינים, ומנביה את עצמו להחסיאו האדם ביותר. וזהו וישא לומ' את עיניו, א"ת הטפל לעיניו היינו הרוח הסומאה, ועל ידי זה גרם לו ראייה אחרת להחסיאו, ועל כן נטה אחר תאוות העולם. וירא את כל ככר וכו'. "וירא" את "כל ככר הירדן, את הטפל לככר הירדן, היינו שהוטבו בעיניו אנשי ככר הירדן הזונים אחרי תאוות לבם אז בזמן ההוא:

"את סדס "זאת עמרה, אתיין לרבות אדמה וצבויים, כגן די לפירות ולתענוגים, כארץ מצרים לזנות ולכשפים. נ"ל:

(יא) **ויבחר** לו לומ'. "לו לגרמו להנאתו לסובתו, "זאת כל וכו', א"ת כנ"ל:

רגלי המרכבה, כולם יהיו מן המקום אשר אתה שם, כי כולם יצאו מזרעך:

אמר צפנה נגבה וכו' כולם בהיא לבסוף, הכוונה כי כולם נוטים להשפיע להיא אחרונה מלכות שמים, כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א ז):

מתחילה אמר צפנה נגבה שהם נגד אברהם יצחק, ואמר צפנה קודם נגבה, להורות כי נכללו כאחד בשעת העקידה כנודע כדי למתק דיני יצחק, ואחר כך קדמה הוא נגד יעקב, וימה נגד דוד כל הנחלים אל הים כו'. צפון נגב קדם ים, בנימטריא עת עם הכולל, דהיינו עשרה פעמים הויה ועשרה אהיה שהוא כלל המרכבה, ויצדק עם הכולל דהיינו המקום הכולל, דהיינו שכינה הקדושה נקראת עית שמקבלת כל זה, ותבין בזה מן המקום אשר אתה שם צפנה וכו', ובוה תבין אחר כך:

(פו) כי את כל הארץ. ר"ל בחינת הארץ אשר אתה רואה, שצריך להיות מחובר עם כ"ל הוא יסוד צדיק, ובוה יהיה המרכבה שלימה בהיות צדיק בארץ להיות רגל רביעי, ואתה רואה הניצוץ הזה בלום, אל תדאג כי לך אתננה ולזרעך עיד עולים, על ידי זה יתייחדו עיד עם עולים, ובין והתבונן בזה הק' (ח"א רמ"ז ע"ב) עיד תאוות גבעות עולם (בראשית פ"ט ט) ושם מבואר כי עיד יכונה לעיר אנפין, ונבעית עולים הם בינה זמלכות, תיאובתייהו לגבי ה' עילאה לאעמרא ליה, וה' תתאה לינקא מיניה. ובוה תבין עד עולים, יתייחדו עיד עולים על ידי בנך, שתושלם בזרעך המרכבה שלימה, ויהיה ד' אחד ושמו אחד, ולזה בא אחר כך בפסוק עיקר הבטחה:

(פז) ושמתי את זרעך. ר"ל שבזרעך יכלול גם המדה הנקראת אית הוא מלכות שמים, שאתה דואג שתקוע ניצוץ המלוכה בלום, הכל יוכלל בזרעך כעפ"ר הארץ העליונה, ר"ל כמו שהארץ העליונה היה בחינת עפ"ר מארבע יסודות, כן ג' אבות הם בחינת שלשה יסודות אש מים רוח,

כמה היו עדיין בחיים מדור הפלגה, וחטאים מחדש שהוסיפו לחטוא. והו לך מאד, שהחטא של דור הפלגה שפגמו בשם המיוחד כנודע, וכהיום שינו באולתם והפכו מדת הרחמים למדת הדין: ובדרך רמז יש לפרש הפסוק שבתורה, כדרכינו תמיד לפרש איזה פסוק בדרכי מוסר, כי כל פסוק הוא עצה מהבורא ב"ה. ויאמר ואנשי, ר"ל מלשון שכחה, לשון גשני אלקים (בראשית מא טא), סדם יכונה לגיהנם שהוא מלשון סיד וגפרית, וכן בזהר (ח"א ק"ז ע"ב) קראו לשרו מלך סדם. והנה האדם צריך לירא מהבורא ב"ה יראה רוממות בנין דאיהו רב ושלים (שם שם י"א ע"ב), אך על כל פנים גם היראה הזו יראת העונש של גיהנם צריך לשום נגד עיניו לשרוף האהבות רעות כנודע. והו "ואנשי סדם השוכחים עיני סדם, דהיינו עונשי גיהנם, אזי הם רעים וחטאים וכו', כי אי אפשר להשיג יראת הרוממת קודם יראת העונש:

(יד) וד'. הוא ובית דינו, אחרי הפרד לום מעמו, כי אברהם היה מרכבה לשכינה, וכל זמן שהיה לום עמו, הנה כביכול גם אצל השכינה היה אחיזה לקליפות והו סונע היחד כנודע, וכאשר נפרד לו מאברהם נפרדו הסיגים והקליפות, אז נתייחד הויה עם בית דינו היא השכינה דינא דמלכותא: או יאמר, כי הנה אברהם היה כל מגמתו בלום לשאוב ממנו הניצוץ הקדוש של דוד המוכן להיות רגל רביעי במרכבה, כי האבות היו רק ג' רגלים, וכהיום שנפרד לום ממנו, דאג מי יודע אם לעת כזאת יגיע למלכות דוד שיהיה רגל רביעי במרכבה. והו שאמר וד' ובית דינו אמר אל אברם, הגם שאצלו היה רק כסא של ג' רגלים, שהוא סוד אמ"ר אש מים רוח, והרגל רביעי שהוא סוד עפ"ר הוא דוד התקוע בלום, אזי נתגלה אליו הדבור במרכבה שלימה, להורות כי ממנו יתד ממנו פנה ויושלם המרכבה בזרעו. והו אחרי הפרד לום מעמו, ר"ל הגם שיפרד ממנו לום, שא נא, ר"ל שור ינשר יאריה אדם, שהן הנה ארבע חיות המרכבה. ובוה תבין מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וקדמה וימה, שהכוונה על ארבעה

שערי גן עדן, מים פתוחה ומים מתומה, פתוחה בחכמה ומתומה כבינה. ועיין שם עד באות המ"ם בספר מאורי אור, ר' אלף עלמין הם באבא ואימא. והנה על פי זה יש לפרש ויאהל אברהם, הנם שיש לפרש כפשוטו שעשה אהלים, דהיינו שהלך ממדריגה למדריגה, עם כל זה הוא גם כן לשון בהירות, מלשון בהילו גרו וכר (איוב כט ג), ויאהל אברם שהאיר אברהם ויבא וישב באלני, היינו ב' בחינות אילין, דהיינו יסוד ומלכות גם תפארת, ואחר כך ממדריגה למדריגה ממרא, היינו ב' ממין חכמה ובינה, ושם ר' אלף עלמין, והוא נרמז באותיות ר"א שבסמרא, שהוא ר' אלף, וגם האל"ף מרמז לג' רישין עלאין דעתיקא, עיין בספר שערי גן עדן אות הא'. והנה מבואר איך שהיה מיוחד כל העולמות מתתא לעילא, והבן:

אש"ר בחברין. אש"ר מלשון הסתכלות, לשון אשורנו ולא קרוב (במדב כד ז). ר"ל הסתכל מקום לזה היחוד בחברון, כי הוא השער לגן עדן דרך שם, ושם טמן השי' לאדם קדמאה, על כן ויבן שם מזבח לד'. כי ראה כי שם יהיה ספון, ושם השער לד' צדיקים יבואו בו. ובדרך רמז נראה בפסוק ויאהל אברם, היא הנשמה שנקראת אברם (וידה לך מי ע"כ), בא לאהל שאינו קבוע הוא העולם הזה, ויבא וישב באלני ממרא, ר"ל בא וישב בעולם הזה בתוקף היצר הרע שממרה אותו מעבודת הבורא ית"ש, ואלני לשון תוקף אש"ר בחברון, ר"ל וכשמתכל מקום חיבורו מתחת כסא הכבוד שנאצל ממנו, אזי ויבן שם מזבח לד', ר"ל זוכה יצרו הרע לד' כדי לדבק עצמו במקור שנאצל ממנו והבן, ברוך המלמד לאדם דעת מתורתו הנפלאה:

ד (א) וידה"י. וי היה לעולם בימי המלכים האלה, שהתחילו להתיר שפיכות דמים בעולם על ידי המלחמה, כי היא המלחמה הראשונה שהיתה בעולם, כמו שדרשו רז"ל (כ"ד פ"ב א', תהלים לו יד) חרב פתחו רשעים וכר, חרבם תבוא כלבם:

ודוד יסוד העפ"ר גם הוא יכלל בזרעך, וממך יצא חומר מגזע ישי'.

אש"ר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ. ר"ל האיש הוא זעיר, ממנה יאת עפר הארץ, ר"ל ממנה את השכינה שנקראת א"ת, ונקראת עפר הארץ, כמו שיסוד העפר הג' יסודות אש מים רוח פועלים בה להוציא פרי, גם זרעך ימנה, ר"ל גם מזרעך יתמנה מלך שיהיה בבחינת יסוד העפר רגל רביעי, שהג' יסודות עלאין שהם אש מים רוח, דהיינו ג' אבות חסד גבורה תפארת יפעלו בה, והוא יתמנה מלך וכל גנוי מלכא בידוהי, וזה שמלך דוד תחילה בחברון (שמאל ב' ב יא), שאמרו בזוהר הק' (תי"א ע"ס ע"כ) דהוצרך להתחבר באבהן, והבן:

איש בנימטריא ארמ"ע, שהם ר"ת אש רוח מים עפר, וכולם נשפע ליסוד העפר הכוללם יחד. והוא איש למנות את עפר הארץ:

יוכל איש למנות, ס"ת תש"ל. הוא ר"ת יחודא עילאה ותתאה בקבלת עול מלכות שמים, והבן עיינו לפי פירושינו, והוא סוד התמידין שמקריבין בכל שנה בבקר ובערב, תש"ל תמידין יתמימים ישנים יליום כנודע: ג"ם זרעך ימנה. ס"ת מנין אדני, והבן: ושמתי את זרעך, ר"ת בנימטריא דו"ד:

(יז) קום התהלך בארץ. אמר קרים, להיות בו כלולין הג' אבות דרגא דכורא, ומילין דכורא בעמידה (עיין זוהר ח"ג צ"ז ע"כ), והתהלך בארץ דייקא, והבן:

ארכ"ה רחביה, בנימטריא אמית, תתן אמת ליעקב (מיכה ז ט), ודרגיה להתפשט בלי מצרים באורך ורוחב. לארכ"ה ולרחב"ה, בנימטריא אמת אדני עם הכולל לכוללם יחד:

(יח) ויאהל אברם וכר. כל הפסוק אינו יודע מה מלמדנו. והנראה כי משמיענו איך נתכוין אברהם אבינו ליחד כל המרכבה ממטה למעלה, ואקדים לך הקדמות. בספר מאורי אור, אילן כינוי לתפארת, וגם ליסוד ומלכות. בספר

אברהם אחר המלחמה הזו, ומה יאות הוא לדברינו הנזיל:

(ד) שתיים עשרה שנה עבדו את כדורלעומר, ושלוש עשרה שנה מרדו. על פי פשוטו משמיענו בזה שכל עיקר מגמת המלכים האלה, היה להתגרות באברהם על ידי קחת בן אחיו כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ב ג'), כי כל עיקר המרידה תראה שנתייאשו כבר, כי כבר היו יותר ימי המרידה מימי העבודה, ומדוע נתבוששו עד היום. אך שכעת נתיישב לופ לשם, ועל ידי זה יתגרו באברהם. ומשמיענו עוד עבדו את כדורלעומר לבד ולא את שאר המלכים, ומה להם לשאר המלכים להתעבר על ריב לא להם, וביותר תגדל התימה על אמרפל שהוא היה יותר גדול מכדורלעומר, כנראה מהפסוק שיחם הזמן אליו ויהי בימי אמרפל, דנראה שהיה המלך המופלג בדורו, ומה לו להיות סניף לעזור למלך קמץ ממנו שיחשב לו לפחיתות. אך שנאה מקלקלת השורה, שרצה להתגרות באברהם שהשליכו לכבשן וניצל ממנו, על כן ידע כי לא יוכל לו בהלחמו אליו לבדו, ורצה להתגרות עמו כלאחר יד על ידי עלילה, ברוך אשר לו נתכנו עלילות והוא בוחן לבות וכליות, שהשיב להם גמולם בראשם על ידי אברהם אוהבו:

א"ת כדורלעומר. אפשר א"ת לרבות, שעבדו גם את שרי מדינותיו אשר נתן בכל עיר ועיר, וכעת מרדו מכל וכל, והם לא באו למלחמה הזו, הגם שהיו תחת ממשלת כדורלעומר עבור שנתייראו מאברהם, והג' המלכים הללו נתעברו על ריב לא להם, עבור שרצו להתגרות באברהם:

(ה) והמלכים אשר אתו. להורות על מה שאמרנו שהג' מלכים הללו נגרו אחריו מעצמם, בצע כסף לא לקחו עבור להתגרות באברהם:

ויכו את רפאים בעשתרות קרניים וכו'. להורות נבורתם הגדולה והעצומה אנשים גבורים ועצומים, והערים גדולות ובצורות ויכלו להם, עם כל זה לא עצרו כח לפני אברהם וירמסם כחומר

(ב) עשו מלחמה. הוה ליה למימר נלחמו עם מלך וכו'. אך הוא להורות שהם הם אשר עשו המלחמה בכל יושבי תבל, ומהם למדו להתיר המון שפיכת דמים על ידי המלחמה, כי מימות עולם היו גדורים בזה. והנה תמצא שהפרשה הקודמת מסיימת "ויבן שם מזבח לד' (בראשית י"ח), ר"ת שלום. להורות כי עד הזמן ההוא היה שלום בעולם, והם התחילו מלחמה:

א"ת ברע כו וא"ת ברשע כו שנאב וכו' ושמאבר וכו'. הנה תראה במלכי סדם ועמרה נכתב א"ת, מה שאין כן באינג. ונזיל על פי פשוטו כי השלשה מלכים אחרים היו כפופים למלכי סדם ועמרה, כי סדום ועמרה היו מטרפולין. ויצדק לפי זה את בשני המלכים, ר"ל עם המלכים האלו היו הג' האחרים נגרים אחריהם, הלא תראה כי על פי הרוב לא הזכיר הכתוב בתורה ובגביאים רק סדום ועמרה, כי הם היו העיקר ואינג כפופים להם:

(ג) כל אלה חברו אל עמק השידיים הוא ים המלח. צורך להשמיענו זה בתורה, על פי מ"ש האר"י ז"ל ענין ארבעה מלכים את החמשה, שהיו בקליפה אותן המלאכים ארבעה, נגד ארבעה אותיות פשוטים דשם ב"ן בקדושה, והחמשה בסוד החמשה אותיות המילוי ודחוי"ת. וידעת כי שם ב"ן הוא במלכות, והם היו מלכים מספ"א, וידעת מלכות נקראת ש"ם ו"ד, בסוד הכתוב (ישעיה ע"ה) ונתתי להם בביתי ובחומותי י"ד ושם. וכנגדו בקליפה עמק השדיים, שהוא י"ד ש"ם דס"א. וזה שמשמיענו שרצו במלחמתם להגביר מלכות הספ"א הוא י"ם המלח, מלכות נקראת י"ם. ובאפשר י"ל מלכות דספ"א יש לכנותו י"ם המלח, כי לא תעבור בו רגל אדם, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, ברוך המסבב סיבובים כי בא אברהם אשר לו יאתה המלוכה, והרג את הרשעים הללו שרצו להגביר המלוכה דס"א. והו שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ב ה') אל עמק שוה הוא עמק המלך (בראשית י"ח), שבאו כל האומות והמליכו את

שיהיו הם הלוחמים. וזה שהתחיל מתחילה את כדרלעומר וכו', שהחמשה התחילו להתגרות עם הארבעה, ואחר כך באמת נהפוך הוא ארבעה מלכים את החמשה:

א"ת כדרלעומר וכו' את החמשה. על פי דרך האמת שהארבעה היו בקליפה מנגדים לארבע אותיות הויה בקדושה, והחמשה לחמשת אותיות המילוי דשם ב"ן, יצדקו האתי"ן לרמוז על האותיות, וצריך להרחיב בזה ואין הזמן גורם:

(י) ועמק השדים בארת בארת חמ"ר וכו' ויפלו שמה. אפשר משמיענו זה עונשם שנמו אחר החומר העפריי ותאוות הגופניות, על כן נענשו מדה כנגד מדה והחמר נפרע מהם. או להיות עדיין רובם ככולם מבוני המגדל, שהחמר היה להם לחומר:

וינוסו מלך סדם ועמרה ויפלו שמה. הנה מפורש בפסוק שגם מלך עמורה נפל שמה, ואם היה באפשר לעלות משם בטבע, אם כן היה יוצא גם מלך עמורה אחר כך לקראת אברהם, ולא נמצא בפסוק רק מלך סדם שיצא. וזה ראייה על דברי חז"ל (ב"ר פמ"ב ד) שנעשה גם למלך סדם:

והנשארים הר"ה נמו. אפשר כמו שאמרו רז"ל (ב"ד פ"ג י"א) בלום שאמר לו המלאך ההר"ה המלט (בראשית י"ז), אצל אברהם, שנאמר (שם י"ח) ויעתק משם ההר"ה, כמו כן אלו נמו ורצו להימלט בזכות אברהם, על שנתנו את לופ לדור בשכונתם:

(יא) ויקחו את כל רכוש סדם ועמרה. א"ת לרבות אדמה וצבויים: וא"ת כל אכלים. את לרבות נשיהם, שגם הם נקראו אכלים, כמד"א (בראשית ל"ט ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכיל, אכליה ומחתה פיה (משלי ל"ב):

וילכו. קודם שלקחו את לופ עשו את עצמם כאלו הולכים, ולא לקחו את לופ כי אם כלאחר יד הגם שזה עיקר כוונתם. ויש בכאן וילכו, ואחר כך חזר לומר ויקחו וכו' וילכו:

חצות. האתי"ן, באפשר לרבות נשיהם ובניהם ועבדיהם ומפם. והנה לדעתי עוד בא הכתוב להורות איך נתייראו מאברהם, ורצו רק למצוא איזה עלילה עליו, על כן לא רצו לבוא תיכף להלחם עם סדים, כי נתייראו שתעמוד להם זכות אברהם הואיל ולופ יושב שם, על כן יבואו ויכו את סביבותיהם, ועל ידי כך עתקו את אנשי סדם מן העיר אשר שם לופ, ואחר כך כיון שאיתרע מזליהו, לא תעמוד להם זכות אברהם, כן חשבו הרשעים האלה, נ"ל:

(ו) ואת החרי בהררם שעיר. פסוק בפני עצמו, להורות שהלכו במקומות שנכשלו בני ישראל, כי המלכים הללו היו איצטמנינים גדולים, ורצו להזכיר עון ישראל שיהיה באחרית הימים בימי דור המדבר, ועל ידי זה חשבו להתגרות באברהם אביהם, על כן הלכו להר שעיר ששם סבבו בני ישראל את ארץ אדום, ותקצר נפש העם בדרך (במדבר כא ה), והלכו לאחוריהם כמה מסעות עד "איל פארן, שם נכשלו במרגלים:

(ז) וישבו ויבואו אל עין משפט הוא קדש. המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ד' (במדבר כ"ג):

(ח) ויצא מלך סדם וכו'. הוא אשר דברנו שהמלכים הללו נתייראו לגשת אל סדם להדיא, ויכו את כל סביבותיהם עד התיקם מן העיר:

(ט) את כדרלעומר וכו' ארבעה מלכים את החמשה. לכאורה כיון שיצאו החמשה מלכים לקראתם ויערכו אתם מלחמה, כמו שהתחיל בפסוק את כדרלעומר, אם כן היה לו לומר חמשה מלכים את הארבעה. אך הוא אשר דברנו שהם היה עיקר כוונתם להתגרות באברהם על ידי עילה, ובאו לסדם לקחת את לופ, ונתייראו לבוא גם אל סדם להדיא, שמה תעמוד להם זכות אברהם להיות לופ בשכונתם, על כן הרגו את כל סביבותיהם עד התיקם מן העיר, ויתחילו הם במלחמה ואז יוצאו מחשבתם מכה אל הפועל

שבמרכבה, והשתדל להוציא הרגל הרביעי התקוע בלוח מלכות בית דוד, והמלכים הללו המנגדים לקחוהו בשביה, והשיי הוציא את בלעם מפייהם על ידי אברהם אוהבו:

ויגד לאברהם העברי. קראו בכאן העברי, להיות בו נכללים כל הנשמות ישראל אשר היו כלולים במלכות שמים, בהיותה עדיין בכחינת עביר הנהר, היינו בחצי מהירו התחתונה מקום הקליפות, בסוד מ"ש (יהושע כו ב) בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, (ואם תרצה לרוות צמאונך בזה העצין בספר שערי גן עדן בשער אורח צדיקים), על כן מסוגלים נשמות הקדושות למסור נפשם למקום הקליפות, להוציא בלעם מפייהם הניצוצות הקדושות, ולהעלות מיין נוקבין לשכינה אם הבנים. זה ישראל עבריים שהיו בעבר הנהר קודם התיקון, דהיינו קודם שנחלקה מהירו, והבן. וזה שקראו בכאן לאברהם העברי, להיות שהוא העברי מעבר הנהר, אזי היה יכול להוציא בלעם מפייהם הנצוצי מלכות אשר היו בשביה אצל מלכות דס"א, והבן. ועל פי פשוטו י"ל דקראו בכאן העברי, ייחסו שהיה מבני עבר, להיות המלכים הללו היו מדור הפלגה, וכאן קבלו עונשם על ידי אברהם שהיה מבני עבר, שהתנבא על זה בקראו לבנו פלג, כי בימיו נפלגה הארץ (בראשית י מה):

והוא שכן באלוני ממרא האמרי. אפשר הודיע לנו זה, כי יקשה הרי אברהם מדתו חסד, ואיך היה באפשר לו לפעול דין ונבורה בהמלכים האלה הלא מדתו להיטיב. לזה (הופיעה) [הודיעה] לנו התורה איך השם ית' סבב סיבות שיהיה יכולת בידו אז לפעול במדת הנבורה, כי ידוע ד' האומות הם חסד נבורה תפארת נצח חוד יסוד מלכות דקליפה, וקבלנו מדורם במעמם מפה קדוש כבוד אמיו בתצינא קדישא מריה יעקב יצחק הלוי מלובלין וצלהיה, ואין כאן מקומו רק הקיצור, הכנעני הוא חסד דקליפה, יחאמרי הוא תפארת דקליפה. והנה ידוע דמדת תפארת כלול מחסד ונבורה, והיה אברהם (חסד כאן איזה תיבות). והנה אברהם השתדל אז לתקן את ממרא שהיה מהאמרי, וכל

(יב) ויקחו אית לוח. את לרבות אשתו ובנותיו. ואית רכושו לרבות עבדיו ושפחותיו, נ"ל: בין אחי אברים. הורה בזה שידעו שפיר שהוא בן אחי אברים, ועליו היתה עיקר הכוונה: וילכ"ו. כעת הלכו מכל וכל שנשלמה כוונתם: והוא יושב בסדם. הם עשו את עצמם כאלו לא ידעו, רק להיותו ישב בסדם עיר המורדת בהם:

או יאמר והוא ישב בסדם. ר"ל שלא הלך במלחמה, על כן לא היה מהראוי להתנרות עמו, רק להיותו בן אחי אברים רצו להנקם ממנו, ברוך הכוחן לבבות וכליות אשר השיב להם גמולם בראשם על ידי אברהם אוהבו:

"רכושו בן אחי, רית רבי"א. כבר כתב הארי ז"ל שהיתה נגוזה לשם ניצוץ הק' דנשמת רבי"א, והשתדל אברהם להוציאו:

(יג) ויבוא הפלי"ם. ידוע דרשת רז"ל (נדה ס"א ז"א) מי הוא הפלי"ם, וכולם דברי אלקים חיים. ויש להעמיק עוד הפלי"ם הוא השכינה, שהיא כביכול הפליטה הראשונה לבריאת העולם להקראות מלך, על כן נבראו העולמות כביכול בצמצום הנקודה האמצעית, והבן. גם הפלי"ם, שנשארה כביכול לפליטה בעת שבירת הכלים במיתת ז' מלכי אדום מלכין קדמאין, בסוד אחת מהנה לא נשברה (תהלים לו כא), ותבין על ידי זה הפלי"ם בנימטריא קליד, כמנין שנזכר בתורה שם אדני. קליד נקרא מפת"ח בלשון תרגום, כי הוא המפתח לכנס לכל העולמות, בסוד פתחו לי שערי צדק (שם ק"ח יט), והבן. ובאת השכינה להגיד לאברהם, להיות תקוע בלוח ניצוצי המלוכה מלכות בית דוד שיהיה מרכבה למלכות שמים, והבן. ומה נעים מה שדרשו רז"ל (פרקי ד"ר"א פכ"ז) הפלי"ם על מיכאל, כי בכל מקום שנראה מיכאל שם נראית השכינה כידוע. ותדע גם כן ממצא הדבר על פי מה דידוע דתשעת המלכים האלה, היו ממלכות דס"א מנגדים למלכות שמים, שהוא סוד פ' אותיות דשם ב"ן כנדוע, והבן. והנה אברהם הוא הרגל הראשון

(שם א' יב ל) וילכו העם אחרי האחד עד דן. ואמרו בזהר (ח"כ קצ"ג ע"ב) ששני עגלים היו בדמות זכר ונקיבה בקליפה, ולהיות נפת חפופנה שפתי זרה הלכו אחר הנוקבא עד דן, שהוא היה עשוי נגד המלכות דקליפה שהיא נוק'. והנה בכאן המלכים היו רוצים להגביר המלכות דס"א, ושבו שבית לופ שהיו בו ניצוצי המלוכה דקדושה, והשתדל אברהם להוציא בלעם מפיהם ולהגביר מלכותא דקדושה, על כן כשהגיע עד דין ששם היו עתידין לעשות עגיל להגביר מלכותא חייבתא, תשש כוחו, והבן.

(פו) ויחלק עליהם לילה. מאמר רז"ל (מנהיגין צ"ו ע"א) ידוע ויש לפרש גם כן על פי מ"ש לעיל, שהשכינה מלכות שמים השתדלה להתעורר את אברהם שיעלה מיין נוקבין, כי צריך לכל דבר איתערותא דלתתא, וכשנתעורר אברהם במסירת נפשו להציל הניצוצי מלוכה, אזי היה איתערותא דלעילא בשכינה מלכות שמים, להציל את ניצוצי המלוכה מה שהרשעים רצו להגביר מלכותא חייבתא. והווי' ויחלק עליהם לילה, ויחלק מלשון מחלוקת, לילה הוא מדת המלכות הנקראת לילה כנודע. והווי' ויחלק, (ר"ל) שפעל אברהם על ידי התעוררת שלו במסירת נפשו שנחלק במחלוקת), עליהם (דייקא על דעתם וכונתם שרצו להגביר הקליפה), לילה היא מלכות שמים שנחלק עליהם:

(פו) וישב אית כל הרכוש. את לרבות הניצוץ הקי: יוגם יאת לופ אחיו. יגם יאת, ב' ריבויים. אפשר להיות כי בשתי יתחתן דרד בזרע לופ משתי אומותיו רות המואביה ונעמה העמונית, או מעמון היה הנזר והעדרית, ותהי על ראש דוד עיין בזהר (ח"א קצ"ג ע"א), כל זה הציל אברהם עם לופ. ויש דוד (תהלים לט ה) מדית ימי מה הוא, מדית הוא בנימטריא הריבויים הנרמזים בהצלתו יאת יגם: יוגם יאת הנשים. בודאי כפי הנראה רות המואביה ונעמה העמונית הנרמזים בפרמות אצל הנשים, הגם שרמזם בלופ כפי הנל:

דבר מתוקן בשרשו והיה צריך לתקונו להשתדל בגבורות הקדושים דקדושה, על כן הזמן גרם שהיה יכולת בידו לפעול פעולות הגבורה והדין במלכים האלה, והבן. ולזה יצדק גם כן תיבת באלני, שר"ל חוזק ממרא האמרי, כי אילון לשון חוזק ותוקף, והבן: אחי אשכ"ל ואחי עג"ר. ייחסו בשני אחים הללו, שגם בהם השתדל להחזירם למוטב, רק העיקר היה ממריא ואצלו היה שוכן.

(יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו. לכאורה יקשה וישמע לא יצדק, כיון שכבר סיפר הכתוב איך שסיפרו לו כל המאורע, הוה ליה למימר ויהי כאשר שמע, אבל וישמע נשמע שהוא ענין חדש. גם אחיו, הוה ליה למימר בן אחיו. אך הוא אשר דברנו כיון שסיפרו לו המעשה, ובפרט לפי מ"ש שהשכינה גילתה לו כל המאורע, אזי הוא הבין שעיקר הכוונה הוא על דרד, שהוא רגל במרכבה כמו אברהם. והווי' וישמע מלשון הבניה, שהבין כי נשבה אחיו ממש, שהוא אחיו במרכבה הוא דוד רגל רביעי, וירק את חניכיו, להיות זה מצוה גדולה להציל ניצוצות העשוקים, על כן לקח אותן העוסקים במצות שחנכין למצות המקום ושכר מצוה מצוה, בודאי השיי יהיה בעזרם. ולידי ביתו, והדריכם מעת היותם על האדמה בדרכי השיי ולא טעמו טעם חסא, מה שאין כן מקנת כסף, טעם טעם חסא קודם בואו לאברהם: שמנת עשר ושלוש מאות. להיות שעיקר העסק היה להציל נפש דוד רגל רביעי, שהאבות הם ג' רגלים חסד ידין רחמים, ודוד יהיה הרגל הרביעי. אזי לקח מספר הזה שהוא בנימטריא ג' פעמים ק"ו, שהוא ק"ו חסד, ק"ו דין, ק"ו רחמים, נגד ג' האבות, להיות כולם בעזרו להוציא ממסגר אסיר הרגל הרביעי דוד. וגם לדעת חז"ל (נדרים ל"ב ע"א) אליעזר לבדו היה כמנין שמו, נרמז בתורה המספר לכוננה הנל, נ"ל:

וידרף עד דין. ידוע מה שאמרו רז"ל (מנהיגין צ"ו ע"א) שם תשש כחו על ששם היו עתידין בניו לעשות עגל שבדן. ומה נכבד הדרוש לדרושינו הנל, שכן אמרו רז"ל במלכים על פסוק

שנתבערו רשעים והודו כולם למלכות שמים, זהו נקרא מלך שלם, שמלכות שמים כביכול נקראת שלימה, אז כי הודו כולם:

הוציא לחם ויין. להיות שאברהם מדתו חסיד ופעל גבורות עבור כבוד שמו ית', אזי נכללו הגבורות וחסדים ונמתקו בשרשם, על כן הוציא לחם שהוא בסוד החסיד ג' היות, ויין מסמרא דגבורה יין כי יתאדים (משלי כג לא), להורות המתקת הדינים בשרשן להתהוות כולו חסד. ולזה סיפר כי מלך שלם היה כהן לאל עליון, בסוד הבינה ששם מתמתקין הדינים ומתהוים חסדים, והבן:

(כב) ויאמר אברם אל מלך סדום. אליו הוה ליה למימר, וידענו דאל מלך סדום משיב.

אך לפי אשר כתבנו דהשתדלות אברהם היה בעיקר להוציא הנפשות, ובפרט נפש דוד המלך. וזה קאמר בפירוש אל מלך סדום, לרמו עבור המלך התקוע בסדום. ותיבת אל יתפרש בעבר, כמו אל הלקח ארון וכר (שמאל א' ד כא). ועיין בזהר הק' (ח"א קצ"ג ע"א) דמלכות דוד נשתכלל מעמון ומואב, שהן ב' קליפות יפער זמלכם (בחסרון הוויין, כי הוויין הם אות אמת, בסוד ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט ו), והבן). ולזה תמצא ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי, סית בניסמריא פע"ה אברם אל מלך סדום, סית מלכים. דא הוא סהדותא לזרעא דדוד, כמ"ש (מלכים ב' יא יב) את הנזר ואת העדרת, שאפילו תיטוק בן יומו הולטתו כנודע מרדל (ע"ז מ"ד ע"א), ועיין בזהר הק' הנ"ל ותבין.

הרימותי ידי. ר"ל הי"ד הוא דר"ד בניסמריא י"ד, בסוד ודוד מנגן ב"ד (שמאל א' י"ט ט), והוא דוד הי"ד מן אברהם. אל יי אל עליון וכר. הכוונה אין לך עמק בזה הנפש, כי הוא שייך לי אל הקדושה, ואני צריך להרים אותו אל הויה המהוה כל היות, ולהביאו בסוד העיבור אל יאל עליון הוא בינה, סוד הציור והעיבור אשר הקנה שמים וארץ הם זעיר ונקב. וזה דרך הקודש, בכל יום הניצוצות העולים מתוך

ואת העם. שארי הניצוצין שהיו מפורזין להחיות העם:

(יז) ויצא מלך סדום לקראתו. ולא מלך עמרה, כי נשאר משוקע בטיט וחומר, רק למלך סדום נעשה הגם, והכל ידעו כי בזכות אברהם להיות שהוא קיבל את לופ בשכונתו לכבוד אברהם. וזהו ויצא מלך סדום (ר"ל שיצא מן הטיט), לקראתו ר"ל בעת שחזר אברהם, אז יצא וידעו הכל שכזכות אברהם ניצל. וכזה יצדק אחרי שובו וכר, דלכאורה יקשה דמי לא ידע שכבר חזר כשיצא לקראתו. אך הוא אשר דברנו שמשמיענו התורה שהיה מלך סדום משוקע בטיט עד אחרי שוב אברהם, אז ידעו הכל שכזכות אברהם מסייעתו:

א"ת כדרלעומר וא"ת וכר. את"ן לרבות ראשי חייליהם ושריהם. ולפי הנראה שמרמזין האת"ן, שרק המפלגים להם הרג היינו חיילותם, והמלכים בעצמם נשארו למען יספרו שמו בכל הארץ, והא ראייה כי קבלו רדל (כ"ד פס"ה ט"ז) שעשו הרג לנמרד שהוא אמרפל, נ"ל:

אל עמק שוה הוא עמק המלך. מה נכבד לדברינו הנ"ל דרשות חז"ל (כ"ד פמ"ב ה') שהושוו כולם והמליכו את אברהם למלך עליהם, כי לדברינו הנ"ל שהרשעים רצו להגביר מלכותא חייבתא, ואברהם במסירות נפשו השתדל להוציא הניצוצי מלוכה שיהיו מרכבה למלכותא קדישא דלעילא, וכאשר ראו כן תמהו ובהלו נחפזו והודו למלך על כל הארץ, והמליכו את אברהם עבדו למלך. וזהו עמק שוה, שהושוו כלם באותו עמק, ר"ל באותו העמקות שהיה הדבר נסתר עדיין, הוא עמק המלך מלכות שמים, והבן. עמ"ק, בניסמריא עשרה אהיה, והמ"י:

(יח) ומלכ"י צד"ק. הגם שאמת הוא כדרשת חז"ל (סדים ל"ב ע"ב) שבעולם הזה כפי הנראה היה זה שם "בן ינת, עם כל זה היה בזה הענין דבר נסתר. ומרמו מלכי צדק מלכותא קדישא דלעילא הנקראת צדק, מלך שלם כיון

קצת בשכל אנשי מה חילוק בנבואה בין דיבור למחזיה. והנה מצאנו ראינו בכתבי קודש שני נביאים בזמן אחד, א' נקרא נביא, והב' חוזה. והוא בימי דוד, נתן הנביא, וגד החוזה, ולפעמים נביא אחד מתנבא לפעמים בחזיון, ולפעמים בנבואה ודיבור. ונרשום בכאן בקיצור מה שעלה ברעיונינו, כי ענין הנבואה הוא מנורת גי"ב שפתים (ישעיה מ יט), והוא מלשון דיבור ששומע קול דיבור הנבואה מהבורא ית', וחזיון הוא שרואה האותיות בצירופים כך וכך. והחילוק הוא לדעתי הקלושה, כשנגזר מאת הבורא ית' שלא ישתנה הדבר לעולם, אזי הנבואה לנביא בקול דבר, וכן נאמר על ידי ישעיה (נה יא) כן יהיו דברי אשר יצא מפיו לא ישוב אלי ריקם, מה שאין כן הדבר התלוי בתשובה וכיוצא, אזי החזיון לנביא במראה אותיות, ועל ידי תשובה יכול להיעשות צירופים אחרים מאותיות הללו, זאת מה שיעלה בדעתנו ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו. וכבר דברנו בדברינו בנבואת ישעיה (א א) שהתחיל בחזיון, והלא גדול כוחו בנבואה והוא בן אמוץ נביא בן נביא ומזרע יחוס מלכות בית דוד, ובא הכתוב כמתרגן אשר חזה על יהודה וירושלים, שרצה השיי שישבו עדין, ותבטל הגזירה על ידי צירופי האותיות הללו בדמיון אחר, כי גדלה חיבתו ית' על יהודה וירושלים. וסיוע לדברים מיונה שאמר לו השיי וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך (ישע ג ב), דובר דייקא, לחיות דאגת יונה היה דלמא ישוּבו ויאמרו שהוא נביא שקר כמו שאמרו רז"ל (פרקי דר"א פ"א), על כן היתה נבואתו בדיבור והדיבור לא יתבטל, אך תוכן עלילות אמר לו הקריאה הזאת דייקא, היינו ונינוה גהפכת, בכדי שתוכל להתקיים שנתהפך מרעה לטובה על ידי התשובה (עיי' סנהדרין פ"ט ע"ב), והבן. ועיין מ"ש בחזון עובדיה (א א) לחזון נחום האלקושי (מזח א א), וכאן לקצר באתי. והנה בכאן דיבור וחזיון הוא על פי מ"ש לעיל שעיקר מגמת אברהם במלחמות המלכים על דבר דוד אדונינו, וזה היה התווכחותו עם מלך סדום. והנה ענין המלכים הארבעה מלכים האלה ששבו שבית לופ,

הקליפות עולים ממדריגה למדריגה, עד שבאים בסוד העיבור ונתהווה מהם אור חדש, והמשכילים יבינו מה שתיקנו לנו אנשי כנסת הגדולה בהיותנו בבריאה אשר אימא מקנת שם, ובפרט בהיותנו בהיכל הזכרית, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית וכו', אור חדש וכו' (ברכה יצר אור), והבן לפי הנ"ל מה שאמר שלמה בהגיעו למקום הקליפות עזיא ועזא"ל, יי רמ"ה יד"ך (ישעיה נו יא), וזה ח"ב קי"ב ע"ב), כמ"ש אברהם על מלכות דוד הרימותי ידי:

(בג) אם מחיר ועד שרוך נעיל. בדרך רמז ר"ל לא אקח מאותן הנפשות הנמשכות אחר החמ"א, ומאותן הנפשות הנסרכים אחר החומר, שהוא בבחינת נעל כתנות עיר הבא מזוהמת הנחש (וזהו ח"א ל"ז ע"ב), על כן נעיל ר"ת "נחש" עפר "לחמו (ישעיה סה כה), שזה שייך אל הקליפה. וזה ואם אקח מכל אשר לך והבן, ועיקר הכוונה לא אקח שום נפש שאין בו ניצוץ הק' השייך לי אל הקדושה:

(בד) בלעדי רק אשר אכליו הנערים. אפשר לפי פשוטו לקחו הנערים איזה נשים מבנות סדום, וכינה היוזוג בלשון אכילה. הם יקחו חלקם, הגם שעדיין לא לקחו, אין כח בידו לגרוע חלקם:

פו (א) אחר הדברים האלה וכו'. הנה הדקדוקים רבו. א', מה אחר הדברים האלה, על כרחך יש שייכות להמראה לענין הנ"ל, ומאמרי רז"ל ידועים ורשות ניתן לדרוש לכל אחד מישראל, וכפטיש יפרוץ סלע כן תורתנו הק' מראית פניה לכל צד. ב', כבר ידועה מחזיה, אינה כל כך מדריגה גדולה ממדריגת הנבואה. ג', וביותר יקשה שאמר דבר ד' וכו' במחזה, דיבור ומחזה תרתי דסתרי, ורז"ל דרשו (ביד פמ"ד ו) גדול כוחו שדיבר עמו בדיבור ומחזה, וצריך להבין. ד', מהו לאמיר שייך הכא. ה', אל תירא, מה היתה יראתו, וידוע מה שדרשו רז"ל (שם שם ד). אך הוא בהקדים מה שכתוב אצלינו במקום אחר, להבין

בשרו אבל לא נגעו עד לבו, כן הוא ענין מלכות בית דוד, הגם שאענה את זרע דוד, אך לא כל הימים (מלכים א' יא לט), כי אחרי ככלות שיעבוד מלכות, יכון כסא דוד עד עולם, ומפרש שכרך הרבה מאוד, הוא אותיות אדים שהוא נלגלל דוד משיח, כנודע מר"ת אדים, "אדם דוד משיח, ור"ל השכר שלך שעסקת לפדות את נפש דוד יכון לעד לעולם, כי ד"ד הוא נלגולא דאדם קדמאה, ובעל כרחך מעשי ידיו של הקב"ה הוא אדם קדמאה לא יתבטלו, ויהיה איך שיהיה יקוים מלכות בית דוד באחרית הימים, ובין והתבונן ויבואו כל הדקדוקים על נכון בעזה"ת, ועיין בפסוק שאחר זה פירוש אחר:

(ב) ויאמר אברם אדני הויה מה תתן לי ואנכי הולך עירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר. הדקדוקים רבו. א', למה הזכיר בכאן הב' שמות הללו דייקא. ב', מה תתן לי ואנכי וכו'. וכי לא האמין אברהם חסידא קדישא בהשיי המבטיח לו כל הנ"ל. ג', ביותר יוקשה דאי התפלל על הזרע, הרי מזה עשה מאמר בפני עצמו בפסוק שאחר זה ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע ד', דמשק אליעזר, דרשו רז"ל (וימא כ"ח ע"ב) דולה ומשקה וכו'. ואם כן טוב הדבר. והנה יש לפרש התחלת החזיון שראה בכאן הו' מלכות, שעתידין לשעבד בכניו תיכף אחר הבית הראשון, וכבר ידעת (פסחים פ"ח ע"א) הבית ראשון נגד אברהם שקראו "הר, שהיא נגד הה' ראשונה, ובית שני נגד יצחק שקראו שדה, הוא ה' אחרונה, ובית שלישי שיבנה במהרה בימינו, הוא נגד יעקב שקראו בית, כי שפת אמת תכון לעד (משלי יב ט). וכבר דברנו מזה בענין התאבקות הס"ם עם יעקב, ואמר לו למה זה תשאל לשמי (בראשית לב ל), תשאל ר"ת שפת אמת תכון לעד, ואין כאן מקומו. ונקדים עוד מה שאמרו רז"ל (וימא ס"ט ע"ב) למה נקראו אנשי כנסת הגדולה, שהחזירו עפרה ליושנה שירמיה ודניאל לא אמרו "הנבור והנורא, כי אמרו איה גבורותיו ונוראותיו, והן החזירו עפרה ואמרו הגדול הנבור והנורא, כי אמרו הן הן גבורותיו ונוראותיו שה

הם היו שרשם בקליפה נגד ארבע מלכות שקמו על ישראל ושבו שבית דוד, דהיינו שבימי הארבע מלכות בעזה"ר מלכות בית דוד במל, ואברהם נצח אותם ולקח לעצמו את שבות לופ שבו ניצוצי דוד, לרמז שבאחרונה יקום אליה שמיא מלכותא די לעלמין לא תאבד, ותדיק את כל מלכותא האילון (על פי פסוק דניאל ב מד), ובית דוד נשיא על כל העולם כולו. והיה אברהם אבינו בראותו את כל זאת מתיירא, אפשר ח"ו יתערבו בנזים בהמשך הזמן ולא יהיה להם זכות, ובאפשר ח"ו לא יקוים הבטחה הזאת בנרם החטא, כמו שהיה מתיירא יעקב (ברכות ד' ע"א), כי הבטחת הקב"ה באפשר על תנאי, ובפרט בראותו שגם הוא תשש כחו בהגיעו עד דן, שראה שיעבדו עבודה זרה כמו שאמרו רז"ל (פנהודין צ"ו ע"א), על כן הבורא ית' הראה לו ענין הנבואה הלוז בדיבור, להורות כי דבר ד' אשר יצא מפיו כן יקום, ובית דוד יהיה נכון לעולם לפני השם כירח יכון עולם. והנה אם היתה הבטחה רק בדיבור, לא היה שום ביטול למלכות בית דוד אפילו רגע אחד, והשיי רצה אם יעזבו בניו תורתו וכו' ופקדתי בשבט פשעם כו', על כן היה הדיבור במחזה, להורות שיהיה יכולת להתבטל ההבטחה בזמן מן הזמנים ואענה את זרע דוד, אך לא לעולם כי אף על פי כן היה ההבטחה בדיבור. ובזה יבואו כל הדקדוקים על נכון, "אחר הדברים האלה, שהשתדל אברהם ניצוצי המלוכה דוד והיה מתיירא כנ"ל, על כן היה דבר ד' "במחזה, ר"ל היה הדיבור המרמז לקיום במחזה, להורות שתתבטל ההבטחה בזמן מן הזמנים, אך לא לעולם כי תשוב המלוכה לזרע דוד ותכון לעד לעולם. וזהו לאמר, ר"ל על כן היה דיברר במחזה, כדי לאמר לאברהם ולדורות אל תירא אברם אנכי מגין לך, כמו המגין שלובש גבור המלחמה, והמגין אינו מציל שלא יוכלו המורים בחיצים ובקשת להשליך אבני גיר אליו, רק יורוהו המורים ויצפער, רק שלא יוכלו לו להכותו כלה עד מיצוי הנפש, כי המגן מקבל החיצים ואבני בליסטראות, וככלות המלחמה ישוב הגבור ויעמוד על בוריו מן המכות אשר הכוהו על ידי דחקות והיקשות המגן על

אחד וכו'. והנה לכאורה קשה דקראום כנסת הגדולה, על שאמרו הגבור והנורא שלא אמרו ירמיה ודניאל, הרי תואר הגדול אמרו כולם, אם כן הול"ל לתארם בתואר גבורה וימורא שהוסיפו הם, לא בתואר גדולה שאמרו גם ירמיה ודניאל והנראה בזה אחר שנדקדק עוד מה היתה סברת ירמיה ודניאל, וכי הם לא ידעו שהן הן גבורותיו וכו'. אך הוא להיות מדת הגבורה היא להתגבר על שונאי ישראל ולהתעורר בדין עליהם, ומדת החסד להיטיב ליריאי. והנה הם דהיינו ירמיה דניאל, ראו שהשיי אינו פועל גבורות לשונאי ישראל שאינו נוקם מהם נקמת ישראל, ואף על פי כן החסד מתגבר על ישראל שה אחת וכו', ולא יכלו להם כל האומות לעשותם כלה ח"ו, וייחסו זה למדת החסד לא לגבורה, ואנשי כנסת הגדולה (אמרו) אמת כי כל זה הוא חסד הכורא ית', אך הוא חסד המתלבש בדין, כי חסד גמור הוא להיות לישראל כל טוב ויעלו מעלה מעלה על כל העולם, על כן אמרו הן הן גבורותיו הן הן גוראותיו, ר"ל במדת הדין והמורא מתלבש החסד הוא גדולה, והבן. על כן קראום אנשי כנסת הגדולה, שר"ל שהם אמרו והופיעו לבאי עולם, כשגם שהשיי פועל גבורות, הוא מצד החסד שמתלבש בו, והבן. והנה הבית הראשון היה נגד אברהם מדת הגדולה והחסד, ואז היה מלכות בית דוד מלכות של חסד, וכשנחרכ הבית הגם שנבנה אחר כך הבית שני נגד יצחק, לא חזרה מלכות בית דוד למקומה, עד הגלות נגלות משיח צדקינו במהרה בימינו, וכן פסקה הנבואה בבית שני עד ימות המשיח במהרה בימינו, לכך הכמיח השיי לאברהם שיהיו אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, יכול יהיו חותמין בכלם וכו', "כך חותמין מן אברהם (פסחים ק"ז ע"ב). והנראה לדרכינו הנ"ל הוא נאות, שתמיד יהיו אומרים אלקי יצחק ויעקב גם כן, שהוא נגד תואר "גבור ונורא, הגם בעת שלא יתפשטו הגבורות לפעול פעולתם בשונאי ישראל, ואדרבה עם כל זה הן הן גבורותיו, והוא החסד המסתתר בגבורה כנ"ל, על כן חותמין רק מן אברהם, כי החסד המסתתר בגבורה, הוא המגן המציל

לישראל בעת דוחקם. והנה אמר לו השיית אל תירא אברם מביטול המלכות בית דוד והנבואה אחר הבית ראשון שהוא נגד אברהם, וכו היה השפעת ה' ראשונה שהוא הויה בניקוד אלקים, כי אנכי מ"גן לך שחותמין מן אברהם, להורות הסתתרות החסד בגבורה להצלת ישראל עד עת כוא המשיח. וזהו שכרך הרבה מאד, שהוא אדם דוד משיח כנ"ל, ויחזר הכל לאיתנו ביתר שאת והוא עיקר המקווה, ואז ויאמר אברם בדרך תפלה אדני הויה שהיא נגד השני מקדשים, מ"ה תתן לי, ר"ל רבשיע תמהר הבית השלישי שהוא נגד יעקב מדת תפארת מ"ה והבן, על ידי זה תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו וכו' (מיכה ז ט). גם מ"ה, ר"ת מלך המשיח. ועל כן אני משתוקק מאוד אל הדבר, כי ואנכי הולך ערירי, ר"ל כי בזמן הגלות יהיו צדיקים שלא יאמרו גבור ונורא, ולא תתואר רק בכחינת גדול שהוא דרגא דילי. וזהו וואנכי, ר"ל דרגא שלי הולך ערירי, היינו לכדו כי יאמרו איה גבורותיו, רק וכן משק ביתי, ר"ל הבן שמשקה ביתי, היינו מדת החסד שנקרא יבן, שמשקה את ביתי היינו הבית הראשון, נקרא בימי הגלות דמשק אליעזר, כבר ידעת ששם א"ל הוא כחסד, חסד א"ל כל היום (תהלים נב ג), והוא דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, דהיינו מקבל מבחינת בינה העליונה, להשקות לאחרים לעזור לישראל בכחינת הסתר פנים לבל יוכלו להם, אבל אף על פי כן הוא רק אהבה מסותרת, ואני רוצה שיתקדש שמך הגדול במהרה, וידעו כל באי עולם כי אתה ד' אלקים לבדך עליון על כל הארץ, והבן עומק הדבר כי אי אפשר לפרש הכל במכתב, והנקודה רבה על הכתב:

(ג) ויאמר אברם. אמירה בפני עצמו, ששאל שימהר השיי הכמחת הבנים כעת:

הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי. על פי פשוטו ביותר יתכן כדברי הרב בעל מעשי ד', שכודאי במח לכו בהשיי שיתן לו בנים, רק שפחד פן יתן לו קודם מותו, ולא יהיה לו פנאי ללמדו שיפרסם אלקותו ית', ואז עבד הבית יורש

ברמזים נכונים יובנו אחר כך בשעת העקידה, והוא:

(ח) ויצא אותו החוצה. רמז לשעת העקידה שאז אראלים צעקו חוצה. וגם ויצא אותו החוצה, שהוא הוצאת הנשמה מן הגוף בחיים חיותו, ואף על פי כן יחיה עוד, כן הוא הרמז שיציא השי"ת נשמת זרעו ותושפע בו נשמה אחרת, ואז יקרא "בן בית לא זרע. ורמז לו עוד השי"ת כדי שיבין עיקר הדבר בשעת העקידה, והוא שאמר לו הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך. דלכאורה יקשה למה לא כפשומו, כיון שגלוי לפניו שאי אפשר למנות כוכבי השמים שאין תכלית למספרן, יאמר לו כאשר כוכבי השמים לא יספרו מרוב כן יהיה זרעך, ולמה צוה לו לנסות למנות. אך הוא כי הנה השי"ת רצה שיהיה מתנהג העולם במדת החסד וכמדת הדין, והוא על ידי עבודת ישראל להשי"ת ביראה ואהבה. והנה אבינו אברהם אבינו עיקר מדתו אהבה, ויצחק שנתקשר בדרגא דעק, עיקר בחינתו יראה מדת הדין, והשי"ת רצה (ליתן) לישראל עם קרובו המתנה הגדולה הזאת שיוכלו לעבוד את השי"ת ביראה ואהבה, הגם שהוא קשה הציור בעיני כל האומות היאך יהיה מציאת החבור ליראה ואהבה, הלא אהבה היא התקרבות ייראה היא רחוקת עבוד המורא, עם כל זה ישנן בנושא אחד בישראל עם קרובו ביראת ואהבת המקום, ודבר זה היא להם בירושה דאבותיהם אברהם מדתו אהבת חסד, ויצחק בהתקשרו בספרא דעק בעת הוולדו והוא מדת הדין, והבורא ית' בלל אותם בשעת העקידה כנדע, ואז נתקשר יצחק בדרגא דדכורא, לכן נולד אחר כך יעקב איש ית' שם יושב אהלים (בראשית כה טו), רחמים כלול מחסד ודין, וממנו זרעו אחריו לעבוד את הבורא ית' ביראה ואהבה ביחד. ובדרך זה יונעם למשכילים מה ששמעתי מכבוד אדמ"ר הרב החסיד הקדוש מרה מ"ט (פרישת) וצוק"ל פירוש על הפסוק שהבפיח חשי"ת לאברהם אחר העקידה ושמתי את זרעך

מדה זו ללמד פרסום אלקות, ולא הכן. וזוה ידוקדק הן לי לא נתתה עדיין, הגם שתתן לי אך כבר באתי בימים. ונכל לפרש עוד שראה אברהם ברוח הקודש שתתבשר שרה בן, ואם כן יהיה מדרגא דעקבא, וידוע שכל מי שנשמתו מדרגא דעקבא לא יאריך ימים. והנה כזה אירע ליצחק שפרחה נשמתו בשעת עקידה, ומאז נמשכה לו נשמה מדרגא דדכורא כנדע. ושי"ת אברהם אני רואה ברוח הקודש הן לי לא נתת זרע רק לשרה, והנראה שלא יאריך ימים, ואפילו יהיו לו בנים ליצחק בימי ילדותו, לא יהיה לו פנאי ללמד לבניו פרסום אלקות, ועל ידי זה והנה בן ביתי יורש אותי וכנ"ל: ובדרך הנ"ל יתפרש עוד, בהעמיק למה קרא לעבד הבית "בן בית. והנראה על פי דרך שאברהם אבינו ראה כן ברוח הקודש "שכן הבית יירש אותו, כי לא נקרא זרעו, כי בשעת הזריעה נשפע לו נשמה מספרא דעקבא, רק אחר כך בשעת העקירה נשפע לו נשמה מדרגא דאברהם ספרא דדכורא, ואז לא נקרא זרע, רק "בן ביתו מדרגא דיליה, והשי"ת לא הודיע לו האופן, דאם כן לא תהיה העקידה נסיון, על כן היה הדבר קשה בציור אברהם, ושפם באפשר שהוא על עבדו וכיוצא. וזוה ידוקדק מאוד שאמר להשי"ת שני דברים אני רואה, אני רואה הן לי לא נתת זרע, ואני רואה שכן ביתי יורש אותי, ובאפשר הכוונה על העבד, ואז:

(ד) והנה דבר יי אליו לאמר. דלכאורה יקשה למה לא אמר כפשומו ויאמר אליו ד'. גם הלאמר לא יוצדק. ולדרכינו יאות מאוד, שר"ל דבר ד' היה אליו כעת בתשובה נכונה, לאמר "לו לאחר מכאן, ר"ל שלא תובן התשובה רק לאחר העקידה, וכעת צריך להאמין שכך יהיה הגם שהוא קשה הציור, והבן: לא יירשך "זה. ר"ל אותו "הבן בית שאתה שופם בשכלך שהכוונה על העבד, "כי אם אשר יצא ממעיך, ר"ל אותו "הבן בית אשר יצא ממעיך, ולא יקשה עליך למה לא יקרא לך זרע, ואתה רואה שלא לך יהיה הזרע, אל תתמה על זה כי דבר ד' יקום לעולם, ורמז לו השי"ת

היה יצחק בנו מספרא דנוק' מתחילה, וזה שראה שלא לו יתייחס הזרע, ואחר כך יתייחס לו להקרא רק בן בית, והבן כי מאוד עמקו הדברים, ובוזה תבין מה שאמר:

(ו) והאמין בדי. הגם שהיה קשה בעיניו כעת ענין ב' העניינים שראה ברוח הקודש, האמין בו ית' שיקום דברו לעולם ויחשבה לו לצדקה, והבן:

(ז) ויאמר אליו אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. לפי הנראה מדבריו יתברך שכוונת הוצאה היתה ליתן לו את הארץ. והנה אברהם אבינו לא ירש את הארץ לחיות מושל עליה כעת, עד שזרעו יצאו על פני תבל, ואם כן היה באפשר להבטיח לו הבטחה הזאת שיתן לו את ארץ כנען בעודו באור כשדים, על כרחך צריכין אנו לומר דצורך היתה היציאה מאור כשדים לירושת הארץ, וצריך להבין האיך תלוי זה בזה. ואחשבה לדעת דהנה ידוע דשם הויה ב'ה הוא פנימיות החיות מכל העולמות, ובכל ספירה וספירה מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין. והנה המדרגה הראשונה שבו מתלבש אור איין סוף ב'ה נקרא כתר, והוא מכונה איין לרוב העלמו. והמדרגה האחרונה סוף האצילות נקראת מלכות, מתהפך כחומר חותם בסוד איני, אתון דדין כאתון דדין כי סוף מעשה במחשבה תחילה, והוא סוד הכתוב (ישעיה סד ה) כה אמר ד' צבאות איני ראשון ואני אחרון. וכתב האר"י דל עוד לפירוש הפסוק, דאותיות לפני השם הויה הוא השם פדה"ד, ואותיות שלאחריו הוא שם קדוש כו"ו, ושניהם בנימסריא איני, והוא סוד אני ראשון ואני אחרון, והכוונה השם הויה מסתתר ומתעלם בתוך כל עלמין, והוא עצם החיות ואני אני הוא ומבלעדי אין אלקים. והנה תראה דבר נעים, כי אלו הגי' שמות דהיינו יתו"ת, והשמות המסתתר בו דהיינו פדה"ד כו"ו, בהכפלת השתי אותיות ראשונות על השנים השניות, יעלו למספר כתר, (שהוא סוד איין הסתר הראשון, ואני

ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים (שם כב י), דהקשה אדמירר כיון דהבטיח לו השי' ככוכבי השמים, למה לו הבטחת כחול הים, דאי אפשר לומר דחול הים הוא בכמות יותר, דהרי כוכבי השמים גם כן אי אפשר למנות, כמו שנאמר בכאן אם תוכל לספור אותם, ובמהות ואיכות ודאי כוכבי השמים הם ביתר שאת ורבות מחול. ואמר כבוד אדמיו וצוקיל דזה הוא הבטחה, הגם שיהיה לזרע אברהם בחינת אהבה להבורא ית', דזה הוא הבטחת כוכבי השמים שנראה מעיינים תשוקתם הגדולה להבורא ית', על כן הם מתנועעים מחמת גודל התשוקה והבהירות (עיין המבים פי"ג מהלכות יסודי התורה הי"ט), עם כל זה יהיו גם כן בבחינת כחול וכי שהוא בחינת יראה, כמו שנאמר (ישעיה ה כב) האותי לא תיראו נאום ה' אשר שמתי חול גבול לים. (ובזה ידוקדק לשם שלא אמר כחול הים רק אשר על שפת הים, שמורה על היראה שמתירא הים שלא יעבור גבול החול אשר הטיב בו השי' בחינת יראה, והבן). ובוזה יבוא על נכון הדקדוק שדקדקנו לעיל בכאן, דהנה אלו לא צוה לו השי' בכאן לנסות בדרך הנסיון אם יהיה יכולת לבוא לתכליתם, היה באפשר שיפרש אברהם אחר כך בשורת העקידה שהבטיח לו השי' מתחילה כוכבי השמים, שאפשר לבוא לתכלית מיניינים, ואחר כך הבטחה יתירה כחול וכי, ולא היה מוכן מזה ענין יצחק שנתקשר מתחילה ביראה ספרא דנוק', ונכלל אחר כך באהבה ספרא דדכורא ומטנו הובטחו הבנים כנ"ל. והנה בכאן ענין המראה היה ברמו, שיוכן התכלית בשעת העקידה שהזרע לא יתייחס לאברהם, רק אחר כך יקרא בן בית, ולא נתפרש הענין כדי שיהיה ענין העקידה נסיון לאברהם, רק השי' הראה לו בכאן ענין הרמו, ויאמין בדרך אמונה עד עת בוא דברי קדשו. וזה שצוה לו השי' לנסות אם יהיה בחק האפשרי למנות הכוכבים ויהיה זה מן הנמנע, ממילא כיון שידע אברהם שהוא מן הנמנע למנות הכוכבים, אי אחר כך במראה שאחר העקידה יקשה למה לו להבטחת החול וכנ"ל, ממילא יתפרש הדבר ליראה ואהבה כדברי אמיו וצלה"ה, ואז יבין למפרע למה

והנה תדע מעלת ארץ ישראל הוא בחינת המלכות דקדושה כגודע, סוד לבניה בנימטריא אני הוייה, הן ג' שמות הניל, והבן. והנה נמרוד המריד את כל העולם כולו במלכותו שמלך בארץ כשדים והבן, ורצה להטות את אברהם אחריו חיו, והשיי הוציאו משם על ידי התעוררת מסירת נפשו של אברהם כגודע, וכבר קדם מאמרינו כמה פעמים שעל ידי מסירת הנפש מתגברין על הקליפה, כידוע ענין עשרה הרוגי מלכות, והבן. ובהתבוננת בכל דבריני הניל, תבין היטיב מה שאמר לו השיי אני יה' דייקא, אשר הוצאתיך מארץ כשדים לתת לך את הארץ הזאת מלכות דקדושה, סוד אני יה' בנימטריא לבניה, ומשם יעלה מעלה מעלה להשגת סוד האיין בסוד אור חוזר, עד שישניג סוד הכתר בתריך עמודי ארץ. (ואל יקשה בעיניך מה שאמרתי שישניג סוד הכתר, הלא ידוע אי אפשר להשיג כמו שמבואר בזוהר (עין חייב מיב ע"ג) שהכוונה בדבריני להשיג הסוד, אבל לא הענין והבן), היפך קליפת ארץ כשדים, ולולי שהוציאו השיי משם, לא היה באפשר להורישו את הארץ דקדושה והבן, והשם הטוב יכפר בעדינו ויאר עינינו בתורתו. ועל פי פשוטו נראה שהשיי הבטיח לו שהוא בעצמו יירש את הארץ, דהיינו לזמן התחיה במהרה בימינו, והבטיח לו בכאן שיחיו המתים במהרה בימינו. ואל תתמה על זה, כי הנה אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים, שהשליכוך לכבשן האש ואני הצלתיך, ממילא אתה רואה שאני משדד המערכה באהבתך, ממילא תאמין גם בתחיה שאחיה במהרה אותך ואת זרעך, ואז תירש בעצמך את הארץ, וזה מדוקדק באומרו ית' לתת לך, ניל:

(ח) ויאמר אדני הויה (בניקוד אלקים) במיה אדע כי אירשנה. ידוע שדרשו רד"ל (נדים ליב ע"א) שלא טוב עשה אבינו הראשון אברהם בזה על נאמו במיה אד"ע. ויש מהם שדרשו (עין ביד פמיד י"ד) לשבח ששאל באיזה זכות, והשיב השיי בזכות הקרבנות. ורשות ניתן לדרוש והתורה כפטיש יפוצץ סלע, ואנב נדייק למה הזכיר הבי

סתר האחרון), דהיינו כזה יה פעמים ו"ה, בנימטריא קס"ה. פ"ד פעמים ה"ד, בנימטריא קי"ז. כ"ז פעמים ז"ו, (שהוא סוד כפל אחד על הויה, והוא סוד י"ג מילואי הויות המכונים ל"ג מדות כגודע), בנימטריא של"ה. ממילא קס"ה קי"ז של"ה, יעלו למספר כתי"ר, (חשבון הלז מצאתי בספר ברית כהונת עולם מאמר קדושה משולשת). והנה תראה הסתתרות השם הויה 'באני הוא המדה האחרונה, יעלה סך הכל בהכפלותם מספר כתי"ר, להורות סוף מעשה במחשבה תחילה והכל אחדות אחד, ותוכל להבין בכאן סוד אור ישר ואור חוזר, בהניע האדם למדריגת 'אני, יוכל להתבונן סוד 'איין. והמשכילים יבינו ברמו מועט בדברי האר"י ז"ל בסוד 'מוסף, שהוא ענין תוספת כתובה, ואז אומרים 'כתר יתנו וכו'. והנה מקובל לחכמי האמת בסוד האיין הנקרא 'כתר, יש תריך עמודי אור, (על כן נקרא 'כתר, ומהם משתלשלים למטה סוד תריך מצות, תרי"ג דאורייתא וז' דרבנן, וכן יש תריך אותיות בעשרת הדברות), ובתוכם מאיר אור אין סוף ב"ה, אשר אי אפשר לתארו בשום אות ונקודה. והנה זה לעומת זה עשה אלקים, כמו שיש עשר ספירות בקדושה כן בס"א, ובקדושה הוא עשר ולא אחד עשר, פירוש שאין לחשוב אור אין סוף ב"ה המאיר בהם, כי אי אפשר לכנותו בשם ענין, והבן כי יראתי בפצותי פי. מה שאין כן בספ"א קא מחשבינן אחד עשר כל המוסיף גורע, והוא סוד הביטול שלהם ב"א סממני הקמרת ועשתי עשרה יריעות עזים, כי גם הפנימיות יוחשב לאחד, והוא כנגד המן ועשרת בניו, וכנגדן י"א ארורים בתורה, והבן. והנה כן הוא לדעתי בענין הכתי"ר דקדושה תריך עמודי אור, ובס"א יוחשב עם הפנימיות לתרכ"א כל המוסיף גורע. והוא לדעתי ענין נמרוד ודור הפלגה, שרצו להגביר כח הס"א כגודע, ומפני כך נקרא אותו המקום מארץ כשדים, בנימטריא תרכ"א. על כן נמרוד שהיה כיכ גדול דקליפה, המריד את כל העולם כולו (עיידין ג"ג ע"א), ונתגלגל בסנחרכ ובלבל גם כן את כל העולם (ברמח כ"ה ע"א), וכן בנבוכדנצר, והוא גוג לעתיד שירצה להתגבר על ד' ועל משיחו.

חיים על הארבע מלכיות. ולפי מה שפירשנו לעיל (בראשית טו ח) מאמר אברהם במה אדע כי אירשנה לארץ ישראל דייקא, מה שאין כן בהיותם בארצות איביהם, האיך יהיה באפשרי שיבוא להם הנאולה בהעדר היחוד השלם ח"ו. והשיב השיי קחה ליי עגלה וכו', ר"ל כל הארבע מלכיות תקח ליי לשמי, דהיינו על ידי מסירת נפש שימסרו ישראל את עצמם עבור כבוד שמו בשיעבוד מלכיות הללו, אזי יעלו מיין נוקבין על ידי מסירת נפשם ויוציאו חיל שבלעו מפיהם כגודע זה למשכילים, ובהתעוררת זה יבוא הנאולה במהרה בימינו:

(י) ויקח לו את כל אלה. מבואר במגלה עמוקות הכוונה כי ליה שרים בימין ובראשם ישמעאל, וליה משמאל הקדושה ובראשם אדום, והם אלה מול אלה, ויבחר אותם בתוך, הם ישראל האחוזים בתפארת ישראל קו האמצעי, וא"ה יתבאר בפירושינו לדבריו. ולפי דברינו הנ"ל שרמו לו השיי ענין מסירת נפשות ישראל במלכיות, מבואר בפירוש הכתוב כך ויקח לו את כל אליה, היינו המלכיות אליה מול אליה כמ"ש המגלה עמוקות, וריבוי האת היינו הניצוצות המובלעים בתוכם, ועל ידי מסירת הנפש מוציאים בלעם מפיהם ונכללין הניצוצות בקדושה, היינו עמוד האמצעי תפארת ישראל. וזהו ויקח לו את כל אליה, היינו האותיות והניצוצות המובלעים במלכיות הנקראים אלה, ויבחר אותם בתוך, ר"ל על ידי המיין נוקבין כשמוציאים האותיות, בודאי יצורפו לצירופים אחרים קדושים בהעלות אותם לקדושה, כי בקליפה הם צירופים אחרים, זה נקרא ביתור וניתוח ופיזור. וזהו ויבחר אותם בתוך, ר"ל שביתר האותיות בצירופים שונים, שיגיעו לתוך הוא תפארת ישראל, ויתן איש בתרין לקראת רעהו, ר"ל כשמוציאים האותיות של ניצוצות קדושה, אזי באים האותיות זה מול זה כראוי להם, מה שאין כן בהיותם עשוקים לא היו איש לקראת רעהו, רק היו בצירופים לא טובים. ואת הצפור לא בתר, כבר ידוע שהנשמה של אדם נקראת צפור, כמו שאמרו ר"ל (עין זהו ח"ג

שמות הנ"ל. ונקדים לשון הזהר ויחי (ח"א רמ"ז ע"ג) ברכות אביך כו ע"ד תאות גבעות עולם (בראשית מט טו), ע"ד דא הוא קשורא דתרווייהו, (ור"ל ע"ד נקרא הזעיר אנפין, שתיבת ע"ד הוא לשון התקשרות, מלשון התקשר מעדנות כימה (איזב לח לא), על כן נקרא ע"ד שמקושר בה' עילאה ובהאי תתאה), תאות גבעות עולם תיאובתא דתרווייהו לגבי, אימא עילאה לאעמרא ליה, ואימא תתאה לינקא מיניה, עיין שם דבריו ולשונו ממש כי קצרתי באמרים. והנה אמר אברהם אבינו כי להיחוד השלם הזה בשלימות, צריך זכותא דארץ ישראל לבל ישלמו זרים בארץ הקדושה והבן, ויש אדני (היא אימא תתאה מלכותא קדישא), הי"ה (בניקוד אלקים, היא אימא עילאה בינה הני תרין גבעות עולם), במ"ה (מ"ה נקרא הזעיר אנפין), אד"ע (מלשון התקשרות כמו וידע אדם (בראשית ד טו), והכוונה שני שמות הללו אדני והי"ה בניקוד אלקים, אקשר במ"ה הוא הזעיר אנפין), כי אירשנה (כי יתפרש מלשון כאשר, כמו כי יהיה היובל לבני ישראל (במדבר לו ז)), ור"ל כאשר אוריש את ארץ ישראל, אז אגרום היחוד השלם. והנה אברהם אבינו שהיה כלול בתוכו כל הנשמות ישראל, דיבר בעדו והוא בעד כל ישראל, ואמר להבורא ית' תינח בזמן שיהיו ישראל בארץ ישראל, וירשו את ארצם ולא יתאחזו זרים בארץ הקדושה והבן, אבל בהיותם בארצות אויביהם ויהיה אחיזה לזרים בארץ הק', לא יהיה ח"ו היחוד השלם הנ"ל, ומהיכן יבוא להם הנאולה והחירות, כי עיקר הנאולה והחירות בא מהתעוררת היובל הגדול, והבן. ואפשר גם לפירוש הזה יש מקום לדברי ר"ל שהיה לו לכמות בשם ד' כי יעשה עבור קדושת שמו ולמענו יעש, כמו שהיה בריאת העולם בלי אתערותא דלתתא, רק ששיער כביכול השעשועים שיהיה לו מישראל, וזה גרם התעוררת הבריאה. כן כשיבוא זמן הנאולה וארא כי וכו' ותושע לי זרועי (ישעיה נט טו), והבן כי אי אפשר לפרש הכל בכתב והמ"י:

(ט) ויאמר אליו קחה ליי עגלה משולשת וכו'. כבר דרשו ר"ל (כ"ד פמ"ד ט"ז) אלו הבעלי

הגדול ית', כי הוא דבר שלא במכע החומר. אך היא על ידי הכנת אברהם אבינו, הבטיחו השיי שיזכך חומרות בניו על ידי שירדו למצרים, הוא המקום העכור שבכל הארצות שנקרא ערות הארץ כנדע ויעבדום ויענום, ועל ידי כך יודכך חומרייתם וישאר לבניהם אחריהם לעולם זכות החומר, וגם על ידי הניסים והנפלאות שיעשה השיי להם במצרים בשידוד מערכת השמים ויכניע את קליפת מצרים, על ידי זה ישארו באמונתם עד עולם, וגם כל האומות לא יהיה כוחם חזק כל כך, כי להיות מצרים הוא הנכור שבשרי אומות הך הכפתור וירעשו הסיפים. ובוה נבוא אל ביאור המראה ויהי השמש לבוא, דהיינו זמן רב קודם החורבן בית שני נתבטלה הנבואה, כי הנבואה דמיון לזריחת השמש המאיר לארץ ולדרים, ותרדימה נפלה על אברם, רמו שיהיו ישראל בבחינת הדורמופא אין חזון נפרץ. והנה אימה חשיכה גדולה נפלת עליו, הגם שרז"ל (כ"ד פמ"ד ט"ז) דרשו אלו התיבות על כל הדי' מלכות, יש לפרש דעיקר על הרכיעית הכלולה מכולם כנדע ואין זה סותר לדבריהם, והנה נפלה האימה עליו שהיה מתיירא מההמתר פנים, ומאין יהיה להם כח להיות להם כח לעמוד בפרץ בזמן שאין נביא וחזוה ואין שידוד המערכה. ואמר "נפלת, שראה במראה שכל רגע ורגע נפלה עליו האימה יותר, על כן אמר בלשון הווה, ורמו שאין לך יום שאין כו' מרובה מחבירו, והדורות והשכליות מתמעטים בכל יום. ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, ר"ל אל תתמה על החפץ האיך יהיה להם באפשר בחומרייתם להשליך נפשם מנגד עבור קדושת שמו ית', ובפרט בעת הסתרת פנים ואין נביא וחזוה, ועולם כמנהגו נוהג במכע בלי שידוד ובלי מופת מנגד להפכע, על זה אמר כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם דייקא, ר"ל שיהיו כעת גרים בארץ אשר הוא היפך הקדושה לגמרי, ועבדום וענו אותם ועל ידי כן יזכך חומרותם למאוד, וישאר זה להם לפכע קיום הזדככות החומר, ולהשליך נפשם מנגד עבור קדושת שמו ית' אפילו לפושעי ישראל, ואם כן זאת העבדות היא הבטחה

והנשמה אומרת מיום שנפרדתי מן הגוף אני נודדת כצפור. ואמר שהגם על ידי מיון נוקבין שיורדת הנשמה למקום הקליפות, ומתדבקין בה הניצוצות והאותיות שבקליפה, ומתהוין מהאותיות צירופים קדושים כמיש, עם כל זה הנשמה נשארת בכל חלקיה ואינה מתפזרת להחלק לחלקים, רק כל חלקי הנפש רוח נשמה נדבקים בחיי החיים כנדע, וריבוי האית הוא האותיות המצטרפים לנשמה ושייכים לה נשארים אצלה כנדע, והשם המוב יכפר בעדינו ואל יאמר פיני דבר שלא כרצונו:

(יא) וידד 'העים על הפגרים. העים הוא עוף טמא ודורס, ורמו להיצר הרע הממעה את האדם שרוצה למסור נפשו עבור קדושת שמו, ומצייר לו איך האיברים והגשמיים יהיו פגרים מנותחים, כי רצונו שיסור מהשיי ח"ו, וישב אותם 'אברם שלא ישניח אדם על זה, ועל ידי כך נשאר לבניו (ח"ו) אחריו בירושה, שאפילו פושעי ישראל נקל להם למסור נפשם על קדושת השם, כי זה להם בירושה מפעולת אבינו אברהם:

(יב.יד) מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הוא. א', ויהי השמש לברא, הוה ליה למיסר והשמש באה, ואם להיות שעדיין לא באה רק היה התחלת הביאה, קשה מה משמיענו בוה שבאותו הזמן נפלה תרדימה עליו. ב', והנה אימה וכו' נפלת עליו, הוה ליה למיסר נפלה עליו כמו בתרדמה. ג', מהו הכוונה בלשון בארץ לא להם. ד', וגם את הגוי, מאי 'וגם, דבשלמא אלו היה זה שקודם בשורה טובה, יצדק וג'ם, דר"ל עוד אני מבשרך בשורה טובה, אבל באמת העבדות והעיני מהו טובתה. ה', ריבוי האית וגם אית, ועוד שארי דקדוקים יובנו מתוך דברינו. אך הוא לפי מאמרנו הנ"ל, היה אברהם אבינו מתיירא מה יעשו ישראל בגלות המר שיהיה להם קיום, ובפרט כשלא יהיה חזון נפרץ ואין נביא וחזוה, וידמה להם ח"ו כאילו לית דין ולית דין, כשיראו שעם ד' אלה נתונים למשימה, ולא יהיה להם כח לעמוד בפרץ לקדש שמו

מעבדיהם ושפחותם בכור השבי וככור השפחה (שם יא ה) ששמחו בצרת ישראל. וזה וגם זאת "הגוי אשר יעבודו, ר"ל עם אותן הגוים שמשעבדין בהם, דן אנכי, נ"ל:

הגוי אשר יעבודו, ס"ת ר"ו מנין האותיות שבפסוקי וי"סע ויבא וי"ס, שמהן יוצא השם המפורש שפעל גבורות בים סוף. יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ר"ת בנימטריא נ"ו מנין התיבות שבפסוקים הנ"ל, (והוא סוד אימה ויראה, תיבות מנין אימיה, אותיות מנין יראיה, כן הוא בספר ברית כהונת עולם):

(פו) ואתה תבוא וכו'. יש לדקדק דזה הוה ליה למימר מקודם אתה תבא וכו', ואחר כך גר יהיה זרעך כסדר המעשה. והנה לפי פשוטו י"ל להשמיענו שגירות הארבע מאות שנה יתחילו בימיו, אבל לא העבדות. אך אף על פי כן יקשה דהוה ליה למימר ואתה תבוא וכו', קודם הבטחת וגם את הגוי וכו'. אך לפי מ"ש לעיל דפסוק וגם את הגוי הוא הבטחה נוספת על הבטחת העבדות שהוא גם כן בשורה טובה, לא רצה להפסיק, נ"ל:

אל אבותיך בשלום. נ"ל הבטחת בשלום. הוא על ענין המלכות חלוקא דרבנן שמתלבשת נשמת הצדיק אחרי צאתו מהעולם, והוא גוף רוחני תמורת הגוף הנשמיית שמניח כזה העולם, והוא נעשה רמ"ח איברים מרמ"ח מצות עשין, ושם"ה גידין משמירת הלא תעשין, ומי שאינו משלים התרי"ג מצות חסר ממעטה לבושו, והש"י הנסיון שיבוא אל אבותיו בשלום, דהיינו בשלימות המלכות, בשלום אותיות מלבוש. תקבר בשיבה טובה, גם הגוף שישאר בעולם הזה יקבר בשיבה טובה, שלא ישלש בו רמה ותולעה ורקבון ועצמותיו כדשא תפרחנה, כי חיות הגה מסודות התורה שהנשמה מודיע לו, כנודע ממעלת הצדיקים השלמים:

(פז) ודוד רביעי ישוביו הגה. לא אמר יבואו, רק ישוביו. כי כבר היא שלהם מהיום וישובו כל איש לכיתו המוחזק לו מאבותיו, ואם כן

גדולה. לזה יצדק אחר כך הבטחה האחרת בלשון "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי בשידוד המערכות, וריבוי האת על כוחם בשמים שרי מעלה שהם היו הראשונים בשרים, וממילא הך הכפתור וירעשו הסיפים, ויהי להם בנקל לעמוד בפני כל הקמים עליהם אחר כך באחרית הימים, נ"ל:

ד"ן אנכי. באפשר רמז לנ"ד צירופי הויה, יעוין עניינם בספר כ"ח ד'. והם ר"ו אותיות מכוון לשם המפורש שפעל ישועות וגבורות על הים בים סוף, כנודע מפסוק (שמה י' יט) וי"סע ויבא וי"ס:

ד"ן אנכי. בעצמי כביכול לא על ידי שרף ולא על ידי שליח, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הכוונה גם כן על הנצוצות הקדושות שהוציאו ממלתעת פיהם שהיו תקועים בקליפת מצרים, ועשוהו כמצולה שאין בה דגים. ועל פי פשוטו כשנדקדק תיבת ואחרי כן, דלא הוה ליה למימר רק ויצאו ברכוש גדול. אבל עיקר הכוונה ואחרי כן מופלג, דהיינו שציקר הרכוש ישיגו על הים. ובזה יונח לנו מה שהוקשה לי על מאמר רז"ל שדרשו רז"ל (ברכות ט' ע"א) דבר נא באזני וכו' (שמה יא ב), אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך אמור להם, שלא יאמר אותו הצדיק אברהם ועבדו ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. דהקושיא רבה ובאם לא יתרעם אברהם אבינו, הרי הש"י הבטיח ולא איש אל ויכזב. אך הוא הש"י הבטיח ואחרי כן, דהכוונה על ביזת הים, שאז היה עיקר הציאה, כנודע ויושע ד' ביום ההוא וכו' (שם י' ל). אך בין דין לדין בראות אברהם אבינו שיצאו ואין להם רכוש, יאמר כנ"ל. על כן אמר הש"י בבקשה ממך אמור להם, שישאלו כדי שלא יאמר אברהם וכו', אבל באמת מה שהבטחתי אקיים אחרי כן, נ"ל. ונרמז עוד בכתוב שהש"י יפרע מהם מדה כנגד מדה, והכי פירושו וגם זאת י"הגוי אשר יעבודו, ר"ל אותן העבדות שיעבדו, דן אנכי, כזאת אדונם אני מדה כנגד מדה, וכמו שדרשו רז"ל (שמי' פ"ט י') שכל עשר מכות ופביעת הים, היה מדה כנגד מדה. ונרמז עוד שהש"י יפרע

זרע אברהם אוהבו. נתתי, נתתי כבר ומוחזקת היא כבר בידם. אית הארץ, את לרבות כל מקום אשר תדרוך כף רגליהם שיכבשו משאר ארצות:

(יפ.בא) א"ת הקני וכו'. האתיין לרבות שאר האומות המעורבין בהם, או לרבות כוחם ושריהם בשמים ממעל:

את הקני וכו' הקניזי והקדמוני, ידוע מה שאמרו רז"ל (ביד פמ"ד כ"ג) שבכאן נזכר עשרה אומות, והם לא ירשו אלא שבעת אומות, והנ' הראשונים יירשו לעתיד לבא. והנה קבלתי שהיו אומות הם כנגד ז' תחתונים חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דס"א, וקבלתי סידורן מאדמור ק"א בוצינא דנהורא רשכביה כק"ש מה"ר יע"צ מ"כ בק' לובלין זצוק"ל, ויבואר לקמן אי"ה. והנה קני וקניזי וקדמוני, נ"ל שהם נגד ג' ראשונות דס"א כתר חכמה בינה, ולעתיד לבא תמלא הארץ דיעה ויהיו במעלה גדולה, והנאולה יהיה מיובל העליון, אזי יבמלו גם הנ' ראשונות דס"א, וירשו קני וקניזי וקדמוני. וענין שמותם נ"ל קנ"י, ענינו לשון ק"ן, וכבר ידעת שסוד הבינה היא האם הרובצת על הבנים בסוד הק"ן. והנה זה לעומת זה עשה אלקים, על כן נקראת הבינה דס"א קנ"י בקטנות, והבן. קנ"י, החכמה בקדושה נקרא זק"ן זה קנה חכמה (קדושת ליב ע"ב), וזה לעומת זה בס"א החכמה נקרא קנ"י, בהיפוך אתון זקן והי"ד נוספת לקטנות כנודע, ויש לי עוד הרהורי דברים למה הנ"ן והק"ף קודמין לזי"ן, ואין רצוני להאריך ובאפשר יבואר במקום אחר בעוה"י. קדמו"ן, ידעת הכתר דקדושה נקרא "אור" קדמו"ן, וזה לעומת זה בקליפה קדמוני לקטנות בי"ד, והבן. זה לא קבלתי והשיי יצילנו משניאות ואל יאמר פינז דבר שלא כרצונו:

ואת הרפאים. החוי לא נזכר. נ"ל כי המניד מראשית אחרית שהחוי ישלים את ישראל, וישארו בארצם מסקי מיסין חופכי עצים ושואכי מים (יהושע ט כו), ונזכר הרפאים שהוא ע"ג, שהיה תחת ממשלתו גם כן מאומת החוי, עיין בשפתי חכמים:

כיון שהוא שלהם מהיום, למה לא אמלנה מהיום. לזה אמר כי לא שלם עון וכו':

(ז) וידי השמש באה. המראה מרמזת לחורבן, שחשך מראה הנבואה ובית המקדש ועבודה, ואז נתהווה הסתר פנים. וזהו ועלמ"ה היה, שהוא לשון כיסוי מלשון וילם פניו באדרתו (מלכים א' י"ט ג), שנתכסה הכל ולא נשאר לנו רק התורה הזאת, ועל ידי התורה יתגלו לנו במהרה שוב כל המדריוגות. וזהו והנה תנור "עשן" ולפיד "אש", דכפי החוש יראה אדם בתחילה קודם התלהבות אש העשן רב המסתיר כח האש, ואחר כך בוקע הלפיד העשן ויוצא. וזהו והנה תנור עש"ן, כמו שהוא בתנור תחלה רק עשן המכסה האור, ואחר כך ולפיד אש, ומהיכן יהיה הכח הזה לאיש הישראלי שיתגלה לו כל זה אחר כך, אמר אשר עבר בין הגור"ם האלה, להיות שעסקו בתורה דהיינו גזירות התורה וסייגיה וגדריה. גם גור"ם, ר"ת חמשה שרי תורה נליצוד זונאל רי"אל יופיאל מיכאל. גם אשר עבר בין הגור"ם האליה, עבור שסבלו כל הגזירות של אומות העולם הנקראים אלה כנ"ל, וקדשו שמו ית' וכנ"ל:

(ח) ביום ההוא. הכריתות ברית עם אברהם היה עבור דביקתו בקונו ית', ויצוה את בניו אחריו להשכיל באמיתת השיי ובחכמת תורתו. וענין החכמה הוא מחשבה כביכול ובבורא יתברך, כולם בחכמה עשית (תהלים קד כד), בראשית (א) מתרגמינן בחוכמתא, ענין ראשית חכמה (תהלים ק"א י). והנה עיקר הבריאה בהברא"ם (בראשית ב) בזכות אברה"ם (כ"ד פ"ב ט), שיצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד', להיות מחשבתם דבוקה תמיד בבורא ית', כמו שהשיי כולם בחכמה עשה כביכול, וחכמ"ה נקרא ביום ההוא כנודע, שהוא נעלם ונסתר שלא לנוכח, מה שאין כן יום "הזה הוא נוכח, וכן יום "ההוא בנימטריא חכמ"ה, והדברים עתיקין:

א"ת אברם, א"ת לרבות זרעו אחריו, לאמ"ר לדורות כל אחד לבניו ענין שכרת השיי עם

סידורן של היו אומות שחם נגד חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, קבלתי מאדמרר הנ"ל וצוק"ל. כנעני, החסד דסיא כנעני מלשון הכנעה, שעל ידי החסד היא הכנעה, (וכן הוא בסיא אהבות רעות מצד הכנעת החסיד דסיא, שמראה לו אהבת התענוגים, והבן). חתי הוא גבורה דסיא, שהוא מלשון חתי שהוא יראה וגבורה כנדע, (ומשם באים היראות הרעות מצד הקליפות, והבן). אמרי, תפארת דסיא. אמרי לשון התפארות, מענין ודי האמירך היום (דברים כו ז), (ומשם בא הכבוד המדומי והתפארות אשר לא לדי המה). פרזי, נצח דסיא, מלשון פרזות תשב (זכריה ב ז), כי הנצח יושב בערי הפרזי בכחוחו בנצחוחו, (ומשם בא הנצחון והנקמה אשר לא להשם הוא). חרי, שכחתי מה אמר קדוש השם בזה. ונ"ל שהוא מלשון חיוויא, שהוא נחש הכרוך בעקב, שהוא סוד ירך שמאל, וגם בקדושה הודי נהפך עלי למשחית (דניאל י ז), דהיינו כל היום דיה (איכא יג) בהיפך אתון, יהיה איך שיהיה חרי הוד דסיא. ובוה יובן מה שכתב ביהושע (ט ה) אצל החרי, ויעשו גם המה במרמה, ר"ל כמו שנחש הקדמוני היה ערום ועשה במרמה, כן גם החיויים היונקים ממדתו עשו כן. היבוסאי, נ"ל ששמעתי מפה קדוש הנ"ל מלשון תברים נופת (משלי כו ז), שהוא סוד יסוד דסיא, ובחינת היסוד הוא המשפיע והזב, ולשון תבוס הוא לשון משיכה והגרה כנדע, ועוד נ"ל שהוא מלשון יברים צרינו (תהלים ס יד), שפירשו דריכה, ובחינת היסוד הוא דרך גבר (משלי ל יט), והבן. גרגשי, בחינת המלכות דסיא, ואמר פה קדוש הנ"ל שהוא מלשון ריש גרונתי מן שמיא מוקי לה (ברכות נ"ח ע"א), שהוא כולל כל מיני ממשלות אפילו במדרגות הפחותים, והבן. ולי הקפן נראה עוד לפרש מלשון גרגוש עפר, כי מלכות הוא בחינת יסוד העפר. אחר שזכינו לכל זה צריך להבין בכאן השתנות הסדר בשינויים רבים, דהיינו חתי פרויים רפאים (שהוא החרי לפי מ"ש לעיל) אמרי כנעני גרגשי יבוסאי, ומעמא בעי. ונ"ל דהנה בחיות שהגיע הזמן לנצח היו קליפות, בתחלה צריך לנצח בחינת הגביר הרוצה

להתגבר על הקדושה, והוא הנקרא חתי כנ"ל, וגם בחינת הנציח הרוצה לנצח הקדושה ח"ו, והוא הנקרא פרזי כנ"ל, וגם בחינת ההרד שהוא ענף הגבורה, והיא בחינת החוי הוא הרפאים שבכאן, ואחר כך בחינת התפארת שיש בו בחינת גבור כנדע, והתפארות ונבחות שהוא אמרי, צריך לבטלו בסוד ויגבה לבו בדרכי השם (דברי הימים ב' ז' ז) דייקא, ואחר כך מבטלים תענוגי האהבות שהוא החסד דקליפות, שהוא סוד כנעני כנ"ל, ואחר כך יתפרדו כל פועלי און דהיינו גרגשי יבוסאי, שהוא סוד יסוד מלכות דסיא, וזכר מקודם גרגשי שהוא המלכות, כי כן הוא בקליפה נוקבא קודמת לדכורא, והבן מה שאמרו רז"ל (ביד פ"ד ה') שאצל עשו נזכר קודם הנשים לזכרים שעשה מהן העיקר, מה שאין כן אצל יעקב, והבן כי קצרתי עד אשר יהיה השיי בעזרי והמשכילים יבינו. ואף על פי כן לא אמנע מלציין להבין קושט דברי אמת, ותראה מאמר בזהר הק' איך דברינו סובבים על קושט האמת, כי כבר ידעת לבטל קליפת הגבורה והנצח והוד ענף הגבורה שבקדושה, הוא הכל התעוררת יראה וגבורה ונצחון בעבודת השיי ויראת חסא, על ידי זה מוסיפין כח בספירות דקדושה, ומתישין כוחות הנ"ל בזה לעומת זה כסיא, אשר פעולות כוחות הנ"ל כסיא, הוא להיפך יראות רעות כגון שלא ליתן צדקה שמתירא שלא יענו ונצחון ונקמה לא להשם, הכל עבור היראה רעה והבן, ועל ידי היראת שמים ויראת חסא, מתישין כח הקליפות הנ"ל, ומתבטלים המדות הנ"ל מהאדם, ומוסיפין כח בקדושה כנ"ל. והנה מדת התפארת דסיא, הוא התפארות ונאה ונאון ועבה אשר לא להשם, וכיסולו הוא על ידי ענה בעבודת השם, וכן החסד שבקליפה כבר ידעת שהוא הכנעה שמראה לו תענוגים רעים, ובענה בקדושה מתבטל כ"ז תאוה התענוגים וכדומה והבן, והנה מדת יסוד ומלכות דסיא, ממנו באים כל התאוות רעות ומיני ניאוף וכדומה, וכיסול כל אלה על ידי חסידות, דהיינו להיכנס לפני משורת הדין ולעשות משמרת למשמרת, כאשר נצפוינו (וישא יט) קדושים תהיו.

או יאמר ושרי אשת אברם, דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פמ"ז ב') ותחי שרי עקרה אין לה ולד (בראשית י"א ל'), דאפילו עיקר מסרון לא היה לה, ודרשו כן מיתורא דקרא, והוא עיקר האישות שמקבלת לשם הריון מהזכר. והנה כאשר קרב מועד והגיע קרוב לזמן פקודתה, גלף לה הקב"ה עיקר מסרון, ואף על פי כן עדיין לא ילדה, והבינה שהדבר תלוי כעת באברהם שצריך להפריש ממנו תחילה סיני הכסף בשפחה, ויצא ממנו הזוהמא על ידי השפחה, והגו סינים מכסף ויצא לצורף כלי (משלי ס"ד), דהיינו יצא יצחק מסיפה קדושה נקיה, כנדע זה מרז"ל. ובוה נבוא אל הכוונה ושרי אשת אברם, שכבר נקראת אשת אברם, דהיינו שגלף לה כבר הקב"ה אישיותה, היינו הדבר הנוהג בנשים לקבל הריון מבעלה היינו עיקר מסרון, ואף על פי כן לא ילדה "לו דייקא, ואילו היתה אשת איש אחר, כבר היתה ראויה להריון, והבינה שהדבר תלוי בו שצריך שתופרד הזוהמא ממנו על ידי שפחה, על כן עשתה מה שעשתה להפריד ממנה הזוהמא ויצא לצורף כלי קדוש והבן, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

"ול"ה שפחה מצרית. להבין הענין דלכאורה כל הענין מיותר, דלא הוה ליה למימר רק ותאמר שרי אל אברם בא נא וכו', ומה יתן ומה יוסיף לנו לידע מהיכן שפחתה. אך נ"ל שהוא לידע ולהודיע לנו מה היה הדבר הזה לאבינו הקדוש שקיים כל התורה ולקח שפחה, ואפילו אם נאמר ששחררה אותה והיתה מותרת לו, אף על פי כן יקשה האם אין במשפחת בית אביו המיוחסים אשה, אשר הזכרח ליקח משוחררת אשר שורש מטעם בשר חמורים, ואזהרת חז"ל (ברכות ה' ע"ב) לחד פירושא אל תשב על מטה ארמית, דלא תנסב גורתא. ומכל שכן ביותר יקשה לדעת הרב הק' האור החיים, שפירש ברוח קדשו שמשפח עבדות יש לזרע ישמעאל, עיין שם. להסיר תועה מלב אנשי התורה באת תורתנו להודיע קושט דברי אמת, שהכל בכוונה נפלאה וברוח הקודש הוראות שעה, והוא על פי

ומעתה אציג לפניך מאמר הזהר נשא (ח"ג קמ"ה ע"א) וז"ל, כמה גדולה היראה לפני הקב"ה, שבכלל היראה עגוה, ובכלל העגוה חסידות, נמצא כל מי שיש בו יראת חמא ישנו בכולן, ומי שאינו ירא שמים אין בו לא עגוה ולא חסידות וכו', כל מי שיש בו יראת שמים זוכה לעגוה, כל מי שיש בו עגוה זוכה לחסידות וכו'. ומעתה בין והתבונן הסדר של ז' אומות שאמר הש"י לאבינו אברהם, כי לביטולם צריך מקודם יראת שמים לבטל קליפת "חתי פרוזי רפאים, ואחר כך יזכו לעגוה ויבטלו קליפת "אמרי כנעני, ואחר כך יזכו לחסידות ויבטלו קליפת "גרנשי זיבוסי, ודי:

מז (א) ושרי אשת אברם לא ילדה וכו'. ר"ל להיות ששמה "שרי עדיין, וגם היא אשת אברם עדיין לא אשת אברהם, על כן לא ילדה. ובוה יצדק שלא אמר ושרי לא ילדה לאברהם. או יאמר ושרי אשת אברם. דהנה אברהם אבינו קיים כל התורה (וישא כ"ה ע"ב), ודין תורתנו בשהה עם האשה עשר שנים צריך לגרשה ולא לפגום זרעו באשה עקרה (יבמות ס"ד ע"א), ואפילו בנושא אשה אחרת על אשתו להוליד ממנה, אף על פי כן אין זה מדרכי הקדושה וחסידות שמפגם זרעו בעקרה ומייגע לריק, ואם כן למה לא גירש אברהם את שרה. לזה אמרה תורתנו הק' "ושרי אשת אברם, שידעו ברוח קדשם שזיווגם מששת ימי בראשית והיא אשתו המיוחדת לו, על כן לא גירשה כי ידע זיווגם מאת הש"י, רק הוא הבוחן לבות והיודע תעלומות משהה לצדיקים, ובטחו בתנבתם ימלאו על פני תבל:

לא ילדה לו, ואמר אל תתמה על החפץ איך אפשר שהצדיקים הללו ייגעו לריק עד עתה וכל זיווגיהם היו לבטלה ח"ו, כי חנה לא ילדה לו שיתלבש התולדה בגוף, אבל ילדה בגבהי מרומים נשמות קדושות, כנדע ממעשי זוגי הצדיקים המולידים בכל עת אורות עליונים, על כן הקב"ה סופר רביעותיהם של ישראל, שעל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע (מ"ה ל"א ע"א):

שנמשכה על ידי החמא הנ"ל, וידוע שבעבודה זרה יש נ"א מצות לאוין ועשין, כמבואר ברמב"ם הלכות ע"ז, וזה דרשו דורשי רשומות על פסוק (חושע יב ט) ויאמר אפרים וכר מצאתי א"ן לי. ובוזה נבין על פי דברינו הנ"ל הנה נ"א, ר"ל שיש עדיין כך וזהמת הנ"א לאוין דעבודה זרה, על כן עצרני ד' מלדת בכדי שלא יבוא כי הוזהמא, על כן בא נ"א אל שפחתי, ר"ל הבא הוזהמא הנ"ל אל שפחתי דייקא, שהיא "שפחתי ונפחתי מחלאתה ולא תחוש לתכונה בנפש, אולי אבנה ממנה על ידי שתמשיך וזהמתך ממך, ואז אבנה מקדושה נקיה וזכה:

וישמע אברם לקול שרי. הוה ליה למימר וישמע אברם אל שרי, ודרשו רז"ל (ב"ר פמ"ה ב) לקול רוח הקודש שבה. ומה נכבד הדרוש לדרכינו, להיות הדבר הזה שלא כתורה רק הוראת שעה, צריך להיות על פי נביא, ומה שלא גילה השיי לאברהם שיעשה כן, המפליא עצה והמגדיל תושיה עשה כן, לכל יוחסד אברהם בעיני העולם שעשה כן בעבור חשקו בה, או יחדו אותו לחסרון אמונה בהשיי שהבטיחו על הבנים משרה, וגם לשרה יוחשב לעינם נפש, על כן גילה השיי אוון שרה אמנו והיא מתנבאה לו כנ"ל. וגם להיות הגר המסוגלת לזה היתה שפחתה, לא יתכן לקחתה בלי דעת שרה, על כן עשה השיי שתתן אותה לו מרצונה הטוב על פי נבואתה. ודרשת חז"ל שדרשו מתיבתא לקול, שהכוונה על רוח הקודש, רצ"ל כמו שהקול הוא סיבה וכח הדיבור, רק שהקול הוא בכח והדיבור בפועל, כן הוא למדברים ברוח הקודש, הרוח הקודש הוא סיבה להדיבור, והבן: או יאמר לקול רוח הקודש. שאברהם שמע את קולה, והבין שאין זה קולה ממשי, רק שכינה מדברת מתוך גרונה: או יאמר וישמע אברם לקול שרי. ששמע שהזכירה שם שמים שאמרה הנה נא עצרני ד', בודאי לא לחנם הוא: ויאמר עוד וישמע אברם לקול שרי. דהנה יקשה לפי פשוטו מה שמועה שמע, על כרחך הכוונה שעשה כן, ואם כן מה זה ותקח שרי וכר.

מ"ש בהקדמת חז"ל חכמי האמת דהאבות היו מתקנים חמא אדם הראשון אשר המשיך הוזהמא על ידי חמאו, ובחמאו היה כלול עבודה זרה גילוי עריות שפירות דמים. והנה אברהם אבינו התחלת התיקון תיקן עבודה זרה, במה שמסר נפשו לכבשן האש עבור שכפר בעבודה זרה, על ידי זה תיקן הנפש של אדם הראשון שפגם בעבודה זרה וניתקן נפשו, רק שהוצרך לצאת ממנו הוזהמא ולהפרידה בכדי שיצא יצחק נקי, על כן המתין לו הקב"ה במצות מילה, בכדי שיצא הוזהמא בעודו ערל, כי טבע הערלה מושך הוזהמא, ועל כן הוכרח ליקח דוקא שפחה, כי כל מין מושך במבע את מינו, ותמשיך לעצמה את כל הוזהמא אשר נדבקת באברהם, ובפרט שפחה מצרית שהמצרים הם חומריים וגשמיים ביותר ערות הארץ נקראים כנודע, ביותר במבע מסוגלים להמשכת הוזהמא, אך אף על פי כן הוא דבר זר, וכל הדברים אשר אמר השיי לישראל, הם במבע מולידים תכונה רעה בנפש, אך אם הוא הוראת שעה על ידי צדיק אחד בדור, אין כאן בית מיחוש, כי הצדיק בדביקותו בכורא ית', מסיר מהדבר האסור את הדבר הרע המפסיד לנפש וממשיך עליו מהרה, על כן הוראות שעה הוא תמיד על ידי צדיק ונביא. ולזה אמרה תורתנו הק' בכאן "ולא שפחה, ר"ל אל תתמה על החפץ הלא ענין לקיחת השפחה מעוררת תכונה רעה בנפש יהיה איך שיהיה, לזה תירץ להיות השפחה הזאת היתה של הצדיקת הזאת, המשיכה לה רוח מהרה לכל יפסד ממנה הנפש בתכונה, ועיקר הדבר הוצרך להיות דוקא "שפחה, ודוקא "מצרית, כדי שתמשיך ממנו הוזהמא:

"ושמה "הגר. כבר ידעת מרז"ל כל מקום שנאמר כן, מורה על צדיק, כי באמת היתה צדיקת על ידי שרה נבירתה:

(ב) הנה נא עצרני וכר בא נ"א וכר. ענין ב' תיבות נ"א אינו מובן. אך לפי מ"ש יובן היטב, כי כבר ידעת אברהם תיקן עבודה זרה של חמא אדם הראשון, והוצרך להפריד ממנו אותו הוזהמא

"מקץ יעשר שנים" לשבת "אברם" בארץ "כנען". כבר ידעת מה שדרשו רז"ל (יבמות ס"ד ע"א) שמכאן נשמע הדין בשחה עם האשה עשר שנים ולא ילדה יגרשנה, ואין ישיבת חוץ לארץ עולה מן המנין, והכל משמיענו זה בכאן שעשתה הכל במועדו ובזמנו, שתבין הגר שהכוונה להקים זרע ממנה, על כן עשתה מקץ עשר שנים דייקא, שהוא הזמן שנהוג על פי דין תורה, הגם ששרה היתה כוונתה בכדי שיקויים ממנה הזרע הקדוש, עם כל זה באפשר כשיתוודע להגר, לא תאבה ולא תשמע:

ותתן אותה לאברם "אשה". שהוא עדיין אישה ואין כוונתו לבגוד בה ח"ו, רק מצפה להבנות ממנה דייקא:

"לו" לאשה. אם נאמר ששחררה אותה, הכוונה לו "לאשה גמורה, שקדושין תופסין לו בה דהיינו ששחררה, ואם לא שחררה הכוונה לו "לאשה, דידוע (יבמות ל"ד ע"א) דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה, והיא היתה רוצה שתתעבר שתמשיך הזוהמא להוולד, ולמה לאברהם אבינו הביאה ראשונה על מגן, באפשר הוציאה בתוליה על ידי שפופרת וכיוצא, או מיעכה באצבע, בכדי שתהיה אשה גמורה בכואה אצל אברהם ותהיה מוכנת להתעבר, על כן:

(ד) ויבוא אל הגר ותהר. מביאה ראשונה. ואומר ויבוא אל "הגר ולא הספיק ויבוא אליה, נ"ל על פי מ"ש על ותתן "אתה לאברם" אשה, שעדיין דעתו עליה, אדרכה עיקר כוונתו בביאתו היתה אל שרי בכדי שיבנה משרה, על כן משמיענו כעת בשגם שכוונת המעשה היה העיקר על שרה, עם כל זה בשעת מעשה הסיר ממחשבתו את שרה וחשב רק בהגר, בכדי שלא יהיה שותה בכוס זה ונתן עיניו בכוס אחר (נדרים כ" ע"ב), על כן אמר ויבוא אל "הגר דייקא, וגם חשב דוקא בענין "הגר, בכדי שביותר תמשיך הזוהמא, נ"ל:

(ה) החמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך. להבין ענין "החמס שזעקה. וגם קשר הענין

אך הוא הגם שהיתה הגר בביתה ובמקומה, דיברה אליו בלם שלא שמעה הגר את קולה אלא הוא, מה כוונתה בזה, בכדי שתמשיך הגר את הזוהמא, כי באם תשמע הגר תרע בעיניה הדבר: או יאמר הגם ששמעה הגר הלשון ממש, לא הבינה הענין והבינה כפשוטו אולי אבנה ממנה, שאקיים על כל פנים ממנה זרע, ואברהם הבין את קול רוח הקודש שבה ותוכן כוונתה:

(ג) ותקח. כבר ידעת שלא יצדק בזה ענין קיחה, עד שדרשו רז"ל (כ"ד פמ"ה ג') ופירוש רש"י ז"ל כן לקחתה בדברים, אשריך שזכית לדבק בגוף קדוש כזה. והנה קשה מאוד להבין האם היה קשה בעיניה שנישאת לגבירה וריכונה, עד שזווצרכה לקחתה בדברי פיתויים. אך הוא שלפי הנראה הוא עצה שאינה נכונה להגר, וחלילה לצדיקים לעבור אלפני עור וכו', על כן לקחתה בדברים ואמרה לה בלשון הזה לפי מדריגתך שאתה שפחה מצרית, אשריך שזכית רק לכל הכבוד הזה, שזכית אפילו רק לדבק בגוף קדוש כזה, יהיה הולד איך שיהיה, עם כל זה הוא לך לגדולה עצומה: או יאמר "ותקח. שנתעסקה בעצמה בלקוחין, בכדי שיהיה הכל על ידה ותטהר את חומריות הגר וכנ"ל. וגם להיות הדבר מצוה גדולה שעל ידי זה יטהר אברהם מזוהמתו, עשתה הדבר בעצמה כי מצוה בה יותר מבשלוחה:

"אשת" אברם. אמר שוב "אשת" אברם, להורות עיקר הכוונה כנ"ל, שעשתה זה שתהיה "אשת" אברם, וימע בה האשל הגדול למלאות פני תבל מתנובתו הטהורה:

"את הגר וכו'. "את לרבות תכשיטיה ובגדיה כדרך כל הארץ, לצורך פרנסת נשואין נהגה טובת עין:

"המצרית" שפחתה. כמ"ש לעיל שאינו קרוי הדבר הזה בעצה בלתי הוגנת, כי די לפנייה כל הכבוד הזה להיותה מצרית ושפחה, וזכתה לדבק בגוף קדוש יהיה הדבר איך שיהיה:

בדרך בצאתם מירושלים, ובוה צדקה שרה אמנו,
נ"ל:

(ח) ויאמר הגר שפחת שרי. על פי מ"ש
שהמלאך היה של רחמים, וחפץ
בטובת שרה וכניה עם ד' אלה ואמר לה בזה
הלשון, הלא שפחת שרי את והיה לך לקבל מרות,
ואת הוא שמרדת בה:

"אי מזה באת וכו'. יתכן לפרש על פי דעת רז"ל
(כ"ד פמ"ה א') שהיתה בת פרעה, שאמר מוטב
שתהא שפחה בביתה של זו כו'. ולזה אמר לה
המלאך שפחת שרי את, ואת בורחת מלהיות לה
שפחה, התיישבי נא אי מזה באת, ר"ל מאיזה סיבה
באת לכאן, על כי אמר אביך מוטב שתהיה בכאן
שפחה, מלהיות גברת במקום אחר, על כן ואנה
תלכי מכאן, אין טוב לך רק להיות בכאן שפחה
ועליך האשמה שמרדת, ותאמר מפני שרי גברתי
אנכי בורחת, ר"ל אני לא פרקתי עולה מעל צווארי
ולא חטאתי לה ועדיין גבירתניותה עלי, רק היא
שיעבדה עמי בקושי. או אפשר כיון ששמענה דברי
המלאך, הודית לדבריו וקיבלה אדנות שרה עליה,
ואמרה האמת אני חטאתי ושלא כהונן עשיתי,
שמפני שרי שהיא באמת גבירתי אנכי בורחת ועלי
האשמה, ועל שעשתה תשובה, זכתה לכשורה
אחר כך:

(ט) שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה. ר"ל
תגמר תשובתך בפועל, מה שאין כן
כעת תשובתך רק בכח:

(י) את זרעך. לרמוז בני בניה יהיו למשפחות
ולאומות גדולות, כמ"ש (בראשית כה ג) ובני
דדן היו אשורים וכו'. הרב"ה ארבי"ה. ר"ל זמן רב
ימשך ריבויים ומלכותם, עד בא אשר לו המלוכה:

(יא) הג'ך הר"ה וילדית. על פי דברי רז"ל (כ"ד
פמ"ה ה') שאמרו שהפילה עברה, גרמו
בכאן בס"ת השם תב"ה אותיות שלאחר שם שד"י,
וגם הוא מעיב שמות כה"ת, המסוגל שלא תפיל
אשה פרי במנת כנודע, ודברנו בענייני זה השם
במקום אחר:

אנכי וכו'. נ"ל דהנה שרה ראתה שאברהם שתק,
חשבה פן ואולי רואה אברהם שהעיבור קדוש הוא
ויצליח לקדושה, וחשבה פן ואולי נתהווה הדבר
על ידי ששרה בעצמה עשתה לה הכנה בלקוחין
בכדי שתמהר, ולא תעשה תכונה לא טובה
בנפש הקדושה, ואפשר נמהרה לגמרי. וכן אברהם
היתה כוונתו להמשיך נפש טהורה, והמשיכה
ניצוץ טהור ויצליח לקדושה, ובאמת היא היתה
כוונתה להמשיך הקדושה אליה דייקא. וזה אמרה
"חמסי עליך", "החמס שנחמס ממני הניצוץ המהור
המצליח, הוא עליך, שכוונת להמשיך להגר ענין
כזה בראותך שהיא מטהרה, והנה אנכי בעצמי
נתתי שפחתי בחיקך בכדי לעשות לה הכנה
במהרה, בכדי שלא יהיה איזה היוק לנפשך
המטהרה, והנה היתה כוונתי לטובתך ונעשה לי
בהיפך, ואז השיב לה אברהם:

(ו) הנה שפחתך בידך. עדיין היא במדרגת
שפחה, והיא בידך וברשותך, ואל
תחוש לדבר כי סמך יצא חומר ישראל:

(ז) וימצא"ה. לכאורה לשון מציאה לא שייך אלא
על דבר שאינו ידוע מקודם, מה
שאינו כן במלאך השלוח מן הבורא, בודאי יודע
המקום אשר הוא משולח אליו, והיה לו לומר
ויבא אליה מלאך. והנ"ל כי הנה בכאן ששרה
עינתה אותה ותברח מפניה, היה בזה איזה קטרוג,
והנה המלאך של רחמים היה כנאמר מלאך ד',
מצא עליה גם כן עילה וקטרוג, מחמת שבניה היו
עתידין להמית את ישראל במדבר בצמא כנודע
מרו"ל (כ"ד פנ"ג י"ד). והנה היה המקום הזה מוכן
להזכיר עונות בניה, שנזכר הענין על יד "עין רחמים"
במדבר, הגם שהש"י אינו דן על העתיד, עם כל
זה לא היה מקום לקטרוג על שרה, כיון שעניניה
פקוחות ברוח הקודש לדעת מה יעשה העם הזה
לכניו באחרית הימים. והוה וימצאה מלאך ד',
ר"ל שבזה הענין מצאה והשיג לה עילה, על עין
המים במדבר על העיץ בדרך שור, ר"ל הסיבה
הוא מה ששרה נהנת עמה באכזריות, הוא מה
שענינה מסתכלת למרחוק מה שיעשה לישראל

מקום הבאר הקדוש הנ"ל, ידוע כי הוא אצילות הקדוש סוף המעשה, וחלילה לעשות קיצוץ בנמיעות, רק הכל אחדות פשוטה אצילות הקדוש כשלהבת הקשורה בגחלת, רק הארתה מתלבשת בבריאה יצירה עשיה שהם עולמות נפרדים, ואם כן היא בחינה ממוצעת כביכול בין אצילות, לבריאה יצירה עשיה, ובאמת היא אצילות. ויש הוא בין קדיש (והוא אצילות, שהוא עיקר הקדושה כשלהבת הקשורה בגחלת עם אור אין סוף ב"ה), ובין בריד (הם בריאה יצירה עשיה שהם עולמות נפרדים, ושם כבר מתראים הגוונים שינויים רבים כענין ברודים שהם נקודים שונים זה מזה, והגם שמתארים גם באצילות גוונים, הכל בדרך השאלה והבן), והשם הטוב יכפר בעדינו ואל יאמר פינ דבר שלא כרצונו:

(פו) ותל"ד וכו'. יש לדקדק בפסוק. א', למה אמר ותלד הגר לאבר"ם, הרי אינו מיוחס אחר אברהם, רק יצחק ידד ד', ולא הוה ליה למימר רק ותלד הגר בן. ב', ויקרא אברם שם בניו, מייחסו שוב לבנו דייקא, והוא מיותר לגמרי וכי לא ידענו דבנו הוא. ג', "אשר ילדה הגר, הוא מיותר לגמרי. ונאמר כי הנה יש לדקדק שצוה לה המלאך שתקרא שמו ישמעאל, והמעם כי שמע ד' וכו' (בראשית טו יא), ואם כן לפי זה היריד נוספת שלא כמשפט, והוה ליה לקרותו שמיע א"ל, ונקרא שמו ישמעאל בהוספת היריד, שנימטריא שלו הוא תנ"א, להורות על מדריגתו בחסרונו חסרון א', שגולד כשהיה עדיין נקרא אבר"ם לא אברה"ם, וגם גולד מהגר השפחה לא משרה, על כן בנימטריא שלו תנ"א, מנין אבר"ם הגר. והו יתכן בכוננת הכתוב ותלד הגר (דייקא) לאבר"ם (כשהיה שמו אברם עדיין) בן, (על כן) ויקרא אבר"ם שם בנו (הגולד לו כששמו אבר"ם), אשר ילדה הגר (דייקא), ישמעאל (שהוא בנימטריא אבר"ם הגר), והוא נכון בעזה"י:

(פז) ואברם בן פ"ו שנה. משמיענו שהיו שנתיו כמנין אלקים, ונפק מיניה הוהמא דדינא קשיא, ונשארו דינים קדושים דיצחק, על

(יב) והוא יהיה. להבין הוא"ו של והיא שהוא נוסף על ענין ראשון. וגם מה בשורה הוא לה. אך הוא לעונשה, כי כל זרע נמשך אחר השורש, והנה היא מרדה בגבירתה כפרא למוד מדבר (על פי פסוק ידמיה ב מד), כן יהיה הזרע פרא אדם, על כן הוא"ו נוסף, כמעשיה כן מעשיהו, נ"ל:

(יג) ותקרא וכו'. להבין ענין מאמרה. נ"ל באשר נבין איך אמר לה המלאך הרבה ארבה וכו' ואין בידו להרבות, והגם שאפשר לפרש שאמר בלשון משלחו, עם כל זה דרך חכמי האמת לא נעלם, שדרשו במקום כזה מלאך ד' על השכינה מדת המלכות, שהיא כביכול שליח הויה כנדע, והוא מלאך ד' ההולך לפני מחנה ישראל (שמת יד יט), עיין בבחי' בשלח. והנה בכאן לפי הנראה הדיבור הראשון היה על ידי מלאך, והדיבור הב' שאמר הרבה ארבה הוא מהשכינה. והנה היא להיותה משכילה בביתו של אברהם אבינו, הבינה הענין שהיא התראות השכינה כי המלאך אין בידו להרבות, וכבר ידעת כי השכינה הוא שם אדני, שהוא שם הויה שהויה נקרא בו. והו ותקרא ש"ם ד' הוא השכינה אדני הדובר אליה, ר"ל הדיבור הב' הנוגע אליה למוכתה אתה א"ל רא"י, ר"ל הדיבור הזה הוא מהתראות שלך, כי אמרה הגם הלי"ם (זה מלכות, כי אין הלי"ם אלא מלכות כמו שדרשו רז"ל (נחמיה ק"ב ע"א)), ראיתי שגם מדת השכינה מלכות, ראיתי אחרי ראי המלאך הראשון, נ"ל:

(יד) על כן קרא. לא ידענו מי קרא. אפשר המלאך קרא כן לבאר:

באר לחי רואי. להיות שם התראות השכינה שנקראת גם כן בא"ר, והיא מתראות ומתדבקות למדת יסוד ח"י, על כן קרא לבאר הלז "באר ילחי יראי, שבכאן היה הבאר המתראה לח"י, והבן:

הנה בין קדיש ובין בריד. הגם שהדברים כפשוטם אמיתיים, עם כל זה צריך להבין מה משמיענו התורה הק'. אך הוא להורות גם בגבי מרומים

ליעול וליפוק, הכוונה יובן לך כשתתבונן באיזרא קדישא מרבי שמעון בן יוחאי וחביריו, כשדברו בנפלאות תמים דעים ודבקו נפשותם בצחצחות אמיתיות, עשרה עאלו ושבעה נפקו (והו ח"ג קמ"ד ע"ב), כי הני תלת חברייה דעאלו ולא נפקו, נשארו שם ונתבטלו בהדבק נפשותם, והשבע דעיילו ונפקו אחרא נשארו חיים וקיימים, והשלשה לא יכלו לסבול שיהיו כלים הגופניים במציאות אחרי התבוננות הנדולה בצחצחות, ופוק חזי מה אירע לקדושי עליונין נדב ואביהוא בקרבנתם לפני ד' וימותו (ויקרא טו א), עיין באור החיים ותבין אפס קצהו. והנה עצות מרחוק אמונה אומן, להיות האדם מתהלך במישרים ולהלך בדרכיו בצמצום והתפשטות, כדי שישאר חי וקיים עד אשר יבוא בעל הפקדון ליקח פקדונו, וזה ענין והחיות רצוא ושוב (ויקרא א יד). וזהו שאמר השי' לאברהם אחר שנתראה אליו בשם הויה שהוא התפשטות החיות, אמר אל שד"י, לצמצם החיות כפי כח הנבראים, וכה תעשה גם אתה התהלך לפני' להתבונן במושכלות עליונים, כמיש לעיל פני' בנימטריא יחכמה בינה, ואף על פי כן ויהיה תמים, שלא יתבטלו כלים הגופניים שתהיה בבחינת רצוא ושוב, וכן למד אברהם לבניו אחריו בספר יצירה אם רץ לבך שוב לאחור, והבן כי אי אפשר לפרש יותר:

(ב) ואתנה בריתי'. נ"ל מצות מילה נקרא בריתי, כי היא שקולה ככל התורה (נדיים ל"ב ע"א), והיא אחת מתרי"ג מצות ושקולה כשאר המצות גם כן שהן תרי"ב, וגם כי היא קודמת להאדם להתרי"ב מצות אחרות, כי ביום הח' ללידתו באה חובה על האדם:

"וארבה ארבה, בנימטריא יצחק. עיקר הריבוי הוא מיצחק:

אות'ך מלא בויו, לרמו אות ו'. ר"ל אותך אות ו' שלך, כי ידוע ברית הוא סוד ו', גוף וברית חשבינן חד (והו ח"ג רכ"ג ע"ב) ומשם התולדה, והבן:

כן היתה התולדה על ידי הגיר שהוא בנימטריא יצחק, רק שנשתנה הלשון שלשון הגיר הוא לשון התגרות ותחרות, ולשון יצחק הוא צחוק ושמחה והבן, על כן אמר בלדת הגיר דייקא, והמשכיל יבין:

ז' (א) ויהי אברם בן צ"ט שנה. להיות שיעור קומה הוא עשר ספירות, וכל אחת כלולה מעשר הרי מאה, וכשבא הזמן של שנת הק' של אברהם שישתלם בכל השיעור קומה, הוצרך להיות נימול בסוף צ"ט, כדי שיהיה תמים בשנת הק' וישתלם בשיעור קומה, וכבר ידעת שהשיעור קומה של העשר ספירות הוא הויה שלימה, היוד מרמות לחכמה (ועם הקוץ שמרמות לכתר), הה' בינה, הו' קצוות, ה"ה אחרונה מלכות. וזהו וירא הויה אל אברם ויראה שיצטרך השלמה, ועל כן ויאמר אליו אני' (הוא סוד המלכות כנודע), אל שד"י (הוא היסוד), והנה הוא כללות היחוד דזעיר ונוקב' אשר מכונים בשם ז' תחתונים. ואמר עוד התהלך לפני', שתבוא למדרגת פני' שהוא סוד ג' רישין, כי פנ"י בנימטריא חכמה בינה (והדעת נכלל עמהם), על כן והיה תמים במילה, ואז יאיר בך השם הק' בשלימות, כשישתלם קומתך בהסתרת המונע ממך היא הערלה החופף על ברית קודש, ומונע העפרה מלהתדבק בבאר מים חיים, והבן. או יאמר וירא הויה אל אברם. כבר ידוע כי השם הויה, הוא המהווה כל היות והתפשטות חיותו בכל הנבראים הנשמה הפנימית להם, והנה בכדי שלא יתבטלו במציאות, צריך לזה צמצום לכל אחד מהנבראים שיקבל התפשטות חיותו רק כפי כוחו, והוא בכח השם שד"י שאמר לעולמו די (תגינה י"ב ע"א). והנה צמצום הוא דין, אבל הוא חסד גמור שיהיה להנבראים מציאות, על כן נקרא אל שד"י, וכבר ידוע שהשם אל, הוא חסד אל כל היום (תהלים נב ג). והנה הכורא ביה ברא עולמו בצמצום והתפשטות, כן האדם המחוייב לילך בדרכיו כביכול, המתבונן במושכלות ומדבק את עצמו בחיי החיים על ידי התורה ומצותיה והשכלת עצם יחודו, צריך

ע"כ. וזהו וידבר אתו אלקים, אותו המדת אלקים אשר אתו, דהיינו מלכות שמים מדת הדין הרפה כגודע, לאמר לדורות הסוד הכמוס הזה, אני היינו המדה הזאת דיברה אליו, והוא סוד אני כגודע הנה בריתי אתך, ר"ל מדת היסוד שהוא בריתי המשפיע לי, הוא אתך ומסור כביכול בידך, ועל ידי פעולתך תפעול פעולות נראות בגבהי מרומים בהסרתך הערלה ובהתגלות העמרה כנ"ל, עבודתך צורך גבוה וכלה גרש תגרש הקליפות הסמאות, ועל כן תהיה לאב המון גוים היונקים מהקליפות, כי תתן להם רק מתמצית, והבן כי קצרת:

(ה) את שמך. את לרבות תולדותיו לדורות עולם, הקורא לאברהם אברם עובר בעשה (כ"ח) י"ג ע"א):

והיה שמך אברהם כי אב המון וכו'. רבים תמהו על הרי"ש. ובאמת אם תבין את דבריני הנ"ל לא קשה מידי, כי הוא סוד אב"ד מ"ה, וכבר ידעת מ"ה הוא סוד אד"ם שהוא הזעיר אנפין, והיסוד הוא אבר מ"ה, והבן:

(ו) והפירתי אותך. יש לפרש הארית שלך, הוא ה'ה' הנוספת לו וכנ"ל, שהוא מדת המלכות:

עוד על הנ"ל בכתבים דף ר ע"ב ונתתיך לגוים. יש לפרש על פי מאמר רז"ל שהל' אומות שנחסרו בדור הפלגה, נתמלאו בבני אברהם י"ו בני קמורה וי"ב נשיאי ישמעאל ויעקב ועשו. וזה יתפרש ונתתיך לגוים, נ"ל:

ומלכים ממך יצאו. הואיל שנתתי לך ההיא שהיא בחינת מלכות:

(ז) והקמתי את בריתי. כבר ידוע סוד הקמת הברית למשכילים בחכמה שהוא היסוד, וריבוי האית הוא סוד העמרה הדבוקה בברית, והוא סוד מלכות דדכורא, והבן:

או יאמר וארבה אותך. האות שלך, היינו הה"א שאוסיף לך, שמשם סוד הזרע, בסוד הכתוב (בראשית מו כג) ה"א לכם זרע ונכתב מלא להתחברות ר' בה' וימלאו פני תבל תנובה:

"במאד מאד. אפשר מאוד האחד מרמז על אדם ידוד משיח, שגזע ממעם יהיו בזרעו:

(ג) מה שיש לדקדק בפסוקים אלו. א, וידבר אתי, ולא נאמר אליו. ב, מה נשתנה כעת שדיבר אתו אלקים, ולעיל אמר ההתראות בהויה. ג, מהו לאמר. ד, להבין מה הלשון אני הנה בריתי אתך, דנראה דבריתי כבר הוא אתך. וביותר מיותר תיבת אני. אך ידוע הוא דבצלם אלקים עשה את האדם (בראשית ט ח), והוא חותם תכנית נגד ה' ספירות, והברית קודש הוא נגד מדת יסוד צדיק המשפיע למלכות שמים, והעזר כנגדו צלע המשלמת בניינו עצם מעצמיו, הוא נגד מלכות שמים, וצונו השי' להסיר הערלה החופף עמרה של הברית קדש. והנה עבודתינו זאת צורך גבוה, כמו שאנו מסירין הערלה אשר בה ג' גלדים, כמו כן השלש קליפות הסמאות אשר רוצים ליהנות מהקדושה יתבטלו, והפריעה אשר אנחנו פורעין הגלד הרביעי להיכלל אותו בעמרה, כמו כן הקליפה הדי' נוגה אשר הוא מצרנית בין הקדושה והקליפה, תכלל בקדושה, ובארנו זה בארוכה במקום אחר. והנה כשחזו יונקים הקליפות מהקדושה, אזי הוא מניעת השפע מיסוד למלכות שמים, וכשמסירין הקליפות אזי יבא השפע מיסוד למלכות שמים, ברבות הטובה רבו אוכליה הן המה ישראל עם קרובו העמוסים מני בפן נתונים מעלה מעלה, והאומות אשר יניקתם מקליפות הסמאות, יונקים מהתמצית עד עת קץ שיתבטלו כולם וימלא כבוד ד' את כל הארץ, והנה הדברים ארוכים וכבר נאמרו ונשנו לפני כל אנשי שלומינו, וסמכנו על רוחב בינתם ועת לקצר. ובוה נבוא אל הביאור וידבר אתי, כי כבר ידוע שאמר השי' לאברהם וזהו ברכה (שם יב ג), שמסר בידו מדת הברכה היא מלכות שמים לברך מי שירצה, בסוד בת היתה לו לאברהם אבינו ובכ"ל שמה (כ"ב טז

הגוף כגודע שבו כח כל הגוף, ועל ידי זה גורמים השפעה גדולה למעלה בגוף וברית הק', והשיי יצילנו משניאות ויראתי להרחיב הדיבור:

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים עַל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֹתָהּ וְזָרַעְךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרוֹתָם. הַדְּקֹדֵק מְפֹרָסִים לְמַה לִּיהָ לְמִימֵר וְאַתָּה. הִיָּה לוֹ לֹמֵר בְּפִשׁוֹם אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר וְכִי. גַּם אַחֲרַי כִּךְ כָּפַל שׁוֹב אֹתָהּ וְזָרַעְךָ וְכִי. אֵךְ נֹאמֵר דֶּהֱנָה יָדוּעַ הוּא שְׁאֵדָם הִרְאִשׁוֹן נִשְׁתַּהֲהָ קִיל שְׁנָה בְּלֹא נִקְיָבָה, וְהוֹלִיד לְבַסְלָה בְּקִיל שְׁנַיִם הִלְלוּ (עֵיזֶכֶן יִיחַ עֵיב), וְאַחֲרַי כִּךְ הוֹלִיד אֵת שִׁית כְּדַמּוֹתוֹ (בְּרִאשִׁית הַ ג). וּמְבוֹאֵר בְּמִקְוֵבָלִים דּוֹה לֹא נִחְשָׁב לוֹ לְחַמָּא, אֲדַרְבָּה זֶה הִיָּה תְקוּנָה כִּיּוֹן שְׁנַתְעַרְבִי שׁוֹב זָרַע עַל יְדֵי הַחַמָּא, אִזִּי הוֹצִיא אֵת הָרַע מִתּוֹכָהּ, אַחֲרַי כִּךְ הוֹלִיד אֵת שֵׁת בְּקִדּוּשָׁה. וְהִנֵּה יָדוּעַ דֹּאבְרָהִם הִיָּה רִאשִׁית הַתִּיקוֹן שֶׁל אָדָם הִרְאִשׁוֹן, וְהִנֵּה הוֹצֵרְךָ מִתְחִילָה גַּם כֵּן לְהוֹצִיא זֶהֱמָא בְּשִׁפְחָה, וְאַחֲרַי כִּךְ הוֹלִיד אֵת יִצְחָק בְּקִדּוּשָׁה, וּמִן אִזִּי וְהִלָּאָה כִּיּוֹן שְׁנַבְחָר אַבְרָהָם לְחַלְקוֹ יֵת, אִסוּר שׁוֹב לוֹ וְלִבְנָיו לְהוֹצִיא מִפֶּה רַק בְּבֵת זֹגוּ בְּקִדּוּשָׁה, כִּיּוֹן שְׁנַבְחָרוּ לְמוֹט בְּקִדּוּשָׁה. וְבוֹהָ יְפֹרֵשׁ שְׁאֵמֵר לוֹ הַשִּׁית וְאַתָּה, כִּיּוֹן שְׁנַבְחָרְתָּ לְחַלְקֵי בְּקִדּוּשָׁה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר, מֵהָ שְׁאֵיִן כֵּן הַדּוֹרוֹת הִרְאִשׁוֹנִים:

אַתָּה וְזָרַעְךָ אַחֲרָיִךְ. [כְּפִלָּן תִּיבַת אֵתָּה. כִּי הִנֵּה בְּאָדָם הִרְאִשׁוֹן אַחֲרַי הַקִּיל שְׁנַיִם גַּם כֵּן הַתְחִיל לְהוֹלִיד בְּקִדּוּשָׁה, אֲבָל מִמֵּנוּ וְהִלָּאָה לֹא נִמְשָׁךְ לִזְרַעוֹ אַחֲרָיו הַבִּירוֹר לְדֹרוֹת עוֹלָם, מֵהָ שְׁאֵיִן כֵּן אֵתָּה וְזָרַעְךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרוֹת עוֹלָם, יִשְׁמְרוּ וְיִמְתִּיעוּ לְנִקְבֵינִי שְׁלָהֶם, כִּי כִבֵּר יָדַעַת נִקְיָבָת דּוֹר, כְּמוֹ שְׁכַתְבַתִּי בְּפִרְשַׁת נַח עֵיִין שֵׁם, וְהִבֵּן כִּי קִצְרַתִּי: (עַד כֹּאֵן מִכְּתַב יֵד):

(י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ. הַשְׁכִּינָה נִקְרָאת זֹאת, לִזְמַן יִקְרָא אִשָּׁה (בְּרִאשִׁית בַּ ג), וְהָאָדָם דּוֹגְמָא שְׁלִמְעֵלָה צְרִיךְ לְשְׁמֹר וְלְהַמְתִּין עִם מִפְּהָ קְדַמָּה דִּילִיָּה, לְהַאֲשִׁיחַ יִרְאָתִי דִּי בֵּת זֹגוּ מִשְׁשַׁת יְמֵי בְּרִאשִׁית, לִזְמַן יִקְרָא אִשָּׁה מִי יְמֵי בְּרִאשִׁית, וְכֵן הוּא בּוֹהֵר (תְּפִיזוּ יֵד דִּי לִי עֵיב), עַל

(ח) וְנָתַתִּי לְךָ וְלִזְרַעְךָ אַחֲרָיִךְ. כֹּאֵן רְמִזַּת תְּחִיתַת הַמֵּתִים, שִׁירֵשׁ אַבְרָהָם אֲבִיעוּ אֵת הָאָרֶץ עִם בְּנָיו שִׁיָּהוּ אַחֲרָיו:

אֵת אֶרֶץ מְנוֹרָיִךְ. מִלְשׁוֹן אֲוִיָּר בְּקִיץ (מִשְׁלֵי י ה), לְשׁוֹן אִסִּיפָה, רִיל הַמְקוֹם שְׁאִסְפַת נִיצוּצֵי הַקְדוּשָׁה לְשֵׁם, וְרִיבּוֹי הָאֵת הֵם הָאוֹתוֹת שֶׁל הַנִּיצוּצוֹת, שְׁמַחַן אוֹתוֹת הַתּוֹרָה בְּסִיפּוֹרֵי מַעֲשִׂוֹת, וְהִבֵּן:

אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנַעַן. לְרַבּוֹת יִקְנִי יִקְנִיזִי יִקְדַּמּוּנִי.

"לְאַחֲזַת עוֹלָם. מִזֶּה רִאִיָּה שְׁעַל הַעֲתִיד יִדְבֵּר, שְׁאִזִּי יִהִיָּה אַבְרָהָם עִם בְּנָיו בִּיחַד וְאַחֲזוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה לְהֵם:

וְהִיִּיתִי לְהֵם לְאַלְקִים. כִּי אִזִּי יִסִּיר לִבִּי הָאֵבֶן מִבְּשָׂרִינוּ, וְיִיחַד הַשִּׁי שְׁמוֹ עֲלֵינוּ:

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה זֹאת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אֵתָּה וְכִי. יֵשׁ לְדַקְדֵק לְמַה לִּיהָ לְמִימֵר אֵל "אַבְרָהָם, בְּאִלְיָו סִנִּי. גַּם תִּיבַת וְאַתָּה אִין לוֹ פִּירוּשׁ, וּבְפִרְשׁ בּוֹיָו הַנוֹסְפַת. גַּם שׁוֹב חוֹר לֹמֵר אֵתָּה וְזָרַעְךָ. אֵךְ הוּא שְׁלֹא נִיתְנָה לוֹ מִצּוֹת מִלֵּה עַד שְׁנִקְרָא אַבְרָהָם, הוּא סוּד אֲבִיר מִיָּה הוּא סוּד הוֹאִי כְּגוֹדַע, וְאִזִּי צוּהוּ עַל הַמִּלֵּה לְהַתְגַּלּוֹת הַעֲמִרָה הַדְּבּוּקָה בְּבִרִית, הוּא סוּד עֲמֵרַת מְלוּכָה, (הוּא סוּד מְלוּכּוֹת הִי שְׁבַפְרָצוּף דּוּכְרָא). וְזִישׁ וְ אֵתָּה, רִיל כַּעַת אֹתָהּ בְּשִׁמְךָ נִקְרָאת אַבְרָהָם אֲבִיר מִיָּה שְׁהִיא בְּחִינַת וְ, עַל כֵּן אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר, רִיבּוֹי הָאֵת הִיא הַפְרִיעָה הַתְגַּלּוֹת הַעֲמִרָה. וְהִנֵּה לְהִיּוֹת כּוֹלְנוּ זָרַע אַבְרָהָם הַמְכוּנָה בְּשֵׁם אֲבִיר מִיָּה, בְּכָל אַחַד מִיִּשְׂרָאֵל הַכוּוּנָה כְּנִיל. וְזִישׁ אֹתָהּ וְזָרַעְךָ אַחֲרָיִךְ, רִיל אֹתָהּ לְסִימֵן לְכָל זָרַעְךָ אַחֲרָיִךְ, וּמְחִוִּיבִים אֲנַחְנוּ לַעֲשׂוֹת עַל דַּעַת אַבְרָהָם אֲבִינוּ: וַיֹּאמֶר עוֹד וְ אֵתָּה. יָדַעַת אֵתָּה הוּא זְעִיר הַנִּקְרָא וְ, וְגַם יִסוּד הַבְּרִית גּוּף וְבְרִית חֲשִׁבְנִין חַד (וְהוּא חִיָּג וְכִיָּג עֵיב), הוּא גַּם כֵּן סוּד וְ זְעִירָא, בְּסוּד אֵלָה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף (בְּרִאשִׁית לו ג). וְלִזֶּה אִמֵּר וְ אֵתָּה אֵת בְּרִיתִי, רִיל עִם בְּרִיתִי תִשְׁמֹר, שְׁעַל יְדֵי מִצּוֹת מִלֵּה בְּאֲבֵר, מִתּוֹקֵן כָּל

הוא רבינו הק', ומקנת כסף מכל בן נכר וכו', ר"ל שנקנה להשיי על ידי התשוקה שנשתוקקה אמו שיהיה שושבינין, מכל בן נכר שהוא הכולל מבן נכר שהוא גלגל עשו, והבן. ולרמו זה יליד בית, בנימטריא "זה רבי ואנמונינום, נ"ל:

(ג) והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם. הבטחה לזרע אברהם שלא יהיה כח לאומות העולם לבטל המצוה הזאת בזמן מן הזמנים, נ"ל:

(ד) א"ת בשר ערלתו. לפי מ"ש שמרמו אפריעה, בא לומר הגם שמל את עצמו אבל לא פרע, חייב כרת אפריעה, וכן אחר כך א"ת בריתי הפר, נ"ל. וכל זה אני כותב מדעתי ולא שמעתי ולא קבלתי, רק כן נראה גם כן מהפוסקים מל ולא פרע כאילו לא מל (שבת קל"ז ע"ב):

(ה) שרי אשתך לא תקרא וכו'. יש לדקדק למה אמר "שרי" אשתך, וכי עד הנה לא ידענו, והוה ליה למימר בקיצור לא יקרא שם אשתך שרי כי אם שרה. גם אמר לא תקרא, ולא כמ"ש באברהם לא יקרא לכולי עלמא, שעל כן דרשו רז"ל (ברכות י"ג ע"א) שאינו עובר בעשה בשרי כמו באברהם. ונ"ל דהנה רז"ל בדרכי המוסר שבדבר אדם אל אשת חבירו, לא יקראנה בשמה רק אשת פלוני, בכדי להזכיר שהיא אשת פלוני ואסורה לו, ואין לקרוא לאשה בשמה רק בשם בעלה. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, וזה מאמר השיי שרי אשתך, על כן אתה מותר לקראתה בשמה, בכך לא תקרא אתה שמה שרי רק שרה, מה שאין כן לכל העולם בלא זה אין לקרותה בשם כלל רק אשת אברהם, נ"ל. ולזה נ"ל דמכריזין ברקיע קודם יצירת הולד "בת פלוני לפלוני (סוטה ב' ע"א), ואין מכריזין פלונית לפלוני, דאין להזכיר שמה. ולזה נ"ל שאמר בכאן "שרי" אשתך, כי בכאן נראה דנשתנה ההכרזה, כיון דאברהם ושרה ראשית המציאות ואין להם התייחסות עם אבותיהם הקודמים, בודאי לא הכריזו בת הרן לאברהם, רק "שרי" לאברהם. וז"ש "שרי" אשתך, דכך הכריזו בשמה, על כן לא תקרא

פסוק (שמה כג ט) ראשית בכורי אדמתך תביא בית י' אלקיך, והבן. לזה כאן בציווי הברית אמר זא"ת, ר"ל מדה ידועה הנקראת זא"ת בריתי אשר תשמרו, תמתינו מלשון ואביו שמר את הדבר (בראשית לו יא), שלא לממא את הברית עם מפה קדמאה, עד בא בת זוג לזאת יקרא אשה (שם כג), וכל נשין דעלמא מנשי בני ישראל הם נגד המדה הזאת לכל אחד בת זוגו, והבן:

(יא) את בשר ערלתכם. דרכי לפתור ריבוי הא"ת אפריעה. והנה הגם שיש דיעות בדברי רז"ל שאברהם אבינו לא נצטווה על הפריעה, באפשר לא נצטווה אילידי ביתו ומקנת כספו, אבל הוא בעצמו ובניו אחריו נצטוו, ונתחדש הלכה בסניני גם אעבדים, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

(יב) ובן שמנת ימים ימיל לכם כל זכר. ימולו לכם מיבעיא ליה. וכן הוה ליה למימר ובני שמונת ימים, כיון דמסיק כל זכר. גם כפי הנראה משמעות הכתוב הוא כך שבן שמנת ימים ימול את האחרים, והכי הוה ליה למימר לפי הפשט תמולו לכם כל זכר בני שמנת ימים. אך רמו בכאן לדעתי המעשה של רבי ואנמונינום (עין תוס' ע"ז י' ע"ב ד"ה אמר בשם מדרש), שהיתה הגזירה שלא למול את הבנים, ומל רבן שמעון בן גמליאל את בנו הקדוש רבי, ונתוודע למלכות וצוה להביא את האם ובנה והלכה, וכשבאתה החליפה (אם) אנמונינום את בנה אנמונינום ונתנה אותו לאם רבינו הק', והיא לקחה את רבינו הק', ובשביל שינק אנמונינום מהצדיקת הלז, זכה והיו שושבינין ביחד ונתגייר בגדלותו ומל את עצמו. וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ומרומז בכאן ובן שמנת ימים, ר"ל כפשומו בן שמנת ימים יגרום שימול לכם כל זכר לדורותיכם, בסוף הדורות יהיה זה שימול לכם לעדתכם הקדושה, כל זכר אפילו אשר לא מורע ישראל הוא. ומרומז עוד "כל זכר הכולל כל הזכרים, כי הנה רבינו הק' הוא גלגל יעקב, ואנמונינום הוא גלגל עשו, נמצא הם כוללים כל הזכרים, והבן. ומפרש הכתוב מי הם יליד בית

(ב) ולישמעאל שמעתיך. ניל דהנה צויתי לקרותו ישמעאל, והנה לפעם כי שמע די

אל עניך דהגר (בראשית טו יא), הוה ליה למימר לקרותו שמעאל, אך צויתי לקראותו ישמעאל, לרמו שישמע אל אחר כך תפילתך עליו. וזהו ולישמעאל שמעתיך, כבר רמזתי בשמו ששמעתיך. והגם אמרנו ענין אחר בשם ישמעאל, הא והא איתא:

ונתתיו לגוי גדול. ניל שריל אתנהו ואמסרהו אחר כך לגוי גדול, דהיינו כשיחיו ישראל בתכלית הגדלות אמסרהו בידם:

(בא) וא"ת בריתי. מדת יאת זכרית הידועים, אקים אית יצחק, לרבות תולדותיו ההולכים בדרכיו:

(בב) ויכל לדבר אתו וכו'. אינו יודע מה מלמדינו. ויש לפרש ייכל, מלשון תשוקה מלשון כלתה נפשי (תהלים טו ג). ר"ל סחמת אהבת הבורא ותשוקה הנכבדת לו ית', עד שכמעט היה קרוב לביטול מציאות, על כן ויעל אלקים מעל אברהם, נתצמצם בכבודו ית' בכדי שישאר באנשיותו ולא יתבטל מציאותו, רק שיהיה בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יח), כאשר דברנו מזה כמה פעמים, והבן. או יאמר ייכל לדבר אתו ויעל אלקים מאברהם. כל הפסוק הזה לכאורה מיותר, וכי בכל מראות הנביאים נאמר אחר כך שכילה לדבר עם הנביא ונסתלק מעליו, בודאי כיון שאינו נכתב עוד שום דיבור, ממילא ידענו שנפסק ממנו הדיבור. ונראה לפרש דהשמיענו התורה מפלאות תמים דעים, דלפעמים יארע לצדיק גדול החולך בדביקות ותשוקה הנכבדת לבורא עולם, יארע לו לפעמים שיפול מסדרינתו, וקבלנו מהצדיקים שלא יתעצב בזה כי ירידה זו לצורך עליה, כי באם היה עולה במדריגה אחר מדריגה בלי הפסק, היה מתבטל מציאותו, על כן מסתלק מעליו המוחץ דגדלות, ועל ידי זה מתחזקים הכלים בעסקו במצות מעשיות בעשיה ממש, ויכול לסכול אחר כך אור חדש הנמשך עליו על ידי התעוררת

וכו, וריכוז האית ניל לרבות כל נשי עלמא שלא יקראום בשמם:

(בג) וברכתי אותה. משמעותו שכבר ברכתי אותה, וגם נתתי ממנה לך בן, המשמעות שנתתי כבר. אך לפי מה דידוע מרז"ל (כ"ד פמ"ז ב') שגם עיקר מפרון לא היה לה, וכיון שמסר לה השיי סוד ההיא, שהוא סוד היא לכס זרע (בראשית טו טג) סוד התולדה, גלף לה בדיבור זה השיי עיקר מפרון. וז"ש כבר ברכתי אותה בעיקר מפרון שהיא ברכת התולדה, וגם נתתי ממנה כבר לך בן, כי כן נגזר לפני מאז ששרה יולדת לך בן ולא שרי, כיון שנקראת שמה שריה, הרי כבר נתתי מאז וברכתיה בהנקת שדים כמו שפירש רש"י. וז"ש לדעתי והיתה לגוים, מאותה הברכה יהיה גם לגוים, שהניקה בדדיה את בני הגוים שהביאו בניהם כמו שאמרו רז"ל (ב"מ פ"ז ע"א):

(ד) ויפל אברהם על פניו ויצחק. ניל שראה לפניו אותיות יצחק, ואז הבין כי המתנה הזאת תתקיים תיכף ולא בהמשך הזמן, כי שפם היי מרמות על ספת התולדה כנדע, והח' ליומא דמהולתא, והצ' והק' על כרחק לימי שנות האב והאם, וזה ויאמר בלבו, ניל:

(ה) לו ישמעאל יחיה לפניך. כיון שראה עת רצון לסהר המתנה, ביקש גם על ישמעאל:

(ו) שרה אשתך. המיוחדת לך לבת זוגך מו ימי בראשית, מה שאין כן ישמעאל שהוא בן הגר:

יולדת לך בן. שיהיה מתייחס אחריו, מה שאין כן ישמעאל:

"הקמותי את בריתי. כבר כתבנו ורמזנו סוד הקמת הברית. וזהו יאת זכרית, מדת אית עם הברית, והבן:

אית שמו יצחק. אית ריל אותיות שמו יצחק המרמזים לכל הניל, וכנזכר:

האפקורסים (פיין תחומא תוריע סי ה'), וכן צוהו השיי
התהלך לפני והיה תמים ולא תהרהר, והבן:

(כד) ואברהם בן תשעים ותשע שנה. משמיענו
שאברהם אבינו נתמלא היום
השתוקקת שלו שהשתוקק ציט שנה למצות מילה,
כי באמת קיים אברהם אבינו כל התורה כולה
מה שהתבונן משכלו, והתבונן גם במצות מילה
אך שלא היה יכול לקיימו, כי היה מסתפק בדעתו
ואמר בשלמא שאר המצות הגם שאקיימם מבלי
ציוי השיי, אם יצונו השיי אקיימם שוב ואהיה
מצווה ועושה, שנדול משאינו מצווה ועושה (קידושין
ל"א ע"א). אבל מצות מילה אי אפשר שוב לקיימה
כשאקיימה בעת, והשתקקתו היתה גדולה לקיימה
כל הציט שנה, ולא היה יכול למלאות תשוקתו,
וכהיום נתקיימה תשוקתו הנכבדת מה שהיה
משתוקק כל הציט שנה מתי תבוא לידי ואקיימנה,
ומיקרי כאלו היום היו כל הציט שנה, והבן:

(כה) וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה. גם בן
כנ"ל שידע אברהם בשכלו
שמצות המילה למול הבן הוא בח' ימים, רק
שלא רצה למולו מפעם הנ"ל, והיה לו השתוקקת
למול את בנו י"ג שנה שלימות, וכהיום נתמלאה
תשוקתו:

ואת בשר ערלתו. היא הפריעה כאשר כתבנו,
ובאברהם היה הפריעה ממילא, כמיש רשי
ז"ל בשם המדרש רבה (כ"ד פמ"ז ט):

[**וישמעאל** בנו. להיות שהיה בנו עצם מעצמו,
היה די לו בכוננת אברהם:

וכל אנשי ביתו וגו' נמולו אתו. להיות שהם לא היו
עצם מעצמו, ולא יהיו יודעים לכיון הסוד
הנ"ל, צוה להם שיעשו על דעתו ועל כוננתו,
כמיש כמה פעמים בקבלה מהצדיקים שמי שאינו
יודע לכיון בסודות עליונים, יאמר בפה מלא בעת
עשיית המצות על דעת הצדיקים, וכן צוה אברהם

עשיית המצות, (הבן הדברים הגדולים במספרות
לד' אלקינו, הסתלקות נצח הוד יסוד דאדם קדמון
העליון, הוא מוחין דגדלות להתחתון, ותעמיק
בעץ חיים בשער הנקודים). ויש כאן בתורה הק'
באבינו הראשון ראש יחסינו ייכל לדבר אתו,
ייכל לשון תשוקה והתכללות מלשון כלתה נפשי,
ור"ל מחמת גודל תשוקת אברהם להשיי, היה
נכסף ומשתוקק אברהם שידבר אליו עוד השיי
ויתעלה מדריגה אחר מדריגה, והשיי היה יודע
שיתבטל ממציאותו ולא יכלו כליו לסבול, על כן
ויעל אלקים וכו', והבן. ואברהם אבינו הבין זה
שהוא כדי להתחזק כליו במצות מעשיות, וזכה
אחר כך לפנים חדשות ביתר שאת, על כן ויקח
אברהם וכו', תיכף ומיד ונתעמק במצות ונתחזקו
כליו, ואז וירא אליו כו' ביתר שאת, דהיינו הויה
בהתראות והתגלות:

(כז) ויקח אברהם. לקחם בדברים כדי שיעשו
המצות באהבה:

"את ישמעאל ואת וכו' ואת וכו'. עשו פעולה
לדורות לבניהם שיתגירו ויקבלו עליהם
הברית, וזהו ריבוי האתי"ן תולדותיהם אחריהם:

"את בשר וכו'. היא הפריעה, כאשר כתבנו לעיל
הנלע"ד:

בעצם היום הזה. מה שדרשו רז"ל (פרקי ד"א
פכ"ט) שנימול ביום הכפורים, אפשר
שדרשו מנזירה שזה בעצם היום הזה הנכתב ביום
הכיפורים (ויקרא כג כז), נ"ל *):

כאשר דיבר אתו אלקים. כ"ף הזמן. ר"ל תיכף
כשידיבר אתו אלקים, ולא המתין עד
למחר לעשות לעצמו איזה הכנה ורפואת תעלה
למכה, רק תיכף עשה באהבת היוצר. ויאמר עוד
כאשר דיבר וכו' בכ"ף הדמיון, ר"ל שעשה על
דעת הבורא ועל כוננתו, ולא תהרהר למה ברא
השיי דבר נוסף, עד שיצטרך האדם לתקן כקושיית

* הגדיה שזה של בעצם היום הזה מיום הכיפורים, מבואר בפירוש בפרקי ד"א (פרק כ"ט). דברי המגיה (ר"א):

שנתבטלו כוחות הגוף, וכן הוא בכל הנביאים שבטלים מציאותם בעת התגלות להם אור הנערב, וכעת נאמר וירא אליו יי שהשיי נראה אליו, והיה בכחו בהרגש האנושי ולא נתבטל, (עיין כל זה בזהר נח"א צ"ח ע"א). והנה מדרך הנביאים לפעמים בטלים מהרגש קודם התגלות הנבואה, כי מתבודדים עצמם לנבואה ומכינים את עצמם להתפשטות הנשמיות, ולפעמים אינם מכינים את עצמם כל כך, ובהם הנבואה פתאומית ובטלים אחר כך מהרגש, עיין ברמב"ם (פ"ו מהלכות יסודי התורה ה"ו). אבל על כל פנים בהתגלות המראה הם בטלים בהרגש מציאותם, (זולת מדרגת משה פה אל פה אדבר בו [נמדבר יב ח]). וכאן כשכיל חיובי מצות מילה עשה יי ככה לאבינו אברהם נאמר וירא אליו יי, הנה אמר אליו הויה, שהיה בכחו במציאותו קודם התגלות הויה, שלא הכין את עצמו בהתבודדות להכנת ביטול מציאות, כי היה במקום עוברים ושבים באלוני מטרא, ואף על פי כן נתגלה אליו מראה השם הנכבד. וזה שהקדים לומר תיבת אליו, ר"ל שהיה במציאותו ולא מבעיא זה, אלא אפילו אחר ההתגלות נשאר בהרגשו. לזה אמר והוא יושב וכו', שנשאר כמו קודם ההתגלות, ומשמיענו התורה כמה גדול כח המצוה:

וירא אליו ה'. כשנתבונן מ"ש בפרשה הקודמת בפסוק (בראשית י"ב כב) ויכל לדבר אתו, אזי תנוח דעתך מקושיות המפרשים שלא אמר הכתוב וירא יי אל אברהם, רק וירא אליו. כי הנה אברהם הוא שם הפנימי שלו, ואליו יורה על הכלים הנממכים אל אברהם, והבן מאוד ומאוד. וגם בפשוטו גם כן על פי הנ"ל, להורות הסמיכות לפרשה הקודמת וכנ"ל:

וישא עיניו וירא וכו' וירא וכו'. על פי פשוטו י"ל ב' פעמים וירא, על פי מה שנדקדק עוד אומרו והנה דהוא מיותר, כיון דקאי על וירא, היה לו לומר וישא עיניו וירא ג' אנשים וכו'. על כן נ"ל דקאי אדלעיל וירא אליו יי וכו', וישא עיניו וירא. היינו שראה התגלות שמו ית', והנה מחדש אירע אשר שלשה אנשים נצבים עליו וכו', וירא

לאנשי ביתו. ויש נמולו אתו, ר"ל על דעתו ועל כוונתו, והבן. (עד כאן מועתק מהשטמות לאגרא דכלה בסוף ספר קהלת יעקב):

(כז) בעצם היום הזה. כבר כתבנו דרשת רז"ל (פרקי וירא פכ"ט) גזירה שוה דיום הכיפורים:

נמול אברהם. נמול מעצמו, שלא היה לו שום פורח ואימה בדבר, שהשיי (חסר תיבה) באותו מעשה (עיין ביר פמ"ט ב):

[בעצם היום הזה נמול אברהם וכו'. עיין מ"ש בפרשת נח (בראשית י"ג) נצים היום הזה, מכונה ליסוד צדיק. וזה שאמר בעצם היום הזה, שכוונת אברהם בהמולו בשר ערלתו, היה להעביר הערלה מבחינת יסוד צדיק, שלא תהא הערלה סוד הקליפה חופפת על ברית קודש, והבן. (עד כאן מועתק מהשטמות לאגרא דכלה בסוף ספר קהלת יעקב):

(כח) "נמולו" אתו. שהשיי סייע שאחד מהם לא עיכב אתו, להיות שנדלה תשוקתו למצות, עד שנמשכה תשוקתו גם לאנשי ביתו, ואחד מהם לא עיכב:

חסלת פרשת לך לך

פרשה וירא

יח (א) וירא אליו יי. הנה לא נאמר וירא ד' אל אברהם, ולא הזכיר שמו. וגם על כל פנים היה לו להקדים השם לאליו, כמד"א (בראשית י"ז) וירא ד' אל אברם. ודברנו בזה במקום אחר הכוונה הוא שנתגלה אליו הויה, היינו אותו השם הויה המיוחד אליו למדתו מדת החסד, היינו הויה בניקוד סג"ל, להיות ספת החסד מתגלה בפומא דברית כנדע, על כן מעת שנימל נתגלה אליו אותה הויה, (והנה היה בן צ"ט שנה מנין סג"ל), על כן ראה ג' אנשים נצבים עליו כעין סג"ל, מיכאל ימין, גבריאל שמאל, רפאל באמצע, והבן:

יש לפרש עוד וירא אליו יי. דהנה קודם המילה נאמר ויפל על פניו, בהתראות הנבואה

שלא היה מסתכל בו להכירו שהיה עומד מעם רחוק ממנו, ולא היה נושא עיניו להסתכל בו, והיה שואלו אם הוא רב שימי. ויש התורה וישא עיניו וירא, ולא וירא סתם. להורות שאברהם אבינו לא ראה בפתאום שום דבר מבלי מעשה, רק כשהיה שופט בשכלו העיני תחילה, אז הורשה את עפעפי עיניו להרים ולפעול בחוש הראיה, הבן:

וירץ לקראתם מפתח האהל. הנה פתח האהל הוא קודם לו, והיה לו להודיע זכירת פתח האהל, ולומר וירץ מפתח האהל לקראתם. וגם מפתח מיותר לגמרי. והנראה דאהך דינא דמצוה לרוץ לבית הכנסת, כתב המגן אברהם בסי' צ' (סי' כ"ה) דוקא עד הבית הכנסת, אבל בכואו אל בית הכנסת ילך באימה וביראה, (עיין מ"ש שם בחידושינו מהיכא נפקא מהגמרא). וכן הוא העיני בכל המצות, בדרך המצוה ירוץ, אבל בכואו סמוך למצוה, הנה צריך לעשותה בדחילו ורחימו יכנס לה ביראת שמים המצוה המצוה. ולמדנו דעת הנה מאברהם אבינו וירץ לקראתם מפתח האהל, רציל הריצה היתה רק מפתח האהל שהוא דרך המצוה, אבל בכואו סמוך להמצוה וישתחו ארצה באימה, וכן אמר דוד (תהלים ק"ט ל"ב) דרך מצותיך ארוץ כו'. והנה עיין באליה רבה בעיני הך דינא, שכתב דדוקא בסמוך וקרוב לבית הכנסת מצות להתחיל לרוץ, מה שאין כן ביציאתו מביתו רחוק מבית הכנסת לא ירוץ, שאינו ניכר עדיין אם הכוונה הוא בעבור בית הכנסת, ובשם שכה"ג הביא שבכל הדרך מצוה לרוץ. והנה לדעת שכה"ג משמיעו בכאן וירץ לקראתם מפתח האהל, להורות שבכל הדרך מצוה לרוץ, ועל כן התחיל הריצה לקראתם תיכף מפתח האהל, הגם שאינו ניכר שהוא לקראתם, כיון שהוא היה בדעתו שהוא לקראתם, (וכמ"ש שם בחידושינו בפסוק (הושע י ג) וגדעה נרדפה וכו', רציל כיון שנודע העיני לנו העומקים במצוה). ולדיעה הראשונה י"ל דאשמועינן בהיפך וירץ לקראתם מפתח האהל, רציל להיות שהיו עומדים המלאכים בסמוך והיה ניכר שהוא לקראתם, על

גם את זאת, ומשמיעו בזה שראה אלו ב' ראיות, כאשר יתבאר אחר כך אי"ה איך פעל בחכמה וממנו נלמד דעת, וכאשר תתבונן בנינוני הפעמים שבפסוק תמצא סיוע לפירושינו והבין:

ויאמר אדני וכו'. הנה לבי הפירושים נתקשה (עיין ברש"י), אם הכוונה להשיי, לא יוצדק אחר כך יוקח נא מעם מים התחלת הדיבור למלאכים בלי שום הקדמה אחרת, ואם הוא למלאכים ולגדול שבהם אמר, אנחנו לא נדע למה לא דיבר עמהם בלשון רבים ולבקש את כולם יחד. (וגם כן האיך אפשר להצדיק את הפירוש הזה, הלא קבלה בידני ששם זה קודש מבלי חולק). אך הוא דמשמיעו בזה ללמוד דעת מאברהם, בעת שיצטרך אדם לדבר אל בני אדם, ונפשו חפצה להתפלל אז אל יי, יאמר בלשון דמשתמע לתרי אפי, ולא מיקרי בזה גניבת דעת לבני אדם אם נפשו ולבו לשמים, על דרך האמור בנחמיה (כ ה) ואתפלל אל יי, ואומר למלך אם על המלך טוב וכו'. והנה אחר שראה ב' ראיות (כמו שפירשנו לעיל), היינו התגלות שמו ית' וראה את האנשים, בחר לשון ערומים לדבר בלשון יחיד, דכזה יהיה לשון דמשתמע לתרי אפי, וכוונתו לשמים ודבורו לנוכח השר הגדול, על כן השם זה קודש אליבא דכולי עלמא, ואלו היה אומר בלשון רבים, לא היה באפשר להשתמע לתרי אפי, והבן:

וישא עיניו וירא. יש להתבונן בכל מקום שנאמר וישא עיניו אצל ראייה, וכי לא ידעו שכח הראות הוא על ידי נשיאת עפעפי העיני, והנה ליה למימר סתם וירא והנה וכו'. אך תתבונן שזהו מדרך צדיקים אשר אבריהם וחושיהם ברשותם, ובפרט כח הראות אשר הוא מסרסורי החמא, יבלמוהו הצדיקים לבל ינע את עצמו עד ירשהו השכל לפעול פעולתו בהבחן בשכל אם הראיה הזאת לא תנגד לחוקי התורה, ותמצא גם כן לצדיקים שלא היו מסתכלים חוץ לר' אמותיהם מפחד השכינה החופפת על ראשם, (עיין בפירוש רש"י בגמרא (פנחה ק"י ע"א) שאמר רב לרב שימי תלמידיה אשר תמיד היה רגיל עמו שימי א"ת,

שכל הדברים המכעיים שנעולם העשיה נבראים מבלי תיקון, עד יתקנו סוד האדם המתוקן, וזה כל עבודת האדם בעולם הזה להביא כל הדברים לידי תיקון על ידי מעשיו, ועל ידי זה יהיה שכר ועונש. ובזה יובן הפסוק סוד יי ליראיו, סוד יי מה שהיה בונה עלמות ומחריבן, מוכן ליראיו כי כן היו העולמות תחילה בסוד היראה, ונתקנו בסוד האהבה וכנ"ל והבן, ועל ידי זה ובריתי להודיעם, גם סוד הברית כריתת הערלה גם כן נודע ליראים, שהוא מסוד זה שנברא האדם מבלי תיקון, עד יתוקן על ידי סוד האדם המתוקן. וזה סוד "המול ימול" (בראשית י"ג), המל ימול (מנחת מ"ב ע"א), מי שהוא מהול ומתוקן הוא ימול, מה שאין כן מי שאינו מהול הבלתי מתוקן. ובזה תבין א"ל הקב"ה לאברהם (להודיעו סוד המילה, האיך יהיה זה שיבא האדם אחרי המלך מלכי המלכים לתקן את אשר כבר עשהו), דיו לעבד שיהא כרבו, רצ"ל שגם השיי כביכול ברא עלמות והחריבן, שהיה מקודם בלי תיקון כדי שיהיה עולם הבחירה ונסיון ויתהווה בחינת היראה כגודע, על כן גם האדם נברא בלתי מתוקן, עד יתוקן על ידי האדם המתוקן. והנה כאשר שמע אברהם שזה הוא הסוד, הבין היטב שצורך התיקון הזה על ידי האדם המתוקן, והנה אין אדם מהול בארץ לעשות התיקון, והשיב לו הש"ת אתה בעצמך, שאתה נחשב כמתוקן בחושבך לעשות פעולת התיקון, ויש גם כן מיד נפל אברהם סכין וכו' והיה מתיירא וכו', בזה הודיע לנו איכות בריאת היראה שהיו העולמות קודם התיקון, מה עשה הקב"ה וכו', והבן מאד הדברים הגדולים ויונעם לנפשך כי אי אפשר לפרשם היטב רק ספה לאון:

ויסתר אברהם האהלה אל שרה. היה לו לומר ויסתר אברהם לאהל שרה, ותיבת אל מיותר. וזגם 'האהלה בבי' תהיין, הגם שהיא אחרונה היא במקום למיד, אבל ההיא הראשונה מיותרת. אבל נ"ל ללמדנו דעת דרכי הצניעות מאבינו אברהם שייחם לשרה אהל מיוחד, כי היו אורחים תמיד בביתו לכל יסתכלו בה. והנה בזה

כן רץ תיכף מפתח האהל, מה שאין כן באינו ניכר שהוא לקראת המצוה, לא ירוץ בדרך רק כבואו סמוך להמצוה, (עייין מ"ש בחידושינו פנים לכל אחד מהדיעות):

במדרש (ב"ר פמ"ט ב') דרש הפסוק (תהלים מה יד) סוד יי ליראיו ובריתו להודיעם, על מצות מילה. וזה לשון המדרש א"ל הקב"ה לאברהם דיו לעבד שיהא כרבו, אמר לפניו ומי ימול אותי, אמר אתה בעצמך, מיד נפל אברהם סכין והיה אחוז בערלתו ובא לחתוך, והיה מתיירא שהיה זקן, מה עשה הקב"ה שלא ידו ואחוז בו והיה אברהם חותך, שנאמר (נחמיה ט"ח) וכו', וברות לו הברית אין כתיב כאן, אלא וברות עמו, מלמד שהיה הקב"ה אחוז בו, עכ"ל. המדרש הזה אומר דרשוני וחיו אין מן הצורך להאריך בדקדוקים כי אין לו גזרה כלל, ואינו מוכן מאי בעי בזה וכוונת השאלה ותשובה. ולכאור כל זה לפי קט שכ"ל, נקדים דברי המדרש (תנחומא תר"ע ס"ה) שאל סורנוסרופס הרשע את רבן גמליאל איזה מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם. א"ל של בשר ודם. א"ל ראית שמים וארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, א"ל רבן גמליאל לא תאמר לי במה שלמעלה מן הבריות, אלא אמור דברים שהם מצויים אל בני אדם, א"ל למה אתם מולים, א"ל הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשי בני אדם המה נאים משל הקב"ה, הביא לו רבן גמליאל שכלים וגלוסקאות וכו'. הנה תוכן התשובה, שהטבע כך נברא בלי תיקון והאדם יתקנו. והנה אעיקרא דדינא פירכא למה פעל ועשה כן הבורא כל, ולא ברא הכל בתיקון גמור. אך מוכן הדבר בסוד ד' ליראיו, שהשיי ברא עלמות ומחריבן (ב"ר פ"ג ז'), (כאשר ידעת מסוד ד' מלכי אדום, שהיו העולמות מתחילה בסוד היראה ונחרבו, וניתקנו בסוד הקוין כביכול כציור בחינת אדם ובסוד האהבה מוכן למשכילים). והנה כבר כתבנו במקום אחר שעל ידי זה נתהווה בעולם סוד היראה וסוד האהבה, ובזה תבין תיקון הזדונות לעשותן כזכיות על ידי תשובה מאהבה (יומא פ"ו ע"ב). והנה מזה נתהווה

עשה גם הלחם בעצמו, להיות שמצות חלה הוא ממצות הנשים, מה שאין כן ואל הבקר רץ אברהם בעצמו. וגם כן משמיענו ואל הבקר רץ אברהם, שקיים גם המנהג המבואר בש"ע (יור"ד סי' א' סעיף א') שאין הנשים שוחטות, (והוא דעת האגור על פי הלכות א"י). ויש שהלחם צוה לשרה לעשות, מה שאין כן אל הבקר רץ אברהם בעצמו לשוחטו כמצוה:

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אֵל נָא תֵּעֹבֵר וְכוּ', וַאֲקַחָהּ וְכוּ' כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתָּם וְכוּ'. דקדקו המפרשים אומרו כי על כן עברתם, יראה ממייעט דרך ארץ לומר הבעל הבית הרי בשביל זה באת לכאן לאכול ולשתות. ויראה לפרש כי הנה אמר אדני בלשון יחיד לגדול שבהם, והאיך ידע מי הוא הגדול, זה הוא כמו שאמרו רז"ל (יב"מ ל"ז ע"א) דהגדול באמצע, והשני לימינו, והג' בשמאלו. והנה הקשו הראשונים מהא דאין מכבדים בדרכים (ברכות מ"ז ע"ב) (עיין ברא"ש וחי"י). ותירצו דבדרך כשיש להם דרך לילך להלן, דהיינו שפגעו זה בזה אין לכבד, אבל בהגיעם למקום הנועד יש להם לכבד, וכן כשנתוועדו ביחד לילך למקום פלוני יש להם לכבד. והנה ראה ג' אנשים נצבים עליו כשורה ולא בערבוביא, הרי שפט שמכבדים זה את זה, על כן שפט שתכלית דרכם הוא לכאן, דאם לא כן לא היה להם לכבד, על כן אמר לגדול אדני וכו', וסיוס מאמרו כי על כן עברתם וכו', הרי אני רואה שבמכוון עברתם על עבדכם, בזה שאני רואה הכיבוד לגדול, והבן:

וַאֲקַחְהָ פֶת לֶחֶם וְסַעֲדוּ לַבָּכָם אַחַר תֵּעֹבְרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתָּם. כבר דקדקו המפרשים תיבת 'על' כן, כי נראה ממייעט דרך ארץ שיאמר הבעל הבית לאורח הבא אליו הרי בשביל זה באת אצלי במכוון לסעד אצלי, ובעבור הקושיא הזאת הוכרח רש"י ו'ל לפרש מלשון 'הואיל. ונ"ל דהנה כתב בעל עשרה מאמרות דהנשמה דיתרה הבאה לאדם כשבת, נהנת מאוד מברכת המזון, כי היא מצוה מחודשת אצלה שאינה נהנת בעליונים. (ונ"ל הפעם כי הנשמה הניתנת לאדם בכל ימי

יש יותר חשש פן בלא הודע יכנס אורח אחד לחדרה ויבא להתייחד עמה, היה מציין על פתח החדר שזה אהל שרה. ויש האהלה בה"א הידועה בתחילה, שהיה ידוע לכל שזה אהל שרה. ויש גם כן אל שרה, שהיה מיוחד תמיד לה לשמה:

וַיֹּאמֶר מַהֲרִי וכו'. הנה לא אמר 'ואמר' אליה. אבל זה גם כן ללמדנו דעת מ"ש רז"ל (שבת ל"ד ע"א) בענין שצריך לומר בתוך ביתו עשרתם וכו', ואמרו רז"ל שצריך למימר בניחותא (היינו בלשון רכה ובפיוס), כי היכי דלקבלו מיניה. והנה שרה אמנו ודאי גם היא היתה חפיצה במצות ולא היו צריכין לפייסה, אך אבינו אברהם קיים הדין כמ"ש רבותינו דמיבעי ליה למימר בניחותא. ויש ויאמר אמירה רכה, והשמיט תיבת 'אליה, שהלשון רכה והפיוס לא היה מן הצורך אליה לצדקת כמוה, רק לקיים הדין עשה כן:

'קמח' סלת. לפי פשוטו י"ל אומר 'קמח' סלת, לדעת רז"ל (רי"ה י" ע"ב) שאמרו חג הפסח היה. והנה סלת גמור אינו אלא בחטים לתותים, ובפסח אי אפשר ללתות, והגם שמדינא דגמרא (פסחים מ" ע"א) בבקיאים בדבר מותרים ללתות, הנה אבינו אברהם החמיר על עצמו, כנשמע מהגמרא ומהפוסקים שיש להחמיר מאד. והנה לפי זה לא רצה אברהם אבינו להשתמש 'בסלת, רק אף על פי כן הקמח היותר גקי מיקרי סלת נגד שאינו גקי. ויש 'קמח' סלת, רצ"ל סלת 'שבקמח היינו היותר דק ומנופה, כי סלת גמור לא ירצה היום:

לֹוֹשִׁי וְעֹשֵׂי עֲגוֹת. אומרו 'לושי מיותר, וכי לא ידעה שרה אמנו האיך לעשות עגות, לא הוה ליה לומר רק ועשי עגות. אך לדעת חז"ל (רי"ה י" ע"ב) כי פסח היה, אמר לה לושי ותיכף עשי עגות, שלא תעמוד העיסה בלא עסק כי תתחמץ. 'ועשי' עגות, לא אמר 'לחם רק עגות, כי אין אופין בפסח פת עבה טפח, רק עגות ריקין (פסחים ל"ז ע"ב):

וְאֵל הַבָּקָר רָץ אֲבִרָהִם. לא אמר וירץ אברהם אל הבקר, להקדים הפועל להנפעל כמ"ש וימהר אברהם, [אן] ויקח חמאה. הוא להורות למה לא

דאילו היה המים על ידי עצמו, היה השי"ת משלם בעצמו כביכול לבניו, ולא היה נמשך ענין מי מריבה דמשה, ואז היה בא משה לארץ ישראל, ולא היו יכולין שום אומה ולשון לשלום על ישראל. והנה אין אדם צדיק בארץ שלא יהיה לו איזה חטא, והיה מן הצורך למירוק גהינם, ואברהם לא רצה בזה ובירר המלכות כנדע (בד פמ"ד כ"א), על כן עשה פעולת קיחת המים על ידי שליח. ולפי זה יצדק מה שדרשו רז"ל (שם פמ"ח ה') התחלת הפרשה והוא יושב פתח האהל כחם היום, שאברהם אבינו יושב על פתח גהינם ואינו מניח לישראל ליכנס לשם. ולפי זה אין קישור לדברים עם מה שלאחריהם. ולפי מ"ש נחא, דלהיות דזה כל מנמתו מאז שלא להניח אדם מישראל ליכנס לניהנם, על כן צוה לקחת המים על ידי שליח וכנ"ל:

יקח נא מעט מים כר, ואקחה פת לחם וכו'. דברי רז"ל (ב"מ פ"ו ע"ב) ידועים. אבל על פי פשוטו יש ללמוד דעת מאברהם אבינו, דלהיותו סרוד מאוד בהמצוה והיה נחפו שתעשה במהרה, ולא היה באפשרי לו שיעשה הוא כל הענינים קיחת המים והלחם, אזי בחר למסור קיחת המים לשליח, כי במים אין בו שייכות כל כך ציקנות וכילות, וקיחת הלחם בחר לעשות בעצמו, כי השליח פן ינהג קמצנות וציקנות:

ויאמר יי וכו' למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי וכו'. כתב רש"י דל (והוא מחז"ל נב"מ פ"ו ע"א) שינה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדוני זקן. והדבר הזה יתמה לבב אנש איך אפשר הדבר שהשיי יאמר דבר שלא היה מעולם, אפילו אם נאמר מאה פעמים מפני השלום שינה, לא יכיל הרעיון ולא יתקבל בדמיון השכל אפשרות הענין הזה. ונ"ל לבאר היטב הדבר על פי חקירות הפלסופים האלקיים. דהנה רבו המתפלמפים אשר הכחישו מציאות הנפלאות בשידוד המערכה שלא בטבע, ופעמם שלא יתכן לפועל האמיתי הבורא כל במאמרו, שלא יהיה לפעולתו סדר קבוע בל ימוט

חיו, הנה היא מתעמקת עם הגוף בכל ענינו כמוני כמוהו, מה שאין כן הנשמה יתירה שבשבת, אין לה השתתפות עם הגוף והיא כמלאכי רוח, ונהנת מאוד מהמצוה הזאת, והבן. ובוה יתבאר לנו הפיוט (ליל שבת) דכל מקדש שביעי וכו', שיסד שם הפייטן סועדים בו "לברך שלש פעמים. דלשון לברך הוא מיותר ובלי גזירה. ולפי הנ"ל יצדק מאוד, דעיקר כוונת הסעודה להנות להנשמה מברכת המזון. וכן היה הענין המלאכים שבאו לבית אבינו אברהם אשר אכלו אכילה ממש לברך "ברכת המזון, עיין שם טעמו ונימוקו. ובוה יתפרש הפסוק שאמר ואקחה פת לחם וסעדו "לבכם, (הכוונה תברכו ברכת המזון, כי הנה נאמר בבועז (רות ג ז) "ויאכל "וישת "וייטב "לבן, ופירשו רז"ל במדרש (רות רבה פ"ה ט"ה) ובוהר (ח"ב ר"ח ע"א) וייטב לבו דברך על מזונא, אם כן הטבת הלב יקרא לברכת המזון, ודבר זה ידוע למשכילים. ואם כן גם בכאן יתפרש וסעדו "לבכם שתברכו ברכת המזון, כי על כן עברתם וכו', ר"ל עיקר כוונתכם בברכת המזון שהיא מצוה מחודשת אצליכם, נ"ל. ויש לכונן הדברים והעניינים האלו בלשון בעל עשרה מאמרות שם, עיין שם: עיין עוד לעיל מה ששייך לכאן:

ויאמרו כן תעשה כאשר דברת. הנה היה לו לומר עשה כאשר דברת, ורז"ל הרגישו זה במדרש (ב"ר פמ"ח י"א), ודרשו כן תעשה בשמחת בנך. ולפי פשוטו נראה דהנה דרשו רז"ל (ב"מ פ"ו ע"ב) יוקח נא מעט מים על ידי שליח, ושילם הקב"ה לבניו על ידי שליח וירם משה את ידו (כמדבר כ"א), והלחם שעשה בעצמו שילם הקב"ה בעצמו. והנה אילו היה נתן המים בעצמו לא היה המעשה דמלע, והיה בא משה לארץ, ולא היה גליות ולא שכחת התורה ומחלוקת. וזה שאמרו המלאכים כן (ונכון היה הדבר, אילו) תעשה אתה בעצמך כאשר "דברת. (ובוה ידוקדק נמי כאשר "דברת ולא כאשר אמרת, דבאמירה היתה להם, רק להשליח היה בדיבור בצווי באזהרה בזריוות לשון קושי, והבן). וכוונת אברהם אבינו שלקיחת המים יהיה על ידי שליח, הוא על פי מאמרינו

מלאכתו בטבע שפעל, הנה התחיל השיית מאמרו בדברי אמירת שרה שמדבר אל עצמה, והסיום של המאמר הוא בלשון שאומר השיית כביכול על עצמו עבורה ואני זקנתי, מה שאין כן שרה דברה כל מאמרה בנסתר נגד השיית, באמרה ואדוני זקן נגד השיי כביכול. וזה הוא שאמרו רז"ל ששינה כביכול מפני השלום, כי יש לפרש פשט מאמרה גם כן על אברהם, על כן כביכול שינה השיית דיבורה בלבד, ופירוש מאמרה שאמרה ואדוני, כוונתה עלי דהיינו 'ואני זקנתי, והמיי כי אי אפשר להמעים הדברים בכתב. והנה אמרו 'ואני, הוא גם כן צירוף הוי"ו אל 'אני, צירוף הויה אל אדני כנ"ל. וזה שסיים מאמרו ית' היפלא מיי דבר וכו', ור"ל אם זה הוא לפלא בהנהגת הטבע שהוא 'מאלקים או 'מאדני, בהתלבש והצטרף בתוכם כח הויה ויוחשב זה לשינוי הסדר, אבל היפלא מיי דבר, ר"ל האם יוחשב זה לפלא מהויה מהסדר הניסיי המסודר מהויה מעולם הנבדל מבלי התלבשות 'באדני, ואם כן לא יוחשב זה לחסרון ולהריסה חיו מעשי ידיו, כי הוא סדר בפני עצמו סדר נכון כמ"ש הרב הנ"ל, והבן הדברים האלו על מתכותם ויונעם לחכך:

ויאמר יי זעקת סדם וכו'. לא נאמר ויאמר יי אליו, או ויאמר יי אל אברהם. דהנה במשה נאמר (שמות לב ט) ויאמר יי אל משה ראיתי את העם הזה והנה וכו', ועתה הניחה לי וכו'. דכוונת השיית היה שמשה יבטל גזירתו, על כן אמר הדיבור אליו, אז החרץ משה את דיבורו הקדוש באמור להשיי וכי תופס הייתי כך למה היה לך להתייעץ עמדי, על כרחך שבידי תלוי הדבר (עיי' ברכות ל"ב ע"א). מה שאין כן בכאן היודע נסתרות הוא ידע שאין להם חנינה, רק שרצה להודיע לאברהם מספורין דיליה, וכדי שלא ימען אברהם למה היה לך להודיעני, על כן לא דיבר הקביה עם אברהם כמדבר לנזכה, רק ויאמר ד' זעקת וכו', כמדבר בפמליא שלו וממילא ישמע אברהם:

ידי בשחת וכו' ויזכר אלקים את אברהם וישלח את לופ מתוך ההפכה בהפוך את הערים

לעולם ועד, ואמרו שיותר כבוד להבורא ית' שתהיה הטבע מתנהגת לעולם בטבעה וסדרה אשר סדרה הבורא בעת הבריאה, על כן מהקדמה המוכחשת הלזו נמשך להם מבוכות רבות בדברי התורה והנביאים המספרים במפלאי יי, והוציאו הפסוקים מפשטן לא באלה חלק יעקב. וכבר הכה על קדקדם הרב הנדול מהר"ל בהקדמת הגבורות, ותוכן דבריו לתרץ קושייתם שהבורא ית' סידר מבראשית הנהגה הטבעיות בעולם הטבע ברצונו המלוכש בו, וסידר הנהגה הניסיות מהעולם הנבדל, ויש לכל אחד סדר, ואם כן לא יקרא לשידוד המערכה הנהגה שלא כסדר, (אם תרצה לרוות צמאונך, עיין נא בדבריו כי העמיק מאד בענין ההוא ודבריו מתוקים מדבש, ואני לקצר באתי כי דבריו מצויין בפי כל). ומעתה נבא אל הביאור באפשר לפרש דהו שצחקה שרה לאמר אחרי בלזתי וכו', ואם כן הוא שלא כטבע, 'ואדוני זקן רציל על השיית שהוא אדוני, ובודאי הוא זקן, דהיינו הוא הוא שברא העולם והוא עד היום, ואם כן יחשב חיו לחסרון שידוד המערכה, שיהרם מלאכת המערכת אשר פעל ועשה, שדבר כזה יארע אם יעשה אומן אחד מלאכה, ואחר כך יבא אחר ויהרם מלאכתו הראשון, אבל אדוני השיית זקן, הוא היה והוא הוה כעת, בודאי אין מהראוי שיהרם מלאכתו, רק יהיה הכל בהנהגת הטבע כסדר. (ונקדים עוד לפי דברי מהר"ל שיש לכל אדם מהנהגת סדר מיוחד ידוע הוא הנהגה הניסיות באה משם הויה המהווה כל הויות, בלי התלבשות בטבע המתנהגת בשם אלקים בגימטריא 'הטבע, או משם אדני. והנהגה הטבעיות הוא משם אלקים או אדני, המלוכש בו השגחתו ית' המהווה כל הויות, והדברים ידועים למשכילים. והנה זה שאמרה ואדוני זקן, צירוף הואו יורה על התלבשות הויה 'אל 'אדני, והבן. ויש השיית למה זה צחקה שרה וכו' האף אמנם אלד ואני זקנתי, האיך יהיה באמת זה הדבר שאלד 'ואני זקנתי, ר"ל השיית אמר זה כביכול על עצמו שאמרה שהשיית כביכול זקן, והוא הוא עתיק יומין שפעל כל, ואיך יתכן שישדד ויהרם

ומאיזה מענה. והנה השם יתברך מלך במשפט יעמיד ארץ, והנה היודע מחשבות הוא ידע אשר ירע הדבר בעיני אברהם על מיתת לופ, ובפרט שהיה בו ניצוץ הקדוש ממלכות בית דוד, מה עשה העושה נפלאות גדולות לבדו, גור בגבהי מרומים על רפאל ילך וירפא את אברהם מכל מיני תחלואיו, והנה מי הוא מכל כוחות הדין אשר יערב לבו לקמרג על אברהם ידיד הנאמן באומרו שאינו ראוי לרפואה, והנה בודאי הסכימה גם מדת הדין על הדבר. והנה בכלל הרפואה נכלל הכל, הן מה שיש חיו אל האדם מחלה בנופו, או מחלת לב דאנה בלב איש שמצמער על איזה דבר, כי מה לי שמצמער על איזה מכה בנוף או בכאב דאנה, על הכל יצמרך לרפואה. והנה הסכימה מדת הדין לרפואת אברהם, ממילא בכלל זה נכלל גם הצלת לופ, כי היה לו לאברהם מחלת לב על לופ, ולא היה לו מקום להצילו, כי אולת אדם תסלף דרכו שבחר לו לשבת במעון רשעים. והנה כאשר נשתלחו המלאכים כל אחד לשליחותו, ונשתלח גם רפאל עמהם לרפואת את אברהם, אז כבואם וירא אליו יי בכבודו ובעצמו וריפא אותו ממכאוב גופו, אז לא ידע רפאל מה לרפואתו כי כבר נתרפא, ואברהם הלך עמם לשלחם, ויי אמר וגילה לו ענין סדום והיה לו מחלת לב על לופ, אז הלך רפאל לעשות שליחותו לרפואת את אברהם, דהיינו להציל את לופ שזה יהיה רפואה לאברהם ממחלת לבו. ויש ויהי (וי היה), בשחת אלקים (מדת הדין) את ערי הככר, (את לרבות הנלווה עמהם), ואין מקום להצלת לופ מפני מדת הדין, מה עשה השיי לא הזכיר את הצלת לופ, רק ויזכר אלקים (לפני מדת הדין) את אברהם, (ועל ידי זה) וישלח את לופ וכר בהפוך את הערים אשר ישב בהן לופ (בבחירתו ואין מקום להצלה), על כן זכר השיית רק את אברהם, והבן:

ויאמר יי זעקת וכר, ארדה נא ואראה וכר, ויגש אברהם ויאמר האף הספה וכר, חלילה לך וכר השופט כל הארץ. יש להתבונן במקראי קודש הללו. א', מה היו סלקא דעתיה דאברהם חסידא

אשר ישב בהן לופ. הנה בלבד שכל הענין מיותר, שכבר נאמר לעיל בארוכה ענין הצלת לופ, ואם רוצה להשמיענו שהיה זה בזכות אברהם, הוה ליה להשמיענו לעיל בקצרה שהיה זה בזכות אברהם. וחזן לזה הענין כפול באומרו בהפוך את הערים אשר ישב בהן לופ. אך הוא דהנה מבואר בזהר (ח"ג ד"ש ע"ב) בפסוק (יימיה י"ד) רפאני ד' וארפא, דרפואה הנעשית על ידי המלאך רפאל, אינה רפואה בטוחה לעולמים, דהנה הוא מלאך עובד וזה עבודתו לרפואה, והנה הוא משתוקק שאחר יום או יומים יהיה שוב מן הצורך לו לרפואה, מה שאין כן הרפואה שהוא מן השיית, היא רפואה בטוחה. והנה בכאן יש לתמוה שהשיית שלח ג' מלאכים לאברהם (בראשית י"ב), (כי אין מלאך אחד עושה שתי שליחות (כ"ד פ"ג ב'), להורות על גדולתו ית"ש כי רבוא רבבן קדמוהי, ויכול לשלוח לכל דבר שליח מיוחד), א' לבשר את שרה, וא' לרפואה את אברהם, וא' להפוך את סדום. והמלאך רפאל שבא לרפואה את אברהם, הלך גם כן לסדום להציל את לופ, והנה עשה ב' שליחות, וצריך לומר שהצלה ורפואה הוא ענין אחד. והנה קשה ב' קושיות. א', למה שלח הקב"ה לאברהם ידידו את רפאל לרפואתו שאין רפואתו בטוחה, ולא ריפא אותו הקב"ה בעצמו, ובפרט שנגלה אליו בכבודו ובעצמו. ב', דהנה הטעם שאין מלאך עושה ב' שליחות, להורות כי רבוא רבבן קדמוהי, ואם כן יותר טוב שגם לרפואה והצלה יהיו ב' שלוחים. אך הוא לדעתי שהתורה משמיענו כל זאת איך השיית רצון יראיו יעשה, גם באין מקום לעשות גם מחמת הקטרוג. והנה בכאן לא היה ללופ זכות, ובפרט שנפרד מאברהם ובחר לו לשבתו במקום רשעים שאין כמותם בכל העולם ואוי לרשע אוי לשכיניו, ומכל שכן שבמרד ובמעל פעל ועשה זאת, שכל הארץ היה לפניו ובחר לו לשבת במקום רשעים. והנה כשנמר דינם של סדום בבית דין של מעלה, לא היה באפשרי להציל את לופ מתוך ההפכה, כי בידו זכות אין והוא בבחירתו בחר לו בהם לשבתו, והנה כשהיה רוצה השיי להצילו, היה קטרוג ממדת הדין מאיזה זכות

קדישא, כיון ששמע ארדה נא וכו', חשב הכוונה במשפט בערך כבודו ית"ש, הנה אמר במענתו האף תספה צדיק עם רשע, האם ח"ו הכוונה לאסוף גם אותו האיש אשר הוא צדיק עם רשע, היינו בחיבור רשע ובערכו נחשב לצדיק, (והבן שבשביל זה נאמר "עם רשע, ולא אמר סתם "צדיק זרשע, כי תיבת עם הוא החיבור, כמו שדרשו בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים (תהלים קמח יב), לא נאמר "עם אצל בחורים ובתולות, כי אין חיבורם עולה יפה בהילול שמו ית"). ויש אחר כך חלילה לך מעשות כדבר הזה, היינו להתנהג עם בריותיך בערךך יתברך שמך. ויש אחר כך במענתו והיה כצדיק כרשע ב' כפי"ן בדמיון, היינו דמיון אחד שהצדיק יתפס ח"ו בעונש כמו הרשע, כי לא יצדק לפניך. ב' הנה לפי זה גם הרשע יחשב לצדיק, כיון שאי אפשר לשום נברא לצאת ידי חובתו לנגד כבודך, אם כן יש מענה גדולה לרשע מה שלא חסם תאוותו, כי אפילו יחסם תאוותו כל מה שבחקו האנושיות לא יצא ידי חובתו נגד כבודך, הנה ח"ו לשוא יתיפה ומקרה אחד וכו', ולמה לו לירש רשת הניהנם ח"ו. ויש במענתו שוב שנית חלילה לך השופט כל הארץ וכו', רציל הנה שופט כל הארץ נקראת אלהי המשפט, היינו לשפוט בני תבל בדרך הארציות, וגם כן שופט כל הארץ לכלם יחד, ותעריך מעשיהם זה לנגד זה, ואם בערך הארציים יתעלו מעשי האדם, הנה לצדיק יחשב ויצא בדימום. ויש לכיון הדברים בהתבוננות דברי חז"ל במדרשם (כ"ד פמ"ט ט) במאמר אברהם אם עלמא את בעי לית דין, ואם דנן את בעי לית עלמא וכו', אם לית את מותר צבחר לית עלמא קאים, והשיב לו השיי אהבת צדק ותשנא רשע על כן משחך וכו' (תהלים מה ח), עיין נא בדבריהם ויונעם לך:

ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא. רצה לומר ויודע בנבואה שלא נענת בה, וקשה למה לא נאמר כזאת בפרעה. אך הוא לדעתי דבוסן החוץ לא היה אברהם אבינו עדיין כהן, (כי הכהונה ניתנה לו על דברתי מלכי צדק שם בן נח,

קדישא שהשיי יספה ח"ו צדיקים עם רשעים, ומי חשיד קוביה ח"ו. ב', יש להתבונן היתור לשון אומרו שוב חלילה לך מעשות כדבר הזה וכו' צדיק עם רשע, ועל כל פנים היה לו לומר חלילה לך מעשות זאת. ג', אומרו שוב והיה כצדיק כרשע הוא מיותר לגמרי, ועל כל פנים היה לו לומר והיה הצדיק כרשע, אבל ב' כפי"ן בדמיון אין להם ביאור, הגם שבעלי הפשט אומרים שנמצא כזאת בכתבי הקדוש כעם ככהן (ישעיה כד ג), בכל מקום מוצאו לא דבר ריק הוא וצריך להתבונן ב' הדמיונות, דהיינו הכוונה שידמה רשע להצדיק בצד מה, והצדיק לרשע בצד מה. ד', אומרו שוב חלילה לך השופט כל הארץ, למה תואר בשופט כל הארץ. והנראה דהנה הצרפית אמרה לאליהו באת אלי להזכיר את עוני (מלכים א' י"ז), וביארו חז"ל (כ"ד פ"ג י"א) בזה שאמרה מרם בואך אצלי, הייתי נחשבת לצדיקת בערך הרשעים, אבל כשבאת אצלי הנה בערך רשעה אחשב. הנה דעת לנכון מזה חסדי השיית אשר יחשוב האדם לצדיק בערך הרשעים הגם שאינו צדיק באמת, והנה בערכו ית"ש אין שום נברא יוצא ידי חובתו נגד בוראו וצבא השמים לא זכו בעיניו, אבל הוא ית"ש אינו דן את האדם רק לפי ערך הארציים שוכני בני חומר הנפטים אחרי תאות החומריות כי בעפר יסודם, על כן הם נפטים אחרי התאוות, ובהעריך האדם אשר כובש תאוותו בצד מה יותר משאר החומריות, הנה לצדיק יחשב. והנה שמע אבינו אברהם שאמר השיית ארדה נא ואראה וכו', ואיך יצדק זה בכורא כל ית"ש, על כן שפט הכוונה בענין זה הוא בהעריך מעשי סדום את אשר חפאו לנגדו כבודו ית"ש, והנה אם ח"ו יעריך המשפט לנגד כבודו ית"ש לא יצדק לפניו כל חי, ובאמת נקרא אלקי עולם יי שופט כל הארץ, היינו שאינו שופט רק בבחינת היות בני האדם ארציים. זאת ועוד אחרת אינם מתארים אותו שופט הארץ לכד, רק שופט כל הארץ, היינו העריך מעשי כל בני האדם בארציות, ומי אשר יתעלו מעשיו בחסימת התאות נגד שאר ארציים הנה כצדיק יחשב, הבן הדברים. ומעתה הבא נבא להבין מענת החסידא

וחומרות הגוף ונתחזקו כליו, וזהו ואברהם שב למקומו, והבן:

וירמז עוד, דהנה זה דרך הצדיקים כשרואים הסתלקות מדת הרחמים והתגברות הדין חיו, אזי הם שבים ומעוררים הרחמים על ידי שעוסקים בגמילות חסדים וברחמנות ובצדקה, ועל ידי איתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא ומתגברים הרחמים, כדאיתא במדרש (יק"ד מ"ד י"ד) ממעשה שהיה בימי ר' תנחומא דהוצרך עלמא למטרא ולא נענו, עד שריחם אחד על גרושתו ונתן לה פרוטי, ועוד שם מעשיות. וככה יאמר כאן, דהנה כל זמן שדיבר השי"ת עם אברהם, היה הכל במדת הרחמים ואמר לא אנשה בעבור וכי, ואחר כך וילך הויה, הוא מדת הרחמים נסתלק כאשר כלה וכי, ונתגבר מדת הדין, על כן ואברהם שב למקומו, דהיינו למקום הויה מדת הרחמים, שב הוא למקומו להיות תחתיו כביכול לפעול פעולת הרחמים בגמילות חסדים וצדקה, ועל ידי כך לא יתגברו הדינים לכלות העולם חיו, רק יתקיים בהתגברות הרחמים על ידי עובדין דלתתא, נ"ל:

וירצה עוד, דהנה עם היות שהשי"ת מתאוה לתפלתן של צדיקים, עם כל זה בדבר שיודע השי"ת שכבר אי אפשר להשיב נגד מדת הדין, רומז להצדיק שלא יתפלל, כי באם יתפלל כביכול יתעצב השי"ת אל לבו מלהשיבו ריקם, כמי"ש השי"ת לנביא (ישיה' ז טו) ואתה אל תתפלל וכי ואל תשא בעדם רנה ותפלה. וכמו כן הוא גם כן בכאן הבין השי"ת שירצה אברהם להפציר גם כן אם לא ימצא עשרה, וזה דבר שאי אפשר מפני מדת הדין כמו שהיה בימי נח כמי"ש רשי, והנה אם יתפלל אברהם, אזי לא טוב בעיני יי יתב' כביכול להשיב ריקם את הצדיק, על כן מה עשה השי"ת וילך יי תיכף כאשר כלה וכי וסיים המאמר בעבור העשרה, נסתלקה שכינתו תיכף, והבין אברהם שאין רצונו ית' להתפלל יותר, על כן ואברהם שב למקומו ולא הפציר עוד, הנם שהיה באפשר לו להתפלל אפילו בהסתלקות השכינה כי מלא כל הארץ כבודו:

בשעה שהקדים ברכת העבד לברכת קונו, נימלה הכהונה ממנו וניתנה לאברהם כמו שאמרו רז"ל (נדרים ל"ב ע"ב). והנה אפילו אם חיו היה פרעה נוגע בה, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה (כתובות נ"א ע"ב), מה שאין כן כעת כבר היה כהן, ואשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה (שם). על כן הוצרך לומר כי נביא הוא ויודע שלא נגעת בה, אבל אף על פי כן יש להתבונן הא אין אדם מעיד על עצמו, וכמעשה דר' זכריה שאמר המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי (כתובות כ"ז ע"ב). וי"ל דודאי כשאדם בא אל הבית דין, ואומר נשבית אשתי ומהורה היא שלא זזה ידה מתוך ידי, דודאי נאמן כי הפה שאסר וכי, וכאן לא היה בית דין ישראלים שידעו מזה הענין רק אברהם, ולגבי דידיה מהימן ביודעו היטב:

ומצות אפה ויאכלו. 'ומצות ב' במסרה. דין ואידך צלי אש 'ומצות (שמות יב ח). נלמד כמו לשם מיירי בפסח, כן המעשה הזאת היתה בפסח (ע"ן ר"ה י" ע"ב):

וילך יי כאשר כלה וכי. כל הפסוק איני יודע מה מלמדנו. ונראה לפרש על פי מה שפירשנו בפרשת לך מעין הטובה שעושה השי"ת לצדיקים מה שנופלים לפעמים ממדריגתם, כדי שיתחזקו כליהם ולא יתבמלו ממציאונתם בהליכתם מדרגא לדרגא בלי הפסק מגדל תשוקתם להבורא ית' בקרבנתם לפני יי וכי, על כן מתנהג עמהם השי"ת בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), בסוד משי ולא משי (וזהו ח"א ט"ז ע"ב), ועל ידי כך מתחזקים כליהם ויוכלו אחר כך לקבל מדריגה יותר גדולה בגוף ונפש. וי"ש בכאן גם כן וילך יי, שנסתלק ממנו שפעו ית', כאשר כלה לדבר אל אברהם, 'כלה מלשון תשוקה, שהיה השי"ת משתוקק עוד לדבר אל אברהם, ואלו לא נסתלק כעת ממנו, כבר הגיע לתכלית הנקודה האחרונה שהיה אפשרות הכלי שלו לסבול וזויה מתבמל מגדל המדריגה, ואם כן לא היה שוב מדבר עמו השי"ת בגוף ונפש, על כן נסתלק השי"ת ממנו, ושב אברהם במעט נשמות

(כ"ד פס"ה י"ב) עבד זה דוד, כמד"א (תהלים קטז טז) אני עבדך וכו'. ויש הנה נא מצא עבדך, היינו דוד חן בעיניך, ותגדל חסדך אשר עשית עמדי, שבזכות זה אשר הוא עמדי שבעבורו זכיתי להצלה, נ"ל:

ויג' אברהם בארץ פלשתים ימים רבים. איני יודע מה מלמדנו. והנראה דהנה כל המדות נפלו בשבירת המלכים בעולם הנקודים, וגם אחר כך בעת התיקון נשארו ניצוצי קדושה משוקעים בתוך הקליפות, ומתבררים בכל דור ודור על ידי הצדיקים, כי לבעבור זה עשה היוצר הכל בזה, כדי שיהיה לו שעשועים ממעשי הצדיקים. והנה ידוע דכל המדות קודם התיקון היו בסוד רשות הרבים, ואחר התיקון נתקנו בסוד רשות היחיד, עיין בעץ חיים בשבירת המלכים. והנה זה היה כל מגמת אברהם לברר ניצוצי הקדושה מתוך הקליפות, וידוע דפלשתים היו מסוד תוקף הדינין רצועה בישא דקליפה, על כן פלשתים בנימטריא י' פעמים אלקים, ושם הוצרך אברהם בקדושה לברר ולאסוף הנדחים להעלותם אל הקדושה. וזהו ויג' אברהם (מלשון אונ' בקיץ נמשל י' ה'), שאסף אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, (היינו אותן הימים ימי עולם שהיו בסוד רבים, דהיינו הניצוצות שנפלו מהמדות שנקראים ימים, כשהיו עדיין בסוד הרבים שנפל אז מהם ניצוצין ואשתארו בקליפה, זה אסף בארץ פלשתים והבן). וירצה עוד ויג' אברהם וכו' ימים רבים. הכוונה ד' גליות נקראים ימים רבים, ר"ת 'רומי' 'בבל' יון ימדי, ואברהם אבינו קבל גירות בפלשתים בעד הימים רבים, דהיינו להקל על הד' גליות מבניו לבל יוכלו להם, והשי' יהיה בעזרם:

או יאמר ויג'. מלשון מגור מסביב (ויש' ו' מה). דהיינו כשהיה אברהם בארץ פלשתים ששם תוקף הדינין כנ"ל, או התבונן בעת שיהיו בניו בהסתגר פנים בגליות, ימים רבים ד' מלכיות כנ"ל, ואז מורא עלה על ראשו באיזה זכות יצלו בניו. וזהו ויג' אברהם, שנתירא אברהם מהימים רבים בארץ פלשתים, על כן ויהי אחר הדברים האלה וכו', סיבב השי' ענין העקידה, והכפירה לו השי'

וירצה עוד, דאיתא בגמרא (מכות י"א ע"א) דאכלא אריה לגברא בנ' פרסאות סמוך לרבי יהושע בן לוי, ולא הוי משתעי אליהו בהדיה, דמהראוי לצדיק להתפלל שלא יארע תקלה לשום אדם ובפרט לאותן הסמוכים לו, והגם דלא חשיד קוביה דעביד דינא וכו', עם כל זה מהראוי לו להתפלל שיחזק השי' את לב הרשעים לעוררם בתשובה. וככה אירע לאבינו אברהם להיות שהמקומות האלה היו סמוכים אליו, אזי הרע מאוד לבנו שאירע כזאת במקומות הסמוכים אליו, והאשים את נפשו על הדבר. ויש וילך יי כאשר כלה לדבר וכו', שהשי' הלך מאתו כאשר שכבר כילה הדיבור, שלא היה עוד שום דיבור הנצרך לדבר אל אברהם אז, אבל אברהם בראותו שנפסק הדיבור, חשב שהוא כענין רבי יהושע בן לוי דלא הוה משתעי אליהו בהדיה, בגין דאכלא אריה לגברא בנ' פרסאות הסמוכים, והאשים אברהם את נפשו על אשר לא התבונן מקדם על הדבר לבל יארע מקרה כזה במקומו ובסמוכים. וזהו ואברהם ישב למקומו, דהיינו ששב בתשובה שלימה לפניו ית' על עסקי מקומו, ויתפרש למקומו על עסקי מקומו, כמו שפירשו המפרשים בכמה פסוקים למיד במקום על, והבן. ובאמת אברהם לא חמא בזה כי רחוקים היו מתשובה, והפסקת הדיבור היה בעבור שכבר אמר אליו השי' כל המצמרך לעת כזאת, רק שכן דרך הצדיקים שמאשימים את נפשם, והודיענו התורה מעלת אברהם אבינו ללמד לבניו דעת:

הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי וכו'. יש לדקדק התחיל בלשון נסתר ואמר מצא עבדך, כמדובר בעד אחר בדרך כבוד, ואחר כך מסיים בנוכח מדבר בעדו עשית עמדי. ונ"ל דידוע דהראשונים לא נעלם מהם ידיעת העתים לעתים רחוקים אפילו לפחות הערך, כידוע כמה פעמים ממאמרי רד"ל (עין כ"ד פכ"ז ה'), שם פל"ז ד). על כן בודאי לא היה נעלם מלופ שתקוע בתוכו ניצוץ המלוכה ניצוץ דוד אדונינו ובזכותו ניצל, וידוע דדוד נקרא עבד בכל מקום, כמיש רד"ל

שזכות העקידה תעמוד לעלמי עד, ויירש זרעו את שער שונאיו כאמור בענין:

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וכו', ויאמר קח נא את בניך את יחידך אשר אהבת את יצחק וכו'. ארמוז למשכילים רמיזא דחכמתא המרומזים במקראי קודש הללו, ישמע חכם ויוסף לקח מדעתו לפרש כל הפרשה, והגני אומר שבכאן נרמו עולם התיקון אחר השבירה, דהנה ידוע כי מתחילה יצאו המלכים דניקודים רק המלכות דכל ניקודה, וכולם מסוד ב'ן, וגם כן לא יצאו מקושרים בבחינת קוין, רק כל אחד ביחידות שלא היה בהם סוד אהביה, ועל כן נשברו. ואחר כך האיר המאציל המלך הח' שהוא הד'ר, דהיינו בחינת יסוד שהוא פ"ה החדש, ובירר המלכים שנשברו מסוד ב'ן, ונתחברו יחד סוד פ"ה ב'ן בבחינת דבר ונוק', בסוד ושם אשתו פ"ה ימבאל (בראשית לו לט), ונעשו בבחינת קוין (בסוד והחוס המשולש לא במהרה ינתק (קהלת ד יב), ימין ושמאל ואמצע שהוא סוד האהבה, והכל נעשה על ידי העלויות האורות ביסוד דבינה. ומעתה נבא לרמוז במקראי קדש ויהי (וי הו) אחר הדברים האלה, (אלה רמו לששה נקודות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, שכל אחד כלול מכולם מנין אליה. האלה, ניתוסף והיא סוד נקודת מלכות, ממילא האליה רומז לו מלכים דנקודות שנשברו ונחרבו, הדברים רמו לקושי הדין שנתהווה בהם סוד הדיבור שהוא לשון עו, כענין דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות (בראשית מב ל), וכאשר נחרבו און והאלקים, (רמו למאציל בדרך השאלה, כמיש בהנהת עין חיים שער הנקודים פרק ז), נסה (הרים גם ודגל) את אברהם, (סוד אבר פ"ה בחינת מה החדש דרגא דיסוד הנקרא אב"ר), ויאמר יאליו (כאמירה בחיבה בסוד האהבה), אברהם (אתה אב"ר מיה מיוחד לכך) ויאמר הנני, ויאמר קח נא את בנך, (ר"ל הבין שלשך המיוחד לך ונתפור בשבירה, קחהו נא לך), יאת יחידך (שהיו כל דרגותיו ביחידות כל אחד זולת קוין), אשר אהבת (אשר

כך היא בחינת האהבה, מה שאין כן בכ"ן לא היה עדיין דרגא דאהבה רק דרגא דיראה), את יצחק (הוא מדת הדין חיראה, תחבר עד בחינת האהבה שלך), ולך לך אל ארץ המוריה (הוא יסוד דבינה, שנתעלה אחר כך למיין נוקבין בבטן אימא ונצמיירו בסוד קוין, עיין בספר מאורי אור ותראה איך ארץ המוריה יתכן ליסוד דבינה, עיין באות ה' ערך הר המוריה), והעלהו שם לעלה (כפשוטו תעלה כל הדרנין דב"ן לשם), על אחד ההרים (ר"ל אחד המיוחד שבהרים שבבינה הוא יסוד דבינה, ועל אחד ההרים היינו בטן אימא עד תפארת שבבינה), אשר אמר אליך (ר"ל על ידי זה תקנה בחינת אמ"ר, הוא סוד ג' קוין "אש מים זרוח), שעל ידי זה יתקיימו העולמות בבחינת חוס המשולש. הנה פתחתי פתח למשכילים בחכמה, ומעתה יפתח השיי לכל אחד לב כפתחו של אולם, ויוסיפו אומץ לדרוש בפרשה זו ברחב ידיים שם רמיז אין מספר יראו ישרים וישמחו:

מדרש (כ"ד פמ"ח א') וירא אליו יי באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל. כתיב (תהלים יח ל) ותתן לי מגן ישעך וימינך תסעדני וענותך תרבני, ותתן לי מגן ישעך זה אברהם, וימנך תסעדני בכבשן האש וכרעבון ובמלכים, וענותך תרבני מה עוה הרבה הקב"ה לאברהם, שהיה יושב והשכינה עומדת, הה"ד וירא אליו ד', עד כאן. אין מן הצורך להאריך בדקדוקים כי הדברים אינם מובנים, לא ידעתי מה הוקשה לו ומאי בעי לתרץ. אך הוקשה לו דנאמר וירא אליו ד', ולא נאמר מה אמר לו בהתראות הלז, וגם לא נאמר וירא יי אל אברם רק וירא אליו ד'. לזה הביא הפסוק ותתן לי מגן ישעך וכו', דמן הצורך לידע מה הם השינוי לשונות בכפל מגן ישעך וימינך וענותך, ויש שמדבר בסדר המעלות שזיכה השיי את אברהם, דהנה אברהם לא היה לו רב ומלמד שיוורו מציאת יי יתברך, רק הכיר אותו מתוך פעולותיו ומעשיו, כמו שאמרו רז"ל עליו (כ"ד פליט א') שאמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, והוא כמו שמכירין הניבור דרך

לא יתכן לייחס מקרה הנוף עמידה וישיבה, עם כל זה מה שמצינו שהקביה הניחו לאברהם שיהיה יושב, זהו גדולה ורבו יתרה). הנה היו ג' הדרגות, רק הדרגא הראשונה שהיה השי"ת נעלם ממנו, רק השיג גדולתו על ידי פעולותיו בהעלם, ואחר כך כביכול הוה כאלו ראהו עין בעין, מה שהתחמד עמו ופשוט יד ימינו לשדד הטבע והמערכה בשבילו מבלי מבוקש, ואחר כך היה לבו של אברהם גם בו, עד שישב והשכינה עומדת, הה"ד וירא אליו יי'. דקשה כנ"ל מה אמר לו בהתראות הלזו, וגם לא נאמר וירא יי' אל אברהם. אך הוא דהפסוק מפרש אותן ה' מדריגות שחננו השי"ת, דהנה המדריגה הראשונה שהשיג השי"ת מצד השכל זה הוא מעצמו, רק שהשי"ת חננו בשכל, וזה הוא מדת כל אדם שניתן השכל במרומים רבים, ועל ידי זה כשחוקר על איזה דבר, יכול להשיג אפילו דבר הנעלם מן העין, רק אותן ה' מדריגות הוא מאת השי"ת. וז"ש וירא אליו יי', היינו השם הויה המתייחס אליו, דהיינו הויה בכחינת סגול ימין בחינת וימינך תסעדני, ואמר באלוני ממרא, אלוני לשון תוקף וחזק של ממרא, ר"ת "מלחמת מלכים" רעבון אש, ואחר כך נתעלה למדריגה והוא יושב פתח האוהל וכביכול הקביה עומד, הכן הדבר:

והנה שלשה אנשים. והנ"ה שלשה, תרין במסורה. דין. ואידך והנ"ה שלשה סלי חרי וכו' (בראשית פ טו). נרמז הדבר המקובל שהקליפה הלזו נתגלגלה ג' פעמים שר האופים הסן, ובכל פעם השיבו לו גמולו בראשו ונתלה על העין, על כן בחלום שר האופים והנה שלשה, נמסר גם כן והנה שלשה אנשים, רמז שיתגלגל בני גלגלים, ובמהרה יבער ד' את רוח הפוסמא מן הארץ:

ה' פעמים ואברהם ריש פסוק. אברהם נקרא הנשמה כמבואר בזוהר (ח"א קכ"ב ע"ב), רמז לה' חלקי הנשמה נפש רוח נשמה חיה יחידה: **ואברהם** היו יהיה וכו'. היו תרין במסורה. דין. ואידך ואם היו תהיה לאיש ונדריה

המגן שמלוכש בו, וכמ"ש (תהלים פד יב) שמש ומגן יי' אלקים, כמו שנהנין מאור השמש דרך המגן המגין בעד האור היינו החלון והמסך, כן הוא ד' אלקים הוא הנהגת הטבע, ועל ידו מכירין את השם הויה ב"ה המהווה כל הויות, זהו הדרגה ראשונה שזיכה השי"ת לאברהם. ז"ש ותתן לי מגן ישעך זה אברהם, שהכיר את הבורא ית' בעצמו בלי מלמד, שהכיר אותו על ידי המגן, עם כל זה יתייחס הדבר לנתינתו ית', שזיכה את האדם בשכל ובחכמה להיות מבין במושכליות. (ותעמיק עוד בדבר מנ"ן הוא בנימטריא "הויה" כביכול שם יא ד), היינו הויה באדני. וגם כן מגן ישעך, ישע הם צינורות השפע מההעלם אל הגילוי מהויה לאדני, דהיינו כל אות מהשם הויה, בכפל על אות משם אדני, דהיינו ה' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים ג', ה' פעמים ה', בנימטריא יש"ע. כי אברהם לא השיג השם הויה, רק על ידי שם אדני שהוא אדון כל הארץ. וז"ש רד"ל (ברכות ד ע"ב) למען אדני (ויאל ט ז'), למען אברהם שקראך אדון. ואחר כך הדרגה ב' וימינך תסעדני, היינו אחר כך זיכהו השי"ת לשם הויה מדת החסד ניקוד סגול, שהוא המתייחס למדתו שהוא בחינת ימין. והנה החילוק שבין חסד לרחמים, כי רחמים הוא כשאחד מבקש מחבירו דבר מה והוא מרחם עליו ונותן לו מבוקשו, מה שאין כן חסד מה שאחד מתחמד עם חבירו לחוננו מבלי בקשת הקדמה לו מחבירו. והנה בכבשן האש וברעבון ובמלכים, לא מצינו שביקש אברהם שיצילו (כמו שמצינו שביקש על הזרע), ועם כל זה הצילו הקביה, זה נקרא חסד, והוא בחינת ימין השפעת השם הויה בניקוד סגול, והיה זה הכל שלא כטבע, והוא בהתגלות שם הויה מבלי מגין ולכוש. וז"ש אחר כך וימינך תסעדני בכבשן האש וברעבון ובמלכים, ואחר כך הניעו למדריגה הג' וענותך תרבני, הנה הוא מלשון כאדם האומר לחבירו מגדל ענותך אתה מרכה ומגדל אותי יותר ממך, וזה ששואל המדרש ומה עגוה הרבה הקביה לאברהם, היינו כביכול שהרבה לו גדולה ויתנהג בעגוה נדון, הוא שהיה אברהם יושב וכביכול השכינה עומדת, (הגם שאצלו ית"ש

כד ה), כחם הירם רציל, לדבר שיהיו עושין בבוקר בבוקר כחם היום, היינו קריאת שמע של שחרית וכנ"ל, והוא נחמד למבין:

שם במדרש (ביד פמ"ח י"א) כי על כן עברתם על עבדכם, אמר ר' יהושע מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבוא אצלי. אינו מוכן מהיכא קא דריש זאת. והנראה דהוקשה לו דאין זה מדרך המוסר לומר להאורח הרי בשביל זה באת אצלי לאכול ולשתות, (עיין ברש"י). על כן דרשו בדרשה (דרך גזירה שוה כדרך המדרש ברוב), נאמר בכל מעשה בראשית ויהי כ"ן, ומה צורך להשמיענו זה. אך היא תיבת בראשית יש לו תשי"ך צרופים, וכל מעשה בראשית בכח התיבה הראשונה שבתורה על ידי צרופים השונים, בצירוף זה נעשה כך, ובצירוף זה נעשה כך. ועל פי זה נאמר בכל מעשה בראשית ויהי כ"ן, כ"ן, הוא תשי"ך בהחשב הנון דא"י לת"ש כנודע, להורות דהכל נברא על ידי צירופים השונים בתיבת בראשית. ועל פי זה פרשנו הפסוק (דברים י"ד) כי הגנים אשר אתה יורש אותם אל מעוננים וכו', ואתה לא כן נתן לך יי אלהיך. כי הצדיקים היודעים את התורה וצירופיה, אפילו בהגיעם איזה דין ח"ו, הנה יודעים שהוא על ידי צירוף אחד מתשי"ך צירופים, הנה מהפכים לצירוף אחר ואומרים להבורא ית' לא כ"ן, רק אנו מבקשים צירוף אחר, והשי' נתן זה בידם. וזהו ואתה לא כ"ן נתן לך יי אלקיך, הבן הדבר. והנה ענין תשי"ך, הוא שיעור קומת החסד עשרה פעמים חס"ד, והנה אברהם מדתו קומת החסד, אמר להמלאכים כי על כן עברתם על עבדכם, מיום שפעל השי"ת בצירופי תשי"ך צירופים, הייתם מזומנים להיות ולבא אצלי, כי הכל היה בכח מעשה בראשית, כל מה שהיה ועתיד להיות עד עולם, הבן הדבר כי קצרת:

שם (פמ"ח י"ד) ויקח חמאה וחלב. איר חנינא המעולה אחד מששים בחלב, והבינוני אחד מארבעים, והקיבר אחד מעשרים. נ"ל דכא לפרש הלא התחיל לומר ויקח בן בקר וכו', ואחר כך אמר

עליה וכו' בפרשת נדרים (במדבר ל"ז). רמז שהקב"ה אמר כביכול זה בנדר שאברהם היה יהיה לגוי גדול:

"ואל תעמו"ד בכל הככר. ואל תעמוד. נמסר תרין. דין. ואידך בעשו ואל תעמוד על הפרק (עובדיה א"ד). גרמז עשו נצטוה אל תעמוד על הפרק להכרית את שרידיו ולא קיים, עתיד ליפול ביד מלך המשיח שיצא מלופ שנצטוה בואל תעמוד:

מדרש (ביד פמ"ח ד') והוא יושב פתח האהל כחם היום. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר ישב כתיב, ביקש לעמוד א"ל הקב"ה שב אתה סימן לבניך, מה אתה יושב ושכינה עומדת, כך בניך יושבין ושכינה עומדת, על כן כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין קריאת שמע, והם יושבין לכבודי ואני על גבן, עכ"ל. לא נודע מהיכן למד זה. והנראה דהוקשה לו למה משמיענו שהיה יושב פתח האהל והיה כחם היום. אך הוא דהנה בית שמאי ס"ל בערב כל אדם יטה ובבוקר יעמוד, ובית הלל ס"ל כל אדם וכו' (ברכות י"ג). מעמא דבית שמאי דמדת לילה הוא בישיבה ומדת יום בעמידה. ובית הלל ס"ל בין בישיבה בין בעמידה, דאין יום בלא לילה ואין לילה בלא יום דבעינן יחודא שלים, הבן הדבר והלכה כבית הלל, ובעומד בבוקר כבית שמאי נקרא עבריין דאחוי פרודא ח"ו. ונמצא מה שישראל אינם עומדים ביום לקריאת שמע, הוא לא ממעם דטריחא עליהו מלתא, רק ממעם כבוד השי"ת להורות דאין פירוד בין מדת יום למדת לילה והוה יחודא שלים, ועיין בזוהר (ח"א צ"ח ע"א) דקודם שנימול אברהם היה דבר יי אליו במחזה (בראשית ט"א), דלא הוי דרגא עילאה שריא על ההוא דרגא, ואחר שנימול היה דרגא עילאה שרי על ההוא דרגא וממליל עמיה, כמד"א וירא אליו ד', ולא נאמר אל אברהם, והכוונה לההוא דרגא. והנה כתיב יש"ב, להורות דביקש לעמוד לכבוד השי", וא"ל השי' שישב ולא יעמוד והפעם כנ"ל, פתח האהל, זה יהיה פתח לאהלי יעקב בתי כנסיות ובתי מדרשות שנקראו אהלים (ברכות ט"ז ע"א) מה שזכו אהליך יעקב (במדבר

יצחק, ויצחק במילוי כזה יו"ד צד"י הי"ת קו"ף, בנימטריא "בן" הו"ה "אברהם" שרה עם הכלול, להורות על הכללות כביכול כלם נשתתפו להוליד הבן הקדוש. וזהו שנרמז ויקרא אברהם א"ת שם בניו, (א"ת יתפרש ע"ם, ר"ל בתוך השם מצורף גם תיבת ב"ן, ועל איזה שם, אמר יהנולד לו, ר"ל לא באותיות הפשוטים רק הנולדים, היינו המלואים שהוא תולדה לעצם כנדע, (והשלים) אשר ילדה לו שרה, גם זה נרמז בשמו כנ"ל, דוק והתבונן:

וימל אברהם וכו' בן שמנת ימים. "ביום" השמיני היה לו לומר. וגם את יצחק בנו מיותר, דהיה לו לומר וימל אברהם אותו. אך הורה גדל תשוקת אברהם לקיים מצותיו ית', הגם שהיה לו שמחה עצומה בלידת בנו הקדוש כזה לעת זקנתו, יותר מזה גדלה תשוקתו מאד לקיים מצות בוראו למולו כאשר נצטווה, וכל שמנת הימים מרגע הוולדו, היה מתנגע ומיחל ומצפה מתי יבא יום השילום להבורא מצותו אשר צונו. וזהו אומרו בן שמנת ימים, ר"ל בחבור כל הח' ימים לרנע המילה, שכלם היו בכלל המצוה שהיה מתנגע ומצפה לזה כל הח' ימים, רק שלא היה באפשר למולו קודם לכן, רק כאשר צוה אותו אלקים דייקא ביום הח', ולולי זאת תיכף היה מל אותו כרגע הוולדו, ועל פרי בטן לא ירחם לגדל תשוקתו לקיים מצות בוראו. ויש ביתור לשון את יצחק בנו, הגם שהיה לו שמחה עצומה מיצחק בנו, עם כל זה כאין נחשב נגד תשוקתו למצוה בוראו:

כאשר צוה אותו אלקים. יתפרש בכ"ף חדמיון לזמן, ר"ל שהיתה תביבה עליו היום המצוה, כמו ביום שנצטווה. ויאמר עוד **כאשר** כ"ף הזמן, ר"ל שהיה משתוקק כל הח' ימים לזה, רק שלא היה באפשרי להקדים, ותיכף בהגיע עת שחלה הציוו דהיינו ביום הח' בהשכמה, לא איחר אפילו כרגע ותיכף מל אותו לגדל תשוקתו למצות בוראו. ויאמר עוד **כאשר** כ"ף חדמיון, שאבינו אברהם עם היות שנפשו יודעת מאד בנסתרות ליי אלקינו כוננת המצות במקום עליון ונורא, עם כל זה ידע שכח השריי קצר מהשיג תכלית כוננת

חמאה וחלב ובן הבקר, ובפרט שהוא בשר בחלב. על כן אמר בזה הכלל בשר אפילו שפל שנקרא קיבר, טוב יותר עשרים פעמים מן מאכלי חלב, ובשר בינוני טוב יותר מ' פעמים, ובשר מובחר טוב יותר ששים פעמים. ואמר הכוונה בכאן ויקח חמאה וחלב ובן הבקר, חמאה והוא"ו של חלב בנימטריא ששים, להורות הכוונה בכאן בשר בן הבקר כזה עשה, שהיה מובחר מ' פעמים מן חלב, נ"ל:

אורדה נא וכו'. א"ר אבא בר כהנא מלמד שפתח להם המקום פתח של תשובה, שנאמר אורדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, כלייה הן חייבין, ואם לא אדעה, אודיע בהן מדת הדין בעולם, עכ"ל:

ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק. להבין החילופים והייתורים שבכאן מלידת ישמעאל. א', שם אמר ויקרא אברם שם בנו, ובכאן א"ת שם בנו. ב', שם לא נאמר הנולד לו. ג', "אשר ילדה לו" שרה, כל אלו התיבות מיותרין. ולהבין כל זה, זכור תזכור את אשר פירשנו אצל לידת ישמעאל שאמר שם (בראשית טו טו) ויקרא אברם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל. ודקדקנו לשם בקיצור היה לו לומר ויקרא שמו ישמעאל. ופירשנו שם שהיה גלוי וידוע לפני בורא עולם שעתידין בני ישמעאל לייחס את עצמם אחר אברהם ושרה, כאשר הוא כעת שחותמין את עצמם שארניאלין, על כן הודיענו התורה שנרמז בשמו ישמעאל בנימטריא "אברם" "הגר", להורות שנולד מהגר ובהיות עדיין שם אבינו אבר"ם. ועל פי זה פירשנו שירת הזריר (שהוא קליפת ישמעאל) כנדע, ששירתו הוא ונדע בגוים זרעם וכו' כל רואיהם יכירום כי הם זרע בירך יי (ישעיה טא ט), כי הוא מודה כי כל הגוים יכירו את ישראל, כי הם הזרע אשר בירך הויה דייקא ולא ישמעאל. והנה בכאן בלידת יצחק אבינו היה שלא במבע, והשיית סייע באותה מעשה והויה פקד את שרה (בראשית כא א), נולד מאמנו שרה, ובהיות שם אבינו אברהם, לרמז זה נקרא שמו

כל ימיו מעבודתו ית', היה הכל ביום הזה. וי'ש בהולד לו, שראה שכולם בדומה לו, אז שמח לבו ותעלזנה כליותיו:

בהולד לו אית יצחק בנו. תיבת אית אין לו ביאור. ואפשר לרמז שלהיותו בן מאה שנה, נולדו ונשלמו לו כל אותיות של יצחק, כי הירד לנסיון העשירי שהיה על ידי יצחק, וכשנולד היה הכנה לנסיון, והצ' לתשעים שנה דשרה, והח' שנימול לשמנה ימים, והק' לק' שנה דאברהם:

ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי. כל הפסוק איני יודע מה מלמדנו. והנראה דהנה השיר' צוה לאברהם לקרוא שמו יצחק, ולכאורה הוא על שם הצחוק שנפל אברהם על פניו ויצחק (בראשית י"ז), והנה לפי זה מהראוי לקרוא שמו ישח'ק כמו שכתוב בכתובים (תהלים קה ט), כי צחוק הוא לשון שאדם מצחק על איזה דבר שאינו מאמין, וצחוק הוא שאדם מאמין בדבר ושמח וצחוק מגדל שמחתו. והנה אבינו אברהם היה מאמין והיה שמח על חסדי השיר', ואם כן היה לו לקרוא אותו ישחק. אך צוה השיר' להחליף השי'ן בצד'י, כדי לרמז בשמו גם הצ' שנה דשרה, כמו שנרמז הק' דאברהם. וי'ש שרה צחוק עשה לי אלקים, לשון צחוק עשה השיר' בשבילי, כל השומע יצחק לי, ר"ל כל השומע שם יצחק, ידע כי לי הוא בשבילי, כי לא יאומן לשום אחד מכני האדם שאברהם אבינו צחק על הדבר שלא האמין, וזאת יהיה שכרו שיוולד לו בן למאה שנה, אלא על כרחך שצחק ושמח, אם כן למה נשתנה הענין משחוק לצחוק, על כרחך ידעו הכל שלרמז את שנות שרה בא:

יאמר עוד דהנה כתבנו לעיל דבשם ישמעאל נרמז אברים הג'ר להורות יחוסו. והנה נרמז בפשימות מנין שמו כמנין הנ'ל, אך יחוס יצחק נרמז במילואו. ולמה כזאת, היה לו לקרוא את שמו באופן שירמז בפשימות יחוסו, אך שהוצרך לרמז גם כן ענין הצחוק. וי'ש צחוק עשה לי אלקים וכו', כי לולי זאת היה משתנה שמו באופן אחר:

המצוה, ועשה על דעת המצוה הוא הבורא ית'ש, ואמר הנני מל את בני על דעת הבורא כאשר ציוני, וכענין שפירשו חכמינו ז"ל (רי"ה ט"ז ע"א) על אמרם רחמנא אמר תקעו:

ויאמר עוד כאשר צוה אותו אלקים. דהנה השיר' הבטיחו הבטחות גדולות בשביל זה, אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים (בראשית י"ז ג), ונתתי לך ולזרעך אחרריך וכו' (שם שם ח), לא לבו הלך בשביל הבטחות, רק לקיים מצות בוראו לא על מנת לקבל פרס:

ויאמר עוד כאשר צוה אותו אלקים. דהנה לכל הפירושים שכתבנו קשה היה לו לומר כאשר צוה'ו, מהו אות'ו. אך ידוע שם אלקים היא מדת הדין, והנה מצות המילה נאמר בשם אלקים שהוא מדת הדין, להורות על מי אשר לא יקיים המצוה, שחיובה ועונשה הוא כרת. והנה הכרת לא יחוייב להאב העובר, רק על האיש בעצמו כשנגדל ואינו מקיים המצוה. וירצה לפי זה הפירוש כאשר צוה אות'ו אלקים, שקיים המצוה בזריזות כאילו היה הציווי דאלקים, היינו הדין והעונש נצטוו עליו, כלומר כאילו היה החיוב והעונש כרת על האב שאינו מקיים, כך נודרו למצוה מגדל תשוקתו:

ואברהם בן מאה שנה בהולד לו. לא אמר בן מאה, רק מאית, לחיבור כל המאה שנה ביחד. להורות שכל המאה שנה מחוברים ליום זה, שכל ימיו היה משתוקק ומצפה שיהיה לו בן שיכנס בברית השיר', וכעת נשלמה תשוקת כל המאה שנים ביום זה:

יאמר עוד על דרך הנ'ל, שכל המאה שנה אשר חי והיתה נפשו משתעשעת בעבודת השיר', לא נחה ולא שקמה דעתו, כי חש פן ואולי אחרי מותו השחת ישחיתון ויבאו בני העולם שוב למעות איש אחרי אילי כספו וזהבו, עד אשר זכה וראה היוצא מחלציו שנולד בתכונה קדושה כדומה לו מוכן לפרסם אלקותו בעולם, אז נחה דעתו והיה היום ההוא דומה לו כאילו כל התענוגים שקיבל

אשר אומר אליך, ואף על פי כן רמז לו תיכף אל ארץ המוריה. וז"ש במדרש הנה ב' פעמים נאמר לאברהם לך לך לעצמך להמתיק הדינים בחסדים, בראשונה להשקיף הקליפות ולהכניעם, וכאן להמתיק הדינים קדושים ולכללם בחסד, ואיני יודע איזה חביבה, הנה מדפרט השי"ת בכאן תיכף אל ארץ המוריה וכנ"ל, הוי שניה חביבה מן הראשונה, עוד חזון למועד לפרש קצת באופן אחר:

ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. לא איתפרש בתורה מהו היה הצחק. וגם כן למה אמר אשר ילדה לאברהם. והנראה דהכי פירושו שהיה מצחק מאשר ילדה לאברהם, שמתפארים שיצחק נולד מאברהם, והוא היה מצחק מזה שהיה חושב שמאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם וכו'.

או יאמר כאשר נקדים עוד לדקדק למה אמר כאן הגר המצרית. על כן אחשב על פי אשר פירשנו שבשם ישמעאל נרמז שנולד מהגר, ובעוד ששמו אברם עדיין שם אבינו. וכיצחק נרמז שנולד משרה, ובהיות שם אבינו אברהם שהוא השלימות הגדול. וכראות ישמעאל כן היה מצחק על זה, דבשלמא הרמיזה שנולד משרה והוא נולד מהגר, הוא שפיר ליחוס, כי הגר היא שפחה מצרית, ושרה נבירתה מגדולי הדור מבני נחור שהיו באותו הפעם גדולים בעולם, אבל מה יהיה חילוק בין התולדות בהיות שם האב אברם או אברהם. וז"ש ותרא שרה את בן הגר המצרית, שזאת קיבל למענה להיותה מצרית, אבל "אשר ילדה לאברהם דייקא מצחק, על זה צחק דמה הוא החילוק כנ"ל:

ויטע אשל בכאר שבע ויקרא שם וכו'. צורך הודעת הסיפור. גם אומרו ויקרא שם, משמע דלהיות שנמע אשל לשם, על כן קרא לשם דייקא לשמו ית'. גם בין למאן דאמר פרדס, בין למאן דאמר פתדק (בזי ע"ד ר'), למה קראו אשיל, (ודברי רז"ל ידועים ורשות ניתן

במדרש (בזי ע"ה ז') אמר ר' לוי בר חייתא ב' פעמים כתיב לך לך (בראשית יב א), ואין אנו יודעים איזו חביבה אם ראשונה אם שניה, מן מה דכתיב ולך לך אל ארץ המוריה, הוי שניה חביבה מן הראשונה, עכ"ל. והוא פלאי. ונ"ל לפרש על פי מה דאמרו בזוהר הק' (תי"א ק"כ ע"א) ולך לך אל ארץ המוריה, כמד"א (שיר השירים ד ו) אלך לי אל הר המור, לאתקנא באתרא דיתחזי, עכ"ל. נראה לפרש דהנה העקידה היתה להמתיק דינו של יצחק ולקשרו בחסד, והנה המלאך גבריאל הוא שר הגבורה והדין, עם כל זה הוא כבר בהמתקה, דהנה תמצא אפילו בשעת הדין והחורבן, הנה הוא היה ממליץ טוב על ישראל, כענין שאמרו חז"ל ביומא (ע"ז ע"א) בפסוק (דניאל י"ב) ואני באתי בדבריך. והנה אותיות גב"ר שבשמו הוא הדין הגמור, ואותיות אל"י שבשמו הוא המתקת החסד חסד אל (תהלים נב ג), ודוד אמר בתחנוניו בעת היסורין הייתי כגב"ר אין א"ל (שם פ"ח ה), (ע"ין בספר ברית כהונת עולם היינו כאילו ח"ו הסתכמות הדין בלי המתקה, הכן). והנה פסוק אלך לי אל "הר המור, הוא הנרמז בו הענין הנ"ל, אלך לי אל "הר המור, רצ"ל אלך לעשות מתיבת הר שהוא גב"ר מגבריאל, המור אעשה ממנו מור"ד הוא גבריאל, ז"ש בזהר לדעתי שהוא הנרצה באומרו ולך לך אל ארץ המוריה, לאתקנא באתרא דיתחזי, שמתחלה היה יצחק בחינת דין לבדו בבחינת "הר יוגבר, ועל ידי העקידה יתמתק בבחינת גבריאל, על כן קראו ארץ המוריה לשון מור כנ"ל, וז"ש לאתקנא באתרא דיתחזי. והנה השי"ת אמר לאברהם "לך לך מארצך, הנה תיבת לך יש לפרשו כך, שהיה העולם נתון בדין ובענשים ושלימת הקליפות, ואמר לו השי"ת שילך לו לעצמו, היינו להגביר החסדים כי מדת החסד הוא מדתו, על כן היה הולך ונסוע הנגבה. וכהיום שנתילד יצחק בעולם סוד הדינים הקדושים, רצה השי"ת גם כן לכללו בחסדי אברהם כנ"ל, א"ל גם כן "ולך לך. והנה שם לא גילה לו השי"ת המקום הנרצה, והנה גם כאן לא גילה לו באיזה מקום בפרשות, כאמרו ית"ש על אחד ההרים

לדרוש). ונ"ל דמשמענו דהנה דרך הצדיקים בכל הדברים שעושים לכיין בהם יחודים כנודע הדבר למשכילים, כגון בלקחו לחים בנימסריא נ' היות, וטובל במליח גם כן נ' היות, על ידי זה נעשה בכוונה הלזו פעולה במקום עליון, וכן בכל עניינים שמזדמנים לאדם בין בעשיה בין בדיבור, יוכל להתבונן מזה איזה יחוד, כגון בנמשע אילן בארץ, יוכל לכיין לצרף תיבת אילין לארץ, כי הנה ארץ הוא שם אלקים באלפין שהיא בחינת דין, ימתקו על ידי נפיעת האילן בתוכו, כי אילין בנימסריא יחוד הויה אדני, ובהצטרף שניהם יחד בנימסריא שלום ה"א, שיומשך השלום לה"א אחרונה, הצנתי לך דברים פשוטים לדוגמא. והנה מבואר לדעתי המושכל הזה בכאן בפעולת אבינו אברהם, בא"ר שביע הוא בחינת מלכות כנודע, וימע אש"ל בחינת יסוד בבאר שבע, והנה נצטרף אש"ל באר שבע, בנימסריא השם הו' דמ"ב הוא שקוצי"ת, הוא בחינת מלכות שהוא שער השמים, וזה השער ליי לקבלת כל התפלות, על כן בתפלת רבי נחוניא מרומז בזה השם "שועתינו קבל" ושמע וכו', על כן יקרא ש"ם דייק בשם י"י וכו', והבן:

לדרוש). ונ"ל דמשמענו דהנה דרך הצדיקים בכל הדברים שעושים לכיין בהם יחודים כנודע הדבר למשכילים, כגון בלקחו לחים בנימסריא נ' היות, וטובל במליח גם כן נ' היות, על ידי זה נעשה בכוונה הלזו פעולה במקום עליון, וכן בכל עניינים שמזדמנים לאדם בין בעשיה בין בדיבור, יוכל להתבונן מזה איזה יחוד, כגון בנמשע אילן בארץ, יוכל לכיין לצרף תיבת אילין לארץ, כי הנה ארץ הוא שם אלקים באלפין שהיא בחינת דין, ימתקו על ידי נפיעת האילן בתוכו, כי אילין בנימסריא יחוד הויה אדני, ובהצטרף שניהם יחד בנימסריא שלום ה"א, שיומשך השלום לה"א אחרונה, הצנתי לך דברים פשוטים לדוגמא. והנה מבואר לדעתי המושכל הזה בכאן בפעולת אבינו אברהם, בא"ר שביע הוא בחינת מלכות כנודע, וימע אש"ל בחינת יסוד בבאר שבע, והנה נצטרף אש"ל באר שבע, בנימסריא השם הו' דמ"ב הוא שקוצי"ת, הוא בחינת מלכות שהוא שער השמים, וזה השער ליי לקבלת כל התפלות, על כן בתפלת רבי נחוניא מרומז בזה השם "שועתינו קבל" ושמע וכו', על כן יקרא ש"ם דייק בשם י"י וכו', והבן:

בפרשת העקידה יש לדקדק אמר והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני, ויאמר קח וכו'. הנה יש לדקדק למה ליה כלל לאשמועינן שקרא ית' אותו בשמו אברהם, היה לו לומר בקיצור נסה את אברהם ויאמר אליו קח וכו'. ב' בכאן קראו ית' בשמו פעם אחד אברהם, ובקריאת המלאך אחר כך בשעת העקידה קראו שני פעמים בשמו אברהם אברהם, ומעמא בעי. וגם כאן נאמר ויאמר אמירה בחשאי, ודבר המלאך בקריאה בקול. וי"ל על פי פשוטו להשמיענו אהבת אברהם אבינו, דהנה מדרך האדם המחשב ומרהר בדבר הנאהב לו וחשקת לבבו, היינו כגון אשה ובנים וכל מגמת לבבו להשיג ולהשתעשע בתשוקה, הנה כשהחשוק עומד אפילו מרחוק ויקרא אותו פעם אחת בחשאי, תיכף ישמע ויתפעל לקול הקריאה, והלבבות קרובות כידוע זה מטבע. והנה בקריאה בהיפך,

ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה וכו'. הנה כל הענין מיותר, לא היה לו לומר רק ויאמר יצחק אל אברהם הנה וכו'. וביותר ויאמר ויאמר, כפל ללא צורך. והנראה דהנה אמרו רז"ל (כ"ד ע"ג ד) שהשמן הכנים מורך בלב יצחק, ואמר אליו הנה בשומעך לאביך, הא ישמעאל שנאה דביתא יורש כל עמל אמך. והנה זה תנדל ביותר עגמת נפש אמו, שהשונא שהיא גרשה אותו יבא וירש, כי אין יורש אחר זולת יצחק, ובא יצחק לקיים כיבוד אם ולתקן כל זה במענה מופלגת, דהנה אברהם ראה באיצטגנינות שאינו מוליד, ואמר לו השיי צא מאיצטגנינות שלך אברם אינו מוליד אבל אברהם מוליד (שבת ק"ז ע"א). והנה הקושיא מפורסמת הרי הוליד את ישמעאל בהיות שמו אברם, אלא על כרחך שראה באיצטגנינות אברם אינו מוליד בן מיוחס אחריו, כי בן הנולד משפחה יתייחס אחריה בן הגר המצרית, ואין לו ייחוס על אברהם, מה שאין כן בקראו שמו אברהם, יוליד בן מיוחס אחריו. ויש ויאמר יצחק אל אברהם אביו, רציל שאמר לו שנשמע מדהחליף השיי שמו לקראתו אברהם, נשמע מזה כי רק לו לאביו יתייחס

אל תשלח זכר. והנראה על פי מה שאמרו רז"ל (כ"ד פ"ג ד') שהשמן הסיתו לבל יעשה זאת, ואמר לו מה תעשה אם ינסה אותך עוד יותר, והשיב לו על מנת כן אפילו ינסה אותי עוד יותר, אני מוכן עוד יותר לקיים. והנה בהיותו במחשבה זו כשקורא אליו המלאך, פן יש עוד איזה שירות ועבודה, פן יצוה הקב"ה שגם הוא ישליך את עצמו לתוך האש וכיוצא, ואמר הנני לקיים עוד כל אשר תצוני:

וישכם וכו' ויקח את שני נעריו אתיו ואת יצחק בנו. יש להתבונן תיבת אתו למה לי, ועל כל פנים היה לו לומר תיבת אתו לבסוף, דהיינו ויקח את שני נעריו ואת יצחק בנו אתיו. ונ"ל על פי מדרש חז"ל (כ"ד פ"ג ח') דדרשו מכאן דאדם חשוב יקח אתו ב' אנשים בהילוכו לדרך. והנה קשה לדבריהם למה דוקא הוכיחו אדם חשוב ולא כל אדם, דהנה מה שעשה אברהם אבינו תורה הוא לכל ישראל, וכדהוכיחו מהפסוק הזה דצריך להשכים למצוה (פסחים ד' ע"א), והוא לחיוב על כל אדם ולא דוקא לאדם חשוב. והנראה דהוכיחו מיתור תיבת אתיו, להורות דוקא אתיו לקח ב' נערים להיותו חשוב, והבן:

ויבן שם אברהם מזבח וכו' ויערוך וכו' ויעקוד וכו' וישם וכו', וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט וכו'. הנה הדקדוק עצום למה ליה למימר וישלח אברהם את ידו ללא צורך, היה לו לומר ויקח את המאכלת. וביותר יקשה אומרו אברהם ללא צורך, דעליה קאי כמיש ויערוך, ויעקוד, וישם, בסתם מבלי הזכיר שמו. והנראה דהנה השיי אמר לאברהם (בראשית י"א) התהלך לפני והיה תמים וכו', ולא יקרא עוד שמך אברים והיה שמך אברהם. ופירש רש"י בזה תמים, כי עד עכשיו היה שמך אברים בנימטריא רמיג, והיו רמיג אברים ברשותך וחמשה אינם ברשותך, ועכשיו תהיה תמים והיה שמך אברהם מנין רמיג, שכל האיברים יהיו נתונים ברשותך (עין מ"ד ל"ב ע"ב), וענין נתונים ברשותו הוא ששום אבר לא היה יכול לעשות שום פעולה ולהתנתעע שום תנועה זולתי במצותו, וכענין שאמר דוד

ולא לישמעאל, ואם כן אין לישמעאל שום חלק ונחלה בבית אבינו אברהם, ובוה תירץ מענת השמן. ויתכן לפי זה יותר לפרש א"ל אברהם, כמו על אברהם, כמו שפירש רש"י על ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי היא זכר (בראשית כ"ג). והאמירה היתה אל השמן, שהשיב אליו על אברהם שהוא רק אביו וכמלה מענתו, (והא דלא אמר בפירוש על יתבאר בסמוך). ויאמר אבי, הנה גם זה מיותר וכמיש, ולמה קראו אבי הלא אצלו היה. ולפי הנ"ל מוכן שרצה לשלול מענת השמן, והנה קראו לאברהם אבי שאתה רק אב שלי, ולא לישמעאל יתיחס אבהותך, הנה באמירה ההוא שלל מענת השמן, על כן אמר ויאמר ויאמר, שבאמירה ההוא שאמר לאביו, היה האמירה גם להשמן. ויש א"ל אברהם ולא ע"ל, כי האמירה היתה רק לאברהם ולא השיב להשמן, וקיים בעצמו מ"ש המלך החכם (משלי א' י) בני אם יפתוך חמאים אל תאכה, ופירוש מהר"ם אלשיך ז"ל שלא תכנס בו"כוח עמו למה אינך רוצה, רק קודם נתינת המעם של המניעה, זאת תהיה פרי הקדמתך שאינך רוצה מבלי מעם, כי אם תכנס בו"כוח, פן ואולי ידחה מענתך ויש ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי, רצ"ל שכזה שאמר אבי, נמשך עוד אמירה לאחר היינו להשמן, דהיינו על אברהם שהוא רק אביו, אבל היתה האמירה רק א"ל אברהם, ולנכח השמן לא השיב כלום, כי לא אבה בשום פנים:

ויאמר הנני בני. אומרו בני, הורה בזה צדקת אברהם, כי הנה מדרך בני אדם ברצותו לעשות פעולה אכזריות באיש שלא כפבעו, הוא מוכרח לדחות ממחשבתו רחמנותו, ולצייר בנפשו היפך האהבה, מה שאין כן אבינו אברהם אדרכה קראו בני בן יקר לי והמו מיעזו לו, ובעודו באהבתו תקמן בעיניו נגד אהבת השי, והבן:

ויקרא מלאך וכו' ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני, ויאמר אל תשלח זכר. הנה קריאתו ב' פעמים כבר מפורש, אבל מה שהשיב אברהם הנני מיותר, היה לו לומר ויאמר אברהם אברהם

(תהלים קיט נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי וכו', שהיו רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות (ויקרא פ"ה א'), וכן הענין בכל האברים להצדיקים המקדשים איבריהם, אינו רוצה האבר מרצונו להתנענע לשום דבר המותר, ומכל שכן לדבר עבירה. והנה בכאן כל מה שעשה אברהם אבינו, היה הכל צורך מצוה באמת, והיו האברים פועלים ברצון כגון ויקח וכו' את יצחק בנו, כי היה מצוה מאת השיי קח נא את בנו וכו', ויבקע את עצי העולה, כי באמת הוצרכו העצים לקרבן האיל, וגם לקיחת האש והמאכלת, ואחר כך בבואו לשם בניית המזבח ועריכת העצים, היו לצורך קרבן האיל, וגם כן ויעקוד את יצחק בנו היה ממצות השיי שאמר והעלהו לעולה, אבל אחר כך לקיחת המאכלת מחדש לשחוט את בנו, לא היה ממצות השיי, שכוונת השיי היה רק להעלותו, כמו שאמרו חז"ל (כ"ד פ"ג ח') שאמר לו השיי אסיקתיה אחתיה, והנה לא רצתה היד ליקח המאכלת, כי אין זה מהמצוה. ומשמיענו זאת התורה הנסיון הגדול של אבינו אברהם, הגם בראותו שלא רצתה היד לקחת המאכלת, לא עלה בדעתו להתיישב מאי האי דקמן, רק הכרית בהכרח את היד וישלחה בחזק שלא ברצונה ליקח את המאכלת. ועל כן הזכיר את שמו אברהם, רציל להיות שמו אברהם מנין רמיה, להיות כל האיברים ברשותו בלי נפות לשום דבר הרשות, על כן לא רצתה היד לעשות הפעולה עד ששלחה בהכרח, ומשמיענו גדל צדקתו הגם שידע ממבע איבריו, עם כל זה לא התמחמה ולא עמד משתומם על המראה, רק הכריח את היד, והבן מאוד כי הדברים האלה משביעים נפש שוקקה להתפעל בדמיון:

עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך וכו'. הנה אברהם עבד השיי מאהבה כגודע, ואיך אחרי הגמיון העשירי נתבשר בירא אלקים. עוד יקשה ולא חשכת וכו', כי לא חשכת מיבעיא למימר לפי משפט הלשון לנתינת מעם להיכר היראה. ועוד אומרו את בנך את יחידך, ולא אמר בסתם בן יחידך, דבשלמא בצווי הנאמר לאברהם, הוא כמו שאמרו רז"ל (כ"ד פ"ג ח')

ז) ליתן לו שכר על כל דיבור, עיין שם. ויצדק הענין על פי דברי בעל ספר החסידים אות י"ב ז"ל, שורש החסידות יראה, כשאדם מתאוה לדבר הנאה, ועוזב את יצרו מפני יראת השם, ולא שיירא מפני פורעניות העולם הבא, ולא בשביל הנאת העולם הזה והעולם הבא, אלא ירא פן לא יהיה תמים באהבת הבורא ית"ש, שנאמר (דברים י"ג) תמים תהיה עם ד' אלקיך, זה הנקרא ירא ד' וכו', שכן מצינו באברהם עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, עכ"ל. הנה ראייתו מאברהם נראה כך, דהוקשה לו גם כן כנ"ל. ונראה דעתו דיש יראה נולדת מאהבה, דהיינו כשאדם אוהב מאד איזה איש ומתנענע באהבתו, ומתיירא תמיד פן יעשה דבר שלא כרצונו ותתבטל האהבה כי לא יתכנו מעשיו בעיני הנאהב וירחקוהו, וזאת היא היראה הבאה מאהבה וכולולה עמה. והנה באברהם אבינו כשאמר לו השיי קח נא את בנך, הנה יצחק היה הבן החביב לו, למה שאל לאיזה בן, לא היה לו לשאול רק ליקח את ישמעאל ולשוחטו. אבל הוא לא עשה כן, רק שאל על הבירור פן יישר בעיני אלהים דוקא להעלות את יצחק, ובאם הוא לא יבקש הבירור, לא יישר בעיני אלקים ותפסק האהבה, הגם שלא יהיה עליו עונש כי הנה שמר את דבר יי'. וכן אחר כך כשכבר נתברר לו שהכוונה על יצחק, אף על פי כן אם היה שואל על כל פנים את השיי הרי אתה אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כ"א יג), אין כאן יראת העונש, והוא לא עשה כן, ולא שאל כי היה מתיירא פן תפסק האהבה. הנה זהו שנאמר לו כי ירא אלקים אתה ולא חשכת, היינו שלא חשכת כרגע שעל כל פנים היה לך לשאול, וגם כן את בנך את יחידך, שמי הכריחך לברר הדבר, היה לך ליקח את ישמעאל תיכף בדיבור הראשון. וזהו עתה ידעתי, היינו כעת הוא השפעת הדעת במקורו, כי כבר ידעת כי הדעת הוא עיפרא דחמדים ועיפרא דגבורות, וכיון שאברהם הכליל היראה באהבה והיו לאחדים, הוא איכות הדעת במקורו, והבן: ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם וכו'. כל מקום שנאמר ויהי הוא לשון צער (מצילה -

בשאר המדות). והנה אברהם איש החסד, היה צריך בגמילות חסדיו להתגבר על החסד דספיא, הוא הכנעני אשר היה בארץ בימים ההם, ועל ידי זה יוציא בלעז מפיו ויגורש מן הארץ ויירשנו אברהם. והנה להיות שגדלה חשיבות אברהם ושרה בעיניהם, במלו כלם ממלאכתם ובאו לגמול חסד לספוד ולבכות, וחש אברהם מאוד על הדבר הזה להיות חסד לאומים, ובפרט להיות ארץ כנען חסד דספיא, לכל יתגבר עוד בארץ ויתבקש להם עוד זמן זכות בארץ, לזה מיהר אברהם וקדם ויבא תיכף לספוד, וכולם שתקו לא ענו עוד כדי לשמוע ההספד של אברהם, אם אפילו גם הם ספדו, שלו קדם ונתגבר בחסדו. ובזה ידוקדק אומרו לספוד וכו' ולבכותה, ולמה לא אמר ולקברה שהוא העיקר יקרא דשכבי. אך משמיענו הגם שמהראוי היה מקודם להתעסק בקניית מקום הקבורה ואחר כך ההספד, עם כל זה להיות הדבר בארץ כנען, מיהר ויבא לספוד וכו' וכנ"ל. ובזה יובן המדרש (ב"ר פנ"ה ד') בקרית ארבע, א"ר עזריה שמשם יצא אברהם שרדף אחר הדי מלכים. והנה אנחנו לא נדע מה בצע לקרות שם העיר בכאן על שם שרדף אחר הדי מלכים. ולפי מ"ש יונח להיות שקראו שם העיר קרית ארבע, על שם שרדף אחר המלכים, ואם כן גדלה מעלת אברהם בעיניהם, וחשש שיבאו כולם לגמול חסד, ומיהר הוא כנ"ל:

ויקם אברהם וכו' לאמר. צריך להתבונן מהו "הלאמר. והנראה על פי מה שלמדו רז"ל (מכתב י"ה ע"א) מכאן דמי וכו' שמוטל לפניו, פסוד מכל המצות, מדכתיב ויקם וידבר, דמשמע שלא עשה שום דבר, רק דיבר ענייני הקבורה. ועל כן אמר ויקם, דאילו לא נאמר הוה אמינא משום הכי ביטל, דהיה לועז לרש כי עמד לפני המת, על כן אמר ויקם מעל פני וכו', ואפילו הכי וידבר וכו'. והנה הוה אמינא שאני אברהם שעדיין לא נצטווה על המצות, והגם שהיה מקיים, לא היה רשאי להחמיר בנידון כזה, מה שאין כן המצוות במצות. ויש לאמר לדורות, [עדן] עת לחננה כי יכולת המות לנצח במהרה בימינו ונעבוד את השיי בלי הפסק במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

ע"כ, ומהו הצער בכאן. ונראה שצערנו היה שהוגד לו איך המרגליות טובות ניצוצי קדושה של רחל לאה בלהה זלפה, המה שקועין בבתואל ולבן, וכמה יצטרך טרחות ויגיעות להוציא בלעז מפיהם, דכמה יצטרך טרחות מניע להצדיק עד שיוציא איזה ניצוץ קדוש מהקליפה, ואלמלא הקבי"ה עזרו אינו יכול לו, ופוק חזי שמעשה דאליעזר בנשואי רבקה, איך סיפרה התורה הניסים שנעשו לו, ופוק חזי מיעקב אבינו כמה הרפתקי דערו עליו, אשר נמכר לעבד עד הוציאו את ניצוצי הקדושה:

פרשת חיי שרה.

וידעו חיי שרה כו' שני חיי שרה. הכפל בזה נ"ל, דמקודם אמר כמנין זיהויו חיי שרה, היינו משנקראת שרה, (הגם שלפי החשבון נראה כי ל"ח שנה היה, אותה שנה מקוטעת היתה, כנראה מרז"ל במסכת ר"ה נ"א ע"א), עיין שם ברש"י נ"ה למען ותום נ"ה אלא), אבל ל"ז שנים שלימים היו חיי שרה. והא דאפקיה בלשון זיהויו, כי היה לה הויה חדשה מאז כבריה חדשה, שגלף לה הקבי"ה עיקר מסרון (ע"ן ב"ד פמ"ז ב'), (כנדע שהיא סוד ה"ה"א שניתן לה בחינת מפרנותא), ואחר כך פרט כל סך שנותיה מיום הוולדה, על כן סיים ענין בפני עצמו שני חיי שרה, ר"ל מיום הוולדה, נ"ל:

ויבא אברהם. הנה ודאי לפי פשוטו מהר המוריה או מכאר שבע בא. אך מי יתן ונדע מהו צורך ההודעה שבא מחדש, אם להשמיענו שתיכף לעקידה מתה, זהו נשמע מהסמיכות הפרשיות. והנראה דהנה ידוקדק עוד אומרו שחברון היה בארץ כנען, וכי עד כאן לא ידענו זה, ובפרט שידענו שכל מעוריו היה בארץ כנען מיום עלותו מארץ מצרים. ונ"ל דהנה כבר כתבנו כמה פעמים שאותן הן עממים שהיו בארץ ישראל, היו הן קצוות דספיא. והנה כנען הוא החסד דספיא, (וכבר כתבנו משמעות התיבה בשם כבוד אדמיר מ"ה יע"צ וצוק"ל), והנה חסד לאומים חסאת (משלי י' לו), ומהראוי להתחמד עם קונו לכל תת מקום לנוח כף רגלי החסד דספיא, (וכן הוא

וכר. והנה מאין שפמו תשובת אברהם. י"ל שדרשו "לאמר לו, רציל שאמרו דברים כאילו עד שהפעילו אמירה לאברהם, שהוכרח להשיבם אל יחסר וכר. ועוד י"ל לפי מדרש רד"ל (כ"ז פס"ג ג') שדרשו שכל מי שבא לגמול חסד לשרה, זכה בחיים לגמול חסד לאברהם ביומא הילולא דידיה, וזוה תראה שאברהם אמר ואקברה וכר מלפני, והם לא אמרו מלפניך, כי על גמילות חסד שגמלו, זימן יי בפייהם לשון דמשתמע לתרי אפי, ויהיה הכונה גם על אברהם, במכחר קברינו קבר את "מתך (היינו את גופך בעצמך), איש ממנו וכר (כי נחיה כלנו אז ביומא דהילולך, ואז איש ממנו וכר) לא יכלה וכר, והכן. ויש ויענו בני חת את אברהם לאמר לו, שענו בו בלשון שהדברים מגיעים אליו:

ואחרי כן קבר אברהם וכר. אחרי מופלג. וקשה מפני מה הפליג את קבורתה והשהה המצוה. ויתכן על פי דברי הזוהר (ח"א ק"ז ע"א) שאמרו כי חוה עמדה כנגדו כאשר רצה לקבור את שרה, עד שפייסה אברהם והניחה בקבורתה אצל אדם, ממילא מקודם קבר את חוה ואחר כך את שרה. וזהו שרמזה התורה ואחרי כן, מופלג ורחוק ממעשה הקנייה קבר את שרה, כי בנתיים קבר את חוה:

במדרש (כ"ז פ"ט ו') ואברהם זקן בא בימים. שלשה נכתרים בזקנה ובימים, ושלשתן היו ראש לנסיון, אברהם, יהושע, דוד. אברהם ראש לאבות, יהושע ראש למלכות משבט אפרים, דוד ראש למלכות משבט יהודה, עכ"ל. וקשה להבין מהו הכוונה ראש לנסיון. ועוד צריך להתבונן יהושע היה ראש למלכות מאפרים, אם כן שאול היה ראש למלכות מבנימין, וכן כל שאר המלכים מהשבטים שאין לך שבט שלא העמיד מלך כמו שאמרו רד"ל (סו"ה כ"ז ע"ב). ונ"ל נסיון פירושו לדוגמא, כענין המוכר שיש לו הרבה סחורה למכור, ומראה להקונה חתיכה קטנה לנסיון ולדוגמא, כזאת וכזאת אני רוצה למכור לך הרבה. והנה רצה השי"ת להעמיד ג' אבות לישראל, והראשון היה אברהם, הראה הקב"ה

לספר "לשרה יולבכתה. על שרה היה לו לומר. גם למה הפסיק בתיבת לשרה בין ההספד והבכיה. אך הוא לדעתי להשמיענו מה שאמרו רד"ל (שבת ק"ג ע"ב) שהמת שומע עד שימתם וכר, והנה אמרו ז"ל (ברכות ס"ב ע"א) כשם שנפרעין מן המתים, כך נפרעים וכר. כי הספדן צריך שלא למעט ולא להרבות ככבוד הנפטר, ורב אמר אחים לי הספידא דהתם קאימנא (שבת ק"ג ע"א). ופירשו בו לומר השבחים הראויין שהוא עומד באותו המדרגה, והכן. וזה שמשמיענו לספור לשרה ששומעת ההספד, וגם לשרה השבחים הראויים לכבודה, מה שאין כן הבכיה מה בצע להנפטר אם ממעמין או מרבין, על כן לא אמר לבכות לשרה, השיי ישמח את עמו ישראל:

גר ותושב אנכי עמכם. היה לו לומר ביניכם. והנראה לפי פשוטו אומרו "גר ותושב, הוא גר מארץ אחרת ונתיישבתי. ככאן יצדק לפרש גר מעולם אחר, ונתיישבתי ככאן בעולם הזה לפי שעה. והוא שאמר "עמכם, שגם אתם גרים בעולם הזה, והחי יתן אל לבו כי הוא דרך כל הארץ, על כן תג לי וכר:

"מלפני. הוא מיותר. והנראה לכל יעלה בדעתם מה השתדלות אברהם דוקא בעיר הזאת לאחוזת וכר, על כרחך יודע שיש בזה ריוח לנשמה, ולא ירצו ליתן לו, או ירבו ויעלו בדמים. לזה אמר החפזון הזה שאני נחפז, כי אני רוצה להסיר וכר "מלפני, כי איני יכול לעסוק במצות כל [זמן] שמופל וכר, על כן אבחרה ככאן בעיר ויהיה הנרצה כרגע:

ויענו וכר "לאמר לו. לא ידענו מהו "לאמר לו. ואפשר לומר דמשמיענו שהאמירה היתה רק לו לפנים שלא יכלו להעזו כנגדו, אבל לבם כל עמם. והנה לפי מדרש רד"ל (כ"ז פ"ג ה') י"ל בענין אחר, דהנה הם דרשו שכך אמרו לו מלך את עלינו נשיא את עלינו אלקי את עלינו, (ודרשו הנך ג' תיבות "אדני נשיא "אלקים כל אחד בפני עצמו), והשיב להם אברהם אל יחסר העולם מלכו

ועוד דרשו (שם שם ח') אצל העבד המושל בכל אשר לו, המושל ביצרו כמותו, היינו כמו אברהם. והפירוש הוא המושל 'בכל, באותו' הבכל אשר לו היינו לאברהם, אבל אנחנו לא נדע מה צורך להקדמות הללו קודם שליחות העבד. ונ"ל דהנה קיים אברהם אבינו כל התורה ואפילו דקדוקי חז"ל (ימא כ"ח ע"ב), והאיך צוה להעבד לנגוע בברית קדשו, ורבינו הקדוש לא הניח ידו למטה ממכורו (שבת ק"ח ע"ב), והחשש הזה הוא ענף ושמירה למצות לא תעשה דאורייתא סמנעשה דער ואונן. לזה הקדים וי"י ברך את אברהם 'בכל, השיית השלישו ביצרו ואין חשש, אבל הא קשיא הא גם העבד חייב במצות לא תעשה, והאיך הניח העבד את ידו על ירך אברהם אדוניו שאסרו חז"ל אפילו להסתכל (סנהדרין צ"ב ע"א), על כן הקדים שהוא גם כן היה מושל ביצרו כמו אברהם, נ"ל:

מדרש (ביד פניט א') ואברהם זקן בא בימים. כתיב (משלי טו לא) עמרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. והענין פלאי לא נודע כוונתו. ונ"ל דהמדרש בא לתרץ מאי דקשה האיך שייכת ראש הפסוק לסופו מה לו להשמיענו כשאברהם זקן היה אז בירכו ד' בכל, לא היה לו להשמיענו רק שהשיית קיים הבטחתו ובירך את אברהם בכל הטוב. והנראה דהנה כתבו תלמידי הבעש"ט על פי דברי הרי"ז שיהודיע לנו שהי"ג מדות שאמר מיכה (ו י) מי אל כמוך, המה מכוונות נגד הי"ג מדות שבתורה אל רחום וחנן (שמוח לו ו). והנה הי"ג מדות שבמיכה הם עליונים יותר כגודע, והי"ג מדות שבתורה הם המאירים לזעיר אנפין, (וידע דמזעיר אנפין ואילך נקראים המדות ימים, בסוד ששת ימי הבנין, והוא בחינת 'זמן בנימטריא' מ"ח ב"ן, ולמעלה מזה הוא בחינת 'זקן, אשר הוא בחינת המדות העליונות). והנה כתבו תלמידי הבעש"ט דבמדות עליונות שבמיכה, המדה השישית 'כי 'הפץ' יחסד' הוא, מה שאין כן בריג מדות שבתורה המדה השישית 'ורב יחסד, וגם אות יחסד פתם, וכתבו להתבונן החילוף הוא בדמיון, ויש לך אדם שמתחסד עם חברו,

הנסיון והדוגמא מה שעתידי להעמיד אחר כך. והנה השיית עתיד להעמיד תרין משיחין מאפרים ומיהודה, והנראה דונמתן ביהושע ודוד, על כן נאמר באלו הני זקנה וימים, היינו שהם הזקנים של הימים שיבואו אחרי כן, נ"ל:

"ויקם" שדה 'עפרון, רית עש"ו. רמו שגם ראש עשו יקבר במערה, על כן גרמו בראשי תיבות, לרמו לראשו דייקא:

ואחרי כן וכו' את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה על פני סמרא וכו'. בכל מקום כתיב אשר על פני וכו', וכאן חסר אשר. והנראה דהנה כל הצדיקים ההולכים לעולם הבא, הולכים דרך מערת המכפלה, ואברהם אבינו אינו מניח ליכנס לניהגם מי שהוא נימול, חוץ מהבא וכו', דנמשכה ערלתו ולא קא מבשקר ליה (עין עירובין י"ט ע"א), ומכל שכן דלא קא מבשקר למי שאינו נימול כלל, הנך רואה שזכות המילה הוא שגרים למערת המכפלה. והנה סמרא נתן העצה על המילה (ביד פניט מ"ב ח'), ועל ידי העצה הזאת זכו האבות למערת המכפלה, (הנה רואה שמקום המערה נתגלה לאברהם אז אחר המילה בעת ביאת המלאכים כמבואר בזהר (נח"א קכ"ז ע"ב), על כן נאמר בקבורת האבות 'אשר על פני סמרא, רצ"ל 'האשר ההוא זיכה להם סמרא בעצתו, מה שאין כן בקבורת שרה שלא נתחתמה בה המילה:

ואברהם זקן וכו' ברך את אברהם 'בכל. דרשו רז"ל (ביד פניט ד') שהשלישו ביצרו, יתכן לפרש דהנה תרין חללי ליבא, חלל הימיני לדרום הוא משכן הנפש האלקית ומשם היצר טוב, וחלל השמאלי משכן הנפש הבהמיות ומשם היצר הרע, והנה הצדיק המהפך מר למתוק, ומגרש את תאות נפש הבהמיות ומתהפך הכל לטוב ויצר טוב, מתפשט משכן הנפש הקדושה גם לחלל השמאלי. וזהו וי"י ברך את אברהם, 'ברך מלשון 'המברך, את אברהם היינו נשמתו (עין זוהר ח"א קכ"ב ע"ב), כלולה מר"ח הכרוכה בכל, היינו גם לחלל השמאלי. וזהו שדרשו שהשלישו ביצרו:

והנה רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת, וגם רמז לה על יעקב "בקע משקלו, ושני צמידים עשורה זהב משקלם הרי י, אתון יעקב. וידוע הדבר מהיחוד להרחיק החיצונים, כי פעמים אלקים בנימפריא "בקע, ובצירוף י אתון הרי יעקב. זה שרמז בקע לגלגלת:

הנה העבד שאל היש בית אביך מקום לנו ללין, ורבה השיבה ללן. ודרשו בו רבותינו (כ"ד פ"ט ו) הוא שאל על לינה אחת, והיא השיבה לינות הרבה. ומה בצע בזה שאמרה לינות הרבה, וכפרט שלא נתהווה כך כי תיכף הלך מאתם. והתבוננת בתרגום אומרו אתר "כשר למבת, וצריך להתבונן למה הוסיף תיבת "כשר. והנראה העבד הנאמן שדלה ומשקה מתורת רבו בודאי קיים כל דברי חז"ל, והנה הישן בכילה שאיש ואשתו דרים בתוכו, עליו נאמר (פס"ב ב ט) וכי (עידוכי סיג ע"ב). והנה שאל היש מקום כשר ללין, דהיינו שהאשה היא נדה שבדורות הקודמים היו מרחיקין את הנדות מביתם, והיו מייחדין להם חדר בפני עצמו, כמיש השליה אצל רחל שאמרה ללכן כי דרך נשים לי (באשית לא לה), והיא השיבה ללון לינות הרבה, כי רוח הקודש נזרקה בה שימות בתואל, ויהי אתר כשר ללינות הרבה, נ"ל:

וענו בני חת. נמסר י"ג ריש פסוק, כן הגיה בספר מבין חידות. היינו לשון ענייה בריש פסוק, היא י"ג פעמים בתנ"ך. ונ"ל סימן לדבר ויען כל העם קול "אחד (שמות כ"ג), (נימפריא י"ג), הנה ענייה הוא בקול רם, והוא מנין אחד, להורות לומר אחד בקריאת שמע בקול רם. והנה בפעם הראשון ענייה בריש פסוק הוא דין ויענו בני "חת, רמז דעיקר עניית אחד היא מתחלת בחיית, כי אין להאריך באלף. עוד יש לרמז במסורה ענייה בריש פסוק מנין אחד, מה שאמרו חז"ל (תענית ב ע"א) שלש מפתחות בידו של הקב"ה ולא מסרן ביד שליח, של חיה, ושל נשמים, ושל תחיית המתים. ואמרו במדרש הנעלם פרשת וירא (וזהו היא ק"ה ע"א) תגו רבגו ג' דברים הללו אינם כאין לעולם אלא בקולות, קול חיה דכתיב (באשית ג ט) בעצב

כשרואה שחבירו מצמרך לאיזה דבר הנחמר לו, הוא מתחמד עמו ונותן לו המצמרך לו, אבל לא ירדוף לבקש איזה איש שיהיה חפץ לקבל חסד, לזאת הבחינה יקרא במדות עליונות אשר שנבה מעלתם מאד כי חפץ הוא, רודף אחר החסד למצוא כלי מוכן לקבל החסד, (וכשיגיע השפעה הזאת ממדות עליונות על ידי הצינורות המשפיעים לזעיר אנפין, נקרא המדה "ורב "חסד, נ"ל והבן הדבר). והנה האדם העושה "חסד סתם כנ"ל, מעורר מדת "החסד שבזעיר אנפין להתחמד עמו אם יהיה כלי מוכשר לקבל, מה שאין כן כשהאדם הוא רודף אחר החסד, כמו שהיה אברהם אבינו שהיה מצטער ורודף אחר האורחים להתחמד עמו, הנה פועל להאיר מדת "חפץ "חסד לזעיר אנפין, אז רודפין מן השמים גם כן אחריו להמציא לו כל טוב מבלי חסרון בין ראוי וכו'. והנה זה הנאמר בתורה "ואברהם (היה פועל במעשיו, אשר) זקן (היינו המדות העליונות מבחינת עתיק), בא בימים (היינו בזעיר אנפין הנקראים ימים, על כן) וי"י ברך את אברהם בכל מילי מיטב מבלי שום חוסר, כי חפץ חסד נשפע לו. ויש המדרש לפרש הדבר כתיב עמרת תפארת, (רצ"ל עמרת וכתר של תפארת, היינו הזעיר אנפין שנקרא תפארת, היא בחינת) שיבה (היינו בחינת הזקן העליון, והאיך יפעל האדם זה להמציא השיבה להיות עמרת של תפארת, להשפיע לו מבלי חוסר מבחינת חפץ חסד, אזי אמר) בדרך צדקה תמצא, (כי יש צדקה בחינת חסד סתם, ויש בחינת צדקה רודף אחר הצדקה, ואז ימציא בחינת חפץ חסד), הבן הדבר:

זקן ביתו. זקן ב' במסורה. דין. ואידך זקן אהרן (תהלים קל"ג ב). הנה נאמר באהרן (מלאכי ב) שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, כן היה בעבד הנאמן הזה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים (ישא כ"ה ע"ב), הנה שפתותיו שמרו דעת מה שלמד מאברהם, ואחרים תורה יבקשו מפיהו:

בקע ב' במסורה. דין. ואידך בקע לגלגלת (שמות לח ט). ויש רש"י (על פי דברי חז"ל נכ"ד פ"ט

בנימטריא **"אש"** והוא כמו שאמרו רז"ל (וזהר ח"א קכ"ז ע"ב) שראה תמיד לשם אור גדול, (והאור הוא א"ש), ועל כן המקום המקודש הזה לא יתכן להדיוט, ונצטרך גם כן לפרש **"בכסף"**, הבית בעבור כנ"ל:

יש לרמוז עוד **"בכסף מלא"**. המילוי של **"כסף"**, דהיינו מילוי **כסף** כזה **כ"ף סמ"ך פ"ה**, (כי לפעמים מתמלאות פ"ה בה' והוא מפורסם במקובלים), המילוי לכד כזה **ף' סמ"ך ה'**, בנימטריא **קפ"ה**, הוא שם קדוש מעיב שמות, והוא מסוגל למלוכה בסוד הק"ם מלכין (והיאל ב כא), ויוסף אמר **קפ"ה** אלומתי (כראשית לו ז). והנה אברהם המליכוהו עליהם עם עלום, כמו שאמרו רז"ל (ב"ר פמ"ב ה') אל עמק שוה הוא עמק המלך (שם יד יז). והנה ממשפט המלוכה שדויתכם וכרמיכם יקח (שמואל א' ח יד), ואמר ברמו **"בכסף מלא (כנ"ל)"**, מוכרח ליתן לי ממשפט המלוכה. עוד יש לרמוז **"בכסף מלא"**, **"כסף מלא"** בנימטריא **רל"א**, לרמוז ששם טמונים אנשים שלא נולדו מאשה, רק על ידי צירופי **רל"א** אלפי ביתות, והם אדם וחוה:

כי אל ארצי וכו'. זה הפסוק במסורה אחד מן ה' פסוקים דמטעים בהון **"אם"**, היינו הגם שחסר תיבת אם במשפט בלשון, דהיה לו לומר כי אם אל ארצי, עם כל זה מטעים בהון א"ם והוה במקרא חסר, וצריך להתבונן למה חסר תיבת א"ם. ונ"ל דהנה זה מחכמת התורה משמיענו דיבור הקדוש של אברהם איך שלבו בטח ב"י יעזרהו ואמר כי אל ארצי, והחסיר בדיבורו תיבת א"ם, שכפי לשון הקודש תיבת אם מורה על הספק אם יהיה כך, אבל אברהם החסיר תיבת א"ם, להורות שחסר הספק בזה שבדאי יהיה כך כשתלך לשם ולקחת בודאי אשה וכו'. והנה העבד לא התחכם בדיבורו זה, ושאל אולי לא תאבה וכו', והשיב לו יי אשר לקחני מבית וכו' הוא ישלח מלאכו וכו' ואין בזה

תלדי בנים, וכתוב (שם ל כב) וישמע אליה אלקים. קול גשמים דכתיב (תהלים כט ג) קול ד' על המים, וכתוב (מלכים א' יח מא) כי קול המון גשם. קול תחיית המתים דכתיב (ישעיה מ ג) קול קורא במדבר, עכ"ל. הנה הענין בקול רם הראשון, נכתב בתורה ויענו בני י"חת בנימטריא ג' פעמים 'קול, ונמסר הענינה בריש פסוק מנין 'אחד, לרמוז שאותן הני דברים שבאין על ידי קול, נמסרו ביד 'האחד המיוחד:

שמענו אדוני וכו'. **שמענו** נמסר ל"ת, (לא ידעתי למה השמיטו בעל ספר מבין חידות). רמוז דהנה 'וענו בני חת רבים כאחד, 'שמענו לשון רבים נמסר לית, היינו אין דוגמתו שמועה מרבים, כי תרי קלי לא משתמע, אך בחיבות מצוה בשעתה משתמע כמו שאמרו רז"ל (ריה כ"ז ע"א), וכאן באברהם היתה מצוה בשעתה, וזהו ויענו וכו' לאמר לו, והבן:

בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחות קבר. יש לפרש **"בכסף מלא"**, כשיתמלאו ימי למנין **"כסף"**, אז יתננה לי דייקא לאחות וכו', כי אז יוולד עשו, ובעבורו יצטרך לילך בדרך כל הארץ, שלא אראנו יוצא לתרבות וכו' (עין כ"ב ט"ז ע"ב). נדבריו צריכים עיון *):

ועוד יש לרמוז **בכסף מלא**. הברית דבכסף הוא בעבור, ורמוז בשביל שלשם קבור אדם וחוה, על כן יתננה לי שאני תיקונם. והנה כסף רמוז 'לאדם, כי 'האדם 'עץ השדה (והרים כ"ט), אדם הוא הוי"ה דאלפין. והנה הוי"ה בחשבון הכפל אות על אות כזה, ה' פעמים ה' ג', ה' פעמים ה' ג', ה' פעמים ה' ל', ה' פעמים ה' ל', סך הכל בנימטריא **"עץ"**, ובנימטריא **"כסף מלא"**. הכוונה על חו"ה, שהוא סוד המילוי דשם פ"ה (**"אדם"**), בנימטריא **"חו"ה"**:

עוד יש לרמוז **"בכסף מלא"**, כאשר ימלאו אותיות **"כסף"** במילוי כזה **כ"ף סמ"ך פ"ה**,

* דברי כ"ק וקני רבינו זצ"ל אינם צריכים חזק, כי דבריו נחמדים מאד, שבהגיע אברהם לשנות כס"ף, היינו ק"ס שנה, אז נולד עשו כי יצחק בן ששים שנה בלדת אחם, ואברהם בר מאה בלדתו את יצחק, ואברהם אבינו ע"ה מת ה' שנה לפני זמנו בלית עשו בן ט"ו שנה. ומה שיקשה לך מרשיי על הכוזב ויגלו הנערים, שהיה עשו בר י"ג שנה וכו', עין שפתי חכמים ויחזק לך. (המגיה ר"א):

ליד ע"ב), על כן ניתן לו לנחלה הארץ אשר דרך בה (דברים א' לה), והנה זכה ויצא ממנו חומר מגזע ישי מלכות בית דוד כגודע. וזהו עבד משכיל (זה אליעזר, זכה אשר) ימשול בכך מביש (זה יצחק, שממנו יצא מושל בזרע יצחק, כי הוא נתגלגל בכלב אשר ממנו יצא חומר וכו'), ובתוך אחים יחלק נחלה, היינו חברון שניתנה לו למורשה, וניתן לו גם חלק האחים (היינו המרגלים), כמד"א (במדבר י" לה) ויהושע וכלב חיו מן האנשים וכו', כמו שאמרו חז"ל (ב"ב קי"ח ע"ב):

במבחר קברינו. נמסר לית ומלא. והיינו מלא יו"ד, (ולא ידעתי למה השמיטו בעל מבין חידות). רמיזת המסורה לית קבר כזה בכל העולם מכיון כנגד פתח הגן עדן, שהוא שכר עולם הבא. והנה עולם הזה נברא בה"א ועולם הבא ביו"ד, כמו שאמרו רז"ל (מנחות כ"ט ע"ב), והנה אמרו במבחר קברינו מלא י' כנ"ל, ונמסר לית היינו אין כמוהו ביו"ד בכל העולם, וגם מלא יו"ד להורות על היות הנרמזות בתיבת "חברון, עיין במגלה עמוקות בפסוק (בראשית לו יד) וישלחו מעמק חברון:

נשיא אלקים. נמסר ו' רפין, היינו שבי"א בראש התיבה קרוי רפי, כי לא יבא אחריה דגיש לעולם, כן הוא בספר מבין חידות. רמיזת המסורה נ"ל, דהנה שבא נקודת הנבורה והדין להורות ששה פעמים ניתן הנשיאות ממלכות בית דוד בדין, ונדחה מהם נשיאתם. א' בימי אבשלום. ב' בימי רחבעם. ג' בימי עתליה. ד' בימי צדקיה. ונשארה עדיין הנשיאות בידם, להיותם ריש גלות בכל דור, עד שנדחת הנשיאות בימי ר' יוחנן בן זכאי, כי היה רבן גמליאל קמן כגודע, והוא ביקש מאספיינום להישאר שושלתא דרבן גמליאל (גישן נ"ז ע"ב), והנה הוא פעם החמישי. ו' הוא זמן הזה, שבעה"ז נידחות לגמרי עד שתשוב המלוכה למלך המשיח במהרה בימינו. והנה בכאן פעם הראשון נשיא אלקים וכו', נשיא בשבא ניקוד הדין, רצ"ל מן הדין ראוי לך הנשיאות מפני קדושתך. ויש נשיא אלקים, דין. ב', וירא אותם שכם בן חמור החזי נשיא הארץ (בראשית לו ב), גם כן מן הדין

ספק, ואם לא תרצה להאמין, הנה אין האחריות עליך, רק ונקית משבועתי זאת, אבל לא אצטרך להודיע לך האיך אעשה, כי אני יודע שבודאי יהיה כך, ולפי זה לא נצטרך לדחוק ולומר יקח לו מבנות ענר וכו', שהוא דבר שאינו מבואר בכתוב:

ותמהר ותער כדה אל השקת ותריץ עוד וכו' ותשאב לכל גמליו. יש להתבונן מה משמיענו בזה שהריקה הכד מתחילה ואחר כך רצתה לשאב לגמלים. והנראה דהנה כתוב בספר חסידים אם בירך על צלוחית מים ונשאר בכלי, לא יתן ממנו לגוי ולבהמה, הואיל שהזכיר שם שמים על הדבר, אינו מהראוי ליתן ממנו לבהמה. והנה מבואר הענין בכאן שהעבד הנאמן הזה שדלה והשקה מתורת רבו, בודאי בירך על המים והזכיר שם שמים, וכששמעה החסידה הזאת שהזכיר שם שמים, אמרה אין מהראוי ליתן מזה להגמלים, על כן אמרה אל העבד גם לגמליך **אשאב** מחדש, ותמהר ותער כדה הוריקה מקודם את המים ששתה העבד, ואחר כך ותריץ אל הבאר לשאב:

מדדש (כ"ד פ"ט ב') כתיב (משלי י" ב) עבד משכיל ימשול בכך מביש ובתוך אחים יחלק נחלה. עבד משכיל זה אליעזר, ומהו השכלתו אמר כבר קללתו של אותו האיש בידו, שמא יבא כושי אחד או ברברי אחד וישתעבד בי, מוטב לי להשתעבד בבית הזה ולא בבית אחר, ימשול בכך מביש זה יצחק, שבייש את כל אומות העולם בשעה שנעקד על גבי המזבח, ובתוך אחים יחלק נחלה בתוך ישראל, מה אלו מזכירין זכות אבות, אף זה מזכיר זכות אבות, עכ"ל. צריך להתבונן מהו ממשלה שמשל העבד ביצחק. וגם צריך להתבונן מ"ש בתוך אחים יחלק נחלה, מה אלו מזכירין זכות אבות וכו'. וגם מי הכריחו למדרש לפרש המקרא על אליעזר. ונ"ל דבעל המדרש דקדק פתח בכך וסיים באחים. וגם פתח בממשלה וסיים בחלוקה. על כן דרשו על אליעזר, ומקובל בידינו מהארי"ל ז"ל שנתגלגל בכלב בן יפונה, על כן בעצת מרגלים הלך עד חברון (במדבר י' כב) אל אדוניו אברהם, שתעמוד לו זכותו שלא יכשל בעצת מרגלים (משנה

שכתבה בספרים המדוייקים כך, היינו בספרים המדוייקים כתבו כי כך נמסר במסורה. ואני אומר לפי דעת הספרים המדוייקים מעמא רבא, דהנה אמרו במדרש (כ"ד פ"ה א') על ויהיו חיי שרה, יודע יי ימי תמימים (תהלים לו יח), אמר ר' יוחנן כהדא עגלתא תמימתא, עד שלא שקעה שמשא של שרה זרחה שמשא של רבקה, בתחילה הנה ילדה מלכה וכו' (בראשית כב ט), ואחר כך ויהיו חיי שרה, עכ"ל. הנה עבור זה נמסר חספ פתח ההיא, היא רמו לנוק' קרישא, הנה רמו בחספ' פתח עד שלא נחסיף זאת פתחיה זאת, הבן זה. וכן לדעת ר' יוסי במדרש (שם שם ה') ויבא אברהם וכו', מהיכן בא מהר המוריה ומתה שרה מאותו הצער, לפיכך נסמכה עקידה ליהיו חיי שרה, עיין ברשי בחומש. ומפרשים דברי רשי ז"ל שהמבשר אמר פתיחת דבריו שנודמן בנה לשחיפה, ולא סיים דבריו שהוא חי, וקודם סיומו יצאה נשמתה. והו שגרמו בחספ' פתחיה, אשר תיכף בפתיחת הדיבור נתחטפה, על כן יצא מכללי הדקדוק להורות על כל הנ"ל, ועוד חזון למועד:

וידבר אתם. ו במסורה כצ"ל, והוא ו פעמים כתיב במקרא דבור סמוך לאתם, (כן הוא בספר מכין חידות). ונ"ל רמזות המסורה על פי מ"ש בספר הקנה שהדיבור אינו יכול לגלות את הדעת והשכל שמשכיל האדם, רק חלק שמינית. ונ"ל דהנה הדעת יורד דרך החושים אל הפה, והנה בין המוח כלי הדעת ובין הפה, הם ו כלי החושים, ב' עינים, ב' אזנים, ב' נקבי החוסם. וזה שגרמו ו פעמים דיבור אצל אתים, הבן:

ויתן לי וכו'. ויתן י"ג רפויין, כצ"ל (ספר הנזיל). והכוונה י"ג פעמים כתיב ויתן בשב"א. רמזות המסורה נ"ל, הנה שב"א הוא דין, וכשיש דין חו מן הצורך למתנה פתנת חנם, ורחמתי את אשר ארחם (שמות לג יט) אף על פי שאינו הגון ואינו כראי (ברכות ז ע"א), והוא על ידי י"ג מדות של רחמים. על כן נרמז י"ג פעמים ויתן לשון מתנה בשב"א, להמתיק הדין על ידי י"ג מדות של רחמים:

היה ראוי לו הנשיאות, כי היה בו ניצוץ הקדוש נשמת ר' חנינא בן תרדיון. ג, נתנאל בן צוער נשיא יששכר בחנוכת הנשיאים (במדב ז יח), ואמרו חז"ל (במד' פ"ג ט"ה) נתנאל בן צוער השיאן עצה זו, ואמרנו לשם על כן נאמר בו הקריב את קרבנו, הקריב חסר ו המורה על חכמה, להורות שנתן מחכמתו לאחר, והנה שהוא יעצם ונתן להם עצה מן הדין שיהיה נשיא, על כן נכתב נשיא בשבא המורה על דין. ד, ושם איש ישראל המכה וכו' נשיא בית אב לשמעוני (שם טו יד), בדין הוא שיהרג שהיה נשיא לשבט שמעון שקנא אל הזנות, והוא פרץ גדר הזנות, ועוד שהיה גלגל שכס. ה', כזבי בת נשיא מדין אחותם המכה וכו' (שם שם טו), בדין הוא שיהרג הנשיא ההוא, שהוא היה ראש אומות והפקיר את בתו לזנות, וגם כן היודע גלגל כזבי יבין הדבר. וא"ו, בדברי הימים (א' ב' י) נחשון בן עמינדב נשיא בית יהודה, בדין הוא שיהיה נשיא, שקפץ לתוך הים (שם ל"ז ע"א), היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו (תהלים ק"ד ב):

ויהיו חיי שרה. במסורה מדוייקים נכתב ויהיו בחספ' פתח. בספר מכין חידות הרבה להשיב אפו על הספרים המדוייקים, באמרו בשם ר' משה הנקדן באמת כל אחיה' דינו לינקד בחספ' פתח, אך ג' מבטלין יש, ואחת מהנה חירק באות משמשת לפני לשון הויה, מבטל חסיפ, כמו יהיו תקיו, והספרדיים מוסיפין עוד כאשר יש יוד אחר אחיה', אם כן לפי זה בכאן יש ב' מבטלין, מהיכן יצא לספרים לנקדו בחספ', עד כאן דבריו. ולי הקמן מן התימה עליו כיון שנכתב הדבר במסורה, הלא ידוע כמה דברים במסורה אשר הם נמסרים שלא כמשפם, רק הוא על פי פעמים כמוסם, כידוע משם בשמית בת ישמעאל (בראשית לו ג), ואמנית (שם מא מה), ומי כמוכיה (שמות טו יא), וכמה עניינים אשר לא יכילם הספר, ואין להשתמש בעניינים על פי כללי הדקדוק, רק על דבר שאין ידוע המסורה, ממילא מן הסתם יש להשתמש בניקודו ובפעמו על פי כללי הדקדוק, אבל דבר שנאמר במסורה מיניה לא תזע, ממילא המסורה

ויקם השדה והמערה וכו'. כל הפסוק איני יודע מה מלמדינו. והנראה שמרמז לנו זה שאמרו רז"ל שכל נשמת צדיק הולך במשרים דרך מערת המכפלה, שדרך שם הוא מעבר לגן עדן, ועל ידי זה מתבמלין גם דיני הגוף בקבר. ויש ויקם השדה והמערה אשר בו, (שהולכת עד פתח הגן עדן) לאברהם (כפשוטו), וגם כל נשמה בקדושה רמיח אברים נקראים אברהם כגודע מהזהר נחיא קבי עיב), לאחות קבר מאת בני חת, (כבר כתבנו רמז בני חית, המה כחות הדין והגבורה מלשון חתית), ורציל שבהליכת אברהם היא הנשמה לשם, אזי אחוז הקבר ומצילו מיד בני חית, וישכון גם הגוף לבטח עד אשר יעמוד לקץ הימין:

ואברהם זקן בא בימים וי"י ברך וכו'. כל הפסוק איני יודע מה מלמדינו, ודרשות רז"ל ידועים. אבל עוד יש לאלקי מלין כי התורה נצחיות הוא ללמדינו דעת בכל מקום ובכל זמן, ובלא זה קשה למה ליה למימר וי"י ברך את אברהם, היה לו לומר וי"י ברכו כיון דעלי קאי. והנראה לפרש דהנה ידוע כי מאתו לא יצאו הרעות רק הכל טובה, רק דישנם חסדים מגולים וחסדים מכוסים, והנה החסדים המכוסים נראים לנו בעולם הזה יסורים חזי, אבל המסתכל בחכמה בתכליתן, יבין כי הם חסדים ואדרבה הם יותר במעלה כגודע, ולהיות שכח שכלינו קצר מהשיג, לזה אנו מבקשים (תהלים פ"ה ה) הראנו י"י חסדיך היינו חסדים מגולים, כי אין בנו כח לסבול המכוסים. והעצה היעוצה בראות האדם יסורים על שונאי ישראל, אזי יתעורר בחכמה ויבא למדת אין, והחכמה מאיין תמצא (איוב כ"ג), ויתבטלו הדינים ויתראו החסדים הגדולים בגילוי, (והמשכיל על דבר יבין כח החסדים המכוסים, שבחינת חכמה מכוסה כגודע להפועמים מעץ חיים), כי באיין אין ניכרין הקצוות לימין ולשמאל, ואם כן הכל טוב וחסד. ויש ואברהם זקן, (היינו בחינת חכמה נקרא יאברהם זקן, כי החסד נקרא אברהם סתם, מה שאין כן חסד עליון נקרא אברהם זקן זה שקנה חכמה), בא בימים (היינו בקצוות, אז) וי"י ברך את אברהם בכל, בכל עינינים, כי אפילו המכוסות נתגלו לעיני החכמה שהם חסדים גדולים

בכסף. מ"ו רפין כציל. היינו בשביא יסורים הם בחינת חסדים מכוסים, והם בחינת דין אצל התחתונים, על כן יתואר עינינם לבחינת שם י"ה, בסוד הכתוב (תהלים צ"ב) אשרי הגבר אשר תייסרנו י"ה (עין סמית ה' ע"א), והמתקתן על ידי כסף, כידוע מסוד פדיון נפש מהשם הויה במספר ק"ם מנין כסף, מנין האדם עיין השדה (וכי"ס כ"ט). על כן נרמז מ"ו פעמים (מנין י"ה) בשביא בכסף, כשיש חזי איזה יסורים, ימתקו בכסף:

בני ובינך מה הוא. ד' במסורה. היינו כלל בידינו תיבת מ"ה הסמוכה לאותיות רא"ה, היא קמוצה. וכאן ד' פעמים יוצא מן הכלל מה פתוחה. א' דין, מה היא ואת מתך קבר. ב', וראיתם את הארץ מה הוא (כמדבר יג י"ח). ג', בזכריה (ה) ויאמר אלי שא נא עיניך וראה וכו' ואמר מה היא ויאמר זאת האפה היוצאת וכו' וזאת אשה אחת יושבת בתוך האפה. ד', תהלים (ל"ט ה) הודיעני ד' קצי ומדת ימי מה הוא וכו', אך כל הבל כל אדם נצב סלה. רמיזת המסורה עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, מאין באת מסיפה סרוחה וכו', למקום עפר רימה ותולעה (אבות פ"ג מ"א). הנה הם ג' דברים שהם ד', חוץ לזה שהולך למקום עפר, אבל על ידי העפר מתהווה בטבע רימה ותולעה. והנה העין ראש הסרסור לעבירה, על כן תיבת מה הרמז לאדם, כשהוא סמוכה לאותיות רא"ה קמוצה, רמז לקמוץ העינים לבל יסתכלו בהבלי עולם, אך באותן הדברים שצוה עקביא להסתכל. זה רמיזת המסורה מה פתוחה דין מה היא ואת מתך קבר, רמז לאן אתה הולך למקום עפר. ב', וראיתם את הארץ מה הוא, טבעה להתהוות ממנה רימה ותולעה. ג', מה הוא וכו', וזאת אשה אחת וכו', הנה היא מאין באת ילוד אשה מסיפה סרוחה. ד', ומדת ימי מה הוא וכו', אך כל הבל כל אדם נצב סלה, מוכרח כל אדם להתייצב לדין על כל הבל פיו, ואפילו שיחה קלה וכו' (תנינה ה' ע"ב), וזהו לפני מי אתה עתיד וכו':

לפניה שום חפא ועזן ומשליטה על היצר. והו
ואברהם זקן, (היינו נשמה זקינה שקנתה חכמה
כבר והיא מתוקנת מכל וכל), בא בימים (הוצרכה
לפעמים לבא בימים היינו תחת הזמן, ובפרט לפי
דעת חכמי השמיפות יצדק מאוד, להיות השמיטה
זו שמיפות הנבורה, והשמיטה שעברה שמסת
החסד, יצדק מאוד זאברהם זקן, היינו נשמת
החניד משמיפת החסד הנקרא אברהם, והוא זקן
משמיטה שעברה), ובכדי שלא ישלופ עליו היצר,
אזי וי' ברכך את אברהם בכיל, ומה מתקו דברי
רז"ל (ביד פניס ו') שהשליטו ביצרו, והבן:

ואברהם זקן בא בימים וכו'. יש לרמוז גם כן סוד
עולם התיקון מ"ה החדש, כאשר כבר
רמזתי אברהם, הוא סוד אביר מ"ה. והנה ידוע
שלצורך התיקון נזדווג מ"ה ובין הפנימים דאדם
קדמון, והאיר המ"ה החדש לחוץ במצח דאדם
קדמון, עד בא לבחינת גופא דאדם קדמון לברר
בחינת הבין דשכירה. והנה המ"ה דאדם קדמון
הפנימי המאיר לחוץ במצח, יכונה "לאברהם
זקן (נ"ל, ואין בזה חשש הגם שלא מצאתי זה
מפורש, כיון שהיסוד של זה הדבר הוא אמיתי
מקובל, מותר להסמיכו על דברי תורה). וזה סוד
זאברהם זקן (רציל המ"ה דאדם קדמון), בא
בימים (ר"ל בא והאיר לסוד הימים ימי עולם הם
המלכים), והויה (יכונה להמאציל, עיין מ"ש לעיל
בפרשת וירא. וגם כן יאמר הויה ככאן, להתעוררת
והשתתפות מדת הרחמים, ואמר והויה הוא ובית
דינו (ביד פניס ב'), כי מקודם היה רק בדין, על כן
נשברו), ברכך את אברהם (מלשון ברכה כפשוטו,
ומלשון המברך את האילן (כלאים פ"ג מ"א), שהברך
המאציל והרכיב את אברהם אביר מ"ה), ככל (הוא
בחינת בין שנשברו). וי"ש רשיי בכל בגימטריא ב"ן.
וכן יתפרש למאן דאמר בת היתה לאברהם ובכל
שמה (ביד פניס ע"ב), והבן:

ויאמר הויה אלקי אדוני אברהם הקרה נא לפני
היום ועשה חסד עם אדני אברהם. יתפרש
דהנה אברהם עשה את העבד שליח ליקח אשה
ליצחק, ולמה לא שלחו יצחק בעצמו, כיון שאליו

ויתבטלו הדינים, והמשכיל על דבר ימצא טוב
מעם ודעת כי אי אפשר לפרש הכל בכתב. וירמוז
עוד בסוד הגלגול, דהנה הנשמה צריכה להתגלגל
כמה פעמים, עד אשר תקיים כל פרטי התורה
והמצות וכל חלקי פרדיס התורה, והנה הוא כמעט
מן הנמנע ובפרט בדורותינו, והעצה היעוצה לזה
כאשר האדם כולל את עצמו באהבה עם כלל
ישראל, או נחשב לו גם המצות שמקיימין חבריו
כאילו הוא קיימם. ועוד עצה היעוצה שילמוד
בתורה כל פרטי המצות, ויקבל על עצמו לקיימם
בעת בואם לידו, או מחשבתו הפוכה השרית
יצרפנה למעשה, (הגם שהמעשה הוא מהנמנע
כגון עבודת הקרבנות וכיוצא, ולא יצטרך להתגלגל
ורק לבא בסוד העיבור לפי שעה להאדם המקיים
המצוה בזמנה כנודע), חולת העצות הללו אזי אין
מבוא כמעט להנצל מגלגול עד כמה פעמים, והנה
אברהם נקרא הנשמה הכלולה מרמיח אברים
רוחניים, וכמו שאמרו במדרש הנעלם (והו"ו ח"א קכ"ב
ע"ב). וי"ש ואברהם זקן בא בימים, היינו הנשמה
אשר כבר זקינה מכמה דורות, והוצרכה שוב לבא
בימים תחת הזמן, מה עושה השרית שיושלים
גלגולה, אזי והשים בירך את אברהם בכל, היינו
השרית בירכו ועזרו שיוכלל עם כללות ישראל, אזי
יושלם תיקונו בתוך הכללות, או בכיל בהתמדת
לימוד התורה שהיא כללות המצות, שהיא תלמוד
תורה כנגד כולם (פאה פ"א מ"א), ויחשב לו למעשה
כנ"ל:

וירמוז עוד על פי מה שנדע בסוד הגלגול,
שלפעמים נשמה מתוקנת הוצרכה לבא
בגלגול לצורך תיקון הדור, (ובפרט לפי דעת
המקובלים הסוברים שהנהגת העולם על פי סדר
השמיפות, סוברים הם שלפעמים לצורך הדור יבא
נשמה משמיטה שעברה, והן הם אותם הנשמות
שנאמר בהם הויה, שאמרו רז"ל (ביד פיל ח') עולם
חדש ראה). והנה זאת הנשמה נפשה בשאלתה,
הלא אני כבר תקנתי המגיע לחובתי, ולמה אהיה
מעודת למקרים למלחמת היצר ופן אלכד חיו,
אזי השרית מבטיח לאותה הנשמה שלא יזדקר

והנה הוא המברר ניצוצין דבין, ולקחה לו לאשה להיות מ"ה בסו"ד הדכורא ובין נוק, והנה נשאר עדיין ניצוצין דבין בלי תיקון, ומתבררים בכל יום על ידי מעשה הקפורת, (גם בזמן הזה אמירה מעשה הקפורת), והם סוד י"א סימני הקפורת, כי כללות הניצוצין הם מ"א בחינות, דהיינו ז' מלכים וד' אחוריים דאבא ואימא ויש"ם ותבונה, עיין כל זה בעץ חיים בשער שכירת המלכים. והנה בכל עת שמבררים הניצוצות על ידי הקפורת, ניתוספים בחינת בין להיות לחיבור המ"ה החדש. וזה יש לפרש הרמז ויוסף אברהם, היינו אב"ר מ"ה החדש מוסיף בכל יום, ויקח אשה היינו ניצוצי בין, ושמה קפורת היינו מעשה הקפורת, ואפקה בלשון קפורת אתון קמר ו"ה, היינו שמקשר י"א בחינות מניצוצין הנדחים על ידי י"א סימני הקפורת, והבן והשיי יצילנו משניאות ויראנו נפלאות:

ויוסף אברהם ויקח אשה וכו'. תיבת ויוסף אין לו ביאור לכאורה, ומה היה חסר לומר ויקח אברהם עוד אשה וכו'. ונ"ל דהוא להורות שהוסיף על מצות עשה דאורייתא, מצות עשה דרבנן היינו לערב אל תנח (קהלת יא ה), שהמצוה הזאת הוא הוסיפה למצות עשה של תורה (עיין יבמות ס"ב ע"ב). וכן הוסיף אברהם אבינו, כי המצות עשה באורייתא כבר קיים, דלמאן דאמר שהיה לו בת (כ"ב ט"ז ע"ב) קיים כבר, ואפילו למאן דאמר שלא היה לו בת, לא היה צריך מדאורייתא ליקח אשה, דכבר נאמר לו (בראשית כא יג) כי ביצחק יקרא לך זרע, ושאר הבנים לא יתייחסו אחריו, והא ראייה ששילחם מעל יצחק בנו בעודנו חי (שם כה ה), אך הוסיף לקיים המצוה דרבנן לערב אל תנח:

ויצחק בא מבוא באר לחי ראי וכו'. להבין מה מלמדינו הפסוק הזה, כי לא נפקא לן מידי מזה מהיכן בא, ובפרט שנצחיות התורה תלמוד לאדם דעת בכל מקום ובכל זמן. יש לרמוז דהנה ידוע עיקר העבודה היא שמחת העבודה, (עיין בברטנורה (אבות פי"ד ע"ב) שכר מצוה מצוה, והנה לפעמים יבא לאדם שמחה בעבודת יי אשר לא עמל בה ולא גדלה, אך הוא על כרחך שגרים

ראוי לעשות המצוה בעצמו, רק שלא יכול לצאת לחוץ, על כל פנים היה לשלוח את העבד. רק ידוע הוא דדכורא הוא במדת החסד, ונוק' היא מצד הדין ונבורה. והנה יצחק היה מספרא דנבורה ולא היה יכול ליקח אשה, כי יתדבקו דינא בדינא, וכמ"ש בזהר שאמרה רבקה מי האיש הלזה וכו' (בראשית כד טו), דאתדבקה דינא בדינא לא בעינא, ויאמר העבד הוא אדוני, שכבר נמתק באברהם בעקידה כנודע ולפי זה יצדק שאברהם דייקא היה עיקר בשליחות הזה, להתהוות ענין השידוך על ידי מדת החס"ד, ולא יתדבקו דינא בדינא. והנה העבד הנאמן הציר הנאמן לשולחיו ידע בדבר היטב, כי היה דולה ומשקה מתורת רבו (יומא כ"ח ע"ב), אמר בתפלתו הויה אלקי אדוני אברהים דייקא, הקרה נא לפני היר"ם דייקא, מדת יום דרגא דחסד, ולא מדת ליליה דרגא דפחד יצחק, על כן כהו עניו מראות (שם כז א). והנה להיות אף על פי כן הדברים מניעים ליצחק, הוצרך להמתיק דינו, דהנה סוד הדינים הם ש"ך ה' גבורות, ב' פעמים דין גימטריא ש"ך, ונמתקים בחס"ד אברהם חושבנא דדין כחושבנא דדין. וז"ש העבד הנרצה ועשה חס"ד עם אדוני אברהם, רצה לומר תצרך חס"ד עם תיבת אברהים, ויתמתקו הש"ך דינים דפחד יצחק, והבן. וכוזה יובן כוונת המדרש (כ"ד פ"ט ג) ועשה חסד עם אדוני אברהם, התחלית נמור, ואנחנו לא נדע מה כוונתו. אך הוא דהוקשה לו הרי עיקר החסד מניע ליצחק. וגם למה הזכירו בשמו אברהים. אך הוא שאמר כמו שהתחלת על ידי העקידה להמתיק הדינים דיצחק על ידי חס"ד אברהם, גם היום עשה חס"ד עם אדוני אברהים, שעל ידי חס"ד אברהים (בגימטריא ש"ך), יתמתקו הש"ך דינים שהם מבחינת יצחק, ולא יוקיד עלמא בשלהובי כאשר יתדבק דינא בדינא, ולכך עשה סימן במ"ם בחינת החסד מדת אברהם:

ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קפורת. יש לפרש ברמז נסתרות לדי אלקינו, כבר קדם מאמרינו אברהים רמז למ"ה החדש, מסוד יסוד המתקן המלכים דמלכות, ורמז אברהם אב"ר מ"ה.

שמים) "לחי ראי" (צדיק יסוד עולם, עיין בזהר נח"א קל"ה ע"ב), מזה באה השמחה האמתית לכל העולמות. והבחינה לזה אם סיבת השמחה הוא בשביל זה, הא לך הסימן ותוא יושב בארץ הנגב, השמחה כזאת אינו מיושב רק בארץ שהיא מנוגב מכל טוב עולם הזה ותענגונו, כמו שאמרו רז"ל (תמורה ט"ז ע"א) כי ארץ הנגב נתתני (יהושע טו יט), היינו נוף מנוגב מכל טוב רק רסיבת מימי התורה, והבן מאוד השי"ת יעזרנו לשמוח שמחה אמתית בתורה ובעבודה:

ותאמר אל העבד מי האיש וכו' ויאמר העבד הוא אדוני ותקח הצעיף ותתכס. צריך לדעת מהו נפקא לן מזה. והנראה דמשמיענו הא דאמרו רז"ל (שבת קנ"ז ע"ב) כפי רישך כי היכי דתהוי עלך אימתא דשמיא. והנה יצחק מדתו מדת יראה ופחד, וכאשר ראתה אותו נתלכשה ביראה ותקח הצעיף ונתתכס, כי היכי דתהוי עלה אימתא דשמיא:

ויוסף אברהם ויקח אשה וכו'. רמזות הפסוק נכתב אצלינו בספרי רגל ישרה אות ק' קמורת:

ויהי אחרי וכו' ויבדך אלקים וכו' וישב יצחק עם באר לחי רואי. כבר שמענו אשר שם ישב. וגם צריך לדעת עם באר וכו' לא יצדק, היה לו לומר אצל באר. אך נ"ל דאשמועינן דהנה אחרי פסירת אברהם לא היה נחמה ליצחק, ולא היה לו ישיבה של שלווה, רק התנחם בזה בעוסקו ביחוד אלקי עולם, שעם הבאר היה בסמוך חי ראי כנ"ל, וזאת היתה לו ישיבה של שלווה, וזה היא עיקר מנמת הצדיקים כל ימיהם. והבן:

ויהי הוא טרם כילה. כל מקום שנאמר ויהי אינו וכו' (מגילה י" ע"ב). וצריך להתבונן מה עניינו בכאן, ובפרט שהוא מיותר לגמרי דהיה לו לומר וטרם כלה וכו'. והנראה דהנה אמרו רז"ל (תענית ד ע"א) ד' שאלו שלא כהוגן, אליעזר, כלב, יפתח, שאול. אליעזר, דילמא איזה שפחה תעשה כסימנו. והנראה דאליעזר הרגיש תיכף ששאל שלא כהוגן, ורצה לחזור בתוך כדי דיבור. ויש זיהוי הוא,

איזה יחוד למעלה, ומהיחוד באה השמחה לכל העולמות ברבות הטובה רבו אוכליה. אבל החכם עיניו בראשו כתיב (קהלת ג יד), כי לפעמים יש לאדם שמחה, וחושב שהוא שמחת הלב בעבודה, ואפשר שהוא ממים הזדונים ואש זרה, שנברה בו איזה תאוה שעמק בה באכילה ושתייה וטיוול וכיוצא, או בדברו צחות והבלים וכיוצא בהן, אשר המשכיל ישפוט בצדק שעל פי הרוב הן הנה היו בעוכריו להפריד את לבבו בהוללות ומכלות, ולשמחה מה זו עושה. והנה שמחה כזאת וכיוצא בה בעבודה, שמדמה בנפשו שהשמחה באה לו מהעבודה, וכאמת הוא גרע יותר מהוללות החמוני המתהולל בשוקים וברחובות, כי האיש החמוני בעצמו יודע שהוא הולל נעור וריק, והוא קרוב לתשובה בעור אלקי, כי אין לך רשע שאינו מלא חרסות בכל יום (מבחינת רחמנותו ית', אשר הבת קול יוצאת שובו בנים שובבים [הגיגה ט"ז ע"א], וזה הקול בוקע חלוני רמיח אבריו, שהוא ר"ת 'רשעים' מלאים 'חרסות', והבן יקיר לי וכו' 'ר"ח"ם ארחמנו נאום יי' [וימיה לא יט], שובו בנים שובבים [שם ג כב]). מה שאין כן אנשים כאילו רחוקים המה 'מאדם' העיר (יהושע ג טז), (ר"ל מהתעוררות כלל האדם וגדרו אשר הוא רמ"ח כנ"ל), ועושים מעשה וכו' ומבקשים שכר כפנחם כי לא ידע נגע לבבו. והבחינה לזה לדעת אם שמחתו הוא שמחה של מצוה שבאה אליו מהתעוררות יחוד העליון, או הוא בהיפך ח"ו, הוא כאשר יפשיט מאתו כל שמחת העולם הזה וישימם לנגד עיניו, ויראה שכולם בטלים אצלו כל יתאו למפעמותיו, ויראה שהתאוה בלומה אצלו ברסן הצדק, ויראה שלבו מתגעגע אז בעת שמחתו רק לתורתו ית' ולעבודתו, אז יהי יי' אלקיו עמו ישמח ויעזו במתת נורלו. אבל אם יביא הדבר בכור המבחק, ויראה לנגד עיניו כי הוא שלם בתאוותיו כמאז, אז לא יאמין בשוא נתעה שמדמה בנפשו שהוא שש ושמח בעבודה, והוא באמת הוללות מתרמית היצר. וזה יש לרמוז בפסוק 'ויצחק בא', (רצה לומר השמחה הפתאומית באה לאדם), מכאן באר לחי ראי (מחמת היחוד העליון, שבא הבא"ר (מלכות

ויירש זרעך דייקא את שער שונאיו. על כן היתה עקרה עד שתפלת יצחק גרמה מחדש להוליד, ואם כן נפסקה ברכת לבן, וברכת השיית ליעקב תכון לעד לעולם:

אחשבה לדעת למה ברחל נאמר (בראשית כט יז) יפת תואר ויפת מראה, וכאן ברבקה רק 'טובת מראה. וגם 'טובת, ולא יפת. והנראה דמשמענו חסידות אליעזר שלמד בביתו של אברהם איך כרת ברית לעיניו, הנם שהיה שליח לדבר לא רצה להסתכל. והנה יפת תאר, הכוונה צורת הפרצוף, דהיינו שחרות עינים ולא גדולות ולא קטנות, וכן בחוסם הכל במישור וכמיצוע. ויפת מראה, הכוונה על זיו קלמטר, דהיינו שמכתיב זיו הבשר. והנה 'התאר אי אפשר לידע רק בהסתכלות, וזה לא התבונן כי לא רצה עד אשר ידע בהכרח שזאת היא האשה וכו', יסתכל במעט רנע שלא יהיה בה מום. אבל זיו הקלמטר ידע בהכרח, שהיה לעת ערב ופנה אור היום במקצת, וכאשר באה נפל נהורא, וכעין שאמרו בנמרא (כתובת ס"ה ע"א) דביתהו דאביי נלייא לדרעא ונפל נהורא. ועל כן לא אמר גם כן 'יפת מראה, כי היופי יצדק עליה בעצמה והנה הוא לא הסתכל בה, רק אמר 'טובת מראה, שעל ידי המראה שלה נמשך טובה שנפל נהורא במקום המצטרך. והנה זאת התורה דרכיה דרכי נועם, מרמות לנו בכל העניינים האיך נתנהג, ונלמוד מוסר השכל אפילו מעבדי האבות:

ואחשבה לדעת עוד למה 'טבת חסר כתיב. והנראה על פי מה שכתב הארידיל בכל תיבה שהיה יכול לכנס בה אות משם הויה ב"ה ונחסר, היא מפני המומאה. ולכך 'מתנת (בראשית כה ו) חסר כתיב, דרשו (סנהדרין צ"א ע"א) שמסר להם שם פומאה. והנה דרשו רז"ל (ביד פ"ס ה') בתולה ואיש לא ידעה, שאפילו אדם לא תבע בה, לקיים מה שנאמר (יהלים קכ"ג) כי לא ינוח שבט וכו'. והנה צריך לומר שלכל אדם נדמת לכעורה, רק כשבא אליעזר הכיר טובתה. על כן נכתב 'טבת חסר ו משם הויה, שלא היתה טובה לכל מפני המומאה

ר"ל שהיה בצער למה אמר כזה, והכוון לבכות הוא ידע ורצה להודיע שהיא האשה, על כן מרם כלה והנה רבקה יוצאת וכו' ותרד העינה וכו', וראה שעלו המים לקראתה, בזה במח לבו ולא חזר מדיבורו:

ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך וכו'. יש לדקדק. א', ויברכו ויאמרו, ביברכו לחוד סני. ב', תיבת לה ודאי מיותר. ג', את היי וכו', את דייקא מהו בא למעט. ד', אחתנו למה להו למימר, וכי עד השתא לא ידענו שאחותם היא. וביותר אמרם אחותנו לא יצדק, כי 'ויברכו ויאמרו, משמע רבים היו האומרים אחותינו, וכמה אחים היו לה הלא לא נאמר בתורה אלא אחד, והלואי וכו'. אך נ"ל שבא להורות הפלגת רשעתם, כי הנה ידוע (ביד פכ"ז ה') שלא היה נעלם מן הדורות הראשונים הידיעה בעתידות, ובפרט בלבן ומייעתו שהיו בתוקף הקליפות כגודע, והיה יודע שעתידים לעמוד ממנה יעקב 'ועשו. והנה יצא ממנה 'עשו מצדה, להיותה אחות ללבן ורוב בנים וכו' (ביד ק"י ע"א). וזהו ויברכו את רבקה ויאמרו לה דייקא, (כי מברכתם היה לכאורה נראה כמברכים לכל יוצאי חלציה, והם לא כך עשו, רק ויאמרו לה דייקא בהקדמה) 'אחותינו, ר"ל הנה את 'אחותינו, ובודאי יצא ממך אחד מספרא דילן, הנה) את (דייקא, ר"ל הבא מצדך) היי לאלפי רבבה, ויירש זרעך (דייקא) את שער שונאיו, (תאלמנה שפתי שקר יתפרכון ישתתקון יתאלמון, שבזה היה היפך הברכה ח"ו ליעקב, כי מי היא השונא של עשו). ובוה תבין מה שאמרו רז"ל (ביד פ"ס י"ג) למה היתה רבקה עקרה, שלא יאמרו ברכתו של לבן ומייעתו עשתה פירות. ולכאורה קשה ומה בכך שיאמרו כך, הלא קיימא לן (בסנהדרין ע"א) אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך. ועל פי האמור נוחא, דהכוונה לפי זה באריכת הגלות בעודיר כראות הצלחת עשו זמן ארוך ואפם עצור ועוזב לישראל והם נתונים למשיסה, יאמרו ח"ו כי אין תקומה לשונאי ישראל, כי יסברו שברכתו של לבן עשתה פירות את היי דייקא,

כן קדמה התורה להודיענו שנקיה הצדקת הזאת מזה שמראיתה היה טוב, וכן במרים שאירע הענין שנהרג בנה הצדיק חור, ויאמרו גם כן כזה להיות שנכשלו בה רבים להוליד בני תמורה, אשר עליהם נתנבא הנביא (יחזקאל כ לה) וברותי מכם האנשים המורדים וכו', על כן גם בנה הצדיק נהרג על כן מודיענו הכתוב שנקיה הצדקת מזה, רק כל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו, והבן:

במדרש (כ"ר פנ"ט י"ב) ויברך הגמלים וכו' לעת ערב לעת צאת השואבות.

אמר רב הונא בשעה שאדם הולך ליקח אשה, ושמע קול כלביא מנבחים, הוא מצית מה אינון אמרין לעת ערב לעת צאת השואבות. המדרש הזה אין לו ביאור. והנה עלה בדעתינו לפרשו ברמיזה דחכמתא, אבל אין הזמן גורם כעת. ומה שניל על פי פשוטו היא, דהנה אמרו רז"ל (ביק ט ע"ב) כלבים צועקים מלאך המ' בא לעיר, הנה הם מרגישים בדבר הגורם למות. והנה רצה הבעל המדרש לתרץ למה לעת ערב לעת צאת השואבות, הגם דהמעשה שהיה כך היה, למה משמיענו כזאת. ומפרש כשאדם הולך ליקח אשה וכו', דלהיות הכלבים מבחינים בבחינה הגורמת למות, ואשה רעה מר ממות כמ"ש המלך החכם (קהלת ז ט) ומוצא אני וכו', על כן הנה לעת ערב לעת צאת השואבות, יבחין האדם האשה החולכת לשאב והכלבים צועקים, הנה היא משלוחי המלאך, טוב לפני האלקים ימלץ ממנה:

עוד י"ל דאמרו רז"ל בירושלמי דתרומות (פ"ח ה"ג) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי טו ז), רבי מאיר אומר זה יכלב, (והנה הדברים עתיקין אין כאן מקום ביאורם, דהוא הוא הרב רבי מאיר אשר השלימו אתו הכלבים, באומר האומר אלקא דמאיר ענני (ע"ז י"ח ע"ב) המ"י. והנה כשהאדם הולך ליקח אשה והשם רוצה דרכו, גם הכלב משלים אתו:

במדרש בפרשה זו (כ"ר פנ"ב ב) כד דמיך ר' אבהו, אחזי ליה י"ג אפרסמון נהרי, אמר להון

שלא יטמאוה, וזה שמסיים בתולה ואיש וכו', וכמו שאמרו חז"ל:

ויש לפרש עוד אמרו סבת מראה בלבד, ולא יפת מראה. וגם כן הכפל בתולה ואיש לא ידעה, שדרשו רז"ל (כ"ר פ"ט ה) שאפילו אדם לא תבע בה. נ"ל הכוונה, דהנה דרשו רז"ל (סוטה י"ב ע"א) אצל מרים, שנקראת בדברי הימים (א' ד ז) **אתג"ה**, שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו, ובעכסה בת כלב (יהושע טו ז) דרשו (תמורה ט"ז ע"א) שכל הרואה אותה כועם על אשתו, הנך רואה שינוי העניינים. והנך רואה עוד מה שדרשו (תענית ה' ע"ב) ברחב, כל האומר רחב רחב וכו' ביודעה ומכירה. ותבין מתוכן הענין בפרט הלזה שישתנה הענין ביופי בצדקניות גם כן, שיש מהצדקניות שכל הרואה אותה לא יבא לידי הרהור בה, רק יוסיף אהבה למצות בוראו, דהיינו שמוליך אתנן לאשתו, והיא זכיה גדולה שלא יכשלו בה בני אדם אפילו בהרהור לשנות בכוס זה היינו באשתו, ויהרהר בדמיונו בכוס שראה ויהיו בניו בני תמורה, רק אדרבה הראיה בה תפעול טובה להוליך אתנן לאשתו כי תיטב בעיניו. וזה לדעת הנרצה בכאן סבת מראה מאד, שמראיתה היו טוב מאד לבני אדם, כי היא בתולה שלא נכשל בה שום בן אדם במעשה, וגם כן איש לא ידעה, לא הוקבע מראיתה בדעת שלו לשנות בכוס זה וכו'. והדיוק היא לא ידעה, אבל ידע את אשתו על ידה, הנה מראיתה טוב לבני אדם. והנראה כי נשתנו הצדקניות הללו רבקה ומרים בפרט הלזה, דהנה ידוע כל מי שנכשל חבירו על ידו, גם הוא יצטרך לקבל איזה עונש במשפט הצור ית"ש, ואפילו אבן מקיר וכפים מעץ, (עיין בגלגלי נשמות להרמ"ע בענין פלגש בנבעה שהכשילה רבים), צא ולמד ממעשה דר' יוסי בן דיוקרת בתענית (כ"ד ע"א) שאמר לבתו היפיפיה תוב לעפרך, להיותה חשש להכשל רבים. והנה ברבקה היה גלוי לפני הבורא כל שעתידה להוליד את עשו, ויאמרו הבריות שזה היא בעבור שהכשילה רבים להוליד בני תמורה אשר פושעים יקרא לבנים ההם. על

מסברא שלו, ותמיחני שנעלם ממנו דברי המדרש) ולא תירץ כלום. והנה כתב המתנת כהונה דאותו התנא המקשה סבר דלא היו זוממים. והנה אם כדבריו קשה למה ליה למימר "מגמלי אדוניו" דהוא מיותר. ומה שנראה לי בזה, דהנה עד עתה קאמר "אברהם אדוניו, כמי שישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדוניו, וכאן אמר מגמלי אדוניו, טוב אדוניו, הכל בסתם. אך היא כמו שאמרו חז"ל (שם פ"ט י"א) וכל טוב אדוניו, שנתן לו שפר מתנה באם יוגמר החיתוק, יהיו כל נכסיו ליצחק, ואם כן כשנגמר החיתוק היה למפרע הכל ליצחק. והנה אברהם אבינו ודאי בחן בגמליו שלא היו אוכלים גזל ולא היה צריך לזממם, אבל גמליו של יצחק לא נבחנו עדיין. והנה כעת העבד לא ידע עדיין מי הוא אדוניו ושל מי הם הגמלים, כי אם יוגמר החיתוק, הרי הוא ובהבדל הגמלים הם של יצחק, ועדיין לא נבחנו. ויש סתם מגמלי אדוניו וכל טוב אדוניו, והבן. ויש לכוין גם כן בכונת המדרש שאמר גמליו של אברהם אבינו נכרים היו וכו' יוצאים זוממים, לא אמר שהיו זוממים, רק יוצאים זוממים, שמעצמם לא פתחו את פיהם לנפות ימין ושמאל. ועוד בזולת זה יש לתרץ הקושיא, דהנה אברהם אבינו אמר לבני חת גר ותושב אנכי וכו' (בראשית כ"ד), אם תרצו הריני גר, ובאם לאו תושב אמלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה וכו' (כ"ד פ"ח ו'). והנה נראה מדבריו אלו שכבר זכה בארץ, ומה שהיו מריבים רועי אברהם עם רועי לופ שהיו מרעין בשדות אחרים, להיות שאברהם לא זכה עדין בארץ, כמו שאמרו רז"ל שם (פ"א ה') בפסוק (בראשית י"ד) והכנעני והפריזי אז יושב בארץ, ועדיין לא זכה בה אברהם, על כן זה היה ממדת חסידות דאברהם שהחמיר על עצמו, וכענין שביקש לבני חת אם תרצו הריני גר, אבל מן הדין היתה שלו מעת ההכפחה. (ובזה ידוקדק בפסוקי דפירוש לך, שקודם ההכפחה נאמר (שם י"ד) והכנעני אז בארץ, ובכאן לאחר הכפחה נאמר והכנעני והפריזי אז יושב בארץ, אמר יושב מה שאין כן לעיל. ולפי מ"ש הכוונה דלעיל אמר אז בארץ, שהיה לו עדיין זכות בארץ, מה שאין כן

אילין דמאן, א"ל דידך, אמר אילין דאבהו, ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי אכן משפטי את יי (ישעיה מט ה), עכ"ל. והנה הדברים מתמיהים מתיכן שפ"ר אבהו שיגיעתו יהיה לריק, ומי חשיד קוביה וכו', ואם לא היה נראה בדעתו שעשה תורה ומצות כדת וראוי ונכון, אם כן לא יגע, והאיך אמר לריק יגעתי. והנראה דהנה ידוע מ"ש רעיא מהימנא בזהר הק' (ח"ג פ"א ע"א), דהעבד הש"ת באמת, מחוייב לעבוד כברא דאישתדל בתר אבוי ואימיה, דרחים לון יתיר מגרמיה. ופירשו בו שאפילו זכה לבחינת אהבה, שמתענג מאד מתורה ועבודה יותר מכל התענגים, והיא מעין זיו השכינה מבחינת עולם הבא, והיא מה שאמרו ז"ל (ברכות י"ז ע"א) עלמך תראה בחיך. הנה גם זה התענג מחוייב להשליך, שלא יעשה התורה ומצות לרוות נפשו הצמאה ליי, רק כברא דאישתדל וכו'. והנה שאלו תלמידי בעש"ט לרבם קדוש ישראל, מה יעשה האדם שיש לו תענוג מדברי תורה ולבו שש ושמת, ואם כן נהנה מהתורה. והשיב שזהו מסגולת התורה בעצמה שהיא משמחת ומשישה נפש האדם, אף על פי שאין כוונת האדם רק לעשות נחת רוח להבורא ית', אף על פי כן בטבע בא לו התענוג הנפלא בהכרח, ואם כן הוא מוכרח בדבר, ואין הקב"ה בא בפרוניה עם בריותיו לומר להאדם למה נהנית מכבוד התורה. ועל פי זה יובן דברי הקדוש ר' אבהו שחשב שלריק יגע מחמת שראה עלמו בחייו, והיה מתענג מתורה ומצות מעין עולם הבא, ואם כן היה נהנה מהתורה וחשב שלריק יגיעתו. ודיש ואני אמרתי לריק יגעתי וכו', אכן משפטי את יי, שאינו בא בפרוניה עם בריותיו וכנ"ל, והבן:

עוד במדרש (כ"ד פ"ט י"א) עשרה גמלים מגמלי אדוניו. גמלי של אברהם אבינו נכרים היו בכל מקום שהיו יוצאים, יוצאים זוממים. והנה להלן בפסוק ויפתח הגמלים, הקשו במדרש (שם פ"ט ה') ולא היו גמליו של אברהם אבינו דומין לחמרתיה דר' פנחס בן יאיר שלא רצתה לאכול דבר איסור. (והנה הראים ז"ל הקשה כן על רשי

כי מי שהוא מספרא דנוק' אינו מאריך ימים, והרמו אדם ילוד אשה קצר ימים (איוב י א), וגם מי שהוא מספרא דנוק' אינו מליד. על כן היה עצות מרחוק מהבורא כל שפחה נשמתו בשעת העקידה, ונתקשר מחדש באברהם וניתן בו כח התולדה, והועמד חי להיותו מחדש מספרא דדכורא. וזה שנרמו בתורה הק' ואלה תולדות יצחק בן אברהם, ולמה מייחסו אחר אברהם, וכי עד השתא לא ידענו שהוא בן אברהם, לזה אמר כי אברהם הוליד את יצחק, שהוא השפיע בו כח התולדה, כי כל זמן שהיה בן לשרה, לא היה באפשר לו שיליד עד שנתקשר באברהם, והבן:

ויעתר יצחק ליי לנכח אשתו. לפרש ענין אומרם לנכח אשתו. וגם אומרם המסובב תחילה ואחר כך הסיבה. נ"ל דהנה אנשי כנסת הגדולה סדרו לנו בנוסח תפלת שבת סדר יצחק רבקה, דהיינו בפי ישרים תתרומום ובשפתי צדיקים תתברך וכו', שמרומז כסדר יצחק רבקה. והלא דבר הוא. אך הוא דהנה יצחק רבקה, בנימפריא יתפלה, ובנימפריא ואתחנן (וי"ט ג כג), שהוא סוד תקטיו תפלות שהתפלל משה (דב"ר פ"א י), שמבואר ענינם במנלה עמוקות שהם סוד צירוף י"ה ת"ק, היינו י"ה פעמים ת"ק שנה, שמן הארץ עד לרקיע ערבות (תנינה י"ג ע"א), שהוא סוד סולו לרוכב בערבות ב"ה שמו (תהלים סח ה), היינו ישרו במסלה, ישראל תפלתכם שתעלה עד לרקיע ערבות ב"ה שמו, היינו עד מספר שמו פ"ו, היינו פ"ו פעמים ת"ק, ושם תעשה התפלה פירות אפילו יצטרך לשידוד המערכה. ודיש ויעתר יצחק ליי לנכח אשתו, היינו שחתר התירה ועלה למעלה שיאת תפלתו כל כך, עד המספר יתפלה שהיא מספר יצחק יהיה לנכח אשתו רבקה, אשר שניהם יחד בנימפריא תקטיו, שהוא עד רוכב בערבות, ואמר הכתוב שהוצרך לכך כי עקרה היא במבע, והוצרך לשידוד המערכה שלא במבע, והבן:

ויש לפרש עוד לנכח אשתו כי עקרה היא. דסבת העיקרות הוא, דהתולדה אינה באה אלא מהניגוד, שמבע הזכר וטבע הנקבה הם הפכיים

אחר התבסחה היה לו רק ישיבה ולא זכות). ואם כן לפי זה יצדק שפיר, להיות אברהם שלא רצה להנות היה רק מסדות חסידות, על כן לא בפח על הנמלים, דמי יבטיח שהנמלים יחמירו לעצמם ממדת חסידות:

פרשת תולדות.

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. יתפרש על פי מ"ש בספר דרך מצותך, דכאשר יוליד האדם דרך נס, לא קיים המצוה דפריה ורביה, כי זה נסוי ולא על ידי השתדלות אנושי, ועשיתי לזה סמיכות מיכניה מלך יהודה שנשבע השי"ת כתבו את האיש הזה עירי (י"ט כב ג), והוליד את זרובבל בן שאלתיאל (יה"א ג טו), ששתלו א"ל שלא כדרך הנשתלין שנתעברה אשתו מעומד וזה נס (סנהדרין ל"ז ע"ב), על כן נתקיים שפיר שבועות אלקינו. והנה כן הוא כאשר ישא האדם איילוני, ונעשה לו נס ונתעברה, לא קיים המצוה. והנה שרה אמנו איילונית היתה ונעשה לה נס, אם כן לפי הדין דפריה ורביה תאמר שאברהם לא קיים, אם כן לא יתייחס לבן לאברהם. אבל שאני הכא במעשה האבות דהכל היה על פי הדיבור, וגם השי"ת שינה שמה ונעשת בריה חדשה והוה כנשא אשה אחרת, וגם כיון דהוא על פי הדיבור, אין מקום לשאלה כי כך היה רצונו ית"ש. ודיש השי"ת (בראשית כ"ב) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע, הבן הדבר. ודיש בכאן אלה תולדות יצחק בן אברהם, כי אברהם הוליד את יצחק, ולא תאמר שלא יתייחס אחר אברהם ממעם הנ"ל:

אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. הדקדוקים בפסוק זה ידועים. ונ"ל לפרש דידוע דיצחק היה מסיפרא דנבורה, וביותר שהיה מסיפרא דנוק', שנשרו המלאכים לשרה והנה בן לשרה אשתך (בראשית י"ח), וכתבו המקובלים הראשונים שזה היה מעצת המים, שפיתתה למלאכים אז לקשרו בשרה ולא לאברהם, כדי שיהיה מספרא דנוק' ולא יאריך ימים,

והנה צירוף אלו הני' תיבות 'אדני 'אדם 'אמת, בנימטריא 'אתקן, היינו תיקון הני'ל. והנה יצחק בראותו כי עקרה אשתו, אזי התעורר לענד ד', כאמרו שלא יהיה מי לתקן כאשר לא יולד יעקב ח'ו, וזה שהתעורר ברמיזתו את שמו ושם אשתו, ויצורף עמהם השם הנכבד הא' בנימטריא כני'ל, לעורר בהתעוררות הני'ל שיבוא יעקב להשלים תיקון הני'ל. וז"ש ויעתר יצחק, היינו יצחק רמיזת שמו בעצמו (שהוא המתפלל) להויה, (אזי יצורף הויה, וגם) לנכח אשתו רבקה, היינו 'הויה 'יצחק 'רבקה בנימטריא התיקון הני'ל, ותהר רבקה דייקא, והבין:

בלדת אותם. מתרגמינן כ"ד ילידת יתהון. היינו להורות דהיה ס' שנה כשרבקה הולידה אותם אל העולם, לא בהולדת אותם יצחק, דהיה קרוב לשנה קודם לזה, דאז לא עלה לנו החשבון שחשבו בנמרא (מגילה י"ז ע"א) דהיה בן ס"ג כשנתברך. ולפי זה צריך לומר דסבירא ליה דבשנת י"ג יכולה אשה להתעבר, על כן משנת י"ב ואילך המתין לה עשר שנים, וצריך עיון:

ויהי יצחק וכו' בקחתו את רבקה וכו' אחות לכן הארמי לו לאשה. יש לדקדק א', אומרו ויהי לשון צער, היה לו לומר ויצחק בן מ' וכו'. ב', למה הזכיר שוב יחוס רבקה, ודברי חז"ל (עין יבמה ס"ד ע"א) ידועים. ג', לו לאשה מיותר לגמרי. אך הנה קשה דהנשוא אשה צריך לכדוק באחיה (כ"ב ק"י ע"א), ואיך לא דקדק יצחק ונמשך מזה להוליד את עשו. אך זה דוקא בנושא אשה בסתם שאינו יודע אם היא בת זוג, מה שאין כן כשיודע שהיא בת זוג האמיתית, על כן יצחק להיותו יודע שהיא בת זוג האמיתית לא נמנע מלקחה, ועל כן היה מסתין ארבעים שנה, כי לא היה לו בת זוג מקודם. וז"ש ויהי יצחק בן מ' שנה, (וי היה) נמשך מזה שהוצרך יצחק להיות בן מ' שנה, בקחתו את רבקה וכו' אחות לכן הארמי (ולא היה יכול לדקדק באחיה, כי היא לו לאשה) מיוחדת לו לבת זוג מששת ימי בראשית, ועל ידי כך נמשך מזה להוליד את עשו:

בניגוד, וכאשר מתחברים יבא מהתחברותם תולדה חדשה, וזה ידוע לחכמי האמת וכן בחכמת המבע, וכן הנשמות הם באופן זה בניגוד ואז יולידו. וכאשר יש בזכר טבע נקבה או נשמת נקבה לא יוליד, וכן בהיפוך כשיש באשה נשמת וטבע הזכר לא תוליד, ועיין בהמגיד שאמר להבי' דהגם שיש באשה נשמת זכר, אם מתילד בבעלה ניצוצי נקביות, אז אף על פי כן תוליד הנקבה כיון שיש ניגוד, עיין שם ותבין. ועל פי זה תבין ויעתר יצחק ליי' לנכח אשתו, שהתפלל שיהיו לו הניגוד והנוכח של אשתו, כי עקרה היא על כרחך יש לה טבע הזכר, והתפלל שיתילדו בו ניצוצי נקביות, ואז יוליד:

יש לפרש עוד ויעתר יצחק ליי' לנכח אשתו. דהנה קמשמע לן דביותר מתקבל תפלת האדם, בעת אשר מזומן לו חפץ של מצוה ועוסקו במצוה. והנה המצוה הזאת דפריה ורביה, להיות שאר בני האדם דבוק בה היצר הרע בבחינת התיעוב שלא לשם שמים, על כן אי אפשר להתפלל אז, כי אם קודם המעשה כגודע מה שאין כן אצל אבהן דעלמא שהיו קדושים לאלקיהם ולא היה בהם שום בחינת נדנד היצר, רק עסקו המצוה הזאת כאדם העוסק בהנחת תפילין, והנה ביותר מתקבל התפלה בעת עוסקו במצוה. וז"ש ויעתר יצחק וכו' לנכח אשתו דייקא, והבין:

יש לפרש עוד ויעתר יצחק ליי' לנכח אשתו. דהנה כתבו המקובלים הראשונים דבחסא אדם נפגמו ג' אלפין. א' דאדם, נשאר דם. וא' דאדני, נשאר דין. וא' דאמת, נשאר מת. והנה הני' אבות הקדושים תיקוני של אדם הראשון, וכתבנו במקום אחר דהנה אברהם תיקן א' דאדני, על כן אמר דניאל (ט"ו) למען אדני, למען אברהם שקראך אדון, ולא היה אדם שקראו להקביה אדון, עד שבא אברהם וקיבל אדנותו במסירות נפש לכבשן האש (ברכות ד' ע"ב). ויצחק תיקן א' דאדם, במה שנשפך דמו על ידי עקידה. ויעקב תיקן א' דאמת תתן 'אמת ליעקב (מיכה ז' ט), על כן אמרו רז"ל (תענית ה' ע"ב) יעקב אבינו לא מת, והבין.

שיעשו ממעיך סבב הפרידה שאינה מולדת: או יאמר יפרדו. יהיו עושים פעולת הפרד שאינו מוליד, כי עד ימיהם נתהוו אומות מיוחדות בעולם דור הפלגה ואילך, מה שאין כן כשנולד עשו ויעקב, שוב לא נתחלקו עוד לעמים מיוחדים, רק עשו ויעקב:

וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחותי היא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני וכי על רבקה וכי. הנה הספק ידוע דהיה לו לומר פן יהרגוהו שלא לנכח. וגם יצל רבקה לבסוף אינו צודק, והכי היה לו לומר כי ירא לאמר על רבקה אשתי היא פן וכי. ונ"ל דהכי קאמר וישאלו אנשי המקום לאשתו, היינו שאלו אותה מי את ויאמר אחותי היא, היינו הוא השיב אחותי היא, והנה למה לא דיבר עמה קודם לזה לצוות לה אמרי נא אחותי את כמו שצוה אברהם לשרה. אך הוא להיות שכתבנו בפרשה הקודמת, דאצל רבקה לא נאמר יפת מראה רק טובת מראה (בראשית כד טז), להורות דהמראה שלה היה טוב, שלא היה מניע ממנה הרהור לאיש אחר, רק שכל אחד היה מוליך אתנן לאשתו, כמו שדרשו רז"ל (סוטה י"ב ע"א) אצל מרים, עיין שם מ"ש ותבין, ואף על פי כן למיחש מיחא מיבעיא פן ח"ו אבדה המעלה ההוא וכשלו בה בני אדם ח"ו. על כן חש הוא לזה, ולזה נתיירא לאמר ולצוות עליה שתאמר אחותי, שאם כן חושד אותה שאבדה צדקתה, אבל הוא בעצמו חש לזה בחשש ספק סכנה. ויש ויאמר אחותי היא, ולא תיקן זה מקודם לצוות עליה, כי ירא לאמר (לה) אשתי, (יש חשש) פן יהרגני אנשי המקום, (לא רצה לומר זה) על רבקה, כי טובת מראה היא ונדלה צדקתה לכל יכשלו על ידה בני אדם, הבן הענין ויונעם לך התכת הכתוב להתרחק מאוד מלחשוד בכשרים. ועוד יש לפרש כי ירא לאמר אשתי פן יהרגני וכי. הנה הקושיא מפורסמת, או הוה ליה למימר פן יהרגוהו שלא לנכח, כיון שהוא סיפור הכתוב, ואם הוא לשון יצחק המדבר, היה לו לומר כי אמר פן וכי. ונראה כי לא רצה לומר, על כן השמיט כי אמר, להורות מ"ש חכמי

ויתרוצצו הבנים בקרבה וכי. כל הפסוק הדקדוקים ידועים. וגם שאין לכל הפסוק ביאור. ואענה אף אני את חלקי, דהנה כתיב (תהלים קיב א) אשרי איש ירא את יי וכי, גבור בארץ יהיה זרעו, והנה הוא מדה כנגד מדה להיותו ירא יי, ויראה היא מספרא דנבורה, על כן גבור בארץ יהיה זרעו. והנה לכאורה בארץ כתיב משיצאו לאויר העולם, אבל בכמן אמם אינו נשמע שיתראה בהם פעולת הנבורה. ויש ויתרוצצו הבנים בקרבה, ונראה בהם בחינת נבורה, והנה שפסח להיות יצחק ירא יי מבחינת נבורה כנודע, על כן נמשך לזרעו הנבורה, אבל הוקשה לה אם כן למה זה אנכי, למה יתראה נבורתם בעודם בתוכי בכסני, הרי בארץ כתיב, ותלך לדרוש את יי, דהנה במקום אחר כתיב (שם קכח א) אשרי כל ירא יי וכי, בניך כשתילי זתים וכי, הנה כי כן יבורך גבר ירא יי, הנה תראה שם אמר בניך, וכאן זרעו, על כרחך צריך לומר דשם נאמר ירא יי, וכאן נאמר ירא את ד', דדרש רבי עקיבא לרבות תלמידי חכמים (פסחים כ"ב ע"ב), ואם כן לפי זה הכוונה מי שהוא רק ירא יי, יתנדלו הבנים בהיותם כבר מבחינת בנים עלי ארץ, מה שאין כן מי שהוא ירא את יי היינו התלמידי חכמים, הנה יראתו להיות ניצוץ אורה מכבודו ית' סמוך בתוכם, הנה שכרו אתו שימשך הנבורה לבניו בהיותם עדיין מבחינת זרעו, היינו בכמן אמם סמונים. ויש ותלך לדרוש את יי, דלא כנחמיה העמסוני שפירש את עצמו מלדרוש, רק כרבי עקיבא דדרש את יי (דברים ו יג), לרבות תלמידי חכמים, ואז דקדקה בדבר להיות נאמר ירא את יי, על כן בדקדוק אמר גבור בארץ יהיה זרעו, בהיותם עדיין זרע סמונים בכמן. ומ"ש בארץ, הוא לדיוקא לאפוקי בשמים לא יתנהג עמהם השי' כמדת הנבורה, רק כחסד ורחמים:

ויאמר יי לה וכי ממעיך יפרדו. לא אמר יפרשו. אפשר יש לרמוז מה שאמרו רז"ל (ילקוט תהלים רמז תתס"ח) שעשו הרשע שיחת רחמה לכל תוליד עוד. וזה שדברה הנבואה ממעיך יפרדו,

האמת להזחר בעצמו שלא יוציא מפיו דבר לא טוב וכפרט בעידן ריתחא. והנה יצחק מדרתו מדרת הדין, היה זהיר בעצמו שלא להוציא מפיו דבר כי חיו יסתכן, והתורה דרכיה דרכי נועם מלמדת לאדם דעת:

וידו כי ארכו לו שם הימים וכו'. יש לדקדק למה לא נאמר כפשוטו ויהי בימים הרבים ההם, או וירבו הימים. אך הוא לדעתי דהנה אמרו חז"ל (כ"ד פס"ד ה') שאבימלך ראהו משמש מפתו מהיכן יצא להם זה. גם האיך אפשר שצדיק כמוהו משמש מפתו ביום. אך הוא דהנה ידוע עונת הצדיק הוא דוקא אחר חצות לילה, והנה אז זמן שעשועי הש"י עם הצדיקים בגן עדן, וצריך לאשתתפא עמהם ללמוד תורה כנודע מהזהר (ה"א ע"ב ע"א). והנה כשהלילה זמן עונה כגון בליל מבילה, אף על פי כן לצדיק גדול מן הצורך אחר חצות ללמוד תורה מקודם להשתתף עם הצדיקים בגן עדן. והנה כאשר הלילות ארוכות יש זמן לכל, מה שאין כן בלילות הקצרות. והנה בארץ ישראל במרכז האמצעי, הלילות אינם מתקצרים כל כך, מה שאין כן בארץ פלשתיים שהוא נוטה מהמרכז. וי"ש ויהי כי ארכו לו, (והיינו לצדיק כמהו שצריך לעסוק בתורה אחר) חצות, שם (דייקא במחוז פלשתיים) הימים ונתקצרו הלילות, אז בין כך ובין כך היה יום, אזי וישקף וכו'. ואחשבה לדעת עוד לו יהיה שהיה יום בהכרח, אף על פי כן האיך לא שמר את עצמו יצחק אבינו מלעשות הדבר בפרהסיא. אך לדעתי הוא אשר דברתי, דאותן האבהן דעלמא אינם כשאר בני העולם שזה הענין להם מכלל התאוה הבהמית, מה שאין כן אבות העולם לא ידעו בזה דרך העולם, רק כעסק מצות תפילין שאין בשת בזה. והא דהבין ענין תיעוב שישנה בעסקי העולם באמרו אחותי היא, הוא מחמת וישאלו אנשי המקום לאשתו, אז נתן לב שמדרך העולם להיות לב התאוה נוטה לזה, אבל כאשר ארכו לו שם הימים ולא נתן לב לזה, אזי נשאר בדביקתו שלא נתן לב שיש בושת בדבר מצוה, פוק חזי קודם חמא אדם

ויהיו שניהם ערומים (בראשית ב טו), ועסקו בתשמיש במצות הבורא ולא יתבששו, והנה האבות בתקנם חמא אדם, שב להם הענין (הקודם) [נקודם] החמא שאין בשת בזה. וי"ש והנה יצחק מצחק את רבקה יאשתו, אמר אשתו והוא מיותר. אך משמיענו שעם היותה רבקה המפורסמת ביזפי שנופל ממנה החשק בלב רואיו, עם כל זה לא לצד בחינה זו עשה יצחק פעולתו, רק לצד היותה אשתו והופל עליו חוב המצוה. אנב אורחא אשמועינן עוד באומרו את רבקה, ולא אמר עם רבקה. לאשמעינן אורח ארעא דצריך לבסמא לה במילין, לאתקשרא עמה בחביבותא דלא תשתכח גביה כהפקירא (תהו ה"א קמ"ח ע"ב). וי"ש מצחק את רבקה, שהביא אותה לידי צחוק, כהא דרב שח ושחק וכו' (ברכות ס"ב ע"א). וי"ש אשתו, דלא תהוי גביה כהפקירא, רק אשתו המיוחדת, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא:

"אך הנה אשתך היא ואיך אמרת וכו'. להבין אומרו יאך, מה בא למעט. גם אומרו וואיך אמרת וכו' לא יצדק, כי לא על האיכות שאלו, רק על המהות מה הוא שאמר כזאת, והיה לו לומר למ"ה. אך היא דהנה ידוע שהצדיקים שומרים פיהם מחסום לבל יוציאו דבר שקר מפייהם, הגם שיצטרכו לשנות בדבורם לצורך גדול כגון במקום סכנה וכיוצא, אמרו בלשון המוכן לשני פנים בעת הצורך לשם שמים, וכענין אמירת יעקב אנכי עשו בכרך (בראשית כו יט). והנה אברהם תירץ דיבורו לאבימלך, ואמר וגם אמנה אחותי בת אבי וכו' (שם כ יב), ולא אמרתי שקר, והנה מזה כבר ידע אבימלך דרך הצדיקים, שגם בחשש סכנה אומרים בלשון כזה שלא ימצא בפייהם שקר ח"ו, וזה ששאל אבימלך ליצחק יאך לשון מיעוט, הנה אשתך היא, ר"ל דבשלמא אביך אברהם היתה שרה אמך אשתו ואחותו, הנה דברו בפייהו אמת. אבל אתה אין לך אחוה עם רבקה ואינה רק אשתך, וואיך אפשר לך לצדיק כמוד לומר אחותי היא, בוודאי יש לך איזה כוונה נאותה שיתאמת דיבורך, על כן ספרו נא לי. ואז השיב לו יצחק כי אמרתי וכו', ר"ל אמרתי אחותי היא, שלזה העמד להציל

שיכוף את גופו לבטל ממנו שיעור התענוג וההנאה שקיבל מהאיסור. מה שאין כן הדברים הגשמיים המותרים, הם מושפעים מקליפת נוגיה מצרנות בין בקדושה והסמ"א, הוא סוד הקליפה הדי של אגוז הנאכלת עם האוכל, והקליפה ההוא נקרא בזוהר הק' תיקליא משקל אל כל אשר יחפון יפנו, היינו אם כוונתו בהנאה ההוא המותרת לעבוד את השי' על ידי הכח הניתוסף לו, הרי מעלה החיות מקליפת נוגיה להיכלל בקדושה עשר ספירות קדושות, ומשם יתפרדו כל פועלי און. ובאם כוונתו בתענוג ההוא למלאות תאוותו, אזי החיות מקליפות נוגיה נכלל לפי שעה בג' קליפות הפמאות, עד שישוב בתשובה שלימה ויקח הכח ההוא לעבודת השם יתברך, עיין כל זה בספר התניא ויונעם לך. ועוד זאת נודע כי גם נפשות אומות העולם מג' קליפות הפמאות, והנה שורש אבינו יעקב הוא מהקדושה ממקום הקודש העליון, ושורש עשו מהסמ"א והקליפות, על כן חלקו בעולמות (עיין תחומא תרומה ס"ט), יעקב נפל לחלקו עולם הבא סמרא דקדושה, הגם שיצטרך לעסוק בעסקי עולם הזה בהכרח כמאכל ומשתה ומשגל, עם כל זה הוא דוקא להכרח המוכרח לענייני עולם הבא, היינו לעבוד בכח האכילה ההוא, ועשו נפל לחלקו עולם הזה, והוא להיפך אפילו המצוה שעשה דהיינו כיבוד אב, הכל להנאת עולם הזה ובשקר גמור, וזה הענין הולך בכל דור עד שנתגלגלו באנפוניטום ורבי, אז איתכפיא סמ"א שנתגלגל עשו באנפוניטום, והיה כפוף לרבי גלגל יעקב. והנה בימים ההם היה בנקל לאיש הישראלי לתקן מעשיו העולמיים לשמו ית' דייקא, להיות דאיתכפיא סמ"א. והנה הקליפות נקראים עקיב, עקיב וסוף לקדושה, בסוד עקבות משיחא וכז' (תהלים פ"ט נב). והנה האיש העובד השי' בתורה ועבודה, עובד השי' יקרא לו, יתר עליו הנלבב העובד השי' גם בדברים עולמיים עסקי עולם הזה שמהפך מר למתוק, ומשל אלו ב' העבודות הוא, דמיון עבודת הא' הוא כמי שעושה מאכל ערב ממיני מתיקה, זה אין חידוש. יתר עליו מי שלוקח מאכלים

את חבירו ממיתה וצער, לזה יקרא אח ואחות, כענין שאמר ביעקב (שם לא מ) ויאמר יעקב לאחיו לקמו אבנים (עיין שם ברש"י). והנה לזה השיב דבשביל שחשבתני פן וכז', ובוה שאומר "אחותי אנצל על ידה, שפיר יקרא לה "אחותי שעומדת להצילני מצרה. והנה דקדק הכתוב באומרו ויאמר "אליו יצחק, דתיבת "אליו מיותר, וגם תיבת יצחק מיותר, דלא היה לו לומר רק ויאמר כי אמרת. אך הוא דבתיבת "אליו בא למעט, דבאמת סברת יצחק באומרו אחותי, דבר יי' בפיהו אמת דכוונתו על השכינה אמור לחכמה (חכמת שלמה) אחותי את (משלי ז ד), כמבואר בזוהר (ח"א ק"מ ע"ב), אבל לא נאווה לכסיל כבוד, ואין מוסרין סתרי תורה אלא להגון (תנינה י"ג ע"א), על כן השיב "אליו, היינו לאבימלך תירוץ אחר לתרץ דבריו כדי שלא יהיה חילול בדבר. וכן בתיבת יצחק בא למעט, דבאמת מצד הדין בחשש סכנה מותר לשקר להציל את עצמו, ונודרין להרגין ולמוכסין וכז' (מדרים כ"ז ע"ב), רק לצדיק כמוהו יצחק אבינו חלילה שיזמין לו השי' שיצטרך לשקר, על כן הוכרח לתרץ שלא יהיה חילול בדבר, והבן:

שני גיים בבטן. "גיים כתיב, אלו אנפוניטום ורבי שלא פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ברכות נ"ז ע"ב). להבין בדרך רמז דברי חכמים וחידותם מהו הוא החשיבות בצנון וחזרת. וגם האך מרומז "בגיים. יראה לי על פי מה דידוע מענין מעשה עבודת האיש הישראלי המתהלך בתומו בעסקי חומריות וגשמיות עולם הזה בעודו מלוכש בעבירות החומר, דידוע כי כל חומריות עולם הזה חיותם מהקליפות, הן הנה הדי קליפות שראה יחזקאל (א ד) כנודע והנה כל הדברים האסורים, אסורים וקשורים ביד השלש קליפות הפמאים לגמרי שיבטלו לעתיד במהרה בימינו, בסוד בלע המות לנצח (ישעיה מה ה), כי מות נקרא מיתה וביטול גמור, על כן אסור ליהנות מדברים האסורים, אפילו יעבוד בכח האכילה ההוא את השי', כיון שהוא מהקליפות הצריכים ביטול, עד

כוונת המדרש גם כן כן, לא היה לו לציין ויהי יצחק בן ארבעים וכו', רק היה לו לציין בת בתואל הארמי. וגם הנה היתה בת ג' שנה, מה היה לה ללמוד (עיין בזהר (ח"א קל"ז ע"ב)). אבל נלע"ד שהמדרש בא לבאר למה המתין יצחק ולא נשא אשה עד ארבעים שנה, להיות כי בת זוג הניצוץ היה עדיין סמוך בקליפה כשושנה בין החוחים, והיה צריך טורח רב לזה להוציא הניצוץ מתוך הקליפה, ונדע שלהוציא ניצוץ הקדושה מתוך הקליפה צריך מסירות נפש, וכן בכאן בו בפרק שמסר יצחק נפשו, בו בפרק נולדה רבקה:

סתמום פלשתים וימלאום עפר. וימלאום תרין במסרה. דין. ואידך בדוד (שמאל א' י"ז) במאתים ערלות פלשתים וימלאום למלך. ידוע ברמיזא דחכמתא ענין הבארות אשר חפרו האבות, היא בארה של מלכות בא"ר חפרוה שרים במחוקק (כמדב כ"א י"ז), היינו יסוד צדיק אשר הוא מחוקק בהבאר. והנה סתמום פלשתים היינו כחות הדין, כי הפלשתים היו יונקים מכוחות הדין, על כן פלשתים בנימטריא י' פעמים אלקים, וכשנתמלא הבאר מכוחות הדין הבא"ר, אינו ראוי להמחוקק סוד ברית קודש. והנה דוד סוד המלכות, ועליו נאמר (בראשית ס"ט ז') לא יסוד שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, בקנאותו קנאת הבאר אשר סתמו פלשתים לכל תת מקום להמחוקק סוד הברית קודש, הנה מדה כנגד מדה כרת את ערלתם וימלאום למלך, ואז נשא אשה להוליד בני מלכים, הבן הדבר:

וצא השדה. תרין במסרה. דין. ואידך וצא הלחם בעמלק (שמות י"ז ט). הנה צ"א, רמז ליחודא שלים כנדע. והנה מפלת עמלק לגמרי יהיה לעתיד כשתהיה יחודא שלים י"י אחד ושמו אחד, כי אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק (תנחומא תצ"א ס"י י"א), כן הברכות הללו לא יתקיימו עד לעתיד, ועד היום אנחנו משתמשים בברכה קמנה שבירך יצחק בעת הליכת יעקב לפדן ארם כמבואר בזהר (ח"א קמ"ז ע"א):

חריפים וחמוצים, ועל ידי התבלין עשהו מעדן, והוא משיב הנפש ביותר. וזה מה שנראה לדעתי שכוננו חז"ל לדברים העולמיים הללו המוכנים להתמתק לתבלין בשם צנן וחזרת, שהם חריפים בעצמם ושבו והיו למעדן. והנה בפסוק הלז היה מהראוי לכתוב גי"ם בוא"ו וכתב ביר"ד, רמז לזמן אנונינוס ורבי שאז ניתקנה הסמ"א, והיה אז בנקל להיכלל כל הדברים העולמיים בעשר ספירות קדושות (מספר היר"ד), מה שאין כן כשהיו הנשמות בגלגול הראשון דיעקב ועשו, כי אז נאמר ביעקב לבד (ידו אחות בעק"ב), ר"ל היר"ד היתה אחות בעק"ב עשו, בבחינת העק"ב היא הקליפת נוגה, שהיה יעקב מחבר ומקשר העקב דבקליפת נוגיה להיכלל ביר"ד, ועל שם כך נקרא יעקב. והנה במספר היר"ד ניתוסף ד' על מספר הוא"ו, לרמז שבימי אנונינוס ורבי לא עשו פעולותיהן ל"ד קליפות, רק להיר"ד דקדושה והעלו המדריגות התחתונים המכונים בשם צנן וחזרת. ויש לרמז גם כן מ"ש לא בימות החמה, (היינו שבתות וימים טובים שנקראים ימות החמה, שבהם איתערותא דלעילא אל האדם, כמו החמה המאירה אל הלבנה ועוד טעמים אחרים), ולא בימות הגשמים, היינו ימי החול ימים הגשמיים, עם כל זה לא פסקה מעל שלחנם וכו' וכנ"ל. ואפשר לרמז במשנתנו אכילת ארעי פפורה מן המעשר, "ארעי ר"ת "אנונינוס ר"ב "עשו יעקב, ר"ל כשנתגלגלו יעקב ועשו באנונינוס ורבי, אז היתה האכילה פפורה מן המעשר, היינו שהיתה העבודה הזאת להיכלל בעשר בנקל, כיון דאיתכפיא סמ"א. אבל לא אכילת קביע, סוד העק"ב הנ"ל בימי יעקב, חייב במעשר להעשות מעק"ב יעקב, והבן:

במדרש (כ"ז ס"ג ד') ויהי יצחק בן ארבעים שנה וגו'. א"ר יצחק אם ללמד שהיא מארם נחריים, הלא כבר נאמר מפדן ארם, מה תלמוד לומר ארמי וכו', אלא בא ללמדך "אביה רמאי וכו', והצדקת הזו שהיא יצאה מביניהן, למה היא דומה כשושנה בין החוחים, עכ"ל. רש"י פירש בחומש שהפסוק מודיע שבחה שלא למדה ממעשיהם, ואם

לאת יי אלקיך תירא, (ויסיו ויג) פירש וכו'. כי היה סובר אין לך דבר עוד לרבות בו המורא שיהיה חשוב כמורא השיי, עד שבא רבי עקיבא ודרש את יי לרבות תלמידי חכמים, שזה נכלל בכלל מורא השיי, המתירא מן התלמידי חכמים כמתירא מן השיי, וזהו גם כן מורא רבך כמורא שמים (אבה פ"ד מ"ב). וזהו ותלך לדרוש את יי, שהלכה לדרוש (בדרשה) את יי לרבות תלמידי חכמים, נ"ל:

שם (ב"ד פס"ג ז) ושני לאומים ממעיך יפרדו, א"ר ברכיה מכאן שנולד מהול. רציל ממעיך ניכר שהם ב' אומות מופרשין ומפורדין ביצירה בהשתנות. ויש להעמיק עוד הא דשינה מבמנך למעיך, דהנה לא נבעלה אשה עדיין מנימול לשמונה רק רבקה, והנה הפיפה שהושלך במעיה היה מנימול לשמונה, וזוה היה שינוי במעיה יותר מכל הנשים שהיו בעולם עד היום. וזה המשמעות ממעיך יפרדו, בזה החשיבות שהוא במעיך היינו מילה, בזה הענין יפרדו זה מזה:

שם (ב"ד פס"ג ח) ויצא הראשון אדמוני. א"ר חגי בשם ר' יצחק בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' (ויקרא כג ט), ופורע לכם מן הראשון וכו'. דרש זה משום דהיה לו לומר ויצא אחד אדמוני, על כן דרשו בגזירה שוה:

שם (ב"ד פס"ג ט) דבר אחר ויצא הראשון אדמוני. למה יצא עשו תחלה, כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו. גם כן מתרץ תיבת ראשון, להורות שמן ההכרח היה שיהיה הוא הראשון, כדי לשאוב הזוהמא, וזהמא [דמסאבא] שהיה עדיין ביצחק מן חטא אדם הראשון כגודע, עד מפתו של יעקב שהיתה שלימה:

כלו כאדרת שער. אמר רבי חנינה כולו ראוי לאדרת (ב"ד פס"ג י). נ"ל פירושו אד"ר היינו מלכות, ורציל אפילו הפחות שלו ראוי למלכות אחר מלכות בימי ממשלת אדום, על כן לא תבזי ברומי זעיר (ב"ד פס"ג יא), ולכך הביא מקודם המעשה, ואחר כך מצאתי כן בירי משיה. והוא

במדרש (ב"ד פס"ג ה) ויעתר יצחק ליי לנכח אשתו. ר' יוחנן אמר ששפך תפילות בעושר. נ"ל עושר הוא סוד תקע"ו, בנימטריא יסוד מלכות. גרם היחוד העליון, ועל ידי זה נעשית התפילה לנכח אשתו באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, על כן הביא המדרש גם כן לנכח אשתו בהתחלות הציון, דאם לא בא לפרש רק ויעתר, לא היה לו לציין רק ויעתר יצחק. וגירסת הילקוט (שמעוני ומו ק"י) ששפך תפילות בעותר, תרע"ו הויה פעמים הויה הוא סוד כללות כל המדות, והוא ר"ת ירחם עלי וקבל יתחונני:

ר"ש לקיש אמר שהיפך את הגזירה, ולפיכך קריין ליה עתרא דאפיך אדרא, כן הוא גם כן בגמרא סוכה (י"א ע"א). וידויק גם כן לנכח אשתו, האיש ואשה שמולידים תולדות, היא מחמת הניגוד שביניהם, וכשמתחברים ב' מנגידים, מתיילד מביניהם תולדה חדשה, מה שאין כן כשאין ביניהם ניגוד, דהיינו כשיש באשה נשמת זכר בהפוך, על כן קורין לעקרה איילנות דוכרניתא. וזהו ויעתר לנכח אשתו, שיהיה לניגוד ולנכח אשתו, וזהו כמו עתר שמהפך את הגזירה, וזהו גם כן יש לפרש בדברי חז"ל בגמרא, הבן הדבר:

שם (ב"ד פס"ג ו) ותלך לדרוש את יי. וכי בתי כנסיות ובתי מדרשות היו באותן הימים, והלא לא הלכה אלא למדרשו של שם ועבר, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקביל פני זקן כמקביל פני שכינה, עכ"ל. הדברים אינם מבוארים. ונ"ל דהיינו מעמא דתיבת לדרוש, היינו דבר הצריך דרישה וחקירה באיזה מקום הוא, ובשלמא אם היו הרבה בתי כנסיות ובתי מדרשות בעולם, שייך דרישה וחקירה באיזה מקום השראת השכינה ביותר, והצדיקים שבו ביותר בעלי מדע ורוח הקודש, מה שאין כן כעת שלא היה בעולם רק מדרש שם ועבר, ומקומו ידוע לכל העולם, לא היה לו לומר לשון לדרוש, רק ותלך לשאול את יי, אלא ללמדך שכל מי שהוא מקביל וכו'. והכוונה ותלך לדרוש את ה', היינו על פי מ"ש (פסחים כ"ב ע"ב) נחמיה העמסוני היה דורש כל האתין וכו', כיון שהגיע

לדעתי מה שימד הפייט בראש השנה אדר"ת ממלכ"ה, וקאי על מלכות אדום*):

שם (פס"ג י') ורבקה אהבת את יעקב. כל מה שהיתה שומעת קולו, מוספת לו אהבה על אהבתו. מדלא כתיב ורבקה אהבה את יעקב, משמע אהבת פעם אחר פעם בלי הפסק ובכל פעם בתוספת. והנה מדלא פירש הכתוב מאיזה דבר היה התוספת בכל פעם, הנה הוא נדרש מהדבר שמויחד בו יעקב הקול קול יעקב (בראשית כו כב):

שם (כ"ד פס"ג י"ב) מן האדום האדום. רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, רבי יוחנן אומר מיניה ומן פפרוניה, וריש לקיש אמר מיניהו ומן דכוותיה. ג"ל בא לדייק הכפל לשון האדום האדום, ואמר רבי יוחנן כוונתו היה הלעיטני נא מן האדום, (היינו כפשוטו מן הנזיר עדשים הללו), ומן פפרוניה מן כחות הדין השמאליים הנרמזים גם כן באודם, והמה מעוררים לתאוות, על כן גוון אודם מעורר התאוה, אם כן עדשים אדומים על כרחך יש להם שר מכוחות האודם. וריש לקיש אמר מיניה ומן דכוותיה, ידוע דקליפת ישמעאל מרומז בורזיר, וקליפת עשו עורב, ויש וילך עשו אל ישמעאל (בראשית כו ט), לא לחנם הלך העורב אצל הורזיר (כ"ק צ"ב ע"ב). והנה עורב שחור הוא, וההוא שחור אדום הוא אלא שלקה (טובה ליג ע"ב). זה שאמר ריש לקיש מיניה ומן דכוותיה, שהוא גם כן בדומה לאדום אלא שלקה, על כן אמר ב' פעמים מן האדום האדום, ג"ל:

שם (פס"ג י"ד) מה עדשה זו יש בה אבל, ויש בה שמחה וכו'. פירש רש"י שמבשלין בימי וכו', ובמשתה ושמחה. בסידור קול יעקב הביא בשם הקדמונים שלא לאכול קטניות בימים שאין אומרים תחנון, והוא ודאי מטעם שהוא מאכל וכו'. והנה מנהג הוא שמבשלין בשבת ויום טוב קטניות וגם בבתי משתאות, ונראה דיצא להם מהמדרש הלזה:

בקחתו את רבקה. דין. ואידך בירמיה מ' א' אחר שלח אותו נבחראדן רב מבחים מן הרמה **בקחתו** אותו והוא אסור באזיקים. להורות כמו קיחה דהכא היא לדעתה, כי אין משיאין את האשה בעל כרחה, כמו כן התם מה שלקח נבחראדן את ירמיה אסור בויקים, היה מדעתו שרצה להשתתף את עצמו בצרת ישראל, כמו שאמרו רז"ל (פתיחתא דאיכ"ד ל"ד) שהיה מכנים צוארו בקולירין. וגם רמזו כמו קיחה דהכא שלקח יצחק, יצא חלק קדושה. כמו כן קיחה נבחראדן, כי נתנייר ונפיק מיניה וכו' (גיטין נ"ז ע"ב):

לדרוש את י"י. נמסר כל תנ"ך חסר, בר מן ב', כצ"ל (מבין חידות). כי בתורה רק ב' פעמים לדר"ש. דין. ואידך כי יבא אלי העם לדרש אלקים (שמות י"ז טו). ונראה דמכאן דרשו רז"ל (כ"ד פס"ג ו') שהלכה לבית מדרשו של שם, נלמד ממסורה כמו התם הלכו לבית המדרש, אף לדר"ש בכאן היינו לבית המדרש, על פי מה שאמרנו בפסוק (בראשית כו טו) ויביאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה, דקשה הנה התחיל ויביאה יצחק וכו' סתם, ולא הזכיר שמה דעלה קאי, ואחר כך אמר ויקח את רבקה, והיה לו לומר ויקח אותה. וגם כפל הדבר ויקח את רבקה ותהי לו לאשה. וגם אמרו ויאהב"ה לא נודע מה משמיענו, (וכבר דרשו בו בזהר הק' נח"א קל"ג ע"א). והנראה דהנה האבות קיימו כל התורה (יזמא כ"ח ע"ב), והנה רבקה היתה קטנה ובתואל אביה מת, וקידושיה אינן קידושין גמורין ויכולה למאן אחר כך, ואפילו אם נאמר שקדשה העבד בשליחות יצחק קודם מיתת אביה, אין אבות לגוי (פי"ן רש"י בראשית כ"ג). הנה נראה לפי זה דזה פירוש הפסוק ויקח את רבקה מקודם רק בספק, ועדיין לא ציין שמו עליו לומר אשת פלוני רק רבקה שמה, כי היה מסתפק באפשר תמאן אחר כך, ולאחר זמן שהביאה שערות ותהי לו לאשה מרצונה, אז ויאהב"ה מה שאין כן מקודם.

* (המאמר הזה היה מוטעה ומשוכש מאד, והגהתו על פי ההשמות דסוף ספר קהלת יעקב. (המגיה ד"א):

הנאולות היו על ידי מדת ההוד, על כן לא היתה נאולה לנצח, מה שאין כן הנאולה האחרונה תהיה על ידי מדת נצח, כאמור (ישעיה סג ג) ויז נצח'ים על בנידי, עיין בכוונת חנוכה. לזה נמסרה המסורה מכרה בחירק, להורות דואת המכירה נצרכה בעת שתהיה הנאולה במדת נצח נקודת חירק:

גור. ב' ריש פסוק. דין. ואידך גור אריה יהודה (בדאשית מט ט). והם בתרין לישני. הנה שם מתרגמינן שלמן יהא בשרוייא וכי, והוא נלמד מכאן, כמו בכאן הפירוש גור לשון נירות, כמו כן לשם בהיות עדיין דוד גר בארצות אחרות, היה לשר על כמה מאות איש (שמאל א' כב ג). וכמו כן נדרש בכאן בהיפך "גור בארץ הזאת, בארץ הזאת אין גבורתך כל כך שלימה, רק כמו גיר אריה קפון, אבל אחר כך ויעל משם באר שבע (בדאשית כו כג), והיו מלכים משכימים לפתחו (ביב ס"ז ע"ב):

האל. ח' בתורה הם חול, ומשמשיין לשון אלה. נ"ל ח' פעמים הא"ל בנימפריא רפ"ח, סוד רפ"ח ניצוצין שנפלו למקום החול במיתת מלכין קדמאין, עד כי ישונו אל הקדש במהרה בימינו:

הרגני. נמסר לית, וחסר ו' הרבים. נ"ל רמיות המסורה, כי הנה נאמר (בדאשית כו ז) וישאלו אנשי המקום וכי היינו רבים, וקיימא לן (קידושין פ' ע"ב) דאשה מתייחדת עם ב' אנשים, כי לא חשידי שנים ביחד לעשות פועל מגונה. והני מילי בתרי וכשרי, אבל בפריצי אפילו עשרה כחד דמיין. וגרמו זה הדין במסורה שבכאן אמר רק אין יראת אלקים במקום הזה, ואם כן לא מהני כאן רבים, ואם כן אמר חסר ו' הרבים, הגם שיהיו רבים כחשודים רבים דמיין, על כן אמר לשון רבים וחסר פעולת הרבים:

ויעתר יצחק ליי לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו יי ותהר רבקה אשתו. יש לדקדק א', הקושיא מפורסמת מהו לנוכח אשתו, הגם שדרשות חז"ל ידוע, עם כל זה התורה כפמיש וכי. ב', מתחילה אמר אשתו סתם, ואחר כך סיים הפסוק "רבקה אשתו. נ", אומרו כי עקרה

וזה רמיות המסורה בכאן בקחתו את רבקה, ושם בירמיה בקחתו אותו נבחראדן, וכמו לשם הגם שכבר לקח אותו נבחראדן, שאל את פיו אם רוצה לשוב ישוב כמבואר בפסוק, כמו כן כאן הגם שלקחה יצחק, שאל אותה אם תרצה למאן תמאן:

מלאם. נמסר לית ורפי. פירוש לפי משפט הדקדוק, מחוייבת הלמיד להיות דגושה, כי פירושו מן לאום, ודגשת הלמיד משלמת חסרון הנ"ן, ואף על פי כן באת המסורה שתהיה הלמיד רפויה שלא כמשפט, כן פירש בעל המבין חידות. ונ"ל רמיות המסורה למיד רפויה, רצ"ל כשיהיו רפויים ח"ו מלימוד התורה, אז יאמין ח"ו, ולזה נמסר לית, שלא יהיה כך:

תומם. חסר י"א, שהיה מהראוי לכתוב תאומים. נראה דמזה דרשו רז"ל (ילקיש תהלים ומו חתום) שהיתה ראויה להוליד י"ב שבמים צדיקים, רק הרשע שיחת רחמה, ואם כן חסר י"א, כי הי"ב שבמים היתה מולדת עם יעקב, ממילא חסרו לה י"א, נ"ל:

מקרה. עיין בספר מבין חידות שהוא מלה זרה, ולפי משפטי הדקדוק היה לו לומר מכרה בקומץ המ"ם, ונתחלף בחיריק על פי המסרה. ונ"ל דהנה יעקב לקח את הבכורה מעשו, הנה לא נודע על מה הוא החרדה הזאת, אם כדי לעבוד עבודה, הלא בזמן ההוא כל מי שהיה רוצה להקריב קרבנות היה מקריב במזבח, כדאשכחן בנח ואברהם ויצחק, ואין זה דוקא בבכורות, אם הוא על זמן היציאה ממצרים, שאז היתה העבודה בבכורות, הנה הוא כל מי שהיה בכור בזמן ההוא (לו יהיה בן איש פשוט), היה עובד עבודה, ומאי נפקא מינה בזה מה שיעקב קנה הבכורה, וכי בשביל זה שהיו כל בני יעקב נקראים בכורים שיהיו ראויים לעבודה. אלא על כרחך יעקב קנה הבכורה לימות המשיח, שאז שוב יהיה העבודה בבכורות, ויקם יעקב ויעבוד עבודה. וזה שרמו מכרה בחירק שלא כמשפט, דהנה נקודת החירק מורה על מדת נצח, ועיין בכתבי מרן האריז"ל כל

היא, מתחילה היה לו לומר הסיבה כדרך בכל מקום ואחר כך המסובב, והכי היה לו לומר ותהי רבקה עקרה ויעתר יצחק. ונ"ל על פי מה שפרשנו המשנה באבות (פי"ב מ"ד) עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו. ואמרנו בפירוש דבריהם כי קבלנו מצדיקי הדורות כשהצדיק מתפלל עבור איזה חסרון, צריך להתבונן בדעת שבהגיע לאדם איזה חסרון, על כרחך יש מניעת השפע בשכינה של מעלה אם הבנים, ודבר זה נורם חסרון לבנים, כי ברבות הייחוד פנים בפנים בשפע רב למעלה, אזי יושפע כל טוב לבנים, ולזה ישים הצדיק כל מגמתו בראותו איזה חסרון לבנים, יתפלל על העדר היחוד והשפע למעלה כי זה העיקר, ולא ישים מגמתו העיקרי להשלים חסרונו בלבד, רק תהיה תפלתו צורך גבוה. והנה כשיעשה הצדיק כזאת, וישליך רצונו מנגד שלא יחשבנו לעיקרי נגד רצונו ית', אזי כמים הפנים אל פנים כביכול, ויעשה הש"ת לעיקר רצון הצדיק, וממילא יתהווה היחוד למעלה. וזהו יפורש בדברי התנא עשה רצונו כרצונך (בכף הזמן), ר"ל שתתאוה לרצונך, באותו הזמן עשה לעיקר רצונו דייקא, דהיינו לגרום היחוד, ואז כמים הפנים אל פנים ויעשה רצונך כרצונו, והבן. וזה שמשמיענו לפ"ד בתורה הק' ויעתר יצחק להויה לנכח אשתו, ר"ל שעיקר תפלתו שהתפלל בראותו חסרון שפע הבנים, אזי התבונן שבוודאי יש איזה העדר היחוד והשפע למעלה, שהויה אינו פנים בפנים עם שכינתיה כביכול הוא שם אדני. וזהו ויעתר יצחק להויה לנכח אשתו, שעיקר תפלתו שהתפלל שיהיה הויה לנכח אשתו אדני כביכול, שיהיה היחוד פנים בפנים, כי עקרה היא היינו השכינה שנקרא היא, ויעתר לו הויה כי כמים הפנים לפנים וכו' כנ"ל, ותהר רבקה אשתו רבקה דייקא, כי לעיל לא מיירי מרבקה, והבן.

וישב יצחק בגר. יש לפרש כיון ששמע שהשיי אמר לו עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור וכו' (באש"ת כו ה), שחשבה השיי לצדקה מה שיקיים כל התורה מעצמו עד שלא ניתנה (וימא כ"ח

צ"ב), ישב גם הוא בגר, היינו שישב בתפילין שיש בהם תיבות מנין גר"ר, להיות התפילין הם לזכרון נגד המוח והלב, שהם עיקר כלי הגוף לשעבדו לעבודתו ית"ש:

ויצו אבימלך לכל העם לאמר הנוגע וכו'. לפי פשוטו אינו מובן הלאמר. ונראה על פי מה שכתבנו כמה פעמים שכל פסוק מרמז לנו בכל עת איזה דרך לעבודתו ית"ש, כמ"ש בגמרא (פגילה ג' צ"א) ושום שכל, (נחמיה ח ח) אלו הפסוקים. ונראה שרמז בכאן ענין המסירת נפש שצריך האדם למסור בשעת יחוד קריאת שמע, ולקבל עליו קבלה שלימה אימת שתבא לידו ענין קדושת השם, יקבל עליו כל המיתות עבור קדושת שמו ית'. והנה ענין קדושת השם בפועל ממש, ידוע דעל ידי זה מעלים מיין נוקבין לגרום יחוד עליון. והנה באם יקבל עליו האדם בהסכמה שלימה בשעת קריאת שמע ענין הזה וימסור את נפשו בכח, יהיה חשוב לפני הש"ת כאילו מסר נפשו בפועל, ועל ידי זה יגרום היחוד הנרמז בקריאת שמע, דהיינו יחודא עילאה ותתאה שמ"ע וברוך כנדוע לזה יתד שהכל תלוי בו, כל המצות בנייים על יחודין הללו כידוע למשכילים. וזה מה שיש לרמז ויצו אבי מלך, (היינו אבינו מלך העולם), את כל העם (עמו בית ישראל), לאמ"ר (שיאמרו פעמים בכל יום ענין היחוד) הנוגע באיש הזה, (היינו יחוד שמע יחודא עילאה, הנוגע באיש היינו איש מלחמה (שמות טו ג), ונקרא זה אלי ואנוהו (שם טו ב) כנדוע), ובאשתו (היינו ברוך יחודא תתאה הנרמז באדני שכינתא קדישא), מות יומת (היינו שיאמרו היחודים במסירת נפשם, לקבל על עצמם בכח הדמיון כל המיתות בכדי לגרום היחודין הללו. ושיעור הכתוב ויצו אבימלך (כנ"ל), את כל העם (כנ"ל), הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת, דהיינו שיאמרו ענין היחוד הנוגע לאיש מלחמה, ולאשתו אשת חיל עפרת בעלה בקבלת המיתה דייקא, ויוחשב לפני הבורא עולם כאילו מסר נפשו בפועל, ויגרום יחודין עילאין כנ"ל:

שערים. נמסר לית בלישנא. היינו לפירוש התרגום ורשיי לשון שיעור, לא נמצא כמוהו

ויש לרמוז במקראי קודש הללו ענין מה דידוע בענין עולם אצילות דמלכין קדמאין, מאותם ז' מלכים שנתהווה מהם אחר כך זעיר ונוקב' דאצילות בעת התיקון היה, שמתחילה יצאו בבחינת ניקודים בלבד, והיו בסוד הנבורה והדין, אחר כך כשהאיר סוד מ"ה החדש, היינו צירוף מדת הרחמים, אזי ניתקנו בסוד פרצופים כל נקודה בפרצוף שלם דעשר ספירות, ובאו בסוד מרכבה זה מלביש לזה זה מלביש לזה, ועל ידי זה ניתקנו בתיקון גמור לבל יארע להם ח"ו כמקרה הראשון. והמשכיל על דבר לא יתמה על החפץ על מה י"י עשה ככה לברא בתחילה בענין שיארע להם שבירה, כי הענין הוא שהיה ברצון המאציל ב"ה שיהיה עולם הבחירה, וישתעשע במעשי ידי הצדיקים, והנה על ידי השבירה נפלו ניצוצי הקדושה בתוך הקליפות, וכמה וכמה נשארו בתוכם גם לאחר התיקון, ומתבררים בכל זמן ועידן על ידי התורה ותפילה של הצדיקים הגורמים לברר הנירוזים הללו לעשות מהם ציור קדוש בסוד מעשה בראשית, וזה שעשועיו ית' שהצדיקים פועלים כל זה על ידי אותיות התורה והתפילה שמוציאים בפיהם, (כי הנה גם כן עולם העקודים אשר אין בו שבירה, הוא מסוד פ"ה דאדם קדמון כנדע. והנה מה שמחדשים דבר בכל פעם בתורה ותפילה, הוא סוד מ"ה החדש הגורם תיקון בכל עת, בין והתבונן הדברים הגדולים האלה). על כן עשה המאציל ככה שהיה בונה עלמות ומחריבן (ביד פ"ג ד'), כדי שיהיה לו שעשועים מאמירת הצדיקים בפיהם תורה ותפילה, והבן. ובוה יתבאר רמזי המקראי קודש הללו ויצו אבימלך, (כינוי להמאציל בדרך השאלה עיין בעץ חיים), את כל העם לאמר, (ר"ל ענין ציוויו היה כדי לאמר) לכל העם, דהיינו שכל העם יהיו להם יכולת לפעול באמירתם בפה בתורה ובתפילה, עבור כן ציוה המאציל ית' הנוגע באיש הזה ובאשתו, (ר"ל אותן הנקודות הנוגעים לזעיר אנפין) הנקרא "איש" הזה, לאשתו נוקב' דזעיר אנפין, דהיינו ז' נקודות שנעשה מהם אחר כך זעיר ונוקב', מות יומת בשבירת הכלים שהוא מיתת

במקרא, אבל לשון שער נמצא, עיין בספר מבין חידות. ואם כן לפי זה המסרה הוא, שהוא לשון שיעור. והנה נמסר לית, להורות לית כמוהו, דבכאן נכתב שיעור, ואחר כך ויברכהו י"י, הגם שכבר מדד ושיער בשיעור מונבל, בכל זאת שרתה בו הברכה, וזה בדרך גם מופלג דוקא ליצחק היודע סודו כי יצחק בבחינת הנבורה שהוא דבר המצמצם, והנה העולם לא היה יכול לסבול נבורות של יצחק, והיה יכול לאוקיד עלמא בשלחוביו והנה על ידי העקידה נתמתק עם החסדים של אברהם, ונכללו חסדים בגבורות והגבורות בחסדים, ולהורות על זה פעל זה השיי ליצחק, הגם שכבר היה שיעור וגבול לצמצום המורה על הנבורה, עם כל זה ויברכהו י"י להורות כי נכללו בו חסדים, על כן הוא יציל את בניו מדינה של גיהנם כנדע מרז"ל. והנה נמסר לית כמוהו, שאין דבר זה נמצא לשאר בני אדם שתשרה הברכה אחר המדידה והשיעור, הבן הדבר. ויש אחר כך ויגדל האיש בבחינת החסד והגדולה. ומעתה בין והתבונן מ"ש נעים זמירות ישראל (תהלים ק"ב) הללוהו בגבורותיו, הללוהו כרוב גדלו:

מצחק. ב' במסורה. דין. ואידך אשר ילדה לאברהם מצחק (בראשית טו ט). מכאן דרשו (ביד פס"ד ה') מצחק תשמיש, כמו התם אשר ילדה לאברהם והוא על ידי תשמיש, כמו כן בכאן תשמיש:

ויזרע יצחק. לית ריש פסוק זולת דין. הנה לא נמצא בראשיתו של פסוק וזרע, דהנה יבא פעולה עלמיות חיי הגוף, ובראשית צריך האדם לעשות לחיי הנפש, כעין לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם (ברכות י"ג), וכענין שאמרו (שם י"ד ע"א) אסור לאדם לעשות חפצו קודם שיתפלל. על כן לא נמצא וזרע בריש פסוק זולת ביצחק, אנה לאבהן דעלמא כי כל עינינו בעסקי העולם לפי הנראה, הכל היה ליחודים נפלאים לצורך גבוה, פוק חזי בזהר בענין הבארות:

ומה ענין זה לברכות. אך הוא דוה ענין הצדיקים הגדולים שכל עבודתם להבורא ית' בשמחה ובטוב לבב, ובפרט כשרוצים שתשרה עליהם רוח הקודש, אזי מסיבים את לבם בשמחה ובטוב לבב, כי העצבות דבר מנונה בעיניהם ומונע העבודה ורוח הקודש, וזה עניני מעדת מצוה וסעודות שתלמידי חכמים מסובין בה, שעל ידי התענוג הגשמי מסיבין את לבם לרוח הקודש. וזה מ"ש בדברי חז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, נצחו מוטב ואם לא וכו', ואם לאו יזכיר לו יום המיתה, הוא רפואה בדוקה יותר מקריאת שמע ותורה, מה היא המניעה שלא יזכיר לו תיכף וינצל מכל רע. אך הוא בוודאי שאינו מהראוי לעורר יראה פתוחה הלזו המביאה לידי עצבות, אם לא על צד ההכרח שיראה שאין עוזר לו נגד היצר הרע, על כן מוטב לו לבא לידי עצבות, ולא יעבור על התורה לשמוע לעצת היצר הרע, אבל כל זמן שיש באפשרי לעמוד נגד יצר הרע באיזה תחבולה אחרת, ירחיק את עצמו מיראת העונש ומזכרון יום המיתה, בכדי שלא יבא לידי עצבות, כי על ידי זה ירע לבבו ולא יעבוד את השי' בשמחה ויסתלק ממנו הרוח הקודש, הגם שהיראה הפתוחה הלזו נצרכת מאוד לשפלי מצב אשר אין להם יד שם בגדולות ונפלאות עבודתו ית"ש, לגדולי הערך היא יראה פחותה מאוד, כמבואר הענין בזהר בראשית (ח"א י"א ע"ב) אית יראה ואית היראה וכו', עיין שם. והנה יצחק אבינו מדתו מדת היראה, אך היה מתנהג תמיד ביראת הרוממות שהוא מתוך שמחה, ומעולם לא עלתה על דעתו יראת העונש, וזה היה הענין בכאן שהיה רוצה שתשרה עליו השכינה ורוח הקודש לברך ברוח קדשו את אשר גזר הבורא שראויין אליו הברכות, אזי צוה לעשות לעצמו מפעמים לשמח את לבבו, ואז תשרה עליו רוח הקודש. וכזה נבא אל הכוונה שהיה רוצה לומר לבנו הענין הנרצה דהיינו שרוצה לברכו, על כן בהכרח שיהיה זה מתוך שמחה, על כן יעשה לו מפעמים. ובכדי שלא יקשה לו הדבר לבנו הלא מדתו מדת היראה, ושמחה מה זו עושה, על כן הקדים מאמרו והודיעו

גמורה ירדת הכלים לבריאה כגודע, ענין הציווי הזה מהמאציל להחריב את העולמות היה לכל העם לאמר, כדי שיאמרו כל העם תורה ותפילה. ועל פי זה יאמר אחר כך ויזרע יצחק בארץ ההוא, (ענין הזריעה הזאת הראשונה, היה בבחינת יצחק בחינת הדין והגבורה), וימצא בשנה ההוא, שנה מלשון שניות, נר"ל בהשנות הארה השניה מהמאציל מסוד מ"ה החדש, והכוונה ובפעם השני מצא העולם האצילות הלזן מא"ה שעריים, דהיינו שכל נקודה נתהווה לפרצוף גמור בעשר ספירות, וכל ספירה נקרא שער, ואם כן יהיה סך הכל 'מאה' שערים, דהיינו עשרה פרצופים כל אחד כלול מעשרה, עתיק אריך אבא אמא י"ם תבונה זעיר אנפין ונוק' יעקב 'ולאה, ויעלה סך הכל מאה ספירות, הוא סוד 'מאה' שערים, והספירות נקראים שערים, עיין בזהר וירא (ח"א ק"ג ע"ב) פסוק (משלי לא כג) גודע בשערים בעלה ויונעם לך, זה סיבה אחת לתיקון. וגם כן ויברכהו הויה, מלשון הברכה המברך את האילן (כלאים פ"ז מ"א), שנברך ונרכב פרצוף אחד בחיבורו, וזה פנימי לזה וזה מלביש לזה, וגם כן פרצוף בנימטריא שני פעמים ברוך כמבואר בעץ חיים, ועל ידי כך ניתקנו ולא נשברו, ויאמר אחר כך ויגדל האיש (היינו הזעיר אנפין). וגם כן יש לפרש ויגדל האיש, האיש בנימטריא ז' פעמים אדם עם הכולל (שנכלל ביחד, היינו הז' נקודות שנשברו), היינו לדעתי סוד שמו העם ולקמו (במדבר י"ח):

שמו בנימטריא ז' פעמים 'אדם, שביררו סוד הניצוצין ונתגדלו אותן הנקודות הז', ונכללו יחד הז' פעמים 'אדם, להיות בסוד 'האיש וילך הלך וגדל, כי גדלותו היה במעט מעט בני עיבורים כגודע, עד כי גדל 'מאד לקומה שלימה בסוחין דגדלות, 'אדם שלם אתון מא"ד, והשי' יראנו נפלאות:

ב' הנה נא זקנתי לא ידעתי וכו'. יש לדקדק 'לא ידעתי לשון עבר, היה לו לומר לא אדע לשון הווה. אך הוא דהנה רצה לברכו, וציוה להביא לעצמו מאכל לאכול ולשתות מעדנים ומפעמים,

בר שלום הנזכר במסכת ע"ז (י"ז ע"ב), (עיין בספר גלגלי נשמות להרמ"ע), השליכוהו לבית מלא עפר. אפשר להיות לתקן חמא זה, שעל פי ציוויו מילאו עפר את הבארות, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא:

ואחות מרעהו. נמסר לית שום בר אינש. הנה דעת המסורה אחות, שם איש אחד משריו, ודלא כמתרגם. וי"ל לפי זה מרעהו קאי על יצחק, אותו האיש "אחות", היה מרעהו של יצחק, כי אבימלך לא ערב אל לבו ללכת אליו עם פיכל לכד כמו אצל אברהם, להיותו יודע שחמא נגדו בענין הבארות, וכמ"ש לעיל:

ויהי ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק. ב'. דין. ואידך ויהי ביום ההוא ועלי שכב במקומו ועיניו החלו כהות (שמאל א' ג ב). אמרו רז"ל במדרש שוח"ט (שמאל פ"ח ח') ויהי ביום ההוא ועלי שכב וכו', מכאן אמרו חכמים כל מי שהוא מעמיד בן רשע או תלמיד רשע, סוף שעיניו כהות. הנה דרשתם נראה דדרשו ממסורה, כמו התם בעלי, סיבת כהיות עיניו על שהעמיד בנים שאינם צדיקים, כן הוא בכאן סיבת כהיות עינים דיצחק על שהעמיד בן רשע ועוד יש לומר דהנה דרשו רז"ל במדרש (כ"ד פ"ד ד') שאמר הקב"ה לאברהם אתה נתת לאבימלך שבעה כבשות, חיך שהן הורגין מבניך שבעה צדיקים, חפני, ופנחס, ושמשון, ושאל, ונ' בניו. והנה ודאי יצחק ידע מזה מנבואת אברהם, על כן באותו הפעם שהוצרך גם הוא לכרות עמו ברית, קרא שם הבאר שבעה. ודיש "ויהי ביום ההוא, היינו וי' היה ביום ההוא, שידע יצחק שיתענש בבניו על ידי זה, והוא נלמד ממסורה שגם שם מנבואת שמאל על חפני ופנחס, נאמר "ויהי ביום ההוא:

יהודית. דין שם אשה. ועוד ששה פעמים יהודית במקרא, והכוונה על לשון הקדש. והנראה דעשו כינה את שמה יהודית, להורות שנהנת מעשה יהודית, ולהפעות את אביו עשה כן, הלא תראה שבפרשת וישלח (מאשה לו ב) כינה את

לבנו שמעולם שמר את עצמו מיראה הפחותה, ואמר הלא תראה הנה נא זקנתי, ואף על פי כן עדיין לא ידעתי יום מותי, מעולם לא עלתה זאת בידיעתי ומחשבתי הזכרת יום המיתה שהוא יראה הפחותה, רק אני מתנהג ביראת הרוממות הבאה מתוך שמחה של מצוה ורוחב לב, על כן ועתה שא נא וכו', והבן:

ויבן. ב' במסורה. דין. ואידך בהמן "ויבן בעיניו לשלחו יד במרדכי לבדו וכו' ויבקש המן להשמיד וכו' (אסתר ג ח). זה שאמרו רז"ל (כ"ד פ"ג י"ד) ויבן עשו את הבכורה, ומה בזה עמה תחיית המתים בזה עמה, שנאמר (משלי י"ג א) בבוא רשע בא גם בוז. דקשה מה הראיה מזה הפסוק. וגם מהיכן שפם המקשה דעוד דבר אחר בזה עמה, שהקשה בכח ומה בזה עמה, כאילו היה הדבר בביור. אבל להיות שנמסר במסורה ב' פעמים ויבן, הנה כמו התם מבואר שלא את מרדכי בלבד היה רוצה להעביר רק הכלל כולו, כמו כן בכאן עוד דבר אחר בזה עם הבכורה, וזה ששאל בכח ומה בזה עמה כיון שאינו מבואר. ומתרג' שביאר הדבר על פי מ"ש לעיל שקניות הבכורה שקנה יעקב, הוא הנצרכת לו לזמן התחיה שיעבוד עבודה, ובזולת זה אין מקום לזה, כמ"ש לעיל במסורה תיבת מכרה בחיריק. והנה עשו כיון שבזה את הבכורה לומר שאינו דבר המוצטרך, הנה תחיית המתים בזה עמה, על כן נכתב הבכרה חסר ו' אות חיים (תיקון ס"ט ק"י ע"ב). ודיש במדרש הה"ד בבוא רשע וכו', ולא אמר כמד"א. דאין זה הפסוק ראייה על בוז תחיית המתים, רק הראיה הוא בבוא רשע בא גם בוז, רצ"ל הרשע כשמכזה איזה דבר, עוד לו ריבוי (כמשפט מלת "גם) בוז בדבר שבמותר, שכונתו עוד לבזות איזה דבר גדול, והבן כי נחמד ונעים הוא:

וימלאום עפר. ב' במסורה. דין. ואידך "וימלאום למלך בדוד עם שאול (שמאל א' י"ח כ). הנראה כמו התם וימלאום הוא למלך, שהיה הדבר בציווי המלך, כמו כן בכאן היה בציווי המלך. ונראה דבעבור זה כשנתגלגל אבימלך בקפיצא

במרמה. ב' במסורה. דין. ואידך ויענו את שכם ואת חמור אביו במרמה (בראשית לז יג). על פי דברי הוזהר (ח"א ל"ה ע"ב) הוצרכו הברכות לבא אל יעקב במרמה, דהנה יעקב שופריה דאדם הראשון ותיקונו, ועשו בחינת ס"ם נח"ש כמתורנם "נחשירכין. והנה הנחש הביא הקללות על ידי ערמה, והנחש היה ערום (שם ג א), על כן הוצרך יעקב תיקונו דאדם ליקח הברכות במרמה. ועל פי זה תבין ותשכיל ותדע, הנה על ידי חטא האדם עץ הדעת טוב ורע, נתערבו טוב ורע כנודע, ויעקב שופריה דאדם עליו מוטל להפריד הטוב מן הרע, ועל כן תבין "במרמה, בנימטריא "טוב "רע, שעל ידי קבלתו הברכות יכול להפריד הטוב מן הרע, וישאר הרע בלא מציאות והאלילים כליל יחלוף. והנה כמו במרמה שמכאן הכוונה כנ"ל, כמו כן בבני יעקב שם היתה להפריד הטוב ניצוצות הק' שהיו שקועים בשכם, כנודע מנשמת רבי חנינא בן תרדיון, וגם כ"ד אלף שמתו משבט שמעון בעון פעור, היו מנילגול אנשי שכם כנודע:

ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך. הנה הנהו תיבות לאשר אני מצוה אותך מיותרין הם. אך הוא דהנה כתיב לעיל ורבקה שומעת כו', ורבקה אמרה וכו'. דלפי שיעור הכתוב בסיפור המעשה היה לו לומר ותשמע רבקה, ותאמר רבקה וכו'. אך הוא דהכתוב בא לפרש שלא עשתה רבקה זה מדעתה, רק מדעת השכינה שהיתה היא מרכבה אליו, שגם השכינה נקראת רבקה כנודע מזוהר הק' (ח"א קל"ג ע"א). והנה רבקה לא היתה מתכוונת לשמוע, רק בפתע פתאום מאת י"י היתה זאת ששמעה, וגם כן לא היתה רצונה לומר הענין ליעקב, רק שהשכינה דברה מתוך גרונה שלא בכוונתה, ומ"ש ורבקה שומעת ורבקה אמרה, הכל בלא כוונתה. וי"ש לו רבקה באמצע דבריה בראותה כי מאת ה' הוא נסיבה, דברה על לב בנה לכל ירך לבבו על הענין, ואמרה אליו ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, כבר ידעת השכינה נקראת **אני** כנודע, ושיעור מאמרה הלא חכם אתה להתבונן הענין, שמע נא היטב בעין

שמה אהליכמה. והנה איך אפשר לומר שעשו כינה את שמה יהודית, על שם ישראל שנקראו על שם יהודא, הלא יהודא לא היה עדיין בעולם. אך עשו בקרוא את שמה אהליכמה, זה השם היה מורה על איזה דבר יהודית שנוהגין כעת היהודים, והתורה בזמן נתינתה אמרה זה, שעשו קראה בשם לשון הקודש:

ולרבקה. ב'. א' ריש פסוק, וא' סוף פסוק. דין א' סוף פסוק, ואידך א' ריש פסוק ולרבקה אח ושמו לבן (בראשית כד כט) רמיות המסורה הואיל ובשעת השידוכין היה לה אח רשע, חזי לבסוף מה עלתה בה, שהולידה את עשו אשר לקח נשים אשר היו מרת רוח ליצחק ולרבקה, על כן הנושא אשה צריך לבדוק באחיה (כ"ב ק"י ע"א). ורמיות המסורה בריש פסוק להורות אם דוקא בראשית היו לה אחים, מה שאין כן אם בראשיתה לא היו לה אחים, הגם שאחר כך נולדו אחים רשעים לית לן בה, עיין מ"ש לקמן אצל אחי רבקה אם יעקב ועשו (שם כח ה), ותבין:

וצא השדה. ב' במסורה. דין. ואידך "וצא הלחם "בעמלק (שמות יז ט). אמרו קדמונינו ז"ל אשר עשו פקד וציוה לעמלק בן בנו, דיצא ויקדם את ישראל בצאתם ממצרים, על כן הש"י פקד וציוה להכרית זרעו, ואמר הש"י נראה דברי מי יקום. אפשר היה הדבר מקובל בידם על פי המסורה הנ"ל, וצא בעשו ובעמלק, והבן:

"גם ברוך יהיה. על תיבת **גם**, דהוא מן הגך תיבות דלא נסבין ו' בריש תיבותא. והכוונה דכפי משפט הלשון, היה צריך לומר "וגם, וחסר ו' על פי המסורה נ"ל, דהנה מבואר בזוהר הק' (ח"א קמ"ז ע"א) דיעקב לא נשתמש עדיין באותה הברכה עד ימות המשיח, ובכל ימי ענינו אנחנו משתמשים מהברכה הקטנה שברכו יצחק בלכתו לפדן. הנה ימות המשיח הוא באלף ה' במהרה בימינו, והנה יצחק ראה זאת, אמר גם ברוך יהיה כחסרון ה', רציל הגם שעדיין לא יהיה האלף ה', עם כל זה ברוך יהיה גם אז קודם לזמן הנרצה:

ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך. לך השני מיותר. גם תיבת אתך אינו מובן. ונראה דהנה יעקב אבינו לא מת, ומקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, כמו שאמרו רז"ל (תענית ה' ע"ב) על פסוק (ירמיה ל' י) כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ זכר. וזה שמוכן מברכת יצחק שבירך אותו לך ולזרעך אתך, לא אמר ולזרעך אחריו, רק אתך יהיו שתהיה עוד בחיים. וגם ולזרעך אתך, שיהיו כל זרעך אתך, שלא תצטרך לשלחם מאתך כמו ששלח אברהם הבני הפלנשים בעדנו חי (בראשית כ"ו ח), רק יהיו כולם ראויין להמתנה הלזו, ולא יהיה בהם פסול:

וישלח יצחק את יעקב וכו' אל לבן וכו' אחי רבקה אם יעקב יועשו. כבר כתב רש"י ז"ל איני יודע מה מלמדינו. ונראה דהנה ידוע דקודם ביאת יעקב ללבן, לא היו ללבן בנים רק בנות, ולמה היה כזאת. ומודיענו הפסוק דהנה להיות דלבן היה אחי רבקה, על כן היתה אם יעקב יועשו, כי רוב בנים הולכין אחרי אחי האם (כ"ב ק"י ע"א). והנה בא הזמן להולד מיעקב משה שלימה בלי שום פסול, על כן לא היו לו בנים רק בנות, כדי שלא יהיו ליעקב בנים דומין לאחי האם. וי"ש יצחק לו כברכו אותו וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך, דקשה תיבת לך מיותר. וגם כן אומרו מבנות, היה לו לומר בת. וגם אחי אמך מיותר. אך לפי מ"ש אמר לך, ר"ל לך מגיעים הדברים להיות שכבר כלתה הזוהמא, ואתה צריך להוליד משה שלימה, על כן קח לך משם אשה מבנות לבן, שאין לו רק בנות. וי"ש אחי אמך, ר"ל הלא תראה מה שעלתה להיות לבן אחי אמך שנולד עשו בדומה לו, והגם שהיה עשו מוחזק בעיניו לצדיק, כעת בראותו כי מד' יצא הדבר בנידון הברכות, הבן הדבר היטב, וכן נראה מהברכות שבירך את יעקב בפעם שנית, נ"ל:

ולאם מלאם יאמץ וכו'. נמסר לית קמץ בזקפה. הכוונה מלאום יאמץ, המעם הוא בזקף קמן, והיה לו לומר יאמץ בפתח, ובכאן הוא קומץ כמשפס אסוף, ולית כמזהו. אמרו במדרש שיר השירים (רבה פ"ד י') בפסוק (שם ו' י) מי זאת הנשקפה

השכל בקולי, ותראה לאשר אני היא השכינה מצוה אותך על הענין, דוק היטב. ובוה תבין אחר כך שאמר ויאמר יעקב אל רבקה אמו, למה אמר בכאן אמ"ו, מה שאין כן קודם. אך הכוונה שאמר אל רבקה, ואל אמו היא האם העליונה השכינה, ואחר כך שוב אמר ותאמר לו אמו ולא זכר רבקה, כי הכוונה השכינה בלבד דברה אליו, "עלי קללתך בני, ר"ל לפי זה הלא ידוע כי קללתך ח"ו נוגע לי כי היא עמנו בנלות, על כן בודאי אין רצוני שיגיע לך ח"ו קללה, אך שמע בקולי ולך קח לי, שלא תהיה כוונתך בשבילך בשביל טובתך, רק ל"י להנוגע ל"י שיגיע לי טובה, והבן כי זה מגמת כל הצדיקים דלא עבדין חסד לגרמייהו, רק בשביל השכינה, ובוה יערב ויתקבל עשייתו לפני הבורא ית', וכן עשה. וילך ויקח ויבא לאמו אל השכינה, ותעש אמו מטעמים אמו דייקא, על כן מעם מכל המטעמים שבעולם דייקא, ושוב חזר ואמר ותקח רבקה, היא רבקה ממש והבן, ובוה יתורצו כמה ענינים:

כשמוע עשו את דברי אביו וכו' שמוע שמעתי מאת כבוד אדמיר הרב הקדוש מ"ה יעקב יצחק מ"כ בלובלין זצ"ל שדקדק למה לא נאמר ויהי כשמוע וכו' כדרך הכתוב. ואמר כי ז"הי מורה על צער כנודע (מגילה י' ע"ב), ובכאן שמחה הוא לכל באי עולם שלקחו מידו הברכות, ושפתי חכמים ידעון דעת. ולי הקמן נראה עוד בדרך רמז, דהנה כתבו חכמינו ז"ל (תנוד"א רבה פ"ב) דכל הגדולה שיש לעשו עד היום, הוא בשכר שכיבד את אביו, ובשכר הצעקה שצעק במר נפש בעת נתוודע לו שלקח יעקב מידו הברכות. ממילא נראה מהצעקות הללו שהיה חשוב בעיניו מאד הברכות עבור הזכיות, הלא נגעה בנו הרעה בעוה"ר עד אשר יבוש קצירו הם הזכיות וישכר לאין מרפא. וזה שנרמז בכאן כשמוע עשו דברי אביו, ר"ל להיות ששמע עשו לדברי אביו בכל עת, ויצעק צעקה וגם בשכר שצעק צעקה, כעת הדבר הזה הוא גדולה ומרה עד מאוד ונגע עד נפש, עד אשר יבוש קצירו וירחם עלינו הש"ת ברוב רחמיו:

יונתן בשם ר' יוחנן אמר אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע, תורתו ב' תורות, שקיים אפילו מצוה קלה שבעל פה. הנה בעירובי חצרות לא אמר שקיים, רק שהיה יודע, ופירש בנזר הקודש דארץ ישראל מוחזקת בידו מיום שניתנה לו השי"ת, ושוב אין לנו זכות בה, ולא היה צריך לערובי חצרות. והנה במריבת רועי אברהם עם רועי לוט, פירשו בהיפך אצל והכנעני והפריזי אז ישב בארץ (בראשית יג ז) כנודע (כ"ד פמ"א ה'). וצריך לומר דאברהם היה מחמיר את עצמו ממדת חסידות, (וכן משמע ממה שדרשו (שם פנ"ח ה) גבי גר ותושב וכו' (שם עג ה), אם תרצו הריני גר ואם לאו הנני תושב, וכן משמע מדהיו יוצאין גמליו זמזמין, וכי לא היו דומין לחמרא דרבי פנחס בן יאיר (ע"פ ב"ד פ"ס ה'), על כרחך הכל ממדת חסידות וכמ"ש לעיל). אבל קשיא דאם כן היה לו להחמיר גם בעירובי חצרות. ואפשר דבאמת היה מחמיר ועירב עירובי חצרות, אבל אף על פי כן לא מיקרי זה שקיים המצוה, דבאמת אינו מצוה כיון שהיה פטור לגמרי. אבל לא ידעתי למה לא נפרש כפשוטו לא היה יכול לקיים עירובי חצרות, כי עם מי היה לו לערב הרי כל העולם היו גוים, ובני ביתו היו דרים ברשותו, ואי תקשה דהיו הנפש אשר עשו בחרן, בודאי לא היה להם דיני ישראל, רק למדם ז' מצות ולמדם ייחוד השיי ואהבתו וכיוצא, ובאם היה דר עמו איזה נכרי בחצר, הנה הנכרי אוסר עליו ולא היה משתמש בחצר, הנה זה לא נקרא שקיים מצות עירובי חצרות. ויותר נ"ל, דהנה מהיכן שפמו זה מהפסוק. והנראה התורה ציותה עלינו לא תסור וכו' (יכ"ט ז"א), ובכל דור ודור מה שהחכמים גוזרים עלינו, נעשית תורה ממש, על כן מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו (ע"פ שבת כ"ג ע"א). והנה כיון שנעשית הדבר תורה ומצוה לישראל, על כרחך היה הדבר גלוי וידוע מבראשית לפני היוצר כל שזה הדבר תהיה למצוה לישראל, רק שעלתה במחשבה לפניו ית"ש שזאת המצוה והתורה תתגלה על ידי דור פלוני וחכם פלוני, על כן מוצאים לכל מצוה ומצוה אפילו דרבנן אסמכתות ורמזים בתורה, כי

כמו שחר יפה כלבנה וכו', (וכן הוא בירושלמי פרק קמא דברכות (פ"א ה"א), רבי חייה ורבי שמעון בן חלפתא הוון מהלכין וכו' וראו איילת השחר שבקעה אורה, א"ל רבי חייה רבה לרבי שמעון כך תהיה נאולתן של ישראל מצפצפת (רצ"ל מבצבצת) וכו', בתחלה היא באה קימעה קימעה, ואחר כך היא מנצנצת ובאה, ואחר כך פרה ורבה, ואחר כך מרפבת והולכת, עכ"ל. וזהו מתחילה כשחר, ואחר כך כלבנה וכו'. והמעם הוא לפי פשוטו כדי שיוכלו לקבל רוב טובה, וגם תענוג תמידיי אינו תענוג, וכשהולכין מתענוג לתענוג הרי תענוג תמידיי, מה שאין כן עשו גדולתו פתאומית ומפלתו פתאומית, כמבואר בדבריהם ז"ל. והנה בכאן קמין בוקף קמין שלא כמשפט ולית דכוותיה, רמו כאשר יזקוף הקמין היינו יעקב, זקיפתו בקמיצות (כביכול כאילו הוא בקמיצות), שלא ינתן לו גדולתו פתאומית בפעם אחת, רק פעם אחר פעם עד אשר תגדל שיאם למעלה ראש, מה שאין כן הזקיפות של האומות, ובפרט עשו הגדול פתאומית, ופתאום תהיה מפלתו אם תגביה כנשר וכו' משם אורידך (עובדיה א ד), וזה שנמסר "לית זקיפה כזו רק לישראל:

ויקרא שמה שמנה. תרין במסורה. דין. ואידך כתבו שמנה על היהודים, בבנין בית שני בימי עזרא (ד' ה). המסורה הזאת מרמזת אותנו דהבארות הללו הם רמו לשלשה בתי ישראל, ובבית ראשון רבו עליו, ובבית שני כתבה שמנה ויריבו גם עליה, והבאר השלישי רמו לבנין שלישי ויקרא שמה רחובות כי עתה הרחיב יי לנו ופרינו בארץ:

ויקח ברכתך. ב' במסורה דין. ואידך על עמך ברכתך סלה (תהלים ג ט). שלא תאמר אילולי שרימה יעקב לאכזו היה מתברך עשו, חס לומר כן כי על עמך ברכתך סלה, רק השיי פעל ועשה זאת שיבואו הברכות על ידי רמיה, וכנ"ל בשם הזהר (ח"א ל"ה ע"ב):

במדרש (כ"ד פס"ד ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתו מצותי חקותי ותורתו. ר'

מיצחק אבינו בחיר ד'. וגם מה משמיענו בזה שהיה התגלות הנבואה 'בלילה' והיא דייקא. וייל על פי מ"ש בספר חסד לאברהם שבלילה הראשונה בביאת האדם מחוץ לארץ ישראל, מחליפין תיכף נשמתו ונותנים לו נשמה יותר מעולה. והנה ארץ פלשתים הוא גם כן במדריגות ארץ ישראל, אף על פי כן אינו דומה מעלת ארץ ישראל ממש, שמתחלת גבולה מכאר שבע כנודע. ויש ויעל משם באר שבע, שגם משם שהוא ממדריגות ארץ ישראל, אף על פי כן היה לו עליה לכאר שבע, ותיכף וירא אליו יי בלילה הראשונה שבא לגבול ארץ ישראל ממש, נ"ל:

ויהי כי זקן יצחק וכר ויקרא את עשו וכר ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני. יש לדקדק למה לן כל זה, היה לו לומר בקיצור ויהי כי זקן יצחק ותכהין וכר, ויאמר לעשו בנו הגדול הנה נא זקנתי וכר. וגם זה ריבוי גמור ויאמר אליו בני ויאמר הנני. והנראה דמשמיענו בזה איך השיי שומר רגלי חסידיו לבל יוציאו דבר שקר מפייהם, וגם לא יגרע מצדיק עינו את אשר נגזר עליו לפובה. דהנה השיי רצה שיקבל יעקב הברכות, והנה אילו אמר יצחק "לעשו בני עשו אמסור לך הברכות, הנה אז היה אחת מן השתים, או שחיו היה יצחק מוציא בדיבורו דבר שקר הלילה כי לא נתקיים, או אם היו שומרים מן השמים שלא יהיה דיבורו לשקר, היו מונעין מן השמים את יעקב שלא יגמר לו הענין, אך להיות השכינה מדברת מתוך גרונו של הצדיק, היתה שומרת את פיו שיאמר דבר מקויים. והנה אמר ויקרא את עשו "בנו הגדול, והנה גם "בנו הגדול מיותר. וגם ויקרא "את עשו, מהו "את עשו, היה לו לומר לעשו כמ"ש להלן (בראשית כו מ) ותקרא "ליעקב. והנראה בזה דהנה רצה השיי לבל יאמר יצחק כמו פיו "עשו "בני אברכך וכמ"ש לעיל, והיתה סיבה מאת השיי שלא להזכירו בשמו, ויש ויקרא "את עשו בנו הגדול, רציל שהיה אז קורא שם לעשו בנו הגדול, רציל לא קראו "עשו בני בא הנה, רק בני הגדול בא הנה. והנה כבר היה יעקב בנו הגדול הבכורה,

באמת כל דבר כלול בתורה, רק קודם שיצא הדבר מכח אל הפועל על ידי החכם השייך לזה, הנה התורה הזאת הוא בבחינת קריל בלא חיתוך אותיות, שאינו מוכן עד הגיע זמן החכם ההוא ומגלה הדבר, הנה הוא בבחינת דיבור. וזה שנאמר בתורה (שם ה יט) קול גדול ולא יסף (הבן הדבר), ובדברי חכמים לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך וכר. וזה שלמדו מכאן עקב אשר שמע אברהם בקול"י, היינו שהיה יודע אפילו הלכות וכר, אבל כיון שלא היה זמן הגילוי, עדיין לא היה רשאי לקיימם דהוה כגילוי, ואין לך גילוי גדול מזה, הנם שודאי חיו לא עבר עליהן, דהיינו שלא היה דר עם נכרי בחצר, לא היה דר ולא מלמל בחצר, אבל מצות עירובי חצירות להניח עירוב, זה לא קיים מטעם הנ"ל, ואחר כך אמר וישמור משמרתי וכר ותורותי ב' תורות, שקיים אפילו מצוה קלה, היינו המצות שמצוים על פי התורה אפילו בתורה שבעל פה, כגון הלכה למשה מסיני. ומה שתפס דוקא עירובי חצרות, נ"ל להורות בזה על שמירת הגדרים לכל התורה שעשו חז"ל, דהנה בשבת אסור למלמל מרשות היחיד לרשות הרבים, רשות היחיד רמו לקדושה, ורשות הרבים לקליפה. והנה חז"ל (שם ד ע"א) עשו גדר אפילו מרשות היחיד לרשות היחיד אחר, רק שאותו רשות היחיד נראה כרשות הרבים, ויבואו חיו בהיתר זה למלמל לרשות הרבים גמור, על כן אסרו רק על ידי עירוב שיהיה היכר שהוא רשות היחיד גמור. והנה כן הוא בכל המצות, אותה העבירה שאסרה לנו התורה, הוא לבל יכניס את עצמו אל הקליפה שהוא רשות הרבים. והנה חז"ל עשו גדר אפילו בדבר שהוא מותר מפני שהוא שייך אל הקדושה רשות היחיד, עם כל זה כיון שיכול לבא על ידי זה לגבול רשות הרבים אסרוהו, ואם כן בידיעת אברהם אבינו הלכות עירובי חצרות, ידע כל הגדרים וסייגים שגדרו חז"ל, הבן הדבר:

ויעל משם באר שבע וירא אליו יי בלילה ההוא וכר. צריך להתבונן הלא התגלות הנבואה בלילה היא רק לנביאי אומות העולם, ומי לנו גדול

באמירה בחשאי, והיו נשמעים אלי בדיבור, על כרחך מאת יי היתה זאת, על כן עשה והצלח:

ועוד יתבאר יהלאמר ואברכה לפני יי לפני מותי. הנה יצחק אמר בעבור תברך נפשי בטרם וכו'. אך הנה יצחק אמר בעבור תברך נפשי, בעבור אברך מיבעיא ליה. על כרחך הכוונה על השכינה שהיא נפש הצדיקים, כענין שאמרו בזהר (ח"א פ"ג ע"א) על פסוק (ישעיה כו ט) "נפשי אויתך בלילה. על כן אמרה רבקה לאמר, היינו שמדיבורו היה מוכן סוד בחשאי, היינו מה שאמר למען תברך נפשי, הכוונה ואברכה לפני יי. והנה יצחק אמר "בטרם אמות, והיא שינתה לפני מותי. אך מתיבת "בטרם אמות יש להתבונן שיתאחר הדבר, היינו שיברכהו בטרם יבא זמן עלותו למרום. אך הנה אמר הנה נא זקנתי לא ידעתי וכו', על כרחך המוכן שתיכף יברכהו כי לא ידע מה יולד. ויש לו רבקה לפני מותי, שכוונתו שכעת הוא לפני פמירתו ולית דין צריך בשש:

(שייך לעיל) ויגדל האיש וכו' עד כי גדל מאוד. גיל על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ד פ"ט ד) והנה טוב (בראשית א לא), זה יצר טוב. מאוד, זה יצר הרע. וידוע דזה הוא הצדיק הנמור המהפך מר למתוק יצר הרע ליצר טוב, בסוד הסכמת מדת הדין למדת הרחמים. וזהו עד כי גדל מאד, שנתגדל אצלו המאד הוא היצר הרע, ונתהפך מר למתוק, והבן:

ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן וכו'. הנה למה לא אמרה כפשוטו ועתה קום ברח וכו', למה האריכה למעניתה באמור "בני שמע בקולי. ונראה לבל יאמר יעקב הנה אני פה בארץ הקדושה מתיירא, ואיך אצא לחוץ לארץ אל בית לבן הרשע, ומכל שכן שמורא יעלה על ראשי פן יוכל לי עשו בהעדר זכות הארץ. לזה אמרה שאינו כן להיותך בני ומחוייב אתה לשמוע בקולי, ותכוון בזה לקיים מצות כיבוד, ומתן שכרה בצידה למען יאריכוך ימך וכו' (שמש כ יב), ובודאי לא יוכל לך. ואפשר לומר עוד באמרה בני, כוונה כנ"ל היינו

ואם כן לפי האמת הקריאה היתה נחשבת ליעקב, וכשבא עשו אליו הגם שהיה אצלו, אמר אליו סתם "בני, הנה לפי זה מ"ש אחר כך "ואברך וכו', היה באמת, והבן. ומה שאמר "ואמר אליו "הנני, שכל זה מיותר, ובפרט תיבת "אליו. אך הוא דתיבת הנני, הוא לשון זריזות ומהירות לקיים כאשר תצוני, ומשמיענו הכתוב זיופת עשו, הגם שהיה לשון לשון זריזות לקיים מצות אביו, לא גדלה ויקרה באמת כבוד המצוה עליו, רק זה זיוף ולשון תרמית, שאליו לבדו לעגד פניו היה מורה כזריזות החסיד, מה שאין כן כאשר חלף ועבר מנגד עיניו. וזהו ויאמר אליו דייקא "הנני:

ורבקה שמעת בדבר יצחק וכו'. "בדבר תרין במסורה. דין. ואידך ותעלזנה כליותיך בדבר שפתיך משרים (משלי כג טז). לפי הנ"ל תבין כי אחר כך כשסיבב השיי שלקח יעקב הברכות, הנה שמח יצחק על שדברו שפתיו משרים ואמת, מה שקרא את עשו בשם "בנו הגדול וא"ל "ואברכה, כי לבנו הגדול נוגע הברכות, וגם רבקה שמחה בשמעה אז את הדברים מפי יצחק, הבינה כי רוח הקודש דיבר בו, ונוגעים הדברים אל יעקב כי הוא הבכור:

ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר. יהלאמר אינו מוכן. ואפשר הוא לאמר לדורות בכל דור, לעשות כל התפעלות להריק שפע הברכות לזרע יעקב ולמנעם מעשו, ומעשה אבות סימן לבנים:

הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר. הלאמר אינו מוכן. וגם אמרה "מדבר, ובאמת באמירה היה כאמור ויאמר הנה נא זקנתי וכו'. והנראה דהנה יצחק אמר לעשו בחשאי "באמירה שמורה בחשאי, ואף על פי כן שמעה רבקה הענין כאילו היה צועק, כי מאת השיי היה נסיכה שתשמע רבקה, והנה שמעה רבקה שאומר לעשו בחשאי, ואף על פי כן היא שומעת כאילו היה מדבר בקול. וזה שאמרה הנה שמעתי (אני) את אביך מדבר (בקול, מה שאין כן) אל עשו אחיך לאמר, היינו אותן הדברים שהיו לעשו

הוא בחינת גלות, ושם הלכה השכינה להתלבש שם בלבוש. וזה שמרמו באומרו חרניה בנימטריא כנ"ל, לרמו הנ"ל שהשכינה הלכה עמו להתלבש, והבן:

ויקץ יעקב וכו' אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. יש להתבונן מה זה התימה שלא ידע, האם יחוייב לדעתו שידע כל סתום. והנה מאור עינינו רשי ז"ל הרגיש בזה, ופירש שאם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה, והעיקר חסר מן הספר. והקדוש בעל אור החיים גם כן הרגיש בזה, עיין שם. ומה שני"ל לפרש הוא בהקדים הלא ידוע דמקום המקודש בית המקדש מקום השראת השכינה, והנה יש להתבונן הלא מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, ומה יתרון למקום המקדש. אך אף על פי כן הנה עם היות דלית אתר פנוי מיניה, עם כל זה קדושתו ית' הוא בצמצומים רבים בכדי שלא יתבטל העולם מגודל בהירותו, ואין צמצום עולם זה דומה לצמצום עולם אחר, ובכל עולם ועולם בהשתלשלתו יצמצם קדושתו יותר, עד בא אל העולם הזה שהוא תכלית הצמצום בגשמיות, וכן אפילו בפרטיות חלקי כל עולם ועולם, יש מקום שיתגלה יותר בהירותו ית', ושאר כללות העולם יתצמצם לשם הבהירות, והכל בכדי שיוכלו העולמות לסבול, דהיינו בהכנת כל (כל) עולם בהכנה הנאותה להם, יקבלו הבהירות מן המקום המקודש יותר, ובזולת ההכנה לא יוכלו לקבל אפילו האור המאיר בעולמם. וככה בעולם הזה במקום המקודש, שם ביותר התגלות קדושתו ית' כפי צורך עולם הזה, וכאשר יכינו את עצמם בני אדם לקבל קדושתו ית', לשכנו ידרשו ויבאו שמה, ובהיפך חיו ישארו נעור וריק מגדולת הבהירה הלזו, ואם כן כל בחינת אור הקדושה הוא בכלל ופרט, והבן זה. גם בקדושת התורה הניתנה משמי מרומים, הנה ב' הדברות (שמת כ ב) אנכי לא יהיה לך, מפי הגבורה שמענו (מסכת כיד ע"א), והן הסה כלל התורה, אנכי כלל העשין, לא יהיה לך כלל הלאוין, ואידך פירושא הוא תורה צוה לנו משה (וכי"ל לג ד), מנין

היותך בני מחוייב במצותי, ובתיבות "שמע בקולי, כיוונה לבל יאמר יעקב היאך אקבל לשון הרע להאמין זה על עשו. ודיש "שמע בקולי, דהדין הוא הגם שאינם רשאים לקבל לשון הרע, עם כל זה למיחוש מיהא מיבעיא, כמו שהוכיחו רז"ל (נ"ה ס"א ע"א) מגדליה בן אחיקם. ודיש "שמע בקולי, מחוייב אתה מצד הדין לשמוע בקולי:

וירצה עוד באמרה ועתה בני שמע בקולי. דהנה כתב האר"י ז"ל בטעם כיבוד אב ואם, דאם נשמת הבן היא עלולה משורש האב והאם, הנה בודאי הטעם הוא דבר פשוט, כי אין לעלול מציאות שפע בזולת העילה, אלא אפילו אם נשמת הבן נדולה מנשמת האב ואם, ואינה עלולה מהם בשורשם, אף על פי כן יחוייב במצות כיבוד מצד הלבוש שנותנין האב ואם לנשמה, ואפילו הניתן מן השמים הכל על ידי אותו הלבוש, ולזמן התחיה כאשר יוחזרו כל הדברים למקורם ולשורשם, אין להבן שייכות עם נשמת האב ואם, זולת אותן שהם בעצמם עלולים בשורש מנשמת האב ואם, עיין בלקוטי תורה פרשת וירא. ודיש רבקה ועתה בני, רציל הנה כעת בעולם הזה אתה על כל פנים "בני בודאי מצד הלבוש, ומחוייב אתה לשמוע בקולי, כי אחר כך בזמן התחיה מי יודע אם אתה בני עלול משורשי, אבל כעת אתה בודאי בני, על כן שמע בקולי:

פרשת ויצא.

ויצא יעקב מכאר שבע וילך חרנה. אומרו חרנה ולא לחרן, הגם שאמרו רז"ל (יבמות י"ג ע"ב) ההיא בסופה תשמש במקום ל' בתחילתה, עם כל זה מעמא בעי למה לא נכתב בלמיד ולא במקרה הוא. ויש לרמו כי תיבת חרניה, בנימטריא רש"י, ורז"ל כי בכל מקום אשר איש הישראלי הולך בגלות, שם תתלבש השכינה בלבושיה להחיותו. והנה רמו הלבוש הוא אותיות הקדומים לתיבת שכינה, שהם בנימטריא סג, שכביכול נסגר האור עד עת בא דברו שלח מלך ויתירהו. והנה יעקב כשהלך לחרן לברר הניצוצות

תוריה, וכאשר יכין עצמו המשכיל יבין הדבר, דהנה כל בני ישראל הוא להם במבצע למסור נפשם על קדושת שמו ית' כאשר יכריחם ח"ו מכריח לעבור על הדת, ואפילו קלי הדעת בעלי עבירות, כאשר אבותינו ספרו לנו בכל דור ממעשיות שהיו, ושאר עבירות ח"ו מעותדים בני האדם לעבור עליהם, הגם שמניעת התאוה הוא קלה ביותר מיסורי מיתה ומה נשתנה, אך הוא להיות אלו חב' דברות שמענו מפי הגבורה, ימסור האדם נפשו עליו במבצע, מה שאין כן על שארי המצות, כמה וכמה אשר לא יוכלו להעמיד עצמם ולהתאפק מהנאת התאוה הגם שזה יסורים קלים. והנה למה לא אמר השי' לעמו מפיו כל התורה כולה, אך הוא דלא יכלו לסבול, וניתנה התורה גם כן בכלל ובפרט, דהיינו הכלל ב' דברות הנ"ל, והפרט הם שארי המצות וניתלים בהכלל, דהיינו בהכין האדם את עצמו להתבונן, יבין כי כל התורה כולה נכללת בזה, שבעשיית הנעשה מקבל עליו אלקותו וקדושתו, וכאשר יעבור על הלאו, הוא כעובד עבודה זרה שנותן כח בקליפה ונכלל בטומאה דאלקים אחרים, ולזה אמרו (סוטה ג' ע"א) אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, שמוכר שזאת העבירה אינה נכללת בלאו דלא יהיה לך, כי אילו היה מתבונן זאת כודאי לא היה עובר, כי על לא יהיה לך לא יעבור בן ישראל, אפילו בדכדוכה של נפש ימסור נפשו ולא יעבור, אם כן תתבונן נתינת התורה הקדושה בכלל ובפרט, דמיון השראת הקדושה בעולם בכלל ובפרט. ויש יעקב בראותו פרטיות הקדושה יתירה במקום אחד משארי מקומות, אמר אכן יש הויה במקום הזה בישות מופלג יותר ממקומות אחרים, משום חכי ואנכי ליא ידעתי, ר"ל כהיום אנכי יודע ענין נתינה כלל התורה אנכי ליא, היינו חב' דברות למה נשתנו מכל התורה כולה, הרי כל התורה סובב על קומב הדברות אלו, אלא שצריכה הקדושה להיות בכלל ובפרט בכדי שיוכלו לסבול, והבן מאוד ומאד כי דבר עמוק הוא:

והבן מאוד ומאד כי דבר עמוק הוא:
אכן יש יי במקום הזה וכו'. יש במסורה ליית. אין דוגמתו בתנ"ך. כתיב (דברים לב ט) כ"י חליק

תוריה עמיו (בגמטריא י"ש), היינו השי' עולמות שנותן השי' לכל צדיק וצדיק (עוקצין פ"ג מ"ב), יש שכר לפעולתך (ויסיה לא טו), וניתנין דוקא לבני יעקב. וזה שסיים יעקב חבל נחלתו, על כן תיבת י"ש נאמר ביעקב, ולית כמוהו בשום מקום, כי השי' עולמות אינם ניתנים לחסידי אומות העולם:

ובגד ללבוש תרין במסרה. דין. ואידך והכהן הגדול מאחיו וכו' ומלא את ידו ללבוש את הבגדים (ויקרא ט"ז). רמז שבקשת יעקב על הבגדים לא היה רק ההכרח לעבודה, כמו שבגדי כהונה לא ניתנו להנות בהן, והכהן אינו לובשן רק בשעת העבודה. כמו כן יעקב שאל בגדים רק הנצרכים לעבודה זו תפילה, כי אסור להזכיר את השם ערום:

במדבר (ב"ד פס"ח ב') ויצא יעקב מבאר שבע. ר' שמואל בר נחמן פתח (תהלים קכ"א א) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים למלפני ולמעבדני מאין יבא עזרי, אליעזר בשעה שהלך וכו', ואני לא נזם אחד וכו', חזר ואמר מה אנא מוכיד סברי מן בריי, אלא עזרי מעם יי וכו', אל יתן למוט וכו'. בעי למדרש למה נאמר שוב ויצא יעקב מבאר שבע, הלא כבר נאמר למעלה (בראשית כ"ח) וישמע יעקב וכו' וילך פדנה ארם, על כן בא לדרוש אותה הפרשה כולה שאמרה יעקב בעת הליכתו לישא אשה, (וכן הוא בקבלה כל מי שנצרך לישא אשה, יאמר בכל יום הקפיטיל הלזוה קודם יהיו לרצון וכו'). ודרש שאמר יעקב מאין יבא עזרי, היינו אשתי עזר שלי (אעשה לו עזר נשם ב"ח), מאין יבא לי על פי הטבע שאין בידי כולם אפילו נזם אחד וכו'. חזר ואמר מה אנא מוכיד סברי מן בריי עזרי מעם יי וכו', עד יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם, הנה הם שבעה פסוקים של נחמה לו ברוח הקודש, ואז נשא רגליו ויצא בהבטחה. וזהו ויצא יעקב מבאר שבע, לאחר שנתבאר לו שבעה נחמות:

שם (פס"ח י') ויפגע במקום. נעשה העולם כולו כמין כותל לפניו, עד כאן. זהו ויפגע במקום, נתקל כמו בכותל שפוגע בו האדם ונתקל בו:

אלקים עמדי אתמהה. וחד אמר על הסדר נאמרה, מה אני מקיים אם יהיה אלקים עמדי, אלא כך אמר יעקב אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמי ולשמרני, אני אקיים את נדרי, עד כאן. תמוהין הדברים מה תירץ בזה, הרי השיית הבטיחו וכודאי ההוא אמר ולא יעשה, (ודברי חז"ל בנמרא (ברכות ד' ע"א) ידועים אצל וירא יעקב מאד (בראשית לב ה), קסבר שמא יגרום החטא, וכאן לא ניחא להנך תנאים לומר כזאת, דהנה האיך שייך לומר אם יחטא ח"ו לא יקיים נדרו). וגם יש להתבונן ואמרו אם יתקיימו לי התנאים וכו', ולא אמר אם יקיים וכו'. ויראה לי על דרך אומרם (סנהדרין ק"ז ע"א) בפסוק (שמואל ב' טו לב) ויהי דוד בא עד ראש וכו', שביקש דוד לעבוד עבודה זרה, פגע בו חושי הארכי וא"ל יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה, והשיב לו הנה כעת יאמרו מלך שכמותו יברח. והכוונה שדוד ביקש לעשות לשם שמים כדי שלא ימצאו עול במשפטיו ית', ויאמרו האיך מלך כמו דוד עובד השי' בכל לב יצטרך לברוח, והיה רוצה לפנים להשתחות לעבודה זרה, כדי שיצדקו כל העולם משפטיו ית' ויאמרו צדיק הוא י"י אלקינו. כן הוא הענין ביעקב אבינו ידע שאפשר שיגרום החטא שלא יקויים ההבטחה בשמירה, וכשיראה אשר ח"ו לא יקויים ההבטחה, אזי לא ישלם נדרו וידעו כל העולם כי צדיק הוא הצור תם, הנה מעשיו לשם שמים באיחור הנדר:

שם פרשה ע"ב. עד עקרה ילדה שבעה (שמואל א' ב ה), זו לאה שהיתה עיקרה של בית, ורבת בנים אומללה, זו רחל שהיתה ראויה שיעמדו ממנה רובו של בנים אומללה, ומי עשה כן, י"י ממת ומחיה, עד כאן. והוא תמוה. ומובן הוא על פי דברי מרן האר"י ז"ל בסוד אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב), הוא סוד ההוא רוחא דשדי בגוה בחינת שם ב"ן, וממנה נתחלק חלק א' לכל בן הנולד, ואם לא נשאר בה רק כשיעור חיותה, אז בהולידה תצא נפשה, עיין מ"ש במאמר רחל הבת לי בנים ואם אין וכו' (בראשית ל

שם (פס"ה י) אותן ב' שעות שהשקיע לו הקב"ה חמה בצאתו מבית אביו, אימתי חחזירן בחזרתו לבית אביו, הה"ד (בראשית לב לב) ויזרח לו השמש, א"ל הקב"ה אתה סימן לבניך, מה אתה בצאתך השקעתי חמה ובחזירתך החזרת לי לך גלגל, כך בניך בצאתם אמללה יולדת השבעה (ידימה טו ט), (וסיפיה דקרא נפחה נפשה באה שמשא, כמו שפירש במתנות כהונה), ובחזירתך וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה (מלאכי ג ט), עכ"ל. נראה ויפגע במקום, שהפגיעה שלו היתה סימן למקום המקודש היינו בית המקדש, כי בא השמש לו, הוא סימן למקדש וזרחה לכם וכו':

שם (פס"ה י"ב) ויחלום והנה מולם. אמר ר' [אבהו] דברי חלומות לא מעלין ולא מורדין. יש לפרש דהנה על פי פשוטו למאי נפקא מינה הראו לו המלאכים עולים ויורדים. אך הוא לרמוז לו שהחלום הזה הוא חזיון נבואי, ואינו דומה לשאר חלומות, כי דברי חלומות קיימא לן (גיטין נ"ב ע"א) לא מעלין ולא מורדין, והראו לו עולים ויורדים, להורות שאינו דברי חלומות רק נבואה:

שם (פס"ט ז) וייקץ יעקב משנתו. ר' יוחנן אמר ממשנתו. הוקשה לו משינתו היה לו לומר, על כן דרש משנתו מ"ם כפולה ממשנתו, עיקר החלומות הם מדיבורי היום, ויעקב היה עוסק בתורה שבעל פה, ותורה שבעל פה ידוע שהוא זה השער ליי, וכל הנבואות באים על ידי זה השער. וזהו וייקץ ממשנתו:

שם פרשה ע' וידר (ישראל) [יעקב] נדר לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרתן. הטובה הוא מצד החסד, והצרה ממדת הדין, והנדר הוא בחינת הבינה, ושם נמתקים הדינים בשורשם, בסוד אלו פוסלין ואלו מכשירין אלו ואלו דברי אלקים חיים (עיהיבין י"ג ע"ב):

שם (פ"ע ד') וידר (ישראל) [יעקב] נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי. רבי אבהו ז"ל יונתן, חד אמר מסורתא היא הפרשה, שכבר הבטיחו הקב"ה שנאמר והנה אנכי עמך, והוא אומר אם יהיה

בשם ר' אבהו מצינו בתורה ונביאים וכתובים שאין זיווג של אדם אלא מן הקביה וכו', יש שהוא הולך אצל זיווגו, ויש שזיווגו בא אצלו וכו' (ביד מס' גי), עיין שם. בא לבאר למה הוצרך שוב לומר ויצא יעקב וכו', כיון שכבר נאמר בפרשה הקודמת. והנה תתבונן בכתבי מרן האריז"ל האשה שהיא בחינת לאה, שהיא הארה ולא בחינת פרצוף ממש, תלך היא אצל הזכר לזיווג. ובחינת רחל רחל פרצוף, בעלה יבא אצלה. והנה יעקב אצל רחל הלך ולא בשביל לאה, והנה בבחינת רחל נקרא הולך אצל זיווגו, ובחינת לאה זיווגו בא אצלו. והנה ידוע למשכילים ב' הבחינות הללו בגבחי מרומים דינא קשיא ודינא רפיא, בענין ב' ימים דראש השנה. ויש ר' אבהו בית והון נחלת אבות, זה יכולין האבות להנחיל, אבל מי"י אשה משכלת, אם בבחינת זיווגו בא אצלו, אם בבחינת הולך אצל זיווגו, אין יכולין האבות רק כפי הדבר הנעשה בגבחי מרומים בבחינת לאה או בחינת רחל. והנה ביעקב היו ב' הבחינות, משמיענו זאת התורה הגם שאביו ואמו ציוו עליו קום לך וכו' וקח לך משם אשה וכו' (בראשית כה ב), היינו שילך אצל זיווגו, עם כל זה ב' הפעולות נעשה בו. וזהו ויצא יעקב מכאר שבע, בבחינת באר "שבע רחל יצא יעקב ללכת אליה, וילך "חרנה, יש לתאר בכאן "חרן דינא קשיא לאה הלכה אליו, על כן לא נאמר לחרן רק "חרנה, רציל החרץ הלך אליו, והשם הסוב יודע יהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו:

אך עצמי ובשרי אתה. תרגום אונקלוס ברם קרובי ובשרי את. הוה ליה לתרגם "גרמי יבשרי. אך הוקשה לו דאי אפשר לפרש עצם ממש, דהיאך יוצדק דקודם לזה המשילו לעצמותיו, אמר לו הנך קרוב אלי כעצמותי שהם חשוכים יותר מהבשר, ואחר כך אמר לו כבשר. על כן פירש דתיבת עצמי מלשון עצם היום הוא קרבת היום, היינו החמה בחיותה קרובה אל העולם, ובפרט באמצע היום שאין הכל מסתכלין בה, מה שאין כן כשהיא במזרח או במערב, ומכל שכן בלילה היא רחוקה מן העולם, אם כן עצם יאמר על הקרובה. ואמר

א, הנה רחל מתה בכך השני, כי יצא החלק המניע לנפשה. והנה ההוא רוחא דשדי בנווה לשיספיק לכמה בנים והיא תשאר בחיים, או שתוליד מעט, וגם בזאת תוציא רוחה בקרבה ליתן לבן והיא תלך לעולמה, אין מבוא להבעל לעשות איזה פעולה לזה רק יי ית'. ויש ומי עשה כן יי ממת ומחיה, הבן הדבר:

שם (פרשה) ע' ותרץ ותגד לאביה. אמר רבי יוחנן לעולם אין האשה רגילה אלא לבית אמה, איתביה והא כתוב ותרץ ותגד לאביה, א"ל שמתה אמה ולא היה לה להגיד אלא לאביה. צריך להתבונן מהו הצורך להשמיענו זאת בתורה שמתה אמה. אבל יומתק הדבר על פי דברינו בפרשת תולדות (בראשית כה ב), מ"ש יצחק ליעקב קום לך פדנה ארם וקח לך שם אשה מכנרת לבן אחי אמך וכו' אחי רבקה אם יעקב ועשו. והנה כתב רש"י לשם איני יודע מה מלמדינו. וכתבתי שם דיצחק אמר לו קח לך משם אשה מכנות לבן אחי אמך וכו', רציל מהר וקח לך משם אשה מכנות לבן, בעוד שאין לו רק בנות קודם שיהיו לו בנים ויהיו רשעים, ורוב בנים הולכין אחר אחי האם (ביד ק"י ע"א). וזהו שמים "אחי אמך, חזי מה עלתה כי עבור שהיה לבן אחי אמך יצא ממנה עשו. ויש אחר כך אחי רבקה אם יעקב ועשו, (ועיין מ"ש לעיל במסורה ולרבקה נבראשית כד כט). והנה לפי זה יש לתמוה על אבינו יעקב האריך הרחיב הזמן אעבדך שבע שנים וכו', דילמא בין כך וכך יוליד לבן בנים, (ובפרט שזה היתה לו צוואת אביו למהר הדבר). לזה השמיענו התורה שלא היה חושש לזה, להיות שאם הבנות הללו כבר מתה, ואפילו אם יוליד בנים מאשה אחרת, אין כאן בית מיוחד כי אין אבות לגוי (עיין רש"י בראשית כ"ב), ובגוי עיקר החשש באחים מצד האם. ובזה גם כן אין קפידא על יעקב למה נתאחר גם כן בבית עבר יד שנים, דילמא בין כך יוליד לבן בנים. אבל יתכן הדבר להיות ששמע ממגידים שאשתו של לבן אם הבנות כבר מתה, אם כן אין כאן חשש:

ויצא יעקב. ר' אבהו פתח (משלי י"ח) בית והון נחלת אבות ומי"י אשה משכלת, רבי פנחס

יום לשנה, י"ד שנה בבית עבר וז' שנים בבית לבן, ואחר כך אמר הבה את אשתי כי מלאו ימי, ולא אמר מלאו שני, כי תיקן הכ"א ימים יום לשנה, על כן אמר אחר כך ואבואי'ה בנימסריא כ"א, הוא יום השמיני עצרת שאז הוא חיבת ביאה כנודע, ומעתה הרחב הדברים כרצונך כי עוד יש לאלקים מילין:

ויצא יעקב מבאר שבע. במדרש (ב"ד פס"ח ד) מבארה של ברכות, שלא יעמוד עלי עשו וכו', ונמצאתי מאבד כל היגיעה שיגיעה בי אמי. איני יודע היאך מרומז בתיבת בא"ר שבי"ע יגיעת אמו. ונראה דהנה שבע יגיעות נאמר באמו. ותנש אמו מסעמים, א'. ותקח רבקה את בגדי וכו', ב'. ותלבש את וכו', ג'. ואת עורות וכו' הלבישה על ידיו, ד'. ועל חלקת צוואריו, ה'. ותתן את המסעמים, ו'. ואת הלחם וכו', ז'. על כן מרומז היגיעה בבאר שבע, נ"ל:

ושבתי בשלום אל בית אבי וכו'. הנה יקשה דעל החיים אומרים לשלום כמו שאמרו רז"ל (ברכות ס"ד ע"א). אך נראה הכוונה "בשלום, עם השלום, דהיינו עם יוסף דרגא דשלום, וכן היה כמ"ש (שם ל כה) והיה כאשר ילדה רחל את יוסף, ויאמר וכו' שלחני וכו':

וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם. ענין הגבהת הרגלים יראה לפרש ברמו, דהנה דרגין תתאין דעשיה ויצירה הם בתוך הקליפות, ובשבת קודש כשמתעלין העולמות, אזי מתעלים מתוך הקליפות כנודע, על כן נשכח מישראל העצבות והדאגות הבאים מצד הקליפות דששת ימי החול המשוקעים בארציות. והנה יש בו ימי החול קמ"ד שעות, והקליפות המפתים לארציות ולחומריות בו ימי החול, נקראים "בני קדם". וזה שרמו וישא יעקב רגליו, היינו בעת שיעקב מנשא את רגליו, דהיינו דרגין תתאין דעשיה ויצירה, זה הוא בשבת קודש, אזי וילך ארצה בני קדם, היינו שנסתלק והולך מבני יעקב הארציות דבני קדם, היינו חקליפות הנ"ל, השיי יציל את עמו ישראל:

אך עצמי קרובי, ותיאר ביותר הקורבות שאת, כמו בשר מבשרי (בראשית ב' ג), והוה לא זו אף זו:

ויהיו בעיניו כימים אחדים. תרגום אונקלוס כיומין ועירין. רצ"ל מספר אחד הוא המספר הקמין הצעיר שבכל המספרים, ממילא פירוש כימים אחדים, היינו כימים מועטים כמו המספרים הקטנים. ואגב אודיעך ויעבד יעקב ברחל, הנה מן הצורך לתרגמו בניין רחל, ואונקלוס הניח הדבר כפשוטו ופלח יעקב ברחל (ותיבת בניין), ודברי הזהר (ח"א ק"א ע"א) ידועים. ונ"ל דהנה קשה ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, לכאורה אדרבא מגדל אהבה, כל רגע ורגע יוחשב לו לשיעור גדול. אבל תבין דהנה יעקב לא אהב אותה כדרך האנושי לחיבת התאוה, רק לחיבת המצוה. והנה האדם שמחכב איזה מצוה גדולה ותגדל בעיניו כבודה, הנה עושה לעצמו הכנות גדולות כמו שמכין את עצמו לכבוד המלך, הנה כל מה שמחובב בעיניו יותר כבוד המלך, יארך הזמן של הכנתו, וכל מה שמתארך הזמן, עדיין סובר שזמן קצר הוא להכנה כראוי, הנה איש כזה הגם שלא בא אליו עדיין המלך, הנה כל הימים שהוא מכין את עצמו, הנה כבר נקרא עובד ונקרא עובד במלך גופו ובתוכו, כיון שבכל רגע מצויר בעיניו מהותו ואיך מהראוי לכבדו, הבן הדבר. הנה כן הוא הדבר ביעקב אבינו כיון שבאת לידו לקיים מצוה רבה, גדלה בעיניו יקרה וכבודה, וכל עבודתו בו' שנים הוא להכנת המצוה, אם כן נקרא עובד ברחל ממש, על כן היו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, והיה סובר שעדיין לא יצא ידי חובת ההכנה דרבה, ואם עיני שכל לך הנה כתבו המקובלים דאדם הראשון חסא בזה שלא המתין בזיווגו עד לשבת, והנה יעקב תיקונו של אדם עשה הכנה רבה לזה. והנה תתבונן מה שכתב האר"י ז"ל שאילו המתין אדם הראשון אז עד לשבת, אז היה נעשה התיקון הנמור בכל העולמות בשבת זו, מה שמן הצורך הוא כעת בכל שנה לעשות על יד על יד מראש השנה עד שמיני עצרת. והנה מן הצורך הוא לכ"א יום כנודע, ועשה יעקב עבור זה

למלאות התאוה. ועל כן ייל דמשום הכי בכה, שלא זכה עדיין לקיים המצוה. ולפי זה נבין גם כן מ"ש ללבן הבה את אשתי וכו' ואבואה אליה (בראשית כט ט), והלא קל שבקלים אינו אומר כן. רק שכל כך היו רחוק מחומרות העולם, עד שלא עלה על לבו שזה פועל מגונה, אשרי האישי שככה לו.

ועיני לאה רכות כו'. לכאורה למה יספר הכתוב בגנות הצדיקת, ודברי רז"ל (כ"ג קכ"ג ע"א) ידועים שזה שבחה שהיתה בוכה שלא תפול בגרלו של עשו. אך עדיין צריכין אנו למודעי, דלפי זה היה לו לומר תיכף וללבן שתי בנות שם הגדולה לאה ועיניה רכות, ושם הקטנה רחל והיתה יפת וכו'. וגם למה אמר אחר כך ויאהב יעקב וכו', לא היה לו לומר רק ויאמר יעקב אעבדך וכו', ומדכתב כן נראה דהכתוב מביא לזה בסמוך עבור המעם דמשום דעיני לאה רכות ורחל היתה וכו' על כן ויאהב וכו'. ונראה דהכתוב משמיענו דחלילה להצדיק שיתן עיניו ביופי, ושעל כן יבייש את הגדולה וירצה ביופי הקטנה, כי מה לו לצדיק ביופי זולת לקיים המצוה. אך הוא דכל אבר מחזיק אבר, וכשיש לאדם איזה מום בגופו, ממילא יש לו פגם בנשמתו באותו האבר הרוחני דנשמה, כי הגוף הוא מלבוש לנשמה, על כן מיאן יעקב בלאה להיות עיניה רכות, ובאמת לא כאלה חלק לאה, רק שהיא בעצמה חבלה בעופה כדברי רז"ל, על כן נפלה לחלק יעקב בגזירת היוצר:

ויהי בבוקר וכו' הלא ברחל עבדתי עמך וכו'. יקשה דהיה לו לומר ברחל עבדתיך, מה עבדתי עמך. אך הוא שאמר לו בודאי אין אני חייב בדבר, כי כל עבודתי להשיית בהיותי עמך כל השנים הללו, הם בכונת זיווגי רחל, על כן אין אני חייב בדבר, רק אתה בעל בחירה רמיתני, כי כבר נודע זיווגי יעקב עם רחל ועם לאה, הכל הוא צורך גבוה כנדע להבאים בסוד יי, ואם כן יעקב כל כונתו בעיתים הללו היה על זיווג רחל, ועל כן עבדתי עמך להשיית, והבן:

ויחזר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי במן. אמר בלשון הזה

וידמו עוד וישא יעקב רגליו. ע"כ קס"א בנימטריא רג"ל, הוא סוד חכמה ובינה. ורמז כשיעקב מנשא החכמה ובינה שלו להתבונן במוחותיו רק דביקות השיי ותורתו, אזי וילך ארצה בני קדם, אזי מסתלק ממנו הארציות והחומריות "דבני קדם דהיינו כללות העולם, כי מצרים מהלך מ' יום, ומצרים א' מס' בכוש, וכוש א' מס' בעולם (פסחים צ"ד ע"א), ממילא מהלך כל העולם קמ"ד אלפים יום, וכן כתב במגלה עמוקות אופן קנ"ז:

וידמו עוד וישא [יעקב] רגליו. רגליו, היינו מוחין דחכמה ובינה כנ"ל, וילך ארצה בני קדם, אזי הולך בארציות ובגוף להבין התורה שניתנה בקמ"ד בריתות, מ"ח בסיני, מ"ח באהל מועד, מ"ח בערבות מואב, [וכן כתב גם כן במגלה עמוקות]. ויתפרש בני מלשון התבוננות, ר"ל שיזכה להתבונן התורה שניתנה בקמ"ד בריתות:

וידמו עוד וישא יעקב רגליו. כשרוצה יעקב לישא רגליו, דהיינו לקרב כל הדרגין מדומם צומח חי מדבר ליי ית', אזי וילך ארצה בני קדם, דהיינו שהולך אל מקום המקדש ששם המזבח ששיעורו הוא קמ"ד אלפים ביעים, כי היה ה' אמות על ה' אמות בגובה ג' אמות, (דוק ותשכח כמ"ש במגלה עמוקות באופן הנ"ל), וכשהולך אל מקום המזבח להקריב קרבן, מקריב כל הדומם צומח חי מדבר שהם בחינת התחתונים בחינת הרגלים ליי ית', כי מקריב החי, והעצים הם צומח, והמלח הוא הדומם, והאדם הסומך בכל כחו הוא המדבר, נ"ל:

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. הכתוב משמיענו בזה לפי פשוטו גודל קדושת יעקב אבינו, שהיה ענין הזיווג אצלו בלי התבייש מבני אדם, כי כל כך היה דבוק בהשיית ועשות רצונו, עד ששם הענין הזה אצלו כציצית ותפילין, אשר לא יתבייש האדם לנשק החפץ של מצוה לפני כל, על כן נשק לרחל חפץ של מצוה לפני הדועים, כי לא עלתה על לבו מגדל דביקותו שזה דבר מכתער בעיני הבריות המתנהנים בחומריות

מהנוק' שאין בה בחינת הה' גבורות. והנה לפעמים אף כשאין באשה בחינת נקביות הה' גבורות, כשיש בהאיש בחינת נקבת, גם כן יוכל להוליד, עיין מ"ש לעיל בויעתר יצחק לנוכח אשתו (בראשית מה סא). והנה אותה הצדיקת בידועה כל עניני יעקב הכל מרומזים בנבחי מרומים, הנה אדרבה רצתה לעשות באופן שיחר אפו, ויהיו בו בחינת גבורות ויוכל להולידה. וזה שרמזה הבה לי בנים, כי יוכל לעשות כזאת כאשר יהי בו בחינת גבורות, והשירית פעל ועשה ויחר אף יעקב ברחל, תתבונן אף בהחשב האלף לאלף בנימטריא ה' פעמים גבורה. והנה אמר לה הנה הה' חסדים השייכים אל הדכורא, הנה אינם חסדים אצלי כיון שאני מוליד. והה' גבורות השייכים לנוק', הנה התחת אלקים אנכי, כמ"ש לעיל תחת אלקים, היינו קס"ת ה' גבורות כפולים, וכי אנכי הוא בבחינת ה' גבורות, הלא הגבורות שייכים לך, והחסרון הוא מצדך. וזה שתירגם אונקלוס המיני את בעיא, הלא מן קדם יי תבעין דמנע ממך וולדא דמעין, היינו הולדת המעיים היינו הה' גבורות השייכים לך, וכיון שהחסרון אצלך, ביותר תקובל תפילתך כי יפה תפילת החולה (כ"ד פ"ג י"ד). (וזה שיש לפרש ביצחק ויעתר יצחק ליי לנכח אשתו, היינו שהיא היתה גם כן מתפללת, ולמה לא הספיקה תפילתו לבדו, ויש כי עקרה היא ולא הוא). ובזה יונח לנו היא אמרה הבה לי בנים, ויעקב השיב פריי במין, ואף על פי כן הנה מאת השיי היתה נסיכה כיון שחרה אף יעקב, הנה התנצץ בו בחינת הה' גבורות ונתנם לרחל. ויש ויחד אף, ה' פעמים גבורה כנ"ל, ברחל ממש הבן הדבר:

תרגום יונתן ריש הפרשה, חמשה ניסין איתעבידו ליעקב וכו'. בעי בזה באפשר דמשום הכי חרניה נתחלפה הלמיד בהיא, לרמוז על ה' ניסים שנעשו לו:

ויפגע במקום. תירגם וצלי באתר כי מוקדשא. הנה ויפגע, פירושו לשון תפילה. במקרים, בפתח היינו הידוע, ויקרא אברהם שם המקום ההוא (בראשית כ"ד):

התחת וכי פרי במן, ולא אמר פתם בנים, כמו שאמרה רחל הבה לי בנים. אך נודע (פ"ק כ"ה ע"א) בני חיי ומזונא, לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא וכי, והכוונה זכות היינו היכל הזכות אשר הוא מסוד הגבורה, ומזלא הוא סוד מזל העליון דדיקנא, אשר בהופיע מזל העליון בדיקנא, אזי יושפע רוב רחמים ובני חיי מזוני. וכשחיו הדינים גברים, אזי אינו מסתכל פני אריך בפני זעיר אנפין יעקב, להיות זקן סומך בזקנו להאיר גם בו י"ג תיקוני דיקנא, מה שאין כן כשפני אריך מאירין בפני זעיר אנפין, אז יתהווה גם בו י"ג תיקוני דיקנא, ואז יושפע רב טוב כנ"ל. והנה כתב בספר קרנים ובפירוש דן ידיון כי יש בדיקנא קדישא תתעו נימין, (והוא משנב לעתות בצרה (תהלים ט ז, והוא מספר פרי במן, דהיינו המילוי של במן (שהוא הפרי של העיקר) כזה י"ת ו"ן, והוא בנימטריא אברהים יצחק יעקב רח"ל, עיין שם. ויש ויחר וכי ויאמר התחת אלקים אנכי, האם אני חיו תחת מדת הדין להסתלק מדת הרחמים דדיקנא מזל העליון, אשר מנע ממך פרי במין, היינו תתעו נימין דדיקנא, ורציל אי אפשר להיות זה כי אני יש לי בנים, ואם כן אין אני חייב בדבר, כי בודאי לא בחסאי נתהווה הענין ההוא, שהוא סיבה מאת השירית היודע הטוב לכל אדם:

התחת אלקים אנכי וכי. תרגם אונקלוס המיני את בעי, הלא מן קדם יי תבעין וכי. הנה תרגם כזאת, דאיך יצדק שירגו יעקב על רחל העלובה. ונראה לפרש אומר התחת אלקים וכי, היינו חילוף שם אלקים באית ב"ש תכצמ"י, שבאים אותיות אחרים תחת האותיות, הנה הוא בנימטריא תק"ם, הוא גבריאל הממונה על ההריון (וזה ח"ב י"א ע"א), קסת הספר במתניו (יחזקאל ט ב). והנה ה' דמים טמאים באשה, וח' דמים טהורים, ומהם יצטייר הולד בקיבול החסדים מן הדכורא. והנה הדמים שבאשה, רמו לה' גבורות מנצפ"ך בנימטריא פ"ד, והם כפולים בנימטריא קס"ת, ואשה שאינה יולדת, הנה לפעמים הוא מחמת הזכר שאין בו בחינת הה' חסדים, ולפעמים הוא

ונסיב ארכעה מאבני אתרא וכר. דייק לה מדכתיב מאבני, ולא כתיב אבני, על כן אמר על פי מה שקורא בספר יצירה לאותיות אבניים. והנה הכוונה שלקח אבנים מספר אותיות מקו"ם שהם ד' אותיות, וזהו מאבני המקום:

בפסוק ויחלם, והא סולמא קברע וכר. דייק מתיבת מצ"ב, ולא כתיב עומד, אבל מצ"ב לשון מעמד ומצב בקביעות, על כן מצב בקמץ ולא בפתח, כמשפט הוראת הקמץ נעוץ למטה, זו המשפט שזה הוא בית אלקים בקביעות לעולמים להליכת התפילות מכאן דרך שער השמים:

והא תרין מלאכייא וכר, ובהוא יומא סלקין לשמי מרומא וכר. על כן עולים תחילה, ואחר כך יורדים:

סלם חמר, ר"ת מלאכי מד"ם ליווהו (עיין ב"ד פס"ח י"ב). על כן אמר והינן לוזן יתיה, וכן סל"ם ר"ת "סלקין" לשמי "מרומא איתן חמון. מצ"ב ר"ת "מספרים" צורתו "בעליונים ומסתכלן ביה (עיין חולין צ"א ע"ב), תיבת ב"ז מיותר, על כן דרש יתיה ב"ז ביעקב:

ותאמר הנה אמתי בלהה וכר ואבנה גם אנכי ממנה. צריך להבין דשרה אמרה לאברהם ואולי אבנה ממנה (בראשית טו ב), דמשמע בספק, ורחל אמרה בלשון ודאי ואבנה. גם לשון "גם שאמרה רחל צריך להבין, ודברי רש"י ז"ל ידועים בדרך דרש דקאי אשרה, ודבריו דברי א' חיים שקבלו חז"ל (ב"ד פ"א ז) ברוח הקודש, אבל אינו מפורש הענין בכתוב. גם צריך להתבונן עוד שינוי אחת, דהנה שרה אמרה בא נא אל שפחתי וכר ולא הזכירה שמה, ורחל אמרה הנה אמתי "בלהה וכר. והנראה דהנה כתבו חז"ל המקובלים דעיקר הריון ועיבור גורם אות ההיא, שהוא עיקר מטרון (מטרוניתא), בסוד הכתוב (בראשית טו כג) "הא להם זרע והנה שרה גם כן כל זמן שהיתה שמה שרי, לא היה לה עיקר מטרון, עד שגלף לה הקב"ה עיקר מטרון (ב"ד פ"א ב) הוא סוד ההיא.

והנה הגר היה היא בשמה, והנה משום הכי רצתה שרה ליתן אותה בחיק אברהם, אפשר שתבנה מההיא שלה, אבל היה הדבר מסופק אצלה כי אפשר שלא יספיק ההיא, רק שתבנה הגר בעצמה, על כן תלתה הדבר בספק אולי אבנה ממנה, כי באפשרי שתספיק ההיא גם לי, ואפשר לא תספיק רק לעצמה. והנה רחל גם כן לא היתה בשמה אות ההיא, אמרה הענין בלשון ודאי, כי "בבלהה ב' ההין ובודאי יספיק לשתייהן. וזה שהזכירה שמה "בלהה, ואמרה בלשון ודאי "ואבנה בודאי, ואמרה לשון ג"ם, דהיינו שתפקד בלהה בעצמה, וגם אנכי ממנה, נ"ל. ובוה יובן עוד דקדוק אחד, דשרה לא אמרה ותלד על ברכי, ורחל אמרה ותלד על ברכי. ולפי מ"ש נחא דשרה לא היתה כוונתה שתלד הגר, כיון שלא היה בה רק ה' אחת ותועיל לאשה אחת, יותר היתה חפיצה שלא תלד הגר, ותועיל ההיא לה בלבד, מה שאין כן רחל "בבלהה, אדרבה יותר בקשה שתוליד "בלהה ותתראה פעולת ההיא, ובודאי גם לה יהיה תועלת בהיא השניה. ובוה תבין ששרה כיון שראתה הריון הגר הכניסה בה עין הרע (שם פמ"ה ה), ולמה כזאת הלא היא בעצמה נתנתה בחיק אברהם. ולפי מ"ש נחא שהנתינה הזאת לא היתה עיקר כוונתה שתלד הגר, רק שתועיל ההיא לה לעצמה, כיון שהיא שפחתה כגופה דמי שמשועבדת לה, על כן כיון שהרתה הגר בעצמה לא הוטב בעיני שרה, מה שאין כן רחל אדרבה שמחה מאד בלידת הבן, כיון שראתה פעולת ההיא האחת, בודאי תראה לה לברכה פעולת ההיא השניה. ובוה תבין מאמרה שאמרה דנני אלקים וכר "ויתן לי בן (שם ל ה), דויתן משמע לשון עתיד, ולפי משפט הלשון היה לו לומר ונתן לי בן, (וידעתי גם ידעתי דלפי הפשוט י"ל בדקדוק הנקודה, כמו ויתן אברהם את כל וכר (שם טו ה). אך אף על פי כן אינה דומה, כי שם התי' בצירי ואינה סמוכה, ובכאן סמוכה במקף והבן). אך לפי מ"ש שפיר יתפרש "ויתן לשון עתיד, שאמרה שבודאי יתן הש"ת גם לי בעצמי בן, כיון שאני רואה פעולת ההיא, גם ההיא השניה תעשה פעולתה והבן. ובוה תבין גם כן בלידת

הקדוש מהר"ם זצוק"ל, ידוע דזכירה הוא במקום גבוה יותר מפקידה, (זכירה מבחינת דכורא פקידה מנקה). והנה להיות על תולדות שרה לא היה הקטרוג רב כל כך, שיצא ממנה יצחק שיצא ממנו עשו שהוא חלק אדם רשע, על כן היה די בפקידה. מה שאין כן בתולדות רחל כולם בני אל חי, (ובפרט שממנה נולד יוסף שמו של עשו, וגמירי (כ"ד פ"ה ה') דאין עמלק נופל אלא ביד בני בנים של רחל), על כן היה הקטרוג גדול להמנע ח"ו התולדות, והוצרך להיות תולדותיה מאתר עילאה במקום שאין שם מנע גוי, הבן הדברים:

ותאמר לאה נתן אלקים שכרי אשר נתתי שפחתי וכו'. לכאורה יותר הוה ליה למימר שכר הדודאים, כמ"ש ליעקב שכר שכרתיך בדודאי וכו'. אך לפי מ"ש לעיל יצדק שפיר, כי אמר וישמע אלקים אל לאה, ולא שמענו שהתפללה, ודברי רש"י ז"ל ידועים. וגם היה לו לומר וישמע אלקים אליה, למה הזכיר שמה כיון דעלה קאי. אך הוא לפי מ"ש דאלקים פירוש מלכות שמים, מפרוניתא בחינת הח"א הנותן זרע, ונאמר ותרוא לאה כי עמדה מלדת, והבינה כי נפסק כבר שפע הח"א אשר בה, ונתנה את זלפה שיש בה גם כן ח"א, ואמר בשביל זה וישמע אלקים דייקא שכרי אשר נתתי שפחתי וכו', והבין:

ויזכר אלקים את רחל וכו'. לא נאמר כן בשרה. ואפשר י"ל להיות שרחל הוא שם השכינה כנודע, והנה בהיות רחל עקרה, על כרחך היה איזה מניעת השפע והייחוד בעולם העליון, ובעת הפקידה יזכור השי"ת אלקים, ר"ל זכר את אלקים הוא השכינה את רחל, עם רחל התחתונה בעולם הזה. וגם כן יש לרמז אלקים את רחל, ר"ל אלקים עם רחל, בנימטריא יוסף יובנימין. וכשתבין סוד תרין צדיקין יוסף ובנימין, אזי תפרש יזכור אלקים, שהצדיק עליון בבחינת יוסף שהיה בבחינת אלקים בצמצום השפעתו, אזי נשפע בו בחינת הזכר להשפיע את רחל, הוא בחינת בנימין שהוא את רחל, ויהי רצון שלא יאמר פיעו דבר שלא כרצונו. וכשתבין כל זה תבין מה שהיה עד

הבן הב' שאמרה נפתולי אלקים וכו', עיין בדברי המפורשים שהלשון הוה אין לו גזירה. וגם איזה התחברות היה לה עדיין עם אחותה. גם היה לו לומר נפתולי מאלקים נפתלתי וכו'. אך אלקים הכוונה על המטרוניתא בחינת הח"א שלא היה לה, ואמרה בעת נתחברתי חיבור אלקים, דהיינו הח"א עם אחותי, או הכוונה על לאה, או ביותר יתפרש הכוונה על בלהה שהיא גם כן אחותה כנודע מרז"ל (שם פ"ד י"ג), ונתחברה עמה בהה"ן שלה, והבין. וכזה תבין גם כן שאצל לאה נאמר (שם כ"ט כ"ד) ויתן לבן וכו' ללאה בתו שפחה, וברחל נאמר (שם שם כ"ט) ויתן לבן וכו' את בלהה שפחתי לה לשפחה. תבין השינויין שהודיע אותנו מפלאות תמים דעים, איך המסבב סיבות היסב הדבר שניתן לרחל את בלהה לה לשפחה, היא היא המכוונת לה לתועלת מאז היותה להיות לה לישועה בב' הה"ן שבשמה, על כן משמיענו אחר כך בתורה שלא נאמר בולפה ותהר, להיות שהיתה בחורה והיתה נתינת השפחות שלא כסדר וכמשפט רק הגדולה לקטנה, אך הוא מפלאות תמים דעים, והבין:

ויזכר אלקים את רחל. תרגום אונקלוס ועל דוכרנא דרחל קדם י"י. והנה ויזכר אלקים את נח (באשית ח א), תרגום כפשוטו ודכר י"י ית נח. אבל אם עיני שכל לך תבין נח דכורא, מרכבה ליסוד צדיק בחינת הזכר המשפיע, הנה בשעת הדין ח"ו, במלה ח"ו בחינת השפעה, עד שהקים השי"ת ברית עמו, הנה בשעת הזכירה לטוב נאמר יזכר אלקים, שהחזיר לו בחינת ההשפעה להיותו יכול להשפיע, מה שאין כן רחל נקי מרכבה למלכות שמים ויוצדק בה פקידה, (עיין בזהר (ח"א קס"ז ע"א) בענין שנאמר (שם כא א) פקד את שרה). אבל הכוונה ויזכר אלקים את רחל להשפיע בה דרגא דדכורא, על כן בנח תרגם ודכר וכו', כי הזכירה בו בעצם, מה שאין כן ברחל הזכירה לה מדרגא שלמעלה מתורגם ועל דוכרנא דרחל קדם י"י, והמ"י כי אי אפשר לפרש בכתב והשם הטוב יכפר: **ויזכר** אלקים את רחל. בשרה נאמר פקידה (באשית כא א), וברחל זכירה. בשם כבוד אדומ"ז הרב

"ובהעמיתך, פירש ובלקשות. היינו כמו המלקוש שהוא אחרי היורה, כן הם הצאן שכבר הולידו:

ותגב רחל. תרגום ונסיבת, לא ונגיבת. כי אינו צודק לומר שחיו דרך גניבה לקחתם, רק לשם שמים נתכוונה, רק דבר הנלקח בלא הודיע בעליו מכונה בפסוק לשון גניבה. וכן ויגב יעקב וכו', תירגם וכסי יעקב. ר"ל כמו הגניבה שהיא באיתכסיא:

נגבתי יום וכו'. נפרית ביממא ונפרית בלילה. פירש כזאת דהאיך סלקא דעתך שיהיו יכולין לגב מיעקב, הרי השיי אמר לו ושמתוך בכל אשר תלך (בראשית כא טו). על כן פירש דהכי קאמר "נגבתי יום, רציל הגניבה אילו היתה נגב היתה שייכת לי, על כן נפרית ביממא וכו', אבל באמת לא נגב כלום, ואי תקשה "אי יהוה" שניא ממנינא נמי יקשה לן היאך סלקא דעתך שיאבד לו איזה דבר, זה לא קשה הנה לכן הארמי ברמאות אמר לו כמה פעמים שחסרו איזה צאן, ואמת אינו כן:

וישבע יעקב בפחד אביו יצחק. עיין ברשיי שהיה ירא לומר אלקי יצחק, שאין השיי' מיוחד שמו על הצדיקים בחייהם. והנה השיי' כבר אמר לו אלקי יצחק, להיות שהיה כבר כלוא בבית וחשוב כמת, וקשה על יעקב כיון ששמע מפי הקביה למה יתיירא הוא. ונראה דהיה חושב שמא בין כך וכך נתרפא אביו מכהיון עיניו:

תרגום יונתן בפסוק ויירא ויאמר. מה דחיל ומשבת. הנה בפסוק לא נאמר רק מה נורא, והנה הוסיף ומשבת. כי נורא הוא מדת תפארת, והנה משבת הוא "תרגום של תפארת, לכבוד ולתפארת (שמת כו ב), מתרגמינן ליקר יולתושבתא. ושפט לה גם כן מן מה נורא שהוא במקף, להסמך נורא לתיבת פ"ה רמו לתפארת, כתפארת "אדם בנימסריא מיה, לשבת בית (ישעיה

סד יג):

ענה יאלקים רחל, נעשה בנימסריא יוסף יובנימין בחיבור הו', שהוא סוד משך הוא' והקמותי וכו', השיי יאר עינינו בתורתו. וכשתבין כל זה תבין אחר כך מ"ש וישמע אליה אלקים, שיתפרש וישמע מלשון וישמע שאול וכו' (שמאל א' טו ד), שהוא לשון אסיפה, שנאספו אליו אלקים, היינו ה' גבורות דנוק' המעצרים השפע לצייר הולד, ויראתי בפצותי פי:

ויקח לו יעקב מקל לבנה וכו'. תיבת לו מיותר לדעתי. בא לפרש כי הנה נראה הדבר כרמאות חיו הענין הזה. וביותר צריך להבין דכפי הנראה אחר כך מענין שחלם לו המלאך ראה העתודים העולים וכו', דנראה דהכל היה ענין השגחת אלקי, ולא בפעולתו הזאת מעסק המקלות. אך הוא דבאמת כל פעולותיו של יעקב היו הכל לרמזים עליונים, והנה יעקב עשה כעת את שלו בענין המקלות עקודים נקודים וברודים כידוע שרשם בגבהי מרומים. והנה זה היה סגמת יעקב כעת להוציא הניצוצות הנדחים אשר נפלו בעת שבירת הנקודים ונשאר עדיין בתוך הקליפות, והיה מתעסק להעלותם לעולם התיקון בסוד "ברודים, ומשמיענו הכתוב היאך אירע בהשגחה פרטיות דבר כזה, שיעקב עשה את שלו לצורך גבוה, והיה דבר הזה בהתלבשות הסבע בענין הגשמי שיתלבש שפע מאלקי בסבע. וזהו ויקח לו יעקב, שבאמת לקח יעקב המקלות לו לעצמו להתעסק בעניניו צורך גבוה, ומסילא נתהווה הדבר כגזירת היוצר ויחמו הצאן, העמק בדבר ותבין:

ויעקב הלך לדרכו ויפגע בו מלאכי וכו'. היה לו לומר ויפגע אותו. אלא י"ל ויפגע בו, ר"ל בו ממש, שנרמזים בשמו ב' פעמים מלאך, כי יעקב בנימסריא ב' פעמים מלאך:

הצאן המקשרות. תרגומו מככורייא. וכתב רשיי אין עד במקרא. וגיל המקשרות היינו שעדיין רחם שלהם קשור, שלא נפתח עדיין על ידי הולד:

בפסוק עודנו מדבר עמם וכו'. ארום רעיתא היא בההיא זמנא ארום הוה מחתא דיי בענא וכו'. דרש לה מן 'כי רעה' היא מיותר. להורות לנו דדוקא בזמן ההיא היתה רעה, מה שאין כן בזמן הקודם. ולמה משמיענו זאת, על כרחך להורות לנו דקודם ביאת יעקב, היתה הקללה מצויה בביתו של אותו הרשע, ואחר כך ויפרץ לרב (בראשית ל) בזכות יעקב. ותתבונן 'לאביה' כי 'רעה' הוא, ס'ת אחיה מהופך:

בפסוק ויהי כאשר ראה יעקב וכו'. וגלגל ית אבנא בחודא מן אדרעיו. דייק מדכתיב 'ויגלל', והיה לו לומר ויגלל ב'ו' למדין:

ומפת בירא וכו'. מדלא אשכחן בקרא שהשיב את האבן, ואי משום דהיה רוצה להשקות גם את הצאן של הרועים, הלא קא אסחיד וישק את צאן לבן:

והוות מייפא עשרין שנין. עיין לקמן בפסוק (בראשית לא כב) ויגד ללבן ביום השלישי:

בפסוק ויגד יעקב לרחל. ארום לאתקרבא וכו'. כל הסדרש מבואר בגמרא מגילה (יג ע"ב):

בפסוק ויהי כשמע לבן. גבורותי וחסידותי וכו'. כל הדברים ששמע ישנם בכלל זה גבורה וחסידות, היינו שהוא איש תם יושב אהלים, כלול מאהל אברהם ואהל יצחק חסד וגבורה. דייק לה באפשר מדכתב שָׁמַע בצירי ופתח, ניקוד החכמה פתח קו ימין, ומקבל ממנה החסד פיה פתחה בחכמה ותורת חסד וכו' (משלי לא טו), צירי ניקוד הבינה צור עולמים (ישעיה כו ה), ודינין מתערין מינה ומקבל ממנה מדת הגבורה קו שמאל:

היך נסיב ית בכירותא וכו'. נכתב פסיק בין 'שמע' ובין 'יעקב בן אחותו'. להורות מה הן השמועות ששמע, הוא יעקב על שם ויעקבני זה פעמיים, 'בכורה ברכה' (בראשית כו לז). וגם שמע שהיא בן אחותו שנתגלה אליו יי כמו אחותו, דנאמר אצלה (שם כה כג) ויאמר יי לה, וכמו שעלז המים לקראתה (בכ"ד פ"ט ה), כן עלז לקראתו:

לית דין אתר חול. היה לו לומר זה בית אלקים, ומדקאמר בלשון שלילה אין זה כי אם וכו', דרש אין זה מקום חול. ורציל אין זה, אין כאן מקום גשמי אשר נוכל לומר עליו זה 'הוא', כי הוא בית אלקים מקום רוחני: בית מקדש לשמיה 'דיי' 'ודין' 'כשר' 'לצל'. הוא פירוש, רציל מאי נפקא מיניה שהוא בית אלקים, הוא מדבחר השיי להשרות שמו הנכבד ההוא, להורות דשם הוא מקום קיבול התפילות, בכל מקום אשר אזכיר את וכו' (שמות כ כד):

מכוון כל קביל וכו'. דודאי שער השמים אינו בארץ, ואיך צודק וזה שער וכו'. אבל הכוונה שהוא מכוון נגד שער וכו':

משכלל תחות כורסא יקרא. זה הוא גם כן פירוש דמה צורך לשמים לשער, הלא דבר הוא רוחני, ובכל מקום אשר יתפלל האדם תעלה תפילתו. אבל להיות התפלה עולה עד כסא הכבוד דמאחו פני כסא, על כן המקום שהוא משוכלל תחת כסא הכבוד, הוא מסוגל לזה:

בפסוק וידד וכו'. ויפרני משפיכות אדם וכו'. כן הוא גם כן במדרש (בכ"ד פ"ט ד), ודרשו לה מגזירה שוה כתיב הכא 'בדרך', וכתוב התם (עמוס ה י) חי אלקיך דן וחי 'דרך' באר שבע, ובגילוי עריות כתיב (משלי ל ט) כן 'דרך' אשה מנאפת, ובשפיכות דמים כתיב (שם א טו) בני אל תלך 'בדרך' אתם. הנה על גזירה שוה אין להשיב כי כך היה מקובל אצלם, ואף על פי כן י"ל אפקוהו מפשומו, דאי כפשומו ושמרני 'בדרך' היינו שלא יהרגוהו. ונתן לי לחם וכו', היינו פרנסה. יקשה הא דאמרינן בגמרא (תענית ח" ע"ב) דפעם אחת היה בשונאי ישראל מותנא וכפנא, אמרו היאך נעביד אין מתפללים על ב' דברים כאחד, אמרו נתפלל על מזונא דכד יהיב קובי'ה מזונא לחיי יהיב. הנה לפי זה היה די ליעקב להתפלל על מזונא, וגם לא היה לו להתפלל על ב' דברים כאחד, אלא על כרחך תפילת השמירה הוא על דברים הנוגעים לשמים, וזה מותר להתפלל על כמה ענינים:

מסמיה למעלה היה יכול להשיג, והוא על פי סדר מהרחיו ראובן בחסד הסמוך תיכף אל פרצוף יעקב המתחיל מהחזה, וכן שמעון גבורה, לוי דעת, יהודא בינה, יששכר חכמה, זבולן כתר, נמצא על ידי הבנים השיג מדת לאה העומדת נגד הספירות הנ"ל:

כל שמות השבטים הנדרשים בתרגום יונתן הוא, דלמה משמיעו המעם מפני מה קראה כן שמותיהם, ולא עשתה התורה כן בשמות יעקב יועשו, על כרחך להורות בכל אחד על דבר נסתר חוץ מהפשוט, ואין הזמן מספיק להאריך בזה:

בפסוק ותרא רחל. ואם לא הי כמיתא אנא חשיבא. פירש כזאת, דחלילה לצדיקת הלזו לומר שתמית את עצמה, אלא על כרחך לומר דמי שאין לו בנים חשוב וכו' (גדלים ס"ד ע"ב):

בפסוק ותתן לו את בלה' וכו'. ושחררה וכו'. וזה דהאבות קיימו כל התורה (ימא כ"ח ע"ב):

בפסוק ויבא יעקב מן השדה. ושמעית לאה קול נהקת דחמרא. למד זה מנגינת המעם, דהוא חד מן י"א מאריכין בקול בין אזלא לזרקא, להורות שהכירה קול החמור, וכן דרשו חז"ל (ב"ד פצ"ט י"י) בפסוק (בראשית מט י"ז) יששכר חמר גרם. ומשמיעו זאת התורה שנולד יששכר על ידי החמור, להורות על ויט שכמו לסבול על התורה כשור לעול וכחמור למשא:

בפסוק וילך ראובן, ביומי סיון. קציר שעורים הוא פסח שמביאין עומר מן השעורים, וקציר חמים הוא סיון חג שבועות שתי הלחם מן החימים. ומשמיעו התורה דחזמן גרם זמן נתינת התורה, על כן נולד על ידי זה יששכר עמוד התורה:

בפסוק וישלח יעקב ויקרא לרחל וכו'. ושדר יעקב את נפתלי. מדקאמר יעקב נפתלי יאילה ישלוחה (בראשית מט כא), היינו להורות שהיה מתוקן לשליחות, ובכל מקום שנזכר יעקב סתם שליחות, מורה על נפתלי:

בפסוק ועיני לאה וכו'. דבכיא ובעיא וכו'. דודאי בענותה לא סיפר הכתוב:

ועיני לאה רכות. מתרגמינן יאייין. אפשר כוונתו וכי סלקא דעתך שבנגותה של צדיקת דבר הכתוב, על כרחך הכוונה רכות, מלשון נער זורך (דברי הימים א' כ"ה). והכוונה עיני לאה היו יפים כמו ילדה קטנה ורכה, וקיימא לן (תענית כ"ד ע"א) כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה. ואמר הכתוב לפי זה עיני לאה היו יפים, ושוב אין צריך לבדוקה, אבל לא היתה יפת תואר כל כך שלא יצטרכו לבדוק אותה בעיניה, אבל ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה, ואין מן הצורך לבדוק אותה בעיניה:

שמעתי בשם כבוד אדומ"ר הרב הקדוש מ"ה יעקב יצחק זצוק"ל ועיני לאה רכות. הצדיקים עיני העדה שהם מבחינת לאה עגה, המה רכים ונחלים. ציינתי למשמרת כי המה דברים גדולים: בפסוק ויאסוף לבן וכו'. עני ואמר להון וכו'. דאם לא כן למה אשמועינן שאסף את כל אנשי המקום, היה לו לומר סתם ויעש לבן משתה. אך הוא להורות שאסף את כל אנשי המקום דייקא, להציע לפניהם דבריו איך הניע גם לכולם טובה עבור יעקב, ושישיאו לו עצה על זה:

בפסוק וירא יי כי שנאה וכו'. וגלי קדם יי ארום לא הוה לאה רחימתא באנפי יעקב, ואמר במימריה למיתן לה בנין. דחלילה לומר שהיו בני לאה בני שנאה, ומכואר הדבר על פי הזהר (ח"א קנ"ד ע"א) שנאה, פירושו מעלמא דאיתכסיא מהכא דסני איש ערייתא דאימיה, כי בחינת לאה מסוד הבינה כנודע, ויעקב קודם שנקרא ישראל, לא השיג אלא פרצוף יעקב שמתחיל מהחזה, ופרצוף לאה שהוא למעלה מן החזה לא השיג וי"ש המתרגם לא הוה לאה רחימתא באנפי יעקב, ולא אמר רחימתא ליעקב. אך הוא להורות שלא הי נגד פניו, רק בחינתה למעלה מן פניו, על כן לא השיגה, ואמר במימריה למיתן לה בנין, ועל ידי הבנים שכל אחד שורש נשמתו למדה אחת

אפילו הרשעים הקליפות הטמאים (עין וזרז ח"א נ"ז ע"א), פוק חזי בכתבי מרן האר"י זל בענין, ובפרט שריהם למעלה בכל דור ודור יודעין הענין ומפעילין את אומותיהם לעשות כמחשבתם. והנה הניצוצות הק' אשר היו בבית לבן בחינת הניצוץ של לאה ושל רחל, הנה קודם ביאת יעקב הנה הן המה "עצם זבשר, כמאמרם ליעקב העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו (שם ל יז), (נ"ל חלק, סוד לאה חלק מהארה עליונה. ונחלה, בסוד רחל פרצוף מסוד נקודות הראשונים ור"ל בהיפוך). וז"ש לבן אך עצמי ובשרי אתה, אתה באת לגרוע ממני וליקח ממני בחינת עצם לאה ובחינת בשר רחל. וכשזכינו לזה הנה תתבונן "עצם בשר, בנימטריא שב"ת, ב' שבתות אלמלא שמרו ישראל מיד נגאלין (שבת ק"י ע"ב), עלמא דאתכסיא ועלמא דאיתגליא, סוד ב' ימים דראש השנה דינא קשיא ודיני רפיא, "קשיא רפיא בנימטריא שב"ת, ב' ימים דראש השנה א' העלויות בסוד העלמות, וא' בסוד הנשמות. והנה "נשמה עולם, בנימטריא ישראל. וזה שכתב "אך עצמי זבשרי, עצם ובשר כנ"ל לאה ורחל, וישב עמו חודש ימים, אותו החודש שיש בו ב' הימים עצם ובשר. וזה שתבין מ"ש ויהיו בעיניו כימים אחדים, שאמרו רז"ל (ב"ד פט"ז י"י) הן הן ימים אחדים שאמרה לו אמו. ופירש בו חרב בעל מבשר צדק שאמרה לו ימים אחדים, היינו שנה (כענין ימים תהיה גאולתו ויקרא כה נסו) של אחדים, היינו שנה של שבתות נקרא שבת נקרא יחיד, לכל נתת בן זוג (ב"ד פ"א ח'). והנה ימים שבתות מצטרך לזה ז' שנים, ולמה היה מצטרך שנה של שבתות, היינו ענין יום לשנה שפגם אדם הראשון בראש השנה, והוא היה מוכר שאינו צריך לתקן רק בחינת רחל, ובאמת גם לאה היה צריך לתקן, על כן עבד י"ד שנה:

"סלם מצב. ג' במסורה בקמץ. דין. ואידך בשופטים (ט ה) וימליכו את אבימלך עם אלון מצב אשר בשכם. ואידך בישעיה (כט ג) וצרתי עליך מצ"ב והקימותי וכו'. נמסר סולמא דשכם קיים, והוא סלם מצב ארצה, מצב אשר

בפסוק ותען רחל ולאה. ואתבת רחל באסכמותא דלאה. דהאיך ענתה הצעירה קודם לבכירה. וגם אמר ותען לשון יחיד, על כרחק לומר שרחל לבדה ענתה בהסכמת לאה. ומשמיענו זאת התורה להיות עיקר הדיבור בבחינת רחל, מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה (תיקוני הקדמה י"ז ע"א), דבר מלך שלמון (קהלת ח ה), על כן בתורה שבעל פה הלכתא כתלמודא דידן נגד תלמוד ירושלמי, כי תלמוד ירושלמי בחינת לאה, ותלמודא דידן רחל:

בפסוק ויבא אלקים אל לבן הארמי בחל"ם. ואתא מלאכא וכו' ושלף חרבא וכו' בחל"ם חסר, ר"ת "חרב לפושה ביד מלאך:

בפסוק ויזבח יעקב זבח וכו'. וזמן לקריבוי דאתו עם לבן. כי ויקרא לאחיו, היכן היו לו אחים. וכן ויקרא, מהיכן קראם. על כרחק לאחיו פירושו למיודעיו שהיו עם לבן, וקראם לבא לחבורתא לאכול עמו:

אך עצמי ובשרי אתה. כבר דקדקנו דהוה זו ואין צריך לומר זו, כיון שמכנהו שהוא כאחד מעצמותיו ומכל שכן כבשרו. וחזן לזה מה בצע בהודיע לנו מאמרי לבן, אם לא נדע מזה איזה תועלת. ונ"ל על פי מה דנדע מכתבי מרן האר"י ז"ל בענין אדם הראשון, באמרו זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה (בראשית ב ט), דרש שם בענין חוה ראשונה (וזהו ח"א י"ט ע"ב), שהיתה מבחינת לאה דינים קשים נקראת עצם, וחוה שניה דינים רפים בחינת בשר. והנה אז אותה הבחינה שהיא נגד לאה דינים קשים, לא היה יכול להתברר, על כן נדחית החוה ראשונה, ואמר האדם זאת הפעם, רציל בעת שהיא עדיין בזמנו, הנה יש עצם מעצמי בחינת לאה חוה ראשונה, ובשר מבשרי בחינת רחל חוה שניה, לזאת יקרא אשה, כי הראשונה בחינת עצם לא יכלה להתברר. והנה זה הוא דוקא זאת הפעם, מה שאין כן בפעם אחר יעקב תיקונו דאדם, גם לאה נתבררה ותהי לו לאשה. והנה דורות הראשונים לא נעלמה הידיעה מהם בנסתרות

בית יי אלקיך. ודרשו בו בזהר (תיקוני יי ל' ע"ב) דינמר טפה קדמאי לאינתתיה. הנה בת זוגו נקראת בית יי, והברית קודש הוא שלום ברית שלום, הנה אמר ושבתי בשלום, היינו ושבתי בבית יי, דאנמיר ברית שלום להביאו בית יי:

והיה יי. ו' במסורה. רמז ששה חדשים הם מן צירוף הפשוט הויה כסדר, לצירוף והיה שהוא בתשרי, ורמז דאין מעברין את אלול (ריה י"ט ע"ב):

וידר יעקב נדר לאמר. הלאמר אינו מוכן. אך הוא דידוע דמוכ אשר לא תדור (קהלת ה ה), אך בעת צרה חיו למדו חזיל (כיר פ"ע א') מיעקב שנודרין בעת צרה. וזהו וידר יעקב נדר לאמר, * נדר כזה לאמר לדורות שנודרין באופן הזה בעת כזאת:

אם יהיה וכי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך. יש להתבונן ושמרני בדרך, האם רק בדרך צריך לשמירה, ביותר צריך שמירה בביתו של לבן הארמי אשר יצא פגעו בעולם ברשעו ורמאותו. ועוד יש להתבונן למה תיבת הולך בכאן מלא ואיו. והנראה לפרש בדרך, הכוונה דרך ארץ דרך גבר (משלי ל יט), ורציל שהש"י ישמרהו שיהיו זיווגו לצורך עליון. ויש אשר אנכי הולך מלא ואיו, היינו לזיווג הואיו עם הכלה, וזהו הולך ו' כליה, נ"ל:

ונאספו. ד' במסורה. א' דין ונאספו שמה כל העדרים. ב', ונאספו עלי והכוני (בראשית לד ל). ג', זכריה (יב ג) ונאספו עליו כל גויי הארץ. ד', משלי (כו מה) ונאספו עשבות הרים. ירמוז לזמן ביאת גוג, ונאספו עליו כל גויי הארץ על ירושלים כמבואר בפסוק, ונאספו עלי והכוני, הוא הרמז על משיח בן יוסף, ואחר כך ונאספו עשבות הרים, כי נתגבא יחזקאל (לט ד) על גוג על הרי ישראל תפול לעיני השדה וכי, ממילא נאספו עשבות הרים, כי

בשכם, מצב והקיסמותי. והוא רמז לדברי הזהר (תיא קמ"ט ע"ב) מהו שלם, דרגא דשאר דרגין ביה תליין, והוא יסוד דעלמא וראשו מניע השמימה, הכי הוא לאתקשרא בהדיה וראשו מניע השמימה, מאן ראשו ראש דההוא שלם, ומאן איהו דא דכתיב ביה (בראשית מז לא) ראש המטה, ומינה נהיר מניע השמימה בנין דאיהו סיומא דגופא, וקאים בין עילאה ותתאה כמא דברית איהו סיומא דגופא וקאים בין ירכין וגופא וכי, וכד ישראל מתכשרין עובדייהו, אסתלק ההוא שלם וכולהו ממני נחת לתתא, ואתעבר שולמנותא דלהון כלא בההוא שלם קיימא, וכד כולהו נחתו לתתא איתעביד שלם קיימא, עביל. ועיין שם עוד ואין מן הצורך להאריך בביאור, רק כללו כל דבר שלם רמז ליסוד צדיק הרמז לברית קודש, בשעתא דאיהו בחיבורא חדא בסוד והקיסמותי את בריתי, אז מתעברין כל שולמנין, וחיו בהיפוך כשפונמין כהאי ברית וכי. והנה בשכם קנאו על קנאת הברית, היינו הספ"א שנתחברה וכי, ועל כן קנא ליי. ומעתה בין והתבונן רמיזת המסורה ס' למא "דשכם" קיים בסוד והקיסמותי, והוא הנזכר לישראל גם בגלותם בקנאותם ליי אלקי ישראל, ואי אפשר לפרש יותר:

והנה מלאכי אלקים עולים. ב' במסורה. דין. ואידך ויפגעו בו "מלאכי" אלקים (בראשית לב ג). מכאן דרשו חזיל (כיר פס"ח י"ב) עולים תחילה ואחר כך יורדים, היינו הן מלאכי ארץ ישראל שהלכו עמו עד כאן היו עולים, ובכאן יורדים הן מלאכי חוץ לארץ שבאו מחדש. ויש המסורה ויחלם וכי והנה מלאכי אלקים עולים, הם שהיו עמו גם כן אמר והגיה היינו הסמוכים, והיורדים היינו ויפגעו בו מלאכי אלקים מלאכי חוץ לארץ פגעוהו מחדש:

ושבתי בשלום. ב' במסורה. דין. ואידך ושבתי בבית יי (תהלים כג ה). היא על פי האמור בפסוק (שמות כג יט) ראשית ביכורי אדמתך תביא

* עיין בתוסי חולין (כ" ע"ב) ר"ה אבל אמר הרי עלי, כשם המדרש ובה הדיק הזה מלאמר, לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה. (המנה ר"א):

ויהי כאשר ראה יעקב את רחל וכו' ואת צאן וכו'
ויגש יעקב ויגל את האבן וישק את צאן וכו',
וישק יעקב וכו'. משמיענו התורה בסידור הזה יודע
צדיק נפש בהמתו, לא דיבר אל רחל כלום ולא
נשק אותה עד אשר השקה את הצאן, שלא יהיו
הצאן שרויים בצער הצמא בעת התעסקו עם רחל:

ותאמר וכו' הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי.
קשה על הצדיקת הלז שתאמר דברים
כאלו שלא בהשכל חיו, ודאי נפשה יודעת מאד כי
יד ד' עשתה זאת, וזה מורה כמתקצפת על נזירת
הבורא ית' שמו. ויגל לפרש דבריו על פי דברי מרן
האר"י ז"ל שכתב דאין האשה כורתת ברית אלא
למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב), היינו ההוא רוחא
דשדי בנוהא כביאה ראשונה, שנשאר בה לנפש
חיותא היא בחינת כ"ן, ומההוא רוחא מקבלים
כל הבנים שתוליד חלק אחד, וכשיושלם תפסק
מלהוליד, ואף על פי כן גם כשפסקה מלדת אינו
נפסק לגמרי ההוא רוחא, רק נשאר בה כשיעור
המצטרף לחיותא, ובאם תלד אחר זה השיעור,
דהיינו כשלא נשאר בה רק שיעור החיות שלה,
ואף על פי כן נתעברה ויולדת מוכרחת למות,
כי יצא ממנה נפשה וחיותא לגמרי. ובוה מצאנו
טוב מעם לדברי רחל שאמרה הבה לי בנים, רציל
תראה בתפילתך לעשות שיהיה ההיא רוחא דידך
דשדית בנוואי להספיק להתחלק לבנים. ואם אין,
רציל ואם אינו באפשרי, אזי על כל פנים יש בי
ההוא רוחא המספיק לחיותי, ואין אני מוליד כי אין
בי רק כשיעור חיותי, ובאם אוליד אז יקח החיות
ויתבטל חיותי, הנני מסכים לזה. זה שאמרה ואם
אין, רציל ואם זה אינו באפשרי שיתחלק ההוא
רוחא לבנים ואף על פי כן אשאר בחיותי, הנני
מסכים לאופן השני, ותבן. ובוה תבין גם כן מ"ש
המילדת לה בלידת בנימין אל תיראי כי גם זה
לך בן (בראשית לה יז), דאינו מוכן במה הסירה ממנה
מיראת המות. וגם כן מה משמיענו התורה במאמר
המילדת. ולפי מ"ש אמרה דברי חכמה, הגה אמרת
בדיבורך שני ענינים, או שיתחלק ההוא רוחא
לבנים ואף על פי כן תשאר בחיותך, או ההוא

לא יוכלו להצמיח מרוב הפגרים אשר יהיו עליהם,
ואחר כך ונאספו שמה כל העדרים כל ישראל
מארבע כנפות הארץ, וגם המתים מכל הדורות
יתאספו ויחיו עוד לנצח:

ורחל. ה' פעמים נמסר ו' עם רחל. כי רחל' סוד
היה אחרונה, והו' מתחבר עמה:

ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רע"ה
הוא. רע"ה נמסר ג' פעמים בתרי לישני. דין
לשון רע"ה. ואידך בישעיה (כד יט) רע"ה התרעעה
הארץ, הוא לשון שבירה. ואידך במשלי (כה
יט) שן רע"ה. אמרו בזוהר הק' (חיג ע"ד ע"א) השכינה
עמנו בגלות על דלא אקדימת קיסמא לבנהא, וזהו
אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי
הצאן ורעי את נדיותיך על משכנות הרועים (שיד
השירים א ח). ותתבונן בזה רחל באה עם הצאן
אשר לאביה כי רע"ה הוא, על כן רעה התרעעה
הארץ העליונה שן רע"ה. אפשר רמז דהשן אינה
מועדת רק לאכול את הראוי לה (כ"ק י"ט ע"ב), נלמד
מכאן כי רעה הוא, היינו דבר שאין ראוי לה, ועוד
יתבאר אייה וציינתי רק למשמרת הגם שהוא דבר
שאינו מתקיים:

ויגל את האבן. ב' בתרי לישני. דין. ואידך ויגל
כבודי (תהלים סז ט). עיין בזוהר (ח"א ק"ב
ע"ב) עיין האבן אשר על פי הבאר, הגה כאשר ויגל
את האבן מעל פי הבאר, אז ויגל כבודי, היינו
ההוא דאתמר (שם כ"ט) ובהיכלו כלו אומר כבוד:

ולמה רמיתני. ב' במסורה. דין. ואידך למה רמיתני
ואתה שאול, באשת בעלת אוב (שמואל א' כח
יב). ידוע מחכמי האמת ומזוהר (ח"א ק"ד ע"ב) דעל
כן חיתה שנואה לאה, כי קודם שנקרא ישראל,
לא השיג עדיין דרגא דלאה בגבהי מרומים, כי
מדרגתה למעלה מעמידת ראש, עד שנקרא שמו
ישראל ל"י רא"ש. והנה באשה בעלת אוב אמרו
רז"ל (ויק"ד פ"ב ד') שבזה ידעה שהוא שאול, להיות
שעולה שמואל למעלה דרך ראשו לכבוד שאול.
ובזה תתבונן שהוא דבר הנלמד במסורה, ותבן:

בכתבי האר"י ז"ל כתב בתיבה שהיה מן הצורך שיהיה כתוב לשם איזה אות משם הויה, ונחסר האות מפני הפומאה, יורה שנחסר מכאן השראת הקדושה מהדבר הנדבר. מפילא כן הוא בתפוך, כשלא היה מן הצורך לכתוב אות משם הויה בתיבה ההוא, ונכתב ייתור אות משם הויה, הוא מחמת הקדושה. הנה גם בכאן באה ייתור הוא"ו משם הויה, להורות באמרה שלא תוכל לקום מפניו, כי לכן מרכבה לסמ"א, והיא הצדיקת שורשה ממחצב הקודש, ואין קדושה נכנעת לפני סמ"א. זה שנרמז בהוספת הוא"ו דקדושה שלא אוכל לקום מפניך מחמת הקדושה אשר בי, ודייקא תוספת וא"ו, להורות שיש בתוכה הארה מוא"ו דקדושה, היינו רוחא דשדי בגויה יעקב בעלה, שהוא מרכבה לתפארת ישראל בחינת ה', נ"ל. ודבר יי בפייה אמת בסיימה כי דרך נשים לי, רצ"ל מדרך הנשים שאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (מטהרין כ"ב ע"ב), להיות נשאר בתוכה רוחא דשדי בגויה, הכן:

אם כה יאמר נקודים וכו' ואם כה יאמר עקודים וכו'. הנה תמצא במאמר לכן רק נקודים ועקודים, ובחלום אמר המלאך עקודים נקודים וברודים. והנראה דהנה לכן מרכבת הסמ"א המנגדת ליעקב ובניו, אמר כן על זמן הגלות, דהנה שלש זמנים חלפו ועברו על בני יעקב בגלותם ובפרט בגלות החל הזה, שבתחלה היה גזירות שמדיות, והיה מן הצורך למסירת נפש בפועל כענין עשרה הרוני מלכות, ועל ידי זה נתבסם העולם ועמד על תיקונו כנודע. ואחר כך הוא המבחן בעציות ודחקות, ובפרט דחקות בעלי תורה, כמבואר בזהר (תיקוני סא נ"ג ע"ב) שזה יהיה המבחן והכור הברזל לנשמות בגלותא בתראה, וסמוך לזמן הנאולה יהיה כל התיקון באשתדלות ברזא דאורייתא מסוד עולם התיקון, וברזא דאשתדלותא דא יפקון מן גלותא. והנה פוד מסירות נפש בפועל סמש במיתה, הוא מבחינת עולם הנקודים דאיתבפלן סמש, וענין המבחן בדחקות ועציות עני חשוב כמת, הוא בכל עת

רוחא המצטרך לחיותך ינתן לכן הנולד לך, הנה כבר ילדת בן ונשארת בחיותך, על כרחך נתקבלו דבריך הראשונים, אם כן אל תיראי כי גם זה לך בן, יהיה הכן לך שתשאר בחיותך, הכן הדברים:

ותקרא שמו ראובן כי אמרה וכו'. יש להתבונן דבכל השבטים נאמר מקום מעם הקריאה ואחר כך קריאת השם, מה שאין כן בראובן הושם השם מקודם ואחר כך המעם. ונ"ל דזאת היתה לר"ל שדרשו בברכות (ו' ע"ב) ראובן, ראו מה בין בני לכן חמי. דהנה יש לתמוה אדבריהם, הרי המעם מפורש בפסוק ומהו הצורך למעם אחר, וגם אדונינו מהרשיא הקשה הרי לאה לא היתה מי נביאות, (ותירץ דהשיי שם בפיה ונבאה וכו'). ולא נראה דודאי כל האמהות נביאות היו, רק לא נחשב בכלל נביאות רק אותן שנצרכו לדורות, כמו דלא קחשיב רק מיח נביאים, ועמדו כפלים כיוצאי מצרים, ולא קחשיב רק אותן שנשתלחו לומר הנביאות לכל מי שנשתלחו. ומעתה תתבונן הנה לאה באמת קראה השם הזה מפעם ראו מה בין בני וכו', אך להיות שלא נשתלחה במאמר השם להגיד הדבר, לא יכלה להגיד עיקר המעם, על כן אמרה בפני העולם מעם פשוט. וזהו שהקדים קריאת השם ותקרא שמו ראוב"ן מפעם הכסום, כי אמרה אל העולם מעם פשוט, מה שאין כן בשארי השבטים נאמר המעם קודם ואחר כך הקריאה, נ"ל:

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וכו'. יש להתבונן ויהי, מהו הצער כאשר ילדה רחל את יוסף. ויצדק על פי מ"ש בזהר הק' (ח"א ע"ה ע"ב) שכאשר נתעברה מבנימין הצורך יעקב לברוח, שידע כאשר ישתלים ב"ב שבטים תצטרך רחל למות, כי שכינתא נמלת ביתא. והנה רצה תיכף לילך עבור זה תיכף כאשר ילדה את יוסף, שחשש פן תתעבר ודאג תיכף מזה. וזהו ויהי צער נמשך לו ליעקב, תיכף כאשר ילדה רחל את יוסף:

כי הוא אוכל לקום מפניך. נכתב לו"א מלא ה', שלא כמשפט ל"א בכל מקום. ונראה דהנה

עצמו ולא קנה בקר עד שנפטר מלבן, אז קנה כי אם יעשו איזה חיזק ישלם. ומלמדינו התורה ענין שמירת יעקב את עצמו לכל יהיה חיזק לשום אדם בסיבתו, וחבן:

וילך ראובן בימי קציר חיטים וימצא דודאים בשדה ויבא אותם וכו'. להבין כל הסיפור מה משמיענו בזה. וגם למה ראובן דוקא, ולמה הביא אותם אל לאה, וכל הענינים לא במקרה. ניל ברמז דהנה בראובן היה חשש בני תמורה חיו שותה בכוס זה וכו', וגם לאה אמנו חששה לזה שהכשילה את יעקב, וגם על רחל במה שמסרה הסימנים. אך באמת מי יצא הדבר, ושאי יעקב אבינו דכוונתו היה בנבחי מרומים, ולגוף זה הנעשה בו הפעולה, והשיית המסבב סיבות מאתו יצאו כבושים שיצא נשמת ראובן בחשאי בלא הודע לתקן תיקון קין, כי ראובן היה תיקונו, וכן היה המעשה בדוד שיצא בחשאי, כי ישי היה סובר שבא אל שפחתו, (וכוונתו לשם שמים כמבואר הענין בספר עשרה מאמרות), והשפחה מסרה הסימנים לאשתו, ובא אליה ונולד ממנה דוד בביאה זו, וגם זה מי יצא הדבר כי דוד היה תיקונו של אדם הראשון ונשמתו, עיין כל זה בספר עשרה מאמרות ויונעם לך. והנה השבמי ישורון הללו בודאי כולם בעלי רוח הקודש, והנה ראובן בחששו לכל יהיה חיו מכלל בני תמורה, הנה הלך ראובן בימי קציר חיטים היינו חג השבועות, כי חג הפסח הם קציר שעורים וחג השבועות קציר חטים, ובשבועות נולד דוד כנודע, על כן אומרים בו מגלת רות (עיין בספר תבואות שור), וימצא אז בשכלו בהשגת רוח הקודש, 'דודאים היינו שושילתא דכל מלכות בית דוד, מצא אותם' בשדה במקום הפקר, אשה של הפקר בלא הודע נקראת 'שדה כי בשדה מצאה (ומיני כב מ), וכמו שדרשו בקין (כ"ד פ"ב ו) ומהו בהיותם 'בשדה (באשית ד ט), על דבר תאומה יתירה. והנה השיג ברוח הקודש שכל שושילתא דמלכות בית דוד ומלך המשיח יצאו באופן הזה ממש, הנה נחמה היתה לו כי ידע כי דבר יי הוא, וממנו

כמת וחי, כשמומין לו השיי מרפו כרגע, הנה הוא בחינת רצוא ושוב (ויחזקאל א י"ג) מפי ולא מפי (והוד ח"א ט"ז ע"ב), בחינת עולם עקודים כנודע. והנה התעמקות ברזין דאורייתא דבזה יפקון מן גלותא, הוא מסוד עולם הברודים שהוא עולם התיקון, על כן לבן מרכבת הספיא אמר ליעקב שבוה ישתלם שכרו, כשיהיו בניו בבחינת עקודים נקודים, אבל מברודים לא הזכיר, כי אין רצון הספיא בזה דבזה יפקון מן גלותא. והנה הראה המלאך אחר העקודים נקודים גם ברודים, הבן הדברים כי רמזתי למשכילים:

ויפרץ האיש וכו' ויהי לו צאן רבות וכו'. הנה לא הזכיר הכתוב בקר, וראינו ששלח לעשו ויהי לי שור וכו' (באשית לב ו), וגם כן ויחץ את 'הבקר, וגם שלח מנחה לעשו פרות ארבעים ופרים עשרה (שם שם טז). ואם נאמר דקנה אחר כך בקר, צריך לדעת למה לא קנה מקודם. והנראה דהנה אמרו בגמרא (יבמות ט"ז ע"א) בהך עובדא שאמר בן הרכינס לרבי עקיבא אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם וכו', ועדיין לא הגעת לרועי בקר, השיב רבי עקיבא אפילו לרועי צאן. נשמע מזה דיותר יש בקיאות ואומנות ברעיית בקר מרעיית צאן, דלרעיית צאן לא צריך נפירותא, רק לבל ירעו בשדות אחרים, מה שאין כן בקר צריכין נפירותא לבל ינגחו אדם ובהמה, וסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי (כתובת מ"א ע"א). והנה לרעיית צאן אם יוליכם למרעה אחר המדבר שם אינם מצויים שדות, יצא מחשש ההיזק. מה שאין כן בקר, גם במקום הפקר צריכים שמירה לבל ינגחו שור רעהו המצוי גם כן במדבר מקום מרעה. והנה יעקב לא רצה לרעות בקרי לבן, כי חשש פן יעשו איזה חיזק, ולבן לא ירצה לשלם. והנה היה יכול להשתמש ולומר שאינו בקי בטוב המרעה השייך לבקרים, שאינו יודע המרעה הטוב להם וכיוצא, כי זה הוא אומנות יותר מרעיית צאן כדנשמע מדברי הש"ס. ומשום הכי שמר את עצמו יעקב שלא יקח גם לעצמו בקר, כי אז יחרץ לבן את לשונו הנך בקי ברעיית בקר, על כן שמר את

יצאו כבושים לנשמות כאלה שיצאו דוקא בחשאי, הנה ויבא אותם הדודאים אל לאה אמו, והראה לה שתנחם גם היא ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנג, רציל כיון שזכות הוא זה ודבר יי הוא, כמו שהשיג בנג מהדודאים היינו שושילתא דדוד, והנה תני אותו הזכיות לי שאני גרמתי זה, והבן לפרש כל הענין כי הוא ענין נפלא:

פרשת וישלח.

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל וכו'. להבין תיבת לפניו. ניל דהנה אמרו רזיל (כ"ד פ"ג דאצל אברהם קרא הכתוב (בראשית י"ב) להמלאכים אנשים, (מפני שהיו רגילין אצלו כאנשים מבלי איוס), מה שאין כן אצל לוס קראם מלאכים (שם י"א), (שנתראו לפניו איומים ונוראים במלאכיות). והנה לעיל (שם לב ב) נאמר ביעקב ויפגעו בו מלאכי אלקים קראם מלאכים, ולמה תהיה כזאת ליעקב מוכחר שבאבות, בודאי מהראוי שלא יתראו לפניו במלאכיות באיוס, ומזה שפט יעקב שצריכים לו לאיים על איש אחר. ובוזה ידוקדק נמי דהנה קשה מי התיר ליעקב להשתמש במלאכי מרום, לזה אמר וישלח יעקב מלאכים לפניו, ר"ל שנתראו לפניו במלאכיות, מזה שפט שרצון הבורא לאיים על עשו אחיו, לזה התיר לעצמו לשלחם אל עשו:

והנה יש לפרש עוד תיבת לפניו. בהתבונן עוד למה אמר אל עשו אחיו, למה תיארו באחזה שלא בפניו כסיפור התורה בלבד. וגם נתן סימן בכפול ארצה שעיר שדה אדום. והנראה על פי מה שאמרו בירושלמי דאנפונינום הוה מפקיד לרבינו הקדוש כשיבא אליו לא יהיה אצלו שום בן אדם, זמנא חדא אתא ואשכח תמן חד מן רבנן, וא"ל הלא צויתך שלא יהיה בכאן בן אדם, וא"ל לית דין בר נש אלא מלאך, עיין שם כל המאמר. והנה יש מן התימה איך הוציא רבינו הקדוש דבר שקר מפיו ח"ו, וגם כן למה לא שמע לדברי אנפונינום שצוהו שלא יהיה אצלו שום בן אדם בבואו, והרי קא חזינן ששמר פקדתו וכתב לו

אדוני המלך ואמר לא טוב אנכי מאבותי. ויש לפרש הענין כתוב בכתבי מרן האריז"ל אשר יש כמה נשמות שכבר נבראו, ואינם יוצאים להתלבש בעולם הזה עד שיגזור היוצר, רק הם עומדים בעולם העליון ומשמשים במרום במלאכיות כאחד מצבא מרום, ויש אליהו ח"י אשר עמדתי לפניו (מלכים א' י"א), שכבר עמד לפניו בשימוש במרום. ואם כן י"ל שרבינו הקדוש ידע ברוח קדשו שנשמת אותו התלמיד שימשה כבר במלאכיות והיה מלאך ממש, והנה דבר יי בפיהו אמת שזה מלאך, וגם כן לא עבר על דברי אנפונינום, כי הוא לא צוהו רק שלא יהיה שם בן אדם, וכאשר יתבאר לפנינו בביאור יותר אי"ה, דהנה נודע דרבינו הקדוש היה גלגל יעקב, ואנפונינום גלגל דעשו שניתקן אז. והגני אומר (בדרך אפשר) בדבר שלא קבלתי מפי סופרים וספרים, שאפשר שהיו המלאכים הללו שאצל יעקב, מלאכים כאלו שמיועדים להיות אנשים שהן נשמות, רק לא הגיע עתם עדיין ומשמשים במלאכיות מקודם, והן הם המיועדים לבא בעולם באנשיות ללמוד תורה לפני יעקב בגלגלו ברבינו הקדוש, על כן התיר יעקב לעצמו לשלחם בשליחותו, כי הם מיועדין להיות תלמידיו מבקשים תורה מפיהו, וכל המונע תלמידו מלשמשו כאילו וכו' (כתובת צ"ז ע"א). ויש וישלח יעקב מלאכים כאילו שהיו רק לפניו מלאכים, אבל אחר כך לפני רבינו הקדוש יהיו אנשים, ושלח אותן הנשמות אשר יהיו אז בעולם, בעת אשר יתקן עשו ויתתוהו אחיו, כי להיות אותן המלאכים יהיו בעת התיקון בעולם, הן הם מסוגלים לשליחות הלזה גם בעת בהיותו עדיין עשו ברשעו. ויש אחר כך גם כן לסימן השליחות כהיום הוא ארצה שעיר, ואחר כך יפעל הענין גם בשדה אדום כשימלוך אנפונינום, וזה היה כל השליחות שיחיה הכנה דרבה לתיקון עשו. וזה היה כונת רבינו הקדוש בהשאיר אותו התלמיד בביאת אנפונינום, להיות (באפשר) שהיה יודע שתוא היה מן המלאכים הנשלחים מיעקב בגלגל הראשון לעשות הכנה לתיקונו, ויש לו לית דין בר נש, אלא מלאך הנשלח לך מאתי בגלגל הראשון.

וישובו המלאכים אל יעקב לאמר. גם כן לאמר לדורות, הגם שהיה זה לשון הרע, ואיך אמרו המלאכים ואיך קיבל יעקב. כי המלאכים אמרו בחשש סכנות נפשות מותר לומר, כמיש יוחנן בן קרח לגדליה (יחזק' ט טו), וגם יעקב למיחוש מיבעיא, וכמו שמצינו שהאשים הכתוב (שם טז ט) את גדליה על שלא חש לדברי יוחנן (גה ט"א ע"א). וזהו לאמר, שבאופן כזה מותר לומר ולקבל לשון הרע:

וגם הולך לקראתך. וגם, אין לו ביאור. ויש לפרש באנו אל אחיך, והנה ראינו כי הוא עשו עומד במרדו וברשעו, ולא זו בלבד שמרשיע בביתו, אלא וגם הולך לקראתך:

ויהי לי שור וחמור וכו'. לא זכר גמלים. והנראה דהנה העבד כשהלך להביא את רבקה לקח גמלים (בראשית כ"ז), אמרו רז"ל (ב"ר פ"ט י"ד) הרמז מה גמל יש לו סימן סומאה וסימן פהרה, כך רבקה תוליד את יעקב ואת עשו. וי"ל דבשביל זה הסתיר ענין הגמלים, שלא להמיל קוצים בין עניו, נ"ל:

ויחץ את העם אשר אתו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים. הנה כלל הבקר עם הגמלים. דהנה העלים בשליחותו הגמלים, ושוב חשש כאשר יראה הגמלים יחרה אפו על שהסתיר ממנו הפלגת עושרו גם בגמלים, על כן כללם עם הבקר לכל יוכרו ברור, ויהיה לו תירוץ להיות שאינם בגדר הריבוי, על כן לא הודיעו:

לא זכר בכאן מחמורים. אפשר להיותם מיוחדים לרכיבה ולמשא, היו נחלקים לאנשים לכל אחד לרכיבתו ולמשאו כפי הצמרכו, ובהחלק העם ממילא נחלקים גם החמורים:

וישלח יעקב מלאכים לפניו. נ"ל לפרש תיבת לפניו. דהנה ידע שיצטרך להתראות פנים עמו ויצטרך להשתחוות לו, ולא רצה להשתחוות לרשע כמו שמרדכי לא רצה להשתחוות להמן (אסתר ג ב), כי אסור להשתחוות לרשע, על כן שלח המלאכים שיעמדו לפניו בינו ובין עשו, וישתחוה

הנה כתבתי הדבר הזה מלבי יהא רעוא שאמצא איזה מעד לדבר, כי יראתי להמציא ענין במה שלא קבלתי יסודתו בהררי קודש. ובאם יאמנו דברינו תשכיל באמת דברי מרן רש"י ז"ל ברוח הקודש, וישלח יעקב מלאכים מלאכים ממש, דלכאורה לפי פשוטו מהיכן שפפ זה. והנה עיין במפורשים שפירשו דדייק מתיבת ילפניו, הנה לא ציין תיבת לפניו. והנראה דדייק מתיבת יעקב, דהיה לו לומר וישלח מלאכים דמיניה קא מליק, כמיש (בראשית לב א) ויקרא שם המקום וכו', הוא להורות וישלח יעקב מלאכים, רציל בהיותו עדיין יעקב הם מלאכים ממש, מה שאין כן בגלגל השני ברבינו יהודה הקדוש. ובזה יונח לנו גם כן במה שאמר בלשוננו מלאכים ממש, ולא אמר מלאכי אלקים. הנה הוא להורות על האמור, דהגם דגם לפני רבינו הקדוש יעשו פעולות מלאכיות, שאותו התלמיד החיה את המת כמבואר שם, עם כל זה היה מלובש אז באנושיות, מה שאין כן לפני יעקב היו מלאכים ממש, ממשיותם היה רק מלאכיות, והבן:

ויצו אותם וכו'. לפי פשוטו היה לו לומר ויאמר אליהם כה תאמרון וכו', מהו ויצו בדרך פקידה וציווי למלאכי מרום, כדרך הציווי להמחויב במוראו. ובאם יאמנו דברינו יצדק הענין, שמשמיענו שצוום ציווי להיותם ענפי נשמתו מיועדים לשתות בצמא את דברי תורתו. ובזה ידוקדק אתם דייקא, מה שאין כן למלאכים אחרים לא היה משלחם, ובאם היה משלחם לא היו בדרך פקידה וציווי, והשי יודע האמת:

ויצו אתם לאמר. ענין הלאמר יובן, על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ר פ"ה ה') שרבינו הקדוש במכתבו לאנמונינוס, כתב למרן מלכא אנמונינוס ממני עבדך יהודא, ואיל אנמונינוס הלואי אהיה עבדך לעלמא דאתי, ואיל לא טוב אנכי מאבותי, היינו יעקב שאמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב. והנה יוצדק לפי זה הלאמר, לאמר לדורות שינהנו כזה כל ימי גלותם, עד נגאלנו נאולת עלם במהרה בימינו:

(בעבור זה אויה לוי) כי גרתי משך, להיות שאני משמר ביניהם התרי"ג מצות:

לא אשלחך כי אם ברכתני ויאמר אליו מה שמך וכו'. מה שייכות זה להברכה. אך הוא דמן הצורך לידע שם המתברך בשעת הברכה, על כן כשהשיבו ששמו יעקב, אמר לו שאין זה שם העיקר, כי כבר נגזר להיקרא שמו ישראל. ובוה תבין וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך ויאמר למה זה תשאל לשמי, כיון שאתה אין מברך אותי:

רש"י פירש משתנים שמותינו לפי מצות עבודת השליחות ואין לנו שם קבוע. נ"ל דזה נלמד במסורה, דבמנוח גם כן נאמר (שופטים י"ח) למה זה תשאל לשמי והוא פלאי, היינו מכוסה השם מאתנו שאין אנו יודעין איזה שליחות יצונו:

כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים. קשה הדבר לומר על יעקב אבינו שיוציא מפיו דבר שאינו, הגם שהיה מחמת היראה. וגם ביותר יוקשה לדמות פני הרשע לפני וכו', וגם רבותינו במדרשים דרשו בוה. ולי הקמן גם כן יש לי לפרש דכוונתו כי על כן ראיתי פניך, רצ"ל מה שאתה רואה שאני מסתכל בפניך, הלא אסור להסתכל בפני אדם [רשע] (מגילה כ"ח ע"א), הוא כראות פני אלקים, כי השכינה עברה לפני יעקב, כמו שדרשו (וזהו ח"א קע"א ע"ב) על והורא עבר לפניהם, על כן מה שהיה נראה לעין שיעקב מסתכל בפניו, הוא לא היה רק שראה פני אלקים ההולך לפניו. ויתפרש כראות כף הזמן, רצ"ל אני רואה פני השכינה, אז אני רשאי להסתכל בפניך, כי איני רואה אותך רק את השכינה:

במדרש (ב"ר פע"ח ח') על פסוק וישתחו ארצה שבע פעמים. א"ר חנינא בר יצחק לא זו משתפח והולך משתפח והולך, עד שהכניס מדת הדין למדת הרחמים. בא לבאר למה השתחוה ו פעמים דוקא, הוא להיות בעת הדין מתוח ח"ו, הוא מחמת הסתלקות המוחין כביכול מהדי מדות כגודע, וזה נקרא קטנות. והנה השתחוה ו פעמים להעלות כל המדות לבינה העליונה, שם

למלאכים ויסבור עשו שמשתחוה לו, (והשיי סייעו באותו מעשה שהיית בעצמו עבר לפניו בעת בווא לעשו והשתחוה להשיי, כן מבואר בזהר (ח"א קע"א ע"ב) בפסוק (מאשיח לג ג) והוא עבר לפניהם, הריא רצ"ל הקב"ה, עיין שם בזהר):

מדרש (ב"ר פע"ה ד) וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו. ר' לוי אמר הלך ונמל אנרומי ממצרים וכו'. נראה דרשתו דקשה למה אמרו לו המספר של האנשים. וגם הוה ליה למימר הולך לקראתך עם ארבע מאות איש. על כן דרש (על פי קבלתו) ששכר המכס ממצרים, דארץ מצרים אז בזמן ההוא ד' מאות פרסה, אם כן היו רוחב ד' מאות פרסה אצל הספר בין מצרים לשאר ארצות, וידוע לפי המנהג ברוב אצל המלכים דבכל פרסה מעמידין מוכס לגבות המכס, ונמצא כששכר המכס ממצרים, היו צריכין לו ארבע מאות להעמידן בכל פרסה, ואת כולם צוה להעליל על יעקב. זהו שמשמענו מספר ד' מאות, וגם אמר עמ"ו, שצוה אותם בעצה עמו להעליל על יעקב:

פרשה ע"ו. מיכאל ישורן ישראל סבא, מה הקב"ה כתיב בו (ישעיה ב"ח) ונשגב י"י לבדו, אף יעקב ויותר יעקב לבדו, עב"ל. נ"ל כמו שכתוב אצל השי"ת ונשגב י"י לבדו, היינו באין זכות ח"ו, ויאמר השי"ת למעני למעני אנעשה (ישעיה מח יא, עיין שם בלקוט רמז תק"ו), כן ביעקב נאמר ויותר יעקב לבדו, היינו שהעביר כל בניו, וכשהיו ביחד היה גם זכותם מגין, וכהיום נשאר לבדו ולא היה רק זכותו לבד. וגם באפשר ויותר יעקב לבדו, כי זכות אברהם ויצחק, הנה הם היו גם אבותיו של עשו, אבל זכותו היא שעמדה לו:

עם לכן גרתי. תרין במסורה. דין. ואידך אויה לי כי גרתי משך (תהלים ק"ה). כמו שבכאן פירשו עם לכן גרתי ששמרתי תרי"ג מצות, כן שם אומרת כנסת ישראל אויה לי כי גרתי משך, על דרך כי עליך הורגנו כל היום (שם מד טז), כי לולי תרי"ג מצותיך, הייתי באחדות עמם באכילה ושתיה וחיתון, ואז הייתי לעם אחד. ויש אויה לי

של אותו רשע, וכמים הפנים לפנים מצינו בהשיי חיבב אותנו בה' מדריגות הללו, 'דביקות' חשוקה 'חפיצה' אהבה 'דיבור', כן יהיה לנו מצות אהבתו, וחובה עלינו לאהוב אותו ית"ש בכל אלו הה' מדריגות:

בפסוק והטהרו והחליפו שמלותיכם, איר יוחנן כל כסות בכלל עבודה זרה (ביד פפ"א ג'). על כרחך הכוונה שעל כן צוה להם להחליף שמלותיהם כשיהיה להם בגדים משלל שכס והיו בגדי גוים, וכן ישראל הלובש בגדי נכרים בכלל עבודה זרה הוא, הגם שהוא אינו יודע מה עבודה זרה הוא זו, ואין כוונתו אלא ללבוש את הבגד העשוי כך וכך, עם כל זה בגדי כל הגוים מבראשית ניתקן בגד כל אחד כפי בחינת עבודה זרה שלהם, על כן אסור לבן ישראל ללבוש בגד כבגדיהם, כי בקל ח"ו יתפתה לכל התאוות, על כן נצטוו ישראל ולא תלכו בחקות הגוי אשר וכו' (ויקרא כ ג'). **שלא** שינו את לשונם (ויקרא מ"ב ה'). וזה היה שולח לעשו כה תאמרון לו שלא שניתני את לשוני ואיני מתירא ממנו, יעייין שם דבריו. והדברים ארוכים אצלי הרחבנו הביאור בדברים הללו במקום אחר בסוד חברים מקשיבים, איך בעוה"ר לימוד לשונות גוים סיבת אריכות גלות, וכבר מבואר הענין אצלינו בפסוק (בראשית כ ג) ויבאה אל האדם ויאמר האדם וכו' לזאת יקרא אשה וכו', ודרשו חז"ל (ביד פ"ח ד) מכאן שנברא העולם בלשון הקודש, והנה לא במקרה הוא משמיענו התורה בכאן דייקא שנברא העולם בלשון הקודש. אבל הנרצה בזה דהנה ברית הלשון מכוון נגד ברית המעור כמבואר בס"י, וכמו שבברית המעור יש ב' נקבים, אחת להשפיע שפע להוליד בדומה במקום הראוי, ולא במקומות זרים ולא להריק לאשפות, והצנור חב' להריק המותרות. והנה כן הוא בברית הלשון צנור השפעת הדעת באותיות, אי הוא אותיות לשון הקודש, הוא השפיע הנרצה להשפיעם במקום הראוי, והם מילדות כי חיות הנה. והב' הוא המותרות שארי הלשונות. ובהגיע תור האדם להשפיע השפע מברית

נמתקים הדינים ברחמים. ותראה מנהג אבותינו תורה ביום הקדוש והנורא יום כיפורים הוא, אנחנו מביאין דורון לשרו של עשו, וכו ביום המנהג לכרוע ולהשתחות ז' פעמים, כי הכריעות שבסדר עבודה, המנהג בכל ישראל שיכרעו הקהל בפני עצמם והשליח ציבור בפני עצמו, אם כן מיקרי ששה כריעות, וכריעה של עלינו לשבח, כורעים ביחד השליח ציבור והקהל, הרי ז'. ונלמד דבר זה מיעקב, להפך מדת הדין למדת הרחמים ביום התשובה בינה עילאה עלם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה, הבן הדבר. ויש לפרש עוד המדרש על ז' מלכי אדום, ז' פעמים השתחוה עד בא הד"ר המלך הח', יובן למשכילים:

שם פרשה פ' ותצא דינה וגומר. ר' תנחומא פתח (קהלת ז כח) אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה, אלא וכו'. בא לבאר למה נאמר ותצא דינה וכו', לא הוה ליה למימר רק וירא שכס בן חמר את דינה בת יעקב ויקח וכו'. על כרחך להורות שעשתה שלא כדין שלא היה לה לצאת, זה שאמר הכתוב ותצא דינה, עם שהיתה דינה כשירה, וגם היתה בת לאה, וגם אשר ילדה ליעקב, ולא היה לצאת חוץ אל בנות הערלים, על כן אירע מה שאירע. וזהו שפירשה התורה היציאה להורות הוראה לבנות ישראל כל כבודה וכו' (תהלים מה יז):

ר' שמואל בר נחמן אמר שגלה בה דרועת. דייק "וירא אותה" ששכס וכו'. הקדים תיבת אות"ה, היה לו לומר וירא שכס בן חמר אותה, לסמוך הפועל לפעולה. אך היא לדרוש גם כן וירא אותה שכס, שראה בה שכמה, היינו ביה דרועא שקרוב לשכמה, ומשמיענו התורה שאמור לכת ישראל לגלות זרועתיה, והוא דת יהודית כנודע:

וידבר חמר אתם לאמ"ר. ר"ל אמר בני לשונות של חיבה חיבב הקב"ה את ישראל וכו' (ביד פ"ב ז). בא לדייק הלאמ"ר, הוא מלשונו נשמע לאמר לאחרים. ונלמד מפרשתו של אותו רשע מה שנצטוינו אהבת לאהוב את השיי, הנה נדע מדריגות אהבה מאהבה הנשמיות הנזכר בפרשתו

לקדום את עשו אחיו. ואפשר לומר קצת בהפוך, מדאשכחן באנפונינום שכתב רבינו הקדוש אליו מנאי עבדך יהודא למרן מלכא אנפונינום, ואמר על זה לא טוב אנכי מאבותי, הנה הקדים אף על פי כן את שמו לאנפונינום, דאין קפידא בזה כיון שקורא את עצמו עבד. ואם כן פירוש הכתוב בכאן הוא כך, וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו, היינו להקדים את שמו אל עשו, ואין קפידא כיון שאמר כה אמר עבדך יעקב:

וישלח יעקב מלאכים לפניו. מלאכים ממש (כ"ד פ"ה ד'). ממש דייק מתיבת לפניו, דהיינו שהם בפניו ממש, ונרמזים בשמו ב' פעמים מלאך כנ"ל:

ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב וכו', ואשלחה להגיד לאדוני למצא חן בעיניך. מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו. א', לאמר אינו מובן. ב', כה תאמרון "לאדוני" לעשו, הנה למה קראו אדוניו שלא בפניו, (עיין באלשיך מה שתירץ על זה, ועדיין לא נתיישב, עיין שם). ג', לאדוני לעשו כב' למדין. ד', ואשלחה להגיד לאדוני למצא חן בעיניך, לפי שיעור הכתוב שקראו אדוני בלשון נסתר, היה לו לומר למצא חן בעיני אדוני. אך הוא דהנה מציעו בנחמיה (כ ד) ואתפלל אל יי, ואומר למלך, שזה דרך הצדיקים שמדברים בדביקות הבורא, מדברים מאמרם שיוכנו על שתי פנים, דהיינו עיקר תפילתם אל הבורא ית', וגם כן יצדק מאמרם לממה בנשמיות. וכזה עשה יעקב אבינו, ונכתב בתורה ללמד לבניו לדעת, הנה אמר ויצו אותם לאמר, שצוה להם ולמד להם ענין האמירה שידברו על ב' פנים, כה תאמרון ר"ל בלשון הזה תדברון, ויסכול הענין ב' דברים, היינו לאדוני להשייח, ולהבדיל גם כן לעשו, כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי וכו', הנה הוא תפילה ומליצה בעדו להבורא ית', שעם היותו בבית לכן הרשע שמר תרייג מצות, וגם כן הוא שליחות לעשו שלא נעשיתי חשוב, רק גר ולא נתקיימו הברכות. ויהי לי שור וחמור וכו', להבורא ית' הוא מליצה, כמו

המעור, הנה מן הצורך שיהיה שלם גם בכרית הלשון, ובאם ח"ו מרגיל לשונו בלשונות אחרים וזרים, הנה ברית הלשון מריק לזרים, הנה כמו כן ח"ו תולדות ברית המעור לא ירצו, הבן הדבר. הנה תראה זאת התורה בנועם דבריה תשמיענו זאת בזיווג הראשון דאדם קדמאה שנברא בעולם בלשון הקודש. ומכאן תתבונן כוונת הקליפה בנזירת המלכות בימים ההם בזמן הזה, וי לון לבני נשא דלא משגיחין על יקרא דאורייתא, הנה תתבונן דכזה נאלו אבותינו ממצרים שלא שינו את לשונם, ועל ידי זה היו גדורים מן העריות, הנה יעקב אבינו היה גדור והיה שומר הברית בן פ"ד שנה היה ולא ראה טפת קרי מימיו, הנה הלך לבית לבן לקחת לו משם אשה להוליד תולדות נשמות קדושות, שמר עצמו מחטוא בלשונו ולא שינה את לשונו. וזה ששלח לעשו כה תאמרון וכו' כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי, בעת אשר גרתי עם לבן הייתי מדבר בלשון הקודש, על כן תרייג מצות שמרתי ולא יכול לי, כן כה תאמרון לאדוני לעשו שאין אני מתיירא ממנו, שאני מספר בלשון הקודש, הבן הדבר. וזה רמזות המסורה עם לבן גרתי, ואידך (תהלים קכ ב) יי הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה וכו', אויה לי כי גרתי משך וכו', והם גורמים להסיתני ולהדיחני משפת אמת אל שפת שקר ולשון רמיה, הבן הדבר ודרוש וקבל שכר:

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו. יש לפרש על פי המדרש (כ"ד פ"ה ה) והזהר (ח"א קס"ז ע"ב) שהניח לו המלכות תחילה וקיבל אדונותו עליו, והיה קורא לעצמו עבד עד לעתיד במהרה בימינו. והנה מבואר בגמרא (סנהדרין צ"א ע"א) דנבוכדנצר נמל שכר על שפסע ג' פסיעות בדבר כתיבת האיגרות לחזקיה, ושינה המכתב וכתב קודם לאלקא רבא ואחר כך לחזקיה. הנה יעקב ברצונו לכבד את עשו בזמן ההוא, הקדים שם עשו לשמו, וכך אמר ליה השליחות הזה אל עשו אחי וכו' כה אמר עבדך יעקב. וזה הפירוש וישלח יעקב מלאכים לפניו, היינו קודם לשמו

מאיזה נברא שבעולם, רק מהבורא כל, כענין שאמר החסיד (הביא בעל חובות הלכות) בעת שראה אותו חבירו מתבודד במקום המסוכן מחיות רעות, ושאל את פיו היאך יערב לנפשו להתבודד במקום כזה ואינו מתיירא, השיבו בתם לבנו שמתבושש מהבורא אשר יאתה לו לבדו היראה לירא מלפניו דייקא, הוא מתבושש ממנו שיירא מאיזה נברא מנבראיו. וזה דרך הצדיקים בנפול עליהם איזה יראה משום נברא או דבר בעולם, אזי מעלין על דעתם שאין לירא משום נברא רק מהבורא ית', רק שיראה זאת באה לו להזכירו יראת הבורא ית', ומתבונן תיכף רוממותו ית' ונפול עליו יראתו ית', וממילא מתבטל ממנו יראת הנברא. וענין דבר זה הוא כי כל המדות המה נבראים מהבורא ית', ואם כן מדת היראה גם כן נבראת מהבורא ית', ואם כן למה תהיה כזאת שיירא אדם מאיזה דבר שבעולם, כיון שאין זה רצונו ית' רק לירא מפניו דוקא. אך הענין הוא שכל המדות נפלו בשבירה, כידוע מענין ז' מלכי אדום, דגם שנתקנו אחר כך כל המדות כנדע, הלא נשארנו ניצוצי קדושה מכל המדות בקליפה, ומתבררים בכל עת על ידי מעשה הצדיקים וזה שעשועיו ית'. והנה בבא אל האדם איזה יראה מדבר שבעולם, זהו על כרחך מיראת הבורא ב"ה שנפלה מדת הנבורה בשבירה, ובהעלות האדם את זאת היראה ליראת הבורא דייקא, אזי מעלה את ניצוץ היראה מסוד השבירה לתקנו בתיקון בסוד מעשה בראשית, וכן הוא בכל המדות. וכאשר תדע כל זה, אז תבין דרך הצדיקים שאינם מתייראים משום דבר שבעולם, רק בבא עליהם היראה העלמיות, אזי יודעים שזה באה להם מהשבירה להעלותה, ומסיחים דעתם ממנה ומשימים על לבם יראת הבורא, ותיכף ומיד תוסר מהם היראה העלמיות כי מעלים אותה לשורשה. והנה בראות יעקב אבינו שמתירא מאוד, דהיינו שמסיח דעתו ממנה ואף על פי כן מתיירא, אזי היצר לו מאוד שנצטער על מה זה ועל מה זה, וחשב פן ואולי חיו נגמר הדין, על כן עשה פעולה טבעיית ויחץ את העם וכו', והבן. וכשתבין כל

שאמרו דיל במדרש (כ"ד פ"ה י"ב) שור זה יוסף, וחמור זה יששכר, צאן אלו ישראל, ועבד זה דוד, ושפחה זו אביגיל, שכל אלו עתידין לצאת ממני, והנה הוא מליצה להבורא ית'. וגם כן כפשוטו הודעה לעשיו. ואשלחה להגיד לאדוני הבורא ית', וגם כן כפשוטו למצא חן בעיניך, הנה להבורא ית' אמר ואשלחה כל הנ"ל להגיד לאדוני, להמשיך בחינת מיין נוקבין לאדוני היא השכינה, למצא חן בעיניך דהיינו שימצא אדוני, היינו השכינה בחינת אדני חן בעיניך, באומרה במאי ברא אתינא לקמך דייקא פנים בפנים. ולעשו הוא כפשוטו. על כן לא אמר למצוא חן בעיני אדוני, כי כוונתו היה בגבהי מרומים, שותמצא השכינה חן כביכול להתהוות היחוד פנים בפנים, כל זה סיפר להש"ת שזאת היתה כוונתו בתרי"ג מצות, ששלח להגיד ר"ל להמשיך להשכינה בחינת מיין נוקבין, וכן הנשמות שהוליד ואשר הם כבר התולדה שלו, גם כן זאת כוונתם לצורך גבות. ולעשו דיבר כפשוטו. וזה למד בדקדוק הדיבור למלאכים שיהיה מאמרם סובל ב' הפירושים, ונכתב זאת התורה ללמד לבניו דעת איך יהיה מנהגם בגלות עשו. ולזה יצדק גם כן הלאמר הנ"ל, לאמר לדורות והבן:

וישלח יעקב מלאכים לפניו וכו'. דהנה נאמר למעלה ויפגעו בו מלאכי אלקים, דבא על הספר של ארץ ישראל, ופגעו בא מלאכי ארץ ישראל בבואו דרך פניו לארץ ישראל, ומלאכי חוץ לארץ נשארנו לאחוריו ויקרא שם המקום ההיא מחנים ב' מחנות, שבכאן היו ב' מחנות אצלו, וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו, מאותן המלאכים שהם לפניו דהיינו ממלאכי ארץ ישראל שלח. ויש ארצה שעיר וכו', שאין להם רשות ללכת שם, אבל פקודתו שמרה רוחם ויכולים לעשות שליחותם מכאן, על כן לא הלכו רק וישובו המלאכים וכו', כי עשו שליחותם מכאן:

ויירא יעקב מאד ויצר לו וכו'. כפשוטו יש לפרש ויירא יעקב מאד, שראה שעלה מורא ומורך בלבבו, ויצר לו שהיה מצער את עצמו למה לו כזאת שמתירא, כי חרפה הוא לצדיקים לירא

כי במקלי עברתי את הירדן הזה. נרמז בכאן ברמזי התורה שיעברו ישראל את הירדן בי לחודש ניסן (יהושע ד ט), כי איתא בקרנים ובפירוש דן ידן שחודש ניסן נקרא "מקל", (עיין שם מעמו ונימוקו עמו), וכן הוא בנימפריא "מקל. נמצא נרמז "במקלי, "במקל י עברתי את הירדן, דהיינו בי לחודש ניסן עברו ישראל את הירדן בחרבה:

ושמתי את זרעך כחול הים וכו'. נשאלתי למה לא אמר ככוכבי השמים, והקושיא רבה דליכא למימר דכוונתו על מה שנדבר עמו בחלום בצאתו מבאר, הנה שם (בראשית כז יז) נאמר כעפר הארץ, על כרחך הכוונה על מה שדבר לאברהם על אודותיו, כמ"ש לו השיי כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, שעליך היה הכוונה בדברי לאברהם, ולאברהם נאמר ככוכבי השמים וכחול וכו' (שם כב יז). והשבתי על פי מה ששמעתי מכבוד מרן הרב הקדוש מהרמ"ם מיכ בק"ק רמנאב זצוק"ל, שאמר על מה שנאמר לאברהם ושמתי את זרעך ככוכבי השמים וכחול וכו'. והקשה מרן זצלה"ה כיון שהבטיחו השיי להרבות זרעו ככוכבים, למה לו להבטחת "כחול, הלא כוכבים הם רבים בכמות ואיכות מחול הים. ותירץ מרן זצלה"ה שזה הבטחה גדולה מאוד, כוכבי השמים הוא הבטחה שיהיה לזרעו בטבע אהבת הבורא ית', דמיון הכוכבים אשר נראה לעין כל תנועתם והתלהבותם מחמת תשוקתם ליוצרם המוציא במספר צבאם, והנה דבר זה הוא לפלא בעיני כל איך יצוייר בנפש אהבה ויראה כאחת, כי האהבה התקרבות האוהב לנאהב, ויראה היא רחוקת וצמצום. והנה אף על פי כן הבטיח השיי לזרע אברהם, הגם שיהיו ככוכבי השמים באהבתם ותשוקתם הנכבדת, עם כל זה יהיה להם גם בחינת יראה הרוממות מהבורא ית', שהוא דמיון חול הים שמושפע בו בחינת יראה, כמדאיא (יהושע ה כב) האותי לא תיראו נאום יי אשר שמתי חול גבול לים, והבן. (והדברים עתיקין שצריך אדם להיות בבחינת צמצום והתפשטות, כי האהבה הוא התפשטות והיראה צמצום והי"י), עד כאן

הנ"ל, תבין מ"ש דוד (תהלים קיט לט) העבר חרפתי אשר יערת, כי לחרפה הוא לצדיקים לגור מסביב מדברים עולמיים, וכן שמעתי הענין של זה הפסוק מגדולי עולם, והבן:

ויצר. ג' במסורה. דין. ואידך בשופטים (ב טו) ככל אשר יצאו יד יי וכו' וכאשר נשבע יי להם "ויצר להם מאוד. ואידך באמנון (שמאל כ יג ב) ויצר לאמנון להתחלות בעבור תמר אחותו. ומסרו סימן ייעקב "אשתבע "לאמנון. נרמז באלו הני "ויצר, אלו הני עבירות שאמרו חז"ל (סנהדרין ע"ד ע"א) יהרג ואל יעבור, ואסור לשמוע לשום אדם כמו שאסור לשמוע אל היצר בכל העבירות, בהיות אם אדם אחד יורד לחייו בכדי שיעבור על אחד מנ' עבירות, הא המסית מתכוון להנאתו הוה כמו היצר, מה שאין כן באינך עבירות כשהגוי מתכוון להנאתו, לא מיקרי "יצר ויעבור ואל יהרג והנה בכאן נאמר ויצר אצל שפיכות דמים פן יבא והכני וכו', בשופטים נאמר ויצר אצל עבודה זרה שעבדו, באמנון אצל עריות, והסימן שנמסר ייעקב "אשתבע "לאמנון, הוא על פי מאמרם ז"ל (כ"ד פ"ע ד) אצל "יודר ייעקב "נדר וכו' ושמרני בדרך וכו' (בראשית כז ט), דרשו בו ושמרני מעבודה זרה ונילוו עריות ושפיכות דמים, בתיבות הללו נרמזו כל הני יעקב אשתבע לאמנון, היינו יעקב נשבע בעת נדרו שיהיה בעל "אמונה, ולא יבא ח"ו לידי עבודה זרה, וכן יעקב אשתבע "לאמנון שלא יבא לידי עריות ושפיכות דמים כמו שאירע לאמנון, ונפקא מינה להורות אם היצר מסיתו ח"ו, ישבע לו כדאשכחן בבועז (יק"ד פכ"ג י"א):

"ורוח תשימו בין עדר וכו'. תיבת "רוח נמסר ב' במסורה. דין ורוח תשימו וכו'. ואידך באסתר (ד יז) "רוח והצלה יעמוד ליהודים. הוא שדרשו רז"ל (כ"ד פ"ה י"ג) שבזה שצוה לעשות רוח בין עדר לעדר, הוא רמז שלא יהיו הצרות בגלות תכופות זו לזו בכדי שיוכלו לסבול, על כן מניחין להם ריוח בין גזירה לגזירה. וזהו ורוח תשימו וכו', ובזה רוח והצלה יעמוד ליהודים:

בתים מתיבת יעקב, דהיינו במילואו כזה יוד
 "עין יקוף בית, בנימטריא תשמח. להורות שאז
 הוא זמן שמחתנו לשמוח בהשיי, ואז נשתלם
 שם יעקב במילואו וטובו. ולמקנהו, היינו קנית
 העולם עשה סוכות, ר"ל על ידי השמחה ביי
 מתבונן שכל הקנינים שבועלם הם דמיון סוכות
 אשר בין לילה היו וכו', וזהו עשה שעושה אותם
 במחשבתו כלא ואפס דמיון סוכה בלי קביעות,
 על כן קרא שם "המקום של כל העולם סוכות
 (שאינו לו קביעות). ויהיה גם כן המילוי יעקב לבד
 זולת הפשוט, בנימטריא ימתיקו, שאז סמתקים
 הדינים כנודע מכוונת הסוכות, וזהו ויבן לו בית.
 וזהו ולמקנהו (ר"ל לאותיות הפשוטות שלו שהם
 קנינו בעצם), עשה "סוכות, היינו יעקב בנימטריא
 ב' פעמים "סוכה, להורות דכאיתערותא דלתתא
 איתער עובדא דלעילא תרין סוכות, אימא עילאה
 לחפיא על זעיר ונקב', ואימא תתאה לחפיא על
 בניה, והבן:

וירמח עוד יעקב במילואו כנ"ל, בנימטריא תשמח
 כנ"ל, מרמו לשיעור הסוכה ז' על ז' טפחים
 וגובהה י' טפחים, אם כן חלל הסוכה ת"ץ
 טפחים, והסכך מ"ט והקרקע גם כן מ"ט, וב'
 דפנות שלמים כל אחד ע' טפחים, הרי ק"ט
 טפחים, והשלישית אפילו מפה הרי י' טפחים,
 תחשב סך הכל היינו ת"ץ מ"ט מ"ט ק"ט ה'
 הרי בנימטריא תשלח, והאדם היושב ונכלל
 בתוכו ראשו ורובו ב' מדרגותיו, דהיינו להיכלל
 מחשבתו חכמה בינה דעת דיליה, עם המדות חסד
 גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, שהם יראתו
 ואהבתו וכו' כנודע, להיכלל הכל בסוכה העליונה
 להשיי דייקא, הרי תשמח. וזהו ויעקב נסע סוכותה
 ויבן לו בית, היינו יעקב במילואו כנ"ל:

וירמח עוד ויעקב נסע סוכותה, (כשקהל עדת יעקב
 בא לחג הסוכות), ויבן לו בית, ר"ל בונה
 לתיבת "סוכה בית, דהיינו מילוי סוכה כזה סמך
 ו' כ"ף היא, בנימטריא דחל שאי עקרת דבית
 ביתו של יעקב, שגורמין יחוד העליון פנים בפנים
 יעקב יורחל כנודע

דברי הקדוש צולהיה. והנה זכור תזכור את אשר
 כתבנו בפסוק (בראשית לז ח) וירא יעקב מאוד ויצר
 לו, שהיה מצער את עצמו על שמתירא מאוד,
 ולא הועילה לו מה שהוא מדרך הצדיקים בהגיע
 להם יראה להעלותה ליראת הכורא ית'. ויש
 בתפילתו הלא אתה הבטחת להיות כחול היום,
 דהיינו ביראת הכורא ית' שעל ידי זה מבטלים
 יראות העולמות, התבונן מ"ש לעיל בפסוק וירא
 ותבין, על כן לא זכר ככבי השמים, כי זה בחינת
 אהבה, דוק בדברי ותמצא טוב מעם ודעת. והנה
 אף על פי כן הגם שלא זכר צבא השמים, אף על
 פי כן בכונתו היה גם לצבא השמים, היינו להורות
 כוונתו לאותו הבטחה שהבטיחו השיי לאברהם
 ושמתי את זרעך ככוכבי השמים וכחול וכו', על
 כן נמסר במסורה ב' פעמים "אשר לא יספר דין.
 ואידך בירמיה (לג כג) אשר לא יספר צבא השמים.
 והנה המהבילים מהפלסופים הכניסו את עצמם
 למנות ככבי השמים, וכן חול הים על ידי תכונה
 וחכמת המדידה, הנה באת המסורה אשר לא יספר
 דין, ואידך אשר לא יספר צבא השמים, והנה צבא
 השמים המה המלאכים, ודאי אי אפשר למנותם,
 כן החול אי אפשר למנותם על ידי שום חכמה,
 ושקר ענו הפלסופים:

ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית וכו'. יש לפרש
 בפסוק הזה כמה רמזים, כי על פי פשוטו
 צריך גם כן להבין מה חידשה לנו התורה
 בהודיענו זה. ויש לפרש על חג הסוכות שהוא זמן
 שמחתנו לשמוח לפני יי אלקינו, להורות כי זה
 כל האדם לעבוד את השיי, וכל קנינים המדומים
 שבועלם הזה הם חולפים ועוברים כסוכה בכרם,
 על כן נצטוינו אז בזמן השמחה לישב בסוכה
 ולשמוח לפני יי כי זה עיקר. ונרמו ויעקב נסע
 סכתה, היינו כללות האומה הנקרא יעקב, כשנוסע
 סוכותה, ר"ל כשהגיע עד חג הסוכות, אז ויבן
 לו בית, כבר ידעת (ספר יציה) כי אות נקרא
 "אבן ותיבה בית, אם כן כל אות במילואו גם
 כן נקרא בית, כיון שהיא תיבה כזה "אלף בית.
 ואם כן נרמו בכאן ויבן לו בית, שבונה לעצמו

בנימטריא רנ"ב. שעל ידי מצות הסוכה מתקנים רנ"ב איברין דשכינתא. והמילוי לבד זולת הפשוט בנימטריא קס"ג, מנין "נצח" יהוד, שעל כן שואבין בסוכות רוח הקודש (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א), שמנצח והוד יניקת הנביאים, ואפילו בזמן שאין חזון נפרץ, שואבין רוח הקודש מעץ נבואה. או מנין שם אהו"ה במילוי יודין שהוא שם הדעת, שעל ידי מצות סוכה באים לידי דבקות וידיעת בוראם, ומבטלים הדיעות רעות ואמונת כוזבת, על כן הבחינה יהיה לעתיד במהרה בימינו במצות סוכה לאומות העולם, שיבעפו בה ולא יוכלו לעמוד בנפיונה כדאיתא במסכת ע"ז (ג' ע"א) עיין שם:

וירמוז עוד ויעקב נסע סכתה (כנ"ל) ויבן לו בית, ר"ל לתיבת "לו בונח בית היינו מילואו, כי תיבת לו מרמו לקצוות כגודע שכל אחד כלול מכולם, ו' פעמים ו' בנימטריא ל"ו, הוא סוד "אלה מאלקים והנה כשבונים בית היינו מילוי למ"ד ו"ו, בנימטריא אלקים בשלימות, היינו אתוון פ"י בינה העליונה סוכה העליונה הממלאת לאתוון לו היינו הקצוות, בסוד המוחין דגדלות בסוד הכתוב (דברים כ"ו) "והאם רבצת, והמשכיל על דבר יפרש הענין ויעקב נסע סכתה, היינו שיעקב כשהוא עדיין בקמנות, נוסע סכתה לסוכה העליונה בכדי לקנות המוחין כגודע, ועל ידי כך ויבן לו בית כנ"ל, ויובן על ידי זה בעיון קל ולמקנהו עשה סוכות, והבן:

וירמוז עוד ויבן לו בית. לו במילוי כזה למ"ד וא"ו, בנימטריא "לבנת. הוא סוד תיקון מילוי הלבנה סיהרא באשלמותא, כי בכסא ליום חגנו (תהלים פ"א ד), הלבנה נכסית (ר"ה ח' ע"א), ובמ"ו לחודש נהירין אנפחא כגודע. והמילוי לבד זולת הפשוט בנימטריא נ"א, הוא סוד הניא ימים מראש חודש אלול עד שמיני עצרת, שאז היחוד השלם בקירוב בשר, ובעוד דאיהו עם מלכא שאל מה דבעי ויהיב לך (תהי"א ס"ד ע"ב). וזהו עשו לי סעודה קטנה שאהנה ממך דייקא בקירוב בשר, וזהו הושיעה נא הצליחה נא (תהלים קיח כה):

וירמוז עוד ויבן לו בית, מילוי סוכה זולת הפשוט, בנימטריא קמ"ז מנין שנותיו של יעקב, מנין ז' פעמים אהיה זמין אנא לאולדא, היינו התיילדות ז' המדות היוצאים וניתקנים בבינה סוד הסוכה החופפת על הבנים, ונקראת אהיה כגודע. וירמוז עוד ויבן לו בית, סוכה במילוי כזה סמ"ך וי"ו כ"ף ה"א, בנימטריא רמ"ח שהוא דרגא דיעקב רחמים, ומורה על תיקון רמ"ח איברים של האדם הנכנס לסוכה, להיכלל בתוך אימא עילאה בסוד העיבור ויוצא משם כבריה חדשה, והמילוי לבד זולת פשוט, הוא בנימטריא "זקן, הוא התעוררות הרחמים זקן "אהרן שיורד על פי מדותיו (תהלים קלג ב), על ידי מצות הסוכה, והבן:

וירמוז עוד ויבן לו בית. סוכה במילוי כזה סמ"ך וי"ו כ"ף ה"י, בנימטריא "רנו. שהוא סך שיעור העבירות שחייבים עליהם מלקות, שנתנו בהם דורשי רשימות סימן "ילקו "זרים, ועל ידי מצות הסוכה יזכה לתקן מה שקלקל בלאוין שחייב עליהן מלקות, ויזכה לעשות מהן "נזר הקדש שהזדונות יתהפכו לזכויות, (עיין מ"ש הרב הקדוש מה"ו לוי יצחק זצוק"ל בסוד ראשון לחשבון עונות (תנחומא אמור ס"י כ"ב) עיין שם). והמילוי לבד זולת הפשוט, בנימטריא קס"ו מנין אחוריים דשם ס"ג שהוא בבינה סוד הסוכה, שעל ידי האחוריים הללו ניתקנו המידות שהם הויה "אדני, בנימטריא הפשוט של הסוכה, והבן שעל כן הם מתמלאים מאחוריים דס"ג, השי"ת יראנו נפלאות מתורתו:

וירמוז עוד ויבן לו בית. מילוי סוכה כזה סמ"ך וא"ו ה"ה כ"ף, בנימטריא רמ"ג. רמו בבוא קהל עדת יעקב לחג הסוכות ומקיימים מצותיו, יוחשב לפני השי"ת כאילו קיימו כל שאר רמ"ג מצות הנתורים, חוץ המחוייבים באותו החג שהם חמשה. היינו א', לישב בסוכה. ב', ארבעה מינים. ג', להקריב מוסף בז' ימי סוכה. ד', להקריב מוסף שמיני עצרת. ה', שמחה:

וירמוז עוד ויעקב נסע סכתה לחג הסוכות, ויבן לו בית, "סוכה במילוי כזה סמ"ך וי"ו כ"ף ה"ה,

המקדש, ויש מתי אבא ואראה פני אלקים, דקאי על בית המקדש:

ויבא יעקב שלם עיר שכם וכו'. יש לרמוז מה שגזרו רז"ל (ריה כ"ט ע"ב) בשב ואל תעשה בהנך תלת מילין, דהיינו שופר לולב מצילה, אם יבא עת מצותן בשבת קדש תדחה המצוה, ובודאי הגם שגזרו הדבר כדי שלא יבא האדם לידי חילול שבת, עם כל זה בודאי לא היו גוזרים לבטל, אם לא שידעו כי כח השבת תעמוד במקום המצוה, ואפשר לעשות התיקון שניתקן במצוה על ידי שמירת שבת. והנה מי שיראה בעין השכל יראה דשלשה שמות שנקראים שבת, היינו שבת, כלה, מלכתא, הם נגד הני מצות הנ"ל, ואין כאן מקומו כי יתארך הענין. ובקיצור אודיעך שבת בנימטריא קשיא דפיא, הוא סוד ב' ימים דראש השנה שצריך להמתיקם על ידי השופר כנודע, הנה שבת פועל זה: וענין הלולב להמשיך ה' חסדים מהיסוד לנוק, הנה נקראת שבת כלה ה', כל יסוד כנודע, ממשיך ה' חסדים, על כן נקראת הנוק כלה: וענין המגלה מגלה נקראת, הוא סוד שם הנקרא אדני דינא דמלכותא, הנה מגלה נקראת בי"ב ביי"ג ביי"ד במ"ו (מגלה ב' ע"א), בנימטריא אדני שם הנקרא, לא פחות ולא יותר, פחות היא י', ויותר הוא מ"ו, יפ"ו בנימטריא שם הנכתב, הנה הוא סוד דינא דמלכותא אסתר מלכה בנימטריא צ"ה, לבטל קליפות הפן כי יד על כס י"ה מלחמה ליי בעמלק (שמות י"ז טו), הנה נקראת שבת מלכה לפעול כל זה, דוק והתבונן. על כן יש לרמוז הענין פה ויבא יעקב שלם, ר"ת שופר לולב מגילה, ר"ל שיעקב היינו קהל עדתו מביא הג' מצות אלו בשלימות, עיר שכ"ם כשמעורר אור שבת כלה מלכתא ר"ת שכ"ם, נעשה גם כן התיקון בשלימות של ג' מצות הנ"ל, על כן מותר לבטלם בשב ואל תעשה:

ובני יעקב באו וכו' כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה. להבין על פי פשוטו התחיל בישראל וסיים ביעקב. גם מהו

וירמוז עד ויבן לו בית. לו במילוי כזה למיד ויו, בנימטריא צ"ו. הוא סוד תיקון עולם העשיה, דתמן אל אדני בנימטריא צ"ו, (עיין בכוונת צו את בני ישראל (נמדבר כח ב)), ומבטלים הקליפות אשר מתגברים בעולם הזה הנקרא צו, כמד"א (הושע ה יא) כי הואיל הלך אחרי צו כנודע. ובמילוי לבד זולת הפשוט, הוא סוד השמירה מהקליפות ששים גבורים מביב לה מנבורי ישראל (שיר השירים ג ז), עיין בחסד לאברהם בסוד ממתו שלשלמה, ותבין:

וירמוז עוד כפשוטו השמחיות הפסוק ויעקב (הוא זעיר אנפין), נסע סכתה (לסוכה העליונה אם הרבצת על הבנים), ויבן לו בית (מלכות בהתגדלותו אחר כך במוחין, אז אחר ובנית ביתך (משלי כד טו), תיקון קומת הנוק ביחודא שלים, אז) ולמקנהו (היינו הקנינים של הבית היינו עלמות בריאה יצירה עשיה), עשה סוכות שאז חופפת אימא תתאה על הבנים דמיון אימא עילאה דאויפת לברתא מנהא, (עיין בזהר בראשית (ה"א ד' ב' ע"א) בסוד עליית רגלים, ועיין בפירוש זהר הרקיע). על כן קרא שם המקום סכות (לשון רבים, לרמוז על הסוכה עילאה ועל הסוכה תתאה, והבן והשי יראנו נפלאות מתורתו:

"כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים. ב' במסורה. דין. ואידך מתי אבא ואראה פני אלקים (תהלים מב ג). יש לרמוז דהנה קשה הדבר על יעקב אבינו לומר מפיו דבר כזה לעשו הרשע שחשוב בעיניו ראיית פניו כראות וכו'. אבל הנרצה הוא שביקש ממנו שיקח את המנחה, והנה הוא כיון במנחתו זאת ענין שיצוה יי לישראל השעיר לעזאזל ביום הכיפורים, על כן שלח לו תקיף בהמות, מנין שעיר. ויש לו ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלקים, רציל בעבור המנחה הזאת אזכה לראות פניך כראות (כף הזמן), רציל בעת אשר אראה פני אלקים ביום הנבחר לבא לקודש הקדשים, אז אראה גם את פניך ליתן לך מנחה ותתהפך לעבד לי. וזה שרמזה המסורה שהוא הנרצה על בית

הדבר הזה, שמקובל בידינו מחכמי האמת שכל אלו הנשמות שהיו בשכם ונימולו אז, נתגלגלו בישראל וקשים גרים לישראל כספחת (יבמות מ"ז ע"ב), שהניצוצי הקדושה שהיו בתוכם עדיין לא נתקנו, ונתגלגלו בבני שמעון אותן הכ"ד אלף שזנו בכנות מואב במעשה זמרי, והנה גם זמרי וכזבי היה בהם ניצוצין הידועין, והנה יעקב ביקש רחמים שלא יזכר שמו שם (סנהדרין ק"ט ע"ב). וז"ש ברוח קדשו עכרתם אותי, שעשיתם אותי עכור להתערב בתוכי ניצוצים אלו של יושב הארץ, והוה להבאישני ביושב הארץ שהבאשתם אותי ביושב הארץ, ואני [מתין] מספר, ר"ל שניכר המספר שבמנין, שאחר המגפה נחסרו כ"ד אלף משבט שמעון, ונאספו עלי אותן הניצוצות יאספו עלי, והכוני שיפלו דהיינו שיפלו במגפה מישראל על דבר פעור (במדבר כה י"ח), "ונשמדתי אני שלא יזכר שמי שם, וביתי היינו נשיא בית אב לשמעוני כנ"ל:

ויאמר אלקים ליעקב קום עלה בית אל ושב שם. קבלנו הענין 'ושב שם', כי בית אל הוא השכינה הנקראת כן, ומילין דאיתתא בישיבה כנדע מתפילין של יד. והענין הוא לדעתי כי שכינתא בעאת לנמלא ביתא והגיע זמנה של רחל, כיון שהגיע זמן לאישתלם בייב שבמין כנדע מזהור הק' (ח"א ע"ה ע"ב), על כן אמר לו השי' עלה בית אל, ר"ל תעלה למדריגה לזיווגא עילאה ושייב שם. על כן עשה הכנה דרכה לכבוד הזיווג העליון, ואמר אל אנשי ביתו הסירו זכר והסהרו והחליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה וכו', ונקומה ביחד כד אישתלם בייב שבמין. ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי. לא אמר כפשוטו ויהי עמדי בבית לבן עד היום, רק בדרך היה עמו, והלא ישב קבוע כ' שנה בבית לבן והשירית היה עמו. רק לפי הנ"ל יובן דבעת הגיע הזמן שהשכינה תיפול ביתא לגמרי, ויהיה זיווג העליון מזדווג עמו כמו במשה, ובעא לאיתפרשא מאתתא כמו משה, על כן נידחת רחל עקרת הבית, ועד היום היה עוסק להעמיד ייב שבמים, והשכינה היתה מסייעתו כדרך הצדיקים

וכן לא יעשה. ונ"ל דהנה ידוע דיסוד הוא שורש הכל, ואם יארע איזה מקרה בשורש, ירנישו כל הענפים. והנה יעקב ובניו בהם היו כלולים כל הנשמות מישראל, והם השורש לכולם וכולם ענפים מסתעפים מאתו, על כן על גוף המעשה לא התעצבו כל כך, כיון שאנוסה היתה ואין אשמה בזה, אבל כיון שאירע דבר ערוה בזרע יעקב, ימשך הפסד בדבר לזרע ישראל שיתאוו לתאוה ח"ו. וז"ש כי נבלה עשה בישראל, ר"ל שעשה דבר נבלה לכל ישראל לשכב את בת יעקב, הואיל ששכב עם בת יעקב, וכן לא יעשה ר"ל בשביל זה גדלה חמתם על הדבר הזה, אף על פי דאונס רחמנא פמריה בכל מקום, ר"ל שלא יהיה עוד דבר נבלה כזה שתמשך הפסד לכל העדה בעבורה, כי לא יהיה עוד איש כללי ושורשי כיעקב אבינו, נ"ל: ויש לפרש עוד על פי פשוטו, להיות עדיין לא נקרא שמו ישראל, רק המלאך בישרו שהשיי יקרא שמו ישראל, ואמר לו המעם כי שרית וכו' ועם אנשים ותוכל (בראשית לב כט), היינו שנתגבר ונשתרר על כל איש העומד לנגדו להרע לו, על כן נתעצבו האנשים באמרם כי נבלה עשה בשם ישראל המורה כי שרית וכו', והנה שכם נתגבר ונשתרר ועשה המזימתה לשכב את בת יעקב, ושמא תאמר אין זה קפידא לשם ישראל, כי שם ישראל מורה השתררות על העומד להרוג ולעשות לו רעה, מה שאין כן בשכיבה עם בתו. לזה אמר "וכן לא יעשה", כיון שזה פועל מגונה כי לא יעשה כן, אם כן זה מקרי השתררות עליו ח"ו לעשות לו רעה, על כן קנאו בדבר, נ"ל:

ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אותי וכו' ונאספו עלי והכוני ונשמדתי וכו'. הנה זה דברנו תמיד האיך אפשר לומר דבר שיצא מפי אותו צדיק שלא יעשה רושם, הלא רוח ה' דיבר בו וכי נתקיים ח"ו דבר זה, ואיתא בספר חסידים אפילו דבר שאומר האדם בדרך גומא, הוכרח להתקיים באיזה פעם, ומכל שכן יעקב האמיתי האיך הניחו השירית העומד לימינו להוציא דבר זה מפיו. על כן אחשבה לדעת זאת שבאמת נתקיים

התגלות הנבואה דחוץ לארץ, על כרחך בא דרך שער השמים שבארץ ישראל, ומשם בא השפע דרך עקלתון לחוץ לארץ, מה שאין כן בארץ ישראל באה השפע בלי שום מסך, לחיותה יורדת ביושר משער השמים. והוא שהראה השיי ליעקב בעת הבטיחו הבטחת ארץ ישראל, הראה לו מעלתה שויעל מעליו אלקים בעת שנפסק הדיבור, במקום אשר דבר אתו שלא הצרכה שפע הנבואה להתעלות דרך עקלתון, כי שם שער השמים, והבן:

ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר. יש לרמוז בכאן ענין היחוד השלם, כי בהיות רחל נקודה קטנה, אז הוא הזיווג רק עם בחינת לאה, ובכוא המוחין דגדלות לזעיר אנפין להיקרא ישראל, אזי נתגדלה גם בחינת רחל בחינת פרצוף שלם, ושניהם הם בכל אורך קומתו, כאשר נודע הדבר לפועמים מעץ החיים, (השיי יאר עינינו ולא יאמר פינו דבר שלא כרצוננו). והוא ויסע ישראל בחינת זעיר אנפין, בעת נסע מעולם העליון כאשר מקבל המוחין דגדלות על ידי תורה ועבודה של ישראל, אזי ויט אהליה מהלאה, ר"ל קהלאה שהיה מקודם אהלו רק עם בחינת לאה, למגדל עדר שמתגדל בבחינת פרצופים שלימים כל בחינת עדר, דהיינו רחל לאה בגימטריא עדיה, והוא רחום יכפר:

ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל. ידוע להבאים בסוד ה' גנוז נסתרות לאלקינו בפרשה הלזו, והדבר הזה הוא גם כן בכל אדם מבני ישראל, שמיום הולדו כל מדותיו הם עדיין בסוד השבירה בנפש דקליפות נונה, ואוהב במידת האהבה אשר אסרה התורה, ובאמת מדת האהבה שנבראת, הוא רק לאהוב את הבורא ותורתו ומצותיו, ומחויב תפעול האהבה לאהוב דבר איסור. אך כל זמן היותה עדיין בסוד השבירה, המדה הזאת שבכח נשמתו נבראת היא עדיין משוקעת בקליפה, וכאשר יתקן האדם לכללה ולהעלותה בפרצוף נמור בתורה ובמצות, אזי יפעל במדה זו רק לאהוב את הבורא, ויתגנו בעיניו האהבות הרעות,

בזיווגיהם כנודע מזוהר הק' (שיין חייא נ' ע"א). ויש כעת נקומה ונעלה לגמרי בית אל לזיווג העליון בלבד, כי עד היום היה רק עמדי בסיוע בדרך אשר חלכתי, לשון נקיה דיבר דרך גבר בעלמה כנודע (משלי ל יט), והכוונה על זיווגו, והבן:

ויאמר לו אלקים אני אל שדי פרה ורבה. זה השם מסוגל לפריה ורביה, כי שם שדי הוא יסוד דאחיד בשמיא וארעא כנודע, דהיינו דכר ונוקבא. על כן מילוי זה השם כזה יין לית ויד, בגימטריא ת"ק מנין האיברים דכר ונק, ובגימטריא פרו ורבו. וצירוף השם אל אליו, הוא סוד שיפת החסד אל המתגלה בפומא וכר כנ"ל, והבן העניינים הגדולים הללו, וכאן נאמר לו בלשון יחיד פרה ורבה, בגימטריא במלכרת, והבן:

ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריו אתן וכר. יש לדקדק דחיה לו לומר בקיצור ואתן לזרעך את הארץ אשר נתתי לאברהם וכר, למה אמר בדיוק לך אתננה. גם מהו חזר ואמר אתן את הארץ. אך נ"ל כפשוטו כשנתן השיית את הארץ לאברהם, היה מקום לישמעאל ולבני הפלגשים לומר שגם להם ירושה בארץ, וכן בנתינה ליצחק היה מקום לעשו למעון. על כן אמר השיי ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק, לך אתננה מחדש להיות כולה שלך, בכדי שלא תבא ירושה ויהיה להם מקום למעון, ופן תחשוש שלא יארע לך גם כן מקרה אברהם ויצחק, שיהיה ח"ו פסול בבניך ויצטרכו שוב הנותרים נתינה מחדש, לזה אמר ולזרעך אחריו אתן את וכר, שיבאו מכה ירושה כי כולם ראויים אליה:

ועל מעליו אלקים, במקום אשר דבר אתו. רשיי ז"ל כתב איני יודע מה מלמדינו. והנראה דהנה יעקב שלימא דאכהן היה לו השנת הנבואה, ונתגלה אליו הדיבור זה פעמים בחוץ לארץ, וכעת כאשר בא לארץ והשיית הבטיחו הבטחת הארץ הקדושה, בא השיי להראות אליו חבת הקודש מה בין התגלות הנבואה דחוץ לארץ, לארץ, כי

במסירת הפתקין ביום הושענא רבה, הנה נרמו הפ"ם שהיא בישיבה, ואנו ממתקין אותה במצות סוכה דמיון פ"ם מרובעת, והנה יום ההוא הוא סוד מלכותא דדוד, דבמלכות בית דוד כתיב (ישעיה טו) פ"ם לסרכה המשרה, מ"ם מרובעת באמצע תיבה, להורות המתקתה מבלי גבול. אבל כששלח מנחה לעשו, הנה השיי דן אותם מיושב כביכול, הנה נרמזת המ"ם בסופי תיבות, ודי בזה כתבתי זה מדעתי ובדרך ספק, יהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצוני:

ויקן את חלקת השדה אשר נמה שם אהלו, ר"ת בנימטריא גרז"ם עיב"ל. ששם קבלו ישראל שבועות התורה, והוצרך אותו המקום לקנותם בכסף מלא (כ"ד פ"ט ד), וכן מקום קבורת האבות מעפרן (בראשית כג ט), וכן מקום המזבח מארונה (דברי הימים א' כ"א ט), והסימן אמ"ת קנה, "אבות" מזבח "תורה, והם תורה עבודה (מקום המזבח) גמילות חסדים (חסד של אמת), והם אלו ג' דברים שהעולם עומד עליהם (אבות פ"א מ"ב):

ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי וכו'. חסר תיבות אמר, ולא במקרה הוא. עיין מ"ש בפרשת יתרו כי הנכון בעיני הוא שלא אמר יעקב זה הטעם לאנשי העולם, מפני שהיה צריך להזכיר שם שמים, וחלילה לצדיקים להזכיר שם שמים זולת בתפילתם, על כן לא כתבה התורה תיבת אמר, להשמיענו זה שלא אמר, רק היה הטעם כמזם בלבו. וכיוצא בזה תמצא בשני בני יוסף (בראשית מא נא), ובאליעזר בן משה (שמות י"ח ה), דוק בכל זה ויונעם לנפשך ותקיים מפני שמי נחת הוא:

הצילני נא וכו' כי ירא אנכי את' פן יבא וכו'. יש להתבונן. א', יתור תיבת אתו, היה לו לומר כי ירא אנכי פן וכו'. ב', אומרו פן יבא, הנה הביאה לא היתה מסופקת כי בודאי יבא, כמיש המלאכים וגם הנה הוא הולך לקראתך. ג', אומרו יברא מלא ואיז. והנראה על פי מ"ש כמה פעמים (הוא נלקח ברוב ממגלה עמוקות), כי עשיו היה

וכן הוא הענין בכל המדות ביראה והתפארת וכיוצא, והדברים עתיקים ידועים למשכילים ובפרט לחבירינו המקשיבים, אשר כבר היה הדיבור של חיבה מצוי בינינו בעניינים אלו, על כן קצרתי. והנה בעת היות המדות עדיין בסוד השכירה שאותה באהבתו שלא כדת של תורה, וירא מאשר צוה השיי לא תגורו, ויתפאר בנוכה לבנו ורמות רוחו וכיוצא, אזי נקראים המדות מלכי אדום שהוא בהיפך מישראל. והנה המלכי אדום מולכים קודם מלכי ישראל, (היינו בעת שמתקן כל מדותיו כנ"ל שאז נקראים מלכי ישראל), כי לפתח חסאת רובץ (בראשית ד' ז), והיצר הרע מושל קודם היצר טוב. וזהו ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל, תן לחכם ויתחכם עוד:

נמסר במסורה תרין כתובים דכל סופי תיבותא פ'. בפרשת וישלח עזים מאתים ותישיים עשריים רחליים מאתים ואיליים עשריים. ואידך בפרשת פנחס (במדב' ל' ג) ביום הו' דסוכות, ומנחתים ונסכיהם לפריים לאיליים ולכבשיים במספרים כמשפמים. אמרו במדרש פרשה זו בפרשה פ"ב ח', כתוב אחד אומר (ישעיה ג' יג) נצב לריב יי, וכתוב (יהל' ד' יג) כי שם אשב לשפוט את כל הנשים, בשעה שהקביה דן את ישראל, דן אותן מעומד, מקצר בדין, ומפשר בדין. אבל כשהוא דן את אומות העולם, דן מיושב, מדקדק בדין, ומאריך בדין, עד כאן. (בגמרא ר"ה דרש הכל מפסוק אחד, עיין שם ובפירוש רש"י). הנה הדינים הם הגבורות ה' אותיות מנצפ"ך הכפולים, על כן הם נתונים בסופי תיבות לגבול ולצמצום סוד הדין בוצינא דקדרינותא, והם הנקראים מישורים הם אותיות הישרים הפשוטות. והנה אותיות נצפ"ך דמיון עמודים על רגל, ומצות הדיינים הוא בישיבה כביכול, רק המם ממנצפ"ך גם הכפולה הוא דמיון ישיבה. והנה השירת דן את ישראל מעומד, ולא יוכל להיות נמר דין, כי הנמר דין על כרחך צריך להיות בישיבה כפי דת תורתינו, על כן הוא מפשר בדין. אבל ביום הגמר דין

רציל שצריך לנקד החיית בפתח מורה על החכמה, המורה לכל העשיות כולם בחכמה עשית ומוף מעשה במחשבה תחילה, ומי שיש לו הברכה במדת כל, אתו תלין החכמה, ועיין מ"ש לעיל בפסוק (בראשית טו ד) ויבא אל הגר ותהר, פתח באתנה, מזה למדו רז"ל (ב"ר פמ"ה ד) שנתעברה מביאה ראשונה בחכמה פותח שערים:

אך בזאת נאות וכו' ונתנו את בעתינו לכם ואת בעותיכם נקח לנו. אי אפשר לומר שהצדיקים הללו דברו שקר ח"ו באמרם שיתנו להם בעותיהם, דהנה בעותיכם נקח לנו נתקיים, כי שבו את נשיהם כמבואר בקרא, אבל ליתן להם בעותיהם לא נתקיים כי הרנו כל זכר, ונתקיים הענין על פי הידוע דאותן כ"ד אלף שנהרנו ונפלו בשבם שמעון במעשה דזמרי, הם היו נלגלי אנשי שבם ולקחו בנות ישראל, ואז נתקיים מה שאמרו שבמי ישורן ונתנו את בעותינו להם, ודבר י"י בפיהם אמת:

ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב. אומרו כי חפץ בבת יעקב, הוא ידוע מהקודם. אך להיות דמצינו באברהם אבינו (בראשית י"ט) בעצם היום נמול אברהם, תיכף סמוך להציווי לא איחר כרגע לקיים מצות בוראו. והנה מצינו כזאת גם ברשעים הללו העיד הכתוב ולא איחר הנער לעשות הדבר, לא מצד שעלתה יקוד שלהבת המצוה בלבו, רק שהיה להוט למלאות תאוותו. וי"ש ולא איחר וכו' כי חפץ בבת יעקב, וסיים והוא נכבד מכל בית אביו, הכל להצדיק הצדיקים שהרנו כל העיר לכאורה באין פשע בידם, לזה אמר הכתוב כי כולם היו רשעים, דהנה שבם לא אחר לעשות הדבר לתבול בעצמו בכדי למלאות תאוותו, והנה הוא היה הנכבד והמעולה שבהם, ומעתה תדין על השאר שאין להם מעלת שבם איך היו שפופי זימה, ואם כך בית חמור נשיא הארץ שהוא המובהר, מכל שכן שאר בני העיר, ואם כן הטיבו את אשר עשו שבמי ישורן:

ולקחנו את בתניו וחלכנו. התחילו אחותנו, וסיימו בתניו. אך דהנה בתנאי הנתונה אמרו

לו להיקראות עשוי, ויעקב עקב. ויעקב לקח ממנו חירד, וידיו אחזת בעקב (בראשית כ"ה ט), ולעתיד לבא ליקח ממנו גם הוא"ו, ויהיה יעקוב מלא, פקח עיניך וישתאר עשו ע"ש יאכלם (ישעיה נ ט). והנה כל כחו הוא עוד בו נשמת וכח הוא"ו. וי"ש יעקב כי ירא אנכי אות"ו, מהאות שלו, פן יבוא מלא וא"ו, היינו שיצא עדיין בכח הוא"ו שבו, עד אשר במהרה יוקח ממנו ויהיה לקללה ולדראון:

קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלקים וכי יש לי כל. יש להתבונן. א', שהיא מיותר אומרו קח נא וכו', כי כבר אמר ולקחת מנחתי וכו'. ב', מקודם אמר מנחתי, וכעת ברכת"י. ג', אומרו כי חנני אלקים וכי יש לי כל, מהו זה נתינת מעם לשיקח ממנו עשו, אדרבה כיון שיש לו הון עתק, למעט תחשב בעיניו הדורון. והנראה דהנה אמרו רז"ל שלעתיד יחוייב עשו להחזיר הדורון שנתן לו יעקב. ופירש בפרשת דרכים שאין הכוונה על סך מעט של בהמות הללו, רק הוא כל הס"ך של הוולדות וולדי וולדות שהיו ראויין להוליד עד היום. והנה כל ארצו לפמיון תהיה, על כן נתן יעקב לו הדורון במנץ ובמספר זכרים הראויים לעבר הנקבות לכל מין כנודע, והנה ישנם בבהמות משכלות ועקרות, אך לא כן בבהמות יעקב שנתברך במדת כל, ולא היה בעדרו משכלה ועקרה, על כן יחוייב להחזיר כל המספר הראוי להוליד בלי מגרעות. וי"ש קח נא את ברכת"י אשר הובאת וכו', רציל בקחתך מידי תקח הבהמות שהן בברכות ואין בהם משכלה ועקרה, כי חנני אלקים וכי יש לי כ"ל, היינו המדה הנותנת ברכה, על כן אין בבהמותי שום חשש שיכול ועקרות, על כן תחוייב להחזיר במדת כל הראוי להוולד בלי מגרעת, נ"ל. וזה שיש לפרש במסורה חנני"י, יש במסורה בזה"ל, יש מקמצין, אבל הוא טעות, כי היודע מה פעל צור, יורני שהוא שמוש, עכ"ל המסורה. והכוונה לפי הנ"ל ברמז יש מקמצין מנקדין החיית בקמץ, ואינו כן, כי היודע מה פעל צור שנתן ליעקב הברכה במדת כל, ולא היתה משכלה ועקרה בעדרו, זה יורני שהוא שימוש,

לתת את אחותינו על דינה שהיא אחותם, ובלקחה מאתם אמרו את בתניו. כי נצנצה בהם רוח הקודש שכבר היתה מעוברת מבת היא אסנת כנודע, ואמרו את בתניו, להורות שגם שהיא מעוברת, גם העובר כבת לנו תחשב, כי נכרי הבא על בת ישראל הולד כשר (יבמות כ"ג ע"א), על כן לקחה יוסף:

ואת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שבו וכו'. הנה בחילם וטפם אמר כ"ל להורות מבלי שיוור, מה שאין כן בנשיהם. ונראה דמשמיענו צדקתם שלא לקחו כל נשיהם, כי לא לחיבת אישות לקחום, רק אותן שרצו להתגיר ולכנס תחת כנפי השכינה לקחום להתגיר:

או אפשר לומר על פי מה שאמרו רז"ל (ילקוט ומו קל"ד) שלקח שכם נשים ובתולות, והולין אותם סביב לאהל יעקב וצוה אותם לשחק שם בריקודין וקולות, כדי שתצא דינה לקולם, ויצא להם כן מעדות התורה ותצא דינה וכו' לראות בכנות הארץ, דלולא זאת לא היתה יוצאת. אפשר לומר שאותן הנשים הרגו על שהם סיבכו הענין, על כן לא אמר כל נשיהם, כי מקצתן הרגו על שהיו בעצה עם שכם לסבב הענין:

ויאמר יעקב וכו' הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם וכו' ונקומה ונעלה וכו'. יש לתמוה יהיה פירוש ההסרה דאלקי נכר איך שיהיה, אם היה ביניהם ח"ו איזה חשש שמץ עבודה זרה, למה לא הקפיד יעקב עד עתה, רק כשאמר לו השיי שיעלה לבית אל, אז נתפעל וצוה להסיר את אלקי נכר. והנ"ל שחלילה לשכמי ישורן שיהיה בהם איזה חשש שמץ, אך דידוע הוא בעת אשר נתעלה האדם ממדריגה למדריגה, אז דנין אותו שוב שנית, הגם שכבר היה צדיק בדינו בעת אשר היה במדריגה הקודמת, כאשר רוצים להעלותו בדרגא יתירא, דנין אותו בדקדוק יותר, והדבר שהיה נחשב בעת היותו בדרגא הראשון היה נחשב למצוה, לערך הדרגא שרוצים להעלותו יוחשב ח"ו לעון ולשמץ וכו', כי בערך הדרגא

היה מחוייב העבודה להיות באופן אחר, והבן הענין הנה מבואר בזהר (ח"ג ע"ה ע"א) ובמקובלים המשמש מסתו בחול, עובר על לאו ערות כלתך וכו' (ויקרא י"ה טו), והנה הלאו הזה הוא מחייבי מיתות בית דין, ומעולם לא שמענו ולא ראינו שהבית דין של משה יענישו על זה. והענין הוא דבודאי לאיש ההמוני בודאי לא יענישו גם בבית דין של מעלה על ששימש מסתו בחול, אך כאשר יצטרך לעלות במדריגה עליונה, אז בערך הדרגא ההוא יהיה ענין ההוא עובר על לאו הנ"ל, וכן הוא בכל עניני המצות. והנה השיי אמר ליעקב עלה בית אל ושב שם, כי שכינתא בעיא לנפלא ביתא והיו מתעלים בדרגא יתירא (עין זוהר ח"א ק"ה ע"ב), ואמר יעקב הסרו את אלקי הנכר וכו', הגם שלא היה נחשב לאלקי נכר בערך הדרגא שהייתם עד עתה, כעת נקומה ונעלה בית אל, צריך פשוט מחדש כי בערך הדרגא ההוא נחשב לאלקי נכר, והבן הדברים. ולוזה היה מתפחד שמואל הנביא בעת העלותו בעסק הבעלת אוב (שמואל א' כ"ג), ולקח עמו את משה להעיד עליו (תניגה ד' ע"ב), כי נתפחד שידונוהו מחדש כי יעלוהו למדריגה יתירה, והבן. ויתפרש עוד על פי האמור בזהר בראשית (ח"א י"ב ע"א) בתרין ספרין איתפרש אהביה רחימו דקב"ה, אית מאן דרחים ליה מינו דאית ליה עותרא אורכא דיומין, בנין סחרניה שלים על שנאוי ארחי מתתקנין ליה, ומנו כך רחים ליה, ואי להאי יהא בהיפוכא ויהדר עליו קובי"ה גלגלא דדינא קשיא וכו' ולא ירחים ליה כלל, ובנין כך רחימו דא לאו איהו אהבה דאית ליה עקרא, רחימו דאקרי שלים ההוא דהוה בתרין ספרין בין בדינא בין במיכו וכו', דא רחים ליה למארי וכו', לא איצטריך לאתנשי יראה בכל פקודין כל שכן בפקודא דא איצטריך יראה לאתדבקא היך אתדבקות אהבה איהו בספרא חד סב, כמה דאתמר דיהב עותרא ומב אורכא דחיי בני מווני, כדין איצטריך לאיתערא יראה למדחיל דלא יגרום חובה וכו', דהא כליל יראה באהבה, עכ"ל. הנה נתבונן בהשפיע השיי עושר ונכסים וכבוד וכל טוב לאדם, עם כל זה בהתעסקו באהבת הבורא,

שתולדותיו והשפעתיו של יעקב הם על יוסף, ועל ידי מדת יוסף הוא הדרת פנים זקן, כנודע בחינה מדברי רז"ל (יבמות פ' ע"ג) כשנתמלא זקנו הוא סימן שאינו סרים. והתבונן הענין שלצורך היוונו להעמיד תולדות צריך מוחין דגדלות, ואז נתמלא זקנו מזקן העליון בסוד הזקן הסומך בזקנו, ומה שהיו רק פי תיקונים, מתהוים י"ג תיקוני, והבן:

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה. כבר נודע כי יוסף נקרא נער, ובהצטרף יוסף עם תיבות בלהה זלפה, הוא בנימטריא נער, והמשכיל יבין הענין מדריגת יוסף עם מדריגת בני בלהה זלפה, שעל ידי בחינות הללו הוא מנער ומשפיע נשמות הצדיקים והמלאכים, השם הטוב יכפר בעדינו:

ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם מכל אחיו וכי דברו לשלום. יש לדקדק בכתוב. א', למה אמר כי אותו אהב, היה לו לומר כי אהבו אביהם וכי. ב', מכל אחיו, היה לו לומר מכולם, כיון שכבר התחיל ויראו אותו וידוע שעליהם קאי. ג', וישנאו אותו, וישנאוהו היה לו לומר. ד', ולא יכלו דברו, הנה כפי הפשט נצרך לומר דברו, כמו לדביר עמיו, ולא ידעתי למה שינה הלשון וקיצר במקום שהיה לו להאריך. ה', לשלום, בשלום חיה לו לומר. ונ"ל דהנה הם הבינו דאביו מחזיקו שהוא במדריגת צדיק אות ברית קודש, שכל השבטים היו בחינת שיעור קומה שלימה, זה בחינת יד ימין, וזה בחינת יד שמאל, ויוסף הוא סוד אות ברית קודש, שסוד "האהבה תלויה בו מכל האיברים, וכולם באסתכמותא חדא מריקים שפע על ידי הצנור הקדוש הלזה, והם סברו שהוא אינו במדריגה זו הואיל והוא מביא את דבתם רעה, והוא אדרבה מחוייב להביא טובתם והשפעתם. וזהו ויראו אחיו כי אותו, ר"ל האות שלו אהב אביהם מכל אחיו, ר"ל שהבינו שאביהם חושב שהוא מדריגת האות, ובו סוד האהבה מכל אחיו דהיינו מכל השייפין,

לא בעבור זה יאהב אותו רק בעשות לו מצותיו, כי הנה זה מקרי גם כן שאוהב את עצמו ועובד את עצמו. רק יאהוב אותו ית"ש בתשוקה כהשתוקק כל עלול לעילתו יותר מכל התענוגים שבעולם, ובזאת האהבה יכלול היראה שמתירא ח"ו שיגרום החטא שתופסק האהבה. ובוה יתפרש מאמר יעקב שאמר בשעת הנדר (בראשית כ"ג) אם יהיה אלקים עמדי ושמרני ונתן לי לחם וכי וכי, ושבתני בשלום, (עם כל זה לא בעבור זה אשתדל במצותיו באהבה, רק) והיה הויה לי לאלקים, להיות שהוא הויה היינו שמהווה כל היות, ומחוייבת אהבתו כהשתוקק כל עלול לעילתו, ואומרו לי לאלקים הוא להיכלל היראה באהבה כנ"ל, וזה הוא אהבה שלימה ועבודה שלימה שאינו עובד את עצמו רק את השי לבדו. וי"ש יעקב לבניו ולימד אותם הסירו את אלקי הנכר אשר בתוככם דייקא, אם יש לכם איזה שיתוף באהבה, דהיינו שאוהב אותו ית"ש בעבור שנתן לו עושר וכיזא, הנה משותף באהבתו ית"ש גם אהבת עושרו, אם כן עובד גם כן את עושרו ולא מיקרי זה בלתי ליי לבדו, ואם כן משותף ח"ו עבודה אחרת. וי"ש הסירו את אלקי הנכר אשר בתוככם דייקא היינו במחשבותיכם, ועבדו את יי לבדו. וזהו שגרמו במסורה הסרו את אלקי הנכר (חסר י'). ואידך הסרו ערלת לבבכם (ידימה ד' ה). היינו הכוונה בהסרת אלקי הנכר, היינו להסיר מחשבת הלב מהיות איזה שיתוף באהבה, על כן נמסר הסרו חסרון י' המורה על המחשבה כנודע:

פרשת וישב.

אלה תולדות יעקב יוסף. יעקב הוא מדת אמת בסוד תתן אמת ליעקב (מיה ז' ט), והמילוי של האותיות נקרא תולדות שמתילדים מנוף האותיות, והמילוי של אמת כזה ל"ף פ' ו' (* [בגמטריא יוסף], ובמילוי הת' בא' גם כן, יעלה המילוי לחשבון זקן, והוא סוד כי בן זקונים הוא לו, והמשכיל יפרש ענינים הללו בגבהי טרומים,

(* הערה. באגרא וכלה הראשון חסר פה תשלום המאמר שכמוסגר [בנימטריא יוסף], ונתה הוספתו מן כתב יד העתק מכתב יד קודש וכינו זצ"ל:

וישנאו אותנו שהם שנאו שיהיה הוא האות כיון שמביא דבתם. ולא יכלו דברו לשלום, יתפרש דברו מלשון הנהגה ולשון דבר אחד לדור (סנהדרין ח' ע"א), ורציל שלא יכלו להנהיגו למדת שלום, דהיינו שראו הנהגתו ולא יכלו לערוך הנהגתו שיהיה מכוון למדריגת השלום, שהוא המשים שלום בבית (עיי' שבת קצ"ב ע"א), והבין:

ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם משל תמשל בנו. לפי משפט הלשון היה לו לומר המשל תמשל בנו בתמיהה, כמו המלך וכו'. ונ"ל דהנה יוסף ראה בחלום איך אלומותיהם משתחווים לאלומתו, וכאשר סיפר הענין להם, היה יכול לספר להם בקיצור שראה בחלום איך אלומותיהם משתחווים לאלומתו, ולמה לו לומר בלשון והנה קמה אלומתי. אך דהנה ידוע דתיבת "קמה" הוא שם מעיב שמות והוא מסוגל למלוכה, כמ"ש שאול לדוד ידעתי כי מלך תמלך "וקמה בידך ממלכות ישראל (שמאל א' כ"ג), וכן בדניאל (כ"א) "מחקם מלכין. והנה ענין מראה החלום שראה שאלומותיהם משתחווים לאלומתו, יש לפותרו שולפנות סתם לא מלוכה, והנה הוא פתרהו למלוכה, על כן בעת ספרו החלום הזכיר "קמה אלומתי, להיות זה השם מצליח למלוכה, על כן חרה אפם. ויש המלך תמלך עלינו אם משל וכו', ר"ל לו יהא כדברך שראית מראה החלום בענין האלומות, ויהיה אמת שתמשול בנו, אך מי הגיד לך שתמלך עלינו שאתה מספר בלשון "קמה, וזה תבין וישנאו אותו על חלומותיו בענין האלומות, ועל דבריו שמדבר בלשון הזה המורה מלוכה, והבין כי נכון הוא בעוה"ש. ולשון התרגום יונתן מסייעני, ויל' הלממלך אנת מדמי עלנא, אין למשלם אנת סבר עלנא, הנה כתב בתחילה מדמי, ואחר כך סביר, ותבין תיבת איין, דוק ותשכח כדברי, וגם תרגם אונקלוס יש לכוין כן:

ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך וכו' ויאמר לו הנני. לפי פשוטו צריך לדקדק דסיבת הנני רק כשהקורא עדיין אינו מספר הענין הנרצה, רק קורא להנרצה אליו בשמו שיבא ויאזין

אליו, והנקרא משיבו הנני לשמוע ולהאזין מה שתאמר לי, כדאשכחן באברהם בעקידה (בראשית כ"ב א) ויאמר אליו אברהם, (קרא רק בשמו ולא אמר לו הנרצה עדיין, אז) ויאמר הנני (לשמוע מה שתאמר), אבל בכאן כפי הנראה יוסף היה בסמוך אצלו, שמוכן מהתחלת הפסוק דאמר ויאמר ישראל אל יוסף, ולא מניא ליה לומר ויאמר ישראל יאליו, כיון דעליה קאי עד כאן דבפסוק הקודם אמר וילכו אחיו, והבין. אך בא להורות דהיה בסמוך אליו ולא הוצרך לקראו בשם, ועל כן סיפר לו ענין הנרצה שילך לשכם אל אחיו, ואם כן לא יתכן להשיב הנני. וכיותר תיבת ילו מיותר, היה לו לומר סתם הנני כדאשכחן באברהם. אך הוא לפי הפשט משמיענו איך המסבב סיבות פועל כרצונו, ומשיב חכמים אחר לפעול בעולמו כרצונו, ומשמיענו גם כן צדקת יוסף, דהנה יוסף ידע ושיער בדעתו שהוא סכנה, ולא רצה לסרב ע"ד אביו, וגם כן לא רצה להודיע לו בפירוש איך שחושד את אחיו בדבר לא טוב, אך השמיע לו הענין ברמז כדי שיבין ממילא, ועם כל זה להיות הענין סיבה מאת השיי, לא הרגיש יעקב בדבר הגם שחכמת אלקים בקרבו, כי הגזר ומקיים הוצרך לקיים את גזירתו ואין להשיב. וזה שמשמיענו הכתוב ויאמר ישראל אל יוסף, ולא קאמר אליו, להורות שהיה בסמוך אליו ולא הוצרך לקראו בשמו, רק אמר לו ענין הנרצה לכה ואשלחך וכו', והנה יוסף בהיות שידע שהענין הציווי הלזו היא סכנה מופלגת, לא רצה לסרב ע"ד אביו ולא רצה לצער, ושיאמר לו שאחיו חשודים על דבר לא טוב, רק אמר לו הנני. ורצה בתיבת ילו, שרצה לרמז לו שהלא חכם הוא יבין וישכיל על פי תשובתו את אשר בלבבו, ואמר ילו הנני, ור"ל הנני מוכרח שלא להשיב על דברך רק לשמוע בקולך, והיתה פברתו שממילא יבין יעקב שהדבר הוא בהכרח גדול אליו, רק שאין להשיב על גזירת אביו, וממילא ישאל את פיו מה זה ועל מה זה, או יחזור בו בעצמו. והמסבב סיבות פעל ועשה שלא הרגיש יעקב, רק חזר ואמר לו לך נא ראה וכו', ומשמיענו התורה שאין חכמה ואין

(בראשית מא מט). לזה הוצרך ראשית הבירור להיות במצרים, כי הך הכפתור וירעשו הספים (עמ"ס ט א), ממילא על כן היו המצרים שמופים בזמה ובעלי כשפים, כי המקום של הקליפה גורם ערות הארץ. והנה הוצרך יוסף הצדיק לירד בתחילה למצרים, מפני שהוא היה בקדושה מדריגת אות ברית קודש, והקליפה ערות הארץ רצתה להחמיאו בדבר ערוה, ואז היו ח"ו נשואים ישראל משוקעים בערות הארץ. אך להיות שיוסף הצדיק שמר מדריגתו ועמד בנסיון וגדר עצמו ממנה, עשה הכנה לכל ישראל שיגדרו עצמם מן הערוה, ונשואו נקיים ואחת היה ופרסמה הכתוב. ועל כן יוסף הצדיק מבית האסורים יצא למלוך, כי עמד בתקפו נגד הקליפה של הארץ ומשל עליה, והתחיל תיכף לברר הניצוצין בסוד ויצבר יוסף בר, והתייש כח ערות הארץ מה שצוה להם לגזור בשר ערלתם כגודע (כ"ד פ"ג ר), וכבר ידעת שמדת יוסף, הוא יסוד עולם המכרר ניצוצין ומשים שלום בבית (ע"ן שבה ק"ב ע"א), בסוד את ברית שלום (כמדבר כה יב). ונקדים עוד מה שכתבו המקובלים שהניצוצין הנדחים מארבעה דורות החטאים הנ"ל, היו משוקעים בצאנו של לכן, וזה היה כל סגמת יעקב שהביאם אל הקדושה לצאנו צאן קדשים, על כן היו השכמים נקראו רעי צאן (בראשית לו לב), ובאו עמהם למצרים ונגמר בירורם ממדריגת חי למדריגת מדבר, ועל ידי זה ובני ישראל פרו וישרצו (שמות א ז). וזוה תבין כי רוח יי דבר בו ביעקב ואמר ליוסף לך ינא (כעת שכבר הניע הזמן, כי מיום הזה עד שיצאו ממצרים היה ר"ב שנה, מנין ד' מילואי שם הויה הנשפעים ליוסף סוד הברית, והבן). ראה את שלום אחיך, (מוכרח אתה מקודם לכולם לראות ולתקן את מדת השלום, דרגא דברית שלום של כל אחיך, כמה שאתה תגדור עצמך מן ערות הארץ תעשה הכנה לבירור, ואחריך כל אדם יסו, וגם) את שלום הצאן (אשר עדיין הם סגולגלין בצאן, ויזכו אחר כך במצרים לעלות למדריגת מדבר, גם יהיו במדריגת השלום שיהיו נדודים מן הערוה), והשיבני דבר ר"ל ששיבחו לסימן אותו הדבר

תבונה וכו', ואין מנוס מנזירתו דום ליי והתחולל לו:

ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר. כבר אמרנו שזה אי אפשר שדבורו של צדיק לא יתקיים, ואפילו הדבר שיצא ממנו כשנגה שיצא מלפני השליט מוכרח שיתקיים, כי שכינה מדברת מתוך גרונו דברים אמיתיים, מחמת ששמר את עצמו מדברים כמלים ואסורים, כגודע הדבר להבאים בסוד ה' ובפרט יעקב האמיתי, וכי סלקא דעתך שיהיה ח"ו דיבורו לריק, בעל כרחך הוא שיתקיים. והנה בכאן תיוהא קא חזינא, שצוהו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן, והנה לא ראה, כי תיכף כאשר בא אל אחיו ויפשימו את יוסף וכו' (בראשית לו ט), והיאך היה יכול לדרוש שלומם וטובתם. וביותר יקשה 'השיבני דבר ולא נתקיים, כי תיכף שנכסה ממנו, שוב לא חזר אליו. אך הוא כי באמת שכינה דברה מתוך גרונו דברים אמיתיים לאשורן, אך הנה ידוע ענין גליות ישראל, הוא עבור לברר מהקליפות ניצוצים הנדחים שנפלו בקליפות בעת השבירה, והניצוצין שנפלו בקליפות על ידי הדורות שחטאו ועברו את פי יי, כגון דור המבול ודור הפלגה ודור אנש ואנשי סדום, וכן הניצוצות שנפלים בכל דור על ידי מעשה הרשעים, כי על ידי מה שישראל נתונים תחת יד איזה אומה שמענים אותם בעינים, והם מחזיקים באמונתם ותורתם, על ידי זה מוציאים בלעם מפיהם היינו הניצוצות שבהם, וכאשר משתלמים הניצוצים אז יוצאין לחירות מתחת ידי האומה, והאומה נשארת שפילה ובזויה מחמת שהוציאו חיותה, וכאשר ישתלמו הניצוצין מכל העולם, אז יתעלה משיח צדקנו ויהיה החירות העליון המופלג לעולמי עד כגודע. והנה מצרים היה המקום העכור שבכל העולם שהיה נקרא ערות הארץ, וגודע כל מה שיש באדם ישנו בארץ, ומצרים היא מקום הערוה ושם היו משוקעין לרוב הניצוצין הנדחים, על דרך שאמרו ר"ל שמרפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירה, היו במצרים ר"ב ניצוצין, בסוד ויצבר יוסף יבר

דבר, כיון שאצלו בסמוך היה כמיש לעיל. אך הוא כי מתחילה נאמר ויאמר ישראל אל יוסף, שזה מאמר ישראל בלבד ולא הוצרכה השכינה לדבר עמו מתוך גרונו, כי היה יכול הדבר להתקיים, אך בסיום המאמר לא הניחו השיי לומר בעצמו, כי לא היה באפשרי להתקיים, ונאמר מאמר בפני עצמו ונכתב אצלו ויאמר לו אתם, ולא נכתב יעקב או ישראל, כי השכינה דיברה מתוך גרונו הלשון הנרצה להתקיים לאחר זמן, והבן מאד ומאד כי הדברים עמוקים ומתוקים מדבש. והנה תראה עוד איך דיבורו של יעקב הוכרח להתקיים והתורה משמיענו זה בלשונה, כי הנה תראה בדיבורו של יעקב שאמר לו הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם. דלכאורה הלא אחיך רועים בשכם מיותר, דיוורה כאילו הוא הודעה מחדש היכן הם רועים, דכפי הנראה היה הדבר ידוע לכל בני הבית, כי נאמר מקודם וילכו אחיו לרעות צאן אביהם בשכם, דהיינו שהודיעו הדבר לבני הבית שילכו לשכם, ובדאי גם יוסף ידע, ואם כן לא הוצרך יעקב לומר לו רק בקיצור לכה ואשלחך אל אחיך, או אפילו לא ידע, היה לו לומר לכה ואשלחך לאחיך לשכם. אך הוא שדיבורו של יעקב הוכרח להתקיים, ושם השיי דברים שאפשר להתקיים, כי גלוי וידוע לפני ית' שהם ילכו לדתן, ועל כן אמר יעקב דברים אמיתיים הלא כעת אחיך רועים בשכם, לכה ואשלחך אליהם יהיה במקום שיהיה, מה שאין כן אילו אמר לו שילך לשכם ששם הם רועים לא היה מתקיים הדבר, וגם כן לא היה יוסף מוכרח לילך רק עד לשכם, מה שאין כן כעת נאמר ויבא ישכמה ולא מצאם, ואז דרש מאמר אביו שמוכרח לילך כאשר ימצאם, ותראה איך המסבב סיבות פעל ועשה כדי שיתקיימו גזירותיו. ובוה תבין אחר כך כל הענין שאמר וימצאנו איש והנה תענה בשדה, למה לנו להשמיענו שהיה תענה, וגם הלא הכל בהשגחה למה היתה כזאת שהיה תענה. וישאלתו האיש לאמר, מהו הלאמר. ויאמר את אחי אנכי מבקש הנידה נא וכו', היה לו לומר בקיצור הנידה לי איפה אחי רועים. ויאמר האיש נסעו מזה,

שמצוהו, וריל בעת שיתגלה לאחיו במצרים ויגיע העת שירד יעקב עם בניו למצרים, ישלח לו סימן אותו הדיבור בעצמו שמצוהו שילך לראות את שלום אחיו, דהיינו שישמור בריתו לשם ויהיה במדריגת השלום לאחיו. והנה תראה בפרשת ויגש (בראשית מה ט) שאמר לאחיו עלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלקים לאדון לכל מצרים. דלפי פשוטו קשה מאוד למה צוה להם שיאמרו כן בשמו, ולא צוה להם כפשוטו עלו אל אבי ואמרתם אליו כי שמני וכו'. ולפי מיש יומתק הדבר מדבש ונפת צופים, דהנה בעת שאמר יעקב הלשון הזה היה מתנבא ואינו יודע מה מתנבא, ואחר כך בבוא הענין הנרצה הבין יוסף שרוח ה' דיבר באביו או, והבין שמה שצוהו והשיבני דבר, הוא שישלח לו לסימן הענין הנרצה, בכדי שיהיה לבו כפוח בירידתו למצרים שלא ישתקעו בניו חיו שם בערות הארץ, על כן קיים הדבר וצוה לאחיו לאמר כה אמר בנך יוסף, שהיה כעת מקיים דיבורך מה שצוית אותו והשבני דבר, והוא חסימן שמני אלקים לאדון לכל מצרים, וממילא תבין שהגני רואה את שלום אחי ואת שלום הצאן, כי לא נשתעבדתי לכה ערות הארץ, ואדרבה נתגברתי עליו, על כן זכיתי לממשלה ולאדנות עליהם, כי לולא נתפתיתי לערות הארץ חיו, לא הייתי זוכה לממשלה והבן, ובוה הבין תיכף יעקב למפרע מה שרוח יי דבר בו מאז. ובוה תבין מיש אחר כך (שם שם ט) וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם. דלכאורה הוא יתור דברים, דהיה לו לומר בקיצור וידברו את אשר דבר אליהם יוסף, מהו יכל ידברי יוסף. אך הוא לרבות שאמרו הדברים ככתבו, היינו כה אמר יוסף, ואז הבין יעקב הענין הנרצה. וזהו זותחי ירוח יעקב אביהם, שרוח ה' אשר דיבר בו מאז לא היה במדריגת חיו, כי לא נתוודע ענינו לו, וכאשר התבונן הדבר אז ותחי רוח יעקב, שידע הדברים על בוריים כי דבריו חיים וקיימים. ובוה תבין כי מתחילה במאמר האי לא אמר לו יעקב רק אתם לכה ואשלחך אליהם, ולמה לא סיים המאמר כולו לומר וראה את שלום וכו' והשבני

הוא גם כן ידע ברוח הקודש מהחרם שהחרימו (תחומא וישב סי' ב'), ולא הותר לו להתוודע עד שהתירו אחיו את החרם, על כן לא עמד איש אתו בהתוודע (באשית מה א) רק הם, כדי שלא יעבור על החרם, אבל לפי פשוטו טעמא בעי). ועל פי הדברים הנז' היה במוכרח לקיים ציווי אביו שאמר ברוח הקודש והשבני דבר, שישבוהו לסימן דבר שיראה ממנו שבודאי דרש שלום אחיו ושלום הצאן, והוא הדבר אשר שלח לסימן שמני אלקים לאדון לכל מצרים, שמשל על ערות הארץ בכח מדתו ששמר בריתו, ועל כן התיש כח ערות הארץ במה שמל ערותם ונעשה אדון להם, והו' היה בשנה השנית לשני הרעב, ועל כן לא היה לו באפשר להתוודע מקודם, והבן:

וישמע ראובן ויצילו מידם ויאמר וכו'. הנה עדיין לא הצילו ואמר ויצילו מידם, היה לו לומר בקיצור וישמע ראובן ויאמר אליהם אל תשפכו דם, ובפרט שסיים הפסוק למען הציל וכו'. וביותר יקשה שעשה מזה ב' סמרים, מאמר א' לא נכנו נפש, וחזר הכתוב לומר ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם וכו'. אך הוא דהכתוב בא לבאר איך עשה ראובן בחכמה עבור הצלת נפש יוסף, דאילו היה בא במענות עמהם בעת כעסם, לא היו פונים כלל להשיבו והיו הורגים אותו כרגע חיו, על כן עשה בחכמה והתחיל לומר להם לא נכנו נפש, ויוכלו להבין במשמעות הזה שלא יכו אותו עד לכלה להרגו כרגע, רק אדרבא לייסרו ביסורין ולא שימות מיד רק אחרי קבלות היסורין, והנה על ידי זה שתקו כיון שהמשמעות בדבריו שכמוני כמוהם להמיתו, ואדרבא חמתו גדולה יותר ויותר, ועל ידי זה הצילו מידם תיכף שלא ימיתו אותו כרגע. וענין זה הוא כמו ויהם כלב (במד' יג ל), שאמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם וכו' כנדוע (מטה ל"ה ע"א), ואחר כך כשראה שהאויב לדברו ופגו אליו לשמוע בקולו, אז ויאמר אליהם ראובן שכוונתו במה שאמר לא נכנו נפש, דחיינו שהם לא ימיתו אותו רק השליכו אותו וכו'. אך היה קשה כיון שראובן עסק בהצלתו, למה צוה

מה צורך להודעתו שנמנע מזה, הלא בעיניו ראה שאינם בכאן, לא היה לו לומר שמעתי אומרים נלכה וכו'. אך לפי הדברים הנז' יובן הענין, כי הנה יוסף כשראה שאינם בשכם, דרש מאמר אביו שילך באשר ימצאם, אך דהוקשה לו מה שאמר הלא אחיך רועים בשכם, והנה אינם רועים בכאן, על כן שפט באפשר הם רועים בשדות ובגבולים השייכים לשכם, ויקויים בזה מאמר אביו. ובוה יצדק אומרו זיבא ישכמה ולא אמר לשכם, להורות שבא בתוך העיר, וכשראה שאינם הלך בגבולים ובשדות, וכשלא מצאם בשדה גם כן היה תעה, ר"ל נבוך בחקירתו בעת היותו בשדה, לומר הנה סוף המאמר יורה לילך באשר ימצאם, והתחלת המאמר יורה שהם רועים בשכם, ואפשר היה לתרץ שהם בגבולי שכם, וכחיום שאינם גם בגבולים ובשדה, אז היה תעה ונבוך בחקירתו מאמרי אביו שבודאי הם אמתיים. והו' וימצאהו איש והנה תעה בשדה, ר"ל שהיה תועה ומחשב בעת היותו בשדה, וישאלהו האיש "לאמר מה יתבקש, ר"ל מה תבקש עוד לאמירת אביך, הלא כבר קיימת המאמר שבאת לשכם, ויאמר את אחי אנכי מבקש, כי על כל פנים סיים המאמר כפשוטו לכה ואשלחך אליהם דייקא ולא אמר לשכם, על כרחך בשיעור המאמר יהיה איך שיהיה, והנה אף על פי כן התחיל מאמרו שרועים בשכם ואינם, על כן הגידה נא לי איפה הם רועים, שאפשר יש עוד גבול השייך לשכם ושם הם רועים. ויאמר האיש אל תקשה לך, כי בעת שאמר לך אביך מאמרו היו עדיין בשכם ואמת אמר, רק כעת נמנע מזה, וכיון ששמע כזאת הוצרך לקיים סוף המאמר לילך באשר ימצאם. והו' וילך יוסף אחר אחיו, שתיבות אחר אחיו מיותרין, אך הוא להורות שהוצרך לקיים המאמר לילך אחר אחיו, והבן. ובאלו הדברים יתיישב מה שתמהו העולם איך יוסף לא הודיעו לאביו ענינו כל ימי היותו בבית פוטיפר מושל ושלום בביתו, ובודאי היה פודהו מיד פוטיפר בכסף מלא, ובפרט באותן הפ' שנים שהיה מלך במצרים קודם ביאת אביו למה לא הודיעו, (והנה הגם שלפי האמת אין זה קושיא, כי

תבחנו בבור הזה שיש בו נחשים ועקרבים שאין במבע להינצל, ואם אף על פי כן ינצל, חנה תדעו שבוראו משמרו, ניל:

וישבו לאכל לחם. הנה לור יחשב לצדיקים עמודי עולם כמוהם, הגם שכל המעשה הלזו לור יחשב בשכל האנושי רק מאת השי' היתה נסיכה, עם כל זה אף על פי כן צריך למצוא בסברתם על פי פשוטו איזה מעם. וייל המעם להיות שראו שהוציא את דבתם רעה, סברו שגם הוא דמיון עשו וישמעאל, ועדיין לא פסקה זוהמא מאביהם מחטאו של אדם כמו באברהם ויצחק כנדע, אבל הדבר היא לור מאוד, לו יהיה כדבריהם איך יערב להם לאכול בעת אשר הבן יקיר מתמרמר וצועק ובוכה מתוך הבור, ואפילו הרוני בית דין שהבית דין הסיתוהו בדין תורה, נצטוו שלא לאכול על הדם (מריק י"ד ע"ב). וניל דהכתוב מספר בה רוב צדקתם, להיות דהם בעצמם תמהו על הדבר איך יש להם אבירות לב עליו כל כך, ולא נתפעלו מצעקתו ותחונניו ואינם חוששים לצרת אביהם והכל כמישור לפניהם, וחשבו דלמא הם בכעם מחמת הרעבון, כנדע הדבר כשהאדם רעב הוא בכעם, וכשמסעד לבו, לבו שמח ומרחם ביותר ואינו מתאכזר כל כך, כמד"א (ימיה מד י"ז) ונשבע לחם ונהיה טובים, וכמד"א (חג ג ז) ויאכל בעו וישת וייטב לבו, וכן קבלנו ממרן הקדוש מהרמ"ם ז"ל מ"כ ברימנאב שבבוא האדם מהדרך, יראה שלא לבא לביתו ברעבון, בכדי שלא יתכעם על אנשי ביתו. כל זה גם הם חשבו למשפט דלמא אכזריותם וכעסם הוא מחמת שאינם בטוב לב מחמת הרעבון, על כן וישבו לאכל לחם לנמיון דילמא אחר שיימיבו לבם תשכך כעסם מעליו. והנה מאת ה' היתה נסיכה ותהי להיפך, והנה ארחת ישמעאלים וכו', שכבר כתבנו שסברתם היה שהוא זוהמת אביהם דמיון עשו וישמעאל, וכאשר ראו שהנה ארחת ישמעאלים וכו', המה ראו כן תמהו מה זאת עשה אלקים לנו, אך הוא להורות להזכירנו שסברותינו אמת, על כן חשבו ימצא מין את מינו, ניל:

להשליכו אל הבור, וזה שסיים למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו, בכדי שהוא בעצמו יכול להשיבו אל אביו ויהיה לו כפרה על חטאו כניל:

"לא ינכנו נפש, עם הג' תיבות, בנימפריא "הוא רבי אליעזר הגדול, שכבר ידוע שעשרה הרוני מלכות היה עבור חפא מכירת יוסף, וקיבל כל אחד ענשו שהיו השבטים מגולגלין בהם, ורבי אליעזר הגדול היה נלגול ראובן הבכור, על כן נקרא הגדול, ולהיות שהוא הצילו רק שצוה להשליכו לבור, כן גם הוא נתפס למינות והשליכוהו לבית האסורין וניצל (ע"ז ט"ז ע"ב). וז"ש "לא ינכנו נפש, שבאם יסכים להכות גרמו בו גם כן הכאת נפש רבי אליעזר הגדול כניל:

"אל יתשפכו דם, עם הג' תיבות בנימפריא "עשר "הרוני מלך, מרומז לא תגרמו לשפיכת דם של עשרה הרוני מלכות שנהרגו עבור זה החפא:

השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר. הנה אמר הזה, יורה באצבע שלפניו ממש היה הבור, ואם כן למה סיימו אשר במדבר. אבל רמז למה שאמרו רז"ל (שבת כ"ב ע"א) שהיו בו נחשים ועקרבים, ומאין יצא להם לרז"ל, ואי נפקא להו מיתור הלשון והבור ריק אין "בו מים, כיון דאמר והבור ריק, אני יודע שאין בו מים, על כרחך להורות שדברים אחרים היו בו, אכתי קשה דילמא היה בו מיט או קוצים, מאין יצא להם נחשים ועקרבים. על כן נראה דנשמע מיתור הלשון אשר במדבר שכיחי נחשים ועקרבים, ונשמע גם כן ברמז בור הזה אשר במדבר, ר"ל בור בהברת הדיבור, דהיינו מילוי האותיות בור הגדגשים במבטא דהיינו י"ת י"ו י"ש, בנימפריא נחש ועקרב, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא במפלאות התורה. ובספר חרדים כתב דרמז חז"ל הוא מתיבות "אין "בו מים, אין בו, ר"ת "אבל נחשים ועקרבים י"ש "בו, ודפחיה. וכוננת ראובן שרמו להם שיש בו נחשים ועקרבים, כבר כתבנו במקום אחר על פי דרך חכמי האמת. אבל על פי פשוטו אמר להם אל תשלחו בו יד, רק

בכל מקום זקן זה שקנה חכמה (קידושין ל"ד ע"ב), וכבר דברנו בזה במקום אחר בשלמא זה קנה גרמו בתיבת זקין, אבל חכמה האיך גרמו. אבל הוא על דרך שאמרו (ויקרא פ"א ה') דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית, אם כן אין לך סתם קנין בעולם רק חכמה, על כן תיבת זקן הנרמז בו "זה קנה, על כרחך הכוונה חכמה, וזה שתירגם בר חכים. ורשי ז"ל הוסיף כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, והוא מהמדרש (כ"ד פ"ד ח'). הנה תתבונן ש"ם ועב"ד, בנימטריא בריית, סוד יוסף אלה תולדות יעקב יוסף, ונפרש בכאן בן זקנים הוא לו, כל מה שלמד משני (זקונים) [זקנים] מסר לו:

וישלחו מעמיק חברון. מתרגם ממישיר חברון. הוקשה לו קושיות רשיי הלא חברון בהר, ופירש רשיי על פי המדרש (כ"ד פ"ד י"ג). ואונקלוס ז"ל פירש באמת חברון הוא בהר, אבל יעקב ליווהו עד מקום המישור של חברון, ומשמיענו התורה שזה שיעור לזוית הרב לתלמיד, כמו שיש מן שיפוע ההר של חברון עד המישור:

ויראו אתו מרחוק ובטרים וכו', מתרגם עד לא קריב וכו'. ולפי משמעות המקרא הוה ליה לתרגם וע"ד, וכן הוא בתרגום יונתן, ואפשר מעות סופר הוא. ואם הוא בכונה, י"ל דמבירא ליה דהוא"ז ובטרים, היא תוספת והוא פירוש על מרחוק, לא רחוק יותר מדאי, רק בטרים יקרב אליהם, וידובר אייה:

ותתעלף. מתרגם ואיתקניית. לא נודע מהיכן שמע זה מהמקרא. ונ"ל דמפרש עליוף לשון חלשות, כמו שאמרו בשוחס פן יתעלף (חולין ג' ע"ב), והוא לשון חלישות ורכות לבב. והנה הזונה המכנת את עצמה להזנות עם כל עובר, הנה היא מונחת בדרך התעלפות, להראות שלא תתחזק נגד הבא אליה, רק תניח לעשות עמה כרצונה, וזה הוא הכנת ותקנת הזונה שרצונה בכך. וזאת הצדיקת מחמת שרצונה היה שימהר יהודה לבא עליה, עשתה בדרך הזה. ואנב אודיעך בתרגום

וישבו לאכל לחם. תרגם אונקלוס ואסחרו למיכל לחמא. צריך להתבונן למה לא תירגם ותיבו. וכן יש לתמוה על יונתן דתירגם וחזרו. והנה על פי פשוטו י"ל שניהם לדבר אחד נתכוונו, דקשה למה נאמר וישבו, היה לו לומר ויאכלו לחם וישאו וכו'. אך הוא לומר דישבו כדרך העולם סביב סביב, והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד, והנה אותן אשר ישבו פניהם לנגד השיירה היו להם לראות, מה שאין כן אותן אשר ישבו בהיפך, עם כל זה וישאו עיניהם ויראו כולם, מכל זה שפסו כי יד ד' עשתה זאת. אבל אחשבה עוד בכונת אונקלוס, דהנה מדרך חזיל לכנות פשריה בשם ביצוע, ולא נודע שורש הדבר. והנה יש להתבונן יהודה אמר אל אחיו מה בצע וכו', ומתרגמינן מה ממון נתהני לנא וכו'. ויש להתבונן לפי זה למה לא אמר מה נשכור וכו'. אבל הנרצה דמשום הכי אמר וישבו לאכל וכו', היינו בדרך קביעות מעודה בהסיבה, דקיימא לן (בבבא מ"ב ע"א) הסבו אחד מברך לכולם, והנה המברך בוודאי היה יהודה שהוא מלך עליהם, על כן תירגם ואסחרו היינו הסיבה, על כן אמר יהודה הבוצע מה בצע, הנם שכונתו בפשוטו מה ממון נתהני, עם כל זה רמז גם לדבר אחר, היינו מה בצע וכו' מה שאנחנו בוצעין כעת הוה בוצע בירך וכו', וכיון שהפשרן הראשון הנמצא בתורה אמר מה בצע, על כן כינו לפשרה בשם ביצוע. והנה תמצא בגמרא (סנהדרין ה' ע"ב) הפסוק (תהלים י"ג) בוצע ברך וכו', דרש רבי מאיר על יהודא, מה שאין כן רבי אליעזר לא דרש כן, דס"ל דאדרכא יהודא אמר זה לאחיו שבאם יהרגו את יוסף יהיו נקראים בוצע ברך וכו', ואין זה מברך אלא מנאץ. וכבר נודע דאונקלוס תרגם ספי ר"א ור"י רבותיו שעל כן תירגם כנ"ל אליבא דרבי אליעזר:

לעיל בפסוק וישראל אהב וכו' כי בן זקנים הוא לו. תרגם אונקלוס ב"ר חכים. דאי אפשר לומר כפשוטו שנולד לעת זקנותו, הרי בנימין נולד אחר כך, על כרחך לומר זקנים כתיב חסר, בכדי שיהיה אותיות זקן ביחד, לרמז על מ"ש חזיל

ממנו ית' יצאו כבושים, ואם כן זה קיום דבריו ית'. והנה האדם צריך לדקדק בכל ענינים הנאמרים לו הכל הוא בהשגחת השי', הנה שם יי' ית' בפייהם באמרם לא היתה בדיה קדשה, היינו בזאת המעשה שעשתה אין זה קדשה, כי חוק וגזירת המלך הוא, וזה שסיפר גם כן חירה גם כן ליהודה אותו הלשון ממש. וזה שתירגם לית הכא מקדשתא, ר"ל אין כאן זונה בפועל הזה, ודבר יי' בפייהם אמת:

ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע וכי. לכאורה הדבר קשה מאוד וכי סלקא דעתך שכוונתם היה להרויח ממון, שבודאי אין לחשוד שבפי ישורון בזה. ולפי דברי יהודה נראה שאמר הלא כשנהרונג אותו לא גרויח ממון, לכו ונמכרנו ויהיה לנו על כל פנים ממון. והנראה דהנה אמרו רז"ל (כ"ד פ"ג ב') ביעקב ויירא ויצר (בראשית לב ח), ויירא שלא יהרג, ויצר לו שלא יהרונג הוא את אחרים. וקשה ומהו היא הצער כשיהרונג אחרים, ודינא קעביד כי הבא להורגך וכי וניתן להצילו בנפשו (ברכות נ"ח ע"א). אך הוא דהנה ידוע דעל ידי חטא אדם הראשון נתהווה הזחמא ונתערבו ישוב יורע, וכאשר בא אברהם הבירור הראשון, היה עדיין בתוכו זחמא ויצא ממנו ישמעאל, וביצחק היו עדיין איזה סינים ויצא ממנו עשו, ויעקב כבר לא היה בו פסולת והיתה מסתו שלימה. והנה החילוק הוא בין אותם הסינים שיצאו מקודם ביאת אברהם לעולם, ובין אותם הסינים שיצאו מהאבות הוא, דאותם הסינים שיצאו מהאבות, להיות שיצאו אף על פי כן מהקדושה, סוכרחים על כל פנים להתגלגל בגלגלים וסיבות משונים, עד שיעמדו על עמדם להתהוות מהם ציור בקדושה. והנה ישמעאל כבר אמרו רז"ל (כ"ד פ"ג ע"ב) שעשה תשובה ונכנס בקדושה, ועשו גם כן היה מצפה יעקב אבינו להיות שיצא מיצחק אביו, היה מצפה שיעשה תשובה ויכנס בקדושה, על כן היה מצער את עצמו שמא יצטרך להרונג אותו, וזה איננו שזה לו כי רצה שיתכלל בקדושה בחיים חיותו, ולא הועיל בזה לגדל רשעות עשו, עד שאף על פי כן הרגוהו בניו ביזמא דהילולא דיעקב (סוטה י"ג ע"א),

יונתן פירש ואעמפיה, וכן פירש רש"י. על כרחק לומר דהפי נתחלפה באות למיד על ידי אותיות דמלנית, ופעמא בעי. ונראה דהנה בלמיד ניתוסף מספר א"ך על מספר פ', להורות (דאותיות) [אולי צ"ל להורות דאותו יום כיונה לשם אהיה, שהוא בנמפריא א"ך] כיוונה לשם אהיה זמן אנא לאולדא, וכן ידוע ביסוד דנוק' ג' פעמים אהיה במילואם מספר חות"ם, דעדיין היתה בתולה. וי"ל עוד נתחלפה הפי בלמיד, למיד מורה על המלכות הניקנית בל' מעלות (אבית פי' מ"ו). ונתעלמה הפי, כי עד עבור פ' דורות מתולדותיו לא הצליחו עדיין למלוכה, עד בא דוד דור העשירי מפרץ:

זונ"ד. תרגום נפקית ברא. למדונו רז"ל (עיידין סי' ע"א) בפסוק (משלי כ"ג) ורועה זונות יאבד הון, האומר שמועה יזו ינאה וכי, אם כן נשמע מדבריהם שתיבת זונה, היא מלה מורכבת יזו ינאה. והנה כל כבודה בת מלך פנימה שלא להראות יפיה, והרוצה להראות יפיה לומר ראה זו נאה, על כן יוצאת לחוץ:

לעיל בפסוק ונראה מה יהיו תלומותיו. תרגום מה יהיה בסוף חלמוהי. פירש כן דקשה קושית רש"י דמכיון שיהרגוהו וכי, על כן הוכרח רש"י לפרש על פי המדרש (כ"ד פ"ד י"ד) רוח הקודש אומרת כן, על כן פירש הכוונה דהכי קאמר דבזה שנהרגוהו, נראה את אשר חלם לו בסוף דהיינו השמש והירה, שזה ודאי במל כמ"ש אביו הבוא נבוא אני ואמך וכי (בראשית לו ט), כן כל השאר הוא במל:

בפסוק ויאמר לא היתה בזה קדשה. תירגם לית הכא מקדשתא. והוא שלא כמשמעות הפסוק, דבפסוק נאמר ל"א היתה וכי מקודם, והוא תירגם לית הכא וכי אין כאן, והוא תמוה והוה ליה לתרגם לא הות הכא, וכמו שתירגם יונתן. וז"ל דדקדק לשון המאמר לא היתה בזה קדשה, דהיה לו לומר לא היתה פה וכי, ותיבת בדיה משמע בזה המעשה לא נעשית קדשה, אך התורה דקדקה להשמיענו איך שם יי' בפייהם דבר אמת כי

ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו.
 כבר כתבנו שדיבורו של יעקב הוכרח
 להתקיים, וכן בכאן כבר דרשו רז"ל (כ"ד פ"ט
 י"ט) שהכוונה על אשת פוסיפר, ואמרו אכלתהו
 וכאמת אשת פוסיפר לא הרגה אותו. והנראה
 שגרמה לו איבוד הסיפין, ועל ידי זה הוכרח הוא
 גם כן להיות מעשרה הרוני מלכות, יצדק שפיר
 אכלתהו, ואמרו מרף מורף ב' מריפות, י"ל האחת
 כעת, והב' בימי מלכות הרשעה:

וימאן להתנחם ויאמר כי וכו'. ר"ל שהיה מתרץ
 עיינו לבניו שלא ילמדו ממנו הענין, ולא
 יקבלו ח"ו גזירת המקום באהבה, באמת אסור
 להתקשות וכו' (ע"י מ"ק כ"ז ע"ב), על כן סיפר עיינו
 לבניו שפעמו הוא שאין עיקר האבל שלו על הענין
 אשר נעשה, רק כי ארד וכו', כי סימן זה היה מסור
 בידו כו' (תנחומא וישב ס' ט'), ממילא שפם שמעשיו
 אינם רצויים לפני הבורא ית', ועל ענין כזה דרשו
 רז"ל (מדרש חזקת קהלת פ"ו ט"ז) יש צדיק אוכד בצדקו
 (קהלת ז טו), ר"ל אפילו בשעת צרתו ואיבודו הוא
 בצדקו, ומלמד לדעת לבניו כענין שדרשו שם על
 צדיק אחד שחתכו את רגלו, ולמד אז לבנו דעת
 עד כמה הוא מחייב לפסל באבר הנחתך, ומהיכן
 יפרוש מלפמאות, עיין שם בדבריהם. ועל עיקר
 הדיבור שאמר כי ארד וכו', וכבר כתבנו שדיבורו
 הוכרח להתקיים, והיאך יתכן. נראה לומר שרוח
 ה' דיבר בו, והכוונה על גלות מצרים שהיא המקום
 היותר עמוק שבכל הקליפות כשאל העמוקה מכל
 חדרי גיהנם, על כן אמר כי ארד אל בני ולא אמר
 על בני, והכוונה ברוח הקודש אליו ממש ארד
 למצרים עמוקה כשאל, ואמרו אב"ל, כי בוודאי
 היה מתאבל ונאנח בעת ירידתו למצרים כאשר
 נגלה אליו הענין, עד שהוצרך השיי או לדבר על
 לבו אל תירא מרדה מצרים (בראשית מ ג) כנודע:

והדר ותלד בן ויקרא וכו'. בזה הבן נאמר ויקרא,
 ובאינך ותקרא. להיות שהוא הבכור ולו
 יאתה המלוכה קרא יהודא את שמו, כי כבר ידעת
 כי קריאת השם הוא ענין המהות הנשפעת בגשמה,
 וזה השם ע"ר אפשר היה רצונו מלשון נייער

והוצרך להתגלגל באנפונינוס בן אסוירוס, ויש
 המגלה עמוקות בר"ת פסוק (בראשית לג יד) עד אשר
 אביא, אנפונינוס בן אסוירוס, דהיינו כשראהו
 ברשעתו וזה ידע דלא מני בלאו הכי, רק שיצטרך
 לבא הבירור אל הקדושה. והנה כבר כתבנו
 שהשכמים חשבו בראותם שיוסף מביא דבתם
 רעה, שהוא גם כן בבחינה כזו שעדיין לא נפסקה
 הזוהמא גם מיעקב. ויש יהודא מה בצע וכו', ר"ל
 מה ריוח יגיע לנו אם נהרגנו, הלא לא יגיע שום
 ריוח אל הקדושה, ועל כל פנים בהכרח הוא הדבר
 שיצא מקדושת אבינו יעקב, הנם שהוא מהזוהמא
 שיתכלל בקדושה, ואם יהיה לנו ריוח שיתוסף
 בקדושה בירור הזוהמא, מה שאין כן אם נהרגנו
 והוא עדיין לא עשה תשובה ולא ניתקן, מה בצע
 וכו', ר"ל מה גרויח בזה אל הקדושה, על כן נמכרנו
 לישמעאלים. וכבר כתבנו על פי רז"ל שישמעאל
 עשה תשובה, ועל כרחך הוא על ידי יסוריו
 בעבדות, וביותר שהיה ביד השישמעאלים המוכנים
 לכך, להיות שישמעאל אביהם עשה תשובה, גם
 הוא יעשה כמוהו ואז יהיה הרוחה בקדושה, ג"ל.
 ועל כן אמר כי נהרוג את אחינו, וכן מ"ש כי אחינו
 בשרנו הוא ומוכרח שיבא בקדושה. ויש וישמעו
 אחיו, ולא אמר ל"ו אחיו, דהיה מורה על אחיו של
 יהודא, אבל לפי מ"ש אין הכוונה כן, רק וישמעו
 אחיו של יוסף, דהיינו להיות שהיו אחיו של יוסף,
 חשבו למשפם צדק מענות יהודא שדיבר בצדקה,
 ג"ל:

וימשכו ויעלו את יוסף וכו'. לפי משפם הלשון היה
 לו לומר וימשכו את יוסף ויעלוהו וכו'.
 והנראה להודיע צדקת יוסף, דבא להורות כי בעת
 העלותו עדיין הוא יוסף הצדיק כבתחילה, שלא
 הרהר אחר מדותיו ית', ולא הרהר אחר אביו
 שניגלגלו לידי סיבה זו, וחשבו לזכות כי מנלגלין
 זכות וכו' (שבת ל"ב ע"א):

וימכרו את יוסף וכו'. הנה בכאן בודאי היה די
 לשיאמר וימכרוהו כיון דעליו קאי. אך לפי
 הנ"ל גם בכאן יורה אפילו ראה שכבר נמכר לעבד,
 הוא יוסף בצדקו וכנ"ל:

משנתו, שנערה מידת המלכות, ובאיןך שוב לא חשש לקראות את שמם, ואמם קראתם בשמם:

בפסוק וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע מתרגמין לא על שמיה מיתקרא זרעא. הן אמת שפשט הכתוב אינו מוכן, למה לא יהיה הזרע לו, אבל לא ידעתי לכאורה מה הועיל המתרגם בפירושו שהזרע לא תקרא על שמו, הרי יהיה הוא בודאי האב, ובאם יתגלגל בנן נשמת האב המת, מה איכפת ליה בנשמה תהיה מי שתהיה, הרי כל הנשמות ברוב מגלגלות מדורות הקודמין, ואף על פי כן האב יקרא אב להנולד ממנו. וחשבתי על פי פשוטו לבאר שידע אונן שהזרע לא יקרא על שמו, דהיינו שיתגלגל בהזרע נשמת בן אביו היינו עיר, ולא יהיה לו בת זוג הנגזרת לו מששת ימי בראשית, כי בת זוגו היא אמו, וכיון שלא יהיה לו בת זוג, הנה לא יעמיד תולדות אותו הבן הנולד, וילך בלא בנים ושוב יצטרך להתגלגל, ונמצא לא לו יהיה הזרע ועוד נראה לפרש בכוונת המתרגם, דהנה בכל נשמה גליפו בה כ"ז אתוון דאורייתא, וכשמוליד בדומה שוב מגליף בתנולד כ"ז אתוון, והנה כל אות יתפשט בהוולד הנשמה לשיעור קומת עשר כנודע, אם כן הם י פעמים כ"ז, הרי בכל נשמה סוד ע"ד, על כן קרא יהודא את שם בנו הבכור שהיה בו נשמת משיח בשם עיר, היינו היא הנשמה העיקריות הנראית, הגם שבכל נשמה חוא סוד עיר, אבל להיות היא הנשמה המיוחדת שעלתה במחשבה שקדמה לעולם, קראה בשם השייך לנשמה, הנה ידע אונן כי לא על שמו מתיקרי זרעא, כי בעל כרחך יקראוהו עיר, דדבר זה שייך לכל נשמה, ובכאן בודאי יקרא לו השם הזה, ואם כן לא תתייחס אחר כך הזרע של משיח רק על שם ער הראשון, וזה לא רצה:

ויקח יהודה אשה לער בכורו. אומרו בכורו יובן אחר כך ויהי ער בכור יהודה, ומי לא ידע כי הוא הבכור. ולפי מ"ש יצדק שמשמיענו איך כל השתדלות יהודא היה על הבכור שאליו יאתה המלוכה, כענין שנאמר בדוד (תהלים פ"ט כח) אף אני בכור אתנהו עלין למלכי ארץ:

ושמה תמר. פרסם שמה ולא עשה כן באשת יהודה. על כרחך להשמיענו דשמה גרים, וכבר אמרנו בפסוק (שם צ"ג י"ג) צדיק כתמר יפרח, תדע כי אות פתוחה מקומה באמצע התיבה וסתומה בסוף התיבה, ונמצא ב' פעמים בכתבי הקדוש שיני, כי "לפרכה המשרה בישעיה (ט"ו) יש מ"ם סתומה באמצע, ובנחמיה (כ"ג י"ג) חומת ירושלים הפ' פרוצים, יש פתוחה בסוף התיבה. וכבר נודע כי מ"ם הוא בחינת המלכות, (פתוחה אחר הזיווג וסתומה קודם לכן, כן הוא במאורי אור). והנה בחיות המלכות קרן ישראל בתוקפו, מחויב להיות ענין הממשלה והשררה בבחינת מ"ם פתוחה, דמיון פתיחת הפה אחר הלידה, שנפתח הסתום דהיינו הפה, וכן הוא המושל שעל פיו יצאו וכר, וכל אשר יצוה באמרי פיו כאשר דבר מלך שלפון (קהלת ח' ד). וחומת ירושלים מחוייבים להיות בבחינת מ"ם סתומה, בסוד המבור שנמתם אחר הלידה, בסוד שררך אגן הסהר (שיד השי"ס ז"א), מה שאין כן בעת הגלות שהוא סוד העיבור הוא להיפך, שבימים ההמה אין מלך בישראל לצוות באמרי פיו, ואז נמתם הפתוח דהיינו הפה, אז השררה והממשלה בחינת מ"ם סתומה, ונפתח הסתום דהיינו חומת ירושלים, שהוא סוד המבור שררך אגן הסהר, המה פרוצים, כענין המבור בעת העיבור. ובוה תבין למה המ"ם של למרכה המשרה מ"ם סתומה באמצע, וחומת ירושלים הם פרוצים פתוחה בסוף התיבה שלא כמנהגם, דמיירי הכל בסוד הגלות והעיבור, ובעת הלידה אי"ה דהיינו לזמן הנאולה במהרה, אזי יפתח הסתום ויהיה מ"ם פתוחה בלמרכ"ה המשרה, וחומת ירושלים הם וכר, יהיה המ"ם סתומה כמנהגת, והבן הדברים הגדולים הללו. וזה סוד צדיק כתמר יפרח, בענין מ"ם פתוחה וסתומה, כי זרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף זורח הוא שם (קהלת א' ה), וכשנמתם מכאן בעולם הזה, יתפתח בעולם העליון, והדברים עמוקים צריכין ביאור רחב אין כאן מקומו. אך נחזור לענינינו שענין מדת המלכות וקרן ישראל מתנהג בענין מ"ם סתומה ופתוחה, על כן תמר דייקא היתה

ואונקלוס תירגם למיכדק בכתבי חושבנא, שזה מלאכת הפקודים לכתוב הצאות והכנסות וכיוצא. ומשמיענו הכתוב שעשה מלאכת אדוניו באמונה, הגם שידע שאין איש מאנשי הבית בבית, ובאותו היום עצמו דברה אליו לאמר שכבה עמי, עם [כל] זה נכנס לבית לעשות מלאכת אדוניו, על כן תירגם המתרגם והוה ביומא ההוא, היינו באותו היום שדברה אליו, והכיף כהיום הוא כף הזמן, היינו סמוך תיכף להדיבור, ומשמיענו הכתוב בזה דהנה כתבו הפוסקים כשיפול לאדם הרהורי עבירה במקום שאי אפשר להרהר בדברי תורה דהיינו בבית הכסא, אזי יחשוב חשבוניתו ועל ידי זה יפנה את לבו מדברים אחרים. והנה לא היה אז באפשר ליוסף להרהר בדברי תורה, שאפשר היה המקום מלא גילולים, ועל כן נכנס תיכף לחשוב חשבונות, בכדי שיפנה מחשבתו מהרהור:

"ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה. תרגמו על מימריה הוה מתעביד. דאי כפשומו אי אפשר לומר כן דמה שהיו צריכין לעשות עושה הוא, ומהו הוא זה החן והחסד, אדרבא נוסף ינון על ינונו ועבודה על עבודתו. על כרחך הכוונה הוא היה עושה, נחשב הדבר כאילו הוא העושה, כיון דעל מימריה הוה מתעביד. ומשמיענו הכתוב בזה הלשון, הגם שנגזר על יוסף עשייה בשיעבוד בבית הסוהר עבור עשרה פיפין דאיזדרקו למנא, הנה נחשב לו ברחמיו יתייש לעשייה, מה שצוה והפקיד לעשות:

תרגום יונתן בפסוק וישב יעקב. ויטיב יעקב בשלוותא וכי. הוא דברי רז"ל גם כן במדרש (כ"ד פ"ד ג'). אבל היכן שמע לה מהפסוק, ומאי קשה לו. אבל הוקשה לו למה נאמר כלל הפסוק הזה. אבל ידוע שלום דרגא דדכורא, שלוח נוקי ונקראת השכינה שלוח. וידוע מיש בזהר (תיא ק"ח ע"ב) דשכינתא נמלא ביתא. וידוע (והו"ר ח"ג צ"ז ע"ב) טילין דדכורא בעמידה, ומילין דאתתא בישיבה סוד תפילין של יד מיושב, באשה קראת מושב (פסחים ג' ע"א), לכן אמר השי' ליעקב עלה בית אל ושב שם דייקא

מסוגלת למלכיות, ושמא גרים וממנו ית' יצאו כבושים (סו"ט י' ע"ב), והבן. וזהו שתמצא בכל הסיפור נזכר שמה בפירוש, והנה תמצא ה' פעמים תמר בפרשה, להורות שינייים חמשה פעמים במיין, כי בעת אשר נברא אדם על הארץ קודם הקלקול, היתה המים פתוחה פתוחה והסתומה סתומה, הרי תמר אחד. ואחר הקלקול נפתח הסתום ונסתם הפתוח, הרי תמר ב'. ואחר כך בעת מלכות דוד ושלמה, נפתח הסתום וכי הרי תמר ג'. ואחר כך איתחשכת מיהרא בימי צדקיה ונפתח וכי. ומאז לא היה קרן להרמת מלכות דוד עד שיתגלה משיח צדקינו במהרה בימינו, ואז נפתח הסתום מלמרבח המשרה, והפתוח מחומת ירושלים, הרי תמר ה' ג"ל:

וימאן ויאמר וכי. למה ליה למימר וימאן, בויאמר לבד סני שיובן ממאמרו המיאון. אך הוא דבא להורות דנהג בדרך שאמר שלמה (משלי א' ב' בני אם יפתוך חמאים אל תאכה אם יאמרו נצפנה וכי, הנה בתחילה סתם הפיתוי בסתם והמיאון בסתם, ואחר כך מפרש מהו הפיתוי ובשכיל איזה מענה ימאן, ופירש בו האלשיך ז"ל דאם יפתוהו חמאים באיזה פיתוי שיהיה, אזי קודם סידור מענות המיאון, על כל פנים זה יהיה להקדמה שאינו רוצה בשום אופן אפילו ידחה המפתה מענותו, כי באם יתחיל במענות, דילמא המפתה יראה פנים לדחות המענה ויפול ברשתו, וכה עשה יוסף הצדיק וימאן בתחילה בשום אופן באין מענה, ואחר כך ויאמר המענה, וליכא מידי בנביאי וכתבי דלא רמיזי באורייתא:

וידו כהיום הזה, מתרגמינן והוה ביומא הדין. ויבא הביתה לעשות מלאכתו, מתרגמינן למיכדק בכתבי חושבנא. הנה פלוגתת רז"ל ידוע (סו"ט ל"ז ע"ב), ואונקלוס ז"ל תירגם לשבח דקאמר מלאכתו. דהנה מאן דאמר לעשות צרכיו מהיכן שפט זה, על כרחך מדקאמר מלאכתו, ואיזה מלאכה היתה לו, הרי הפקיד אותו לאשר על ביתו ויפקידהו רק לשרת אותו לבדו, והנה לא היה אדוניו בביתו, על כרחך מלאכתו היינו לעשות צרכיו.

צפונה לפני יי. ותתבונן הענין ברבי מאיר שאמר לר' ישמעאל לבל"ד אני, א"ל בני הזהר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים הוא (עיינן י"ג ע"א):

וימצאהו איש. ואשכחיה גבריאל. זה למדו רז"ל (תנחומא וישב ס" ב) בגזירה שוה מפסוק (ויאל ט כא) והאיש גבריאל. הנה נלמד הדבר בגזירה שוה, כי הגלויות הם לכפר עון כמו שאמרו רז"ל (ברכות נ"ז ע"א) גלות מכפרת עון. והנה כפרת עון הוא ממדת "רחום (שמות לו ה), מדה הב' מן חייג מדות כמד"א (תהלים עח לה) והוא רחום יכפר עון, על כן למעלה בייג מדות עליונים דמיכה (ו יח) כנגדה הוא נושא עון. והנה גזירה שוה בתורה שבעל פה, היא מדה שניה מהייג מדות שהתורה נדרשת בהן, ומעוררים על ידה בתורה מדה השניה "רחום, על כן נמסר היום הזה התחלות הגלות גזירה שוה, לעורר "רחום ולכפר עון:

ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים וכו'. מתרגם ארום שמעית מבתר פרנדא דחא אישתרי מן יומא דין שיעבוד מצראי ואיתאמר להום בנבואה דחיוואי בען למסדרא עמהון סדרי קרבא, בגין כן הוו אמרין נויל לדתין. הנה כל אלה הדברים הם דברי נבואה, ומתיכן דרש לזה מהמקרא. ונ"ל דהנה לא יצדק להבין פשט המקרא. א', אומרו נסעו מזה, אין צריך להשמיעו, דהרי לפנינו שאינם בכאן. ב', נסעו מזה כי שמעתי וכו', הנה כי מורה על נתינת מעם, והיאך יצדק מעם נסיעתם על שהוא שמע, ואם הוא הנתינת מעם, מתיכן ידעתי שנסעו מזה כי שמעתי וכו', על זה אין צורך למעם כיון שענינו רואות שאינם בכאן. על זה פירש כי שמעתי בפני עצמו, רצ"ל בעבור זה נסעו מזה, הוא סיבה מאת השי"ת שילכו היום לדתין, הוא בגימפריא ג' מילואי שמות אהיה, שעל ידם נגאלו אבותינו מצרים, והנה שמעתי מאחורי פרנדא שביום זה מתחיל גלות מצרים, על כן היתה נסיכה מאת השי"ת שילכו לדתין, להקדים רפואה למכה להתעורר הג' שמות הנ"ל אהיה זמין אנא לאולדא. וגם הג' שמות הנ"ל הם סוד דחותם, לכל ישלפו הזורים במעיין חתומם, וכבר ידעת כי

(בראשית לה א). והנה קאמרה התורה וישב יעקב, תירגם בשלוה שהיתה אצלו מדת השלוה שכינה הקדושה, על כן ישב כי מילין דאתתא בישיבה, והבן. ובזה ידוקדק בארץ מגורי אביו היינו יצחק, כי שמאלא איתער בקדמיתא, סוד שמאלו תחת לראשי וכו' (שיר השירים ב ו), והמ"י:

וישראל אהב וכו' כי בן זקנים. ותרגם ארום איקונין דיוסף וכו'. קשה ליה גם כן דאי כפשוטו, הלא בנימין נולד אחר כך, על כן פירש זקנים לשון זיו איקונין:

בפסוק ויאמר ישראל הלא אחיך רעים בשכם וכו'. כתב ודחיל דילמא ייתון חיוואי וכו'. דאם לא כן למה הקדים לו הלא אחיך רעים בשכם, ואם מראה מקום הוא לו, אף על פי כן תיבת "הלא מיותר. אלא על כרחך הכי קאמר הלוא תתבונן כי אחיך רועים במקום שיש לדאג עליהם:

בפסוק וישלחהו "מעמק "חברון. ושדריה על עיטא עמיקתא וכו', וכן דרשו חז"ל במדרש (ביד פפ"ד י"ג). דלמאי נפקא מיניה מה שביאר מאיזה מקום שלחו. וגם חברון הוא בהר לא בעמק. ונקרא עצה עמוקה שזאת העצה של אברהם שבירר לו המלכיות בכדי שינצלו בניו מגיהנם שהוא "עמק (ביד פפ"ד כ"א), על כן נקרא "עצה "עמוקה, עצה להינצל "מהעמק:

שם ובההוא יומא שרוי גלותא דמצרים. נ"ל דשמע לה מן המסורה **מעמק ב'.** דין. ואידך ביהושע (סו ז) ועלה הנבול דברה מעמק עכור. עמק עכור נקראים הגלויות, כמד"א בהושע (ב יח) ואת "עמק עכור לפתח תקוה. ומרמזת המסורה שבכאן התחיל הנבול אשר דיבר לאברהם בעמק "העמק "עכור, ותבין ביותר מצרים דייקא נקרא עמק עכור בפרשות ערות הארץ. והנה מזמן ההוא היה רל"ב שנה עד יום צאתם מארץ מצרים, לתקן ד' שמות עיב סיג מיה בין, להעלות הניצוצות מן התוהו אל התיקון, על כן נרמז במסורה אחר כך "צפונה, תיבת "צפונה הוא רל"ב עם הכולל, עיין בכוננות הפסוק (ויקרא א יח) ושחט אותו על ירך המזבח

מתיבת אי"ן ב"ו, רית "אבל נחשים" ועקרבים
 "יש" בו, והדין עמו דהיה לו לומר "רק" בלא
 "מים, על כרחך לדרוש כנ"ל. ונ"ל דנלמד מדלעיל
 השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר, הנה
 מדקאמר הנה, על כרחך לפניהם היה, ולמה ליה
 למימר אשר במדבר. להורות אשר בכח הדיבור,
 היינו כשמבטין תיבת ברר באותיות, יהיו אותיות
 המבטא של ברר י"ת י"ו י"ש, בנימטריא נחיש
 ועקר"ב. והנה מדקאמר אין בו מים, משמע דבר
 אחר היה בו, ולא נודע לנו מהו הדבר האחר, והנה
 נלמד מדלעיל:

וימכרו את יוסף וכו'. וחבינו ית יוסף לערבאי וכו'
 וחבני מנהרין סנדליין וכו'. הנה נלמד זה
 מדברי הנביא (עמוט ב ה) על מכרם בכסף צדיק
 ואביון בעבור נעליים. אבל מהו הצורך לפרש
 זה בכתוב בכאן. ונראה דהוקשה לו למה
 נאמר לישמעאלים, הרי כבר נאמר והנה ארחת
 ישמעאלים, והוא ז"ל לא ס"ל שהיו כמה שיירות
 (כיו פ"ד כ"ב), רק הן הן הישמעאלים והן הן
 המדינים. על כן הביא דברי הנביא להורות
 שהתורה רמזה דברי הנביא שמכרוהו לישמעאלים
 שהם ערביים שמשתחיים לאבק רגליהם, להורות
 שהם קנו מהכסף הזה הדבר המונע האבק שברגל
 והם מנעלים. ועוד יש לפרש באופן אחר ועת
 לקצר:

וישב ראובן אל הבור וכו'. מתרגם ותב ראובן
 ארום לא הוה עמהון למסעוד דהוה יתיב
 בצומא וכו'. דייקא וישב ראובן וכו', משמע שלא
 היה בשעת מעשה, והכתוב לא פירש היכן הלך,
 על כרחך נשמע הדבר מן מה דכתיב וישבו לאכול
 לחם, ומהו הצורך להשמיעו שישבו לאכול וכו',
 על כן משמיענו שזאת היתה הסיבה שלא היה שם,
 כי הלך מאתם כשישבו לאכול, כי היה מתענה
 והוא מהלכות דרך ארץ שלא יהיה המתענה יושב
 בין האוכלים:

שם ואזיל ואתיב בין פוזרייא וכו'. מדכתיב וישב
 ראובן אל הבור, ולא כתיב וישב ראובן

אלו הנ' שמות הם ביסוד דנקי חותם מלא, הבן
 הדבר. והנה אמר כי שמעתי, ולא ביארה התורה
 מה ששמע להורות דבודאי לא אמר לו בביאור
 מה ששמע רק ברמז, דבאם היה מכאר לו בפירוש
 אין כאן נסיון ונלות, הבן הדבר. ומה שאמר
 ששמע מאחורי הפרגוד נרמז במעם, דהנה פרגוד
 היא הפשט בין מקום שכינה להמלאכים, ואם כן
 הוא הפשט במקום הפנימי, ובמקום המלאכים הנה
 הפשיטה בהיפך, על כן כי שמעתי. בתיבת "כי,
 המעם "מהפך. "שמעתי, המעם ב' פשטין. והנה
 "כי "שמעתי, "מהפך "פשטא. רצ"ל שמעתי במקום
 השפיטה שהוא בהיפך, דהיינו מאחורי הפרגוד.
 ואחר כך "אמרים נלכה "דתנה, בתיבת "אמרים
 געיא באות א', והוא מפסיק בפני עצמו, וגם געיא
 רמז לקול והוא תחת ה"א, לרמז שבא אליהם קול
 מאת י"י אלופו של עולם. והנה לא יצדק לומר
 שבא אליהם קול "נלכה "דתינה, כי הקול היה צריך
 לומר לכ"ו לדת"ן, על כרחך רצ"ל שבא אליהם
 קול, ועל ידי אותו הקול אמרו הם נלכה וכו', על
 כרחך לומר שהקול היה אליהם בנבואה שבני החוי
 רוצים ללחום עמהם, על כן שפטו שילכו לדת"ן,
 והשם של המקום הזה יהיה להם לעזר, דמה
 שעשו בשכם הוא על סיבת קנאת מעיין חתרים
 שטמאו את דינה אחותם וכן לא יעשה, ועל ידי
 התעוררת זה לא יוכלו להם בהזכרת הזכות הזה.
 על כן אמרו דתינ"ה הוספת שם י"ה, שהוא עדות
 לישראל לאנשים ונשים שלא יתערב זר ביניהם.
 עד כה הגיע דברינו לפרש דברי הקדוש, והוא ז"ל
 ברוח קדשו אמרם ובודאי יש להם מקום בתורה:

ל"א נכנו נפש. תירגם לא נקפליניה דלא נתחייב
 באדמיה. דאי כפשוטו הנה לא נכנו נפש,
 היינו לא נבהו עד למיתת הנפש, וכי סלקא
 דעתך דראובן הסכים להכות בהכאות ויסורין, וגם
 לפירוש הזה היה לו לומר עד נפש. על כן פירש
 דהכי קאמר לא נכנו, כי תתחייב הנפש בהכות
 אותו תתחייב הנפש ליתן דין וחשבון:

והבור רק וכו'. וגבא סריק לית ביה מיא, ברם
 חיוון ועקרבין וכו'. בספר חרדים למד לה

לומר כתנת יוסף בני, ואחר כך סיים טרוף טורף יוסף, הנה דרש שהזמין יי ית' בפיו לומר לשון כזה שהוא אמת, והוא שאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו, הכתנת של בני הוא אשר תאכלהו תחיה רעה, היא אשת פוסיפר אשר תקח ממנו בגדו, ועל ידי זה מרף מורף יוסף, היינו נמרף ונחמף יוסף שיצאו ממנו עשרה מרגליפין סיפין דאיזודיק למגנא, ונחמפו ונעשקו בידי זרים, על כן הוצרך גם יוסף להיות מעשרה הרוני מלכות ונתגלגל ברכן שמעון נמליאל, וזהו גם כן מורף מורף יוסף. והנה אמר לא חיוות ברא וכו' ולא על יד בני נשא וכו', הנה אמר ב' פעמים מורף מורף, ונמסר עוד אך מורף מורף (בראשית מר כח), למעט המריפה לא נתהווה לו כעת מריפה, לא על ידי חיה ולא על ידי בן אדם. והנה יעקב אמר כפשוטו, והשיי שם בפיהו דברי תורה דבר אמת ברוח הקודש, ועיין מיש בפסוק כי ארד אל בני וכו', שגם זה דבר אמת היה בפיו:

וירד יהודה מאת אחיו. מתרגם ונחת יהודה מנכסיו ואתפרש מן אחיו. דרש וירד ירידה מנכסים, אבל לא ידעתי מה הצורך לנו לידע שירד מנכסיו. ויצדק לנו על פי האמור בספר חסידים שאחים לא ידורו ביחד, כי ברוב הוא קשה לעניות או חיו וכו'. והנה משמיענו זה בתורה שירד יהודא מנכסיו, ותלה בזה על שהוא דר עם האחים ביחד, על כן איתפריש מן אחיו. ועוד דברים בגו, ידוע דרגא דיהודא מלכות סיהרא לית לה מגרמא כלום, רק מה שמאיר לה השמש בעלה על ידי הצינור היסוד, וכאשר הצדיק אכד אז סיהרא איתחשכת נהורא. והנה השבמים היו מסופקים בזה, ולא היו סוברים שיהיה יוסף בדרגא דיסוד תולדת יעקב יוסף. והנה כאשר השיית עשה את שלו להשלים את העצה העמוקה, אז גילה להם דרגא דיוסף, על כן ירד יהודא דרגא דסיהרא מנכסיו, כי אין יוסף צינור המשפיע וזהו גלתה יהודה מעוני וכו' היא ישבה בגנים וכו' (איכה א ג). וזהו גם כן בכאן וירד יהודא מאת אחיו ויפ עד וכו', והבן:

והשבה לזונה כי כמתה פניה. מתרגם והוזה מדמה באנפוי כנפקת ברא, ארום

אליהם, משמע דאליהם לא שב, כי ישב בהחבא בין ההרים, והוא רוצה ליקח אותו מן הבור בלא ראות להשיבו אל אביו:

שם מאים יסב ליה אפיין. מהיכן שפמ זה הטעם. נראה מדמשמיענו הכתוב שהיה אז עוסק בתענית על החמא, נראה שגם מה שרצה להשיבו אל אביו היה גם כן לכפרת החמא, והיה צם ומתענה על החמא שהמא נגד שמים, ומה שהמא לאביו הנה על ידי זה ימחול לו ותגמר לו הכפרה, כי חמא שבין אדם לחבירו אינו מכופר עד שיפיים את חבירו וימחול לו (יומא פ"ה ע"ב). וזה שתירגם אחר כך ואני אנה אני בא, ואנא להן אנא אתי והכדין נחמי סבר אפוי דאבא. דקדק ואני, משמע דאליהם אינו נוגע הדבר כל כך, אבל לפי הנזיל יצדק, דאמר דמן הצורך לו לפיים את אבא, ובזולת זה לא יתכפר לו העון חיו:

וישלחו את כתנת וכו'. ושדרו ביד בני בלהה וכו'. דהנה נאמר וישלחו, משמע דשלחו ביד אחרים, ואחר כך ויביאו וכו', משמע דמהם ובהם היו המשלחים והמביאים, וקצתם מהם משלחין וקצתם מביאין, ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. על כן שלחו ביד בני בלהה וכו', בכדי שיצדיק יעקב שהם לא עשו שום דבר רע, כי יוסף היה נער את בני בלהה וכו' (בראשית לו ב):

ויכירה ויאמר וכו'. פרנד דברי הוא לא חיוות ברא אכלתיה ולא על ידי בני נשא איתקפיל, אלא חמי אנא ברוח קדשא דאיתתא בישא קיימיה לקבליה. הדבר קשה מאוד להלום שהוא היפך המקרא. גם אם ידע כזאת למה התאבל. אך בא לתרץ דהנה הצדיקים השיית אינו משים בפיהם רק דבר אמת, ובפרט יעקב תתן אמת ליעקב (מ"ה ז כ), והיאך אמר יעקב דבר כזה אינו אמת, ובפרט יש לתמוה הלא דבר הצדיק בהכרח שיתקיים, וגדולה מזה תראה בספר חסידים אפילו מה שהאדם מדבר לפעמים בדרך נחמא בהכרח שיתקיים. על כן דקדק הקדוש זיל מאמר יעקב כתנת בני חיה רעה כו', ולא הזכיר את שמו

איך שמכירין בתנעת האדם איך הוא סר זעף, אבל כששאל אותם אמר מדוע פניכם רעים, כי הבין שבודאי פניהם גם כן רעים והם יסברו שראה בפניהם:

וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע וכו'. להבין האריכות לשון, וכי עד השתא לא ידענו שהם סריסי פרעה ואתו במשמר בית אדוניו, היה לו לומר בקיצור **וישאל** אותם מדוע וכו'. גם להבין הלאמר שאינו לזולת. ונ"ל דהתורה הקדושה מתרצת לנו בדבריה הנעימים מה שקשה על קדוש עליון יוסף הצדיק, מה זה ועל מה זה דרש לפניהם הרעים כן יאבדו כל אויבי ד', ומה לנו לשלום ומוכנתם. ומשמיענו התורה שיוסף הצדיק עשה זה ברוח קדשו ונסיבה מאת השי"ת היתה, כדי שעל ידי זה תהי נאולתו. **וישאל** את סריסי פרעה, להיות שהיה סריסי פרעה אשר אתו במשמר, שראה שהם אתו במשמר, והבין ברוח קדשו שודאי לא לחנם הוא, בית אדוניו לאמר, וכיון ברוח קדשו שאחד מהם יאמר הדכר בית אדוניו דהיינו בבית פרעה, על כן שאלם ומאת השי"ת היתה זאת:

מדוע פניכם רעים הירם. תיבת היום מיותר. שמעתי מאחד קדוש מדבר שלא רצה לדרוש שלום, ודיבר בחכמה מדוע רק היום רעים פניכם, והלואי שיהיה כן בכל עת ובכל יום. ולדעתי משמיענו התורה דשרי לצדיקי לסגוי ברמאותא בענינים כאלה, ולשנות למען השלום דקדושה:

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו. דרשו רז"ל (ב"ר פ"ח ז') וישכחהו לאחר מכאן. נראה להיות שלא זכרו ולא עלה ברעיונו עד שנעקר מלבו שם יוסף, עד שאפילו לאחר מכאן הוצרך להזכירו לפני פרעה בנידון החלום, לא הזכיר שמו כי לא זכרו בשמו רק נזכר הענין. ומשמיענו התורה בזה איך שנשכח לגמרי שם יוסף, כי אם היה השם החזק עדיין בזכרון כשמלך יוסף על מצרים, ונתפרסם שמו בעולם בנידון החלומות,

כעיסת אנפין הות בביתיה דיהודא ולא הוה יהודא רחים יתה. הוקשה לו היאך סלקא דעתך דמשום הכי חשבה לזונה על שכמתה פניה, אדרבא מדרך הזונות לנלות פניהם, כמד"א (י"מ"ה ג') ומצח אשה זונה וכו'. על כן דרש כסתיה פניה לשון כעם, ומפרש הקרא הכי וחשבה לזונה, הנה פעל השיי שלא הכירה שהיתה כלתו, כמד"א כי לא ידע כי כלתו היא, הא אפילו היה יודע הרי בני נח אינו מצווה על כלתו, אפילו היה משמר את התורה, הרי במקום מצוה זמנית לפי שעה לא היו משמרין, וכמו שיעקב נשא ב' אחיות לזה אמרה התורה אילו הכיר אותה, לא היה בדרך הטבע שיתאוה לה, כי היה שונאה על שהיה לה פנים כועסת (מכל) [בכל] עת:

ויאמר אל אשת אדוניו. אליה היה לו לומר כיון דעלה קאי. אך הוא משמיענו צדקת יוסף ותחבולותיו נגד היצר, דהנה העבד בודאי מורא אדונו ואדנותו עליו, בעת דברו אליהם ידבר עמהם בלשון קבלת אדנות במורא כנדע, מה שאין כן כשרואה מאדנותו קירוב דעת כל כך, עד הניעה לגדר לומר אליו שכבה עמי, על כל פנים לו היא שאינו שומע אליה, אך אף על פי כן תתבטל המורא אדנות, ולא ידבר עמה כל כך בקבלת מורא אדנות, כיון שרואה קירוב דעת כל כך, וזה הטבע מחייב. ויוסף הצדיק נשמר מכל זה, כי היה מתיירא שלא ילכד ח"ו ברשתה מחמת התקרבות הדעת, דיבר אליה דרך אדנות ומורא כמאז, למען לא יהא לו שום קירוב דעת ואהבה עמה, כי היראה ואהבה ב' הפכיים יראה רחקות ואהבה קריות. וזהו ויאמר אל אשת אדוניו, שהאמירה עמה היה באופן ובגדר מורא אדנות כמאז, והבן:

ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אותם והנם זועפים. יש לדקדק כאשר שאל אותם אמר להם מדוע פניכם רעים, ואם כן גם בכאן היה לו לומר וירא והנה פניהם רעים. אך הוא דמשמיענו דיוסף בודאי נזהר שלא להסתכל בפני אדם רשע (עיי' מגילה כ"ח ע"א), אך וירא אותם, היינו את כל תנועתם והנה זועפים, שהבין כן מתנועתם כידוע

דהנה בשמואל נאמר (שמואל א' ז ב) וירבו הימים ויהיו עשרים שנה, הנה נדע ריבוי ימים הם עשרים שנה. והנה נודע סוד המלכות ויוסף סוד הברית קדש, ויוסף בן יצחק שנה היה כשנמכר, ובהגיע יוסף לזמן בן עשרים, אז התנצץ אורו בגבהי מרומים להשפיע למלכות שמים להליד נשמות המלוכה. ומכאן יצא לך רמז לדברי חז"ל (קידושין כ"ט ע"ב) עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה וכו', והנה 'עשרים בנימטריא' כתר, להורות על 'כתר' מלכות, ונתהפך כחומר חותם 'אין' 'אני, והמיי'.

במדרש (כ"ד פס"ד א') וישב יעקב. כתיב (ישעיה נז יג) בזעקך יצילוך קבוציך, תניא כנוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו וכו'. בא לבאר דכל הפסוק וישב יעקב מיותר. ומבאר דמשמענו מ"ש הנביא בזעקך יצילוך קבוציך, היינו שהתפלה נשמעת בקיבוץ הרבים ומבטל עצת השונאים, ומה שנאמר למעלה (בראשית לו ה) ויקח עשו וכו' וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, ומה עשה לו יעקב אמר הכתוב כאן וישב יעקב בארץ מגורי אביו, 'מגורי לשון אסיפה' 'אונר בקיץ וכו' (משלי י ה), רצ"ל שנתאסף עם אביו, ואחר כך אמר אלה תולדות יעקב יוסף וכו', היינו כנוסו וכינוס בניו, נ"ל:

ו"ל עוד דדרש למה נאמר וישב יעקב כנ"ל, דכתיב בזעקך יצילוך קבוציך וכו', כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו, רצ"ל דכתיב בעשו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, ומה עשה לו אמר הכתוב 'ישב יעקב, 'ישב הם ר"ב צירופי הויה, הנרמזים ב"ב שבמי ישורון כל אחד צירוף אחר, ממילא יעקב הכולל את כולם כשישב עם בניו, על ידי זה ניצול מיד עשו בתפילתו, שאמרו רז"ל (מדרש שח"ט מס"ד צ"א י"ד) מפני מה מתפללים ואינם נענים, מפני שאין יודעין להתפלל בשם, (היינו שאינם יודעים לכוין הצירוף של השם השייך לזה הזמן לזאת התפלה), שנאמר (תהלים צא י"ד) אשנבהו כי ידע שמי, יקראני ואענהו וכו'. וזהו בזעקך כשזעקת בתפילה, יצילוך קבוציך, מה שנתקבצת עם כל הבנים ר"ב שבמים מרמזים ל"ב צירופים, על ידי

וגם יעקב שמע בארץ כנען איך פתר החלומות כמבואר בספר הישר, ואם היה השם עדיין מפורסם, רבים היו קוראין אותו עדיין בשם יוסף, והיה מתפרסם הדבר ליעקב ובניו, ובפרט כשבאו למצרים לשכור שבר. אבל מאת הש"ת היתה נסיבה לבל יתודע הדבר עד כלות כ"ב שנים, לקבל יעקב עונשו שלא שימש את אביו כ"ב שנה, על כן נשכח זה השם לגמרי, רק פרעה קרא את שמו צפנת פענח (בראשית מא מה), ובזה השם לבד היו קוראין אותו כנ"ל:

וידע בעת ההוא וירד יהודה וכו' ויפ עד איש עדלמי כו'. לא ידעתי הצורך בזה להודיענו שנמה עד איש עדלמי. והנראה דהנה ודאי כל מעשיהם בכונת רוח קדשם, והנה כאשר הורידוהו אחיו מגדלותו נפה עד איש עדלמי, כי צפה ברוח קדשו שגם דוד אשר יצא ממנו כאשר ברח מפני שאול וימלט אל מערת עדל"ם (שמואל א' כב א), ושם הצמיח ראשית ממשלתו כי שם נקבצו אליו כארבע מאות איש והיה עליהם לשר. וזה שמשמענו גם כן ושמו חירה לשון חירות, אשרך ארץ שמלך בן חורין (קהלת י"ח), איזהו נשיא כל שאין על גביו אלא י"י אלקיו (הדרי"ח י"ז א), התבונן מ"ש דוד בתהלים (קמ"ב א) משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה, רצ"ל השכיל לדוד בהיותו במערת עדל"ם, מה שנעשה לזקנו יהודה כשהורידוהו מגדולתו בא עד עדל"ם, ושם הצמיח חומר מלכות, על כן התפלל אז קולי אל י"י אזעק וכו', איזהו נשיא כל שאין וכו', אשפוך לפניו וכו' דייקא בהתעמף עלי רוחי, רצ"ל אזכרה ימים מקדם בעת היות נשמתו בסוד העיסוף, בעת השתדל זקני יהודה להעמידני בקרן מלכות, כמד"א (ישעיה נז ט) כי רוח מלפני יעמוף ונשמות אני עשיתי, הנה היה במקום הזה עדל"ם, ואתה ידעתה נתיבתי, רצ"ל אמר להשיי אתה ידעת נתיבתי, למה הלכתי בנתיב הזה דייקא למקום הזה, להיות המקום הזה מלומד בנימים לזקני יהודה, על כן באורח זו אהלך, הבן הדבר:

וירבו הימים ותמת בת שוע וכו'. הנה לא נדע מה משמענו בתיבת וירבו הימים. והנראה

יראה שעושה עיקר מעולם הזה, על זה אמר השמן לא דיין וכו', על כרחק שאין זה עיקר בעיניהם. ובוזה יש ליישב גם פירוש רש"י אמר הקב"ה לא דיין וכו'. וכי מה איכפת ליה לקב"ה דלירתו צדיקים תרין עלמין, הלא הוא טוב ומטיב לכל. אלא כיון שהוא מבקש על זה, נראה שמחשיב העולם הזה ליש:

וישב יעקב. לא שלותי וכו' ויבא רגו (אייב ג טו), רגונו של יוסף (כ"ד פפ"ד ג'). בא גם כן לתרץ יותר הפסוק, ואמר דמשמיענו דהנה כל היסורין שבאו על הצדיק בהיותו בדרך, י"ל שהדרך גורם לזה, כי כל הדרכים בחזקת וכו' (יחזלמי טכח פ"ד הי"ד), אבל אלו היסורין של יעקב שהיה הכל לקבל הגירות והשיעבוד, הנה בא לביתו ובאו היסורין לביתו, זהו ויבא רגונו כי אין מקום לנוס בדבר הנגזר:

א"ר חוניה אברהם מנייר וכו', ושרה מגיירת את הנשים (שם שם ד'). כי בודאי לא היתה מגיירת את האנשים. ומה תלמוד לומר (בראשית יב ה) אשר יעשו, רצ"ל משמע דאין חילוק ביניהם וביחד עשו הכל, דהוה ליה למיכתב את הנפש אשר עשה אברהם ושרה. אלא מלמד שהיה אברהם סכניסן לתוך ביתו וכו', הגם ששרה היתה מגיירת אותו, עם כל זה הכניסן אברהם לתוך ביתו ומאכילן וכו', אם כן הכל סמנו גם הנשים:

גן אחד משלך וגן אחד משל בנג וכו' (כ"ד פפ"ד ה'). בנמשל כך יש לפרש ג"ץ, היינו יחודא שלים הויה בחיבל, הויה בארני, (נגד זה היה צ"ג כלים בבית המקדש (תמיד ל' צ"א). והנה היחוד נעשה על ידי התורה ועל ידי המצות, והנה מדת יעקב תפארת ישראל הוא התורה, ומדת יוסף הצדיק יסוד עולם היא המצות. זהו הוא הנמשל ג"ץ אחד משלך, היינו יחוד אחד משלך, ויחוד אחד משל בנג. וזהו אלה תולדות יעקב יוסף שהוא כלול בו כי תרין ייחודין בנימטוריא **יעקב**, ב' פעמים הו"ה אד"ני:

כיון שנולד שמנו של אותו הרשע, ויאמר יעקב אל לבן שלחני (בראשית ל טו). לשון שליחות למה.

זה ניצל מעשו וכו'. זה שמסיום והחוסה **כ"י** ינחל ארץ, **כ"י** דייקא י"ב צירופים, ינחל ארץ נחלת י"ב שבמסיום, והבן:

וישב יעקב. נמו ואין רודף רשע וצדיקים ככפיר יבמה (משלי כח א) וכו' (כ"ד פפ"ד ב'). רצ"ל כנ"ל דמשמיענו שעשו הלך לו מפני השמר חוב, ולא במח לבו על הנאולה והנדולה שאחר השיעבוד, וישב יעקב ויעקב נשאר בישיבה לקבל הגירות כמו אביו, שמיום לידת יצחק נחשב הגירות, כן יעקב במח לבו כי יעזרהו יי וינאלהו וירש את הארץ, זהו בארץ מגורי אביו בארץ כנען. ולדעת רז"ל (שם) מפני הבושה, יתפרש כך יעקב הלך בדרכי אביו, ואם כן לא היה לו בושה לשבת שם, מה שאין כן עשו. ור"ש נמו ואין רודף רשע לשון יחיד, רשע אחד נוסע נסיעות הרבה מהכשרים, וצדיקים (רבים ביחד) ככפיר יבמה כל אחד, כי זה אינו בוש ממעשיו של זה, זהו וישב יעקב בארץ מגורי אביו:

שם וישב יעקב. אם שוט וכו', אנמונינום שאל וכו' אמר דיגזור וכו' (כ"ד פפ"ד ג'). רצ"ל איוב ביסוריו אמר שאין לו עון, רק שהקב"ה בוחן אותו אם יוכל לסבול ולקבל כך וכך יסורין, מה שאין כן אם באמצע היסורין מבעפ, כל היסורין שקיבל עד השתא הם בחנם. ויש אם שוט, אם הניע שוט לאיזה אדם צדיק, הנה באמצע רואה אשר לא יוכל לסבול וימית אותו השוט פתאום, או מורא עולה על ראשו וימית כזה ומבעפ, הנה אין לו שכר על זה שהיה מקודם, הנה למסת נקיים ילעג, הנה הוא כעין לעג וקלם שהכוהו על לא חסם בכפו. וזהו הנרצה דמשמיענו בפסוק וישב יעקב, איך הצדיק מחוייב להיות מוכן לקבל הכל מאהבה. וזהו וישב יעקב ביקש לישב בשלוחה קפץ עליו וכו', כי השמן מקטרג כשסובר הצדיק שכבר ראוי ליישיבה במנוחה:

בשעה שהצדיקים יושבים בשלוחה ומבקשים לישב בשלוחה בעולם הזה, השמן בא ומקטרג וכו' (כ"ד פפ"ד ג'). מה יכול לקטרג הרי אין בידם עון. אלא שיש בידם עון מה שמבקשים לישב בשלוחה,

או היו משיגים את שניהם, כי באיין אין קצות ניכרים, זה שמעתי בשם הקדוש הניל והדברים עמוקים מאד בחכמת. והנה ידוע דאברהם ממדת הדרום, ויצחק מדת הצפון, ויעקב כלול משניהם. והנה משה כלפי חסד לדרום כנודע, והנה הוא רחוק ממדת הצפון, ואף על פי כן התיישב גם במדת יצחק מדת הצפון, להיותו במדת איין. ויש וישב יעקב בארץ מגורי אביו פחד יצחק, הגם שהיה משה כלפי חסד, להיותו יושב בארץ כנען לשון הכנעה שהניע למדת איין, ושם אין קצות ניכרת והימין והשמאל כאחד, והבן. ועל פי פשוטו יל על פי מה שאמרו רז"ל (עגלה י"א ע"ב) בפסוק (אסתר א ב) כשבת המלך אחשורוש, שהפירוש הוא יישוב הדעת. הכי נמי יל וישב יעקב מלשון יישוב הדעת, דהנה היה בחוץ לארץ והיה נחסר ממנו מצות ישיבת ארץ ישראל ומצות כיבוד אב, ואחר כך כשבא לארץ ישראל עדיין לא נתיישב דעתו, שהיה חסר ממנו מצות כיבוד אב, עד שבא לארץ מגורי אביו והוא בארץ כנען, או נתיישבה דעתו כי נשלם מאווייו וחפצו, שהיה משתוקק במחשבתו אימתי אבא לשמש את אבי בארץ כנען דייקא:

ויאמרו לו אחיו המלך תמלוך עלינו אם משל וכו'. עיין מ"ש לעיל בענין תיבת א"ם, דהיה לו לומר "או משל וכו'. אך מובן הוא על פי מ"ש לעיל דאמר יוסף קמ"ה, הוא השם המצליח למלוכה, ואמרו לו המלך תמלוך עלינו אם משל תמשול בנו, רציל אנחנו מבינים פתרון חלומך רק לממשלה, והוא משיח בן יוסף שאינו רק מושל, והמלוכה יאתה לבן דוד, ומהיכן אתה שפם פתרון חלומך למלוכה:

וישב אל אחיו ויאמר הילד אינני ואני אנה אני בא. יש להתבונן למה אמר בכאן "הילד. וגם דקדק לומר "אני דייקא, משמע שעיקר החשש הוא רק עליו. וגם אינו מובן אמירתו אנה אני בא (עיין ברש"י). אבל תבין "ראובן סוד "החסד (לפי מ"ש הרח"ו בפרשת "ויצא), (ויוסף סוד היסוד החמליד), והנה מפת החסד מתגלה בפומא דאמא, כנודע מסוד השם "אל "שדי, שהוא מסוגל להולדה.

יעקב ז' היות, יוסף ו' היות, סך הכל י"ג היות בנימטריא שלי"ח, ובהכרח י"ג היות לעורר י"ג מדות הרחמים תיקוני דיקנא לובן העליון, לבטל קליפת "לבן הארמי ועשו הרשע, והבן. וזה נאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה (תהלים עז טו), הנאולה הזאת היא תמיד בלי הפסק, כי ברית כרותה לייג מדות (ריה י"ז ע"ב):

וישב יעקב וכו'. יש לפרש דמשמיענו התורה כי הת' שנה אשר נגזרו לגירות, היו נחשבים מיום שנולד יצחק, כי לא אמר השי"ת במצרים דייקא רק בארץ לא להם (באשית טו יג). והנה קשה על זה הרי יצחק לא הלך בשום פעם מארץ ישראל, היאך יוחשבו לגירות בארץ לא להם הרי ארץ ישראל שלו הוא. אך להיות שהכנעני או בארץ (שם יב ה), יוחשב לגירות בארץ לא להם, עיו זאת התורה קודם שמתחלת לספר סיבות הנלגול איך באו לגירות במצרים, שמן הצורך היה להיות שם ת' שנה, הקדימה מקודם וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ישב יעקב בארץ שנחשב לאביו לגירות מיום הוולדו, והפעם בארץ כנען עדיין נקרא על שם כנען ומיקרי ארץ לא להם, והוא נכון בפשט. ויאמרו לפי זה וישב יעקב בארץ וכו', דכיון שנגזרה הגזירה מאת השי"ת כי גר יהיה זרעך וכו', אם כן הוא מצוה, ומצות צריכות כוונה, ובזולת זה אין יוצאים ידי חובתה. ואמר הכתוב וישב יעקב בארץ מגורי אביו וכו', יעקב כיוון לצאת ידי חובת הגירות, דידוע היה לו שגם אביו קיבל זה לגירות, וכאשר אמר לו השי"ת גר בארץ הזאת וכו' (שם טו ג):

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. יש לפרש ברמז כי התורה נצחיות ומלמדת לאדם דעת בכל עת, דהנה שאלו להרב הקדוש מהרד"ב תצוקיל מפני מה בעלי התורה והמצות אינם עשירים. והשיב דהנה הרוצה להזכים ידרים והרוצה להעשיר יצפין (כ"ב כ"ה ע"ב), ממילא כיון שבחורים בקצה הדרום, רחוקים המה מצפון זהב יאתה (וי"ו לו כב), ואמר אילו יבואו למדת "איין, להיותם כאין במלים ממציוותם להבורא כל ית',

במח לבו ליקח אותה, כי בודאי ממנה יצא חופר
מנזע ישי, הבן הענין:

וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע וכו' ושחת ארצה
לבלתי וכו'. להבין הדבר מה היה איכפת ליה
אם יתקרי הבן על שם אחיו המת. והנראה דהנה
כתב הארי ז"ל ענין כיבוד אב ואם לעתיד לבא,
לא יהיה על פי סדר התולדות בעולם הזה, רק
הנשמה שהוא ענף מאיזה שורש באילן הקדוש,
בזה תתחייב בכבוד (עיין מ"ש בפסוק (באשה כו
מנ) ועתה בני שמע בקולי וכו' ותבין). והנה יהודא
אמר לאונן "זהקם זרע לאחיק, היינו אחיו היה
שורש המלכות אשר הוא מהשם "הקם, קמה בידך
ממלכות ישראל (שמאל א' כו כ). והנה א"ל יהודא
שהוא יחזור אותו הזרע השייך למלוכה, והנה ידע
כי לעתיד לא יתקרי אותו הזרע על שמו, כי אינו
משורשו, רק מכבוד יהודא, הבן הדבר:

אם תתן ערבון וכו'. עיין בקרנים "ערב עבדך לטוב
וכו' שאמר דוד (תהלים ק"ט קכב), הוא סוד דוד
בחשבון אכפלתא דאכפלתא מנין "ערב, והוא
מבטל קליפת "ערב הידוע שהלך אצל הזוריר, על
כן אמרה בהשתדלותה להוליד את בן דוד אם
תתן "ערבון וכו':

ותקרא לאנשי ביתה ותאמר להם "לאמר. הלאמר
אינו מוכן. אך הכוונה אנשי ביתה הם
הנקבות שבביתתה, והסיתה אותם שגם הם יאמרו
כדברים האלה, וזהו לצחק בנו:

וידו יי את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית
אדונו המצרי, וירא אדונו כי יי אתו וכו'.
הנה אומרו "ויהי "בבית אדונו "המצרי, ובפרט
אומרו המצרי מי לא ידע עד כאן כי פרים פרעה
מצרי הוא, וכבר אמר לעיל שר הסבחים איש
מצרי. והנראה על פי מאמר חז"ל (כ"ד פ"ז ה') שהיה
אומר לו מזוג פושרין והיו פושרין וכו', והיו
אומרים לו מה זה יוסף תבן אתה מכנים לעפריים,
כשפים למצרים שכולם כשפים "עד היכן, ר"ל עד
היכן היה סובר כי כשפים עושה, א"ר חייא עד
שראה שכינה עומדת על גבו, הוהד וירא אדונו כי

ומעתה דוק בדברי ראובן אמר הילד איננו היינו
המוליד, ואנה אני בא להיכן תלך השפעת החסד
המתגלה ממנו על ידי הצינור הקדוש הזה, והשם
הטוב יכפר בעדי. ומעתה תבין בכורת ראובן
הניתנה ליוסף:

וידו בעת ההוא וירד יהודא וכו'. רמז בכאן
סמיכות שר הסבחים (באשה לו לח). קיימא לן
(חולק כ"ז ע"א) שיעור השחימה ב' סימנים קנה ושם,
ר' יהודא אומר עד שישחופ את הוורידין. הנה
הוא גרמז שר הסבחים היינו השוחם, ויהי בעת
ההיא (תיבת "עת בנימטריא "קנה "ושם), וירד
יהודא היינו לדעת ר' יהודא, גם הוריד אותיות
"ירד, מאת אחיו היינו "קנה "ושם. כאשר תתבונן
עד בדברי מרן הארי ז"ל סוד ג' שרים של
מצרים, שר המשקים קנה, שר האופים ושם, שר
הסבחים וורידין, תנשק ידי החכמים. והנה "קנה
"ושם "וורידין בנימטריא "שנות, אזי תתבונן מה
שצוה רבי יהושע בן לוי לבניו אשלימו פרשיותיכו
עם הצבור, (דכל המשלים פרשיותיו עם הצבור
מאריכין לו ימיו ושנותיו), והזהרו "בוורידין כו'
יהודא (בכ"ח ה' ע"ב):

וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמה "שוע. מהו
הצורך לידע שם האיש כנעני. משמיענו שכל
מאווייו של יהודה להוליד מלך המשיח נינד "עשו,
וראה בת איש אשר שמו "שוע אותיות "עשו, והיה
סובר כי שם גרים וזה לעומת זה עשה אלקים,
והגם שלא נתקיים הדבר כי מלך המשיח נולד
מתמר, עם כל זה נתקיים הדבר בסוד הנלנול, כי
פרץ זרח נלגלי ער ואונן כנדע. ואומרו וירא "שם
יהודה, שם דייקא משמיענו כי כן דרך הצדיקים
לדקדק בכל דבר שהכל בהשגחה, כי הנה נתלנול
הדבר שנמה עד איש אשר שמו "חירה, לשון
חירות שיהיה עיקר החירות לעלמי עד על ידי
מלך המשיח, ועל כן היה איש עדלמי מעיר עדלים,
תיבה מורכבת "עד "עולם, הנה שם האיש חירה
ומעיר "עדלם, בזה יורה שבכאן יהיה נולד הגואל
שעל ידו יהיה החירות "עד "עולם, וירא "שם
באותו המקום בת איש כנעני ושמו שוע כנ"ל, בזה

י י אתו. ולפי זה יצדק ויהי איש מצליח, רק שויהי כבית אדוניו המצרי, ולהיותו מצרי לא הבין שיש בנמצא הצלחה אלקית, רק הצלחה כשפנית כדרך כל המצריים, עד וירא אדוניו כי יי אתו:

בחלום שר המשקים ישא פרעה את ראשו. תרגום ידכרינג פרעה, וכשר האופים יעדי פרעה וכו'. נלמד מהמעם, בשר המשקים המעם הוא במהפך בתיבת ישא, וכשר האופים כפשטא, להורות שהדבר כפשומו שיקח ממנו את ראשו, ובשר המשקים במהפך להורות ההיפוך, היינו הכוונה בהיפוך, דהיינו שיהיה ראשך אצל הנשיא היינו המלך, שתעלה בזכרונו מה שחייט שכוח עד עתה, ועוד צריך עיון:

כי טוב פתר. מתרגם ארי יאות וכו'. הוה ליה לתרגם ארי טוב וכו'. והוא על פי ר"ל (ברכות נ"ה ע"ב) דהיאך היה יודע שר האופים שנכון הפתרון הזה, אבל הוא ראה פתרון חבירו בחלומו, על כן פירש כי טוב יאות, היינו נכון ואמת הדבר:

פרשת מקץ.

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם וכו'. יש לרמוז רמו במפלאות תורתינו הק', כאשר כתבנו כמה פעמים שככל פסוק יש רמו לעבודת השיית ולתורתו מפלאי החכמה. ונראה דהנה כתיב (הושעו ב) יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. וכתבו בפירוש זה הפסוק יחינו מיומים, היינו כי המקדשים שהיו חיות לפי שעה, ביום השלישי היינו בית המקדש הג' שיבנה במהרה בימינו, יקימנו ונחיה לפניו היינו לעולם ועד. ולדייק תיבת 'לפניו נראה, דהנה ב' המקדשים היו נגד אברהם ויצחק המרמזים לחסד ונבורה, ובית המקדש הג' שיבנה במהרה בימינו יהיה נגד יעקב, שהוא מדת התפארת מדת אמת שמרמו לפרצוף שלם ועיר אנפין כנודע. והנה נשבע הקביה היינו ועיר אנפין, שלא יכנס בירושלים של מעלה היינו בינת, עד שיכנס בירושלים של מטה במהרה בימינו (תענית ה' ע"א), והכוונה בכניסת ירושלים של מעלה

כינה לקבל המוחין ביתר שאת וכמו שהם עתה, להיות שיתעלו כל העולמות כמו שהיה קודם חטא האדם ועוד ביתר שאת. וזהו מקץ שנתים ימים כשיבא הקץ אחר שנתים ימים, היינו אחר הכ' המקדשים, אז 'ופרעה חלם, היינו שיתגלה מדת האמת הנקרא 'חלם שהוא נקודת החולם. ויתפרש 'ופרעה ויתגלה, מלשון ופרע את ראש האשה (במדב' ה יח), כי 'פרעה אהרן (שמות לב כה), והכוונה שיתגלה האמת שהוא מלבן לביני וקושטא קאי לעולם ועד. וזהו והנה עמד על היאור, ייאור נקרא ייסוד 'דכינה כמיש בספר מאורי אור, והוא ירושלים שלמעלה ששם יעמוד מדת האמת בעליית העולמות, והבן. וזהו ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, ר"ל נחיה על ידי השפעה שהוא לפני יום השלישי, דהיינו ירושלים שלמעלה, והבן כי יראתי להרחיב הדיבור בגבחי מרומים, ואין אתנו יודע עד מה והשם המובן יכפר בעדינו:

וירמז עוד ויהי מקץ שנתים ימים. היינו סוף ב' אלפים הראשונים תהו (סנהדרין צ"ז ע"א), שאחר כך התחילו ב' אלפים תורה מאברהם. וזהו ופרעה חלם, ר"ל התחילה להתחזק ההתגלות בעולם של התורה ונבואה. ויתפרש פרעה התגלות כנ"ל, ותיבת חלם מלשון ותחלימנו ותחיינו (ישעיה לח טו), והנה אף על פי כן עדיין התורה לא ניתנה, כי היה צריך להמתין עד שיבא משה סוד הדעת שהוא מוכן לכך. וזהו והנה עמד על היאור, כבר כתבנו יאור הוא יסוד דכינה, ומשם הוא דרגא דמשה וכמיש בספר מאורי אור. ויתפרש עומד מלשון המתניה, כמו עומד לדין עמים (ישעיה ג יג), שהוא לשון מתרין. והנה עומד על היאור, ר"ל שהוא מתינות בדבר, עד שיבא היאור הוא משה שהוא מוכן לכך, על כן לא ניתנה התורה תיכף, והבן:

או יאמר ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם. הכל כנ"ל שנתחזק ההתגלות של התורה, ואף על פי כן עדיין לא ניתנה, ועל מה היה העולם עומד, לזה אמרו הנה עומד על היאור, מפורש בזהו פרשה הזו (ה"א קצ"ד ע"א) כי יאור רמו

מעשיך, כן זה היה בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים (ריה י צ"ב). ועוד רומז למה שכתבתי בפסוק ויהי מקץ וכו' ופרעה חלם, ולא כתיב ויחלם פרעה. רק משמיענו לא ירעיב ה' נפש צדיק, ותיכף כשהגיע יום נאולת יוסף, תיכף ברנע הראשונה של הלילה ופרעה חלם, מאת השי' היתה נסיכה שהיה ישן תיכף בתחילת הלילה. ולפי זה רמז כמו לשם הפיל השי' התרדמה, כמו כן בכאן וכנ"ל:

ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלקים וכו'. בלעדי ב' במסורה. דין. ואידך בישיעה (מה ה) כי אפס בלעדי אני יי. נ"ל לרמז דודאי יוסף כיון בשם הויה, רק לפרעה לא רצה להזכיר את השם הנכבד, וגם שאסור לאומרו, על כן אמר השם אלקים וכיון בשם הויה. ויומתק הדבר כי הנה דרשו (כ"ד פ"ט ג') על יוסף אשרי הגבר אשר שם יי מבטחו ולא פנה אל רהבים וכו' (תהלים מ ה), היינו שיוסף חסא בזה על ששם מבטחו על שר משקים, על כן נשתתה עוד ב' שנים. והנה לכאורה מהו החסא, הלא מותר להלביש כל הענינים בטבע. אבל הוא הצדיק אשר שם הויה מבטחו, אין צריך להלביש כלל בטבע, כי הטבע הוא על ידי הנהגת שם אלקים כנודע, ואם כן כיון שנענש יוסף על זה למה לא הזכיר שם הויה, הנה רמזות המסורה שבאמת כיון אליו רק לפרעה לא הזכיר:

לא יראיתי יכהנת. לא ראיתי ב'. דין. ואידך באביגיל לא ראיתי נערי וכו' (שמאל א' כה כה), אפשר מזאת המסורה דרשו (ריה י"ח צ"א) שגם לשם היה ראש השנה, מדת הדין שולט יצחק ותכהינה עיניו מראות (בראשית כ א):

ותבלעין השיבולים. ותבלעין חמר ה'. ובחלומי כתב מלא, רק בספרו ליוסף נמסר חמר ה'. שבאמת אחר כך לא ראה הבליעה, רק שבילים בולעין והיה חמר בליעה, כי בבוא יוסף נפסק הרעב בזכותו (כ"ד פ"ט ט'):

ויפקד פקידים. ויפקד ב' במסורה. דין. ואידך ויפקד המלך פקידים באסתר (כ ג). משמיענו שיוסף אמר בנסתר יעשה פרעה ויפקד

לדרגא דיוסף סוד הברית, ור"ל שהעולם היה עומד על מצות המילה ששקול כנגד כל התורה כולה (נדרים ל"ב ע"א), והבן:

וירמזו עוד ויהי מקץ שנתים ימים. היינו סוף ב' אלפים תורה (מסורה צ"ז ע"א), שאז התחילו ב' אלפים ימות המשיח. והו' ופרעה חלם, שההתגלות של מלוכת אלקי עלם התחיל להתחזק, אך בעונינו שרבו יצאו מה שיצאו כי והנה עומד על היאור, שממתין ההתגלות בזה שיהיו כל ישראל שלימים במדת היאור דרגא דיוסף, דהיינו שיהיו שלימים בשמירת הברית, שאז יבא הנאולה במהרה בימינו אמר:

והנה עומד על היאור. נמסר ליית, וכל עמידה על שפת. רצ"ל כל מקום דכתיב עמידה אצל היאור נאמר על שפת היאור, בר מן דין לא נאמר שפת, זה שאמרו במדרש (כ"ד פ"ט ד) מי מתקיים על מי, אני על אלקי, או אלקי עלי, א"ל אתה על אלקיך. פירוש הדברים פרעה היה עובד לגילום, ושורשו בקליפה היה גדול ממנו, פרעה אותיות הער"ף סמול עורף דקדושה היתה יניקתו, על כן ראה שהוא עומד על היאור, היינו למעלה מקדושה שהוא במדריגה למעלה ממנו, על כן לא נכתב בכאן על שפת היאור. ועיין בזה (ח"א קצ"ז ע"א) שראה דרגא דיוסף, גם כן כוונתו לדייק שלא נאמר שפת. ויש לפרש עוד יא"ר. רמז ליסוד דדכורא. ופרעה מלך הנה הוא מדריגה למלכות נוק', ועיין בכתבי מרן דקדושה דדכורא הוא במדריגה למעלה מן הנוק', ובקליפה הנוק' היא העיקרית, תתבונן בדברי חז"ל (כ"ד פ"ט ה) דקדקו כן ביעקב לקח תחלה הזכרים ואחר כך הנקבות, ובעשו בהיפך. וזה הוא דכתיב בבלעם (במד"ב כ ה) פתוריה אשר על הנהר, פתורה יסוד נוק', נה"ר סוד דכורא, עיין שם. וי"ל גם כאן פרעה ראה את עצמו על היאור, והבן הדברים:

ויישן. ב' במסורה. דין. ואידך באדם ויפל יי תרדמה על האדם וישן (בראשית כ טו). להורות כמו התם היה ראש השנה זה היום תחילת

כזה שיהיו נכללין גם הם עם חלום פרעה, שיהיה הפתרון שייך אליהם:

וידבר שר המשקים את פרעה לאמר. ביותר היה צודק ויספר שר, כיון שהוא סיפור למה שהיה מעשה מקדם. וגם צריך להבין את פרעה, אל פרעה מיכני ליה. גם הלאמר לא יצדק. ונראה דמשמיענו רשעת הרשע הזה שמאוד היה חפץ להעלים הדבר, והשיי הכריחו שלא היה באפשרי לו להתעלם כי היה מוכרח בדבר, להיות שפרעה קצף מאוד על כל שרי מצרים עד שהיו בסכנה, על כן הוכרח לספר הענין, וזהו וידבר שר המשקים (דיבור הוא לשון עז, שעל אפו ועל חמתו היה הדיבור הזה ובכעם דבר, ומי הכריחו לזה אמר) את פרעה לאמר, (אמירה הוא לשון רכה), דהיינו שתהיה לשכך ולהמריך את פרעה, לכל יתכעם ויתקצף על החרטומים. ומשמיענו בזה שאין לבטוח רק על השיי המכריח את הנבראים לעשות כרצונו, דהנה שר המשקים אפילו בעת הגיעו לגדולה לא רצה לזכור את יוסף, ומה גם עתה אחר זמן ארוך, רק כשהגיע רצון הבורא היה במוכרח לעשות נגד רצונו, והבן:

ונחלמה חלום בלילה אחד יאני יחוא. תיבת אני והוא מיותרין. ונראה דבא להורות להגיד לפרעה איך הוא מסוגל לפתרונות, כי הנה ונחלמה חלום בלילה אחד, וגם אחיד אני והוא, דתיבת אחד עלה לכאן ולכאן, דהיינו החלום היה בלילה אחד, וגם יאחד יאני יחוא. דהיינו בסגנון אחד היו ב' החלומות, ועם כל זה לא פתר באופן אחד, ניל:

וישלח פרעה וכו' וירצהו וכו' ויגלה וכו'. ענין הריצה והגילוח איני יודע מה מלמדנו. ונראה דמשמיענו צדקת יוסף איך היה לבו נכון בפוח ביי, כי הנה פרעה שלח לקרא את יוסף, וכבר ידעת כי קריאה הוא לשון חבה, והנה המשרתים הרשעים וירצהו מן הכור דרך כפייה ריץ נא מהרה אל פרעה, הנה היה באפשר שיכין יוסף איך ובאפשר יהיה נידון לפני פרעה על דבר העלילה אשר הושת עליו, כי באפשר סיפר אדוני

וכו, רציל הפקידה לא תהיה מפרעה כי אין חכמה וכו', אבל ויפקד המלך מלכו של עולם, ולהיות היום ההוא הוא יום פקידה, אמר ויפקד המלך ראש השנה, שבו ממליכין מלכות שמים המלך המשפט:

יוסף הוא השלים. ב' במסורה. דין. ואידך יש רעה ראיתי תחת השמש כשגנה היוצאה לפני השלים (קהלת י ה). רמז הגם שיוסף השלים ביצרו וכבש אותו לכל יחמא באשת אדוניו, עם כל זה יש רעה וכו' כשגנה היוצאת וכו', והם עשרה מיפין דאיזורקא למנא, על כן גם הוא היה מעשרה הרוגי מלכות:

וידו בבקר וכו' וישלח ויקרא את וכו' ויספר פרעה להם וכו'. הנה תיבת פרעה מיותר, כי מפרעה היה הסיפור עד הנה, שלא זכר שמו אצל וישלח ויקרא. גם תיבת להם מיותר. והנראה על פי מה שאמרו רז"ל (כ"ד פ"ט ו) ואין פותר אותם לפרעה, כי פותרין היו אבל לא נכנס הפתרון באוזניו. וצריך לדעת מהיכן שפט שלא פתרו על נכון. והוא כי פתרו פתרונות כאלו הנוגעים לפרעה לבדו, כמו שקבלו רז"ל שבע בנות אתה מוליד, וחלומות המלכים הם חלומות כוללים עיירות ומדינות ופעמים לכל העולם, ובפרט פרעה ששורשו היה גדול מאוד בקליפה להתנגדות הקדושה, כידוע מאותיותיו אותיות הערף שהיה ממול עורף כנדוע, וגם הוא בגימטריא ספירה, ואם כן חלומותיו הם בודאי חלומות כוללים. על כן אמר ויספר פרעה להם את וכו', ר"ל שסיפר להם היות שהוא פרעה גדול המדריגה, בודאי להם את חלומו, בודאי חלומו נגע גם אליהם, כי הוא בודאי חלום כולל. וזהו ואין פותר אותם לפרעה, שלא היה מי שיפתור אותו בענין כזה שהוא ראוי לפרעה, דהיינו על דרך הכולל, והבן. ובוה יצדק גם כן אומרו ואין פותר אותם לפרעה, אותו מיכניא ליה כמו שתתחיל בלשון יחיד את חלומו. אך לפי הנל יצדק הכוונה ואין פותר, רציל שלא היה פותר כזה אותם לפרעה, רציל שיפתרו בענין

כצאן שלא היו יודעים מה מדברים, שכללוהו עמהם ברוח הקודש כמו שדרשו חז"ל (ב"ר פ"א ד'):

שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתר אותו. תרגום אונקלוס דאת שמע חלמא ומפשר יתיה. פירש בזה דהנה אמרו בזהר (ח"א קצ"ז ע"א) כי פרעה היה מחליף כמה עניינים, ויוסף הבין שאינו כן. והנה תתבונן בדבר אחד בענין חלומו הנה עומד על היאר (בראשית מא א), לא על שפת היאר (שם שם י), חכוננה שחיה עומד ממש במקומו, כי על ידי היאר ניזון ארץ מצרים, ובשני הרעב היאר במל ממלאכתו. והנה חלם לפרעה שהוא עומד במקום היאר לזון את הארץ, ואמר שיפקיד איש נבון וחכם וישיתחו על ארץ מצרים וחמש את ארץ מצרים בשני השבע, ודבר זה לא תהיה על ידי פרעה רק על ידי אותו האיש, כמו היאר שהוא עושה פעולה כוללת בחשקאה, והאיש צריך לחרוש ולזרוע, דאם לא כן לא יפעל היאר כלום. כן הוא בדבר הזה שפרעה יעשה פעולה כוללת כמה שמפקיד איש נבון, ואותו האיש יעשה פרסיות. ועוד נרמז בדבר החלום עומד דוקא על היאר, ולא יושב או הולך. אבל הרמז הוא שכל עמידתו וקיומו הוא רק על היאר, יאר הוא בחינת כינה מבין דבר מתוך דבר, הנה מי שיהיה מבין דבר מתוך דבר לפתור לו חלומו, הוא יהיה הפקיד ועל ידי זה יהיה לפרעה קיום, ובאם לאו כל ארצו תהיה למסיון. והנה פרעה לא רצה לומר זה ליוסף, וא"ל הנני עומד על שפת היאר, והקדים לו אני שמעתי עליך רק תשמע וכו', אינך פותר רק מה שתשמע, אבל אין לך להתבונן מה שלא תשמע ואינך במדריגה אחרת כדניאל. אבל יוסף הבין והנה פתר לו ואמר ועתה ירא פרעה וכו', דקשה וכי ליועץ המלך נתנהו. אבל הבין דעל כרחך מדהראו חלום כזה לפרעה, על כרחך הוא כדי שיעשה לזה איזה פעולה, בודאי ראה שעמד על היאר, על כן זה שייך לפתרון ועתה ירא פרעה. וזה אשר פירשנו עדות, ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים (תהלים פ"א ה), ניתוסף לו אות ה"ה מבינה להבין דבר מתוך דבר, על כן שפת לא ידעתי

את הענין לפני פרעה, ועם כל זה דחק את עצמו ויגלה ויחלף וכו', כי היה בטוח בנפלאותיו ית':
ויאמר פרעה וכו' ופותר אין אותו וכו' עליך לאמר וכו', ויען יוסף וכו' לאמר בלעדי וכו', וידבר פרעה וכו'. יש לדקדק בתחילה אמר ויאמר, ואחר כך וידבר. כ', ופותר אין אותו, דנשמע דלא היה לו כלל פותר, ובאמת פותרין היו רק שלא ישרו בעיניו. ג', עליך לאמר, מהו הלאמר. ד', בלעדי אינו מוכן לפי פשוטו. ה', לאמר בלעדי, מהו הלאמר. ונראה דהנה עשה בשקר ובערמה ויבא כמחניף ליוסף, וכו' כאומר שבאמת אין צריך לו, כי אילו היה רוצה לקרא לפותרים היו פותרין אותו במיב, רק היות ששמע שהוא נהנה מזה מה ששואלין אותו חלומות, ורודף אחר זה להיות לו לתפארת, על כן גם הוא עושה זה למוכתו, והיה לו פתחון פה לזה הענין, להיות שהוא בעצמו התחיל לשאול לשר המשקים והאופים שיספרו לו, כי בודאי סיפר לו הרשע כן הענין. ויש ויאמר דרך חכה בחשאי שמחכב ועושה למוכתו, חלום חלמתי ופותר אין אותו, שאין לי כמוכן תחת ידי עד שאשלח איזה פותר, ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום וכו', ר"ל שאתה אומר שתשמע חלום, שאתה בעצמך מבקש זה מן החולמים להיות לך לכבוד, על כן גם אני עושה עמך חסיכה ויען יוסף עניה בקול רם, שלא היה מתפחד ממנו בכסחוננו כאלקים שעל כרחך יצרך לו, לאמר בלעדי ר"ל יאמר בלעדי, דהיינו יפתור לך איש אחר, אני אין לי חשק גדול לזה ואין לי תאוה לזה, אלקים יענה וכו' על ידי האיש הפותר האחר, וכשראה פרעה כן, אזי היטב חרה לו אבל היה כמוכרח. וחו וידבר לשון עז וקושי, אבל בעל כרחו התחיל לספר, ומשמיענו התורה איך חשי מרים קרן הצדיקים בעל כרחם שלא ברצון הרשעים, בעל כרחם צריכין להודות כאשר הודה פרעה אחר כך הנמצא כזה וכו'. והנה לבסוף בעל כרחו הודה, שאמר ואמר אל החרטומים ואין מגיד לי, שיפתרו כמהראוי למלך כמוני ענין כולל:

כלנ"ו. ב' במסורה ריש פסוק. דין. ואידך כלנו כצאן תעינו (ישעיה נ"ה). ר"ל שהיו תועים

ושוב לא יהיו רצים כל כך הבנות לראותו, כי לא ירנישו שהוא הוא יוסף המפורסם ביופי, ועם כל זה לא האמין בעצמו עד שנתן לו אשה שיהיה שבע מן ההיתר, אז יוצא יוסף וכו':

ויוסף בן וכו' לפני מלך מצרים. קשה וכי עד השתא לא ידעו שהוא מלך מצרים, ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר וכו', הלא כבר אמר מקודם ויצא יוסף וכו'. והנראה דמשמיענו שהיה אז בן שלשים לכת, שאז האדם בימי העליה ובהתגברות הניאות, והנה עמד אז לפני פרעה שהיה מלך מצרים למקום היותר פומאה שבכל העולם, והנה פרעה המולך עליהם בודאי היה יותר משוקע בפומאה מכולם, והנה בזמן ושנים כאילו ובפני אדם רשע במקום פומאה שהנה הזמן והמקום גורם, עם כל זה יוצא יוסף יצא בשם יוסף כמאז מלפני פרעה, כאדם היוצא מלפני אדם פשוט ששמו פרעה שאינו מלך, כי הוא יצא מלפניו ביראת קונו על פניו:

ותעש הארץ בשבע שנים וכו'. כל הפסוק הזה איני יודע מה מלמדינו, כיון שאמר אחר כך ויקבץ וכו'. ונראה דמרמז על פי מ"ש בברכות (י"ד ע"א) כל הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע, שנאמר (משלי י"ג) ושבע ילין בל יפקד רע, אל תקרי ושבע אלא ושקבע, ואחר כך אמר (שם) כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן, אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר ושקבע ילין וכו'. הנה בכל מקום בש"ס כשאמר אל תקרי, צריך להבין למה לא נקרא כמו שנכתב, וצריך לפרש דאי אפשר לך לפרש כמו שנכתב, אם לא תפרש גם כן באופן אחר. והנה בכאן יש לפרש כפשוטו כמאמר הבי' כל המשביע עצמו וכו', ולמה לו להגיה. על כן נראה דהנה ראשית הפסוק יראת יי' לחיים ושבע ילין וכו'. והנה אינו דבר והיפוכו, ואין ענין זה לזה. ולהבין דברינו בענין הדרוש, נקדים דברי הקדוש רבי שמעון בן יוחאי בזהר בראשית (ה"א דף ט"ז ע"ב) וז"ל, פתח רבי שמעון ואמר תרי קראי כתיבי, כי יי' אלקים אש אוכלה הוא (דברים ד טו), וכתוב התם (שם שם ה) ואתם הדבקים ביי' אלקיכם

אשמע, על כן הבנתי תיבת שפ"ת אשר לא ידעתי, ממנו הבנתי שאינו כן והוא שפ"ת שקר. ועוד יש להרחיב הדברים בביאור ואין הזמן מסכים:

תחת יד פרעה. תירגם תחות יד מהימני פרעה. הוא פתרון החלום על היאר, וכמ"ש לעיל. ויותר נ"ל דתיבת י"ד שכתרגום היא פעות סופר, וצריך לומר תחות מהימני פרעה. ומפרש תיבת י"ד שבמקרא, רצ"ל נאמניו אשר ידם כידו, וכן נראה מתרגום יונתן:

איש אשר רוח אלקים בו. תרגם די רוח נבואה מן קדם יי' ביה. כבר ידעת לשם אלקים ג' מילואים כל אחד במעלה מחבירו. מילוי ה', אזי יהיה אותיות המילוי מנין ה"ד. למעלה מזה מילוי א', יעלה המילוי מספר ה"ד. למעלה מזה בירד, יעלה המילוי מספר ר"ח. והנה הויה הוא האלקים (דברים ד לה), כי השם אלקים אשר יעלה מספרו ר"ח אלקים, הנה הוא מספר שם הויה בחילוף, היינו בא"ת ב"ש מצפ"ץ, והוא מנין ברחמי"ם, וקצרתי יעויין מ"ש במקום אחר ותבין:

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת וכו' ויצא יוסף על ארץ מצרים. קישור לאלה הדברים לא ידענו, אחר שקרא שמו ואחר שנתן לו אשה, אחר כך יצא על וכו'. ונראה דהנה משמיענו דיוסף לא רצה לצאת על ארץ מצרים, דהנה שיער בדעתו הן בהיותו עבד נתון בשיעבוד, גדלה יופיו עד שנתגרה בו שררית גדולה, ומכל שכן בעת שהוא בגדולה נתדשונו עצמותיו, וכשיצא יתגרו בו בגות מלכים וישתדלו בהשתדלות נמרץ להינשא לו, ובפרט שכבר היה מפורסם הדבר מיופיו ויהיו הבנות רצים לראות יופיו, וחשש לעצמו פן ואולי לא יעמוד עוד בגסיונות הרבים ועצומים, כי כן דרך הצדיקים שמתיראים לנפשם ואינם מאמינים לעצמם. על כן סיפר שפרעה שינה את שמו, והנה להיות שנשתנה השם לא יהיה מפורסם כל כך היופי שלו, כי בשם יוסף היה הסיפור בכל מקום עד הנה,

דשוויין ליה, דהא בכל מה דאתדבק ביה לתתא ושריא עלוי, ההוא נהורא תכלא שצי ליה ואכיל ליה בנין דאורחוי הוא לשיצאה ולמהוי אכיל דהא ביה תליא שצי דכולא מותא דכולא, (ר"ל דבנוק) שרגליה יורדת וכו' ביה תליא הכליון כנודע, ובנין כך איהו אכיל כל מה דאתדבק ביה לתתא, וההוא נהורא חוורא דשריא עלוי לא אכיל ולא שצי לעלמין ולא אישתני נהוריה וכו', ת"ח לית ליה איתערותא לאיתדלקא ההוא נהורא תכלא לאתאחדא בנהורא חוורא אלא על ידי ישראל, (שהם דוגמת הפתילה שנאחו בו אור התכלת ומתייחד עם אור הלבן, וי"ש) דאינון מתדבקין ביה תחותוי (להיות נשמותיהם משם שהיא אם הבנים), ת"ח אף על גב דאורחיה דההוא נהורא תכלא לשיצאה כל מה דאתדבק ביה תחותוי ישראל מתדבקין ביה תחותוי וקיימין בקיומא, הדיד ואתם הדבקים ביי אלקיכם חיים כולכם היום, עכ"ל עיין שם עזר. וכאשר תבין כל זה תבין מה שהזהיר המלך החכם (קהלת ט ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים, (ר"ל שתקבל השפעה מאור הלבן שאינו מכלה ולא אכיל), והיאך אפשר זה הלא ישראל נאחזים לתתא בנהורא תכלא כי זה הוא השער ליי, לזה אמר ושמן על ראשך לא יחסר, כי כל זה תתבונן גם כן בשבע, כי דרך האור התכלת לכלות הפתילה כשהשמן נתרחק מהראש של הפתילה, אבל כשמקרבין בכל עת השמן לראש הפתילה, אזי הפתילה עומדת במקומה בלי כליון. והנה בנמשל הענין בגבתי מרומים הוא, כשישראל מקרבין 'השמן הוא בחינת החכמה, כנודע ששמן נקרא החכמה כמו שאמרו רז"ל (מנחות פ"ה ע"ב) כל מקום ששמן מצוי החכמה מצוי, והכוונה כשישראל כל מגמתם ומחשבותם בחכמת התורה, (אם) [אין] נשפע בה אור העליון מחכמה העליונה, כי אבא יסד ברתא (עיין זהו ח"ג ת"י ע"ב), וכבר ידעת כי החכמה תחיה וכו' (קהלת ז יב), כי שם רחמים פשוטים, על כן ישראל מתדבקים ביה תחותוי וחיים וקיימים, כמ"ש ואתם הדבקים ביי אלקיכם חיים כולכם היום, וי"ש המלך החכם ושמן על ראשך לא יחסר, והבן. ומעתה נבא לדרושינו

חיים כולכם היום, הני קראי אוקמינא וכו', תא חוי כי יי אלקיך אש אוכלה הוא וכו', דאית אשא אכלא אשא ואכיל לה ושצי לה וכו', אבל ת"ח מאן דבעי למנדע חכמתא דיחודא קדישא, יסתכל בשלחובא דסלקא מנו גחלתא, או מנו בוצינא דדליק, דהא שלהובא לא סלקא אלא כד איתאחד במלה אחרא, ת"ח בשלהובא דסלקא אית תרין נהורין נהורא דנהיר, (ר"ל האור הלבן שזה מאיר, והוא רמז לאור הדכורא דהיינו זעיר אנפין נ"ל), וחד נהורא דאיתאחיד בה אוקמא או תכלא, (נ"ל) ותחת האור הלבן יש אור שחור או תכלת שאחוז ודבוק בהפתילה, והוא מכלה הדבר שנאחו בו דהיינו הפתילה, ומאותו האור אינו בא אור המאיר רק מאור הלבן, והוא רמז למלכות נוק' דזעיר אנפין אספקלריא דלא נהרא דלית לה סגרא כלום, רק מה שסאיר בה האור הלבן), ההוא נהורא חיוורא איהו לעילא וסלקא באורח מישור, ותחותא ההוא נהורא תכלא או אוקמא דאיהו כורסייא לההוא חיוורא, וההיא נהורא שארי עלוי ואיתאחידו דא בדא למהוי כולא חד, וההוא נהורא אוקמא נוון תכלא דאיהו לתתא הוא כרסייא דיקר לההוא חוורא, ועל דא רזא דתכילתא וההוא כרסייא תכלא אוקמא איתאחיד במלה אחרא לאתדלקא דהוא מתתא, (ר"ל בהפתילה שעל ידה מתדלקת, וכמו כן המלכות נוק' דזעיר אנפין נאחוות בנשמות ישראל, שעל ידיהם מתדלקת ונאחות בנהורא חוורא והבן), וההוא איתער ליה לאיתאחדא בנהורא חוורא, (ר"ל הפתילה גורמת שתתאחו בנהורא חוורא וכמ"ש לעיל), ודא תכלא או אוקמא לזמנין איתהדר סומקא, (ר"ל לפעמים חוזר לשחור, וזהרמו במלכות לפי קבלתה וכפי התעוררות התחתונים כן יהיה המאור, כי בעת קבלתה מגבורה תתהדר סומקא), וההוא נהורא חוורא דעליה לא אישתני לעלמין דהא חוורא הוא תדיר, (וכמד"א (מלאכי ג ח) אני יי לא שניתני וכו' נ"ל), אבל האי תכלא אישתני לנוונין אילין וכו', והאי איתאחיד לתרין סגרין איתאחיד לעילא בההוא נהורא חוורא איתאחיד לתתא בההוא מלה דתחותיה וכו', ודא אכלה תדיר ושצי לההוא מלה

כי הנה בפסוק נאמר יראת יי לחיים ושבע ילין בל יפקד רע, וכבר ידעת שאין סיפא רישא כמ"ש לעיל. על כן מפרשו בעל המאמר כאשר נבאר, יראת יי הוא השכינה שנקראת אשת חיל יראת יי כגודע (וזהו ח"ג קע"ח ע"ב), ואמר יראת יי הוא לחיים, כי ישראל מתדבקים בה וחיים וקיימים, והאיך אפשר זה על כרחך שלא יחסר השמן, דהיינו דרגא דחכמה כמ"ש, מה שאין כן מי שאינו מתדבק בחכמת התורה, הגם שאינו עובר עבירה אינו בטוח מהתגברות הדינים ח"ו, כי אינו משפיע להם מדרגא דחכמה. ויש ושבע ילין, אל תקרי ושבע אלא ושבע, ר"ל מי שנשאר בלינה אצל מדת השכינה הנקראת שבע, שאין בידו מחכמת התורה. ויש ב"ל יפקד, יתפרש מלשון חסרון כמו יופקד מקום דוד (שמאל א' כ טו), ור"ל ב"ל יפקד היינו הלי"ב נתינת שבחכמה חסרים, אזי רע ח"ו. והנה הכתוב הוא ושבע, והנה אין שינוי באותיות רק בנקודות, והנה נקודת הקמץ מורה לפעמים על בחינת החכמה, כגודע בסוד וקמץ הכהן (יקרא ה יב), ובפרט שבאותיות שבע ב' קמץ, בגימטריא לי"ב נתיבות חכמה כגודע והנה לפי זה שבע נקראת השכינה, והניקוד מורה השפעת החכמה, ואם כן לפי זה אתי הפסוק כפשוטו יראת יי לחיים כנ"ל, ושבע ילין כשילין האדם בבחינת שבע כנ"ל, דהיינו בעת אשר יפקוד נשמתו לאם הבנים בלילה, הוא מתוך חכמת התורה שאז גרם בחינת שבע, בל יפקד רע כפשוטו, כי אין לו פחד מהוא נהורא תכלא. אך אי אפשר לומר דהכוונה על זה הפירוש לחד כמו הכתיב, דאם כן אין זה דבר והיפוכו, רק הכל נדרש לפוכה, ואם כן מהו הוספת הואי כיון דזה הפירוש דרישא, היה לו לומר שבע ילין וכו', ותוספת הואי מורה בלשון אבל, כמפורסם הדבר בכל ספר משלי. על כן אמר דנכתוב כן להורות גם כן ההיפך, היינו באם שבע ילין וכנ"ל וזהו דבר והיפוכו. ומה שאמרו הענין בחלום דוקא, כי כבר ידעת שחלום הוא מעין המחשבות, והנה אם מחשב בחכמת התורה בודאי יחלום, (כי אין הכוונה בכאן על כל החלומות, שזה אי אפשר ואינו במציאות שלא יחלום האדם

שום דבר, רק הכוונה שיחלום איזה חלום הנוגע לתורה ולחכמה). אבל מי שלן שבעה ימים בלא חלום, להיות כל עסקיו אינו רק בדרגא קמנה מבלי חכמה, ואם כן הוא אינו מקושר רק בבחינת בת שבע במקומה נהורא תכלא, והבן. והנה בזה תבין דבריהם אל תקרי ושבע, אי אפשר לך לקרוא ושבע, אלא אם כן תקרי גם כן ושבע, דמשום הכי יתכן הואי ויורה הכוונה הנ"ל, והבן. ובוזה תבין רמו הכתוב שבכאן, דמשמענו למה היתה כזאת שיהיו דוקא שבע שני השבע, להיות שהשכינה נחתא עם יוסף למצרים, וכבר ידעת דרגא דיוסף דרגא דברית המשפיע ממחשבת המוח חכמה, על כן ראשית גדולתו נתהווה מבחינת שבע שבע בקמץ, סוד החכמה וקמץ הכהן, וגם כן הניקוד בגימטריא לי"ב כנ"ל, מה שאין כן ניקוד שבע בגימטריא לי"ו, יורה רק על הקמצות אלה. וזהו ותעש הארץ היא השכינה שנקראת ארץ, (וקרא דוקא בכינוי הלזה כי יי בחכמה יסד ארץ ומשלי ג יט) כגודע והבן, בסוד ואתם תהיו לי ארץ חפץ (מלאכי ג יב), בשבע שני השבע, שעשתה שינוי (שני מלשון שינוי) משבע לשבע, ופירש הדבר לקמצים הניקוד כנ"ל, ומה נראה ששפט יוסף גם כן ענין החלום לפרשו בלשון נופל על לשון, ואמר הנה שבע [שנים] באות שבע גדול וכו', ר"ל שבע הוא באותיות שבע ממש אות באות, על כן שפט שמורה על שבע גדול, והבן הענין כי דבר עמוק הוא והשיי יראנו מתורתו נפלאות:

ויצבר יוסף זכר. כבר ידעת הכוונה שאסף ר"ב ניצוצות אשר היו שקועים בקליפת מצרים מרפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים כגודע, ויוסף הוא המסוגל לזה כגודע ואין להאריך:

ועל פיך ישק כל עמי. יש לפרש כפשוטו האדם העשוי בצלם אלקים, הנה על הפה שערות שעל שפה העליונה נגד מדת רחום (שמת לו ה), ואורחא הפני נגד חנון, הנה על פיך ישקון כל עמי לרחם עליהם לחוננם כמוון. יש לבאר גם דעת המתרגם כאופן זה, אבל הוא אריכות הדברים ולא רציתי להאריך:

לישראל, אבל בן נח לא נצטווה אמצות עונה ועונג שבת, אם כן אכתי באיסורייהו קיימי הגם שמקיימין התורה, ולוי אזיל לשיטתו דיצאו מכלל בני נח לגמרי, על כן שימש מפתו כליל עונה, נ"ל:

ותחלנה שבע שני הרעב לבא כאשר אמר יוסף. הורה בזה שהיה שלא כמבע, דהנה כמבע הרעב מתחיל לבא מעט מעט, ובתחילת השנה לא הוכר עדיין הרעב, רק מתחיל היוקר מעט מעט, וכאן תיכף התחילו שבע שני הרעב, שתיכף בהתחלת שבע השנים הזכרו השבע שני הרעב, שהיה רעב גדול כל כך תיכף בתחילתו, כאילו היה הרעב כבר שבע שנים, והורה בזה שנתאמת ענין פתרון יוסף ונתגדל בעולם:

וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ראה שיש מניצוצי השבירה במצרים. ובהעמיק עוד שראה יש שבר במצרים, כידוע למשכילים בסוד מעשה בראשית מרכזי "יש דרגא דיוסף, שהוא המעלה ניצוצי השבירה לסוד התיקון, והבן הענין הנורא הזה:

ויואמר יעקב לבניו למה תתראו. כבר ידעת שענין השבירה הוא מבחינת עינים שמהן הראיה, והתיקון הוא מבחינת המצת. וזהו ויואמר יעקב לבניו למה תתראו, למה תהיו בבחינת ראיה בלי השתדלות להעלות ניצוצי השבירה מבחינת הראיה, הלא לכך נוצרתם בין והתבונן:

עוד נ"ל למה תתראו. תירגם למה תתחזון. הנה נראה שפירושו כפשוטו למה תתראו פניכם לפני, אבל היא מבלי ניזרה. והנראה לפרש על פי הנודע החילוק שבין רעב לשבע, שבע הוא הויה אלקים בחינת פנים בפנים, דהיינו פני הויה מילוי ע"ב, ופני אלקים ביודין בנימטריא ש', מה שאין כן רע"ב, היא בחינת אחר באחר בלי הסתכלות, דהיינו השם הויה באחוריים בנימטריא ע"ב, ושם אלקים באחוריים בנימטריא ר', ותוא מורה על העדר הסתכלות פנים בפנים. וזהו שאמר להם יעקב למה תתראו בהסתכלות הראיה כאילו היה יחוד פנים בפנים, וזה שתירגם למה תתחזון:

וליוסף ילד שני בנים בטרם תבא שנת הרעב. הנה למדו רבותינו מכאן שאסור לשמש מפתו בשני רעבון (הענין י"א ע"א), על כן הוליד בטרם תבא שנת הרעב. והנה הקשו על זה האיך הותר ללוי לשמש מפתו, כי הנה יוכבד נולדה בין החומות (סוטה י"ב ע"א). ותירצו דלחשוכי בנים מותר, ולוי עדיין לא קיים פריה ורביה, כי לא היה לו בת. והנה לפי זה קשה אם כן גם יוסף לא היה לו בת, (והנה מה שיש לי לומר להיות כל השבטים היו שיעור קומה אחת שלימה, זה בחינת יד וזה בחינת ירך ויוסף דרגא דברית, אם כן רק ליוסף לא הותרה. מה שאין כן כעת לאחר מתן תורה שכל אחד מישראל מחויב לתקן כל המדות, לא הותר לשום אדם, זה מהנ"ל). אך לפי הפשט נ"ל לומר, דהנה כתב הפרשת דרכים דיוסף הוציא דבה על אחיו שאוכלין אבר מן החי (יהושלי פאה פ"א ה"א), והיאך יתכן זה. וכתב דראה אותם אוכלין שליל, והנה לישראל נותר בשחיפת אמו, מה שאין כן לבני נח דלא נצטוו על השחיפה. והנה בודאי קיימו גם מצות שחיפה, אך היו פליגי עם יוסף בסברא, יוסף הוה סבירא ליה דהגם דמקיימין כל התורה מעצמו, לא יצאו מכלל בני נח ואסור להם להקל בדבר שאסור לבני נח, ולבני נח אין שחיפה מועלת להתיר שליל חי, ואינהו הוה סבירא להו כיון דמקיימין כל התורה, יצאו לגמרי מכלל בני נח בין להקל בין להחמיר. נמצא לדעת יוסף אכלו אבר מן החי, וכן בכל הדבות שהוציא מפרש שם כענין הזה. הנה יש לומר בכאן בהך דינא דאסור לשמש מפתו בשני רעבון, דזה דוקא שלא בזמן עונה האמורה בתורה, דהיינו תלמידי חכמים בשבת וכליל טבילה מחויב לפרוע חובו וכן יש סברא בפוסקים, על כן לוי שימש מפתו בשבתות וכליל טבילה. ואי קשיא אם כן למה הוצרך יוסף להוליד בטרם תבא שנת הרעב, אבל אזוי למעמייהו דיוסף סבר ליה שלא יצאו מכלל בני נח, והנה זה נצטווה לבני נח במבול כשהעולם שרוי בצער דאסור לשמש, כמו שנצטווה נח ובניו בתיבה, והא דמותר לישראל כליל עונה זה קולא

נגמר בתחילה כי היה חסאו גדול משר האופים, ואף על פי כן פתר יוסף בהיפך, מזה נודע כי רוח אלקים בו. ויש בכאן גם כן פרעה קצף על עבדיו ויתן אותי במשמר וגם שהקצף היה ביחד, עם כל זה ויתן רק אותי במשמר, ושוב חזר לומר אותי, רציל כשכבר הייתי במשמר אחר כך ואת שר האופים, עם כל זה ידע יוסף הפתרון בהיפך:

וַיֹּאמֶר פרעה אל יוסף וכו' ופותר אין אותי. הנה לעיל ואין פותר אותם לפרעה פותר מלא, ובסיפור פרעה ליוסף פתר חסר. הנראה דהנה במעשה לעיל אמר פותר מלא, להורות שאפילו הפותרים המובהקים המלאים דעת בחכמת הפתרון לא מצאו ידיהם ורגליהם, ופרעה הרשע להיותו רוצה להקמין הענין בתחלה וכמיש לעיל, אמר ופותר אין אותו, רציל שלא שאל רק את פי החסרים מדע בחכמת הפתרון, וכאשר ישלח להביא את הבקיאים בדבר בודאי יפתרו על נכון, רק להיות ששמע שכאן תיכף נמצא יוסף, לא רצה לפרוח לשלוח אחר המובהקים. זה שתראה גם כן בסיום דבריו אמר ואמר אל החרטומים וכו' ואין מניד לי, והנה הכתוב קמצוח ויקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיו, והוא העלים החכמים גם לא אמר כל החרטומים, גם אמר ואין מניד לי ולא אמר ואין פותר לי. אך הוא דהנה החכמים לא יצטרכו לעשות שום פעולה, רק בשומעם הענין יבינו הרמז בחכמתם, מה שאין כן החרטומים יצטרכו לעשות איזה פעולות כשפניות, והנה היה הכל כוונתו להקמין, דלחכמים לא שאל רק להחרטומים, וגם לא לכל החרטומים רק למקצתם, וגם הם בודאי יפתרו לו, רק עדיין לא הנידו לו כי יצטרכו לילך לביתם לעשות המצאות הכישוף, ובין כך וכך כאשר שמע יוסף, שלח אחריו, כך היה רוצה לסכל את יוסף ולהקמין הענין, והשיי סיכל עצתו והוכרח להודות הנמצא כזה איש וכו':

וַיֹּאמֶר אליהם ישראל אביהם אם כן אפוא זאת עשו קחו **מוֹצֵרֵת** הארץ **בְּכַלֵּיכֶם**, וכסף משנה קחו **בִּידְכֶם** ואת הכסף המושב וכו'. מה

וַיִּתְנַבֵּר. תירגם ורשם מה דמליל עמהון. פירש **וַיִּתְנַבֵּר** מלשון רשומא ניכר שהוא היכר, וההיכר הוא במחשבה שראה הדבר מקודם, ונשאר הרישום בכח המחשבה, הבן הדבר:

ערות הארץ. מתרגם בידקא דארעא. עיין ברשיי זיל שכתב שלא דקדק לפרש אחר לשון המקרא. וניל שדקדק שפיר, שהוא זיל דקדק לפרש לשון ערוה הוא מקום סדק, כמו ערז ערזו עד היסוד וכו' (תהלים קלו ז), לשון שבר וסדק. והנה בדק הבית הוא גם כן תיקון הסדק, והנה כאשר אמר דהם ערות הארץ, אמר המתרגם פירושו בידקא דארעא, והבן הדבר כי אי אפשר לפרש בכתב:

וירדו אחי וכו' לשבר ביר ממצריים. במצרים היה לו לומר. אך לפי הידוע ניחא שהיו במצרים ר"ב ניצוצות מהשבירה והיו משוקעים בכח הקליפות, וירדו אחי יוסף לשבור הביר מבית המאסר ומבית הכלא, והבן וידוקדק מאד ממצרים:

וַיֹּאמֶר שלום לכם וכו' כספכם בא אלי וכו'. ר"ל שלום לכם, מדת השלום הוא לכם שייך, שכולכם משפיעים למדת שלום, כספכם בא אלי, ר"ל כל תשוקתכם בא אלי, כי תשוקת כל האיברים בא לדרגא דצדיק להוריק שפע באיסתכמותא דכל שייפין, והבן מאד ומאד:

פְּרַעְה קצף על עבדיו ויתן אותי במשמר בית וכו' אותי ואת שר האופים. הנה הוא יתור לשון, דהיה לו לומר בקיצור ויתן אותי ואת שר האופים במשמר. אך הוא לדעתי כאשר נדקדק בפרשת וישב (בראשית מ א) אמר חסאו משקה מלך מצרים והאופה וכו', ויקצוף פרעה על ב' סריסיו על שר המשקים ועל שר האופים. דהיה לו לומר בקיצור ויקצוף פרעה עליהם ויתן וכו'. אך דהנה חלומותם היו בענין אחד, וי"ל בפתרון יוסף להיות דשמע שחמא שר האופים יותר גדול, על כן שפמ בשכלו לפתור לו לרעה, ומשמיענו הכתוב אשר לא כן הוא, דהנה חסאו ביחד בפעם אחד, ואף על פי כן ויקצוף פרעה וכו' על שר המשקים בתחלה ואחר כך על שר האופים, שמשפמ שר המשקים

הניל, מלשון מרגליות המסוגל לחן, ותקחו בשבע ככוונה הניל שבעה מינים רומזים לשבעה הניל, ובכוונה הניל יהיה כאילו אתם נושאים מרגליות המעלים חן על לובשיהם. (ויש להתבונן עוד במה שבשנים הראשונים אמר מעמ צרי ומעמ דבש, רמז לשני השמות הקטנים ומעופים בחשבון, היינו מילואי אלפין פ"ה קפ"ג, הם בנימסריא פקח הוא יעקוב מלא ואו. והענין דיעקב ידע אשר נפשו כוללת כל ענפי הקדושה, ונפש עשו אחיו כוללת כל המרכבה דס"א, וכל עיני קסרונים שמתעורר איזה קסרון הוא מבחינת עשו. ולעתיד לבא יקח יעקב מעשו הוא"ו וישאר ע"ש יאכלם (ישעיה נ ט), ויעקוב מלא וא"ו מנין פקח עיניך (ויאל ט יח). לזה תמצא ר"ת הענינים הללו צרי דבש נבאת יל"ט כמנים שקדים, בנימסריא עש"ו*). והכסף הוא בפסוק אחר בפני עצמו, ורמז לשמירה מעולה באלו השנים מעמ צרי ומעמ דבש, רמז לשני שמות המעופים מנין פקח מנין יעקוב מלא, שבה יתגברו על קסרוג הקליפות כח עשו, ותמצא חן בעיני האיש. ואומרו וכסף משנה קחו בידכם, הוא לדעתי הכוונה כי נודע שהתגברות הדינים הם בה גבורות, ה' פעמים דין בנימסריא ש"ך, והמתקתם בהמשך לכל דין א' מאלופו ש"ע, ומתהוים ה' פעמים אדני בנימסריא שכ"ה. וזה שפירש הרי זל אשרי העם ששככה לו (תהלים קמד טו), אשרי העם העושים מש"ך שכ"ה. והנה לימדם אביהם הקדוש להמתיק הדינים במעשיהם שיקחו משנה כסף, כסף רומז לרחמים ולחפד כנודע, גם שם הויה בנימסריא כסף מנין ק"ם, הוא המסוגל לפדיון כי האדם ענין השדה (דברים כ ט), ה' פעמים ה' בנימסריא נ', ה' פעמים ה' בנימסריא נ', הרי ק'. ו פעמים ה' בנימסריא ל', ה' פעמים ו גם כן ל', הרי סך הכל ק"ם. בנימסריא ענין, בנימסריא כסף. אמר משנה כסף, היינו כי תתיכות כסף, כי פעמים כסף בנימסריא ש"ך, הנה יתמתק הש"ך דינים על ידי מספרי הכסף, ואמר תקחו בידכם דייקא,

שיש לדקדק במקראי קודש הללו. א, מה שאמר אם כן אפוא זאת עשו קחו וכו', הלא היה מספיק לשיאמר זאת עשו קחו וכו', ומאמר אם כן יראה שהוא דבר נמשך ומחוייב מהקודם וכו'. ב, למה אמר קחו מומרת, הלא היה מספיק לשיאמר קחו מעמ צרי וכו'. ג, למה אמר בכליכם, בודאי יתנו בכלים. ד, וכסף משנה קחו וכו', לא ידענו למה כסף משנה ולא מעמ פחות או יותר, כיון שהוא דבר שלא נודע עד כמה תכבד. ה, אומרו קחו בידכם, בידכם למה לי. והנראה דהנה אמרו רז"ל (ב"ר פצ"א י) שהשיי הקפיד על יעקב על שאמר דרכי נסתרה וכו', והוא מאמר הנביא (ישעיה מ כז) למה תאמר יעקב וכו' דרכי נסתרה, ולא מצינו בכל המקרא זה לשיאמר יעקב כן, רק על שאמר למה הרעותם לי להגיד וכו', דמובן מזה שהם היו הנורמים זאת בשבע, והיה לו לשפוט שהכל בהשגחת הכורא, והנה הם השיבוהו שאול שאל האיש וכו', אפילו עצי עריסותינו גילה לנו (סו). ודיש אם כן אפוא, רצ"ל כשהדבר הוא כך הוא שלא כשבע, על כרחך צריכין לעשות פעולה אלקית בהתלבשות הפכע כאשר יתבאר, דנודע שיש שבעה שמות המרגלא, והם ד' שמות מילואי הויה בנימסריא רל"ב, ונ' מילואי אהיה בנימסריא תג"ה, סך הכל בנימסריא תרפ"ז מנין שמים וארץ, וכאשר יש איזה פגם ח"ו, השב אל יי יתקן הענין על ידי ששק ואמר, (ונקראים מרגלא מלשון מרגליות שסגלותו החן, וכן מרגליות בנימסריא שבעה שמות הניל בהוספת הכולל לשמות הויה והוספת הכולל לאהיה). והנה צוה ליקח בשבע שבעה מינים צרי דבש נבאת יל"ט כמנים שקדים כסף, והנה הוא בשבע העשיה ורמיותו לשבעה הניל. וצוה אותם מקודם קחו מומרת הארץ בכליכם, בכליכם היינו מחשבותיכם מלשון וכלי כליו וכו' (ישעיה לב ז), ומלשון בנבליהם אשר נכלו לכם וכו' (במדב כה יח), מומרת בנימסריא שבעה שמות המרגלא

(*) נעלם ממני פירושו, הלא הרי"ת הם בנימסריא עש"ו, מן צרי וביש נבאת לר"ט כמנים שקדים, ועש"ו בנימסריא עש"ו. (המגיה ר"א):

(לא). דבר אחר (רציל עוד דבר אחר נשמע מפסוק קץ לחשך, לתרץ בזה הפסוק שבתורה אומרו מקץ שנתים, ולא אמר יהי אחרי שנתים ימים. וגם אמר ופרעה חלם ולא אמר ויחלום פרעה כנ"ל. אך הוא) קץ שם לחשך זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום, רציל על כן נכתב ופרעה חלם תיכף בתחילת הלילה, הבן הדבר:

(מאמר זה כבר נכתב לעיל ותשנה שיש בו חידוש דברים)

והנה עמד על היאר. במסורה לית. וכל עמידה על שפת. ונראה דמזה יצא לרזיל במדרש (כ"י פפ"ט ד') א"ר יוחנן הרשעים מתקיימין על אלקיהם, ופרעה חלם והנה עמד על היאר, אבל הצדיקים אלקיהם מתקיים עליהם, והנה יי נצב עליו (בראשית כ"ג), עכ"ל. הנה בעבור זה לא נאמר על שפת היאר, כי הראו לו עמידה על היאר שהיה עובד ליאר, והראו לו כי הוא גדול מן היאר, כי היאר דומם והאדם מדבר בעל בחירה. וכאשר סיפר החלום ליוסף היה בוש בדבר הזה, א"ל בחלומי הנני עומד על שפת היאר. ויש לפרש עוד דהנה הראו לו שהוא עמד על היאר ממש, שהוא עומד במקום היאר, דהנה היאר זן את ארצו במה שעולה ומשקה בגזירת היוצר כל, והנה הראוהו שהיאר יבוסל ממלאכתו, והוא פרעה עומד במקומו לעשות פעולת המחיה לשבע שני רעב, במה שירא איש נבון וחכם להכין תבואה. והנה היה בוש בדבר לומר כן ליוסף שהיא גדול מאלקיו ועומד במקומו, אמר על שפת היאר, ואף על פי כן הבין יוסף וא"ל ועתה ירא פרעה וכו', דקשה וכי ליועץ למלך נתנהו, אך זה היה גם כן פתרון החלום עמידה על היאר. ותבין לפי זה עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים (תהלים פ"א ה'), ניתוסף לו ה' דבינה כדי להבין דבר מתוך דבר, על כן שפת לא ידעתי אשמע, רציל תיבת שפת שלא היה ידוע, כי פרעה אמר לו שפת, אבל הוא הבין ושמע שאינו כן.

וידו בבקר ותפעם רוחו. כתיב (תהלים פ"א ה') תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו, כי חוק

ויצטרף מספר החמשה אצבעות שביד ויתהווה משיך שכ"ה ויתמתקו הדינים, התבונן בדבר הזה ותמצא פוכ טעם ודעת:

וידו מקץ שנתים ימים ופרעה חלם. לא אמר ויחלם פרעה כמ"ש ביוסף (בראשית לו ה') ויחלם יוסף, וכמ"ש (שם מ ה') ויחלמו חלום שניהם. אך הוא לדעתי היאך השיי מצפה לשתגיע אותו השעה לנאות הצדיק אינו משהה כרגע, ומשמיענו כי הנה אותן השתי שנים שהיו נגזרים עליו שיהיה עוד בבית האסורים, הנה תיכף אחר ששלמו הימים והיה בהתחלת הלילה משנה השלישית, תיכף ופרעה חלם והצמיחו תיכף סיבת הנאותה לצדיק. ויש ופרעה חלם, כבר מצאוהו החלום. ויש יהי מקץ שנתים ימים, תיכף בסוף שנתים סיבב השיי שחלם תיכף בתחילת הלילה כיון שהגיע זמן נאות יוסף, והו שותמצא בדברי חז"ל (ברכות נ"ה ע"ב) סימני חלומות האמיתיים, הם הקרובים לאור היום והחלומות הכפולים. והנה בכאן נכפל החלום בגזירת היוצר כל להתוודע שהוא אמיתי, הנה היה באפשרי שלא לכפלו ויודע אמיתותו בכוא החלום סמוך לאור היום, אבל לא רצה הקב"ה להשהות נאות הצדיק כרגע בבוא קץ שנתיים ימים, הבן הדבר. וזה יש לכיון בדברי חז"ל במדרש (כ"י פפ"ט א') וז"ל, ויהי מקץ שנתים ימים, כתיב (איוב כ"ג ג') קץ שם לחושך זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה. (רציל הזמן של בעתה ודאי יהיה בכוא הקץ, לא ישהה השיית את נאותינו כרגע). ומ"ש קץ שם לחשך, (רציל כיון שברא השיי את האדם בעל בחירה וברא שכר ועונש, אם כן אם חיו לא ישוכו בתשובה, למה יהיה אף על פי כן הקץ אשר שם קצבה לדבר, זה שתירץ) שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם דכתיב (שם) אבן אופל וצלמות, נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם, (ר"ל זה שאמר הכתוב ולכל תכלית הוא חוקר, רציל וכי סלקא דעתך שלא יושלם תכלית השמחה אשר רוצה השיית לשמות במעשיו, כי שמח לא נאמר אלא ישמח (תהלים קד

חכם בחרשוי, על כן אמר זאת 'פרעה, וגם כן לאמר שנשמע מזה אמירה לדורות, כי אין להזכיר עונות ביום הנרא הזה:

וינלח ויחלף שמלותיו. אמרו רז"ל במדרש (כ"ד פ"ט ט) לחלוק כבוד למלכות. הוא על פי מה שאמרו רז"ל (יחשמי ר"ה פ"א ה"ג) כי מי נדול וכו' (דברים ד ו), אין לך אומה כאומה זו יודעת אופיא של אלקיו, מדרך העולם מי שיש לו דין אצל המלך, לובש שחורים וכו', מה שאין כן ישראל בראש השנה לובשים לבנים וכו', ביודעם שהשיי יוציא לאור משפסם. דהנה מה שמנלחין ולובשין לבנים, זה הוא כבוד למלכות ביודעם קדושת היום מלכות שמים המלך המשפס, ובמוחים בו שיוציא לאור משפסם. זה הוא הנרצה ביוסף שהיה הדבר בראש השנה, וינלח ויחלף שמלותיו לחלוק כבוד למלכות:

ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים. כל הפסוק איני יודע מה מלמדינו, (עיין מ"ש לעיל בדרך דרוש). והנראה על פי דרך הפשוט, דהנה נזירת מלך היה שיהיו ז' שני רעב, הנה אם יצברו בר כחול הים הרבה, הנה לא יהיה רעב בהתחלת ז' השנים. אבל הנה יוסף פתר שלא יועיל שום דבר, רק מה שיהיה נאצר תחת יד פרעה, על כן חלם לו שהיה עומד על היאר וכמ"ש לעיל. הנה התבונן בזה אשר דבר אלקינו יקום לעולם, הנה דרשו רז"ל (ברכה י"ד ע"א) בפסוק (משלי י"ג) ושבע ילין בל יפקד רע, אל תקרי ושבע אלא ושבע, הלן שבעה ימים בלא חלום נקרא רע. ושוב דרשו (שם) כל המשביע עצמו מדברי תורה, אין מבשרין אותו בשורות רעות. והנה תתבונן בכל אל תקרי בש"ס, על כרחך היתה הקבלה ביד בעל המאמר שהוא קרי וכתוב. והנה בכאן היה הדבר מפורסם כמעט ליונקי שדים שיהיו ז' שני רעב, וגם היו מכריזין הדבר, הנה היה לכל אחד לצבור לעצמו, אם כן לא היה מקוים שיהיו ז' שני רעב. ואמר הכתוב הגם שהיה הדבר מפורסם, לא חלם הדבר לשום אחד מהם, כי לא עלה הדבר על דעתם. **ויש** ותעש הארץ בשבע שני השבע, רציל מתיבת שבע נעשה שבע לקמצים ניקוד בקמצין, וכאילו היו בני

לישראל הוא משפס וכו', עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים. ר"ל לתקוע שופר בכסא דוקא ביום, כי השירת אינו דן את ישראל בלילה שהוא התגברות הדינים, רק דן אותם ביום, על כן חיוב השופר דוקא ליום חגנו להמתיק את הדינים בזמן המשפס. והנה כתבנו למעלה ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם (בראשית מא א), תיכף חלם לו בתחילת הלילה להורות שבהניע העת, לא ירעב יי נפש צדיק וממהר השיי לגאולה, על כן גם ליוסף כאשר כלו הבי' שנים, תיכף מיהר השיי להצמיח סבת נדולתו, כן יחיש פדות לעמו, אבל עיקר הדין לגמרי לישראל הוא ביום, וישראל תוקעין בשופר ביום, על כן בלילה וייקץ פרעה והנה חלום, סבור שהוא חלום והחלומות הוא ידברו (זכריה י ט), אבל בהניע בקר ותפעם רוחו, דמיון השופר יילולי ייליל גנחי גנח (ר"ה ל"ג ע"ב). ויש תקעו בחודש שופר בכסא לירם חגנו, ליום דייקא כי חוק לישראל הוא משפסם ביום דייקא, עדות ביהוסף שמו (השיי שם עדות לזה ענין יוסף בצאתו על ארץ מצרים דוקא ביום), וקצת מזה כתב הרב בעל הפלאה גם כן בחומש:

וידבר שר המשקים את פרעה לאמר. קשה למה לא אמר "אל פרעה. וגם מהו הלאמר. אבל תתבונן אמרו את חסאי אני מזכיר 'היום, למה דקדק 'היום. והנה חסאי נמסר ליית. והנראה לתרץ הכל, כי הנה ראש השנה היה (עיין ר"ה ע"ב), ואין להזכיר חסאים בראש השנה כמבואר בזהר, על כן על חסאי אני מזכיר היום נמסר ליית, שלא לעשות כן היינו אין דוגמתו לעשות כן בראש השנה. והנה פרעה חכים הוה מכל חרשוי וידע בטיב היום, וכי אין להזכיר עונות באותו יום. ויש וידבר שר המשקים את פרעה, היינו רמז לו בדבריו איזה סוד שאינו נודע רק לפרעה וכיוצא בו חכמים מחוכמים, וזהו לאמר שנשמע ממנו אמירה לאחרים, והוא שאמר לו הנה בהכרח הוא את חסאי אני מזכיר היום, דקדק 'היום, הגם שהיום אין להזכיר עונות, עם כל זה בהכרח אני מזכיר, וזה הדקדוק אינו מוכן רק לפרעה שהיה

ועל כן לא עלו השבילים הרעות בקנה אחד. והנה יש להתבונן עוד דבראשית מאמרו אמר את אשר האלקים עשה הנייד לפרעה, ובסיום מאמרו אמר הראייה את פרעה. והנראה על פי מ"ש הקדוש מהרים אלשיך בפסוק (ישעיה נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב וכו', דהיינו הדבר הנגזר מהשמי ועדיין כביכול לא יצא מפי יכול להתבטל, מה שאין כן הדבר אשר יצא מפי ית'. והנה אחז צדיק דרכו כאשר רצה לדבר בענין שנים הטובות אמר הצייד לפרעה, שיהיה כענין הגדה בפה לבל יתבטל הענין בשום אופן, מה שאין כן בסיום שכבר הזכיר משני הרעב, אמר הראייה רק ראייה ולא הגדה בפה, כדי שברכות הזכות יתבטל הענין בגזירת היוצר כל, וכן היה בביאת יעקב:

"אלקים יחנך בני. אמרו רז"ל (כ"ז פ"ח ה) מצינו חנינה בכל השבטים, מאמר יעקב הילדים אשר חנן אלקים וכו' (בראשית לג ה), ובנימין עדיין לא היה, על כן בירכו יוסף בחנינה. והנה יש להתבונן מהו הקפידא בלשון חנינה דייקא, שיתברך בנימין גם כן בלשון הזה. ויש לך להבין מדת וחנני' ב"ג מדות (שמות לו ה), הוא המדה הג' מהי"ג, ובמדות שהתורה נדרשת בהן, הוא בתורה מדה הג' נגד וחנני' הוא "בנין אב", היינו שיהיה להשבטים חנינה מבנין אב, היינו זכות אבות אפילו חיו לא יהיה להם זכות בגלות, יעמוד להם "הבנין אב היינו זכות אבות:

וימרה יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו ויבקש לבכת ויבא החדרה ויבך שמה. צריך לדעת מפני מה היה בוכה. והנראה דראהו מצורף ליהודא בגלות כדי כנפות הארץ מפוזר ומפורד בגלות הארוך החל הזה, כי עשרת השבטים גלו בקצה אחד מן העולם ויושבים יחד, ואין להם כל כך יסורים ושעבוד, מה שאין כן בנימין היה תמיד מצורף ליהודא וגלו כדי כנפות בשיעבוד ויסורים. וזה נתהווה כעת שאמר יהודא אנכי אערבגו מידי תבקשנו (בראשית מג ט), אזי יהודא ערב בעדו כל הימים, על כן היה הוא מצורף עמו תמיד עד היום כי יהודא הערב שלו, על כן ברכו יוסף כעת

תורה שלא היו מבשרין להם בשורות רעות, על כן לא צברו ודבר אלקינו יקום לעולם, וקצרתי ואתה תבין:

ושבע הפרות וכו' שבע שנים הנה ושבע השבילים הרקות שדופת הקדים יהיו שבע שני רעב, הוא הדבר וכו' את אשר האלקים וכו'. יש להתבונן למה סיים יהיו "שבע שני רעב", היה לו לומר גם כן שבע שנים הנה כאשר התחיל, ואחר כך יבאר הדבר הנה שבע שנים באות וכו'. ונמ מהו זה שאמר שוב הוא הדבר וכו' אשר האלקים וכו', וכבר אמר זה. והנראה דהנה התחיל במאמרו את אשר האלקים עשה וכו', והנה אחז צדיק דרכו להיות דאין השמי מיוחד שמו על הרעה, כמו שאמרו רז"ל (כ"ז פ"ג ו) ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה (בראשית א ה), ולא נאמר ולחשך קרא אלקים לילה, והנה הגם דאלקים הנאמר בראש הפסוק נאמר גם על הסיפא, כי סתם וכתב קריא לילה. אבל כאשר הזכרת השם הוא גם כן על הטובה, לא נקרא ביחידות על הרעה, וזה שדקדקו באומרים אינו מיוחד שמו וכו'. והנה להיות גם בכאן אמר את אשר האלקים וכו', כשהניע לסיפור שני הרעב אמר יהיו שבע וכו' כאילו מעצמם יהיו, כי אין השיית מיוחד, ולחיות שלא יחשוב כן פרעה הרשע שיהיו מעצמם, סיים הוא הדבר וכו' אשר האלקים וכו', רק שאמרתי יהיו כי אין השיית מיוחד וכו'. והנה יש לדקדק עוד למה לא אמר תיכף אצל הפרות הרעות יהיו שבע שני רעב, אך בחלום השבילים מבאר הדבר ביותר, דהנה היו שבילים הטובות עלו בקנה אחד, מורה כי ז' שני השבע תכופות יהיו, מה שאין כן ז' השבילים הרעות לא עלו בקנה אחד, דהיה גלוי וידוע לפני היוצר כל שיבא יעקב למצרים ויופסק הרעב בזכותו, ושילם להם הקב"ה אחר כך כמו שאמרו רז"ל (כ"ז פ"ט ט), על כן אמר יהיו שבע שני רעב באיזה אופן שידחה, וזה נשמע משינוי השבילים הרעות מהשבילים הטובות, ואפשר אמר יהיו, מלשון נהייתי ונחלתי (ויאל ח ט), דהיינו שישתברו שבע שני הרעב ולא יהיו בפעם אחד,

כי מדת 'ואמת (שמה לז), הוא מדה היו הארת פנים, וכתוב (במדבר ו טו) יאר יי פניו, אור פני מלך, הבן הדבר:

שם במדרש (ביד פז"ב ד) הן כסף וגר, יתני ר' ישמעאל זה אחד מעשרה קל וחומר שכתובים בתורה וגר, עיין שם סידורם. כבר קדם מאמרינו כמה פעמים בנוסח שאנו אומרים בשבת 'זבכך ישתבח וכו', בכך הוא ע"ב 'חסד, ישתבח י פעמים חסד, להורות התפשטות מדת 'החסד מנקודה לפרצוף שיעור קומה שהוא עשרה. והנה כבר ידעת מדת קל וחומר הוא נגד שם 'אל שביג מדות, ושם 'אל בעולמות הוא 'חסד, חסד 'אל כל היום (תהלים נב ג), על כן תמצא עשרה קל וחומר בתורה להתפשטות החסד בשיעור קומה. ואם תדקדק בדברי המדרש הנה סידר אותם שלא כסדר הכתובים בזמן, אבל הנראה שמידרם כסדר שיעור קומה, והמשכיל יתבונן הנה השבטי ישורון בראותם כי הדין מתוח עליהם, עשו קל וחומר כדי לעורר מדת 'אל שהוא חסד הנשפע בעולמות. וזה שמצא מה שהשיב להם האיש אשר על בית יוסף גם עתה כדבריהם כן הוא האיש אשר וכו' יהיה לי עבד ואתם תהיו נקיים (בראשית מד ז). הנה הדבר הזה תמיה, איך הוא כדבריהם הלא הם אמרו אשר ימצא הנביע בידו יומת והם יהיו לעבדים. אך כוונת האיש היה על קל וחומר ששמע מדבריהם בכדי לעורר 'החסד, הנה אמר להם גם עתה כדבריהם כן הוא, שאעשה אתכם חסד במה שאתם תהיו נקיים. ובהעמיק עוד תתבונן במדרש (שם שם ה) בפסוק גם עתה כדבריהם וכו', אמר במדרש עשרה בני אדם שנמצא אחד מהם בנגיבה אין כולם באסורה, אני איני עושה כן אלא אשר ימצא וכו', עכ"ל. הנה לכאורה על פי פשוטו לא יספיקו דברי המדרש לרווח צמאוננו בפשט הכתוב גם עתה כדבריהם כן הוא אשר ימצא וכו', אומרו ונם 'עתה ושאר הדיבור, ונם למה אמר עשרה בני אדם, הרי יא היו. אך הוא על פי האמור לעיל דשמע מפייהם קל וחומר, כדי לעורר מדת החסד כנ"ל, והנה חס עשרה קל וחומר

בחניניה כנ"ל, כדי שתעמוד לו זכות אבות בגלות החל הזה, ובראותו זה ברוח הקודש בכה בכי רב על גלותו, וזה שתמצא:

ויבא החדרה. תירגם אונקלוס לאדרון בית משכניה. צריך לדעת מהיכן שפט זה. ונראה דדרש החדרה, ב' ההי"ן למה. על כן דרש ה' שניה לשורש, היינו הבית הזה שהלך לשם כך נקרא חדריה, והמעם שהיה בית משכבו חדר המיוחד. וכבר ידעת יוסף מדת היסוד משפיע כל הג' קוין 'חסד 'דין 'רחמים, (סוד ג' אבות כנודע), ומשפיע אותם לבת זוונו סוד היא אחרונה, על כן אדרון בית משכבו שמו חדריה, הבן הדבר. והנה כאשר תתבונן מ"ש שבירכו כעת בחניניה סוד בנין אב, שתעמוד לו זכות אבות בגלות החל הזה ועל זה בכה, על כן הלך אל חדריה, סוד על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי וכו' (שיר השירים ג א), בין והתבונן:

'הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמוריהם. למה ליה למיכתב המה וחמוריהם, (עיין בזוהר הק' [ח"א ר"ג ע"א]). והנראה על פי הפשט דהנה למדו חז"ל (פסחים ב' ע"א) מכאן לעולם יצא אדם בכי טוב. והנה י"ל שבעבור זה לא יצא בלילה, כי אין אור ואין רואין היאך ללכת ופן יתעה בדרך, אבל אם אית ליה חסרא לובא דפרשי בהברא, יוכל ללכת גם בלילה, אבל באמת המעם הוא משום חיות ולספים וכל הסכנות, וגם הוא זמן הדין. וי"ש הבקר אור דייקא, אז נשתלחו המה וחמוריהם, הגם שהיה להם חמורים דפרשו בהברא, עם כל זה המתינו לאור היום:

ובמדרש (ביד פז"ב ד) שאמר ר' מאיר לההוא פונדקא שיש לו אח ושמו 'כי 'טוב, והיאך הוציא מפיו דבר שאינו אמת. אבל שמו היה מאיר לשון אור, ובתורה נכתבים ביחד וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ג), על כן כאשר שאל לו הפונדקי היכן האח הזה, אמר בבית הכנסת ששם מונחת ונכתבין בה ביחד 'האור כי 'טוב, ותראה איך דיבר בחכמה ודוקא דבר אמת,

בתורה להתפשטות מדת החסד בשיעור קומה, והנה זה היה הקל וחומר הראשון, והיה רק נקודה אחת שבחסד, אמר אותו האיש גם עתה, שעדיין לא נתגלה רק הקל וחומר הראשון, עם כל זה כדבריכם בקל וחומר כן הוא, "בן בנין דמנצפין דאייק הוא תש"ך, מנין י פעמים חסד, (הוא סוד ויהי "בן הנאמר בכל מעשה בראשית, להוראת תש"ך צירופי בראשית בכל דבר הנעשה בניזרת היוצר כל), כי אנעשה עמכם חסד כעין התפשטות החסד בשיעור קומה, כי עשרה בני אדם וכו', והנה אם אתם תהיו נקיים, הנה אנעשה חסד עם עשרה, ויהיה עשרה פעמים יחסד מנין "בן. ועל פי דברינו הנ"ל תתבונן גם כן רמיות הפסוק הבקר אור, (מדת החסד בקר דאברהם כמיש בזהר נח"א ר"ג ע"א), והאנשים שלחו המה וחמוריהם, וחמוריהם רמו לקל וחומר, שראו מדת הדין מתוח עליהם, על כן המתינו לאור הבקר ונשתדלו להמציא קל וחומר, והבן:

אם כנים אתם אחיכם אחד יאמר וכו' ואת אחיכם הקמן וכו' ולא תמותו, זיעשו כן. תיבות זיעשו "כן אין להם ביאור מה עשו. ויתפרש כמין חומר על פי דברי הרב הקדוש באור החיים שפירש כוונת יוסף באומרו אם כנים אתם וכו', דהכוונה שצוה להם שהם ייחדו בעצמם אחד מהם, ותיכף יזכר מעשייתם שהם כנים שאינם חוששים פן יהיה סכנת מות, כי באם יש חשש סכנה אסור למסור נפש מישראל, אפילו יש חשש שיתרגו כולם. ומעתה יצדק שפיר לפי זה זיעשו יכן, היינו שתיכף ייחדו את שמעון שהוא ישאר אצלו, והוא נכון:

ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אליקים אותך וכו' אין נכון יוחכם כמוך. אחרי הודיעך אליקים מביעיא ליה. וגם יאותך מלא למה לי. יש לרמו שאמר שאחרי שנודמן אשר לך דייקא ששמך יוסף הגיעה ההודעה, יש להתבונן באותיותיך מלאים שאין נכון יוחכם כמוך, כי יוסף במילואו כזה י"ד ו"ו סמ"ך פ"א,

בנימטריא ע"ב קס"א. ויש אותך מלא, היינו אותיותיך מלאים, והבן:

ויאמר הנה שמעתי כי יש וכו' ונחיה ולא נמות. הכפל לשון ונחיה ולא נמות. הנראה ונחיה כפשוטו, ולא נמות, היינו אפילו בהגיע זמן המיתה פקודת כל יציר עת כי ימלאו ימיו הנגזרים, הנה יוכל להציל את עצמו ממיתה על ידי נתינת הצדקה, כמד"א (מש"י ב) וצדקה תציל סמות, ולא סמיתה משונה אלא אפילו סמיתה עצמה. ויש ונחיה הימים הנגזרים לנו, ולא נמות גם בהגיע העת, כשיהיה לנו סמה ליתן צדקה, נוכל להציל עצמינו גם בעת פקודת כל היציר כדררש רבי עקיבא בשבת (ק"ו ע"ב):

"והרעב היה על כל פני הארץ ויפתח יוסף את כל אשר בהם וכו' ויחזק הרעב וכו'. הנה קשה א', אומרו על כל פני וכו', על פני יכל הארץ היה לו לומר. ב', ויפתח יוסף את כל אשר בהם וכו' אין לו ניזרה, ונצטרך לומר כדברי המתרגם, וצריכין לומר מקרא קצר הוא. ג', שוב חזר לומר ויחזק הרעב וכו', וכי מפני שמכר תבואות נחזק הרעב ביותר. ונראה לומר ידוע כל, נקרא מדת יסוד המשפיע כנדע, וידוע כשזה קם בקדושה, זה נופל בספ"א כי זה לעומת זה עשה אליקים. והנה יוסף מרכבה ליסוד דקדושה, ומשכר ומכיל יסוד דספ"א. ואמר יזרעב היה על יכל פני הארץ, ידוע דע"ב הוא בחינת אהור באהור העדר השפעה, ור"ל שנתהווה העדר השפעות יסוד הארץ ההוא, הוא יסוד דספ"א שהוא פני הארץ, אזי ויפתח יוסף מרכבה ליסוד הקדושה, את כל אשר בהם היינו במרכבת הקדושה, ועל ידי כך וישבור למצרים שבירה מעולה, ועל ידי זה ויחזק הרעב בארץ מצרים, והבן:

פרשת ויגש.

במד"ש (כ"ד ע"ג י"ב) ויתן את קלו בבכ"י. כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה, כך הקביה אינו נואל את ישראל אלא מתוך בכיה,

וניתוסף לצדיקים, כי בכיה נימסריא ל"ב סוד הא', (כשתחלק הו האמצעית לשנים במד הרופא לשבוירי לב [ותהליט קמו ג]) בנימסריא ל"ב והמ"י. וגם הרשעים יומשך להם הבכיה לתיקונם, ולכל אלה עשה יוסף הצדיק הכנה לכל ישראל מה שיומשך להם בדור אחרון. והו ויתן (במתנה להם) את "קלו", (האות שלקח מהק"ל שלו אשר עמדו לנגדו, נתקן) בבכי, שנמשך מזה "הבכי להעיר הנוחלים מן לבנון, והוא מתנה טובה לכל ישראל, כי כן יהיה באחרית הימים על ידי הכנת יוסף הצדיק. וזה שדרשו כשם שלא פיים יוסף את אחיו אלא בבכיה, כי הבכיה היה פיוס להם שידעו כי מ"י יצא הדבר להוציא את בלעו הקל, וניתוסף הבכיה מתוך שמחה, כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא בבכיה, הכן הדבר:

שם במדרש (כ"ד פ"ג י) כי פי המדבר אליכם, בלשון הקודש, עכ"ל. לא ידעתי מאין שפשו זה. ובאם כך הוא הפירוש, הנה העיקר חסר מן הספר. ונ"ל דהוקשה להם דהוה ליה למימר כי פי מדבר אליכם, מה המדבר בה"א הידיעה. אך הוא דהנה ד' מדריגות הם בעולם דומם צומח חי מדבר, הנה היותר שפל הוא הדומם, שאין לו כח צמיחה ותנועה. יתר עליו הצומח, שיש לו כח הצמיחה, אבל אין לו תנועה ברוח חיים. יתר עליו החי, שיש לו כח התנועה החיונית, אבל אין לו דבור. יתר עליו במין האנושי, שהוא מדבר ומודיע לאחר את אשר בלבו. והנה קשה על זה הרי אומרו (שהשי"ד פ"א ט) בפסוק (מלכים א' ג טו) ויקץ שלמה והנה חלום, שמע עוף מצפצף והיה מבין מה הוא אומר, אם כן גם להם יש דיבור. וכן מצינו ברבי יוחנן בן זכאי (סוכה כ"ג ע"א) שאמרו עליו שהיה יודע שיחת עופות ושיחת דקלים, וכן שמענו קרוב לזמנינו צדיקים שהיו יודעים שיחת עופות והוא דבר מפורסם, (ופוק חי פרקי השירה כל בעלי השיר יוצאין בשיר), ואם כן גם להם יש דיבור, ואיזה מעלה יש לאדם אשר רק הוא נקרא מדבר, ואי משום שהחיות ועופות הם רק מצפצפים ואינם מובן דבריהם רק ליחיד

שנאמר (וימ"ה לא ה) בבכי יבואו ובתחנונים אוכילם, עכ"ל. יש להתבונן מאי בעי בזה ומאי הוקשה. והנראה דהוקשה לו אומרו ויתן שהוא לשון מתנה, ולא אמר והרים את קולו. וגם לא ידעו מהו אמר בהרמת קולו, אם נאמר שהוא המאמר אני יוסף, הרי נאמר אחר כך ויאמר יוסף, וגם אמירה הוא כחשאי. וגם יש להתבונן למה נאמר קל"ו חסר. והנראה דהנה אמרו רז"ל (סוכה נ"ב ע"א) לעתיד לבא כשישחוט השי"ת את "המים" הוא השמן והיצר הרע, צדיקים נדמה להם כהר ולרשעים נדמה להם כחוש השערה, הללו בוכין והללו בוכין, הללו בוכין איך יוכלו לכבוש הר גדול כזה, והללו בוכין וכו'. והנה אותיותיו הם רק ג' סמ"ל, וכן נכתב בתורה ובגביאים, והא' הוא המחיה במד ואתה מחיה את כולם (נחמ"ה ט ה). וכשיוציא השי"ת הא', הנה נשאר ק"ל, הנה הוא הק"ל אשר מן שמיא נפל (ונ"אל ד כח), (וכן פירשנו (איכה ד יט) קלים היו רודפינו (היינו גונדא דיליה) מנשרי שמים, מאותן אשר נשרו ונפלו מן השמים), וכשיוציא הש"ת את חיותו וישתאר ק"ל, הנה אז יהיה נדמה לצדיקים כה"ד, ויהיו בוכים איך יכלו לכבוש הר גדול כזה. והנה יוסף הצדיק הוא הסימן לגאולה האחרונה וירד למצרים, ועמד נגדו הק"ל להחפואו, וכבש יצרו הר גדול כזה, (ובאם היה חוטא חי, לא היו יכולין לצאת מצרים ערות הארץ כנדע, כי היא הוא יסוד צדיק בקדושה, וערות הארץ מנגד מספ"א, ובאם היה נשמע חי, אזי היה מנביר חי וכו' ולא היו יכולין לצאת, הנה הוא היה בחינת יסוד צדיק הראשון בגלות הראשון הכולל, ועשה הכנה לצדיקים בדורות האחרונים שיכבשו את ההר הגדול, ויוציאו בלעו הוא הנהירו דיק אה"א, (וגם זה עשה יוסף הכנה, מזה שתמצא שאמרו השבטים כלנו בני איש אחד נחנו (כ"אש"ה מ"ב א), בחסרון הא', ואחר כך (כשכללו) [כשכללו] את יוסף הצדיק עמהם, אמרו שנים עשר "אנחנו בא' (שם שם יג), כי יוסף בהתגברו על הק"ל הוציא הא', אך לא לגמרי עד לעתיד במהרה כימינו, והוא עשה הכנה לזה). ואפשר יש לפרש התעוררות הבכיה באה מאות הא', אשר נלקח מאת הרודף

ג' רגלי המרכבה, וממנו יצא חומר מגוע ישי דוד רגל רביעי, על כן יהודה בנימטריא ל', יורה על המלכות הניקנית בל' מעלות כנל, ויאמר ברוח קדשו אל יוסף בי אדני, האדנות והממשלה שייך בי. והמשכיל יעמיק לפרש כל הפסוק, ואין דעתינו כעת להאריך, וארמוז ידבר נא עבדך בך דמנצפך, בנימטריא יסוד מלכות, הוא היחוד השלם דרגא "דיוסף ויהודה, אשר שניהם בנימטריא מוסף, תוספת כתובה עבור חיבה יתירה, נל':

ולא יכול יוסף להתאפק וכו'. יש לרמוז למשכילים רמיזא דחכמתא כפסוק הלוח, ידוע כי מדת יסוד צדיק הוא הצנור הקדוש, אשר כל המדות מריקים שפעם שם להשפיע למלכות שמים, דידוע הוא דהשפעה הוא באסתכמותא דכל שייפין, וכל המדות נותנים כחם ושפעם לצדיק יסוד עלם, ובזולת מדת יסוד אין לשום מדה להריק שפע רק על ידו, וכאשר כולם באסתכמותא חדא אז היחוד השלם, ואז מדת היסוד לא יכול לאתאפק מלחשפיע למלכות שמים, והמשכיל יבין וידום וכבוד אלקים הסתר דבר. והוה ולא יכול יוסף צדיק יסוד עלם להתאפק מלחשפיע לכל הנצבים עליו, רל להיות שכללות כל השייפין נצבים עליו ומסכימים עמו:

ויקרא. יכונה לקבלת השפע להשפיע, כמו שתרנגם יונתן וקרא זה לזה (ישעיה ו ג), ומקבלין דין מן דין. "הוציאו יכל איש מעלי, רל כללות השפעות כל השיעור קומה יוציאו מעלי על ידי ראש צדיק אשר אליו מגיעים כל הברכות, כמדא (משלי י ה) וברכות לראש צדיק דייקא, ולא יעמד איש אתו, כי כביכול כולם באסתכמותא חדא והבן, בהתודע יוסף אל אחיו, בעת אשר מסשיך הדעת העליון לכל אחיו, כי אין וכר אלא לדעת, והשם הפוכ יכפר בעדינו:

ועל פי הדברים האלה תדע ממצא דבר דרכי הצדיקים הקדושים שבעולם הזה, אשר בהתאסף פוד ישרים ועדה עליהם תפף מלתם בדרכי תורה ועבודה ומסמיכים דכריהם אקראי,

מגלה, והנה דבר זה הוא גם כן במין האנושי לשון כל עם ועם, ומי שאינו מבין הלשון אינו יודע מה חבירו אומר לו. אבל תתבונן הדבר דהנה העולם נברא בלשון הקודש, אם כן כל דבר ודבר הנמצא בעולם, שמו האמיתי הוא בלשון הקודש, ושאר הלשונות הם רק לסימן, למשל המאכל הגעשה מחיטים נקרא בלשון הקודש לחם והוא שמו האמיתי, ובשאר הלשונות כשנרצה לדבר מאותו הדבר, נכנתו בשם אחר כגון ברויץ בליא, ואינו שמו האמיתי רק סימן שתיבה כזו מורה על לחם, אבל אינו שמו האמיתי. אם כן הרי שארי הלשונות הם דומה בדומה לצפזופי העופות אשר צפזופיהם הם סימן לאיזה דבר הנרצה, והמבין צפזופים ידע כוונתם אבל אינם מדברים בשמות האמיתיים, אם כן אין מעלת המדבר על מין החי רק בלשון הקודש, הבן הדבר ותודה על האמת. ומעתה בין והתבונן מאמר יוסף לאחיו והנה עיניכם רואות וכר כי פי המדבר אליכם, רציל שיש לי פה המדבר, כי אני מדבר לכם בלשון הקודש והוא פה המדבר, מה שאין כן בשאר הלשונות הוא רק פה החי, הבן הדבר ותנשק דברי חכמים אשר כל רז לא אניס להו:

ויגש אליו. בזהר (ח"א ר"ז ע"א) תקרובתא דעלמא בעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד. ניל לפרש תיבת אליו מרמו לדי רגלי המרכבה, כי אינו מרמו לג' קוין חסד דין רחמים, רית אברהם יצחק ויעקב, (עיינ במגלה עמוקות פרשת ויהי בסוד ליתא למתניתין מקמיה דאינו (פירושין לוי ע"ב) רוא עילאה), והל' מרמות למלכות שניקנית בל' מעלות (אמת פי' מ"ה). וגם היא משכמה ולמעלה מכל האותיות, כמו המלך הגבוה מכל העם. ואם כן בתיבת אליו התאחדות ד' רגלי המרכבה. והוה ויגש אליו יהודה, שיהודה עשה יחוד וגרם להגיש תיבת אליו אות באות ושוב לא פחד, על כן התחיל לדבר לפני יוסף, ומלמדנו התורה דעת שככה יעשה האיש ולא יפחד משום בריה. וירמוז לדרך הנל ויגש אליו יהודה, הוא הגיש והקריב אותיות אליו שיודו ביחודא שלם, כי אבותיו היו

הצדיקים בזה כי נפשם יודעת מאוד ומבינת מתוך הדברים מהיכן יצאו, וניכר בהתיבות והדברים שיוצאים אם ראויים הדברים להוליד יראה ואהבה וכיוצא, וכאם אודריקנן למגנא, והבן. והנשמה הראויה לזה ואומרת דברי תורה על לב און שמעת דייקא, כל אחד ישמע כפי שורש נשמתו, וכל אחד מבני החבורה יקבל דבר הצדיק לתיקון נפשו, כי הדבר הנשפע להצדיק הוא בחינת הדעת אשר הוא מתפשט בכח כל האיברים ויוצא מראש צדיק, אם כן כל כח האיברים נתגלה בראש צדיק, והבן. וכזה תבין מפלאות תמים דעים ברמזי תורתינו הק' ולא יכול יוסף (הוא הצדיק) להתאפק (שלא לומר הדברי תורה ושכל העבודה המושפע לו) לכל הנצבים עליו, (להיות שכולם נצבים עליו וכל החבורה מסכמת דהיינו כל האיברים, ומתגלה הענין בהצדיק הענין הנצרך לכללות ולפרסות כל אחד):

ויקרא הוציאו כל איש מעלי. (ר"ל שאומר הצדיק להם בינו כל אחד בדברי, ותתבוננו כל אחד דרכי השי' מדברי כדי הצורך לכל אחד, כי על ידו השפע כולכם), ולא עמד איש אתו (היינו הלילה לשום אדם לכנס בדבריו או לבלבלו בשאר ענינים, והבן):

בהתודע יוסף אל אחיו. ר"ל בעת אשר משפיע השפעות מוח הדעת לכל אחיו. ידעתי גם ידעתי אחי ורעיי שלא יזכנו דברינו אלה, רק למביני מדע ימצאו בהן דברי חפץ ויונעם לחכם דברי אלקים חיים, ומי שלא ראה מאורות מימיו, כמשא כבד יכבד ממנו דברינו אלה, ויחשוב שהם דברים בלתי מושלמים נאמרים מתוך בלבול המחשבות מתוך שמחה שאינה של מצוה, ויהיה מתלוצץ על דברים כאילו חיו, דעו אחיי ורעיי דעל כיוצא בזה אמר המלך החכם (משלי א יז) כי חנם מזורה הרשת וכר ולא ידע כי וכר. אחרי דברי שלום והאמת תבין גם כן מה שצוו וגורו אומר ר"ל (יבמות ס"ה ע"ב) כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע. ותבין גם כן שגורו אומר בשליח צבור שלא

אשר לפעמים המקרא אינו מובל הפירוש רק הענין אמת, ולפעמים תראה להיפך. אשר תדע שהאיש הנחשב בעיני העולם לשלם וממים אונם לשמוע דבריו, והוא באמת אינו בר הכי להרים קול במקהלות, ואף על פי כן בהתאסף אליו אנשים חכמים ונבונים, יתמהו איש אל רעהו מהיכן הרויח דברים העומדים ברומו של עולם, וגם נראה שהצדיקים מקפידים אם יאמר לפנייהם דברי תורה איש שאינו הגון בעיניהם, אפילו אם הענין הנאמר הוא ענין מרצה ומיושב בפסוק או במאמר, עם כל זה מקפידים עליו, והדבר הוא לפלא כי דברי תורה מחוייבים לקבל מכל אדם. אך כל הענין הזה הוא כי כל איש הוא במדריגת צדיק, דהיינו שהוא מרכבה למדת צדיק יסוד עולם, הוא מסוגל במבטע להשפיע תורה ועבודה לבני חבורתו, ולפעמים אפילו מי שאינו במדריגה גדולה כזו, ויש מבני חבורתו נשמות יותר גדולים ממנו, עם כל זה כיון שנשמתו מבחינת יסוד הצדיק, הם כפופים לקבל ממנו תורה ודרכי עבודה, בין והתבונן כי הדברים בנויים על קן האמת ושקולים במאזני הצדק, ולא יסתפק בדבר רק המתעקש ומי שלא מעם מעם מעץ החיים. והנה האיש הצדיק המסוגל לזה, אף שהוא עניו גדול ואינו מדבר לפני מי שגדול ממנו, עם כל זה בהתאסף אליו אסיפת חברים מקשיבים לקולו, הוא כמוכרח בדבר ומן השמים מסייעין לו שירים קול יעקב בתורה ודרכי העבודה, כי להיות כל החבורה מסכימים עמו לא יכול הצדיק להתאפק, כאשר תבין הענין במבטע הבריי והענין מגופה בחלום, שאין שום דמיון פועל פעולה מעשיות בחלום, כמו הדבר שהוא בהסכמת כל האיברים יפעול בעל כרחו אפילו בדמיון, והבן מאוד ומאוד שהדבר הזה הוא חכמה נפלאה להבין דרכי האמת וכל פעל יי למענהו, ותבין שיש להרגיש להאיש האומר דברי תורה באופן זה, הוא מרגיש מאוד אם אין קהל חבורתו מסכימים, ותבין שאיש כזה מרגיש אם אומר איש אחר דברי תורה באיזה פנים, או לאיזה סיבה דהיינו משום מסון וכבוד, הוא מרגיש מאוד שאינו מספורי והבן הענין מאוד, על כן מקפידים

וישלחני אלקים לפניכם. וישלחני תרין במסורה.
 דין. ואידך בנחמיה (כ ה) וייטב לפני
 המלך וישלחני ואתנה לו זמן. להורות כי אמר
 להם שמכירתו הוא יוחשב לכולם לימי עבדות
 הנירות, כי הוצרכו להיות בנירות מצרים רל"ב
 שנה, להאיר הדי שמות ע"ב מיג מיה בין כנודע,
 והתחיל הזמן מיום מכירת יוסף ויצאו כולם ידי
 חובתם בזה. וזה וישלחני אלקים לפניכם, וישלחני
 ואתנה לו זמן, שאתן זה בחשבון הזמן המחוייב
 להיות:

ובני יששכר תוליע. תרין במסורה. דין. ואידך
 האמונים עלי תוליע (איכה ד ה). היינו הנביא
 היה מקונן האמונים עלי תולע, היינו על בני
 יששכר תוליע, שהן המה הבעלי תורה יודעי בינה
 לעיתים (וכי הימים א' יב לב). וירמוז עוד תוליע, הוא
 בגימטריא השם הראשון דמיב היינו אב"ג ית"ן,
 וכבר ידעת שהשם מ"ב הוא מסוגל לכל עליית מין
 נוקבין מתתא לעילא, והוא סוד עליות הנשמות
 בלילה בידך אפקיד רוחי (תהלים לא ה), וכן הוא
 במסירת נפש להשי'. והנה האמונים עלי תוליע,
 היינו המורגלים עם השם הזה, היינו ובני יששכר
 תולע והיינו הבעלי תורה, מה שאין כן המאמינים
 על חקירות, וכמו שהעיד החסיד מהרי"י יעב"ץ
 בספרו אור החיים:

ובני בנימין וכו' אחי וראש. תרין במסורה. דין.
 ואידך זכר עני ומרודי לענה וראש (איכה ג ט).
 הוא גרמו מה ששתה כוס התרעלה על ידי אחיו
 בפילגש בגבעה, זהו אחי וראש, לענה וראש:

ובני נפתלי וכו' יצר ושל"ם. תרין במסורה. דין.
 ואידך לי נקם ושל"ם (דברים לב לה). ביום אשר
 לי נקם ושל"ם, גם היצר יקח שכרו משלם כי הגדיל
 לעשות, כמו שאמרו רז"ל:

ואת אחיך ישבו בארץ גשן. ואת אחיך תרין
 במסורה. דין. ואת אחיך תפקוד לשלום ואת
 ערובתם (שמאל א' יז יח). הוא רמו מה שכתבו
 חכמי האמת בעבור זה השתדלו לישב בארץ
 גשן, כדי שתהיה ישיבתם בשלום ולא ישתקעו

להתפלל אם לא בהסכמת כל הקהל, והדבר מנוסה
 למביני מדע ששליח ציבור המבין במושכלות, יוכל
 להרגיש בתפילתו ענין כל אחד ואחד. וכבר תדע
 ממוצא הדבר שמדת יסוד צדיק, הוא המשביר
 לכל עם הארץ, שליח צביר מיקרי, והוא מלקט
 את כל הכסף תקנות הנפש רוח נשמה, ואחר כך
 יוכלכל יוסף על ידי הכסף את כל אחיו (בראשית מז
 יג). בינו נא זאת אחי ורעי ויפתחו עיניכם בכמה
 מושכלות, יהיה יי אלקינו עמנו כאשר היה עם
 אבותינו אל יעזבנו ואל ימשנו, ויהיו נא אמרינו
 לרצון לפני אדון כל:

ויהי כי עלינו אל עבדך אבי. עלינו תרין במסורה.
 דין. ואידך לאסור את שמשון עלינו (שופטים
 טו י). הוא שלמדו רז"ל (שבת פ"ט ע"ב) ראוי היה יעקב
 לירד בשלשלאות, וכמו התם נתקו המוסרות, כמו
 כן כאן נתקו המוסרות ונא במרכבה בכבוד גדול:

ועתה אל תעצבו. חד מן ה' מילין בתרין מעמי. כי
 בתיבת אל אין מעם, רק הוא מוקף אל
 תעצבו, ובתיבת תעצבו תרין מעמי מונח רביעי.
 דהנה יש להתבונן מהו ועתה לשלול הקודם או
 המאוחר. אך הוא דהנה כולם ידעו ברוח הקודש
 דעון מכירת יוסף ישולם על ידי עשרה הרוני
 מלכות, והיו היה הדין מתוח עליהם להשתלם
 תיכף, זה היה כל עיני גלגולי יוסף שגילגל
 עליהם לצערם, לבטל מעליהם הדין כעת בחיי
 אביו וישולם הדין לדור אחרון, וגם שעל ידי
 מיתת הרוני מלכות בדור אחרון בגלותא בתראה,
 יהי הדבר למשמרת ולזכות לגלות הגדול החל
 הזה, עד ביאת משיחנו במהרה בימינו לנקום את
 נקמת דם עבדיו ממלכות הרשעה הלזו. ויש להם
 יוסף ועת"ה כעת אל תעצבו, כי כבר נתבטל הדין
 כעת. והנה אל תעצבו מוקפים לקרותם ביחד, אבל
 תעצבו הוא תרין מעמי מונח רביעי, מונח העון
 עד גלות הרביעי או היו צריכין להשתלם, ובזה
 יהיה הקריאה תעצבו בלא תיבת אל, כי מלכות
 הרשעה שפכו דמם כמים, והן הן שבפי ישורון
 ממש שנתלבשו בעשרה הרוני מלכות, ותראה
 דמם בפרגודו יתיש לנקום נקמתם במהרה בימינו:

אופן זה מראה פנים לכל צד, כך הן דבריו של יהודא נראים לכל צד בשעה שדיבר עם יוסף, עב"ל. נראה גם כן שבא לדייק בי אדוני, דהנה השבטים היו י"ב נגד צדדי העולם, שהם ששה רום תחת מזרח מערב צפון דרום, וששה קצוות יש להם י"ב גבולי אלכסון, ודבריו של יהודא היו נראין לכל צד. על כן הקדים ואמר ב"י אדוני ידבר וכו', ר"ל אני אדבר דברים שהן מראים לכל (צדיק) [צד] שהם י"ב:

שם (כ"ד פ"ג א) ידבר נא עבדך דבר. אמר ירמיה בר שמעיה דבר אני מוצא מכפנים, ומכנים דבר בנוא ומכלה אתכם, עב"ל. והוא פליאה. ונראה דדרש למה נכתוב ידבר בסגול לא בצירי. וגם הוקשה לו היה לו לומר ידבר נא עבדך באוני וכו', דבר למה לי. על כן דרש שיהודא אמר כך, כי יעשה תיבת דָּבָר בקמציין, יעשה להם דָּבָר בסגולין. והנה נקודות המה נשמות האותיות בפנים כי על ידם יתנועעו האותיות, על כן נקודת האותיות נקרא פנימיות החיות. והנה יהודא דייקא היה מסוגל ונתברך יד"ך בעורף אויבך (בראשית מט ח), נקודת הסגול הוא שלשים, ונקודות הקמץ הוא י"ו, נמצא יתירה מדת הסגול מנין י"ד, זהו שנתברך ידך בעורף אויבך וכו' זהו סגולת יהודא, ומדבר דָּבָר ויכול להפך על האויב לדבר, וזה סוד דוד מנגן ב"י"ד (שמאל א' י ט). וזהו שמפרש בכאן שאמר ידבר בסגול, ורצ"ל אני אעשה מתיבת דבר שאני מדבר, אני אעשה בסגולין ומכנים דבר בנוא שהוא מצרים. וי"ש במדרש דבר אני מוצא מכפנים, אקח ואוציא מתיבת דבר את הנקודות שהם פנימיות האותיות, ומכנים וכו', ואתה תבין כי קצרתיו:

במדרש (כ"ד פ"ג ב) ואתנה לכם את כל טוב וכו'. זהו גרים של פול, שהן על עגמת נפש, עב"ל. הוא מין ממיני הקמניות שמסירה את הדאגה של נפש. ונראה דדייק לה מריבוי אית, על כן פירשו דהכוונה על הנפש, כי מריב כאלפא ביתא דאית ב"ש, נפ"ש. וי"ש זאת יפוכ שנחלף באית. וכוונת פרעה היה באפשר שיהיו עוד ת"ל שנה במצרים מנין נפ"ש:

חיו בסומאת מצרים ערות הארץ, כי פרעה בעת שלקח את שרה, נתן לה בכתובתה ארץ נשן לאפותיקי ולערבון (פרקי ד"א פ"ח), אם כן קנה ארץ קצת מה איכות קדושה, וגם נעשה ארץ נשן כעין חפץ של מצוה במה ששרה לא רצתה ליקח מדינה שלימה רק התפללה שיצילה השי, נמצא ארץ נשן מסוגל ביותר למדת שלום, הוא ברית קודש שלא ישתקעו בסומאת מצרים, להיות שניתן לשרה אמנו בערבון. וי"ש ואת אחיך ישבו בארץ נשן, ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם, הבן:

ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני. תרגם אונקלוס ימלל כען עבדך פתגמא קדים רבוני. לא נודע היאך יצדק זה בפסוק. והנראה דהנה תיבת באוני לא יצדק כאשר דרשו בו חז"ל (כ"ד פ"ג א), ותרגם הוא ז"ל על פי מה דנודע דהנה הב' חושים ראייה ושמיעה, משמשים גם ברחוק מהם, אבל החילוק ביניהם דהעין עולה הראייה מהעין אל הדבר הנראה, והאזן הוא בהיפך עולה השמיעה מהנשמע אל השומע והנה יהודא היה רוצה לדבר דבריו קודם שידבר יוסף, אמר ידבר נא עבדך דבר באוני אדוני, היינו אני אדבר קודם לך, כדמיון פעולת האזן שאינו עושה פעולתו עד שיהיה מקודם איתערותא דלתתא, הבן הדבר. על כן תרגם קדם רבוני, רצ"ל קודם לדיבור אדוני, על כן תרגם קדם רבוני, רצ"ל קודם לדיבור אדוני, על כן סיים ואל יחר אפך בעבדך על שאני רוצה לדבר קודם לך:

מדרש (כ"ד פ"ג א) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני. אם ערכת לרעך (משלי ו ב), זה יהודה אנכי אערבנו (בראשית מט ט), תקענת לזר כפך, מידי תבקשנו, נקשת באמרי פיך, אם לא הביאותיו אליך, עשה זאת בני והנצל לך והדבק בעפר רגליו וקבל מלכותו ואדנותו, עב"ל. נראה דרצה לפרש מהו "בי אדוני, ומפרשו דהכי קאמר "בי אדוני, רצ"ל בי הוא הדבר הזה, שגמרתי אני לעצמי לקבל עלי אדנותך על ידי הערכות:

שם (שם ג) דבר אחר ויגש אליו יהודה. כתיב (שם כה יא) תפוחי וכו' דבר דיבור על אופניו, מה

ונפשו קשורה בנפשו. תירגם אונקלוס ונפשיה חביבא ליה כנפשיה. כי קשר ממש אי אפשר לומר, אבל הדבר החביב על האדם חקוק תמיד במחשבה ולב אשר לשם משכן הנשמה, מיקרי קשורה בנפש:

כי פי המדבר אליכם. מתרגם ארי בלישנכון אנא ממלל עמכון. עיין מ"ש בדברי המדרש:

ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה. יש להתבונן הנתינת טעם לזה שלא יחר אפו כי הוא כפרעה. על פי פשוטו י"ל דהנה פרעה אמר אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו (בראשית מא לח), נבר די רוח נבואה ביה וכו'. הנה גור אומר אל עבדיו שיוסף הוא נביא ואין נמצא בעולם נביא כזה, וליוסף אמר אין חכם ונבון כמוך סתם, שהוא נבון וחכם גדול אין בעולם כמוהו. והנה קיימא לן (פסחים ס"ז ע"ב) כל הכועס, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו, ואם חכם הוא חכמתו וכו'. והנה פרעה שלא ידע פתרון החלום, והנה יוסף שידע אם ידע בנבואה, ופרעה לאו ידע כי אינו נביא, הנה בכעסו יהיה כפרעה כי תסתלק נבואתו. ואם ידעו בחכמה, הנה פרעה שלא ידע אינו חכם כמוהו, הנה בכעסו תסתלק חכמתו ויהיה כפרעה:

ויש לפרש ויגיש אליו יהודא. דלכאורה היה לו לומר ויגש יהודא ויאמר אליו. וגם כל זה מיותר, דהיה לו לומר סתם ויאמר אליו יהודא כי אדוני. ונראה דמשמיענו דרך הצדיקים כשרואים את עצמם באיזה צער, אזי יודעים שהייחוד חיו נפסק למעלה, אזי מייחדים בכונתם יהודא שלים מקודם, ואחר כך עושים פעולתם בעמקי הפכע. וזה הנרצה בכאן ויגיש אליו יהודא, יהודא נגיש וקירב אתון אליו, כי אתון אליו מרמזים לתלת רגלי המרכבה אברהם יצחק ויעקב, והל' רמז לרגל הד' מלכות הניתן ליהודא וניקנית בל' מעלות (אסא פ"ז ס"ח), הנה קירב אתון אליו ויאמר י"ב אדוני, כי נרמז רגל הרביעי אדני דינא דמלכותא, ועל ידי נשלמת המרכבה:

ויוסף ישית ידו על עיניך. תרגום יונתן ברם יוסף וכו'. הנה קודם לזה כתב איחות עמך למצרים, ואיחזי סיגופיהון דבנגך אראה צער בניך. הנה זה אינו מבואר בכתוב. ואחר כך סיים ברם יוסף וכו', משמע רק כשיוסף ישית ידו על עיניך, והא מניל דהא בהא תליא. ונראה דהנה לו ההבטחה שיעלה את ישראל ממצרים, הוא הבטחה שיעלה זמן רב, והבטחת יוסף ישית וכו' הוא הבטחה בקירוב זמן, ולמה אחר המוקדם. וגם איך מקושר זה לזה. על כן הוסיף אראה בצער בניך, רק תעשה דוגמא שלמעלה יוסף ישית ידו על עיניך, לעשות דוגמא לעורר י"ג מדות הרחמים לרחם עליהם, דהנה יעקב ד' היות יוסף ד' היות, וכאשר יוסף ישית ידו על עיניך, על ידי זה יתעורר בעינים עליונים כביכר'ל י"ג מדות, הנה תראה ב"ג מדות היו הראשונות הם עד ואמית (שמות לד ה) מדת יעקב, ואחר כך היו האחרונות מתחילין נוצר חסיד. וכן אם תחשבו סמטה למעלה אחר ואמת, ורב חסיד. תתבונן י"ג היות בנימטריא שלי'ת, על כן נאמר (שם יג י"ז) ויהי בשלח פרעה. והנה הכוונה ב"ג היות י"ג מדות של רחמים, על ידי זה ראה ראיתי את עני עמי (שם ג ז), על כן י"ג פעמים מדי'ת, נימטריא לראו'ת, וכן במהרה בימינו על כן נקוה לך ד' אלקינו לראו'ת סהרה וכו':

ויאמר יוסף וכו' 'העוד יאבי יחי. לפי פשוטו אינו מובן, וכי עד השתא לא ידע שאביו חי, והרי הכל ספרו מאביהם ומאמר יהודא עד הנה היה הכל מאביו. אך הוא שאמר להם אני יוסף כמאז עד היום בחזקתי שלא נממאתי בפומאת ערות הארץ, 'העוד יאבי יחי, עוד נקרא מדת יסוד, כגודע מסוד אהללה יי בחיי אומרה לאלקי בעודי (תהלים קטו ב), וכן חושבנא דדין כחושבנא דדין. ויש 'העוד יאבי יחי, אמר להם הלא אתם פקיחי עיינין, הביטו נא וראו אם ערד של אבי חי, דהיינו בחינת יסוד של השיעור קומה שהוליד אבי, אם הוא עדיין חי דהיינו במדרגת חי, והבן: ומהו ולא יכלו וכו' כי נבהלו מפניו. לא אמר נבהלו ממנו, רק מפניו. שהביטו אל פניו בעין השכל,

לירד בשלשלאות, על כן מהרו ואל תתמתמהו. ועוד צוה לומר לאביו ענין נמרץ שירויהו וישבת בארץ גשן, כי בעוד אני מולך אושיבך בארץ גשן, שכבר קיבל מעט קדושה מחמת היותה נכתבת לשרה, כי פרעה בלקחו את שרה נתן לה ארץ גשן במתנה (פרקי דר"א פכ"ו), ויהיה טובה גדולה לישראל בגלותם שלא ישתקעו בסומאה כל כך, ועוד תועלת נמרץ והיית קרוב אלי, שאני המושל כעת בארץ והסומאה כפופה לי, מה שאין כן אחר כך מי יודע איך יפול הדבר:

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם. לכאורה אינו מובן מהו זה דקאמר להו. והנה רז"ל אמרו (כ"ד פ"ג י"ג) שהכוונה הוא פי המדבר אליכם בלשון הקודש. והנה לא נרמו בפסוק. והנה ארמז למשכילים והנה עיניכם רואות (שאתה כולכם שיעור קומה), ועיני אחי בנימין (צדיק תחתון), כי פי (ראש צדיק עליון שמשם נשפעים הברכות, כמד"א (מש"י י"ג) וברכות לראש צדיק), המדבר אליכם והממשיך ומנהיג כל הברכות אליכם, ר"ל מכל הסיבות (הללו), ובראותכם ממשלתי בארץ מצרים, תוכלו להבין כי אני הוא בדרגא דצדיק בשיעור קומה, וממני המשכת כל השפעות. וזה שאמרו רז"ל בלשון הקודש היינו "הדעת", שהוא ממשיך מהדעת הנקרא לשון הקודש, יובן הדבר למשכילים וישמע חכם ויוסף לקח השיי יאר עיניו:

והקול נשמע בית פרעה לאמר וכו'. יש לדקדק היה לו לומר כפשומו וישמע פרעה, מהו "הקול נשמע", דמשמע דמאליו נשמע גם מהו בית פרעה. גם מהו הלאמר. והנראה ק"ל מרמו על הסימ, אשר הוא מעולם מקפרג עליהם מעת מכירת יוסף עד שנבה החוב בעשרה הרוני מלכות, והנה גם כעת תיכף התחיל להשמיע קולו ולקפרג עליהם. וכבר ידעת כי הוא בנימטריא ק"ל עם הכולל, וגם יש לו ק"ל מחנות, וכבר ידעת מ"ש בפסוק (בראשית לו כג) השליכו אותו אל הבור הזה וכו', "בור במילואו *), בנימטריא "נחש זעקרב,

וראו אור הנער איך הוא עדיין ביופיו, ונבהלו בתמהון לב איך עמד כנגד כח ערות הארץ והוא בצדקתו:

ויאמר יוסף אל אחיו גשו וכו'. אמרו רז"ל (כ"ד פ"ג י"ג) ה"ה הראה להם את המילה. ולדעתי נרמו דבריהם בתיבת "גשו", בנימטריא "ראו כי "המילה. והנה לפי הפשט הוא בודאי כמ"ש רשיי שראה אחיו נכלמים, קראם בלשון חיבה גשו נא אלי. אך קשה לפי זה מה זה שאמר להם שוב אני יוסף אחיכם אשר מכתתם וכו', דבזה לכאורה קוצים הוא מטיל וכו'. והנראה דדבר להם דברים המתיישבין על הלב, ור"ל לא תשובו ולא תחפורו, כי תדעו ותבינו כי דבר זה לא היה בתוך המבע ולא הייתם ראויים לעשות כדבר הזה, אך היתה נסיכה מאת השיי, כי הנה אני יוסף אחיכם שאני אוהב אתכם בגדר האח מעולם עד היום, ומהיכן נתהווה בלבכם שנאה מופלגת, כמו לעשות דבר זר בתכלית כזה למכור אותי למצרים דייקא מקום שאין העבד יכול לברוח, (כי הם בכונה ידעו שהישמעאלים הולכים להוריד מצרימה כמבואר בפסוק (בראשית לו כה)), והוא שנאה מופלגת אשר קל שבקלים לא יעשה כזאת לאיש נכרי, ומכל שכן לאחיו בן גילו האוהב אותו. על כן אל תעצבו וכו' כי לא הייתם ראויים לכך, רק השיי פעל זה ואדרבא מגלגלין זכות על ידי זכאי: וישלחני אלקים לפניכם. ר"ל קודם ביאתכם לכאן כפי הגזירה:

מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר "בנך יוסף שמני וכו'. זה מיותר, ועיין בפרשת וישב:

מהרו וכו' רדה אלי אל תעמוד. וכן אחר כך ומתרתם והורדתם וכו'. להבין המהירות המופלג הזו שזרזם. דהנה אמר להם מהראוי הייתם לירד בשלשלאות וכו' לפרוע החוב (עיין שבת פ"ט ע"ב), רק השיי גלגל סיבות הללו ברוב רחמיו ומי יודע מה יולד יום, כעת הוא באמת עת רצון ולא כל העיתים שוות, ותהיו מוכרחים באפשר

(*) מלוי של ב"ר לבי, היינו אחיזה [יית י"ז י"ש], בנימטריא מ"ש ועק"ב. (המגיה ר"א):

ידוע דבואתנה לכם וכר ניבא על העתיד, אך לפי הפשט התכת הפסוק לא יתכן, דהנה ואכלו את וכר משמע כעת תיכף, ואתנה לכם וכר שאמר קודם יתפרש על העתיד, על כן מההכרח לפרש הפסוק על פי הפשט, וידיה רמו בו גם דברי חז"ל כדרכם בכל מקום). פי, ואתה צויתה וכר, אין לו גיזרה. פי, זאת עשו, כבר אמר למעלה ולמה כפלו. פי, קחו לכם מארץ מצרים, ידוע דודאי מארץ מצרים יוקחו כי שם היו, והיה לו לומר מפה. גם תיבת לכם מיותר. פי, עגלות למפכם ולנשיכם, וסוים ונשאתם את אביכם, ולא סיפא רישא. פי, ונשאתם את אביכם וכר, כבר אמר למעלה וקחו את אביכם. גם למה שינה 'מוקחו' ל'נשאתם'. ואגב נדקדק עוד במקראות שאחר כך. פי, ויעשו כן בני ישראל, מה עשו, דהנה אחר כך נאמר ויתן להם יוסף וכר, אם כן קודם לזה עדיין לא עשו כלום. פי, על פי פרעה מה משמיענו, כבר אמר למעלה שצוה כן פרעה. פי, ויתן להם צידה לדרך מה משמיענו, ומי לא ידע שמלך גדול וחמיד כמוהו לא יפמדם בלא מזון ובלא לוייה. ולתרץ כל הנ"ל נאמר על פי מאמר רז"ל (ריה ט"ז ע"ב) שהזהירו שלא יעמוד אדם במקום סכנה, תחת כותל רעוע וקיר נמוי וכיוצא דמזכירין עונותיו, והחמירו בזה עד שאמרו דאפילו שלוחי מצוה דאינם נזוקין, במקום דשכיח היזקא לא יעבור. והנה יש להבין כי הנה בודאי לא יארע לאדם שום היזק, רק במשפט צדק בדיניו ית', ואם כן אפילו אם לא יעמוד במקום סכנה, אם הדין הזה נגזר עליו מן השמים אין מידו מציל. ובאם אינו מחוייב בדין שמים, הנה בודאי אפילו אם יהיה במקום סכנה, השנחתו ית' להצילו. אך הוא הענין דהגם דמחוייב האדם חי' בדיניו ית', עם כל זה מתעכב הדבר ברחמיו ית' וברוב חסדיו איזה זמן כפי שגורה חכמתו ית' ברחמיו, ופן ואולי יעשה האדם תשובה בנתיים ויתבטל הדין ויתהפך לרחמים. אבל אם יעבור במקום סכנה, הנה הקמינור מקמרג הרי הניע העת והעונה לקיים הפסק, צריך לרחמים גדולים ולזכויות רבים שינצל, והרי זה דומה לאדם שנתחייב בבית דין, ומרחיבים לו זמן בית דין

כי גליירין בישין שרצו להשליטם עליהם, כמי"ש רז"ל (שבת כ"ב ע"א) אבל 'נחשים' ועקרבים, והנה הוא רצה לקמרג עליהם על אשר עשו כדבר הזה. וזהו והקל נשמע 'בית' פרעה לאמר, ר"ל השמיע ברמו הדבר דהיינו שיאמרו 'פרעה במילואו מכל אות יתהווה בית', דהיינו תיבה כזה פי"א ריש עיין הי, אזי הוא גם כן בנימסריא בור במילואו, והבן כי קצרתו. כשתתבונן בדברים הנ"ל תבין כי ס"ת 'והקל' נשמע 'בית' פרעה 'לאמר' 'באו' 'אחי' 'יוסף', הוא על 'פי' התורה, שענין קמרונו היה על פי התורה שנאמר בה (שמות כא טז) וגו' איש ומכרו וכר כנדע. וכיון דהס"ם השמיע ענין הקמרונו, הגם שלא היה יכול הדין לשלום עליהם בימי יעקב ונתעכב לדור אחרון, עם כל זה כבר נתגלה ענין השיעבוד הנגזר לחוב על זרע אברהם, ועל כן וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו, מאת השי' היתה נסיבה שהוטב בעיני כולם בלי פקפוק, כיון שכבר התחיל זמן השיעבוד:

ו'אמר פרעה אל יוסף וכר, עד ונשאתם את אביכם ובאתם. מה שיש לדקדק במקראי קודש הללו. א, מה שאמר פרעה אמור אל אחיך 'זאת' 'עשו', הוא מיותר ואין לו גיזרה דמה בא למעפ. ב, מענו את בעירכם גם זה מיותר, דלאיזה צורך אמר להם זה, דממילא בודאי כשיסעו לכיתם ימענו את הכהמות. ג, ולכו באו ארצה כנען, גם זה אינו מן הצורך, כי ידוע להם היכן ביתם ודירתם וארצם. ד, ולכו באו כפל לשון, לא היה לו לומר רק לכו. ה, ארצה כנען, לארץ היה לו לומר, הגם שהיה במקום למיד בתחילתה, עם כל זה מעמא בעי כדרכינו בכל מקום. ו, וקחו את אביכם וכר, כבר ידוע דלא יפול לשון קיחה רק על דבר הממלטל הניקח מיד ליד, דמשום הכי התזכרו רז"ל לדרוש בכל מקום שנאמר 'קיחה', כמו קח את הלויים (במרכ"ח ה), או 'קח את אהרן' (שם כ טו), דרשו (תנחומא צו ט"ז) לשון 'קחם' בדברים וכיוצא. ז, ובאו אלי, הנה היה לו לומר, כי לא אליו יבאו, רק לארץ ובעבוד יוסף אחיהם. ח, ואתנה לכם וכר ואכלו את הלב וכר, והוא כפל לשון (ודרשת רז"ל

בכל גבולי מצרים, שעליהם נאמר בצאת ישראל ממצרים ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו (שמות יא ז) כנודע ממקובלים), מנבול הארץ הזאת. אך הנה עבד במצרים אם ישלחנו רבו לעבודתו בשליחותו אפילו מחוץ לגבול, בודאי היה יכול לצאת, רק לברוח לא היה יכול. ויש לו פרעה הנה אינו באפשרי עוד שיצאו מכאן מחוץ לגבול, ואם כן אינו באפשר שיבא האב הזקן והסוף והנשים לכאן, אם לא שישלחו מכאן לכפותם בשלשאות. על כן אני אומר לך דרך חבה ועצה טובה שיהיה הכל באופן זה, שכל הפעולות שיעשו מהיום יהיה על פי ציווי דרך עבדות בשליחות בהכרח, ואז יוכלו לצאת מהגבול ולא יעכבום הכלבים עזי נפש, על כן אני מצוה אותך שאני מושל עליך, שעתה תצוה אותם כאשר יתבאר, והכל יהיה מצדי ועל ידי כך יוכלו לצאת מהגבול. ויש אמור אל אחיך בפרמות כל ענין וענין, זאת עשו, זה הלשון יורה בדוקא זאת דוקא עשו, ולא ענין אחר כדרך בני חורין, רק כמו עבד אשר עשייתו מוכרחת מהאדון, מענו את בעירכם ולכו באו ארצה כנען. הנה צוה כדרך האדון המצוה לעבדו כל פרט ופרט, בכדי שעל כל ענין וענין יהיו נחשבים כעבדים העושים עבדות אדוניהם, ואז לא יעכבום הכלבים. מענו את בעירכם, הוא עבודה אחת. ולכו, עבודה ב'. בכל אורך הדרך יהיה מופל משא עבודת האדון עליהם. ובאו, גם כשיבאו לארץ כנען לא יפרקו על השיעבוד מעליהם, כיון דהביאה לארץ גם הוא בציווי. ארצה כנען, דהנה לא היו דרים תיכף בקצה הגבול ארץ כנען, ואלו היה אומר לארץ כנען היה רק על השיעבוד עד מקום הגבול, אבל לכנס לתוכיות הארץ במופלג היה מרצונם, ומענות המקטרג היה שלא יופסק מעליהם השיעבוד, על כן אמר 'ארצה כנען דהיינו בתוכיותו, שגם זה הוא בציווי ותקראו גם כזה עבדים עושים בהכרח. 'זקחו את אביכם, אמר בלשון 'קחו מורה בהכרח ובחזקה, כי בכל מקום שדרשו ר'ל יקחם בדברים, הוא גם כן באופן זה, כי המדבר ומפתה בדברים המתיישבין על הלכ, אזי הלכ מכריחו למעשה, הנה היה הציווי עליהם

כדי שיחפש אחר מעות, אבל כראות הבית דין שיש בידו הון רב ואינו צריך לתחבולות, יחייבוהו לשלם תיכף. והנה הנזירה שנגזרה על זרע אברהם להשתעבד במצרים, נתעכב ברוב רחמיו וחסדיו ית' עד שבא יעקב, וגם בימי יעקב נתעכב בזכותו, וכמו שאמרו ר'ל (שבת פ"ט ע"ב) ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות וכו', אלא שזכותו עמדה לו, וצריך שתתבונן למה אמרו ר'ל כזה דוקא על יעקב, ולא על השבטים כולם, וביותר היה החוב עליהם כנודע, ותבין יישוב לזה בהמשך דברינו. והנה הדין היה נגזר מאז, ונתעכב ברחמים קודם שעמדו תחת כותל רעוע, היינו מצרים מקום המוכן לפורעניות, אבל כשבאו ועמדו תחת הכותל רעוע מצרים, התחיל המקטרג לקטרג ואין מקום להינצל ולהרחיב עוד הזמן. וזה הוא הענין שכתבנו 'זקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף, ק"ל הוא המקטרג (בנימספריא ס"ט) השמיע את קולו, הרי מצרים והרי פרעה והרי אחי יוסף, ואין מקום להינצל וממילא הם עבדים כפי השטר חוב, ושוב לא היה מקום לשיצא משם, וכיון שנקרא עליהם שם עבדות, שוב אין עבד יכול לצאת ממצרים, ואם כן לא היה מקום לשיוכלו אפילו לשוב לבתיהם לפי שעה, כיון שנתוודע שהם הם העבדים אשר נגזר מאז להיותם משועבדים למצרים ואין מקום לנעם. אך לגודל רחמנותו ית' שלא יהיה השיעבוד כל ימי היות האיש תם בחיים חיותו על האדמה עם שבטי ישורון, היה מהפך הענין בתחבולותיו הגם שלא היה מקום לנעם מועקת המקטרג, והיה מן החכמה שיקרא עליהם תיכף שם עבדות, על כן הנזר ית' שם הדברים האלה בפי פרעה, שכפי פירושו של דברים יתקיים תיכף ענין השיעבוד כפי מענות המקטרג, ואף על פי כן היה הכל בהרווחה ובעבותות אהבה ימשכו. ועתה נבא לפירושו של דברים בעזרת החונן לאדם דעת, ויאמר פרעה אל יוסף (אמירה בלשון רכה), זאת עשו (ר"ל שכבר אין לכם רשות לילך מעצמיכם כדרך בני חורין, כי כבר נקרא עליכם שם עבדות, ומשפט הארץ הזאת שאין עבד יכול לצאת מפני הכלבים אשר נעשו בכשפות

שיקחיהו בחזקה, ויש בלשון זה קיחה בדברים כמו שאמרו רז"ל, ואף על פי כן יחשב על אביהם לשיעבוד, כי יש בלשון הזה הכרח. 'זבאו יאלי', הנה היה מעמים עליהם טורח העבודה עד שישוב לגבול מצרים תחת רשותו, ממילא נתקיים המשפט תיכף כפי שקטרג המקטרג, ואף על פי כן היה הכל דרך חיבה שכל העבודות הללו היו צריכים לעשות מעצמם, ונצטוו עליהם כדי שיהיה נחשב לשיעבוד כאלו עושים בהכרח. ואחר שגמר ציווי העבודות, הנה מן ההכרח לאדון אשר ישלח את עבדו למקום הנרצה ליתן לו צדה ומזונות לדרך, כי אין לו משלו כי מה שקנה עבד. ויש גם כן להורות העבודות המופלג, שכבר אין להם משלהם כי הכל שייך לי, אמר ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים, היינו צדה לדרכיכם מזונות טובים לפרנסת הדרך, ואכלו בהכרח את חלב הארץ הזאת, כי אין לכם עוד חלק בנכסיכם, ואפשר גם זה הוא בכלל ציווי האדון בהכרח על עבדו, שלא ירעיב את עצמו וימעט בעבודתו, שעל כן במשפטי התורה אינו חל על העבד נזירות ונדרים, שאין לו רשות להרעיב את עצמו מבשר ויין שימעט במלאכת רבו (ומביא ה"ל שכיחה פ"ג ה"ז), הנה כל הציווי אמר ליוסף שהוא יאמר להם ויהיה נחשב לשיעבוד. אבל עדיין קשה למה לא אמר להם הוא בעצמו כל הענין, אך אילו היה כן לא היה יוסף נכנס בגדר השיעבוד, והנה הוא מבני יעקב, הנה אמר ואתה יצויה ואת עשו, הנה אני מצוה אתך שאתה תצוה, ואם כן גם אתה מן המשוועבדים בשמך את ציוויי. וגזר אומר עוד קחו לכם מארץ מצרים עצלות, ר"ל אם באפשר גם זה לא יתעיל, על כן קחו לכם מארץ מצרים עצלות, ר"ל לא תרכבו על הבהמות שלכם, רק הבהמות יהיו מעונות בר ולחם ומזון, וזה שהתחיל מענו את בעירכם והבן, ולכם לעצמיכם קחו לכם עצלות מארץ מצרים, ויהיה זה יציאה לפי שעה בשליחות לשוב תיכף בגמר השליחות, כי כמו שהעלות ניתנו להשבות, כמו כן גם אתם, הנה כל זה אמר פרעה אל יוסף אמור אל אחיך בלשון רכה שלפזכתכם אני דורש, והמתיק עמו סוד ואמר לו אמור אל אחיך בלשון

רכה, שלא יבינו הענין ויתבהלו. אך בענין העגלות חש פן יבינו מהענין המפליא כל רואיו שיניחו בהמותיהם בלי רכיבה והם ישבו על העגלות, אי סיים המאמר שייכול לתרץ להם כוונת העגלות, שהם למפכם ולנשיכם דלאו אורחיהו לרכיבה כאמור בדברי חז"ל בפסחים (ג' ע"א), וסיים המאמר ונשאתם את אביכם ובאתם, שעל ידי כל אלו התחבולות תוכלו לשאת את אביכם בנחת כאשר ישא האומן את היונק, כי בזולת זה כבר נגמר הדין ולא תוכלו לצאת מהגבול, ויהיה בהכרח לשלוח עבדים הרצים בסוסים ליקח את אביכם בשלשלאות. ובוה יובנו דברי רז"ל באמרם ראוי היה יעקב וכו', יעקב דייקא ולא הם, כי כבר באו על ידי סיבה. ואל תתמה על החפץ אם היה הרשע הזה יודע כל זה מענין הקטרוג והגמר דין, כי ידוע מרז"ל גודל שרשו בסמ"א עיין בזהר. והנה כתבנו שפרעה צוה לומר להם בלשון רכה שלא יבינו הענין, אבל כולם היו חכמים מחוכמים ברוח הקודש, וכבר הרגישו הענין מעת התודע יוסף אליהם שזה ענין הנרצה והשיי סיבב המכירה בשביל זה, על כן בכו גם הם גם יוסף, וכאשר אמר להם יוסף הבינו כולם כל הענין, (וסיפור) [וסיפור] הכתוב כי לא בעמו ביסורין וקבלו עליהם נזירת מלכו של עולם. ויש ויעשו כן בני ישראל, היינו קבלת העבודות בלי נמות ימין ושמאל, וגמר אומר ויתן י"הם יוסף עצלות להם דייקא לצרכם, כי לא היו נרשים לרכוב על הבהמות, וסיים אומר "על פי פרעה, הגם שיוסף הוא השליט, עשה הכל באופן עבדות שנצטווה כן מפרעה להוראת העבודות, ויתן להם צדה לדרך, כמו שנתנים לעבדים בעת צאתם למלאכת אדוניהם וכמ"ש לעיל. ועל פי הדברים האלה תבין למה נתעצל יוסף ולא הלך בעצמו לקראת אביו לארץ כנען ואיה חסידותו, והגם שהיה מצטרך ליקח רשות מפרעה, על כל פנים היה לו לבקש מאת פרעה שירשהו, כמו שביקש ממנו אחרי פטירת אביו. אך כל מה דאפשר למעט בהליכה ספי עדיף, כי גם להליכתם היה מצטרך לתחבולות רבות לשיוכלו לצאת, ואם היה יוסף הולך לא היה נחשב

פּוֹסִיפֵר, שִׁמְמֵנו יוֹכֵן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצַדְקָתוֹ. וְהוּוּ וַיִּגִּידוּ בַּהֲמִשָּׁךְ כִּידוּעַ מִלִּשׁוֹן הַגְּדָה, "לֹאמֹר יַעֲרֹד יוֹסֵף חַי, כִּדֵי שִׁיבִין מִהַמִּשָּׁךְ הַמֵּאמֵר יַשְׁעוּדוֹ שֶׁל יוֹסֵף חַי, וְהוּא רֹאיָה כִי הוּא מוֹשֵׁל וְכוּ'. וְהוּוּ לֹאמֹר, בְּכִדֵי שִׁיבוּכֵן מִהַמֵּאמֵר הַעֲנִין הַנִּרְצָה:

וַדַּבְּרוּ אֵלָיו אֵת כֹּל דִּבְרֵי יוֹסֵף וְכוּ'. נִתְפָּרֵשׁ בְּפִרְשַׁת וַיִּשָּׁב דְּרִשׁוּהוּ מִשָּׁם:

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רֵב וְכוּ'. רֵל מַעֲתָה יִהְיֶה מְקוֹם לְהוֹצִיא הַרִיב נִיצוֹצוֹת שְׁבַמְצָרִים, כִּינן יַשְׁעוּדוֹ יוֹסֵף בְּנֵי חַי שֶׁלֹּא נִתְפָּתָה לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּעֵרֹת הָאָרֶץ, יִהְיֶה הַכְּנָה דְרַבָּה עַל יְדֵי מַדַּת יִסוּד "צַדִּיק לִלְקַט אֵת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בָּאָרֶץ מִצָּרִים (בְּרֵאשִׁית מו יז), וְהַבֵּן:

אַלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּפֶרֶם אֲמוֹת. לְמָה אָמַר כֹּזֵאת יַעֲקֹב אֲבִינוּ אֲשֶׁר כֹּל דִּבְרֵי אֲמַת, לְמָה הוֹצִיא דִּיבּוֹר כֹּזֵה מִפִּיו. וְהַנִּיל דֶּהֲכוֹנָה לְבִירוֹד הַנִּיצוֹצִין יְדוּעַ הוּא דְצָרִיךְ לְהִיּוֹת עַל יְדֵי מַסִּירוֹת נֶפֶשׁ, כְּנֹדַע מַסוּד עֲשֵׂרָה הַרוּגִי מַלְכוּת וְהַדְּבָרִים עֲתִיקִים. וְהִנֵּה בְּכַאֵן שֶׁהוֹצֵרֶךְ גְּלוּת מִצָּרִים לְכַרֵּר נִיצוֹצִין, אָמַר אֲלֹכָה וְאֶרְאֶנּוּ יֵהָא רַעֲוֹא שְׂאֵרָאָה פְּנִינֵי "בְּפֶרֶם אֲמוֹת, הֵינֵנוּ בְּעֵידֵן קְרִיאַת שְׁמַע בְּעַת שְׂאֵמְסוֹר נֶפְשֵׁי לֵיבֵי בְּכִיחַ בְּקְרִיאַת שְׁמַע, דְּאִיתְחַשִּׁיב כְּאֵלוֹ הוּא מַסַּר נֶפְשׁוֹ בְּפוּעַל (עֵינן זִהוּ חֵיג קִיָּא עֵ"א). וְאִם אִז אֶרְאָה פְּנִינֵי הַצְּהוּכוֹת אֵיךְ הוּא חַי, (בְּסוּד חַי אֲזַכְּרוֹת דְּקְרִיאַת שְׁמַע, אֲשֶׁר זֶה סוּד צַדִּיקִים בְּמִיתַתָּן בְּמַסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּקְרִיאַת שְׁמַע קְרוּיִים חַיִּים (מִכַּת י"ח ע"א), בְּסוּד חַי אֲזַכְּרוֹת דְּקְרִיאַת שְׁמַע, וְהַדְּבָרִים אֲרוּכִים לֹא עַת הַאֲסַף פַּח), אִז יִהְיֶה הַכְּנָה גְּדוּלָה לְהוֹצִיא הַנִּיצוֹצוֹת רִיב אֲשֶׁר שְׁקוּעִים בְּמִצָּרִים וְאֲוֹצִיא אֵת בְּלַעַם מִפִּיהֶם. וְחַי לֹו בְּעַת שְׂרָאָה אֵת פְּנִינֵי שְׁעוּדוֹ חַי אֲמוֹתָהּ הַפְּעַם, הֵינֵנוּ שְׂאֵמְסוֹר נֶפְשֵׁי בְּקְרִיאַת שְׁמַע אַחֲרֵי רְאוּתֵי אֵת פְּנִיךְ כִּי עוֹדֶךְ חַי, (וְכִי יַעֲקֹב אֲבִינוּ חַי לֹא פִתַּח אֵת פִּיו וְכוּ', *) רַק הַכְּנָה עַל קְרִיאַת שְׁמַע וְכַמִּישׁ

לְעַבְדוֹת כָּל כַּךְ, כִּינן שֶׁהוּא מֶלֶךְ מוֹשֵׁל, וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה חַי סִיבָה לִשְׁלֹא יוֹכְלוּ לְצַאת מִהַגְּבוּל. וְכֹזֵה תְבִין גַּם כֵּן שֶׁם בְּעַת קְבֵרוֹ אֵת אֲבִיו נִמְלֵ רִשׁוֹת מִפְּרַעַה (בְּרֵאשִׁית נ ה), וְכִי מִלְקָא דְעַתָּךְ שְׁבַכְל מְקוֹם שֶׁהִיָּה רִצָּה לְצַאת וְלִלְכַת הִיָּה נִמְלֵ רִשׁוֹת מִפְּרַעַה, הִלֵּא אָמַר לוֹ רַק הַכֶּסֶף אֲנִי לְמֶךְ (שֶׁם מֵא ט). רַק כִּינן שְׁנַגּוֹר הַדִּין גַּם הוּא בְּכִלְלֵ הַמִּשְׁעוּבָדִים בְּכִלְלֵ הַגְּוִירָה, וְלֹא הִיָּה בְּאִפְשָׁרֵי לוֹ לְצַאת מִהַגְּבוּל רַק עַל פִּי צִיּוּי פְּרַעַה בְּעַבּוּדָה דִּיִּקָּא. וְחַי שֶׁם אַעֲלֶה נֹא וְכוּ' יֹאשׁוּבָה, דְּקִשָּׁה לְמָה לִיָּה לְמִימַר יֹאשׁוּבָה. לְהוֹרוֹת שְׂאֵינֵנוּ יוֹצֵא מִהַגְּבוּל רַק בְּצִיּוּי פְּרַעַה, בְּתַנְאֵי וְאֲשׁוּבָה לְעַבּוּדַת פְּרַעַה. וְחַי פְּרַעַה עֲלָה בְּצִיּוּי מַמְנֵי, וְקִבַּר אֵת אֲבִיךְ גַּם כֵּן בְּצִיּוּי. כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ לֹא הִיָּה לוֹ לֹמַר רַק לָךְ לְשִׁלוּם, כְּמִישׁ יִתְרוֹ לְמַשָּׁה (שְׁמֹת ד יח) כְּשֶׁנִּמְלֵ מַמְנֵ רִשׁוֹת. וְלְפִי מִישׁ נִיחָא שֶׁהוֹצֵרֶךְ לֹמַר לוֹ הַכֹּל בְּלִשׁוֹן צִיּוּי בְּהַכְּרַח עֲלִיו. כְּאֲשֶׁר תַּעֲמִיק בְּדִבְרֵינוּ תִמְצָא טוֹב מַעַם וְדַעַת, וְתִרְאָה נִפְלְאוֹת תְּמִים דַּעִים אֵיךְ הוּא עוֹשֶׂה רִצּוֹן יִרְאִיו לְפִלְטָם מִיד צַר, אֲפִילוֹ בְּהִיּוֹת הַנּוֹרָה גְּזוּרָה וְדַחּוּקָה, מִשְׁתַּנְּהַ הַעֲנִין בְּרַחֲמִים רַבִּים בְּזִכּוֹת הַצַּדִּיקִים עוֹשֵׂי רִצּוֹנוֹ. וְיוֹצֵא לֵנוּ מִסִּיפּוֹר הַמֵּאמֵר אֵיךְ שֶׁהַמְּקַרְגַּן מְקַרְגַּן בְּשַׁעַת הַסַּכְּנָה, כִּי גַם הַצַּדִּיקִים הִלְלוּ בְּבוֹאֵם לְמְקוֹם הַסַּכְּנָה, לֹא הִיָּה מְקוֹם לְהַמְלֵט זוּלַת רַחֲמֵי יְת' לְגוּדֵל צַדְקַת יַעֲקֹב אֲבִינוּ וְכִנּוּי שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל, אִזִּי נִהַפֵּךְ הַכֹּל לְהַעֲשׂוֹת הַדְּבָר בְּרַחֲמִים רַבִּים, אֲבָל נִתְקִיִים הַגּוֹר דִּין כְּפִי הַקְּסֵרוֹג. עַל כֵּן מִי הוּא זֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְכוּ בְּסוּחַ בְּצַדְקָתוֹ כְּצַדְקַת הַצַּדִּיקִים הִלְלוּ, עַל כֵּן הַחֲמִירוֹ רִזֵּל מְאֹד בְּדַבְּרֵי וְהֵם אֲמַת וְתוֹרַתָּם אֲמַת, אַחֲרֵי יְדִידֵי הַתְּבוֹנָנֵנוּ נֹא בְּדַבְּרֵי אֵלָה וְתִמְצָאוּ טוֹב מַעַם לְכַמָּה גּוֹפֵי תוֹרָה:

וַיִּגִּידוּ לוֹ לֹאמֹר עוֹד וְכוּ'. לְהַכִּין "לֹאמֹר. דֶּהֲנָה כְּבַר כְּתַבְנָה תִּיבַת עוֹד, מַרְמֹז לְמַדַּת יִסוּד דְּרַנָּא דִּיוֹסֵף. וְהִנֵּה רִצּוֹ לְסַפֵּר לוֹ אֵיךְ הוּא קִיִּים בְּמַדַּתוֹ שֶׁלֹּא פָּנָם בְּרִיתוֹ, וְעַמֵּד בְּנִמְיֹן נֶגַד כַּח עֲרוֹת הָאָרֶץ, עַל כֵּן הוֹצֵרְכוּ לְסַפֵּר לוֹ בַּהֲמִשָּׁךְ כֹּל הַעֲנִין מֵאֲשַׁת

(*) תְּבִינֵנוּ וְרֵאוּ כִּי אֵין לְהַתִּיבּוֹת הִלְלוּ שֶׁם הַבְּנָה, יִכִּי חַי יַעֲקֹב אֲבִינוּ לֹא פִתַּח אֵת פִּיו וְכוּ'. אֵין בְּעוֹזָה יַעֲנֵנוּ וְנִצְטָחֵנוּ כִּי טַעַת מַסַּר הוּא, וְכֵן צָרִיךְ לֹמַר עַל זֶה שְׂאֵמֵר יַעֲקֹב "אֲמוֹתָהּ הַפְּעַם", וְקִשָּׁה לְכִיךְ רַבִּינוּ זְקֵי וְצִיל אֵיךְ לֹא נִחַד יַעֲקֹב אֲבִינוּ עֵיָה מִמָּה שְׂאֵמֵר רִזֵּל

לעיל). ויש ר"ל שהיה קורא קריאת שמע, ובמקום אחר הארכנו בזה ועת לקצר כאן:

ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק. להיות שראה התגברות מדת הדין דגבורת יצחק, נתכוין להמתיק. ואפשר יש לרמוז בעגלות ששלח יוסף, מיעוט עגלות שנים, שני פעמים עגליה בניממוריא גבורה. ונ"ל עוד אחר שנדקדק עוד בפסוק שאחר זה ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה, הלא הנבואה בלילה הוא רק לנביאי אומות העולם, ומי לנו גדול מיעקב בחיר שבאבות, הגם שבהליכתו לפדן ארם היה גם כן בחלום, היינו משום דעדיין לא נשא אשה כמבואר בזוהר הק' (ח"א קמ"ט ע"ג). אבל זכור תזכור את אשר כתבנו בפרשת תולדות בפסוק (בראשית טו ג) ויעל משם באר שבע ויירא אליו יי בלילה ההוא, דגם שם ביצחק הקשינו לדעת למה בלילה. והונח לנו על פי מ"ש בחסד לאברהם שבאר שבע הוא הסולם המפסיק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, ושם נאמר דכבוא האדם מחוץ לארץ ישראל, בלילה הראשונה כבואו אחר הסולם מחליפין נשמתו, וכן כהיפך בנוסע מארץ ישראל לחוץ לארץ כבואו אחר הסולם. והגם שגדולה מעלות האבות ובודאי אישתנו מכל איש למעליותא, עם כל זה בודאי גם בבחינתם יש הפרש כמדריגתם בין חוץ לארץ לארץ ישראל, והשינוי הזאת הוא גם כן בלילה הראשונה. והנה יצחק אבינו בנוסע אפילו מארץ פלשתים לארץ ישראל, הגם שארץ פלשתים גם כן יש בה מבחינת ארץ ישראל, עם כל זה אינו דומה קדושת ארץ ישראל בעצמותה. על כן תיכף כשעלה לבאר שבע ובא אל הסולם, אישתנו למעליותא בלילה הראשונה בעת פקודת נשמתו. על כן וירא אליו יי בלילה ההוא, בכדי שיראה ההפרש בין נבואות ארץ פלשתים לנבואות ארץ ישראל, דבודאי הבין בהתגלות הזאת ענין ההפרש ביתר שאת. והנה יעקב אבינו בעת נסעו מארץ

הקדוש בכאן, נסע לבאר שבע למקום הסולם, ונפשו יודעת מאד שבלילה הראשונה מחויב להיות איזה שינוי בפקודת נשמתו, והיה מתיירא ומיצר על הדבר, ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, להיזכר זכות יצחק אביו אשר נשתנה למעליותא בלילה כבואו לבאר שבע, והוא מתיירא מן ההיפוך ח"ו. על כן ויאמר אלקים לישראל (הגם שהוא ישראל בתכלית הגדלות והחשנה, עם כל זה אמר לו החזיון) במראות הלילה, (כי מזה פחד שבלילה הראשונה יהיה איזה שינוי, ויאמר אליו אנכי האל אלקי אביך) (שעלה בכאן למדריגה היותר גדולה, בכך גם אתה) אל תירא מרדה מצרים וכו', הבן:

ויקם יעקב מבאר שבע ויקם בורחות כיון שראה שזה רצון קונו, קיבל עליו את על הגלות, ונכנס בעגלות אשר שלח פרעה לכוונה הנ"ל. וזוה תבין שבהתחלת הנסיעה לא נאמר ויקם, רק ויסע. וגם לא אמר בעגלות אשר שלח פרעה. וזוה תבין אחר כך בפסוק שאמר ויקחו וכו' ויבאו מצרימה, והנה עדיין לא באו, כי אחר כך בפרשה התחיל לספר מענין בואו לנשן ויוסף נסע לקראתו. אך כאשר נכנסו בעגלות פרעה, מיקרי ביאה למצרים, כאשר קבלו כולם באהבה בניירת הבורא עליהם:

ויאסור יוסף מרכבתו וכו'. כבר ידוע יוסף דרנא דיסוד צדיק דאחיד בשמיא וארעא, על כן בעת נסעו לקראת אביו, אז ויאסור יוסף מרכבתו היינו המרכבה אשר הוא רוכב על גביו, ואחר כך ויעל לקראת ישראל והיה אחיד בשמיא וארעא, והבן. וכאשר תתבונן תבין למה אמר גשניה ולא לנשין, כי גשניה בנימפריא יי מלך יי מלך יי ימלך, והכל על ידי מדת צדיק יסוד עולם, שעל ידו יהיה הויה למלך במהרה בימינו, וחבן. וכן הוא בגימפריא משיח אשר לו יאתה המלוכה, ותבין כי משיח בן יוסף יקבל המלוכה בתחילה, ויתבטל זוהמת הנח"ש הקדמוני, ואז יהפוך אל עמים שפה

לעולם אל יפתח אדם פה וכו'. רק כוונתו היה על מסירת נפשו בקריאת שמע שזוה המצוה לחסידיו. אם כן צריך לומר יוכי ח"ו יעקב אבינו פתח את פיו וכו', רק הכוונה על קריאת שמע וכמושיל, ומלת לא, טעות סופר הוא. זה התבוננתי מכתב יד העתיק כתב יד קדוש וכתיב ז"ל. (המגיה ד"א):

איהו, רק הכוונה אשר ילד ליעקב בבחינת צדיק דעייל ונפיק. ובבני השפחות דאיתחברי באילן בסוד וכל אחוריהם ביתה, הגה לידתם מצורפת ללידת האמהות, ייחס להם הלידה אבל בצירוף הוא'ו יתלד, כי וא'ו יורה על צירוף לענין הקדום, הבן הדברים:

הרב הקדוש באור החיים ביקש למצוא מעם יוסף שהניח את אביו בצערו כל כך שנים ולא הודיע מהמאורע, וביותר בימי גדלותו, וגם אחרי כן שבאו אחיו עוד לא הודיעו עד אחר ב' שנים. ונ'ל הקמן שהחרם שעשו בצירוף השכינה (תחומא ושב ס' כ), היה בפני יוסף בהיותו עדיין עמהם, ולא היה רשאי לגלות עד עת שיתירו הם החרם, גם בכוא אחיו היה מתיירא פן לא ירצו להתיר החרם, על כן נלגל עמהם כמה נלגלין עד שהבין שכבר מרוצים יהיו להתיר, הלא תראה שנתוודע להם ביחוד באין איש אתו כי לא היה רשאי. ויש להם אני יוסף העוד אבי חי, הפירוש לדעתי ששאל אותם אם מרוצים הם שיהיה אביהם חי היינו ברוח הקודש, כי הוסר ממנו כל ימי אבל בכדי שלא לגלות, עד שאמרו לו הבשורה ותחי רוח יעקב, דמתרגמינן ושרת רוח קודשא וכו'. והגה תראה כשאמר ואחר כן דברו אחיו אתו, אז אמר והקל נשמע בית פרעה, דהיינו כשכבר הסכימו על ההתרה אז נשמע הקל, מה שאין כן קודם לזה, זה מה שנ'ל:

וישב ישראל בארץ מצרים בארץ נשן. בארץ מצרים מיותר. אך הוא דמשמעו שהיה להם התיישבות הדעת בארץ מצרים, הגם שגדלה מומאת ארץ מצרים, עם כל זה להיות שהיתה ארץ נשן שקנה איזה איכות קדושה משרה שכתב לה פרעה בכתובתה (פירי ד'א פכ'א), היה להם על ידי זה התיישבות הדעת, ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד, ר'ל על ידי שאחזו בה היינו הניצוצי קדושה שהיו משוקעים במומאת מצרים, אחזו הם בה. ועוד ר'ל ויפרו וירבו מאד, כי שבו הניצוצין לנשמות להוסיף על חלק יי עמו:

(בנימטריא שכיניה) ברורה יחד לקרוא כולם בשם המיוחד (צפניה ג ט), וחבן:

אחשבה לדעת בחשבון השבמים אחרי יחוס אמותיהם, בלאה אמר אשר ילדה ליעקב, וברחל אמר אשר ילד ליעקב, ובשפחות ותלד את אלה ליעקב, עיין בזה ויצא (ח'א ד' ק'יה ע'א) יששכר וחולון הכא אישתכללו, שית בנין שית ספרין דעלמא (עיין בליקופי תורה), ששה בני לאה כנונא דא בני השפחות אינון ד' ואיתחברו באילין ואילין ד' קשרין דמתחברין בהו ואוקמוה, ועל דא כתיב (מלכים א' ז ט) וכל אחוריהם ביתה, אף על גב דבני השפחות נינהו בית'ה, רבי חזקיה אמר אי הכי הא אתמר כל מה דאוליד עלמא תתאה פרודא איהו, דהא כתיב (בראשית ב') ומשם יפרדו, מה תימא ביוסף ובנימין אי תימא דעלמא חד כהני לאו איהו דהא לא נפקו מעלמא עלאה ועלמא תתאה מה דאולידת אולידת לתתא ולא לעילא, אי הכי פרודא איהו וכו' א'ל וכו', תיח רוא דמלה בכל זמנא צדיק מעלמא תתאה נפיק ועייל ביה עייל ומיניה נפיק, ובנין כך איתבני באתר דא, ועיקרא הוא לעילא ועקרא הוא לתתא, ובעלמא תתאה איהו תדיר לעלם וכו', כד עייל איהו ברזא דיוסף הצדיק כד נפיק ברזא דבנימין, הוה'ד (בראשית לה ט) ויהי בצאת נפשה, מאן נפשה דא צדיק דנפיק מינה, ודא בנימין הנקרא בן אוני דחשיבת דאולידת לתתא דפרודא וכו', מה כתיב ואביו קרא לו בנימין בן ימין, דהא איסתליק לעילא בעלמא עילאה וכו', עכ'ל. כאשר תתבונן בדברים אלו לפי שכלך יובנו הדברים, דבלאה הרומות לעלמא עילאה, ייחס לה הלידה אשר ילדה בעצמה, דעלמא עילאה מה דאולידת אולידת לעילא. אבל ברחל הרומות לעלמא תתאה דכל מה דאולידת אולידת לתתא ופרודא איהו, וסלקא דעתך אמינא דפרודא איהו, משמיענו זאת התורה הקדושה אשר ילד ליעקב, ולא אמר אשר ילדה, לייחס לה הלידה דסלקא דעתך אמינא דפרודא

פרשת ויחי.

מעפר, אבל עדיין אינו מזוקק, כי עדיין סמוך בתוכו טבע גמיות העפר, ולא יתחברו החתיכות לגולם אחד מבלי סיג, על כן יקחנו האומן וישימהו בתוך כור ויפעול בו באש השורף כל סיג שבו, ובהפרד הסיגים יתהווה הכסף לגולם אחד מבלי סיג מונע. והנה תראה האומן כאשר ירצה לעשות כלי גדול של כסף, ויבקש מעפר מוצא הכסף לעשות ממנו הכסף, הנה כשיקח מערימת העפר מעט ויעשה על ידי הסמים המלאכה הראשונה עד שישוב מעפר להיקרא בשם כסף, ובאם שיעור הכסף הזה לא יספיק לו להכלי הנרצה, הנה לא יעשה מלאכתו השנייה בקורנם ובסדין, עד אשר ישוב עוד ויקח מערימת העפר מעט מעט ויפעול המלאכה, וכאשר הכין השיעור ובירר מהעפר כל הצריך למלאכתו, הנה יניח המלאכה הראשונה לגמרי, ויסתום הבור אשר לוקח ממנו הרגבי אדמה, ויתחיל לפעול המלאכה השנייה בקורנם, וכן משניה לשלישית, לא יתחיל השלישית עד שיגמור המלאכה השנייה מעט מעט בכל חלקי הכסף. וככה הוא במפלאות תמים דעים בהוצאות ניצוצי ישראל ששים רבוא ניצוצות, (הגם שמקובל בידינו ר"ב ניצוצות היו במצרים, היינו ר"ב מרפיח ניצוצין קדמאין, אבל בחילוק לנשמות ששים רבוא ענפים ולתולדותיהן, אין מספר המסתעפים מכל ענף וענף), הנה היו משוקעים בסומאת מצרים ערות הארץ ולא ניכר רק גסות וחומריות מצרים, והפועל אומן ית"ש הוא היודע הזיקוקין דגורין התקועים בתוכם, אשר הם ראויים להכלי הנכבד קבלת התורה בששים רבוא אותיות, הנה הביא השבעים ענפים הכוללים למצרים, אשר הם כדמיון אבן השואבת הראויים למלאכה הלזו, לשאוב ספומאת מצרים כל ניצוצי הקדושה השייכים לענפיהם הפרטים, ויקרא להם שם חדש בני ישראל. הנה כאשר נגמרה המלאכה כביכול, שיצאו מעפריות מצרים כל הניצוצי קדושה השייכים אל התורה, הנה נקרא כעין סתימה להבור אשר לוקח העפר ממנו, כי אין עוד עפר ראוי למלאכה הזו. וכבר כל העפר אשר היה ראוי למלאכה הלזו, הנה אחר כך בהיקרא שם חדש בני ישראל, מכל מקום עדיין

במדרש (כ"ד פ"א א') ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה דכיון שנפטר אבינו יעקב, התחילה שעבוד מצרים על ישראל. והנה אינו יודע איך נרמז זה בסתימת הפרשה. ורשיי פירש שנסתמה עיניהם ולבן של ישראל מצרת השיעבוד, והנה כפי הנראה רשיי ז"ל פירוש זה דעת עצמו, אבל אינו פירוש המדרש, כי לפי זה יהיה העיקר חסר מן הספר. ונס לפי פירוש רשיי ז"ל קשה הרי כל זמן שאחד מן השכטים קיים לא היה שיעבוד (שמ"ד פ"א ח'), ובפרט בחיי יוסף, (עיין במפורשים שיישבו דבריו). ועיין בדברי הרב הקדוש באור החיים במה שאמרו רז"ל (כ"ד פ"א א') שלא נפטר יעקב אבינו עד שראה ששים רבוא מיוצאי הלציו, (ששים רבוא דייקא הן הן כלל ענפי הקדושה), עיין שם בפרשת וינש בענין המורא של יעקב כשירד למצרים, וכלל דבריו שענין הירידה למצרים היה להוציא ניצוצות התקועים בקליפת מצרים שהוא בסומאה היותר גדולה, ולשם היו משוקעים הניצוצות ביותר, וכלל הששים רבוא שקבלו התורה, הן המה אותם שהיו משוקעים בקליפת מצרים, וכימי יעקב יצאו הניצוצות מתוך הקליפה, ואחר כך הוצרכו לשיעבוד ולעיני להתם חלאתם, ויתבררו ויתלבנו שיהיו ראויים לקבלת התורה, עיין שם דבריו המה מיוסדים על אדני פז כתבי הקודש להארי ז"ל. והנה אני הקפן אקרב הענין במשל באיכות הצירוף הכסף הגשמי, הנה הכסף ההוא בעפר יסודו, לא נראה לעין רק עפר ורגבי אדמה, רק המבין יראה בנוש העפר ההוא שיש בתוכו ניצוצות כסף, ויוכלו להוציאם על ידי הסמים והמצאות השייכים לזה, הנה קודם המלאכה הלזו הנה עפר שמו ואין לו שם כסף, וכאשר יחפור האומן אחר העפר הלזו, ויקח את הנראה לו ראוי להוציא ממנו ניצוצי כסף ויפעול בו בסמים הידועים, הנה קנה שם כסף, רק שעדיין מדובקים בו רגבי עפר אשר ממנו יצא, הנה יקחנו האומן ויכהו בקורנם ובסדין ובשאר הכלים, עד שיוסרו מעליו כל הרגבים ולא יוכר אם היה יסודו

רבוא, וכיון שנפטר היו מושלמים בודאי ששים רבוא), התחילה שעבוד מצרים על ישראל, (על ישראל דייקא שכבר היו להם שם חדש אשר פי רי יקבעו ישראל), על כן נמתמה זאת הפרשה, להורות על סתימת המעיין אשר ממנו הוציאו הניצוצין ההם, הבן הדברים וינעמו לחכך:

במדדש (כ"ד פ"ז ו) ואני נתתי לך. בן (במדרש בין, אבל הוא פעות סופר כמיש במתנות כהונה), שהשכים ולא עשית כמעשיהן, לפיכך תהא השכם בחלקך, והוא פלאי. ונ"ל בפירושו דהנה כתיב (בראשית ל"א) ותצא דינה בת לאה וכו' לראות בבנות הארץ. דהנך תיבות לראות בבנות הארץ מיותרים, (ודרשו בו דרשות נ"ס פ"ט א"ז). ויש לפרש דהוציאה היתה בעת שהתחילה הראיה, דהיינו בבקר השכם כאשר יכיר איש את רעהו, ומשמיענו שכבר יצאו או בנות הארץ, כי זונות היו והשכימו לזנות. ויש הכתוב משום הכי יצתה דינה, דהיה לה ענין חידוש שיצאו הבנות בבקר השכם, כי הנה היא היתה בת לאה אשר לא היה מנהגה לצאת בבקר השכם, רק ויבא יעקב מן השדה בער"ב, או ותצא לאה וכו' (שם ל טו), והיה הענין הזה לה לחידוש, וירא אותה שכם בן חמור ויקח אותה וכו', הנה גם בזה היה די לשיאמר ויקח אותה שכם וכו', וירא אותה למה לי. אך הוא אשר דברנו דמשמיענו שהיה זה בהתחלת הראיה, שצריך לדקדק ולנחץ בראיה קודם שיכיר, ומשמיענו שהרשע השכים או בכונה לזנות עם בנות הארץ, והנה מדייק בשם האיש ושם עירו שכם מלשון השכמה. והנה ביוסף נאמר (שם ל"ט א) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות וכו', מהו יכהיום זהו. להורות בהתחלות היום כאשר יכיר איש את רעהו אשר יאמר עליו כי הוא זה, ואז היה המעשה דתתפשהו כבגדו. והנה חוקשה לבעל המדרש מהו הוא ההבטחה שהבטיח לו שיהיה שכם בחלקו, וכי שכם בלבד נפל לחלקו, הלא חלקו פי שנים בחלק הארץ. לזה אמר דהכי קאמר להיות שלא עשית כמעשה שכים שהשכימו לדבר עבירה, ואתה

עפריות פומאת חלאת מצרים דבוק בהם מקום אשר משם יצאו כמשל הכסף הנ"ל, הנה מן הצורך לשיעבוד להכות בקורנם ובסדין להתם החלאת, וכאשר תתום גם המלאכה ההוא עדיין לא יתדבק, כי מבע העפר מוטבע בתוכו, הנה מן הצורך לעיני בתוך כור על ידי פעולת האש השורף כל חלאת והיו לאחדים ממש, והגו סינים מכסף ויצא לצורף כלי (משלי כ"ד). וכאשר תתבונן בכל זה תבין לפי פשוטו מאמרו ית' הנכבד לאבינו אברהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (בראשית כ"ג), (רצ"ל מאז יהיה לך זרע אשר בו וממנו יצאו כל הענפים הראויים אל התורה היינו הששים רבוא, הנה יהיו מתחילה בכחינת גר בארץ לא להם, שלא יהיה להם שום יחוס רק יהיו משוקעים בארץ בלי היכר הניצוצין, ואחר כך כשיצאו מהארץ ההוא ויוכרו בהיקרא להם שם חדש שהם זרעך, אז) ועבדום (יתחיל השיעבוד כאשר תגמר המלאכה ראשונה לגמרי, אז תתחיל המלאכה שניה להתם הפומאה מהם, ואחר כך תתחיל המלאכה שלישית) ועיני אותם (ככור הברזל למען יתדבקו והיו לאחדים ממש, ואותו שאינו מתדבק ישרף באש, הן אותן שמתו בג' ימי אפילה, וסך הכל הגרות והשיעבוד והעיני יהיו ארבע מאות שנה מיום שנולד יצחק, שהיה זרע לאברהם ראוי להסתעף ממנו הענפים, מאז נמנה גרות הניצוצין שהיו במצרים). ומעתה בין והתבונן שלא נפטר יעקב אבינו עד שראה ששים רבוא מיוצאי חלציו, הנה נשלמו ענפי הקדושה וקנו לעצמם שם בני ישראל, ונשלם ענין הגרות הנאמר לאברהם, והתחילה מלאכה השניה הוא השיעבוד שאמר השי' ועבדום, והנה הגם שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד, הנה השהה השי' מלאכתו השניה כביכול בזכות השבטים, אבל עם כל זה כיון שכבר נגמרה המלאכה הראשונה, (ידמה לסתימת הבור שהוציאו ממנו ניצוצי הכסף), הנה מוכנת השניה לבוא, והגם שמשחה האומן מלאכתו בסיבת מה, עם כל זה כבר בא העת והעונה. וכוח יבוארו לך דברי המדרש מפני מה פרשה זו מתומה, דכיון שנפטר יעקב אבינו (שלא נפטר עד שראה ששים

בשלח (שמות י ט) אמר כי השבע וכר את עצמותי מזה אתכם, ובכאן לא זכר אתכם. אך פירוש 'אתכם הוא עם עצמותיכם, שגם עצמות שאר השבטים עלו (פסיקתא דר"כ פ"א), ולהיות שיוסף מת קודם לאחיו, לא היה מחק המוסר שיאמר לחם 'אתכם בפירוש, דיוורה דגם הם ימותו בכאן, אך אמר להם בדרך רמז בתיבת 'לאמר, להורות דיצא לבניהם ומסילא נשמע דהם ימותו בכאן, ואחר כך סיים פקד יפקוד אלקים אתכם, דמשמע שהם בעצמם יהיו בכלל הפקידה שיעלו עצמותם. ויש טיבה בפסוק וימת יוסף בן ק"י שנים וכר, דנשמע מזה דמת קודם לאחיו, על כן אמר דבריו ברמז:

"ויישם בארון במצרים. כבר ידעת מ"ש בזוהר הק' (ח"א ת"א ע"א) כי אין מהראוי שיכנס בארון רק שומר הברית, והנה אמר בכאן הגם שהיה במצרים במקום הערוה והטומאה, עם כל זה שמר בריתו עד שזכה לכנס בארון הקודש, וכיון דמשמיעו מדרגות יוסף ששלפ בבריתו על טומאת קליפת מצרים, שעל ידי זה היו מוכנים בני ישראל לנאולת עולם שלא ישתקעו בכוחות הטומאה, ויש (שמות א א) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה איש וביתו באו, בראותם שכבר עשה יוסף הכנה לבל ישתקעו, אז מורא לא עלה על ראשם, ובאו כולם למצרים להשלים החוב בלי שום פחד. וירצה עוד וימת יוסף בן ק"י וכר, שעד יום מותו היה נקרא שמו יוסף, הגם שפרעה קראו צפנת פענח (בראשית מא מה), הוא לא נתפתה בזה, רק יחוסו היה בשמו יוסף, ויישם בארון מצרים דרך מלכים שמרשימים את שמם על ארוגם פה נממן פלוני, והנה אמר שיוסף צוה לרשום ולהשים זה השם יוסף על ארוגו, ולא שם צפנת פענח, כי זה השם היה לו לתפארת, הגם שהיה מפורסם במצרים בשם צפנת פענח, ובעקבותיו הלכו כל בני ישראל אלה שמות בני ישראל ראובן שמעון וכר לא שינו את שמם, ראובן שמעון עאלו, ראובן שמעון נפקו:

ידודה אתה יודוך אחיך. יש לפרש דמורה על ענין המלוכה, כי כיון שנמשח האדם למלך על ישראל, השיי משפיע לו החכמה כדי שיוכל

השכמת ולא עשית כמעשיהן, לפיכך תהא השכים בחלקך, רציל יהיה בחלקך ההשכמה היינו משכן שילה, שהוא בהשכמה מקום הראשון של השראת השכינה. והנה ודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו שנתן לו שכם, רק הכוונה במדרש שבמתנת שכם רמז לו שההשכמה תהיה בחלקך, הבן:

בפסוק בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה. יש להתבונן דהנה הגם שבירכס וחילקם לבי שבטים כראובן ושמעון, למה יברכו ישראל את בניהם רק בהם, ולא יאמרו ישימך אלקים כראובן ושמעון ושאר שבטי ישורון, ומהו היתרון בהם. ועוד למה לא אמר לעיל בברכתם אחר פסוק (בראשית מה טז) המלאך הגואל וכר, והמתין גברכה הלזו עד ששם את אפרים לפני מנשה. והנראה דהנה ידוע כל התורה כלולה בעשרת הדברות, ועשרת הדברות כלולים בדיבור האחרון הוא לא תחמוד וכר וכל אשר לרעך (שמות כ ט), והוא להתרצות בגוירותיו ית' אשר מנע ממנו הטוב ההוא הניתן לחבירו, ולחשוב כי הוא ית' הוא לבדו היודע הטוב והנאות לכל אדם ולא יקנא את חבירו, וכבר ידעת שהקנאה מוציאה את האדם מן העולם. ובחקדם עוד זאת ידוע כי התאוה והכבוד מוציאים גם כן את האדם וכר, (כמו שאמרו רז"ל (אבות פ"ד מ"א) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים וכר), והוא כאשר ישפיע השיי טובה אל האדם, לא יבקש בזה תאוה וכבוד ויבא להתנאות על חבירו בזאת הטובה, רק אדרבא יכנע לפני בוראו ויחשוב כי הוא מצד החסד מבוראו עליו. והנה יעקב אבינו כאשר שם את אפרים לפני מנשה, ראה באפרים שלא נתגאה בטובה רק אדרבא וכר וכנ"ל, וראה במנשה שלא נתקנא באפרים, על כן בירכס בך יברך ישראל ישימך אלקים כאפרים מבלי גאות, וכמנשה מבלי קנאה על טובת חבירו, והבן כי קצרתיו:

ושבע יוסף את בני ישראל לאמר. 'הלאמר הוא לדעת שיאמרו לבניהם דור אחר דור עד בא העת והפקודת. וכזה יובן דבלשון יוסף דהשביע אמר והעליתם את עצמותי מזה, ובפרשת

יצד טוב וכו', נצחו מוטב ואם לאו יעמוק בתורה וכו', יקרא קריאת שמע וכו', ואם לא נצחו יזכור לו יום המיתה וכו', (סנה ג' ע"ב) אם אבן הוא נסוח וכו'. והקשינו לדעת כיון שההזכרה הלזו הוא רפואה בדוקה ודאית, למה לא יזכיר לו תיכף. ואמרנו בזה שהוא על פי האמור בזה שהיראה הזאת היא יראה פחותה וגורמת רצועה לאלקאה ח"ו, רק כשאין ברירה הנה מן הצורך להשתמש ביראה הלזו ולא יבא לידי חטא ח"ו. ולפי זה אין נאות לצדיקים להזכיר יום וכו', רק הם משתמשים ביראה הרוממות. והנה אברהם שאמר ואנכי הולך וכו' (בראשית טו ג), הוא בדרך תפילה. וכן יצחק אמר אדרבא במרם אמות (שם כו ד). אבל יעקב שאמר ושכבתי וכו', למה אמר כזאת כגזר בודאי, לזה אמר שלא אמר זה אלא כשנפשה וכו', וידע שבודאי הגיע הזמן:

וישב על המטה. תרין במסורה. דין. ואידך והמן נופל על "המטה (אסתר ז ח). אפשר מזה למדו רז"ל (מגילה ט"ז ע"א) מלאך בא ודחפו, כמו בכאן החיזוק על ידי אחר היינו המניד, שהניד לו הנה בנג יוסף וכו', כן הוא לשם הנפילה על ידי אחר:

ויקח יוסף וכו' ואת מנשה בשמאלו וכו' ואת "מנשה. תרין במסורה. דין. ואידך ותהי על יפתח רוח יי ויעבור את הגלעד ואת "מנשה (שופטים יא כט). היינו אותו רוח יי אשר דיבר ביעקב שבירך את מנשה אבי יפתח, גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, שיצא ממנו יפתח כמו שאמרו רז"ל:

"גור אריה וכו'. גור, תרין ריש פסוק במסורה. דין. ואידך גור בארץ הזאת (בראשית כו ג). הוא שתרנג אונקלוס שלפון יהא בשרוייא, היינו בימי שאול שהיה דוד גר בארץ פלשתים, (אשר שם נאמר ליצחק גור בארץ הזאת), כבר היה לשם שלפון על השש מאות איש אשר נתקבצו אליו ויהי עליהם לשד (שמאל א' כב ב):

מדרש (כ"ד פס"ז ה) אל נא תקברני במצרים. למה שסופה של מצרים ללקות בכינים וכו'.

לשפוט את ישראל, כמו שביקש שלמה מאת השי ונתת לעבדך לב שומע וכו' (מלכים א' ג ט), והבטיח לו השי חכמה ויי נתן חכמה לשלמה (שם ה ט), וכן מבואר הענין בשאול ודוד, כיון שנמשחו למלכים נתרבה חכמתם, כיון שכל ישראל צריכים לו, מוכרח הוא להיות מקור כולל בחכמתו להיות משפיע לכל ישראל, אם כן התרבות חכמת המלך הוא בעבור ישראל, אם כן זה מיקרי שישראל נותנים לו החכמה, כיון שעל ידם ובשבילם השי משפיע לו חכמה, וכבר ידעת שהחכמה נקרא יו"ד מושכל ראשון נקודה. ויש אבינו יעקב ליהודא רמז המלכות, יהודא אתה יודוך אחיך, רצ"ל כל אחיך יגרמו לך השפעות הייך דחכמה, כי המלוכה שלך ויהיה לך חכמה מקור כולל לכל נשמות ישראל, הבן ותתבונן בזה יי בחכמה יסד ארץ (משלי ג ט), אבא יסד ברתא (עין זהו ח"ג ת"ז ע"ב):

ברכות שמים מעל. אמרו רז"ל ברכה של מעלה אינה פחותה מאלף. והבנתי מבעל המורים דמזה למדו חז"ל (ביק צ"א ע"ב) עשרה זהובים בעד ברכה, כי מאה ברכות בכל יום מניע אלף ברכות מן השמים. והנה אמרו (תוספתא ק"ח ס"ו י"ב) אשר דוד המלך תיקן לומר המאה ברכות בכל יום, ולמדו מפסוק (שמאל ב' כג א) נאום הגבר הוקם מעל, בנימטריא מאה. ותדע עוד לדעתי דהנה הקם גם כן מרמז לזה, דהנה נכתב בתורה (ויכ"ס י"ב) "מה יי אלקיך שואל מעמך, ודרשו בו (מנחות מ"ג ע"ב) אל תקרי מה אלא מאה. והוא הגרמז בתיבת "הקם, שדרש מאתון מה ק'. והנה גרמז הדבר ברכת שמים (הוא) מעל, היינו מהמאה ברכות, על כן הקמן יהיה לאלף (ישעיה ס כב), כי מה יי שואל מעמך, יומה הוא הקמנה דבר קמן בענין ואנחנו "מה (שמות טו ז), יהיה לאלף כשתוסיף בו אות א', אל תקרי מה אלא מאה, וגרמז בהוספת האלף אלף ברכאן, הבן:

מדרש (כ"ד פס"ז ב) אף יעקב אמר ושכבתי עם אבותי, אימתי בשעה שנפשה למות, עב"ל. הנה אמרו רז"ל (סוכת ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם

תיבת נ"א מיותר. על כן דרש ברמז הר"ת יאל נא, יאצבע אלקים יעשה להם, נ"ל:

דבר אחר שלא יעשו אותו עבודה זרה. גם כן דייק מתיבת נ"א, כי הרמב"ם מנה בהלכות עבודה זרה נ"א מצות התלוים באזהרתה:

דבר אחר יעקב אמר שלא יפדו בי המצריים וכו'. רצ"ל זכותו תגין עליהם בהיותו קבור לשם, ומתיבת נא קדייק נא כעת אפילו לשעה, ותירצו אחר כך לשאת אותם מצרים ביציאתכם, כי במקום שגוף הצדיק קבור לפי שעה, גם כן מנין זכות והראיה מרבי אלעזר ב"ר שמעון (כ"ט פ"ד ע"ב):

א"ר ברכיה ידא דדחת תליתאה דעלמא, (היינו את המלאך שנאבק עמו שהוא שלישי עלום), אתה מבקש לדחותה. נ"ל דדרש לה "מעל ראש, דהיה לו לומר מראש, ודרש ר"ת מעיל ראש, יאתה ירוצה לדחות מלאך שלישי ועולם:

אל נא תקברני במצרים. למה שסופה של ארץ מצרים ללקות בכינים ויהיו מרחשות בתוך גופי, לפיכך אל נא תקברני במצרים, עכ"ל (ב"ר פ"ז ה'). כי היכי דלא להו דברי חכמינו ו"ל כחלום בלא פתרון, ויבואו ח"ו הפוקרים לחפאות דברים אשר לא כן על דברי חכמינו ו"ל, אבאר לך את הנלעיד בדברי חכמינו ו"ל הללו, ובודאי לא ירדתי לסוף דעתם, אבל ארשום לך את חלקי בדברי חכמינו ו"ל, דהנה בודאי מן התימה הוא שיהיה מתיירא יעקב מזה שיהיו הכינים מרחשין, דהנה בודאי אם לא האמין בעצמו שהוא צדיק גמור ולא ישלופ בו רמה ותולעה, איך יתקיים כל כך גופו זמן מרובה, ואם היה החשש דישמוהו בארון של שיש סתום ויהיה באפשרות גופו להתקיים, הנה איך יבאו הכינים לשם. ועל כרחק אתה צריך לומר שיודע היה קדוש ישראל ובעצמו שיתקיים, כי היה נקי מכל סיג וחלאה ואיך ישלופ בו רמה ותולעה ובפרט הניתן לעגש על מצרים. ועוד יש להתבונן מה הוקשה לו, וגם מיים לפיכך אל נא וכו'. והנראה דהוקשה להם אומרו אל נא תקברני במצרים, וכי אחר גבול מצרים לא הקפיד, הרי

הקפיד דוקא לקוברו במקום אבותיו, משמע שחזן לזה יש עוד במצרים קפידא אחרת. וגם אומרו במצרים, היה לו לומר בארץ מצרים, בפרט פעולת הקבורה הוא דוקא בארץ. על כן דרשו דהנה יעקב אבינו בהאבקו עם המלאך, הנה לא יכול לו המלאך שהיה שלם מכל סמרין ויגע בכף ירכו ותקע וכו' (בראשית לב טו), דשם יכול לו הוואיל גשוא ב' אחיות שעתידה התורה לאסור (מסות ק"ט ע"ב), הגם שיצאו הדברים כבושים מאת השיי, עם כל זה כיון שעתידה התורה לאסור זה, לזה יכל לו המים בירכו, הלא תראה כי לעתיד לבא לא ירצה יעקב לברך ברכת המזון בסעודה, על שנשא ב' אחיות כמו שאמרו רז"ל (שם). והנה בניעת המלאך בכף ירכו, ידוע דעל ידי זה נפגם ההר"ד. והנה עיין בכתבי סרן האר"י ז"ל דהמכה של כינים יצאה מהוד דמלכות דקדושה, וזה היה מתיירא יעקב ניען שעל ידי המלאך שיכול לון נפגם ההר"ד, פן בהגיע זמן המכה אשר תצא מן הר"ד, תגיע המכה גם אליו, וכמו שיכול לו המלאך בזה. ובזה תתבונן גם כן מעם אמרם שהיה מתיירא דוקא מן הכינים, ולא מן הצפרדעים כדומה, והבן כי נעים היא. ומרומז הדבר א"ל נא, יאצבע אלקים יעשה להם, שאמרו במצריים אצבע אלקים הוא (שמות ח טו), אצבע בנימטריא ינצח יהוד תרין פלגי גופא, והבן:

ויקרא יעקב אל בניו. ר' יודן אמר ויקרא יעקב לאל להיות עם בניו (ב"ר פ"ז ע"ב). קשה ליה למה נאמר ויקרא ולא ויאמר. לזה קאמר שקרא להשיי להיות עם בניו בכל זמן, רבי פנחס אמר זימנו לבניו, ויקרא מלשון כי שם יאכלו הקרואים (שמואל א' ט' יג). והכוונה זימנו, על פי האמור בזהר (ח"א קמ"ח ע"ב) אצל דוד שזימן את המלך מלכו של עולם כביכול, וא"ל מארי כיון שאתה מזומן אצלי כביכול, תשנה מנהגך ועשה רצוני. כן ביעקב זימן את השיי אל בניו, כדי שיעשה רצונם בכל זמן. אמר רבי אבין עשאו אפטרופס על בניו, אפטרופס מסנין את אדם היקר והחשוב. ויתפרש באפשר על פי הנדרש בזהר (ח"ג ג' ע"א) ויקרא (א א),

גיהנם אשר מסתמר שערות הראש. אבל יצדק הדבר על פי מה דנדקדק במאמר השיי במה אתה רוצה שישתעבדו בניך בגיהנם וכו', וכי גיהנם שיעבוד מיקרי, עונש הוא ביסורין. אבל תתבונן הנרצה דהנה החולה כאשר הוא בדיעה שלימה ומיושבת ויודע את חוליו, ורואה רופא נאמן באהבתו משתדל לרפאותו, ונותן לו סמים המרים היפך מבעו וכיוצא בדבר אשר מתעסק עמו היפך חשקות מבעו, אין זה נקרא על החולה שיעבוד שהוא משועבד לרופא לעשות כרצונו, כיון שהחולה הוא בדעת שלימה, אדרבה ישמח ויגל בדבר, ביודעו שהרופא הנאמן בודאי ירפאהו ועושה למובתו. אבל אם החולה מבלבל בדעתו ואינו משיג ענין המחלה וענין הרופא, הנה כמשה כבד יכבד עליו מצות הרופא מסמים המועילים, וברוב פעמים צריכין לפתוח פיו בחזקה ולשפוך לתוכו הסמים וכיוצא בענינים. הנה לדרך הזה נראה הדבר על החולה כעין שהוא משועבד לרופא, ועובד עמו עבודת הפרך בחנם. והנה זה הוא הנשאל לאברהם אבינו, דהנה בין עניני גיהנם בין עניני המלכיות, הנה השיי הרופא הנאמן משתדל ברפואתו, והנה כשיש לנו דיעה שלימה בהודע הדבר הנרצה, שוב אין זה שיעבוד, ואדרבה לשמחה יחשב. והנה השיי המשתדל לרפאותינו מחפאותינו, כיון שלא יהיה הדבר נד מבעינו אם כן אין זה עונש, הנה מן הצורך שלא תהיה דעת שלימה כדי שישוב הדבר לעונש, (ולפעמים גם ברפואות האנשיית מן הצורך לזה שלא יהיה החולה בר שכל, וישוב הדבר היפך מבעו, והיה המשקה אשר ישתה לרפואה על ידי הניגוד, הבן הדבר). והנה שאל השיי לאברהם במה אתה רוצה שישתעבדו בניך, היינו שלא יהיה להם דעת שלימה בעת עונשם, או בגיהנם או במלכיות, וכירר אברהם המלכיות, אבל בגיהנם יש להם דעת שלימה באומרים רבשיע יפה דנת וכו' (עיינן י"ט ע"א), ואין זה שיעבוד רק שמחה לנפש ביודעה הרופא הנאמן משתדל ברפואתו. וכיודעך זה הנה ענין הגלות היה ידוע מאברהם ליצחק, ויצחק ליעקב ושכני ישורון, וכל הדור

אתון יאוקיר אנש וכו' (ישעיה י"ב). והכוונה למנות השיי לאפמרופוס, שהאפמרופוס מחוייב למען בעד היתומים אילו הוה אביהון קיים (כתחתי ק"ט ע"ב):

ושמעו אל ישראל אביכם. ר' יודן אמר שמעו לאל ישראל אביכם (שם שם ג'), כי ושמעו לישראל אביכם מיבעיא ליה. ורבי פנחס אמר שמעו אל, הוא ישראל אביכם. צורך הודעה זו כי הקב"ה הכטיח שהיין מדות אינן חוזרות ריקם, אם יעשו בני לפני כסדר הזה וכו' (ריה י"ז ע"ב). והנה י"ל כפשומו אם יתעמפו ויקראו היין מדות, וי"ל אם יעשו כסדר הזה, היינו מה הוא רחום וכו' (שבת דף ק"ג ע"ב). אך ממדה ראשונה י"ל (שמות לו ה), אי אפשר לומר רק בפירוש הראשון. והנה יעקב ברצונו להדריך את בניו להלוך בדרכיו ית"ש, אמר שמן החיוב עליהם דוקא כפירוש השני, ואמר הרי גם ממדה הראשונה אין ראייה, דהרי ישראל אביכם נקרא אל (מגילה י"ח ע"א), כמד"א (בראשית לג כ) ויקרא לו אל, אבל ישראל אומרים להקב"ה מי אל כמוך (מיכה ז יח), הוא המדה הראשונה שבמדה:

ר' אלעזר בן אחוי אומר מכאן זכו ישראל לקריאת שמע (ב"ר פצ"ח ג'). רצ"ל ושמעו אל ישראל אביכם, דהיינו תשמעו אל ישראל אביכם, באמרכם שמע ישראל (דברים ו ד):

עוד במדרש (ב"ר פצ"ו א') בתתחלת הפרשה ויחי יעקב בארץ מצרים, למה פרשה זו סתומה מכל פרשיות של תורה, אלא כיון שנפטר אבינו יעקב, התחילה שיעבוד מצרים על ישראל, עכ"ל. לא נודע היאך נרמו הדבר בסתימת הפרשה, ולדברי רשי י"ל העיקר חסר מן הספר. וגם אי אפשר לומר שתיקף אחר פפירת יעקב התחיל השיעבוד, דהרי יוסף מלך היה עוד ג"ד שנה. ונ"ל על פי מ"ש במקום אחר על מה ששאל הקב"ה לאברהם במה אתה רוצה שישתעבדו בניך בגיהנם או במלכיות וכירר לו המלכיות (ב"ר פמ"ד כ"א). והנה קשה וכי סלקא דעתך שכבר אין גיהנם לישראל, הרי מבואר בספרי הנבואה ובגמרא ובזהר עניני

הדבר, מה שאין כן יעקב ויחי יעקב בארץ מצרים וכו', כיון שהיה יודע הבשורה טובה זמן הקץ על ידי משה הנאמר בו (שמות ב ט) ותרא אותו כי טריב הוא, על כן חי טריב שנה בארץ מצרים. וי"ל אומרו לגלות את הקץ, ולא אמר זמן הגאולה. אבל הנרצה דידוע (ספרא פס"ח) אותיות סנצפ"ך הם אתון דגאולת. ו', בה גאל אברהם אבינו מאור כשדים ל"ך ל"ך (בראשית יב א). מ', יצחק אבינו מפלשתים עצמת 'סמנו 'מאוד (שם כו טז). נ', יעקב אבינו מעשו הצילני 'נא (שם לב יב). פ', היה מתוקן לגאולת מצרים 'פקד 'פקדתי (שמות ג טז). צ', מתוקן לגאולה אחרונה 'צמח 'צדיק (ישעיה כג ה). והנה בגאולת מצרים נשלם מנין ק"ץ, דהיינו כמנין מנין ק"ץ, והנה יעקב אבינו ידע כשיהיה משה בן פ' שנה יושלם הקץ. וי"ל עוד דהכוונה גאולה אחרונה שהוא סוף וקץ לאותיות הגאולה, דהיינו הקץ וכן נראה מהזהר (ח"א ת"כ ע"ב):

דבר אחר למה היא סתומה, מפני שסתם ממנו כל צרות שבועלם, עכ"ל. הפתוחות והסתומות שבתורה הם נקראים חלונות וחרכים, והשיי משגיח מן החלונות (עיי' [על] ישראל, מציץ מן החרכים (שיי השייט ב ט) קאי על ימי עניים ומרודם, הגם שהם בהסתר פנים כביכול, השיי משגיח מן החלונות. הנה פרשה הזאת ויחי יעקב בארץ מצרים בשלוח בטובה, אין כאן חלונות וחרכים שאין כאן פתוחה וסתומה, להורות דבאותן המריב שנה השכיח השיי מלבו כל אותם הצרות והיסורין שיצמערו בניו בגלות, ולא הראו לו רק הטובות, כדי שיהיו לו באחרית ימיו ימי שלוח וטובה, כמו שאמרו דל (ביד פס"ד ד) צדיקים תחילתן יסורין ומופן שלוח:

[ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה. ארמו למשכילים ארץ מצרים, בגימטריא תרע"א דמלכא. כי זה לעומת זה עשה אלקים, מלכותא דספ"א נגד תר"ע בית דינא דמלכותא. והנה הטוב לא היה במלואו וטובו, להיות חי רק בטובה ובבית המלך. והנה ארץ מצרים הוא מלכותא כישא היפך הטובה, והבן (בושתי ואסתר אמרו ומלכותה

אשר באו מצרימה היו יודעים היטב הענין הנרצה להעלאת הניצוצין ותיקון העולם בקבלת התורה, ואפילו עשו היה יודע וילך אל ארץ (בראשית לו ח), לא רצה לשלם החוב ולא ליקח המתנה (ביד פס"ב י"ג). וחלק יי בני יעקב כולם נכנסו ברצונם וחשקם, ביודעם היטב את הטובה הגדולה המוכנת להם וזה הוא רפואתם. והנה כל זמן שהיה להם הדעת השלם בזה, הנה לא תפעול הרפואה, כיון שאינה מנגדת לעורר ריב עם הטבע, ולא יתחזקו היסודות שבטבע הבן הדבר, הנה היה בהכרח שיתמעט הדעת מזה הענין ולא ישכילו איכות הטובה, כשמתמעט הדעת הנה מתנצץ שיעבוד, בין והתבונן. ומעתה תבין בעבור זה פרשה זאת סתומה, דכיון שנפטר יעקב אבינו התחילה שעבוד מצרים על ישראל, כי הגלות היו יודעין, אבל היו יודעין בטוב ענין הטובה ולא היה נחשב עליהם הגלות לשעבוד, אבל כיון שנפטר יעקב נתמעטה דעתם ונסתמה חכמתם, ולא היו מכירין כל כך במושכלות, ושב להם ענין ידיעת גלותם לשיעבוד. ויש לכיון כל זה בדברי רש"י גם כן באמרו נסתמה עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד, אך סיום דבריו שהתחילו לשעבדם אי אפשר להלום, ואפשר זה אינו מדברי רש"י ז"ל. ועל פי זה תתבונן עוד מה שתמוה לכאורה היאך יאמר המדרש דכיון שנפטר יעקב אבינו וכו', הרי בכאן מדבר ויחי יעקב כו'. אבל הנרצה הפרשה הקודמת מסיימת וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויפרו וירבו מאוד ונסתמה הפרשה, להורות מפני מה נסתם, אמר ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה, יעקב היה חי בארץ מצרים הגם שהיה יודע אשר שם ישתעבדו בניו, עם כל זה החכמה תחיה ויחי יעקב י"ז שנה, ביודעו חכמתו הטוב הנמשך מזה, אבל כשנפטר יעקב נסתם הדבר מבניו, והבן:

דבר אחר למה היא סתומה, מפני שביקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתם ממנו, עכ"ל. קאי גם כן אשלמעלה וישב ישראל וכו' ויפרו וירבו מאד, היינו על ידי הוצאות הניצוצין מארץ מצרים, ונסתם מהם הדבר עד כמה יומשך

ליום הזה, להיות שהצדיקים ביום פטירתם אזי נתוסף רוחם ומגיעים להשגה גדולה שלא השיגו כל ימיהם, ואם כן צדיקים כאלו יש להם בכל הימים קרבות הדעת עד יום המיתה, שמצפים אליו להשגה הגדולה והנכבדת. ויש ביעקב גם כן ויקרבו ימי ישראל למות, שכל ימיו היה להם קרבות עם יומא דהלולא דיליה, והיו כל הימים משתוקקים וכוספים ליום הזה:

ושכבת י עם אבותי ונשאתני וכו'. הנה אומרו השכיבה קודם הנשיאה. נראה דהנה הצדיקים גורמים במיתתם יחוד עליון, ותיבת שכ"ב, ר"ת הג' דברים שהאשה נקנית בהם "שטר" כסף "ביאה" (קדושין ב' ע"א). וזה שרמזה **ושכבתי** עם אבותי, ר"ל כשיגיע הזמן לעשות יחוד עליון בפטירתי כדרך שעשו אבותי, אז ונשאתני וכו', והמ"י:

וידו אחרי הדברים וכו' ויאמר ליוסף. כבר ידעת שלא פירש מי האומר, ובעלי הפשט הוצרכו לומר שהוא מקרא קצר. ונ"ל ד"ל דקאי אפסוק דלעיל (בראשית מז לא) שאמר וישתחו ישראל על ראש המט"ה, ופירש רבי שמעון בן יוחאי בזוהר הק' (ח"א וכו' ע"ב) ראש המט"ה מאן הוא, דא הוא יסוד רישא דערסא קדישא, עיין שם. ולפי זה ידוקדק שפיר ויהי אחרי וכו' ויאמר ליוסף. ר"ל ראש המט"ה הודיע ליוסף דהוא קאים בדרגא הלזו, ומשם באה לו האמירה, והרגיש שיעקב חולה דגוף וברית חשבינן חד. שוב ראיתי שרשי ז"ל רמז זה גם כן בדבריו, שכתב הריי ז"ה מקרא קצר. ולקמן אצל ויגד ליעקב כו', כתב ויגד המגיד וליא פירש מ"י. ולמה שינה בלשונו וכתב בכאן הריי ז"ה מקרא וכו'. אך הוא להורות דזה בלבד הוא קצר, אבל מפורש בפסוק הקודם. [אבל לקמן אצל ויגד ליעקב כו', אינו מפורש כלל מי המגיד, על כן כתב בשם ולא פירש מ"י, (עד כאן מהשמטות בסוף ספר קהלת יעקב).

יתן המלך לרעותה הפוכה ממנה (אסתר א טו), אבל להיות שהשכינה ירדה עם יעקב למצרים, פעל יעקב יחודים גוראים בחיים חיותו, אפילו בהיותו בארץ מצרים גרם להיות חיות בפ"ב. וזהו ויחי יעקב בארץ מצרים שביע עשרה שנה, מנין הפ"ב, והבן מאוד ומא"ד:

ויהיו ימי יעקב שני חייו. באברהם הוא אומר (בראשית כה ז) אלה ימי שני חיי אברהם אשר חי. וביצחק (שם לה כה) ויהיו ימי יצחק. הנה תראה באברהם ויעקב אמר חיות אצל הימים, מה שאין כן ביצחק. והנה י"ל דידוע דאברהם ויעקב נתנו משנותיהם לדוד, מה שאין כן יצחק. על כן בא הכתוב לומר דבאמת ימיהם היו יותר, רק חייהם לא היה רק כמבואר בכתוב, כי נתנו מימיהם לדוד. ויש לומר עוד דהנה ידוע שהשבת קודש הוא הנותן חיות לימות החול (עיין זוהר ח"ב פ"ח ע"א). והנה ימי אברהם היו קציה שנים, ממילא יעלו לחשבון שנים שלימים של שבת, כי לכל שבע שנים שנה שלימה ימות השבת, (ואחר כך) [ואם כן] קציה שנים הם כ"ו שנים שבת, מנין שם הוי"ה שהוא החסד מדת אברהם. ויעקב ח"י קמ"ז שנים, יעלו כ"א שנים שבת, מנין שם אהייה, א"ך טוב לישראל (תהלים ע"א). [והנה יש אתי לפרש מעם למה באברהם מנין כ"ו וביעקב מנין כ"א, אך שאין כאן מקומן. אבל ביצחק לא יעלו שנות השבת לשנים שלימים. על כן באברהם ויעקב נאמר בימיהם חיים, כי השבת הוא הנותן חיות, מה שאין כן ביצחק. והנה קצרנו כמובן כעת, ואי"ה נאריך בזה במקום אחר להבין הדברים, גם להבין כל השינויים:

ויקרבו ימי ישראל למות. ענין אומרו כימי יעקב לשון קרבות למיתה. נ"ל שהוא על פי מ"ש הקדוש הרבי שמעון בן יוחאי באיזרא זומא ביזמא דהלולא דיליה, שאמר שכל ימיו היה מצפה

ושלם ספר בראשית:

על ספר
שמות

ספר שמות

ואלה שמות וכו'. ואיזו מוסיף על עיני ראשון. כמו שיוסף לא שינה את שמו הגם שקראוהו צפנת פענח (בראשית מא מה), וכמו שרמזנו זה בסיום הספר. כך ואלה שמות בני ישראל וכו' ראובן ושמעון וכו', עאלו ונפקו:

וידמח עוד ואלה שמות בני ישראל וכו'. ידוע עיני ירידת ישראל למצרים להעלות ניצוצין הנדחים, וכבר ידוע שהשמות השבעה דמיב, הם מסוגלים להעלאת ניצוצין. וזה נרמז ואלה בנימטריא מיב, הוא שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב, כמו שיעקב בכניסתו למצרים בא בארה שבע מקודם (שם טו א), ושהרמז הוא גם כן לזה השם דמיב שיש בו ז' שמות, כמו כן גם בניו ידעו מעיני זה השם הקדוש, גיל:

וימת יוסף וכל וכו' וכל וכו'. הנה פמירת יוסף כבר נכתב בסיום הספר. וגם היה לו לומר בקיצור וימת יוסף וכל הדור וכו'. והנראה דמשמענו גדל רחמנותו יתיש, איך לא לאם התחיל עיני השעבוד, ובכל פעם נרגש הענין יותר, דהנה כשמת יוסף היו מכובדים מאד, ואחר כך בפמירת האחים התחילה השעבוד, אבל לא בקושי רק כפה רך, ואחר כך בפמירת הדור התחיל קושי השעבוד בחומר וכו':

ובני ישראל וכו' ותמלא הארץ אתם. יש לרמז ותמלא הארץ, הארץ במילוי כזה יהי יאלף יריש יצדי, בנימטריא תשם, הוא בי פעמים ש"ע נהורין הידועים מסוד הפנים העליונים תרין תפוחין ממדה השביעית ואמת (שמה לו ה), וכן תיבת אתם אתון אמ"ת, ומשם בא להם שלא שינו את מלבושים (ויק"ד מ"ב ה), כאשר ידעת סוד מלבוש הוא בנימטריא אור פני אל, שהוא מש"ע נהורין עם כללי השמות בנימטריא מלבריש, (כידוע לפועמים מען חיים בסוד החשמי"ל), ומשם בא להם שלא

שינו את שמם ולשונם, רק בלשון הקודש שהוא אמ"ת, (שכל דבר שבעולם כמו שנקרא לו שם בלשון הקודש, הוא שמו האמיתי והבן), ממדה הנקרא ואמ"ת. וזה שתמצא בפסוק ז' מדריגות להיות שהוא מדה ז', והם א' פרו, ב' וישרצו, ג' וירבו, ד' ויעצמו, ה' במאד, ו' מאד, ז' ותמלא וכו'. ומשם בא להם השמירה בסוד ההקף, מסוד בי שמות אל במילוי, שכל שם בנימטריא הק"ף, ושניהם בנימטריא ש"ע, (ועם כללות הי' אותיות בנימטריא מלבריש, חשמי"ל (יחזקאל א ד), עתים חשות עתים ממללות (תגינה י"ג ע"ב), על כן חשו ושתקו משארי לשונות ומללו בלשון הקודש והבן), והמשכיל יתבונן בדברינו טוב מעם ודעת, והשם הטוב יכפר ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו:

הבה נתחכמה לו פ"ן ירבה. יש לפרש ידוע שאור הפנים בכל אורות העליונים הוא רחמים, ובהסתר פנים הוא דין הוא בחינת האחור רומז לדין (ידוע למשכילים). וענין פנים ואחור באורות עליונים הוא, שכל שם אשר רומז באיזה אור מהאורות, אם הוא כפשוטו באותיותיו מיקרי פנים, ואחור הוא אותו השם בעצמו בריבוי ובריבוע, דהיינו השם אל כפשוטו מיקרי אור הפנים, ובריבוע כזה א' אל מיקרי בחינת אחור, וכתבנו בספרי רגל ישרה שעל כן בלשון הקודש יכונה לאור הרחמים פנים, (שבלשון יחיד הוא פן), ואור הדין אחור, דהנה תיבת פן כשתרכעו כזה פ' פ"ן, אזי יהיה בנימטריא אחר (עם הכולל), ונחפר הכולל להורות שאור הזה פחות מדריגה אחת מאור הפנים, וגם נתרבה להיקרא בג' אותיות אחר, להיות שכבר נתרבה מבי' אותיות פ"ן ג' אותיות בריבוע, והבן מאד ומאד). והנה בהאיר אור הפנים, כודאי אין שום ספריא שולט בישראל, רק ח"ו בהסתר אור פנים לאחור. והנה היו במצרים רד"ו שנה כשעבוד בהסתר פנים, מנין פ"ן באחור

ויחזק. ג', בציווי נאמר אחו בזנבו, ובעשיה ויחזק ביו. ד', למען יאמינו הוא מאמר השיי מחדש, ולא נאמר ויאמר ד' וכו'. והנראה דמשמיענו צדקת משה אשר פחד מהנחש עד אשר נם מפניו, כי מתחילה היה סוכר כשנעשה הנחש, אשר כוונת השיית להפחידו בלבד על אשר אמר על ישראל והן לא יאמינו לי, ודוקא להפחידו מהנחש על כי הנחש סיפרה גם כן לשון הרע כמו שאמרו רז"ל (ב"ד פ"ט ד'), ואחר כך כשאמר לו השיית שלח ידך ואחו בזנבו, היה סוכר אשר חיז הגיע עתו להמית שונאיו על ידי הנחש, והנה היה תיכף בלב שלם מרצה למסירת נפשו ולא המתין לסיוס מאמר השיית, רק תיכף ומיד רץ והוסיף במצות השיית, הגם שהשיי לא צוה אותו רק אחיזה בלבד ובזנבו, והוא להיותו רואה שזה חפץ השיי, החזיק בחזק ובכולו, כי מסר נפשו בגזירת השיי לדעתו, נ"ל:

וראיתם על האבנים אם בן וכו'. הנה בביאור תיבת אבנים אמרו רז"ל במדרש (שמ"ד פ"א י"ד) בשעת שהאשה כורעת לילד, ירכותיה מצפונות כאבנים. והנה יקשה למה אמר הרשע בלשון הזה, ולא אמר כפשוטו וראיתם אם בן הוא וכו'. אך לפי פשוטו נ"ל דהנה גילו לנו חכמי האמת מפני מה בשעת הלידה מצפונות ירכי האשה, דהענין הוא דכשבא הזמן שיצא הולד לאויר העולם, ומן הצורך הוא בפעולת המבע שהמביע היוצר כל שידחה הולד ממקומו, ואז מסתלק החיות של הירכים למעלה בזרועות ובחזה, וצר לו המקום שם ונדחה הולד משם בכח, אפילו הולד מת שהוא כאבן באין תנועה, עם כל זה דוחהו משם החיות שנמתלק לשם. והנה הרשע הלזה חש פן יאמרו המילדות האיך אפשר להמית הולד בטרם צאתו לאויר העולם לנמרי, הלא הוא כיון שיצא באין חיות ותנועה, תסתכן גם האם כי לא יתנועע לצאת. לזה אמר הרשע וראיתם על האבנים, רציל תראו בזה הענין שירכות האשה מצפונות כאבנים מחמת שמסתלק החיות, על כן אפילו

כנ"ל פ' פ"ג, רומז להסתר הפנים לבחינת אחור, (וכל זה ידוע דבאמת לא היו רדיו בשלימות במצרים, כי רדיו התחילו מהתחלת ירדת בני יעקב בפעם הראשון למצרים שאמר להם רדיו שמה (בראשית ט"ב), אבל בעת ירדת יעקב אמר יוסף רדיה אלי (שם ט"ו), שלא היה רק רדיה שנה, והוא מנין אחר כנ"ל), שהוא הסתר הפין כנ"ל. ויש הבה נתחכמה לו פן ירביה, נתחכם לעשות שהפין יתרבה בריבוע לבחינת אחר כזה פ' פ"ג מנין רדיו, שאז השעבוד בהסתר פנים, (ובזה תבין ל"ו למושיעין של ישראל (סוטה י"א ע"א)). וזה שסיימו אחר כך ועלה מן הארץ, שעל כרחק בהסתיים חשבון אור האחור, יעלו מן הארץ כאשר יחזור אור הפנים להאור, (וכבר כתבנו במקום אחר אמר אויב וכו' אחלק שלל (שמות ט"ו), שלל בנימטריא ב' פעמים פנים, שרצה האויב לחלק היחוד דפנים בפנים, וכבר שיבח שלמה לכנסת ישראל ושלל לא יחסר (משלי לא י"א), שלא יחסר היחוד דפנים בפנים, ואין כאן מקומו). ועל פי זה יתפרש לקמן וכאשר יענו אותו כן ירבה וכו', ר"ל באותו הדרך שיהיה העניני שלהם, דהיינו לרבעות תיבת פן כנ"ל, בזה הדרך היה גם כן הנאולה, שאמר השיית כ"ן ירבה, תיבת כן יתרבה בזה הדרך כ' כ"ן בנימטריא צ', שכל אחד מישראל היו לו צ' חמורים מעונים כשיצאו ממצרים (תנחומא בשלה ס"י כ"ה). וזה שנרמז לאברהם ואחר כן יצאו ברכוש וכו' (בראשית ט"ו י"ד), שהרכוש יהיה בענין אחוריים של תיבת כן כנ"ל היינו צ' חמורים, נהגם שיש לפרש גם כן באופן אחר אחרי כן, היינו אחר אותיות כ"ן הם אותיות ל"ם, שהוא ר"ת לילי ס"ם, הם דכר ונוק' דספ"א שהכניעום, (והוא בנימטריא צ' שהיו להם מעונים לישא משאם כעבדים לאדוניהם), עם כל זה הכל הולך אל מקום אחד, והבן וכפלים לתושיהו וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא:

ויאמר השליכהו ארצה וכו' וינם משה מפניו, ויאמר וכו' שלח ידך ואחו בזנבו וישלח ידו ויחזק בו וכו', למען יאמינו וכו'. צריך להתבונן. א', למה משמיענו אשר נם משה מפניו. ב', בציווי השם נאמר אחו, ובעשיית משה נאמר

(יחזקאל יז כ, עין יחזקאל מכת פ"כ ה"ז), והם מכפרים ומקיימים אותם:

בזר (ח"ב ד ע"א) ר' יוסי ורבי יהודא הוו יתבי ולעאן באורייתא קמיה דר' שמעון, אמר ר' יהודא האי דכתיב ויקם מלך חדש על מצרים, ותנינן דאיהו קם מגרמיה מה דהוי שפל קם ולא אתחזי למלכא ובעתרא קם, אמר ר' שמעון כלא הכי כגונא דאחשורוש דלא אתחזי למלכא, וקם מגרמיה וקם בעתרא ובעא לאובדא לישראל מעלמא, אוף הכי האי לא אתחזי למלכא וקם מגרמיה ובעא לאובדא לישראל מעלמא, דכתיב ויאמר אל עמו ונר, הבה נתחכמה לו ונר, עכ"ל. הנה צריך להתבונן מה היה שאלת ר' יהודא ומה השיב לו ר' שמעון. והנה לכאורה שאלת ר' יהודא היה מה הוא הצורך להשמיענו דלא אתחזי למלכא וקם מגרמיה, אם כן מה השיב לו ר' שמעון שהוא כגונא דאחשורוש, הנה גם שם לא נדע הצורך לזה. עוד יש להתבונן במה שאמר ר' שמעון ובעא לאובדא לישראל מעלמא, דכתיב ויאמר אל עמו הבה נתחכמה לו, ומה צריך לראיה הלא הוא דבר מפורסם. והנראה לפרש דהנה באיתערותא דלתתא אתער עובדא לעילא, וכשישראל מסגלין מצות ומעשים טובים לתתא, אז הם מושפעים מלעילא שובע שמחות ושפע ברכות, ומאיזה התעוררת היה בריאת העולם כי לא היה מי לעורר אתערותא דלתתא, אבל מחשבתן של ישראל קדמה לזה מה שיסגלו אז מצות ומעשים טובים, הנה ישראל דוקא מסוגלים לזה כי מחשבתן קדמה למעשה בראשית (עין ב"ד פ"א ד'), ובזה הם מתעלים על כל האומות אין ביד אומה כח לעמוד נגדם, כיון שמחשבתן הועילה למעשה בראשית בזולת איתערותא דלתתא, באיזה עזות יעמוד שום אומה נגדם:

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וכו'. ידוע דגלות מצרים הוא גלות הכולל כל הגליות, על כן הגם שמדבר הכתוב בגלות מצרים, עם כל זה מרמז על כל הגליות, ומצרים פירושו לפי זה לשון מיצר וצער. והנה הנאולה

הולד מת ידחוהו החיות משם ולא תמתכן האם. ובזה יודקדק גם כן אומרו אם בן הוא והמיתן אותיו, ולא אמר אם בן הוא תמיתוהו. רק שבא למעם אם בן הוא והמיתן אותו דייקא ולא את האם, כי אין חשש ליולדת מפעם הנ"ל:

מדרש שם (שמ"ד פ"א י"ג) שפרה. שהיתה משפרת את התינוק וכו'. מדה כנגד מדה זכתה ויצאו ממנה הכהנים המשפרים את ישראל מלכלוך חטאתם שמכפרים עליהם בקרבנות: שם פועת. שהיתה נופעת יין וכו'. מדה כנגד מדה זכתה ויצאה ממנה מלכות בית דוד, נאמר בו (בראשית מט יא) אמרי לגפן עירה וכר כבס ביין לבושו וכו': שם שפרה. שפרו ורכו וכו'. מדה כנגד מדה זכתה ויצאו ממנה הכהנים המכפרים בקרבנות סוטה, ואם מהורה היא ונקתה ונזרעה ממנו זרע (במדבר ה טו), ומכפרים בקרבנות זבים וזבות המצורעים האסורים לבתיהם בסומאתם: שם פועת. שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים וכו'. זכתה ויצאה ממנו מלכות המשיח שיחיה את ישראל אחר שיאמרו כל האומות אבדה תקותם ח"ו, אז יבוא וינאלנו: שם שפרה. ששפרו מעשיה לפני אלקים. רציל שלא עשתה מפני הכבוד וכיוצא רק כוונתה לאלקים, זכתה ויצאו ממנה הכהנים מביאים הקרבנות לשמו ית' דוקא, כי הזבח נפסל במחשבה: שם פועת. שהופיעה את ישראל לאלקים. רציל האירה פניהם ללמדם דעת לבל יתבמלו ממצותיו מיראת פרעה, כמו שהיא לא חששה ליראתו, זכתה ויצא ממנה משיח ולו יקחה עמים (בראשית מט י), וליה ישתמען עממיה: פועת. שהופיעה פניה כנגד פרעה וכו'. מדה כנגד מדה מלך המשיח ובן דוד יתן לפניו גיים ומלכים ירד (ישעיה מא ב): שפרה. שהיתה משפרת על דבר בתה וכו'. יצא ממנה הכהנים אשר היו מפייעים את המלכות בעת ששלמו, כעין שמעון הצדיק לאלכסנדר (יומא ס"ט ע"א), ועזרא לכורש: שפרה. שהעמידה וכו'. כל המקיים נפש וכו' (כ"ב י"א ע"א), והנה הם קיימו כמה וכמה נפשות, זכתה ויצאו ממנה הכהנים אשר הנפש החופאת היא וכו'

לחוש הדעת יותר משאר החושים, ולכן מקבל כח גדול מהנשמה שהוא בדעת, ולכן אם הנשמה קדושה, יזיל רוב טוב דרך מעיין העין, (ובכל מקום שרואה האדם כזה מתברך הדבר, וזה שתמצא ביוסף (בראשית לט כג) אין שר בין הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר יי אתו, רציל שהבין שר בית הסהר שעל ידי ראיית יוסף בדבר יתברך הדבר, מה שאין כן בראיית שר בית הסהר היה להיפך, על כן אין שר בית הסהר רואה וכו', רציל לא היה רוצה לראות שום דבר, באשר הבין כי יי את יוסף, ניל). ואם פמאה היא יצא מהעין ניצוצים רעים המזיקים, ובלעם יוכיח שהיה מסיני הדעת ועינו ראה להשחית בה מאד והיה משתבח וכו', עכיל. והנה ידוע דבמצרים היה גלות הדעת, וכביכול בהגיע הזמן להתעורר הדעת וידעתם כי אני יי (שמה ו ז), הנה כביכול מברשי אחזה אלוקי התעוררת הדעת על ידי חוש הראות, הנה נאמר וירא אלקים את בני ישראל, ועל ידי זה כביכול ידע אלקים, נתעורר הדעת לצאת מן הגלות:

ויתפרש עוד וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים. דהנה כתיב (יחזקאל סו ז) ותרכי ותגדלי וכו' ואת ערום ועריה, שהיו ערומים מזכות התורה ומצות, והיה הדבר דמיון מעשה בראשית שהנה בכל דבר צריך להיות איתערותא דלתתא. והנה בריאת שמים וארץ בראשית ברא אלקים (בראשית א א), בשביל ישראל שנקראו ראשית (ויקרא פ"ג ד'), והנה לא סיגלו עדיין מצות ומעשים טובים, רק הספיק מחשבתן של ישראל מה שידע השיי שיסגלו אחר כך מצות ומעשים טובים. והנה בראשית נמי נאמר הוא (ריה ל"ב ע"א), עם כל זה לא נכתב בתורה מאמר, מכאור שהוא התעוררות הראשון כביכול פרם גילוי האותיות, והוא כביכול נקרא רק בשם ידיעה בחכמה, ידע השיי השעשועים אשר

מכל הגליות שהוא על ידי תורה ותשובה, והנה תשובה יוכל כל אדם עשות, מה שאין כן תורה מי שאינו תלמיד חכם אינו יכול לעסוק בתורה, והבטיח השיי לדוד שיהיה ספרו תהלים 'חשוב כעוסקים בנגעים ואהלות (שח"ט מזמור א)'. וזה שנרמז בס"ת בפסוק 'ותהלים' דוק ותשכח:

איש וביתו באו. יש לפרש איש וביתו, היינו כל שם משמות השבטים במילואיהם, דמילוי מכל אות נקרא בית שהאות בעצמו נקרא 'אבן, מה שאין כן במילואו הוא תיביה נקרא בית, כנודע מספר יצירה. והנה כאשר תמלא אותיות י"א שבטים שבאו למצרים, תמצא בהם קל"א אותיות, לבטל הקל"א אילן המנגד לתכלת (עין מנחת מ"א ע"ב), אשר הוא המקסרג הגדול בכל הגליות, ובפרט בגלות החל הזה האחרון, אבל צירופו וקסרונו הוא בכל הגליות, ותבין מספרי המקובלים 'והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף (בראשית מה טז), ק"ל חסר כתיב, הוא הק"ל מן שמיא נפל (דניאל ד כח), מן הנפילים אשר היו בארץ, וכן כתבנו בפסוק (איכה ד יט) קלים היו רודפינו, כל רודפינו בכל הגליות המה "קלים, היינו הכל מקסרונו ומכח הקל אשר מן שמיא נפל. ויש ימנשרי שמים, מן אותן אשר נפלו ונשרו מן השמים, והאל"ף שבתוכו הוא הנהירו דקיק אשר בתוכו מהקדושה, מה שאין כן הוא עצמו סמ"ל הקנאה, על כן נכתב ק"ל חסר. והנה בשבטים קל"א אותיות במילואיהם, לבטל קיסרונו על ידי שמותיהם הקדושים, ואם תמלא את הווי"ן שבשמותיהם רק בווי"ן (זולת אלפין ויודין), אזי יהיו אותיותיהן קב"ו ריבוע שם אדנ"י, לרמז השכינה שירדה עמהם למצרים:

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים. יתפרש הענין לדעתי על פי מה שהביא הרמ"ז דברי הרב בדרוש הנקודין ח"ל, חוש העין מוציא ניצוצין לחוץ. גם נודע כי חוש הראות קרוב

* הנה תהלים מרמז בס"ת למעלה בחזלת המאמר, אבל חשבה איפוא נרמז. ולדעתי כי כונת רבינו כק"ו וצ"ל על סוף הכתוב מצרימה את יעקב איש וביתו באו, מה מרמז גם השוכיה. (המגיה ד"א)

זה דאפקיה בלשון אמירה, דחשב בלבו שיבוא להקביה כמו פיו למען מענתו:

וראיתן על האבנים. מקום שהולד נפנה בו כו (שמריד פ"א י"ד). דרש יבנים מלשון יאופנים, דאותיות בוסף מתחלף: דבר אחר האבנים וכו'. קשה כאבנים וכו' (שם). ורציל הרשע אמר לא תחושו בהמיתכן הולד תסתכן גם האשה, כי כתבו חכמי האמת שבשעת הלידה עולה החיות מהירכים למעלה, והנה יש למעלה דוחק מריבוי החיות, על ידי זה ידחה הולד ממעי אמו אפילו הוא מת. לזה אמר הנה לכם סימן שירכותיה מצטננות כי יצא החיות למעלה, ועל כן לא תסתכן גם אם הולד מת יצא ממנה: סימן גדול מסר להם כו מה היוצר וכו'. רציל מסר להם סימן לידע אם כבר הגיע זמן לידתה, כשאינה יכולה לחבר רגליה הוא סימן לפתיחת הרחם: מצטננות כאבנים, גם זה סימן שהגיע זמן לידתה: אמר רב חנין סימן גדול וכו'. דרש זה מתיבת וראיתן, להורות שתוכלו לראות זה קודם הלידה: מלמד שתבע אותן להזדווג להן ולא קיבלו ממנו (שמריד פ"א ט"ו). הנה יש להתבונן האם היו רשאים להכניס את עצמן בסכנה, בשלמא לענין הילדים, סברא הוא גם לבני נח מאי חזית דדמא כו, מה שאין כן גילוי עריות בן נח אינו מצווה על קידוש השם, ובפרט אשה קרקע עולם כמו שאמרו חז"ל באסתר (סנהדרין ע"ד ע"ב), ובפרט בדבר שביד הגוי לעשות בהכרח. וי"ל דהנה אמרו רז"ל (ב"י פ"ט י"א) הנבעלת לערל קשה לפרוש, כי ימכע בנפשה סבע הערל, וחששו פן חיו על ידי חיבורם יגיע להם חיו תכונה רעה בנפשותם, וישמעו אחר כך לעצתו בענין הילדים. ונראה דזה היתה גם כן כוונת פרעה, כי לא מצינו (יותר נמחק חבל על דאבדין ולא משתכחין עוד על פרשה זו):

פרשת וארא.

ידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני יי. הנה התחיל בדיבור לשון עו וכשם אלקים המורה דין, וסיים באמירה לשון רכה ובהויה המורה רחמים, ודברי חכמים ידועים כדרכנות

יהיה לו מישראל עם קרובו, (עיי' מ"ש בדרושי חנוכה וינעם לך). והנה בכאן שהיו ישראל עירום ועריה ולא היה מקום לאיתערותא דלתתא, (הגם שבפרם צאתם נתן להם מצות פסח ומילה כמד"א ואעבור עליך וכו', עם כל זה בהתעוררות הראשון לפקדם ברחמים לא היה להם עדיין זכיות, ובוזה לא יהיו דברינו סותרים למה שכתבנו בדרושי החנוכה, עיי' שם). הנה היה הדבר כעין מעשה בראשית הספיק ידיעתו ית"ש אשר יקבלו אחר כך (העבודה). זה שאמר למשה בהוציאך את העם מצרים תעבדון וכו' (שמות ג יב), הנה מה שרמזה התורה וירא אלקים את בני ישראל, ראה תכונתם שהם מוכנים לכך ויסגלו אחר כך מצות ומעשים טובים, וידע אלקים הספיקה הידיעה כביכול, הנה נאמר בפסוק רק יודע ולא נאמר אמירה. כי הוא דוגמת מאמר הראשון בראשית, הגם שהוא מאמר לא נאמר ויאמר, כי מורה על רצון העליון פרם גילוי האותיות בדיבור. והנה התרגום מפרש ומבאר המקרא, תירגם ואמר במימריה למפרקהון, כי באמת בראשית נמי מאמר הוא, הכן הדברים ויונעם לך:

במדרש (שמריד פ"א י"ד) ויאמר בילדכן את העבריות, למה צוה להמית אותן על ידי המילדות וכו'. דרש תיבת ויאמר הב' מיותר, להיות שאמר דבר מה שבלבו אשר בשביל זה אמר להם דבר זה: ויפרע מהם. רציל ב' רעות חשב, א' שלא יתבע הקביה ממנו. ב' שיפרע מהם ויתבטל חיו הכתים שהיו ראויים לצאת מהם, ואף על גב דהוא הוא המצווה אותם לעשות כזאת, עם כל זה דברי הרב ודברי וכו':

ויתפרש עוד על פי דברי הרב בעל הפלאה דכן נח מצווה על העברין מה שאין כן ישראל, ויפרע מהם על שאינם מחמירין על עצמן כדין בני נח כיון שלא קבלו התורה. ובוזה יונח מ"ש לעיל דדריש תיבת ויאמר הב' שאמר בלבו, דהנה הרכה מענות היה לו לנחש למען דברי הרב ודברי וכו', אלא דאין פוענין למסית (סנהדרין כ"ט ע"א). והנה אין פוענין בשבילו, אבל אם מען המסית מענתו מענה.

אליהו זיל מה קול שמעתי וכו', ואיל אליהו כל זמן שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים יהא שמו הגדול מבורך, אומר השיי אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. ופירש רשיי אשרי כל זמן שהיה קילום זה בבית המקדש. והנה צריך להבין מה הוא זה שרצה השיי בקילום זה בבית המקדש דוקא, הלא בכל העולם כבודו וממשלתו. אך ידוע בית המקדש הוא מכוון נגד מדת מלכות שמים. ומעתה התבונן אומרם יהא שמו הגדול (בבחינת גדלות, בסוד והקמותי וכו') מבורך (בסוד הברכה, מלשון המכריך וכו' נלאים פ"ו מ"א) עולם (היינו במלכות שמים הנקרא עולם, בסוד זכרו לעולם בריתו נדבר הימים א' טו יב), והבין מאד). ואם כן תבין כשאומרים ישראל קילום זה בגלות, אז אומר השיי אשרי המלך כשהיה קילום זה במקום הקודש מקום המכוון נגד מלכות שמים. והנה בזה תבין גם כן בכאן, כשהיו ישראל במצרים והבינו ששעבודם הוא מחמת העדר היחוד, והיו מתפללין יהא שמו הגדול מבורך כגיל, אז השיי משתוקק כביכול שיהיה זה בבית המקדש ובארץ הקודש, שאז יהיה היחוד בשלימות. ויש גם אני שמעתי את נאקת בני ישראל שמתפללין על היחוד, אשר מצרים מעבידים אותם, שכעת המצריים הם מביאים אותם לידי עבודה זו, ואזכור (בסוד הזכירה בסוד והקמתי וכו'), את בריתי לעתיד ואחיש מאד לרחמם, והשיי יראנו נפלאות מתורתו:

ולקחתי אתכם לי לעם. ר"ת אלול. רמז שבחודש אלול לוקח השיי את ישראל לעם, על ידי התשובה שמתעוררת בחדש הזה:

וידעו מצרים וכו' כנמותי את ידי וכו'. רמז שידעו אז כי אני יי, בעת אשר תהיה נפיית הי"ד, היינו נפייה מיקרי מלמעלה לפמה. ויש לרמז כשמסין אותיות י"ד לאותיות שלאחריהם, הם אתון כיה, דהמדה הזאת עבדא נוקמין במצרים (וזהו הי"ג קמיה ע"כ). ויש השיי ותנה לא שמעת עד יכה (שמות ז טו), ותבין:

וכמסמרים, ולפי הפשט לא נדע ויש לפרש על פי מה שפירש הרב אלשיך בפסוק (שמה לב יי) וינחם יי על וכו'. דהכוונה כי כן דרך אב הרחמן שגדלו רחמיו על בנו הגם שחטא, והנה אי אפשר שלא לצערו בכדי שלא יוסיף לחטוא, וגם עבור קטרוג מדת הדין, על כן מקדים ואומר בכעם שיעשה לו כך וכך, והבן קם מרעיד ועל ידי זה נשתק המקטרג, ובראות האב רעת הבן מתעוררים רחמיו ומתבטל הדין. וזהו וינחם יי על הרעה אשר דבר וכו', ענין הנחמה לרחמים היה בסיבת הרעה אשר דבר בהפלגה רבה. ולפי זה יש לפרש גם כן בכאן, דהנה משה אדונינו כשאמר למה הרעתה (שם ה כב), בקשה מדת הדין לפגוע בו כמו שאמרו רז"ל (שמירי פ"ה כ"ב), מה עשה השיי ברוב רחמיו התחיל לדבר עמו בדין ובלשון עו, ועל ידי כך נשתתק מדת הדין והקטרוג, ואז פנה אליו ברחמים ויאמר אליו בלשון רכה אני הויה ברחמים. וירצה עוד וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני יי, בא להורות כי הויה הוא האלקים, גם בעת שהנהגה הוא כמבע (בגימטריא אלקים), עם כל זה בתוכו אסתתר הנהגת הויה בהשגחת הרחמים כמיש כמה פעמים, רק שהוא נקרא כביכול הסתתרות הויה במלבושיו, דהיינו אותיות הקודמין והמאוחרין שהם בגימטריא אגני כנדע, (בסוד הכתוב ישעיה מד ה) אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים, והנה אדונינו משה כשראה רשעות פרעה, ולא נעשה בו תיכף דין כשיעור המערכה להראות סופת ההויה, תמה על זה. והשיי הודיעו שגם בהנהגת הפבע משתתף הויה, רק שהוא בהסתר פנים במלבושי אגני כמיש לעיל. וזהו וידבר אלקים וכו' ויאמר אליו אני הויה, ותבין:

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. והנה אמר ששמעתי שכבר שמע, ואזכור לשון עתיד שכעת יזכור להבא והנראה שלא זכר עדיין, והנה בפרשת שמות (כ טז) אמר וישמע וכו' ויזכור וכו'. והנראה בהקדים מה שאמרו רז"ל (מכות ג ע"א) במעשה דר' יוסי ששאל אותו

כן נאמר והייתי הבן הדבר, אז) וידעתם כי אני יי אלקיכם דייקא המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים מלא ו החיות, שגם החיות היה עמכם בגלות והשיי הוציא אתכם, הבן הדבר:

ונתתי אותה לכם מורשה. הנה ונתתי לשון מתנה, ומורשה לשון ירושה. אבל לדעתי הפירוש השיי אמר זכותכם בארץ ישראל הוא מכח ירושת האבות, ומעלה יש בדבר שאין לירוששה הפסק, אבל אם באנו מכח ירושת האבות, הנה גם לישמעאל ועשו מגיע חלקם. ויש השיי ונתתי אותה לכם מתנה מחדש אני נתן אותה לכם דייקא, ואין לישמעאל ועשו, ואף על פי כן תהיה לכם מכח ירושה, כי אקיים בזה שבעת האבות. ויש אני יי המהווה כל הויות, ועליכם היתה כוונתי בשבעת האבות:

מורשה. תרין. דין. ואידך תורה צוה לנו משה מורשה (דברים לג ד). תורה וארץ ישראל ירושה הם לנו בלא הפסק, כשם שהגנים אי אפשר להם להתבונן בסודי התורה, כן אין להם נחת בארץ ישראל ואינם מתבוננים בסוכה, כענין ושמו עליה אויביכם היושבים בה (ויקרא ט לב), התורה אינה סגולה מספוריה אלא למהולים (חסר ב' תיבות), כענין שנאמר בנתינת התורה (שמות יט ה) ועתה אם שמוע וכו' ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים, שהוא בדרך סגולה ביותר מכל העמים להבין מספורין (שלי, כענין) שפירשנו במקומו, כך ארץ ישראל. ועל כן מל אותם יהושע קודם שנכנסו לארץ (יהושע ה ד), ומישך שייכים להדדי תורה וארץ ישראל, אין תורה (חסר ג' תיבות) (נכחה ארץ ישראל) כד פס"ז ד), כי מציון תצא תורה וכו' (ישעיה ב ג). מורשה. תרווייהו מלא ו אות חיים. תורה עץ חיים היא, וארץ ישראל ארץ החיים:

במכת דם הראשונה די פעמים לשנות. רמז במכה הראשונה שתיית כוס התרעלה אשר ישנו כל הדי מלכיות (עין תולין צ"ב ע"א). והנה ג' הראשונים מלאים ו, והרביעי חסר ו אות חיים.

לכן אמור לבני ישראל אני יי והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, (סבלות חסר ו), ולהלן תיכף נאמר ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני יי אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים (סבלות מלא ו). עוד יש להתבונן התחיל אמר לבני ישראל אני יי, ואחר כך נאמר וידעתם כי אני ה' אלקיכם. אך הוא לדעתי אות ה' הוא האות המורה על החיים, וישם יי לקין אות (כאשית ד טו), דרשו (חקרי ס ק"ה ע"ב) נתן לו אות ו, וישב בארץ נוד בהוספת הו'. והנה החיות של ישראל הוא מהשכינה מאן דנפח מתוכו נפח, והנה כביכול גם השכינה היא חיותן של ישראל בגלות עמהם. והנה כל ימי משך הגלות ובפרט במצרים גלות יהדעת, אפילו אם יאמרו להם שגם השכינה עמהם בגלות, אינם מבינים כל זאת ואינם מבינים ומבינים אל צער השכינה כביכול, אך אל צערם כי בשרם עליהם יכאב, כמו חולה שמחמת החולשה נתבלבלה דעתו, אינו יכול להתבונן בעיקר חולשתו ומדמה בעצמו אשר רק רגליו הם בחולשה על כן אינו יכול להלוך, וכשבא אליו הרופא לרפאות מבקש ממנו לעשות לו תחבושת על רגליו, ואם ישתדל עמו הרופא להבינו שכל זה סמעים הפנימיים ומחולשת החיות שבלב ומוח, הוא לא יבין הדבר, הנה הרופא עושה את שלו, ואחר כך כאשר שב החולה לאיתנו, מבין הדבר על בוריו איך כל חיותו היה בחולשה, והאיך השתדל הרופא בעבורו, ומבין אשר כאב הרגלים הוא הכל מהלב ומוח, כי הכל תלוי בהנשמה עיקר החיות. הנה החיות ישראל בגלות חסר ובפרט גלות הדעת, הנה אז אם יאמרו להם אשר גם חיותם היינו השכינה עמהם בגלות, ובה תלוי עיקר חיותם כי אין להם חיות זולתה, הנה לא יבינו הדבר. הנה אמר השיי אמור לבני ישראל אני יי ולא אמר אלקים, כי לא יתבוננו בזה והבין להם רק מה שמבינים, והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים חסר ו הרמז לחיות. אבל אמר ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים, (ר"ל כאשר אקח אתכם לי לעם, תבינו למפרע אשר הייתי לכם לאלקים כבר גם בחיותכם בגלות, על

(שמות ג יט) ואני ידעתי כי לא יתן אתכם וכו', ומשה לא שמר את הדבר הזה, אלא בא להתחכם על גזירותיו של הקב"ה, התחיל אומר אדני למה הרעותה לעם הזה וכו' (שם ה כב), ועל דבר זה בקשה מדת הדין וכו', עכ"ל. יש להתבונן על משה אדונינו למה באמת צעק, הרי השיי הודיעו מתחילה שכך יהיה. וגם צריך להבין לשון המדרש משה לא שמר הדבר הזה, מה הוא הדבר שלא שמר. גם אומרו בא להתחכם וכו', מה הוא ההתחכמות מ"ש למה הרעותה וכו'. אך הוא דידוע מענין ידיעה ובחירה, הדידיעה אינה מכרחת, ועל כן הבחירה הפשיית וישולם לכל איש כפעלו, דאם הידיעה מכרחת לא יתכן שכר ועונש, וכל זה דבר שהיא רק בידיעה, מה שאין כן הדבר שיצא מפיו ית' בדיבור, נאמר (ישעיה נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפני לא ישוב וכו', עיין באלשייך שם. והנה השיי אמר למשה ואני ידעתי כי לא יתן וכו', שפמ משה שזה רק בידיעה והידיעה אינה מכרחת, (הגם שאומר השיי לו בדיבור, והוא רק הודעת הידיעה שאצלו ית', דאם הכוונה לדיבור ממש, היה לו לומר בסתם ולא יתן אתכם מלך וכו'), אם כן כיון שהידיעה אינה מכרחת, לא תמה על החפץ למה ישראל משועבדים דודאי חטאו, שגם שהיה הדבר בודאי בידיעתו ית', הנה הידיעה אינה מכרחת. אך כאשר בא פרעה והרשיע ביותר שלא כמבע, ולא נתפעל כלל ואדרבה הרשיע ביותר, הנה הוא כמעט שלא כמבע, על כן שפמ דזה הוא שגם הידיעה מכרחת, ואם כן מה חטאו ישראל ולמה ישתעבדו. ויש למה הרעות לעם הזה, זה הוא כעין התחכמות, אז ביקשה מדת הדין וכו', דהיה לו לשפוט 'הדבר 'הזה, היינו לומר שזה כבר נקרא דיבור כיון שנאמר לו בדיבור, ועוד יש להרחיב הענין:

שם ולא שמעו אל משה וכו'. היה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה וכו', וכן תרגם יונתן ומפולחנא נוכראה קשיא די בידיהון. לא ידעתי מי הכריחם להוציא הפסוק מפשטיה ולדרוש לנבאי. וי"ל דאי כפשוטו לא יצדק הקל וחומר שאמר

כי כאשר יגיע עד שתיית מלכות הרביעית, כבר תתבטל חיות כל המלכיות ונשגב יי לכדו ביום ההוא (ישעיה ב יז) והאלילים כליל יחלוף, ועל כן אנו אומרים על הכוס הרביעי שפוך חמתך וכו' ועל ממלכות וכו' ותשמידם מתחת שמי יי (הגדה של פסח):

והעל את הצפרדעים. ב' במסורה. דין. ואידך קח את אהרן וכו' והעל אותם הר ההר (במדבר כ כה). לרמו מה שאמרו רז"ל (פסחים ג"ג ע"ב) שהצפרדעים מסרו עצמן למיתה בציווי השיי, והיא נלמד משם, כמו לשם באהרן העליה היתה למיתה, כמו כן בכאן:

ידעתי כי סרם תיראון 'פפני 'הויה אלקים. תרין במסורה. דין. ואידך ויתחבא האדם ואשתו 'פפני יי אלקים (בראשית ג ח):

במדרש (שמירי פ"ו א') וידבר כו' ויאמר אליו אני יי, וארא וכו'. הה"ד (קהלת ב יב) ופניתי אני לראות חכמה וכו', עיין שם כל הענין, אמר רבי שמעון בן יוחאי גוח היה לשלמה שיהא גורף ביבין וכו', אמר שלמה על עצמו ופניתי אני לראות חכמה וכו'. צריך להתבונן מה הוא הענין שאמר רבי שמעון גוח היה לשלמה וכו' דוקא לעשות דבר מאוס כזה. וניחא לי על פי מ"ש הרב הגאון בעל גור אריה על מ"ש חז"ל (גיטין ג"ו ע"א) כל המלעיג על דברי תורה נידון בצואה רותחת, דהנה החכמים הם המתשמשים בחכמה, הנה החכמה היא דבר נבדל מן הגוף למעלתו. הנה המלעיג על דבר הנבדל מן הגוף למעלתו, הנה נידון בדבר הנבדל מן הגוף לפחיתותו. והנה שלמה כשרצה להתחכם על דברי תורה ונכשל, הנה אמר נח היה לו להתעמק בדבר הנבדל מן הגוף וכו', והבן. וי"ל שלמד מלשון 'ופניתי אני וכו', מלשון וכו'. והבן:

שם כיצד נאמר על משה (היינו פסוק וקהלת ב יב) ופניתי הנ"ל, לפי שכבר הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותם פרעה לילך, שנאמר

משה הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה וכו', דהרי הקל וחומר פריכא דמה לבני ישראל שיש להם קוצר רוח משיעבוד. על כרחך צריך לומר דהכוונה על עבודה זרה, ואם כן יצדק הקל וחומר, ודריק:

פרשה פ. א"ר יוסי ב"ר חנינא גם גדול נעשה במסא שאף על פי שבלע וכו' ולא הועבה, (דהרי נאמר [שמה ז יג] ויבלע מטה אהרן וכו', עדיין ניכר כמקדם שהיה מטה אהרן), וכל מי שרואה אומר זה מטה אהרן, מכאן שהיה מטה אהרן סימן טוב לעשות בו ניסים ונפלאות לדורות, עב"ל. נראה פירושו דהנה אם היה מועבת, היה גם כן פלא גדול עץ בתוך עץ, ומאי אולמיה דנס הזה מזה. אך הוא דהיה מטה אהרן מוכן לעשות בו ניסים לדורות, דהיינו להוציא פרח לגמול שקדים (במדב י כג), והניחו אותו למשמרת לדורות לפני העדות בתוך הארון (שם שם טו), ואם היה עבה כל כך האיך היה יכול להיות מונח בארון וכו'. ויצדק לפי זה שם בפסוק ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי כי יסמה יאחד לראש בית אבותם, רצ"ל מה שנשאר במצרים רק כעובי מטה אחד, הוא להיות הוראה לראש בית אבותם, ודריק אין כאן מקומו:

אמר ר' יוסי בר אבין כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, על מימי מצרים כלל, על נהרותם ועל וכו' פרט, ועל כל מקוה מימיהם הרי כלל אחר וכו' (שמריי פ"ט י"א). למה נלמד הדבר בכלל ופרט וכלל. נ"ל דמזה למדו (שמריי פ"ט י"ב) דממכת דם העשירו ישראל, דהנה מדת כלל ופרט וכלל הוא המדה הששית מי"ג מדות, לפי זה היא מכוונת נגד מדת יורב חסד שבתורה (שמה לו ה). והנה חסד הוא כהתחסד עם האדם הנצרך לו כעת, יורב חסד הוא בהוסיף לאדם דבר שלא עלה על דעתו, והבן שזה שרמזה התורה בכאן מדת כלל ופרט וכלל, להורות שהיה בכאן לישראל השפעת יורב חסד:

פרשה י. חמרים חמרים. מלמד שכל אחד מהן היה עושה ארבע אשפות וכו'. דרש מיעוט חמרים שנים, חמרים חמרים הרי ד', והצורך להשמיענו זה מדה כנגד מדה, הם עינו אותם בדי עבודות לכל אחד, בעבודה קשה, בחומר, ובלבנים, ובכל עבודה בשדה (שמה א יח), לכך נעשו לכל אחד מהמצריים די אשפות. והנה ראיתי בבעל הסורים דרש המסורה נאמר כאן חמרים, ונאמר להלן (במדב יא לב) הממעיט אסף עשרה חמרים, מה שם הממעיט עשרה חמרים כמו כן בכאן. והנך רואה שחז"ל לא דרשו כן. ונ"ל שהם גם כן למדו מהמסורה נ' חמרים נמסרו, ב' שבכאן חמרים י', ולשם מלא י'. להורות שבכאן חמר י' שלא נדרש הממעיט אסף י', רק סתם חמרים די כמיש לעיל, רק נלמד מהמסורה שקאי על הממעיט, היינו הממעיט היו לו די חמרים, ואיך היה להם הרבה, והוא מדה כנגד מדה כי הממעיט נתן עליהם די עבודות כנ"ל, ואחר כך נאמר את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, היינו שהוסיפו עליהם כל עבודתם איש איש כרצונו, וכך היה עונשם אחר כך, הבן:

פרשה ו' דבר אחר וידבר אלוקים וכו'. תהי' (קהלת ז ה) כי העושק יהולל חכם וכו', כשהחכם מתעסק בדברים הרבה וכו'. דרש עושק כמו עוסק, ורצ"ל עוסק הרבה עד שהעסק לו לעיקר, כמו הימין שהוא עיקר לתשמישו של אדם, והשמאל מפל, על כן נכתב עושק בשין ימנית, שעושה העסק לעיקר כמו ימין:

דבר אחר כי העושק יהולל חכם, המתעסק בצרכי ציבור וכו'. דרש גם כן עושק כמו עסק, ונכתב בשין, כצבור בנימסריא ש':

שם (פ"ז ה) בא דבר אל פרעה וכו'. המשל אומר מן שמיא לית הנייא אלא מן קציא, ודיבר משה לפני יי וגו', עב"ל. ראיתי כל מה שפירשו המפרשים בזה, ולא הונח לי. ונ"ל כוונתו לתרץ לשון הן שאמר משה הן בני ישראל וכו', היה לו לומר סתם בני ישראל לא שמעו וכו'. על כן הביא המשל בפי הבריות על הקציעה שהוא

מנה הכתוב רק אותן השנים אחר שנולדו לו הבנים, ולא מנא אותן השנים קודם שבא למצרים, ולפי זה היה משה קרוב לשבע שנים כשמת לוי, וכן צריך לומר לדידיה בחיי קהת מנה גם כן אחר שהוליד תולדות וכן בחיי עמרם, וצריך לומר לפי זה דעמרם היה מבאי הארץ אחר פטירת משה:

ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון וכו'. משמיענו הנשוא אשה צריך לבדוק באחיה (כ"ב ק"י ע"א), והטעם כי רוב בנים הולכין אחר אחי האם. ונשמע זה מכאן להיות נחשון היה מלך יצא מסנו מלכי בית דוד, על כן זכו בני אהרן גם כן למלוכה בזמן החשמונאים. ובזה יצא לנו טוב טעם ודעת לכינוי חשמונאים לשון נחשון, וכן חשמונאים בנימטריא **"אם"** נחשון, מצד האם היו יחוס נחשון. ותבין לפי זה המסורה וכה"ן, א' ריש פסוק, א' סוף פסוק. וזכה כי יקנה נפש קנין כספו (ויקרא כ"א) ריש פסוק. מלך וכה"ן (איכה ב' ה), סוף פסוק. להיות על ידי קנין כספו היינו אשה, נעשה אחר כך לבסוף מלך וכה"ן:

ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל. לפי הדרש (פסח מ"ג ע"א) מבנות יתרו שפיטם וכו', צריך להתבונן למה מייחסו בשם הזה בכאן שפיטם עגלים וכו', וכי לנגותו בא. וגם צריך להתבונן למה אמר מבנות, דמשמע דבא להשמיענו שהאיש הזה היו לו עוד בנות ואלעזר לקח אחת מבנותיו, לא הוה ליה למימר רק בת פוטיאל. אך לפי מה דידוע לן יתרו היה גלגל קין, ואחר שהרג משה גלגל הבל את המצרי שהיה הרע של קין, לקיים שופך דם האדם באדם וכו' (בראשית ט' ה), בא לו אצל יתרו ויתרו כפר בעבודה זרה, כי עד היום כל זמן שהיה הרע בעולם, היה יתרו מפטם עגלים לעבודה זרה, כי הנה הבל הביא קרבן ליי מבכורות צאנו ומחלבהן (שם ד' ה), וקין הביא דבר הנרוע מפרי האדמה (שם ט' ג), ואחר כך נמשך שכפר בעיקר ואמר לית דין וכו', ועשה עיקר מהנהגת הככבים ולהם היה עובד יתרו אחר כך, ופיטם להם עגלים וחביא מבכורות צאנו לעבודה זרה, היפך הבל שהביא מבכורות צאנו וכו' להשיי. והנה כאשר בא משה אליו

מין בושם, והשורש הוא מין בושם ומריח, אבל השופים והעלין הנדילין בו אין בו ריח, ואומרים זה הבריות למשל אין הנאה במפלים רק בשורש ועיקר, ואומרים זה במשל הקציעה מן שמיא לית הנייא, השופים של הקציעה אפילו אתה מוללו כמה פעמים אין לך הנאה בו, אלא מן קציא היינו "הקציעה בעצמו. ובדרך זה אמר משה "הן בני ישראל וכו', הן לשון הנאה, ורציל בני ישראל שאני נהנה מהם וחפצי לדבר עמם, ואף על פי כן לא שמעו אלי, ואיך וכו', זה מה שניל:

וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו וכו'. יש להתבונן למה נאמר כן, הוה ליה למימר וידבר משה את הדברים וכו'. וגם מה משמיענו התורה שלא שמעו אל משה, ואחר כך שוב דיבר עמו השיי, והוא השיב בדרך קל וחומר. ונראה לפרש דהנה בהתחלת הפרשה (שמות ו' ב) אמר אליו השיי אני הויה שם החסיד, ומתמלא במילואו בידיו מנין חסיד. והנה בהתפשטות החסיד מנקודה לשיעור קומה, הוה יויד פעמים חסיד, וכמ"ש בכוונת "ובכן ישתבח (תפלה שחיה לשייט), ובכ"ן בנימטריא חסיד, ישתבח י פעמים חסיד. והנה קל וחומר נגד מדת מדת אל (שמות לד' ה), כמ"ש כמה פעמים. והשם אל יכונה לחסיד, חסיד אל (תהלים ע"ג). והנה עשרה קל וחומר בתורה, להתפשטות החסיד לשיעור קומת י. והנה כ"ן בנימטריא תשיך כנין רבתי דאיק, בנימטריא י פעמים חסד. והנה יש וידבר משה כ"ן אל בני ישראל, רצה לדבר אליהם כ"ן, היינו התפשטות החסד עליהם, הנה השיי פעל ועשה שלא שמעו אליו, ואחר כך דבר השיי אליו, והשיב משה קל וחומר והוה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה (כ"ד פ"ב ד), הבן הדבר:

בפסוק ואלה שמות בני לוי לתולדותם גרשון וכו' ושני חיי לוי קליו וכו'. ובתרגום יונתן חייא עד דחמא ית משה וית אהרן פריקיא דישראל. והוה תמוה מאד לפי החשבון. ואפשר ס"ל דלא

מהו לכם, לי היה לו לומר. והנראה דידוע מדות משה ואהרן הם נציה והרד אשר משם יניקת כל הנביאים, ונצח והרד נקראים כרוכים, וב' פעמים כר"ב בנימפריא תני'. והנה פרעה הכחיש נבואתם וחשב שהם מכשפים חזי, על כן אמר בלשון הזה תני בנימפריא ב' פעמים כרוב, ואמר לכים, ר"ל כפי מדרגתכם שאתם אומרים שהוא נבואה, תפרסמו משם איזה מופת. וירמוז עוד אמר באיצפנינות תני לכם מופת, תני בנימפריא יתמוז י"אב, שאז בעה"ר יצאו לשאר הגליות עד אשר ירחם השי, ורמוז להם הגם שתצאו מגלות הנה תני לכם למופית:

לך אל פרעה וכו' הנה יוצא המימיה. כתב הארי ז"ל בסוד הכתוב (שפת יא ח) וירדו כל עבדיך אליה אלי. שפרעה פגם באותיות פ"י דאלקים, ונשארו אתון אליה. ופעם פגם באתון פ"ה, ונשארו אלי. ויש אחר כך וירדו כל עבדיך אליה אלי, עיין שם. בזה יש לפרש הנה יוצא המימיה, יוצא חוץ לשיפה באתון פ"י פ"ה, ובוה ידוקדק הב' ההיץ תחלה וסוף. ועל פי פשוטו המימיה, על דרך שאמרו רז"ל (ב"ד פ"ה ח) ישבו רשעים לשאולה (תהלים ט ח), לאמבמי התחתונה שבשואל, דזה יורה ב' הפעולות הלמד וההיא. ככה בכאן ב' ההיץ יורה לאמצעות ותוכיות המים, שהיה יוצא לשם לפנות בתוך עומק המים שלא ירגישו, כי עשה את עצמו אלקי באומרו שאינו צריך לנקביו כמו שאמרו רז"ל (שמ"ד פ"ט ח):

ויפן פרעה ויבא אל ביתו. תרגום יונתן מפרש ויפן פרעה ועבר צורכיה. מפרש ויפן מלשון הנפנה לנקביו. אבל לא ידענו הענין מה יוציא לנו מהסיפור הלזה. ואחשבה דהנה אמרו רז"ל (שמ"ד פ"ט ח) לך אל פרעה בבקר הנה יוצא המימיה (שמה ו ט), להיות שנעשה עצמו אלקי ואמר שאין צריך לנקביו, ויצא בכל בקר אל גילוס ועשה שם צרכיו (עיין מ"ש לעיל). והנה אמר השיית למשה שיצא לקראתו שם ונצבת לקראתו, באופן שלא יהיה יכול לעשות צרכיו בפניו, ובין דין לדין נתהווה הויכוח ונתהפכו המים לדם, ונתוודע הדבר ברבים

שסילק הרע מן העולם, או הפוכ נברר ביתרו וכפר בעבודה זרה, והשיב למשה התאומה יתירה ונמר תיקונו. והנה עוד הוצרך לתקן מה שהוא היה המלאך המות הראשון בעולם והרג להבל, והנה לקח אלעזר אחת מבנותיו ותלד לו את פנחס אליהו, אשר על ידו תהיה תחיית המתים במהרה בימינו וכוז נשלם תיקונו, הנה תיקונו על ידי בנותיו אשת משה ואשת אלעזר, על כן קראו בכאן פומיא"ל, אותו האיש שפיטם עגלים להיות גילגול קין כנ"ל, לקח הוא אחת מבנותיו יוגמר התיקון:

ויהי ביום דבר יי אל משה בארץ מצרים. תרגם יונתן והוה כיומא דמליל יי עם משה בארעא דמצרים, הוה אהרן מצית אודניה ושמע מה דמליל עימיה. הנה להיות הפסוק בזה אין לו גזרה, על כן מפרש אותו בחיבור לפסוק שלמעלה (שמה ו ט) ששמיים הוא משה ואהרן, רצ"ל שניהם ביחד כאחד אימתי היה זה, ויהי הדבר הזה ביום דבר יי אל משה בארץ מצרים, הגם שהיה הדיבור רק למשה, עם כל זה גם אהרן שמע כי הפה אזנו ושמע. וזה היה רק בארץ מצרים, מה שאין כן במשכן קול לו קול אליו (במדב ז פט), כמו שדרשו בתורת כהנים (א ה) כי למשה לבדו נאמר, והוא שמע ולא אהרן:

ראה נתתיך אלקים לפרעה. למה אנת מסתפי חמי דכבר מניתי יתך דחילא לפרעה וכו'. דהנה איך צודק לשון ראייה, במה ראה. ויצדק הדבר על פי דברי הוזהר (ח"ב ל"ד ע"א) כאשר ראה משה שורש פרעה האיך הוא נאחו בקליפה הגדולה, והשיי הראה זאת למשה, היה משה מתיירא לגשת אליו, עד שאמר השיית הנני עליך פרעה מלך מצרים התנין הגדול כו' (יחזקאל כ ט). ויש המתרגם מדקאמר הפסוק ראייה, היינו שהיה מתיירא, איל השיי אינך צריך לירא כי ראה נתתיך וכו' (ויתר ממושמש בעה"ר), ובוה יצדק אחר כך ויעש משה ואהרן וכו', מה עשו, היינו שהסירו מלככם יראת פרעה:

כי ידבר אליכם פרעה לאמר תני לכם מופת. יש לדקדק מהו לשון תני, הראו היה לו לומר. גם

יהודה המטה וכו' ושל סנפרינון היה והיו י' מכות חקוקות עליו נופריקון דציך עדיש וכו'. ניל פירושן של הדברים משה אמר האיך אוכל להביא עליו עשר מכות, והנה הוא במספרו מספר י' יותר ממני, וזה מורה ששורשו בקליפה גדול יותר משורשי בקדושה וזה לעומת זה עשה אלקים, איל הקביה ואת המטה הזה תקח בידך דייקא להשלים הייך שהיו חקוקין בו י' אותיות, ודייק שהיה המטה של סנפרינון, שהוא הספיר גם כן בנימטריא פרעה, זה מה שניל:

מדרש (שמיר פ"ח א') באותו שעה היה דוד והכל סמך לדרוש וכו'. רציל תוכל לדרוש בזאת, כי הפסוק (תהלים ל ד) יי העלית מן שאול נפשי חייתני וכו', נאמר במזמור שיר חנוכת הבית לדוד, והנה נתנבא דוד על זמן חנוכת הבית בימי שלמה, ואיך יאמר אז חייתני וכו', על כרחך לומר שחי אז דוד:

שם והקביה עתיד להלביש עמרה שלו למלך המשיח, ומהו עמרה של הקביה כתם פז, שנאמר (שיר השירים ה יא) ראשו כתם פז כר, וכתוב (תהלים כא ד) תשית לראשו עמרת פז, עכ"ל. ניל ענין פז, שהוא (חסר איזה תיבות) השם הויה עם אותיות לפניו ולאחריו, שהוא שם פדה"ד לפניו ושם כו"ו לאחריו, סך מספרם מנין פ"ז, והוא כשתכפול ב' אותיות הראשונות מכל שם על ב' האחרונות, יעלה בידך מספר כת"ד. והנה מה שילביש הש"י למשיח במהרה בימינו גם כן פ"ז, כי הוא סוד מלכות בית דוד כירח יכון עולם (שם פט לח), לכנ"ה בנימטריא פ"ז, והמשכילים יבינו וישמחו:

וימלא שבעת ימים וכו'. כשתמלא שבעה פעמים יום, דהיינו כזה יו"ד ו"ו פ"ס, בנימטריא כתרא דנקבא. והנה על פי פשוטו יש לדקדק שהצווי בהתראה לפרעה אמר משה הנה אנכי מכה במטה אשר בידי, משמע שהוא יהיה המכה במטה שלו ודוקא בהכאה, אחר כך נאמר בצווי מהש"י אמר אל אהרן קח מפק, משמע שאהרן יקח ממנו לא מטה משה. ונפה ידך על מימי

ובאו החרטומים והיה המזן עם, ופרעה עודנו עומד שם והעמיד עצמו והשחה נקביו, עד שלא היה יכול להתאפק זמן רב ועשה צורכו בפני רבים. ובזה יצדק ולא שת לבו גם לזאת, מה גם. אך הכוונה למכת הדם, ולגודל הכוזון וכושתו לכל:

במכת דם כה אמר ד' בזאת תדע וכו'. אומרו במכה זו בזאת תדע לפי המקנבל בכתבי קודש להארי זיל שמכה זו יוצאה ממלכות דמלכות דקדושה, אמר בזאת תדע, כי ידעת דזאת רמו למלכות, כמד"א (ויקרא טו ג) בזאת יבא אהרן. ויתפרש תדע, מלשון וידע בהם את אנשי סוכות (שופטים ה טו). ור"ל בזאת על ידי מדת הזאת תווסר, שזאת המדה תכה אותך, ומסיים ויפן פרעה וכו' ולא שת לבו גם לזאת: והנה אמר הנה אנכי מכה במטה אשר בידי וכו'. וקשה האיך אמר הנה אנכי מכה וכו', ובאמת לא הכה הוא רק אהרן. וגם למה אמר (נמחק איזה תיבות) אנכי ולא הנני מכה וכו'. וגם במטה אשר בידי למה ולא אמר במטה הזה. והנלע"ד שרמו מקום יציאת המכה שהוא מלכות דמלכות בנימטריא תתקצו, והנה רמו בעשייתו הנה אנכי, ר"ל במספר השנים אשר אנכי היום בן פ' שנים, והנני מכה במטה אשר בידי, והנה מצרף מטה אשר ביד משה, ותצרף מספר שנותיו פ', ויעלה לך החשבון תתקצו, מנין מלכות דמלכות: והנה אמר על המים אשר ביאור. הלא היה מספיק שיאמר על מימי היאור, וגם במעשה נאמר על מימי מצרים. והנראה דרמו מקום שנגעה המכה לקומת הקליפה דהיינו כת"ד דנוק' דקליפה, ורמו המים אשר ביאור, בנימטריא תת"פ מנין אכ"ה כת"ד דנוקב"א. ובזה הרמו יונח גם כן אומרו הנה אנכי מכה, ולא מצינו בציווי הש"י הכאה, רק נפיה. רק רמו שיכה בזה איזה בחינה של הקליפה, ולכך מרומ בנימטריא הנ"ל גם כן אכ"ה, ויפורש עוד איזה ענין השינוי:

במדרש (שמיר פ"ח ג') איל הקביה ראה נתתך, וכו', איל האיך אביא עליו עשר מכות, איל ואת המטה הזה תקח בידך (שמות ד י), איר

כל נבולך בצפרדעים. בהחשב הם' דאיק בכיר לתיר, בגימטריא 'אכה' מוחי 'מלכות' הרשעה עם הכולל:

את כל נבולך. במכה הלזו נאמר את כל נבולך. ואמרו במדרש (שמירי פ"ב) שהמכה עשתה שלום ביניהן בענין גבול כוש ומצרים, ונאמר זה דוקא בזאת חמכה. כי כל מה שכל אחד העלה בדעתו שזה שייך לנבולו, כשבאה המכה מיסוד דקדושה אשר משים שלום (עין שבת ק"ג ז"א), איהו שלום ואיהו שלמה מלך שהשלום שלו (שבת פ"ג ל"ה ז"ב), והנה לדעת דקליפה נעשה שלום על כל מה שהעלו בדעתים הנשפע מדעת דקליפה, הבן הדברים. והבן עוד יסוד דנק' דקליפה, איהי יותרת הכבד דבתר דעבידת ניאופין יהיבת שיורין לבעלה (והו' היג' ולי"א ז"ב), אם כן אין לה גבול. מה שאין כן יסוד דנק' דקדושה, ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם (תהלים קה י"ג, הוא בבחינת גבול, והבן:

ועתה שלח העז את מקנך וכו'. יש להתבונן למח יעץ אותו לטובה. ונראה להיות שהמכה יצאה מחסד דמלכות שמים היה בתוכה חסד, על כן החסה והכסמת לא נוכו (שמות ט"ז), כי הם מאכל אדם לצורך פרנסה, והזן ומפרנס מכלכל חיים בחסד:

(נמחק התחלת המאמר)* צפרדע הכתה למוחי מלכות הרשעה כנדע, על כן היתה צפרדע דייקא צפריר שיש בה דיענה (תנכ"א ובה פ"ח), כי הוכו המוחין שבראש מקום הדעת. הנך רואה שהכאת הראש מלכות הרשעה, היה בהכרח להיות על ידי דבר שיש בו דעת, והנה בהניע תור מפלת בכל הרשעה שהוא גם כן סוד הראש של מלכות הרשעה, כמ"ש לו דניאל (ב' לה) אנת הוא רישא דדהבא. והנה על חנניא מישראל ועזריה נאמר עליהם (שם א' י"ג) והילדים האלה נתן להם אלקים

וכו, ולא נאמר שיכה, ואחר כך בעשיה ויעשו כן משה ואהרן, הנה נראה שגם משה עשה איזה דבר, ומה עשה. ואחר כך וירם במטה לשון יחיד, וגם כן לא נאמר וירם המטה, רק במטה. ויך את המים, ולא נצטוו רק לנפות. והנראה דמקודם שחכה רק בהתראת, אמר הכאה שכך צוהו השי' להכות, ואמר שהוא בעצמו יכה היינו להיות אהרן שלוחו, וגם בנותנו לו מפהו הוה שלוחו של אדם כמותו, ובצווי להיות שהיאר הגין על משה לא היה רשאי להכות בעצמו כמו שאמרו ר"ל (שמירי פ"ט י"ג). והנה אמר לו השי' שיאמר לאהרן קח מטה, רציל השי' צוהו להיות שהגין היאור בעדו, גם כן לא יכונה שוב המטה למטהו, רק יזכה בו אהרן ויקנהו בהקנאה בהרמת יד ויכונה למטהו בהגבהה. ויש קח באופן שיהיה מטה, שתכוין לקנותו בהגבהה ומשה יכוין להקנותו, ונמה ירך. (ובזה ידוקדק נמי שבהתראת אמר על המים אשר היאור וכן בעשיה, ובצווי בכאן פרט הפרטים ולא הזכיר היאור. כי הקפיד השי' שלא הזכיר משה שם היאור, הכל כדי שלא יהיה כפוי טובה), וגם כן שלא יזכיר משה כמו פיו ההכאה הקפיד השי'. ובעשיה נאמר שפיר ויעשו כן משה ואהרן, משה עשה גם כן עשיה שהקנה ומסר המטה לאהרן, ואהרן קנהו בדרכי הקנאה. ויש וירם במטה, היינו שהגביהו להקנותו, על כן אמר במטה רציל לזכות במטה, ויך את המים וכו', כי אהרן שמע הצווי בהתראת שמן הצורך להכות, רק בעת הצווי לאהרן אמר השי' שיעלים משה זה בכדי שלא יהיה כפוי טובה, ומשמיענו זאת התורה איך השי' מקפיד מאוד שלא יהיה האדם כפוי טובה, זה מה שניל:

במכת צפרדע יהנה 'אנכי נג'ף. בהחשב הם' דאיק בכיר לתית, אזי יעלה תחשכון עם הכולל יסוד מלכות דקדושה:

* נ"ל הצעיר והזיון הוא פה על המדרש (פרשה י') מן הצפרדעים נשאו חנניא מישראל ועזריה קל וחומר כעצמם וירדו לתוך כבשן האש, כי כן נראה מדברי ק"ו רבינו זצ"ל בסוף דברי שקטב כזונו רק לתוך המדרש. אם כן כה הוא התחלת המאמר: "צפרדע" (פ"ח) מן הצפרדעים נשאו חנניא מישראל ועזריה קל וחומר כעצמם וירדו לתוך כבשן האש. נ"ל לפרש והנה צפרדע" וכו'. (המגיה ד"א)

בלי הנבלה, רק למתי אעתיר לך, מה שנוגע אליך יהיה בבחינת גבול לזמן, כי רצה משה שחלק הנבורה ישאר בפרעה וחלק החסד בו. ויש התפאר עלי גזור שאעשה כמדת התפארת גבול ובלי גבול, היינו למתי אעתיר לך. הנה אעתיר תיכף בלי גבול, רק יהיה בגבול אימתי יגיע לך הרווחה. וזה שתרגם שאל לך גבורה והב לך זמן, והבן הדבר:

ושמתי פדית בין עמי וכו'. מתרגמינן ואשוי פורקן לעמי ועל עמך אייתי מחא. ויש לפרש דהכי מפרש לקרא ושמתי פדית אותיות פדת, אקבע אותם בין עמי ובין עמך, היינו* (חסר איזה תיבות) נקראים לפנייהם ולאחרייהם, לעמי יהיו נקראים פדית, ולעמך יהיו נקראים לשון להדריך:

במדבר (שמריד פ"א ב') ושמתי פדית בין עמי. מלמד שהיו ישראל ראויים ללקות בזו המכה, ונתן הקב"ה פדיונם המצרים, עב"ל. אפשר לומר להיות המכה הזאת יצאה מנצח דמלכות דקדושה, ובהאבק המלאך עם יעקב נפגם ההוד ובהדי הוצא לקי כרבא (ביק צ"ב צ"א), על כן יצאה המכה מנצח דמלכות היה ח"ו מוכן ללקות. ואם תקשה לפי זה ביותר היה חשש במכת כינים שיצאה מהוד דמלכות, אפשר לומר להיות מכת כינים נעשה על ידי משה ואהרן, ממילא כודאי הגין זכותם שהם היו בבחינת נציח והי"ד, אבל המכה הזו לא עשו משה ואהרן שום פעולה:

שם (ס"ד) ולא ימות מכל לבני ישראל דב"ר. מהו דבר, אפילו בהמה שהיתה ביד גוי, והיה לו לישראל תרעומת עליה שיש לו חלק בה היתה ניצלת, ובכך ידעו דינין של ישראל, עב"ל. המכה הזאת יצאה מתפארת דמלכות, ותפארת נקרא משפ"ט, על כן נתוודע להם בכך המשפט והדין:

שם (ס"ה) גם גדול נעשה בשחין וכו', והחזיקו ידיו של משה מלא חפן שלו וכו'. נעשה זה

מדע וחשכל, וכיון שהיה בהם כל כך דיעה, היו מוכנים להכניע מוחין שבראש מלכותא חייבתא היא בבל הרשעה. והנה נבוכדנצר עשה אנדרטא לכבוד מלכותו, והם ביזוהו ולא השתחוו ומסרו את עצמם על הדבר, כיוודעם מי שיש בו דעת מוכן להפיל את מוחו מלכות הרשעה. ואם כן לפי זה דברי המדרש שבכאן (שמריד פ"א ב') אתיין כפשוטו, נשאו קל וחומר מצפרדעים מה צפרדעים שיש בהם דעת קפון וקל, על ידם הוכו מוחי מלכות הרשעה, מכל שכן על ידינו שאנחנו משכילים בכל מדע וגם לדעת הש"ם (מסחים נ"ג ע"ב) נוחא שנשאו קל וחומר מה שהצפרדעים שלא נצמוו על קידוש השם, אף על פי כן כיון שיש בהם דיעה הוכה על ידם מלכות הרשעה בראש, מכל שכן על ידינו שאנחנו מצווים על קידוש השם:

והיה דם בכל ארץ מצרים ובעצים ובאבנים. מתרגמינן במאני אעא וכו'. כי היו עובדים לנילוס באמרם שהוא אלוק, והנה לא נלקו רק המים שהיה בכלי עץ ואבן שהיו דומם וצומח, כי הדומם והצומח משקה הנילוס וממנו מגדל, ונלקה בכוחו ית"ש להורות שהש"י מושל עליו, אבל המים שהיה בכלי עצם שהוא מן החי, לא נלקו בשעת הליקו, להורות כי נילוס אינו אלוק ואינו פועל כלום אל החיים, רק אל הדומם והצומח וזה בכוחו ית"ש:

התפאר עלי למתי וכו'. מתרגמינן שאל לך גבורא והב לך זמן לאימתי וכו'. עקבותיו לא נודעו האיך מפרש זה בפסוק. ונראה דהנה יש להתבונן למה דוקא בזאת המכה אמר משה שינביל לו זמן הסרת המכה. ונראה דהנה מכה זו יצאה מיסוד דמלכות דקדושה, אשר בה גם כן הכרעה כמו במדת תפארת, והנה יש בזה סוד חס"ד וגבורה כמו בתפארת, על כן שירת הצפרדע הוא באנו "באש יזכמים" (תהלים סו י"ב) חסד וגבורה. והנה הגבורה הוא צמצום וגבול, והחסד הוא בלי גבול, על כן משה רצה שיתפלל תיכף

* מן הענין נראה כי כן צ"ל, היינו אחיזה פדית יהיו נקראים לפנייהם ולאחרייהם, לעמי יהיו נקראים פדית, ולעמך יהיו נקראים תדין, לשון להדריך (המגיה ד"מ)

הגם דוקא במכה זו שיצאה מגבורה דמלכות ובה בחינת הצמצום, כי צמצום תבול הוא בגבורה, על כן נתצמצם הפיח ככשן בידי משה:

ויאמרו כו אצבע אלקים הוא. לפי מ"ש לעיל שפרעה היה מסתפק במציאות הנבואה שהוא מנציה הריד בחינת משיה ואהר"ן, (עיין מ"ש לעיל בפסוק (שמות ז ט) תנ"ו לכם מופת), והנה ר"ל שבמכה להיותה יוצאת מבחינת הריד דמלכות דקדושה (עיין בכוננת האר"י ז"ל בהגדה), הכירו ואמרו אצביע אלקים, אצביע בניסמריא נציה הריד:

כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי וכי. כבר ידעת מ"ש רש"י ז"ל מכאן שמכת בכורות וכו'. והנה דברי רש"י תמוהים. והמהרשי"א ז"ל כתב שצריך לומר שמכת ברד, תמשך הטעות מר"ת שמי"ב, עיין שם וכן נראה. אך אף על פי כן צריך עיון, דהרי במושלם אמרו רז"ל (עיין רש"י שמות ט ז) שמכת בכורות שקולה, דמשום הכי היה בה ההתראה ראשונה, (הן אמת שלדברי חכמי האמת בכוננת האר"י ז"ל יש לתרץ הענין, כי הנה מכת ברד יצאת מחסד דמלכות דקדושה, והחסד הוא ברא בוכרא בכל מקום ראשון לזי ימי הבנין, על כן הוא שקול נגד כל המכות הקודמים שיצאו מבחינת גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות דמלכות דקדושה, ומכת בכורות יצאת מכתר דמלכות דקדושה, והכתר כולל כולם, על כן המכה הזו כוללת הכל ושקולה ככולם. וגם בענין ההכאה לקליפה, שמכת בר"ד הכתה לתפארת שבקליפה, וכבר ידעת שתפארת כולל כל הגוף בקצותיו, ומכת בכורות הכתה לג' רישין שבזעיר אנפין דקליפה וכולל כל הגוף והמוח, והבן. אך לפי הפשט לא נדע). ומה שני"ל לפי פשוטו להיות שבמכת בר"ד היו כלולים כל המכות שיבואו אחר כך, דהיינו 'ארבה חשך' בכורות, כי הנה מעין ארביה היה שאכל את כל עשב הארץ (שמות י טו), והברד גם כן הכה כל עץ השדה והתבואות (שם ט טו), ומעין חשך כי היה חשך מהעננים ונדולים, וגם כן לא קמו איש מתחתיו שנתיראו לצאת חוץ שלא יכם הברד, ומעין מיתת

בכורות בכאן גם כן מתו כמה וכמה אשר היו בשדה וירד עליהם הברד כמבואר בכתוב. והנה תמצא גם כן בכל המכות שבאו אחר כך, שכל מכה היתה כלולה מהמכות שלאחריה, והנה מכת ברד בודאי שייכה למכת ארבה כנ"ל ששניהם השחיתו יכול השדה, וארבה היה כלול מחשך כמאמר הכתוב (שם י טו) ויכס את עיני כל הארץ ותחשך הארץ, וחשך היה כלול סמיתת בכורות, שבכאן היה גם כן דמיון מיתה לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו (שם ט טו), כמו המת שאינו מתנענע ואינו רואה, וגם בלא זה סומא חשוב כמת (טריס ט"ד ע"ב). נמצא אפילו אם תאמר שלא נמצא במכת ברד כל המכות כולם שבאו אחר כך, כי לא נמצא כל כך זכרם בפסוק, אף על פי כן בעל כרחך נראה שהיו כולם במציאות, כיון שהיה כלול מארבה, וארבה היה כלול מחשך, וחשך מבכורות, מה שאין כן בכורות היתה קשה נגד כל המכות, נ"ל:

כי בפעם הזאת וכו' אל לביך. אומרו אל לביך, מה שאין כן בכל המכות. נבין הדבר על פי מ"ש לעיל בשם האר"י ז"ל שמכת ברד הכתה לתפארת שבקליפה, והתפארת נקרא לי"ב. ותבין מ"ש אחר כך ואולם בעבור זאת העמדתך. אומרו ואולם, מה שאין כן בכל המכות. הוא על פי מה שאמרו רז"ל (שבת ל"א ע"ב) שהרשעים לב"ם ברי"א להם כאולים ובפתאום יבא אידם. ותראה שבמכת ברד שנעשה עד לב"ו אמר יי הצדיק ואני ועמי הרשעים שמחזיקים את לבם כאולם, ותדע שאמר ואולם וכו' בעבור הראותך את כח"י, כח נקרא החס"ד כמד"א (שמות טו ה) ימינך ד' נאדרי בכ"ח, והנה במכה ברד שנעשה עד לב"ו שהיה ברי"א אולם, היה על ידי החסד דמלכות דקדושה כמ"ש לעיל, והבן:

עודך מסתולל בעמי. כבר כתבנו כמה פעמים ע"ד הוא היסוד שהוא עוֹדף על הגוף, וגם כן ע"ד בניסמריא יסוד. והנה הגם שכבר הוכח היסוד דקליפה במכת ערוב, עם כל זה כיון שלא נגעה המכה עד הלי"ב שהוא עיקר הגוף ושם יסוד הנעלם כנדע, הגם שלא היה כח ביסוד לפעול, עם כל זה היה מסתולל, מלשון נשים המסוללת

נתרכך על ידי האור, ודברי הקביה הם כה דברי כאש נאום ד' (יחזיקה ע כס), והוא נעשה ככבד שלא נתרכך, על כן מאן לשלח העם ככבד שאינו יוצא משפחו רק נשאר על מעמדו, כי זה פבע ביצירה להגביל הדם, כך פרעה מאן לשלח וכו' ומגבילים בגבולו לבל ישלחם. ומזה הדבר היינו מהמדרש הנ"ל, נלמד גם כן תוכחת מוסר לאותן האנשים החסאים בנפשותם והקילו לעצמן לאכול אווזות הלעופות, הנה חוץ לזה שכבר צווחו קמאי דקמאי להחרים על זה, אבל דבר חדש אני רואה פריפות דאורייתא דבר שלא שיערו כת הקודמים, דהנה זה דבר ברור שאווזא הלעופה אם לא ימהרו לשוחטה במשך ימי לעימתה, דהיינו ג' שבועות או יותר תמות כרגע, ומאין יהיה זה. אבל ראיתי כי האווזות האלו הכבד שלהם משונה ומתלבנת כולה, וגם היא ניתכת על ידי האור כשומן, וגם מתגדלת שלא כפבע הנהוג בכבד כאשר אתה רואה במדרש הנ"ל. וזה בא להאווזות הללו להיות הכבד תגור הנוף, לבשל המאכל ולצמצם הדם הנשאר אחר שישלח אל איברי הנוף זה מלאכתו כל היום, והנה כל דבר שמעמיסים על איזה יצירה בעולם יותר מכוחו ומלאכתו, הנה יחלש ויתבטל כוחו לגמרי, כן הוא בעצין הזה שמלעיטין האווזות והכבד המבשל מעמיסין עליו יתר על כוחו לבשל, הנה יחלש הכבד וימות כי יתבטל ממלאכתו לגמרי, ויתהווה נימוקות הכבד וישוב ללובן כמו המת, כי יתהפך הדם ללובן, על כרחך ימות הבעל חי כי נימוק הכבד והיא פריפות גמורה, על כן שומר נפשו ירחק מזה. ציינתי למשמרת לאות וכו'.

פרשת בא.

ויאמר ד' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו וכו'. הנה הקושיא מפורסמת שלא נזכר בדברי השיי כלל ממכת הארבה. ולפי מ"ש לעיל שמכת יכרד וארבה היו בעצין אחד להשחית יבול השדה, זה שרמז השיי הנני שולח את כל מנפותי וכו' (שמות ט יז), שכל המכות הסמוכים יהיו כלולים זה מזה,

זו בזו, שהוא ענין חיפוף בלבד. ויש עוד"ך, היינו יסרד שלך דקליפה, עדיין מסתולל ומתחופף כיון שלא ננעה המכה עד הלב תפארת, ששם יסוד הנעלם עיקר הנוף כנודע וכאשר באה מכת ברד אמר יי הצדיק, יסרד צדיק וחבן, ויהי רצון שלא יאמר פינ דבר שלא כרצונו:

ואשר לא שם לביו. אינו דבר והפוכו. ולפי דברינו הנ"ל תבין:

ויאמר יי אל משה כבד ליב פרעה כו'. יש לפרש דהנה הנפש משכנה בכביד שהוא כולו דם, כי הדם הוא הנפש, והרוח משכנו בלב. והנה בליב שיש ב' חללים חלל הימיני מלא רוח, שם משכן היצר מוב לב חכם לימינו (קהלת י ג). ובחלל השמאלי מלא דם, שם משכן היצר הרע לב כסיל לשמאלו. והנה ולאום מלאום יאמץ (בראשית כה עג), כאשר מתגבר היצר מוב על היצר הרע, מתפשט הרוח שבחלל הימיני גם בחלל השמאלי לאט לאט, עד כי ויגרשהו וילך שמגרש כל הדם שבחלל השמאלי, ונתהווה ב' פעמים ריח והוא השם החותך חיים לכל חי חת"ך. ובהיפוך חיו מגרש הרוח שבחלל הימיני, ומתפשט תד"ם בב' החללים ונתהווה פ"ח יוקשים (תהלים קכז ז), ואז האדם קשה עורף לגמרי כי התאוה נתגברה לאין משער, ואז נקרא הליב משכן הרוח בשם כב"ד, שהוא גם כן מלא דם כמו הכביד. ויש כבד ליב פרעה, ליב פרעה נתהווה כמו הכביד מלא דם, על כן מאן וכו'.

ויתפרש עוד כבד לב פרעה מאן לשלח העם. היינו יש לו פבע הכביד, כי כל מין בשר מתגדל על ידי האור ומתעבה, דהיינו כל שהוא גדול כזית, על ידי בישול האור יוצא חוץ מגבולו ומשפחו, ומתגדל ומתעבה ביותר והוא לפי שמתרכך. מה שאין כן בשר הכבד אדרבא על ידי האור מתקשה ביותר ממה שהיה חי, (ועיין במדרש בפרשת בא נשמרד פינ ג) ככבד הזה שהיא מתבשלת שנית וארפסית נכנס בתוכה וכו', היינו קושי כמ"ש המתנות כהונה). ויצא לפי זה כבד לב פרעה, נעשה ככבד שלא

דמקרא קצר הוא, והכוונה שלא יוכל הרואה לראות. אבל יתכן לומר עיין "הארץ", הכוונה על השר המנהיג את הארץ, כמד"א על השר והמורה דרך והיית לנו לעינים (ממד"א י לא), וכן הוא אומר על הסנהדרין עיני העדה (שם טו כד). ואמר שיכמה המכה הזאת את השר המנהיג, שיסירו ממשלתו שהנהיג בגבורה. וממילא יצדק כפשוטו ולא יוכל לראות וכו', דקאי על עיין "הארץ הנזכר, שאותו עיין הארץ לא יוכל לראות וכו', נ"ל:

ויחשב וכו' ויאמר אליהם לכו עבדו את יי אלקיכם. הנה במכת 'חשך לא אמר רק לכו עבדו את את ד' (שמה י כד). ונ"ל להיות כי פרעה אצטננין גדול היה, וידע באיצטננינות מהיכן באה כל מכה. והנה מכת 'ארבה שהיתה על ידי בינה דמלכות, וכבר ידעת בינה הוא הויה בניקוד אלקים (בכל בחינה) אמר ה' אלקיכם, על כן אמר מי ומי ההולכים, אין צריך לילך רק אנשים שיודעין 'בינה, וכינה נקראת מ"י כנדע. והנה תמצא שממכה זו נתן מעט בינה גם לעובדי מצרים לשלחם, וגם פרעה רצה לשלח חנברים, כל זה משמיענו התורה להורות כיון שבא זמן הארת בינה, ניתוסף בינה לכל אחד. מה שאין כן חשך היה על ידי החכמה, אמר הויה סתם, והבן:

לא ראו וכו' ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. צריך להבין תיבת היה מיותר. גם תיבת במושבותם איני יודע מה מלמדינו. והנראה דמשמיענו דתיבת היה משמע שנתהוה להם אור חדש ביתר שאת מהאור הטבעי, דהנה טבע הבריאה להיות בכל מקום אור, וכשגזר להיות חשך במקום ששם המצרים, אזי נדחה האור משם ולהיכן הלך, הלך למקום ישראל וניתוסף על האור הטבעי שבמקומם, על כן היה להם האור ביתר שאת. ויש ולכל בני ישראל היה מחדש אור במושבותם, ר"ל עם המושבות, שמע מינה שהאור נתהוה מהמושבות, שמע מינה:

למען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר

וכיון שבכאן לא נזכר בדברי השיי איזה מכה יביא, וכבר ידע משה שהמכה הסמוכה לברד תהיה נוספת בריבוי על מכת הברד ומעניינה, מזה שפם שהיא מכת ארביה לשון נופל על לשון כמו ששפם בנחש נחושת (בראשית תה פ"א ל"א ה). ועוד רמז לו השיי בלשון למען תספר באזני בנך, שכנגד ארבעה בנים דברה תורה (הגדה של פסח), וד' פעמים ב"ן בנימטריא ארביה. והא דלא אמר לו השיי בפירוש, להורות שענין הסיפור בהכרח הוא לפרש דברים המתומסים היוצאים מחסר ויתיר ומדרשות הכתובים, כמו שדרש משה מדבר הלמד מענינו מכת הארבה:

כי אני הכבדתי את לבי. שכבר הוכה הלב במכת הברד, ואם כן ענין חכבדה היא שלא כמבע, רק כי אני הכבדתי:

ולמען תספר באזני בנך. לא אמר תספר לבנך, רק "באזני בנך דבר שיכנס באזניו, לאסמוכי אקראי שיהיה לו לזכרון, ונלמד מהענין הזה שהוצרך אדונינו משה להבין דבר מתוך דבר:

כי אם מאן אתה לשלח וכו' ארביה בגבולך. אמר בזאת המכה בגבולך, והלא כל המכות היו רק בגבול מצרים. אך הוא לדעתי להיות שהמכה הזאת יצאת מבינה דמלכות דקדושה, והכתה לגבורת הזכר דקליפה כנדע, וכבר ידעת כי צמצום ונבול הוא ממדת הגבורה, והנה בבחינת צמצום הלזה דגבורת הקליפה, צמצם פרעה את העם ומיאן לשלחם. ויש כי אם מאן לשלח וכו' הנני מביא מחר ארבה בגבולך, לאותה הבחינה שאתה מנביל בה ומצמצם על ידה שלא לשלח. וזה שלא תמצא לשון מיאן רק באותה מכה, ובמכת דבי"ד שהכתה להוד דקליפת הזכר, שהוא ענף הגבורה שבה הצמצום והמיאון, והבן. וזה שתמצא הנני מביא מחר ארביה, מ"ת בנימטריא גבורה, ור"ת בנימטריא אלקים. מרמז לכינה דמלכות דקדושה שעל ידה היה המכה, ועיין בכוחות בסוד ב"ן דאלקיים:

וכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות וכו'. על פי הפשט צריכין אנו לומר כפירוש רשי

כן נתוודע לנו ב' עניינים. א', שידוד המזלות, שזאת הוראת הגילוי שנתגלה השיי להמיתם היפך הוראת המזל. וחב', ההכאה במזל מאדים, שהוא הוראה על העתיד. זה יאמר למען תספר וכו' את אשר יהתעללתי, משלון גילוי, הוראה א'. ואת אותותי אשר שמתי בם, הוא הוראה ב', והבן כי קצרת:

במדרש החודש הזה לכם. לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו. כבר נדפס בספר בני יששכר בפרשת החודש מאמר ב*:

(מועתק מספר בני יששכר) [במדרש] (שמורי פטיו י"ג)

החודש הזה

לכם. לקיים מה שנאמר (משלי ה טו) בי מלכים ימלוכו, עד כאן. והוא תמוה. ונראה לפרש על פי מה שמצאתי בשם הרב המקובל מהיר יואל בעל שם זל"ה, על מה שנמצא במדרש על פסוק (תהלים קלט יא) אמרתי אך חשך ישופני וכו', הפסוק הזה מדבר ביאשיהו המלך, כשמצא הפסוק (דברים כח לו) יולך ד' אותך ואת מלכך, אמר חיו חשך ישופני שתפסוק המלכות ממני, חזר ואמר לילה אור בעדני. מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים שנאמר (שמות יד כ) ויאר את הלילה, הוא יאיר מלכותי ואני רואה בן בני תופסק המלכות בימיו, עד כאן. הנה המדרש הזה תמוה מאד ויש לדקדק בו טובא. א', למה היה סובר יאשיהו שתופסק המלכות ממנו, הלא היה צדיק גמור רוח אפינו וכו', ומי חשיד קובי"ה. ב', קשה מ"ש מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים וכו', ומה ענין זה לזה. ג', מ"ש ואני רואה בן בני תופסק וכו', ומי הגיד לו זאת, ואם היה צופה ברוח הקודש, אם כן בתחלה מה קמבר. ד', למה כינה הפסק המלכות בחושך. ואמר על זה הרב המקובל הנ"ל, דאיתא במדרש (שמורי פטיו כ"ה) כירח יכון עולם (תהלים פט לח), שמלכות בית דוד נמשלים ללבנה, מה לבנה נוספת עד פיו יום, כך ממשלת ישראל מן אברהם עד שלמה פיו דורות, ומה לבנה מפיו

שמתי בם. התעללתי מלשון עולל. כביכול היה זעיר אנפין בבבחינת קטנות, וכרגע נעשו האותיות, היינו מוחין דגדלות שני אפילו קודם הקטנות, כנודע מכתבי האריז"ל סוד החפזון, וידעתם כי אני ד' הכל יכול לעשות ולהוות כל היות כרצונו שלא כמכע, הבן הענין. וכבר ידעת דמכה זו יצאה מבינה דמלכות, ולהיות המוחין דגדלות באים מבינה העליונה, ולהיות המכה הזו באת מבינה (הגם שהיא בינה דמלכות, עם כל זה שם בינה הוא רמז השיי זה במכה זו, והבן). ובזה יונח לנו בפסוק למען תספר באוני בנג' ובן בנג', למה הזכיר גם בן בנג', הלא בן בנו אביו יספר לו. אך הוא הנרצה לספר לבנו שהוא גדול, ולבן בנו שהוא קטן, שזה יורה על גדל הנם שהיה גדלות קודם קטנות. והוא הנרצה בתרגום דתשתעי קדם ברך ובר ברך ית ניסין דעבדית במצרים, דזה העיקר הנם כמ"ש האריז"ל גדלות קודם קטנות, והבן:

וירצה עוד למען תספר וכו' התעללתי וכו'. מלשון נראה בעליל (ריה כ"א ע"ב), היינו בגילוי. דכבר כתבנו במקום אחר את אשר כתבו הראשונים דמכת בכורות היתה בליל ה' אחר חצות שאז היה ממשלת מאדים, ושעה שקודם חצות הוא ממשלת צדק. וכתבנו במקום אחר דגרמו בתורה דהתגלות השיי במצרים להכות הבכורים היה קודם חצות בממשלת צדק, וההכאה לכורות היה אחר חצות בממשלת מאדים, דהנה מזל צדק מסונה על החיים, ומאדים על מיתה והריגה ושפיכות דם. והנה רצה השיי להרוג את המצריים בממשלות מאדים כח מ"מ המקפרג האחרון שר אדום, כי ליל שמורים הוא לדרתם לעתיד (שמות יב טב), והוא המשתתף בכל הגליות, גם בגלות מצרים הק"ל נשמע בית וכו' (ביאשיה מה טו). אך דבזה יאמרו המצריים וגם הרשעים מערב רב שזה הוא שפימת המזל, על כן היתה ההכנה כביכול מהשיי להרוג בכוריהם במזל צדק שהוא שופט לחיים, והנה הורה בזה שידוד המזל, ואם

* מה העתקנו מספר בני יששכר כל המאמר על מקומו לוחת צמאן המשתוקקים לדברי קדשו בלי ליאות וחיפוש בספר בני יששכר:

כן התורה אומרת בי מלכים ימלוכו, שהמלכים נמנים רק לייב שעות היום, להיות היום הוא זמן הלימוד, מה שאין כן הלילה לא אברי אלא לשינתא (עיינן סיה ציא). והנה על מה עשה ד' ככה שרמו חוסר המלוכה מדור אל דור ביין ימים בתיבת הזה כנ"ל, הוא הוראה לעתיד וירא אלקים את האור כי טוב (בראשית א ד), נגנו לצדיקים לעתיד לבא (ביר פירי ח), כן במלוכה נגנו הטוב. וכמהרה בימינו כאשר יתגלה הפויב הנגנו אור שנברא מששת ימי בראשית מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא ט), והנה האור הזה לא יהיה לו מיעוט לעולם, כן לא תתמעט עוד המלוכה מזרע דוד בשום אופן, זה מ"ש (יהוקאל לו מה) ועבדי דוד נשיא עליהם לעולם. (עד כאן מספר בני יששכר):

ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה. הנה אפילו הדיבור לא נתגלה למשה במצרים, וכאן כביכול השיי בעצמו ובכבודו נתגלה במצרים. והנה אמרו רז"ל (מיד כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה וכו', והנה סגולת המצוה לעורר הטוב, וסגולת העבירה לעורר רע, אך בעבירה לשמה הנה תתעורר הדין, אבל הדין הוא על שונאי ישראל והוא לפונת ישראל, וכביכול הבורא יתייש אשר קדשנו במצותיו, רציל מצות שלו שהוא בעצמו מקיים אותן המצות, אמר 'ועברתי בארץ מצרים, לא אמר וארד וכיוצא, רק 'ועברתי כביכול עבירה לשמה, ועל ידי זה הדין על ראש רשעים יהול והכיתי כל בכור וכו' ובכל אלקי מצרים אעשה שפטים:

מדרש (שפיר פירי ד) ולמען תספר באזני בנג. גלה הקביה למשה מה מכה יביא עליהן, וכתב משה ברמו ולמען תספר באזני בנג זו מדת הארבה, כמא דתימא (יחל א ג) עליה לבניכם ספרו, עב"ל. והנה הדבר פתום וחתום, וכי סלקא דעתך אשר משה ישנה חיו ממאמרו יתייש ויכתוב ברמו. וגם מה הוא הרמו. אך הוא גילה הקביה למשה מה מכה יביא עליהן, לא אמר איזה מכה יביא, רק מה מכה וכו' היינו מאיזה בחינה, וכבר הגיע זמן יציאת

ואילך מתחסר אורה, כך מן רחבעם עד צדקיהו פיו, וכיון שבא צדקיהו נעשה חושך ואת עיני צדקיהו עור (מלכים ב' כה ז). והקשה בעל יפה תואר בשלמא לענין מעלה, שפיר קאמר מאברהם עד שלמה פיו דורות, לאפוקי מרחבעם עד צדקיהו יין מלכים. והנאון בעל ברכת שמואל מיישב הקושיא, שישראל נדמו לחדש שבו יצאו ישראל ממצרים. ונתח"ה ולי נראה שמלכות בית דוד הבא מן יהודה נדמה לחדש ניסן, להיות על פי סדר הדגלים הנה יהודה הוא הראשון בענין החדש הראשון, וידוע הענין יהודה בשבטי ישראל ראש וראשון, כמו ניסן בזמן ראש וראשון:

ואמרו החדש היו בו ימים יותר, מפני שהלילה שבו יצאו ישראל ממצרים, והלילה שהיו אצל הים, היו מאירים כיום, על ידי זה יתרים בחודש הזה ב' ימים. ואם כן לפי זה שפיר היה סוכר יאשיהו שתופסק המלכות בימיו, כיון שהוא היה דור פיו מרחבעם. לזה אמר אך חשך ישופני, ר"ל שהיה סוכר שחיו בימיו יהיה החשך הנמור סוף מיעוט הלבנה. חזר ואמר ולילה אור בעדני, מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים, הוא יאיר מלכותי (כיון שנתוספו בחדש הזה ב' ימים), ואני רואה בן בני תופסק המלכות כי יהיה דור חיי, עד כאן דברי הרב המקובל מהיר יואל הנ"ל:

ולפי זה יתפרש דברי המדרש הנ"ל בטוב מעם החדש הזה לכם. הוקשה לו כפל ההיין, היה לו לומר (חדש הזה או) החדש זה. וגם תיבת לכם מיותר. זה שדרש לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו, על כן נכתב הזה בנימספריא יין, שהחדש הזה יהיה בו החלק הב' יין ימים, והוא לכם לצרכיכם לאריכות המלכות, (גם לכיים אתון מליך) שלא תופסק המלכות בימי יאשיהו. והנה תוספת הימים האלה לא היו תוספת ימים שלמים, רק ייב שעות הלילה נתהוו לימים, וכל עיקר הוראת המלוכה הוא נמשך אחר ייב שעות היום, דכתיב במלך (דברים י"ז י"ח) וכתב לו וכו' וקרא בו כל ימי חייו (ימי דייקא), למען יאריך (ימים דייקא) כי עיקר הלימוד הוא ביום. על

בא סכת 'הארבה, הנה על ידי המדה הזאת היתה ההשבה והגירוש, כי ההשבה והגירוש הוא צמצום ממקום למקום, דווקא במקום זה ולא במקום אחר. והיינו 'יושב קאי אדלעיל אסדת הנבול, וכן 'ויגרש, נ"ל:

ומשה ואהרן עשו את וכו'. נמסר במסורה תרין. חד ריש פסוק, וחד סוף פסוק. דין ריש פסוק. ואידך ויקחו איש מחתתו וכו' ועמדו פתח אהל מועד 'ומשה 'ואהרן (במדר טו יח) סוף פסוק. למדנו צדקתם להצלת ישראל לעשות המופתים, עמדו בראש והכניסו את עצמם בעובי הקורה. אבל הזקנים הלכו לבסוף ונתייראו, והיו נשמטים אחד אחד. ושם בקרה שידעו כי כלתה אליהם וכו' וידעו כי יתעשו, עמדו לבסוף:

ומצות על סרורים וכו'. נמסר תרין. דין ואידך ומצות אפה להם ויאכלו (בראשית יט ג). להורות כמו כאן מיירי בפסח, כן שם היה המעשה בפסח. ו'יש (הגדה של פסח) זעמו סדומים ולוהטו באש בפסח, חולץ לופ מהם ומצות אפה בקץ פסח:

י"א פעמים 'עדת 'ישראל בתורה. הנה אין עדה פחותה מעשרה מגילה כ"ג ע"ב), ואין השכינה שורה בפחות מעשרה (סנהדרין ל"ט ע"א), וכשיש עשרה מצטרף עמהן יחודו של עולם, על כן נרמז י"א פעמים 'עדת 'ישראל, להורות כשיש עדה היינו עשרה, יתהו י"א כביכול:

ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ. יש להתבונן מהו ותחזק. גם אומרו 'למהר, הנה קאי על ישראל המצרים נתחזקו עליהם שימיהו וילכו, והנה סיים 'לשלחם הנה קאי על מצרים. אך הוא אמרו הקדמונים המסון הוא גבור שבגבורים, כי יש גבורים עלי ארץ, אשה ושאר תאוות שמתחזקים על האדם, אבל המסון הוא גבור שבגבורים, כי הוא המתחזק ומטה את כל יושבי תבל, וכמ"ש (ביכ קס"ה ע"א) רובם בגול. וזה שכתוב ותחזק מצרים על העם 'למהר, שנתנו להם סוהר ומתן בכדי לשלחם, היינו בזה נתחזקו עליהם בגותנם להם מתנות שישמעו להם וילכו,

המכה מבינה דמלכות, 'ובינה הוא בחינת מבין דבר מתוך דבר, וכתבה משה (בציווי ית"ש) ברמז למען תספר באזני בנג וכו', וכנגד ארכעה בניס דיברה תורה (הגדה של פסח), וד' פעמים ב"ן בנימטריא 'ארבה, וכן הוא ביואל במכת ארבה עליה לבניכם ספרו, ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר, הרי הם ד' דורות ד' פעמים ב"ן נימטריא 'ארבה, והדבר הזה עמוק בחכמה. הורה הש"י בזה שסיפור לבנים בכל דור מוכרח להיות הבנת דבר מתוך דבר, כי בהתבונן בכל פעם ימצא ענין חדש מפלאות תמים דעים ויבין דבר מתוך דבר, ונרמז הדבר במכה זו שיצאה מבינה הוא בחינת הבנת דבר מתוך דבר:

וינח בכל גבול מצרים. במכת ארבה 'וינח תרין במסורה. דין. ואירך וינח ביום השביעי (שמה כ יא). אמרו רז"ל שנח הארבה בשבת, והוא נלמד במסורה הלזו וכן כתב בבעל המורים. אבל יש להתבונן למה דוקא המכה הלזו שבתה ביום השביעי, ואי משום שהוא בעל חי, הרי הצפרדע וכינים וערוב גם כן בעלי חיים. אך להיות שהמכה הזו יצתה מבינה דמלכות, ('ובינה הוא סוד 'שבת עליון סוד היוכל, הגם שכאן מדבר רק מבינה דמלכות, עם כל זה בכל בחינה סכל פרצוף יש בכל ספירה דוגמתה), על כן נתן הקב"ה בינה יתירה באותה בחינה ותנח ביום השביעי. ויצדק לפי זה ואחריו לא יהיה כן, וביואל כתיב (יחל ב ג) וכסוהו לא נהיה מן העולם. כי אותו של יואל לא שבת בשבת, נ"ל מה שנאמר בכאן ואחריו לא יהיה כן, בבינה יתירה כסוהו:

'חשך אפילה. נמסר לית. רצ"ל ברמז שאין בעולם החשך הזה, כי החשך הזה היה מחשך של גיהנם (שמ"י פי"ד ב'), שלח חשך ויחשיך (תהלים קה כח), מה שאין כן חשך של לילה הוא העדר אור:

ויושב. על ידי שליח, ולא פירש מי. ויגרש אותם, ולא פירש מי המגרש. אך הוא לפי מ"ש לעיל שאמר משה הנני מביא סחר 'ארבה 'בנבולך, אמר לשון גבול וצמצום הבא מסדת הגבורה, כי עדיין לא הוכתה מדת הגבורה דמרכבה טמאה עד

להשליכן חיו, רק כדי שלא יאמר פרעה הרשע וכו', כיכד אותם גם כשלא היו עושים רצונו של מקום. וזהו וכעם אויל כבד משניהם, רציל כעם אויל גרם לכבדם יותר משני מעלות שזכר. וזו כי אני הכבדתי את לבו וכו', על ידי לבו כיבדתי את ישראל, וקאי 'הכבדתי על ישראל, ניל':

והוא נעל לבו מן התשובה וכו', הו כי אני הכבדתי וכו'. ולמה פירש הדבר בכאן דייקא. להיות המכה הזו יצאה מבינה דמלכות, ומבינה שבכל פרצוף יש בחינת תשובה, אבל השיי נעל בפניו, הבן:

מהו הכבדתי, שעשה תקביה את לבו ככבד הזה שהיא מתבשלת שניה וארסטים נכנס בתוכה וכו'. עיין במתנות כהונה שפירש לשון 'קושיא, ולא פירש שורש התיבה. ונל שהוא בלשון אשכנז דבר קשה נקרא הארם, והכבד משונה מכל מיני בשר, שכל מיני בשר מתרכך מן האור ומתגדל, מה שאין כן הכבד מתקשה על ידי האור ומתכווץ, עיין מיש בפרשת וארא כי שם ביארתי:

למען תספר באזני בנג. גילה הקביה למשה מה מכה יביא עליהן, וכתב משה ברמז למען תספר באזני בנג, זו מכת הארבה, כמה דתימא (יאל א ג) עליה לבניכם ספרו, עכיל (שמרי פיג ד). הנה יש להתבונן מפני מה עשה משה כזאת לכתוב ברמז מה שנאמר לו מן השיי. ונל דהנה המטה הזאת יצאה מבינה דמלכות דקדושה כנדע, (והנה בחינת בינה הוא להתבונן דבר מתוך דבר, כי בחינת בינה בעצמו בכל עולם סוד עולם הנסתר. והנה משה סוד הדעת לו נתגלה, אבל כשנא לכתוב בכתובה כתבו ברמז להתבונן דבר מתוך דבר, ונכתב ברמז הבנים כנגד ארבעה בנים דיברה תורה (הנה של פסוק, ד' פעמים ב'ן בנימטריא ארביה, ועליה לבניכם ספרו, דסיפור יציאת מצרים צריך להתבונן בכל פעם דבר מתוך דבר, והבן: הנה לדעת המדרש כתבו למשה למכה הזו ללמדה בגזירה שוה דייקא, ניל על פי מיש במאמר חזיל בתלמוד (פסחים ס"ח ע"א) ובזוהר עתידין הצדיקים

ודיש (עין ילקיש רמז ר"ח) היו רוצים ליטול אחת, היה אומר לו סול שתים:

ולכל בני ישראל. תרין. ולכל בני ישראל היה אור. ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (שמת יא ז). נלמדוין זה מזה, במכת בכורים בלילה ולכל בני ישראל אור, כמיש בזהר שהלילה היתה מאירה להם כיום תקופת תמו, ובזמן מכת חשך הנה הישראל חיפשו בכתי מצרים לראות כספם וזהבם וכליהם כמו שאמרו רזיל (שמרי פיג ג), והגים לא ראו. והנה מדרך הגים לגדל הכלבים, כי המה מרגישים גם באישון לילה וחשך בבוא אדם אל הבית, ואז טובח ויודע הבעל הבית שבא איש אל הבית. הנה באה המסורה אשר גם במכת חשך ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו:

מדרש (שמרי פיג א') ויאמר ד' אל משה בא כה. הדיד (משלי כו ג) כובד אבן וכו' (עד סיום המאמר), כד"א (מלאכי ב ז) הונעתם יי בדבריכם, הו וכעם אויל כבד משניהם, עכיל. ניל דבא לתרץ היאך יצדק כי אני הכבדתי וכו', דכיון שנימלה ממנו הבחירה למה ילקת. ולפי הדרש שדרש בפסוק כובד אבן ניהא, דהנה דרש שהשיי כביכול אומר שאינו יגע מכובד האבן ומנפל החול, וכעם אויל כביכול כאילו מכבידו ומייגעו. ולפי זה הפירוש הוא בכאן כי אני 'הכבדתי, רציל כביכול כאילו כבד אני וייגע את לבו, רציל עם לבו הקשה כאילו מייגעני, ונמצא קאי הכבדתי על השיי, ניל:

דבר אחר 'כובד אבן, אמר הקביה כבדתי את ישראל וכו', הו וכעם אויל כבד משניהם, הו כי אני הכבדתי את לבו. ושיעור הכתוב לפי זה כובד אבן כבדתי את ישראל בשביל שנקראים אבן, כמו אבן שאינו זז ממקומו, כך ישראל אינם זזים מאמונתם, ונפל החול נפילתי ונשאתי אותם בעולם בשביל שנקראים 'חול, מה חול אינו מתערב עם שום דבר, כך ישראל אינם מתערבים עם האומות. הנה המעלות הללו לא הועילו לכבד אותם רק בזמן שעושיין רצונו של מקום, אבל כשחפאו והכעיסו במצרים כמו שנאמרה הנבואה לאהרן במצרים, ביקש הקביה

למה היה הקביה נותן זמן למכות מחר כו', כדי שיחזרו בהם ויעשו תשובה, עכ"ל (שם שם ה').
כי המקום גורם כנ"ל:

לברוח אתם הפצים, לפיכך איני שומע לכם לכולם, מיד צוה ויגרש אותם, ההיד ויגרש אותם וכו' (שמ"ד פ"ג ה'). לא ידענו מה חידש לנו בזה מקרא מלא הוא. אך נ"ל דהנה כתיב ויגרש אותם ולא פירש מי המגרש, ונצטרך לומר מקרא קצר. ולפי דברי המדרש ויגרש קאי אפרעה הנזכר מקודם, הוא בעצמו גירש אותם על ידי ציוויו, שתיכף צוה לגרש אותם קודם תשובת משה לבל יצטרך משה למענהו, דהנה הקשה לו פרעה קושיא איך ס"ד כי רק לשלשה ימים תלכו למה לכם ליקח הפך, ורצון השיי היה להביאם אל הים, והנה היה מצטרך משה להשיבו על הקושיא, אז היה מתבונן כי ילכו לחלוטין, על כן עשה השיי שיגרשהו תיכף ולא ביקש מענה:

דבר נא באזני העם. אמרו רז"ל (ברכת ט' ע"א) אין נ"א אלא לשון בקשה וכו', שלא יאמר אותו צדיק (אברהם) ועבדום ועינו אותם (באשה טו יג) קיים בהים, ואחריי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהים. הקושיא רבה וכאם לא יאמר אברהם כלום, הרי השיי כביכול מוכרח לקיים הכפחתו ההוא אמר ולא יעשה. והנה כבר דברנו בזה בחידושנו על השיע, להיות כל מקום שנאמר אחריי מופלג, והנה בהכפחת השיי נאמר ואחריי כן יצאו וכו', נשמע מזה דהשגת הרכוש יהיה במופלג מהיציאה, והכוונה על ביזת הים, רק דחשש השיי שלא יאמר אותו צדיק וכו', על כן אמר למשה שגם בעת היציאה ישינו ביזה. והנה יש לדקדק עוד בדבריהם אומרים שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וכו' קיים בהים, ואחריי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהים, הנך תיבות בהים בהים מיותרין. אך הוא לפי זה דקשה וכי לא יתבונן אברהם דואחריי כן פירושו במופלג,

להחיות את המתים, כתיב הכא (זכריה ח ז) ואיש משענתו בידו מרוב ימים, כתיב התם (מלכים ב' ד כט) ושמת משענתי על פני הנער וכו', למה נלמד הדבר בגזירה שוה דייקא, כי מדת גזירה שוה בתורה שבעל פה הוא מכוון נגד מדת רחמים שבי"ג מדות (שמות לו ה). והנה תיקנו אנשי כנסת הגדולה (תפלת י"ח) מכלכל חיים בחסיד, (עין מ"ש בפרשת בראשית שבראשית צמיחות המזון למדו הדשאים קל וחומר (חולין ט' ע"א), נגד מדת אל, חסד אל כל היום (תהלים עב ג)), מחיה מתים ברחמים רבים, נראה שתחיית המתים מתהווה ברחמים רבים, על כן כשהצדיקים ירצו להחיות המתים, ילמדו גזירה שוה ויעוררו מדת רחמים, הנה בכאן משה בתפלתו גרם תחיית המתים, שאפילו המלוחים והמכושלים פרחו לא נשאר ארבה אחד (שמ"ד פ"ג ה'), על כן למד בתחילה גזירה שוה, ודבר נחמד הוא:

כי אם מאן אתה וכו' הגני מביא מחר ארכה כגבולך. ולא כגבול בני חם, עכ"ל (שמ"ד פ"ג ה'). הנה ודאי כל המכות היו רק כגבול מצרים, כי שאר האומות מה חטאו. ויש להתבונן עוד במדרש למה ציין כי אם מאן אתה כו', הלא כל עיקר דרשתו הוא על כגבולך. והנראה דבא לתרץ גם כן אמרו כי אם מאן אתה, ובאינך התראות נאמר כי אם אינך משלח וכו'. אך הוא דחמכה הזאת יצתה מבינה דקדושה והכתה לגבורה דקליפה, וכגבורה הוא סוד הצמצום, על כן נאמר כי אם מאן אתה היינו מצמצם, על כן נאמר כגבולך גבול וצמצום, הבן הדבר:

כדי שיטלו עצה לעשות תשובה (שם). הגם שהשיי גילה לו שפרעה לא יעשה תשובה, הנה רצה משה שעל כל פנים עבדיו יעשו תשובה (נמחק איזה תיבות)* במקום הזה שכבר הכינה לצאת המכה מבחינת בינה דמלכות, ובכינה ככל פרצוף סוד התשובה, וכן היה שכאמת התחילו בתשובה:

* נראה רז"ל "ומדוע דייקא" במקום הזה כו', ועל זה נתן טעם שכבר הכינה המכה לצאת מבחינת בינה כו', וכינה כו' סוד התשובה. לכן יצא משה משם, כדי שיטלו עצה לעשות תשובה: (המגילה).

חגורים נעליכם ברנליכם ומקלכם בידכם, וגם כן תתבונן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, אעביר על שורת הדין והמבצע כביכול שיהיה גדלות קודם קמנות ובלילה הזה דייקא, ואחר כך חזר הענין לקדמותו מדריגה אחר מדריגה. וכן והיה היום הזה לכם לזכרון, שבכל שנה ושנה נעשה בלילה הזה בנבחי מרומים גדלות קודם קמנות, ואחר כך חזר הענין לקדמותו מדריגה אחר מדריגה, עד חג השבועות תיעול כלה לחופה:

מדרש (שמרי פיך א') ויאמר יי אל משה נפה ירך על השמים. ההיך (תהלים קה כח) שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו, רבותינו אמרו על שלא קיבלו במרות דברו של הקביה עליהם, עכ"ל. יש להתבונן מאי בא לתרץ שהביא הפתיחה הזאת. נראה דהוקשה לו נפה ירך על השמים, אל השמים מיבעיא ליה. על כן הביא הפסוק שלח חושך לפתיחה, דהנה קשה ולא מרו את דברו, וכי סלקא דעתך שימרה איזה נוצר ונברא את אשר נזר השיי. על כן דרשו ולא מרו וכר על המצריים, והוא למעם דבשביל כך הביא עליהם חושך, על שלא קיבלו דבריו במרות. והנה יש להתבונן דכל המכות באו בשביל מצרים, ומאי אולמיה דחושך. אך הוא דהנה יש להתבונן הרי כל המכות באו על המצרים, בשלמא עד מכת ארכה ניחא דגם הם הכבידו את לבם, כמ"ש אחר מכת ברד ויכבד לבו הוא ועבדיו (שמות ט לה). אבל קודם למכת ארכה הרי עבדי פרעה אמרו אליו עד מתי וכר שלח את האנשים ויעבדו וכר הפרם תדע וכר (שם י ה), והנה פרעה לא שמע בקולם, ומהו אית להו למיעבד ולמה ילקו הם, בשלמא במכת ארכה ניחא, דזה הוא מכה להשחית את יכול הארץ וכל אדמת הארץ לפרעה מימות יוסף, מה שאין כן מכת חושך מכה בגופם מה הפאון. לזה אמר שלח חושך ויחשיך גם למצרים, כי לא קיבלו במרות דברו של הקביה, דהגם שאמרו לפרעה שלח את האנשים, לא היה מיראת רוממת גדולתו ית"ש, (שזה דבר מחוייב לכל בעל חכמה ושכל יראת הרוממת, (תהלים ה ה) כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וכר, מה אנש כר. מה שאין כן פתי

ובדאי לא יחשוד את השיי שלא יקיים ח"ו הבטחתו. אך הוא דהבטיח לנו השיי על ידי הנביא (ישעיה כו י) דבאחרית הימים יבואו הנדחים בארץ מצרים, ופירשו לנו חכמי האמת דהכוונה על אותן שמתו בני ימי אפילה, שלא יכלו להתברר אז ויוגמר בירורם לעת קץ. והנה אותן שמתו בני ימי אפילה, הן המה שלא היה בהם השיעבוד, רק אדרבא היו בעלי אגרופין של פרעה למסים וארגוניות. והנה לפי זה כאשר יראה אברהם שיצאו ממצרים ריקנים, בודאי יחשוב דהשיי יקיים הבטחתו, ופירוש ואחרי כן היינו במופלג, ויחשוב שהכוונה הוא על אחרית הימים כאשר יבואו הנדחים בארץ מצרים, והנה על אותן הנדחים לא היה עבדות ועינוי. ויש שלא יאמר אותו צדיק ועבדום ועינו אותם קיים בהים, היינו על אותם שיוצאים כעת, ואחרי כן יצאו וכר לא קיים בהם רק על בעלי אגרופין, על כן שלא יחשוב אברהם כזאת, צוה השיי למשה שיצאו תיכף ברכוש ברוך שומר הבטחתו לישראל: ויש לפרש עוד דהנה במאמר השיי ועבדום ועינו אותם וכר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הכוונה ברוחניות גם כן, דהיינו עבדות הנפשות בשיקוען בתוך סומאת מצרים כגודע, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול היינו ביציאת כל הניצוצי קדושה, ויוצאו כל בליעת הקליפת מצרים ואין לך רכוש גדול מזה. והנה חשש השיי כאשר יראה אברהם שיצאו ריקנים, יסבור שכונות השיי ביציאה ברכוש, היינו רק ברוחניות רכוש ובניצוצי קדושה, ויאמר אברהם למה תהיה כזאת שועבדום ועינוי אותם קיים בהים בממשותן וגופן גם בגשמיות, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהים בגופן ממש רק ברוחניות, וכאמת כוננת השיי על ביזת הים, על כן צוה השיי כנ"ל, נ"ל:

החורש הזה לכם ראש חדשים, בנימטריא גלגלית נקב"א רח"ל:

ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה. דילוג הוא לה, גדלות קודם קמנות בדרך גם, על כן תאכלו אותו בחפזון, המשכיל על דבר יבין וידום. וכאשר תתבונן בהענין תבין מה הוא מתניכם

כפי החכמה דמלכות שמים. והנה בכאן במכה זו שכבר יצאה המכה הזו ממקום מלכות שמים דייקא, שוב אין מקום להימין ולהשמאל, על כן לא טרו את דברו, היינו שלא היה עוד שום משא ומתן בצבא מרום, כי מי יבא אחר המלך וכו'. (ותבין לפי זה שהמכה היתה חשך, כי החכמה נקרא חכמת אדם תאיר פניו והכסיל בחושך הולך, הנה יצאה המכה מחכמת מלכות שמים, לאבד חכמת מצרים ואבדה חכמת חכמיו וכו', על כן היה להם חשך ולא אור ולכל בני ישראל היה אור וכו', הבן הדבר). וכיון שזכינו לדרוש הלזה, תבין מזה שהחשך דייקא הוסיף משלו תן לחכם ויחכם עוד (משלי ט ט), מה שאין כן שאר המכות כי לא רבים יחכמו, על כן פירש בעל המדרש ראשית הפסוק לבסוף, כי מכה הדרשא דסיפא נדע הפירוש דרישא. ובוזה נדע הפסוק נמה ידך יעל השמים, על דבר השמיים כולם מסכימים בלא משא ומתן, (גם ידך מלשון יד חכמה), כאן רמז השי' למשה שהיכן יצאת המכה הלזו, כיון שאין משא ומתן בצבא השמים, יתבונן כי מאתר דחכמה נפקא:

וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יי את משה ואת אהרן כן עשו. לפי הפשט כן יעשו מיותר. אך כבר קדם מאמרינו כמה פעמים מי שאין דעתו רחבה להבין במושכלות בעשות מצותיו ית', יאמר על דעת הצדיק פלוני ועל כוונתו אני עושה המצוה הזאת. והנה ישראל עדיין היו פועין במושכלות כי לא ניסו עדיין באלה, אזי עשו על דעת כוונת משה ואהרן אשר צום השי'ת. והו וילכו ויעשו בני ישראל המצות המעשיות, כאשר צוה יי את משה ואהרן כי עשו במושכלות על כוונתם:

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו וכו'. בשבחים דבר הכתוב שלא חשו לאהבת התון, רק לקיום מאמר משה. ובוזה ידוקדק גם כן דהנה בציור נאמר (שמות יא ב) וישאלו איש מאת רעהו, וכעשיה נאמר וישאלו סמצרים פתם. להיות כוונתם היה רק לקיים המצוה, עשו המצוה בחסידות מופלג

וסכל אינו מתפעל מיראת הרוסמות, רק מיראת העונש שכבר הרגיש בו, ואמרו בפתיות לכם הפרם תדע כי אבדה וכו', ונתייראו מעונש ולא נתפעלו מרוסמות גדולתו ית'ש, על כן נתחייבו גם הם בעונש. ויש נמה את ידך יעל השמים, רציל בסיבת השמים שלא נתפעלו מיראת הרוסמות כי אראה שמיך וכו'. ומה נכבד הדבר להתבונן דוקא במכה הלזו שיצאה מחכמה דמלכות, והיה להם להתבונן בחכמה להתיירא מרוסמותו, והחכמה נקרא אור, חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ה א), והכסיל בחושך הולך (שם ב יד), על כן שלח חשך ויחשיך, הבן:

דבר אחר אמר הקב"ה למלאכים המצריים ראויין ללקות בחושך, מיד הסכימו כולן כאחת ולא המרו, מהו שלח חשך ויחשיך, למה הדבר דומה למלך שסרח עליו עבדו, אמר לאחד לך והכהו לי מגלבין הלך והכהו ק' והוסיף לו משלו, כך הקב"ה יתעלה שלח חשך על המצריים, והוסיף החשך משלו, הוי שלח חשך ויחשיך, עכ"ל. הנה יש להתבונן. א' מאי הוקשה לו בפסוק נמה ידך, עד שהוצרך לדרוש הדרשה על הפסוק שלח חשך וכו'. ב' יש להתבונן מהו הנרצה שהמלאכים הסכימו, וכי במכות האחרות לא הסכימו. ג' שלח חשך רישא הוא דקרא, ודרש אותו לבסוף. ד' החשך הוסיף משלו, למה לא עשו כן כל המכות לפי משל המדרש. וניל על פי המקובל מפרן האר"י ז"ל שהמכה הזאת יצאה מחכמה דמלכות שמים. והנה הוקשה להם תיבות יעל השמים כניל, על כן הביא הפסוק הנ"ל ודרשו, והוא דהנה מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא, כמו המלך כשיושב למשפט הנה כל עבדיו הנצבים עליו מלמדים זכות וחובה, והמלך סברר אחר כך המשפט אחר שישמע כל הסברות, כמו כן במלכותא דרקיעא (כמי"ש מיכיהו בן ימלא נמליש א' כב טו). והנה כל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו, אלו מימינים לזכות ואלו וכו', הנה בודאי כל אחד אומר סברתו כפי אשר חלק לו השי' בבינה, ואחר כך יצא המשפט הישר

לפנים משורת הדין אף למה שלא נצטוו, שלא נצטוו רק איש מאת רעהו מיוחדו ומכירו, וכיון שראו שזהו הפיץ המקום, עשו לפנים משורת הדין וישאלו אפילו שלא ממכיריהם ושכיניהם, לעשות נחת רוח לפניו ית' שאמר ונעשה רצונו:

וינצלו את מצריים. מאמר חזיל ידוע (ברכות ט' ע"ב). ולפי הפשט י"ל מלשון נצל של מת מיד מ"ג ע"ב, שהוא אחרי ככלות החיות של המת והליחות שלו, וכן בכאן אחר שביררו הניצוצות הקדושים שבהם, נשארו רק נציל. וד"ש (שמת יב לג) כולנו מתים בלי לחלוחית קדושה, וזהו וינצלו את וכו'.

ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ת"ל שנה וכו'. היה לו לומר בקיצור ובני ישראל ישבו וכו'. אך באמת לא היו במצרים רק רד"ו, רק מושב בני ישראל היינו הניצוצין שלהם ששייכים למושבם בקדושה, היו במצרים ת"ל שנה מיום הגזרה דבין הבתרים, נ"ל:

ל"ל שמורים הוא ל"י להוציאם מארץ מצרים. שהיה שמור מאז לפני השי קודם יציאת מצרים, היה שומר ומצפה כביכול מתי תבא הלילה הזאת של נאולת מצרים, הוא הלילה וכו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם לנאולה העתידה, שהשי ובני ישראל שומרים ומצפים מתי יבא הלילה הזה של הנאולה, שיהיה לילה כיום יאיר במהרה בימינו אמן:

ויעשו כל בני ישראל וכו' כן יעשו. כבר נתפרש לעיל. וכאן אמר כל בני ישראל, להורות דאפילו חכמים המחוכמים הבינו דעדיין לא הגיעו לתוכן הכוונה, ועשו גם כן על דעת משה ואהרן, נ"ל:

מדרש (שמיני פ"ד א') וימש חשך. כמה היה אותו חשך, רבותינו אמרו עבה כדינר היה, שנאמר וימש חשך שהיה בו ממש, עב"ל. יש להתבונן. א', למה דרש וימש חשך מקודם, ואחר כך שוב חזר לדרוש ראש הפסוק, עיין שם. ב', יש להתבונן מה זו שאלה כמה היה החשך, וכי על כרחינו הוא לתת בו שיעור ומי

מכריחנו לזה. ג', דרשתם שהיה עבה כדינר וחוכיחו מוימש, הלא אינו מוכח רק שהיה ממשות, אבל דינר מאן דכר שמיה. ונ"ל דהמדרש הזה מישך שייך למה שדרש למעלה שהחשך הוסיף משלו, ועתה הקשה להם למה לא נאמר ויהי חשך ממש על ארץ מצרים, למה תוצרך לומר ב' פעמים ויהי חשך וכו' וימש חשך. גם יש להתבונן היה לו לומר ויבא חשך, או על כל פנים ויהי בפת"ח, למה ויהי בחירק. אך הוא שהשי נילה למשה שהחשך יוסיף משלו, ד"ש ויהי חשך וכו', שהחשך יהיה מהווה הויה דהיינו שיוסיף חשך אחר. וי"ש וימש חשך, כי החשך שבא מלמעלה הוא דק, מה שאין כן החשך שנתהווה מחשך, הנה הוא מעשיי ומוכרח שיהיה בו ממשות, וכוה יוכר שהוא מעשיי ויודע מעשי אלקינו כי גורא הוא, ושהחשך בא מאתר דחכמה, על כן תן לחכם וכו' (משלי ט ט) וכמיש לעיל. ועל כן דרשו שהיה עבה כדינר שיש בו ציו שעורות, וכבר ידעת אל אדני בעשייה מנין ציו:

מהיכן היה החשך ההוא. דייק שוב מדכתיב ויהי חשך, ולא אמר ויהי או ויבא וכו'. ויהי משמע אותו החשך שישנו באיזה מקום, יהיה בכאן:

ובג' ימי אפילה נתן הקב"ה את חן העם וכו' (שמיני פ"ד ג'). דייק למה דוקא אחר המכה הזאת נתן הקב"ה את חן העם, הלא בתחילת דיבורו של הקב"ה למשה אמר לו זאת הציווי שישאלו איש וכו', ומשה בודאי צוה לישראל, ולמה לא בקשו זה כל ימות השנה ששימשו המכות, אלא על כרחך לומר שישראל ביקשו ולא רצו ליתן עד בא מכת החשך. והטעם נ"ל כי המכה יצאה מחכמה, והחכמה מעלת חן חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ה א), מה שאין כן בהיפך נאמר (משלי יא כב) נזם זהב וכו' אשה יפה וסרת מעם, היינו מבלי חכמה, כי המעמים בחכמה והנקודות בבניה וכו'. גם י"ל דהנה המכה הזאת חתמה לחסד דקליפה כנודע, דהנה החסד דקליפה כל חסד דעבדין לנרמיותו

בכל פעם לצדיקים: דבר אחר הנצנים, אלו הכהנים בני אהרן אלעזר בנו פנחס בנו. רציל ה' נצנים, ד' בני אהרן ופינחס: דבר אחר הנצנים, אלו המלכים דוד ושלמה רחבעם אסא אביע, (נל שציל אביים, היינו אביים בן רחבעם אבי אסא, וקחשבו אחר אסא משום דאסא היה צדיק גדול). דרש גם כן ה' נצנים, כי עד סוף ימי אסא נראה מהפסקו שהיה פחד על הגנים מן מלכי ישראל, עד שנשענן על מלך ארם אמר לו הנביא מעתה יש עמך מלחמה (דברי הימים ב' טו ט), נשמט ממקומו:

דבר אחר החדש הזה לכם. ההיד (וכייה ד' יד) אלה שני בני היצחק וכו', עיין שם (שמרי פט"ז ג'). ולפי זה דרש "לכם על משה ו'ואהרן, נאולת החדש הזה הוא לכם בשבילכם:

דבר אחר ויאמר יי אל משה ואל אהרן וכו'. ההיד (שיד השירים ב ח) קולי דודי הנה זה בא. כשהלך משה ואמר לישראל, כך אמר לי הקביה בחדש הזה אתם נגאלים, היום אתם יוצאים בחדש האביב (שמות יג ד), א"ל היכן הוא, א"ל הרי עומד קול דודי הנה זה בא, עכ"ל (שמרי פט"ז ד'). המדרש הזה קמצווח ככרוכיב דרשוני וחיו. ונל דהמדרש בא לפרש למה נאמרה הנבואה הזאת למשה ו'אהרן. וגם 'החדש' הזה בההי"ן. וגם כמיש לעיל. ונראה לפרש על פי מה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בקדושת 'כתר, כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה איה מקום וכו' לעומתם משבחים ואומרים ברוך כבוד יי ממקומו (יחזקאל ג יב). והנה מקודם לכן אומרים המלאכים ו'ישראל קדוש וכו' יי צבאות מלא כל הארץ כבודו, ואם כן מה זו שאלה איה מקום כבודו, אם השאלה כל כבודו איה, זה לא יתכן כי אין סוף ואין ערך לגדולתו. והנראה על פי מה דסתרנמינן ברוך כבוד יי ממקומו, ברוך יקרא דיי מאתר בית שכינתיה. דהנה הוא אור אין סוף ביה וכיש לית אתר פנוי מיניה ולית השגה תפיסא ביה, רק העיקר הוא מה שסגלה אורו ית"ש אלינו על ידי התורה, שכביכול אורו ית"ש מלוכש בה

עבדין, אין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן, אבל כשהוכה החסד שלהם נחלש כחו, ועשו עם ישראל חסד נמור שהשאלום בעל כרחם ו'ישראל אפילו מה שלא ביקשו כנודע מרזל (מכת ט' ע"ב):

לקיים מה שנאמר (בראשית טו יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (שמרי פ"ד ג'). לכאורה מי לא ידע בכל אלה. ועל פי הנ"ל ניחא שלא לקחו הרכוש, עד שהוכה מדת החסד דמפ"א והמכים 'לחסד, זה שנרמו לאברהם רכוש גדול מצד מדת 'הגדולה, והכל גם כן מפאת 'החכמה דקדושה, כי החכמה תחיה (קהלת ז יב):

פרשה פו. ויאמר יי אל משה וכו' בארץ מצרים וכו' החדש הזה לכם ראש חדשים. ההיד (שיד השירים ב ח) קול דודי הנה זה בא וכו', עיין שם. בא לדייק "לכם. וגם החדש הזה, דיה מיבעיא ליה, עיין במדרש שיר השירים (שהשיד פ"ב):

מיד גילו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה, שנאמר (שיד השירים ב יב) הנצנים וכו' (שמרי פט"ז א'). בכל דור יש גדולים עד למאד ויכולים לפעול פעולות נוראות נסים ונפלאות, רק אם הדור אינו ראוי, הצדיקים הללו מדריגתם מכוסה ואין יודע מהם, כמיש רז"ל (סוטה מ"ח ע"ב) שיצאה בת קול יש בכם אחד ראוי שתשרה שכינה כמיש רבינו, אלא שאין דורו וכו'. ובהגיע תור הנאולה, אותן הצדיקים שהיו ראשיהם מכוסה, מתגלים ונראים. וזה שרמו בפסוק החדש הזה לכם ראש חדשים, רציל רק זה לחידוש לכם חידוש הראש, כי הנה ראיתם את הצדיקים הללו גם עד היום, אבל לא היה להם גילוי ראש, אם כן הראש חידוש הוא לכם. ושיעור הכתוב החדש הזה לכם, (החדש היא לכם דייקא, מה שאין כן אני ידעתי מקודם), ראש חדשים היינו ראשים מחדשים:

הנצנים נראו בארץ (שיד השירים ב יב), אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולם (שמרי פט"ז א'). דהיה לו לומר 'נצנים, וקאמר 'הנצנים משמע הידועים, והיינו שבט לוי שמפורסמים

גרמו בו סדר הא"ב, היינו שתשינו זה על ידי אותיות התורה, היה הדבר לתימה בעיניהם ושאלו היכן הוא, הרי הוא דבר הנעלם מכל רעיון, והשיב להם הרי עומד כביכול בצמצום אותיות התורה, והעמק בדבר כי אי אפשר להרחיב הדיבור, וילאח הקולמס לפרט העינים כפי השנת הלב המתבונן:

(עוד במדרש (ילקריש רמז ר"ח) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה וכו'. בשורה טובה נתבשרו שיהיה להם בנים ובני בנים, עד כאן. והוא פלאי. והנראה דהנה בכל מקום שנאמר והיה הוא לשון שמחה (כ"ד פס"ג ג'), ובכאן לשמחה מה זו עושה, הרי הוא שאלת הבן רשע. אך הוא דהנה אמרו רז"ל (כתובת ג"ג ע"א) לא תהוי בעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא מבא, דלכסוף יפוק מיניה זרעא מעליא. והנה משיבין להבן רשע אילו היה שם לא היה נגאל (הגדה של פסח), והנה נגאל כי לא את אכותינו בלבד נאל הקביה אלא אף אותנו נאל עמהם, והנה נאל גם את הבן רשע, על כרחך הנה נאל אותו משום דיפוק מיניה זרעא מעליא. ויש הכתוב והיה, היינו שמחה יהיה לך גם כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה וכו', משום דיפוק מיניה זרעא מעליא. ויש במדרש בשורה טובה נתבשרו שיהיה להם בנים ובני בנים):

עוד שם (שמ"ד פס"ז ו') דבר אחר החדש הזה. הוה"ד (שיר השירים ו' ג') מי זאת הנשקפה כמו שחר וכו', עיין שם שדרש על הדי מלכיות. וצ"ל דדרש החדש היה לכם ראש חדשים, אתה מוצא בפסוק ה' חדשים. החדש, א'. חדשים, מועד חדשים ב' הרי ג'. 'חדשי, גם כן ב' הרי ה'. בא לרמז ד' חידושים נתחדשו ישראל בד' מלכיות, והחידוש שעליהם הוא חידוש מצרים שהוא סוד קוצו של יריד כנודע, והחידוש הזה הוא בחינת איילתא דשחרא, שזה אינו עמוד השחר כמבואר בירושלמי (כתובת פ"א ה"א) שהוא כמין תרין דקורנין עליון מן המורה ומנהרין עלמא. ויש החדש הזה לכם

הוא אור מעפה לבושו, ועל ידה מקרי שחשיית שוכן אתנו, וזה שאמרו רז"ל (ירושלמי תגיגה פ"א ה"ג) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, כי על ידי המאור שבה ישיגו אלקותו כל אחד כפי אחיזתו בתורה. וזה שמכנים להשיי 'מקום, הוא מקומו של עולם כביכול, הגם שאין לו מקום כי אינו נגבל, עם כל זה יש לנו השגה במציאות אלקותו על ידי אותיות התורה הנגבלים אתנו במקום, והיא כולה שמותיו של הקביה הנכללים בשם הויה ב"ה העולה בריבוי באותיות מנין מקום כנודע, והו שאומרים קדוש וכו' נבדל בהשגה מכל הנבראים, עם כל זה מלא כל הארץ כבודו על ידי התורה. והו גם כן ששואלין איה מקום כבודו, והתשובה ברוך כבוד יי ממקומו, והוא דמטרנמינן בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתיה, בחינה השוכנת בתחתונים יכונה שכינת, ובמילואו דנקראים בתים, כי כל אות נקרא אבן ובמילואו נקרא בית, והנה במילוי כזה שייך כ"ף יו"ד נו"ן ח"א, בנימפריא 'אתר. וזה 'מאתר 'בית שכינתיה, רצ"ל 'אתר הוא בית שכינה, היינו מילוי תיבת 'שכינה שבונים מהאבנים בתים. והו (מעילה ל"ב ע"ב) כל העוסק בתורה שכינה כנגדו, הנה על ידי עמק התורה מיקרי שמישיג אלקותו, היא בחינה הנקראת שכינה. ותתבונן עוד השיי הוא ורצונו ודעתו וחכמתו אחד, אם כן כמו שאין סוף למציאותו, כמו כן אין סוף לחכמתו כי הוא חכמתו ורצונו אחד, ועל ידי התורה כשלומדים איזה הלכה בתורה ומתבוננים בה שהדין הוא כך, אם כן משיגים רצונו כי הדין והפסק הזה הוא רצונו ית' שרצה שכך יהיה הפסק, אם כן כביכול מקבלים אנתנו את רצונו במקום, הבן הדבר. ותמצא כי התורה ניתנה לנו על ידי 'משה יואהרן, 'משה 'אתר בנימפריא אתר, ולזה במצוה הראשונה הלזו התחלת קרן ישראל, משותפים בה 'משה יואהרן. והנה ישראל כיון שלא ניתנה להם עדיין התורה, לא ידעו הבין איך אפשר ליצור חומר להשיג אלקותו, וכיון שבא להם משה ואמר להם בחדש הזה אתם נגאלין, היום אתם יוצאים (מתחת מזל מצרים בכור המזלות, והשיי לוקח אתכם לחלקו למעלה מן המזלות) בחדש 'האביב,

הקביה ניסים ונפדו, התחילו מונין לחדשים, שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, עביל (שמרי פט"ז ט). מוכן הדרוש הוא כמו המשל, הגם שעד עתה היה המלך עושה משתה בנו תמיד ביום הולדתו, וכן נהגו עם כל בניו, נשתנה הבן הזה כעת להיות שנשבה, ועל כן אחר כך עושה שמחתו ביום הפדיה, כך ישראל נשתנה בזה מכל האומות, הגם שמהראוי לשנות העולם למנות מתשרי שהוא יום הולדת העולם ואדם הראשון, עם כל זה כיון שנשבו ונפדו, א"ל השיי החדש הזה לכם דייקא ראש חדשים, על כל פנים תמנו לחדשים ותעשו אותו ראש לחדשים:

במדבר אמור (ויקרי פ"ל א) ולקחתם אגודת אזור. בכמה הוה סימי ידידה וכו', והוא גרם לישראל לירש ביזת הים, ביזת סיחון ועוג, ביזת ליא מלכים וכו'. עיין ביפה תואר שהקשה מהיכן נדע שהוא בשכר אגודת אזור, דילמא בשכר המילה ושחימת הפסה. ואני אוסיף עוד להקשות למה לא קחשיב יציאת מצרים, וגם ביזת סיחון ועוג וליא מלכים, הלא עד הניעם לשם קיימו אלפים ורבבות מצות. והגראה דהוקשה לו אומרו ולקחתם אגודת אזור ומבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף, הנה יש להתבונן למה אפקיה להזאה בלשון והגעתם, הוה ליה למימר והזיתם או חורקתם. וגם אל המשקוף יוצדק "אל, כי הוא למעלה מקומת אדם, אבל אומרו "ואל שתי המזוזות, הוה ליה למימר ולשתי המזוזות. וגם למה חזר שוב לומר מן הדם אשר בסף. אבל הוא לדרשא, (תגם דהמצוה הוא כפשוטו, שינה בלשון לדרשה כדרכי התורה בכל מקום), ולקחתם אגודת אזור ומבלתם וכו', ועל ידי זה והגעתם (תגיעו ותזכו) אל המשקוף, (היינו ביזת הים דכתיב ביה (שמות י"ב) וישקף יי אל מחנה מצרים), ואל שתי המזוזות היינו ביזת סיחון ועוג שהם היו שומרים לליא מלכים, והיו יושבים על הספר להיותן מנעולין של ארץ ישראל (במ"ד פט"ז י"ה), והיו כמו מזוזה בקדושה ששומרת על הפתח, כן להבדיל במומאה

ראש חדשים, החידוש הזה הוא לכם ראש לחדשים, שיהיה להם אחר כך חידוש בגליות האחרים כמו שחר כלבנה וכו':

דבר אחר החדש הזה לכם. מה כתיב בפרשה (שמות י"ב) ולקחתם אגודת אזור וכו', ועבר יי לנגוף את מצרים, הה"ד (במדבר כ"ג ט) כי מראש צורים אראנו וכו', כיון שבאו האבות וכו', אמר הקביה על אלו אני מכוונן העולם וכו', לכך כתיב כי מראש צורים אראנו, עד כאן (שמרי פט"ז י"ד). ורציל לכך ולקחתם אגודת אזור, אין אגודה פחות מ' (סוכה י"ג ע"א), להורות על זכות ג' אבות, ועל כן אמר החדש הזה "לכם דייקא שאתם בני ג' אבות, כי עד היום היתה הנהגת העולם מתשרי שהוא דין ולא היה קיום לעולם, על כן מלכי אומות העולם מתשרי מנינין (ריה ג ע"א), מה שאין כן כעת יש יסוד לעולם, וההנהגה הוא בחסד שהוא בניסן, על כן החדש הזה לכם דייקא, ומלכי ישראל מניסן מנינן:

הן עם לבדד ישכון וכו' (במדבר כ"ג ט), עד ועבר יי לנגוף את מצרים, הן עם כלביא יקום (שם ש"ס כ"ד), עד כאן (שמרי פט"ז י"ד). נ"ל הואיל ומביא פסוק כי מראש צורים, דרש נמי פסוק לאחרייו הן עם לבדד וכו': לפיכך אמר הקביה הואיל ועשיתי לכם ניסים בחדש הזה, אף אתם עשו אותו ראש חדש, עד כאן. זה סיוע הדרוש דלעיל ולקחתם אגודת וכו', ורציל כיון שעשיתי לכם ניסים בחדש הזה והוכן החדש הזה לחסד, הנה עשו אותו ראש חדשים ותמנו מניסן, בכדי שיהיה קיום לעולם מעתה וכמ"ש לעיל, והוא "לכם דווקא:

משל למלך שהיה לו בן וכו', אלא כשתתן לו מקום הכסא שלך וכו' (שמרי פט"ז ח"י). תתבונן על פי הנ"ל והוכן "בחסד כסאו (ישעיה ס"ו ה). אם אין אתה נתן לי בית המקדש וכו', ונתן לו הקביה וכו'. ותבין לפי זה על כן כורש שבנה בית המקדש, מנו לו מניסן כמלכי ישראל (ריה ג ע"ב):

דבר אחר החדש הזה לכם ראש חדשים. משל למלך שגולד לו בן וכו', עשה להם

המוח, יוסף סוד הברית שלום בבית (עין שבת קצ"ב ע"א), סוף כלי המעשה, וסוף מעשה במחשבה תחילה בסוד אין כו' אלא לדעת (יבמות נ"ג ע"ב), ומצוא דבר תבין שלקח משה את עצמרת, (מלשון בהירות עצם השמים נשמח כ"ח), עצם היום (ויקרא כ"ד), יוסף עמו כי השבע השביע בסוד כל חי מדות, פקד יפקוד סוד הפקידה והקנאה שהוא בהסכמת כל שייפין, והבן מאוד כי יראתי לדבר בענין היחוד:

ויחננו באתם בקצה המדבר, חסר אשר, שהוא סימן הוראת מקום, הוא אתים אשר הוא בקצה המדבר, וכן הוא במסעי (כמדת לג ח). ונ"ל דהוא על פי האמור בזוהר (ח"ב מ"ז ע"א) וז"ל הוא ליליא (היינו על הים) כנש קוביה לפמליא דיליה ודאין דינייהו לישראל, ואלמלא דאקדימו אבהן עלייהו דישראל לא אישתזיכו מן דינא, עב"ל. רציל האבות בזכותם היו הולכים לפניהם תיכף בצאתם ממצרים, וכן הוא בזוהר (שם מ"ז ע"ב) בפסוק וד' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן, דא אברהם וכו'. וידוע דכל האבות נרמזין בתיבת אמ"ת ראש וסוף ואמצע, כי מדת יצחק נבורה נרמז בסוף כי הוא צמצום. והנה אות מים מרמות ליעקב והוא השלישי, על כן באו למקום שמו אתים, לרמו על ג' אבות. אבל הנה אות המים שהוא סמוצע הוא דוקא אות פ' פתוחה (אות הי"ד), ובתיבת אתים מים סתומה, אבל באמת הכוונה על מים פתוחה המורה על יעקב, רק אי אפשר לכתוב מים פתוחה בסוף תיבה. ויש הכתוב ויחננו באתים להיות שהוא בקצה המדבר, היינו סוף דיבור מוכרח להיות בסתומה, אבל הכוונה על יעקב:

וי"י. ב' במעם פזר, דין. ואידך וי"י השליך עליהם אבנים גדולות, ביהושע (י"א) במלחמות האמורי. פז"ר נקרא היסוד דרנא דיוסף, והנה וד' הוא ובית דינו יהודא שלים, והמחבר הוא יסוד, ונעל זה מרמות המסורה שניהם בפז"ר, כמון התם נעשה על ידי יהושע שבא מיוסף, כמו כן כאן ויקח משה את עצמות יוסף וכו', וי"י הולך לפניהם וכו':

היו הם מזוזה בקליפה לשמור את ל"א מלכים. על כן ניתן ארצם לשני שבמים וחצי, שכל שבט יש לו הויה מיוחדת, והנה ב' שמות הויה וחצי הויה מנין מזוזה, ותמצא שכותבין על מזוזה הקדושה לשמירה שמות החילוף של הויה אלקינו הויה מנין יג"ח. והנה הקליפות הללו בטומאה הם זה לעומת זה מנין יג"ח, כמנין סיחון עוג, והנה היו הם המזוזות ל"א מלכים. ויש ואל ישת"ה המזוזות היינו ביזת סיחון ועוג, על כן אמר ואל שתי המזוזות, כי כיון שנימלו המזוזות, ממילא יכלו לכנס ל"א מלכים ונמלו ביזתם, וזה הוא דרשתם לדעתי מהפסוק:

פרשת בשלח.

ויהי בשלח פרעה את העם. כל מקום שנאמר ויהי הוא צרה לשונאי ישראל, מלשון וי' ז'הי (מגילה י" ע"ב), וצריך להבין בכאן ענינו. וי"ל וי' ז'הי על ששלח פרעה את העים היינו הערב רב, שאילו לא הניח לילך הערב רב עם ישראל, לא היו באים לכל אלה לעון העגל ולכל העונות ולכל ההרפתקאות, עד עת קץ שיעבר השיי את רוח הטומאה מן הארץ. או יאמר וי' ז'הי בשלח פרעה את העם, כי היה עדיין הקיסרוג הללו עובדי עבודה זרה והללו וכו' (ילקיש וכו' ל"ד), ועדיין לא נשלם הקץ עד קריעת ים סוף, שנאמר (שמות י"ד) ויושע ד' ביום ההוא דייקא כנודע:

בשלח. במסרה לית. שילוח זה אין דוגמתו, כי מכבל עדיין לא נגאלו גאולה שלימה, כמאמר עזרא (ט ט) כי עבדים אנחנו, וכמהרה בימינו בגלות החל הזה כי לא בחפזון תצאו וכו' (ישעיה נ"ב), אם כן השילוח הזה לית דוגמתו. וכן ולא נח"ם אלקים, לית. כי לעתיד כי הולך לפניהם הויה, וכאן וד' הולך וכו' (שמות י"ב טו), הוא ובית דינו, כי היו עדיין נתונין בדין וכמו שפירש רש"י להלן, ומכבל לא היו כלל עגני כבוד. וכן פן ינח"ם, לית. לעתיד יתבמל היצר הרע, ולא שייך פן ינח"ם:

ויקח משה את עצמות יוסף עמו. ארמו למשכילים משה הוא סוד הדעת סוף המחשבה וכלי

אחר, מה שאין כן לשאר האומות). והשיב לו השיי אין מזל לישראל, שאתה כבר נכנסת כגדר ישראל כיון שקבלת עליך התורה מרצונך ויצאת מכלל בני נח. והנה יוסף והשבטים ידעו כל זה והיו מחולקים בזה, שיוסף היה סובר שרק לאברהם לבדו ניתנה המתנה הזאת, והשבטים היו סוברים שנמשך זה הדבר גם לזרעו אחריו המקבלים התורה ברצונם. ופעמא רבא לכל אחד מהם, סברת השבטים כיון שנאמר באברהם (בראשית י"ט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יי וכו', אם כן דין הבנים כדין האב. ויוסף היה סובר דשאני אברהם דהרי מסר את עצמו על קידוש השם, והוא שלא כתורה לבן נח דאינו מצווה על קידוש השם, ואדרבא מתחייב באך את דמכם לנפשותיכם וכו' (שם ט ה), אך אברהם בעבור קדושת שמו ית' מסר את עצמו בעולם הזה ובעולם הבא, כי היה חושב שיענש בעולם הבא על מסירות נפשו, ואף על פי כן השליך את נפשו מנגד עבור אהבתו ית'ש כאשר כתבנו במקומו, ואם כן דין הוא שיצא מכלל בן נח לגמרי, מה שאין כן הבנים, והבן. והנה לסברת יוסף אין לשדד המערכה בשביל הבנים קודם קבלת התורה, והנה כל הניסים והשידוד שהיה במצרים, זה היה מהכפחת אברהם וגם את הגוי וכו' דן אנכי ואחרי כן יצאו וכו' (שם טו י"ד), אבל אחר היציאה זה לא היה מהכפחת אברהם רק בשביל הבנים לבד, ולסברת יוסף אין להבנים שידוד כיון שלא יצאו מכלל בני נח קודם קבלת התורה, מה שאין כן לסברת השבטים שיצאו גם הם לגמרי מכלל בני נח ונחשבים כמקבלי התורה, ישודד המערכה גם בשבילם בזולת הכפחת אברהם. וכזה יובן המדרש למה וישנאו אותו, הרי כתורה אמר שלא יצאו לגמרי מכלל בני נח, לזה אמר כדי שיקרע הים לפניהם ולסברתו לא היה נקרע הים, כיון שהוא כבר אחר היציאה ואין זה בכלל הכפחת אברהם, מה שאין כן לסברתם שיצאו מכלל בני נח לגמרי נחשבים כישראל, והבן.

וְאָמַר מֹשֶׁה וְכִי תֵיחַצְבוּ וְרֵאוּ אֶת יְשׁוּעַת יי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יְלַכְּמֵי יְהוָה כִּי אֲשֶׁר רֵאִיתֶם

דבר אל בני ישראל וישבו ויחננו וכו'. תרין במסורה במעם זרקא, דין חד. ואידך דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול וכו' (במדבר ה ה). וסימן תתוביין מחוביין, בכאן וישוביו, ותמן מכל חטאת האדם. תתבונן הרמו על התשובה להשליך ולזרוק העבירות מידו, כי בלא זה הוה כפובל ושרץ בידו, וכן קבלה על העתיד שלא ישוב עוד לכסלה, על כן גרמזין שניהם בורקיא, הבן הדבר:

במדבר פרשת וישב (ב"ר פפ"ד ח') לכו חזו מפעלות אלקים וכו' (תהלים טו ה), וסמך ליה הפך ים ליבשה, למה וישנאו אותו (בראשית לו ה), כדי שיקרע הים לפניהם, עכ"ל. והענין מתמיה דמשום הכי שנאו השבטים את יוסף כדי שיקרע הים לפניהם. והנה נעלה במסילה אשר דרך בה גבר חכם בעז הרב בעל פרשת דרכים אשר דיבר בקדשו במדרש הלוח, וכאשר דלה לן חספא אשכחנא תותיה מרגניתא לפרש באופן אחר על פי הקדמותיו, והוא להיות יוסף הוציא דיבה על אחיו שאוכלין אבר מן החי (ירושלמי פאה פ"א ה"א), והאיך יתכן זה. וכתבו המפרשים שראה אותם שחותכים בשר ממפרכת מביית השחיטה קודם שתצא נפשה, ודבר זה אמר לבני נח ולישראל מותר אחר שכבר ניתר בשחיטה, והיה מחולק יוסף עם אחיו בדין זה, שהשבטים היו סוברים כיון שכבר קיבלו עליהם כל התורה עד שלא ניתנה מאברהם ואילך, כבר יצאו מכלל בני נח בין להקל בין להחמיר, ויוסף היה סובר דלהקל אין כח בידם רק להחמיר, על כן היה אומר שזה אבר מן החי. והנה אברהם אבינו אמר להשיי ראיתי באצטמנין אברם אינו מוליד, והשיב לו השיי צא מאצטמנין שלך אין מזל לישראל (שם ק"ז ע"א). והנה הרב הנ"ל גם כן תמה על דבר אברהם, וכי לא ידע שהשיי בורא כל באומר יכול לשדד מערכת השמים כרצונו. והשיב על זה שאברהם ידע שהשיי אינו משדד המערכה רק עבור ישראל המקבלים התורה, (ופעמא רבא אית ביה כיון שהכל נברא על ידי התורה כגודע, על כן מקבלי התורה ישודד להם בריאת המערכה באופן

את מצרים היום לא תוסיפו לראותם וכו', מזה תדעו שהוא מהשיי בעצמו ישועה בטוחה מתמדת לעד, והבן:

וידעה עוד בנתינת המעם כי אשר ראיתם וכו'. אחר שנדקדק למה אמר התיצביו. דהנה זאת הנפש אשר הוא חלק אלקי ממעל תכסוף ותשתוקק למקור מחצבה, כי כל חלק משתוקק אל היסוד הכולל שלו בטבע, רק שהחומר מונע ומחשיך ממנה אור אלקי, ובהתגלות אל הנפש איזה אור אלקי, אזי תכסוף לצאת מגרתיקה, אבל אין זה רצון בוראה, רק האדם מוכרח להיות בעבודתו ודביקתו בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), עד אשר יגיע העת אשר יבא בעל הפקדון לתבוע פקדונו, אז רוחו ונשמתו אליו יאסוף. וקבלנו מצדיקי הדור אשר בשביל זה מסרירים בני העולם את הצדיקים בדברים עלמיים, בכדי שלא יתבטלו ממציאיותם מגדל דביקותם בקונייהם. וזה אשר פירשנו וילך אברהם כאשר דיבר אליו ד' וילך אתו לופ וכו' (בראשית יב ד), דהרי אחר כך נאמר ויקח אברהם וכו' ויצאו ללכת וכו'. ופירשנו לשם וילך אברהם כאשר דיבר אליו יי, היינו תיכף כאשר דיבר אליו יי בהתגלות הראשון, אז תיכף חלף הלך לו מגדל הדביקות, על כן וילך אתו לופ שלא היה בעל דביקות, על כן המשיכו בחזרה לגרתיקו לבל יתבטל. והנה כאן בגילוי שכינתו ית' במצרים בליל היציאה, אזי היה בנקל שיתבטלו ישראל ממציאיותם, אך להיותם רואים את מצרים החומריים לא היה בית מיחוש. אך בכאן על הים כשנגלה הקביה, אם לא היו מתיישבים בדעתם להיותם בבחינת רצוא ושוב ולעמוד על עמדם בגרתיק הנוף, אז היה בנקל להתבטל. ויש משה התיצבו על עמדיכם בגוף להיות בבחינת רצוא ושוב וראו את ישועת ד', כי כעת שוב אין חומר מצרים מונע, כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו וכו', ואם כן יש חשש ביסוף מציאות, מה שאין כן בגילוי שכינתו ית' במצרים לא היה בית מיחוש, על כן התיצבו וראו וכו', והבן:

וכו'. הנה יש להתבונן. א', למה אמר לכים ולא לניז. ב', תיבת הירם מה בא למעמ. ג', הנתינת מעם כי אשר ראיתם וכו' אין לו גיזרה. ועל פי האמור מוכן הדבר, כי הנה הם יראו לנפשותם הגם שראו אשר פעל הפתעל ישועות בקרב הארץ במצרים, חשבו שזה מתנות אברהם אשר נשדד המערכה בשבילו, מה שאין כן לעת כזאת שכבר יצאו ונשלמה הבטחת אברהם, וחשבו שבעבורם אי אפשר לשדד המערכה שיש להם דין בני נח. ואמר להם משה ראו את ישועת ד' אשר יעשה לכים דייקא, בזאת הבטחת אברהם הירם דייקא שכבר יצאתם ונשלמה הבטחת אברהם, רק השיי ישדד המערכה עבורכם כי אין לכם דין בני נח. והנה חשש פן בראותם הישועה יאמרו שעדיין לא נגמרה הבטחת אברהם, כי באפשר יבואו עוד באיזה זמן למצרים ואחרי כן יצאו, ועל זה הוא הכוונה מהשיי במה שאמר לאברהם ואחרי כן וכו' (בראשית טו יד), ואם כן גם ישועת ד' היום הוא מהבטחת אברהם, אבל אין הוכחה שהשיי משדד המערכה גם בשבילם. לזה אמר הוכחה שהשידוד הוא רק בשבילם, וכבר יצאו מכלל בני נח כי כבר נגמרה הבטחת אברהם, כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו וכו', ואם כן אין מקום לפרש עוד הבטחת אברהם ואחרי כן יצאו וכו', רק על הזמן הזה וכבר יצאתם, ואם כן השידוד הוא רק בשבילכם, ופמטייא דאורייתא מבין:

וידעה עוד בנתינת המעם כי אשר ראיתם וכו'. דהנה אמרו בזוהר (תיג דש ע"ב) בפסוק (יחזקאל יז יד) רפאני יי וארפא, דרציל כשתרפאני אתה יי בעצמך אז ארפא לעולם, כי כשהרפואה על ידי מלאך רפאל, אז אין הרפואה בטוחה להתמיד כי המלאך מאוויו לעשות רצון קונו בכל עת, ואם כן תשוקתו ששוב יחזור החולה לחליו, בכדי שיהיה לו עוד שליחות מקונו, מה שאין כן כשהשיי מרפא בעצמו, הוא רפואה בטוחה מתמדת לעד. ויש משה ראו את ישועת יי אשר יעשה וכו', בעצמו לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח וכו', ומתיכן תדע שהוא מהשיי בעצמו כי כאשר ראיתם

בימין בגבורה שבחסד, זהו לדעתי שימת המתרנם. חיש זאת היד הגדולה, לרבות הדבר הנמפל ליד הגדולה היינו גבורה שבו, כי בחסד החסד עיקר והגבורה מפל, ובגבורה להיפך. זהו כוונת המתרנם גבורת ידא רבתא וכו', אז ויראו העם וכו', כי ראו כי גם בחסד יש דין ומלכא שלים. ובתרנם יונתן תירגם גבורת ידא תקיפתא, והנה הוא פירוש יד החזקה, והוא תמוה הרי נאמר יד הגדולה. על כן אחשבה שהוא דייק היד הגדולה ב' ההין הידוע, על כרחק פירושו הוא כנ"ל את היד הגדולה, היינו שראו מפילת היד הגדולה, היינו שמפלת מצרים היתה ביד החזקה גבורה, רק בים הוכרח להיות יד הגדולה לבטל הקטינור. והנה ישראל הגם שראו חסד גמור מבלי מעשה, אם כן אין מקום לירא, עם כל זה וירא ישראל את היד הגדולה, היינו ראו אותו המדה אשר היא מפילת היד הגדולה היינו מדת הגבורה, ויש די עבד בה יי ניסין במצרים, על כן ויראו העם:

וייראו העם את יי, (לרבות תלמידי חכמים כרבי עקיבא [פסחים כ"ב ע"ב], ומשום הכי) ויאמינו ביי ובמשה עבדו (כמו שדרש רבי עקיבא):

מדרש פב"ג אז ישיר משה. הה"ד (משלי לא כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, מיום שברא הקב"ה את העולם עד שעמדו ישראל על הים, לא מצינו אדם שאמר שירה להקב"ה אלא ישראל, ברא אדם הראשון וכו', כיון שבאו ישראל אל הים ונקרע להם, מיד אמרו שירה להקב"ה שנאמר אז ישיר משה, הוי פיה פתחה בחכמה. אמר הקב"ה לאלו הייתי מצפה, ואין איז אלא שמחה, שנאמר (תהלים קטו ב) איז ימלא שחוק פיני, עכ"ל. לכאורה הקדמת הפסוק פיה פתחה וכו' מיותר לגמרי ואינו ענין לכאן. אבל נ"ל ענין השירה הוא השגת שיעור קומה הנרמז בתיבת א"י, כי א' מרומז בה ג' ראשונות חשובין כחד, אליף חכמה אליף בינה, וחדעת נכלל עמהם כנדוע, והי הם ד' ימי הבנין מחסד עד מלכות. זהו פיה פתחה בחכמה

ויאמר יי אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה הרם וכו'. הנה אומרו מה תצעק אלי דבר כו' ואתה כו', יורה הדבר כאלו חיו הדבר הזה אינו תלוי בו רק דבר אל בני ישראל כו' ואתה, רציל בכס תלוי הדבר. ויש לפרש על פי מ"ש האר"י ז"ל שם מה"ש שם החמישי מעיב שמות, מסוגל לכיון בו שלא ליטבע במים. והנה ראשיתן של השמות ראשי תיבותם הם פסוק ויסעו (שמות י"ט), ויוצאים ממנו ד' שמות והיו יל"י ס"י"ט על"ם, והשם החמישי הוא השם הנ"ל מה"ש הוא אתון משה. והוא שאמר הש"י דבר אל בני ישראל ויסעו, הם יכוונו בנטיעתם ד' שמות הקדושים מר"ת ויסעו, ואת"ה הרם וכו' היינו השם שהוא כשפך, והוא מסוגל לזה:

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה וכו' ויראו העם וכו'. הנה לכאורה ויאחבו את יי מיבעיא ליה, והבן. והנראה דהנה יד הגדולה ידוע דרמז לחסד, ואיזה חסד היה למצרים, ואמרו בזוהר הק' (ח"ב מ"ז ע"ב) דהחסד היה דניתנו לקבורה, זהו נפית ימינך (בחסד) תבלעמו ארץ (שמות טו יב). והנה לפי זה יצדק כיון שראו את היד הגדולה החסד שנעשה בדין מצרים, ואם כן גם הדין כלול בחסד ומלכא שלים הוא, אם כן גם כשהש"י מתחסד עם האדם יש להתנהג ביראה, כי בהיפוך גם בחסד כלול הדין ומלכא שלים הוא. וזהו וירא ישראל את היד הגדולה (חסד בתוך הדין) אשר עשה יי (בחסד) במצרים, אז ויראו העם את יי של רחמים, כי מלכא שלים והדין כלול בחסד, והבן. שוב הציתי בדברי המתרנם אונקלס אמר וחזא ישראל ית גבורת ידא רבתא וכו'. הנה רצה גם כן לבאר היד הגדולה הוא חסד. אך הוא דהנה ידוע שהיו ישראל נתונים אז בדין מחמת הקטרוג הללו והללו וכו' (ילק"ט רמז ל"ד), לולי יי שהיה לנו ונתעורר החסד שם עיב הנרמז יביסע ייבא זייט ויבקעו המים, ויושע יי ביום ההוא וכו'. וכיון שנתעורר החסד היה מקום להציל גם את מצרים, אבל ימינך יי נאדרי בכח ימינך יי תרעץ אויב (שם שם ה), היינו

בסוד השתלשלות שיעור קומה, הנה השגחתו בכל ונשים במחוננו בו. וזה אין איז אלא בפהו, והבן:

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת. שר לא נאמר אלא ישיר. כבר ידוע שכל השירות שבעולם הזה הם בלשון נקיבה שיריה, ולעתיד לבא בלשון זכר השיר יהיה לכם כר (ישיר ל כס). והנה קיימא לן שהשירה הזאת לא תתבטל לעתיד, והנה הוא בלשון נקיבה שירה. לזה אמר איז, (היינו לעתיד שיתגלה היובל הגדול א' על ז'), ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת, (ישיר פועל יוצא, שיעשה שיר בלשון זכר מהשירה הזאת, מה שהוא כעת שירה בלשון נקיבה, והבן):

זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו. יש לפרש דהנה ראתה שפחה על הים השנות גדולות (מכלתא בשלה), ומכל שכן ישראל כל אחד לפי מדרגתו. והנה תכלית השנה הוא שנדע שאי אפשר לבוא לתכלית החשנה, וכל מה שאדם משיג יותר, משיג שאי אפשר להשיג. והנה זה שאמרו בהשגתם זה אלי, (כמורה באצבע זה מה שאני משיג, ואומרם אלי, היינו מה שאני משיג בחסדו שמתגלה לבריותיו כפי כחם לסבול, בזאת הבחינה) ואנוהו (אעשה לו נה ומדור כביכול, דהיינו שזאת תהיה כוונתי בתורה ועבודה ובשירות וברכות והודאות, אבל אני יודע שהוא) אלקי אבי (היינו שאי אפשר להשיג, בזאת הבחינה קראוהו כביכול אלקי אבי, שהאבות לגדל יראתם מכוראם שמחו בחלקם מה שהשיגו מגדולת בוראם, ולא שאלו את פי ד' כגודע, כמד"א (שמת ו ג) ושמי יי לא נודעתי להם עיין ברשי וארא, ולא דחקו את השעה במה שלא ניתן להשגתם באותו זמן, ובפרט בנידון אלקות שאי אפשר להשיג התכלית לשום נברא, על כן קראו להתעלמות ההשגה אלקי אבי, בזאת הבחינה) וארוממנהו (בלבד, שאני אומר ומרוסם על כל ברכה ותהלה, ואינו מושג לנבראים ואין לו צירוף עמהם, והבן מאוד). הנה כאלו הדברים שללו דעת ופעולת קצת כתות הפועים, באומרם לגדל רוממותו ית' אינו משגיח בשפלים שאין לו צירוף עמהם תפח רוחם,

היינו בא', ותורת חסד על לשונה היינו ז', כי הברת הו' נחה ונסמכת ללשון הא'. וכזה תתבונן מפני מה איז לשון שמחה, כי מהחכמה מגיע שמחה חכ"ם בני ישמח לבו וכו' (משלי כג טו), הבן:

אר"י בן פזי מה ראו ישראל לומר שירה בא"י, אלא אמרו מתחילה היה הים הזה יבשה, ועמדו דורו של אנש והכעיסו לפניו בא"י, שנאמר (בראשית ד כו) איז תוחל לקרוא וכו', ועשאו הקביה ים וכו', ועכשיו ים הוא ונעשה לנו יבשה וכו', נקלסנו באז וכו', ואין איז אלא לשון בפחון, שנאמר (משלי ג כג) אז תלך לבטח וכו', עב"ל. המדרש הוא תמוה תקצר היריעה מהארין, ובפרט סיומו אין איז אלא בפחון. והנראה דהנה מעות דור אנש היה שמהראוי לעבוד לצבא השמים, כי השי מסר ההנהגה בידם (עיין ברמב"ם נפ"א מה"י עכ"ם ה"א), והפעול הזה נתהווה להם מבלי האמין השגחתו בשפלים לגדל רוממותו. אבל הוא מעות ואפיקורסות, כי היודע סוד המרכבה בעולם האצילות והספירות הם ככלים ביד האומן ית"ש, והאציל עולם מעולם עד בוא אל עולם השפל הזה, יודע איך כבודו ית"ש והשגחתו מתלבש בכל, וכידיעתו את עצמו יודע את הכל ומשגיח בכל, על כן הפחון עליו לבדו כי כל העשיות מוכבי השמים וכסיליהם, לא יגרעו ולא יוסיפו זולת רצונו. והנה על פי מעות דור אנש רבים הם הנעבדים ורבים הם הסיבות, מה שאין כן לאסונות ההשגחה, הנעבד הוא אל אחד יחיד ומיוחד. והנה לחטא דור אנש עשה השי מדה כנגד מדה, כי מים יורו אל ריבוי שאין במים לשון יחיד (עיין במהר"ל בנבורות), מה שאין כן סדנא דארעא חד הוא (קידושין כ"ז ע"ב). והנה דור אנש בעבודם לריבויים, נפרע מהם בעשותו היבשה (חד) למים (ריבוי). וזהו שהכעיסו לפניו דור אנש בא"י, שלא האמינו בהשתלשלות שיעור קומה כג"ל, וכחיום ישראל האמינו ביי ובפחו בישועתו. והנה היו בתוך מצרים שהיו גם כן עובדין למזלות, וכחיום ישראל האמינו בד' ובפחו בו, ונעשה מן הים (ריבוי) יבשה (חד). והנה קלסוהו בא"י

למי שאמרם ודברי רזיל מסייעין לו, שאמרו רזיל (ילקיש ומו וליד) שהיה קסרוג הגדול אצל הים הללו עובדי עבודה זרה וכו', עד שהוצרך השיי כביכול לדחות השר של מצרים, ויושע יי ביום ההוא את ישראל מיד מצרים (שמת יד ל):

אמר אויב וכו' אחלק שליל. יש לפרש על פי אשר פירשנו בשבחה רבא אשר שיבח המלך החכם לכנסת ישראל (משלי לא יא) במח בה לב בעלה ושלל לא יחסר. אין כאן מקום להאריך רק תוכן הענין, שליל בנימטריא ב' פעמים פניי, שמרמו על היחוד פנים לפניי, שעל ידי היחוד הזה שלל רב ורבות הפוכה בכל העולמות. זהו במח בה ליב בעלה, ששם עמידתה נגד הליב כנודע, ושליל לא יחסר, לא יחסר המזג של היחוד פנים בפנים. והנה בכאן יאמר שאמר האויב אחלק שליל, שיבטל היחוד פנים בפנים, ואז תמלאמו נפשי נפש דיליה נוקב' דיליה דסיא (דבכל מקום הנקב' נקראת נפש), כי כשזה קם זה וכו' וכן בהיפך חיו, וכן אריק חרבי היינו הדכורא דסיא. אבל תקות האויב היה למפח נפש, כי נשפת ברוחך היינו דביקות רוחא ברוחא בקדושה, כסמו ייפ היינו יחוד הקדוש שמיע ברוך, נ' אתון מנין ייפ, (כמו שיהיה לעתיד) אור החמה כאור הלבנה) [אור הלבנה כאור החמה] (ישעיה ל טז), ברוך כ"ה אתון כמו שמע, כבריד יי מלא והבן, והמשכיל יבין דבר מתוך דבר:

מי כמכה באלים יי. ארמח למשכילים מי מתפשט בכל הדרגין הנקראים אליים, מי הוא נאדר בקודש, כמד"א (תהלים כ ג) ישלח עורך מקדש, שהוא סוד ואאלפך חכמה (אייב לג לג) בסוד האלף, ואחר כך נורא תהלות דרנא דיעקב וכן דיוסף תרין תהלות, עשה פליא בחכמה תתאה חכמת שלמה האלף לך שלמה (שיד השי"ת ח יב), ששם מתהפך כחומר חותם ונתהווה מאלף פליא, והבן מאוד השיי יראנו נפלאות מתורתו עשה עמנו לפוכה אות:

נפית ימינך תבלעמו ארץ. מפני מה הימין כביכול נרמה לזה, (ענין בזהר נח"כ פ"ז ע"כ) שהוא

לזה אמרו כי הוא נעלם ונגלה. לזה התחילו עדי, עז שלי חסרת יי, ויהי לי לישועה בהשגחתו הגדולה, והבן מאוד כי אי אפשר לפרש כי ניתן השכל במרומים רבים:

זה אלי ואנוהו אלקי אבי וכו'. יתכן לפרש על פי אשר פירשנו הפסוק בהלל המצרי (תהלים קיח טז) אלי אתה ואודך אלקי ארומסך. על פי הזוהר הק' (ח"ב וכ"ד ע"כ) שאמרו בפסוק (שמת לח טד) ויהי זחיב התנופה, ולא כסף התנופה. ופירשו להיות זחיב הוא בחינת דין, צריך להגביהו ולהניפו לשורשו להמתיק, מה שאין כן כסף רחמים וחסדים, אדרבא אנחנו צריכין להמשיכן למפיה, על כן לא נאמר כסף התנופה. והנה השירות וההודאות שאנחנו משבחים להבורא כל, על ידי זה אנחנו ממשיכים השפעות טובות מחסדי הבורא ית' כמלכא דאיתוסף חיליה וכו', עיין ברעיא מהימנא פרשת בא (זהר ח"ב מ' ע"ב). ויש אלי אתה, (כבר ידעת אל הוא חסד, חסד אל כל היום (תהלים עב ג), בזאת הבחינה) ואודך (להמשיך החסד למטה), יאלקי (הוא בחינת דין, בזאת הבחינה) ארומסך (ארים ואגביה למעלה להמתיק הדינים בשורשן). וככה יתפרש בכאן זה אלי חסד, אזי ואנוהו אעשה לו נזה ומדור להמשיך החסדים בכאן למטה תוך ישראל עם קרובו, יאלקי אבי בבחינת דין, אזי וארומסנהו למעלה להמתיק הדינים, ואמר יאלקי אבי ולא אלקי, בכדי להעלות הדינים להמתיקם בשורש עליון במחשבה קדומה, והמי:

יי איש מלחמה יי שמו. שמעתי מכבוד מחותני הרב החסיד המקובל המפורסם מהרצ"ה שלימ"א הפירוש הוא כך, יי איש מלחמה, היינו לוחם במלחמות עם המקפרינים על ישראל ומזכיר זכותם, וכביכול משתיק המקפרינים בדין ומראה להם ששורת הדין הוא להיטיב עם ישראל, וכאשר חיו אין מקום לדחות פענות המקפריג, הנה יי שמו, רציל הנה השיי אומר יי שמי שאני מהווה כל היות, ורצוני להיטיב עם ישראל ומי ימחה בידי, עד כאן דבריו. והנה ראויין הדברים

החסד שניתנו לקבורה), אמרו בפרקי ר"א (פלי"ח) בשכר שנמלו המצרים חסד עם יעקב בקבורתו, לכך כשטבעו בים סוף לא נשארו שם אלא זכו להיקבר בארץ. ויש נפית ימינך בימין החסד, שבשביל שנמלו חסד זכו אשר תבלעמו ארץ:

אמרה חנה רמה קרני ב"י (שמאל א' ב א).
 ודרשו רז"ל (פגלה י"ד ע"ג) רמה קרני, ולא רמה פכי. דוד שנמשח בקרין נמשך מלכותו, שאול שנמשח בפ"ך ולא נמשכה מלכותו. וצריך להתבונן למה כזאת, ומהו הרמז. איתא בעשרה מאמרות כשיצאו ישראל מצרים יצא עמהם מיכה והעבירו בים צרה, לפיכך היו משה ובני ישראל כבידי שפה בסוף שירת הים באמרם יי ימלוך לעולם ועד (שמות טו יח), ולא אמרו יי מלך יי מלך, כי מתנאי המלוכה האמיתית הוא איבוד כל מערער ומקסרנו כמו שיהיה לעתיד, אבל עתה לא מסתייע מילתא, עכ"ל. על כן לעתיד משי"ח בנימפריא יי מליך יי מליך יי ימליך, (כאשר יבטל המערער הוא נח"ש). וזהו (תולד ט' ע"א) שור שהקריב אדם הראשון (כאשר שמע לעצת המערער), קרין אחת היתה לו, קרין בנימפריא יי מליך יי מליך יי ימלוך, בהוספת אותיות של הנקודות סג"ל סג"ל ח' אותיות בנימפריא הנ"ל, אז יתרומם קרין ישראל וירם קרין לעמו (תהלים קמח יד), "חנוך כ"ן ירד המרומם תפילות ישראל והוא ירום ראש. והנה אותיות מנצפ"ך הם "מלך "מלך "מלך, והנה ימליך הוא פ"ך, חנה אמרה חנה רמה קרני ולא רמה פכ"י, על כן מי שנמשח בקרין נמשכה מלכותו, מה שאין כן מי שנמשח בפך:

פ"ג ה"א), כמנין מלאת"י משפט נישנה א כאן כנודע). וכבר ידוע כשזה קם וכו'. ויש יי ימלך לעולם ועד, ובה בנותן טעם כי בא "סוס "פרעה, מרכבת הסיא מלכותא חייבתא הנ"ל בנימפריא "סוס "פרעה תפ"א, ברכבו ובפרשיו עם כל מרכבתין בישין אל תוך הים, שהניצוץ הקדוש שבתוכם המחיה אותם נכנס לקדושת הים הקדוש מלכותא קדישא, ואז מלכותא חייבתא עם כל חיילותיה ישארו פגרים מתים וימלא כבוד יי את כל הארץ. ויש אחר כך ותקח מרים הנביאה וכו' את הת"ף בידה וכו', עיין בגלאנמי בסוף הספר:

ויאמר אם שמע תשמע וכו'. כפל הלשון נ"ל לפרש על פי מה שהוא קבלה מחכמי האמת, כאשר מסתפק האדם באיזה ענין אשר ירצה לעשות, אם הוא עבודה להשיי או בהיפוך לשם יוהרא וכיוצא בכל ענייני העולם, אזי יצייר הענין הנרצה לנגד עיניו, וישליך מנגד עיניו התענוג והכבוד וכל ענייני העולם אשר יצפה להגיע לו מזה המעשה, וימאסנו על ידי העצות היעוצות בספרי המוסר, ואחר כך כשיבין שכבר במלו ממנו הרגשת התענוג הנשמיי, ולא ישאר רק הענין הנרצה להשיי, ויראה אחר כך שאף על פי כן נפשו חשקה להענין הנרצה, אזי בודאי הוא דרך הישר. וזהו שרמז ויאמר (משה אל העם) אם שמע, (א"ם הוא לשון ספק, ור"ל אם יסתפק לך איזה שמיעה אם תשמע לעצת הלב או לא, אזי העצה היעוצה) תשמע לקול יי אלקיך, (ר"ל תפשוט מהענין כל תענוגים הנשמייים ולא תשמע מהענין, רק קול יי אלקיך המעורר לדבר הנרצה, אז) והישר בעיניו תעשה, והבן:

והישר בעיניו תעשה. יש לרמוז על פי מ"ש המקובלים הראשונים שקודם חסא אדם הראשון היתה אות א' כזה י"י, ב' יודין וואז, צורת ב' עיינין עם החומס. וכבר פירשנו בענין זה ואולך אתכם קומסיות (וישא טו יא), שתי קומות (כ"י פ"ב ו), היינו ב' קומות שנתעקמו ירד וואז, כי תחזור הא' במהרה בימינו לקדמותה. וזה שפירש רש"י לשם "בקומה "קופה, והבן.

יי ימלוך וכו', כי בא "סוס פרעה וכו'. להבין הסמיכות. נודע מלכותא קדישא נקראת י"ם שכל הנחלים הולכים אליו, וזה לעומת זה מלכותא חייבתא ללית הרשעה, בנימפריא ת"פ והיא רוכבת על ת"פ מחנות ועמה הם תפ"א, אשר נגד זה היה בירושלים מקום מושב מלכותא קדישא עיר המלוכה לחד מלכא, ת"פ בתי כנסיות ובית המקדש על גביהם (יהושעי מגילה

וַיֹּאמֶר וְכֹה הִנְנִי מְסַפֵּר וְכֹה. שִׁמְעֵתִי מִפֶּה קָדוֹשׁ כְּבוֹד אֲדַמְרִיר הֵרֵב הַקְדוּשׁ מֵהֶרְמִים וְצוּקֵל שֶׁדַּקְדַּק לְמֵה אֲמַר מְסַפֵּר, וְלֹא אֲמַר נוֹתֵן אֹן מוֹרִיד. וְתִירֵץ שֶׁהַכוּוֹנָה עַל רוּחַנִיּוֹת הַמֵּאֲכֵל, שֶׁהוּא 'מֵרֵאָה מֵעַם יְרִיחַ, שׁוֹה אֵינִי מוֹשֵׁג בְּגֶשֶׁם הוּא רִית מִפִּיר, וְהִרְחִיב הָעֵנִין בְּמַלִּיצַת דְּבָרָיו הַסְּהוּרִים וְאִי אִפְשָׁר לְהַכִּילֵם בְּמִכְתָּב וְהִמְיִי. וְלִי נֵרֵאָה מְסַפֵּר הוּא מִלְשׁוֹן מִסְרוּנִיתָא אִם הַבְּנִים, שִׁמְשֵׁם נִתְבַקֵּשׁ לְמוֹ אוֹכֵל מִן הַשְּׁמַיִם, וְהַבֵּן:

לְכִיִּם דִּיִּקְא, כֹּל אֶחָד לְפִי מְדַרְיֵנְתוּ, כִּי שִׁמְיֵו הָעַם וְלִקְמוּ (בְּמִדְבָר יֵא ח), שְׁמוֹתָא נִקְמוּ בְּלִבֵּיהוּ עֵינִין בְּזוּהַר הַקִּי (חִיב סִיב עִיב). מַה שְׁאִין כֵּן הַצְּדִיקִים לֹא הִיָּה לְהֵם שׁוֹם מוֹרָח, וְהָיוּ בּוֹ כֹּל מִינֵי מִטְעָמִים (עֵינִין יִמְאָ עִיָּה עִיָּא):

וְיִצְאָ הָעַיִם וְלִקְמוּ. אֲמַר הָעַיִם. יִתְפַּרֵּשׁ עַל פִּי הַנִּיל הַנְּנִי מְסַפֵּר לְכִיִּם לְצוּרְכִיכֵם, שְׁלֹא תִצְמַרְכוּ לְצִאת אִפִּילוּ מִדִּי אֲמוֹתִיכֵם, רַק הָעֵרַב רַב שְׁאִינִים מֵאֲמִינִים וְיִצְאָ הָעַם וְכֹה:

וְלִקְמוּ דְבִיר יוֹם בְּיוֹמוֹ. גַּם זֶה שִׁמְעֵתִי מִכְבוֹד אֲדַמְרִיר הַנִּיל אֵיךְ יִצְדַּק לְשׁוֹן דְּבִיר עַל הַלְקִיפָה. וְהֵנָּה דְבַר בְּרוּחַ קָדְשׁוֹ שְׁבֵאֲמַת לִקְמוּ דִּיבּוּרִים, שֶׁהֵמֵן הִיָּה פּוֹעֵל שִׁדְּבָרוּ דִּיבּוּרִים הַנְּרָצִים לְהַשְׁיִי, וְלֹא יִדְּבָרוּ דְּבָרִים בְּמַלִּים וְלְשׁוֹן רַמְיָה וְכִיּוֹצָא, וְכֹל יוֹם הָיוּ מִלְקָפִים דִּיבּוּרִים הַנְּרָצִים לְאוֹתוֹ הַיּוֹם כִּי אֵינִי יוֹם דּוֹמָה לְחִבְרֹו. וְלִי נֵרֵאָה עוֹד, דִּהֵנָּה לֹא הִיָּה לְהֵם בְּמִדְבַר שׁוֹם מוֹן וּמַחִיָּה רַק הַמֵּן הַזֶּה, וְהֵנָּה הִיָּה לְמֵאֲכֵל וּמִשְׁתָּה דְּמַצוּה, כְּגוֹן כּוֹיֵת מַצָּה בְּפִסְחָ שְׁצַרִּיכִין לְבָרֵךְ עֲלֵיהָ עַל אֲכִילַת מַצָּה, וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם עַל הֵיִין בְּשַׁבְּתוֹת וַיִּמִּים טוֹבִים, הַגֵּם שֶׁהִיָּה לְהַמֵּן כֹּל הַמְּטַעְמִים, אָפָּה עַל פִּי כֵּן הָאֵיךְ הָיוּ יְכוּלִים לְבָרֵךְ עֲלֵיו בְּרַכַּת הַמַּצוּה הַרְאוּיָה וּמַחֲדוּשַׁת לְאוֹתוֹ הַזֶּמֶן. וְעַל כְּרַחֲךְ צְרִיכִין אֲנִי לִוְמַר שְׁבִשְׁעַת לְקִיפָה הָיוּ מְכוּוֹנִין שְׁצַרִּיכִין הַיּוֹם לְבָרֵךְ עַל אֲכִילַת מַצָּה, וְהִיָּה יְדוּעַ בְּבִירוֹר לְהֵם שְׁבוּאֵי נִשְׁפַּע בּוֹ מְעַם מַצָּה בְּכוּוֹנָתָם, וְשִׁפִּיר הָיוּ יְכוּלִין לְבָרֵךְ עֲלֵיו הָעֵנִין הַנְּרָצָה בְּמַצוֹת הַיּוֹם, אִם כֵּן הָיוּ לִקְפִים בְּאֲמַת דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, הַדִּיבּוּרִים וְהַבְּרָכוֹת שֶׁל

זֶה יֵשׁ לְרַמֵּחַ בְּכֹאֵן אִם שִׁמְעַת וְכֹה וְהִישָׁר בְּעֵינֵינוּ תַעֲשֶׂה, דְּרוֹשׁ בִּיָּה וְיֵהִי הִישָׁר בְּעֵינֵינוּ, (רִיל וְיֵהִי יִשְׂרָה עִם בִּי עֵינֵינוּ) תַעֲשֶׂה, רִיל תַפְעוּל שֶׁתַּחֲזוֹר הָאֵל לְקְדוּמָתוֹ, וְהַבֵּן:

וְהָאֲזוּנִית לְמַצוֹתָיו. תַעֲשֶׂה אֲזוּנִים לְמַצוֹת, הֵיִינוּ נִדְרִים וּמִיִּינִים וְדַקְדוּקֵי מַצוֹת, כְּמוֹ שֶׁעֲשֶׂה שְׁלֵמָה אֲזִין וְחִקֵּר (קֶהֶלֶת יב ט, עֵינִין עִיָּהֲכֵן כִּיָּא עִיָּב), נִיל:

כִּי אֲנִי יִי יְרוּפֹאךְ. לְהַחֲזִיר לְךָ הַיּוֹת הַנִּיתֵךְ בְּמַבַּע עַל יְדֵי שֵׁם הַיּוֹה הַמַּהוּה כֹּל הַיּוֹת, נִיל וְהַבֵּן:

מִדְרָשׁ (שְׁמִירִי פְּכִיג ה') דְּבַר אַחַר אֹן יִשִּׁיר מִשָּׁה. הַהִיד (שִׁיר הַשִּׁירִים ד ח) אֲתִי מְלַבְנֵן כֹּלָה. אֲמַר ר' לִוי בְּנוֹהַג שְׁבַעֲלוֹם כֹּלָה מִקְשָׁמִין וּמִבְּסָמִין אֲוֹתָהּ, וְאַחַר כֵּךְ מְכַנְיִסִין אֲוֹתָהּ לְחוּפָה וְכֹה, וְאַחַר כֵּךְ מְסִיק תְּשׁוּרֵי מֵרֵאֵשׁ אֲמֵנָה, בְּזוֹכוֹת אֲבָרָהִם שֶׁהָאֲמִין בְּיָי זְכוּ לִוְמַר שִׁירָה, עֵינִין שֵׁם. וְיֵשׁ לְהַתְּבוֹנֵן מַהוּ הַרְמֵז בְּאִי. אֲבָל הוּא לְדַעֲתִי מִשָּׁה הוּא הַדּוֹר הוּי מְאֲבָרָהִם, אֲבָרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לִוִי קֶהֶת עַמְרָם מִשָּׁה. וְהוּוֹ אִיִּי יִשִּׁיר מִשָּׁה, בְּזוֹכוֹת הָאֵל הֵיִינוּ הַרְאֵשׁ לְכֹל הוּי הֵיִינוּ אֲבָרָהִם. וְהוּוֹ אֲתִי מְלַבְנֵן כֹּלָה, כְּמוֹ כֹּלָה כְּשִׁכְּלוּ ז' נְקִיִּים שֶׁלָּה רְאוּיָה לְחוּפָה, אֲבָל בְּנוֹהַג שְׁבַעֲלוֹם מְבַסָּמִין אֲוֹתָהּ. אֲבָל הַקְּבִיָּה הַגֵּם שְׁלֹא נִתְקַשְׁפוּ יִשְׂרָאֵל עַדִּיִין בְּמַצוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּיִּין שְׁעָבְרוּ ז' נְקִיִּים, לְקַחֵם מְלַבְנֵרִין מַחוּמֵר וְלְבָנִים גַּם בְּלֹא קִישׁוּם:

פְּרִשָּׁה כִּיָּה וַיֹּאמֶר יִי אֵל מִשָּׁה הַנְּנִי מְסַפֵּר וְכֹה. הַהִיד (וַחֲלִים קֶלָה ו) כֹּל אֲשֶׁר חִפֵּץ יִי עֲשֶׂה בְּשָׁמַיִם וְכֹה. רְצוֹנוֹ לְבֹאֵר לְמֵה אֲמַר הַנְּנִי, הוּוֹ לִיָּה לְמִימֵר אֲמַסִּיר לְכֵם וְכֹה. לִזְה מְבֹאֵר תִּיבַת הַנְּנִי רְצִיל יֹאנִי יֹאנִי הוּא, כֹּל מַה שְׁאִנִי מְבַקֵּשׁ אֲנִי עֲשֶׂה, עַל כֵּן אֲשַׁנֵּה הַסְּדֵר וְאֲתֵן לְחֵם מִן הַשְּׁמַיִם:

בְּחֹרִים מְוַעֲמִין מְעַם לְחֵם, זְקִנִים מְעַם דְּבִשׁ, תִּינּוּקוֹת מְעַם שְׁמֵן (שֵׁם שֵׁם ג). נִיל תִּיבַת לְשִׁיד הַשְּׁמֵן קְדִירִישׁ (בְּמִדְבָר יֵא ח), רִית לְחֵם יִשְׁמֵן יְדִבֵּשׁ:

יום ביומו, ריל דיבורי היום שנרמזים כשתדבר במבטא אותיות ירים כנל, אזי יתיילד גם כן ירים לרמו הנל, והבן מאוד:

או יאמר. דהנה עיקר שברא השי במבטע שיצטרך האדם לאכילה ושתיה, הוא כדי לגרום יחודין עילאין במעשה הנשמיים. והנה במאכלים אפשר שינפה האוכל אחר החומר וישוקע אדרבה בבהמיות כנודע, מה שאין כן הלחם מן השמים כשיאכלוהו יעשו יחודים עליונים. ונודע כלל היחוד ברכה יקדושה הוא יב"ק, שלש שמות הכוללים אחיה הויה אדני, וכן הויה אלקים. והו הרמו שילקמו דבר ירים ביומו, שילקמו לעצמן כעין הדבור שמדברין במבטא אותיות יום ביומו, דהיינו שמתילד גם כן ירים, אזי הוא בנימפריא יב"ק היחוד השלם, נל:

והנה אדברה עוד דקדוק אחר בפסוק, אמר ויציא העם לשון יחיד, ומיים ולקמיו לשון רבים. והנל כעת שאמר הנגי ממסיר לכיס דייקא עם קדוש לחים מין השמים, ועל ידי זה הלחם ויציא העים, יצא מאתכם בחינת העם דהיינו עריב ריב, שהם הם הולידו בישראל הדעת הרעות והכזבות וספיקות באמונה, (וכל מה שישנו בישראל מספיקות כאלה, הם מתערזות עריב ריב בנימפריא דעית דקליפה), אמר שעל ידי זה הלחם יצא מאתכם, וכיון שיצא מאתכם זאת הבחינה, אזי ולקמו דבר יום זכר (כמו לכל הפירושים דלעיל), כי אין מונע בהתבטל הדעת דערב רב:

או יאמר המשך הפסוקים. על פי מיש חכמי האמת וספרי המוסר בנידון התשובה, שיראה האדם להרהר בתשובה לעתותי ערב בזמן מנחה קודם שיחזור היום לגרתיקו, שאז יהיה הפנם במקום היותר עליון מקום עליית היום בשורשו, דאם לא כן כאשר יעלה היום בשורשו, יגיע הפנם חזו לשורשו למקום היותר עליון וצריך תשובה יתירה, וכן בערב שבת קודם עליית ימי השבוע למקום היותר עליון, וכן בערב ראש חודש קודם

כל יום מעין ברכותיו, נל: וירצה עוד ולקמו דבר יום ביומו. דהנה אין לך שום אות כאלף בית שיוליד ממש בדומה, רק אותיות ירים כשמדברים אותו במבטא יוליד גם כן יום, כזה יוד ויו מ"ם, אזי תולדות דיבור ירים הוא גם כן מספר ירים, וכבר ידוע מיש בזהר הק' פרשת ויחי (היא דף וכי צ"א) ויל החרשים שמעו (ישעיה מב יח), אילין בני נשא דלא צייתין למילולי אורייתא וכו', דהא בכל יומא כרוזא נפיק וקרי וכו', דתניא אינון יומין דבני נשא כד אתברי בהווא יומא דנפק לעלמא כלהון קיימין בקיומיהו, ואולין ומאסין בעלמא נחתין ואזהרין לבני נשא כל יומא ויומא בלחודוי וכו', עיין שם כל הענין. כללו של דבר, כל סך הימים של כל אחד, עומדים לפני השי ביום שיצא האדם לאור העולם, ואחר כך כאשר יצא היום מן הכח אל הפועל, היום בעצמו שנברא בא ומהיר לאדם, כדי שלא יהיה אותו היום בכסופא ולא יחסר החשבון, כי מאינון יומין מתעבדין לבושי יום למאן דזכי. זה שתמצא שאותיות ירים מולידין בדומיה ירים דוגמתן, שגם המילוי והתולדה הוא חושבן ירים, ולא תמצא כן בכל האלפא ביתא לרמו הנל, כשיציית האדם לדיבור היום שמדבר אליו, אזי מוליד גם כן ירים בעלמא דלעילא להתלבש בו דוגמת היום שהוא בעולם התחתון, הגם שהירים כבר נברא, עם כל זה כיון שלא בא בחשבון הלבוש, לא מיקרי עדיין תולדה בשלימות. או בהיפך שעל ידי הדיבור שמדבר יום דלעילא, מוליד גם הירים דלתתא שיתייצב בלבוש קמיה מלכא, והבן. כאשר תבין כל הנל, אזי תתבונן כיון שהירים העליון הנשפע מן השמים מזהיר לאדם, מדיכן בא זה שהאדם אינו שומע, הוא בעל כרחך להיותו כרוך אחרי תאוות החומריות באכילה ושתיה וכיוצא אשר מתהווים בימי הזמן החומרי שבעולם, על כן אין לו כח השמיעה לשמוע הדבר היוצא מפי יומין עלאין, זולת לאותן שמקדשין את עצמן באכילה ושתיה ובכל עייני הגופות. והנה המן להיות שהיה לחם מן השמים לא התעבה החומר, ואדרבה על ידי אכילת המן היו שומעים דיבורי היום שגם הוא מן השמים ומצא מין את מינו. והו ולקמו דבר

וידמו עוד לשנים מקרא ואחד תרגום, שמחויב לומר פרשת התורה בערב שבת (בסמ"ח ע"א). ואמר והיה ביום הששי והכינו (במאמרם ובקריאתם) את אשר יביאו, (א"ת היינו אותיות התורה אשר יביאו אחר כך בשבת היינו פרשת השבוע שקורין בשבת), והיה משנה (היינו שיקראו במשנה ובכפל), על אשר ילקטו יום יום (היינו עם התרגום שהיא מקליפת נוגה, שממנו מלקטין ניצוצות בכל יום), יקראוהו עם השנים מקרא:

מדרש פרשה ק'. והי בשלה פרעה. וכי פרעה שלחם, בלעם אמר אל מוציאם ממצרים (במדב' נג כב), וכאן כתיב והי בשלה פרעה. הקשה רק מפסוק דבלעם, והנה מבואר הדבר בתורה נ' פעמים. אך הוא להיות אפשר לומר דפרעה כן דימה בדעתו שהוא משלחם, ועדיין הדבר תלוי ברצונו. אך הנה בלעם היה מיועציו, והוא עצמו אמר אל מוציאם ממצרים, אם כן אי אפשר לומר שדימה כן אפילו בדעתו: אלא מלמד שהיה פרעה מלווה אותן כו', שנאמר (בראשית י"ז טז) ואברהם הולך עמם לשלחם, עב"ל. הנה מה צורך לנו לידע לווייתו של פרעה. הנה המתלווה מאיש צדיק הוא טובתו, מה שאין כן המתלווה מן הרשע, (עיין בזהר נח"ג ס"ה ע"ב) מעובדא דיוסי פיינא). והנראה לי לרמוז דהנה אמרו בזהר (שם י"ח ע"א) דדומה שר של מצרים, נתמנה לשר גיהנם בצאת ישראל ממצרים, והוא הממונה על על נפשות המתים בבתי קברות להוציאם במספר לעת התחיה במהרה בימינו. והנה יש להתבונן מה שייכות יש לשר מצרים לזה הענין שיהיה מוכן להוציא נפשות להנמותם לתחיה. וכתב הרמ"ז להיות שורשו ממול הערף, פרעה אותיות הערף כנודע, והנה משם שורש התחיה, כי אותו העצם אשר ממול הערף, הוא הנשאר להיעשות כשאור לעיסה לכל הגוף וממנו ישתכלל הגוף לעתיד, על כן השר אשר ממול הערף הוא מסוגל לזה. ונדע אשר חכמים הגידו (זהר ח"א קל"ז ע"א) אשר העצם הזה נשאר מכל הגוף, כי אין הנאתו משום תענוג רק מהלויית הקדושה,

עליית השבועות לנרתיקם, וכן בערב ראש השנה קודם עליית החדשים, המשכיל יבין עיין בשליה. והנה אמר הנני ממסיר לכם (כפי מדריגתכם, כי ירד המן לכל אחד כפי צדקו כמ"ש לעיל) לחם מן השמים, (ובשביל זה כשיארע) ויצא העם, (כשיצאו ח"ו חוץ לשיטה מדרך התורה להדעת דס"א), ולקטו דבר יום ביומו, (אזי בודאי יראו הנצוצין והדיבורים והאותיות שהוציאו באותו היום, ילקטוהו מן הקליפה ביומיו על ידי התשובה תיכף ולא ימתינו עד למחר, פן יתגלה קלונם לעין כל בירידת המן, (כי ירד לכל אחד באופן אחר אם צדיק ואם רשע וע"פ חסא ע"ה ע"א)). וזהו למען אנסנו וכו', והכ"ן. ואמר אחר כך והיה ביום הששי והכינו א"ת אשר יביאו, א"ת אשר, היינו תשובה עלאה ותתאה. או א"ת אשר, האותיות שהוציאו מן הקליפה, על אשר תשובה עלאה, והיה משנה על אשר ילקטו יום יום, דהיינו שביום הששי יוסיפו שנית לעשות תשובה מחדש, נוסף על מה שעשו בכל יום ויום:

והנה יש לרמוז בכאן ענת תלמידי חכמים משבת לשבת (כתובת דף ס"ב ע"ב). וזהו באמרו והיה (לשון שמחה וחדוה), ביום הששי והכינו (בהכנה רבה לאתקשרא בחדוה וברחימותא עם אשתו להראות לה חיבה יתירה לעתותי ערב ביום הששי כמבואר בזהר הק' ח"ג ד' ע"א), כי הקליפה עושה לעצמה פותחת באותה שעה בהקפדה וכעס, ואמר בשביל זה והכינו להכין את עצמם למצוה בשמחה), את אשר יביאו (היינו יביאו בחיבור אשר, דהיינו רמ"ח איברין דדכורא ור"ג דנוקבא, (לדעת רבי עקיבא עם המפתח כמבואר במסכת בכורות נס"ה ע"א)), סך הכל בנימטריא אשר, להראות מקום מחצוב הבנים מבינה המאשרינן), והיה משנה (אזי היה היחוד הזה משונה לפיכך יותר) על אשר ילקטו יום יום, (ביתר שאת מאשר ילקטו נשמת יום יום דימי החול, אפילו אם יהיה כוונתו לפיכך אינו דומה פעולת השבת לפעולת החול, ותבין גם כן משניה אותיות נשמה, שילקוט יותר נשמה עלינה מימות החול:

והיתה שמחה לפניו על שהציל את בניו, אבל לא היה מתנחם על אותן שמתו, עביל (שמרי פי' יג). הנה גם כן שארית הפסוק אינו מתברר, ובפרט אומרו דרך ארץ פלשתים. והנראה לבאר על אותן שמתו בימי אפילה, שלא היו יכולין להתברר באותו הזמן ועתידין להתברר בעת קץ, כמיש הנביא (ישעיה כו יג) ובאו וכו' והנדחים בארץ מצרים, היינו אותם שנדחו במצרים ומתו בני ימי אפילה. והנה גלותינו החל הארוך הזה מתאריך, מפני שממתין הקביה עד שיוגמרו כל הברורים וימלא כבוד יי את כל הארץ. והנה למה לא המתין הקביה גם כן אז במצרים עד שיוגמרו כל הברורים, הוא מפני כי אז לא היה בידם תורה, ונשארו משוקעים בתוך סומאת מצרים, וכבר צדיק מיט לפני רשע (משלי כו ט), שהגיעו למיט שערי סומאה ולא יכלו להתמחמה, שאלו נשתהו עוד כבר היו מגיעים חיו לשער הנרין, ואז היו משתקעים לגמרי חיו בסומאת מצרים, על כן היתה חפזון שכינה כביכול, ונתבררו אותן הקרובים לברור, ואותן הניצוצי קדושה שנתרבו בהם הסינים, נשארו שקועים ושלמה בהם מדת הדין ומתו, ונקברו בארץ מצרים עד עת קץ שנתבררו ובאו הנדחים בארץ מצרים וכו'. ולפי זה יתבאר הפסוק לדעת המדרש ולא נחם אלקים, (שלא התנחם כביכול) דרך ארץ פלשתים, (על אותן שהלכו דרך כל הארץ ונקברו בארץ פלשתים, ששלם בהם קומת הדין הנרמו בפלשתים כנל, ולמה לא היה לו נחמה הרי רשעים היו, אמר בפעם כי קרוב הוא, כביכול קרוב לנו השיי ויפח באפיו וכו' (בראשית ב ז), מאן דנפח מתוכו נפח ונשמותינו חלק אלוך ממעל כביכול בניו ממש, על כן חישוב מחשבות לבלתי ידח סמנו נדח, ואם כן למה לא המתין כביכול על שיוגמרו כל הברורים כמו בגלות החל הזה. לזה אמר פעם ב', כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה (הגדולה משער הנרין, שכבר הגיעו עד המלחמה הגדולה הלוח) ושבו מצרימה, (היינו ושבו לגמרי להיותם במצרים שקועים בתוכם ממש, ויתפרש ושביז היינו יתהפכו לגמרי להיותם כמוהם, כענין ושבה והיתה לבער

(ונל להיותו עמד אחורי שיעור קומת האדם, הנה הוא מלווה תמיד את שיעור קומת האדם דקדושה, על כן הנאתו רק מהלויית הקדושה כי זה דרכו כל היום), על כן לא היה נתנה מאכילת עץ הדעת שהיה בחול בערב שבת, על כן נשאר קיים. ומעתה תשכיל ותדע כיון שהשר של פרעה נתבטל ממלאכתו, ונתמנה על המתים להציאם במספר במפקד לזמן התחיה, והפעם להיותו מסוד העורף כנל אשר מבחינתה יתהווה התחיה והנאתו מלוויית הקודש, על כן ליווה פרעה את עם הקודש, הבן הדבר:

ולא נחם אלקים דרך ארץ. שלא נהג עמהם כדרך כל הארץ וכו', אבל הקביה לא עשה כן לישראל וכו', אלא שהיה מרחיצן וכו' וסך אותן כר והלבישן כר ונשאן כר ומאיר לפניהם כר (שמרי פי' יא). הנה לפי זה צריך להתבונן הניצורה שארית הפסוק שאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים דייקא. גם אומרו כי קרוב הוא. וגם כן כי אמר אלקים פן כר. ויש לבאר כפשוטו דבאמת הפירוש הוא שלא נהגם השיי דרך ארץ פלשתים, פלשתים ידוע יניקתם מקומות הדין, על כן הם בגימטריא י פעמים אלקים, על כן היו רצועה מרדות לישראל כנודע, וגם האבות היה דירתם לשם לבטל כחם. והנה לא הגיע עדיין זמן ביפולם, ואילו היה השיי מנהיגם דרך ארץ פלשתים, לא היתה הנהגתם למעלה מן המבצע שלא כדרך כל הארץ, רק הכל מלוכש במבצע אלקים הוא הנהגת המבצע, ולא הנהיגם השיי דרך ארץ פלשתים, כי רצה להנהיגם למעלה מן המבצע ואמר ב' פעמים על זה, אחת כי קרוב הוא, כביכול השיי קרוב אלינו ואינו מתנהג עמנו כמו האדון עם עבדו, רק כמו האב עם בנו שמרחיצו וסכו ומאיר לפניו. ופעם הב' לא רצה להנהיג דרך ארץ פלשתים, פן ינחם העם וכו' בראותם עצמות בני אפרים, כמו שמסיק המדרש: דבר אחר ולא נחם אלקים. משל למלך שהיו לו בנים ונשכו, והיו בשעבוד ומתו מהם, ירד המלך והציל מה שנשתייר מהם,

(ישעיה ו יג), ורבות כמו זה בפסוק, הבן הדבר. על כן לא המתין הקב"ה חסן ניתן לגותרים עד עת קץ יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים:

ר'ב"ל אמר משל למלך שהיו לו י"ב בנים, היו לו י' אוסיות, אמר המלך אם אתן אותם לבניי, נמצא אני עושה מריבה ביניהם, אלא הריני ממתין עד שאקנה עוד שתיים כו', ויפלוה בני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה, ואחר כך אני מכניסן לארץ, לכך נאמר ולא נחם אלקים, עב"ל (שמ"ד פ"ג י"ד). רצ"ל דבעל כרחך ראובן וגד וחצי מנשה לא היו יכולין ליקח חלק בארץ גופה, כי ראובן היתה המחשבה ביעקב על רחל, וגם כן גד לא נתייעצה לאה בנתינתה את זלפה ולא ידע יעקב, ומזאת הביאה גולד גד, וכן במנשה להיות יוסף לקח את אסנת בת דינה שנתעברה משכם (פרקי ד"א פ"ה), והנה יוסף היה כולו קודש, ואסנת חצי בקודש וחציה בחול, וכ' בנים היו להם, והוכרח חלק רביעי להשאר חוץ לגבול ארץ ישראל והוא חצי מנשה, ואם כן כשלא יתנו לאלו חלק בארץ, יהיה מריבה ומלחמה ביניהם ושבו ח"ו מצרימה, על כן המתין הקב"ה עד שיצטרכו לילך דרך ארץ סיחון ועוג, ויקחו את ארצם וניתנה לנחלה וכו' (דברים כ"ז):

דבר אחר ולא נחם אלקים. למה דרך ארץ פלשתים (נראה דצ"ל למה לא דרך ארץ פלשתים), אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי יוחנן כיון ששמעו הכנענים וכו', עמדו וקצצו הנשיעות, כיון ששמעו שנתעכבו פ' שנה במדבר וכו' (שמ"ד פ"ג ט"ז). נ"ל דדרש כי אמר אלקי פן ינחם העם, היינו הכנענים יתנחמו על מה שנעשו ויחזרו ליטע, בראותם מלחמה, מלחמה אותיות מלחה פ', היינו שיראו שישוברים בארץ מלחה היינו מדבר פ' שנה ויאמרו שישובו מצרימה: **ודבינו** הגדול אומר לפי שבקש הקב"ה ליתן אימתו של ישראל על אומות העולם וכו'. ויתפרש לפי זה כי אמר אלקים פן ינחם העם (אומות העולם) בראותם מלחמה, (בראותם כי יי נלחם להם) ושבו מצרימה, ושבו להתבונן מה שנעשו

להמצריים בקשיות ערפם: מהו ויסב. שהיקפן הקב"ה כשם שהוא אומר (זמ"ה ב ט) ואני אהיה לה נאום יי חומת אש סביב וכו', ולא בעולם הזה לבד אלא לעתיד לבא כו', שכן אמר דוד (תהלים קמ"ב) ירושלים הרים סביב לה ודי סביב לעמו, עב"ל (שם). צריך להתבונן למה הוצרך השי' להקיף, וכי לא פני שמירתו ית' בלבד. וגם איך יצדק בו ית"ש הקפה. וגם איך יבאר יוסב לשון הקפה, והכתוב אומר יוסב וכו' דרך המדבר ים סוף. ויש לפרש על פי מה דמקובל בידינו דלנפש היה הלוח השוכנת בקרבנו, יש גם כן אור פנימי ואור מקיף כמו בכל אורות העליונים, היינו אותו חלק אשר באפשרי שיהיה נגבל בכלי הוא לאור פנימי, וחלק שאי אפשר לו להיות נגבל נשאר לאור מקיף. והנה ידוע לנפש יש רמיח איברים ושמי' גידים רוחניים, והנה הוא כמו כן לאור המקיף, והנה ממעשה המצות לפי הדין המוכרח על פי התורה, מאירים רמיח איברי הנפש הפנימים שהם נגבלים, כמו כן כל המצות נגבלים זה כשר זה פסול, ועל ידי דקדוקי המצות שהוא מסדת החסידות יותר ממה שהדין מחייב, מאירים רמיח איברי הנפש המקיפים בלי גבול, כמו כן הדקדוקים אינן להם גבול, זה מדקדק כך וזה יותר כנדע. והבן כי כן הוא בכל המצות, דהיינו אסור לאכול בהמה מריפה, אבל אם הורה חכם להכשיר ודאי מותר, והנה המדקדק לא יאכל אפילו מבהמה שהורה בה חכם, והמדקדק יותר לא יאכל בדאיכא שום צד ריעותא. (והנה המאיר על ידי מצותיו ודקדוקיהם לפנימי ומקיף, הוא המקבל עליו עול מלכות שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), סוד הבן יקר לי אפרים וכו' ר"חם ארחמנו וכו' (ירמיה לא י"ט), ב' פעמים רמיח לפנימי דמקיף בנימטריא מלכות, הוא סוד מלכות שמים שלימה. מה שאין כן בלא דקדוקים, הוא סוד חצי המלכות (אסתר ה ג) שרצה אחשוורוש לבטל אור המקיף ח"ו. ותתבונן באברהם אבינו בציווי העקידה נאמר (בראשית כ"ב א) אברהם פעם אחת רמיח, ואחר כך כשהיה מדקדק במצוה כמו שנכתב אצלינו בפסוק (שם שם ט) וישלח אברהם את ידו וכו', נאמר לו (שם שם יא) אברהם אברהם

דרך חירות בעובדא, והנה אין זה חידוש כשמיסב האדם ביישוב בתים וחצרות זהו דרך כל הארץ, אבל במדבר הוא סעודת ארעי אוכלין בכל מקום כי אין בית וכלי תשמיש, אף על פי כן הסיבן הקב"ה. נמצינו למדין אפילו עני שבישראל כו, כי אין לך עני מן ההולך במדבר, ואף על פי כן הסיבן הקב"ה, והבן:

והמושיים עלו בני ישראל. שעלו מזויינים (שמרי פי י"ט). אפשר לפרש מזויינים ניצוצין השבירה שנפלו משכירת הכלים רפיח ניצוצין, הנה היו ריב ניצוצין במצרים, והניצוצין הם גרמזין בתנין שעל האותיות שהם זיינין. והנה בצאת ישראל ממצרים הוציאו הניצוצין, לזה קאמר שיצאו מזויינים, היינו זיוני התנין. והנה המלכים הנשכרים המה ז', מניע לכל חלק ערך אחד וארבעים ניצוצין, והמושיים עלו וכו' קרוב לחמשה חלקים מאלו היו חלקים:

ויבקעו המים. אינו אומר ויבקע הים, אלא ויבקעו המים, מלמד שכל המים שהיו בכל המעיינות וכו', שכן הוא אומר וישבו המים. וכל הניסים הללו נעשו על ידי משה, שנאמר ויפ משה את ידו על הים, עכ"ל (שמרי פכ"א ו'). והוא פלא מה צורך לומר שנעשו על ידי משה, מקרא מלא הוא. וגם מה שייכות הענין לפי מ"ש לעיל שכל המימות נבקעו. והנראה דהנה כבודו ית"ש הפציר במשה שהוא דוקא יהיה השליח להוציא את בני ישראל, ומשה סירב באמרו שלח נא ביד תשלח (שמת ד יג), אבל השיי לא רצה רק דוקא במשה שהוא דוקא יהיה השליח. כי הנה גלות מצרים היה גלות הדעת, והיה בהכרח שיצא הדעת מן הגלות, כאמרו ית"ש וידעו כי אני ד' (שמת כט ט), וידעתם כי אני ד' (שמת י ד). והנה נשמת משה היה בחינת הדעת, כמ"ש (דברים לז י) אשר ידעו יי פנים אל פנים, על כן היה הוא דייקא מסוגל לשליחות הזה. והנה בקריעת ים סוף היה גמר הציאה, כמ"ש (שמת י ד) ויושע יי ביום ההוא דייקא. והנה בדעת הוא עיפרא דחסדים ועיפרא דגבורות, ועיפרא דחסדים הוא

בי פעמים פנימי ומקיף). והנה ידוע למשכילים דבחינת אור מקיף הוא שמירה מן החיצונים שבורחים מן האור מקיף. הנה בכאן מצות ירושת ארץ ישראל הוא מצוה ממנין תרי"ג, והנה הלכו לרשת את הארץ, והנה היו דרך קרוב דרך ארץ פלשתים. אבל נעשה גדר וסייג לדבר לבלתי הלך דרך ארץ פלשתים פן בראותם מלחמה וכו', הנה הוא גדר וסייג ודקדוקי המצות, ועל ידי זה נעשה להם הארות אור המקיף לשמירה מעולה מן החיצונים. ויש ולא נחם יאלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, ואין כאן דקדוק וסייג רק עיקר המצוה, ולא נעשה רק הארת אור פנימי ועדיין יש פחד מהחיצונים, ואמר אלקים פן ינחם וכו' והוא גדר ודקדוק, ויסב אלקים וכו' דרך המדבר ים סוף, דקדוק עצום לילך במדבריות לקיים המצוה כתיקנה בלי מיחוש. ועל כן אמר יי"סב, הסיבן והקיפן באור מקיף לשמירה מעולה מן החיצונים, על ידי זה שהוליכך דרך המדבר ים סוף. ויש הנביא (ישעיה ב ג) (זכרתי לך חסד נעוריד), אור המקיף הוא מבחינת חסד התפשפות, מה שאין כן אור פנימי בנבול מצומצם בחינת גבורה, (אהבת כלולותיך) זאת היא לך לירושה מהכולל שלך, היינו מאברהם אבינו הכולל כל נשמות ישראל והוא קיים המצות בדקדוקיהם, (והוא) לכתך אחרי במדבר וכו' לא דרך ארץ פלשתים, מחשש לבל יבוא לנגוע בקצה אימור, הבן הדבר:

דבר אחר ויסב אלקים כו. מכאן אמרו רבותינו אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, שכך עשה להם הקב"ה שנאמר ויסב אלקים, עכ"ל (שמרי פי י"ח). הנה דרשו יי"סב לשון הסיבה, והכתוב מפרש דרך המדבר ים סוף. והנראה דהנה אמרו בזהר הק' (היג ל"א ע"ב) דבאיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, ע"כ בעובדא דוקא תלוי מילתא, על כן אחשבה שזהו מעם ההסיכה בעובדא דייקא, הגם שמספר חירות המופלג במילולא, עם כל זה צריך להראות החירות בעובדא, בכדי לעורר החירות העליון דבעובדא תליא כי עולם העשייה הוא. ומשמיעו הכתוב ויסב אלקים, שהסיבן בהסיכה

ג ז), סוד נאלמתי דומיה (תהלים לט ג), על כן אין חזון נפרץ ומזפסקת הנבואה, והדברים הסתומים בלב אינם יוצאים אל הדיבור, להיות "דבר יי יקר (שמאל א' ג א), "דבר אל בני ישראל. ובמהרה בימינו לעתיד ושפכתי רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם (יזאל ג א), כי אז ימשך מהל"ב אל "הדבר, ואז "רחל תקבל תנחומין. וזהו "דברו על "לב ירושלים, כי בזמן הגלות קול ברמה נשמע רחל מבכה וכו' (ישיה לא יד), קול בלא דיבור, מה שאין כן בעת "דברו על "לב ירושלים היינו בחינת "רחל, "דבר "לב בנימסריא רחל כנ"ל ונקראת "ירושלים. וכן היה בגלות מצרים (שמה ב ט) ויאנחו בני ישראל מן העבודה, ויצעקו (בלא דיבור, כי זעקה וצעקה בלי דיבור רק בקול), ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, שהיה חשוב לפני השיי כאילו היה שועה בדבור, שידע השיי שהוא מחמת הגלות וכובד העבודה סוד נאלמתי דומיה, הנה גם כאן כשיצאו מצרים ועדיין לא נפסרו לגמרי עד קריעת ים סוף, כמד"א (שמות יד ל) ויושע יי ביום ההוא דייקא. והנה כתיב גם כן (שם שם י) ויצעקו בני ישראל אל יי, גם כן צעקה בלא דיבור, כי עדיין היה כח שר של מצרים לקפרג באמרו הללו כו' והללו כו' (ילקיש ומו וליד), ולא יכלו עדיין להוציא התפלה בדבור כראוי ונכון, כי עדיין היה הדבור קצת בהעלם, ויאמר יי אל משה מה תצעק אלי, למה תהיה עוד כזאת צעקה בלא דיבור, דבר אל בני ישראל, היינו יומשך להם ה"דבר מן ה"לב. ויש במדרש יסיעו דבר "מלבן, וישתלם שיעור קומת השכינה בחינת "רחל, כעין "דברו על "לב ירושלים, והבן.

רבי מאיר אומר אמר הקב"ה למשה אין ישראל צריכין לפני, ומה אם אדם הראשון שהוא יחידי וכו' (שמרי פכ"א ח'). דייק מדכתיב (בראשית א ט) אל מקום אחד, היינו לעשות מקום אפילו לאיש אחד, בשביל עדה הקדושה העתידה לומר זה אלי ואנוהו (שמות טו ב), על אחת כמה וכמה: ואנוהו, אעשה לו נוח ומדור. הנה היא עתידה לומר שתעשה מדור כביכול לחשיי, על אחת כמה וכמה שהמה ראויים

שם אהו"ה גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא אך "שוב לישראל (תהלים ע א). ועיפרא דגבורת שם אהו"ה טובה הוא, ושניהם כאחד "טובים (קהלת יא ו). והנה בכאן גרמזו גם כן כמה פעמים אלו הב' שמות, כגון "את "הרכב "זאת "הפרשים (שמה יד כח), וכגון "ירא "ישראל "את "היך (שם שם לא), כי נעשה על ידי משה בחינת הדעת, ויצא הדעת בכאן לגמרי מן הגלות, ונתרבה הידיעה בעולם ויאמינו בדי ובמשה עבדו. והנה היה נגוף למצרים מעיפרא דגבורות, ורפוא לישראל מעיפרא דחסד. וזהו שנרמז על שפת "חיים, היינו אתון הסמוכים וקודמים לתיבת י"ם, הם פ"ל בנימסריא ב' שמות הנ"ל, וגם כן הרמז על הים, היינו האותיות שהם על תיבת י"ם היינו קודמים להם. וזה יש לרמז במדרש כיון שנשמע מתיבת "ויבקעו "המים שכל המימות נבקעו, אם כן לא אמר ויפ משה את ידו על "הים דייקא. לזה אמר כל הנמים הללו נעשו על ידי משה סוד הדעת, אשר בו עיפרא דחסדים ועיפרא דגבורות, אשר בהם ב' שמות הנ"ל בנימסריא אותיות שקודמות לאותיות י"ם, על כן אמר ויפ משה את ידו על ה"ים דייקא, הבן:

מה עשה הקב"ה מסר לו את איוב כו'. גרמז "ויושע יי "ביום "ההוא "את כו', ר"ת "האיוב. וכן "יראו "העם "את יי "וואמינו "ב"י כו', ר"ת "איוב. שהיה גם כן ירא אלקים כו' (איוב א א): באותו שעה אמר הקב"ה למשה הרי מסרתי לשמן את איוב, מה בידך לעשות (רצ"ל מה תצעק אלי), דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות יד טו) (תיכף בהיות השמן מתעמק באיוב), "אל "בני "ישראל "ויסעו, ר"ת "איוב, ודי בזה:

דבר אל בני ישראל ויסעו. יסיעו מלבן (שמרי פכ"א ח'), והוא פלאי. נ"ל על פי אשר אמרנו בנבואת ונחמות ישעיה (ס ב) "דברו על "לב ירושלים. דהנה כל ימי הגלות לבא לפומא לא גלי, ללבי גליתי לפומי לא גליתי (סנהדרין צ"ט ע"א), וכביכול השכינה הנקראת "רחל (נימסריא "דבר "לב), היא כביכול "כרחל לפני גוזיה נאלמה (ישעיה

לעשות להם מקום בים לעבור בו ביבשה: אם בים למה ביבשה, ואם ביבשה למה בתוך הים, אלא מכאן אתה למד שלא נקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חופמן. דייק אומר (שם ד טז) 'זאתה הרם את ספך, דייק אומר 'זאתה מיותר. אבל הוא לרמו ואתה דייקא, היינו בהגיעם למים עד חופמם, (חסר איזה תיבות) 'חופמם מרמו לאדר שבו נולד משה (מגילה י"ג ע"ב), כי אדר הוא חופמם בשיעור קומת הזמן. ונ"ל דאין הכוונה שקפצו במים עד חופמם דייקא, רק שקפץ נחשון שהוא מלך ממנו יצא חומר וכו', כבר ידעת כי ראש ונשיא נקרא חופמם, כמו שאמרו רז"ל (תענית כ"ט ע"ב) לבעל החופמם אני מבקש, ואודא לה קושית היפה תואר. ונ"ל עוד בחפא אדם נכתב כל החושים (בראשית ג ה) ותרא האשה ונחמד וכו', 'ותאכל, 'זותתן, 'זישמעו וכו' (שם טז ח), אבל חוש הריח לא נכתב שם, על כן בו נהנית הנשמה ולא הגוף, על כן מברכין על הריח במוצאי שבת, על כן לו משפט הבכורה על כל החושים, על כן נשיא נקרא בעל החופמם, נ"ל:

מי גרם לגבור ליטול העמרה לא החלש, מי גרם להקביה ליטול שבח וכבוד לא פרעה, לפיכך ואכבדה בפרעה (שמות י"ז), עד כאן (שמ"ד פ"א י"א). ונ"ל דזהו שהשיבו הרוני מלזכה לפורניטרופם נבוכדנצר מלך הגון היה, ראוי לעשות גם על ידו (תענית י"ח ע"ב), והבן. והמדרש רוצה לתרץ מה דקשה וחזקתי וכו' (שם טז יד), למה כזאת על מה עשה יי ככה שכבר שלחם, אבל אין בזה עונש כל כך לו, כיון שיתקדש שם שמים על ידו, לפיכך תחשב לו ויתעלה על ידי זה הניצוץ הק' אשר בו, כי על כן גם הספרי אחרים יש בהם ניצוצות הקדושה, וזהו שתמצא (זהו ח"ב י"ח ע"א) כי שרו לא נתבבל ונעשה שר גיהנם:

ויאמר משה וכו' ערב וידעתם וכו'. לא ידעו הסכוון הזה, ואינו מוכן כלל המאמר. והנראה בהקדים מה שצוה השי' (ויקרא כ"ב) ולא תחללו את שם קדשי ונתקדשתי בתוך בני ישראל וכו', המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם

לאלקים. והוא מצוה למסור האדם את נפשו על קדושת שמו ית' למסור עצמו למיתה עבור שמו ית', ואמר הכתוב המוציא אתכם מארץ מצרים מקום הקליפה והמיתה, להיות לכם לאלקים אפילו כאשר יתנהג עמכם בבחינת דין, והבן מאוד אלו הדברים כי קצרו בכאן ומבואר במקום אחר. והקיצור הוא כי ההוצאה מארץ מצרים תחייב האדם למסור עצמו למיתה עבור קדושת שמו ית', כי כמים הפנים לפנים כביכול, והבן. וזאת היא המצוה עשה על כל אדם מישראל, ואם אינו מניע לנפשו ענין כזה דהיינו מסירות נפש בפועל, מחייב לקיימו בכח דהיינו הסכמה חזקה בכל לב בשעת קריאת שמע, כשיגיע לידי קידוש השי' במסירות נפש יקבל עליו המיתה, וזה יתחשב לפני הקב"ה כאילו מסר נפשו בפועל, ועליהם אמר הכתוב (תהלים מד כג) כי עליך הורגנו כל היום, אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (שם נ ה). ונקדים עוד מ"ש בספר החסידים כל מה שידבר אדם איזה דיבור אפילו בהפלגה ונחמא, בהכרח שיתקיים איזה פעם, על כן ישמור האדם את עצמו שלא להוציא מפיו איזה דבר לא טוב, כי חיו יתקיים באיזה זמן. והנה ישראל הוציאו מפייהם בתלונתם ואמרו הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל ברעב (שמות טו ג), וחששו משה ואהרן שיעשה דבורם רושם חיו, ובפרט שהשי' אמר ולקמו דבר יום ביומו (שם טז ה), (עיין מ"ש לעיל מענין לקיפת הדיבורים וכפלים לתושיה). והנה העצה היעצה מרבתינו הקדושים בדבר האדם איזה דבור לא טוב חיו, שיראה לעשות מאותן הדבורים והאותיות והתיבות צירופים אחרים לטובה, ותתבבל הגזירה ותתהפך לטובה, וככה מאמרנו על הברכה שבירכו התנאים לרבי אלעזר בן רבי שמעון תורע ולא תחצד כו' (מ"ק ט' ע"ב), אין כאן מקומו. הנה לפי זה גם בכאן היתה עצת משה ואהרן לישראל שיתפרש מאמרם הנ"ל באופן אחר, דהיינו כי הוצאתם אותנו (מארץ מצרים) אל המדבר הזה להמית את כל הקהל, היינו ענין ההוצאה היתה לקבל כל אחד מישראל על עצמו בחינת המיתה במסירות נפש בהסכמה חזקה על דבר קדושת שמו, כי זה יחייב לאיש הישראלי

אל אחיו מן הוא, ר"ל מי הוא זה כי נהפך לאיש אחר, (כי לא ידעו מה הוא מהיכן בא להם זאת הידיעה, ויאמר משה אליהם הוא הלחם וכו', ור"ל שעל ידי הלחם הזה באה לכם זאת הידיעה, נ"ל לפי דבריו) עד כאן דבריו הקדושים. ולפי זה יתפרש בסמוך זה הדבר אשר צוה יי לקמו ממנו וכו' מספר נפשותיכם, הוא לראיה לדבר הזה שהמן הוא מסוגל להתראות מחשבות הנפש, כי הנה הוא עמר לגלגלת, ואם כן כל עמר בא מכוון לכל נפשותיכם. וזהו גם כן מספר, לשון 'ספיר ובהירות, היינו כפי בהירות נפשותיכם, ועצה היעצה איש לאשר באהלו תקחו, ר"ל כיון שאתם רואים שהמן מנלה מספורין שלכם, על כן זאת עשו איש לאשר באהלו תקחו, אה"ל הם המדות של כל אחד, כגודע שהם ר' מדות כל אחד כלול מכולם בנימפריא 'אהל, והמדה הז' כוללם בסוד 'אהל, 'לאשר היא תשובה עלאה. ור"ל כיון שעל ידי המן יתודע לכם פגם המדות של כל אחד, אזי תקחו לתקן מדותיכם תשובה היינו 'אשר, ויהיו פרצופיכם שלם בקבלת המוחין של המדות מתשובה ויהיה עמר לגלגלת, והבן מאד ומאוד כי קצרתי, וסמכתי על המשכיל:

ויאמר משה וכו' למשמרת לדורותיכם. קבלתי מכתבי מהרמ"ע כל מקום שנאמר לדורותיכם, הוא בעת שיהיו כל הדורות ביחד היינו לימות המשיח והתחיה במהרה בימינו, כן הבנתי מדבריו ואין כאן מקומו:

קח 'צנצנת וכו'. 'צנצנת דייקא. אפשר להיותו בנימפריא חמשה פעמים 'קול, שבירך בהם הקב"ה את ישראל בעת החיתון במתן תורה (עין במס' ר' ע"ב), אז כביכול נתחייב החתן לזונה ולפרנסה, והבן. ואפשר מזאת נתהווה המנהג ישראל לשבור 'צנצנת בשעת החופה, לזכר החרבן שהיתה אז פרנסתינו מידו הפתוחה בלי שום מונע, וכחיים בעוה"ר על ידי תמצית איזה שלישי, והבן. ומזה תבין שזאת הפעולה היתה על

עבור ההוצאה מארץ מצרים. ונוכל להתפרש עוד אל 'המדבר כו', היינו בבחינת דיבור בכח בקריאת שמע, ונשאר עדיין תיבת 'ברעב שאמרו, אזי היתה עצה היעצה לעשות מזה צירוף 'בערב בהיפך אתון. ויש 'ערב כשיהיה 'ערב, אז וידעתם כי יי הוציא אתכם מארץ מצרים, ותמסרו נפשותיכם בכח עבור קדושת שמו ית', ויהיה נחשב לפני הקב"ה כאלו הייתם מתים בפועל, ואז יקויים המאמר שדברתם במו פיהם, ואף על פי כן אין שפן ואין פגע רע, ובוקר וראיתם את כבוד יי בשמע את תלונותיכם וכו', ר"ל הגם ששמע את תלונותיכם שהיה על יי, עם כל זה יתהפך הכל לטובה ולברכה על עולם:

ויאמר משה בתת יי לכם בערב בשר לאכול. הנה לא פורש מה יהיה כאשר יתן ה'. והנראה דהסיום הוא תיבת לאכול וכפירוש רש"י ז"ל, ור"ל כאשר יתן יי לכם בשר, יהיה רק לאכול ולא לשבעה, ולחם יתן לשבעה עיין ברש"י:

ויאמר משה אל אהרן אמור וכו' קרבו לפני יי. ולא אמר להם משה בעצמו רק צוה לאהרן, כי אהרן שושבינא דמטרוניתא (והו"ד הי"ג ג"ג ע"ב), והוא המקרב כנסת ישראל לאדוניה, והבן נ"ל:

'מחספם בנימפריא רמ"ח. * רמז למה שאמרו רז"ל (יומא ע"ה ע"ב) שהיה דק כל כך עד שנבלע ברמ"ח איברים:

וידאו בני ישראל ויאמרו איש אחיו 'מן הוא כו'. שמעתי מפה קדוש כבוד אדמ"ר הנ"ל וצוק"ל שהיה המן דק ובהיר כל כך ברוחניות, עד שעל ידי אכילתו נודרך הגוף והיה ניכר לכל אחד פנימיות חבירו ומחשבתו. והנה איש אשר היה מכיר את חבירו ביום אתמול, בלא הודע פנימיותו וחשבו לצדיק או בהיפך, וכחיים שאכלו את המן נתודע לו פנימיותו ולא הכירו, כי נדמה בעיניו כאיש אחר. וזה ויאמרו איש

* הערה: הבעל המורים גם כן מביא הגימטריא הזאת, ופלא הוא שהלא גמרא מפורשת הוא ביומא (דף ע"ה ע"ב) אמר רב נחמן כי יצחק מחספ"ס כתיב, והוא בנימפריא רמ"ח (המגיה ד"א):

ידי אהרן, שהוא השושבן בשעת חיבת חיתונים, והוא המעיד על ההתחייבות החתן להכלה (ע"פ זהו ח"ג ניג ע"ב). וזהו ויניחהו יאהרן לפני העדות וכו', והבן נ"ל, והשם הטוב יפתח לנו ברכה מאוצרות השמים בחסדו:

וירב העם עם משה ויאמרו יתנו וכו', מה תריבון עמדי מה תנסון וכו'. יש להתבונן דהרי לא אמר רק שהיו מריבין עם משה, ולא נרמו שניסו את השיי. גם קשה על תשובת משה איך חש מקודם על ריבו והזכירו מקודם, ואחר כך הזכיר כבוד השיי. והנראה דהנה אמרו למשה תנו לשון רבים, וכונתם בהצנע לצרף עמו כבוד השיי לנסותו כביכול. ויש משה מה תריבון עמדי, ר"ל הגם שאתם תריבון רק עמדי, עם כל זה מה תנסון וכו', כי באומרכם תנו לשון רבים, אני מבין כוונתכם לנסות גם את השיי:

ויקרא שם המקום ימסה ימריבה על ריב בני ישראל ועל נמותם וכו'. הנה לפי סדור המעם היה לו לקרוא ימריבה ימסה. אך הוא אשר כתבנו דהריב עם משה היה בגלוי, והנסיון להשיי היה בהסתר מובן בדבריהם, ומשה היה חס ביותר על כבוד השיי, ויקרא שם המקום ימסה מקודם ואחר כך ימריבה, הגם שהסיבה הוא על ריב בני ישראל ועל נמותם וכו', שהריב היה בתחילה בפרסום לעין כל, והנסיון אחר כך מובן למשכיל בדבריהם:

בפרקי דריא (פס"ד) אמרו ישראל למשה כתוב אחד אומר (שמת כ ה) זכור את יום השבת לקדשו. כבר נדפס בספר בני יששכר פרשת זכור דרוש א, ואין מן הצורך לכפול דרשהו משם:

פרשת יתרו.

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה. למה תארו כהן מדין בכאן וכי לנגותו בא. ונ"ל שעד עתה היה תארו המכובד בפי כל אומים כהן מדין, וכחיום שמע שמתארים אותו יחתן משה, מזה שפם שהאיש משה גדול מאוד. ושיעור הכתוב לפי זה וישמע יתרו שהיה נקרא בפי כל כהן

מדין, שמע כעת שמתארים אותו יחתן משה, הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, זהו ברמו:

וישמע וכו'. לא אמר ויתרו שמע יתכן לרמו על פי פירוש רשיי מה שמועה שמע וכו', מלחמות עמלק וקריעת ים סוף, אפשר יש לרמו ברית וישמע, ישירת ים וגם מלחמת עמלק:

ויקח יתרו יחתן משה. שוב תיארו רק יבחותן משה. לפי הנ"ל ר"ל שלקח לעצמו זה לחשיבות ולכיבוד תאר יחתן משה, ולא כהן מדין:

את צפרה אשת משה אחר שלוחיה. אומרו אחר שלוחיה ללא צורך לכאורה. גם מי לא ידע כי אשת משה היא. והנראה דידוע ממרן האריי ז"ל שמשוה הוא גלגל הבל, ויתרו הטוב של קין, וצפרה התאומה היתירה שלקח קין מיד הבל (ע"פ ביד פכ"ד ז), והוצרך יתרו לתקן להחזיר לו התאומה החיה, על כן אמר בכאן אשת משה מאז בגלגל הראשון. ותנה מה שנתן את צפרה בתו למשה, לא מיקרי עדיין תיקון כל כך, כי מאז בגלגל ראשון לא היתה בתו, והתיקון צריך להיות מעין דוגמת הקלקול. והנה בכאן שכבר יצאה מרשותו, ולא נקראה שוב בת יתרו רק אשת משה ונשתלחה ממשה, ויתרו השתדל להביאה אליו היה התיקון בשלימות, (כמו אז שהיה הקלקול שנלקחה מהבל). ויש אחר שלוחיה, שזה יועיל לתיקון:

אונקלוס ית צפרה אתת משה, יבתר ידפמרה. ולא תירגם יבתר דשלחה כמו תרגום יונתן בן עוזיאל. נראה דעתו דסבירא ליה שנתן לה גמ יפפורין, דאם לא כן מה משמיענו הפסוק. אך לפי הנ"ל משמיענו שכיון שנדבק בשכינה, פטר את אשתו בגמ פיפורין, כי יזונא עילאה אשתכח עימיה כמיש בזהר. וגם בכדי שלא יעבור על מצות עונה דהוא משועבד לה. ויונתן בן עוזיאל סבירא ליה כדעת המדרש, ומשמיענו ששמע לאהרן אחיו הגדול. והנה בשלח פרעה את העם (שמת י י) החליפו שימתייהו, אונקלוס תרגם כד שליח פרעה, משמיענו ששלח אותם בחפזון כי מיהר לשלחם

פ) בלתי ליי לבדו (שמת כב ט). וניחא לי על פי דברי הסבא משפטים (תיב דף ק"ה ע"א) וז"ל, הטיבה ברצונך את ציון (תהלים נא כ) בקדמיתא, ולבתר תבנה חומת ירושלים, הכא אית רוא כל עובדין דעביד קובי' בקדמיתא אקדים ההוא דלבר ולבתר מוחא דלגו והכא לאו הכי, תיח כל אינן עובדין דעביד קובי' ואקדים ההוא דלבר מוחא אקדים במחשבה ובעובדא ההוא דלבר, דהא כל קליפה מסמיא הוה ומוחא מן מוחא ותדיר סמיא אקדים ורבי ואנדיל ונפר איבא, כיון דאתרבי זרקין ליה לבר ויכין רשע וצדיק ילבש (איב כו י), וזרקין ליה להחוא קליפה ומברכין לצדיקא דעלמא, אבל הכא בבניינא דבי מקדשא דספרא בישא יתעבר מעלמא לא אצטרין, דהא מוחא וקליפא דיליה הוה אקדים מוחא, דכתיב הטיבה ברצונך את ציון, ציון בקדמיתא ולבתר תבנה חומת ירושלים וכו', בההוא זמנא אז תחפוץ זבחי צדק, בגין דהא כדן יתחבר כולא בחבורא חדא, ויהא שמא שלים בכל תקוני וכדן קרבנא להוי שלים "להויה" אלקים, דהשתא "אלקים" לא אתחבר לקרבנא, דאלמלא אתחבר ביה כמה "אלקים" יסלקן אודנין לאתחבר תמן, אבל בההוא זמנא כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה ה' לבדך (תהלים פו ט), ואין ה' אחרא, ובתהיא זמנא כתיב (דברים לב לט) ראו עתה כי אני הוא ואין אלקים עמדי וכו', מאי "עתה", אלא דלא הוה קודם לכן וכו', עכ"ל. ובוהר יתרו (דף ס"ד ע"ב) וז"ל, אית מלך לעילא וכו', אית כהן רוא דאור קדמאה וכו', אית מלך לתתא כו', ודאי בספרא דקדושה אית מלך וכהן כו', בסמיא דלאו איהו ספרא דקדושה אית רוא דאיהו מלך, והא אוקימנא דאיקרי מלך זקן וכסיל, ותחותיה אית כהן וכו', רוא דמלה בשעתא דהאי "מלך" זכהן אתכפיין ואתברי ואודן ליה, כדן קובי' שליט בלחודי עילא ותתא וכו', בשעתא דאתא משה לפרעה ואמר אלקי העברים וכו' (שמות ה ג), פתח ואמר לא ידעתי את יי וכו', כיון

מיראתו. ויונתן בן עוזיאל תרגם כד פס"ר, מכירא ליה כדעת המדרש שהוכרח ליתן להם גמ שחרור, כי לא השלימו הזמן:

ושם האחד אליעזר. לא אמר ושם השני. הוא על פי מאמר ר"ל (מכילתא יתרו יח א) שהתנה יתרו עם משה שיקח בן הראשון לעבודה זרה, (הגם שמשח במח ביי שישמרהו מזה), על כן לא רצה שיהיה השני בצירוף עם הראשון, על כן אמר מחדש ושם האחד בלי צירוף החיבור, נ"ל:

כי אלקי אבי וכו'. חסר תיבת אמ"ר. ובעלי הפשט אמרו דקאי על תיבת אמ"ר שבפסוק הראשון. ולא אדע מה יעשו ביעקב ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי כו' (בראשית לב לא), ואצל שני בני יוסף כי נשני אלקים (שם מא נא), כי הפרני אלקים וכו' (שם שם נב). אך הוא לדעתי במקום שהוא מן הצורך להזכיר שם שמים, לא נאמר תיבת אמ"ר, כי לא אמרו בפיהם הפעם בכדי שלא להזכיר שם שמים בחנם, אך פעמם היה כמום עמהם, והכל רמזה התורה כהן מליצותיה:

ויבוא יתרו "חותן" משה. עשה הכנה לעצמו בבואו שיהיה ראוי לתארו חתין משה, שפנה מחשבתו מגילולים:

ובניו. לבניו יתייחסו. כיון שגם הוא עבד השיי, בני בתו קרויין בניו (עיין בזהר נח"ב ס"ט ע"ב), על כן אמר בלשון הזה, הגם דאין מקרא יוצא מידי פשוטו שהכוונה בני משה:

ואשתו. נהג מנהג ישראל להקדים הזכרים, ולא כמנהג עשו שלקח את נשיו ואת בניו (בראשית לו ח), שהקדים הנקבות (עיין ביד פ"ד ה):

ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלקים. נשאלתי למה אמר הכתוב שלקח הזבחים לאלקים, הלא זבחה לאלקים יחרם (עיין בזרח

מניע לו היראה, וזהו ירא את יי בני ומלך (משלי כד טו), המליכהו עליך (במד' פט"ז י"ד), אבל צורך היראה תתאה גם כן להמיל מורא על הרשעים ישוּבו מדרכם הרעה. והנה ודאי מן הצורך לשופט גם כן ליראה תתאה, אבל הוא בעצמו צריך להיות 'מאנשי' אמת הוא יראה עילאה. ויש 'יראי' אלקים (היינו יראת הדין), 'אנשי' אמת כנ"ל, ולמאי צורך ליראה תתאה היינו לספר. ויש לכו שמעו ואספרה כל יראי אלקים, קצרתי והמ"י:

נבל תבול גם אתה. תרין במסרה. דין בוקף גדול. ואידך 'גם' אתה תתן בידעו בפרעה (שמה י כה), והוא בתביר. רמז כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז), על כן נטעם בוקף, ורשע יפול באחת, כי זה ברשע פרעה נקוד בתביר, לשון שבירה:

וצורך אלקים. וצורך תרין במסרה. דין. ואידך וצורך לנציד שאמרה אביגיל לדוד (שמאל א' כה ל). סרסות המסורה דמלכי בית דוד דן ודין אותו (מגד' י"ט ע"א), הרמז הוא גם בשצורך לנציד, עם כל זה וצורך אלקים על המשפטים:

וגם כל העם הזה 'על' מקמו יבוא. 'על' מקמו תרין במסורה. דין. ואידך ועוד מעט ואין רשע והתבוננת 'על' מקמו (תהלים לו ז). רמז כי אמרו רז"ל (אבות פ"א מ"ח) כשיהיו הבעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאים היינו כשקבלו עליהן את הדין. וכתבו הפוסקים שאסור להסתכל בפניהם בשעת הדין, כי אסור להסתכל בפני וכו' (פגילה כ"ח ע"א). וזהו רמזות המסורה כל העם הזה על מקמו יבוא בשלום, היינו תיכף במקומו בין עמידת בעלי דינים וישיבת הדיינים, כולם יבואו בשלום כשיקיימו עליהם את הדין. וזהו ועוד מעט שלא להסתכל בפניהם עד שיקבלו הדין, אז ואין רשע כי זכאין המה (כשקבלו עליהם את הדין), והתבוננת על מקומו, [אז רשאין אתה להתבונן:

בחדש השלישי וכו' ביום הזה באו כו'. הוזה ליה למימר בקיצור באחד לחודש השלישי באו

דאלקי ליה ולעמיה אתא ואודא לקוביה, לבתר אתבר ואתכפייא ההוא כהן דמשמש תחותיו עד דאתא ואודי לקוביה, וכיון דההוא 'מלך' זכהו אודו לקוביה ואתברי קמיה, כדין אסתליק קוביה ביקריה על כולא עילא ותתא, ועל דא דאסתלק קוביה ביקריה כד אודן אילין קמיה, לא אתייהב אורייתא עד דבתר דאתא יתרו ואודי לאמר עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלקים וכו' (שם י"ח י"א), בשעתא דאתא משה לפרעה כו', פתח איהו ואמר לא ידעתי את יי, כיון דאלקי ליה ולעמיה אתא ואודי ליה לקוביה ואמר יי הצדיק (שם ט כז), איהו דהוה מלכא קרופינס דכל עלמא, כיון דאיהו אודא כל שאר מלכין אודין וכו', אתא יתרו כומרא עילאה ורברבא רב ממנא (דכל ממנא) דכל פעון אחרנין ואודי ליה לקוביה ואמר עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלקים, כדין אסתלק ואתייקר קוביה ביקריה עילא ותתא, ולבתר יהיב אורייתא בשלימו דשולמנא על כולא, עכ"ל. ומעתה בין ותתבונן קודם נתינת התורה נעשה מעין דוגמא דלעתיד במהרה בימינו שחודו כל הקליפות ופסיא, ואלו לא נתקלקל הדבר במעשה העגל, כבר נתמלא כבוד יי את כל הארץ בלי שום שלימת ס"א. על כן אחר שאמר יתרו עתה ידעתי כי גדול יי מכל האלקים, לקח עלה זבחים לאלקים, כי אין חשש דכמה אלקים יסלקון אודנין וכו', כי אין עוד מלבדו כמו שיהיה לעתיד כאשר יחפוץ זבחי צדק שמא שלים, כמבואר בסבא הנ"ל. ולהיות הדבר דבר חידוש ויבוא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים דייקא, הבן מאוד:

'יראי' אלקים. תרין במסורה. דין. ואידך לכו שמעו ואספרה כל יראי אלקים (תהלים טו טז). רמזות המסורה דהנה אית יראה ואית יראה, אית יראת העונש דא הוא יראה תתאה ומעורר ח"ו דינין, אבל עיקרא דיראה למדחל בר נש לקוביה בגין דאיהו רב ושלום עיקרא ושרשא דכל עלמין (וזהו ח"א י"א ע"ב), והוא כדמיון הרואה את המלך בכבודו, מניע לו היראה ממנו הגם שיודע שלא יעשה לו מאומה, עם כל זה בהתבוננו אמיתיות ענין המלך

בפסוק הנזל בחדש השלישי וכר ביום הזה באו וכר. הכוונה כשהגיע יום הזה באו במחשבתם למדבר סיני, שחשקו מאוד לבוא לשם לקבל חסד שעשועים, (ויצדק לשון ביאה במחשבה כמו שאמרו רז"ל (יבמות ס"ג ע"א) שבא אדם על כל בהמה וכר, והכוונה במחשבה שחשב על טבעם ומזגם, ולא נתקררה דעתו כמו שכתבו רבים וכן שלמים, כי לפי פשוטו לא יצדק המאמר על יציר כפיו ית'). וכיון שראה השיי גודל חשקם, אזי תיכף כרנע ויסעו מרפידים ויבואו כרנע מדבר סיני, ויחננו במדבר שם נחה ושקמה דעתם כי השינו, (ותפרש 'ויחננו מלשון 'נח דעתיה). ויש ויחננו 'במדבר (ולא במדבר סיני), להורות הגם שהיה מדבר ציה שקמה דעתם בזה המקום, על כי נפשם יודעת מאוד שזה המקום הוא התכלית הטוב והנעים לזרע קדוש ישראל, נזיל:

ויחנן שם ישראל נגד ההר. דברי רז"ל (ויק"ד פ"ט ט) ידועים, ועיין בפירוש רש"י. ולי נראה עוד ויחנן שם ישראל אבינו תליתאה לאבהן, בירחא תליתאי, דיהיב השיי לן אוריין תליתאי לעם תליתאי (שבת פ"ח ע"א):

ויאמר עוד ויחנן שם ישראל, הידוע בשמים ממעל, נגד 'ההר, 'הר הידוע, ה' ראשונה לקבל מוחין דגדלות. או נגד ההר הר המלך, לנגדא לה ברכאן בזיווגא שלים:

היו נכונים כר אל תגשו אל אשה. 'היו תרין במסורה. דין. ואידך ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפניי יי (במדבר טו טז). רמזות המסרה. הנה אמר בן עזאי בהוכיח אותו החכמים למה אינו עוסק בפריה ורביה, אמר 'ומה אנשה שנפשי חשקה 'בתורה (יבמות ס"ג ע"ב). הנה לכאורה מהו התירוץ לבפל מצות עשה דאורייתא. אבל הוא תירוץ אמיתי, דהנה אם יוכיחו את הסרים למה אינו עוסק, הלא אין בידו עץ כי מה יעשה, כן הוא האדם אשר דבוק בקונו על ידי התורה, הנה מתבפל ממנו הכח אנשים ואי אפשר לו לעמוק. זה שאמר בן עזאי מה אנשה זה דבר שאי

וכר. והנזל שסגולת היום הזה דייקא הועילה להם, דהנה יום הזה מתחיל מזל תאומים, כן הם נעשו ביום הזה באחדות, הן עם קונם והם בינם לבין עצמם כל ישראל כאיש אחד חברים כתאומים הללו, והיא שעמדה להם כמו שאמרו רז"ל (ויק"ד פ"ט ט) על פסוק (שמות י"ב) ויחנן שם ישראל, לשון יחיד להורות אחדותם:

או יאמר 'ביום 'הזה. שסגולת היום הזה מתחיל להאיר צירוף הויה כזה יוה"ה, אותיות הזכרים ביחד ואותיות נוקבין בפני עצמן, כן הם נתקדשו בפרישה. יש כה תאמר לבית יעקב, אלו הנקיבות בפני עצמן, ותגד לבני ישראל הזכרים לבד, כמו שאמרו רז"ל (שמ"ד פ"ח ב):

ויאמר עוד מעין הנזל 'ביום 'הזה. להיות סגולת היום הזה מתחיל להאיר צירוף השם הנזל. והנה כל צירופי הויה ישתנו במספרם בפשוט, אבל ישתנו במספר ריבועם, והנה ריבוע השם הנזל כזה י יו יוה"ה בנימטריא חכמה, שהוא בנימטריא 'יום 'הזה, שהגיעו להשגת חכמת התורה. והנה 'יום 'התוא, 'יום 'הזה מספרם שוה, ובכל מקום 'יום 'ההוא מכונה לחכמה עלם הנמטר, 'יום 'הזה יכונה לזעיר אנפין. אך האמת לדעתי שהשינו 'יום 'ההוא בהתלבשות 'יום הזה, (כי אורייתא מחכמה נפקת נחה ח"א מ"ז ע"ב), והבן כי החכמה אי אפשר להשיג, והשיי יאיר עינינו בחכמת תורתו:

ויאמר עוד 'ביום 'הזה דייקא בסגולה, כי בו ביום 'תפארת 'שבמלכות בחשבון ימי הספירה כגודע, שהשיי מתפאר במלכותן של ישראל, ואמר ואתם תהיו לי 'ממלכת וכר (שמות י"ח), 'לי דייקא, והמ"י. וזהו 'ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט ג). וקרוב לפשוטו של מקרא יפורש הענין בפסוק שלאחריו א"יה:

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחננו וכר. צריך להבין הרי נאמר שבאו מדבר סיני, מהו ויחננו במדבר (עיין ברש"י). וגם אומרו 'ויבואו ויחננו ב' לשונות. על כן נזיל קרוב לפשוטו מ"ש

אפשר אצלי, שכל כך הרגלתי את עצמי בתשוקת התורה, עד שבטל ממני הרגש האנושי בחוש המישוש. ממילא מוכן לפי זה רמיזת המסרה שאמר להם משה היו נכונים אל תגשו אל אשה, היינו יהיו לפני יי בדביקות נפלא ויתבטל מכם התרגש התאווני, כי דביקתו ית"ש הוא תענוג כל התענוגים. וגם כן רמיזת המסורה בקרח, כבר ידעת מה שאמרו רז"ל (סנהדרין ק"י ע"א) אולת בידיה תהרסנו (משלי י"א), היא אשתו של קרח שהשיאתו עצה רעה. וזה שרמז משה בתיבת "היו בקרח, כמו "היו שבכאן, היינו אל תגשו אל אשה, ואז יתהיו לפני יי:

במדבר (שמיר פסוק כ') וידבר אלקים וכו' האלה לאמר. במכסימי של מלכים נהג הקביה עם ישראל, שנאמר (שיר השירים ד' ח) אתי מלבנון כלה, ולמה כך בזכות שאמרו נעשה ונשמע (שמה כ"ז), עב"ל. והוא פלאי. ונ"ל לבאר הדבר דהנה ידוע דראשית התגלות והתעוררות לבריאת העולמות, היה (בהשאלה) בכחינת התגלות מדת מלכות, דהיינו שהתעוררות היה בכדי להיקרא בכחינת אורו המתפשט בעולמות בתואר מלך כי אין מלך בלא עם, וכיון שראשית הגילוי היה כדי להיקרא מלך, אם כן מדת המלכות הגם שבכל העולמות היא סוף המעשה, עם כל זה היא במחשבה תחילה, הן כן הוא בכל העולמות, כי מדת המלכות שנעלם העליון, נעשה עתיק לתחתון ממנו, על שמשלתשל שוב גם העולם ההוא לסוף מעשה בחינת מלכות, והוא כמדליק נר מנר, והוא מוכן למשכילים ופועמים מעץ החיים. וארמח במקצת כפי קט שכלי, כאשר תתעורר הרצון הקדום להתגלות בחינת מלכות, אם כן בהרצון הוא בחינת מלכות, השתלשל האור מדרגא עד לדרגא להתגלות בחינת מלכות, שהיה בהעלם בראשית מחשבה תרצון, ואחר כך עלה במחשבה להתגלות בחינת מלכות זה, לעולם אחר יותר בגלוי ומושג לגבראים, הנה שוב נשתלשל מבחינת מלכות זה לכתר של עולם אחר, ומדרגא לדרגא עד הגיע לסוף התגלות המלכות, וכן מעולם לעולם. אם

כן מכל בחינת מלכות, מתהווה מלכות יותר בגלוי כמדליק נר מנר, והוא סוד מלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמה יג). והנה המדרש הזה בא לבאר וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר. דקשה למה אמר כל הדברים. וגם מהו הלאמר. והנה בא לבאר לנו ענין הלאמר הוא השירת דבר בקדשו כללות דברי תורה דברים כוללים שיתאמרו בכל דור ודור כל ימי עולם, היינו בדברי נותן התורה כלול כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ובכל דור ודור כל חכם לב בישראל, זה מחדש ומוליד דבר זה, וזה דבר חידוש אחר, הכל מדברי אלקים חיים זה מחדש ומוליד דבר וכו', בכל פעם שכל מושכל ומושכל ממושכל כמדליק נר מנר. ויש וידבר אלקים את כל הדברים האלה, (היינו כללות הדברים כוללים כל ימי עולם מדור לדור ממושכל למושכל), לאמר (כדי שיאמרו הדברים בכל הדורות, וכל הבא יגלה מספירין של כת הקודמים), באו אנשי כנסת הגדולה ופירשו דברי קבלת הנביאים, באו התנאים ופירשו דברי אנשי כנסת הגדולה, באו האמוראים ופירשו דברי התנאים, באו רבנן סבוראי ופירשו דברי דברי האמוראים, באו הגאונים ופירשו וכו', וכן בכל דור האחרונים מגלים ומבארים ביותר דברי הראשונים, הכל מכללות דברי אלקינו נתן התורה. ויש המדרש במכסימי של מלכים, (היינו מכסים ומנהג השתלשלות המלכויות של העולמות כמדליק נר מנר כנ"ל), נהג הקביה עם ישראל, שנאמר אתי מלבנון כלה (את כלה הנך אתי במחשבה הקדומה, בלבנון) היינו ליב עתיבות חכמה נון שערי בינה הוא סוד לבנון. והנה בחינת הרצון הוא בחינת הכתר, הנה הוא כולל בהעלם גם המחשבה נקראים בכללות יחד לבנון, והנה סוף מעשה הוא במחשבה תחילה, אי אפשר לבאר יותר כי יראתי והשם המזב יכפר בעדינו. וכן נהג הקביה עם ישראל בנתינת התורה, הנה דבורי ית"ש הן המה דברים כוללים, דבור הוא בחינת מלכות (דבר מלך שלפון וקוללה ה' ה'), מלכותך מלכות כל עולמים התגלות בכל פעם מדליק נר מנר, כן מתגלים מאמריו ית"ש בכל דור ודור

היא תגד לבני ישראל, מה שאין כן שאר נביאים יצטרכו לומר בשם אמרם. והנה מי שיאמר דבר בשם אומרו לחבירו שהאומר אמר אני עשיתי לפלוני כזאת וכזאת, בכך יעשה לי כך וכך, הנה אותו השליח אם ירצה לספר זה להנשלח אליו בו בלשון שאמר לו המשלח, צריך להוסיף על דבריו ולהתחיל כה אמר פלוני, אני עשיתי לפלוני וכו', או צריך השליח לפחות מדברי המשלח ולומר נסתר במקום נוכח ונגלה, דהיינו במקום שאומר המשלח "עשיתי, צריך השליח לומר "עשה, והבן. ומעתה בא תבוא לכוונת הפסוק לדרכינו על פי פירוש רש"י שאמר רש"י למשה "כה תאמר וכו', ר"ל תדע שהשכינה בעצמה תדבר מתוך גרונו אתם ראיתם אשר "עשיתי וכו', על כן אלה הדברים אשר תדבר וכו' לא פחות ולא יותר, היינו שלא תצטרך להוסיף כשאר הנביאים שבהתחלת דבורם בסיפור הנבואה לישראל צריכים להוסיף על דברי המשלח ית', דצריכים לומר כה אמר יי', וגם כן לא תצטרך לפחות ולומר אתם ראיתם אשר "עשה למצרים בלשון נסתר, ויעשה מתיבת "עשיתי "עשה, רק בו בלשון עצמו תאמר, כיון שהשכינה היא היא המדברת. וזוה תבין שספר "אלה "הדברים שאמר משה היא במדריגת תורה לא במדרגת נביאים, להיות השכינה מדברת מתוך גרונו, הוא דבר רש"י ממש. ונרמז גם כן בכאן "אלה "הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ר"ל בזאת הבחינה יהיה ספר "אלה "הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, דבר יי' ממש, והבן ויונעם לך. ועוד יתפרש לקמן אלה הדברים אשר וכו' בפירושים שונים איה, רק זה הפירוש הוא על פי פירוש רש"י דבר נעים ונחמד בעזר הצור:

על כנפי "נשרים, בנימפריא פפ"פ וסג"ל, כך הוא במגלה עמוקות:

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וזני קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. תמצא בתיבת ישראל אתון ילי ראש. הנה ידוע מ"ש הנביא (ישעיה נה ה) כי בעליך עושין וכו', היינו שעד עתה היו רק בבחינת אירוסין

ביתר התגלות, היינו על ידי צמצומים ולבושים לפי הדור והמקום והזמן. ואמרו רז"ל (עיי' ר"ד ע"ב) למה נמשלו דברי תורה לשדים, מה השד הזה כל זמן שהתינוק יונק וממשמש בו מוצא בו טעם וכו'), ולמה כך (היינו למה זכו ישראל לזה), בזכות שאמרו נעשה ונשמע, הנה אמרו נעשה כעת המופל עלינו, ונשמע בכל פעם מוצא שפתיך, והשיי מילא רצונם שבכל פעם שומעים דבר חדש מדברי אלקים חיים מה שמולידים חכמי הדור, והן המה דברי אלקים ממש, הבן הדבר:

ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו וכו'. הקושיא מפורסמת למה עלה קודם הקריאה. וגם אמר כה תאמר וכו'. ולמה סיים דבריו ית' אלה הדברים וכו'. והנה רש"י ו'ל פירש אלה הדברים לא פחות ולא יותר, והנה גם דבריו אלה לא יובנו לפי פשוטו, וכי ס"ד על ציר נאמן בית שיוסיף או יגרע מדבריו ית'. והנה נקדים מה דידוע דהשכינה הקדושה נקראת כ"ה, כענין שאמרו בזוהר הק' (ח"ג ר"י ע"ב) בפסוק (כמדבר כג טו) שוב אל בלק יוכה תדבר, היינו השכינה תדבר. ועל פי הדברים האלה נבוא לתכלית המכוון ומשה עלה אל האלקים, היינו שעלה למדריגה להיקרא אלקים כביכול, היינו שעלה למדריגה כל כך גדולה ומשונה משאר הנביאים, היינו שהשכינה בעצמה דיברה מתוך גרונו, ואם כן דיבורו הוא דבר אלקים ממש ולא דבר בשם אומרו, (ולכך היה יכול להנבאות נביאים אחרים, כמד"א (כמדבר י"א י) ואצלתי מן הרוח וכו'. וזוה יש לפרש בהתחלת הפרשה (שמת י"א א) וישמע יתרו, מה שמועה שמע את כל אשר עשה אלקים למשה, שהשיי עשה את משה להיקרא אלקים להנבאות נביאים אחרים, ולהיות דברו דברי אלקים ממש, ולישראל "עמו ר"ל ישראל הם עמו של משה שיכול לנבאותם, ואין כאן מקומו). והנה היה במדרגה גדולה כל כך ויקרא אליו יי' מן ההר, היינו מדריגה יותר גדולה כנודע, והודיע לו השיי מדריגתו ואמר "כה תאמר לבית יעקב, היינו תדע שכל דיבורך אשר תדבר במו פיך, "כה היינו השכינה תדברם מתוך גרונו, יותגר (לשון נסתר)

אומרו ית' יענתה, היינו כעת זמן הקידושין אם שמע תשמעו יבקלי, היינו רק הקול בלבד אמירת הקידושין מקודשת לי, (קלי חסר כתיב רית יקדש ישראל ליי), ושמתם תמתינו ותצפו לזמן היחוד השלם במהרה בימינו, מלשון ואביו שמר וכו' (בכאשית לו יא), את בריתי, היינו תשמרו ותצפו ליחוד ראש צדיק, ככלה המסתנת מזמן הקידושין לזמן היחוד, יזהייתם כעת לי על ידי הקידושין סגולה מכל העמים וכו'. וזה אומרו ואתם תהיו לי וכו' לנו יקדוש, אתם דייקא הגם כי לי כל הארץ, אתכם בחרתי ודעו וראו חיבתכם לפני שמאסתי את כולם ובך בחרתי, אלה הדברים, ריל על ידי אלה ידברים של קידושין, אשר תדבר, תמשיך ותנהיג בחינת אשר, בחינת הנישואין והיחוד באחרית הימים במהרה בימינו פנימיות ישראל, וזה אומרו אל בני ישראל, שמרומו בם אלו הב' בחינות, לי אור מקיף דקידושין, אשר דאור פנימי, והבן מאוד. כשתתבונן באלו הדברים, תבין ותמצא פתח פתוח להבין בדבריו ית' בכנין בית חתנות אמר ית' ויקחו לי תרומה (שמות כו ב), ופירש רש"י לי לשמי, ואחר כך אמר כי תשא את ראש בני ישראל (שם ל יב), ותבין ואתה תצוה היינו מלשון צותא וחיבור, וריל תחבר את בני ישראל (שם כו ב), אתון לי ראש, והבן מאוד, ועיין שם בדברינו ויונעם לחיכך כיון הפוכ:

ויתפרש עוד אלה הדברים וכו'. אלה נקראים המדות כגודע והנה כשהמדות הם בקטנות, צריך להתעורר בנתשובה הנקרא אשר כגודע, ואז יתגדלו כל המדות, והדברים האלה ארוכים בקבלת מוחין דגדלות על ידי יתשובה, ויובנו למשכילים לי כל יתארץ, רית יכלה. ואתם יתהיו לי ממלכת כהנים, רית מלכות. כהנים יוני יקדוש, רית ריבוע אדני:

ויבוא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם כו'. צריך להבין למה קרא הזקא לזקנים. גם אומרו וישם, ולא ויאמר או וידבר. גם פתח בזקני העם, וסיים בכל העם. והגראה כי אדונינו משה חש פן לא יתפצו כולם בדבר, ולהיותו

וקידושין, על כן היו עוד גליות, מה שאין כן לעתיד לבוא במהרה בימינו יהיה קרוב דעת כבחינת נישואין, (ואין האשה כורתת ברית וכו' (נסתדין כיב ע"ב)), ולא יכנף עוד מוריד (שם ל כ). והנה תיבת ישראל מורה על אלו הב' בחינות, אתון לי מורה על בחינת קידושין ידים מוכיחות הרי את מקודשת לי (יבמות ג"ב ע"א), יקדש ישראל ליי וכו' (דמיה ב ג) כמד"א וגי יקדוש, על כן כל אוכליו יאשמו, אוכליו לשון נקיה כמו הנוגע באשת איש, (והנה הלמיד גבוה מכל האותיות מורה על גבוה מעל גבוה שומר, והיריד קטנה מכל מורה על כי אתם המעט וכו' (דברים ז ו), על כן בצירוף אלו הב' אותיות, מורה על הקידושין ידים מוכיחות, כך הוא במגלה עמוקות). והנה קידושין הם רק בחינת מקיף ושמירה לכל ימשלו בם זרים, (עיין בכוונת הקידושין להאריי זיל), על כן אלו אתון לי הם מבחוץ מקיפין לתיבת ישראל, ואתון ראש שבישראל הם אתון פנימיים בתיבת ישראל, זה מורה על בחינת נישואין שיהיה לעתיד במהרה בימינו, (סוד אור פנימי עיין בכוונת), בחינת היחוד השלם בסוד שמאלו תחת לראשי וכו' (סיד השדים ב ו). וגם כן ראש הוא בחינת הברכות המושפעים ימראש צדיק לכנסת ישראל. וגם כן ראש, חיבור רמ"ח איברין דמשפיע כביכול, עם רנ"ב דנקי ועם המפתח לדעת רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), (עיין ברמב"ם בהלכות מומאת ס"ת נפ"ב ה"ח), ועיין שם בכסף משנה וצריך עיון), שהוא סוד ינן שהלכה אמו של מלכות לבנו, והבית המקדש נבנה במקום נין (וכי הימים א' כ"ה י"ה, עיין זוהר ח"ב ר"ד ע"א), והבן (עיין בספרי רגל ישרה ערך ינן). ואם כן רמ"ח רניני גימטריא אשר, ראש צדיק הכולל הכל, בסוד כי כל (בגימטריא יסוד) בשמים וארץ (שם כ"ה י"א), ומתרגמינן דאחיד בשמיא וארעא. והנה הכלה השומעת בקול החתן באומרו הרי את מקודשת לי, כבר מחוייבת שלא תשקר כבעל נעוריה, רק תמתין על החתן עד שת בא זמן היחוד, כי נתנין לבתולה זמן לפרנס את עצמה בתכשיטיה כדי שתימנ בעיני החתן. ועל פי הדברים האלה נבא לרמז במקראי קודש הללו

באומרים בנחת. ובוזה נבין דבאמת הם היו אומרים בכל פעם נעשה ונשמע, רק שתיבת ונשמע לא היה משתמע בהרמת קולם ביחד, וזה הנרצה בכאן שאמר ויענו כל העם בהרמת קול יחדיו כל אשר דבר יי נעשׂיה, כי ונשמע לא היה משתמע בהרמת קולם, וכן במשפטים ויען כל העם קול אחד כו נעשה בלבד, אך אחר כך ויקרא באזני העם ויאמרו בחשאי נעשה ונשמע, כי בחשאי היו משתמעים תרי קלי, נ"ל:

וישב משה את דברי העם אל יי. הנה לפי פשוט לא יובן למה לו להשיב דברים להיודע תעלומות, ודברי רז"ל (שבת פ"ז ע"א) ידועים. ושמעתי בשם הרב החסיד מהר"ש זצוק"ל האבדיק דאברמל שאמר דהם אמרו כל אשר דבר יי נעשה, דכ"ר הוא לשון עז ודין, שישראל מגדל תשוקתם אז להכורא ית' קבלו עליהם דינו ית', ואמרו כל אשר דבר יי, אפילו הדינים והגבורות שלו נעשה ונקבל. והנה משה אדונינו ידע שהמדריגה הזאת לא תתמיד תמיד תשוקה גדולה כזו, כי כאשר יהיה אלקותו בהסתר לא יהיה להם מדריגה גדולה כזאת, והשיב והחזיר משה את דברי העם אל יי, היינו שהחזיר והיפך את הדברים אשר אמרו ישראל אל יי, שהשיי יאמר כן כל אשר ידברו ישראל אעשה בקשתם, עד כאן שמעתי. והנה על פי הדברים האלה אנן נמי נימא באופן זה בענין אחר, והוא דהנה ישראל אמרו בכאן נמי תיכף נעשה ונשמע, (כמיש לעיל הגם שאינו מפורש בכאן מטעם הנ"ל), הנה אמרו שיעשו ואחר כך ישמעו, והשיב והיפך הדברים אדונינו משה אל השיי, שהשיי יאמר כזה אעשה ונשמע, והוא על פי מיש הרב בעל מעשה יי בפירוש הפסוק (ישעיה סה טז) והיה פרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע, ופירש הכפל דהנה השיי פרם שיקרא הצדיק, הוא יענהו ועלה במחשבתו ית' לעשות רצונו, והנה הצדיק אינו יודע שכבר ענתו השיי, והנה הוא עומד עדיין ומפציר בתפלה לפניו ית', והשיי שומע לקולו ומתענג כביכול בדבריו ומאזין לקולו, הגם שכבר עלה במחשבתו ית' להושיע קודם קריאתו. וזה

רוצה בתקנת וטובות ישראל, אזי דיבר רק באזני הזקנים (המסוגלים לעצה כנודע ממעשה דרחבעם בן שלמה [מלכים א' יב ח]), להתייעץ עמהם האידך ידבר עמהם הדברים שיכנסו באזני העם ויתרצו בדבר. ויש וישם לפניהם ענין הנרצה מה עצתם, אך ישראל קדושים כיון ששמעו הענין, ויען כל העם יחדיו בקול רם מקמן ועד גדול למה יבוא דברך עם הזקנים בלבד, כל אשר דבר וכו':

וירצה עוד אומרו וישם לפניהם. גם אומרו את כל, מה מרבה יהכל. והנראה באומרו וישם רק שימה, כענין הדבר הנמסר בפועל, כי לא הוא המדבר בעד השכינה, רק שהשכינה היא המדברת מתוך גרונו כמיש לעיל, על כן אמר אתם ראיתם אשר עשיתי וכו', כמדבר בעדו וכנ"ל. ובוזה יצדק אומרו את כל הדברים האלה, לרבות שאמר גם סיום הדבור, דהיינו אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, כי חשש משה פן יעלה מינא בלב העם בשומעם מדבר בעדו עשיתי ואשא, בחשבם שזה דברי משה ויחשדוהו שהוא אומר שהוא המוציא והעושה, על כן סיים אלה הדברים וכו' כמו שצוהו השיי, להורות לעם המכוון שכך נצטוו מפי הגבורה לומר בו בלשון, כי זה דברי השכינה המדברת מתוך גרונו, והבן:

ויענו כל העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה. צריך להבין הלא בזה יתקלסו זרע בירך ה' באמרם נעשׂיה ונשמע (שמות כו ז), והנה בכאן לא נאמר רק נעשׂיה. וגם בפרשת משפטים אמר בתחלה (שם שם ג) ויען כל העם קול אחד וכו' ויאמרו כו נעשה, רק אחר כך ויקח ספר הברית כו ויאמר כו נעשה ונשמע. ונ"ל על פי מה דקיימא לן (ריה כ"ז ע"א) תרי קלי לא משתמע, רק בחיכות מצוה בשעתה דהיינו מקרא מגילה בזמנה וכיחצא. והנה ענין העשׂיה לכל אשר דבר ה' כבר, הוה מצוה בשעתה, וזה הכוונה בנעשה, אך נשמע הכוונה משם ולהלאה כל אשר ידבר ה' נשמע, זה לא מיקרי מצוה בשעתה שעדיין לא הגיע החיוב, ואותו הקול לא היה נשמע באמרם ביחד קול אחד רק

העמים, כמיש השי והייתם לי סגולה מכל העמים, ונתן לנו את תורתו דייקא כמיש ית' ואתם תהיו לי, והבן:

אשיב עוד ידי לחקור במקראי קדש הללו פרשת כה תאמר לבית יעקב עד אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. ונשובה ונחקורה על כל הדקדוקים הנפלים בפרשה. א', אומרו בית יעקב ובני ישראל. ב', אומרו אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וכו', ועתה אם שמויע וכו', דמשמע דכעת מחדש יפול החיוב עליהם לשמוע, מה שאין כן בזולת ההוצאה ממצרים, ומי הוא הנצור ברוח פיו ית' ונתן בו כח החיות והקיום, שלא ישמע אל מצות יוצרו ומקיימו ומחייהו. ג', אם יחוייב הדין שישמע למצותיו, למה אמר בלשון ספק אם שמוע יתשמעו, הוה ליה למימר ועתה ששמעו יבקולי בחיוב. ד', והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי יכל הארץ, הנתינת מעם אין לו גיורה בכאן. ה', שוב אמר ואתה תהיו לי וכו', למה לא כלל ביחד והייתם לי סגולה מכל העמים וממלכת כהנים וגוי קדוש. ו', מה הם אלו הב' תוארים דייקא ממלכת כהנים וגוי קדוש. ז', אלה הדברים וכו' מיותר. ולבאר כל זה על פי פשוטו, נקדים אמרי קדש לקוחים מפה קדוש דברי הק' בעל גור אריה בחקירותיו האמיתיים מספר תפארתו. א', חקר על צורך התורה אל האדם, כי הנה כל הנבראים אשר ברא השי בעולם, בודאי כל אחד יש לו פעולה מיוחדת שאותה הפעולה מתייחסת למכעו. והנה האדם בפעולותיו אשר הוא משתתף בו עם בעלי החיים, אותן הפעולות הם מצד נפשו הבהמית אשר בו, אבל היות שיש באדם גם כן נפש אלקית, על כן צריך שיהיו לו פעולות מתייחסים לנפשו האלקית השכלית, והן הן פעולות התורה ומצותיה. והנה בעסוק האדם בשכליות התורה ומצותיה, אזי יוצא על ידי זה מסבעי לגמרי, כיון שמוציא מן הכח אל הפועל שכליות התורה, אזי הוא מתעלה מסבעי אל השכל ונדבק נפשו בשורש כל השרשים, על כן בסגולת התורה לראות כאור פני מלך חיים את פני האדון יי אלקי ישראל. ב',

פירוש הפסוק והיה טרם יקראו ואני אענה, רק הם אינם יודעים מזה שעניתים ועד הם מדברים בתפלה, ואף על פי כן אני אשמע ואאזין לדבריהם, כי ערבים עלי דברי דודים. וכזה פירש האלשיך פסוק (תהלים ד ב) בקראי כו בצר הרחבת כו ושמע תפילתי, דהיינו בציר בעת אשר צר לי הרחבת לי בודאי טרם קריאתי, אך אף על פי כן חנני ושמע תפילתי, וערב לך דברי פי והגיון לבי. וכבר ידעת שלא שיבחו חכמי הש"ס כשירדו גשמים קודם תפלת התענית, באמרם שאין רצונו ית' לשמוע שאונותיהם ונתן לחם שאלתם קודם תפילתם, רק שיבחו באם אומר משיב הרוח ונשיב זיקא וכו' (תענית כ"ד ע"א). וככה יש לפרש באופן הנ"ל וישב משה את דברי העם אל יי, כנ"ל שהיפך הדברים שהשי יאמר לישראל אעשה ואשמע, היינו אנשיה בקשתם טרם יקראו, ואף על פי כן אחר כך אשמע תחנוניהם, כי ערבים עליו דברי דודים, אמן כן יהי רצון:

ויתפרש עוד אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל. אמרו רז"ל (טריס פ"א ע"א) דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכים ולא פירשוהו, עד שפירשה הקבי"ה בעצמו על מה אבדה הארץ (ימיה ט יא), על שלא ברכו בתורה תחילה. ופירש הרב הק' בעל גור אריה כי אם מברכין תחילה על התורה, זה סורה על גדל אהבתם ליי להיותו סיבה לתורה, וכיון שהם אוהבים ודבוקים בהסיבת, הגם שבמקרה עוזבים בעת מן העתים את התורה, השיי שהוא סיבה אל התורה, מקיים בהם התורה וחוזרים לתורתם, מה שאין כן כשאין מברכין על התורה. והנה ברכת התורה היא אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו כביכול, תורה שלו שהוא סיבה אליה, והכן. והנה קודם נתינת התורה הקדים זה השי והייתם לי סגולה מכל העמים וכו', ואתם תהיו לי ממלכת וכו', על ידי שתהיו עוסקים בתורתו שאני סיבה אליה, וזה שסיים אלה הדברים אשר יתדבר, יתפרש תדביר פועל יוצא לאחרים, רציל אלה הדברים תצוה שידברו בני ישראל קודם עוסקם בתורה, דהיינו שיברכו תחלה אשר בחר בנו מכל

תנאף ולא תגוב, אבל ישראל כולם מוכנים אל התורה אפילו הפחותים, כל אחד יש בכוחו הכנה לכח השכלי להוציא אל הפועל, וכל ימיו הוא מוכן להוציא עוד מן הכח אל הפועל עוד כל ימי עולם. ומעתה נבוא להתבונן במקראי קודש הנל, כה תאמר יאל בית יעקב (הם קמני הערך שמכונים בשם יעקב), ותגד לבני ישראל (הם גדולי הערך, שכולם מוכנים לשלימות שכליות התורה), אתה ראיתם אשר עשיתי למצרים (שהם יותר חומריים מכל האומות אשר בשר חמורים בשרם), ואשא אתכם על כנפי נשרים (בקלות התנועה שהוא מצד כח הנפשי), ואביא אתכם אלי (להיותכם שכליים כולם מוכנים לקבל שלימות התורה). ועתה (שיצאתם מן החומר אל הצורה השכלית), אם שמע כו והייתם לי סגולה מכל העמים, (אמר אם שמע כו בבחירה מכם דייקא, אז והייתם לי סגולה מכל העמים, לצד בחירתכם בצורה שנפשיכם מוכן לזה, ואמר הטעם כי לי כל הארץ (על ידי נפייכם מן החומר אל הצורה, ואתם ממוצעים בין השכליים והחומריים, ויש בכם צד נפש הבהמיות נטוה אל החומר וצד הנפש השכלית, וכשתחפצו בבחירתכם בשכל הצורה, אזי על ידי זה יהיה לי כל הארץ, היינו כל הארציות והחומריות. ושיעור הכתוב כי לי כל הארץ, ר"ל כל חפצי שתעלו לי כל הארציות). ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, (ממלכת מלשון עצה והמלכה, בבחירה כהנים היינו עובדיים, רציל עבודתכם תהיה בעצתכם ובחירתכם, וגם אתם) ינו יקדוש (מובדלים ומוכנים לזה, על ידי כך תוכל להעלות הכל אל היוצר כל הוא אלקינו, וסיים) אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (דייקא, שהם מוכנים דייקא לזה, מה שאין כן אומות העולם נפשותם מוכנות אל ההיפך, והמשכיל יבין ביתר שאת ואי אפשר לפרש בכתב:

והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. המאמר הזה כבר נדפס בספר בני יששכר
חדש סיון מאמר ב' אות ד':*

חקר אם הוא כך שהתורה ומצותיה הם מתייחסים לפעולת נפש השכלי, למה לא יהיו מחוייבים בסבע למין האדם לכל יהיה אפשרית השינוי, כמו שכל בעלי החיים אי אפשר להם לשנות פעולתם המתייחסות עליהם בסבע. ואמר שזה שאפשר לאדם לשנות ממעשי התורה ומצותיה, הוא מצד היצר הרע. (ואבאר לפענ"ד פירוש הדברים בהתקרב אל השכל, דלפי פשוטו קשה למה יהיה כזאת שיהיה יצר הרע להסות האדם ולשנותו מהפעולה אשר נפשו מתייחסת אליה. אך להיות התורה היא שכל אלקי, וניתנה אל האדם אשר הוא בעולם הטבעי, רק שיש בו נפש אלקית שכלית אשר פעולתה הוא שכל התורה, והנה בו גם נפש הבהמיות חומריות נטוה אל כל פעולת החומר כמו הבעלי חיים אחרים, והנה רצה היוצר לברוא בחינה כזאת שתהא ממוצעת בין המלאכים אשר הם שכליים לגמרי, ובין הבעלי חיים אשר הם חומריים לגמרי, והאדם הוא ממוצע והוא כלול מנפש השכליות ונפש החומריות, על כן הוא בעל בחירה כדי שבבחירתו הטוב דהיינו שכליות התורה, יעלה כל החומריות אל היוצר כל זה שששועניו ית', והבן). נ', חקר למה לא יהיה כל מין האדם בשיווי מוכן אל השלימות השכלית, והנה אנחנו רואים ויודעים על פי התורה כי דוקא אומה הישראלית מוכנת לתורה. ואמר זה אי אפשר כיון שהאדם בעולם הטבע אי אפשר שיהיה בשיווי, כי אם יהיו כולם שכליים, אם כן זה נקרא עולם הנבדל שכלי מאחר שבכללותו אלקית, מה שאין כן כשאין השכל האלקי בשיווי לכל המין, על כן האומה הנבחרת היא יוצאת על ידי התורה שהיא מוכנת אליה מן הטבע אל השכל, והאומות הם תחת הטבע, התבונן נא בעניינים הנפלאים הללו. ומעתה התבונן נא מה שחזר השיי אל כל האומות שיקבלו התורה (ע"ז ב' ע"ב), הלא לפנינו נגלו כל תעלומות שלא ירצו לקבלה. אך הוא להודיע לבאי עולם שהם אינם מוכנים אל התורה, ואדרבא מוכנים אל ההיפך כאשר השיבו מלא

* גם פה הצגנו המאמר מן ספר בני יששכר על מקומו בשלום:

לעשותם, וכשמכרנו לנכרים ולחוץ לארץ, אם כן על פי משפטי התורה יחוייב לנו היציאה לחירות גם מרבו הראשון, ופפורים אנחנו (ח"ו) מעל התורה ומצות של השיי שהוא האדון אשר מכרנו. וזה שמענו ישראל בימי יחזקאל עבד שמכרו רבו וכו' (סמדרין ק"ה ע"א), והשיב להם השיי על פי הנביא (יחזקאל כ לג) חי אני נאום יי אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. והנה לכאורה יש להתבונן הלא כתורה דברו. והתשובה לזה דהנה אמרו רז"ל (כ"ד פ"א ה') דשאלו האיך הקביה מוריד גשמים בשבת דהוה הוצאה מרשות לרשות, והשיבו דכל העולם כולו שלו, והנה כביכול בדי אמות ואין כאן הוצאה מרשות לרשות. ואם כן לפי זה לא נוכל לפטור את עצמו מעל עבודתו ית"ש לומר שהוציאנו מרשותו לרשות אחרים, כיון שכל העולם כולו שלו אין כאן הוצאה מרשות לרשות. וזה שהשיב הקביה על ידי יחזקאל חי אני נאום יי אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם, כי מענתכם אינה מענה:

אך לפי זה הוא הדין מה שאמר השיי בהבטחה על ידי ישעיה או מי מנשי אשר מכרתי אתכם וכו', שהוא הבטחה שמחוייב הקביה לגאלינו, וכפי הנ"ל אין זה מענה דלגבי הקביה אין זה הוצאה מרשות לרשות. אבל יתכן הדבר על פי דברי הגדול בעל גור אריה על הא דאמרו חז"ל (שבת פ"ה ע"א) בשעת מתן תורה כפה עליהם הקביה הר כגינית, ואמר אם מקבלים אתם את התורה מוטב וכו'. והקשו בתוס' (רי"ה כ"ה) הרי אמרו ישראל מרצונם נעשה ונשמע (שמות כ"ז, ע"ג שם). ותירץ הרב הגדול הנ"ל, להיות קבלת התורה הוא דבר שכל העולמות תלויים בו, אין מן הראוי שיהיה הדבר תלוי מקרה ברצון ישראל, רק הלא דבר הכרחי מצדו ית"ש, ועל כן הנם שמרצונם אמרו ישראל נעשה ונשמע, עם כל זה הכריחם השיי להורות שהוא דבר הכרחי מצדו ית"ש, תכן הדבר

והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. לפי פשוטו קשה מהו זה נתינת מעם בהוראת תיבת כ"י בכל מקום, הלא לכאורה אדרבא להיות לו ית"ש ארץ ומלוואה, מהראוי להיות כל אפין שוין. ונ"ל לפרש דהלא משנה ערוכה בידינו (גישן פ"ג ע"ב) עבד שמכרו רבו לנכרים או לחוץ לארץ, יצא לחירות. והנה כביכול השיי בעצמו שומר תורתו ומקיים מצותיו כמו שאנו מברכין על המצות אשר קדשנו במצותיו, מצותיו דייקא כביכול אשר הוא בעצמו מקיימם, וכענין שמצינו בדברי חז"ל (מכות ו' ע"א) מנין שהקביה מניח תפילין, (שם ד' ע"א) מנין שהקביה מתפלל. אם כן לפי זה כיון שהשיי מכר אותנו לנכרים ולחוץ לארץ, מן הדין מחוייבים אנחנו לצאת לחירות, וכן יעשה הקביה עמנו במהרה בימינו יוציאנו לחירות עלום. ועל פי זה פירשנו הפסוק שאמר הנביא (ישעיה נ"א) בשם השיי איזה ספר כריתות אמכם וכו' או מי מנשי אשר מכרתי אתכם לו. דקשה נושה היינו מלוח, האיך שייך זה לשון מכירה, היה לו לומר מי מהלוקחים אשר מכרתי אתכם לו. אך הוא דהנה תלמוד ערוך בידינו עבד שמכרו רבו לנכרים או לחוץ לארץ יצא לחירות, גבאו בעל חוב בחובו לא יצא לחירות. אם כן לפי זה כך אמר לנו השיי בהבטחה הלא לכם לדעת אשר כביכול בהכרח על פי התורה אני אנאל אתכם ותצאו לחירות, כי הנה מכרתי אתכם לנכרים ולחוץ לארץ, וכביכול אני מחוייב על פי התורה להוציאכם לחירות. ואי אפשר לומר שמה נמכרנו בעד איזה חוב, וקיימא לן (גישן פ"ד ע"א) גבאו בעל חוב בחובו לא יצא, ויש הנביא מי מנשי אשר מכרתי אתכם לו, הלא אין אני חייב לשום ברית, ממילא בודאי הרי זה לכם להבטחה נאמנה אשר אנאל אתכם על פי משפטי התורה, ותצאו לחירות מן שעבוד הנופני שהוא מצדנו כאשר יתבאר:

אך לפי זה יש לכאורה לומר כיון שאנחנו נעשינו עבדים להשיי בקבלת תורתו ומצותיו

תג השבועות על פי קביעות שלנו הוא נקבע
בששה לחדש וכו'. שם אות נ' בפסיקתא,
הובא בילקום. כנ"ל אות ד':

גמרא (נדרים פ"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מאי
דכתיב (דמיה ט יא) מי האיש החכם ויבן את
זאת. נדפס בספר הנ"ל מאמר ה' אות ז':

כה" תאמר לבית יעקב וכו', אתם ראיתם את אשר
עשיתי למצרים וכו', ועתה וכו'. יש להתבונן
מהו לשון ועתה, על כרחך בא לשלול איזה זמן.
והנראה על פי מ"ש בגמרא (שבת ל"ז ע"ב) רבה מקמי
דפתח להו לרבנן, אמר מלתא דבדיחותא ובדחו
רבנן, ואחר כך יתיב באימתא ופתח בשמעתא.
פירושן של הדברים כי כשהאדם עצב, מתגבר
עליו יסוד העפר ואינו יכול להתבונן במושכלות,
מה שאין כן השמחה הוא מיסוד הרוח החיוני
המתנועע ממקום למקום, על כן יכול להשכיל
ממושכל למושכל. והנה לפי זה יש לפרש הרמז
הזה כאן בקבלת התורה, כה תאמר לבית יעקב
וכו' אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא
וכו', והוא דבר של שמחה כעין מלתא דבדיחותא
להתרחכות הלב. לזה אמר אחר כך ועתה, כיון
שכבר הזכרתי לכם דבר של שמחה להתרחכות
הלב, נפתח בשמעתא אם שמוע תשמעו בקולי
וכו'. ואי"ה עוד יתפרש תיבת ועתה בפנים שונים,
עיין מ"ש להלן בסמוך:

[**אשוכה"י** עוד לבאר בפסוק (ויקרא כג טו) וספרתם
לכם ממחרת השבת וכו' שבע שבתות
תמימות תהיינה, עד ממחרת השבת השביעית
תספרו חמשים יום. הנה יש להתבונן תיבת
תמימות על פי פשוטו. וגם תיבת תהיינה
(כמ"ש לעיל) אין לו ביאור, וכי הזמן מסור
בידנו ליתן לו הויה וקיום, הלא השיי מחיה חיים
בזמן שרועה, וכבר דברו בזה חז"ל במדרשיהם
(כמ"ש לעיל). ועוד דקדקו הראשונים הלא אין
מצות הספירה רק ז' שבתות, כדכתיב ז' שבתות
תמימות, ואחר כך אמר תספרו חמשים יום (עיין
בגמרא מנחות נ"ה ע"ב). והנה על פי מ"ש כבוד
מחו הרב הקדוש בעל קדושת לוי וצקיל מעם

מאד עד כאן דבריו בקיצור. הנה לפי זה תתבונן
קבלת התורה הוא הכרחי מצידו ית"ש, ואצלו
ית"ש הנה כל העולם רשותו, אם כן הגם שמכר
אותנו לנכרים ולחוץ לארץ, לא מיקרי זה הוצאה
מרשותו לכוא במענה ליצא לחירות מן שעבוד
התורה, כיון שנתנית התורה הוא מצידו ית"ש
בהכרח, רק בענין יציאת החירות הגופני מידי
הגנים זה הוא מצידנו, כדכתיב הן בעונותיכם
נמכרתם, לכן וכיון שהוא מצידנו, שייך שפיר הדין
המוכר עבדו לנכרים ולחוץ לארץ יצא לחירות.
ויש השיי או מי מנשי אשר מכרתי וכו', ותהיו
במוחים אשר אנאל אתכם בדאי וכנ"ל, הבן:

והנה זה ש"ל בדקדוק הפסוק ועתה אם שמוע
וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים כ"י לי
כל הארץ. רצ"ל ועתה כשתקבלו עתה מלכותי
ולעבוד עבודתי בתורה ומצות, והייתם לי סגולה
מכל העמים (מ"ם של תיבת מכל, תתפרש לשון
מן). רצ"ל מן תוך כל העמים, רצ"ל אפילו כשתהיו
תוך העמים בגלות, עם כל זה תהיו לי סגולים
לתורה, ואין לכם בזה מענה שתצאו לחירות מן
עול תורת ומצותי ממעם עבד שמכרו רבו וכו',
כי לי כל הארץ ואין זה נחשב הוצאה מרשות
לרשות, וכמ"ש לעיל שנתנית התורה הוא מצידו
ית"ש הכרחית וכנ"ל, הבן:

בחדש השלישי. נדפס בבני יששכר חודש סיון
מאמר ב' אות א':

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל כו'. הנה אמר
"מכל העם, וכמעשה נאמר (שמות י"ז כה)
ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל. והנראה
דיתרו אמר מכל העם, היינו גם אם יהיו אנשי
חיל מערב רב יקח אותם לשופמים, ואדונינו משה
לא רצה למנות שופמים מערב רב, כי כל משימות
שאתה משים לא יהיה אלא מקרב אחיך (יבמות מ"ה
ע"ב), על כן בחר רק מכל ישראל, נ"ל:

תג השבועות לא נתלה וכו'. נדפס בספר הנ"ל
חודש סיון מאמר ד' אות א':

בחיבור. ויש בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, הכן הדבר. והנה כתב הרב הקדוש הנזיל שעל כן אין מברכין שהחיינו על מצות הספירה, כי אין התשוקה על הימים הנספרים, רק על היום שאחר ימי הספירה, אז מברכין שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, כי כל ימי הספירה היינו סופרים ומצפים ליום הנכבד והנחשק ההוא, זה תוכן דבריו בקצת תוספת ביאור. ולדעתי זה שיש לפרש בפסוק וספרתם לכם וכו' שבע שבתות תמימות תהיינה, היינו שתספרו בתשוקה הנכבדת מראשית הימים עד סופם, מתי יבוא יום הנועד ההוא יום מתן תורתנו, וכיון שבכל יום תהיו סופרים ומצפים ליום הנכבד ההוא יום החמישים, אם כן כל הו' שבתות תהיינה תמימות היינו מחוברות, (כמיש לעיל בפסוק וימל אברהם וכו' בן שמת ימים), עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום, היינו כל הו' שבתות תהיינה מחוברות למספר החמישים, על כן יום החמישים אינו לספירה, כי כבר בא יום הנכבד אשר אליו נספר המספר, הבן הדבר:

כל המלמד את בן חבירו תורה (כ"ט פ"ה ע"א). נדפס
בספר הנזיל חודש סיון מאמר ה' אות ה':

ויאמר משה וכו' ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. לדעתי יש לפרש שיהיה היראה על פניכם אפילו אם לא יחטאו, כי הנה יש יראה הירא מעבירות שבידו, אך מי שאין בידו עבירות זהו יראת שמים לאמתו. והו' למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, ר"ל שתהיה היראה אצליכם לאותו הזמן והעת שתהיו מבלי חטא ועון, והבן.

ויאמר עוד כי לבעבור נמות אתכם וכו'. היינו להגביהכם (ויתפרש נסרת מלשון הרמת ניס) ולהקריבכם לכבודו, והו' מפני האהבה שהוא קרבות מגדל התשוקה, כענין האהבה המתקרב להנאהב מגדל התשוקה והאהבה יוכלו להתבטל ממצאוותם, לזה פועל פעולת היראה שהוא צמצום ורחקות כענין הירא שמתרחק מגידאו, זה

שאינו מברכין שהחיינו על מצות הספירה, דהנה מצות הספירה היא כעין ספירת ז' נקיים שהאשה סופרת לבעלה לטהר את עצמה אחר ספירתה. והנה כל מגמתה ותשוקתה להגיע ליום השמיני, דהיינו אחר שיעברו ימי ספירתה ויבוא יום המהרה ותתחבר את עצמה לבעלה, וענין ספירתה הוא כדמיון איזה איש המצפה לאיזה יום התענג, אבל יודע שהיום ההוא עוד במרחק הזמן כמה ימים, והנה הוא סופר בכל יום כמה ימים יש לו עוד להמתין ליום המקוה ההוא. ובכואו יום המקוה ההוא, הנה באה תשוקתו ועיקר מגמתו אשר אליו היה מצפה ומשתוקק בכל הימים הנספרים, (כענין שפירשנו) וכן שמעתי גם כן בפסוק (בראשית כ"ד) וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים. הנה ביום ה' מיבעיא ליה. אך הוא כמו שפירש רש"י בכל מקום, וכן הוא על פי הדקדוק שלשית שבעית שמנית, מורה על חיבור כל הימים הללו ביחד, וכמו שלעזר רש"י ז"ל (שמה י' כג) אישיינין. והנה אברהם לגדל תשוקתו לקיים מצות בוראו, ובפרט מצוה כזאת למול את בנו לח' ימים (שעדיין לא טעם טעם המצוה הזאת), הנה מיום שנולד יצחק עד יום השמיני היה מצפה ומשתוקק מתי יבוא יום השמיני ותתמלא תשוקתו במה שיקיים מצות בוראו, הנה מיום שנולד יצחק עד יום השמיני היה מצפה ומשתוקק ליום ההוא המקוה, אם כן כל השמונת ימים היו בחיבור יחד לפועל ההוא, על כן נכתב שמנת ימים בחיבור כל השמונה ימים יחד בתמימות, הבן. וכמו כן פירשנו מאמר משה בעת פטירתו אמר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (וכ"ט לא כ), מה תלמוד לומר היום, (ודברי חז"ל (סוטה י"ג ע"ב) ידע, ולפי הפשט לא נדע). אבל יתפרש על פי דברי רבי שמעון בן יוחאי באידירא זומא (וזהו ח"ג ע"א ע"ב) קודם פטירתו אמר שכל ימיו היה מחכה ומצפה ליום ההוא, כי כל מה שהצדיקים משיגים קודם פטירתם, אינם יכולים להשיג כל ימי חיותם, וכמיש (תהלים ק"ט) תוסף רוחם יגעו. ויש גם כן משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, דבכל המאה ועשרים שנה היה מצפה ומשתוקק להשנות היום ההוא, הנה כאשר בא היום ההוא נמרה אצלו תשוקתו מכל הקיץ שנה

סמך ליה ויבוא עמלק כו', הנה שמע הנגות. ועלה קאמר וישמע יתרו את כל אשר עשה אלקים כו', הוא שמע רק השבחה איך השיי פעל כל זאת למשה ולישראל עמו. ויש עשו שמע ביציאתן של ישראל כו', הוא לא שמע רק שיצאו ישראל ממצרים באפשר על ידי תחבולות וכיוצא, הא ראה אמרו היש ד' כו', ויתרו שמע את כל אשר עשה אלקים כו', זהו שבחן של ישראל, הבן הדבר:

דבר אחר וישמע יתרו. הה"ד (משלי ג לה) כבוד חכמים ינחלו וכו', שלח לו ביד שליח כו', שלח לו אגרת כו', עיין שם כל הענין (שמרי פכ"ז ב). בא לדייק כנ"ל, אך בא לדייק כבוד חכמים ינחלו, דהנה אין מקבלין גרים לימות המשיח (יבמות כ"ד ע"ב), וכן המתגייר בעבור איזה סיבה טובה נופניות אשה וממון וכיוצא. והנה כאן ביתרו בא להתגייר יש מקום חשש טובה נופניית, התנו נעשה מלך ויצא שמעו בכל העולם, הנה אין מקום לקבלו, אבל חכמתו עמדה לו לא ערב אל לבו לגשת אל הקודש מבלי רשות. ויש וישמע יתרו כו', יתפרש מלשון הבנה, הבין איך השיי פעל כל זאת ואין מקום להתקרב אל הקודש, על כן שלח מקודם שליח או אגרת, והשיי אמר למשה צא, הה"ד כבוד חכמים ינחלו, בשביל שעשה בחכמה ניחל כל הכבוד הזה:

דבר אחר וישמע יתרו. ראה כמה טובות וברכות בא ליתרו משענה שנתחתן עם משה כו', כן היה בלעם משבחה את יתרו ואמר לו איתן מושבך (במדב"ב כ"א), עכ"ל (שמרי פכ"ז ג). בא לתרץ כנ"ל. ואמר וישמע מלשון הבנה, הבין הדבר מן הסתם ראוי הוא להתקרב אל הקודש, כי הבין איך שהוא כהן מדין ונתהוזה הדבר שיהיה חותן משה, מן הסתם יתקרב אל הקודש וינצל הגם שהיה מיועצי פרעה, אם כן כל הטובה הזאת באה לו משענה שנתחתן וכו':

דבר אחר וישמע יתרו. הה"ד (ימיה טו י"ט) וי עוזי ומעוזי ומנופי ביום צרה אליך גימ' יבואו מאפסי ארץ וכו', ולא שמע יתרו ובא ונדבק בך, עכ"ל (שמרי פכ"ז ד). בא גם כן לתרץ

צמצום והתשפמות כגודע. וזהו כי לבעבור נמות וכו' כנ"ל שהוא האהבה, ובעבור תהיה יראתו על פניכם שיהיו שניהם ביחד יראה ואהבה צמצום והתשפמות, וזהו לבלתי תחטאו מלשון אני ובני שלמה חמאיים (מלכים א' א כ"א), היינו חסרים, ור"ל כדי שלא תחסרו ותתבסלו ממציותכם, רק תהיו חיים וקיימים ביראת יי' ואהבתו לעולמי עולמים:

ויאמר עוד כי לבעבור נסרת אתכם וכו'. דהנה הקשו בתוס' (שבת פ"ח ע"א ד"ה כפה) למה כפה חשיי הר כניגית, הרי אמרו נעשה ונשמע (שמות ס"ה). אבל הענין מבואר במדרש חז"ל שרצה חשיי שיהיה להם דין אנוסה לא יוכל לשלחה כל ימיו (דברים כ"ב כ"ט). ויש למען נסרת אתכם כו' לשון אנוסיה, היינו בא האלקים ברוב מוראו, כדי שיהיה לכם דין אנוסה, הבן הדבר:

במדרש (שמרי פכ"ז א') וישמע יתרו וכו'. עשו שמע ביציאתן של ישראל ונלחם עמהם, שנאמר (שמות י"ח) ויבוא עמלק. יתרו שמע בשבחן של ישראל, ובא ונדבק עמהם שנאמר וישמע יתרו, עכ"ל. בא לתרץ לדעתי הוקשה לו למה נאמר וישמע יתרו וכו', דזה ממילא נדע דשמע, דהרי שמעו עמים ירגזון כתיב (שם טו י"ד), ועל פי השכל בודאי פלאות כאלה נשמעו בכל העולם, לא הוה ליה למימר רק ויקח יתרו חתן משה את צפרה וכו' ויבוא אל המדבר וכו'. לזה דרש דמשמיענו התורה דמי שהוא רשע ושונא לישראל, מגדל הנפירה והאיבה שבלבו לא יטה אוזן לשמוע השבחה רק הנגאי, וכן הוא תמיד מי ששונא לתלמידי חכמים וליראי ד' בכל דור, אם שומע מספרים בשבחם לא יתפעל ולא יכנס הדבר באוזניו כאלו אינו שומע, רק אם יוכל למצוא איזה נגות לזה משה און ושומע אפילו בעת שינתו, כי לא יחפוץ כסיל בתבונה (משלי י"ב ב), והוא דבר אמיתי בעצמו אינו צריך למופת. והנה קודם לזאת הפרשה נאמרה ביאת עמלק ללחום, הנה לא נתפעל עמלק משמע את הפלאי פלאות לבוא ולחסות ולהתדבק בישראל, רק זה שמע כשאמרו היש ד' בקרבנו אם אין,

מדין ותתהווה לחותן משה, שלא לחנם יהיה עמלו [הוא שלחן] לחמך היינו אשה, כמד"א (באשה לט ה כי אם הלחם אשר הוא אוכל, על פני המים זה הוא כי ברוב הימים תמצאנו, ויבוא אהרן דייקא וכל זקני ישראל לאכל לחם (שמ"ה י"ג) (מפושמש וניל שכן כתוב), היינו להולד כהן גדול וסנהדרין מאיש כזה אשר הוא גר כמו חותן משה, לפני האלקים להקריב [ונמצא] גר מבפנים וכן לוי מבחוץ, על כן לרמוז הוזה משמיענו (חסר תיבה), הבן כי קצרתי כי קצרה היריעה:

פרשת משפטים.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם. לא אמר שתשים, או אלה המשפטים תשים וכו'. אך ג"ל לרמוז דהנה הדיין אשר ירצה לשפוט את איש הישראלי, צריך להרהר בתשובה להיות דודאי גם הוא חטא, כי אדם אין צדיק וכו' (קהלת ז כ), ורשע פסול לדין, על כן צריך להרהר בתשובה קודם. על כן אמר אשיר, היינו תשובה הנקרא אשיר מבחינת בינה המאשרינו, תשים בדעתך לפניהם, היינו לפני המשפטים:

וידמו עוד ברמזי החכמה. כבר ידוע דף קצוות נקראים אליה, והקצוות הם באדם מדותיו יראתו ואהבתו וכו', וצריך להשפיע במדותיו בחינת אשיר היינו תשובה עילאה, שעל ידי זה בא להמדות מוחין דגדלות, והבן מאוד:

וידמו עוד ואלה המשפטים. משפטים הוא גבורות ודינים, כמד"א (מלכים ב' טו ה) וידבר אתו משפט. והכוונה כשיראה ח"ו התגברות הדינים, או עצה היעוצה אשיר תשים לפניכם, היינו תמתיקם בשרשם בינה הנקרא אשיר, דמינה דינין מתערין ושם המתקתם בשורשם:

ואלה המשפטים. ואיז מוסיף על ענין ראשון (שמ"ד פ"ל ג'). ג"ל דהוא אם יאמר איש מה לי לזאת להעמיק ולהפריח את נפשי בחלק התורה הוזה, היינו במשפט דיני ממונות בין איש לרעהו, ואחר כך יעמיסו עלי לישב ראש לדון בין איש לרעהו, ויחיה ח"ו הקולר תלוי בצווארי,

וישמע יתרו, להורות תפלה לישראל בעת צרתם הנם שאינם כדאי להינאל ח"ו, יאמרו להקב"ה עשה עמנו למען שמך, כי בעשותך נוראות לעמך אליך גי'ם יבואו מאפסי ארץ, וכשיאמרו כן לפני הקב"ה יקובל תפלתם. אם כן זאת המנוס לישראל ביום צרה, מה שאחר כך בעת הישועה אליך גי'ם יבואו וכו'. והנה בכאן לעיל מיניה כתיב (שמ"ה י"ד) כי מחה אפחה כו', כי יד על כס כו', נשבע הקב"ה כו' עד שימחה זרעו של עמלק (תנחומא תצא ס"י י"א), וזה הוא קץ האחרון. ואמרה התורה הסגולה לזה להזכיר וישמע יתרו כו', ולא שמע יתרו וכו' ונדבק בך, אם כן גם עתה עשה למען שמך:

דבר אחר וישמע יתרו. הה"ד (אי"ב לא לב) בחוץ לא ילין גר כו', עיין שם כל הענין (שמ"ד פכ"ז ה'). מפרש גם כן וישמע יתרו, דהנה חוש השמיעה נשתנה מכל החושים, שכל החושים הם ניתן מהחוש אל הדבר שחוץ ממנו, מה שאין כן חוש השמיעה הוא בהיפך החוש המקבל לפניו את הדבר שבחוץ. וזה שמשמיענו התורה בגר הראשון וישמע יתרו. הה"ד בחוץ לא ילין גר, והבן:

דלתי לאורח אפתח, זה יתרו שהוריד לו הקב"ה את המן. הקשה הידי משה הרי גם הערב רב אכלו את המן. וניל שהמן ירד ליתרו בפני עצמו בחיותו עדיין חוץ למחנה:

דבר אחר וישמע יתרו. הה"ד (מש"ל י"ב טו) לץ חכה ופתי יערים וכו', עיין שם כל הענין (שמ"ד פכ"ז ג'). מפרש וישמע יתרו, התבונן יתרו כל זה הגיע לעמלק על שהיה בעצה, על כן התבונן הוא ונתחכם:

דבר אחר וישמע יתרו. הה"ד (קהלת י"א א) שלך לחמך על פני המים כו'. וכי בני אדם שומים הם כו', עיין שם כל הענין (שמ"ד פכ"ז ז'). יתפרש הענין וישמע יתרו על פי הנ"ל בחוץ לא ילין גר (אי"ב לא לב), שכן בתו ראוי להיות כהן גדול, ויתפרש וישמע יתרו, הבין יתרו שהיה כהן

היא, וגם כן כמיש לעיל אשר היא בחינת בינה המאשרינו, ששם המתקת הדינים בשורשם, כגודע:

ואלה המשפטים אשר תשים כר. תשים לשון שימה בדבר הנרגש. רציל באלו המשפטים

תשים לפניכם הצמרכותם בענייני העולם, כי אפילו המתחייב בדין, בזה שתוציא מתחת ידו הממון המחוייב על פי התורה, על ידי זה יושפע לו אחר כך עושר ונכסים, מה שאין כן כל זמן שיש הממון שאינו ביושר על פי התורה, אי אפשר שיהיו נכסיו מוצלחין:

אם 'בעל יאשה הוא ויצאה אשתו עמו. נמסר במסרה 'בעל יאשה. חד 'בעל יאשה ונתן בפלילים (שמה כא כב). הנה קודם יצירת הולד מכריזין 'בת 'פלוגי 'לפלוגי. ואחר כך קשה לזווגם כקריעת ים סוף (מסה ב' ע"א). ופירשו בזהר (ח"ב ק"ע ע"ב) כי דנין אותו אם ראוי לכך שימסרו לו בת זוגו המיועדת לו מששת ימי בראשית, וכה לה נעשית לו עזר ונקראת על שם אשת פלוגי, מחוברת לו באתר דבעלה אין לייחסה בשמה ובשם אביה, רק על שם בעלה, והדברים ארוכים רמותים בקיצור. וזה שנרמזו אם בעל אשיה הוא, שאין לה ח' הידיעה, כי על שמו נקראת שזכה לבת זוגו, הנה יצאה אשתו עמו לעזר, מה שאין כן 'בעל יאשה כשלא זכה לה עדיין, והוא בעלה מששת ימי בראשית, אבל הוא עדיין 'בעל יאשה הידועה 'בת 'פלוגי נקראת, אז נתן בפלילים דנין אותו עדיין וקשה לזווגו:

לעם נכרי לא ימשל למכרה 'כבגדו בה. 'כבגדו נמסר במסרה תרין, בתרין לישני. רציל דין לשון 'בנידה. ואידך ותתפשהו 'כבגדו (בראשית ל"ג י"ג) לשון בגד. בזהר פרשת וישב (ח"א ד' ק"ג ע"ב) ויבא הביתה לעשות מלאכתו (שם ש"א), בגין לאשתדלא באורייתא ולמיעבד פקודי דאורייתא, דאיהו מלאכתו דבר נש בהאי עלמא וכו', בעי ליה לבר נש למהוי תקיפא כאריא בכל ספרוי, בגין דלא ישלום עלוי ספיא וכו', מאי אורחא דיצר הרע כיון דחמי דלית בר נש קאים לקבליה ולאנחא ביה קרבא, מיד ותתפשהו כבגדו כר, בגין

כי באפשר אמה הדין חיו, מוטב לא אעמוק בחלק התורה הזה ואפרוק ממני איבה וגול כר. ובאמת לא זה הדרך ישכון אור התורה, כי לא זה היתה כוזנת חזיל כמה שאמרו (אבות פ"ד מ"ה) כל החושך עצמו מן הדין וכו'. רק באם למד היטב כל משפטי התורה, ואף על פי כן חושך עצמו מן הדין (וזה דוקא באין הדור צריך לו), ומונע את עצמו מלישב ראש, תבא עליו ברכה, אבל על כל פנים אפילו אם לא ידח לעולם בדיני ממונות בין איש לרעהו, אף על פי כן מחויב להכריח את נפשו לעמוק בכל חלקי התורה, וצריך לדרוש ולחקור על דיני התורה, אפילו אם לא יהיה הדבר ולא יבוא לעולם, כגודע מרדל (סנהדרין ע"א ע"א) בבן סורר ומורה, ועיר הנידחת, וכמה איבעיות בגמרא שלא יארע לעולם. והוא מפני שמשפטי התורה הם רצוני ית', שכך הוא רצוני ית' אם ימען ראובן כך ושמעון כך, יהיה הפסק דין כך, ונמצא בזה שמוציא דברי תורה לאמתו, משיג רצוני ית' ונפשו דבקה בחיי החיים אין סוף ב"ה וכ"ש, כידוע להבאים בסוד ד' שרצוני ית' נקרא אין סוף, (דרוש נא ידידי כל זה בספר התניא נקרא בשם ליקומי אמרים, וינעם לנפשך כי מאוד עמקו מחשבותיו). ויש בכאן ואלה כר מוסיף על עשרת הדברות, מה עשרת הדברות לא מגי דלא למד, כי אין לך אדם בן חורין להיפטר מלימודם (אבות פ"ב מ"ה), דצריך לידע אותם בכל עת וזמן, כך המשפטים צריך לידועם וללמדם אפילו לא יהיה דין לעולם, רק כדי להשיג רצוני ית' על ידי התורה. ויש לשון תשים בעל כרחך, והבן:

ואלה המשפטים אשר כר. כבר כתבנו דלפי פשוטו תיבת אשר מיותר. ונראה על פי מ"ש הארי זיל בכוזנת ראש חודש, דתיבת רא"ש מרמו הרי"ש לשם אלקים באחורים ובריבוע, והשין מלוי אלקים ביודין, והאליף אלקים פשוט. והנה אלקים נצב בעדת הדיינים, וזה שצוה השי לאדון הנביאים אשר תשים לפניכם, ר"ל כל בחינות הדינים משם אלקים, ומורא יעלה על ראשם לשפוט משפט צדק כי המשפט לאלקרים

דבר אחר ואלה המשפטים. ההי'ד (תהלים קמו יט) מניד דבריו ליעקב. פעם אחת אמר עקילם לאדרינעם איל רוצה אני להתנייר כר, איל לך למוד תורתן ואל תמול, איל עקילם אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנים, אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתיב מניד דבריו ליעקב כר, לא עשה כן לכל גוי, עביל (שמרי' פ"ל י"ב). בא לפרש גם כן 'ואלה, ואיו הנוספת בחיבור קאי אדלעיל (שמות כ ט) אשר לא תגלה ערותך עליו, הנה הוא אזהרה לכל לגלות ערותו. ובאה האזהרה בואיו הנוספת ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם דייקא, ולא לפני גוים שאינם נמולים שאינם יודעים משפט הצור תם, ממילא מי שדן לפני גוים הוא כמכחש בכריתו של אברהם אבינו ונקרא מיפר ברית, והנה הוא מגלה בזה ערותו להראות שאינו נמול, או שפגם בריתו כיון שהוא כופר בה הוה כמושך ערלתו חיו, המשכיל על הדבר ישתומם וישוב אל יי וירחמהו:

דבר אחר ואלה המשפטים. דוד אמר יראת יי פהורה עומדת לעד (תהלים יט ז), מהו כך אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות, ואם אין בו יראת הפא אין בידו כלום, משל לאדם שאמר לחבירו יש לי אלף מדות כר, איל חבירו יש לך אפותיקאות ליתן אותם בהם, אם יש לך כן הכל שלך כר, כך אדם שונה הכל, אומרים לו אם יש לך יראת הפא הכל שלך, שנאמר (ישעיה לג ו) והיה אמונת עתך כר יראת יי היא אוצרו, לכך נאמר יראת יי פהורה והנביא צוח (שם א ט) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, עביל (שמרי' פ"ל י"ד). לא ידענו מה הרויח בזה המאמר לומר שייכות היראה למשפטים. ויש להתבונן עוד התחלת מאמרו דוד אמר יראת יי כר, ולא אמר סתם ההי'ד יראת יי כר, ומאי נפקא מינה מזה שדוד אמרו. וגם איך צודק מאמרו ומשלו על פסוק יראת יי פהורה וכו', והוה ליה לקבוע על פסוק יראת יי היא אוצרו וכו' וכמו שסיים. ושוכ צריך להתבונן מה שסיים והנביא צוח ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה, מה ענינו לכאן. והנראה דהנה הדין והמשפט

כד שליפ יצר הרע עליה דבר נש אתקין ליה וקשיט לבושו מסלמל בשעריה, ההי'ד ותתפשהו בכגדו לאמר שכבה עמי, אתדבק עמי סאן דאיהו זכאה אתתקף לקבליה ואנח ביה קרבא, מאי כתיב ויעזוב כגדו בידה וינח ויצא החוצה, עביל. הנך רואה שראשית הבנידה הוא 'הבגד, ובפרט מלבושי נכרים (זה שעמדה לאבותינו בארץ מצרים שלא שינוי את מלבושיהם) (יק"ד פ"ב ה'), מלמד שהיו ישראל מצוינים שם (תהי' של פסח), שהיו מסומנים במלבושיהם וכל רואיהם הכירו שהוא יהודי, על כן היו משומרים שלא היה בהם עריות, ויצאו כעמר נקי אחת היתה ופרסמה הכתוב (שמרי' פ"א כ"ח). והנה פריצות בעריות בפרשות נקרא בנידה, כמד"א (פלאכי ב י"ז) 'בנדת באשת נעורך, עיין בפירוש רש"י ותאמר לאה 'בגד (כראשית ל א). וזה שרמזה המסרה 'בכגדו בתרין לישיני הא בהא תליא, ותתפשהו בכגדו, לעם נכרי לא ימשול למכרה בכגדו בה, הכן הדבר:

ומקלל אביו כר. 'זמקלל תרין במסורה. דין ריש פסוק. ואידך סוף פסוק בשמעני יצוא יצא ומקלל (שמאל ב טו ה). לרמו דין מקלל 'אביו, נהרג על ידי מי שהוא ראש ותחילתו, היינו אביו על שקילל את אביו. ודין שמעי ניצול על שם סופו, שהיה עתיד לצאת ממנו מרדכי אשר נכתב בו (אסתר ח ט) ומרדכי 'יצא וכו':

במודש (שמרי' פ"ל ג) ואלה המשפטים. מה כתיב למעלה מן הפרשה (שמות יח כב) ושפטו את העם וכו', משל למטרונה שהיתה מתלכת וכו'. בא לפרש הואיו הנוספת 'ואלה, להורות דקאי אדלעיל דלשמירת התורה צריך לשמור המשפטים, כמשל המטרונה אשר הזיין שומר אותה מלפניה ומלאחריה, על כן ראשית דינו של אדם נשאת ונתת באמונה (שבת ל"א ע"א). ובענין הזה תתבונן גדל העונש המביא דיני ישראל לפני ערכאות שאינם מבני בניה של תורה, כיון שהדינים הם לשמירה אם מביא דינו לפני מי שאינו מבני שימור, על כרחך ותהי להיפך חיו, הכן הדבר:

עביל. בעי בזה דחוקשה לו מהו אם כסף תלוה, וכי דוקא כסף ולא שאר מטבעות. וגם למה לו למימר כלל אם כסף תלוה, הוה ליה למימר סתם לא תהיה כנושה לעני. וגם מהו הלשון את העני עמך. ולפי הדרש יתכן דהנה הקביה מנסה העשיר אם ילוה לעני, ובאם אינו מלווהו הקביה יביאהו לידי מדה זו של עניות, כי הוא גלגל וכו'. ויש אם כסף (היינו אם יש לך כסף), תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה, (נושה מלשון נשני אלקים נבאשית מא טו), היינו לא תשכח את העני שמוכן להיות עמך, היינו מדת עניות שמוכנת להיות עמך אצלך, כי גלגל הוא כו', על כן תלוה את עמי שלא תבא לידי מדה זו, הבן הדבר:

ושמעתי כי חנון אני. מה כתיב אחריו אלקים לא תקלל. ומה ענין זה לזה אמרו רבותינו

(שמרי מלא ה') מעשה באחד שהיה לו דין, ובא אצל הדיין וזיכה אותו, ובא ויצא אותו שנזדכה ואמר פלוני השופט אין כמוהו בעולם, אחר ימים היה לו דין ובא אצלו וחייבו, יצא מלפניו ואמר אין דיין שופט הימנו, איל אתמול היה משוכח והיום שופט, לכך הזהיר לך הכתוב אלקים לא תקלל, עביל. הדברים צריכין ביאור שלא תירץ כלום על הסמיכות של כי חנון אני. והגיל דהנה ידוע ייג מדות של רחמים שבתורה שככתב, מכוונים נגדם ייג מדות שהתורה נדרשת בתורה שבעל פה. והנה מדת 'חנון (שמה לו ה) היא מדה שלישית בייג מדות, מכוון נגדה בתורה שבעל פה מדת בגין אב. ובגין אב הוא לימוד ללמוד דבר מדבר, כמו שמצינו הדבר הזה נהוג במצוה זאת ובדבר זה, כן הוא בחכירו. והנה המתעקש הזה ראה בשבחו של הדיין בעת שזיכה אותו, אם כן היה לו ללמוד דבר מדבר גם בעת שחייבו, שבדאי כדין וכתורה עשה, ולא עשה כן רק גינה את הדיין, והנה פגם במדת 'בגין יאב, המכוון נגד 'וחנון שכייג מדות. ויש ושמעתי כי חנון אני, ומסיך ליה אלקים לא תקלל, הבן הדבר:

ויש לפרש עוד על פי דרך הקודש, דהנה ידוע דבצלם אלקים עשה את האדם (בראשית יט

הוא ממדת הנבורה, וכן היכל הזכות ששם עיב סנהדרין הוא בחינת נבורה, והוא שורש היראה הנמשכת לנו. והנה בחינת 'הנבורה 'והיראה הוא בחינת הצמצום והמגביל, כמו הכלי המגביל מה שבתוכו ומקיימו ומעמידו. והנה כתיב (משל כט ה) מלך במשפט יעמיד ארץ, על ידי המשפט מעמיד ומקיים ומגביל את הארץ, אם כן המשפט הוא הכלי הניתן בתוכו כל המדות. והנה רצה בעל המדרש לתרץ ואיזו הנוספת 'ואלה, על כן אמר דוד דייקא דוד שהוא מלך במשפט יעמיד ארץ, (בית דוד דינו לבוקר משפט נישיה כו יב), יראת יי (הבאה ממשפט הנבורה), מהורה עומדת (עומדת מגבלת תמיד), והביא על זה המשל הניל, ומסיים ציון במשפט תפדה וכו', על כן אמר 'ואלה המשפטים בואיזו הנוסף, דקאי על כל הדברות מגביל אותם המשפטים, וגם ו' הוא קו המדה:

פרשה ל. ריש אומר הרבה אזהרות כתובות כאן, שנאמר כי יריבון אנשים

והכה איש את רעהו, אין דבר טוב ואין שלום יוצא מתוך מריבה, עביל. קשה מ'יש ריש הרבה אזהרות כו, והרי כן לפנינו נתיי ספר ונחזי. ונל דבא להורות דחוץ הדינין הנאמרים בפירוש המסורים לבית דין לשפוט עליהן, עוד התורה במתק לשונה משמיענו אזהרות ספונות וחשובות, והביא לראיה דהנה כתיב כי יריבון אנשים והכה איש וכו', היה די לשיאמר וכי יכה איש וכו', למה ליה למימר מקודם וכי יריבון כו. אך זאת שמשמיענו התורה להתרחק מן המריבה, כי זה דרכה של מריבה לבוא לידי הכאה היו ולידי שפיכות דמים, על כן שומר נפשו ירחק מזה:

פרשה ליא. דבר אחר אם כסף תלוה את עמי. ההי' (קהלת ה יב) יש רעה חולה כו עושר שמור לבעליו לרעתו וכו'. אשרי אדם שהוא עומד בנסיגו, שאין בריה שאין הקביה מנסה אותה, העשיר מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים, ומנסה העני כו, אבל העשיר שעינו רעה, הולך הוא ומסוגו מן העולם הזה, שנאמר ואבד העושר ההוא וכו', למה שגלגל הוא בעולם וכו',

נשך, ר"ל לא תאמר כבר נתייאש זה מגדל נשיכת הנחש המסית וכבר נתיישן בעבירה, אל תאמר כן רק עשה והצלח והשיי יהיה עמך, נ"ל:

וידמו עוד אם כסף תלוה את עמי. אם תכסוף ותשתוקק לחבר את עמי המפחרים בין הגויים, לחברם ולקבצם לארצם, את העני עמך לא תהיה לו כנשה, ר"ל אותו העני אשר הוא עמך בגלות לא תשכח, דהיינו השכינה מדת המלכות שזה יהיה עיקר כוונתך עבור גלות השכינה, וכל מגמתך בגאולה עבור גאולת השכינה, לא תשימון עליו נשך היינו הקליפות, שעל ידי העבירות חיו רגליה יורדת וכו' (משל ה ה), כל זה תראה להתבונן והשיי ירחם ויקרב הנאולה במהרה בימינו אמן.

וידמו עוד אם כסף תלוה את עמי. אם תרצה לחבר חסדים, (כסף רמו לחסד כנודע), עם עמי היינו להשפיע להם חסדים עם תפילותיך, את העני עמך תראה שיהיה עמך מדריגת עני, שתהיה שפל לפני בוראך ואז תתקבל תפילותיך, כמדיא (תהלים קב א) תפלה לעני כי יעמוף שעומפת כל התפילות, וכאשר ישפיע לך השיי חסדים עושר וכבוד, לא תהיה לו כנשה, ר"ל לא תשכח את השיי ולא תהיה מכלל אותן שנאמר עליהן (דברים לב טו) וישמן ישורן וכו', וכן בהשפיע לאחרים על ידי תפילתך תלמדם הדרך לעבודתו, לא תשימון עליו נשך, דהיינו על ידי החסדים הללו לא תשימון נשך וקטרוג הקליפות, נ"ל:

כל אלמנה ויתום לא תענון. אזהרה שלא תגרמו על ידי החמאים לענות אלמנה ויתום, אלמנה נקראת המלכות נוקב' דזעיר אנפין, בהעדר היתום גלמודה דא מבעלה, ויתרים נקרא צדיק יסוד עולם ייפה 'תאר ייפה מראה (בראשית לט ה) כנודע, וכבר ידעת מה שלמדו רז"ל (וישא ע"י ע"א) בעניי יום הכיפורים מפסוק (שם לא ט) אם תעניה את בנותי, שהעדר היחוד נקרא עניו, וכיטום לצדיקים (יצדיק יצדק) נאה להם ונאה לעולם (מסעיך ע"א ע"ב), והבן:

ה. והנה י"ג מדות יש אתנו בפאות הזקן, מכוונים לעורר י"ג מדות של רחמים העליונים, ידוע הדבר למשכילים בחכמה. והנה ההוא ארחא פניה מבלי שער שבשפה העליונה, מכוון נגד המדה השלישית 'זחנון. והנה הוא התחלת הדבור, שתיכף בהתחלת תנועת הדיבור, מוכרח להניע מקודם לכל אמצעית שפה העליונה מקום הארחא שהוא מקום הגבוה והרגש שבשפה. והנה כפי 'מעשיו של אדם כך מעורר, אם מדבר בדברי תורה ויראת שמים, אזי מעורר מדת 'זחנון לחוננו חנם מאוצר המנוצר. ובהיפך חיו, אזי פוגם חיו. והנה זה הנשפט השומה אשר כמו פיו ידבר נגד הדיין, בהניעו אמות השפה יפגום חיו. ויש ושמעתי כי חנון אני, וסמך ליה אלקים לא תקלל. וזה שיש לפרש ולרמו בפסוקי תהלה שאמר נעים זמירות (תהלים קט קב) ממשפטיך לא סרתי (אפילו אם נתחייבתי בדין), כי אתה הורתני (בתורתך), וחיכן הורתני, הנה סיפר בשבחה של תורה ואמר) מה נמלצו לחכי אמרתך, (שתי מאמריך הסמוכים יחד כמה הם נמלצים מתוקים) מדבש לפי, (ואמר) מפקודיך אתבונן (הגני מבין דבר מתוך דבר מסמיכות הפסוקים, על כן) שנאתי כל אורח שקר, (היינו להניע ההוא ארחא לדבר חיו דברי שקר), הבן הדבר ותנשק ידי החכמים ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

אם כסף תלוה את עמי. יש לפרש ברמזי החכמה אם כסף, אם יש לך תשוקה ואהבת בוראך בלבך (כסף מלשון נכסוף נכספתי ובראשית לא ל), תלוה את עמי תחבר התשוקה לעמי גם כן ללמדם דרכי יי, ולא תאמר הלא יש גדולים ממני אשר קמנם עבה ממתיני, לזה אמר את העני עמך, אתה על כל פנים מחויב ללמד לחברריך אשר הוא עני בדבר אשר הוא עמך, דהיינו כיון שיש לך שכל שאין חבירך יודע מחוייב אתה ללמדו. לא תהיה לו כנשה, ר"ל ואם תאמר זה דוקא אם חבירי מבקש זה, אבל שאחיה אני רודף אחריו למה לי כל הצער הזה, לזה אמר לא תהיה לו כנשה כשוכח מלשון נשני אלקים (בראשית טו טא). לא תשימו עליו

על ראשו יחול חומר השבועה, ויש ולקח בעליו השבועה. והנה הלכה רווחת בישראל על פי תקנת הנאונים להטיל חרם על המשביע, כי באפשר מטיל עליו בחנם שבועה למען יירא ויפטר. והנה ליכא מידי דלא רמיז באורייתא, ובפרט תקנת הנאונים אשר לאורם ניסע ונלך, ונרמו לדעתי "ולקח בעליו, ועליו להטיל קבלת חרם באפשר עושה למען יירא ויפטר, נ"ל:

ובכל אשר אמרתי עליכם תשמרו. בכל תשובה תתאה, אשר תשובה עילאה, תשמרו בכל עת, נ"ל:

וידעה עוד ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם וכו'. דהנה כתבו חכמי האמת שכל המצות ומעשים טובים שהאדם עושה בעודו רשע, הוא נותן חיו כח והשפעה אל החיצונים. על כן עצה לזה שבכל עת שעוסק בתורה ועבודה יהרהר בתשובה. ויש וככיל, ר"ל בכל עניינך אשר אמרתי אליכם תשמרו, ר"ל תשמרו בחינת אשר היינו תשובה להרהר בתשובה, ועל ידי זה ושם אלקים אחרים לא תזכירו, ר"ל לא תשפיעו, תזכירו מלשון זכר המשפיע כגודע. לא ישמע על פיך, ישמע מלשון אסיפה, ר"ל האלקים אחרים לא יהיה להם אסיפה וחיבור על ידי פיך המדבר בתורה ותפלה, ואדרבה יתפרדו כל פועלי און, והבן:

ויען כל העם קול אחד וכו'. נ"ל שהשיבו קול אחד. דהנה יש בתורה ג' עניינים. היינו סודות התורה, שהם כבשים ללבושך (משלי כו ט) ואין לגלותם (עין תנינה י"ג ע"א). וענין הב' הם הדרשות שבתורה שאין לקצר בהם, רק כל מה שתמצא ידך לעשות בכח התורה עשה לדורשם כרבים. וענין הג' היינו רמזים ופשטי התורה שצריך להאריך בהם מאוד אפילו בפני ההמון ודלת העם כי הם דבר השוה לכל נפש, וזה היא כענין תיבת אחד שבקריאת שמע, לקצר בא' ולא לקצר בח' ולהאריך בד'. וזהו ויען כל העם קול אחד, והבן וכן יש לפרש בחיפך, והמ"י:

לא תמה משפט אביונך בריכו. שמעתי בשם כבוד אדמור הקדוש מהרע"צ זצוק"ל רמז הפסוק מלשון ותפר האביוניה (קהלת יב ה), שהכוונה על תאוות המשגל כגודע מר"ל (שבת ק"י ע"א). והכוונה בכאן ברמז שלא לבטל עונה האמורה בתורה, וגם כשיודע בעצמו שעדיין לבו אינו חלל בקרבו מתאוה ויש חשש להרהורים, מוטב לשבוע עצמו מן ההיתר. וזהו לא תמה משפט אביונך היינו התאוה שלך, בריכו אם עדיין יש לו ריב עמך שלבך אינו פגוי וריק מהרהורים, כל זה שמעתי. ובזה ידוקדק אביונך, ולא אמר סתם אביונך:

מדרש (שמ"ר פ"א י"ב) לא תהיה לו כנשה. וה"ד (משלי י"ז) מלוח יי חונן דל ונמולו ישלם לו. עד היכן עבד לזה לאיש מלוח, עכ"ל. והנה הפירוש הוא מי שחונן את הדל, הוא כביכול כאלו הוא מלוח להקביה, וקיימא לן (ב"ב י ע"א) עבד לזה לאיש מלוח לעשות לו צרכיו, וכביכול מי שמלוח להקביה, השי יעשה לו צרכיו כאילו וכו', הבן. אבל צריך להתבונן האיך יתפרש זה בפסוק לא תהיה לו כנשה. ונ"ל על פי מ"ש בחובות הלכבות גדר העבד הנאמן לא ישכח עבודת רבו רגע כמימריה בשכבו ובקומו. וזה יתפרש גם כן בכאן אם כסף תלוח את עמי את העני עמך, כשתעשה כך לא תהיה לו כנשה, אני מבטיחך שלא תמוש וזכרון סאת השי, ותיבת ל"ו קאי על השי, ותיבת כנשיה לשון שכחיה, לשון כי נשני' ה' (באש"ת מא ט) וכו'. רצ"ל לא תהיה לו כנשיה, לא תהיה מושכח מן השי ויתנהג עמך כביכול כמו שהיית אתה המלוח, עד היכן עבד לזה וכו'.

ולקח בעליו ולא ישלם. ופירשו ר"ל (ב"ק ק"ז ע"א) ולקח בעליו השבועה. וצריך להבין למה הוציא השבועה בלשון לקיחה. גם הוא מיותר לגמרי. ונ"ל דהתורה הק' מרמזת לנו שצריך לאיים בשבועה גם על המשביע, כמ"ש בשלחן ערוך (ח"ט ס' פ"ז ס"ג) לומר לשניהם סורו נא וכו', דקורין רשע גם להמשביע דהוה ליה לוותר בכדי שלא יתנגל שבועה על ידו, ואם כן גם

ויאמר הוא התחלת אמירה. ויאמר הכתוב כי תשוקת ישראל היה קודם הציווי שהשיי יגזור עליהם לעשות רצונו, רק שהיו בושים לבקש זה ממלך גדול ונורא שהם יהיו עבדיו עושי רצונו, ותשוקתם היה בלב. וכאשר השיי ברוב הסדו השמיע לעם קרובו רצונו זה, הנה ויען כל העם (ענייה לדברי השיי), ויאמרו (רציל קודם אמירתך היה רצונינו להתחיל הדיבור לך היוצר והבורא), רק שהיה המסדה של הברשה על פנינו, והבן מאוד:

ויבא משה ויספר לעם את כל דברי יי ואת כל המשפטים. עיין ברשיי שהיה קודם מתן תורה, וסיפר להם ז מצות בני נח וכל מה שנצטוו במרה. והרמב"ן מיאן בזה. ועוד הקשה בספר קדושת לוי האריך שייך בזה לומר ויספ"ד, סיפור משמע ולא ציווי. ועוד יש להתבונן מהו הכפל את כל דברי ה' ואת כל המשפטים. ויראה לי דהנה הפלסופים הזרים בנפשם דברו וחקרו איך אפשר שעל ידי מצות גשמיים, יהיה הצלחה אחרונה נצחיית לנפש הרוחניית, והנה מעשה המצוה חולפת ברגע בגשמיית, ומזה בא להם להתפקד וחשבו מעשה המצות הם רק המצאות להשיג על ידי זכירת המעשה איזה מושכל, ממילא מי שמישיג המושכל הזה אין לו מן הצורך למעשה הנשמי מצוה מסש, כי לא יקנה קנין נצחיות בנפשו על ידי המעשה דוקא רק על ידי המושכל דוקא, ובזה פרקו על הפרו חוקי התורה תפח רוחם ונשמתם. והנה הגם דנאמר (משלי כו ד) אל תען כסיל כאולתו, ותורתנו הק' מלאה מזה כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום תשמרון לעשרת דייקא (יבדים ה א), וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם דייקא (במדר טו לט), עם כל זה פרט אחד אבאר לך אשר ביאר הנאון בעל גר אריה בספר התפארת, כאשר שחק ולעג עליהם דבר בקדשו, הנה המצות הללו חיות הנה דבר ה' נמשכים מרצונו ית', כי רצה השיי שיעשו ישראל מצות זאת וזאת, ואם כן בעשות המצוה דבוק

וירצה עוד כאשר נדקדק ויען, ענייה הוא בקול רם כנודע (משה ליב ע"ב), ואחר כך ויאמרו אמירה הוא בחשאי. אך הוא ידוע (ריה כ"ז ע"א) דתרי קלי לא משתמע, רק בדבר החביב כמו מקרא מנילה פסקינן דתרי קלי מישתמע, כי אנב חביבותיה יהבי דעתייהו ומשתמע שפיר כמו קול אחד בחשאי. ומשמיענו בכאן גדל החביבות שהיה להם לקבלת התורה ויען (בקול רם, וגם שהיו) כל העם (קולות רבים, ואף על פי כן) קול אחד (כל הקולות היו כמו קול אחד), ויאמרו (וכאילו נאמר בחשאי), כי אנב חביבותיה יהבי דעתייהו והיה ניכר ומובן הדיבור של כל אחד בפני עצמו, והבן:

וירצה עוד קר"ל אח"ד. על פי אשר פירשנו ברמז הכתוב (בדשית א ט) יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד. כל התענוגים הם מיסוד המים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והנה במבע איש הישראלי למות על קדושת השם כשרוצין להעבירו על הדת חלילה, והוא הקבלה לכל איש הישראלי בקריאת שמע בתיבת אח"ד בכל יום. והנה כשמעלה האדם על לבו איך הוא מוכן ומזומן למות על דבר כבוד שמו לבלתי לכפור בקדושתו ית', אזי בנקל לו לפרוש מכל תענוגי עולם הזה אשר נפשו מתאוה, כי ידמה בנפשו הלא שבירת זאת התאוה והתענוג, קלת ביותר מיסורי מיתה ר"צ. ויש יקוו המים מתחת השמים, (כל התענוגים שאי אפשר (ואולי שצ"ל שאפשר) להיות תחת כל השמים, יקוו אל מקום אח"ד, (היינו למסירות נפש כאח"ד) אזי יהיה בנקל. ולפי זה גם בכאן אמר כשרצו לקבל כל התורה, אזי התייעצו למסור נפשו בעניית אח"ד, וזה דבר טבעי להם ירושה מאברהם אבינו. וזהו ויען כל העם קול אח"ד* (נמחק ב' תיבות) בנחת ובנקל כל הדברים וכו', והבן:

וירצה עוד ויען וכו'. והנה לשון ענייה הוא מה שהאדם ענה להמדבר אליו, מה שאין כן

במהרה ימיה ותצפה מתי יבואו זמני הייחוד, היא אשר תזכה לחסות תחת כנפי בעלה בקבלת אור פנימי. ויתפרש לפי זה הפסוק דבר אל בני ישראל, אשר שם ישראל אתוון לִי אשר, פנימי ומקיף, אירוסין ונשואין, ויקחו (כעת) לִי תרומה, (כל תרומת מעשיהם יהיה כעת בכחינת לִי), מאת כל איש אשר ידבנו לבו, (ר"ל מאת האיש אשר לבו מתנדב ומצפה לכחינת נישואין שיהיה יחודא שלים בכחינת אשר, מזה האיש) תקחו את תרומתי, והיא הקדמה לנדבת המשכן לבנות בית חתנות מאשר יתנדבו זהב וכסף ונחשת וכו'. והנה בא המדרש לפרש אומרו לִי כנ"ל, וגם למה לא הזכיר הנדבה תיכף, והוא ליה למיסר ויקחו לִי תרומה זהב וכסף כו', ואחר כך הוה ליה לסיים מאת כל איש וכו'. אך לפי מ"ש לעיל הנה שם ישראל נרם לזה כנ"ל, לזה הביא הפסוק החיד נבחר שם מעושר רב, הכן הדבר:

דבר אחר ויקחו לי תרומה. ההיד תורה צוה לנו משה וכו' (ויס"ג לג ד), אל תהי קורא מורשה אלא מאורסה, מה חתן זה כל זמן שלא נשא ארוסתו הוא הוה פראדורן לבית חמיו, (היינו שהוא הולך בכל פעם לבית חמיו), משנשאה הרי אביה בא אצלה. כך עד שלא ניתנה תורה לישראל ומשה עלה אל האלקים, משניתנה תורה אמר הקב"ה למשה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה ט), עב"ל (שמרי פ"ג ד). בא לפרש תיבת לִי כנ"ל. דרש תרומיה תוריה פ', היינו תורה הניתנה לַמ' יום. ודרש ויקחו לִי תרומה, על ידי התורה יקחו לִי היינו יקחו אותי, לא כמו עד עתה שהיו צריכין לבא אצלי, וכהיום אני אבוא אצלם. ולהתבונן הענין בשכל נראה דהנה עד שלא ניתנה תורה, היה צריך האדם להתבונן בחקירות עד שיבין ענין מציאות הבורא ואחדותו ויכולתו, כמו שעשה אברהם אבינו כמו שאמרו רז"ל (כ"ד פ"ט א) משל לאדם שראה בירה דולקת, אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה. והענין מובן שהוצרך לחקוד בחקירות עד אשר המציא בשכלו את

ברצונו ית"ש, ואם כן המצוה דבוק במצוה על ידי המצוה, ואין לך נצחיות הנפש גדול מזה דביקות הנפש ברצונו ית"ש, ואין לך להביט אל נשמיות המצוה רק אל נצחיות המצווה ית"ש, (ואם תרצה לרוות צמאונך בזה, דרוש נא בספרינו מעין גנים). וזה שיש לפרש ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, רצ"ל שסיפר לעם את כל דברי ה' אשר הם בתוך כל מצוה, (חסר איזה תיבות) הם המשכת רצונו האין סוף ית"ש, ממילא על ידי עשיית המשפטים דוקא בפועל יומשך נצחיות הנפש, על כן סיפר להם (חסר איזה תיבות) נצחיות דברי ה' סיפר להם משפטים, הכן הענין:

פרשת תרומה.

מדרש פרשה לִי דבר אחר ויקחו לי תרומה, ההיד (משלי כב א)

נבחר שם מעושר רב, עכ"ל. הנה לא נדע השייכות לכאן. (הגם שדרש הפסוק על משה ופנתם ומרדכי, אין עניינם לכאן), על כרחך צריך לומר דגם בכאן רוצה לדרוש איזה שם מהשמות החכיבים. ונ"ל דרצה לפרש מהו ויקחו לִי תרומה, לִי דייקא. והנה כבר אמרנו לִי הם אורות המקיפין של ישראל, דאתוון לִי הן המה אותיות הקצוות שכתובות ישראל, הנה המה פרמזים לקידושין הרי את מקודשת לִי ידים מוכיחות. וידוע דעל ידי הקדושין מהחתן אל הכלה בחינת מקיף, ואחר כך בייחוד בחיבת ביאה ניתן לה אור פנימי. והנה אתוון אשר שבתית ישראל המה באמצע, רמז לאור פנימי הניתן בייחוד הגמור בהתחבר רמ"ח דדכורא עם רנ"ב דנקי, ובהוספת המפתח שאמר רבי עקיבא בבכורות (מ"ה ע"א), (הוא סוד גורן ארגן נדבי הימים א"י כ"ה י"ח מקום המקדש נעין וחיב י"ד ע"א), סך הכל תק"א מנין אשר. והנה בשעת מתן תורה היה בחינת אירוסין ואתם תהיו לִי וכו', וכמדיא (הש"ס כ טו) וארשתין לִי וכו'. ולעתיד במהרה בימינו יהיה בחינת נישואין, (כי בועליך עושיך ה' צבאות ישעיה ט ה). והנה הכלה הארומה בשמרה

לזה עם הפסוק ועשית את הקרשים, ומאי הוקשה לו בפסוק. והנראה דהוקשה לו אומרו ועשית את הקרשים בהיא הידיעה, על כן דרש דרך דרוש שצוה השיי לקבוע במשכן שאר מתכיות, מה שאין כן ברזל שמשולה בו אדום שלא יקבל מהן דורון לעתיד על שהחריבה את ביתו, הגם שבכל גם כן החריבה, לא החריבה עד היסוד כאדום. והנה יש להתבונן מהו הדורן שיביאו, על כרחך הוא אותן הניצוצי קדושה שיהיה בהם כדי ציור אל הקודש, הנה ישארו קצת מן הנגים לרקחות ולמכחות ולאופות מצורפים אל הקודש, מה שאין כן אדום לא יהיה שריד לבית עשו (עובדי א יח), וציאו את כל בלעם מפיהם והמה יהיו לחרפות, והנה זאת תהיה המנפה אשר ינוף יי את כל הנגים המק בשרו וכו' (זכריה יד יב), הנה יתמססו ויסקו, ואותן שישארו בחיים מחמת הניצוצות הק, המה יהיו נקרשים ולא יתמקמו. הנה כל האומות נקראים קרשים שישארו מהם נקרשים, מה שאין כן אדום. ויש ברמז ועשית את הקרשים (דזקא) למשכן, שתביא רק המיני מתכתיות המרמזין לנקרשין, מה שאין כן ברזל המרומז לאדום, ואמר המעם עצי שמים עומדים, כל המלכיות הגם שהריעו לישראל, עם כל זה נשארו עצי שמים של בית המקדש עומדים במלכותם, מה שאין כן אדום החריבה עד היסוד, ובמהרה ינקום יי נקמת מקדשו:

שם אמר הקב"ה גער חית קנה (תהלים סו לא) שכולה חיה מן הקנה, היינו שכל חיותה הוא מן הקנה. קנה הוא המוציא קול הדיבור, ובזמן שקולו של יעקב מצפצף כו', ובאם לאו חיו והידיים ידי עשו (בראשית כו כב) (כ"ד פס"ה כ), אם כן כל חיותה מן הקנה. וגם כל חיותה מן הקנה שאמר ליצחק הברכה אחת היא לך וכו' (שם סו לח). וגם כל חיותה מן הקנה שמקבלת לשון הרע על ישראל, כמו שאמרו רז"ל במדרש בראשית (פ"ט). וגם כל חיותה מן הקנה כמו שאמרו רז"ל (זהו ח"ג ת"כ ע"א) דעתיד השיי לתברא רגליה

מציאות הבורא, וזה נקרא שהלך הוא אצל הבורא. וגם במשה אדונינו נאמר ומשה עלה אל האלקים, שהגם לפי השנתו הנדולה בהצטרכו לילך ממושכל למושכל במרכבה עליונה, הוצרך לתפוש בשכלו העצום והרב. אבל משניתנה תורה כל השנות הן מושגות על פי התורה, כי בה מבוארים כל גנוי נמתרות של יוצר בראשית, והעוסק בה יתעלה ממושכל למושכל עד אין חקר. וזה מ"ש בפירוש דברי חז"ל (יד ת"ג א ז) הלואי אותי עזבו ותורתו שמרו, שהרוצה לחקור בחקירות על מציאת הבורא ויכלתו והשגחתו, הנה הגם שמכוין לשם שמים, לא באלה חפץ יי, כאשר ביארנו הדבר בספרינו מעיין גנים, רק בעסק התורה יבוא אליו השיי, כי כל העוסק בתורה שכינה כנגדו (מצילה ל"ב ע"ב), ויתבונן מציאותו ויכולתו ורוממותו הכל על ידי התורה, הבן הדבר:

פרשה ל"ה. ועשית את הקרשים למשכן. לא היה צריך לומר אלא ועשית את הקרשים משכן, מהו למשכן. אמר ר' הושעיא על שום שהוא עומד למשכן, שאם נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה יהיה מתמשכן עליהם, אמר משה לפני הקב"ה והלא עתידים שלא יהיה להם לא משכן ולא מקדש ומה תהא עליהם, אמר הקב"ה אני נופל מהם כו', עכ"ל. לא ידעתי מהיכן למד זה מפסוק הזה. ונראה דלמד זה מדקאמר ועשית כו' עצי שמים עומדים, דבשעת עשייתן אינם עומדים, רק בשעת הכנסתן לבנין בעינין בעמידה, על כן דרש ברמז ועשית את הקרשים למשכן, (היינו שיהיו לצורך משכון באם נתחייבו שונאיהם, ועל ידי כך) עצי שמים (היינו הצדיקים הנמשלים לארזים על יבלי מים), עומדים (לחיים ולשלום):

ועשית את הקרשים. מה כתיב למעלה וזאת התרומה וכו' (שמות כה ג), זהב זו בכל כו', וכסף זו מדי כו', נחשת זו יזן, אבל ברזל אין כתיב כאן וכו', למה שנמשלה בו אדום הרשעה שהחריבה בית המקדש, ללמדך שמכל המלכיות יקבל הקב"ה דורון לעתיד לבא חוץ מאדום, עכ"ל (שפיר פליה ה'). הנה יש להתבונן איזה שייכות יש

הבעש"ט וצלה"ה, להיות כל מלאכת המשכן נגד מעשה בראשית מכוון נגד עשרה מאמרות, והנה מלאכת המנורה נגד המאמר הראשון. ומעתה תתבונן מאד הנה הקשו חז"ל (ריה ל"ב ע"א) הני ויאמר דבראשית ט' הוויין, ומתרצי בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב (תהלים לג ו) בדבר יי שמים נעשו. והנה קשה למה לא נכתב ויאמר. ופירש הרב מהרד"ב וצוק"ל להיות קודם שנבראו האותיות אי אפשר לכתוב ויאמר, דהאיך אפשר לאמירה בלא אותיות, והנה מקודם חכל נבראו האותיות, וזהו בראשית ברא אלקים א"ת (בראשית א א), היינו אותיות ונבראו בהם שמים וארץ. וזהו אשר אמרנו בדרושי חנוכה שהננס דחנוכה לא ניתן לכתוב כמו שאמרו רז"ל (יזמא כ"ט ע"א), כי נעשה הנס על ידי מנורה, ומנורה נגד המאמר הראשון בראשית שלא היה עדיין אמירה לכתובה באותיות, הבן. וכזה תתבונן שנתקשה משה במלאכת המנורה, ולא היה יכול להתבונן על ידי אותיות הדיבור, כי שורשה למעלה ממקום הדיבור, על כן אמר לו הקב"ה מקודם ולא התבונן עד שהראו לו, מזה תבין שורש מקום המנורה סוף מעשה במחשבה תחילה. וכזה תתבונן והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראיית מלא יוד. כי באמת על פי הראיה שהראו לו, הנה נשלמה כל ה" מאמרות במלאכת המשכן, אבל אתה הראת לדעת לדעת וכו' מן השמים השמייעך וכו', הנה הוא חסר י, להורות דבריאת שמים וארץ במאמר הראשון אין לו כללות עם שאר ה" מאמרות, כי אין כאן מאמר עדיין, כי עדיין לא היו אותיות, הבן הדבר:

וידבר וכו' דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר וכו'. הנה תיבת ישראל, הם אתון ל' דאש. ל' הם אותיות החיצונים שבישראל המקיפים לאותיות רא"ש שבישראל, להיות תיבת ל' מורה על בחינת קידושין שקידש השיי לכנסת ישראל, כמד"א (שם ט ה) ואתם תהיו ליי וכו' ותי קדרש, כענין קידושין הנשמיים בעולם הזה הרי את

דקרא וישאר הניה, ראשון לציון הנה הנם (ישעיה מא כ), ואם כן כל חיותה בעוד שלא נשברה ועדיין נקראת קנה, ובמהרה ישבר לאין מרפא:

ויקחו לי תרומה. תרגום אונקלוס ויפרשון קדמי אפרשותא. הנה תרגם על ויקחו ויפרשון, ולא ויסבון. נראה דדייק דהוה ליה למיסר ויתניו. אבל הוא להורות כמעשה הלל שלא הקדיש הקרבן עד הביאו לעזרה (פסחים ס"ז ע"ב), על כן לא אמר ויתניו רק ויקחו, רציל מקודם בביתם לא יכונה לנתינה עדיין רק לקיחה, ואחר כך לי תרומה, היינו אצלי יהיה תרומה, היינו בכואם לגזבר יתרמו. וזהו תירגם ויפרשון קדמי אפרשותא, היינו לפני דייקא שם תהיה התרומה, מה שאין כן מקודם:

ונעדתי לך שם. תרגם ואזמין מימרי לך תמן. עקבותיו לא נדעו מהיכן יפרש ונעדתו לשון הזמנה. ונראה לפרש דהנה מימרי הכוונה על השכינה, שם אדני שם הנדבר. והנה יחודא עילאה שם הויה מייחדין בתיבת אח"ד (דברים ו ה), ויחודא תתאה בתיבת ועד, (עד לעתיד לבוא יהיה יי אחד ושמו אח"ד (זכריה יד ט) אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל כ). וזה שפירשנו מאמר חז"ל (טה"מ ע"ב) ויבן יי אלקים את הצלע (בראשית ב כב), מלמד שנתן לה הקב"ה ביני"ת יתירה, היינו מיותר בתיבת וע"ד על אח"ד מנין ביני"ה. והנה היו בבית המקדש ציג כלי שרת (תמיד ל' ע"א), מנין אח"ד וע"ד, מנין הויה "בהיכל). וזה שתירגם ונעדתו, היינו שורש וע"ד, אשר לשם השכינה יחוד וע"ד. ויש ואזמין מימרי לך כו' והבן:

והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראיית בהר. הראיית תרין במסורה. דין מלא י. ואידך אתה הראיית לדעת (דברים ד לה) חסר י. מובן הדבר על פי מה שדרשו חז"ל (בבב"ב פט"ז ה) מלמד שנתקשה משה במלאכת המנורה, עד שהראו לו מנורה של אש, כמד"א (שם כה ט) אשר אתה מראה בהר. וצריך להבין למה נתקשה דוקא במלאכת המנורה. ועוד מן הצורך להתבונן הלא התמים דעות בודאי ידע שיתקשה משה, ולמה לא הראה לו תיכף. ומובן על פי מ"ש תלמידי

בכוונת הנסח יהרי את מקדשת לי במבטע זו
 יכדת משה וישראל, שיש בה ליב אותיות, והבן
 מאוד כי אי אפשר לכון הכל בכתב, רק המשכיל
 יתבונן והשיי יאיר עיניו ולא יאמר פינז דבר שלא
 כרצונו. והבן אומרו ית' אחר כך (שמט כה ח) ועשו
 לי מקדש, ואחר כך ושכנתי בתוכם בפנימותם
 אתון ראש. והבן אומרו ית' אחר כך ככל אשר
 אני מראה אותך, אשר דייקא יהיו לרצון אמרי
 פינז. והנה ידידי אין מן הצורך להאריך שכל
 הדברים הללו אינם כפשטן, כי כבר הזהירו בזה
 כל הקדושי עליונין וידוע להבאים בסוד יי:

ככל אשר אני מראה אותך וכי מלא ואי. נראה
 שרמו שהשיי אמר לו שלא ישנה מנבול כל
 חששה קצוות שישנם בכל פועל מעשיי, מזרח
 מערב צפון דרום מעלה מסה:

שמן למאור וכי. עיין מיש בפרשת ויקהל:

מדרש (שמיר פירש ליג ג) ויקחו לי תרומה, החד
 (שיד השייט ה ב) אני ישנה ולבי ער
 וכי. אני ישנה ממעשה העגל, ולבי ער והקביה
 מרתיק עלי, הוי ויקחו לי תרומה, עכיל. ניל
 דבא לדייק למה אמר ויקחו ולא ויתניו. על כן
 פירש דהנה נתינה שנותן האדם, הנה הוא קודם
 במחשבתו שחושב ליתן, מה שאין כן לקיחה
 שלוקח האדם מחבירו, הנה לא יהיה הדבר תלוי
 בו ולא עלתה לו במחשבתו. כן הוא בכאן שהיה
 הדבר לישראל חיו כאחר ייאוש, על כן אמר להם
 השיי ויקחו כעין לקיחה מהנותן, הבן הדבר. וגם
 יתפרש ויקחו כעין קיח על מים רבים (יחזקאל יז ה),
 שהם הזרע הנצמחים בפתאום בלא הודע:

מאת כל איש אשר ידבנו לבו וכי. הנה ידבנו
 הוא כאלו אמר ינדבנו, והנון נחסרה
 ומובלעת בדגשת הדליית, וצריך עיין למה ולא
 דבר ריק הוא. ונל דהמשכיל על דבר בדברי
 הזור בפרשת תשא (ויכ קיז ע"ב), דהשיי אנקיד
 למשה לאחוז הרצועה, כי אמא מלכותא קדישא
 לא הות תמן, הואיל ופנמו בה בחובא דעבדו
 עמא דלבר (היינו ערב רב) ואשתתפו ביה עמא

מקודשת ליי ידיים מוכיחות, בעיני ליי דייקא.
 (וצירוף תיבת ליי מבואר במגלה עמוקות מורה
 על התחברות קוביה כביכול עם הכנסיה הקדושה,
 כי הל' גבוה מכל האותיות מרמות על גבוה מעל
 גבוה שומר, והירד היא קפנה מכל האותיות מורה
 על כנסת ישראל כי אתם המעט כו (ויכ"ט זז). והנה
 אתון ליי המה המקיפין שבתיבת ישראל, כי
 על ידי הקידושין מקנה החתן להכלה אור מקיף,
 כנדע מכוונת הקידושין להארי זל. ואתון ראש
 מורה על בחינת היחוד השלם שייפין בשייפין,
 כמד"א (שיד השייט ב ה) שמאלו תחת לראשי,
 ואותיות ראש בנימטריא תק"א, הם צירוף רמיה
 איברין דכורא עם רניג דנוקבא, (היינו רניב עם
 המפת"ח לדעת רבי עקיבא בבכורות (פ"ה ע"א),
 עיין שם דהלכתא כוותיה לדעת הרמב"ם בהלכות
 טומאת מת (פ"ב ה"ח), הגם דדעת הרמב"ם שם
 צריכים עיין, עיין שם בכסף משנה ואין כאן מקומו
 לקבל אריך), והם אתון פנימיים שבישראל, כי
 על ידי היוזג מקנה לה אור פנימי (עיין בכוונת).
 והנה בקידושין הכלה ניהנת מהחתן שמקבלת
 ממנו מתנה, והחתן אינו גהנה ממנה רק נדבת
 לכה, שבקבלתה ממנו המתנה מורה נדבת לכה
 שמתרצית לו שיהנה ממנה אחר כך בקירוב בשר
 ולגדל ממנה פירות. ומעתה תבין דבר אל בני
 ישראל דייקא, שבהם כלולין אתון ליי ראש,
 ויקחו לי תרומה, לא אמר ויתניו רק ויקחו ליי
 דהיינו קידושין, דבאתון ליי זה מיקרי לקיחה
 שלוקחת הכלה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו,
 יאשר אתון ראש שמתנדב לבו לאתון ראש,
 יאשר תקחו וכי שמתנדב לבו לשיהיה אחר כך
 היחוד השלם בועליך עושיך (ישנה נד ה) ולא יכנף
 עוד מוריך (שם ל ט), (עיין מיש בפרשת יתרו), והבן
 מאד הענין הזה בכאן בבנין בית התנות שצוה
 השיי. והנה הגם שהתרומה הזאת נתנו ישראל
 הלא ללקיחה תחשב, כאשר הוא הדין בנתנה
 האשה לאדם חשוב ומקודשת דללקיחה תחשבה
 (קידושין ד ע"א), ובפרט כי לי הכסף וכי (ת"כ ב ה), כמו
 שאמרו רז"ל במדרש (שמיר פ"ג ד). וכאשר תתבונן
 עוד אמר ידבנו לבי, שהוא הקנאת אור מקיף
 דחכמה שיש בה ליי נתיבות, כמיש הארי זל

ידבנו לבו, כי החילוק הוא בין נדר לנדבה, כי נדר יש לו גבול בגדר וגבול, מה שאין כן נדבה אין לו נדר וגבול מבלי כלי. ויש מאת כל איש אשר ידבנו לבו, שלבנו נדב עליו שאורות היראה ואהבה באים אליו מבלי גבול וכלי, אזי תקחו את תרומתי והוא כלי המנבלת וללקיחה תחשב לו:

וחברת את חמש היריעות לבד ואת שש וכר וכפלת את היריעה הששית. הששית תרין במסורה. דין. ואידך וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית. רמיזת המסורה כמו בכאן חמש יושש, כן לשם ששית פעמים חמישית, דהלכה כר"י דשנת החמשים עולה לכאן ולכאן (רי"ה ט' ע"א), אם כן אחר היובל ששית היא חמישית לזריעה, נ"ל:

פרשת תצוה.

ואתה תצוה וכו'. הנה תיבת תצוה מן ההכרח לפרשו סופך לצוות, היינו פרשת הדלקת המנורה הנאמרה בפרשת אמור (ויקרא כ' ב), וכן פירש רש"י, דבזולת זה אינו צודק דקדוק הלשון ואתה תצוה. אבל צריך להתבונן למה היתה כזאת מאת השיי שאמר הפרשה הזו באופן כזה שסופך לצוות ולא יצוה עתה, והרי נאמרה גם בכאן. וגם צריך להתבונן אומרו ית' ויקחו אליך שמן וכו', והלא היא מצוה לדורות עולם בכל זמן ועידן להדליק את המנורה. אבל תתבונן אמרו רז"ל במדרש (שמ"ז פ"ג א') ואתה תצוה, הה"ד (י"ה י"א ט"ו) זית רענן יפה פרי תאר קרא יי שמך וכו'. מה ראה ירמיה למשול את ישראל בזית, אלא כל המשקים מתערבים זה בזה, והשמן אינו מתערב אלא עומד, כך ישראל אין מתערבים עם האומות וכו'. נראה דהמדרש גם כן מדייק בזה ואתה תצוה וכו', סופך לצוות ויקחו אליך שמן זית וכו', והוא דהנה משה רבינו קיבל את הערב רב כנודע, והנה על ידם נתהווה מה שנתהווה כנודע, והנה בכאן היה עדיין קודם החטא (לדעת החזק נח"כ קצ"ה ע"א), הנה נלאן ציוהו עדיין בפרשות הענין לומר לישראל, רק אמר לו השיי סופך לצוות

קדישא. והנה לדעת החזק (שם קצ"ה ע"ב) ציווי מלאכת המשכן היה קודם למעשה העגל, על כן אמר השיי מאת כל איש וכו', אבל משה לא פקד הציווי לישראל עד אחר המעשה למחרת יום הכיפורים, על כן אמר קחו מאתכם (שמה לה ה) דייקא בלא השתתפות הערב רב. וקשה הדבר להבין הלא דבר אלקינו יקום לעולם, ולפי הנ"ל לא נתקיים חלילה אומרו ית' מאת כל איש וכו'. אך הוא לדעתי הנה אלקינו ית' המגיד מראשית אחרית ידע את אשר יעשו, ועל ידי הערב רב יפגמו במלכותא קדישא, ועל ידי הנדבה במלאכת המשכן בלב שלם יתקנו, ידוע יה'לב בנדבתו מתקן הפגם, כמד"א (תהלים ע"ב) צור לבבי וחלקי, כי מקומה נגד יה'לב בסח בה ילב בעלה ושלל לא יחסר (משלי לא יא), ושלל בגימטריא ב' פעמים יפנים, היינו שלא יחסר היחוד פנים בפנים. והנה נשמות ישראל אשר אחיותם בקודש מלכותא קדישא אם הבנים, דוקא יתקנו בנדבת לבם. והנה חסר בכאן הנ"ן רמז למלכותא קדישא, כנודע נאמן כפוף ונרמו בדגש, להורות שעל ידי הענין, אימא קדישא לא הות תמן, ונחסרה מהשורש נדב אשר שארי האתוןן זולת הנ"ן מרמזין לקצוות, (ונרמזה בדגיש כי על ידי הענין בעוה"ר, נעשית נקודה בסוד מיעוט הירח), ואמר אשר ידבנו ילבו, בהצטרף ילבו (היינו יה'לב לד"ב) מזה תקחו את תרומתי. והנה מזה שפס משה שלא לקבל מן הערב רב, ברוך המגיד מראשית אחרית ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, וכל דברינו בדרך אפשר:

ויקחו לי תרומה. לא אמר ויתנו. הנה יתפרש על פי מ"ש הרמב"ן בפסוק (שיי השי"ם ב ה) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. שאמר בפירושו בבוא לאדם איזה בחינה מיראה ואהבה, יראה לעשות לה חפץ וכלי להגביל בתוכה אותה החשפעה, דבזולת הכלי לא תתקיים. והנה הכלי הנכונה בכל פעם היא מדת הצדקה, הנה על ידי הנדבה הגם שנותן האדם, הנה הוא מקבל גם כן כמה שמגביל האור בהכלי וללקיחה תחשב לו. והו ויקחו לי תרומה, ויש מאת כל איש אשר

שנתקיים על כל פנים בפעם אחת בתורה מה שאמר משה מחני נא וכר (שמה לב לב), לכך לא נזכר שם משה בכל הפרשה. אף על פי כן יקשה כיון דקאי אדלעיל מיניה, לא הוה ליה למימר רק צו את בני ישראל, מאי זאתה. גם יאליך אינו מדוקדק כידוע ממדרשות חז"ל בכל מקום שנאמר תיבת יאליך. ויראה לי לפרש הפסוק בדרך דרש ורמז, דידוע בחינת משה אדונינו הוא בחינת יהדות, והוא משפיע בחינת הדעת והתבוננת השכל לכל נשמות ישראל ההונים בתורה לשמה, ודבר זה יחוייב לכל בן ישראל הנכנס תחת על התורה ועבודה, קודם שירצה לעיין באיזה עיון בתורה, מחוייב להתבונן ולעודר בדעתו גדלות השם ביה המצווה המצווה והלימוד התורה, ושפל מצבו נגד גדלות הבורא ביה, ויתעורר בלבו על ידי זה אהבת השי ויראתו, מה שאין כן בלא דעת נפש לא טוב (משלי י ב). והנה לפעמים יעמיק האדם במחשבתו בכל זה, ואף על פי כן לא תפול עליו אימה ופחד בהתנלות ולא תתלהב נפשו באהבתו ית', והוא מחמת עכירת החומר אשר הוטבע בו על ידי עסקו בשפוטני העולם ותענוגיו. והנה עצה היעצה לזה ברעיא מהימנא (והוה היא קפיו ציא) אנא דלא סליק ביה נהורא מבמשיין ליה, רציל יתבונן בחסאיו ויהיה נבזה בעיניו נמאס על אשר חסא והעה, ויתבונן איך הוא גרע מהכהמה, וגם יכתת את גופו בפועל ממש במינופים כפי כחו, וגם ידבר תיבת התורה והתפילה בכתת גופו היינו בכל כחו, ועל ידי כך יתלהב לכו ביתר שאת ויתר עז לעבודת היוצר ביה בלי הפסק. וכוה נבוא אל ביאור הפסוק ברמו זאתה, ריל בחינתך בחינת הדעת, יתצוה תחבר (מלשון צוותא) את בני ישראל, ריל תחבר בחינת הדעת שלך עם בני ישראל שיעורו תמיד בחינת הדעת בגדולת הבורא קודם עסקם בתורה ועבודה, ואחר כך ויקחו יאליך רציל אל בחינתך בחינת הדעת והתבוננת, יקחו שמן זית זך היינו התורה שנקרא שמן זית כגודע מרדל (בסנה נ"ו צ"א), וכללותה הם כ"ז אתון כללות כל דיבורי התורה ועבודה סחיות קדושתו ביה, רק בחינת הדעת לכדו לא יועיל תמיד להתלהבות הלב ביראה

ויקחו אליך, כי גלוי היה לפניו ית"ש שסופן לחמוא על ידי הערב רב, ואז יצוהו ויקחו יאליך (דייקא שקבלת הערב רב), שמן זית זך שנמשלו בזה ישראל, שאי אפשר להם להתערב עם האומות, על כן היה מה שהיה בעוה"ר על ידי הערב רב שנשפחו על בית יעקב:

ואתה תצוה וכר, באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו וכר. יש להתבונן אומרו אשר על העדות. ובאומרו (ויקרא כו ג) לפרכת העדות. וגם בכאן אהרן ובניו, ושם רק אהרן. ונראה על פי מה שדקדק הרב בעל הפלאה למה אמר בכאן שמן זית, הלא בכל מקום סתם שמן הוא שמן זית. וגם למה אמר זית לשון יחיד. ואמר דהנה במדבר לא היה להם זיתים, על כרחך לומר שהוציאו זיתים ממצרים, והנה היו סמאים (ואפילו אם נאמר שקנו מהגנים היו סמאים), ע"כ היו צריכים לדורכן פחות פחות מכביצה. והנה ב' זיתים הם כביצה, על כן לא היו רשאים לדרוך רק זית זית בפני עצמו, עיין שם שהאריך. והנה קשה על זה דהרי קרבן צבור דוחה את המומאה (וימא ד צ"ב). אבל רבים מקשים זה גם כנס דחנוכה למה היו צריכין שיהיה חתום בחותמו של כהן גדול (שם כ"א צ"ב), הרי קרבן צבור דוחה את המומאה. אבל אמרנו (וכן ראיתי בדברי הקדמונים) שאין הנם נעשה בדבר סמא, (כי המומאה הוא מצד סמ"א). וכוה מתורץ מה שהקשו (עיין ב"י אריה ס"י תר"ע) מה היה הנם ביום א', אבל זה היה הנם שנשאר פך מהור שהיה מוכן לנם. וד"ש גם בכאן ויקחו שמן זית, היינו כל זית בפני עצמו בכדי שיהיה פהור, ואם תקשה הרי קרבן צבור הוא. לזה אמר אשר על העדות עדות הוא לישראל על ידי נר מערבי שלא כבה כגודע, ואם כן היה מהצורך שיהיה פהור, כי על ידי סמא לא יהיה הנם. וד"ש אהרן ובניו היינו גם החשמונאים, ודוק כי קצרת:

ואתה תצוה את בני ישראל וכר. ידוע מה שאמרו ר"ל (והוה ח"ג ומ"ו צ"א) דלכך לא נאמר כמו בכל התורה וידבר יי אל משה וכר, מפני

כי ממנו יתד ממנו פנה לימודי התורה ואין כאן מקומו). כתית למאור, ר"ל שצריך לכתת הגוף בכדי שיאיר באור הדביקות העצמי, כמיש ברעיא מדוימנא (חזר היא קפ"ז ע"א) אע"א דלא סליק ביה נהורא מבמשין ליה על ידי עסק התורה בעיון, להעלות נר תמיד ר"ל על ידי התורה תשאר אצלו הדביקות לאחסנת עלמין ביתר שאת בכל שעה, ובאם לא תתבטל חיו הדביקות, על כן ישים האדם כל מנמתו בתורת השיי יומם ולילה, והשיי ישים חלקיו בתורתו אמן:

באהל מועד מחוץ לפרכת יערוך אותו אהרן וכו' חקת עולם לדורותם מאת בני ישראל. יש להתבונן אומרו חקת עולם לדורותם, דמשמע שנהג בכל הדורות, ובעה"ז נתבטלה זה עידן ועידנין והדברים עתיקין. גם אומרו מאת בני ישראל, אם הכוונה שיהיה ממשות הצבור, הלא זה הנהג בכל קרבנות הצבור ולא נאמר מאת בני ישראל. והנראה על פי מ"ש הנאון הקדוש בספרו קדושת לוי דלכך נעשה הנם דחנכה בנרות, דבעה"ז במלה או עבודה מאבותינו בבית המקדש כי נכנסו יוונים להיכל ופמאן, ובמקום אחר אין רשות להקריב שום קרבן, רק עבודת הנרות נהג גם בגבולין דהיינו נר שבת ויום טוב, וכאשר הדליקו ישראל הנרות של מצוה בגבולין, עלתה זאת המצוה לריח ניחוח לפניו ית' ולמזכרת ענין עבודתם במקום המקודש. ואם כן כיון שזאת המצוה היתה למליץ טוב, נעשה תוקפו של גם בנרות. יוצא לנו מכלל דבריו שענין נרות דמצוה גם בגבולין, היא לנו למזכרת גם בגלותינו על נרות המנורה. על כן אמר בכאן שזאת המצוה תהיה חקת עולם לדורותם בכל הדורות, גם מאת בני ישראל אפילו בזמן שלא יהיו אהרן ובניו המדליקים, רק בני ישראל בגבולין, כמו אהרן ובניו אשר מדליקים לפני ד' במקום הקודש. ולרמז זה נ"ל אשר התיבות הללו **לפני יי חקת עולם לדורותם**, בניספריא **לדליק טי של שבת כל אחד**, ועל זה סיים מאת בני ישראל, רצ"ל כל אחד מבני ישראל יהיה המדליק

ואהבה, כאשר יקבל החומר התעבות כניל, אך העצה היעוצה שיועיל פעולת הדעת לפעול בתורה אור, הוא כתית למאור, היינו שצריך לכתת את גופו במחשבה ובפעול ממש, לשיוכל לקבל המאור של הדעת באור תורה בהתלהבות, להעלות נר תמיד בלי ביסול ושכחה, והבן:

יש לפרש קצת באופן אחר. דהנה ידוע דהמנורה רמז לתורה. ובא הכתוב להזהיר ברמז בכאן על לימוד התורה, והוא לכל יאמר האדם למה לי לעסוק בתורה ביום ובלילה, הלא עיקר התכלית הוא הדביקות בחיי החיים אין סוף ביה, על כן אדבק את מחשבתי במחשבות שכליות ובגדלות הבורא ביה, ויספיק לי במקום לימוד התורה, וכבר שמענו בענייני רבים וכן שלמים שנו בזה. אבל באמת קבלנו מרבותינו הקדושים כי גם לבעלי השכל הו"ך הדבקים בהשיי בשכלם, אם לא יכתתו גופם ויחדדו שכלם במתק אור התורה להסיר קמשוני השכל על ידי חידוד התורה, לא תתקיים הדביקות וסופה במלה, כי במשך הזמן בלא תורה יתמשך השכל חיו אחר החומר, וכתב הרב בתניא הרי זה דומה למי שיושב במים עד צווארו וצועק תנו לי מים כי צמאתי, והבן כי עת לקצר. וידוע דבחינת הדעת (והדביקות) שבאיש הישראלי נקרא בשם **משה**, דהוא בחינת כללות הדעת המשפיע לישראל, ועמם הוא בכל דור להשפיע להם בחינת הדעת, הוא השכל האמיתי המקושר בדביקות באין סוף ביה, (דעת הוא לשון התקשרות מלשון וידע אדם נבאשיהו ד מה). וזה יאמר **זאתה**, ר"ל בחינתך בחינת הדעת הנעלם, (ולכך נעלם גם כן בפרשה זו שם משה, שהוא סוד הדעת הנעלם המתעלם בכל איש הישראלי בבחינת הגלות, בעת) **תצוה ר"ל** תחבר את בני ישראל ר"ל עם בני ישראל, ויקחו אליך ר"ל יקחו לבחינתך בחינת הדעת והדביקות, יקחו שמן זית וך ר"ל התורה בכללותה כניל. (עוד ירמז בתיבת **שמן**, מ"ש הק' במגלה עמוקות דפרשה שלפניה מסיימת בתיבת **ניחשת**, אתוון **נח** ש"ת, וזאתה הוא משה, ירמז לתלת גלגולין דהכל. וזה בכאן **שמן רית ש"ת משה נח**, והבן

גַּר שֶׁל שַׁבָּת, וַיִּחְשַׁב לִפְנֵי הַבּוֹרֵא כִּמוֹ אַהֲרֹן וּבְנָיו
הַמִּדְלִיקִים לִפְנֵי יי:

וַעֲשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אַחֶיךָ וְכוּ'. הִנֵּה אוֹמְרוּ
בְּגָדֵי קֹדֶשׁ מִשְׁעַת עֲשִׂיהָ. וְגַם אוֹמְרוּ לְאַהֲרֹן
אַחֶיךָ, וְלֹא אָמַר וּלְבָנָיו. אֲךָ יָדוּעַ דִּכְהֵן גְּדוֹל מוֹרָה
עַל בַּחֲזֵינָת חֲכָמִיָּה, וְחֲכָמָה נִקְרָא קֹדֶשׁ. עַל כֵּן אָמַר
בְּגָדֵי קֹדֶשׁ, וְדוּקָא לְאַהֲרֹן אַחֶיךָ כִּהֵן גְּדוֹל:

לְכַבֵּד וּלְתַפְאֲרִיתָ. יָדוּעַ (וַהֲרִיז הַיָּג עִיב) אַהֲרֹן
נִקְרָא שׁוֹשְׁבֵינָא דַּמְסֻרוֹנִיתָא, וְהַתַּעֲמֻקוֹת
הַשׁוֹשְׁבִין הוּא לְעִיַל הַמְסֻרוֹנִיתָא לְמַלְכָא שִׁיחִיה
בִּיחֻוד. וְהִנֵּה בְּבוֹא הַשׁוֹשְׁבִין עִם הַמַּלְכָה לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ, מוֹכֵרָח הוּא שִׁיחִיה לְבוֹשׁ בְּגָדִים כְּאֵלוֹ
שִׁיחִיו לְכַבֵּד הַמַּלְכָה וְלְכַבֵּד הַמֶּלֶךְ. וְיֵשׁ חֲתוּב
לְכַבֵּד הוּא כְּבוֹד יי כְּבוֹד מַלְכִים, וְלְתַפְאֲרִיתָ
הִינֵנו הַמְשׁוּבַח וְהַמְפּוֹאֵר יי אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וְכוּ':

וְהַלְבָּשָׁת אוֹתָם וְכוּ' זְמַלְאָת אֵת יָדָם. מִתְרַגְּמִינן
וְתִקְרַב ית קוֹרְבַּנִּיהוֹן. אַפְשֵׁר דְּרַשׁ תִּיבַת
יֵיד מֵלֹא כֹזֵה יוֹדֵד רְלִיתָ, בְּנִימְפֵרִיא "חֲסֹד" דִּין
"זֹרְחָמִים", וְנִשְׂאָר מִסְפֵּר דִּיֵיד רִגְלֵ רִבְעֵי. וְהִנֵּה יֵיד
דְּרַנָּא דְּדוּד מִתְמַלָּא "מְחֹסֵד" דִּין זֹרְחָמִים, וְזֶה קֶרְבַּן
לְהוּיָה בְּהַקְרִיב דִּי אוֹתוֹת הוּיָה בִּיחָד, וְעַל יָדֵי זֶה
מִתְהוּיָם בְּרֻכּוֹת בְּעוֹלָם, עַל כֵּן יֵיד מֵלֹא, בְּנִימְפֵרִיא
בִּי פְעָמִים בְּרֻכִיָּה, זֶה מֵלֹא יֵידֵנו מְבֻרְכּוֹתֵיךָ:

וַשַּׁמְתָּ אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתָפוֹת הָאֶפֶד אֲבָנֵי
זָכָרָן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. הִנֵּה לְפִי הַנְּרָאָה
לֹא יִתְכַן לְפָרֵשׁ הַכּוֹזֵנָה שִׁיחִיה הַדְּבַר לְזָכָרָן לִפְנֵי
ד', דְּהָרִי זֶה נִאֲמַר אַחֵר כֵּךְ וְנִשְׂאָ אַהֲרֹן וְכוּ'
לִפְנֵי דִי לְזָכָרָן. וְהַנְּרָאָה עַל פִּי מַה דְּאִמְרוּ בְּתַקְרִיז
(הַקְּרִיפָה יי עִיָּא) כֹּל אֲבָן דְּגוֹן דִּלִּיָּה חִיּוּר מוֹשַׁפֵּעַ
מְחֹסֵד, וְהִנֵּה מְגַלְתּוֹ לְעוֹרֵר אַהֲבָה, וְכֹל אֲבָן שֶׁהוּא
אֲדוּם הוּא מוֹשַׁפֵּעַ מְגַבְרָה וּמְגַלְתּוֹ לִירָאָה, וְכֵן
שְׂאָר הָאֲבָנִים. וְהִנֵּה מֵאֵי נִפְקָא מִינֵה מַזָּה. אֲךָ
הוּא לְהוֹרֹת כֹּל גּוֹן שִׁירָאָה הָאֲדָם, יִתְבּוֹנֵן אִיזָה
מִדָּה תִּרְאֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, וְיִתְאַמֵּץ בּוֹזָה אוֹ בְּדֶרֶךְ
עַבְדּוֹתוֹ. וְהִנֵּה לְפִי זֶה הַפִּשְׁטָה הוּא כְּכַאֵן אֲבָנֵי זָכָרָן
לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁירָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֲבָנִים וַיִּזְכְּרוּ
אֶת חוֹבוֹתָם הַמוֹטָל עֲלֵיהֶם יִרְאָה וְאַהֲבָה וְכִיּוֹצָא,
הַמְשַׁכֵּיל יִתְבּוֹנֵן:

"לְכַתְּבוּ לִי גִי בְּעֵינַי. נִקְרָא הַעֹבֵד לִי אֶחָד כְּהֵן,
אֵלוֹ הַתֵּלַת אַתּוּן הֵם גִּי אוֹתוֹת
הַמִּיּוֹחָדִים בְּאַמְבִּיָּח בְּלֹא בֵּן זֹוג, אִם כֵּן הֵם מוֹרִים
עַל הָאֲחָדוֹת בְּמַחְשַׁבָּה דִּיבּוֹר וּמַעֲשָׂה, יַחֲדִיתָ
עֲשִׂירִית מֵאוֹת, כְּהַשְׁתַּעֲבַד שְׁלֹשָׁתָם לִי אֶחָד, עַל
כֵּן נִכְתַּב גִּי פְעָמִים "לְכַתְּבוּ לִי דִּיקָא, הֵבֵן הַדְּבַר:

וְשִׁבְצָת הַכְּתוּנִית שֵׁשׁ. תְּרִין בְּמַסּוֹרָה. דִּין. וְאִידֶךְ
"הַכְּתוּנָת "בְּגָד (בְּרַשִׁיָּת לֹא לֵב). עֵיין בְּתֵרְנֻם
יִזְנֵתָן וּבְפִירוּשׁ הַמְתֵרְנֵם, הַכְּתוּנָת מְכַפֵּר עַל מַכִּירַת
יוֹסֵף:

לְקִיָּח פֶּר אֶחָד כֹּר. בְּתֵרְנֻם יִזְנֵתָן סָב תוֹר חֹד
כֹּר תוֹרֵי דְלֹא עִירוּבִיָּין. הִינֵנו שְׁלֹא יִהְיֶה מִן
הַתַּעְרׁוּבַת מְכֻלָּאִים, אֲבָל אִינֵי יוֹדַע מַהִיכֵן לְמַד
לְדַרְשׁ זֶה בְּכַאֵן. וְגַיל דְּדַרְשׁ לֵה מִן הַמַּסּוֹרָה לְקִיָּח
תְּרִין. דִּין. וְאִידֶךְ לְקִיָּח בְּגָדוֹ כִּי עֲרִיב זֹר (מַשְׁלֵי כ
סו). כְּמוֹ לִשְׁם לֹא מוֹב עֲשָׂה שְׁהִיָּה עֲרִיב, (לְשׁוֹן
תַּעְרׁוּבַת שׁוֹרְשׁוֹ שֶׁנִּתְעַרַב בֵּין הַמְלוּוָה וְהַלּוּחַ), כֵּן
בְּכַאֵן לֹא מוֹב הַתַּעְרׁוּבַת:

"אֵל יִסּוּד יְהִמְזַבַּח גִּי בְּמַסּוֹרָה. דִּין. וְאִידֶךְ בּוֹיָקְרָא
(ד ל). וְאִידֶךְ בְּצוֹ (שֵׁס ה סו). רַמְזָה לְמַזְבַּח בֵּית
עוֹלָמִים גִּי קִרְנוֹת הִיָּה לְהֵם יִסּוּד, וְהַקְרֵן הַרְבִּיעִי לֹא
הִיָּה לוֹ יִסּוּד. וְנִרְמַז "אֵל יִסּוּד יְהִמְזַבַּח, בְּנִימְפֵרִיא
"אֲךָ "בְּנִימֵן, רְצִיל שֶׁהִיּוֹד לֹא יִהְיֶה רֶק בְּחֻלְקוֹ שֶׁל
בְּנִימֵן, מַה שְׂאִין כֵּן קֶרֶן רְבִיעִי בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה
(יִזְמָא יֵיב עִיָּא):

וּמֵאֲשֶׁר־לְבָנָיו. וּמֵאֲשֶׁר־תְּרִין בְּמַסּוֹרָה. דִּין. וְאִידֶךְ
"וּמֵאֲשֶׁר "לְאֲבִינוּ (בְּרַשִׁיָּת לֹא א). "אֲשֶׁר הוּא
תְּשׁוּבָה עֵילָאָה, הַשֵּׁב בְּתְשׁוּבָה עֵילָאָה יוֹכֵל לְתַקֵּן
גַּם אֶת אֲבָיו וְגַם אֶת בְּנָיו, וְגַם הַשֵּׁב צָרִיךְ לְשׁוּב
עַל עוֹנוֹת אֲבָיו וְהַתּוֹדוֹ אֶת עוֹנָם וְאֶת עוֹן אֲבוֹתָם
(וַיִּקְרָא כו ט), (עַל כֵּן אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים אֲבָל אֲנַחְנוּ
וְאֲבוֹתֵינוּ חַמְאָנוּ, וְקַבְלֵתִי מִמֶּן מְהַרְמִים זְנוּקִיל
דְּאִפְשֵׁר גֵּרָם אֵל הָאֵב לְחַפּוֹא בְּחִיּוֹתוֹ אֲתוֹ עִמּוֹ בְּכַח
בְּמֻחוּ, וְרִאִיָּה לְדַבְּרֵיו שֶׁנִּתְפַּגְּמוּ כֹל הַדּוֹרוֹת בְּחַפּוֹא
אֲבִינוּ הַרְאִישׁוֹן אָדָם קְדַמָּאָה). וְכֵן צָרִיךְ הַשֵּׁב לְשׁוּב
וְלְהַתּוֹדוֹת עַל שְׁגָרָם חַמְאָ לְבָנָיו, כִּי בְּהוֹלִיד אֶת

והיו על אהרן לשרת, ר"ל והיה חוק קבוע מופל על אהרן לשרת, לשד"ת בנימטריא תתקל' מנין שנתיו של אדם הראשון. וזהו ונשמע קליו, ר"ל נתקבלה תשובתו של אדם הראשון שעשה בקל' שנה (כמ"ד פ"ד י"ב), והוא רמז:

והיתה להם כהונה לחקת עולם ומלאת יד אהרן ויד בניו. נ"ל רמז מילוי י"ד. על פי מה שרמזנו במקום אחר בנוסח הבקשה מלא ידינו מברכותיך, שהוא י"ד מלא כזה י"ד דלית, גימטריא ב' פעמים ברכיה, על שם הברכה הנשפעת באיתערותא דלתתא ואיתערותא דלעילא על ידי יד העליונה כביכול. והנה הכתובים הם נצפון לברך בידיהם את ישראל, ואמר הכתוב (במדב' ו' כ) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, הרי ב' פעמים ברכה. וזהו ומלאת יד אהרן, ר"ל במילוי י"ד שהוא גימטריא ב' פעמים ברכיה. וזהו גם כן והיתה להם כהונה לחוקת עולם, כי מילוי י"ד גימטריא תמיד, ועיין מ"ש במקום אחר להעלות גר תמיד (שמת כו כ):

והאבנים תהיינה על שמות בני ישראל וכו'. לכאורה הרבה יתורים בפסוק, דהוה סגי למימר והאבנים תהיינה י"ב פתוחי חותם י"ב שבט. ויראה לי דהנה ידוע דייב שבטי ישורון מרמזים לייב צירופי הויה, המתהפך בצירופים כל צירוף לפעולה והויה מיוחדת כפי הזמן והשעה. ולכן אלו הי"ב אבנים לכל אחד גוון מיוחד, להורות על השפעת הצירוף הנשפע בו מצירופי הויה, כי אם כפי הצירוף שמקבל. ולזה יאמר והאבנים תהיינ משתנים בגוניהם, כי המה מרמזים על שמות בני ישראל שתיים עשרה על שמותם, ר"ל כפי אותן הי"ב אשר על שמותם למעלה, היינו י"ב צירופי הויה, ויהיו פתוחי איש על שמו לייב שבט, ר"ל איש על שמו דייקא, ולא יהיו מנשה ואפרים במקום לוי ויוסף, רק כל אחד על שמו:

חש"ן המשפ"ט. גימטריא עזרא הכהן ושמואל הלוי. הם הם תרין גלגלין דאהרן כנדע. וזה ברמז והיו על לב אהרן:

הבן שלא לשם שמים רק למלאות תאוותו, הנה הלבוש הוא מהאב המוליד והוא מסייע לדבר עבירה ח"ו. וזהו ומאשר לאבינו ומאשר לבניו:

והיה על מצח אהרן. מתרגמינן באונקלוס על בית עינהי דאהרן. הוא מקום הנחת תפילין למעלה בנוכה הראש, כן הוא הקבלה. והנה המצח הוא בית עין, והנה השבירה שהיתה בכחינת עינים, ניתקנה באור המצח כנדע, על כן נקרא מצח בית עין, וצריך להתבונן בזה:

ומלאת בו מלאת אבן ארבעה פורים אבן. לכאורה לא הוה ליה למימר רק ומלאת בו ארבעה פורי אבן. וי"ל שבא לרמז שבעשיותו ימלאו תיבת אבין כזה ל"ף י"ת ו"ן, גימטריא תקע"ו, הוא גימטריא ל"ב פעמים ח"י. לרמז שעל ידי שישא אהרן זאת על לבו לזכרון, יזכו להסרת ל"ב האבן, להתהוות בתוכם ל"ב ח"י: או על פי הנ"ל על ידי המעשה הזה יגרמו למלאות מילוי אבין גימטריא תקע"ו, גימטריא יסוד מלכות. היינו יגרמו היחוד העליון: או על פי הנ"ל תקע"ו בריתות נכרתו על התורה, ומה שחסרו ח"ו מהתורה, ימלאו בזה: או ירמזו ומלאת בו מלאת אבין ארבעה וכו'. ר"ל על ידי שאתה תמלא החשן באבנים, על ידי זה יושפע שפע הדי פורים מאבן שלמעלה מלכות שמים, אבין סאסו הבונים אשר היתה לראש פנה (תהלים ק"ח כב), ראש לשועלים לכל עלמות בריאה יצירה עשיה, ויש בה י"ב גבולי אלכסון מייב צירופי הויה, אשר הי"ב שבטי ישורון רומזים אליהם:

והיו על אהרן לשרת. לכאורה הוה ליה למימר והיו על אהרן וכו', כיון דהוא ציווי שיהיה אחר כך. והנראה דמרמז מה דידוע דאדם הראשון כהן היה דלבוש בגדי כהונה כנדע מרדל (כמ"ד פ"ד ח'), והן הם כתנות אור שהיו להם קודם החטא (עין וזהו ח"א ל"ז ע"ב), ואחר כך על ידי החטא וידעו כי ערומים (כראשית ג' ז) שנשאר ערפילאי מבגדי כהונה, ואחר כך נתבסס העולם כעת במשכן כנדע, והנה תיקן אהרן בבגדי כהונה דמיון כתנות אור של אדם הראשון. וזהו

זה הדבר אשר תעשה כו'. אומרו הדביר, עיין מ"ש פרשת צו על הברייתא דתורת כהנים:

מדרש (שמיר פליח א'). וזה הדבר אשר תעשה להם. החיד (תהלים ק"ט פט) לעולם יי דברך נצב בשמים. אמר דוד כשם שאתה אמת, שנאמר (יחזקאל י' י') וימי אלקים אמת, כך דברך אמת שנאמר לעולם יי דברך נצב בשמים, אל תאמר בשמים אלא בשמים, כשם שמתחילה נזר ונעשה שמים, אף שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם, שנאמר (במדבר כ"ג) והיתה לו ולזרעו וכו', למה כך כן יהיו דברי אשר יצא מפי (ישעיה נ"א), לכך נאמר זה הדבר, עכ"ל. אין מן הצורך להאריך בדקדוקים, כי הדברים אינם מבוארין ואינם מובנים מאי בעי בזה. והנראה על פי מה דידוע דהדבר הנאמר מהשיי בדיבור שוב אינו חוזר, מה שאין כן כשלא נאמר בדיבור הלא בחירתנו חפשית, הגם שלא נעלם הידיעה ממנו ית"ש. והוא מ"ש במקום אחר החילוק בין חזון לנבואה לדעתו, כי חזון הוא לשון ראיה שנראה הדבר אל הנביא, והנה אפשר שיתהפך הדבר לפי מעשי בני אדם. אבל נבואה ודיבור, כן יהיה דברי אשר יצא מפי וכו'. וזה אשר אמרנו בחזון ישעיה בן אמוץ (שם א' א'), למה בחזון, כי הוא אשר חזה על יהודה וירושלים, על כן לא אמר לו השיי בדיבור, כדי שאם יעשו תשובה יתהפך הדבר. והנה המדרש בא לתרץ למה אמר זה הדבר, הלא היה מספיק לשיאמר זה אשר תעשה וכו'. על כן התחיל החיד לעולם יי דברך וכו', אמר דוד כשם שאתה אמת וכו', אך דבר שדברת לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם וכו', למה כן יהיה דברי אשר יצא מפי, (רצ"ל למה אמר דוד לעולם יי וכו', אך דוד היתה לו גם כן הכפחה לבית עולם, אבל אף על פי כן בעה"ז נתבטל הדבר בגלותינו עד לעת קץ, על כן היתה הנבואה בחזון ובדיבור, כי היתה בדיבור לשלא תתבטל בשום אופן לעלמי עד ח"ו, ובחזון כי יש בה גם כן סגולת החזון, שיש לה ביטול בזמן מן הזמנים לפי שעה. ויש שם (שמאל ב' ז') ככל הדברים האלה וככל החזון הזה כן דבר נתן אל דוד, וכן איתן האזרחי

אמר (תהלים פ"ט ב') אז ידברת 'בחזון וכו' הרימותי בחור מעם מצאתי דוד וכו'. מה שאין כן קדושת אהרן ובניו ניתנה רק בדבור, היא קיימת לעלמי עד בלא ביטול בשום זמן, וזה שסיים לכך נאמר זה הדבר, נ"ל:

זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי. הנה היה מספיק לשיאמר לקח פר בן וכו', מה הוא החקדמה זה הדבר וכו'. וביותר תיבת הדביר אין לו ביאור, (עיין בדרשות ר"ל נשמיר פליח א') דברו בקדשם בזה. והנראה דהנה כל פרי מעשינו להשיי הוא במחשבה ודיבור ומעשה, והוא מבחינת נשמה רוח נפש, נשמה הוא בחינת מחשבה כי משכנה במוח מקום המחשבה, רוח בחינת דיבור רוח ממלא משכנה בלב שמשם הדיבור יוצא מכנפי ריאה המרחפת על הלב, נפש בחינת מעשה, כמ"ש (במדב ס"ו ל') והנפש אשר תעשה וכו', משכנה בכבד שורש הדם כי הדם הוא הנפש. (והנה ימוח ילב יכבד, בנימפריא יב"ק סוד ג' שמות 'אזיה' 'היה ארני, מקור מחצבת הנפש רוח נשמה כידוע, והוא סוד ייחוד 'ברכה יקדושה, כנודע מסוד ועבר את מעבר יב"ק נבאשיה לב כג'). והנה כל עיקר עבודתינו במסירת כל חלקי נפש רוח נשמה להשיי, דהיינו מחשבה ודיבור מעשה. והנה בעת שהיה בית המקדש קיים, הנה היו מביאים קרבנות לכפר על נפשותינו, אזי היו משועבדים חלקי נפש רוח נשמה, דהנה היו צריכים מחשבה לשם זבח לשם זוכה וכו' (ובחס ב' ע"ג), ובמחשבות חוץ פיגול הוא לא ירצה (ויקרא י"ח). דיבור להתוודות כמו פיו על כל חטא ופשע. מעשה הוא הזביחה והזריקה, וסומך עליו במעשה בכל כחו, ומעלה על מחשבתו שאילו היה מצוה השיי שיקריב את עצמו היה עושה, רק מחמד הבורא להביא נפש חבהמיית נפש תחת נפש החומאת במעשה. והנה בהעדר המקדש בעה"ז, הנה נעדר בחינת המעשה (במסירות נפש בכל עת), ולא נשאר רק בחינת מחשבה ודיבור שהם מחלקי נשמה ור"ח, (אבל הכפיח השיי לאברהם אבינו שעקימת שפתינו ישלים המעשה, והוא ונשלמה פרים שפתינו (הושע י"ג), לשון השלמת

פרשת תשא.

כִּי תִשָּׂא וְכוּ'. אמרו רז"ל במדרש (תחומא תשא סי' ג') אמר משה לפני הקב"ה משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד כעת ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשך, כך בכל שנה בשעה שקוראין לפני פרשת שקלים כאלו אתה עומד שם ואתה זוקף את ראשך, הה"ד כי וכו', שא לא נאמר אלא כי תשא, עכ"ל. הנה דבריהם ז"ל במדרש הזה הוא נתיב לא ידעו ע"פ. ואענה גם אני חלקי, ידוע (בכתבי מרן האריי ז"ל) חדשי השנה כולם הם בחינות איברים שבראש, על כן ראשי חדשים נקראים תשרי גולגלתא, מרחשוון כסליו ב' אונים, סב"ת שבי"ט עינים, אדר חומס, הן המה איברי הראש, והפ"ה נשלם כמה שישראל מקדשין את החדש בפיהם, (ובשנת העיבור בחדש העיבור). והנה האיברים הללו הן המה השערים אשר פתחם הבורא ית' אל האדם להשתמש בהן בחושי לצורך הנהגת התורה. ועשה פתחים לכל אחד, ומנעולים וכיסויים לכל אחד, שיוכל לכסות אותם לסגורם בעת אשר יודמן לפניו דבר שאינו ראוי להשתמש או באברים ההם, כגון בעינים כשיודמן לפניו דבר ערוה, הנה יסגור את עיניו וכיוצא, באזנים כשיודמן לפניו דבר שאינו ראוי לשמוע ליצנות לשון הרע וכיוצא, הנה יכוף אליה לתוכו, וכיוצא בשאר האיברים הנ"ל. והנה ניתן השכל במרומים רבים, הוא הדעת הניתן באדם למעלה מן החושים, והוא ממונה לשופט לשפוט בצדק את אשר ישתמש האדם בחושים הללו, ואת אשר ימנע ולא ישתמש, הוא הדעת המושפע מחיי החיים בלי הפסק, כי הדעת הוא ממקור החיות (וזהו ברמז המלך המרוסם לכדו מאיז נפרת ידו איתו, הוא א' למעלה מהו היינו ז' שערים). והנה ידוע בחינת משיה הוא בחינת הדעת של כללות ישראל אשר ידעו יי פנים וכו' (מ"ט ל' י), וכמו שאמרו רז"ל (שבת ק"א ע"ב) בהתחדשות איזה דעת אצלם, משה שפיר קאמרת. והנה כשהשערים מתישרין על ידי הדעת לכל ילכו דרך עקלתון,

החסרון בשפתינו דייקא, דעקימתן מיקרי עשיה בקריאתנו פרשת הקרבנות (ימא פ"ו ע"ב). והנה ד"ש במקרא קדש דבר אלקינו ית' וזה הדבר (בחינת דיבור), אשר (הוא בחינת מחשבה, שאילו הכי בחינות אינם נעדרים גם באין זכה, וכהיום שנשלם המשכן) תעשה להם (תצורף גם בחינת עשיה), לקדש אותם (לגמרי בכל ג' חלקי בחינותיהם, כדי) לכה"ן לי (שיהיו כהנים לי), דהנה נקרא העובד ליי בכל ג' חלקיו במסירות נפש כה"ן, שהן המה ג' אותיות אחדים שאין להם בן זוג באלפא ביתא דא"י כ"ה כנדע, הה"א מאחדים, הנ"ן מעשירות, ה"ך רבתי ממאות, ואלו הג' מספרים מרמזים לנפש רוח נשמה, על כן גם בני אהרן שנבחרו לעבודה נקראים כהנים. וי"ש לכה"ן לי, והבן:

וזה הדבר אשר וכו' לקד"ש אותם לכה"ן לי. הנה מתחלה אמר השיי ואתה הקרב וכו' לכה"ן לי (שמת כה א), ולא אמר לקדש"ו. והנראה דהנה בעבודתו ית"ש הנה עבודת העובדים יש נקרא עבודת משא, ויש נקרא עבודת מתנה. דהנה האיש אשר לא נבדל לגמרי מחומריות עלם הזה, הנה עבודתו עבודת משא נקרא, כי העבודה עליו עדיין למשא, אבל עובד בעבור כי צוהו השיי. אבל מי שנבדל לגמרי מן העולם הזה, הנה גם בעולם הזה מפעיסו השיי מעין עלם הבא, זה סוד שלמך תראה בחיך (מ"ט י"ז ע"א), והתענוג הנדול שבכל התענוגים הוא לו העבודה בתורה ומצות כמו בגן עדן, וזהו נקרא עבודת מתנה אתן את כהונתכם (במדב' י"ז ז). ונאמר לי משם דודי זקני סבא קדישא מהרמ"ז זוקיל שאמר שאינו מצפה לתשלום שכר על עבודתו ית"ש מעת שנתודע לו וכו', רק עיקר קיווי השכר בעת שעבד כעבד נאמן אמונת אומן וזה כל האדם, הבן הדבר. והנה קד"ש הוא נבדל, והנה השיי אמר למשה הקרב אליך את אהרן אחיך רק לכה"ן, כי אין עליו מוטל לבקש קידוש, אבל השיי הכמיח למשה וזה הדבר וכו' לקדשו גם כן, כי עבודת מתנה אתן וכו', הבן כי קצרת:

(*) גם פה הצגנו המאמר מן סי' בני יששכר על מקומו

דבקל יכול למעות, וזה נמשך מחמא אדם הראשון שעל ידי כך נפל לעץ הדעת טוב ורע, שמעורב בדעתו טוב ורע ויכול למעות, כי לולא ההתערבות, היה דעתו דעת קדושים בלי נפות ימין ושמאל. ויש השי' לאדם וקריץ ורדיר תצמיח לך (בראשית ג יח), שעל ידי שנמשכת אחר דעת טוב ורע, בקל תוכל לבוא לידי מעות לעשות מד' ר' ומד' לד', שהחילוק שביניהם הוא קריץ (עין באריכות בפרשת בראשית). והנה זה ידוע דמשה הוא סוד הדעת בקדוש, ובבחינתו כתב הב' אתון הללו רברבין וגדולים, כי על ידי הדעת דקדושה בל ימע עוד המעות הניל. והנה זה ודאי לא נעלם מכל משכיל שחמא עגל לא היה דמיון מפשות, לעשות עגל להשתחוות כאשר יעשו הפתאים. אבל היה הענין מעות באיזה מושכל, וכבר דיברו בזה המשכילים, וזה היה ממש חמא אדם הראשון מעות בעץ הדעת טוב ורע, שחשבו שזה יהיה איזה עבודה מוכשרת וזה היה עבודה זרה, ואם כן זה מיקרי מעות בין ר' לד' בין אחיד לאחיד. ויש השי' למשה לך ריד, ורמוזו רזיל ריד מגדולתך, מאותן הב' אתון ריד שכתבת גדולים מבחינתך שאתה בסוד הדעת הקדוש, כי שחת עמך ולא הועיל להם גדלות האותיות, והבן:

ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם וכו'. יש להבין הענין האיך יתכן שיאמר השי' דבר שלא יתקיים, וחלילה חלילה לומר שמאמר השי' היה בעת דברו שיתקיים כפשוטו. ושמעתי מאת כבוד אדמור הרב המגיד הק' מהרי' מקאזניץ וצוקיל ועתה הניחה לי (עשה לי הנחת רוח), ויחר אפי בהם (ריל מה שהוא אפי שהוא רע בעיני, יחר להם היינו שירע לבם ויחר להם על מה עשו ככה), ואכלים (ריל על ידי התשובה כזאת אשתוקקם מלשון כלתיה נפשי [נחלים פי ג]), עד כאן דברי הקדוש. ואם כן לפי זה ייל שדבריו ית' הם בתנאי, אם לא ישוכו אז הפירוש כפשוטו, וגלוי לפני ית' שישוכו ומשה אדונינו יתפלל עבורם, ואז הפירוש כנ"ל ואחת דבר אלקים שתים זו שמענו כי עו לאלקים ולך יי החסד:

ונ"ל עוד ברמז דבריו ית'. על פי זה מה שאמרו רזיל (שמר פמי א) ששיבר משה את

זה נקרא זקיפת ראש שהאיברים שבראש הן בזקיפה לא יתעקמו לילך ארחות עקלקלות, מה שאין כן בהפוך חיו, הנה הראש אינו זקוף במישור. והנה כל זמן היות המאיר הקדוש משה רבינו עיה עם ישראל בחיים חיותו הוא הדעת הכולל, הנה היה מאיר לדעתן של ישראל, וחשש פן וחיו אחרי נציתו ילך הדעת דרך עקלתון, וישתמשו באיברי הראש בדברים שהם מצד הצד הקליפות ויטמאו חיו את קדושתם. והנה הבטיחו השי' כשם שאתה עומד כעת ונתן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשך, כך בכל שנה וכו'. וענין שייכות הדבר לפרשת שקלים דייקא, כבר כתבנו במקום אחר שקיל בגימטריא נפיש, והנה הכחות שבנפש עומדים במשקל אם ירצה יפה כחותיו, היינו החושים שהם פעולות הנפש לדבר יי ולתורתו ולמצותיו. ואם ירצה חיו יפעל בהיפך כי הבחירה חפשית, אם כן הוא כמו דבר שקולי נטמה לכאן ולכאן, וכיון שהדבר שקול בבחירה, על כן תיכף ביום הולדו יש בו מחצה פעולה ליי ומחצה פעולה להפוך חיו, והחיוב סופל על האדם להסות גם מחצית חלק השני גם כן להשי'. וזה ברמז המצוה שנצטוו לתת מחצית שקיל (בגימטריא נפש) ליי, לחיותן לקרבנות לקרב הכל ליי, (ונם נפש הבהמיתית יתקדש להשי' הבן הדבר), ועל ידי זה הוא נשיאת ראש זקיפתו לישראל, והבטיח השי' בעת אשר יקראו פרשת שקלים, משיה רבינו עיה סוד הדעת עומד עמהם להסות דעתים ורצונם ליי וזוקף את ראשך כנ"ל, הבן הדברים:

וידבר וכו' לך ריד. במדרש רזיל (ברכה ל"ב ע"א) לך ריד מגדולתך. יש לפרש דבריהם ברמז, כי הנה ב' אותיות ריד בתורה הם גדולים מאותיות רבתים, היינו הר' בפסוק (שמח לו יי) כי לא תשתחוה לאל אחר, ורז' דאחד (דברים ו ד). להורות שלא ימע בני אדם בין אחיד לאחיד, כי לפעמים ידמה להאדם שעושה מצוה להשי' והוא עובד עבודה זרה, דהיינו בעשותו לשם איזה פניה וכיוצא, ולפעמים הוא בהיפוך דגדולה עבירה לשמה (מיד כיג ע"ב), והבן. וצריך לשקול מאוד עניניו במאזני צדק שלא יפעל, על כן נכתב בתורה ב' אותיות הללו רברבין, שלא ימעו האדם

חסר, על כן דרש לשון כלה), (ארשב"י) [אמר רבי שמעון בן לקיש] כל שהוא מוציא דברי תורה ואינם עריבים על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה, נוח לו שלא אמרן, בשעה שנתן הקב"ה תורה לישראל, היתה חביבה עליהן ככלה שהיא חביבה על בן זוגה, מנין שנאמר ויתן אל משה ככלתו, עכ"ל. הנה האומר דברי תורה הוא המשפיע כדרך החתן, והשומע הוא מקבל דמיון הכלה, הנה כן הוה ליה למימר במשלו לו כדמיון הכלה שחביב עליה בעלה. אך הוא לדעתי, דהנה חביבות החתן להכלה במה שיודע שהיא מיוחדת לו ושלא תקבל מאחרים, ואם יארע שתקבל מאחרים נאסרה לו, אבל הכלה לא נאסר עליה החתן גם אם ישפיע לאחרות. הנה כך הוא לימוד התורה אם אותו המקבל מקבל גם כן חכמות אחרות חיצוניות ולשוונות הגוים, הנה נאסר לכן תורה להשמיעו דברי תורה. וז"ש ככלה דייקא, הבן הדבר:

שם (שם ו) לוחות אב"ן. כל מי שאינו משים לחייו כאבן הזו, אינו זוכה לתורה, עכ"ל. הנה האבן הוא דומם והוא עומד תמיד במקומו בלי שינוי, מה שאין כן צומח גוזזין וקוצרין אותו וחוזר וצומח. והנה הלחיים הם צומחין פאות הראש והזקן, והנה הזקן מרמז לדיקנא קדישא ר"ג מדות של רחמים כנדע, וכנגדן התורה נדרשת בייג מדות. והנה המשים לחייו כאבן, היינו שינהג בו מנהג האבן הדומם שאין גוזזין אותו, יש בו הכנה לקבלת התורה הניתנה למורשה לכל ישראל, וכל בר ישראל מסוגל לה אם ירדוף אחריה. מה שאין כן מי שנהג בו מנהג הצומח לנחוז ולקוצרו, הנה בודאי לא יזכה לתורה בשום אופן, כיון שאין בו הארה לייג מדות של רחמים, מאין יהיה בו הכנה לייג מדות שהתורה נדרשת:

שם (שם ז) על הפסוק וינחם יי כו. אמר הקב"ה למשה בעולם הזה על ידי שהיה בהן יצר הרע עושיין עבודה זרה, אבל לעתיד לבא אני עוקר מהן היצר הרע ונתן להם לב בשר, כמד"א (יחזקאל לו טו) והסירותי את לב האבן משרכם ונתתי לכם לב בשר, עכ"ל. ולכאורה איך מרומז

הלוחות כדי שיתחשבו ישראל כפניה שזנתה, כי הלוחות הם קידושין שקידשם השיי והיה דינם כארוסה, וביטל משה את הקידושין. וזה נרמז בדבריו ית' ועתה הניחה ליי, כבר כתבנו כמה פעמים ליי מיקרי הקידושין הרי את מקודשת ליי, כמאמרו ית' בהתחלת מתן תורה ואתם תהיו ליי (שמות טו ה). ואמר ית' הניחה ליי, ר"ל הנתה ליי היינו הקידושין, ויחר אפי בהם היינו שיחר אפי על הקידושין היינו על הלוחות, שישפוך חמתו עליהם ויכלם שיהיו נשברים והאותיות פורחת, וזהו לכפרת ישראל כענין חורבן בית המקדש ששפך חמתו על עצים ואבנים (איכ"ז פ"ד י"ד), כלה יי חמתו חשב להשחית חומת בת ציון (איכה ב ח), והבת ציון היינו הרוחניות נסתלק למעלה, ואם כן יחר אפי בהם ואכלים, קאי הכל על הקידושין הנרמזים בליי, ואחר כך ואעשה אותך לגוי גדול כי על ירך יוחזרו הקידושין בפעם שנית, כמאמרו ית' פסל לך וכו' כראשונים (שמות לד יא). והיינו שאמרו ר"ל (שבת פ"ז ע"א) שחסכים השיי על ידו בשבירת הלוחות, כי כן היה נרמז במאמרו ית' ומשה עשה כן מדעתו, כי ככה התבונן בדעתיו שבזה יקויים מאמרו ית' אומרו הניחה לי, והבן:

הודיעני נא את דרכך. חסר יי מורה על החכמה, כי דרכיו ית"ש למעלה מן החכמה. והנה ביקש משה לידע דרכיו ית"ש בסוד הכתר למעלה מן החכמה, והחכמה הוא סוד יי, וסוד הכתר סוד קוצו של יי, והרבה דברנו מזה בענין חילוק להמאמינים בכחית חכמה, לבין המאמינים כאמונה לבדה, עיין בספרנו מעין גנים:

וירצה עוד דהנה דרכיך חסר יי. כשתחשוב הך דמצנפך לתיק כנדע, אזי יעלה מספרו תשכ"ד, הוא סוד ר"ג מדות שבכל אחד יש שם הויה במילוי אחר, וכל המילואים הם ר"ג מילויים, מכואר סדרן בספר ויקהל משה ועולה מספרן תשכ"ד. והנה משה ביקש לידע הארת הייג מדות, אמר הודיעני נא את דרכיך מספר תשכ"ד כנ"ל.

מד"ש (שמיד פמ"א ה) ויתן אל משה ככלתו. מהו ככלתו, (רצ"ל למה נאמר ככלתו גם ככלתו

וירצה עוד באומרו אלקייו. כי הנח השיי אמר כי שחת עמך (שמות לב ז) דייקא (היינו הערב רב שקבלת), ולזה ויחל משה את פני יי אלקייו, ר"ל הנח השיי הוא לי לאלקים, ומה שקנה עבד קנה רבו (פסחים פ"ח ע"ב), ואם כן לו יהיה שהם עמו של משה, עם כל זה נקראים עמו ית'. ויש למה יי יחרה אפך בעמך:

למה יי יחרה אפך וכו'. לפי פשוטו הוא מן התימה על תמיהתו שאמר בלשון תמיה למה יחרה אפך, הלא למראה עיניו את אשר עשו לא טוב בעיני יי עד שהמלך במסיבו וכו', והיה לו להתפלל סתם רבשיע הגם שעזו ופשעו, מלח ומחל כי טוב וסלח אתה. ונ"ל דהכי קאמר כי מקודם נאמר (שמות לב ז) וידבר יי אל משה לך ר"ד וכו', ויאמר יי כי ראיתי כו', הכל בשם הויה, דנראה מזה שחיו הסכים גם מדת הרחמים לזה, (ובאמת זה היה דוקא במדת הרחמים בכדי שיתאמץ משה בתפלה עבורם, ואם כן היה הפלגת הדבור כזה לגדל רחמנות ית', ואמר הניתה לי לרמוז לו התפלה). ויש ויחל משה את פני יי אלקיו מדת הרחמים ומדת הדין, ואמר למה יי יחרה אפך, למה תהיה כזאת, לו יהיה שמדת הדין כן דרכו לעגוש לחייבים, עם כל זה למה שם הויה מדת הרחמים יחרה אפך, הלא מדתך להעביר קצפך ולרחם על בריותיך, ובשביל זה קדמת מדת הרחמים למדת הדין במעשה בראשית (כ"ד פ"ב ס"ז). זה שמיים וינחם יי וכו' אשר דיבר וכו', שלא היתה כוונת הדבור ברחמים, רק כדי לעורר את משה בתפלה כנ"ל:

ויאמר עוד למה יי יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וכו'. ר"ל אין מן התימה על עם כזו שלא ישאר להם שום שורש פורה ראש ולענה מהמומאה שהיו משוקעים בה, על כן למה יחרה אפך וכו'.

ויפן וירד כו'. תיבת ויפן הוא מיותר לכאורה. אך משמיענו שלא רצה משה למוט ולזח עד שסמא מאת השיי שכבר ניחם על וכו'. וירצה עוד ויפן.

זה בפסוק. ונראה דהכי קדריש וינחם יי (ניחם על הדבר), על הרעה אשר דיבר, (רצ"ל כי הגיע להם זה על אודות הרעה אשר דיבר, שיהיה הרע היינו היצר הרע, מפני כך אין להאשימם כמיש השיי ואשר הרעותי (מיכה ד ו, עיי' סוכה ג"ב ע"ב), על כן אין להאשימם כי בהכרח משתמשים ביצר הרע לדבר המצטרך, כגון לפריה ורביה ולחדוותא דשמעתתא, הנח הוא כעת מבע האבן כשהוא חם מקצתו חם כולו. מה שאין כן לעתיד יהיה לנו לב בשר, ודרשו רז"ל לב לעשות בשר, כי היצר בהכרח לא יתבטל מן העולם כמו שדרשו במדרש הנעלם, רק שלא יהיה לו מבע האבן רק יהיה קדוש לאלקיו, ישתמשו בו רק הצורך לתורה ולמצות. ויש בכאן לעשות לעמיו, רצ"ל שניחם הקביה והבטיח לשיעשה הרעה מכובה מלשון נחלים עוממית, שלא יבער כאש להבה שמדליקין אותו כאן והוא הולך ובוער למרחוק, רק יהיה היצר כענין נחלים עוממת שיש בהם מעט אש, ואינו דולק רק בהתקרב אליו במקום המצטרך, הבן הדבר:

כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם. נחמר מרכא משרת לזקא. הוא לדעתי נרמו גם בגלות החל הזה כשקורין פרשת שקלים, משה רבינו עומד וזוקף את ראשם (תנחומא תשא ס"ג). הנח בתוכחה הוא והבאתי מרך בלבכם בארצות אויביהם (ויקרא ט"ו), הנח המרכא רמוז על הסורך והוא סמוך לזקא, היינו כשנזרקו ישראל בארצות אויביהם, אז ישאו ראש כמו מראש ויהיו לסגוליה:

ויחל משה את פני יי אלקייו. לא אמר אלקים. כי הנח אמרו רז"ל (שמ"ד פ"ג ה) שאמר משה להשיי הלא אמרת בלשון יחיד אנכי יי אלקיך (שמות כ"ב), לי לבדי אמרת. זה נרמו בכאן באומר יי אלקייו, שאמר שאליו לבדו היה המכוון לחקראות אלקיו. ויש לרמוז במה שאמר לפני יי אלקיו, שרצה לתפוך מדת הדין לרחמים. והנח השיי אמר ויחר אפי (שם לב ט), עשה מתיבת אפי רית לפני יי אלקיו. ולזה אמר למה יי יחרה אפך:

ככסף מזוקק, והכוננה לפי זה בכאן כה אמר יי, כך אמר לי יי, שהוא עדיין אלקי ישראל, על כן שימו כו:

ויעשו בני לוי כדבר משה. בשבחם סיפר הכתוב שלא רצו להתרברב חיו על ישראל, ואדרבה נפשם עגמה לצרת ישראל, אך הוכרחו לעשות כדבר משה, שידעו כי רוח יי נוספה בו והכל לטובת ישראל:

ביום ההוא. בשבחם של ישראל סיפר הכתוב שביום אחד נפלו כל אלה, להיות שלא עמדו ישראל להלחם נגד בני לוי, ואדרבה מסרו נפשם בהבינם המעל אשר מעלו ביי, על כן נפלו כל אלה ביום אחד, כי אין עומד נגד בני לוי:

מלאו ידכם. כבר דברנו כמה פעמים בסוד יידי מלא, שהוא בנימטריא ב' פעמים 'ברכה ואין כאן מקומו. והוה ולתת עליכם היום ברכה:

"וארעך. לית. כי לא קם נביא עוד כמשה אשר יידעו יי וכו' (וברים לו י):

ויאמר יי אל משה כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. יש להתבונן מהו כתב לך, וכי למשה לכדו נכתבה התורה. וגם הנתינת מעם כי על פי וכו', וסיים "ואת ישראל, ומתחילה בכתיבה רק לו לכדו. והנראה כל תורה שבעל פה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, רמזה הכל בתורה שככתב על ידי חסירות ויתרות, והתגין והעקומות, ולפופות וכתרים, וקרי וכתוב, ונימטריאות וחשבונות, וראשי תיבות וסופי תיבות, וכיוצא הכל כגודע. והנה למשה נגלה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כמו שאמרו רז"ל (יחשמי פאה פ"ב ה"ד), ונגלה לו רמיותם בתורה היכן הוא, אבל משה לא למד כל זה לישראל, רק התורה בכללה ועיקרי הדינים וההלכות, אבל הרמיות מדקדוקי המצוה היכן הם נלמדים מהתורה, זה לא למד להם, כי זה שייך לשורשי הנשמות שבכל דור, שכל אחד יוציא מן הכח אל

להורות אהבת משה לישראל והשתדלותו להשיבם בתשובה, שהשתעשע מזיו השכינה בהיותו בהר, עם כל זה לא חש על עצמו ותיכף פנה להשיבם בתשובה: או יאמר ייפן קאי על השיי, כביכול פנה השיי ממנו, וקאי על יי הנאמר בפסוק הקודם, להורות רחמנותו ית' שכביכול פנה מאתו, בכדי שיבין משה ויתעורר כרגע לרדת להחזירם בתשובה ולא יתממה. ובוה יצדק שלא אמר ייפן משה וירד וכו', רק אמר ייפן סתם, דקאי עליו ית' ואחר כך וירד משה וכו', והבן:

והי כאשר קרב אל המחנה וירא וכו'. שכבר ידע הענין ממאמרו ית' ובודאי לא נמתפק, אך אינו דומה שמיעה לראיה:

ויעמד משה כו' ויאמר מי ליי אלי. לא אמר יבוא אלי בציווי. רק נראה דאמר זה בדרך הכתוב מי אשר עדיין הוא בשליחותו ליי, יהיה יכולת בידו לגשת אלי, אזי ויאספו וכו':

ויאמר להם כה אמר יי אלקי ישראל. אמר אלקי ישראל. שלא יתגאו בני לוי שהם גדולים במעלה מישראל להיות שחם לא חסאו, לזה אמר להם שידעו שאלקי כל ישראל הוא, ולא יתגאו עליהם כי לא מאסם ולא געלם חיו ויחוסו על כבודם:

ויאמר עוד כה אמר יי אלקי ישראל. ולא מצינו שאמר כן השיי, ועיין בתנדב"א (י"ב פ"ה) שאמר מעיד אני עלי שמים וארץ שמעולם לא אמר זה השיי, רק אמר משה אם יש דין למטה אין דין למעלה. והנה אף על פי כן לא ידעתי האיך יצדק לומר כה אמר יי כו', (הגם שיש מקום אתי בעזחי לפרש דברי המאמר באופן אחר אין כאן מקומו). ויראה לי דהנה השיי אמר מתחילה (שמה לב ז) לך רד כי שחת יעמד, קראם עמו של משה, ומשה השיב למה יי יחרה אפך יעמד (שם שם יא), הלא עמך הם, אז וינחם יי על הרעה, ר"ל שניחם על הדבור שקראם עמו של משה, ניחם על זה, רק שכ מדיבורו לעשות אותם יעמו כמאז ומקדם. ויש משה שצריך אני למהרם

ויש לפירוש עוד על פי מה מה שאמרו רז"ל (ע"ז ד' ע"ב) לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה רק להורות תשובה לרבים, אם כן על ידי אותו מעשה נעשה פתח התשובה. והנה אמרו רז"ל (כ"ד פכ"א ר') בפסוק (באשית ג כב) ועתה פן ישלח ידו וכו', אין ועתה אלא פתח התשובה, ועיין שם. והדברים מובנים (והשאר נמחק ונשאר רישומו של ב' תיבות י' פעמים אחיה), זה שאמר משה ועתה, היינו יהיה פתח לתשובה אם תשא חמתם, והבן:

"בשש משה. תרין. דין. ואידך בשש רכבו דמיסרא (שופטים ה כח), מה התם בעד החלון נשקפה בכשפים עיין בעשרה מאמרות, אף כאן עשו הערב רב בכשפים, וכל בני ישראל נקיים לפני יי:

אך את שבתותי תשמרו וכו' לדעת כי אני יי מקדשכם. להבין הענין שביתת שבת למלאכת המשכן. והנה רז"ל (מכילתא) דרשו שלא תדחה שבת. ויש להבונן מהיכי תיתי תדחי כיון שאין לימוד שתדחה, והרי בקרבנות ומילה צריכין לימוד על זה. ונ"ל דהנה ידוע דכדור המדבר לא היה היוונ העליון לעיר ונוקב רק בחינת יעקב, ודור המדבר רק בשבתות וימים טובים היה זיווג ועיר ונוקב. והנה במעשה מלאכת המשכן בעשייתם המלאכה גרמו היוונ הזה לשריא שמשא בסיהרא, עיין כל זה בזהר ריש פרשת תצוה (ח"ב קע"ט ע"ב), ומה שפירש על זה הרמ"ז. והנה לפי זה היה מקום לומר כיון שמלאכת המשכן פועל פעולת השבת תדחה שבת, וזה שאמר השיי אך את שבתותי תשמרו, שגם למלאכת המשכן לא תדחה שבת, ואמר הפעם כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני יי מקדשכם, כי שבת ניתנה במתנה לישראל ואפילו בזולת מעשיהם והכנתם מתקדשים בקדושה, מה שאין כן מועדי יי מקראי קודש ישראל מקדשי להו, הבן. ואף על פי כן כיון שגם המועדים נקראים שבת, לא נדחו במלאכת המשכן. ואפשר לומר שלא התחילו

הפועל מהתורה מיין חלב וחמאה השייך לשורש נשמתו, ועיין כל זה בחסד לאברהם. על פי זה תבין שאמר השיי כתב י"ך דייקא את הדברים האלה, שאתה מבין במכתב כל שיניי המכתב והאותיות רמזתם וסודם, אבל לא תלמד זה לישראל כעת היכן רמזים כל דיקדוקי המצות שבתורה שבעל פה בתורה שבכתב, כי על פי הדברים האלה (שהם בעל פה) כרתי אתך ברית ואת ישראל, לכולם שייכת התורה שבעל פה לחדש בכל דור, ואתה תתלבש עצמך בכל תלמיד ותיק שעתידי לחדש תורה שבעל פה על ידי התורה שבכתב בכל דור. וזהו כרתי אתך וכו' ואת ישראל, על כן אין הזמן גרמא כעת לחדש כל הרמזות והסודות, והבן מאוד:

"והנחם. תרין. דין. ואידך בתפלה למשה והנחם על עבדיך (יהלים ז יג). להורות שאמר והנחם על עבדיך, כי ישראל עבדיך הם ולא חסאו, רק הערב רב:

ויחל משה את פני יי אלקיו. אמר יאלקיו. ר"ל אותו השם הויה שהוא יאלקיו, היינו הויה שבדעת ועיר אנפין, שהוא סוד שם המפורש הנזכר בכל מקום כמבואר בעץ חיים שער השמות פרק ב', היינו הירד בחולם, ההיא בצירי, הואיז בקמץ, ההיא בצירי:

וישב משה אל יי וכו', ועתה אם תשא חמתם ואם אין וכו'. הנה לא פירש מה יהיה אם ישא החסא. ובעלי הפשם פירשוהו במקרא קצר, ודרכיו בזה וכיוצא שלא נחסר. והנראה דהנה וישב משה אל יי וכו', תיבת משה מיותר דעליו קאי. והנראה בזה דהנה שם משה מרומז לפלאות, כמבואר בזהר (ח"ג רכ"ג ע"א). והנה אמר וישב משה, במציאת שמו הרמז למקור נשמתו אל יי ויאמר וכו' ועתה, ר"ל מה שבאתי בשמי במקור נשמתי ואני עדיין במציאות, הוהנה אמר וישב משה, במציאת שמו הרמז למקור נשמתו אל יי ויאמר וכו' ועתה, ר"ל מה שבאתי בשמי במקור נשמתי ואני עדיין במציאות, הוא רק אם תשא חמתם, ואם אין וכו':

אותם, ששת ימים וכו'. להבין ענין האסיפה הזאת באומרו מצות שבת לישראל. ונ"ל על פי מה דאיתא בחסד לאברהם (עין בפרי עין חיים) (עין הקורא נהר מים) וז"ל, כאשר עלה משה להר סיני לקבל התורה, נתנו לו אלף חלקים אורה וכו', וכשעשו ישראל העגל נאבדו ממנו בעון ישראל וכו', ולפי שמשנה לא חסא וכו' רק בעון ישראל היה זה, ולכן הקביה השלים לו משל ישראל, והם האורות והכתרים שהם עדים של ישראל שהתנצלו מהם בחורב (שמת לגו) ונפלים משה אחר כך להשלים מה שחסר לו בעבורם. אמנם בכל ערב שבת בלילה חזר משה לקבל אותן האלף חלקים אורה שאבד, ולוקחם בסוד תוספת שבת, ואז הוא מחזיר הכתרים של ישראל להם וכו', עיין שם. והו שניל לפרש ויקהל משה את כל יעדת בני ישראל, עדת הוא לשון עדים, היינו שקהל וקיבץ עדיים של ישראל שהתנצלו מהר חורב להשלים חסרונו. והנה רצונו להיטיב לישראל ולהחזיר להם, אך אי אפשר זה בששת ימי החול, ואמר להם עצה טובה אלא הדברים כו' ששת ימים כו' וכיום השביעי כו', אזי יחזור לכם העדי שקבלתי, והבן:

ששת ימים תעשה וביום השביעי יהיה לכם קדש. להבין תעשה מאליו משמע גם יתור תיבת לכוים. נ"ל על פי מה דפסק בשיע אר"ח (סי' ר"ז סי' ב) דאותן בני אדם העוסקין במלאכה בימי החול, יהיה שבת רוב עסקם בתורה, והתלמידי חכמים העוסקים בתורה בימי החול ומלאכתן נעשית על ידי אחרים, יתענגו בשבת יותר באכילה ושתיה. וכבר ידוע שאמרו רז"ל (פסחים סי' ע"ב) כינוי תענוג הנשמי דאכילה ושתיה דשבת ויום טוב בתיבת לכוים, כנדע מפלוגתא רבי אליעזר ורבי יהושע גבי יום טוב כולו ליי או כולו לכם, ומר סבר חציו וכו'. ובוה ידוקדק הפסוק ששת ימים תעשה המלאכה מאליו ואתה תעסוק בתורה, אזי ביום השביעי יהיה לכם קדש, ור"ל יהיו תענוגים הנקרא לכוים קדש, ותעסקו

במלאכה עד אחר סוכות, ואם כן לא היו כלל מועדים בשעת מלאכה, והוא חנכוך:

ועשית אותה קמרת רקח מעשה רוקח. תרין מלאים ו, דין. ואידך זבובי וכו' יבאיש יביע שמן ירוקח (קהלת י א). ו' הוא אות חיים, כנדע מפסוק (בראשית ד טו) וישם יי לקין אות (עין היקרי סס ק"י ע"ב), והנה כיון שניתן רשות וכו' אינו מבחין וכו' (ביק סי' ע"א). וי"ש זבובי וכו' יבאיש יביע (אפילו) שמן ירוקח, (הצדיקים נקראים שמן החכמה מצויה בהם, על כן מלא ו' אות חיים החכמה תחיה) (קהלת ז יב), אף על פי כן כיון שניתן רשות וכו', והסגולה להעציר ועשית אתה קמרת רקח מעשה ירוקח):

סרו מהר. תרין פסוקים רישיהון סמ"ך בתורה. דין. ואידך מלח נא וכו' (במדב ד יט). הסמך אין לה קצה וגבול כי היא סגלגלת, לומר לך עם היות חיו אין קץ לעונות, עם כל זה אין קץ למליחה, אין לך דבר שעומד בפני התשובה (יחזלמי פאה פ"א ה"א):

הגידה לי. תרין. דין. ואידך בשמשון הגיחה לי והמישני את העמודים אשר הבית נכון עליהם (שופטים טו טו). גרמו למשה גם כן להמיש את העמודים אשר וכו', היינו להזכיר זכות אבות: ענות אנכי שומע עיין פירוש רשיי המענין את נפש וכו', נלמד ממסורה ענות אדם נפשו (ישעיה נח ה):

והביטו אחרי משה. תרין. דין ואידך והביטו את אשר דקרו (זכריה יב א), מה בכאן אית דרשו ליה לשבת, ואית דדרשו וכו' (קידושין ל"ג ע"ב), ותרווייהו קשום דהערב רב לא האמינו ואמרו מה שאמרו, כמו כן התם במשיח בן יוסף, ישראל הצדיקים יביטו ויאמרו כי הם גרמו, וישוכו אל יי ויאמינו בו, והערב רב יתחברו עם גיא המון גוג יהיו לחרפות עמם:

פרשת ויקהל

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה יי לעשות

אורה מאור היום כי יאיר לנו, על כרחך קפידת התורה הוא רק על מלאכת ההבערה, אבל אם המלאכה נעשית מאליה מערב שבת ומאירה בשבת, יתענגו על רוב שלום מעניה. והנה האפיקורסים יפספסו בהגיון שוא, דאפשר הקפידא הוא גם כיום 'השבת, גם ביום במקום שצריכין להבערה גם ביום, דהיינו בארצות הקרים. לזה באת התורה לאמר בכל מושבותיכם, להורות אפילו בארצות החמים שאינם צריכים לחיסק והבערה, עיכ הקפידא הוא רק על המלאכה שלא תעשה בשבת, והבן ודע מה שתשיב וכו':

וידמח עוד בכל מושבותיכם ביום כו'. הוא מרמז אזהרה לאדם על הכעס, כמבואר במקוב תעשה בשבת, והבן ודע מה שתשיב וכו':

וידמח עוד בכל מושבותיכם ביום כו'. הוא מרמז אזהרה לאדם על הכעס, כמבואר במקובלים שעל ידי הכעס מרתיה גופו באש היסודי שבנפשו וגופו. והנה קיימא לן שמותר לכעס על עוברי רצונו ית', ובאם יודע ורואה שעושים דברים שאינם מהוגנים, אזי מצוה לכעס ולזה נבראת המדה הלזו, רק כתבו חכמי המוסר שזה צריך להי רצונו ית', ובאם יודע ורואה שעושים דברים שאינם מהוגנים, אזי מצוה לכעס ולזה נבראת המדה הלזו, רק כתבו חכמי המוסר שזה צריך להיות ביישוב הדעת, שיתיישב בדעתו מקודם שלא יבוא הכעס בלבו ויבוא לכלל מעות חיו, מי לנו גדול מאדון הנביאים, וסהלל ראש הנשיאים כידוע מעניינם (פסחים ס"ז ע"ב), רק יראה להם בפיו ובאיבריו כאלו כועס ומתקצף, אבל לא יהיה הכעס בלבו. ונ"ל שגם זה הוא דוקא בימי החול, אבל ביום השבת מבואר בזהר (ח"ב קליה ע"ג) שצריך להראות לכל חדות לבנו ושמתו ביי הנותן מתנה כו' לישראל, ובאם אינו מראה בפועל החדות, אזי חיו המלאכים מסתלקין עיין בזהר. והו שרמזה התורה לא תבערו אש הכעס, אפילו בכל מושבותיכם עם כל היישוב הדעת שבעולם ולצורך מצוה שמותר בימי החול ולמצוה יחשב, שאני שבת קודש דצריך לאיתערא בחדוה

בתענוג ותקבלו שכר טוב על זה, מה שאין כן אם אתם לבדכם בעצמיכם תעשו מלאכת ימי החול, והבן:

ששת ימים תעשה מלאכה. במסורה סימן נמסר זכ"ר ונקיב"ה בראם (בראשית ה ב). היינו בפרשת תשא (שמות לא טו) נאמר לשון זכר ששת ימים יעשה מלאכה, ובכאן תעשה לשון נקיבה. ונ"ל לפרש על פי דברי הזהר בשלח (ח"ב דף ס"א ע"ב) ד"ל, תא חזי כל מזוני דבני עלמא מלעילא קא אתיין, ההוא מזוני דאתא מן שמיא וארעא, דא מזונא דכל עלמא, והוא מזונא דכולא והוא מזונא גם ועב, וההוא מזונא דאתי וכו', מזונא דאשתכח להו לישראל כההיא זמנא מאתר עילאה דאיקרי שמים, הוא מזונא יתיר דקיקא דעייל יתיר לנפשיה וכו', עיין שם כל הענין. ועל כל פנים אפשר לומר דהנה ציווי השי למשה היה קודם החפא, והיה המעשה לפרנסה בכחינת דכורא מאתר עילאה דאיקרי שמים, על כן נאמר יעשה. ודיבור משה אחר החפא, והיה צריך לעשיה שתהיה הפרנסה בכחינת שמיא וארעא, שאין התגלות כחינת שמיא רק על ידי הארעיא נוקבא, על כן נאמר תעשה. וזה שרמזה המסורה זכר ונקבה בראם, והשם הטוב יכפר:

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. לכאורה ביום 'השבת מיותר, והוה ליה למימר לא תבערו בו אש, כיון דקאי אפסוק דלעיל מיניה. וגם מאי שנא דתנא מושבת אצל הלאו הזה, דממילא ידעינן דאינו חובת הגוף שיתיה תלוי בארץ. ונראה דכאלה הדברים יבשו הפריקות הרשעים והאפיקורסים כת הקראים ימיש היושבים בחשך ואין אור להם, דדעתם הנכונה שקפידת התורה הוא שלא ישב אצל אור, רק לישוב מבלי אור להם. הנה להכות על קדקדם כתבה התורה ביום השבת, להורות דאין הכוונה לישוב מבלי אור, דהרי הציווי הוא גם ביום השבת שלא להבעיר אש, ומה בצע בהעדר ההבערה הרי בלא זה מתמלא הבית

איך צודק בזה חלק המעשה. אבל בעשות האדם הדבר (מפרשמש ואולי שציל המותר), ובהגיע אל האיסור מונע את עצמו מעשות, הנה זה נקרא עשייה הבן הדבר. וכן כתב האר"י ז"ל עשיית המצוה בפאות הראש והזקן, מקיים האדם עשייה בגלחו את שערות הראש, ומניח הפאות והזקן, לעשיית המצוה יחשב. וזה שיש לפרש גם בכאן אלה הדברים, רציל אשר אינו רק דברים, כי לא תוכל לכאורה לקיים רק חלק הדיבור במניעת המלאכה, הנה צוה יי לעשות אותם שתשלים גם חלק העשייה, ואיך הוא, מפרש הכתוב ששת ימים תעשה מלאכה וביום ה' יהיה לכם קודש וכו', הנה לעשייה יחשב, ודו"ק:

ושמ"ן למאיר ובשמים לשמן המשחה ולקמרת כו אבני כו לאפרד ולחושין. יש להתבונן דבכל שאר הנדבות לא פורש מה שיעשו מהם, רק בשמן ובשמים ואבנים. והנראה כי כל שאר הנדבות כגון זהב וכסף וכו', היו יכולין להתנדב איזה זהב וכסף שירצו, כי אפילו לא היה זהב טהור, יכולים ליתנו באש ולשרוף הפסולת. מה שאין כן בשמן אינו כשר רק דוקא הראשון, כמבואר במנחות (פ"ז ע"א) מנגרנו בראש היות. על כן אמר שמן למאיר, ר"ל שמן כזה אשר ראוי למאור, מה שאין כן השני שבראשון אם יביאו לא יוצלח. וכן בשמים ידוע דרבבות מיני בשמים יש בעולם, ואינם רשאים לעשות שמן המשחה רק מהבשמים המיוחדים המבוארים בכי תשא, ואם יביאו בשמים אחרים לא יצלחו לשום דבר, על כן אמר ובשמים לשמן המשחה, ר"ל בשמים כאלו הראויין לשמן המשחה, וכן אבנים טובות ישנם לרבבות, אבל הנרצה דוקא אותם הכשרין לאפוד ולחשן, נ"ל על פי פשוטו:

וכל אשה חכמת לב. וכל אשה ב' במסרה בתורה. דין. ואידך וכל אשה יודעת איש (במדב לא יי). גרמו מה שאמרו (מנהיג כ"ב ע"ב) אשה היא גולם והבעל עושה אותה כלי, והוא כי דעתה קל ואין בה חכמה, גם כן כמו שאומרים מי שלבו אפוס כבתולת. על כן נקרא הבעילה בשם ידיעה, וידע אדם (באשה י מה), ממשיך בה הדעת. ויש וכל

דוקא. ויש ביום השבת, לדייק דבחול מותר ולמצוה יחשב, נ"ל:

ואמר משה וכו' לאמר זה הדבר אשר צוה יי לאמר. הנהו תרתי לאמר מיותרין. ונ"ל דהכי קאמר, דמשה אדונינו צוה שיאמרו בעת נדבתם זה הדבר אשר צוה יי, להורות שאין מפרישין נדבתם לשום איזה פניה ובאיזה הכרה, רק בשמחה רבה בלי שום פניה לעשות רצונו ית' דוקא, ועל ידי זה תחול הקדושה על ההפרשה באומרים בפה מלא כן. ותעמיק עוד שיאמרו זה הדבר אשר צוה יי לאמור, היינו שיאמרו גם תיבת לאמר, שיתעוררו על ידי זה המאמר הנה הש"י צוה לנו לומר זה בפה מלא, ולמה כזאת, בודאי הוא לפשט העקמימות שבלב התקוע לשם איזה פניה ח"ו, נ"ל. ולזה גמר אומר קחו מאתכם תרומה ליי, ר"ל בעת הלקיחה תהיה תיכף תרומה, ולא תמתינו בהקדשה עד ביאת הנדבה להגזברים. ויש כל נדיב לב יביאה את תרומת יי, ר"ל שכבר תביאו את תרומת יי, ואם כן יהיה ב' מצות בידכם, אחת שתתנדבו מממוניכם ליי, ואחת שתתנדבו גופיכם להבאת קדשי שמים שכבר הוא ליי, תביאו בגופיכם לידי הגזברים ויהיה זה נדבה ליי, נפש גוף ממון, כוונת הנפש, מתנת הממון, הבאה בגוף, נ"ל:

ויקהל משה את כל וכו' אלה הדברים אשר צוה יי לעשות אותם ששת ימים תעשה וכו'. יש להתבונן האיך יצדק על זה אלה הדברים אשר צוה יי לעשות, אם הכוונה על מניעת המלאכה בשבת, הנה זה לא מיקרי עשייה רק אדרבה מניעת עשייה, ואם הכוונה על מלאכת ימי החול, וכי המצוה היא בחובה דוקא לעשות מלאכה בימי החול. ונראה על פי מ"ש בספרי דרך פקודיך דכל המצות צריכין לקיימם במחשבה דיבור ומעשה, ובה משלים את חלק נפש רוח נשמת. והנה חלק המחשבה יושלם על ידי הכוונה שבמצוה כי מצות צריכות כוונה, וחלק הדיבור במה שילמוד משפטי המצוה הזו והלכותיה, והמעשה בעשייה. והנה זה במצות עשה, מה נאמר במצות לא תעשה

אשה חכמת לב, היינו וכל אשה יודעת איש, מה שאין כן בתולה לכה אמום ואין לה חכמה:

מטו"ה. נמסר לית. גרמו מ"ש רז"ל (ימא ס"ז ע"ב) אין חכמה לאשה אלא בפלך, והוא גרמו בכאן וכל אשה חכמת לב כו ויביאו מטו"ה. ונמסר לית, רציל אין לאשה עוד חכמה בדבר אחר רק במטוה:

ויכלא העם מהביא. ויכלא תרין במסרת. דין. ואידך ויכלא הגשם מן השמים (כראשית ה ב). גרמו מה שהשיבו לה הוא דשאל האיך הקביה מוריד גשמים בשבת מלמול מרשות לרשות, והשיבו לו כיון שהשמים והארץ שלו, הלא בעל הבית יכול למלטל ברשותו כרצונו וכל העולם כולו כד' אמות (כ"ד פ"א ה). ויש בכאן ויכליא העם מהביא, כמו שדרשו רז"ל מאיסור שבת שלא למלטל, אבל לשם ויסכרו מעיינות תהום רבה וארובות השמים (כי שמים וארץ שלו), ויכלא הגשם מן השמים (כרצונו), אבל אלו היה חפץ יכול להורידן כרצונו, כי שמים וארץ שלו:

ויקחו מלפני משה את כל התרומה וכו'. לא אמר ויקחו מאת משה, רק מלפני משה. שקודם לקיחתן היו מסבבים שיבוא כל נדבה ונדבה נגד פני משה, שיסתכל בנדבה ההוא בכדי שתשרה בו כח הארת הדעת דמשה, ויהיו עושי המלאכה עושים בדעת, וחפץ יי בידם יצליח:

אשר הביאו בני ישראל למלאכת עבודת הקודש לעשרת אות"ה. לעשרת אות"ה מיותר. והענין נ"ל על פי מ"ש (שקלים פ"ג מ"ג) של בית רבן גמליאל היו דוחפין את שקליהם בלשכה סמוך לפתח הקופה, כדי כשיבוא התורם לתרום יתרום שקלם ולא ישאר שקלם מותר הלשכה, הגם כשהיה התורם תורם, היה תורם בשביל כל ישראל, עם כל זה זכות גדול הוא אל האדם שזכה שיחיו ממסונו חלק גבוה קרב אל יי. והנה אמר בכאן גם כן שכל אחד מבני ישראל הביא נדבתו אל מלאכת הקודש לעשות אות"ה דייקא, שהיה מבקש שלא תשאר נדבתו שיריים, על כן כשראו עושי

המלאכה כי מרכיב העם להביא, באו אל משה ואמרו באמרם כי כשירבו בעל כרחך ישארו כמה נדבות לשיריים, ויהיו לעגמת נפש לישראל בחשוב כמה אנשים באפשר לא זכיתי שיהיה ממוני חלק לגבוה:

והמלאכה היתה דים לכל המלאכה. הנה המלאכה הראשון פירושו נדבה ולא אמר והנדב"ה. ולפי מ"ש לעיל יונח דהכתוב קורא להנדב"ה מלאכה, בא להעיד שכל הנדבות היו ראויין למלאכה ולא לשיריים, על כן תיכף מעת הנדבה קורוהו מלאכה על שם תכליתו:

והות"ר. עיין בפירוש רש"י הפירוש הוא ולהות"ר. ויש בכאן חסרון למיד. ולדרכינו יונח בלא חסרון, כי אלו נאמר ולהות"ר, הוה במשמע שמתחלת הנדבה היתה ראוי להוותר להיות שיריים, והפסוק אדרבא קורוהו מלאכה מתחילתה, ואמר שהיתה דים לכל המלאכה והות"ר, ממילא שכח הברכה היה בנדבה, וזכה המנדב שיחיה ממסונו חלק גבוה, וזכה שיתראה בנדבה ברכת יי, והבן. ומעתה תבין דברי יונתן בן עוזיאל ועבדתא הות כמיסת לכל עיבדתא ועבדו יתה, וזכרם שיריו:

והמלאכה היתה דים וכו'. יש לרמו בפסוק הזה מה שדרשו רז"ל (שבת מ"ט ע"ב) כי ל"פ מלאכות הן בהן נכללין כל המלאכות שבעולם, ואמרו ששפטו זה ממנין ומספר מלאכה מלאכתו שבתורה, והנה מנו והיה ארבעים, ומשני ויבוא יוסף הביתה לעשות מלאכתו (כראשית ל"א יא) לא קחשיב, כנדע מהפלוגתא (שם). וזה יש לרמו בפסוק והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה, רציל בתיבת מלאכה שבתורה יש די לכל המלאכות שבעולם, שכולם נכללים תחת זה הסוג, והות"ר ויש עוד מלאכה אחת יתירה שאינה עלה במנין, ומה מאוד ניחא לפי הרמו הזה שלא נאמר ולהות"ר רק והות"ר:

והמלאכה היתה דים. ג' במסורה. דין. ואידך בירמיה (מ"ט ט) במפלת אדום אם

לא יקלקל את שמו, הנה מוכן אל השלימות אשר לזה נצור. והנה אנחנו רואים שהשיי אמר ראו קרא יי בשם בצלאל, הנה להיותו מוכן לעשות צל (אל) לאל ית"ש נקרא כן, ונשאר בהכנתו זאת, יצדק מאוד להיאמר עליו טוב שם משמן הטוב, טוב היה שמו של בצלאל וכו', למה שפרסמו הרי אנחנו רואין שזאת היא הכנת נשמתו מכראשית, ולזה הוכן ונשאר בהכנתו, והוא באפשר תיקון אדם הראשון שלא נשאר בהכנת שמו, הבן הדבר:

מדרש (שמ"ד פמ"ח א') ראו קרא יי בשם בצלאל. הה"ד (קהלת ז א) טוב שם משמן הטוב.

יש לפרש דברי המדרש בכוננתו לבאר מהו הנרצה קרא יי בשם בצלאל, על כן התחיל לבאר הפסוק טוב שם משמן הטוב. הנה שמן רמז לחכמה, כידוע מסוד שמן וקסורת ישמח לב (משלי כו ט), על כן אמרו רז"ל (מנחות פ"ה ע"ב) מקום ששמן זית מצוי שם החכמה מצויה, על כן וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה (שמאל ב' י ב), כי תקועא אלפא לשמן, ש"ם הוא יראה ואהבה צמצום והתפשטות, כי ש"ם הוא הויה שד"י, הנה הויה הוא הויה והתפשטות, ושד"י אמר לעולמו די (תגינה י"ב ע"א) צמצום במדה ומשקל בצנור השפע. והנה שם רמז ליראה ואהבה, וגם תיבת שם בכלל רמז ליראה, כי ש"ם הוא בחינת מלכות שמיים כידוע, מסוד ועש דוד ש"ם (שמאל ב' ח יג), וכל מעשיך יהיו לש"ם שמיים (אבות פ"ב מ"ב), הוא יחודא שלים כנדוע, על כן ק' פעמים שמיים בתורה וק' פעמים ש"ם בתהלים, כמיש במגלה עמוקות כל חד לפום דרגא דיליה. ואם כן ש"ם הוא מלכות שמיים, ודא הוא אתר למדחל ירא ד' את בני ומלך (משלי כו כא). והנה אמר טוב ש"ם (היינו מי שיש בו מדת היראה, או יראה ואהבה לפירושא אחרא, הכל הולך אל מקום אחד, כי מה יי אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה (דברים י"ג), כי כשתהיה היראה, האהבה תבא מעצמה, כי דרכו של איש לחזר וכו' (קידושין ב' ע"ב) כמיש תלמידי הבעש"ט). משמן הטוב היינו מהחכם בחכמות, ואפילו שמן הטוב היינו חכם בחכמות התורה, אם אינו ירא את יי הלא ימצא קורא ושונה וכוונת

נגבים בלילה השחיתו ד"ם. ואידך בעובדיה א) גם כן במפלת אדום הלא ינגבו ד"ם. נ"ל כמו שבכאן נאמר שהמלאכה היתה ד"ם, היינו ד"י שלהם היינו לפי כח המין האנושי, אבל המלאכה עצמה אין די, כי הנה השמים ושמי השמים לא יכללוהו אף כי הבית הזה (מלכים א' ח כו), על כן נאמר ד"ם היינו שלהם כן בשירוד אדום הרשעה, הנה תחת הנחושת אביא זהב וכו' (ישעיהו ס יז), תחת רבי עקיבא וחביריו מה הן מביאין (ריה כ"ג ע"א), ממילא כל הפורעניות שיבוא עליהם על ידי בני אדם הוא רק ד"ם, היינו די שלהם שאין כח הבשריי יכול לעשות השחתה ונקמה יתירה, עם כי השיי ינקום נקמתו ונקמת עמו ונקמת עבדיו אשר שפכו דמם כמים ירא יי וישפוט, כמבואר בפרקי היכלות (פ"ה) אשר יאמר לחבירו הא לך רומי וכל אשר בה בפרוסה ולא ירצה, כי ירדו נגעים מן השמים אפילו על כל מיני מתכות, עיין שם:

במדרש (שמ"ד פמ"ח א') ראו קרא יי בשם בצלאל. הה"ד (קהלת ז א) טוב שם משמן הטוב וכו', טוב היה שמו של בצלאל משמן הטוב, למה שפרסמו הכתוב שנאמר ראו קרא יי בשם בצלאל. יתבאר הדבר על פי מ"ש הרמ"ע (בספר בעשרה מאמרות מאמר חיקור דין חלק ב' פרק ז') פירוש הפסוק טוב שם, כשקרא השיי ליציר כפיו אד"ם (בראשית ה ב), מלשון אדמ"ה לעליון (ישעיהו י"ד), שהיה קודם החטא מוכן בעצמו אל השליחות, אף על פי שלפי זה לא היה לו כל כך שכר על מצותיו, כיון שהיה השלימות בפעו והיה כמוכרח במעשיו, עם כל זה טוב משמן הטוב (היינו אחר החטא, שמוכרח האדם להוציא שלימותו על ידי תורה ומצות שהם נגד טבעו, ומכריח טבעו לעשותם בבחירתו ונוסף שכרו), עם כל זה טוב היה שמו שלא היה אז מסוכן להמרות את בוראו, כי היה במקום המקודש בנן עדן באין קמרוג וכיוצא, עיין שם דבריו. והנה האדם אביו ואמו קוראין לו שם, אבל מהשיי יצא הדבר לקרוא אותו בשם כפי השורש שבנשמתו, וכאם האדם

אחריהם, והנה טוב שמותן של חגניה מישאל ועזריה וכו':

מדע. טוב היה שמו של בצלאל משמן הטוב, למה שפרסמו הכתוב שנאמר ראו קרא יי בשם בצלאל, עכ"ל. הנה הדבר הזה כולו תמוה. ונראה לרמוז דהנה ידוע נשמת מרן האר"י ז"ל היה בצלאל, נשלחה אלינו לגלות ריזין דמתקלא סוד עלם התיקון אשר היה פמיר ונעלם מדורות הקודמים. והנה כאשר נפטר לחיי עלם הבא, לא רצו תלמידיו לפרסם תורתו עד שנת שפ"ן שי"ן לאלף הששי. והנה הגם שבשנת שמן נתפרסמה תורתו, מה שאין כן כשהיה מרן ז"ל בחיים לא רצה ללמד, רק למהררצו ומעט יחידי סגולה, עם כל זה יותר היה טובה בעולם בהיות שמו בעולם, כי תיקן בלימודו את כל העולם:

וכל חכם לב בכס יבואו ויעשו וכו'. הוה ליה למימר וכל חכם לב שבכס, או אשר בכ"ס, כידוע מדקדוק הלשון. אך באפשר הוא מרמוז כי ראינו בעינינו שמי אשר עיני שכל לו, יוכל להתבונן בנדבה הניתנת מיד האדם לצדקה איזה כוונה היה להנותן בזה, והדברים ידועים למשכילים להיות האדם (נ"ל שצ"ל הממון) הוא פעולות האדם ויגיעתו, והאדם הוא הפועל והממון הוא הנפעל, וכח הפועל בנפעל. וגם יש להתבונן במסונו אם הוא של גול וחמס וכיוצא. ודיש וכל חכם לב בכ"ס, ר"ל אותן חכמי לב אשר הם חכמים להתבונן בכ"ס ופנימיותיכם, אותן יבואו ויעשו וכו', כי בראותם אותו נדבה שיש בה איזה כח פועל מנונה, לא ירצוהו לדי לא יתנו לו חלק בקדושה:

ומעין הנ"ל י"ל. דהנה כתבו חכמי האמת דנדבת המשכן הגם שכולם התנדבו ליד הגזברים ונתגום בקופות ביחד והתערב נדבת כולם ביחד, עם כל זה כל אחד זכה בנדבתו כפי דביקותו וכוונתו בנדבה, ומי שהיתה כוונתו זכה, זכה שהגיע נדבתו לארון ולקודש הקדשים וכיוצא, ומי שהוא במדריגה פחותה מזה, זכה שעלתה נדבתו לכלי ההיכל, וכיוצא מדריגה אחר מדריגה. ולפי זה י"ל דהבעלי מלאכות היו חכמים בלבבות

כאביו ואמו ורכו (ברכת י"ז ע"א), ואמרו רז"ל (שבת ל"א ע"א) והיה אמונת עתך וכו' (ישעיה לג ח), אמונת זה סדר זרעים, עתך סדר מועד כו', ואפילו הכי אי יראת יי היא אוצרו אין, ואי לא לא, מכריז ר' ינאי וי דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד, על כן הירא את דבר יי אפילו חיז אינו בעל תורה, הנה הוא טוב יותר ממי שהוא חכם בלא יראה: שמן הטוב הולך מקיסון (חדר קפון) לפרקלין (חדר גדול). ענין המשל, חכם אם מתחכם באיזו חכמה, הנה הדבר הזה תקוע בכח שכל האדם רק שהוא בכח, והחכם הממציא הנה הוא מוציאו ברחבות הדעת, והנה הוא הולך מקיסון לפרקלין, ושם טוב הולך מסוף העולם ועד סופו, (וראו כל עמי הארץ כי שם יי נקרא עליך ויראו ממך נזכרים כו' י: שמן טוב נופל על המת והוא מבאיש, שנאמר (קהלת י א) זכוכי מות יבאיש וכו', (היינו אין חכמה ודעת בשאלו וכו', כי אי אפשר להחיות את המת בחכמה וכתבונה, ואפילו יתכנסו כל חכמי הרופאים): שם טוב נופל על המת ואינו מבאיש, שנאמר (מלכים ב' ד לז) ויעל ויגהר על הילד, (הנה תראה אלישע החיה את המת על ידי שם טוב, כמיש לעיל ש"ם הוא בחינת יראה ואהבה. והנה אלישע החיה את המת ונקרא שמו חכקרק בגימטריא רי"ו, שהחיהו בריו אתון דשמא קדישא, שיש בהשם רי"ו מספר יראה גבוריה, ועל כן תבין אהבת חס"ד כגודע). ומעתה תתבונן אומרו ראו קרא יי בשם בצלאל וכו' וימלא אותו רוח אלקים בחכמה כו', שלא תאמרו שאין בו רק חכמה, רק קרא יי בש"ם הן יראת יי היא חכמה, והבן:

שם. טוב שם משמן טוב (קהלת ז א). טוב היה שמותן של חגניה מישאל ועזריה, משמן המשחה שנמשחו נדב ואביהוא וכו'. אמר שמותן של חגניה מישאל ועזריה כי לא להם לשם רק שמותן, כי היו סריסים בהיכל המלך, ולא היו ראויים לחליד. והנה הבנים הם לזכרון לאבותיהם, מה שאין כן מי שאינו מוליד אין לו זכרון רק בשם, כד"א (וח ד י) לחקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המות וכו'. והנה נדב ואביהוא נמשחו בשמן המשחה כדי שתהיה הקדושה חלה לזרעם

נדבת הלב, המה יעשו כפי שכלם והתבוננם
 בנדבה כפי זכות הלב, והנה היו נדבות כאלה
 אשר לא זכו להיות נקבעים בקביעות במשכן, וזכו
 אחר כך לקנות מהן לחם הפנים ושמן המאור,
 והבן. וזוה יונח לנו גם כן במנות אדון הנביאים
 את כל אשר יעשו, אמר כמה פעמים אית, וכמה
 פעמים ואית בואיו החיבור. אך הוא כל העניינים
 אשר הם בדרגא חדא אמר ואית. ותתבונן לפי
 זה בפסוק את המשכן, נמסר במסורה לסימן כי
 סלעי ומצודתי אתה ולמען שמך תנחני ותנהלני
 (תהלים לא ד). היינו בפסוק הזה ח' תיבות, וכל תיבה
 שמתחלת בואיו, כמו כן בכאן בפסוק את המשכן
 הוא ואת בואיו, וכן בפסוק את מזבח העולה נמסר
 לסימן לחמי ומימי צמרי ופשתי שמני ושקויי (הושע
 ב ז), גם כן הפירוש כגיל, כן הוא בספר מבין
 חידות. והמשכיל על דבר יבאר כוונת המסורה,
 מה שאין כן אשר הוא בדרגא אחרת אמר אית,
 להורות דזאת הכלי הוא בדרגא אחרת, והבן:

כל מריים. נמסר במסורה כפפ"א אשמי"א
 חכמי"א (נמחק, ונ"ל שצ"ל וראשי). היינו
 ג' פעמים כתיב מריים, וחד ומריים. ודין סימנא,
 א' דין, וסימנא לכסף כל מרים תרוסת כסף. ב',
 במשלי י"ד כ"ט וקצר רוח מריים אולת, ותיבת
 אולית הוא שפות בתרגום. ג', במשלי ג' ל"ה כבוד
 חכמים ינחלו וכסילים מריים קלון. ד', תהילים ג'
 ד' כבודי ומרים ראשי, כן הוא בספר מבין חידות,
 ונמסר לסימן כי הכסף ברדוף אחריו, גורם אולת
 לחכמים וראשים:

ויצאו כל עדת בני ישראל וגו'. בשבחים סיפר
 הכתוב שלא נשאר בהם לפני משה עד
 אחד, רק הלכו במרוצה לביתם לקיים מאמרו ית':

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב כו'. הנה
 אמר ע"ל הנשים, להיות שאין זה לכאורה
 סיפור הלשון, (הנם שבעלי הפשט אמרו דפירושו
 כמו עים, עם כל זה מעמא בעי למה לא אמר
 עים). אך בא להורות גדל חשקם והתלהבותם
 לקיים מצות בוראם, עד שבאו האנשים על

וראו את הנדבות, והכירו איך היה לב המתנדב
 ועשו את כל הנדבות לפי פעולות הלבבות. ויש
 וכל חכם לב בכס, אותם שהם חכמים להתבונן
 בלבבות שלכם שיכירו בנדבות לב הפועל בנדבה,
 המה יבואו ויעשו את כל אשר צוה יי, ר"ל
 כל הכלים לפי זכיות כל איש בנדבתו. וזוה
 ידוקדק נמי אומרו יביאו דמיותר, ומהיכן יבאו.
 אך הוא דהיה אפשר לומר דאותן החכמים
 המה יהיו הנזכרים, ויתנו נדבות כל אחד במקום
 מיוחד, כאשר יכירו שהוא שייך לארון, יתנו
 בקופה מיוחדת, ולמזבח בקופה אחרת. אך החפץ
 חסד בכדי שלא לבייש את מי שלא השיגה
 ידו בפעולת הקודש כל כך, צוה קחו מאתכם
 תרומה כ"ל נדיב לב יהיה איך שיהיה נדבת
 לכבו, הכל תקחו יחד ותתנום בערכוביא, אך
 אחר כך יבואו החכמים המכירים הלבבות, ויבררו
 את הנרצה לכל קדושה וקדושה כפי כוונת הלב,
 נ"ל. וזוה ידוקדק נמי מ"ש אחר כך (שמת לה כא)
 ויבואו יכל איש אשר נשאו לביו וכל אשר
 נדב"ה רוחיו וכו'. דקשה מאי נשאו לביו, ומאי
 נדב"ה רוחיו. ובנשאו לבו אמר יכל איש, והרי
 גם הנשים הביאו, ובאשר נדבה רוחו לא אמר
 איש. אך הוא נשאו לביו, הוא אשר נשא אותם
 הלב מגדל תשוקתם לדבר, בענין תשוקת החושק
 לנחשק שמתנשא לבבו מגדל התשוקה. ונדב"ה
 רוחיו, רוחיו משמעותו רצון כנודע, היינו שנתרצו
 לדבר, אך לא בתשוקה נכבדת בלהב תבערת יקוד
 החשק הנמרץ באהבה עזה בלב. וזה ויבואו יכל
 איש בתואר החשיבות, אשר נשאו לבו בתשוקה
 נמרצת, וכן אותם שהיו במדריגה פחותה אשר לא
 היה להם נשיאת הלב, רק אשר נדבה רוחם היינו
 שנתרצו ברצון לבד לדבר, אבל לא בתשוקה רק
 כמקיים ברצון ציווי המלך, כולם ביחד באו ונתנו
 נדבתם כאחד כדי שלא לבייש כגיל. וזוה יונח
 לנו גם כן מאי דקשה, מאי שמנה אדון הנביאים
 את כל אשר יעשו, מנה בתוכם לחם הפנים ושמן
 המאור, והנה אלו אינם ממלאכת המשכן, רק כמו
 הקרבנות הקריבים אחר כך במשכן, ואם ירצה
 למנות אלו, אם כן יאמר גם הקרבנות. אך הוא
 כמ"ש שאמר וכל חכם לב בכים המכירים בנדבת

או יאמר האנשים. וביותר הוה ליה לפיים סתם הביאו נדבה, ויצדק שפיר איש ואשה דרישא. והגרא דמשמענו צדקת בני ישראל, דהנה אשה אינה יכולה להתנדב מבלי רשות מבעלה, וביותר כאשר הכעל בעצמו מתנדב לדבר הוה, כודאי הוא מקפיד על נדבות האשה, כי כבר הוא התנדב את אשר ירצה כפי אשר ערך עצמו. אכל בכאן הגם דהאנשים התנדבו כולם מרצונם, והנשים התנדבו בפני עצמן, היו בעליהם מרוצים בדבר, והם בעצמם הביאו נדבת הנשים בפני עצמן. וזה שהתחיל באיש ואשה, וסיים הביאו בני ישראל ולא בנות ישראל, שגם נדבת הנשים הביאו בני ישראל שלא הקפידו על הדבר. ואומרו בני ישראל ולא אמר האנשים או העם, להורות בא את האמור, דהנה במשפטי האומות גם האשה לה רשות על נכסיה, וכפרט על נכסים שהכניסה מבית אביה. אבל דין דבני ישראל אינו כן, שאין לה שום רשות מבלעדי בעלה. ויש הביאו בני ישראל, הגם שהם בני ישראל שומרי דת התורה שאין לאשה רשות מבלעדי בעלה, עם כל זה מרצונם נתרצו בדבר והם בעצמם הביאו, ניל לפי הפשט:

פרשת פקודי.

אלה פקודי המשכן. כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים. המנין והמפקד הזה של המשכן, פסל וביסל את הקפרונג של חפא עגל שהיה בו מנין ומפקד, קכיה קנמרין מנין מסכיה (שמת לב ה), כנודע (שמרי פמיכ ח):

ויאמר עוד אליה פקודי המשכן. להיות כל מנין אין בו סימן ברכה (תענית ח' ע"ב), שאני מנין של משכן שהוכרח להיות במנין ובמפקד, כי כל דבר ודבר שבו, מרמו לאורות עליונים ולמשכן העדרית של מעלה, והוכרח כל דבר להיות במספר על פי כוונה בלי תוספת ומגרעת, מרמו לרמוי החכמה בדקדוק, ואדרבה על ידי הדקדוק הרב והעצום בלי תוספת ומגרעת, על ידי זה שרתה בו הקדושה והברכה העליונה, ואדונינו משה שידע מקור כל דבר ודבר, הוא

הנשים דהיינו בערבוכיא, עד שנגעו זה בזה מבלי צניעות, ולא איכפת להו והו דמיין בעניינהו ככשורא (פיך תוספת יז ע"א). ויש ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב כו, וריל שלא תדמה בדעתך שחיו עלה איזה תבערת יקודים בלב אחד מהם כאשר באו כל כך בערבוכיא חיו, רק לבם חלל בקרבם ולא עלתה בלבם שום מחשבת פיגול רק לנדב נדבתם ליי, וכל כך היו משוקעים במחשבה זו בדביקות נפלא, עד שאפילו היו בערבוכיא ובסמיכות גדול זכרים ונקבות, לא לבם הלך אחר מחשבות התיעוב, רק אהבת הכורא ביטל מהם אהבת עולם הזה. וידעתי גם ידעתי דברי קדישין עליונן בווהר הק' (ח"ב קצ"ז ע"ב), עם כל זה רשות לכל אחד מישראל להתבונן באותיות התורה כפי שורש נשמתו:

פסיקתא (וד"כ פ"ב) כי תשא כו (שמת ל יב). זה שאמר הכתוב (תהלים עה ח) כי אלקים שופט זה ישפיל זה ירים, ר' יונה פתר קרייה בישראל, בלשון זה הושפלו, כי זה משה האיש (שם לב א), ובלשון זה הונבהו זה יתנו כל העובר (שם ל יג), עכ"ל. הדברים צריכין ביאור. א, מאי חוקשה לו. ב, מהו הנרצה בלשון זה ומאי חשיבותיה. והגרא דהוקשה לו אומרו כי תשא, ולא אמר ש"א. ב' למה המנין נקרא בשם נשיאת ראש, למה לא אמר סתם פקוד את בני ישראל. על כן זה שאמר חכתוב כי אלקים שופט זה ישפיל זה ירים, לא אמר משפיל ומרים, על כן ר' יונה פתר בישראל וכו'. דהנה אמר בזהר (ח"ב נ"ה ע"ב) הקביה נקרא זה יי קוינו לו (ישעיה סה ט), זה אלי (שמת טו ב). וכתבו המפרשים על פי פשוטו דהנה כל הכרואים אינם עומדים על מעמדם ובכל יום משתנים, אם כן אינו זה שהיה אתמול, מה שאין כן השיי זה הוא לעולם, כי אני יי לא שניתי (מלאכי ג ח):

כל איש ואשה אשר נדיב לבים אתים כו הביאו בני ישראל. קשה התחיל באיש ואשה, וסיים בבני ישראל ולא בנות ישראל. וגם למה אמר כאן בני ישראל ולא העים,

ידו, וכבר ידעת שכמה וכמה עניינים היו דרך גם, כמו הבריה התיכון וכיוצא (כ"ו פ"ד ר), רק להיות גדל תשוקתם לקיים רצון יוצרם עשו מה שהוא בחוקם וכחם, והאמינו ב"י ובמחו בישועתו, ועל ידי זה נגמרה העשיה. וי"ש ותכ"ל כל עבודת כ"ו, ותכ"ל מלשון כלת"ה נפשי (תהלים פ"ד ג), שכל עבודת המשכן היה בתשוקה רבה, ועל ידי כך ועשו בני ישראל ככל וגו':

ויעשו בני ישראל וכ"ו כן עשו. הנה כ"ן עש"ו מיותר. אך זכור תזכור מ"ש לעיל שכל עושי המשכן חששו פן יחסרו איזה כוונה, ועשו הכל כאשר צוה וכ"ו על דעת המצווה אדון העולם, ועל דעת המצווה אדונינו משה, הם חששו כן, אבל הכתוב העיד שלא חסרו כלום מהכוונות, רק כן עשו בפרט בכוונות ויחודים בלי גירעון:

וידא משה את כל המלאכה והנה עשו וגו' כן עשו ויברך אתם משה. שאדונינו משה ברוח קדשו ראה והביט במלאכה שכח הפועל בנפעל, הכיר בהנפעל ב' הכוונות, כוונה כללית כאשר צוה כ"ו, והכוונת הפרטיות כנ"ל, אז הבין גדל תשוקתם לעבודת יוצרם, שחששו פן לא יצאו ידי חובתם ועשו כל אופנים המועילים, אזי ויברך אותם משה:

ויכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קדש ל"י. הנה בפרשת תצוה (שמות כ"ה ל) תירגם אונקלוס כתב מפרש קדש ל"י, וכאן תירגם קודשא ל"י. ונ"ל דהנה התרגום הוא אשר מתרגמין בו להמון להבינם מצות התורה בלשון שמדברים. והנה ציווי העשיה היא גם לדורות, והנה על הציץ היה מוכרח להיות חקוק דוקא בלשון הקודש, על כן הניח כפשוטו, מה שאין כן כאן בעשייה לא נפקא מינה לדינא, תירגם הדבר, והבין:

ביום החדש הראשון באחד לחדש. הוה ליה למימר בקיצור באחד לחדש הראשון. והנראה על פי מה שקבלנו דאותן הי"ב ימים הראשונים דניסן ימי הקרבת הנשיאים, המה כח כללי ל"יב חדשי השנה, כל יום רומז לחדש שלם, כן שמענו מכבוד

מסר להם המסורת האיך יעשו כל כלי וכלי במשקלו ומניינו, כדי שתשרה קדושה העליונה במלאכתם. וי"ש אליה פקודי המשכן פסל את הראשונים, כל הפקודים והמניינים שבעולם שעל ידי המניינים מסתלקת הברכה, וכאן אדרבא על ידי המנין והמפקד שרתה הברכה, ומה נשתנה המפקד הזה, לזה אמר משכן העדות שהוא מכוון למשכן העדות של מעלה, אשר פקד על פי משה שלמדס דעת מהו מרמו כל מנין ומפקד, והבין. וזה שרמזו במדרש (שמ"ד פ"א א) בהתחלת הפרשה איש אמונת רב ברכות (משלי כ"ה כ), אתה מוצא כל מי שהוא נאמן, הקב"ה מביא ברכות על ידו, איש אמונת זה משה. וכוונתו למ"ש לתרץ אליה פסל את כל המופקדים שאין ברכה שורה עליהם, ועל ידי המפקד הזה שהיה על ידי איש אמונת זה משה, באה ברכה לעולם:

אלה פקודי וכ"ו עבודת הלויים ביד וכ"ו. בתרגום יונתן ברם פולחן ליואי הות בידא וכ"ו. ונ"ל הפירוש דהנה חשבון הוא צמצום מצד הגבורה, והנה עיינו רואים אשר החשבון שהוא מבחינת הגבורה היה על פי משה, ומלקא דעתך אמינא שגם עבודת הלויים שהם מסמרא דגבורה היה על ידי משה. וי"ש הכתוב רק החשבון היה על פי משה, מה שאין כן עבודת הלויים היה על ידי איתמר, והבין הדבר:

כאשר צוה יי את משה. בכל מלאכה ומלאכה נאמר כאשר צוה יי את משה. להורות שחששו פן יחסרו איזה כוונה ויחוד הנצרך לכל מלאכה ומלאכה, אמרו בכל מלאכה כאשר צוה יי את משה, שעושים על דעת המצווה, וכבר כתבנו מזה כמה פעמים:

ותכל כל עבודת וכ"ו, ויעשו בני ישראל וכ"ו. איני יודע מה מלמדינו כל הפסוק. ונראה דמלמדינו דעת איך הבא למהר מסייעין אותו, וכל מה שהתשוקה מתרבה בעשיית המצוה, השיי למשען לו לגמור המצוה, הגם שהוא כמעט מן הנמנע השיי עוזר לו. ומשמיענו זה הפסוק דמלאכת המשכן היה למן הנמנע למין האנושי שתעשה על

חות"ם. מלא ו' אות חיים ג' בתורה. רמז לג' פעמים שנחתמין לחיים (ריה ט"ו ע"ב), צדיקים גמורים נחתמין בראש השנה, בינונים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, ועושי תשובה ונחתמין לחיים, ואם לא עשו תשובה, אף על פי כן מהני להו תשובה עד יום הושענא רבה, ונחתמין לחיים:

מדרש (כ"ד פמ"ד כ"א) אמר הקב"ה לאברהם כל ימים כו', במה אתה מבקש שישתעבדו בניך בניהגם או במלכיות. אמר ר' חנינא בר פפא אברהם בירר לו המלכיות, ומנין שנאמר (דברים לב ל) אם לא כי צורם מכרם וכו'. הנה כן הוא גם כן כגמרא בקצת לשון אחר. והנה מן הצורך להתבונן וכי סלקא דעתך שבחטוא איש מישראל לא יתעש בניהגם, והלא כל הזהר והתלמוד מלאים מזה מדברים מעונשי גיהנם. אבל אם תדקדק היטיב בלשון המדרש, תתבונן מ"ש במה אתה מבקש שישתעבדו בניך בניהגם או במלכיות, הנה אמר לשון שעברד גם אצל גיהנם, דהנה שעבוד מיקרי כשאחרים שולטים על האדם, והוא מוכרח לעשות דבר שאינו כרצונו, והוא דבר מתנגד למבטו. והנה החולה כשיחלה חיו ונותנים לו סמים מרים והוא דבר נגד מבטו, עם כל זה לא מיקרי שיעברד, ואדרבא ישמח בזה ויקבל הסמים בחשק, כיון שיודע בדעת שלימה שרפואתו תלוי בזה, וכל מה שיתרכה דעת החולה וידע בודאי שעל ידי זה יהיו לו הרפואה, כמעט לא ירגיש במרירות הסמים ותהיה לו לשמחה, מה שאין כן כשאין דעתו שלימה ואינו מבין, והנה כופין אותו לקבל הרפואה, הנה ירגיש במרירות נגד מבטו ותהי עליו הדבר כמשא כבידה בשעבוד. והנה בני אדם בחטאם מן ההכרח שיקבלו עונשם להתם פשע, והנה אם היה להם דעת שלימה בעת קבלת העונש, הנה כמעט לא יחשב להם לעונש, ואדרבא ישמחו כעל כל הון, כיון שידעו שרפואתו תלוי בזה. והנה העונש הנמור הוא כשלא ידע שרפואתו תלוי בזה, זה מיקרי שיעבוד ועבודה נגד המבט, ועל ידי זה ינוכה לו מה שהיה נהנה מן העבירה.

אדמיר הרב הק' מהרמ"ם זצ"ל, חכי הראות יכולין להתבונן בכל יום איזה מאורעות יהיה בחודש אשר הוא נגד היום ההוא, וכבוד אדמיר הרב הק' מהרי"צ היה כותב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה בכל חודש, כגודע הדבר בפרסום לחבורתו קדש, וכאותו השנה שנתבקש בישיבה של מעלה בחדש מנחם, לא כתב רק עד מנחם, והענין הוא בפרסום. ואם כן לפי זה יום הראשון, הוא נגד כל החודש הראשון. ויש ביום החדש הראשון, רצ"ל באותו יום שהוא נגד החדש הראשון, היינו באחד לחודש, ג"ל:

וידכמו את החשן מסכעתיו אל סכעת האפד וכר להית על חשב וגו'. להית חסר ו. ג"ל דהנה חשן ואפד מכואר בזהר (ח"ב ו"א ע"א) רמז לזעיר ונוקב, על כן מחוייבים להיות מחוברין ולא יזח החשן מעל האפד. והנה שאלו לקדוש יי מהרד"ב וצוק"ל על מה שאמרו רז"ל (יזמא ג"ד ע"ב) שבעת החורבן מצאו האויבים את הכרובים כמעט איש כו', והרי זה דוקא כשישראל עושים רצונו של מקום, מה שאין כן בהפוך חיו הכרובים הופכים פניהם זה מזה (שם שם ע"א). ואמר מהרד"ב שהוא כי חייב אדם לפקוד וכר בשעה שיוצא לדרך (יזמא ט"ב ע"ב), על כן הנשמה היותר מעולה היינו נשמת משיח נולדה בפי באב (פתחתא דאסתר ובתי י"א), שהוא מהיחוד המעולה ואהבה יתירה בעת היציאה לדרך. והנה כבר ידעת זעיר ונוקב' מרומזים בו"ה, הו הוא זעיר, ח' נוקבא שכנתא קדישא, והנה תיבת להי"ת יש בו ו"ה, נשאר אתוון תל"י בנימטריא חס"ד דיין ורחמ"ם, הן המה הג' קוויז הנמשכים מו' לה'. והנה נכתב חסר ו, להורות דגם בעת הסתלקות הו יתמשך היחוד, כי חייב אדם לפקוד כו', והבן אומרו להיות על חשיב האפ"ד מלשון מחשבה, כי משתוקקת על כו' בשעה כו', וחייב לפקוד וכר שתשאר המחשבה דבוקה כחותם על לב. וזה אומרו ולא ידח וכר בשום פעם, והבן חש"ן בנימטריא משי"ה, בין והתבונן שהוא בנימטריא יי מלך יי מלך יי מלך, והשם המוכיב יכפר בעדינו:

בפסוק בסמוך ולא יכול וכו' כי שכן כו'. והנראה דקשה דאי אפשר לומר דתיבת כ"י הוא נתינת טעם, דאין זה טעם מספיק דהרי משה נש אל הערפל אשר שם האלקים (שמת כ טא) ויבוא משה בתוך הענן (שם כו יח), והאיך לא היה יכול לבוא אל המשכן מפני ששכן עליו הענן. ונ"ל דתיבת כ"י אינו נתינת טעם, רק יתפרש מלשון כאשר, כמו כ"י יהיה היובל (במדב לו ד), דפירושו כאשר יהיה היובל. והטעם הוא כמיש בזהר (ח"ב וליה ע"א) כאשר הכלה מתקשמת, אין מהראוי לחתן לכנס עד שתתלבש בקישוטיה. וזה שאמר רש"י דבכאן נאמר ולא יכול משה וכו', ושם נאמר ובבוא משה וכו', ואי אפשר לומר דלא היה יכול לכנס ותיבת כ"י הוא נתינת טעם, דאי אפשר לומר כן כנ"ל. לזה כתב דאף על פי כן בא הכתוב השלישי והכריע כי שכן עליו כו', ופירש כ"י כל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול, כי אין זה מהראוי כנ"ל, אבל אם נסתלק נכנס ומדבר, והבן:

והנה אמר השי' כמה אתה רוצה שישתעבדו בניך שיהיו להם שעבוד, דהיינו שלא יהיה להם מקור הדעת והתבוננת, בניהנם או במלכיות, והנה בירר אברהם המלכיות שהמלכיות יהיה בשיעבוד, מה שאין כן גיהנם ח"ו בכן ישראל אינו בשיעבוד, כי נפשו יודעת מאוד כי זה רפואתה ותהי לה לשמחה, על כן גדול שבח שעולה מן הגיהנם כו' (שחי"ט מזמור פ"ד ג'), ומה שאמרו רז"ל (עירובין י"ט ע"א) רשעים אפילו על פתחה של גיהנם אינם חוזרים בתשובה, זהו ברשעי אומות העולם (כמבואר בגמרא), שאין להם דעת בניהנם ומכעמין ביסורי גיהנם, כי הוא שעבוד גדול ביסורין, נ"ל:

ולא יכירל משיה וכו' כ"י שכ"ן עליו הענן. פירש רש"י וכתוב אחד אומר (במדב ז פט) ובבוא משה אל אהל מועד, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהן כי שכן עליו הענן, אמור מעתה כל זמן שהיה עליו הענן לא היה יכול לבוא, נסתלק הענן נכנס ומדבר עמו. הנה לכאורה דברי רש"י תמוהים דמאי קשה, הרי מפורש

נשלמה פרשת פקודי וסדר שמות

על ספר
ויקרא

פרשת ויקרא

ויקרא אל משה וידבר וכו'. הנה יש לפרש על הקושיא המפורסמת שבקריאה לא פורש מי הקורא, ואחר כך אמר וידבר יי וכו'. הגם שכבר תלוי בזה כל שלמי הנבורים עדת קדושים בעלי קבלה, עם כל זה רשות לחקור על פי פשוטו. וייל על פי דברי רז"ל (ויק"ר פ"א י"ב) שאמרו שלא נפסקה הנבואה מאמות העולם, (הגם שביקש משה רחמים על הדבר) עד שהוקם המשכן. ולפי זה הכתוב מדבר דרך כללי אחר שסיפר הקמת המשכן, אמר מאז והלאה ויקרא אל משה, רק למשה לבדו ולא לנביאי אומות העולם מן היום ולמעלה, ואחר כך סיפר מדיבור הראשון וידבר וכו'.

ויאמר עוד על פי מאמר רז"ל (ויק"ר פ"א י"א) שאמרו אילו היו אומות העולם יודעין כמה אהל מועד יפה להם, אזי היו מקיפין אותו בכלי זיין לכל ישלמו בו ידי אחרים ח"ו, כי קודם שהוקם המשכן היו הקול יוצא והיו אומות העולם נטרין מתוך פניקטיהם, אחר כך משהוקם המשכן היה הקול יוצא רק להנדבר דרך אוהל מועד. ויש משהוקם המשכן ויקרא אל משה לבדו בצמצום הקול במשכן כביכול, אחר כך מתחיל הדיבור הראשון וידבר יי וכו'. והנה בתרגום יונתן נראה שכוונתו גם כן לתרץ הקושיא הנ"ל. ופירש שהיה משה דן קל וחומר בעצמו, מה מיני שקדושתו קדושת שעה לא הרשיתי לעלות אלא בקריאה, מכל שכן משכן שקדושתו קדושת עולם, ועל כן קרא אותו הש"י קודם הדיבור. והנה לפי זה עדיין לא הונח לנו למה לא פורש השם בקריאה. והנראה לדעתי דמשום הכי לא נאמר השם בקריאה, להורות דסיבת הקריאה לא היה מאיתערותא דלעילא, רק מאיתערותא דמשה שהיה דן קל וחומר כנ"ל, והש"י רצון יראיו יעשה, והבן. ובזה יהיה קישור הפסוק עם הספר הקודם (שמות פ' לח) המסיים כי ענן יי על המשכן וכו' בכל מסעיהם. ר"ל לא כמיני שהיה רק לשעה, ועל ידי

כך ויקרא אל משה כנ"ל. ויש להתבונן למוד קל וחומר שהוא נגד מדת אל (שם ל"ח) שבי"ג מדות, על כן נאמר ויקרא אל וכו', ולא אמר ויקרא יי רק ויקרא א"ל, לרמוז על מדת א"ל שהתעורר על ידי הקל וחומר שלמד: והנה על פי האמור בזהר הק' שבעת שהוקם המשכן היה היחוד התחתון, היינו ברוך שם וכו' כ"ה אתון, כמו היחוד העליון שמע (ויב"ט ו"ד), בבחינת אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל"ט), כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו ביתר שאת, (אבל כעת יחודא תתאה הוא רק כ"ד אתון), על כן וידבר הויה אליו [מאהל] מועד לאמר, הוא כ"ה אתון. לפי הנ"ל יקושר גם כן עם הספר הקודם כי ענן הויה על המשכן יומם ואש תהיה לילה כו'. וכבר ידעת שבחינת יום ולילה הוא נגד תרין יחודין הנ"ל, וזה שמיים בכ"ל מסעיהם, ר"ל שמשעיהם היה אז בני אתון, סנין כ"ל המייוחד יום ולילה ואחיד בשמיא וארעא, על כן ויקרא אל משה דייקא, שהוא עשה ופעל איתערותא דלתתא לזה הענין מאז היותו במצרים בראשית צמיחתו וישועתו, בסוד הכתוב (שמות ב' יג) ויפן כ"ה וכ"ה, וידבר הויה וכו' בבחינת כ"ה אתון כנ"ל, והבן.

והנה רש"י ז"ל על פי המדרש כוונתו גם כן לתרץ הנ"ל. ופירש שמה שאמר ויקרא אל משה, הוא כלל על כל הדברות שקדמה אליהם קריאה, והוא לשון חיבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו וקרא זה אל זה (ישעיה ו' ג). והנה עדיין לא נדע למה לא פורש השם בקריאה. ונ"ל לפי זה אחר שנתבונן למה יהיה קריאה לשון חיבה, הוא כי קריאה הוא לשון השפעה ממשיפיע למקבל, כמו שתרנגם יונתן וקרא זה אל זה ומקבלין דין מן דין, והנה מה שהאחד מקבל התעוררת מחבירו נקרא שקורא לו, והבן. ועיין ברמב"ם פ"ז מהלכות יסודי התורה (הל"ט ב') החילוק שבין נבואת משה לשאר הנביאים, שכל הנביאים כשהיו רוצים לנבאות, היו צריכין להכין עצמם באיתערותא דלתתא בהתבודדות והתפשטות הנשמות, ועם

כמו בחרי שנקרא כשנעשה בן י"ג שנה, כן הם מלחמות שעשה:

ויקרא אל משה. יש לפרש עוד למה אמר ויקרא ולא פירש מי, ואחר כך וידבר יי. הכנתי מדברי הזחר הק' (ח"ג ג ע"א) שנצטרפו האותיות המתנצצים בעולמות העליונים, ונתהווה בצירופיהם צירוף ויקרא, ואחר כך נצטרפו בצירוף אחר אוקיר אנש ספו (ישעיה יג יב), והצירוף הזה לא נתגלה למשה, כי אין אומרים שבחו של אדם בפניו (עיידין י"ח ע"ב), רק הצירוף ויקרא נתגלה לו. ועל פי זה יצדק מאוד ויקרא, רציל הצירוף ויקרא הוא שנתגלה א"ל משה, מה שאין כן צירוף אוקיר. ואחר כך מתחיל וידבר יי, הוא התחלת הדיבור בפ"א:

ויקרא א"ל משה. תרין במסורה. דין. ואידך ויקרא א"ל משה ביום השביעי (במשפטים) (שמות כד טז). הוא על פי האמור בתרגום יונתן בן עזיאל דמשה למד קל וחומר מסיני שקדושתו קדושת שעה לא עלה בלא קריאה, מכל שכן משכן קדושת עלם:

המזבח ה'. נמסר לי"ב פעמים כתיב המזבח. רמז למזבח בית עלמים שיהיה לי"ב אמות על לי"ב אמות (מדה פ"ג מ"א):

מדד (ויקרא פ"א א'). ר' תנחום בר חנילאי פתח (תהלים קג ט) ברכו יי מלאכיו וכו' אם בעליונים הכתוב מדבר, והלא כבר נאמר (שם שם טז) ברכו יי כל צבאיו, הא אינו מדבר אלא בתחתונים, עכ"ל. יש להתבונן מאי חזית הרי ברכו יי כל צבאיו נאמר אחר כך בפסוק, אם כן יש לומר מלאכיו, מלאכיו ממש וכל צבאיו בתחתונים. וי"ל דדייק שפיר דעל כרחק תצטרך לאוקמי חדא אמלאכים וחדא אתחתונים, ואם תאמר מלאכים ממש, קשה למה לא אמר כ"ל מלאכיו, וכי סלקא דעתך שיש מלאכים שאינם מברכין, וכי לריק נבראו חזי, על כרחק לומר דמלאכיו קאי אתחתונים, כיון שהבחירה חפשיית להם, ישנם הרבה שאינם

כל זה לא בכל עת בא להם הנבואה בעת התעוררותם, כי לפעמים לא נתקבלה הכנתם. מה שאין כן אדונינו משה היה מוכן ומזומן, ובכל עת שהיה רוצה לנבאות היה מנבא, ותיכף נתקבלה התעוררת רצונו. והנה על פי האמור תוכל להתבונן בסוב, כי קריאה הוא לשון חיבה ודי בזה למשכיל, ואמר בכאן הכתוב דרגא דמשה ויקרא אל משה, קודם לכל הדברות וחציונים היה קריאה, היינו קבלה שנתקבלה כביכול התעוררת רצונו תמיד, ולזה נעלם בכאן השם כי כבוד אלקים הסתר דבר (משלי כה ב), והבן:

במדד (ויקרא פ"א ד) ר' אבין וכו' פתח (תהלים פט ט) אז דברת בחזון לחסידך וכו' מדבר במשה שנדבר עמו בדבור ובחזון וכו', עיין שם כל הענין. נ"ל שבא לבאר גם כן ויקרא אל משה, קאי אדלעיל (שמות ט לה) כי ענן יי וכו' לעיני כו', הנה היה להם חזיון שראו הכבוד, אבל למשה קראו השיי גם כן והיה לו דיבור וחזיון:

ר' יהושע וכו' פתר קרא (משלי כה ז) כי טוב אמר לך עלה הנה וכו'. באהל מועד עמד לו מן הצד, א"ל הקב"ה עד מתי אתה משפיל עצמך, אין השעה מצפה אלא לך, עד כאן (ויקרא פ"א ה'). בא גם כן לבאר ויקרא קאי אדלעיל כי ענן יי וכו', כיון שראה משה שכן ישראל רואים הכבוד, עמד מן הצד כי חשב פן יהיו שארי אנשים גם כן ראוים אל הדיבור, ויקרא אל משה דייקא:

עוד במדד (ויקרא פ"א ג) ויקרא אל משה. השיב שם כל השמות שנקראו למשה י"ד שמות, אמר הקב"ה מכל השמות שלך לא אקרא לך אלא בשם שקראת אותך בתיה בת פרעה. בא לפרש גם כן למה לא נאמר ויקרא יי אל משה, אלא הוא הקדמה קודם לדברות אמר השיי איני קורא אותך אלא משה, על כן א' זעירא, כי א' הוא צורת י"ד, להורות כל ה"י שמות זעירין אינן לגבי שם משה:

במדד (ויקרא פ"א ד) י"ג מלחמות עשה דוד לצורך ישראל, שנאמר (תהלים פט ט) הרימותי בחור מעם, עכ"ל. נ"ל דדייק תיבת בחור, היינו

כרחק שהנביאים נקראים מלאכים. ואם תאמר מלן שהנביאים נקראים כן, דילמא דוקא משה דשנבה מעלתו. אך הוא דהנה קשה למה לא אמר משה בשלחו אל מלך אדום וישלחני, דזה היה דבר ידוע לכל העולם שמשה היה השליח, הנה אף על פי כן לגודל ענותנותו לא דיבר בנוכח בעדו. והנה אם נאמר דכל הנביאים אינם קרויים מלאכים רק משה, הנה איה ענותנותו קורא לעצמו מלאך, ויותר טוב היה לו לומר וישלחני, אלא על כרחק דכל הנביאים נקראים מלאכים. ניל: ודכוותיה ויעל מלאך יי מן הגלגל כו (שופטים כ א), וכי מלאך היה והלא פנחס היה, ולמה קורא אותו מלאך וכו'. הנה גם כאן קשה כפל הלשון. אך דהוקשה קושיא אחרת למה קורא אותו מלאך יותר משאר הנביאים, ואי לאשמועינן דהנביאים נקראים מלאכים, זה כבר נשמע ממה. לזה אמר דפנחס מעלה יתירה היתה בו, שהיו פניו בוערת כלפידים:

אמר ר' תנחום בר חנילאי בנדהג שבעולם משוי שקשה לאחד וכו', ומשה שומע קול הדבור עצמו וחיה, תדע לך שהוא כן שמכולן לא קרא אלא למשה, לכך נאמר ויקרא אל משה, עכיל. הנה בעל המאמר שהתחיל ראשית הפתיחה וכוונתו על הסיוס, דבעי לתרץ מהו הכוונה ויקרא אל משה, הוה ליה להתחיל וידבר כמו בכל מקום. וגם לא נאמר ויקרא יי אל משה, אם כן אינו מבואר מי הוא הקורא. על כן פירש דהכוונה דהכתוב משמיענו כחו של משה, שהיה יכול לסבול קול הקריאה שאין יכולת לס' רבוא לשמוע. ותבין מה שאמרו רז"ל (יבמות ט"ט ע"ב) כל הנביאים נבאו מאספקלריא שאינה מאירה, הכוונה על ידי התגלות הנבואה בשכינה הוא שם אדני, הוא השם שמותר לזכרו והוא הנקרא דבור. והשם הויה יכולה אספקלריא המאירה, והוא אינו נקרא בדיבור רק בהעלם, על כן נקרא קו"ל. והנה ישראל סי' רבוא לא היו יכולים לסבול הקול, באמרום אם יוספים אנחנו לשמוע את קול יי וכו' (ויס'ים

ראויים לברכה. והנה כינה המשורר לעובד התחתון בשם מלאך, ולהעליון צביא, והקדים התחתון להעליון. דעיקר היחוד גורמים ישראל כנדע, על כן אין רשות למלאכים לברך עד אשר יברכו ישראל, כמד"א (אייב לה ז) ברן יחד כוכבי בוקר, (והדר) וירעו כל בני אלקיים (חולין צ"א ע"ב). (ודוק גם כן שלא אמר כ"ל כוכבי בוקר, ואמר כ"ל בני אלקיים). והנה מלאך בגימטריא יחודא שלים הויה אדני, וכיון שכבר גרמו ישראל היחוד, הנה נקראים עליונים בשם צביא, בגימטריא הויה בהיכ"ל, רצ"ל הם מברכים צבא המלך להיכלו על ידי ישראל. והתבונן שבבית המקדש היו צ"ג כלי שרת שבהם משרתים ישראל (תמיד ל' ע"א), ואם כן הכלי שרת הם המעלים קרבנות ישראל, וכן המלאכים הם המעלים ישראל אשר ישרתו במ בקודש, הבן הדבר:

דבר אחר נקראו הנביאים מלאכים, הה"ד (כמד"ב כ טו) וישלח מלאך וכו', והלא משה היה ולמה קורא אותו מלאך כו'. וכידי משה הקשה למה כפל וסיים ולמיה קורא אותו מלאך. אבל אשר תדקדק הנה לא אמר וכי מלאך היה, רק אמר וכי מלאך יי היה. והכוונה לדעתי דהנה גם השכינה הקדושה כשנעשה מופתים על ידה נקראת מלאך יי, כמד"א (בראשית טו טו) המלאך הנואל וכו', ויסע מלאך האלקים ההולך וכו' (שמות יד יט). אבל באמת הנה משה סירב בשליחות והשיי הכריחו, וא"ל אם אין אתה נואלם אין אחר נואלם (ויק"ר פ"א ה'), כי נשמת משה היה נשמה מן הדעת, והוא סוד בעלה דמספרותיתא. והנה כאן היתה השכינה בגלות, והנאולה היתה מבחינה יותר עליונה, על כן הוכרח דוקא שיהיה משה השליח בדבר, כי היה מבחינת הדעת כנדע. וזה שדייק המדרש שהנביאים נקראים מלאכים, כמד"א וישלח מלאך על ויציאנו וכו', ואם תאמר שהכוונה בכאן על מלאך יי כינוי לשכינה, לזה אמר שאי אפשר לומר כן וכי מלאך יי היה, והלא משה היה דוקא מוכן לנאולה הזאת, והיאך אפשר לומר שהתוצאה היתה מבחינת מלאך יי, אלא על

אספקלריא שאינה מאירה, ומי שרואה באספקלריא שאינה מאירה מעבר לעבר, הנה רואה את עצמו, מה שאין כן משה לא ראה את עצמו כי אמר ואנחנו מה (שמות טו ז), כי היה במל לגמרי מציאותו נגד גדולת השיי:

פרשה ד'. נפש כי תחטא בשגגה וכו'. זה שאמר הכתוב (קהלת ג טז) ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע. (הנה דרש שם המדרש דרשות שונות כדרך המדרש בכל מקום, עד בואו אל המכוון לדרוש גם הדרשה השייכת להפסוק הנדרש עליו, והוא זה) ר' לוי ור' יצחק אמרו ב' דברים בימין, וב' דברים ביד (היינו שמאל), ב' דברים בימין תורה וצדקה, תורה מנין מימינו אש דת למו (דברים לג ב), צדקה מנין דכתיב (יהלים מח יא) צדק מלאה ימינך. ב' דברים ביד נפש ומשפט, נפש שנאמר (איוב יב י) אשר בידו נפש כל חי, משפט דכתיב (דברים לב טא) ותאחז במשפט ידי, הנפש נתונה במקום המשפט, ונפש יוצאה ממקום המשפט וחומאת, אמר ר' יצחק אמר לה הקב"ה לנפש אני כתבתי עליך (שם יב טז) רק חזק לבלתי אכל הדם וכו', ואת יוצאת וחומאת, נפש כי תחטא בשגגה, עכ"ל. נ"ל לבאר כוונת המדרש דהוקשה לו אומרו נפש כי תחטא, ולא אמר אדם או איש. וגם כן לא אמר כי תחטא נפש, להקדים העשיה להעושה כדרך המקראות בכל מקום. על כן מפרשו בלשון תמיה שהכתוב מתמיה על הנפש, למה תהיה כזאת שתחטא אפילו בשגגה, ומביא הפסוק ועוד ראיתי תחת השמש, (דהנה שלמה דיבר דברי חידוש מה שראה דבר מתמיה, והוא) מקום המשפט שמה הרשע, להיות המשפט היא משמאל גבורה מדת שמאל פחד יצחק, והנפש יוצאה גם כן ממדת השמאל מהשכינה אשר נבנית מהיחוד, וגם כן היחוד להולדת הנשמה משמאלא איתער, בסוד שמאלו תחת לראשי (שיד השי"ם ב ח), וכיון שהוא יוצאה ממקום המשפט, הנה מחויבת בפבע לירא מן המשפט כיון שהוא מקור מחצבת, ומחויבת להיות עיניה פקוחות לכל יבוא לידה אפילו חטא שוגג וזה שסיפר שלמה דבר חידוש שראה מקום

ה כב), ומשה בעצמו היה סובל הקול. ויש ויקרא אל משה לשלול הזולת, ולא פירש מי הקורא, להורות שקרא אותו מי שאינו נזכר בדיבור, הבן הדבר:

אדם כי יקריב מכם קרבן ליי. קמץ בזולת אסף שלא כמשפט. רמז בהתחלת פרשת הקרבנות שהמקריב יכוין לייחד כל הדרגין, עד הקץ של היה היה ב"ה וב"ש מוד תקמץ:

והיה כי יאשם לאחת וכו'. להבין מאי לאחית מאל"ה. על פי פשט הכתוב ידוע אליה נקראים קצוות דזעיר אנפין, ואחית הוא מלכות שמים, והחטא גורם להפריד בין הדביקים. והנה בהתוודותו לפני השי צריך להתמרמר העיקר אשר גרם פגם באורות עליונים, וזהו והיה כי יאשם לאחית מאל"ה, שגרם להפריד אחית מאל"ה והתודה אשר חטא עליה דייקא על האחית:

במדרש (ויקרא פ"א ב') נקרא בית המקדש לבנין, על שם שכל לבבות שמחים בו. נ"ל דהנה הנ"ן הפשוטה היא ת"ש, ואם כן לבנין בנימטריא ל"ב ב"ו ישמ"ח (נ"ל דצריך לומר תשמ"ח), נ"ל:

שם (שם י"ג) אמר ר' אילעאי בר מנחם כתיב (משלי טו כט) רחוק יי מרשעים, וכתיב (שם) תפלת צדיקים ישמע. רחוק מרשעים אלו נביאי אומות העולם, ותפילת צדיקים ישמע על אומות ישראל, אתה מוצא אין הקב"ה נגלה על אומות העולם אלא כאדם שבא מארץ רחוקה, כמה דתימא (ישעיה לט ג) מארץ רחוקה באו אלי, עכ"ל. עיין בידי משה כתב שהרבה להתייגע את עצמו בפירוש המדרש, וכתב שיש חסרון והגיה בדוחק. ולי נראה כפשוטו דכבלעם כתיב (במדבר כב ט) ויבא אלקים אל בלעם, וכן באבימלך (בראשית כ ג). והנה ויבא משמע כביכול כאיש הבא ממקום רחוק שלא היה בכאן עד זמן בואו, ומביא לראיה דכך הוא משמעות לשון ביאה, מפסוק מארץ רחוקה באו אלי, והוא נכון בעזה"ת:

שם (שם י"ד) משה ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת וכו'. קבלתי להבין הענין דכל הנביאים מתוך

צריך חיזוק, רק עליך כתבתי הדבר להיות שיש בך דם בחלל השמאלי, ממילא היה לך לשום עינא פקיאח על הדבר לכל יארע לך אפילו מקרה שונג, ואת יצאת מנבולך להתפשט חיו גם בחלל הימיני וחומאת אתמהה, זה שמתמיה הכתוב נפש כי תחטא. ובהעמיק בדבר עוד גם בדברי המדרש הנזיל הנפש נתונה במקום המשפט, כי הנה בעשות האדם גם מהדם רוח, אם כן יהיה ב' פעמים רוח בנימטריא חתיך, ומספר משפ"ט בנימטריא תכ"ט, הוא מספר הסמוך לב' פעמים רוח, ומספר נפיש הוא בנימטריא ת"ל, הוא המספר הסמוך למשפ"ט, אם כן הנפש נתונה במקום המשפ"ט היינו במספר הסמוך, בכדי שעל ידי זה תזכור את המשפט (נמחק ג' תיבות), סמיכת המספר שהיא למעלה מן המשפט, היינו ב' פעמים רוח שהנפש כזאת שמגרשת הדם, ממלא גם ב' חללים רוח הוא על המשפט, שהמשפט (חסר איזה תיבות), הכן הדבר להתפשט באורך ורוחב ויוגעם לך:

אדם כי יקריב מכם קרבן ליי מן הבהמה וכו'. להבין תיבת מכים. קרוב לפשוטו דהנה אם חטא אדם מהראוי להקריב את עצמו לפני השי, והיה מחסד הבורא שצוה להקריב בהמה וסומך ידו עליה בכל כוחו, להראות שהיה מהראוי למסור כל כוחות נפשו אליו ית', ועל ידי זה שב ומתחרט בתשובה שלימה לפניו ית', ואם כן הוא מקריב נפשו גם כן בכח לפניו ית', כי זכחי אלקים רוח נשברה (תהלים נא יט), מה שאין כן כשאינו זוכח את יצרו בהקרבת הקרבן ואינו שב ומתחרט, מה בצע בהקרבת הבהמה. על זה נאמר (שם נ יב) אם ארעב לא אומר לך כו', האוכל בשר אבירים כו', כי עיקר ציווי הקרבן הוא רק שיתבונן שכל זה היה מהראוי לעשות לגופו ונפשו עבור חטאו. ויש אדם כי יקריב מכים מעצמיכם קרבן ליי, אזי מן הבהמה כו'. ובאם לאו חיו, לא ירצה קרבן הבהמה בלבד:

אם כשב הוא מקריב את קרבנו והקריב אותו לפני יי. כבר ידעת שכל פסוק שבתורה מרמו לנו בכל עת דרך לעבודתו ית"ש. ויש

המשפט שמה הרשע. וזה גם כן שהכתוב מתמיה נפש כי תחטא, ובא ר' יצחק וחיזק עוד ביותר ביתר שאת ענין התמיה על הנפש, א"ל הקביה לנפש אני כתבתי עליך רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא בנפש יכפר, (דהנה הנפש הקדושה משכנה בחלל הלב הימיני אשר הוא מלא ריח, ושם משכן היצר טוב לב חכם לימינו (קהלת י ב). והנפש הבהמיות מקליפת נונה משכנה בחלל השמאלי בלב, והוא מלא דם ושם משכן היצר הרע. והנה המגביר צד ימין בתורה ועבודה, מגרש הדם מחלל השמאלי ומתפשט לתוכה הרוח הימיני. ויש דוד ולכי חלל בקרבי (תהלים קט כב), (הנה נתהווה ב' פעמים רוח בנימטריא חתיך, החותך חיים לכל חי (מסוף לימים נדא"ס), והשיי הוא אלקי הרוחות לכל בשר (כמדבר כו טו)). ובהיפוך חיו כשמגביר על ידי התאוות והעונות הנפש השמאלי, נתפשט הדם גם בחלל הימיני ומגרש חיו הרוח, וזה שהרשעים בחייהם קרויים מתים (ברכות י"ח ע"ב), כי נגרש מתוכם הרוח חיים, (והנה נתהווה ב' פעמים דים והוא פ"ח יוקשים, נפשינו כצפור נמלטה מפ"ח יוקשים הפ"ח נשבר (תהלים קכד ח)). והנה צונו השיי רק חזק לבלתי אכול הדם, הגם שהמצוה היא כפשוטה, אבל המצוה הזאת בעצמה לכאורה אין צריך חיזוק כל כך, כי נפשו של אדם קצה בזה, אבל היא צריכה חיזוק לרמיזתה כי צונו השיי לבלתי אכל מהדם, היינו מנפש הבהמות היינו הדם שבחלל השמאלי, ולזה צריך חיזוק רב לבל נגע בקצה מקום היצר הרע וזה כל עבודת האדם. ואמר המעם כי הדם הוא בנפש יכפר, ר"ל בעבור זה הוזהרתך שלא לאכול הדם, כי הנה צויתי להיות הדם כפרה על הנפש בהביאו קרבן זורקין את הדם ליי, להורות דהנה חטא על הנפש במה שהגביר עליו כח התאוותי שבים מנפש הבהמית, והנה בשוכו ליי יקריב הדם הבהמיי ליי, והנה לרמוז הוזה תהיה זהיר חריו שלא לאכול הדם הבהמיי, הבן הדבר שעל ידי זה יזכור האדם בחזק רב שלא ליהנות מהדם שבנפש הבהמיי אשר בו בחלל השמאלי. ויש הקביה לנפש אני כתבתי עליך (דייקא, רציל בשבילך כתבתי רק חזק וכו'), כי בשביל מצות הדם כפשוטו לא הייתי צריך לומר רק חזק שאין

ר"ת כל הפסוק שמי' התארה. לפי הנ"ל ירמח שצריך שמירה רבה למצוה הלזו, כי שמה התאוה הבהמית וצריך שמירה מעולה, עיין בקרנים ופירוש דן ידן מסוד כשיב כשיב, ותראה פלאות מתורתנו ואין כאן מקומו השיי יהיה בעזרינו:

במד"ש (ויק"ד פ"א ט"ז) ויקרא אל משה וידבר יי. מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו, תדע לך שכן צא ולמד ממשה אבי החכמה אבי הנביאים שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה ניסים במצרים ונראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו, שנאמר ויקרא אל משה, עכ"ל. המדרש הזה קמצווח דרשוני וחיו, וכבר דברו בו שלמי הנבורים. ומה שיש בידי לפרש על פי פשוטו נ"ל, דהנה למה לא נכנס משה בלא רשות אל אהל מועד, הרי בכל פעם שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה, והרי תחלת נבואתו נאמר (שמות ה' כב) וישב משה אל יי ויאמר וכו', והרי נכנס בתוך הענן אל ההר שלא ברשות, כענין שנאמר (שם לב) ועתה אעלה אל יי אולי וכו'. אך הוא דעת היום לא היה כביכול השראת הכבוד באהל, וכחיום שהיה השראת הכבוד באהל, חשש משה פן אין דעתו שלימה כל כך שיהיה ראוי שיהיה באהל, והנה משה הוא סוד הדעת ואף על פי כן חשש לזה, מזה יש ללמוד בתלמיד חכם שאין בו דעת חלילה מפמא באהל, ואם כן נבילה טובה ממנו שאינו מפמא רק במשא ובמגע אבל לא באהל, הגם שהדברים הללו אין שייכים בהשראת הכבוד הפהור, על כן משה חשש פן אינו כל כך בשלימות הדעת, ואדם שאינו בו דעת יכול ליפמא באהל, אין מהראוי לו ליכנס באהל הקודש. ויש ויקרא אל משה ולא אמר יי, להורות דגם אל משה הוא סוד הדעת לא ערב אל לבו לבוא אל האהל בלא רשות, ומזה תמצא טוב מעם לרד"ל (שבת ל"א ע"א) ודע"ת (ישעיה לג ה), זה ספר פהרות,

לרמז בפסוק הזה כשיב, השכינה נקנית בג' דרכים כס"ף שמי' ביא"ה (קידושין ב' ע"א), ר"ת כשיב. (כבר אנחנו מזהירים מחיל חכמי האמת לפשוט דמיון הגשמות ממחשבותינו בעסקינו בדברים כאלו, רק להתבונן הענין ברוחניות על פי הקדמת שלמדנו מחכמי האמת שאין אלו הדברים כפשטם ח"ו ואתה דע לך), הנה אדם הנושא אשה לשם שמים, הוא עבור צורכי גבוה ולעשות יחודין בעולמות עליונים שיהיה היחוד העליון פנים בפנים. ולזה יש לרמז לאדם אם כשיב הוא מקריב את קרבנו, היינו שנושא בג' דרכים הנרמזים בכשיב עבור הג' קניות הנ"ל, וכל המצות נקרא קרבן ליי שמקרב על ידו אותיות הויה ב"ה, ואמר אם כשב הוא מקריב את קרבנו, אם רוצה לעשות קירוב אותיות הויה על ידי המצוה הזאת, אזי והקריבו לפני הויה, יהיה עיקר כונתו להקריב הכשיב היינו השכינה, לפני הויה אל מול פני יי, שיהיה היחוד העליון פנים בפנים ויעשה ויצליח, והשם המוב יכפר בעדינו.

ואם כביש יביא קרבנו לחטאת נקיבה תמימה יביאנה. יש גם כן לפרש על דרך שכתבתי, והוא לפעמים יש בני אדם שאין כוונתם לישא אשה לצורך גבוה כנ"ל, שאינו בר הכי לידע בנסתרות, רק אף על פי כן כוונתו כפשוטו לשם שמים שלא יבוא לידי חטא, הנה זה צריך שיראה לישא אשה הגונה תמימה, כיון שהוא עלול לקבל חטא ומחשבתו בגשמות, יוכל ח"ו אדרכה לבוא כ"פ לידי מכשול, והשיי ישמרנו מכל דבר רע. וירמח אם כבש יביא קרבנו לחטאת, היינו שכונתו בג' דרכים הנ"ל הוא רק לחטאת, היינו בשביל החטאת שלא יגיע עדיו, אזי נקיבה תמימה יביאנה ויהיה לו לשמירה מעולה:

יש לומר עוד נקבה תמימה. שיראה לעשות בכל כוחו שיהיה הנקבה תמימה בבחינתה, כי הנה בחינת נקבה שתהיה מקבלת והזכר להשפיע, ואם האדם מכויץ במצוה עבור תענוג גשמי, אם כן הוא מקבל ממנה תענוג, ואם כן בבחינה זו נקראת הנקבה משפעת לו תענוג והוא מקבל, והוא היפך סדר הבריאה, והבן:

בתפלתו לתקן המקור והשורש וממילא יתוקנו הענפים, המתפלל כזה במוח שלא תחזור תפלתו ריקם, כי אינו מכויץ להנאת עצמו רק לצורך גבוה. וזה מרומז בפסוק הזה וכל מנחת כהין, (כהין נקרא העובד האמיתי המיוחד מעשיו ליי בלתי ליי לבדו, ומעמא רבא אית ביה דידוע מאלפיא ביתיא דאמביה, שהוא צירוף כל האחדים לעשירות, היינו איס הוא מספר י, וכן ביח וכן גיז דין, נשאר אות ה' בלא בן זוג וכן כל העשירות למאות כזה, ייץ כיפ ליע מיס, נשאר אות נרן יחידי בלא בן זוג וכן בהצטרף כל המאות לאלפים, דכבר ידעת אותיות מנצפ"ך הכפולים הם נחשבים אחר הת', היינו ר' ה' מאות, ס' ו' מאות וכו', וככה תצרף קיץ ריף שיץ תי"ס, נשאר אות כ' בלא בן זוג. הנה תראה אתוון כהין הם יחידים בלא בן זוג, על כן העובד באמת בשביל האחדות נקרא כהין. ואמר וכל מנחת כהין, (היינו תפלת הכהין העובד ומתפלל באמת לשם האחדות), כליל תהיה (תהיה תפלתו לשם הכולל, היינו מחמת שיש חסרון בהכולל היינו השכינה הקדושה), לא תאכל (היינו הנאה כידוע דלא תאכל לכולי עלמא גם איסור הנאה במשמע (פסחים כ"א ע"ב), היינו לא תכוין להנאת עצמך, ודי בזה למשכיל על דבר חכמה:

ולבש הכהן מדיו. תרין במסורה דין. ואידך ויואב חנוך מדיו (שמאל ב' כח). להורות שכל אחד צריך לעבוד עבודתו כפי מדתו, הכהן בעבודתו צריך לעורר מדת החסיד, ובמלחמה על האויב שר צבא המלחמה צריך לעורר על האויב מדה הנבורה. וזהו מדיו כמדתו:

בתורת כהנים (והוא מכילתא דמלואים משנה י"ב), ויגש את פר החטאת, מתחילה לא נקרא פר החטאת, שנאמר (שמות כט א) זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואילים, (ר"ל בפרשת תצוה בציון השיי לו סדר המילואים נאמר לקח פר אחד בן בקר, ולא קרא אותו חטאת), כשהוא פורץ את מעשיו (בכאן) היה נקרא פר החטאת,

ותמצא להרמב"ם (פ"א מהלכה מקואת הי"ב) עיקר הפכילה הוא במימי הדעת, הבין הדבר ויהי רצון שלא יאמר פיני דבר שלא כרצוני:

[גפש כי תחמא. זה שאמר הכתוב (קהלת ו' ז) כל עמל אדם לפיהו וכו', איך שמואל בר יצחק כל מה שסיגל האדם מצות ומעשים טובים, לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו, ורבנן אמרו לפיהו ולא לריח רע, לפי שהנפש הוזה יודעת כל שיגיעה לעצמה יגיעה, לפיכך אינה שביעה למצות ומעשים טובים, עכ"ל (ריק"ז פ"ד כ"ז):]

גשלתמה פרשת ויקרא

פרשת צו.

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה וכו'. יש לרמוז בפסוק הזה שהתורה משמיעה איזה לימוד תורה היא עלה ליי לריח ניחוח, והיה הציווי הזה לאהרן ולבניו כי יורו משפטיך ליעקב כתיב (דברים לג א), ואמר זאת תורת העולה, רציל זאית היא התורה אשר תעלה ליי, ואמר היא העולה על מוקדה אשר עלה בהתלהבות הלב באהבתו ואש תוקד בקרבו מאהבת השיי, על המזביח שכונתו בתורה שתהיה לריח ניחוח על המזביח היינו השכינה, (מזביח גם כן בגימטריא א"ל הוי"ה ויאר וכו' עד קרנות המזבח ונתלים קיה כח), כל הלילה עד הבוקר, היינו אפילו כל ימי הגלות שנקרא לילה, עד זמן הגאולה שנקרא בקר, בכדי שיהיה סמך ומעד לשכינה, ואש המזבח תוקד בו, היינו על ידי לימוד תורה תוקד בו התלהבות השכינה, אפילו בעת שמפסיק מהלימוד בהכרח, והבין כי קצרת:

וכל מנחת כהן כליל תהיה וכו'. יש לרמוז בדרך רמז ברמזי המצוה הזאת, קבלה בידינו מתלמידי הבנשי"ם שהמתפלל לא ישים מגמתו לדבר הנחסר לפי ראות העין, רק בראותו שיש לבן ישראל איזה חסרון הן בגופו הן בממונו, מסתמא יש איזה חסרון ופגם חיי באם הבנים שלמעלה מקור נשמות ישראל, מזה נמשך חסרון לענפיה נשמות ישראל העמוסים מני במן, ומכוין

הקרבנות, אם כן למה לא נאמר זה הלשון בציווי (בפרשת תצוה), מכאן אתה אומר שלא היה כפרה זו, (שבאמת לא הוצרכו לכפרה זו, שבלב שלם התנדבו כולם ושלא מן הגזל, אלא שאמר משה בשעה שצוה אדון העולם להתנדב בדבר המקדש, דחקו ישראל איש איש והביאו שלא בטובתם, (רציל משה אמר זה כמו שהיה רואה שהשיי לא אמר פר החטאת, כדי שלא יצא הדבר בדיבורו ית'ש ויהיו מזכרחים, כן לא רצה השיי בשעת הציווי לומר לו כפרה למזבח בשביל האונם, דאז יהיה בהכרח שיהיה כך שיתנדבו שלא בטובה, אבל באמת כוונת השיי בשפיכת הדם אל יסוד המזבח הוא כדי לכפר על נדבת האונם, כן היה משה סובר), תהא כפרה זו שלא יתנדב אדם גזל למקדש, (רציל אם כן שזה היה רק סברת משה, ובאמת הם התנדבו בלב שלם ולא הוצרכו לכפרה, רק שפיכת הדם אל המזבח הוא גזירת מלך סתם, אם כן למה צוה הקב"ה לכתוב זה בתורה הנך תיבות ויקדשהו לכפר עליו, לזה אמר התנא מה שנכתב כן בתורה תהא כפרה זו, ללמוד לדורות שלא יתנדב אדם גזל וכו', ניל:

בסוף הפרשה ויעש אהרן ובניו וכו' אשר צוה יי ביד משה. הנה בכל מקום אמר אשר צוה יי את משה, וכאן ביד משה, ומעמא בעי. והנראה דהן זאת היה למרן רשיי זיל שפירש להניד שבחן שלא הסו ימין ושמאל: והנה בכ"ס פירש להניד שבחו שלא שינה, וכאן כתב שלא הסו ימין ושמאל. ויש לפרש כוונתו שבא לפרש תיבת ביד, דהנה יש לך אדם עובד מאהבה, והוא בחינת יד ימין יד הגדולה חסד אברהם. ויש שעובד מיראה, הוא בחינת יד שמאל פחד יצחק יד החזקה. ועיקר העבודה לעבוד באהבה ויראה דחילו ורחימא, והוא מדת אמית תתן ליעקב יד הרמה קו האמצעי, יעקב איש תם יושב אהלים (בראשית מה טו) בין אהל אברהם ובין אהל יצחק. והנה כן הוא מדת משה פנימיות קו האמצעי דעית, יעקב מלבר ומשה מלגאו (הישוי י כ"ט ע"א). ויש ויעש אהרן ובניו וכו', שעשו בחינת עבודתם באהבה ויראה, דהיינו בבחינת יד הרמה

(ורציל כי שם בשעת הציווי היה קודם מעשה העגל. והנה היה גלוי וידוע לפניו ית' שעתידין לחטא, וצוה ליקח פר אבל לא קראהו חטאת, דאז היו כמזכרחין במעשיהם ח"ו, כי כבר כתבנו בשם מהר"ם אלשיך שהדבר שהוא בידיעתו ית'ש, אין האדם מוכרח בזה ועדיין הדבר בבחירתו, מה שאין כן דיבורו ית'ש מכריח, כמיש הכתוב (ישעיה נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי וכו'. ובזה יונח לנו אומרו שם וזה הדב"ר אשר תנעשה, שנתקשו המפרשים על תיבת הדב"ר, וגם חז"ל (שמו"ד פ"ה א') דרשו בו ברוח קדשם. ולדעתנו יונח שז"ש ית'ש וזה הדב"ר וכו', זה הוא אשר יוצא מדיבורו לקח פר וכו', ואחר מעשה גודע למשה הענין שלא רצה השיי לומר חטאת, דכיון שיצא הדבר מפיו ית'ש שוב לא יהיה הדבר בבחירתם, והבן ניל הגם שלא פירש כן בעל קרבן אהרן, ניל שהוא נכון, ואמר אחר כך בברייתא ענין בפני עצמו שייך למה שפרשתו):

ואת הפר ואת עורו ואת בשרו שרף באש מחוץ למחנה. אין אנו יודעין אם חטאת אהרן ובניו היה, אם חטאת הצבור היה, (רציל לפי זה שהוא לחטאת על חטא העגל, הנה חטאת כהן המשיח דינו לישרף, וכן חטאת הציבור השתא לא ידענו אם הוא חטאת אהרן ובניו, והיה דינו ככהן גם קודם משיחתו, (או אפשר ללמוד שגם כשהיה הדיוט ונעשה כהן משיח, יביא פר). או נאמר שהוא חטאת הצבור (שדינה גם כן בשריפה). כשהוא אומר קח את אהרן ואת בניו אתו, (רציל ואחר כך אמר ואת פר החטאת ואחר כך ואת כל העדה הקהל וכו'), הוי אומר חטאת אהרן ובניו ולא חטאת ציבור היה, כניל פירוש הברייתא והוא נכון לדעתו:

שם משנה פ"ו וישחט וכו' ויקדשהו לכפר עליו. כפרה זו איני יודע מה הוא, (רציל כי בתצוה (שמות כ"ט יב) לא נאמר רק ולקחת מדם הפר ונתת וכו', ואת כל הדם תשפוך אל יסוד המזבח, ולא נאמר קידוש וכפרה כלל, ואם כפירוש רשיי שהוא קידוש והכנה לכפר עליו מהיום והלאה כל

שירא אליכם וכו', ואם על האמור למפה, הנה זה אמירה בפני עצמו אחר כך. אך הוא שמשא אמר להם למעלה שיעשו הקרבנות, וסיים כי היום כו', ואם כן היה מקום לשיעשו הקרבנות עבור זה, וזה מיקרי גם כן להנאת עצמם, ולא זהו הדרך לעבודה האמיתית. וזה שאמר להם זה הדבר אשר אמרתי אליכם עבודת הקרבנות אשר צוה יי תעשו, אתם עשו רק כאשר צוה יי לקיים מצותיו ולא לשום כוונה אחרת, וממילא וירא אליכם וכו', מה שאין כן אם תתכוונו לשירא עליכם כבוד יי, והבן:

ויאמר משה זה הדבר וכו'. הנה התרגום יונתן מפרש דין פתגמא דתעבדון אעדו ית יצרא בישא מן לבכון, ומן יד איתגלי לכון יקרא דיי. הנה הוקשה לו הקושיא כניל כי לא פורש מה יעשו, אבל לא נדע האיך מרומז הענין שפירש הוא זל בכתוב. והנראה דהנה המשכיל בענינו, כשרואה שהיצר מסיתו לאיזה תאוה רעה ואהבה רעה או יראה רעה, מוכרח להתבונן מאין בא זה לאדם כיון שאין זה רצונו ית', וכי סלקא דעתך שהיצר הוא מקפרנא דמאריה חיו, על כן יתבונן שזה הוא מהמדות הנבראים שנפלו בשבירה, ובאה אליו המחשבה או מיראה וכיוצא, והאדם מחויב להפשיט נשמות הענין להעלות לאהבת יי ית' וליראתו, ומתחדש על ידי זה מעשה בראשית כגודע, והמשכילים יבינו כאשר קדם הדיבור אלינו בכמה מקומות, ותיכף בהעלות אדם על לבו, יתגלה לו פנימיות החיות של המחשבה שהוא כבוד יי. ועוד בהבין הענין יותר, יתגלה לו שהמחשבה שנפלה לו הוא כיסוי ומלבוש לפנימיות החיות, ויבין וידע שגוף המלך בתוך המלבוש, וזה נקרא כבוד יי, כי רבי יוחנן קרא למאני מכבודתא (שם ק"ג ע"א), מה שאין כן כשנשאר חיו בנשמות המחשבה. וזה שתבין פירוש הקדוש (אולי ציל הכתוב) זה הדבר אשר צוה יי תעשו. ר"ל על כל דבר ודבר שיפול במחשבותיכם, תעשו רק את אשר צוה יי באותו הענין, אם הוא מדיבור אהבה תתעוררו אהבת יי, ואם יראה תתעוררו יראה יי, ותיכף יתראה אליכם שאין היצר מקפרנא

שהיא יד משה, וזהו אשר צוה יי ביד משה דייקא. וזה שדקדק רשיי שלא הסו ימין (דהיינו לעבוד באהבה לביד), ושמאל (דהיינו לעבוד ביראה לבד), רק בשתייהם ביחד בדחילו ורחימו:

נשלם פרשת צו

פרשת שמני.

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. יש לרמז ביום השמיני נקרא התשובה, שהוא דרגא דבינה שהיא שמינית מסמפה למעלה. והנה התשובה הוא על ידי הדעת שמתבונן בדעתו איך הרבה להמרות בוראו, ואז אחר שמתקן הכל בתשובה, ממשיך על ידי דביקות הדעת מוחין להמדות, היינו יראה ואהבה וכו', שהיה עד עתה בהעלם היינו בקטנות, ולא היה להם התפשטות בכל פרצופו, והבן. והמוחין נקרא זקני ישראל, (כבר ידעת נקודות ליב עיבן זקין זה שקנה חכמה), כי המוחין הם הזקנים חכמה בינה דעת, והמדות היינו יראה ואהבה התפארות וכו', נקראים אהרין ובניו. אהרן איש חסד ברא בוכרא, ובניו הם שאר הדרגין גבורה תפארת נצה הוד יסוד מלכות. וכבר ידעת שכל אלו הבחינות והמדות הם בכל אחד מישראל, וכשהם עדיין בהעלם וקטנות בלי תשובה עלאה, אין להם התפשטות בגוף בזולת מוחין דגדלות, מה שאין כן על ידי תשובה עלאה, יקבל המדות חסד גבורה תפארת נצה הוד יסוד מלכות (שבישראל), מוחין דגדלות חכמה בינה דעת, והמשכיל יבין הענין לאשורו. וזהו ויהי ביום השמיני, כשנתהווה באדם בחינת יום השמיני היינו תשובה עלאה, אז קרא משה היינו הדעית (המחבר המדות עם המוחין כגודע שהוא קיום כל המדות), לאהרין ולבניו הם המדות, ולזקני ישראל הם המוחין חכמה בינה דעת, בין והתבונן ויונעם לנפשך, וסמכתי על המתבונן במושכלות:

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יי תעשו וירא וכו'. לא פורש מה יעשו, אם הכוונה על הקודם כבר אמר, ולא הוה ליה למימר רק דעו

עגל בן בקר לחמאת ואיל לעולה תמימים והקרב לפני יי. הנה החמאת הוא לכפיר על חמאת העגל כפירוש רשי, ועולה שהיא מכפרת על עשה למה היא באת. עוד נדקדק והקרב לפני יי למה לי, היה לו לומר להקריב ליי. והנראה דהנה אמרו רזיל בזכחים (צ ע"א) חמאת קודמת לעולה, (וכתבו התוס' נ"ה למקרא) הגם שהעולה מכפרת על חייבי עשה מקיבנא וחמאת מקופיא, עם כל זה כיון שצריך להקריב החמאת לכפר על חייבי כריתות, אם כן מכפרת גם על עשה, על כן עלה שלאחריו לא הוי רק דורון, משל לפרקלים שנכנס למלך, ריצה הפרקלים נכנס דורון אחריו. והנה מקודם נכנס הפרקלים היינו החמאת, ועדיין לא נכנס החומא בעצמו עם הדורון רק הפרקלים, וכשמקריב העולה אחר כך נכנס החומא בעצמו לפני המלך עם הדורון. ובזה יתכן שבכאן מקריב החמאת בהכרח מקודם לכפר על עון העגל, והעולה היא דורון אחר ריצוי הפרקלים, ואז נכנס בעצמו לפני יי לראות פניו כביכול. ובזה יתכן שלא אמר והקרב אותים לפני יי, דקאי רק על העולה, נ"ל:

ואל בני ישראל תדבר לאמר. למה הוצרך אהרן לדבר ולמה לא דיבר משה בעצמו. גם מהו הלאמיר. ונ"ל להיות שהוא אמר חג ליי מחר (שמת לב ה), הוצרך בעצמו לעשות תשובת המשקל. וזהו לאמיר בשביל אמירתו חג ליי מחר, נ"ל:

ושור ואיל לשלמים לזביח וכו'. לא אמר להקריב כמו שאמר בקרבן אהרן, ואמר לזביח. כי השחיטה כשירה בור, מה שאין כן ההקרבה (מיטת ל"א ע"ב), נ"ל:

כי היום יי נראה אליכם. למה לו לנתנת פעם לציווי השירה, ואם הוא רק בשורה, הוה ליה למימר והיום יי וכו'. אך הוא להורות שזה רק חובת היום הזה בלבד מפני ההתראות השכינת, ואינם באים הקרבנות הללו חובה ככל שנה בראש חודש ניסן, וכן יש להתבונן בפירוש רשי:

ועשה את חמאתך וכו' וכפר בעדך וכעד העם ועשה את קרבן העם כו'. יש להתבונן למה

דמאריה, רק הוא כבוד יי שבכל ענין מתלבש פנימיות חיותו ית', וכל דבר שבעולם נקרא כבוד יי מלבושים לניצוצי קדושתו ית'. וזה הפירוש מלך על כל העולם כולו בכבודך (תפלה ימים נדאיים), היינו במלבושיך יהיה כבוד יי לעולם, או ישמח יי במעשיו (תהלים קד לא), שמח לא נאמר אלא ישמח, והבן. ויש הקדוש אעדו ית יצרא בישא מן לכון, ר"ל רק הסירו את היצר מלבכם, ומן יד אתגלי וכו' ותיכף יתגלה לכם שהיצר הוא רק כבוד יי, מלבוש לניצוצי קדושתו ית' ובתוכו יי, ומדוע יתפתה האדם למלבוש, ולא יתבונן על פנימיות המלך, והבן מאוד ויונעם לנפשך:

ישא אהרן את ידיו. ידיו כתיב. להורות דבעינן ב' ידים כאחד בנשיאות כפים, נ"ל:

וישמע משה וייטב בעיניו. יש לרמוז במקרא קודש הלז, כשמתבונן הדעת (שבאדם בדביקותו ית', אז לא יצטרע הנשם ויוכל האדם לראות מרחוק ברוח הקודש ראה שכליית, כי יקבל מהאור הטוב שיכולין להביט בו מסוף העולם וכו'. וזהו וישמע (מלשון הכנה כגודע), משיה (הוא הדעת), וייטב בעיניו (אזי הטוב הוא בעיניו, היינו האור כי מריב שיכול האדם להביט בו מסוף העולם ועד סופו (תגינה י"ב ע"א), והבן מאוד:

ידיו ביום השמיני. כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון וכו' (מגילה י ע"ב). וכתב במגלה עמוקות כי אלו נשאר משה בכהונתו, לא היתה שום קליפה וסיא שולפת מעולם על ישראל. והנה לפי זה נ"ל שבדאי היה המות נתבטל. ובזה יצדק למה קרא גם לבניו, הלא לא צוה להם שום דבר, אך הוא להורות כי כעת יצטרך לבנים כהנים שיהיו ממלאים מקום אבותיהם, מה שאין כן אילו שימש משה היה הוא בעצמו כהן לעולם. ועל פי פשוטו נ"ל שקרא גם לבניו, כי הנה פוקד השיי עון אבות על שלשים וכו' (שמת כ ה), והנה הכפרה הלזו תהיה גם לבניו אחריו לדורותם, וגם להורות שתהיה הכהונה ירושה לבניו אחריו לדורותם: קח לך. להנאתך ולמוכתך להתכפר בו. וגם לך משלך:

וכו, מה שלא נאמר כן כל סדר ההקפדה באינך הקרבנות. אך הוא להורות דבחשלים היתה השחיפה וההקפדה ביחד בלא הפסק, ומשמיענו זאת התורה איך השיי מחבב ישראל עם קרובו, שתיכף בהתחילם להקריב על המאטם אשר המאו, תיכף נתרצה בהטיל שלומם עמם, על כן מיהר כביכול להקדים כל סדר השלמים מסדר החמאות ועלות, והבן:

גשלה פרשת שמיני

פרשת תזריע.

ודבר יי אל משה לאמיר. באתי להתבונן הנה מה דקשיא לי בכל התורה כולה בכל מקום שנאמר לאמיר, הוא לאמר לזולת, והנה אף על פי כן יקשה כיון שנאמר אחר כך דבר אל בני ישראל, למה לי לאמר. והנה רזיל (וימא ד ייב) דרשו מכאן שכל האומר דבר לחבירו הוא בכל יאמר, עד שיאמר לו אמור. והנה יש להתבונן בדבריהם דזה היה נשמע מדבר אל בני ישראל, דאי לאו לאשמועינן הך דינא, למה לי דבר אל בני ישראל, בודאי כל התורה כולה לישראל מורשה קהלת יעקב. ונל דאי לאו הלאמר, הוה אמינא דדבר אל בני ישראל צריך לנפא, כי היכי דלא נימא דנתגלה הדבר למשה בשביל כל ישראל, והתלמידי חכמים שבכל דור יוציאו זה מכללי התורה, כמו שנתגלה למשה אפילו מה שותלמיד ותיק עתיד לחדש (ידי פאה ב ד) ומשה לא גילה כל אלה עד עת בא זמן התלמיד חכם שהוא חלקו בתורה, ויגלה הדבר על ידי משה שהוא בחינת הדעת שבאותו התלמיד חכם, וכמיש לעיל בפרשת תשא. והוצרך לומר דבר אל בני ישראל, שיאמר הדבר כעת בפירוש לכל עדת בני ישראל, ואם כן דבר אל בני ישראל צריכא לנפא, על כרחך אשמועינן בתיבת לאמיר הדין הנל, ניל:

ונל עוד בתיבת לאמיר. שהוא מלשון אימריא המצמצם את הבגד, ואם כן לאמיר הכוונה לצמצם, כי בודאי אי אפשר לומר שכל אחד מישראל השיג במצוה מעמה וסודה כהשגת משה

אמר בקרבנות אחרון לכפר גם בעד העם. והנראה דלמדוהו דעת שלא יעלה על דעתו בהקריבו את קרבנותיו קודם לקרבנות העם, שהוא מרצה יותר להשיי מקרבנותיהם, רק בודאי קרבנות הצבור חשובים יותר לפני השיי, רק שהוא בהכרח להיות הוא המקריב והמכפר, והזה הפהור על המאטם כתיב (במדבר י ט), ואם כן ככוונתו זאת בקרבנותיו, אם כן גם קרבנותיו הם הכנה לכפרת העם, והבן:

ויקרב את המנחה וכו' ויקמר על המזבח מלבד עלת הבוקר. ביותר היה לו לומר מלבד עלת הבוקר אצל העולה. וצריך לומר כפירוש רשיי דקאי אכל הנך דלעיל. והנה העמיק רשיי זיל עוד ופירש כל אלה עשה אחר עלת התמיד. והנה למה לא כפשוטו שכל אלה יעשה חוץ העלת התמיד. והנראה דהנה לפי זה יקשה דהוה ליה למימר זה אחר כל הקרבנות, על כרחך צריך לומר דהאי מלבד פירושו אחר, ולכך לא אמר זה אחר השלמים, דבאמת השלמים היו קודם עלת התמיד, וכן פירשו כמה מהמפרשים. אבל תגדל התימה בעיני למה לא הקדים הכתוב לומר הקרבת השלמים, וגם בציווי משה נראה דהציווי היה מקודם להקריב החמאות והעלות. והנראה דהנה יש לדקדק בכתוב למה בעולה ומנחה הכתובים מקודם (נאמר) ויקריב, ובשלמים אמר וישחט. ונראה דהקרבה מיקרי גמר ההקרבה כולה היינו הקפדת אימורין, והנה כך היה המעשה דשחיפת התמיד היה קודם הכל, ואחר כך שחיפת החמאות והעלות, ואחר כך שחיפת השלמים והקפדת אימוריהן תיכף בסמוך, ואחר כך הקפדת איברי התמיד, ואחר כך הקפדת אימורי החמאות ונתחי העלות. וכזה יונח הכל, דהפסוקים נכתבים כסדר שחיפתן, ובחמאות ועלות כתיב ויקריב, דמשמע ההקרבה כולה זה היה אחר עלת הבוקר, מה שאין כן השלמים היה הקפדת אימוריהן קודם הקפדת איברי התמיד, וישחט את השור וכו' זה היה באמת אחר שחיפת הכל, והבן. וכזה יונח לנו דנאמר בפסוק וישחט את השור וכו' ויזקחו וכו', ואת החלבים וכו', ויקמר החלבים

להשפיע נשמות, ולא להיות בחינת מקבל בקבלת הנראה, ואם כן היא בדרגא דדכורא, אזי היא מדה כנגד מדה שתלד זכר משפיע, נ"ל:

יש לרמוז עוד מה שאמרו רז"ל (עין עיוהין ק ע"ב) שאשה המקשמת עצמה ומשדלת את בעלה בדברים לפתותו לדבר מצוה, יהיו לה בנים זכרים עוסקים בתורה. חז"ל ירמוז אשה כי תזריע, כשיהיה פעולת ההזרעה על ידי השתדלות האשה, אזי יולדה זכר כמו שמצינו בלאה אמנו (בראשית ל טו), וכמו שמצינו בנשים הצדקניות במצרים שיצאו מהן צבאות רבות כמו שאמרו רז"ל:

כימי נדת דותיה. תרגום אונקלוס כיומי ריחוקק סאובתיה. הנה סבר ליה תיבת נדיה, הוא מגזירת נ"ע ונ"ד (בראשית ד יב), היינו שהיא מרוחקת מבעלה ונדה ממנו, אבל תיבת דיה מפרש מלשון טומאה, לא ידעתי איך צודק על הלשון. ואפשר מפרש מלשון לבי דוי (איכה א כב), שפירושו יגון ויללה, שזה בא מצד הקליפה הטמאה הידועה נוקב' מסאבא:

וביום השמיני ימול וכו'. לכאורה אין ענין מצות מילה לכאן, כי כאן הכוונה להשמיענו רק דין האשה, והוה ליה למימר זה במקום אחר בפני עצמו. וניחא אליבא דרבי שמעון (נה ל"א ע"ב) דדריש מעמא דקרא מפני מה צותה התורה שלא תפסא רק שבעת ימים, מפני שביום השמיני שמחת הברית מילה, שלא יהיה כל העולם שמחים ואביו ואמו עצבים מחמת שאסורים בתשמיש, לזה אמר ופסא (רק) שבעת ימים וכו' וביום השמיני ימול וכו', על כן מהראוי שתמהר. ולזה דייק התרגום יונתן בתרגומו וביומא תמינאה תשתרי וברא יתגזר וכו', וכן משמע במפרש:

וביום השמיני ימול בשר ערלתו. נמסר ב' חסר א"ת. דין. ואידך ואברהם בן צ"פ שנה בהמולו בשר ערלתו (בראשית י טו). רמז שימול רק בשר ערלתו, * (חסר איזה תיבות) לערלתו, היינו

מפי השי' כי לא יוכלו לסבול, ונצטווה משה לצמצם הדיבור באמרו המצוה לישראל, שישינו כל אחד מעם וסוד רק כפי כחו ושכלו ונשמטו, בכדי שלא יתבטלו סמציאותם בהשגת ידם יתר מכחם, כגודע שאפילו המלאכים משרתי עליון מתבטלים סמציאותם בהשגתם יותר מכחם. וכזה יצדק גם כן דבר אל בני ישראל לאמר, שגם הם נצטוו על ככה שהגדול בלמדו להקפן, יצמצם הענין כפי השגת כח הקפן, ודי בזה למשכיל:

אשה כי תזריע וילדה כו'. הקושיא ספורסמת למה לן הסיפור מהזריעה, דהמצוה הוא רק אלידה, והיה לו לומר אשה כי תלד זכר, ודברי רז"ל (מה כ"ז ע"ב) ידועים לרבות מחוי שנעשה כעין זרע ודבריהם דברי אלקים חיים, אבל לפי הפשט לא ידענו, דגם לפי הדרש הוה ליה למימר אשה כי תלד זרע וכו'. ונ"ל דהנה צער הריון והלידה ופוטמאתה נמשך מחטא חוה וזהמת הנחש כגודע, כי קודם החטא עלו למטה שנים וירדו שבעה כגודע (ביד פכ"ז ב), וכן לעתיד במהרה בימינו יהיה הרה וילדת יחדיו, כי תופסק וזהמת הנחש וחלאתה, ממילא לא יהיה שום טומאה בלידה. וזה שרמזה התורה אשה כי תזריע ואחר כך וילדה זכר, דהיינו שיהיה המשך זמן בין הזריעה והלידה אז ופסא וכו', מה שאין כן כשיבוא הזמן שתהיה הזריעה והלידה יחדיו אז לא תפסא, כנ"ל מסבירתי והשם הטוב יכפר, ובודאי המצוה לא תתבטל רק תהיה באופן אחר ידוע לאלקינו יתיש. ואפשר זה רמזת המדרש (יק"ד פ"ד ט"ו) וז"ל, לפי שבעולם הזה אשה ילדת בצער, לעתיד לבא מה כתיב (ישעיה טו ז) בפרם תחיל ילדה בפרם יבוא חבל לה והמליטה זכר, עכ"ל. רמז למה שכתבנו והבן:

יש לרמוז עוד אשה כי תזריע, שיהיה כוונתה רק להזריע זרע על פני האדמה ולא לשום הנאה, מוכסחת היא שתלד זכר, וזה מדה כנגד מדה כיון שכוונתה לשם שמים לרבות זרע, ואם כן כוונתה

* אולי צ"ל [אבל א"ת הטפיל] לערלתו, היינו וכו' זה לא" ואזו כן כוונת קצו רבינו וצ"ל לתוך למה באברהם כתיב בהמלו בשר ערלתו, בלא א"ת. ואצל ישמעאל כתיב בהמלו א"ת בשר ערלתו. ועל זה מתרץ כי זה הוא להורות דוק אצל זרע אברהם המיוחס אוחיו שיין

כוונתו היה להחטיא את ישראל, והיה המשתה בלילה וביום, על כן גזרו הצום לילה ויום (שם ד טז), ועל כן קורין את המנילה לילה ויום:

אדם כי יהיה בעור בשרו שאת וכר. למה אמר בכאן אדם ולא איש. וגם למה אמר בעריר בשריו, ולא יספיק לומר ביו. והנראה דהנה כל הנגעים הם מספרא דקליפה מזוהמת הנחש שנתהווה על ידי חטא אדם וחזה. וידוע (ביר פי"ב) דבתורתו של ר' מאיר היה כתוב כתנות אריר, דקודם החטא היה לאדם באמת כתנות אריר שהיה גופו ספירי, ועקיבו מכהה נלצל חמה, ולא היה גופו מעותד לחלאים ונגעים, כי היה כחד מן קמאי. רק אחר שנתפתה לעצת הנחש והפיל הנחש זוהמא (שבת קמ"ז ע"א), אז נתהווה מכתנת אריר כתנות עריר ובשר סמש חומריי, והגוף החומריי מעותד חיו וכר (עין זוהר ח"א ל"ז ע"ב). והנה השיי נתן לנו אריר התורה, ובעבור האדם חיו על אור התורה, אז מתראה הזוהמא בעריר. ויש אד"ם (כי התחלת ענין הזוהמא היתה מאדם הראשון), כי יהיה בעריר בשרו (דייקא, מה שאין כן אלו היה כתנות אריר), תורה מחייהו להתהלך במשרים, וחבן:

וביום הראות בו בשר חי יפמא. בודאי הכתוב מדבר כפשומו מענייני דיני וסימני דיני המצורע אבל כבר נודע דברמזי התורה רשות לדרוש כל פסוק בפני עצמו, דלכך פסקינהו עורא ברוח הקודש, על דרך ושום שכל (מסיה ח ט), אלו הפסוקים (פגילה ג ע"א), דבכל פסוק הוא מורה שכל בפני עצמו. ויש לרמו בכאן על דרך שאמרו רד"ל (ע"ז כ ע"ב) ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג י), שלא יהרהר ביום וכר. והנה זה מכואר בספרים דעל ידי הרהור בורא האדם חיו נשמת הקפיגור, ורוצה להתלבש בגוף על ידי המעשה חיו, ולכך רודף אחריו להביאו לידי המעשה בלילה. ויש

עוד הפריעה זה לא (חסר איזה תיבות) בזרע אברהם המיוחס אחריו, מה שאין כן ישמעאל אין לו חלק בקדושת אברהם, אין להם פריעה להיכלל (חסר איזה תיבות):

ע"ד מלאית ימי פהרה. מתרגמינן עד דמישלים וכר. דבר השלם יצדק בו לשון מלא, ובהיפוך חסר כענין בכסף מלא (שם כג ט), הבן הדבר כי קצרת:

ופהרה ממקור דמיה. מתרגמינן מסואבת דמהא. אפשר סבר ליה מעין אחד הוא, והתורה שיהרתו בתוך ימי מלאות ומקור מקומו סמא, ואף על פי כן נזירת הכתוב הוא למהר הדם היוצא מן המקור הפמא, על כן הוצרך לומר ופהרה ממקור דמיה. ויונתן תירגם מכות תרין דמהא, סבר ליה ב' מעיינות הן, נ"ל:

בזכר כתיב תשב בדמי פהרה, ובנקיבה עיל דמי פהרה. נ"ל דהנה בזכר כל הימים הללו הם בוודאי פהורין, דאפילו נתעברה והפילה בתוך הימים, הו קודם ארבעים יום ומיא בעלמא הוא, אבל בנקבה אפשר להיות שנתעבר ותפיל אחר ארבעים ותפמא ואבדה הימי פהרה. ויש בנקבה על דמי וכר, דוקא על הדמים הללו פהורה, מה שאין כן אלו אירע מעשה כנ"ל. ואם תאמר גם בזכר משכחת כמעשה דלידת יהודה וחזקיה בני ר' חייא (גיה כ"ז ע"א), זה לא שכיח. וגם אין צריך לימוד לזה, כיון דהיא לידה גמורה מה שנתעברה קודם הלידה הראשונה, מהיכי תיתי תפקע הלידה ראשונה את השניה, נ"ל:

ובמלא"ת ימי כר. ב' במסרה. דין חסר. ואידך מלא ובמלואות הימים האלה עשה המלך וכר (אסור א ה). הנה בכאן אפילו במלאות הימים האלה עדיין חסר, כי הקרבן אינו נקרב עד שיאיר היום, מה שאין כן לשם במלואות הימים האלה עשה המשתה תיכף בלילה, כי לא איחר הדבר כי

פריעה, ועל כן לא כתוב בו אית, המורה על הפריעה, להודות כי עוד היה לא מל רן פרע. אבל בישמעאל לא שייך פריעה, לכן כתב בו אית, שגם עוד הפריעה נמשל בלי תבול, על כי לא שייך בו פריעה. ואם כן יחבן שציל אתר מיש יחיינו עוד הפריעה זה לא, (וזה שייך רן) כורע אברהם המיוחס אחריו, מה שאין כן ישמעאל כר, אין להם פריעה ולהכלל בקדושת זרע אברהם. ועיין בספר ילקוט ראובני (פורשת לך) שהגם שאברהם לא נצטוו על הפריעה, מכל מקום אברהם פרע מאליו אף על גב שלא נצטוו כראמרינן בביר שאפילו מצות עירוב תבשילין קיים בו. (המגיה ד"א):

כי קושי חבלי לידה הוא על שלש עבירות, דהיינו ג' מצות עשין נדה חלה הדלקה שנצטווה (שבה ליד ציב), ומביאה על ביטול מצות עשה עולה. והנה כל זה הוא ספק, כי אף על פי כן לא נדע בבירור אם נשבעת ואם חטאה במצות עשה, אבל אף על פי כן מיקרי יולדות חייבי חטאות וודאית, כיון שכך צותה התורה, וזכור כל זה. והנה יולדות כעת בזמן הזה כשתאמר פרשת חטאת ועולה משום ונשלמה פרים וכו' (הושע י ד), על כרחך תאמר חטאת קודם כיון שהיא מחייבי חטאת ודאי, מה שאין כן בשאר חטאות. והנה י"ל גם בכאן אמר זא"ת תורת היולדת וכו', כל העוסק בתורת וכו' כאלו הקריב וכו', ומה שאמר אחד לעולה ואחד לחטאת, בודאי לא להקריב עולה קודם, (כי למדו שם בגמרא דבכ"ז חטאת קודמת), אך למקראה הקדימה הכתוב, רצ"ל אם קורין הפרשיות משום ונשלמה וכו', דהיינו אם הקורא הפרשיות הוא באופן כזה כמו ביולדת, דהיינו שאינו ברור לו אם נתחייב חטאת יאמר עולה קודם, ואם כן זה הדין קאי על שארי אנשים לא על היולדת, ואילו המתין בפסוק זא"ת תורת היולדת עד סיום הפרשה, הוה אמינא דגם ביולדת הדין הוא כך לקרוא פרשת עולה קודם חטאת, על כן אמר מקודם זאת תורת היולדת כו', כל העוסק בתורת כו' וחטאת קודמת, כמ"ש בפסוק והקריבו לפני יי וכפר עליו, ובא אחר כך ומשמיענו אחד לעולה ואחד לחטאת, דהעוסק בתורתם והוא דומיא דיולדת דהוה ספק, יאמר ויקרא עולה קודם, והבן: וזה שנמסר במסרה לית על ואחיד לחטאת, עיין במבין חידות. רצ"ל לית כמוהו:

ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש וכו'. נמסר סימן לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא י טו). פירוש הדברים דנכתב לקמן (שם יג לח) ואיש או אשה כי יהיה בעור בשרם כו'. והנה או אשה הוא לשם במקיף כמשפט, וכאן איז אשיה אינו במקיף, ונמסר סימן לא תקיפו פאת ראשכם, היינו במקום שנכתב בראש שם או אשה אינו במקיף, ורמז בזה שגם אשה עוברת על לא תקיפו אם מקפת את ראש האיש. וידוקדק בזה ואיש או אשה כי

וביום הראות בו בשר חי, (היינו כשמתראה בו ביום חי על ידי הרהורים בשר חי היינו קישוי), יטמא (בעתיד חי במקרה לילה, על כן ישוב אל יי נירחמהו) להעביר תיכף המקטרג.

אחד לעולה ואחד לחטאת. עיין בגמרא זבחים (דף צ' ע"א) חטאת קודמת לעולה, ובכאן הקדים עולה, אמר רבא למקראה הקדימה הכתוב (הובא בכאן בפירוש רש"י), ופירש רש"י שם שתהא נקראת בענין תחלה, אבל בעבודתן חטאת קודמת. ובתוס' (ד"ה למקראה) הקשו שם אפירושו מה חידוש הוא זה. ופירושו להקדיש עולה קודם חטאת. וגם על זה הקשו דאי אפשר לומר כן, עיין שם. וכבר כתבנו בזה עניינים נאים בפירוש רש"י. ונ"ל כעת דהנה בעוה"ר שנתבטלו סאתנו הקרבנות, אזי דרשו רז"ל (מנחות ק"י ע"א) זאת תורת החטאת כו' (ויקרא ו יח), כל העוסק בתורה חטאת כאילו הקריב חטאת וכן בכל הקרבנות, על כן פסקו בסור וש"ע (אריה ס"א ס"ה) לומר פרשת עולה קודם לחטאת, והקשה במג"א (ס"ק ח') הלא קיימא לן חטאת קודמת לעולה. ותירץ דהנה אחר פרשת החטאת פסקו דלא יאמר יהי רצון כאלו וכו', דדילמא אינו מחויב חטאת והוה כמביא חולין בעזרה, מה שאין כן עולה מכפרת אעשה ואין לך אדם מישראל שאינו מחויב עשה, אבל בידע שנתחייב חטאת ודאי יאמר חטאת קודם, דהיא מכפרת אחייבי כריתות ועשה, ועולה הוה דורון אחר כך כאשר רצה הפרקלים. והנה בכאן קשה עוד קושיא אחת וגדולה היא אלי, שאמר בפרשה הקודם זא"ת תורת היולדת וכו', בשגם שהוא מיותר לגמרי, על כל פנים הוה ליה לומר זה בגמר הפרשה, דאכתי לא גמר כל דיני היולדת. ונ"ל דזה כוונת רש"י לתרץ זאת בכאן, דבאמת אין מדרך רש"י להביא רק השייך לפירוש הפסוק, ולמה פירש בכאן דלמקראה הקדימה הכתוב. אך הוא על פי הנ"ל, דהנה היולדת מביאה חטאת על שם החטא שנשבעת בעת קושי חבלי לידה שלא תזדקק לבעלה, ועולה למה מביאה, צריך לומר שמביאה

ואזוב (הביא כל זה רש"י ז"ל). והנה עיקר המהרה כשמשנים על לבו כל אלה לשוב בתשובה שלימה, מה שאין כן כשמביא הקרבנות מצות אנשים מלומדה ולא ישים לבו להמעמים, הנה לא שב מקיאו עדיין ולא נפהרו נגעי בתי הנפש. ויש זאת תהיה תורת המצרע ביום מהרתו, שמחוייב ללמוד תורת המצות הללו, דהיינו המעמים שמלמדין אותו האריך לשוב, ובאם אינו מבין לא נפהר. על כן משום לא פלוג והובא וכו' יהיה מי שיהיה, והובא אל הכהן בעל כרחו ללמוד לקח וסברא, ובזה ידוקדק והובא, נ"ל:

והוא הכהן כו' וראה הכהן והנה גרפא נגע הצרעת מן הצרוע. תיבת נגיע מיותר לכאורה. וגם מין הצרוע אין לו ביאור. ועל פי מ"ש לעיל יונח, דהנה צרעית מיקרי המכה שבנפשו בנשמי, ונגע הצרעת הוא נגעי הנפש שמכחם בא הצרעת בנפשו. לזה אמר כאשר יראה הכהן המבין שכבר גרפא נגע הצרעת (על ידי התשובה), דהיינו נגעי בתי הנפש וזהו מן הצרוע, שהרפואה באה מן הצרוע בעצמו כאשר ישוב ויתחרט, מה שאין כן בהיותו עוסק ברפואות טבעיות לרפא את הגשמיות, והנגע צרעת הפנימיות כדקאי קאי, זה לא גרפא עדיין עד אשר ישוב אל יי וירחמהו:

זאת תהיה תורת וכו'. עיין מה שדקדקנו לעיל. ויש לפרש על פי מה שאמר הרב הק' מהר"ב זצוק"ל בפסוק (במדב כו יד) זאת עלת חדש וכו'. שבתית זאת גרמו ב' הנהגות שישנם בהתחדשות הזמנים, דהנה יש הנהגה הפכעית המסודרת מזימי בראשית על כל אשר נעשה תחת השמש מקמן ועד גדול כל ימי תבל. ויש הנהגה התוריית למעלה מן הפכעית, שרצה כן בעל הרצון מבראשית שבנעלי התורה יקבעו עתים על ידי הנהגת התורה שלא כפכע, (ועל זה כתב אדמו"ר הרב הק' מהר"י מי"מ דק"ק קאזניץ זצוק"ל ששואלין את האדם קבעת עתים לתורה נשמה ל"א ז"א), אם קבע עתים בזמן על פי הנהגת תורתו שלא כפכע. ואלו הכ' הנהגות גרמין בתיבת זאת, היינו היו מרמות

יהיה בו כו', בהים הוה ליה למימר. ולפי הרמז יצדק לרמו דאיסור הקפה דאיש ואשה, תרווייהו קאי רק אאיש:

ממקד דמיה. ממקד ב' במסורה. דין חסר. וחד מלא ממקד ישראל (תהלים סו כו). יש לפרשו על הפלוגתא (סנהדרין פ"ז ע"ב) אי מעין אחד הוא או ב' מעינות, וציינתי למשמרת:

במדרש (ויקד פט"ז ד) אדם כי יהיה בעור כו'. משל למסורגניא שנכנסה לתוך פלפין של מלך, כיון דחמת מגלבייא דחלת, א"ל המלך אל תתיירא אלו לעבדים ולשפחות, אבל את לאכול ולשתות ולשמוח. כך כיון ששמע ישראל פרשת נגעים נתיירא, א"ל משה אל תתיירא אלו לאומות העולם, אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח. נ"ל דדייק מדלא כתיב דבר אל בני ישראל כמו בכל מקום, לזה דייק דהנה ישראל נתיירא אפילו מלימוד הלכות נגעים, שהיא מילי הקופצת חיו אפילו על ידי דיבור, וכמו שאמרו רז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) כי עליך הורגנו וכו' (תהלים מד עג), אלו תלמידי חכמים המראים הלכות נגעים בעצמן. והנה נתיירא ישראל מהלימוד, על כן השיב להם שלא יזיק להם חיו הלימוד, אדרבא על ידי לימודם הלכות נגעים, הנגעים על ראש רשעים יחול, והם יהיו נקיים לפני יי. על כן לא אמר דבר אל בני ישראל, כי אותו הדיבור לא יפעל בישראל חס ושלום, רק באומות, הבן הדבר:

נשלם פרשת תוריע

פרשת מצורע.

זאת תהיה תורת המצרע וכו'. זה לכאורה מיותר, דלא הוה ליה למימר רק ביום מהרת מצרע יבוא אל הכהן. והנראה דהנה לענייני הכשר מצרע יש מעמים לפי המשפט, וכמו שדרשו רז"ל (שוכן ט"ז ע"ב) שמביא צפרים המפמפמין, להיות שהנגעים באים על פמפומי דברים לשון הרע. עין ארו, לפי שהנגעים באים על נמות הרוח. שני תולעת ואזוב, מה תקנתו ישפיל עצמו כתולעת

(היא השכינה הנקראת זאית בזאת יבוא אהרן
(ויקרא טו ג), תהיה (לה) תורת המצורע ביום פהרתו,
(יהיה עת חסן אשר לא יבוא אליה המלך להקימה,
רק) והובא אל הכהן (הוא המלך היחיד ומיוחד
הנרמז בתיבת כהן, שהן המה אותיות האחדים
באתון איפ ב"ח כנודע, ואחר כך פסקינהו לפסוק
בפני עצמו להורות לפורקנא בתרייתא, או לא
יהיה כוימנא קדמאה, רק) ויצא הכהן אל מחוץ
למחנה (להקימה מעפר ולחונגה כימי עולם במהרה
בימינו אמר):

ושחט את הצפור וכו', מלא ו'. את הצפור החיה,
חסר ו'. צפור מלא ו', בנימפריא עשיו.
להורות שישחט את המדות הרעות שהיה לו עד
היום מדות עשיו. את הצפור החיה יקח, צפור
חסר בנימפריא שיע נהורין, כי פעמים איל במילואן
הקף ושפירה, המשכיל יתבונן:

ויצא הכהן אל וכו' וראה הכהן וכו'. תיבת הכהן
הב' מיותר דעליו קאי. ונ"ל על פי פשוטו
דגזירת הכתוב הוא אפילו הכהן עם הארץ, הולך
תלמיד חכם עמו ואומר לו הדין, והכהן פוסק הדין
טהור או בהיפך (תרי י"ג מ"ג). והנה סלקא דעתך
אמינא דכהן כזה אינו מחויב ליתן עיניו בהנע,
כיון שאינו יודע בין ימינו לשמאלו רק דהתלמיד
חכם יאמר לו, לזה קאמר וראה הכהן, שהכהן
בעצמו מחויב ליתן עיניו בו, נ"ל:

והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. אומרו והניח
אינו צודק לכאורה, דהיה לו לומר כי נרפא
וכו. וגם מן הצרוע מותר. ונ"ל הכוונה שיראה
הכהן כי אין הדבר בפבע, רק והניח כמוכח למראה
עיניו כרגע יארע שכרגע נרפא, כי הכל בהשגחה
פרסיית מאת השיי ולא בפבע:

ואחר כך יבא הכהן לראות וכו'. ואחר כך ב'
במסרה. דין. ואידך ואחר כך תבוא אליה
(דברים כ"ג), עיין בליקוטי תורה להאר"י דל ענין
אשת יפת תאר, כיון שישרה בעיניו וחושק בה,
בודאי יש בה איזה ניצוץ קדוש וצריך להוציא
הניצוץ הטמון. וזה רמזת המסורה כמו שבכאן
בשורה טובה ונתתי נגיע כו', בכדי שימצאו

להנהגה המכעיית של ז' ימי בראשית, והאית
מרמזין על כלל התורה כיב אתון מאי על
ת', שהוא הנהגה התוריית שלא כפבע הנהגה
לבעלי התורה. והנה המצורע אם ירצה להתנהג
בפבע, שהצרעת בא מריכו הדם על ידי מאכל
ומשתה וכדומה ויבקש רפואה מכעיית, לא נרפא
עדיין מעני הנפש, כי הנה מבני ישראל הוא אשר
לחם נתונה הנהגה התוריית שלא כפבע, ועיקר
רפואתו שישוב אל יי להתנהג כתורה אשר הוא
למעלה מן הפבע. ויש זאית תהיה תורת כו',
שצריך המצורע ללמד זאית שישנם ב' הנהגות,
ובני ישראל בני בניה של תורה כל ענייניהם
שלא כפבע, ממילא לא יבקש רפואות מכעיית, רק
רפואות סגולות התורה המרפאת כל מחלה וכל
נגע, ומוספת חיים ועושר וכבוד לעושיה (אבות פ"ז
מ"ח), והבן כי קצתתי:

זאת תהיה תורת המצורע הלימוד של המצורע
זאת תהיה, היינו שילמוד ויתבונן בדינים
הללו היינו בידים פהרתו, היינו שיתבונן דפהרתו
מחויב להיות ביום בזמן שליפת החסד, ולא בלילה
בזמן תגבורת הדינים, וגם כן יתבונן בדין והובא
אל הכהן איש חסד. כל זה ילמוד המצורע, ויפעול
בזה רפואתו בתגבורת החסדים על הגבורות:

זאת תהיה תורת וכו' והובא אל הכהן, ויצא
הכהן וכו'. להבין רמז זאית. וגם אומרו
והובא אל הכהן ואחר כך ויצא הכהן, שהם
דברים פותרים וכו'. וירמוז לדעתי על פי האמור
בזהר (תיקוני הוספות ה קמ"ג ע"ב) ובין נגע לנגע
(דברים י"ח), כמה דאוקמוה איכה ישבה בדד
(איכה א א), דאיהי חשיבא שכינתא בגלותא
כמצורע, דאיתמר בה (ויקרא י"ג טו) בדד ישב
מחוץ למנחה, מחוץ ודאי דא גלותא דאיהי
לבר מארעא דישאל כו'. והנה אמרו עוד בזהר
(ח"ג ר' ע"א) בפסוק (עמ"ס ה ב) נפלה ולא תוסף
וכו', דבפורקנא בתרייתא לא תהוי כוימנא קדמאה,
שהשכינה בעצמה כביכול באת לבית המלך, מה
שאין כן בפורקנא בתרייתא המלך יבוא אליה
להקימה מעפר, עיין שם. וזה שגרמז בתורה זאית

בארץ אחותכם בתורה ועבודה, אז יפלו לכם ביותר המחשבות הסורדות, והוא כמו נגע צרעת הבא מעיפוש הדם התוכני ואחר כך יציץ לחוץ, כמו כן הדבר הזה כיון שלכו בפנים קשור באהבת העולם, יציץ ופרח חץ כהתעסקו בעבודת השי, הכן הדברים כי קצתי בענין ומכתי על המשכיל:

כנגע נראיה וכו'. ב' במסורה. דין. ואידך בירמיה (לא ב) מרחוק יי נראיה לי וכו'. רמיות המסורה ג'ל על פי מה דמכואר בזהר (ח"ג ג' ע"ב) ענין התראות הנגע בבית, כי על ידי סומאת האמוריים היה בבית הזה איזה השראת הסמיא וקליפה, וכחיום שכאו ישראל והשראת השכינה בבתיהם, לא תוכל להיות השראת הקדושה עד שיתבער הסמיא, על כן מתנצץ הסומא ויבערו אותה על פי דרכי התורה, ואז תמצא הקדושה מקום לנוח. וזהו רמיות המסורה ונתתי נגע וכו', הוא בשורה טובה (ויקרא פי"ז ר), ובא האיש וכו' כנגע נראה וכו', ולמה כזאת מרחוק יי נראה לי, רציל על ידי שהקדושה רחוקה ממקום הזה, על כן נראיה לי כדי לבער הרוח סומאה, ותשרה הקדושה:

נשלם פרשת מצורע

פרשת אחרי

וידבר וכו' בקרבכם לפני יי וכו', ויאמר יי וכו'. הנה בפסוק הראשון לא פירש מה היה הדבור למשה, ואם הוא מה שיצוה לאהרן, הנה זה אמירה בפני עצמו בפסוק ב'. ונראה דזה הוא הקדמה ומעם למשה אדונינו סיבת המצוה שיצוה לאהרן שלא יבוא בכל עת וכו', שלא יחשוב משה שחיי איזה שמץ נמצא באהרן שאינו ראוי לגשת אל הקודש כי אם ביום המקודש שנתכפר העון. לזה הקדים השיי דבורו למשה אחרי מות שני בני אהרן, ומה היה הדבור הוא שהודיעו השיי סיבת מיתתם הוא בקרבכם לפני יי וכו', היינו שנתקרבו מאוד אל פני יי ונתבטלו ממצאתם מרוב השנתם וחשקם להדבק במקורם, וגעלה נפשם את כשרם ונדבקו בקונם (עיי' באור החיים), ומה הכין משה

המטמון הנסתר שהסתירו האמוריים (ויקרא פי"ז ר), כמו כן התירה התורה שם יפת תואר בכדי למצוא המטמון:

כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוז וכו'. משונה ביאה זו שנכתב בה אחוזה ארץ אחותכם. ויבואר לדעתנו ברמזי התורה על פי מה דנקדים שכל המדות שכאדם דהיינו אהבה ויראה וכו', המה נבראים לעבוד בהם את השי, דהיינו אהבה לאהוב את השי ותורתו ומצותיו, וכן ביראה וכיוצא. והאדם המשתמש במדותיו בדברים עולמיים, הנה הוא מכחינת השכירה אשר נפלו ניצוצי המדות בקליפה, ומופל על האדם להעלותן מקטנות לגדלות, וזה כל האדם בנפול במחשבתו אהבה עולמיית, יאמר בלכו אין זאת אלא להעלותה למקורה, דהיינו להעתיקה לאהבת הבורא. מה שאין כן כשנדבק באהבת העולם, הנה הוא מדה כנגד מדה, כמו כשכאה מחשבת האהבה העולמיית לו להעלותה לאהבת יי, שעל ידי זה יהיה לו אחיזה לאהבה האמיתית, והוא נשאר בארציות האהבה העולמיית, כמו כן כשיתעסק גם בתורה ועבודה, אז יכלכלו אהבות רעות יותר משאר עתים הפנויים. וראיתי כן בספר צדיק אחד בפירושו אהבה שהיא תלויה בדבר, כפל דבר כפילה אהבה (אמת פיה מטי). כשכטל מדיבורי הטוב בתורה, כפילה אהבת עולם המחשבות הסורדות, כי ביותר מכלכלים בתורה ועבודה. והנה כבר כתבנו ז' עממין הם ז' מדות רעות, וכנעין הוא כחינת אהבה הרעה. ויש כי תבאו אל ארץ כנען, רציל תבואו בעצמיכם להשתקע בארציות כנעין, היינו אהבות עולמיות אשר באמת אני נותן לכם לאחוז, רציל אני נתתי לכם כל זה רק לאחוז, לאחוז על ידי זה באהבה אמיתית אהבת השי, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחותכם, ארץ אחותכם היא השכינה מקור אחוזת נשמות ישראל, בית נקרא התיבות של התורה ועבודה, אשר על ידי זה מתדבקים ישראל בשורשם ומקורם. ויש כשאתם קשורים באהבה וזה חיי, אזי תוכר ביותר כשאתה מתדבקים

והנה זה היה הקדמה מעלה לציווי של אהרן, ולפעם למה לא יבוא בכל עת להקריב לפניו, הקדים השיי הנה שמוע מזבח פוב, דהנה תראה דהעיקר הוא לקיים ציווי השיי, ולא ירצה יי באלפי אלים אשר לא צוה, כי הנה תראה הראיה מבני אהרן הגם דהקריבו לפני יי, להיותו אשר לא צוה יי וימותו, ואלהו הקריב בשעת איסור הבמות, להיותו ציווי השיי נתקדש שם שמים על ידו, והבן:

מדדש (ויקד פיכ א) אחרי מות שני בני אהרן. רבי שמעון פתח (קהלת ט ב) הכל כאשר לכל מקרה וכו', מקרה אחד אלו בני אהרן, אלו נכנסו להקריב במחלוקת וכו'. ניל ענין הפתיחה, דלא נודע מה היה הדיבור למשה, דאי אפשר לומר הנרצה שלא יבוא אהרן אל הקודש וכו', זה הוא אמירה בפני עצמו. לזה התחיל הפתיחה הזאת, וממצוא הדבר נדע דהדיבור היה שאמר השיי אחרי מות שני בני אהרן, רציל מיתת בני אהרן היה ענין אחר מהנאמר במקום אחר דהיינו בעדת קרח, (הגם שלא היה עדיין המעשה דקרח, עם כל זה בודאי מקובל היו ביד משה שהנכנס להקריב במחלוקת מתחייב שריפה). ואפשר חשב משה שגם בני אהרן זאת היתה סיבת מיתתם שהיה ביניהם איזה מחלוקת, ואמר לו השיי אחרי, (ענין אחר הוא) מות שני בני אהרן המתייחסים אחר אביהם בשלום ומישור (מלאכי ב ה), רק הסיבה הוא בקרבכם לפני יי וכו', שנתקרבו מאוד לפני השם ונתבטלו סמציאותם:

דבר אחר אחרי וכו'. ר' לוי פתח (תהלים עה ה) אמרתי להוללים וכו', הצדיקים לא שמחו בעולמי כו', אלישבע בת עמינדב לא שמחה וכו', ההיד אחרי מות שני בני אהרן, עביל (ויקד פיכ ב). גם בפתיחה הזאת בא לתרץ כנל. וזה שמתרץ הדיבור היה אחרי וכו' מופלג, היינו בדורות המופלגים מדור הזה, יהיו לזכרון ושימו לב עניניהם מיתת שני בני אהרן בקרבכם לפני

אדונינו דסיבת המניעה לאהרן מנשת בכל עת אל הקודש, הוא לכל יתבטל סמציאותו מרוב תשוקתו, רק ביום המקודש שישנו בו תוספת נשמה יתירה מבחייין היה, ויש בו כח לסבל בהירות יותר ולעמוד בהיכל ולא יתבטל, והבן כי קצרת:

או יאמר בקרבכם לפני יי וכו'. שסיפר לו השיי שסיבת מיתתם היה בקרבכם לפני יי, היינו מיש רזיל חכמי האמת ענין יסורין של אהבה (בכוח ה' ע"א), היינו יסורין שגורמים אהבה באורות עליונים, כי כשיש חיו תגבורת הדינים אז אין היחוד למעלה חיו, אזי משפעת השכינה אותן הדינים לבניה הנעימים הרוצים בתקנתה כביכול, ועל ידי זה נתהווה היחוד כיון שהוסרו הדינים, וזהו יסורין של אהבה שגורמים אהבה. ויש לו השיי בקרבכם לפני יי וימותו, סיבת יסורי מיתתם הוא שהיו רוצים לקרב לפני יי, וכבר ידעת לפני יי, הכוונה על השכינה מלכות שמים, (עיינ בעץ חיים החילוק מלפני יי לפני יי), והוא הקדמה למה שיבוא אחר כך הציווי לאהרן בזאת יבוא אהרן, וידוע דזאת היא השכינה, והבן:

או יאמר. אחר שנדקדק למה אמר שני בני אהרן, ולא היה סני בני אהרן לחוד. אך הוא להורות הדיוק שהנה כעת שהיו שני בני אהרן בגופים מחולקים, הגם שהקריבו לפני יי במשכן עם כל זה וימותו, מה שאין כן כשהיו שניהם בגוף אחד פנחס זה אליהו (וזהו חייב קיצ ע"א), עתידין להקריב שלא לפני יי, היינו בבמה שהקריב אליהו בשעת איסור הבמות ונתרצה לו השיי. ויש בפרשת שמיני גם כן (ויקרא י א) ויקחו שני בני אהרן וכו' שני דייקא, ויקריבו לפני יי וכו' חנם שהיו לפני ד' במשכן, עם כל זה להיות אשר לא צוה אתים דייקא בהיותם גופים מחולקים, מה שאין כן בהיותם בגוף אחד הגם שיקריבו אז שלא לפני יי, עם כל זה יתקדש שם שמים כי היה ציווי השיי בהוראת שעת, ויש שם אליהו ובדברך עשיתי את כל וכו' (מלאכי א יח ל).

חיו גם לאביו ואמו גם לאחיו ואחות מריעיו, והנה הנם שהעונש אינו שוה בכל, כי כל הקרוב קרוב מצמער ביותר, וכפי הרחקות נתמעט הצער, עם כל זה לכל אחד מגיע איזה צער. והנה אם האדם שנענש חמא, מה חמאו האנשים המקורבים שמגיע גם להם צער שמצמעים בצערו, וחלילה לומר שיתעשו בלא משפם. אלא על כרחך הכל אמת והכל בדין, דדנין באותו העת את כל האנשים המקורבין והאזהבים, ומגיע לכל אחד כפי הדין כל כך צער, ומעניש השיי את האדם הנענש, ועל ידי זה מקבל כל אחד כפי הצער המגיע לו בעברו חמא שחמא בעצמו. וכאם היה בחבורה הלזו אפילו איש אחד שאינו ראוי לקבל הצער, ממילא ינצל גם האיש החומא מהעונש הקבוע לו בגוף וממון, כי בהכרח יצמער גם חבירו ואחיו בצערו, וחבירו הוא צדיק ואינו ראוי לעונש וצער, וחלילה השיי לא יעות משפם, טוביה חמא וכו' (פסחים ק"ג ע"ב), עד אשר חלילה ימצא עולתו גם בחבירו וראוי חיו להצמער גם כן, כאן מצא בעל חוב לנבות את חובו מהחומא הראשון אשר נגזר עליו להתענש, רק שהדין היה מסולק בעבור האיש הצדיק שמצמער בצערו של זה. ויש דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, כי פן ימצא איש כזה שיצמער בצערו והוא אינו ראוי לעונש, ממילא יסולקו היסורין גם מהאיש הזה, הבן הדבר. (ומצאתי אחר כך כעין דברינו אלה בדברי מהר"ם חאניו בברכת הגומל וכו', הלא היא כתובה אצלינו בספר אגרא דפרקא). ולפי זה דבר גדול דיבר לנו ר' ברכיה בפתיחתו לו, דהוקשה לו גם כן מהו הדיבור הנאמר בפסוק ראשון, ופתח לה מהאי קרא גם ענש לצדיק לא טוב להכות נדיבים על יושר, דקשה מהו גים, ועל מה קאי וגים (נמחק איזה תיבה). גם פתח בצדיק וסיים בנדיבים. ומפרשו גם ענש לצדיק לא טוב, שהשיי אומר שאפילו בצירוף דבר אחר, דהיינו אפילו אינו מעניש את הצדיק בעצמו, רק להענישו בדרך גים היינו בצירוף כשיענשו השיי את אדם אחר, והצדיק יהיה לו גים כן צער, גם זה לא טוב להעניש את הצדיק שאינו ראוי, וממילא יסולק הדין גם מהאדם החומא, רק להכות הנדיבים

יי, רציל הגם שהיו מקורבים לפני יי עם כל זה וימותו, הנה ישימו לנגד עיניהם אם הצדיקים לא שמחו בעולםם, האיך ההוללים מבקשים לשמוח:

ר' אבא בר כהנא פתח (קהלה ב ב) לשחוק אמרתי מהולל (ויקרא פ"ג ג). נ"ל גם כן כנ"ל, הדורות המופלגים ישימו לנגד עיניהם המעשה הזאת, ויבינו ולא ירכו בשמחה:

ר' יודן גלייא פתח (איוב לט כז) אם על פיך יגביה נשר, עד שם היא השכינה (ויקרא פ"ד ד):

ר' חייא בר אבא אמר קרבו שאו כו' (ויקרא י ד), חה"ד אחרי מות שני בני אהרן. נראה גם כן לפרש כנ"ל (ויתר נמחק):

ר' אחא ור' זעירא פתח (איוב לו א) אף לזאת יחרד לבי. אמר הקב"ה (ויקרא פ"ב ה). עיין במתנות כהונה דבילקוט (שמעתי רמו חק"ה) גרם אמר איוב, וכן הוא בתרגום איוב. יש לפרש גם כן כנ"ל הדיבור אחרי מופלג מות שני בני אהרן, בדורות המופלגין יתמהו על מות שני בני אהרן, כי יראו מיטום נכנס ויוצא בלא מכשול, וידוע כי השיי מדקדק עם חסידיו ומאריך אף לרשעים. (ולפי זה התרגום שפיר מפרש באיוב אמר אירב, כי איוב ראה זה והיה מתמיה, ובכאן שפיר הגרסא אמר הקב"ה. דקאי לפרש וידבר יי אל משה מה היה הדיבור, ומפרש דהדיבור היה אחרי מופלג, וכנ"ל:

ר' ברכיה פתח (משלי י ט) גם ענש לצדיק לא טוב, אמר הקב"ה אף על פי שעשיתי את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו, לא טוב אלא להכות נדיבים על יושר, חה"ד אחרי וכו', תניא רבי אליעזר אומר וכו' (ויקרא פ"ג ד). בא גם כן לתרץ ולפרש הדיבור מה הוא ומפרשו בדבר נחמד, והוא על פי מה שפירשנו דאגה בלב איש ישיחנה (משלי יב כה). ופירשו רז"ל (יזמא ע"ה ע"א) ישיחנה לאחרים. והנה מה בצע כזה. ופירשנו דהנה הצור תמים פעלו וחלילה לא יעות משפם, והנה אם חמא אדם וראוי לקבל עונש בחמאו בין בנופו בין בממונו, הנה יגיע צער גדול גם לבניו

למשה, כן הוזה כמו קרבות לפני יי, כי מורא רבך
כמורא שמים:

דבר אל אהרן אחיך. תיארו בכאן לאחיו לא
ידעתי למה. הוא לבל יחוש משה שאהרן
יצער את עצמו על המצוה הלזו, בחשבו שאינו
מרוצה כל כך להשיי, על כן מצוהו שלא יבוא
לפניו בכל עת. לזה אמר לו השיי שלא יחוש כי
בודאי אהרן לא יצער את עצמו, כי בלא (זה)
נדלו בושתו ומוראו מליקרב ומתראות לפני מלך
הכבוד, כי הוא אחיך בדומה לך, וכמו שאתה
יראת לגשת אל הקודש, כמד"א (שמות ג ה) ויסתר
משה פניו כי ירא וכו', כן גם הוא. וכמו אתה
קבלת שכר שזכית לתמונת יי יביט (במדב יב ה)
(עיין במדב י' ע"א), כמו כן גם הוא יקבל שכרו, נ"ל:

או יאמר אחיך בכאן, כיון שהזכיר מיתת בניו.
דהנה בשעת פמירתם נאמר (ויקרא י ג)
וידום אהרן. ואמרו רז"ל (ויקרא פ"ב ב') שקיבל שכר
על שתיקתו שנתייחד אליו הדיבור, ונאמרה לו
פרשת שתויי יין (שם שם ט). לזה אמר אהרן אחיך,
שעל ידי סיבת מיתתם נתגלגל הדבר שהוא אחיך
בדומה לך, מה אתה נתגלה לך הדיבור, כן גם הוא
נתייחד אליו הדיבור:

או יאמר מעין האופן הראשון, אך שנדקדק אומר
בוא"ז הנוסף ואל יבוא, דמשמע שכבר
היה דיבור מקודם. אך על פי הג"ל ירצה דבר
אל אהרן, ואת תהיה דיבורך אליו שתאמר שהוא
אחיך, ולהיות שהוא אחיך ואל יבא כו', כי כמו
שאתה הסתרת פניך ויראת לגשת אל הקדש, כן
גם הוא אל ירע בעיניו, ועיין מ"ש בביאורינו על
רשיי ז"ל:

אשר על הארון וליא ימית. ופירש רשיי שאם בא
הוא מת. וכתבנו בביאורינו לרשיי דהוקשה
לו ביותר היה לו לומר ענש ההעברה, משיאמר
שאם לא יעבור לא יענש, ועיין שם מ"ש בכוננת
רשיי. ונ"ל דאמר בדרך זה, הוא על פי מה
שכתב החיטך על מה דקיימא לן (וישא פ"א ע"א)
כלל גדול בתורה לא ענש הכתוב אלא אם כן

(היינו מרבית המון הנדיבים, המתנדבים להצטער
בצרת אהבם וקרובם שחוא רק נדיבות, דהצער
אינו מניע לגופם), הנה השיי מכה את הנדיבים
הללו גם כן על יושר, שדנין אותם אם גם הם
ראויים להצטער כל כך, כיא לפי הצער המניע
ח"ו במדה ומשקל. והנה גם בכאן נאמר (ויכ"ס ט
ו) ובאהרן התאנף יי וכו'. ודרשו חז"ל (ויקרא פ"י
ה) אין השמדה אלא כו', ואתפלל גם בעד אהרן
ותפלה עשה מחצה, וניצלו אלעזר ואיתמר. הנה
נזור ענש על אהרן שימותו נדב ואביהו, הנה
הגם שהיה אהרן ראוי לענש הוזה, כיון שלא היו
נדב ואביהו ראויין לענש חלילה, השיי לא יעות
משפט, הנה ניצל אז גם אהרן מהענש, עד אשר
בא העת והזמן שנמצא עולתה גם בהם, כאן מצא
בעל חוב לגבות את חובו. ויש אמר הקב"ה אף
על פי שעשיתי את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו,
היינו שכבר נזור כן בנבחי מרומים ונכתב בספר
והוזה כאלו כבר נלקחו, עם כל זה לא טוב הדבר
שיתענשו הם על מנן, אלא להכות נדיבים על
יושר, דהיינו כאשר נמצא עולתה גם בהם שיהיו
ראויים לענש, על כן לא מתו תיכף אחר מעשה
העגל, הגם שנגזר הדבר על אהרן, אבל להיות
שהם לא היו ראויים לזה נתעכב הדבר, הה"ד
אחרי מות וכו', רצ"ל שהודיע השיי דבר זה למשה,
וא"ל אחרי מות שני בני אהרן מופלג ורחוק היה
מיתת בני אהרן, הגם שכבר נזור הדבר על אהרן,
עם כל זה מופלג היה הדבר עד אשר בקרבתם
לפני יי וימותו, מה שאין כן קודם לכן לא היו
הם ראויים לענש, ופליגי אחר כך מה היה חטאם
כמבואר תניא רבי אליעזר אומר וכו', ידידי אם
תתבונן בזה תנשק ידי החכמים ותראה דכריהם
סופלאים בחכמה ברוך שבחר בהם ובמשנתם:

בתורה כהנים (שמיני פ"א ל"ב) תניא ר"א אומר לא
מתו בניו של אהרן, אלא על ידי
שהורו הלכה בפני משה רבן וכו'. דרש בקרבתם
לפני יי, מורא רבך כמורא שמים (אבות פ"ד מ"ב),
ומורא הוא רחוקות (ואתכה הוא קרבות). והנה מי
שמורה הלכה בפני רבו, מורה קרבות אל רבו.
ודיש בקרבתם לפני יי, כי מה שהיו מורים קרבות

סי ע"א), וכמה שנכנסו לקודש הקדשים מהפריצים ורשעים ולא מתו, אבל הקביה מאריך אפו וגבי דיליה, כמו שהאריך לאלו הקדושים נדב ואביהוא, וזהו שהוצרך להקדמה הנ"ל להורות שאין הקביה וותרן. ויש שאם לא יבוא ודאי לא ימות, מה שאין כן אם יבוא הגם שלא ימות תיכף, עם כל זה השיי מאריך אפו וגבי דיליה כמו שאירע לנדב ואביהוא, והבן. כעין זה מצאתי במגלה עמוקות בכמה שינויים, ומשנה לא זה ממקומה:

וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם. הגם שאין מקרא יוצא מידי פשוטו. יש לפרש שיכפר על התורה והמצוות, שהם דברים שבקדושה ונאחזה בהם איזה פומאה בעוה"ז בעסוק האדם בתורה ובהמצוה שלא לשם שמים רק לשם איזה פניה, ומפשעיהם לכל חטאתם הם העבירות הנמורים, והבן. השם הטוב יכפר על כל:

ויאמר עוד ומפשעיהם לכל חטאתם. פשע הוא מרד, חטא הוא שונג, ואם יעשה האדם חטא שונג אין עליו אשמה כל כך, ואין צריך כל כך לכפרה גדולה. והנה כל זה כשעשה רק שונגים, מה שאין כן בהצטרף לשונגים מרדים, צריך כפרה גם להשונגים. וזהו מפשעיהם המצורפים לכל חטאתם, והבן:

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו. יש להתבונן למה הבטיח הוא ית' רק הטהרה מהחטאים שהם שונגות, הרי גם על זדון ומרד יכפר הטוב וסלח לעמו ביום הקדוש הלזה. וגם יש לדקדק כפל הלשון לטהר אתכם תטהרו. והנראה על פי מה ששמעתי בשם כבוד נאון ישראל הרב הק' מה"ר לוי יצחק סיכ בק"ק ברדיסשוב זצוק"ל בפסוק (ויקרא כג ט) ולקחתם לכם ביום הראשון, שדרשו רז"ל (תחומא אמר סי כ"ג) ראשון לחשבון ענות. ופירש הוא ז"ל דהנה בימי התשובה ישראל עושים תשובה מיראה מיראת הדין, וידוע (וישא פי ע"ב) דעל ידי תשובה מיראה זדונות נעשים כשונגות, ואחר כך

תזהיר, למה כזאת. ופירש שהוא דבאה האזהרה בפני עצמו זולת העונש, להורות כשאפילו יתרצה האדם ויפקיר עצמו לעונש, אף על פי כן לא הותרה העבירה. לפי זה גם בכאן יתפרש אמר וליא ימותי, שגם זה הוא בלאו, שמחויב לעשות באופן שלא ימות, והגם שלא תפול עליו מורא המיתה, ויתרצה בזה ויגש אל הקודש, גם זה הוא בלאו, והבן:

וידבר יי אל משה אחרי מות וכו' בקרבנתם לפני יי וימותו, ויאמר וכו' דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא וכו' ולא ימות כי וכו'. הספיקות הנפלים בזה כבר קדם מאמרינו. א', מה היה הדבור הראשון. ב', אחריי הוא מופלג, הוה ליה למימר אחיך סמוך, כי באותו יום היה הדבור כמבואר ברז"ל (וכן הקשה המגלה עמוקות). ג', וימותי הוא מיותר. ד', אחיך מיותר. ה', ואל יבוא וכו' ואיזו הנספ, והרי הוא התחלת הדיבור. ו, ולא ימות, הנה אמר העדר העונש בקיימו מאמר השם, ביותר היה לזרוז ביאת העונש בעברו את פי יי. והנראה דהנה דרשו רז"ל (ויקרא פי כ"ג) בפסוק (שמת כו יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלא ידו (הובא ברשיי שם), שנתחייבו מיתה על שהציצו בשכינה, והמתין השיי לנדב ואביהוא עד חנוכת המשכן. והנה אמר השיי למשה הקדמה, שאהרן לא יקרב את עצמו בכל עת אל הקודש במקום שלא הורשה, ואמר לו השיי אחרי מות שני בני אהרן, ר"ל זה היה אליו הדיבור, תדע שמיתת בני אהרן הוא מופלגת, שכבר נתחייבו מיתה מאז שלא הורשו לקרב אל יי רק אתה ואהרן, כמאמרו ית' ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל וכו' (שם יט טז), על כן נתחייבו אז מיתה בקרבנתם לפני יי וימותו כעת, ואמר דבר אל אהרן הענין הנ"ל שזה היה סיבת מיתתם, ואמר אחיך הגם שהוא אחיך בדומה לך בדבר הזה שהורשה אז לגשת, עם כל זה אל יערב לבו לבוא בכל עת. וידוקדק ואל יבוא בואיזו הנספ על הדבור הראשון. ובוה ידוקדק אמר וליא ימרת אמר בהעדר העונש, דהנה אירע כמה כהנים היו בלתי מהונגים ולא מתו תיכף כמבואר בגמרא (וישא

הם ימורים קלים מימורי מיתה. והנה עריות נפשו של אדם מאוד מתאוה להם וקשה לו לפרוש (תנינא י"א ע"ב), וגדלו בעיניו ימורי נופו כשמונע את עצמו, על כן ישים אל לבו כניל ויהיה לו בנקל. ודש את משפטי תעשו, היינו היסורין שצויתי אתכם לקבל עבורי, תעשו בכח כמו בפועל, אזי על ידי זאת ואת חקותי תשמרו כו, הבן כי קצרתי:

ושמרתם את חקותי וכו' אשר יעשה אתם האדם וחי בהם. לא אמר כן בשום מצוה, רק בלאוין דעריות בכאן נראה שמזה יצא לרזיל (סנהדרין ע"ה ע"א) באחד שנתן עיניו באשה והעלה בלבו פינא, ואמרו הרופאים שאין לו רפואה עד יונמר מחשבת התיעוב לפועל, והחמירו חכמים בדבר ואמרו ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר, ואותה אשה פגיה היתה. הנה תראה איך החמירו על כל אבזרייהו דגילוי עריות, ואמרו ימות ולא יבצע מעשיהו, ובאמת דרשו בכל המצות וחי בהם ולא שימות בהם (יטא פ"ה ע"ב), רק המה בחכמתם ראו דהתורה סמכה האי וחי בהם דוקא לפרשת עריות, על כרחך העידה התורה ושמרתם את חקתי כו, חקים שחקקתי לך בפ' ואיסור עריות וכו', וחי בהם העידה התורה דבשום אופן שבעולם לא יתרפא מגילוי עריות, ואדרבא בפרוש עצמו מעריות הוא סיבת חיותו, ובאם חיו יארע שיאמרו הרופאים שאין לו רפואה עד כו, בודאי הבל יפצו פיהם כי עדות התורה נאמנה. וזוה תבין מאוד שבאמת דרשת רזיל בכל המצות וחי בהם ולא וכו', רק התורה סמכה ענין לכאן שבוה אי אפשר להתרפאות בשום אופן, והבן מאד:

ללכת בהם. עשם עיקר ואל תעשם מפילה, ללכת בהם שלא יהא משאך ומתנגך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים בעולם, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלמוד חכמת אומות העולם, תלמוד לומר ללכת בהם אינך רשאי לפמוד מתוכן, וכן הוא אומר (משלי ה' י"ח) יהיו לך לבדך וכו', בהתהלכך תנחה אותך (שם ו' כ"ב), בעולם הזה, כשכבך תשמור עליך בשעת מיתה, והקיצות היא תשיחך לעולם

בהגיע החג הקי ישראל עשים תשובה מאהבה בעוסקם במצות השיי באהבה ושמחה רבה, ועל ידי כך נעשים זדונות זכויות. ואם כן יום א' דחג מיקרי ראשון לחשבון עונות, שמביאים לחשבון כל העונות ומחפשיין אחריהם, כדי שיתוספו זכויותיהם כי מהם נעשה זכויות. וזוה יש לפרש בעת ההוא וכו' יבוקש עון בית וכו' (יט"ה ג' כ'), והבן. ולפי זה יש לפרש בכאן דחכי קאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, כפרה דאי קינח והסרה לעונת ויהיה כשגנות, והכוונה מהשיי על התכלית שאחר כך רוצה לפהר אתכם כעצם השמים לפהר מכל חטאתיכם, גם מהשגנות הנעשים כעת מהעונות, גם מזה יפהר אתכם ויעשה להם לבושי פהרה כי יהיה זכויות, ואימתי יזיה זה לפני יי תטהרו, כשתשמחו לפני יי שבעת ימים, היינו בחג הקדוש זה יהיה תשובה מאהבה. וגם ירצה לפני יי, כשתקחו הדי מינים אשר מרמיזים לשם הנכבד, וגם על הדי מינים לא השליט עליהם שום שר רק השיי לבדו, אז תטהרו מאותן השגנות הנעשים כעת מהזדונות, יתהווה לזכויות לפהרה לכם מלבושי כבוד, והבן:

את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם וכו'. יש להתבונן דהנה בכאן הציוויים על העריות והם חוקים נקראים, ולמה הזכיר משפטים. והנראה דמשפטי בכאן פירושו יסורין, כמו שהפירוש כן הוא בכמה מקומות, והכוונה לפי זה דהנה השיי צוה לנו לקבל עלינו כל יסורין עבור קדושת שמו, ואפילו יסורי מיתה למות על קדושת שמו, וזה הוא כמבע לאיש הישראלי שדבר הזה ירושה לנו מאבותינו, כאשר רוצים לכוף איש הישראלי להעברת הדת חיו אפילו קל שבקלים מוסר נפשו למיתה ולא יעבור. והנה כל העבירות הם בכלל כפירה, שמכנים נפשו תחת מרכבת המי"א א"ל זר, אך אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שמוות (טו"ה ג' ע"א), שמדמה שבעבירה אחרת אין זה כפירה, וכאשר ישים האדם אל לבו איך מוכן לקבל אפילו יסורי מיתה עבור קדושת שמו, אזי יהיה בנקל לו לכבוש תאוותו, כי ישים על לבו כי כבישתו על כל פנים

בהם, אינך רשאי לפסור מתוכן ללמוד חכמות אחרות אפילו בחושבך לצורך פרנסה, כי אני יי סברך וסיכוייך ובפחונך. ושמא תאמר זה היה בזמן שישראל על אדמתן, אבל בעת שאנחנו שרויים בין האומות, על כרחך צריכין אנו לתתפרנס על ידי החכמות החיצוניות, לזה אמר ועד זקנה אני הוא וכר, ואומר כה אמר יי מלך ישראל וגואלו וכר וכן כל הפסוקים, הבן הדבר:

תורת כהנים פ"ט משנה כ"ג ושמרתם מצותי ועשיתם אותם. ושמרתם זו משנה, ועשיתם זו המעשה, וכל שאינו במשנה אינו במעשה, עב"ל. רצ"ל דכתיב ושמרתם מצותי ועשיתם אותם, והנה מצות קרויים מצות עשין, והאיך שייך בהו שמירה, כי שמירה לא יצדק רק אלאוין. לזה אמר כי שמירה יתבאר בכאן על דרך ואביו שמיר את הדבר (בראשית לו יא), שהוא לשון המתנה וחיכוך אימתי תבוא לידו, כן הוא הפירוש בכאן ושמרתם זו משנה, כי ילמוד הלכות המצוה בחושבו פן חיש קל יבוא לידי ואדע איך אקיימם, וכל שאינו במשנה אינו במעשה, כי לא ידע איך יקיימם:

שם ושמרתם מצותי ועשיתם אותם. ליתן שמירה ועשייה במצות. הוא כמו פירוש אחר, דלפירוש הא' יקשה אף על פי כן הוה ליה למימר ושמרתם ועשיתם מצותי. על כן אמר דגם במצות עשה שייך שמירה, וכענין שכתב מהרמ"ע כי בהעשות המצות, הוא קושר בחבלים ושלשלאות את הקליפות וספרין בישין, ובכיתולם אזי חיו מתיר אותם מאסיריהם. ואם כן יש שמירה בעשין, שיהיה נזוהר שלא יתיר את הקליפות. ואם כן המצות הם כפולות רמ"ח רמ"ח, רח"ם ארחמניו נאום יי (יחזקאל לא יט), הוא סוד קבלת על מלכות שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), כי ב' פעמים רמ"ח בנימסריא מלכרת:

שם אני יי נאמן לשלם שכר. הנה בא לבאר למה נאמר בכאן אני יי, אבל לא ידעתי לפי התירוץ למה לא אמר כן בכל מקום, וכי סלקא

הבא, וכן הוא אומר (ישעיה כו יט) הקיצו ורגעו שוכני עפר וגו', ושמא תאמר אבד סברי ואבד סיכויי, תלמוד לומר אני יי, אני סברך ואני סיכוייך ועלי בפחונך, וכן הוא אומר (שם כו ה) ועד זקנה אני הוא וגו', ואומר (שם מד ה) כה אמר יי מלך ישראל וגואלו יי צבאות וגו', ואומר (שם פח יב) אני יי אני ראשון ואף אני אחרון, ואומר (שם מא ה) אני יי ראשון ואת אחרונים אני הוא, עב"ל (תרי"ג פ"ג י"א). דהוקשה לו למה ליה למימר ללכ"ת בה"ם דהוא מיותר, דהרי אמר את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו וכר. לזה פירש דיארע מי שעושה מעשה בהודמנות, אבל לא ירדוף אחריהם לעשות זה עיקר עשייתו, רק כשיעמוק במשא ומתן ודרך הילוכו תזדמן לו איזה מצוה יעשנה, לזה אמר ללכ"ת בה"ם עשה אותם עיקר, אפילו כשתעמוק בענייני העולם יהיה עיקר מנמתך שתזדמן לך מצוה, וגם כל הילוכך יהיה לדבר מצוה, דהיינו שעל ידי משא ומתן זה תוכל לעסוק בדרכי השם. ועדיין יקשה דהוה ליה למימר ואת חקתי תשמרו בלכתך, מהו בה"ם. לזה אמר שלמד ענין אחר שלא יהיה משאך ומתנך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים בעולם, ודייק רק בה"ם תעמוק, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אלמוד חכמת אומות העולם, תלמוד לומר ללכ"ת בה"ם אינך רשאי לפסור מתוכן, וכן הוא אומר יהיו לך לבדך כר, פירוש הפסוק לדעת הברייתא דתיבת לבדך קאי אחכמה, תהיה החכמה הקדושה לבדנה אתך ואין לזרים חכמת החיצוניות אתך, ושמא תאמר הרי אני צריך לעמוק בחכמות ובלשונות הנכרים לצורך ענייני העולם לפרנסה, כי מאין יהיה לי פרנסה סהתורה, תלמוד לומר בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה כר, והקיצות היא תשיחך לעולם הבא, וכן הוא אומר הקיצו ורגעו שוכני עפר, הרי לך ראייה שלשון הקיציה מדבר על עולם הבא, ושמא תאמר אבד סברי ואבד סיכויי, תלמוד לומר אני יי אני סברך ואני סיכוייך ועלי בפחונך. בא לפרש אומרו בכאן אני יי, הוא הדבר המפורש בדברי הקבלה בהתהלכך תנחה כר, שאינך צריך לחכמות אחרות, ע"כ גם בכאן אחר אומרו ללכת

הוקם מקום העבודה או נמשך הדביר מן הליב, דביר ליב בנימטריא רחיל, והו דבריו על ליב ירושלים. והנה בכאן בואית יבא אהרן כר, כמיש לעיל מדת מלכות רחיל נקראת זאית, הנה הקדים מקודם דביר אל אהרן אחיך, לעשות לו דוגמא עליונה להמשיך הדבר מן הלב לדביר על לביו, ויושלם בו מדת רחל ויבוא בואית אל הקדש:

במד"ש בפרשה זו (ויקרי פכ"ב א') ויתרון ארץ בכל הוא (קהלת ה ח). אפילו דברים שאתה רואה אותן יתרון לתורה, כגון ציצית תפילין מזוזה, בכלל מתן תורה הם. והדברים תמוהים מאד, הלא המצות הקדושות הללו הן הן גופי תורה, והאיך סלקא דעתך שהן יתרון לתורה. והנראה לפרש דהנה הני מצות הללו נראה דנצטוו רק לזכור עבודתו יתברך ותורתו ויראתו. בציצית מבואר (במד"ב טו לט) וראיתם אותו וזכרתם וכו', למען תזכרו וכו'. בתפילין והיה לאות על ירך ולזכרון וכו' למען תהיה תורת יי וכו' (שמות יג ט). וכן במזוזה (דברים ו ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך וכו', וכתבתם על מזוזת וכו'. והנה השכחה באה מצד ארציות החומר, אשר הוא מסך המכדיל בין בהירות אור הצורה השכליית, לכל התבונן בגדולת השיי ואיך הוא ממלא כל עלמין וכו' ובטובותיו העדפות עלינו, רק החומר מתאוה לענייני חומריות וארציות אשר בה מגדל בעולם העשייה הנשמית, על כן המלאכים אשר הם מבלי חומר העשייה הארציות, הם ממלא בטבע בלתי שוכחים כרגע רוממותו ית'. והנה להיות מעם המצות הללו רק למנוע שכחת החומר, ופן יאמר האומר אני אכריח את נפשי לזכור בזולת המצות הללו, והוא כענין שאמר מלך החכם על ריבוי הנשים (שם י י) אני ארכה ולא אסיר לבני (סנהדרין כ"א ע"ב), וחלילה לומר כן כי המצות הם צריכים דוקא לקיימם כאשר צונו הבורא, הנם שנתגלה מעמם, לא יצא הנברא ידי חובתו בקיימו המעם בזולת המצוה, וצריך לקיים המצוה שיש בה מעם, כמו המצות שלא נתגלה מעמם, שצריך לקיימם דוקא כיון שלא נתגלה מעמם. ויש אפילו

דעתך שלא ישולם לנו שכר המצות. אבל יתבאר הענין על פי הנודע מה שנתפקרו הפלסופים בחקירתם שחקרו איך אפשר לומר שעל ידי מצות הנשמיים תהיה ההצלחה אחרונה ונצחיות נפש הרוחניות, על כן נפלו ברשת האפקורסיות באמור שהמצות אינם בחיוב, רק ניתנו להבין על ידם מושכלות, והמשכיל החושב מעמיהן תפיל מעליו חיוב עשייתן, תיפח רוחם ונפשם ירדו לחרפות. ואם היות שאמור להרחיב הדיבור בדברים כאלו, אבל כדי להשיב לאפיקורם, כבר בארנו הדברים בספרי מעייין גנים על פי דברי הרב בעל ער אריה בהרחבת הדיבור לדעתנו, ונאמר בכאן בקיצור נמרץ, דהנה חקירתם המשובשת איך מהמצוה הנשמית יהיה שכר הרוחניות מפשות גדולה היא, דהנה שכר לא יבא מצד המצות, רק מצד המצווה ית"ש שאמר ונעשה רצונו, אם כן רצונו כביכול מלוכש בהמצוה. והנה התפשות רצונו ית"ש הוא חיי כל החייט, אם כן בעשות המצות מתדבק ברצונו הוא מקור החיות, וזה עיקר הנצחיות ותענוג הרוחני לנפש. ויש בכאן אני יי נאמן לשלם שכר, שלא תסתכל על נשמיות המצוה ותפול לספיקות מאין יגיע מזה שכר רוחני, רק הסתכל כי אני יי המצווה המצוה, ואני נאמן לשלם שכר, הבן הדבר:

מד"ש (ויקרי פכ"א ו') מה כתיב למעלה מן הענין (ויקרא טו ב) דבר אל אהרן אחיך, איך אבין א"ל לך נחמו בדברים, כמד"א (ישעיה מ ב) דברו על לב ירושלים, עב"ל. בא לבאר דהנה אי אפשר לומר דכוונת אומר דבר אל אהרן אחיך, הוא הנאמר אחר כך ואל יבא וכו', למה אמר בואיו נוסף דמשמע דכבר אמר לו איזה דבר וזה דיבור נוסף. על כן דרש דבר אל אהרן אחיך, דביר אל לביו הוא הלב ששמח בגדולות אחיו (שמות ד י). והנה כבר כתבנו בפסוק דברו על ליב ירושלים, דהנה ירושלים העליונה מדת מלכות נקראת רחיל. והנה בעת הגלות היא כרחיל לפני גחזיה נאלמה (ישעיה ג ז), ואינו נמשך הדביר מן הליב, וכאשר

(כי העושה תשובה מיראה זדונות נעשים כשננות
 נשמא פי ציב), ואם כן נשארם בידם שננות, ואחר
 כך בעושה תשובה מאהבה, הנה הפוכ ומלח מכפר
 גם השננות ומחשבם לזכיות, וזה תפארתו יתייש
 ביתר שאת, הגם שכבר כיפר שלא יחשבו לזדונות
 ומרדים רק לשננות, גדלה חסדו יתייש שמעביר גם
 השננות, וכמיש לעיל בפסוקים:

שם (פי"ג ט"ו) ובחקותיהם לא תלכו. וכי מה הניח
 הכתוב שלא אמרו, והלא כבר נאמר לא
 ימצא בך וכו' (דברים י"א), ר' יהודה בן בבא
 אומר שלא תנחור ושלא תגדל ציצית ושלא
 תספור קומי שפה, ושמא תאמר להם חוקים
 ולנו אין חוקים, תלמוד לומר את משפטי
 תעשו ואת מצותי תשמרו ללכת בהם אני יי
 אלקיכם, עדיין יש תקוה ליצר הרע להרהר ולומר
 שלהם נאים משלנו, תלמוד לומר (דברים י"ד)
 ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם,
 עכ"ל. חברייתא הלזו אומרת דרשוני וחיו. ונ"ל
 לכאר בקיצור, הנה חוקים הם מבלי טעם,
 ומקשה מהו הכוונה ובחקותיהם לא תלכו, אם
 על מנהגי כישוף ועבודה זרה שיש להם מעשים
 שלא נודע טעמם, הרי כבר הוזכרנו השיי לא
 ימצא בך מעביר וכו' (דברים י"א). על כן דרש
 ר' יהודה בן בבא הדבר על תכונת ומנהגות
 הגוף, שלא תנחור דרך שחץ כמנהגי המתייהררים
 מהאומות, ושלא תגדל ציצית היינו שערות באמצע
 הראש, ושלא תספור קומי שפה, הוא כמו שפירש
 בעל הערוך היינו אחורי העורף, שכל זה הוא
 חוקות הגויים ומנהגיהם, ושמא תאמר להם חוקים
 ולנו אין חוקים, רצ"ל הם הולכים בדרך הזה לשם
 איזה חוק, אבל לנו אין הדבר בחוק ולא נצטוו
 בתורה בפירוש שלא ללכת כך, אם כן רשות
 בידינו לעשות בדבר כזה כמו שנרצה, תלמוד
 לומר את משפטי תעשו ואת מצותי תשמרו ללכת
 בהם, רצ"ל על פי מיש הארי ז"ל לקיים מצות
 פיאות הראש ופיאות הזקן, הנה החיוב הוא בכל
 המצות לעשרת דייקא, ומה זה עשיה כיון שממילא
 השערות גדלים, אך זה מיקרי עשיה כשמגלח שאר
 כל השערות, ומניח את אשר צוה השיי דייקא

ציצית תפילין מזוזה שאתה רואה אותן יתרון
 לתורה, דלכאורה נראה שנצטוו רק לזכור התורה
 ומצותיה, לא יצא ידי חובתו בזכירה מבלי קיימם
 בפועל עשיה ממש. ושיעור הכתוב ויתרון ארץ, ר"ל
 אותו היתרון שהוא לכאורה רק בשביל הארציות
 הגורם השכחה בכל היא, רצ"ל גם זה הוא בכלל
 המצות התורה שלא נתגלה טעמם, אשר צריך
 לקיימם בפועל דייקא. ומעתה תבין האיך שייכת
 פתיחת המקרא הזה, לפרשת איש איש מבית
 ישראל אשר ישחט שור או כבש וכו' (ויקרא י"ג),
 דמדבר בהקרבת שלמים. והיא דהנה המתפלספים
 אפילו מכני עמינו כתבו דטעם הקרבנות שצוה
 יי להקריב לפניו, הוא להיות שהיו משוקעים
 ומורגלים במצרים בתקרובת עבודה זרה, והיה זה
 מן ההרגל הנעשה סבע שני, ולא היה באפשר
 בקל להסיר מהם ההרגל, על כן צוה השיי להקריב
 לפניו, וממכו עצמם על הפסוק (שם שם ז) ולא
 יזכחו עוד את זבחייהם לשעירים, ממילא לפי זה
 יחשוב החושב אני לא אזכח לשעירים, ושוב למה
 לי לזכוח לפני יי הלא אין לפניו אכילה ושתייה,
 וחלילה לומר כן כי המצות הן צורך גבוה ואפילו
 יש להן טעם נלה, אף על פי כן לא יצא בקיומו
 המעם מבלי עשיות המצוה בפועל, והבן מאד:

בתורת כהנים (פי"ד ד). כך היה מתודה חפאתי
 עייתי פשעתי וכו', מהו שמשעה אומר
 נושא עון ופשע וחמאה ונקה (שמת לו ז), ואומר
 והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת
 כל פשעיהם לכל חמאתם (ויקרא ט"ז ט), אלא כיון
 שהיה מתודה על הזדונות ועל המרדים כאילו הם
 שננות, עכ"ל. והנה הוא מוקשה אינו מוכן. אבל
 יתבאר הדבר לדעתי, כיון שאומר שמתודה בסדר
 הזה חפאתי (שונג), עייתי (מזיד), פשעתי (מרד).
 אם כן מהו זה שמשעה מפאר את השיי שהוא
 נושא עון (מזיד), ופשע (מרד), וחמאה (שונג),
 הלא כיון שנושא ומולח אפילו לזדונות ולמרדים,
 מכל שכן שסולח לשננות. וכן מיש והתודה עליו
 את כל עונות בני ישראל (מזיד), ואת כל פשעיהם
 (מרד), לכל חמאתם (שונג). אלא כיון שהיה
 מתודה על הזדונות ועל המרדים כאילו הם שננות,

פרשת קדושים.

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש וכו'. להבין מפני מה נאמרה הפרשה לכל העדה (ויקרא פסוק ה'). וגם יש להתבונן במצוה הלזו קדושים תהיו וכו', ונתן מעם כי קדוש וכו', והדבר קשה להלום וכי אפשר ליציר חומר להתדמות לקדושתו ית'. וגם להבין מהות המצוה וקדושים תהיו מה הוא, (ודברי רד"ל דברי אלקים חיים). ונ"ל על פי מה ששמעתי מאת כבוד אדמ"ר הרב הק' מהרמ"ם זצוק"ל בפסוק (ויקרא יא מד) והייתם קדושים כו', קדושה מלשון הזמנה (עיין ברש"י וישב נבאשית לא כא), שתהיו תמיד מוכנים ומזומנים להשראת הקדושה, כמו אשה לבעלה המכינה את עצמה בטהרה פן בפתע יבוא בעלה ומצאנה טהורה, והבין מאד. ועל פי זה יובן בכאן דבר אל כל עדת בני ישראל דייקא, הוא לבל יחשוב איש ההמוני שהוא אינו ראוי להשראת השכינה, כי הוא אינו בר אוריין ובר אבהן ויתיאש עצמו מזה, על כן דבר אל כל עדת בני ישראל, כולם בני ישראל המה וראויים לזה כגד כאזרח, ואמרת אליהם קדושים תהיו היו מזומנים ומוכנים אליה, כי קדוש אני, כביכול אני כבר מוכן ומזומן להרים קרניכם בכבוד השראת השכינה ומצידי לא יבצר, רק בהכנת המקבל יתוקן הכל כרגע, והבין מאד:

דבר וכו' ואמרת. נ"ל גם כן לפרש קדושים תהיו, הוא גם כן ברכה מאת השי' לנוכח לישראל, וצוה למשה אמור להם בפיק קדושים תהיו, יהי רצון שתהיו קדושים, ולהיות אתה הנזר לא יתבטל הדבר והיו קדושים לעולם:

קדושים תהיו כי קדוש אני יי אלקיכם. להבין הנתנת מעם כי קדוש אני וכו', וכי יש להעריך קדושת יציר חומר לקדושתו ית'. ונ"ל דהנה צוה הבורא ית' שלא לילך אחר תאוות לבנו, גם בהתעסקנו בענייני השלם ההכרחיים

זה מיקרי עשיה. וי"ש כיון שנאמר את משפמי תעשו דייקא, ואת חקותי תשמרו ללכת בהם, שמירה הוא בלאוין ולא שייך בזה ללכת בהם. אבל יצדק הדבר על פי הנ"ל ללכת בהם דייקא, אם כן בפירוש נצטוינו בתורה שלא להניח שאר השערות מגודלים כמו המצות אשר צונו השי', ונאסור לנו השערות המותרים על פי התורה, אני יי אלקיכם, עדיין יש תקוה ליצר הרע להרהר ולומר שלהם נאים משלנו, תלמוד לומר ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם. נ"ל הפירוש דרצה לומר למה סיים אני יי אלקיכם, דהנה עלה בדינו שאסור לנו מן התורה לגדל השערות שאינן במצוה, כיון שנצטוינו במצוה הזאת שהיא בחוקה מן התורה, ממילא השערות שהן בחוקת הגנים אסור, והנה אף על פי כן בודאי היצר הרע יעלה שינא בלב האדם שחוקותיהם הם יפים משלנו, הגם שאין בזה לא מעם ולא ריח ולא תאוה, רק אנחנו רואים שאילו הגנים ואילו כך, הכל בחוקה מבלי מעם ואין תאוה בדבר, ואף על פי כן היצר הרע יעלה שינא שכך נאה לגדל שערות כמו הגנים, וימאס בעיניו שערות המצויים על פי התורה, אף על פי שאינו יכול לומר מעם בדבר, יאמר שכך יפה כמו הגנים, כי היצר הרע יפה בעיניו כך מבלי מעם. תלמוד לומר ושמרתם ועשיתם, היינו שמירה בעשיה כנ"ל, כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ר"ל הם בחוקת הילוכם אינם יכולים לתת מעם למה ינלחו פיאות הראש ויניחו הבלורית, רק כך הוא נימוסיהם, אבל אתה השי' יאר עיניך גם בחוקים להתבונן בהם מפלאות תמים דעים. וי"ש גם בכאן אני יי אלקיכם, ר"ל דהנה לגיון מלך בודאי הולך בשינוי משאר הלגיונות, שמינה עליהם המלך סרדיוסין (חסר), והמלך מלביש לגיונו שייך לו לבדו מלבושים בכל מיני יופי ביתר שאת הידוע לו שכך יפה, כן הוא זה הדבר אני יי אלקיכם ואתם לגיוני, ובודאי אני מלביש צורותיכם בהצורה היותר נאה מה דאפשר. ועוד ירצה אני יי אלקיכם כביכול אתם חייבים להתדמות, ועל כן צוית אתכם לילך בצורה כזו להתדמות למדותי שנודע, ממילא החוקה יש לה מעם, ודי בזה למשכיל:

הסמיך השיי שמירת השבת שהוא הנפש, למורא
אב ואם שמהם בא הנוף, והבן מאד כי קצרתו:

אל תפנו אל האלילים. דורשי רשומות אמרו
דנקרא העבודה זרה אלילים, ר"ת איין להם
יכולת לסגור מחיצה. היינו מחיצה רוח צפונית
שיהא פרוצה, כדי שאם יבא אחד ויעשה עצמו
עבודה זרה, יאמרו לו לסגור הפרצה (פוקי דדיא פ"ג).
ולו נראה עוד פרפרת נאה, אלילים ר"ת אשר
לא ישמע ילקול מלחשים (תהלים נח ט), כי אזנים
להם ולא ישמעו (שם קטו ז):

וכרמך לא תעולל. יש לפרש ברמז כרם יי
צבאות בית ישראל (ישעיה ה ז), כרם
בנימטריא י היות, שהן הן העשרה מדות
שבאדם, שלש אמות ג' מוחי חכמה בינה
דעת, וז' מדות אהבה יראה התפארות
ניצוח יהודיה התקשרות ממשלה, המכוונים
לחסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות
שבאורות עליונים, שהן הן כלל כל כוחות
האדם ומחשבותיו ותנועותיו ועסקיו, ומבלעדם
לא יהיה שום מחשבה ותנועה. ונבראו אלו
הכוחות באדם לעסוק בהן בתורת יי ומצותיו,
כדי להיות מרכבה לאורות עליונים חכמה
בינה דעת חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד
מלכות, ובאם ח"ו יעסוק האדם באלה המדות
בשפלות העולם, דהיינו ביראת העולם ואהבת
התענוגים וכיוצא, אזי הוא כדמיון העולל והיונק
שהוא שופה ואינו מבין מה לאהוב ומה לשנוא
וממה להתיירא, והוא מתיירא מהתרנגול ואוהב
חתיכת זכוכית לשום בפיו, ואוהב להתלונן
(אולי שצריך לומר להתגלל) באשפה וכיוצא,
ומתפאר עם חתיכת רגב אדמה, וכל זה הוא כי
לא נתפשט עדיין אצלו המדות הללו עם השכל
הפועל, והמדות עדיין בקפנות, והבן מאד ויונעם
לך. ודיש התורה וכרמך לא תעולל, לא תתנהג
בכרמך היינו במדותיך (העשרה הנ"ל), דמיון
העולל השופה לאהוב דבר השנאוי ולשנוא דבר
האהוב וכיוצא, והבן מאד כי מאד עמק ורמזו
הדברים האלה בגבוה מרומים להפועם מעץ חיים
בענין מוחין דקפנות וגדלות, והמ"י:

באכילה ושתיה ומשגל, לא נכוין רק הפקת
רצונו ית"ש לילך בכח האכילה לעבודתו ית"ש,
ולברר ניצוצי הקדושה וכיוצא, וכן במשגל לקיים
המצוה לקיום המין, וירחיק מעצמו הנאת המעשה
הנפני ההוא. והנה אלו צונו הבורא ית"ש
שנהיה נבדלים לגמרי ולא נעמוק כלל בחומריות
ובגשמיות, והיה בורא אותנו באופן כזה שנוכל
להתקיים בלא התעסקות בחומריות וגשמיות,
אז היה הדבר בנקל לנו. אבל כעת שבהכרח
הוא לנו שנהיה מחוברים לגשמיות, ואף על פי
כן נצפוינו שנהיה מובדלים מהם, דהיינו שלא
נמלא תאוותינו בהתעסקנו בהם רק לצורך גבוה,
הנה הדבר ההוא לכאורה לראיית עיני בשר
קשה מאוד, וגם קשה על מה עשה יי ככה
למין האנושי הלזה. ודיש הכתוב קדושים תהיו
שתהיו מובדלים מחומריות, (כי קדושה הוא
הבדל מחומריות גשמיות כנודע), כמו שאמרו
רז"ל (יבמות כ"ז ע"א) קדש עצמך במותר לך, שגם
בהתעסקך במותר לך תהיה קדוש נבדל, שלא
יהיה לך חיבור לגשמיות, ואם תקשה לך האידך
יהיו שני הפכיים בנושא אחד, וגם על מה עשה
יי ככה. ודיש בטעם כי קדוש אני יי אלקיכם,
דהנה נצפוינו לילך בדרכיו ית"ש, והנה הבורא
ית"ש נעלם ונבדל מכל רעיון ואין לו שום חיבור
לנבראים, ואף על פי כן באם יסולק ח"ו השגחתו
ושפע וחיותו מהם כרגע אזי יתבטלו, ושום נברא
לא יתנענע כי אם על ידי שפע וחיותו. ולהורות
חאמונה השלימה הזו, אזי נצפוינו גם כן לילך
בדרכיו ית"ש ולעסוק בגשמיות בחיבור והבדל,
הבן הדבר ותתן מעדנים לנפשך כי הם דברים
עמוקים בחכמה. ודיש כי קדוש אני יי (נבדל מכל
הנבראים, ואף על פי כן אני אלקיכם, מתייחס
לכם ואני סיבתכם):

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי כו'. לפי
פשוטו להבין מסיבת השבת למורא אב ואם.
דהנה השבת היא נשמה לעולם, כמד"א (ב"ר פ"י
ט) בא שבת בא מנוחה, והשעבוד הוא מצד הנוף,
והמנוחה מצד הנפש, וידוע דהשיי נתן לאדם
הנפש, ואביו ואמו הנוף (עין קידושין ל"ז ע"ב). לזה

לו נואל הקרוב אליו ממשפחתו ומשורש נשמתו, אשר הוא כבר במעלת הצדיקים ההולכים לפני האלקים, והוא עני מהנאת העולם וכגר בארציות, הוא יעלה את אותיות השבירה להשיי. והנה הפרשה הזאת נאמרה לכל עדת בני ישראל גם להחמוניים, ולזה נצטוו ופרט כרמך, היינו מה שנפל ממדות הכר"ם בשבירה, לא תלקט אתה החמוני לעמוק בהעלאות המדות, כי אין לך עסק בזה, כיון שאתה עדיין בבהמיותך ומשלך הוא המחשבה הלזו, רק תדחנה ממחשבתך ולא תעמוק בה ותקיים על כל פנים ולא תתורו וכו', ומהיכן יהיה לאותיות המחשבה הזאת עליה מהקליפות. לזה אמר לעשי ולגיר תעזוב אותם, למי שהוא עני וגר בעולם הוא יעלנה להשיי, אני יי אלקיכם החושב מחשבות לבלתי ידח מסנו נדח, ויודע מי מהצדיקים הוא שורש נשמתך אשר לו משפט הנאולה לגאול את נדחך, ברוך המקבץ נדחי עמו ישראל. בני וידידי שימו נא הדברים האלה על לבבכם ותראו פלאות, ויפתחו לכם שערי אורה לעבודת הבורא ית"ש כי מאד עמוקים הדברים, ומי אשר השיגה ידו להבין הדברים האלה על מתכונם, לא ישים יד לפה לכל יגלה העניינים האלה העמוקים לאחיו וריעיו אשר יודע כי קרבת אלקים יחפצון, והשיי ילמדנו דעת ותבונה:

לא תלך רכיל בעמריך, מלא יי, שלא כנהוג בכל מקום. והנראה דהיוד מרמות על חכמה. והוא להורות אפילו כשאינו אומר הרכילות בפירוש, רק מדבר עם עמו בחכמה, ועל ידי זה יובן איזה רכילות על חבירו, וכהתוא מעשה דהובא בירושלמי (פאה פ"א ה"א) על איש אחד ששמו חבצן שלא בא לאנגרייא דמלכא ששכחוהו, ואמר אחד לחבירו במה מעדת היום בחבייץ (היינו גבינה), ועל ידי כך נזכר הנוגש שלא בא חבצין. ולזה סיים בפסוק אני יי היודע נסתרות לבבך, מה כוונתך בדיבורך עם עמך:

במדדש פרשה זו (ויק"ד פ"ד כ"ב) א"ר אליעזר כל מקום שאתה מוצא ויי, הוא ובית דינו, בנין אב שבכולן ויי דבר עליך רעה (מלכ"א א

ופרט כרמך לא תלקט. לזה צריך ביאור רחב לדעתי. הנה ידוע מהעלאות המדות בנפול לאדם במחשבתו איזה אהבה רעה, אזי צריך להתבונן מהיכן באה לאדם המדה הלזו, על כרחך הוא מאותיות השבירה משבירת הכלים דמלכין קדמאין, וכן מה שנפלו על ידי בני אדם החפאים בנפשותם בכל דור ודור, ובאה המחשבה הזאת אפילו לצדיק גדול (וביותר לצדיק גדול), להעלותן לשורשם מתוהו וחרבן, לרוא דמחשבה להתהוות מהם ציור קדוש בסוד מעשה בראשית, והבן. והדמיון הזה בכל המדות. והנה אזהרה הוא להצדיק בנפול לו מחשבה כזו, שלא ידחנה ממחשבתו בלי עליה, כי היא פדיון שבוים ומאי מצוה רבא וכו', עיין מ"ש בפסוק (ויק"ד כ"ב א) לא תראה וכו' והתעלמת וכו', וקבלנו שזה הוא בדוקא לצדיק גדול שנפשו יודעת מאוד שלבו חלל בקרבו, והוא בטל כמעט מציאותו לפני קונו, והוא עני ואביון מכל תענוגי עולם הזה לפני קונו, כגר בארץ שאין לו שום חלק ונחלה בארציות לבנות עליה פירת כספו (היינו תשוקתו), ואם כן איש כזה בודאי לא באת לו המחשבה רעה מצידו, כי הוא אינו מקושר עם שום דבר גשמי בעולם, ממילא בודאי המחשבה הזאת באת לו מהשבירה להעלותה, על כן חלילה להתעלם מסנה ולדחותה רק להעלותה. מה שאין כן מי שהוא מקושר בתאוות העולם, לא יתעסק באלה בהעלאות המדות, כי המחשבה הזאת באת לו ממחשבות נפשו הבהמיות שבו שעדיין לא גירשה מחלל השמאלי שבלבו ואדרבה, ואם כן האיך יתעסק ללקוט שושנים, והוא עדיין מקושר בקוצים וחרולים, וזה תקנתו כלה גרש יגרש המחשבה הזאת, לקיים ולא תתורו וכו' (במדכ"ט לו), (עיין כל זה ידידי בספר התניא ותבין). והנה אף על פי כן המחשבה הזאת היא אותיות והם בשבירה, ומה תקנה יהיה לאותיות השבוים הללו כיון שהוא ידחם ממחשבתו, הנה השיי בראותו כוונת האיש למוכה שדוחה הדבר ממחשבתו לבל יאריך במחשבה שלא להשתקע בתיעוב חי, הנה הוא ית' החושב מחשבות לבלתי ידח מסנו נדח, יזמין

כן חק מוטל על האדם שיאבה במכע את העבירה וידע מהותה, אבל ידחנה תיכף ממחשבתו לבל האריך במחשבה, כי באם יעמיק במחשבה אפשר חזו ישתקע בה ויפעול פועלה במכע המכריחו, וישים תיכף לנגד עיניו גזירת היוצר כל. ויש אל תפנו אל האבת, מלשון ולא אבה סיחון (דברים ב ל), שהוא לשון רצון, ואל הידעונים הוא לשון ידיעה, וריל אל תפנו אל מה שתמצו במחשבה את העבירה, ואל מה שתדעו עניינה ומהותה בדעתכם, הגם שמצוה לידע מהותה לפרוש ממנה מאהבת היוצר, עם כל זה אל תעמיקו במחשבת התיעב אל תבקשו לממאה בהם, אני יי אלקיכם המצווה לבל נשות אחרי התיעב, ותשימו תיכף לנגד עיניכם כי אני יי אלקיכם המצווה וגזר עליכם ותלכו לבטח, והבן:

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך וכו'. אמר בכאן יראה. כי הזקין מרמו לייג תיקוני דיקנא כנדע, ומאן חמי דיקנא יקירתא ולא יכסוף מיניה (זהו חייג קליב ע"א). לזה אמר ויראת מאלקיך, והבן:

במדדש (ויקד פכיד ט) קדושים תהיו. יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם. הדברים תמוהים וכי סלקא דעתך שיהיה יציר חומר אשר בעפר יסודו, קדוש כקדושת היוצר כל הוא אלקינו אשר נשגב שמו לבדו. והנראה לפרש דהנה אמרו רזיל (ברכות י"ט ע"ב) כל מילי דרבנן אסמכוהו אלאו דלא תסור (דברים יז יא), ואם כן הוה דאורייתא, כיון שכך נצטוינו מן התורה לשמוע לחכמי ישראל כל מה שיגזרו אומר בכל דור ודור. והקשו לפי זה למה ספיקא דאורייתא לחומרא, ומפיקא דרבנן לקולא (שבת ל"ד ע"א), כיון דמילי דרבנן הם גם כן מדאורייתא. ותירצו שכך התנו חז"ל שבגזירה שלהם יהיה הספק לקולא, וקשה למה התנו כזאת. ונראה על פי מיש הקדוש בעל גור אריה בספרו באר הגולה, דכל מילי דרבנן הם גם כן תורה שלימה, רק כמו שיש ב' הנהגות בעולם הנהגה ניסיית והנהגה טבעיית, והנה הניסיית הוא משפעו ית' מבלי התלבשות בטבעיים

כב (ג), עכ"ל. ולא נודע הראיה האיך מוכח זה מהפסוק. ונ"ל דהנה כתיב (איכה ג לה) כי מאתי לא תצא הרעות, ואין הקביה מייחד שמו על הרעה (איכ"ד פ"ג), (עין בתרגום איכה שהגזירה שאינה לפוכה נאמרת על פי בת קול, אבל לא מפי השיי). ואם כן איך צודק ויי דבר עליך כו', על כרחך לומר הכוונה הוא ובית דינו, ונאמר על פי בת קול היינו בית דינו, והבן הדבר. ויש לפרש עוד על פי דברי הקדוש הקנה ז"ל, שאמר דבעבור זה כל מקום שנאמר ויי הוא ובית דינו, שהוא על פי מדה שכתורה ריבוי אחר ריבוי הוא למעט (כ"ק מ"ה ע"ב). והנה שם הויה הוא חסד ורחמים, וכן אות וא"ו הוא אות חיים וחסד (ע"פ חיקוי סט ק"ה ע"ב), ואם כן ויי הוה ריבוי אחר ריבוי הוא למעט החסד, אם כן הוה הוא ובית דינו. ולפי זה גם בכאן יש לפרש כן, מדכתיב ויי דבר עליך כו', האיך צודק אות החסד ושם החסד לזה הענין, על כרחך לומר שהוא במדת ריבוי אחר ריבוי:

ובשנה הרביעית וכו' קדש הילוליים. ב' במסרה. דין. ואידך בשופטים (ט כו) ויבצרו את כרמיהם וידרכו ויעשו הילולים. והמסורה הלזו מיעתא למאן דתני כר"ם רבעי, לא נפע רבעי (ברכות ל"ה ע"א), הבן:

אל תפנו אל האבת וכו' אל תבקשו לממאה בהם. האי אל תבקשו וכו' אינו מוכן, והוא מיותר לכאורה. והנראה דהנה דרשו רזיל (תרי"ג כ קנח) לא יאמר האדם אי אפשי בבשר חזיר, רק אפשי והבורא גזר עלי. זה הוא בשאר המצות מה שאין כן במצוה הזאת צוה השיי שירחיקנה ממחשבתו, כי באם יחשוב בה ותתייפה בעיניו חזו יתממא בה. וזהו אל תבקשו לממאה בהם, כי בודאי חזו כן יהיה, ולא יסמוך האדם על דעתו שלא ירצה לפעול פעולה במעשה, ובא הכתוב והעיד אני יי אלקיכם היודע טבע כל דבר, ואני יודע שיבא חזו לידי חטא, על כן כלה גרש יגרשנה ממחשבתו ודעתו: ויש לפרש על פי זה ברמו הפסוק כיון שהבורא גזר אומר שלא יאמר האדם אי אפשי בחזיר, רק אפשי והבורא גזר עלי, אם

מבלי ספק לנבראים, מה שאין כן התלבשות חכמתי בחכמתכם, הוא כמו התלבשות השגחתי במבניים אשר בראתי כן, כדי שיהיה עולם הנסיון והבחירה וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, כי יפול להם ספק בהשגחה, כן ספק דרבנן לקולא להורות שהוא נגד ההנהגה אשר יפול בה הספק לפושעים, וצדיקים ילכו בם ויכירו וידעו אהבתו ית' לישראל עם קרובו וכמים הפנים לפנים, בין והתבונן מאד ותתן מעדנים לנפשך:

נשלם פרשת קדושים

פרשת אמור:

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם וכו'. הנה האמירה הראשונה לא פורש מה אמר, אם הכוונה על מה שאמר אחר כך לנפש וכו', הנה זה הוא סאמר בפני עצמו ואמרת אליהם. הנה הוא לדעתי להיות יש חשש כאשר יראו הכהנים שהם נצטוו מצות יתירות ולהתנהג בקדושה יתירה משאר ישראל, לבל יתנאו מול ישראל שהם קדושים יותר מהם, לזה באה להם האמירה מקודם להקדמה שהם בני אהרן. וזהו אמור אל הכהנים בני אהרן שהם בני אהרן, זה יהיה להם האמירה, להורות כי לא בזכותם וקדושתם היתירה זכו לכל זה, רק זכות אהרן שבניו יהיו גדולים במצות קדושת יותר מישראל, ואם כן מה להם להתנאות בדבר שלא עמלו בו:

או יאמר מעין הנזיל, אמור להם שהם בני אהרן ומחוייבים לילך בדרכי אביהם שהיה איש חסיד ורודף שלמונים, והלך לקמן שבקטנים לבקש שלום ולא היה מתנאה. וגם כשאמר לו משה קרב אל המזבח (ויקרא טו), היה בוש ומתיירא, עד שאמר לו משה לכך נבחרת (וייז טו). כן הם לא יתנאו ויתגדלו במעלתם, רק אדרבא יהיו בושים ומתייראים שלא יפגמו קדושתם ח"ו:

או יאמר על פי מ"ש בספר חסד לאברהם שהרבה לדבר נגד המתפלספים בחקירות על האמונה, שאמר שאין מן הצורך לזה

בכוכבי השמים וכסיליהם הממונים להנהיג במבע, והמבעיית הוא גם כן בהשגחתו ית' המתלבשת במבעיים. כן התורה שהיא חכמתו ית' אחת זו שמענו מסיני מפיו ית' מבלי התלבשות, ועוד שנית לתורה שנשתלשלה חכמתו ית' להתלבש בשכליות האישי הישראליים, ומיילדים חכמת התורה בכל דור ודור והוא על ידי מבעיים. והנה כמו הנהגה הניסית כיון שרואים שהיא על פי שידוד המערכה, אין מסתפק בה שהוא בהשגחתו ית' מבלי ספק, רק הוא פעל ועשה. כן גזרו אומר חזיל בתורה ששמעו מפיו ספק דאורייתא לחומרא, שהוא נגד ההנהגה שאין בה ספק לשום נברא. ועל גזירתם תקנו לקולא, להודיע לבאי עולם מאין יהיה להם כח לצוות ציוויים, ויעלה על לב איש אם זה הוא רצונו ית', למה לא צוה זה הוא ית', ובכדי להבין זה שהיא נגד ההנהגה המבעיית, שגם זה הוא מחכמתו ית' ובשפעו, רק שהשגחתו מתלבשת במבעים להנהיג המבע כרצונו, והמבעיים מיילדים ההנהגה בכל עת בהתלבש בהם שפעו ית'. כן בחכמים (שנקראים חכמיים על שם שמושפע ומתלבש ומתצמצם בהם חכמתו ית' להוליד תורה חדשה בכל עת), מתלבשת בהם חכמתו ית' לצוות הנהגת ישראל בכל דור. וכמו שהנהגת המבע צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם (הושע יד ז), כי מסתפקים בהשגחה כיון שרואים שהכל מתנהג במבע, כן אותם הרשעים אינם מאמינים לדברי חכמינו ז"ל. על כן בכדי להורות הכח שלהם מאין הוא להם שיגזרו מצות על ישראל, הם אמרו והם אמרו ספק דרבנן לקולא, להורות שתורתם הוא נגד ההנהגה המבעיית אשר יפול בה ספק לפושעים, וזה הוא עיקר הנסיון בעולם הבחירה, והבן מאד ויועצם לנפשך. וכבר ידעת קוד"ש יכונה לחכמה, כמ"ש בזהר (חיג ט"א ע"א) על פסוק (תהלים כ ג) ישלח עזרך מקד"ש. וכוזת יובן המדרש קדושיים תהיו, רציל חכמיים להוליד בחכמתם גזירות מצות תורה לישראל בכל דור, כי חכמתי תתלבש בתוככם ותהיה גזירתכם תורה שלימה, יכול כמוני שתהיה גזירתכם ספיקא לחומרא, תלמוד לומר כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם, ר"ל חכמתי למעלה מהתלבשות בחכמתכם כי זה

לשלם דעבדו עובדא דאהרן (שהם רודפי שלום כאהרן), ואל ייתן בני אהרן לשלם דלא עבדי עובדא דאהרן להיות רודפי שלום. נמשך מזה ואמרת אליהם לנפש (יקרה וקדושה כמו שמעיה ואבמליון), לא יטמא (לא ידמה בעיניהם לפומאח), בעמיו (כשביל עמיו היינו על שבא מבני עממין, כיון שהוא נפש קדושה שבאה אל הקדושה וגדלה מעלתה:

או יאמר מעין האמור, דידוע דעל ידי כעם וקצף מסתלק הנפש כמו שאמרו רז"ל. זה שנרמו לנפש, (היינו לנפש היקרה שבכהן), לא יטמא בעמיו (כשביל שיתקצף ויאמר לאיש שהוא מבני עממין, וליכא מידי דלא רמיזי באורייתא:

(כעת לא מצאתי יותר חבל על דאבדין):

נשלם פרשת אמור

פרשת בהר.

בהר כו. מה ענין שמיטה אצל הר סיני וכו', אלא מה שמיטה נאמרה כללותיה ופרטותיה מסיני וכו' (ת"כ מה א). הנה לא פורש מהיכן נדע שהשמיטה נאמרה תיכף בסיני עם הכללות והפרטות, ופירוש רש"י ידוע וגם לפי דרכו דרך הקודש יקשה למה עשה הש"י זה הבנין אב דוקא במצות שמיטה. ונ"ל דהנה ידוע מכוונת האר"י ז"ל בברייתא דרבי ישמעאל, כלל נקראים הר קצוות, פרי"ט נקראת המלכות, עיין שם. והנה מצות השמיטה שש שנים תורע שדך, נגד הר קצוות, ובשנה השביעית יהיה לכם קודש דמיון שבת מלכתא מלכות שמים. ואם כן שמיטה ע"כ בהתחלת ציוויה נאמר בה כל"ל ופרי"ט, היינו ר' קצוות והמלכות, כן גם כן תלמוד לכל המצות שנאמר בראשית ציווים כללות ופרטות:

חולת מדרשם הנעים יש לפרש עוד דמשום הכי סמך שמיטה לחר סיני, דידוע דעל ידי קרבות ישראל לחר סיני נפסקה זוהמת הנחש מהם (שבת קמ"ז ע"א), וזה שסידר בעל הגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא וכו', כי קרבות הר סיני

לאיש הישראלי, כמו שאינו מן ההכרח לצורף לידע מהיכן מוצא הכסף ומאיך בא, כי ענין הזה לא יוסיף ולא יגרע בשם התאר שלו צורף, רק ענין התואר שלו צורף הוא כאשר יתגדר במלאכתו לעשות כלי יפה, וכיותר שיתגדל יופי הכלי, תוגדל שמו בתואר צורף סופלא. כן הדבר בתאר איש הישראלי אשר הוא כאשר מתנהג במלאכתו בתורה ועבודה בלי נמות ימין ושמאל, ולא יגדל שמו בתאר ישראל כאשר יחקור בחקירה האנושית על אלקות וכיוצא, רק יניח הדבר על האמונה ויתגדר במלאכתו בתורה ועבודה יותר ויותר מה שבחוקו לעשות, לזה יקרא איש הישראלי השלם, זה תוכן דבריו להמשכיל. וכאשר תתבונן בענין הזה, תבין בכמה מקומות בתורה מה שאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. דואמרת אליהם מיותר. אך הוא במקום שיש חשש שיבואו לחקירות, אמר הוא ית' ואמרת אליהם שהם בני ישראל שהוא תאר המיוחד להם, לא לבם ילך בזה, והולך בתרם (כישאל אביהם יעקב איש תם) ילך בפה, דוק ותשכח. והנה בכאן גם כן תוגדל החקירה למה עשה הש"י ככה שהמת יהיה טמא ויטמא את החיים, ומה פשע המת אשר פקד עליו הצור תמים לאסוף נשמתו. והנה המשכילים בחכמה ידעו תבונות, אך אשר הוא ריק מהחכמה יבא לשיבוש הדעת בחקירה ויפול לספיקות. לזה אמר להם בהקדמה גם כן שזה תוארם בני אהרין אשר בשלום ובמישור הלך (מלאכי ב ח), כן גם כן לא תגדל שם התואר בני אהרין כאשר ילכו בגדלות החקירות, רק שם יתגדל כאשר יתנהגו בקדושת אהרן, הבן מאד:

ועוד אפשר לרמוז בתורתנו הק' הוא דאמרו בגמרא (יזא ע"א ע"ב) מעשה בכהן גדול שיצא בשלום מבית קודש הקדשים וליווהו כל העם לביתו, וכאשר ראו אחר כך את שמעיה ואבמליון הלכו אחריהם, וכאשר באו שמעיה ואבמליון ליפול רשות מכהן גדול, אמר להם ייתן בני עממין לשלם, (הונם בדברים לחיות שחיו גרים מבני העמים), והשיבו לו ייתן בני עממין

ימנה לעצמו שש שנים מעת קחתו השדה והכרם, ויעזוב הפקר השנה השביעית. ומדכפל ושש שנים תזמור וכו', על כרחך אי אפשר למעות ולפרש שש שנים תזרע שדך ושש שנים (אחרים) תזמור, דאם כן לפי זה יהיה השמיטה שנת י"ג, דהכתוב בא אחר כך ומפרש ובשנה השביעית וכו' שדך לא תזרע וכרמך וכו', על כרחך צריך לומר האי ושש שנים תזמור וכו', פירושו דאותן השש שנים בעצמם שאני מצוך לזרוע, אותן השש שנים תזמור וכו', ואי הכוונה כל אחד לפי חשבונו, לשתוק מיניה ויאמר בקיצור שש שנים תזרע שדך ותזמור וכו', ומדכפל ושש שנים, אותן השש שנים מורה דוקא הידועים לחשבון הכלל, לאפוקי חשבון היחיד לעצמו, והבן:

דבר וכו' כי תבאו וכו' ושבתה הארץ וכו', שש שנים וכו' ושש שנים וכו' ואספת וכו', ובשנה השביעית שנת שבתון יהיה לארץ שבת ליי שדך לא תזרע וכו', שנת שבתון יהיה לארץ, והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וכו'. והנה הדקדוקים הנפלים במקראי קודש הללו הם. א', התחיל ברכים כי תבאיו וכו' נתן לכ"ם, וסיים ביחיד תזרע שדך, תזמור כרמך ואספת וכו', לא תזרע לא תזמור לא תקצור לא תבצור, ואחר כך שוב אמר בלשון רבים והיתה שבת הארץ לכ"ם לאכלה, ושוב בלשון יחיד לך ולעבדיך וכו'. ב', ושבתה הארץ שבת ליי הוא מיותר לגמרי, דעדיין אין אנו יודעין מה הוא השביתה עד אמרו אחר כך פרמי המצוה. ג', למה לו להאריך בדבר הרשות, דהיינו שש שנים תזרע ותזמור שזה אינו מצוה, לא הוה ליה למימר רק מצות שנת השביעית לשבות מעבודת שדה וכרם. וביותר יקשה ואספת את תבואתה היא מיותר לגמרי, ד'. אמר ובשנה השביעית שנת שבתון יהיה לארץ, ושוב כפל בסוף הענין שנת שבתון יהיה לארץ. ה', אומרו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, והאיך יהיה השבת למאכל. והנה לבאר כל זה נקדים לפרש הפסוקים בפרשת משפטים מעניני המצוה הזאת, אומרו (שמה כ"ג) ושש שנים תזרע שדך וכו', והשביעית תשמטנה

הוא טובה בפני עצמו שנפסקה מהם הזוהמא. והנה ענין העבודה בשדה ובכרם נמשך מחמא אדם וזוהמת הנחש, שאז נגזר מוץ ותבן על החמה הכל מזוהמא, ונגזר (בראשית ג יח) קוץ ודרדר וכו' ואכלת את עשב השדה, בזיעת אפך כו'. מה שאין כן קודם החמא היתה הארץ מוציאה פירותיה בלא עמל ובלא פסולת, וכמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו שהארץ תוציא גלומקאות וכו' (שבת ל"ז ע"ב). והנה לזה פרמזת מצות השמיטה בלי עבודת שדה וכרם רק מנוחה לעבודת השי, והוא רמו להפסק זוהמת הנחש, והוא נמשך מקרבות הר סיני. וזה שסמך שמיטה לחר סיני, והמי:

או י"ל כפשומו סמך שמיטה אצל הר סיני. דהנה התורה ניתנה בהר סיני במקום הפקר כמו שאמרו רז"ל (במ"ד פ"א ד'), להורות לאדם שיעזוב כל אשר לו ויקנה קנין התורה שהוא קניינו במצות השם, ולבל ירע בעיני האדם, סמך שמיטה אצל הר סיני מקום הפקר, להורות כנ"ל:

דבר וכו' ואמרת וכו'. דבר הוא לשון עז, כמד"א (בראשית מב ל) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, ואמירה הוא לשון רכה. והנה במצות השמיטה ישנו קשות בעבור האדם על המצוה יגלו מארץ ישראל, כמד"א (ויקרא כה יח) וישבתם על הארץ לבטה, הא אם לא תקיימו וכו' כפירוש רשי, וכמ"ש (שם טו לה) אז תרצה הארץ את שבתותיה. וכן ישנו במצוה דברים נוחים לדבר על לב האדם לבל יאמר מה נאכל באם לא נזרע, כמד"א (שם כה ט) וכי תאמרו מה נאכל וכו' וצויתי את ברכתי לכם וכו'. ויש דב"ר הדברים העזים והקשים, ואמרת הדברים הרכים, עיין במגלה עמוקות ריש פרשת אמור:

אשר אני נתן לכם. על כן אל ירע בעיניכם עזוב שדותיכם וכרמיכם, כי לי כל הארץ:

שש שנים וכו' ושש שנים וכו'. יש לדקדק למה כפל, הוה ליה למימר שש שנים תזרע שדך ותזמור כרמך. והנראה דהוה אמינא דכל אחד

ונפשתה ויתרם וכו' כן תעשה לכרמך לזיתך, ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות וכו' למען ינוח שורך וכו', ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו וכו', הנה גם לשם יש לדקדק. א', למה ליה לאשמעינן מזריעת הרשות בששת השנים, לא הוה ליה למימר רק חיוב השביתה בשביעית. ב', למה סיים כן תעשה לכרמך לזיתך, דהוא מיותר. ג', גם אחר כך במצות שבת בראשית למה משמיענו מלאכת הרשות בששת הימים, לא הוה ליה למימר רק חיוב השביתה בשביעי. ד', אומרו למען ינוח שורך וכו', אין לו ביאור דמשמע שהוא נתינת מעם למצוה שלמעלה. ה', אחר כך אמר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, לא ידענו פירושו לפי הפשט. והנראה דהנה רוב הפוסקים פסקו מצות צריכות כוונה אפילו בדיעבד אינו יוצא בלא כוונה, ואפילו הסוברים אינן צריכות כוונה, מודו דלכתחילה בעי כוונה. והנה גם במצות יי אשר לא תעשנה כתב מרן הארי"ז ז"ל דצריכות כונה, וכתב בכתביו הקדושים כשהיה מסתפר שערות ראשו והניח הפארית והוקין, היה מכויז בגלוחו שאינו מנלח יותר כדי לקיים מצות בוראו, כי בזולת זה לא יקרא מצוה כיון שהוא רק שב ואל תעשה. והנה אם זה הוא כך במצות הנקראים לאוין במנין תרי"ג, מכל שכן באותן המנויים לעשין במנין תרי"ג והם בשב ואל תעשה, האיך יחשבו למצות עשה כגון שביתה ממלאכה בשבת ושביתה מעבודת השדה בשביעית, זה לא יחשב לעשייה זולת בהצטרפות העשייה הקודם לה בימים המותרים, ובעת העשייה יחשוב בלבבו היום אני עושה מלאכה זו כי עדיין לא נאמרה בגזירת הכורא, וכשיגיע יום האסור אשבות, הנה עשיית המלאכה הלזו למצוה יחשב תיכף כאלו עשה מצות עשה מעשיות בפועל ממש, ונגמרת המצוה כשיגיע יום האסור וישבות ממלאכה. ולפי זה תמצא טוב מעם ודעת אומרו בפרשת משפטים שש שנים תזרע וכו' והשביעית תשמפנה וכו', כן תעשיה לכרמך וכו', שבאופן זה עשייה יקרא לה למצות השביתה, כאשר תעשה בששה שנים ותכוין שהיא מותרת עד הגיע תור השביעי והשבות, יחשב לך למצות עשה שלימה, וכן

הוא אחר כך בשבת בראשית ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות, הכל כנ"ל. וזה שסיים למען ינוח שורך וכו', רצ"ל על כן אני מצוה לך עשיית המלאכה בששה ימים, שעל ידי כך אפילו מה שינוח שורך וחמורך, יחשב לך למצות עשה מעליותא. או דקאי אדלעיל שתעשה המלאכה בששת ימים ותגמור מלאכתך, ותהיה כוונתך למען ינוח בשביעי שורך וכו', והוא הנכון. ואם כן מתחלת מצות שביתה שבת תיכף בעשיית המלאכה בששת ימים ולמצות עשה יחשב, ונגמרה המצות עשה זו בהגיע עת האסור, וישמור את עצמו בלא תעשה שלא יעשה כל מלאכה. ודיש ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, והשמר הוא לא תעשה. ולפי זה תתבונן גם כן במקראי קדש בכאן, התחיל כי תבאו אל הארץ וכו' ושבחה הארץ וכו', תיכף תתחיל מצות עשה של השביתה ושיחשב לך למצות עשה, עשה כך שש שנים תזרע כו' תזמור ואספת כו', שבעשיות כל מלאכה ומלאכה בששת השנים, תכוין [שכעת] מותר לך בגזירות היוצר ותגמור מלאכתך, כי בשנה השביעית אסור לך הכל. וזה שכפל אחר כך ואמר שנת שבתון יהיה לארץ, רצ"ל בעשייתך באופן (הנוכר), יחשב להויה ולעשייה השנת שבתון, הגם שהוא בשב ואל תעשה. והנה התחיל ברבים, דקידוש שמיטין תלוי בבית דין, וסיים בלשון יחיד, כי כל יחיד ויחיד מקיים תיכף התחלת המצוה בעשיית המלאכה בששה שנים באופן הנ"ל, והנה כל מה שיאסוף לצורך אכילתו ואכילת אנשי ביתו בכל הששה שנים, למצוה יחשב. ודיש והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, אם הבעל הבית מכויז כזאת כל מה שיאסוף לצורך אכילת הרבים וירבה לאסוף, למצוה יחשב. ודיש לכם לאכלה, כל מה שתאסוף יהיה לו קדושת השבת, וביאר תיבת לכים, היינו ל"ך ולעבדך וכו', והבן. וכאשר תדקדק תבין הענין לאשורו בעזה"ת, ועיין בספר המצות להרמב"ם ולהרמב"ן ומגלת אסתר מענין מצות עשה של השביתה:

את ספיה וכו' שנת שבתון יהיה לארץ. שנת שבתון וכו' מיותר. והנראה דבא להורות כי

כי כל המדות חוזרים לשרשם ויתהווה כבריה חדשה. ואמר עוד יובל היא שנת החמישים. ר"ל להיות יובל שנת החמישים, על כן הוא הרמז לשער הני דבינה שהיא שורש הכל, על כן לא תזרעו וכו', כי הוא דמיון עולם הבא שאין בו לא אכילה וכו' (במח י"ז ע"א) והכל שלא במכע העולם. ושמא תאמר מהיכן יהיה לאדם חיות שלא במכע העולם, אמר במעם כי יובל (ביניה) הוא, (על כן) קודש (חכמה), כמד"א (נהלים כ ג ישלח עורך מקדש) תהיה לכם, (כי הם תרין ריעין דלא מתפרשין והחכמה תחיה בעליה נקלה ז יבן), ושמא תאמר אם כן גם כן לא נאכל ולא נשתה בשנה הזו, לזה גמר אומר עם כל זה להיותכם בגוף עדיין בעולם הזה, אי אפשר לכם לקבל השפעת החכמה הזאת בזולת התלכשות במכע, על כן) מן השדה תאכלו את תבואתה (היינו תבואת החכמה, וגם כן מן השדה חקל תפוחין, כי אבא יסד ברתא (זהו ח"ג ת"ו ע"ב), וד' בחכמה יסד ארץ (משלי ג יט). ואמר עוד) בשנת היובל הזאת, (אם זאת תהיה כוונתכם לא מצות אנשים מלומדה, אז) תשובו איש אל אחותו, (היינו למקום שורשו שאחז בחבלי עבותות הקדושה, הגם שיצא בקצת מן העתים מן גדר הקדושה, ישוב לשורשו. בין והתבונן כי דברים עמוקים רמוזו, ומתורץ כמה דקדוקים בפסוקים, ויבוא הכל על נכון בעזרי:

אל תזנו איש את אחיו וכו'. הנה באונאת ממון אמר איש את אחיו, ולהלן באונאת דברים (יקרא כה יז) אמר איש את עמיתו. ויראה לפרש דהנה באונאת ממון, יותר יתיר האדם לעצמו בקרובו ואחיו, כי על פי הרוב יש להם עסקים זה עם זה בעסקי ירושות ומתנות, וגם כן יתיר לעצמו שהקרוב מחויב לפרנסו. על כן הזהירה התורה גם באחיו, ומכל שכן לאחרים. ובאונאת דברים ביותר יארע להונות לאיש זר, כי בזולזל קרובו גם הוא מזולזל, על כן הזהירה התורה גם על אחרים, נ"ל:

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד וכי אל תזנו. קרוב לפשוטו יש לרמז גם כן בדברי

היכי דלא נימא דבאוספו הספיחים, לא מיקרי עובר על מצות עשה דשמיטה, רק שעובר על חלאו את ספיה קצירך לא תקצור, אבל אף על פי כן מקרי מקיים העשה מה שעזב השדה בלא זרע. לזה אמר שנת שבתן יהיה לארץ, וזולת זה לא מיקרי שנת שבתון, ועובר על עשה ולא תעשה, נ"ל:

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. יש לפרש שהשבת בעצמו יהיה לכם לאכלה, שעל ידי השבת תאכלו את תבואתכם כל השנה, כי יתברך מעשה ידיכם:

וספרת לך וכו'. עיין כל הפסוק דהוא כפול ומכופל. ויש לפרש אלו נאמר שבע שבתות שנים והיו לך וכו', הוה אמינא דהמצוה אינה רק למנות שבע שמיטות, דהיינו בהגיע שנת השמיטה הראשונה, ימנו היום שמיטה ראשונה, וכן בהגיע שמיטה שניה, אבל השנים הפשוטים לא ימנו, קמ"ל שבע שנים שבע פעמים. ואלו נאמר שבע שנים שבע פעמים, ולא נאמר שבע שבתות השנים, הייתי אמר דלא ימנו רק עד שבע, דהיינו אחר שנת השמיטה הראשונה יתחילו שוב למנות היום שנה ראשונה לשמיטה, ככה ימנו ד פעמים עד היובל, קמ"ל שבע שבתות השנים, שכל השבע יהיה מישך שייכי להדדי, ובהגיע השנה השמינית יספרו היום שנה השמינית שהם שמיטה אחת ושנה אחת. ואלו נאמר אלו השנים, ולא נאמר והיו לך ימי וכו' תשע וכו', הוה אמינא דיספרו כך היום שנה ראשונה לשמיטה ראשונה, ובהגיע תור השנה השמינית יספרו היום שנה ראשונה לשמיטה שניה, קמ"ל והיו לך ימי שבע וכו' תשע וארבעים שנה, שיספרו במנין עד הגיע לתשע וארבעים, והבן כי נכון הוא:

וקדשתם וכו' יובל היא תהיה לכם. הנה תהיה לכם אין לו ביאור. ויש לפרש לכים לצרכיכם ולהנאותכם, והכוונה השראת יובל העליון בינה תשובה עילאה, יהיה לכם אז בשנה הלזו, ועל ידי כך ושבתם איש אל אחותו, אל אחוזו שלו מקום שאחז בו במקום הקודש,

תורה, אם מוכר לחבירו דברי תורה היינו שלומד עמו, הוא באזהרה שלא יזנה אותנו, היינו כשאינו מסבירו כל הענין הנרצה אשר חלק לו השיי וישנו בכח התלמיד לקבל. וכן האזהרה על הקונה היינו התלמיד שלא יזנה את הרב, שיאמר שמבין ואינו מבין, נ"ל:

ובכל ארץ אחזתכם נאלה תתנו לארץ. יש לרמוז ובכל היינו השכינה, על דרך מאמרם ז"ל (ביב ט"ז ע"ב) בת היתה לו לאברהם ובכל שמה, ארץ אחזתכם שהיא ארץ החיים ששם אחזת נשמתכם, נאלה תתנו לארץ היינו ארץ ישראל הגשמיות. ושיעור הכתוב לפי זה, על ידי שיהיה כוונתכם הכל עבור השכינה שהיא ארץ אחזתכם, על ידי זה תתנו נאולה לארץ ישראל:

ויאמר עוד ובכל ארץ אחזתכם. היינו על ידי ארציות ונשמיות שאתם דבקים ואחוזים בהיות כוונתכם לטובה לגאול ניצוצי הקדושה, על ידי זה תפעלו נאולה לארץ, כי כאשר יתמו הניצוצין מן הקליפה, אזי יתבטלו הקליפות ויהיה נאולת עלם. ושיעור הכתוב ובכל ענייני ארציות שאתה אחוזים, תתכווננו שיהיה על ידי זה הארציות נאולה לארץ, קצרותי:

והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי. יש להתבונן במקרא קודש הלזה, הגם דבא לתת לאו על חזרת שדות ביזבל, עם כל זה למה לן מעם למצוה כי לי הארץ, וגם מעם אחר מעם כי גרים ותושבים וכו'. (והנה לפי פשוטו י"ל דמצות צריכות כוונה לצאת ידי חובת המצוה, ומצוה שיש בה (מעם) מפורש, צריך לכונן גם הפעם. והנה בכאן בי פעמים צריך לכונן שניהם, והוא גזירת מלך לכונן פעמים במצוה הלזו. אך אף על פי כן יש להתבונן אומרו כי פעמים כ"י, היה די לשיאמר כי לי הארץ וגרים ותושבים אתם וכו'). גם ותושביים אין לו ביאור, כי לפי הפעם לא יצדק רק גריים. גם אומרו עמדי לא יצדק, דהוה ליה למיסר אתם ל"י. והנראה הגם דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, בא גם כן לרמוז הבטחה שגם בגלות

תדע שהארץ לא תמכר לצמיתות, הגם שיד הגויים שולטין בה בעזה"ר, תדע שהארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ, כי הדבר נוגע אלי שמשכני רק בתוכה, כי גרים ותושבים אתם עמדי, הן שאתם גרים הן שאתם תושבים הוא עמדי, בעת שאתם תושבים בארץ הקדושה גם כן אני תושב בתוכה, ובעת שאתם גרים בארץ נכריה, כביכול שכינתו גם כן בגלות עמכם, ואם כן שכן הוא כודאי הארץ לא תמכר לצמיתות, כי צורך גבוה הוא. ועל פי זה יובן לנו ברייתא בתורת כתנים פ"ד מ"ה והארץ לא תמכר לצמיתות לחולפנית, כי גרים ותושבים אתם עמדי, דיו לעבד להיות כרבו, כשתהיה שלי הרי היא שלכם, עכ"ל. נלאו המפרשים למצוא פירוש הברייתא. ונ"ל כפשוטו שהיא הבטחה לישראל בגלות, לא יאמרו ח"ו אבדה תקותי כי עברו עידן ועדנים והארץ הנשמה הלזו ביד עברי רצונו. ח"ש בהבטחה תדע עמי בני ישראל והארץ לא תמכר לצמיתות היינו לחלוטין, כי לי כל הארץ ואיך אנבחה ביד עברי רצוני, ומה שאתם דואנים על אריכות הזמן, אל תשימו לבכם כי גרים ותושבים אתם עמדי כביכול, דיו לעבד להיות כרבו כשתהיה שלי הרי היא שלכם, רצ"ל כביכול בזמן שאני תושב בה, אתם גם כן תושבים וכביכול בזמן שאני גר, גם אתם גרים, על כן קבלו נא מאהבה ותצמו לישועה, כי דיו לעבד להיות כרבו, נ"ל:

מד"ש (ויק"ד ס"ג א') וכי תמכרו ממכר לעמיתך. הה"ד (משלי י"ז כ"ט) מות וחיים ביד לשון. תרגום עקילס מיצטרא וכו', עד כשם שאתם בוררין את הרכים וכו', כך יהיה לשונכם רך אלו לאלו, לפיכך משה מזהיר את ישראל וכי תמכרו ממכר, עכ"ל. ונראה דבא לדייק תיבת ממכר דמיותר, על כן פירש דלהיות דמחויב האדם לדבר עם חבירו בלשון רך כאילו הוא בעצמו נמכר לחבירו והוא אדוניו. וזה שאמרו וכי תמכרו, ותצטרך לדבר עם חבירך, ממכר לעמיתך, כאלו אתה בעצמך נמכרת לו, כן תדבר עמו. וראיתי בתרגום יונתן שתרגם וארום תזבטן זביני לחבריכו, או תזבטן עסקא

פרשת בחקותי.

ונתתי גשמיכם בעתם. לא אמר פתם ונתתי גשם, רק קאמר גשמיכם כאלו הגשם הוא שלנו. י"ל על פי מה שאמרו רז"ל (ריה י"ז ע"ב) הרי שהיו חייבים בראש השנה, ופסקו להם גשמים מועמים ואחר כך עשו תשובה, להוסיף עליהם אי אפשר, מה עושה השיי מורידן בזמן שלא תפסד שום סיפה, וכן בהיפך. ויש ונתתי גשמיכם שכבר היא שלכם, אתן בעתם:

ונתתי שלום בארץ. היינו היחוד השלם מדת השלום יסוד צדיק ברית שלום, אתן אותו בארץ החיים לבל יפרד, ועל ידי זה ושכבתם ואין מחריד כי והשבתי חיה רעה הידועה המשכלת במקרה לילה ח"ו, והשבתי לבל תראה בארץ ישראל כי כשזה קם, והבן מאוד:

ופניתו אליכם. יובן בסוד ממי ולא ממי (זהו ח"א ט"ז ע"ב) כשהאור מסתלק למעלה בשורשו, אז הוא אינו משפיע לתחתונים כי חפצו לקבל, ואז הוא פונה אל עילתו, וכשנומר קבלתו אז הוא פונה להעלולים ממנו להשפיע אליהם. וזהו ופניתו אליכם, והבן:

ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם. צ"ל כיון שהבטיח השיי שיתן משכנו בנו, מכל שכן שלא יגעל וימאס אותנו ח"ו. והוא לדעתי על פי מה דידוע שהאדם צריך להיות בבחינת רצוא ושוב (יחזקאל א יד), הגם שנפשו יודעת מאוד מגדולת היוצר ב"ה ונפשו משתוקקת לשרשה, כי כן הוא במבט כל דבר להשתוקק ליסודו הגם שיתבטל ממציאותו ביסודו, והוא נקרא כלות הנפש ותגעל הנפש את הבשר מגדל חשקה להדבק בשורשו, ורצונה במבט לצאת מן הגוף להידבק במקורה. וכן הוא בפפירת הצדיקים בגשיקה, שמראים להם נועם זו השכינה ומתדבק הנפש במקורה, והשיי הגם שרצונו שתדע הנפש מנעימות ידידות היוצר, עם כל זה רצונו שלא תצא מנתיקה כל ימי צבאה ותהיה בבחינת רצוא ושוב, והדברים ארוכים יתבונן המשכיל,

דמסלמלי מן יד חבריכון. נראה דדייק גם כן תיבת ממכ"ר. ומבאר דבמכירה מיירי מכירת קרקעות, הגם דאין אונאה לקרקעות (כתובות צ"ט ע"ב), עם כל זה לכתחילה החיוב על המוכר שלא יאנה, על כן דייק הכתוב ממכ"ר שהוא דבר שאינו ניקח מיד ליד, רק הולך מרשות זה לרשות זה על ידי מכירה, מה שאין כן ממלמלין בלקיחה מיד ליד, ויש או קנה מיד עמיתך:

דבר אחר וכי תמכרו ממכר. הה"ד (עמוס ז ז) והנה י"י נצב על חומת אנ"ך, שורא דאוניתא כבעל חוב ושפרו בידו וכו', עיין שם כל הענין (ויק"ר פ"ג ב). גם כן דייק ממכ"ר, רצ"ל כאשר תמכרו יש חשש ממכ"ר לעמיתך שלא תהיו בעצמיכם מכורים, כי באם תונו איש וכו', ממהרין ליפרע כבעל חוב ושפרו בידו, על כן אל תונו וכו':

דבר אחר וכי תמכר ממכר. ר' חייא א"ר וכי תמכרו, עתידין אתם לימכר לאומות העולם, אלא תהו שותפין לבריכון כדרך שעשו חנניא מישאל ועזריה וכו' (ויק"ר פ"ג ה). דייק גם כן תיבת ממכ"ר, לרמוז וכי תמכרו לאומות העולם ממכר לעמיתך, תהיו נמכרים להשיית לקדש שמו ית'. ויש תהו שותפין לבריכון איזה שותפות הוא, ידוע הדברים ענין מסירות נפש הוא העלאת מיין נוקבין אל השכינה, ועל ידי כך ירדו מיין דוכרין, ואם כן מיקרי שותפות, הבן:

יש להתבונן בכרייתא דתורת כהנים (כ"א) (שהביא רשיי ז"ל) מה שמיטה נאמרה כללותיה וכו'. הנה נעשית מצוה שמיטה בנין אב לכל מצות התורה, ומפני מה דוקא במצוה הלזו נעשה הבנין אב חלזה. ונראה על פי מה דידוע דייג מדות שהתורה נדרשת בהן, הן המה מכוונים לייג תיקוני דיקנא קדישא, וכאשר ילמוד האדם בתורה איזה מדה מהייג שהתורה נדרשת, הנה יעורר על ידה המדה המכוונת נגדה בייג מדות, ויפעל נגדה לעורר הרחמים כפי המדה:

(יתר המאמר לא נשלם בכתב יד אדמרר הק' ז"ע וצללה"ה):

או אז יכנע לבכם הערל ואז וכו'. לפי פשוטו אין לו ביאור. ונראה לפרש ברמז איז, מרמז למלכות שמים, (כגודע מזוהר נתיב כיג ע"ב) בסוד איז הודיע אליו וכו' (ויקרא ד כג), תשובה תתאה היא תשובה מיראה, איז מרמז לתשובה עילאה בינה, (א' על ד' בסוד אז ישיר נשמת סו א) והוא תשובה מאהבה. והנה להכנעת הלב מועילים ב' התשובות, אך החילוק בין התשובות הוא לענין זה, שעל ידי תשובה מיראה נעשים זדונות כשגגות (יזמא פ"ז ע"ב), מה שאין כן בתשובה עילאה מאהבה אז זדונות נעשים כזכיות, ולרצון יהיה כמו מצוות וקרבנות שהם לרצונו ית"ש. ויש איז איז יכנע וכו', בין איז בין איז מועילים להכנעת לבכם הערל, רק ואיז לבדו היינו תשובה עילאה ירצו את עונם, יעשו רצון מעונם שיחיה לרצון כמו מצוות וקרבנות, והבן:

אף אני אעשה זאת לכם. להבין מהו אף, ומהו זאת, הוה ליה למימר בקיצור והפקדתי עליכם, (הגם שידעתי כי בנסתרות ליי אלקינו יפורש הדבר, על פי פשוטו לא נדע). ועל פי מ"ש לעיל דהעון מתחיל מעמ מעמ, שמדמה שאינו עון כל כך, והיצר אורב לו מעמ מעמ להפר כל התורה בפסיקות עד שגונע להפרת הברית, על כן אמר אף אני אעשה זאת לכם, ר"ל גם כן כזאת שהחולי הוא חולי קל, ויבוא הדבר לשונאי ישראל למדיבת נפש, והשיי ישמור עמו ישראל לעד:

ונתתי פני בכם. בעלי הפשט דברו בזה לפי פשוטו, אבל אין הדבר מתיישב כל כך בלב. ויצדק לדעתי דהתורה משמיענו כי הפורעניות והעונש ממנו ית' אינו דרך נקמה, כמו מלך הנוקם מעמו כשאינם מקיימין מצותיו, רק הוא דרך רפואה שירפאו ממחלתם, דהיינו להיות שעל ידי עונם ח"ו נפרדו משורשם, ורצוה השיי שישוכו בתשובה שלימה ואז יתרפאו, כמד"א (ישעיה ו ח) ושכ ורפא לו, ולכך מביא עליהם ח"ו פורעניות, כדי שיתנו אל לבם שישוכו אל יי בצר להם. והו ונתתי פני בכים, היינו חבי תהיה פעולה, ואותיות כים שרשיים. היינו שאתן דעתי ופניי כביכול, שמן הצורך הוא לעורר

ועיין באור החיים פרשת אחרי מענין פמירת נדב ואביהוא וינעם לנפשך. זה שהבטיחנו יוצרנו ונתתי משכני בתוכם בפנימיותכם, ותבינו ענין גדולתי באהבה רכה ותשוקה נכבדת, ועם כל זה ולא תגעל נפשי אתכם, היינו הנפש שלי שנתתי בכם לא תגעל את הבשר כל ימי צבאה, ואתן לה כח הקיום בגוף שלא במבע, והבן מאד:

או יאמר ונתתי משכני וכו'. דאיתא בזהר דמשכן נקרא לפי שעה, מה שאין כן מקדש הוא קביעות בית עולמים. זה אפשר לומר מה שהשיי נתן משכנו בתוך ישראל רק לפי שעה, שהוא מחמת שכביכול מואם בשונאי ישראל ואינו רוצה לקבוע עמם קביעות. לזה אמר ונתתי משכני בתוכם, ואף על פי כן לא תגעל נפשי אתכם רק והתהלכתי בתוכם, שרצוני להעלותכם מדרגא לדרגא, הוכרח להיות בחינת משכן בלי קביעות, עד שתבואו למעלה הנכבדת בלי שיעור, ואז והייתי לכם לאלקים, והבן:

אני יי כר ואשבור מוֹטַת עלכ"ם. יש לפרש עלכ"ם, ר"ת עיין לב כלי מעשה, את אשר נפו מאחרי יי אלו האיברים, ובעבור זה נופה שכם האדם לסבול על עולם הזה בשעבוד. והו ואשבור מופת עלכ"ם, והבן:

ואולך אתכם קוממיות. במדרש (ביד פ"ב ו) קוממיות ב' קומות. ורשיי זיל פירש בקומה זקופה. נ"ל לפרש על פי מה שכתבו המקובלים הראשונים, דקודם חמא אדם הראשון היתה האלף בקומה זקופה מצויירת בשוה כזה יי ו יי, ואחר החמא נתעקמו ב' קומת ממנה, היינו חר והירד אחרונה, ואינם בקומה זקופה עד עת קץ שיתוקן החמא, ואילו זכינו כבר היה נגמר התיקון הוה בנתינת התורה בהתחלתה באי אנכי, רק שבשחיר חזר הדבר לקלולו באי דאליה אלקין וכו' (שמה לב ח). ויש ואולך אתכם קוממיות, כמו שאמרו ר"ל ב' קומות של האלף שנתעקמו, שהיו בקומה זקופה כמו שפירש רשיי, ובא זה ולמד על זה, נ"ל והדברים ארוכים אין עת האסף פה:

מקומות התשובה, דהיינו תשובה תתאה ועילאה. והנה ב' כפופה יכונה לרחל תשובה תתאה, ס' סתומה לאמא תשובה עילאה (עיין במאורי אור). ויש ונתתי פני דהיינו דעתי ורצוני, (כמד"א [באשית לא כא] וישם את פניו הר הנלעד), בכ"ס היינו לעורר אתכם לתשובה תתאה ועילאה שמרומזין באתון כ"ס, ואז ונפתם וכי שונאי ישראל, כדי שיתנו אל לבם לעורר עלמות התשובה, וישוב אליהם ברחמים רבים ויחונגם כימי עולם:

ונפתם לפני אויביכם ורדו בכם שונאיכם ונסתם ואין רודף אתכם. יל למה לא אמר על שונאי ישראל ונפתם מאויביכם, מהו לפני. ועוד למה אמר הנוגף תחילה ואחר כך הרדיה. ועוד למה שינה מאוייב לשונאי. והנראה שזה מורה הכל על רחמנותו ית' האיך מרחם על עמו וקשה בעיניו כביכול פורענותם, ואמר ונפתם לפני אויביכם היינו קודם אויביכם, אבל אויביכם גם הם ינפו תיכף, והוא על דרך שאמרו רז"ל (במ"ד פ"ז ג') וירדפו אתכם כאשר תעשנה הדבורים (דברים א מד), מה הדבורה חזו כאשר עוקצת היא מתה אחר כך, כן הם כל מי שנגע אתכם מיד מת. וזהו לפני אויביכם קודם להם, אבל תיכף ינגף כל הקמים עליכם, וירנישו זה הרשעים כי בסיבתכם הוא. וזהו ורדו בכם שונאיכם, רצ"ל הם יתיסרו בסבתכם תיכף, ושינה מאוייבים לשונאיים, כי האויב נקרא הנוקם ועושה רעה, כמד"א (באשית ג ט) ואיביה אשית בינך וכי הוא יושף ראש כו, ממילא משתמע דאיבה מקרי כשעושה רעה. ושונא מיקרי שנאה כבושה בלב, אבל משתומם מחריש אינו עושה רעה בפועל, כמד"א (ויקרא י ט) לא תשניא את אחיך בלבבך. וזהו כי יראו האויבים שעשו מעשה ופרצה, ויראו שהניע אליהם הרעה היסורים והרדייה, אזי יתיירו מנגוע בכם וישתנו מאוייב לשונא, שיהיה להם שנאה בלב ולא יוכלו לנגוע בכם כי יפול פחדכם עליהם. וזהו ונסתם ואין רודף וכי, כי יתיירו לרדוף אתכם. הנה תראה איך חסדו ית' גברה עלינו גם בעת גלותינו, וידו נמויה עלינו לרחמינו עד ישיבנו למרום הר קדשו בהגלות כבודו לעיני כל העמים יחדיו ויבוש:

יש לפרש עוד ורדו בכם שונאיכם. למה הזכיר הרדיה אחר כך. גם למה שינה מאויב לשונא. והנה מפירוש רש"י נראה דאויב נקרא איבת הזר וכן נכר אשר לא מבני עמינו, ושונא נקרא המוסרים והאפיקורסים אשר נתגדלו בינינו מתערובת נשמתיהו דערב רב. ולפי הפשט הזה יש לפרש ורדו בכם שונאיכם, הוא סוד הבירור דטוב והרע ישאר בתוך עם סמא, כאשר אפרש על פי מ"ש לעיל ונתתי פני בכ"ס, היינו שאתן דעתי להשיבכם אלי בתשובה שלימה, ובשכיל זה אשלח הפורעניות על שונאי ישראל ונפתם שונאי ישראל לפני אויביכם הזרים, וכשיראו כן הרשעים שבתוככם מערב רב, ואמרו לית דין ולית דיין חיו ויכפרו בעיקר. וזהו ורדו, על פי משיכ דשני אתון רברבין בתורה ד' דאחיד (וה"ס ו ד), ר' דאל אח"ר (שמת לו יד), להורות ליזהר שלא למעות בין אחיד לאח"ר, כמו שכותבין לתינוק אותיות גדולים שלא יבוא לידי מעות. וזהו ורדו, שאותן השונאים מנשמות הערב רב יבואו לידי מעות ולידי כפירה, ויפעו בין ד' לר'. הנה היסורים יפעלו הבירור הגמור שנשמות ישראל יבואו לידי תקון ותשובה, ונשמות ערב רב יתפרדו כל פועלי און. וזהו בשורה טובה הגם שלא יוגמר עדיין הבירור הגמור ולא יבוא עדיין סוף וקץ, עם כל זה מיד שמתפרדין כל פועלי און, ונסתם ואין רודף אתכם, כי עיקר הרדיפה הוא (והסיום ממושמש הוא מאוד ולא יכולתי להעתיקו):

ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם. יש לרמוז הוספת תיבת שבע על תיבת חטאתיכם, הוא מספר תת"ס עשרה פעמים אלפים, היינו חיו כל שיעור קומת הדין על שונאי ישראל, והוא סוד פלשתיים אשר גר שם אברהם ויצחק, והם היו רצועה מרדות לישראל עד אשר נתכונן כסא דוד בממלכתו כנודע, וכן נאמר במלך המשיח ועפו בכתף פלשתיים (ישעיה יא יד):

ושכרתי את נארין עוזכם. נארין יכונה למוחין (עיין במאורי אור), על כן הם פ"א (ס') מסכתות

בעיץ אמר סתם ועץ הארץ. הנראה דקאי על הארץ העליונה מלכות שמים המעלת מיין נוקבין ממעשיהם של ישראל, ועל ידי כך יורד מיין דוכרין מעל הארץ הוא יסוד צדיק, כמד"א (במדבר יג ט) הי"ש בה עיץ, אם יש צדיק שמגין עליהם (כ"ב טז ע"א). על כן אמר ארצכ"ם, שהוא תלוי במעשינו העלאת מיין נוקבין, והוא הבטחה לישראל שכביכול לא יכנוס בירושלים של מעלה בהעדר היחוד בעוה"ר, ממילא מובטחים אנחנו כאשר בודאי מהרה יקנא לארציו (סוד הקנאה ידוע), אזי יחמול על עמו להיות אם הבנים שמחה במהרה בימינו:

והנשארים וכו' בעונים בארצות אויביכם ואף בעונות אבותם אתם וכו', והתוודו את עונם ואת עון אבותם וכו'. יש להתבונן א', אומרו בעונים בגמטר, ואמר בארצות אויביכם בנכח, (ועי' במס' דמסעי' ביה אויביה', ומעמא בעי). ב', אויביכם חסר ו. ג', ואף בעונות אבתם אתם אין לו ביאור, ובלא זה קשה האיך יצדק אבות אכלו בסר וכו'. והנה שמעתי מכבוד אדמיר הרב הק' מהר"ם זצוק"ל והתודו את עונם ואת עון אבותם, דמן הצורך הוא להתודות עון אבותינו כמו שאנו אומרים אבל אנחנו ואבותינו חסאנו, כיון שאנחנו חוטאים בפועל, אם כן כשהיינו בכח האבות היינו גרמים להם לחטוא, שהיה אז אצלם בכח מוחם הנפש החופאת שלנו. (ובזה יונח מה שאדם הראשון חסא, ושתו כל הדורות הכוס, כי היו אתו עמו בכחו. ובזה יונח גם כן מה שאברהם ויצחק לא נקרא בתאר ת"ם, כי היה עדיין בכוחו ישמעאל ועשו, מה שאין כן יעקב איש ת"ם (בראשית כה טז), כי לא היה בכחו פסולת רק מטה שלימה), על כן מוכרחים אנו להתודות עון אבותינו, כיון שאנחנו גרמנו זה לאבותינו שהיינו אז בכח מוחם, גרמנו להם לחטוא במעשיהם בפועל, עד כאן דברי מרן זצוק"ל. ובזה יצדק לנו כל הקושיות שאמר הנשארים בכס, היינו בניכם שאתם האבות, והם היו אצליכם בכח וגרמנו לכם לחטוא בפועל, על כן העונש הוא בארצות אויביכם, לנכח אותן האויבים ממש שהם שלכם הן שלהם. ועוד משום

מנין נארין, שבהם התעסקות המוחין בשכל. והנה אמר שיהיה בגלות שבירת המוחין שיהיו המוחין קפונים, והוא גם כן בשורה טובה ורחמנות, כענין מ"ש בחזקות הלבבות שער הבחינה שמוכה גדולה הוא לתינוק שאין לו דעת ומוחין גדולים, כי אלו היה לו דעת שלם ויבין מה בינו לבין אדם גדול, ויראה את עצמו מלוכלך מחוסר הנקיות, לא היה יכול לחיות על פני תבל מגדל העינים, אבל כשאין לו דעת שלם הוא טובה לו, וכן החולה כשהוא מבלבל בדעתו. וכמו כן אנחנו בגלות החל הזה, אילו היה לנו דעת ומוחין גדולים להבין איך נוטל כבוד מבית חיינו, ולהתבונן בגלות השכינה ובניה שפלים ונבזים דוויים וסחופים ישמע אליקינו כי היינו חרפה, לא היה באפשרי כמעט לחיות אפילו וכו', אבל לחיות דעתינו קצרה היא ישועה לנו, להיות לנו עמידה וקיום בנוף, עד אשר יאור השי' לנו ברוב רחמיו:

ונתתי שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחושה. היינו שכליכם מכה הנשמה שהיא מן השמים, יהיה כברזל מלהבין מושכלות. ואת ארצכם היינו ארציותיכם כחות הגוף שהיא מן הארץ, יהיה [כנחושה מלהתפעל] במדותיו ביראה ואהבה וכיוצא, מחמת קפנות שכל המוליד. ובזה יצדק אומרו שמיכם ארצכ"ם, ולא אמר שמים וארץ כמ"ש בפרשת והיה אם שמוע ועצר את השמים וכו' (דברים יא יז), ולפי מ"ש יונח:

ותם לרייק כחכם. כל השפעות הם על ידי צינור היסוד, ונקרא י"ש בקבלתו ההשפעה מסוד המוח, סוד יקצר חכמ"ה. וזה לעומת זה יסוד דקליפה רייק. כ"ח, נקרא השפעה. והנה הוא טובה לישראל בגלותם תחל הזה אשר לא יעובם יי אליקיהם, רק מתלכשת השפעתם לצורך קיומם בתוך השרים החיצונים, הנה אמת שהאומות בעוה"ר מקבלים העיקר וישראל בגלות' התמצית, אבל אף על פי כן הכל הוא עבור ישראל כי לא ימוש יי את עמו:

ולא תתן ארצכ"ם את יכולה ועץ הארץ לא יתן פריו. הנה אמר ארצכ"ם, מה שאין כן

אל הלב לזכור הדבר השכוח, בין והתבונן. כן כביכול בהעדר אור הפנים דאבא ואמא (סוד עולם המחשבה להמוחין) מזעיר אנפין, הוא בחינת שכחה. מה שאין כן כשעלה ההתעוררות מזעיר אנפין לאבא ואמא, ויאירו אור פני אבא ואמא אליו (זכור בנימסריא ע"כ קס"א), נמשך כביכול הזכירה מהמוחין. והנה יצחק היה בן של יסורין, ויסורין הם מאבא ואמא, כמד"א (ההלים צד י) אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה, או יסר יסרני י"ה, הם אבא ואמא עלמא דאיתכסיא חסדים מכוסים, על כן בחינת יצחק תמיד בסוד הזכירה ולא הוצרך להתעוררות הזכירה, בין והתבונן והשם הפוכ יכפר בעדנו ולא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו:

שם (ויקרא פל"ז ה') למה נאמר באברהם ויצחק א"ף, ולא נאמר ביעקב א"ף, על ידי שהיתה מפתו שלימה לפניו, אברהם יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה, יצחק יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום, אבל יעקב מפתו שלימה כל בניו צדיקים, עד כאן. להבין הדבר, א"ף הוא בנימסריא ה' גבורות, היינו ה' פעמים גבורה בהחזרת האלף לאלף, יהיה מספר תת"ף חלקי שעה ה' פעמים גבורה. והנה מאברהם ויצחק יצאו סוד הא"ף, היינו השמרים רצועה לאלקאה מסוד הגבורות, מה שאין כן מיעקב לא יצאה רצועה לאלקאה, כי היתה מפתו שלימה, והבין:

זכרתי להם ברית וכו' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, ס"ת מצרים. לרמו שגם לבסוף יציאם ממצרים, היינו אותן שמתו בני ימי אפילה, בנמר הביור בקץ האחרון גם הם יתבררו, ובאו הנדחים בארץ מצרים (ישעיה כ"ג):

גם זה מן התוכחות ואכלה אתכם ארץ אויביכם. כל הרואה יעמוד מרעיד. אבל המשכיל על דבר יראה מדלא קאמר וכלתיה ח"ו, רק ואכליה. להורות הבטחה טובה, דהנה באכילה, האוכל מכלה את המאכל עד שישוב לפסולת בעופו וידחהו הנוף. והנה נראה לעין שהמאכל מקיים הגשמה בתוך הנוף, ומחזיבן יהיה זה, על כרחך

הכי נתחלף הה' בכ' ויש תוספת י"ה, שמורה על מחשבה בכח, להורות שהיו אצליכם בכח מחשבות המוחין, ונחסר ה' להורות שגרמו לכם חסרון במעשיכם, כי ה' מורה על מעשה המדות כגודע ששת ימי המעשה. ולזה אמר ואף בעונות אבותם אתים, רציל שגם עונות אבותם אתים הם, כי הם גרמו, והשם הפוכ יכפר ויסלח לעמו ויאמר די לצרותינו:

ואף גם זאת בהיותם וכו' ולא געלתים לכלתים וכו'. וא"ף ג"ם זאת אינו מוכן לכאורה. והנה מבואר בזהר (תיג קס"ז ע"ב) לכלתים חסר, לשון כל"ה. ורציל לא מאסתים משום דהכלה עמהם, משל מי שנכנסה כלתו לשוק וכו', ע"כ נכנס לשם הגם שהיא שוק בווי, להיות הכלה שם מוכרה לילך ולחשתדל להוציאה, עיין שם. ובוה יתפרש הכתוב כולו וא"ף ג"ם זאת, אף לשון קצף, רציל שאקצף גם על זאת שהיא השכינה שתהיה כביכול גם היא אתכם בגלות. בהיותם, מלשון שבירה כמו ואני דניאל נהייתיי ונחליתי (דניאל ח כו), ורציל בעת שיהיה לשונאי ישראל שבר בארצות אויביהם, אף אקצוף גם על זאת, וכיון דמשכונא דידך גבן, על כן לא מאסתים וכו' לכלתים, להיות הכלה אתם כאמור בזהר, ומי שיקח משם את הכלה, הוא יקח את בניה אתה עמה אל מכוון הר ציון ויחננם כימי עולם:

זכרתי וכו' להיות להים לאלקים. להם דייקא, ולא יחליפם באומה אחרת לעולם. ויש אני הויה, כמו שאני הויה לא שניתני (מלאכי ג ו), שאין לו שינוי ותמורה כביכול, כן אתם בני יעקב לא כליתם אל יעזבנו ואל יפשונו:

במדרש רבה (ויקרא פל"ז ה') למה נאמר ביעקב ובאברהם זכירה, וביצחק לא נאמרה, ר' ברכיה אמר על ידי שהיה בן של יסורין, עד כאן. אינו מוכן על פי פשוטו. והנראה לפרש על פי דרך הקדש, כי בחינת זכיר הוא כביכול כדמיון האדם אשר נשכח ממנו איזה דבר, ומתיישב בלבו לזכור הדבר ועולה התעוררת מהליב אל המוחין, והמוחין מעוררים הכח שלהם הפמון להשפיע

שיש רוחניות בתוך כל מאכל, ובאכילה יתברר הרוחניות וישוב לדם ובשר, והמותרות שאין בו שום לחלוחית יופסד לגמרי וידחהו הנוף. ולפי זה המאכל יתעלה אדרבא בעילוי רב, שמקודם לכן היה דומם או צומח או חי, וכהיום אחר האכילה ישוב להיות מדבר. כמו כן הוא הענין בגלותנו, שהוא לברר סיגנו מהערב רב המערבין בישראל, והוא דמיון אכילה ממש, שהרוחניות היינו נשמות ישראל יתעלו בעילוי רב על ידי הגלות, והסיגים המותרות יהיו מן הנדחים, הבן הדבר:

ואם בחקותי תלכו וכו'. יש לפרש הכוונה, ידוע ח"ק בגימטריא סיג מ"ה, ידוע הדבר למשכילים ענין השבירה בסיג, כולו סיג יחדיו (תהלים ע ד), ותיקון המתקלא על ידי מ"ה החדש. והנה ידוע על מה עשה יי ככה, כדי שיהיה לנו בחירה ורצון, וזה כל פרי מעשינו בכל ענייני מעשינו בעולם הזה להעלות הניצוצין דסיג על ידי מ"ה, וזה הוא הנקרא ח"ק כנ"ל. והיודע זה יודע שכל המעשים הנעשים תחת השמש, הם אינם רק ציווי ואזהרה, ודי בזה למשכיל. ודיש אם בחקותי תלכו, אם תלכו בכל ענייניכם בחוקים, דהיינו להתעלות משבירות סיג על ידי מ"ה, אזי על ידי זה ואת משפטי תשמרו (בשמירת הלאוין), ועשייתם אתם (היינו העשיון), ודי בזה הערה למשכיל:

תורת כהנים (כו ב) אם בחקותי תלכו. מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, עד כאן. להבין מהיכן למד זה מתיבת אם בחקתי תלכו. וגם מהו הדבר החדש שהשי מתאוה שישראל יהיו עוסקים בתורה, הלא כל התורה מלאה מזה. וגם מהו הפירוש עמלים, לא עוסקים או לומדים. ונראה דדייק אומרו אם בחקתי תלכו, מהו כוונת הליכה בחוקים, כי על פי הרוב לא תמצא אצל החוקים רק שמירה ועשיה, כענין שנאמר (באשית כו ה) וישמר משמרת מצותי חקתי כו, את חקתי תעשו (ויקרא יא ה). (והנה גם לשם נכתב אחר כך ללכת בחיים, ודרשו בו חז"ל כי לא תצדק בזה לשון הליכה, רק במקום שנזכר דרך נזכר הליכה, כגון בכל הדרך אשר צוה יי אלקיכם אתכם תלכו (דברים ה ל),

היינו המדות הישרות שהם הליכה בדרכי השיי). על כן דרש מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, והוא כי הנה זאת התורה השלימה רחבה מני ים, אבל כל הלכותיה ופרטיה ודקדוקיה ודיניה אינם מבוארים בפירוש לעין כל, רק שצריכין להמציא הלכותיה על ידי המדות שהתורה נדרשת בהם, ועל ידי יתורי האותיות והתיבות אותיות עקומות לפופות וכיוצא, אפילו כעת שכבר נכתבה תורה שבעל פה, הנה נכתבה דרך משא ומתן וצריכין להמציא ההלכות על ידי פלפולים שונים. והנה בימינו כבר המציאו הפוסקים הראשונים והאחרונים הלכות פסוקות, והנה אפילו יחיה האדם ק"ך שנים, יהיה לו די והותר ללמוד כל ימי חייו ההלכות פסוקות, וירצה לומר הנה אוכל לקיים בזה המצות עשה דלימוד התורה, ולמה לי להתעמל להמציא דינים והלכות מעניינים דקים שבתורה שבכתב, וכן מענייני משא ומתן ורמזים שבתורה שבעל פה, חלילה חלילה לומר כן, רק כוונת השי דוקא להתעמל בתורה, ואחר היגיעה והעמל בה ימצא עניינים נפלאים בכל פעם, הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרושים וסודות, כל אחד כפי שורש נשמתו וחלקו, ונקרא בשביל זה כללות התורה חקתי, היינו לשון חקיקה שיש בה עניינים דקים רק כעין חקיקה, אשר על ידי החקיקה הזאת מוכן עניינים נפלאים גדולי הערך, אשר יצטרך לבנין הזה כמה אלפים פרסאות. וזה שנקראים הדינים הלכ"ה, מלשון הליכ"ה ממקום למקום, שהאדם מוציא דבר מדבר, ודין אחד מהבירו, ורמיזה מחבירתה וכיוצא. וזה הוא אשר הודיענו אליהו ז"ל במשנתו (פגילה כ"ח ע"ב) כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, והוא כי עולם הבא הוא זה שנהנין מזיו השכינה, והנה זיו השכינה הוא דבר המבהיק ונולד כביכול מן אור השכינה, הוא מדה כנגד מדה כמו שהוא מיילד ומבהיק מן אור התורה הלכה מהלכה ואור מאור, כן יזכה לחזות בנועם יי. ודיש אם בחקתי תלכו שתעשו הלכות מהחקיקות והרמזים שבתורה, כי בזה חפץ השי שתהיו עמלים בתורה בעמל ויגיעה להוליד

לפי המקום והזמן, ועמקת בפריה ורביה להוליד
 בכל פעם תורה חדשה. ומה מאוד נחמד הדבר
 להשכיל גם בכאן מדה כנגד מדה, אם בחקתי
 תלכו להוליד תולדות בתורה, ונתנה הארץ יכולה
 ועץ השדה יתן פריו:

בכל פעם דברים חדשים, כי הגם שהאדם לומד
 הלכות פסוקות בכל זמן ואינו עושה פרי להוליד,
 עדיין לא הניע לתכלית המקווה. זהו נשאת ונתת
 באמונה (שבת ל"א ע"א), ענין משא ומתן בענייני
 התורה וקבעת עתים לתורה, כי המשא ומתן הוא

נשלם פרשת בחקותי ומפר ויקרא